
VE
RI
TAS



# SLOVANSKÝ SBORNÍK

statí

z oboru národopisu, kulturní historie a dějin literárního i společenského života.

„Poznejme se!"

1887.

Ročník VI.

Redaktor:

EDVARD JELÍNEK.



V PRAZE.

Tiskem a nákladem J. Otty.

1887.

# SLOVANSKÝ SBORNÍK.

Ročník VI. — 1887 — Číslo 1.

## Koleda čili Koleda-bog.

### Slovanské vánoce.

Pohled do slovanského života.

Od J. A. Voráčka.

Slivno, 1886.

Doba zimního slunovratu dne 24. prosince nazývá se posud u Bulharů Koledou a je tím důležitější, že v krátce na to připadá i počátek nového roku. Podle dosavadních výzpytův a podle některých pověr a národních obyčejův až dosud zachovaných lze souditi, že tyto svátky jsou u Slovanů prastary, zrodivše se ještě za časů pohanských. Avšak již pouhé slovo „koleda" způsobilo slovanským filologům tolik obtíží, že až do dneška náležitě rozjasněno není. Tak jedni berouce slovo „kolo" za základ, význam chorovodu koledě přisouditi chtěli, jiní pak rozloživše slovo na dvě části „kol jedъ" (kolem jedoucí), nebo „koljeda" (kruhové hody, asi tolik co franc. table d'hôtes) přiměřený tím výklad hledali. Na Rusi pak i od „klády" (koloda) je odvozovati chtěli, opírajíce se o rozšířený obyčej, že v tu dobu ohně na vrších zapalují. Jiní nemohouce slova toho vysvětliti, ze slovančiny utekli se k etymologii cizí, tvrdíce, že slovo to pochodí od lat. Calendae. Již zesnulý Jaromír Erben vyslovil se o této etymologii, praviv, že „jak se zdá, uhodili k pravdě nejblíže ti, kteří je s latinským Calendae srovnávali; neb jakož Calendae vždy otvírají měsíc, tak i koljada stojí na prahu nového roku; a má-li jaké skutečné bytnosti ve svatyni bohů slovanských, tedy nic více a nic méně není, nežli jiným jménem zastřená Morana-Zima a ruská Semargla čili Zmrzlá". (Slov. sborník II., str. 111.) Co se etymologie týče, nevyslovil tedy, že by lat. Calendae slovanskou Koledou byly, nýbrž že pouze srovnati se mohou. Prozatím doložím se ještě historickým citátem ze spisovatele Dějin bulharských a sice tam, kde dr. Konst. Jireček opírá se o prof. Marina Drinova a píše následovně: „Římská okkupace Dakie nezůstala bez vlivu na Slovany sídlící v sousedství a snad i v zemi samé. Drinov poukázal především na slovanské koledy, svátek pohanský, jehož název

ze slovančiny vyložiti nelze. Vyskytá se u Slovanův skoro u všech (starosl. kolęda, bulh. koleda, srb. koleda, kolenda, rus. koljada, pol. kolęda, čes. koleda). Původ má slovo to z lat. Calendae. Trullanské koncilium (r. 691.) křesťanům zapovědělo světiti vedle latinských Vot a Brumalií i koledy (καλάνδας), totiž oběti prvního dne každého měsíce, zvláště 1. januaria". (Děj. nár. bulh., str. 58.) Avšak tento kategorický výklad nemožno přijati bez poznámky, poněvadž nelze si mysliti, že by Slované, třeba i s Římany se byli stýkali, své slavnosti a, jak později vysvitne, i svého božství samovolně neb i na cizí vyzvání se vzdali. Toto myslím, že tanulo kritickému historikovi na mysli, když na téže stránce pokračuje slovy: „Snad na nějaký svátek staroslovanský jen přenešen název januarových kalend římských. Přijetí slova toho předpokládá bezprostřední styk Slovanů s Římany, styk před rozchodem Slovanů, před jejich příchodem na poloostrov balkanský, nepochybně v Dákii. Že by věrozvěstové křesťanští koledu byli roznesli, nikdo rozumný tvrditi nebude."

Vážné tyto námitky nelze obejíti tak zhola a sice ani tak ne, jak to učinil Miklosić, tvrdě, že slovo Koleda z řečtiny do slovančiny přešlo a sice v Pannonii.

Ponechajíce obě tyto theorie prozatím v reservě, a sice: latinskou odvozující jméno Calendae od calo -are, volám, svolávám, ohlašuji, kteréhožto slova užívalo se při ohlašování římských Non a Kalend každého měsíce s pahrbku Capitolinského, jakož i řeckou theorii, opírající se o sloveso καλέω s týmž významem: poukážeme k vůli orientování se ještě na jeden citát z Erazima Vocela, [1]) který zní takto: „Z důkladného zkoumání zvěčnělého Šafaříka jde na jevo, že do V., VI. a VII. stol. spadá stěhování se rozličných kmenů slovanských, t. j. Čechů, Lužičanů, Luticů, Bodrců, Korutanů, Srbů, Chrvatů, Dalmatincův a Slovanů bulharských z původní všeslovanské vlasti mezi Baltickým a Černým mořem do nových vlastí na západě a jihu se šířících, kde každý z těchto kmenů položil základy samostatného, historického i společenského života. Majíce na zřeteli poměry zeměpisné, politické a společenské v dobách dřevnějšího středověku panující, nebudeme váhati, přisvědčiti tomu, že za oněch, ba i za pozdějších dob užšího, na vědomí společného původu se zakládajícího spojení nebylo mezi Slovany ruskými a korutanskými, mezi Polany a Srby, mezi Čechy a Slovany illyrskými a bulharskými; ba víme, že stýkání se Čechů s nejbližšími jich sousedy slovanskými více v svárlivém dotýkání se, nežli v přátelské vzájemnosti záleželo." A o něco dále čteme: „Víme ze zkušenosti vlastní, s jakými obtížemi zápasiti jest při podniknutí takovém i za našeho věku, kde písmo, tisk, věda a urychlené cestování podniknutí taková nad míru znesnadňují. Poměry ty na mysli majíce nabýváme přesvědčení, že názvy pojmů a předmětů ve všech slovanských jazycích stejně znějící a se shodující byly vznikly u Slo-

[1]) Č. Č. M. 1864. IV., str. 355.

vanů již dříve, nežli tito z původní slovanské vlasti částky soukmenovců na východ a k jihu vyslali, aby co nová odvětví slovanská tam se usadili." S úsudkem tímto shoduje se podnes i srovnávající filologie slovanská, činíc ovšem výjimku se slovy za historické doby i s kulturou cizí přinesenými. To však nemůže platiti nikterak o obřadech církevních a státních, které takřka z duše toho neb onoho národu vyprýštily a sice v té době, kdy majoristický nátlak z historie vyčísti nelze. Teprve v době, kdy mírnými i terroristickými cestami cizí hegemonie v boji ustárlých národů, počala se šířiti, ať již z dynastických, nebo z kulturních důvodů, i na národy méně snad civilisované, jedině tenkráte ustoupil slabší národ cizímu násilí a počal se přizpůsobovati, po většině s přinucením, dominujícím snahám a reformám. Takovým způsobem nabyl zejména latinský a řecký jazyk u sousedních i vzdálenějších národů takové půdy, jaká se až do dneška při náboženských obřadech vyskytuje a sice na západě je to latina a na východě řečtina.

Přibereme-li k tomu současně i katolické náboženství, které zároveň s jazykem k Slovanům šlo, nepodivíme se nikterak, že domácí obřady a náboženství poznenáhla cizím se přizpůsobovaly a to tím více, čím doléhavěji zápovědi vyšších představených lid k tomu donucovaly. O zápovědi trullánského koncilu zmínka již učiněna.

Jakým způsobem obraceli se na víru srbští Slované, o tom podnes svědectví nám podává Zákonník cáře Štěpána Dušana, z něhož příkladem budiž následující výňatek: „И аще обрѣщеть се полувѣрець вьзмь христїанску, аще вьсхощеть, да крьстить се вь христїанство, аще ли некрьститъ се, да му се вьзметь жена и дѣтьца, и да дасть имь дѣль оть вьсего имѣнїа, а онь да отженеть се" (čl. 8 ). „И кто се обрѣте еретигь живѣ сь христїаны, да се жежеть по образу, и прожененеть се. Кто ли га начнеть, и ть да жежеть се" (čl 9.). „И люди, кое сь вльховствомь изьмають из гробовъ, та ихь сьжижуть, този село да платить вражду, кое този учинить, и аще будеть попь на то прищль, да му се вьзметь поповство" (čl. 20.). „И кто прода христїанина вь иновѣрну бѣру, да му се рука отсѣче, и езыкь отрѣже [čl. 21.]. [2])

Příkré tyto zákony slovanského cáře, nad něž zajisté jinde krutších bylo, utvrzují nás v poznání, že staroslovanské náboženství i se svými bohy a bůžky, obětmi a slavnostmi vůčihledě zanikati a dokonávati musilo, tak že ku podivu takřka, že až do dneška zachovaly se, ovšem pouhé jen stíny ze svatyně bohů slovanských, z nichž celý Pantheon kousek po kousku zbudovati, mnozí ještě truditi se budou.

Jiná však jest ještě obtíž, která brání slovanskému mythologovi rozhodovati na určito o zachovaných tradicích pohanských Slovanů, a sice to, že báje, pověry, zkazky, přísloví i jednotlivá jména slovanských božství jsou pomíseny a přizpůsobeny duchu a legendám křesťanským. Několik příkladů toho druhu vyčetl jsem

[2]) K. Šafařík: Památky, str. 30.—31.

již na jiném místě, poukázav zejména k maloruským písním, které pod vlivem pohanství, jehož dlouho zapomenouti se nemohlo, znají pro každý den jméno zvláštního svatého a světice s pohanskou gloriolou. Totéž vysvítá i z Makedonské legendy o dělení práce [úřadů] [3]) mezi čtyři anděly, jichž národní jména jsou: „starъ světi Ilia“, „starъ světi Nikola“, „světi Jovan“ a „světi Peterъ“.

„Svatému Iliju (Eliáši) co mu připadlo?
Připadly mu letní bleskové,
aby měl je, aby jimi vládl,
křesťané by před ním strachy měli.
Světci Nikolovi, co mu připadlo?
Připadly mu vody a též brody,
připadly mu koráby na moři.
Svatému Jovanu, co mu připadlo?
Připadly mu kříže i ikony,
připadlo mu kumstvo, pobratimstvo,
a kdo pomoc toho světce hledá
třeba, aby v silný oheň stoupnul.
Svatému Petru, co mu připadlo?
Připadly mu od ráje klíčové,
aby otevřít i zavřít mohl“ atd.

(Mil., str. 27.)

(Pokračování.)

---

# Několik slov o jazyku litevském a jeho literatuře.

Napsal dr. **Jan Hanusz.**

Uplynulo 500 let od toho času, kdy litevský kníže Jagiełło přijel do Krakova, aby z rukou arcibiskupa Bodzanty přijal křest a z rukou národa dva jeho nejdražší klenoty: mladistvou královnu Hedviku a s ní korunu polskou. Důstojní manželé královští nesou světlo pravé víry na Litvu, a tím způsobem poslední národ pohanský v Evropě je získán křesťanstvu a civilisaci. Život pohanské dotud Litvy od toho času se úplně přetvořuje: neboť s věrou a civilisací mění se zároveň i zvyky a mravy, ano i jazyk — zvláště ve třídách vzdělaných. Jediné litevská ves, jež byla světlu civilisace méně přístupna nežli světlu víry, zachovala podnes ještě prastarý jazyk otců svých a s ním i některé zvyky a mravy svých předků pohanských. Touto podnes ještě žijící a nejstarožitnější památkou litevskou, jazykem, jenž posud v sobě kryje prastaré plody ducha litevského, chceme zde alespoň na chvíli zaměstnati ctěné čtenáře.

Jazyk litevský náleží rovněž jako jazyky slovanské k veliké rodině indoevropské. Rodinu tuto tvoří, jak již všeobecně známo, tyto skupiny jazykové: 1. indo-iranská čili arijská, 2. armenská, 3. litevsko-slovanská, 4. germanská, 5. keltická, 6. italsko-romanská, 7. řecká, 8. albanská. Všecky tyto skupiny jsou stejnorodé, vlastní sestry, kteréž nám více neb méně důkladně zacho-

---

[3]) V originale stojí staroslovanské „blago“ = jmění, zboží; zde však smysl vyžaduje jinou volbu slova.

valy rysy svého společného otce, jímžto byl prvotný jazyk indoevropský. Sester těchto však — jako jich otce — neznáme; nám je známo jen jejich četné potomstvo v jazycích, kteréž před námi vystupují v časech historických. A tak z jazyka českého, polského, staroslovanského a t. d. jen se domýšlíme, jaký byl jazyk praslovanský; podobným způsobem tvoříme si obraz též jiných předhistorických jazykův indoevropských, a konečně z podobnosti jich soudíme o znění a formách prajazyka indoevropského.

Jak již z toho rozdělení patrno, jest litevský jazyk indoevropský, a přec není jazykem slovanským. S jazykem lotyšským a pruským tvoří skupinu par excellence „litevskou", kteráž jen tím se liší od jiných indoevropských skupin jazykových, že jest poněkud bližší skupině slovanské nežli skupina germanská, řecká, indická a j. — jak to již předvídal otec grammatiků slovanských, náš veliký Dobrovský. Pochází to odtud, když národové indoevropští se rozdělili na různé skupiny, že předkové Slovanův a Litvanů žili ještě nějaký čas pospolu, mluvíce jediným, jakýmsi litevsko slovanským jazykem. Jaký byl tento jazyk, toho se můžeme jen domýšleti ze přirovnání jazyků slovanských k litevským, máme-li při tom také na zřeteli jiné jazyky indoevropské. Tímto způsobem snažili jsme se před nedávnem objasniti jisté množství zvukův a forem litevsko-slovanských.[1]) Z tohoto jazyka pak rozvinul se později jakýsi jazyk pra-slovanský a pra-litevský, a z těch pak teprv rozmanité jazyky slovanské a litevské, kteréžto nyní známe. Z toho vysvítá, že kmenům slovanským nejbližší jsou kmeny litevské, potom kmeny germanské, keltické, italské, řecké, armenské, iranské a indické — Uhři však, Turci, Čudové Číňané, Arabové, Židé a j. v. nenáležejí vůbec k našemu kmenu indoevropskému.

Litevská skupina obsahuje, jak řečeno, tři hlavní jazyky: litevský vlastní, lotyšský a pruský. Jazykem pruským mluvili staří Prušané, zvláště na pobřeží mezi Vislou a Němnem, ještě přede 200 lety. Od tohoto času již nikdo nemluví tím jazykem; jediné pak jeho stopy zůstaly nám ve třech katechismech ze XVI. věku a ve skrovném slovníku německo-pruském z počátku XV. století. První dva katechismy pocházejí z r. 1545., třetí však, luteránské encheiridion, z r. 1561. Památky tyto nově vydal Nesselmann;[2]) dříve již psal o nich Vater[3]) a po něm slavný Polák Sam. B. Linde.[4]) Představují pak staropruské nářečí Samlandu, kdežto slovník německo-pruský, psaný v Marienburku a obsahující jen 802 slova a to skoro jen substantiva, jest představitelem jazyka

[1]) O dobie litewsko-słowiańskiej w stosunku do prajęzyka indoeuropejskiego, napisał dr Jan Hanusz. W Krakowie. 1885.

[2]) Die Sprache der alten Preussen an ihren Ueberresten erläutert von Dr. G. H. F. Nesselmann. Berlin 1845

[3]) Die Sprache der alten Preussen, von Johann Sev. Vater. Braunschweig. 1821.

[4]) O języku dawnych Prusaków, przez Sam. Bog Lindego, w Warszawie. 1822.

pomezaňského. Vydal jej též Nesselmann[5]) a grammaticky jej vzdělal Pauli.[6]) Z písemných těchto památek možná nabyti jen slabého pojmu o jazyku pruském; psali je totiž švabachem Němci, kteříž, jak se zdá, neznali vůbec jazyka pruského, tedy nepochybně jen dle sluchu podle diktatu starých Prušanů. Pokud tudíž souditi lze z těchto textův, obsahoval pruský jazyk formy ještě starožitnější nežli vlastní jazyk litevský, ačkoli co do zvuků byl, jak se zdá, bližší kdysi jazyku lotyšskému, jenž ve příčině této má mnohem méně známek starožitných. Jiných stop zaniklého již jazyka pruského třeba hledati ve jménech osob a míst. Nesselmann[7]) jich sebral značné množství, ale této práce jeho třeba užívati velmi opatrně. Skoro úplně bez ceny jest podobná práce Piersonova.[8])

Jazykem lotyšským mluví podnes ještě více než million lidí, přebývajících skoro v celých Kuronech, v jižní části Livonska (t. zv. Inflanty pols.), v jihozápadní části gubernie vitebské a ve Prusku při zálivu kuronském. Lotyši sami se nazývají Latvîši anebo Latvi, obyvatelé při zálivu kuronském však Kúri. Nářečí jejich se dělí na horno-lotyšská, zaujímající východ a jihovýchod, a dolno-lotyšská, mezi nimiž vynikají na severozápadě nářečí tāmijská (Tāmenîki). Zbytek nářečí dolnolotyšských, jimiž mluví největší část obyvatelstva lotyšského, vydal též obecný lotyšský jazyk spisovný. Nejstarší památkou toho jazyka jest „Otčenáš“ Šimona Grunana[9]) z počátku XVI. věku, pak luteranský katechism[10]) z r. 1586. Slovníky a grammatiky jazyka tohoto máme již v prvé polovici XVII. věku,[11]) nyní jest nejlepší grammatika Bielensteinova[12]) a nejlepší slovník Ullmannův.[13]) Nářečí horno-lotyšské a vztažně livonské má co do stránky fonetické známky poněkud starožitnější nežli jiná nářečí lotyšská, proto je dokonce pokládáno za jisté nářečí přechodné z litevského jazyka do lotyšského. Ale jak dokazuje Bezzenberger,[14]) je to nářečí skutečně lotyšské, na něž jen litevský jazyk měl vliv nemalý. Nářečí livonské bylo v polovici

[5]) Ein deutsch-preussisches Vocabularium aus dem Anfange des XV. Jahrhunderts. Nach einer Elbinger Handschrift mit Erläuterungen herausg. v. G. H. F. Nesselmann. Königsberg. 1868

[6]) Preussische Studien (Kuhn, Beitr. zur vergl. Sprchfrsch. VI. 411 n. VII. 155 n).

[7]) Thesaurus linguae prussicae, von G. H F. Nesselmann. Berlin. 1873.

[8]) Altpreussischer Wörterschatz, von W. Pierson. Berlin. 1875.

[9]) Litauische und lettische Drucke des XVI. Jahrhunderts, herausg. von Ad. Bezzenberger. Heft 2. str. 45.—57. Grunau jej nesprávně podává jako „pruský“ Otčenáš.

[10]) Ibidem str. 1.—30., poprvé tisknutý „zu Königsperg. Anno 1586.“.

[11]) Georg Mancelius: Lettus, Phraseologia lettica. Riga 1638. J. G. Rehehausen, Manuductio ad linguam letticam atd. Riga. 1644.

[12]) Die lettische Sprache nach ihren Lauten und Formen erklärend und vergleichend dargestellt von A Bielenstein. 2. Theile Berlin. 1863.—4.

[13]) Lettisches Wörterbuch von Bischof Dr. C. Chr. Ullmann. I. II Riga 1872. 1880. (Srv. též Słownik polsko-łacińsko-łotewski, napisany przez X. Jana Kurmina. Wilno. 1858.)

[14]) Lettische Dialektstudien, von Ad. Bezzenberger. Göttingen. 1885.

XVIII. věku Jesuity povýšeno na hodnosť jazyka spisovného, nyní však od roku 1870. v Livonsku tak jako na Litvě není dovoleno uveřejňovati něco písmem latinským. Na jiných prostranstvích lotyšských, kde nářečí dolno-lotyšská vydala jazyk spisovný, užívají dotud převahou švabachu, tisknouc jím dosti značné množství knih. Jsou tam národní školy lotyšské, a ve středních školách převahou německých vyučuje se také jazyku lotyšskému, tak že lotyšská literatura může tam dosti pěkně se rozvíjeti. Z národní literatury zasluhují zvláště zmínky Sbírky Sprogisovy[15]) a lotyšské společnosti literarní.[16]) Ostatně mají Lotyši své příruční knihy rozmanitých odvětví vědy a nyní vydávají několik časopisů. Celý jich literarní ruch se soustřeďuje hlavně v Rize, kde vychází jeden list denní, „Baltijas vestenesis“ (Posel baltický) a sedm týdenníků, zejména: Majas vêsis (Domácí host), Balss (Hlas), a Tevija (Vlasť), list politicko-literarní, Arajs (Oráč) a Baltijas zemkûpis (Baltický vesničan), listy politicko-rolnické, Evangelists, týdenník církevní, a Rûta (Poklad), časopis illustrovaný, literarně-vědecký. Kromě toho vychází v Mitavě týdenník Latvêšn avizes (Lotyšské Noviny), snad nejstarší list lotyšský, v Lèpoje Latvêtis (Lotyš), rovněž týdenník politicko-literarní a theologický, a v Moskvě měsíčník Austrums (Východ). Jistého času vycházely také Petrohradské Noviny (Peterburgas avizes), leč roku 1864. bylo zastaveno jich vydávání. Spisovatelé lotyšští, shromáždivše se přede dvěma lety v Rize, usnesli se nahraditi švabach písmem latinským, což také znenáhla se zavádí.

Vlastní jazyk lotyšský, o nějž nám tu hlavně běží, žije posud v ústech asi dvou millionů lidí na Litvě a Žmudi, jakož i v severní části Pruska východního. Celé prostranství jazyka litevského jest ve hranicích jdoucích těmito body: Połąga — Banske — Druja — Vilno — Jesziszki — Przełom — Przerośl — Goldapp — Darkehmen — záliv kurský. Ale města na tomto prostranství jsou většinou polská. tak že skoro jen ve vsích mluví lid litevsky. Na pruské Litvě jsou města převahou německá, všeho obyvatelstva pak, mluvícího zde litevsky, jest jen asi 150.000; zbytek ze dvou millionů připadá na polskou Litvu a Žmuď. Litva nazývá se litevsky Lëtuvà, Litvan Lëtùvininkas a litevský jazyk lëtuviškoji kalbà. Obyvatel dolní Litvy slove Žemaitis (žémas = nízký), a odtud tato část Litvy nazývá se Žmudí. Z nářečí litevských a žmuďských nejvíce od jiných se liší nářečí Kłajpedy (Němen, Memel) a okolí, kde skupiny hlásek *tj*, *dj* nepřecházejí v *cz*, *dž*, jako v jiných nářečích, na příklad jáutis (vůl), żodis (slovo), genit. jáutjô, żódjô, v jiných nářečích však jáuczô, żódżô. Vůbec pak třeba podotknouti, že nářečí litevská nejsou ještě náležitě prozkoumána, proto také není posud určitě známo, co třeba vzíti za základ jich rozdělení. Nářečí

[15]) Памятники латышскаго народнаго творчества собраны и изданы Иваномъ Спрогисомъ Вильна. 1868.

[16]) Lettische Volkslieder gesammelt und herausgegeben von der Lett.-liter.-Gesellschaft. Leipzig. 1875.

Kłajpedy nazývá se teď obyčejně dolno-litevským. V tomto nářečí psána jest nejstarší nám známá památka jazyka litevského, zejména katechism z roku 1547.[17]) Bývá sice zmínka o starším ještě textu litevském: Kelióne dusziôs in anan gyveniman (Cesta duše na onen svět) z r. 1533., ale posud ho neznáme určitěji. Spisovatelem nejstaršího katechismu litevského jest Mosvidius (vlastně Mažvyds, krátkozraký), probošt a archidiakon ragnický. Po krátké latinské předmluvě přichází úvodní verš, jakož i krátký návod ku čtení a psaní. Celá druhá část katechismu jest rýmovaná; shledáváme tú mimo jiné: Schwenta dwase, musump ateik (Veni Creator Spiritus), Thiewe musu dąngnięsis (Otčenáš) ve 16ti slokách čtyřřádkových, žalm 102. a 50., Giesme ape berneli Jesu (píseň o děťátku Ježišovi) atd.

Druhým nejstarším textem litevským jest Forma chrikstima (křestní formulář) z r. 1559.[18]) na konci s rýmovanou písní. Jazyk této památky poněkud se liší od jazyka v katechismu. Pak jest překlad luteranského „Encheiridonu, Catechismas mażas“ (malý katechism), jako i „Euangelias bei Epistolas“ s „historií o umučení a smrti pána našeho Ježiše Krista“ (Historia apie Muka ir Smerti pona musu Jesaus Christaus), vydané ve Královci (Karalauczni) r. 1579.[19]) Spisovatelem těchto překladů byl Baltramiejus Willent, litev. kazatel ve Královci; po jeho smrti (r. 1587.) je vydal na novo Lazarus Sengstock r. 1612. — Nato Bretkenova Postila z roku 1591.[20]), Postilla Vilenská z r. 1600., Žaltář z r. 1625., Szyrwidovy Punktay sakimu (Punkty kázání) z r. 1629.[21]) a téhož Dictionarium trium linguarum, slovník polsko-latinsko-litevský, v několika vydáních z r. 1629., 1631., 1642., 1677., 1713., 1718. Ze všech těchto, jakož i z některých jiných starších textů litevských grammaticky již těžil Bezzenberger[22]) a částečně i Geitler.[23]) Ze starších textů litevských uvedeme ještě modlitební knihu (Kniga nobażnistes) z r. 1653. a Chylińského bibli, vydanou v Londýně r. 1660.

Aby měli čtenáři pojem o jazycích litevských, jak se nám jeví v textech nejstarších, podáme zde Otčenáš ze tří nejstarších katechismů kmene litevského:

---

[17]) Litauische und lettische Drucke des 16. Jahrhunderts, herausg. von Ad. Bezzenberger, 1. Heft. Göttingen. 1874. — Geitler L., Litauische Studien. Prag. 1875.

[18]) Litauische und lett. Drucke des 16. Jahrh., herausgeg. v. A. Bezzenberger, 2. Heft. str. 31—43. Göttingen. 1875.

[19]) Ibidem, 3. Heft, herausgeg. von Fritz Bechtel. Göttingen. 1882.

[20]) L. Geitler, Bretkunova Litavska Postilla iz godine 1591. (Rad jugosl. akad. XL. 116—129.)

[21]) Litauische und lett. Drucke des 16. Jahrhd., 4. Heft, herausg. von Rich. Garbe. Göttingen. 1885.

[22]) Beiträge zur Geschichte der lit Sprache auf Grund lit. Texte des XVI. und XVII. Jahrhd. Göttingen 1877.

[23]) Beiträge zur litauischen Dialectologie. Wien. 1884.

**Pruský (1545.):**

**Thawe** nuson kas thu **asse** an dangon. Swintints **wirst** twais emmens. Pergeis twais laeims. Twais **quaits** audasseisin na semmey key an dangon. Nusan deininan geittin dais numons schin deinan. Bha **atwerpeis** noumans nuson **auschautins**, kay mas atwerpimay nuson auschautnikamans. Bha ny wedais **mans** en perbandan. Sclait **isrankeis** mans assa wargan. Amen.

**Litevský (1547.):**

Tewe musu kuris essi dąngusu. Schwęskiese wardas tawa. Ateik karaliste tawa. Buki tawa walia, kaip dągni, taip ir ſzemeie Dona musu wyssudiena dodi mumus nu. Ir atleid mumus musu kaltibes, kaip mes atleidem musu kaltimus. Newed mus ingi pagundima. Bet gielbek mus nogi wysa pikta. Amen.

**Lotyšský (1586.):**

Muuſse thews exkan tho debbes; ſweetyttz thope tows waerdtcz; enakas mums touwe walsſtibe, tows praetcz noteke, ka exkan debbes, tha arridtczan wuerſſon ſemmes; muſze doniſke mayse dode mums ſchoden; vnde pammet mums muſſe parrade, ka mehs pammetam mussimas paradenekims; vnde nhe wedde mums exkan kaerdenaſchenne, beth atpesty mums no to loune. Amen.

Nepříliš jinak zní nynější Otčenáš Litvanův a Lotyšů; potomci starých Prusů však již po dvě století se modlí Otčenáš jen německy.

Litevská literatura psaná jest velmi nepatrna a má cenu skoro jen pro historii jazyka. Na pruské Litvě stalo se hornolitevské nářečí ve překladě bible[24]) jazykem spisovným, jímžto se píší knižečky a časopisy pro lid. Tímto jazykem také psal své poesie posud největší básník litevský, Christian Dūneláitis (1714.—1780). Narodil se ve vsi Lasdinelen (kraj Gąbińský), studoval ve Královci, a od r. 1743. až do smrti byl pastorem v Tolminkemen, kde míval kázání litevská a německá. Žije tiše a klidně zabýval se ve prázdných chvílích zahradnictvím, jakož i hudbou a poesií, skládaje veršíky litevské. Zůstalo nám po něm šest bajek zvířecích a větší poetický plod, opěvající na způsob Thomsonových „Seasons“ čtvero ročních počasí (Metas) s úvodem nadepsaným: Pričkaus pàsaka apė lëtùvišką svótbą (Vypravování Fricovo o litevské svatbě). Názvy jeho bajek jsou na př. Lápës ir gàndro česnis (Hody lišky a čápa), Szů didgàlvis (Pes velikohlavý), Vílks próvininks (Vlk právníkem), Aužůls gyrpelnýs (Chlubný dub) atd. Všecky tyto plody jsou psány hexametrem podle přízvuku. Nejprve je vydal částečně Rhesa (1818.), potom úplně Schleicher,[25]) a konečně Nesselmann.[26]) Donaleitis také snad složil mnoho kostelních písní a veršíkův obsahu náboženského, leč z těch se nám nic nezachovalo.

Více spisovatelů bylo na Litvě polské, ale ti nebyli s to, aby utvořili nějaký společný jazyk spisovný. Skoro každý z nich psal jiným nářečím: nyní však již nepíší žádným, ježto latinky

[24]) Bybelēs, tai esti wissas szw. Rasztas seno ir naujo testamento atd. Berlin. 1865. — Naujasis Testamentas, perweizdėtas ir pertaisytas Fr. Kurszaczio. Halle. 1865.

[25]) Christian Donaleitis, Litauische Dichtungen. Erste vollständige Ausgabe mit Glossar von A Schleicher. St. Petersburg. 1865.

[26]) Christian Donalitius, Litauische Dichtungen mit metrischer Übersetzung herausgeg. von Nesselmann. Königsberg, 1869.

jim užívati není dovoleno a graždankou psáti nechtějí. K litevským spisovatelům nejznámějším náležejí zde Dowkont, Iwiński a Wołonczewski, kteřížto psali jednak lehčí povídky pro lid, jednak důležitější spisy historické a přírodozpytné. Okolo nich je skupeno mnoho jmen jiných; tak na př. Strazdelis (Drozdowski) a Poszka (Paszkiewicz) psali poesie, Gużutis a Radżunas povídky, Lipsztas, Kurszaitis a jiní věci týkající se přírody Značná část literatury této jest přeložena z polštiny. Tak na př. Jucewicz vydal r. 1837. „Vyňatky z novějších básníků polských, přeložené do litevštiny", mezi nimiž shledáváme nejkrásnější litevské ballady Mickiewiczovy: Irzech Budrysów, Świtezianka atd.

Známou báseň Kraszewského „Witolorauda" přeložil pak do litevštiny Lietuwis (Poznaň. 1881.), Szyrwidovy „Punktay sakimu" (vz. výše) na novo vydal Montwid (Vilno 1845.). Slabikáře a grammatiky litevské psali zde Dowkont, Juszkiewicz, Juzumovicz, Kossakowski, Niezabitowski, Olechnowicz, a mnozí z nich pozůstavili po sobě také litevské slovníky většinou v rukopisech. Slovník Juszkiewiczův právě se tiskne v Petrohradě, v rukopisech jsou snad ještě slovníky: Mieżutowiczův, Iwińského, Paszkiewiczův, Staniewiczův, Brodowského, Niezabitowského, Milewského a j. Někteří z nich sbírali ostatně také národní písně. Mezi mladšími spisovateli litevskými velmi čestně vyniká Ant. Baranowski, nynější biskup kovenský. Znaje výborně různá nářečí litevská, píše již ode dávna vědeckou jich grammatiku, snaže se utvořiti jistý jazyk spisovný na základě svého mateřského nářečí, jímžto mluví lid v Onikštách (Anýkščei). Onť spisovatelem básně Anŷkszczũ szilẽlys (pustina Onikšt), napsané již r. 1859. a uveřejněné již L. Geitlerem (Litauische Studien, Prag, 1875.), kterouž nyní znovu vydal[27]) ve formě trochu rozšířené, a to dvojím pravopisem: přesně dialektickým a novo-spisovným. Co však pomůže nový pravopis, když na Litvě užívati ho není dovoleno!

(Dokončení)

# Jest Macedonie srbská či bulharská?

Studie B. Popelky.

Od nekrvavé revoluce plovdivské, jíž Východní Rumelie tak zvaná, vlastně jižní Bulharsko, prohlášena za sjednocenou s knížetstvím, s Bulharskem severním, zraky celé Evropy stále jsou obráceny na poloostrov Balkánský, kde, abychom užili běžné frase, událosť stíhá událosť. Každý pak, kdo si událostí těchto a byť jen povrchně všímá, jest zajisté pevně o tom přesvědčen, že nynější stav věcí na Balkáně nepotrvá dlouho a že se asi brzy do-

[27]) Ostlitauische Texte, herausgeg. v. Ant. Baranowski u. Hugo Weber. 1. Heft. Weimar, 1882.

žijeme podobného krvavého, na sta tisíc životů lidských pohltivšího boje, jako byl boj, který skončen byl mírem sanstefanským.

Turecko v Evropě už dohrává svou úlohu. Živoří-li dosud, nebylo-li dosud smeteno s povrchu Evropy, téže Evropy, která se ještě přede dvěma věky v základech svých chvěla před krvorudou září tureckého půlměsíce, jestliže panství musulmanské dosud nebylo zatlačeno zpět do končin těch, kde vzalo počátek, do Asie, stalo se to jenom proto, že mocnosti evropské nemohou se dohodnouti, jak se rozděliti o evropské a dílem snad i asijské a africké dědictví Mohamedovo. Nebýti toho, že by došlo k válce evropské, otázka východní byla, aspoň pokud se Balkánu týká, v podstatě své již rozřešena. Takto jsou velmoci evropské nuceny řešiti ji po částech.

Zatím však, co mocnosti evropské uvažují, jak by lze bylo nejsnáze roztíti ten uzel gordický, v nějž spleteny jsou požadavky a zájmy jejich na Balkáně, zatím co přemýšlejí, kdo stane se pánem v Cařihradě a čím bude musit vykoupiti panství toto, přičiňují se národové balkánští sami o to, aby se stali samostatnými, nezávislými pány v zemích, ve kterých obývají a které jim před pěti věky Turci odňali. A v této snaze hlavních národů balkánských, Srbů, Bulharů, Řeků a Albanců, spočívá nové nebezpečí zhoubné války, poněvadž každý z nich činí nároky na země, které dosud úpějí pod jařmem tureckým.

Takovou zemí jest především Macedonie, ta krásná země růží, ta úrodná část poloostrova Balkánského, z jejíhož hlavního města, ze Soluně, zasvitlo národům slovanským světlo vzdělanosti křesťanské a tedy evropské. Práv k zemi této se domáhají Řekové, ji sobí si Bulhaři a ji za dědictví po svých slavných Nemaničích prohlašují Srbové.

Pokud a zdali mají k Macedonii právo Řekové, zakládají-li právo své k ní na lakotě a hrabivosti předstírajíce, že v Macedonii bydlí tolik a tolik tisíc Hellenů, či snad dokonce i na historii, t. j. na tom, že část vlastního Řecka byla druhdy od Macedoňanů podmaněna, o této otázce nemíníme se šířiti jsouce přesvědčeni, až dojde k okamžiku, kdy se bude rozhodovati, komu země tato náležeti má, že Řekové budou s bezpodstatnými požadavky svými odmítnuti a odkázáni v příznivém případě na zemi ležící jižně od Kosturu a na Epir. Tím více však sluší všímati sobě požadavků, jež vzhledem k Macedonii činí Bulhaři a Srbové, dovozujíce jedni, že země tato jest bulharskou, druzí, že srbskou. Spor o to se vede netoliko v časopisectvu srbském a bulharském, při čemž doložiti dlužno, že zvláště srbské časopisectvo v té věci vynikalo před válkou urputností a příkrou neomaleností, nýbrž zavlečen i na tábory, aby lid se o tom vyslovil, komu země Macedonská patří. [1])

---

[1]) Byly doby, kdy netoliko Řekové, Srbové a dílem i Bulhaři pomýšleli na obnovení bývalých říší (Řekové byzantské, Srbové Dušanovy), nýbrž i Rumuni blouznice a píšíce o millionech svých soukmenovců za Dunajem a za Balkánem, o nichž nikdo jiný nevěděl. Srovn článek Jirečkův „Knížectví bulharské“ v Osvětě, 1878.

Neobyčejně čilým byl „macedonský“ tento ruch před válkou srbskobulharskou, jmenovitė v zimė r. 1884.—85. Ruch tento vyšel od Bulharů, kteří majíce na zřeteli útrapy a útisky, jichž zvláště v tu dobu zakoušeti bylo křesťanskému obyvatelstvu macedonskému, chtěli před světem ukázati, že Macedonie je země bulharská a žádali, by útiskům křesťanů macedonských byl učiněn konec přivtělením Macedonie k Bulharsku, jemuž byla mírem sanstefanským přiřknuta. Ruch tento způsobil v Srbsku nemalé rozčilení a nevoli, noviny srbské bouřily protestujíce proti „zrádnému, padoušskému“ počínání takovému. Aby pak protesty takové měly do sebe více váhy, svolávány na různých místech tábory lidu macedonského, pokud je usedlým v Srbsku, předkládány jim resoluce a mluveny na nich o Bulharech řeči, jakých bychom od intelligentních Srbů — a ti měli výhradně slovo — nikdy nebyli očekávali. Dávali tak na jevo svou „lásku“ k bratrskému, zpod jařma tureckého teprv nedávno vyproštěnému národu!

Jeden takový tábor lidu uspořádán byl 24. února (st. st.) 1885. v Bělehradě, a jak vypravují srbské prameny,[2]) účastnilo prý se ho kolem 5000 osob. Despot Bačovič jej zahájil a měl také hned řeč o právech národa srbského k Macedonii. Připomněl, že v krajích macedonských, jmenovitė prý v nahijích (okresích) krivopalanské, štipské, veleské, kočanské, kratovské, strumické, tikvešské, prilipské, bitoljské, ochridské, lerinské, kičevské, gostivorské, tetovské, debarské — která přináleží k Albanii — kumanovské a skopejlské, které připadají k Starému Srbsku tak zvanému, většinou žijí Slované, o nichž (prý) možno s čistým svědomím říci, že jsou národnosti srbské. Pan Bačovič domníval se tak dobře tvrditi jednak na základě jazyka, jednak vzhledem k národním písním a obyčejům a konečně na základě společných minulých dějin.

O jazyku v nahijích právě uvedených pan Bačovič prohlásil se vší určitostí, že je srbský. V nahijích veleské na př. a prilipské, které leží prostřed srbské (sic) Macedonie, lidé prý se na potkání pozdravují vzájemně slovy: „Pomozi Bog“ — pomáhej Bůh. Bulhar však neříká Pomozi Bog, nýbrž Pomagal li Bog, z čehož — dle p. Bačovičc — jde na jevo, že ten, kdo říká Pomozi, není Bulhar nýbrž Srb. Za další jazykové doklady p. Bačovič uvedl verbalná adjektiva tvaru „pevajući“ (zpívající), „igrajeći“ (hrající), „trčajeći“ (utíkající) a j. slova, kde se vyskytuje buď hláska ћ (= ć) nebo ђ (= dj naše z) na př. kyћa (dům), meђa (meze) atd. Tvarů podobných bulharština nezná a Bulhar nemaje ani hlásek podobných v jazyku svém vyslovuje slova uvedeným podobná po svém způsobu, t. j. místo pevajući říká pevaješti, místo igrajeći igraješti, místo kuća (dům) kъšta, m. medja (meze) mežda atd. Rozdíl mezi tvary „pevajući“ a „pevaješti“ p. Bačovič nazval škaredým („grdna razlika“) a dodal, že jest pádným dokladem pro prav-

[2]) Јавни зборови Србомаћедонаца и Старосрба о бугарским тежњима на Маћедонију“. V Bělehradě, 1885.

divosť tvrzení těch. kdož Macedonii pokládají za zemi srbskou. poněvadž řeč, jakou mluví lid v končinách těch, je nářečím srbským.

Pravdivosť tohoto tvrzení dokazují prý také národní obyčeje v Macedonii běžné, jako na př. „sláva“ tak zvaná čili „krsno ime“, obyčej to, jímž prý se Srbové liší ode všech slovanských národů.[3]) „Žádný jiný — pravil p. Bačovič — ani bulharský národ nemá „slávy“, poněvadž je to jediné a výhradně obyčej srbský, proto se také může plným právem vzíti za pravdu, že kde je „sláva“, tam je Srbin.“

Vedle národních obyčejů jsou to také národní písně mezi lidem macedonským rozšířené, jež poukazují k tomu, že ten, kdo písně ty pěje a kdo je dochovává od pokolení do pokolení, je Srb. V písních těch vypisují se činy Marka Kralovice. Milana Toplice, Sekuly Dítěte, cara Lazara, Kosovky dívky Ivy Senjanina atd., tedy samých reků z dějin srbských. Poněvadž písně tyto žijí v ústech lidu macedonského, jmenovitě v těch okresích, které byly svrchu uvedeny, jde z toho, že Macedonie je zemí srbskou.

Konečně se p. Bačovič odvolával také na dějiny, které prý také učí. že Macedonie je částí zemí srbských. Kamkoliv se v Macedonii ohledneme, všude spatříme a nalezneme srbské památky, chrámy a kláštery, města a tvrze i dědiny, které mají srbská jména Jmenujíť se podle králův a carů nebo podle jiných pánů srbských, neb i konečně tak, jak je sám lid nazval. Poohledneme-li se na př. kol Prilipu, uvidíme sílu chrámů a bývalých zámků Marka Kra-

[3]) „Krsno ime“ (a „slava“) je asi tolik, co u nás „jmeniny“. Stef. Vuk Karadžić popisuje „krsno (křestné) ime“ takto: Každý Srb má v roce jeden den, jejž slaví, a to se zove „krsno ime“ (blag dan, náš „svátek“). Hospodář se stará a připravuje celý rok, jak a čím oslaviti „krsno ime“ (jmeniny). Pod večer před krsným imenem vyjde někdo z domu na ves a pozve na krsno ime všechny vesničany, kteří téhož krsného imena neslaví. Před každým domem smekne čepici a počne obyčejně takto: „Boží dům i váš! Vzkazuje vás pozdraviti otec (nebo bratr), abyste večer přišli na číši rakije (pálenky), bychom si pobesedovali a trochu noci ukrátili. Co nám svatý Mikuláš (nebo jiný světec) přinese, s tím nebudeme skrbliti. Přijďte dozajista“. Když pozvaní přicházejí z večera do domu, mluvívají obyčejně takto: „Dobrý večer a šťastný svátek! Oslavuj ho ještě mnoho let ve zdraví a veselí.“ Někteří přinášejí i jablko a podávají hospodáři (domačinu) když mu „dávají dobrý večer“. Přátelé z jiných dědin chodívají i nezvaní, a potom všichni večeří, pijí, hovoří a zpívají do noci. Potom se rozejdou každý domů Na odchodu praví hospodář každému: „Přijďte i zítra na číši rakije“. A tak je každý den zve od večeře na snídani a od snídaní na oběd. Přespolní však zůstávají pořád v domě. Před obědem nebo na oběd musí přijíti i pop, aby nakadil a požehnal „koljivo“ (nvařenou pšenici) V polovici oběda zapálí se svíce, přinesou kadidla a vína a povstanou ku „slávě“, t. j. modlí se k Bohu, jedí koljivo, pijí po řadě víno, pronášejíce přípitek „na slávu nebeskou, která může nám pomoci“. Hospodář potom rozlomí s popem (křestný) koláč, který musí býti z pšeničné mouky a pomalován poskurnjakem (t. j. znakem řecké hostie: ис. хр. ника). Čtvrtinu koláče dají popu, jednu hospodáři a ostatní dvě snědí sami. Lámajíce koláč pějí dva a dva: „Kdo pije víno na slávu boží, pomáhej mu Bože i slávo boží“ atd. Tak se slaví tři dni a teprv čtvrtého dne se hosté rozcházejí. I největší chudák musí oslaviti své krsno ime, byť byl i nucen prodati nějaké hovado nebo něco jiného z domu Nejvíce slaví se svátek sv. Mikuláše, Ivana. Jiřího, den Archandělův a sice od kolena na koleno. Žena slaví krsno ime svého muže, i když je už mrtev, právě tak jakoby byl živ.

lovice. jenž v Prilipě žil a po porážce srbské na Kosově tam statečně bránil Srbstvo od násilníků tureckých. Poněkud dále je opět srbská starožitnosť, klášter Bohorodičky, jménem Treskovac. jejž založil srbský car Uroš, syn silného, cara Dušana, jenž vládl od moře Jaderského do moře Černého a od Egejského moře do Karpat. A dále nad vesnicí Slepče je opět srbská památka, klášter sv. Jovana, a v pravo odtud. na řece Železničce, je klášter sv. Mikuláše, Toplica a na sta jiných klášterův a sídel bývalých srbských velmožův. A nehledíc ani k tomu, že Macedonie po 300 let náležela k říši srbské, i to prý svědčí, že je Macedonie srbskou, poněvadž prý i Turci praví, že Macedonii převzali od Srbů za krá e Vukašina a cara Lazara a nikoliv od Bulharů!

Jest prý ovšem pravda, že se živel srbský na veřejnosti nejeví tak, jak by si srbští vlastenci přáli, ba na mnohých místech stále slábne. Vinu toho prý nesou bulharští biskupové (vladikové) a učitelé, kteří (prý) se roztahují po celé Macedonii, ba až i po Starém Srbsku otvírajíce tam školy bulharské, vyučují žáky bulharsky a lidu prý namlouvají, že není srbským, nýbrž bulharským; srbské národní a historické památky niči, srbských obyčejů si znevažují a je haní, slovem (prý) tříbí srbskou (sic) Macedonii a Staré Srbsko od srbských starožitností, památek a všeho, čím se liší Srb od jiných národů. Pan Bačovič, rodem Macedonec, pokračoval pak v řeči své doslovně takto: „Ježto se jim (Bulharům) během minulých 20 let podařilo ošklivým rozsypáváním peněz ustanoviti své vladiky v místě kde kterém a učitele po všech městech. usmyslili sobě, že obalamuti i Evropu, jako že v Macedonii žije pouze bulharský národ, nepřipouštějíce, že leckde je i lid srbský a řecký, a v časopisech svých jali se šířiti zprávy, že Srbů a Řeků v Macedonii není. Po novinářském křiku — za kteroužto příčinou založili v Sofii list pod názvem „Makedonski Glas“. jenž vychází v jazyku francouzském a bulharském — sešli se před měsícem v Sofii a usnesli se požádati telegraficky anglickou vládu, aby u evropských velmocí působila k tomu, by Macedonie uznána byla za provincii bulharskou a aby se jí na základě berlínské smlouvy dalo nějaké právo jako Východní Rumelii. Z toho tedy je zřejmo. že Bulhaři si umínili přivlastniti si Macedonii buď jak buď. My však. jsme-li vlastenci a lidé, nesmíme lhostejně přihlížeti k tomu. když se cizinec v našem domě roztahuje a světu balamutí, že je to jeho majetek, nýbrž třeba, bychom světu dokázali, že v Macedonii, zejména pak v okresích vypočtených, žijí Srbové. Nechceme tvrditi, že v Macedonii není ani Bulharů ani Řeků, nýbrž pravíme, aby se Bulhaři v Macedonii roztahovali jen dotud, pokud se prostírá živel jejich. I odvolávám se k vám, bratři, byste vyslovili svůj soud i vy, zda mají Bulhaři nějaké právo buď na základě jazykovém, buď na základě národních obyčejů, buď na základě „slávy“ nebo dějin nebo čehokoliv jiného k tomu, aby agitovali za tím účelem, by zaujali celou Macedonii, až i Skoplje a Kumanovo? Na obranu a na uhájení svého jazyka, svých obyčejů, svých historických památek. slovem: své národnosti od ci-

záckých útoků my Srbomacedonci a Starosrbové pozvedáme hlasu svého a žádáme, aby se vynašel způsob a prostředek k uhájení naší národnosti a na zdolání cizích nájezdů."

Důvody, které p. Bačovič pronesl na uhájení svého tvrzení, jsou na první pohled závažny a kdo blíže národnostních poměrů macedonských nezná, dal by mu zajisté za pravdu. Ale věc vypadne jinak, pohledneme li na ni sklem objektivnosti. O tom však níže. (Pokračování.)

# Z poesie slovanské.

## O! Quid solutis beatius curis!

Z Ign. Krasického přel. Lad. Arietto.

Co nad klid může krašího být v světě,
když domku našeho štít o podletě
před sebou uhlídám a cesty po skončení
na lože své se vrhám v sladké snění?
O domku bílý, ty mé celé nebe:
je dobře v cizině, však nejlíp poblíž Tebe!

## Motýl.

Báseň V. V. Kapnista. Z ruštiny přel. R. Pokorný.

Hle, jak vzhůru skřivan krouží,
sokol létá přes hory,
smělý orel křídla hrouží
v sluneční až obory.
Nad zem však se nepovznese,
s trávky jen na květný lán
motýlek se něžný třese,
zlatým pelem obtěžkán.

Tak i mně dal osud zpurný
nízký úděl v světě jen:
v stěnách přeosudné urny
los můj leží utajen.
Byť se nepohnulo urnou
ani trochu od místa,
los můj mocí tajnou chmurnou
na dno padne dojista.

Budiž! Nechať na výšině
vichor duby vyklátí:
větry bujné na dolině
nízkých vrb však neschvátí!
Osud-li i zde šíp strojí,
co nám zbude? Trpět snad.
Šťastný vždy se více bojí
nežli chuďas umírat!

# Čínské město moskevské.

(„Kitaj gorod".)

Cestovní črty.

Nakreslil Č. Hornov.

(Zprávy historické. — Čtvrť obchodní, gostinnyj dvor. — Ruský kupec, jeho povaha a život. — Ruské počítání. — Vlastenecký smysl moskevských kupců. — Červené náměstí. — Dni krvavé. — Instituce jazyků — Pomník Minina a Požarského. — Deska sv. Cyrilla a Methoděje. — Církev Vasilije Blaženého. — Ivan Hrozný a umělec. — Historické museum. — Kaplička iverská. — Obraz Matky Boží. — Stará legenda. — Duchovenstvo. — Nikolskaja. — Literární kolportáže v průjezdech. — První ruská tiskárna a monastýr. — Slovanský bazar. — Dům Romanovců. — Za zdí hradební.)

Projdeme-li z Kremlu nejdůležitější jeho branou „Spaskými vorotami" a mineme-li proslulé „Červené náměstí", ocitneme se ve spoustě skladišť všeho druhu, středišti ruského kupectva, zajímavém „Čínském městě" moskevském čili — Kitaj gorodu.

Když stal se Kreml postupem času malým, nemohl veškeré obyvatelstvo ve svých zdech více pojmouti a toto bylo nuceno hledati útočiště a obydlí před hradbami kremelskými — v předhradí, jak se to dělo u všech vzkvétajících měst a hradů. V tomto předhradí soustředil se hlavně kupecký živel a život celého města; vznikaly veliké krámy a sklady, vzrůstalo obyvatelstvo; i bojaři počali se tu usazovati. Na konci XV. století bylo již toto předhradí větší než Kreml sám a když po podrobení Novgorodu obchod mezi Evropou a Asií místo velkou touto republikou — Moskvou se ubíral a tak obchodní spojení se Švédskem, Polskou, Uhry a Tureckem se získalo, které říše měly vesměs v Moskvě své sklady; když vstoupila Moskva na druhé straně v čilé obchodní spojení s Tatarskem, Čínou, ba i Indií a vně ochranných hradeb kremelských vyvstalo pro cizí i domácí kupce ohromné tržiště a skladiště: „Gostinnyj dvor", v němž uchovávalo se zboží všeho druhu ceny nezměrné: viděli se ruští caři nuceni starati se o bezpečnosť tohoto města a matka Ivana Hrozného Helena Glinská dala r. 1534 obklopiti „Kitaj gorod" hradbami, aby je chránila před možným vpádem hord tatarských. Jméno „Čínského města" značí lépe než dlouhé výklady, jací až kupci navštěvovali již tehda trhy moskevské, jaký měla Moskva význam obchodní již před čtyřmi sty lety.

Pak rozkročovala se Moskva dále, rostla, mohutněla víc a více, povstala nová města obrovským kruhem okolo stávajících se táhnoucí: Bjeloj gorod a Zemljanoj gorod; ale Čínské město uhájilo svou důležitosť i na dále, zachovalo zejména svůj význam obchodní.

A věru: ať kterákoli část Moskvy změnila svou podobu, zařízení, účel za kterým byla postavena, časem zcela nebo částečně: Kitaj gorod zůstal účelu svému věren úplně. Zřízen pod hradbami čilého hradu kremelského k ochraně a pěstování obchodu měl hned při svém počátku důležitosť velikou. A když přibyly nové,

větší děti do dřevěné rodiny nad řekou Moskvou, když obepjali ho mocným ramenem druzí bratříci, zmíněný Bjeloj a Zemljanoj gorod, zůstal náš prvoušek přece nejdůležitějším členem domu, mazánkem matčiným. Baťuška Kreml i matuška Moskva vinuli ho ke svému srdci a vyznamenávali jej o závod, a až dodnes má Kitaj gorod něco přede všemi ostatními částmi města: je podobně jako Kreml ovrouben pěknou starou zdí, udržovanou na paměť bývalých časů.

Kdežto Bjeloj i Zemljanoj gorod zbaveny svírajících je zdí a uvolněny rozebíhají se pryč do polí, tulí si tatíček Kreml svého prvorozeného těsně ke hrudi... Inu, zákmity první lásky!...

Kitaj gorod byl a zůstal středištěm moskevského obchodu a novější čas, který tak závistivým okem hledí na všecky výsady, nejen že neoloupil jej o tuto zvláštnosť, ale ještě ji učinil úplnější. A to ne, že by byl Kitaj gorod položen nějak zvlášť příznivě, na řece, u spojidel dopravních, v pobliží drah — nikterak; ale tak z přízně. umíněnosti ruské ku podivu.

Vskutku: málo je měst, či lépe řečeno částí měst, které by byly tak výlučně věnovány jedinému obchodu jako Kitaj gorod; londýnská City jediná snad může se mu vyrovnati a ani ne úplně. Kitaj gorod, komplex to 5 náměstí, 4 tříd a 11 ulic, o 2200 budovách, nemá ve svých hradbách ani jediného domu, který by nebyl zaujat sklady, krámy, kontorami, který by nebyl věnován obchodu úplně. Vyjímaje chrámy a kaple vše slouží tu Merkurovi o jeho vyznavačům — domy nájemní, příbytky lidské dávno byly odtud vytlačeny na čisto. Ba i byty boháčův a velmožů musily se vystěhovati, byly vypuzeny.

Chodíme ulicemi a nevidíme než obchod; chodíme a podivujeme se velkoleposti závodů v pravo i v levo, velkoleposti, jevící se ne ve výpravě, v zevnějšku, ale v rozloze a obsahu.

Nevysoké, ale rozsahem ohromné budovy prorvány jsou rovnoběžnými chodbami dvojího směru, které se křižují a umožňují tak projíti ku kterékoli části budovy. Chodby ty prorývají všechna patra, dosahují až ke stropu či spíše ku střeše budovy, která je na tomto místě sklem kryta, čímž potřebné světlo do vnitra vniká, a vyplněny jsou po obou stranách až ke stropu sklady zboží všeho druhu. Načkoli pomyslíme, nalezneme zde; od věcí, které svou cenou jsou přístupny jenom největším boháčům, až ku předmětům, jež potřebuje chuďas v každodenním životě.

Co nás na první pohled překvapuje, co bije do očí každému cizinci, je nesrovnalosť mezi jednoduchým ba namnoze špinavým zevnějškem a nádherným obsahem těchto krámů. Kdo by zde souditi chtěl dle naší moderní zásady kupecké, že velký obchod musí míti též krásnou, ba nádhernou výpravu zevnější, musil by odvrátiti se ode všech zdejších závodů: v Kitaj gorodě leží statisíce, ba milliony pod chatrným stropem, v boudách na spadnutí.

* * *

Největší budovou obchodní v Kitaj gorodě jsou „gostinnyj dvor“ a „rjady“. Stará to obchodní zřízení ruská, jež potkáme všady, kde vede praktický a lstivý kupec ruský své obchody, v Petrohradě jako v Moskvě, v Nižném jako v Oděse... zařízení, kterého u nás, na př. v Praze postrádáme a vystavěním pařížských „bazarů“ a „passáží“ nahraditi hodláme.

Představte si kolossa zaujímajícího prostoru, omezenou čtyřmi ulicemi, a druhého, jehož dělí dvě ulice na tři ohromné díly, a máte ponětí o velikosti moskevského gostinného dvora a moskevských rjadů.

A jaký život v nich panuje! Od rána do večera hemží se táhlé, temné chodby lidmi všeho druhu: kupujícími, kteří přicházejí houfně, aby si dali zboží vyložiti, aby je prohledli a koupili nebo nekoupili, což je též v modě a zhusta se činí; prodavači, kteří předstihují jeden druhého v chytrém smlouvání cen a vychvalování tovarů; dohazovači trhajícími se takřka o každého, kdo třeba jen nejmenším znamením na jevo dá, že by byl ochoten koupiti; konečně sty podomními prodavači, raznoščíky všeho druhu, kteří sem přicházejí, dílem aby zásobovali kupce a dohazovače potravinami, zejména nezbytným čajem, dílem aby vnucovali své zboží obecenstvu, které sem přijde. Všechněch je naděleno ve velkém: i kupujících, i kupců, i dohazovačů, i raznoščíků; povážíme-li, že kupeckých krámů je tu celé město, nejen jeden vedle druhého ale i jeden nade druhým, pochopíme to.

Kupec sedí ve svém krámě a nehne se odtud po celý den; zde jí pro potřebu, pije pro občerstvení a nemá-li co dělati — pije a jí celý den. Gostinnyj dvor i rjady jsou představiteli pravého ruského obchodu, a kupci zdejší jsou (až na malé výminky v kroji) stejni, jako byli před několika sty lety, za velkoknížat. O knihy a dvojité účetnictví se mnoho nestarají; mnohý rozsáhlý závod, vyměňující ročně statisíce ve svých rukou, obstarává tyto své nutnosti kupecké pomocí znamének téměř hieroglyfických a chefové i majitelé podobných obchodů nevyznají se v umění, jemuž se u nás vyučuje v první třídě národních škol. Vejděme do gostinného dvora a vstupme do některého krámu.

Překvapení na překvapení. I ta neurovnanosť, i ta nesystematičnosť v roztřídění, i ona bezstarostnosť, s jakou jsou tu věci nejdražší vyvěšeny a vystaveny bez dozoru, překvapuje nás. Po celé „linii“ — jak zovou se chodby — roztahují se v ladném nepořádku bedny, balíky, obálky, každou chvíli zakopneme o některou. V každém rohu narazíme na dohazovače, kteří nás proudem slov téměř omamují a vše možné, nač jenom pomysliti lze, nabízejí; na každém druhém kroku potkáme raznoščíka, který nám čaj, pirogy, pomoranče, zákusky, jablka, arbusy, a nemá-li ničeho jiného, aspoň sirky nebo leštidlo na boty vnucuje. Vzpomeneme si živě na židovskou čtvrť pražskou: tatáž nečistota, neurovnanosť, týž život pouliční; totéž lákání kupujících, překřikování jeden druhého, týž způsob prodeje Jen s tím rozdílem, že by židé naši ještě dlouho do školy choditi musili, nežli by se ruskému kupci vyrovnali.

Vstoupíme do krámu, či vlastně ke krámu. Kupec sedí nebo kláti se za pultem, v jedné ruce čašku horkého čaje, ve druhé masnou pirogu.

Výběr ve krámu je velmi značný, a prodavači ochotni ukázati nám třeba celý sklad; jejich ochota v tom zdá se, že jde do nekonečna. V čem však vyznati se musíte, chcete-li koupiti sebe menší maličkosť v gostinném dvoru, je smlouvání, usilovné, cenu přímo vystřebávající smlouvání; nesmíme se rozpakovati podati na žádané třetinu nebo čtvrtinu ceny. Jako v naší páté čtvrti. První cena je velmi vysoka, načež následuje slevování tak náhlé, rapídní, že se neubráníme poprvé podivu. Grivník za grivníkem letí střemhlav dolů — až cena je podle našeho zdání, obyčejně za polovinu, někdy i pod polovinu žádané částky. A při tomto obchodu neomezuje se moralní působení na nás a přemlouvání nás pouze na osobu kupcovu: i dohazovač, který nás sem přivedl, raznoščici, kteří okolo očumují, konečně každý, kdo je na blízku a ničeho na práci nemá, starají se všemi silami, aby se obchod uskutečnil; načež ovšem každý nejen zboží ale — a to hlavně — sebe vychvaluje a co nejdůrazněji na paměť uvádí, jak on se přičinil, aby gospodin tak krásný tovar dostal. Konec je — prosba „na čajok", a to jsi-li cizincem a poznají-li, že se nevyznáš — ode všech. Div že i ten kupec na čaj od nás nechce za to, že jsme od něho koupili! (Pokračování.)

# Michal Hórnik.

Kus historie lužické práce.

Napsal A. Černý.

„Njech (młodźi Serbja) znaja skutki prjedownikow a njech jich dźěło za serbski narod dale wjedu!"
*M. Hórnik.*

Dne 7. září r. 1881. nebyl Michal Hórnik, tehdejší místopředseda Matice Srbské v Budyšíně, přítomen schůzi „předsydstwa" matičního; byla to snad jediná schůze za celý ten čas, pokud byl členem výboru tohoto důležitého společenstva, v níž chyběl. Schůze ta odbývána bez něho a bez jeho vědomí — mělof se v ní jednati o tom, kterak důstojným způsobem měla by Matice přispěti k oslavě jeho 25letého jubilea kněžského, jež připadnouti mělo na den 24. září téhož roku. Památné schůzi té obcovali Karel August Fiedleř, Jan Aug. Kapleř, Moric Mjeřwa a dr. Arnošt Muka. Předseda, zvěčnělý patriota srbský Jan Arnošt Smoleř, tenkrát přítomen nebyl, poněvadž právě pobýval v Rusku, chtěje se tam přičiniti o dobytí větších zájmů, najmě podpor pro stísněné svoje spolubratry... Usnešeno, že má se jubilantovi zvláštní deputací projeviti přání všeho blaha od Matice Srbské i odevzdati list pamětní. Báseň pro tento list slíbil napsati Fiedleř, starý přítel oslavencův.

Jest věru dojemna láska a oddanosť k bělovlasému knězi, jaká z každého verše slavnostní básně muže v práci vlastenecké sestaralého dýše...

„Što jasni błyšć slěborny budyske hona,
što wótčinstwa khorhowje zmahuja so?
Što wjeselšo bija dźens wutrobow hroma
a wóčka so zybola radostnišo?
Što lubosć šat rjeńši woblekła je
a winje dźens wonješka dźakownosće?“

Těmi otázkami počíná Fiedleř a hned k nim odpovídá, že:

„...Ćtwórtstotetk so hižom nětk wróća te časy,
hdźež Knjezowe stadło pasć spočinaše“

Michal Hórnik a co poćal je posilovati mannou věčnosti a nápojem z pramene života. Avšak:

„Ty winicu božu pak njehajiš jeno,“

připomíná básník,

„též plahowař čerstweho wótčinstwa Sy,
zo w Serbach klink lubozny Twoje ma mjeno,
klink, po cyłym Słowjanstwje wokřewjacy“

Zvuk milý, libezný má jméno Hórnikovo prý nejen po vší Lužici, ale i po všem slovanském světě. Proč?

„Haj za serbski narod a słowjanšćinu
Ty skutkuješ z wurjadnej horliwosću.“

Že pak nebyla slova tato pouze planými obraty básnickými, že mohla jiti z hloubi srdce každého Lužičana a Slovana, že vskutku Hórnik pracoval pro svoje milované, malé „Serbowstwo“ i pro veliké Slovanstvo s láskou a horlivostí zvláštní, mimořádnou, velikou, že tedy ne nadarmo jde jméno jeho po veškerém slovanském světě hlaholem, kterýž úctu vzbuzuje — pokusíme se dnes ukázati. Bude-li na některých místech mnoho lásky, nedomnívej se nikdo, že by to bylo na úkor pravdě. O mužích, podobných Hórnikovi, nelze ani jinak než s láskou psáti...

## I.

(První mládí Hórnikovo. — Do Prahy. — »Serbowka«. — Původní básně Hórnikovy. — První jeho myšlénky o opravě pravopisu lužického. — Hórnikovy básnické překlady. — První článek v češtině. — St ržím »Serbowky«. — »Serbowka« za jeho starostenství. — Dopisy jiným stud spolkům a »Serbským Nowinám«. — Odchod z Prahy. — Láska Serbowce.)

Asi 3 hodiny cesty severozápadně od Budyšina leží uprostřed žirné, maloučko vlnité roviny, lemované polokruhem porůzných vrchů lužických, největší katolická srbská osada Khróšćice (Krostwitz) s farním kostelem, který již těžké doby třicetileté války přetrval. Sem přifařeno jest 33 lužických vsí asi se 4000 obyvateli. Mezi těmi dědinami jsou i Worklecy (Räckelwitz), ležící malou hodinku severozápadněji. Vesnice tato jest, jako všecky vsi farní



**Michal Hórnik.**

osady Khróśćanské, dosud ryze srbská, což jeví se zrakům pozorovatele i zevně, národním krojem katolických Lužičanů, který se v těchto vsích nejlépe zachoval. (I starší muži chodí srbsky „zdraśćeni".) Naproti zámecké zahradě hrabat ze Stolberg-Stolbergů stojí malý, přívětivý domek — rodný domek Michala Hórnika. Zde narodil se dne 1. září r. 1833. ze srbských rodičů, zde naučil se své krásné mateřštině, kteréž pěstovatelem a zvelebovatelem stal se později nejpilnějším a nejšťastnějším, jíž věnoval pak všecky síly své, celý život svůj, kterou vždycky potom miloval láskou nejčistší... Zde navštěvoval i školu, která tu za jeho mládí (r. 1838.) zařízena byla. Škola v Lužici sice děti nikdy k zálibě v mateřštině a všem srbském nevedla, naopak přečasto úmyslně od toho je odváděla, ale na děti tak intensivně srbských vesnic, jako Worklecy jsou, germanisační činnosť školy asi velikého účinku neměla a nemá, když úplně srbské okolí zhoubné účinky její v zárodku již ničí a neškodnými činí. Děti němčují špatně ve škole, natož pak doma, kdež uslyší domácí své leda s cizincem německy hovořiti. Rostl tedy Hórnik v poměrech udržení jeho vědomí srbského dosti příznivých.

Ve třinácti letech, totiž na podzim r. 1846, dán rodiči svými na budyšínské gymnasium. Zde však zdržel se pouze rok, i nemohl súčastniti se činnosti srbského studentského spolku „Societas slavica Budissina", založeného dne 25. února 1839. Mosakem Kłosopólským a za Hórnikových studií na budyšínském gymnasiu Arnoštem Bohuvěrem Sommerem vedeného.

Od roku 1847. studoval na malostranském gymnasiu v naší Praze. Pobyt v Praze jest pro budoucí jeho činnosť vlasteneckou a literarní předůležitým, tak jako pro všecky ostatní kněze a literáty jsou studia uprostřed sbratřených Čechů mnohem důležitější a národní věci srbské užitečnější, než studia v Lipsku a jinde v Německu. Měli a mají sice lužičtí studující na německých učelištích své spolky, v nichž mohou se v jazyce svém zdokonalovati a v lásce k němu upevňovati. Některé ze spolků těchto, zvláště lipské „Sorabicum", nabyly sice v různých dobách přičiněním těchže studentů dosti značné důležitosti a slušného vlivu na postup národní idee v Lužici — ale žádnému z nich nemůžeme takovou vážnosť přičítati, jako právě spolku lužických studentů v Praze.

Proto nikdo mi zajisté nezazlí, jestliže k lepšímu porozumění vznik a účel i význam tohoto „towařstwa" blíže vyložím.

Na počátku minulého věku umínili sobě dva lužičtí duchovní, Martin Šimon a bratr jeho Jiří, založiti jakýsi konvikt pro lužické studující vyznání katolického. Poněvadž pak myšlénka potkala se se souhlasem i skutečnými podporami jiných ještě Srbů, koupil Jiří r. 1704. pozemek v Praze, na němž i dům pro srbský seminář vystavěl. Že právě v našem středu lužický seminář zařízen, dá se vysvětliti asi tím, že jednak katoličtí Srbové dávno na theologická studia do Prahy jezdili, i že bratr Jiří v Praze jakožto kaplan Karmelitek usazen byl.

Studující Srbové katolického semináře tohoto hleděli se sice již na počátku přítomného století v mateřském jazyce svém po stránce grammatické i syntaktické zdokonalovati ve společných cvičeních, hlavně návodem Dobrovského a Hanky — neměli však do roku 1846. žádného vlastního svazku spolkového, jako měli ve století minulém srbští studující na universitě wittenberské, nebo jako měli téměř od času založení pražského semináře studenti lipští, či konečně od r. 1839. budyšínští gymnasisté. Teprve v říjnu 1846., kdy přípravné práce k založení „Matice Srbské“ v plném byly proudu, spojilo se šest mladých studujících Srbů k založení domácího literarního tovaryšstva v lužickém semináři. Byli to: studující filologie Mikuláš Cyž a Mikuláš Jacsławk, gymnasisté Michal Haška, Jakub Wels a Jakub Wornaŕ se stud. theol. Jakubem Bukem v čele. Tito mladí vlastenci sepsali si stanovy svých obmýšlených „týdenních shromáždění Srbů srbského semináře v Praze“. To byl dlouhý název „zjenoćeństwa“, jenž však brzy za kratší „Serbowka“ vyměněn.

O důležitosti Serbowky vyslovuje se M. Hórnik ve článku „Serbowka w Prazy wot leta 1846.—1871.“ (Časop. Mać. Serb. 1872.) takto: „Mezi srbskými studentskými spolky měla a má i „Serbowka“ v Praze pro naše mladé pokolení veliký význam. Její první přednosť záleží v tom, že shromažďuje akademiky i gymnasisty a bez přestávek trvá, zatím co spolky v Lipsku nebo v Budyšíně za příčinou nedostatku způsobilého vůdce nebo členů druhdy více let spí nebo spaly. Druhá prospěšná zvláštnosť pak jest, že ve slovanském kraji sídlí, kdež se její údové mimo v srbské i v jiných sesterských řečech snadněji zdokonalují a více povzbuzení k důstojné práci ve prospěch srbského písemnictví dostávají, nežli je to v německých místech možno.“

Účelem „Serbowky“ jest odbývání „zhromadźizen“ ke zdokonalení v mateřském jazyce a ku probouzení lásky k národnosti. Shromáždění ta bývají jednou za týden, i vede je ze středu studentstva semináře zvolený „starši“. Prvním starším byl Jakub Buk. Povinností staršího jest péče o to, jak mohlo by se srbské mluvnici nejsnáze naučiti, jakož i určovati, kdy má kdo srbský článek ku posouzení a rozboru odevzdati. Posudky pak těchto odvedených úkolů, jakož i deklamací atd., vůbec zprávy o všem, co se ve shromážděních dálo, mají se zapisovati do knihy, zvané „Dnjownik“ (Denník), kterýž chovati a vésti má starší. Aby pak dobré práce literarní na zmar nepřišly, založena jiná kniha, „Kwětki“, do níž měl spisovatel sám práci svoji, výborem za dobrou uznanou, vepsati. Ku konci roku sváží se obě knihy v jediný svazek, jemuž dán souborný titul „Serbowka. To jest kniha společných prací Srbů srbského semináře v Praze ke zdokonalení v mateřštině pod dohledem . . . a pod staršistwim . . .“ Podle této knihy pak později i spolek sám jmenován.

Spolek měl vždy některého ze slavných Čechů svým protektorem. Od počátku trvání spolku až do své smrti byl jím Hanka,

před ním navštěvoval často Srby lužického semináře a radou jim při vzdělávání se v mateřštině napomáhal veliký Dobrovský.

Život svůj počala Serbowka ve školním roce 1846.—47. pod „staršistwím“ zakladatele svého Jakuba Buka, jenž úřad ten podržel až do prázdnin r. 1849. V následujícím školním roce vedl Serbowku M. Cyž, načež v l. 1850.—52. M. Jacsławk.

(Pokračování.)

## Běloruská národní píseň.

Úvahy z hudební cesty.

Napsal **Ludvík Kuba.**

Jestli možno vytýkati Rusům, že svojí hudbě prostonárodní do těch časův nevěnovali zasloužené pozornosti ve smyslu sběratelském i rozborném: — o písni běloruské platí to především. Dosud není jediného sborníku, věnovaného výhradně písni běloruské. Ubohé popelce bylo souzeno spokojiti se se 2—3 stranami, jež jí k závěrku některých — ač velmi řídkých — sbírek velkomyslně věnovány byly.

Souditi však z nedostatku literarních prací na nedostatek písní a snad dokonce na nehudebnosť lidu běloruského bylo by sice omluvitelné, ale naprosto pochybené. Netajím, že jsem i já takovým klamným závěrem křivdil prostonárodní Muse běloruské, a že jsem z bludu toho vyveden byl teprv osobní návštěvou, učiněnou v běloruskou ves.

Odešel jsem s jinými představami, než s jakými jsem přišel. Seznal jsem zde značnou hudebnosť i hudby milovnosť v lidu, pestré, starobylé a překrásné písně, úžasné množství nepovšimnutých a nesebraných dosud materialův a konečně i různé náhledy, jež o běloruské písni kolují a jichž třeba hned z kraje poněkud se dotknouti.

V Bílé Rusi, sousedící na jedné straně s Poláky a na druhé s Velko- a Malorusy, prostupují se do jisté míry živly různých těchto sousedův. Následkem toho tvrdívají Poláci, že běloruská píseň zpolštěla, kdežto Rusové pronášejí se podobně na svůj prospěch. Obě strany pak tvoří společný, souhlasný závěr: píseň běloruská ztratila původnosť, ryzosť a proto i marně očekává pozornosť, jaká věnována byla písním druhých Slovanův.

K tomu dodávám, že pronesené náhledy v prvé části své při vší zanedbanosti tohoto pole jsou do jisté míry důvodny, pravdivy, za to však závěr na nich založený naprosto jest chybný. Zcela naopak — tím pozoruhodnější a zajímavější jest pro ethnologa, sledovati, jak dva různé živly na vzájem cosi třetího prostupovaly, a pozorovati, jak se kříží, jak spolu zápasí a jaká směsice jest konečným výsledkem. Práce bude sice obtížnější, ale za to půvabnější a vděčnější, protože vzájemným stykem růz-

ných, opačných těchto proudův tím ostřeji jejich vlastnosti se objeví. A proto se páše veliký hřích proti vědě i umění prostonárodnímu, když ruská veřejnosť dosud ničeho nečiní pro zachování těchto materialův.

S takovými a podobnými myšlénkami jsem opustil smolenskou ves, již událo se mi navštíviti a přihlížeje k prostonárodní hudbě, dost zevrubně seznati.

Neznámosť předmětu tohoto, vládnoucí nejen u nás, ale též v Rusi, svádí mne k domněnce, že snad bude některým jednotlivcům vhod, sdělím-li se s nimi o své zápisky, jež jsem přinesl z běloruské osady ve smolenské gubernii.

* * *

Prostonárodní hudby instrumentalní u Bělorusův téměř není. Sem tam vyskytuje se osamělý případ houslisty, jemuž skripok říkají a jenž přihlížejíc k hudební ethnografii mnoho neznačí. Zdá se, že sporadičtí tito houslisté přijali náklonnosť k svému nástroji od Polákův, avšak nikdy nemají toho významu, jako polský pravý skrzypek. — Časem navštíví běloruské kraje zbloudilá židovská kapela polská s cimbálem, někdy i polský dudák. Hudebního nástroje výhradně běloruského jsem nenašel, aniž se mi o podobném nějakých zpráv buď ústně nebo z knih dostalo. Pouze jeden nástroj zasluhuje pro své rozšíření a smutné své následky zmínky. Je to tak zvaná „tahací harmonika", s níž se dnes po celé Rusi na venkově ustavičně poutník setkává. Okolnosti podobné mají zdrcující vliv na vše, co na půdě domácího prostonárodního umění hudebního vykvetlo. ba poškozují písně i po jejich textové stránce. Takovým nástrojem se jednak přináší cizí „kultura" z měst, jednak se tím domácí písně kazí a porušují, jakmile se šťastný majitel nešťastného onoho nástroje pokouší písně reprodukovati

Čím chudší obraz skytá Rus Bílá hledíc k hudbě nástrojové, tím bohatší a zajímavější jeví se ve svých písních. Staří jejich pamětníci sice vymírají a konečně i duch doby nové v temné své stránce počíná již zlým zubem svým na zpěvech národních poněkud hlodati, pilné však ruce sběratelské rozevírá se zde přes to vše bohatá a hojná žeň. Žel bohu, že dělníkův jest tak málo, skoro žádných!

Písně běloruské již ve svých textech a způsobech upotřebení jeví značnou rozmanitosť. V. N. Dobrovolský, jenž v poslední době bedlivě všímá si Bílé Rusi a chová již bohaté materialy, ač dosud toliko v rukopise. dělí písně běloruské na jarní, kupalské (svatojanské), petrovské, žatevné, obřadové, svatební, historické, razbojnické a dětské. K těm dlužno ještě připojiti písně taneční čili skakuchy a písně chorovodné, jež se při sborových tancích (chorovodech) zpívají.

Již prosté vyjmenování různých těchto druhů vede k seznání, v jak mocný, širý, košatý strom píseň běloruská se rozvětvila.
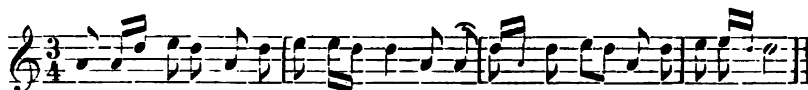
Vidno, že jiskra vrozeného umění v lidu nevzplanula jednostranně, ale že stačila šířkou svojí ukojiti aesthetické požadavky lidu, jehož duch dovedl sobě nejen klidnou chvíli sváteční, ale i těžký den robotný třpytným jiním poesie ozdobiti; vážné obřady pak též nezůstaly bez hlubokého ohlasu vnímavého nitra jako důležité staré příběhy, čehož všeho důkazy obsaženy jsou ve slovesných výtvorech běloruského lidu.

Ale to vše po mém náhledu nemůže nikoho překvapovati, ponévadž se zde jedná o lid — slovanský. Opaku bychom se musili diviti, kdyby totiž Bělorusové nejevili aesthetických potřeb a vedle toho schopností, potřeby tyto ukájeti.

Účel cesty mé byl hudební, ačkoliv jsem při zapisování písní zanášel vedle melodie i slova. Proto jsem také věnoval pozornosť více hudbě nežli textům.

Mezi nápěvy běloruskými vidíme kromě melodií n o v o d o b ý ch, namnoze překrásných, též zpěvy p r a s t a r é, sahající původem svým asi v dobu, oku historie na vždy utajenou.

Dokladem starobylosti jest ponejvíce obmezený rozsah tonův. Příklad písně takové zde podávám:




O ladu čili tonině písně této byly by patrně marné spory. Celý nápěv složen toliko ze tří tonův: *a*, *d*, *e*, jež nepostačují k tomu, aby bylo lze určiti stupnici. Z toho tedy jasně jde, že nápěv povstal ještě v oněch dobách, kdy stupnice ve smyslu našem ještě nebylo.

Dříve bylo zvykem, že se díval hudební svět na vše se stanoviska naší hudby, která se zakládá na dvou stupnicích, d u r a m o l. Na to se zapomínalo, že ony se vytvořily, to jest ustálily až teprv ve středověku. Proto vše, co nebylo lze měřiti touto měrou, bylo nedokonalé, špatné, barbarské atd. Ačkoliv staří národové neměli k volnému použití typografie jako my, nepracovali bez soustavy, ano měli své určité theorie, pravidla a zákony. Oni si zákonův své hudební tvořivosti nebyli právě tak vědomi, jako tvořící poeta, jemuž ani ve snu nenapadne, pátrati po zákonech svojí tvůrčí síly a svého nadání. Měli praxi i theorii, ale obé bylo spojeno a jejich vina spočívá toliko v tom, že se u nich nenašlo člověka, jenž by byl duchaplným způsobem pravidla ona vyabstrahoval, soustavně sepsal a nám, pohodlnému potomstvu zanechal.

[1]) Takovýmto způsobem — nedokončeným slovem — často písně běloruské končívají sice své sloky, ale vždy jen v těch případech, je-li dotyčné slovo opakováno a předcházelo-li znění úplné. Druhá sloka započne se bez ohledu na kusosť posledního slova.

Než stalo se naopak. Stojíme před věcí hotovou a nám zůstaveno, abychom dopátrali se, dle jaké osnovy stavba vykonána.

Pátrání to však vede mnohdy k výsledkům absurdním. Budiž na příklad podotknuto, že hudebník B., Rus, četl minulého roku o nápěvech běloruských v petrohradské zeměp. společnosti, kde se vyslovil, že základem jejich jest z pravidla stupnice aeolská. [2]) Já jsem však toho přesvědčení nenabyl. Buďto jsem se setkal s písněmi novodobými, jež po našem způsobu náležejí k jedné ze dvou našich stupnic, dur a mol, anebo jsem slyšel písně, jež se soustavě naší vymykaly, poněvadž byly starší než ona, a tyto antiquity disponovaly z části největší tak málo tony, že nelze ani sestaviti intervaly, charakterisující dotyčnou stupnici, o sestavení celé vůbec ani nemluvě. Nejčastěji se stýkáme s objemem pěti tonův a jest se upřímně diviti kráse, jakou dýší prostinké nápěvy. Jeden z takových uvádím jako příklad, dokládaje, že nejedna z melodií později uvedených by zde mohla býti umístěna, pročež na ně předem poukazuji.

Volně.

Ža-šu-mě-la du - bro - vuš-ka zim - na - ja - - -,

za - šu-mě-la du - bro-vu-ška zim - na - - - - ja.

Příkladů takových hojnosť veliká. Z uvedeného pak možno viděti nebezpečí, jakým může býti posuzovatel snadno sveden ke křivé domněnce, že to naše mol-tonina. Ukvapenosť však úsudku takového bude patrna. poukážu-li, že rovným právem bychom písni té mohli přisouditi toninu aeolickou (dle Glareana), která se od prvější liší sedmým stupněm. Avšak zde se nedostává dvou tonův ještě, aby se tato otázka rozhodnouti mohla.

Již okolnosť tato budí bezděky domněnku, že nápěv pochází z dob starších než obě jmenované stupnice a důvody následujícími vzroste slabé tušení v pevné přesvědčení.

Zkušený a vzdělaný hudebník ví, že písně novější vesměs na základě harmonie utvořeny byly a že rutinované oko pozná ihned, která harmonie ku které notě náleží. Zejména jsou charakteristické v tom ohledu závěry. Melodie sama udává v největší určitosti závěr, t. j. souzvuky, z nichž má býti sestaven.

A nyní pohleďme ještě jednou na poslední příklad a pozorujme, je-li možná, aby neznámý nám skladatel onoho nápěvu

[2]) Dle starého Glareanova pojmenování.

měl na zřeteli harmonisaci, t. j. harmonisaci našeho[3]) způsobu? Může-li se melodii té přiřknouti která harmonisace, pak je to pouze trojzvuk *a*, *c*, *e* pro celý nápěv kromě pátého taktu. Nejdůležitější pak místa, závěry period, budou s nezlomným odporem vzpírati se svěrací kazajce u nás obvyklých závěrkových souzvukův.

To vše toliko dokazuje, že nápěv není harmonický, t. j. nepochází z doby, kdy všemocná harmonie počala rozpřádati neomezené panství své, nýbrž že pochází z dob hudby melodické, kdy se komponovaly nápěvy bez reflektování na akkordy, poněvadž nijakých nikdo neznal. A proto možno míti za to, že oba uvedené případy jsou starší tohoto tisíciletí a z obou že mnohem starší jest v každém případě nápěv prvý.

K dotvrzení toho přispějí ještě dvě okolnosti. Lid mnohé své písně harmonisuje druhým hlasem (ač-li tak lze při zvláštní povaze oněch dvojzpěvů mluviti) a zpívá často dvojzpěvy. O nich bude zvlášť pojednáno doleji, avšak okolnosti toho vyžadují, abych se jich ve dvou bodech na tomto místě dotknul. Na příklady samy však odkazuji čtoucího doleji.

Z dvojzpěvů těchto předně vysvítá, jak dalece harmonisace lidu srovnává se s naší a patrno též, vznikla-li dotyčná píseň v ovzduší naší hudby nebo už dříve. Jediný pohled na připojené doleji dvojzpěvné příklady stačí, abychom v otázce této nebyli na rozpacích a abychom poznali, jak chybné by bylo posuzovati melodie tyto se stanoviska, na jakém nynější hudba stojí.

A v dvojzpěvech těch viděti ještě cosi druhého. Ačkoliv vidíme pohybovati se dva hlasy, a ačkoliv oba svobodně a samostatně tekou v před, nezdají se pociťovati těsné břehy svého řečiště a s největší přísností zachovávají původní, v dávných a šerých dobách jim vytknutý rozměr pěti, někdy šesti tonův. A přísné šetření těchto mezí na úkor pohodlnosti pěvcův nemůže se podceňovati. V tom dlužno zříti památku z dob prastarých, již potomci věrně přenášejí tak, jak jim ji byli otcové odevzdali.

Zvláštní ráz těchto dvojzpěvů pak je tak výmluvným zastáncem jich dávného původu, že nelze sobě mysliti, aby se cosi podobného dnes utvořilo. Pouhé uchování a přenesení v doby naše mnoho vyžadovalo. Vyžadovalo velkou, ač neuvědomělou úctu pro vše, co po předcích zděděno, aby tento cit nedopouštěl žádných změn a porušení. Proto z neporušených nám zachovaných exemplárův též vysvítá, jak tuhým konservatismem proniklý jest běloruský lid.

Předvídám, že mi čtenář chystá těžkou výtku.

V posuzování starobylosti běloruských nápěvův počínal jsem si po většině záporně a dokazoval jsem jen, v jakých toninách a stupnicích písně skládány nejsou a přece jsem nic positivního v náhradu nedal. Povinností mojí — snad se tak čtenář domýšlí — bylo, udati stručně a soustavně pravidla, dle nichž stará hudba

---

[3]) Doleji bude poukázáno, že lid má též harmonisaci, ale svoji, na zcela jiných základech spočívající.

slovanská zosnována byla a dle toho pak i posuzovati nápěvy. jako botanik určuje květiny dle svého klíče.

Žel bohu, že tak učiniti nemohu pro nečinnosť, jaká dosud v tomto oboru vládne. Zde panuje tma naprostá a jediný pokrok, jenž učiněn a o němž jsem se zmínil, jest ten, že uznáváme dosavadní nemožnosť určování starých zpěvův slovanských následkem nedostatku potřebné theorie a nenapínáme je na skřipec buď soustavy nynější nebo církevních tonin a pod., ač jsou i výjimky, že mnohý muzikus nezmohl se na takovouto kritickou reservu a tone ve starých předsudcích dále. (Pokračování.)

## Zákonodárství a vnitřní zařízení Dubrovníka.[1])

Od **Adama Rzążewského.**

Zákonodárství dubrovnické není ještě s dostatek prozkoumáno; práce taková zajisté velice je stížena tím, že větší čásť archivů vzala za své v čase zemětřesení a ze zachovalých zbytků jen něco málo vydáno bylo. Jednotlivých rysů ke zbudování celku hledati dlužno ve pracích historických[2]) a v Reutzových[3]) a Makuševových[4]) spisech, k tomu se vztahujících; zvláště práci Reutzovu možná nazvati znamenitou, ačkoli přece jest nutno opraviti a narovnati jeho příliš odvážné hypothesy, opírající se o analogii s jinými městy dalmatskými, na základě nových materialů sestavených záhřebskou akademií.

Otázka státní organisace dubrovnické republiky odbývá se obvyklou frasí, že vyvinula se dle vzoru benátské republiky. Však totě odpověď příliš povrchní a nikterak neuspokojující. Dalmacie celá jeví zajisté co do zákonodárného rozvoje velikou rozmanitosť. „V těch místech“, praví R. Hube,[5]) „kde rozvinuly se zárodky vyššího vzdělání a vešly v užší styk se Vlachy, jako na př. ve všech větších městech, tam šířily se nezbytně pojmy římského práva. Ale naopak v menších obcích zachovala se všechna staroslovanská, rodinná a obecná zařízení, mající povahu selských zvyků.“

---

[1]) Pamięt. Akad. Umiej. T. V. Złoty wiek literatury Dubrownika.

[2]) Appendini. Notiz. Stor. crit. kniha I., čásť II., odděl. VI. – Červa (Ludovici Cervarii Tuberonis „de rebus, quae temporibus ejus gestae sunt. — Libri XI, apud Schwandtnerum. Scrip. rer. hungar T. II. p. 107.—381.). Majkov, Istor. Serbs. jazyka, str. 153.—169. — Zakoni i ustanove dalmatinskih gradovah. — Pravdanoša z r. 1851 a 1853. u Zadru.

[3]) Alex. v. Reutz, Verfassung und Rechtszustand der dalmatinischen Küstenstädte und Inseln im Mittelalter. — Aus ihren Munizipialstatuten entwickelt — ein Beitrag zur Kenntniss Slavischer Rechte. Dorpat 1871.

[4]) Makušev, Izsledovanija ob istoričeskich pamiatnikach Dubrovnika. Petěrsburg 1867.

[5]) R. Hube, O znaczeniu prawa rzymskiego i rzymsko-bizantyńskiego u narodów słowiańskich. Warszawa 1868., str. 32.

Osudy Dalmacie často se měnily. Jsouc na počátku pokryta řeckými osadami, přijímala vliv římských municipií. Později zabrána jesti Slovany, pomineme-li vpády Avarův a Celtův; v těchto časech pomalu již pozbývala svého prvotního rázu. Následkem těchto událostí obyvatelstvo její skládalo se z různorodých živlův, jež tvoříce směsici za různých dob historických ještě jako nesplynulé dobře se mohou rozeznati. Proto i zákonodárství dalmatské utvořilo se z prvkův, a některé z nich možná ještě dnes jako různorodé rozlišovati. Kdy v Dalmacii usadili se Slované, přednější města a mezi nimi zajisté nad jiné i Dubrovník zachovala římský ráz; soudíce pak dle historických událostí známých můžeme říci, že událo se poslovanštění veliké části v X. věku. Proto nelze připustiti, že by tento slovanský živel nebyl měl vlivu na státní organisaci republiky. Ovšem že politický základ měst dalmatských byl hlavně aristokratický, ale je tu také zřejmý demokratický zárodek obce svobodné a rovnoprávné, jenž tvoří konkretní podstatu společenské organisace Slovanů. Zajisté těžko shodnouti se o tom s Reutzem,[6]) jenž přicházeje ku krajnosti tvrdí, že v organisaci Benátek největší úlohu hrál živel slovanský; ale třeba přiznati, že ne pouze Benátky byly co do zákonodárství vzorem městům těmto. Naopak, ve mnohých statutech shledáváme výslovné ukázky zákonodárných sbírek celého národa, národních vící (narodne veče), o nichžto v republice sv. Marka není ani zmínky.

Tak na př. ve statutě ostrova Krčoly v redakci z r. 1305. nalézáme zprávu, že místní conte na žádosť lidu rozkázal spáliti dřívější zákony a vydal nové: confirmatum et corroboratum tam per parvum, quam per majus consilium, atque per laudem et consensum totius populi Brachiae.[7]) Aneb tento odstavec: In Christi nomine... anno 1184.... in diebus illis fuit Ratco presbyter, et monachi, et servitores Sae ecclesiae Sti Joannis de Powglie, fuitque plebs Brachiae et Pharae...[8]) Aneb: „sešli se všickni dohromady jak duchovní tak i světští lidé“ (ovšem, že je tu řeč jen o představených), ale tito představení: „voleni byli právě k této potřebě samým lidem ze středu obyvatelů novgorodských“.[9]) Podobně ve statutě ostrova Krku: „prizvali jesmo k nam podknežina i otockih dobrih mužih z Krka“....[10]) Slova dobrih mužih nikterak nemohou znamenati šlechtu; tak totiž nazývaly se nižší stavy, jak již Reutz byl správně podotknul.[11]) Šlechta v listinách slovanských užívá obyčejně přídavného jména moguči.

---

[6]) Reutz, Verfass., p. 28. Poznámky.
[7]) Tamtéž, p. 22. Pozn.
[8]) Tamtéž, p. 28.
[9]) Statut vinodolský, jejž přel. W. A. Maciejowski. Historyja prawodawstw słowiańskich. Vyd. 3., sv. 5., p. 334—350. Original tohoto statutu vydán v Kole r. 1843.
[10]) Statut otoka Krka. Arkiv za povjestnicu jugoslovansku, sv. II., p. 281.—296.
[11]) Reutz, Verfass., p. 155.

Mohli bychom uvésti velmi mnoho podobných příkladův, ale jsou i takové případy, kde je přímo řeč o sněmích, v nichžto celý národ měl účastenství.[12]) Slované se tedy nepoddali četně v Dalmacii závazným zákonům před příchodem svým, ale naopak u vytvoření statutův a v organisaci státní silně vyráželi národní svou povahu. Že později vláda, na základě těchto zákonů zorganisovaná, přešla do rukou jediného stavu, toť příklad, jaký mezi národy slovanskými nepodává jediná Dalmacie. Na jakých však základech stala se změna taková, to snad nejlépe líčí následující národní píseň srbská:

U viječe nigde ne prymajte,
Za glavare take ne stavajte,
Veď mečite vazda starenike,
Za glavare i vaše vičnike,
Koje če vas ljepo svitovati
I nauke prave kazivati...

Nebylo jinak možná, nežli že stav, v němžto osvěta nejvíce se rozšířila, jenž vynikal vyšším vzděláním a vládnul značným jměním, časem dostal se ku vládě, z níž učinil pak monopol. Zevnější nebezpečenství, obavy před Byzantiem, Benátky, Uhry a Turky, loupežné útoky almisanských a narentanských korsarů přály takovému směru; byloť nevyhnutelno, aby pro větší ráznosť jak v obraně tak i ve správě vláda soustřeďovala se v rukou menšího počtu osob. Centralisovala se také a z celého národa přešla na ty, kdož první místo měli v radě pro věhlas, a vycvičeni jsouce v umění rytířském, neohroženě nepříteli čelili. Ovšem, že vesničané a obyvatelé různých horských zákoutí až do posledních časů zachovali své zákony patriarchalné a na zvyku založené; ale zákony těmi řídili se jen mezi sebou, neodvolávajíce se na ně ve styku s městy vládnoucími.

Dějiny dalmatských měst a zvláště Zadra podávají zprávy o mnohých pokusech revolučních, podniknutých, aby svržen byl despotismus šlechty. [13]) V Dubrovníku dočteme se jen o jediném takovém podniku. Vyplývá to z toho, že dubrovnická šlechta rekrutovala se z kupcův, obchodem zbohatnuvších, a obchod nebyl privilegiem jednoho stavu, jako v Benátkách, nýbrž každému obyvateli přístupným. Proto zástupy vládnoucí šlechty neustále rostly novými silami z lidu, a každý maje volný přístup ke zdroji bohatství a ku vládě, neměl příčiny nespokojenu býti se správou. Šlechta dubrovnická měla vlastní továrny, a na širé moře vysýlala vlastní koráby. Pracovníky v továrnách i lodním mužstvem byli její spoluobčané z lidu. Z těchto každému bylo možná výdělkem

[12]) Srovn. důkazy sebrané Reutzem, Verfass. p. 22.—24.

[13]) Dostačí uvésti zde charakteristické vypravování Ciccarelliho o revoluci na Lessině r. 1510. na str. 63: „Nel anno 1510. il popolo di Lesina sollevato si sediciosamente contro quei nobili fece di essi specialmente ai sei di Febrajo une crudele Strage“ — a v dodatcích na str. 70.: „Illius enim insulae plebs, auctore quodam ejusdem corporis sacerdote, adjunctis sibi agricultoribus, prima omnium Dalmatorum arma in optimates sumpsit.“

se živiti a od stupně ke stupni pokračovati v hierarchii sluhův a klientův. Nepřálo-li mu štěstí a nemohl-li o své ujmě podniku se odvážiti, těšil se alespoň z toho, že stožár a vlajka jeho všude vážnosti i užitku si dobývají; pakli dopracoval se blahobytu a zabezpečil si život proti všem nehodám, neměl zajisté žádné pohnutky pomýšleti na revoluci. Ke šťastnému tomuto základu bez odporu nejvíce přičiňovalo to, že, kdežto v ostatních dalmatských městech živel aristokratický skládali většinou Vlaši, v Dubrovníku rodiny vlaského původu úplně se poslovanštily v nejslavnější době trvání republiky.[14])

Přejdeme k jednotlivostem:

V čele správy v republice dubrovnické stál rektor (rector, rettore), který v jiných městech Dalmacie nazýval se též prior, dux, doge, comes, conte, podesta nebo kněź. Brán byl z malé rady na rok, z počátku na tři léta. Později, jak dovídáme se z vypravování Červova, trvání rektora v úřadě súženo na pololetí.[15]) Vláda rektorova velmi byla omezena; bylť rektor toliko titulárním představitelem pravomocnosti senátu. Vlastně byl náčelníkem zemské administrace. Jeho povinností bylo, pozor míti na neporušenosť hranic republiky, sbírati důchody zemí k ní náležejících, spravovati důchody z cel a udržovati v pořádku cesty a budovy veřejné. Jemu byly též bezprostředně podřízeny všechny útulny, kláštery v republice. Rektor musil též bdíti nad správným užíváním měr a vah ve drobném obchodě a ustanovovati tarify cen potrav. Přijímal všeliké prosby a stížnosti, ze kterých méně důležité sám rozhodoval, závažné pak přednášel ve schůzích veliké rady. Pečoval též, aby plněny byly všechny rozkazy senátu.

Pravomocnosť jeho byla administrativní, soudní i policejní zároveň. K výpomoci směl si přibrati Vi-conta (vicecomes-viconte), kterýž jinde nazýval se též Secretarius, Cancellarius nebo Notarius. Rektor jmenoval též venkovské sudí Gastaldiony i hlasatele Praecony.

Důchod rektorův nebyl vždy a všude stejný. Největší služné bral, jak se zdá, rektor kotorský; dostávalť 1000 perperův a regalia piscium, liquorum et thaedae.[16]) K cestování poskyto-

[14]) Majkov. Istor. serbsk. jaz., str. 91. uvádí smlouvu Dubrovníka se Srbskem, z níž je patrno, že v obchodních poměrech Dubrovničané měli dokonce přednosť před Srby: и гдѣ стане доубровцанинь на станоу, ако боуде онь прѣво сталћ на ономзи станоу, да не Волинь србинћ стоꙗти безь нѥгова хотѣнїа доклѣ он стои ондези.

[15]) Červa mluvě o zneužití úřadu, jehož dopustil se Damian Ginda, praví: „turba satellitum munitus, maximo senatum nobilitatemque opresserat terrore et haud quamquam semestri contentus magistratu, insito animo immodica dominandi cupidine continuare statuit imperium.“ Schwandtner. — Scriptor. rer. Hungaric. II., str. 192.

[16]) Thaeda, taeda, teda = louč, pochodeň. Tím rozuměly se poplatky svatební. Každý vstupující do stavu manželského musil dostati povolení od rektora a určitou sumu peněz odvésti. Srovn. Ducange, Glossarium latinit. medii aevi u náležitého písmena.

vány mu koně a z pokladnice vydržováni pomocník (socius), šest služebníků (domestici - domicelli - scutiferi) a kuchaři.[17])

Mimo rektora měla města dalmatská ještě jiné úředníky. V Dubrovníku byli pokladníci (vistiarii, comornici, tesorieri) počtem pět, vybíraní na dobu pěti let. Potom Consiglio dei prevedítori della republica, úředníci, jichž úkolem bylo bdíti, aby různí zřízenci vládní řádně konali své povinnosti, tedy spojená funkce obhájců a strážců bezpečnosti. Byli dva až pět; ale úřad tento zřízen byl hodně již pozdě. Kromě toho byli úředníci, jichž úkol naznačuje dostatečně již název sám: il consiglio del arte, della lana doganieri (celní úředníci), officiali della sanita, del contrabando atd. Dějepisec dubrovnický, Matěj Ban,[18]) připomíná ještě počtáře (petorazložnici), kterých bylo pět. K úřadům těmto voleni byli buď ze šlechtického stavu (nobiles, moguči), nebo z měšťanstva (boni homines, dobri muži). Podle Appendiniho (l. c.) měli nešlechtici přístup k těmto úřadům: segretaria, cancellaria, notaria, tesorieria, dogana, annona (dozorce nad proviantem). Měšťané měli též právo najímati státní solnice (appolte publico del sale). Z toho lze viděti, že měšťanstvu svěřovány i důležité úřady, nehledíc k tomu, že udílení jim stavu šlechtického také často se dálo Mimo tyto úředníky byli vyslanci do cizích zemí (legati), jedni volení na delší dobu, druzí ad hoc jen k nahodilým, jednotlivým missím. Čestný tento úřad svěřován jen šlechtě; snaha co nejvhodněji representovati republiku v cizině dostatečnou jest omluvou této výjimky.

Vlastní vláda a správa celé republiky spočívala v rukou Veliké a malé rady. První byla orgánem zákonodárným, druhá výkonným. V listinách kyrillikou psaných veliká rada často se nazývá община (obština), ale mýlil by se, kdo by dle názvu toho soudil, že účastnil se jí celý národ, nikoli jen šlechta. Bylať to sice communitas, ale nikoli universitas. Ano dva pojmy tyto v jiných městech dalmatských se i vylučovaly; o universitas praví se, že není zástupkyní lidu, ale spíše semeništěm zlořádů (quia non sunt nuntii communitatis, sed seminatores scandalorum).

V Dubrovníku poměru toho, o němž jsme se zmínili, nebylo, a to bylo zajisté hlavním pramenem jeho moci. Nicméně obština značí tu šlechtu, jak zcela vysvítá také z privilegií Majkovem[19]) uvedených.

Veliká rada (Curia major, Gran consiglio, Consiglio maggiore) skládala se výlučně ze šlechty. Mladík, dospěv 20. roku, představen byl rektorovi, dokázal mu původ šlechtický nejméně ze dvou pokolení i přijat jest do rady. Někdy přijala veliká rada i měšťany, ale tehdy udílena jim zároveň nobilitace. Tak stalo se na př. r. 1667. po zemětřesení v Dubrovníku. Stará šlechta stranila se ovšem nové, jako vždy a všude bývá, a velmi zvolna s ní

[17]) Reutz, Verfass., str. 65.

[18]) Matko Ban, Zrcalo poviestnice Dubrovačke. Dubrovník 1851. Na str. 77.

[19]) Majkov, Istor. serbs. jaz., str. 162.—163.

se spřátelovala, ano v Dubrovniku vypuklo r. 1763. pro nedorozumění mezi starou a novou šlechtou i vojenské povstání, které několik dní trvalo.[20])

Veliká rada měla nejvyšší moc zákonodárnou: vládla republikou, upravovala a vydávala zákony, připouštěla k vyšším úřadům státním, sesazovala a volila senatory, vypovídala válku a uzavírala mír. Měla právo nad životem a smrtí poddaných, ustanovovala rektora a conty. Členové její scházeli se pravidelně každého měsíce, ve případech neobyčejných na každé požádání menší rady. Každou schůzi zvěstoval zvuk všech zvonů městských. Radě předdal vždy rektor. Řečník vystoupil na tribunu (ire ad ahrengeriam) a s ní mluvil ke shromáždění. Jak se zdá, užívalo se zprvu v poradách slovanského jazyka, neboť souditi to lze z ustanovení z r. 1473, „aby v řečích (in ahrengis) neužívalo se slovanského, nýbrž latinsko-ragusanského jazyka".[21])

Malá, menší rada (consiglio minore) přidělena byla rektoru v záležitostech státních, jsouc neustále při jeho osobě. Nejprve skládala se ze šesti, později jedenácti členů mimo rektora, a členové tito určováni byli z veliké rady. Malá rada vykonávala všechna nařízení veliké rady, vydávala privilegia, přikládala pečeti, uváděla do úřadův a rozhodovala v podaných žalobách.

Mezi hlavním orgánem vlády a malou radou byl Senát (Senato dei padri, consiglio dei pregati-pregiati, consilium rogatorum). Senát tento skládal se z počátku ze šesti, později deseti, čtyřiceti pěti, konečně ze šedesáti členů, mezi nimiž byl rektor i všichni členové malé rady. Právní obor této instance byl výkonný, do jisté míry i zákonodárný, ale ne v tak velikém rozsahu jako u veliké rady. Byla to vlastně kommisse z velikých hodnostářů, starcův a hlavní úlohou její byl dozor nad činností orgánů vládních. Senátu příslušely též záležitosti civilní a svrchovaná správa financí obecních; aby vzbuzena větší ostentace, senát sám smlouvy činil se sousedními státy a ustanovoval vyslance. Jemu bezprostředně podrobeno bylo též vojsko a pevnosť.

---

# „Náš anděl strážce".

## Vzpomínka na hraběnku Klaudinu Potockou.

**Napsal Edv. Jelínek.**

**(Doba mládí. — Sňatek — Selanka života. — Hraběnčiny dopisy. — Ve Varšavě v bouřných dobách. — Vlasť. — Zprávy z bojiště — Naděje a sklamání. — Hrabě Bernard. — Úpadek. — Útěk přes Toruň. — Emigrace v Drážďanech. — Obětavosť komitétu a hraběnčina zvláště. — Generál Bem. — Styk s básníky. — Stefan Garczyński a Adam Mickiewicz. — Cesta do Švýcarska a Italie. — Při lůžku básníkově — Poslední chvíle...)**

Na nivě Velkopolské, ve přítulném dvorci v Konařevě[1]) roku 1808. přišlo na svět krásné dítko Klaudina, dceruška sena-

[20]) Engel, Geschichte d. Freist. Ragusa. Na str. 262.—266.

[21]) Červa apud Schwandtnerum Script. rer. Hung. Na str. 87.

[1]) Dle jiných spisovatelů v Kórniku.

tora hraběte Xavera Działyńského. Ve šlechtickém zátiší, vzdáleném ode všech pohrom světa, chována láskyplně a střežena pečlivě před každým nebezpečím, jež ohrožuje mladý květ, dorůstala v půvabuplný zjev dívky, stejně bohatě nadaný jak krásou zevní, tak krásou srdce i duše. První léta mládí jejího uplynula jako krásný sen. Roku 1824., tedy v šestnáctém jaru svého rozkvětu zasnoubila se s hrabětem Bernardem Potockým, čímž dvě znamenité rodiny polské znovu osvěžily blízký styk přátelské přízně

Rodokmeny Działyńských i Potockých již tehdáž tradicionelně byly protkány mnohými skutky vlasteneckých snah, čehož památné stopy netěžko postřehnouti v letopisech národa polského.

První období sňatku, vyplývajícího zajisté z nejčistších a nejidealnějších pohnutek citových, jevilo se téměř kouzelnou selankou mládí, plnou neporušeného pelu šťastného života. Novomanželé hned po svatbě odjeli koňmo do rodinného svého dvoru ve Třebavě, kdež přebývali pod přítulnou střechou uprostřed jezera na zeleném ostrůvku. Hrabě Bernard, jakoby vlastnímu losu se divil, opakoval: l'homme le plus fou fait donc une chose raisonable, et la femme la plus sage fait une folie. A paní Klaudina, opojena blažeností, namítala: „Štěstí mé jest příliš veliké, než aby potrvalo v této míře.“ [2])

Byla to smutná předtucha...

Když šestý rok šťastného manželství Klaudiny Potocké uplynul, vypuklo 29. listopadu památné povstání ve Varšavě. Rázem byly přetrženy všechny nitky klidného života. Nesmírné rozčilení roznítilo celou polskou společnosť, a přes zápovědi pruského krále tisíce nadšených mladíkův a mužů spělo na bojiště. Provázely je polské dcery, ženy a matky. Mezi prvními, kteří poznaňské hranice neohroženě překročili, aby dostavili se tam, kam heslo národní věci je volalo, byl hr. Bernard Potocki se svou spanilou chotí. Opustili rozkošné a kouzelné své zátiší, rozloučili se se vším, co jim drahé i milé bylo, a šli vstříc nesčetným bědám, utrpením... sklamáním.

Odtud vystupuje hraběnka Klaudina Potocká jako jedna z nejnadšenějších, nejobětivějších a nejkrásnějších dcer svého národa:

Nejspanileji jeví se nezapomenutelná Klaudina Potocká ve vlastních svých dopisech, jichž se nám dostal do rukou pohříchu počet velice skrovný. Cit jemný, srdce ušlechtilé a patriotismus horoucí, šlehající mohutným vzrušením z ňader ctnostiplné Polky, vyplývá téměř z každé řádky. Posvěcujíc celý život svůj vlasti, nenalézá za pojmem hlubokého patriotismu útěchy; v něm sbíhají se všechny její tužby i naděje, rozkoše i smutky. Zápal nadšené vlastenky harmonicky pojí se s bezmeznou a obětivou účinností, slova dotvrzují skutky!

Hrstka dopisů, šťastně nám zachovaná, odkrývá krásnou duši hraběnčinu v nejpamátnějších obdobích jejího života. První část

[1]) I zblízka i zdaleka. W Poznaniu 1881., str. 219.—239.

z nich psána jest mužově matce po většině z Varšavy r. 1830. a 1831., tedy právě v době, kdy Klaudina ocitla se téměř v samém středu povstaleckého ruchu nesúčastňujíc se sice hrůz válečných na bojištích, ale působíc lidumilně s nesmírným sebezapřením a s nasazením vlastního života v nemocnicích a všady tam, kde potřebí bylo ruky jemné a útěchyplné. Hraběnka stala se prostou, všem nehodám i nebezpečím se obětující opatrovatelkou v nemocnicích, kdež od lůžek strádajících neustupovala ni ve dne ni v noci. Strádajícím stírala slzy, zavazovala rány, nuzné opatřovala hmotně i duševně; horoucně k nadšení a činům povzbuzovala, ani vlastního muže nezdržovala v podniknutích sice nebezpečných, ale vlasti posvěcených. Druhá část dopisů pochází již z ciziny, najmě z Ženevy, kdež k bílému čelu jejímu schylovala se hlava předního pěvce slovanského, Adama Mickiewicze, a kdež opatrujíc při smrtelném lůžku dokonávajícího pěvce Garczyńského zasloužila si od nejznamenitějších mužů vlasti jména „našeho anděla".

V duchu, jaký obě části této korrespondence provívá, jest ovšem veliký rozdíl. Když Polska vzplanuvši stala se dějištěm bouřných události roku 1831., také hraběnka Klaudina plna byla naději, které přese všechny hrůzy a bědy podněcovaly život její posilující útěchou. Proto vytryská z dopisů pocházejících z tohoto období zjevná pružnost, potlačující jmenovitě v počátku žádumu a bolest; ale dopisy z ciziny jsou již jen smutnou ozvěnou nesmírného osudu, do jakého presila se strany jedné a patriotismus do mythu roznicený se strany druhé uvrhnul polskou společnost.

Leč přihledněme již k dopisům samým, k nimž připojíme také některé jiné zprávy, jmenovitě o působnosti hraběnčině ve Drážďanech, Ženevě a j.

„Dobrá maminko," píše Klaudina z Varšavy v lednu r. 1831.. „Bernard (její choť) užil tvého salonu pro Tertuliana Koczorowského, kterýž sobě dvakráte nohu zlámal. Ode včerejška tam leží Chtěla jsi, matičko, užitečnou býti raněným, nuže, tento jest ještě nešťastnější raněných. Zoufalství, že se nebude moci súčastniti dalšího pochodu, rozrývá jeho srdce . . . Bernard cvičí se dnes s ostatními poprvé . . . Slouží jako prostý voják (hrabě Potocki). nedostatek spaní a množství činné služby bylo sice příčinou, že zhubeněl, ale slouží mu to ku zdraví . . ."

Dne 31. ledna píše: „Koczorowski klaní se tobě, matinko; přijel sem včera na saních a stoupal po schodech opíraje se o hůl. Chtěl poděkovati za udělenou mu hostinnost. Teprve čtyři týhodny minuly od úrazu, a on již chodí ve vojenském stejnokroji a „odpovídá na apel". Ať žije Marcinkowski!"

Dne 10. ledna 1831.: „Syn tvůj, matinko, slouží jako prostý vojín ve švadroně ulánské, jíž velí kapitán Brzezański. Tento oddíl skládá se z květu naší mládeže a připojen jest ke druhému pluku jízdních střelců pod velením plukovníka K. Skarzyńského. Cvičí se z ostra každý den dvakráte a hledí s radostí i rozkoší vstříc první srážce. Nadšení jest tak všeobecné, že zdá se, jako-

by Bůh sám vše podněcoval. Jakž by On mohl připustiti k tak velkému zápalu tolika šlechetných srdcí, kdyby pak vše mělo býti zničeno zároveň s nadějemi?!

... Zde ve Varšavě není žádného ruchu, nic, nic marnivého. Každá rodina u vlastního ohniska kupí cupaninu. Slečinky chodí pěšky, všechny koně stáhnuli k armádě, služebnictvo válečně se cvičí. Jediná slečna K.... se sestřenicemi a paní Biał.... jsou výminkou ve Varšavském životě. Chodí do divadla, zpívají vlastenecké písně a tvrdí, že když vlasť je v nebezpečenství, je potřebí baviti její ochránce a nepřipustiti stísnějící myšlénce, že jsou to mužové, synové a bratří, ze kterých málo kdo se vrátí...“

V jiném dopise z téhož času je zmínka o perlách, které hraběnka Potocká, matka Bernardova, prodati hodlala ve prospěch potřeb válečných. Sám syn se tomu vzpírá, tvrdě, že „pak bude více běd a potřeb“, že tudíž třeba vše zachovati pro dobu pozdější. Také Klaudina v ten smysl se vyjadřuje.

Později vyznívá již z každého listu více a více smutku; tlumí jej sice nadšení, ale proniká zřejmě přece.

Všechny dopisy psány jsou ve spěchu a podobají se pouhým úryvkům.

„Ubohá maminko,“ čteme v dopisu ze dne 31. ledna, „jak vás sužují falešnými zprávami. Zde ve Varšavě vše je ticho. ... Dokud jde o spásu Polsky, nelekám se guillotiny. Vůdčí mysl u všech je stále tatáž, ale jest nás příliš málo, než aby nás obětovati chtěli jinak, než na strašných bojištích, kteráž na nás čekají...

... Máš pravdu, dobrá matinko, domlouvajíc mně, že nepíšu — méně odvahy, než času se mi nedostává. Neboť naši tak jsou blízko Varšavy, že jezdíme k nim téměř každý den, vracíme se v noci, načež opatřování potrav atd. zabírá ostatek času. Dnes píši ve šťastné chvíli; Bernard ráno přijel, den zde tráví, a já kořistím z jeho spánku, abych s Tebou sdělila, že jest u mne, zdráv a šťasten proto, že slyšel huk děl, že spatřil vítězně dobyté prapory... Nehnu se z Varšavy, dokud bude možná setkávati se s našinci a zejména dokud bude možná dodávati jim spíže. Jsme Rusy obklopeni, leč neztrácím důvěry v Boha. Hromadím tím horlivěji zásoby a očekávám kozáky, neboť oni jsou nám bližší nežli Francie, Anglie, ano i Rakousko... V XIX. věku záležitosť naše zhynouti nemůže. Kéž Bůh našich střeží!“

Brzy potom zuřila bitva u Grochova, ve kteréž účastenství měl také hraběnčin choť. Klaudina oznamuje matce, že syn její zdráv se vrátil z bojiště, a sdílí podrobnosti o bitvě. Tehdáž byl právě jmenován Skrzyniecki náčelním vůdcem. „... Zmocnili jsme se 30 děl a zajali 12.000 plenníků, velký počet munice atd. Plenníci, většinou Poláci, přestupují do našich řad. Náš hlavní tábor jest v Siennici, nepřítel stojí u Maciejowic. Ve velkonoční neděli zpíváno po službách Božích Te Deum... Vladislav Zamojski, náčelník štábu, hnal útokem v čele dvou švadron čtvrtého pluku ulánů dobyl tři prapory...“

Dne 21. dubna píše: „Máme zprávu o Bernardovi. Zdráv je, hlavní ležení je dotud v Bojmině. Julius Małachowski a Wilhorski, oba mnohoslibní a znamenití bohatýři, zahynuli. Tomáš nepřestávaje chváliti a milovati Bernarda, těší se, že jej má po svém boku. Dej nám Bůh rychlého konce, les forces manquent à tant d'angoisses."

Tak jak se sběh okolností horšil, tak i dopisy stejnou měrou stávají se tlumočníkem krutého položení: „Obdržela jsem Tvůj dopis plný tklivé o mne péče. Tak jsme nejisti zítřka o ty, kteří k nám patří, že vytýkala bych sobě, kdybych jim nyní cokoli měla odmítati. Proto také vydávám velmi mnoho... Po vojně uskrovníme se ve všem, jísti budeme brambory, píti čistou vodu a platiti dluhy své. Máš-li, matinko, ještě nějaké prostředky, tož lépe schovati je pro případ, kdyby těžká rána donutila Bernarda hledati pomoc za hranicemi... Ostatně slíbila jsi mně, matinko, že mne vezmeš k sobě, až nebudu míti z čeho žíti; tím již samo sebou zajistilas sobě moje nejlepší přání vzhledem ku tvému majetku, aneb alespoň lhostejnosť mou ku vlastnímu svému majetku."

A skutečně, hraběnka Potocká obětovala vše, co měla. Válka pohlcovala ohromné oběti.

Také u osudné Ostrolenky bojoval choť spanilomyslné Klaudiny: „Bernardova vojenská sláva stále roste, netoliko ve hlavním táboře se mu obdivují ale i všickni důstojníci přiznávají mu řídký smysl vojenský — mnoho chladné krve, činnosti a statečnosti... Ubohá matko, děkuj Bohu, který Ti jej zachoval, miluj všecky děti i naši nešťastnou vlasť..."

V červnu téhož roku sběh okolností roztrhl od sebe manžely. Neklid a obavy vůčihledě rostly, sledy toho spatřiti lze také v dopisech. „Zítra," píše hraběnka dne 14. června, „opouští nás můj muž a bratr. Skutečně, v nás spočívá cosi z přirozenosti chladného červa, on nous déchire en morceaux et nous vivons encore, vše se v nás trhá, ale přece žijeme. Bernard jest velmi povděčen za pomoc, jakou Jsi mu udělila. Odjíždějíc, zůstavím tu pro něj peněžitou zásobu. Buď, matinko, bez obavy, že neopominu žádný prostředek, aby nepocítil, že jsme všichni hmotně zničeni. Teprve po válce bude mu možná domysliti se toho..."

(Dokončení.)

## Pokutí.

### Příspěvek k slovanské vlastivědě.

Načrtl František Řehoř.

Není malebnějšího koutku v haličské Rusi nad Pokutí; svět o něm málo co ví, proto zastrčená ta krajinka jest jako stvořena zachovati svůj ethnografický ráz době příští. Zasteskne-li se nám v severních krajích Haliče nebo na Podolí, kde oko jednotvárností

země se unavuje, málo nalézajíc obrazů, na nichž by se rádo spočinulo, na Pokutí, ač ráz země v mnohém od ostatní Haliče se neliší, přece již pohledem na lemující po jedné straně Karpaty, vysýlající četné potoky a řeky v úrodné nivy pokutské, vznikají v duši naší myšlénky velebnější, živené místními upomínkami historickými.

S názvem krajiny mnozí již dosti si hlav nalámali, ač poloha sama by dostatečně ospravedlňovala jméno od koutu, zákoutí, pokutí.

Jedno městečko zdejší, řekli bychom, že leží na konci krajiny při hranicích Bukoviny, zove se Kůty, a až po ně, t. j. po Kůty země dávné Polsky sahaly. Také podobnosť, ač Kůty co městys povstaly později než jméno krajiny, v níž doluje se — počítáme-li k ní též Karpaty — na kovy, však hlavně dobývá se sůl. Solné vary, zvané hutami, jsou zde největší. S tohoto stanoviska vycházejíce bylo by Pokutí krajinou blíže hutí, v níž se kutí, tedy při hutích, přikutí, pokutí.

V časech pohanských Slované ctili domácího bůžka jménem Pokuť, jejžto stavěli do kouta světnice. Upomínkou na oběti této modle zdají se býti ceremonie podnes zachovávané. Tak na př. na mnohých místech Malé Rusi při odbývání chautur nebo radaunic, t. j. posmrtné cti vzdávané zemřelým, hospodář hází při hostině prvou lžíci pokrmu do kouta, „v kut“ nebožtíkovi. O rusínské svatbě na Podlesí ženich se svatebčany přijíždí koňmo, a když se byl vzájemně přivítal, provádí nevěstu kolem stolu třikrát a po každé obchůzce oba klanějí se koutu. Měl ovšem býti kout zasvěcen domácímu bůžku Domovíkovi či Chovanci, ale dost možná, že právě na Pokutí bůžek ten slul Pokuť, nebo že domácího bůžka rodinného stavěno v kout a od něho že krajina vzala jméno. Kout podnes u Rusínů veliké se těší pozornosti: do něho se věšejí nejlepší obrazy, o vánocích stavějí se do kouta na lávku obilné snopy a o Jordánu zakopává se v podlaze jeho láhvička se svěcenou vodou. V něm sídlí Bída, proto v koutě státi se nemá, aby se nevydupala. Vhodně praví Kirkor, že v zemi, jež daleko více zachovala názvů skal, hor, niv, úvozův atd. z dob pohanských, ale i památníky starodávné, z nichžto některé se uchovaly, jiné zase čas porušil, kdežto podání lidu ví o bůžkách Pokutí, jež pochovaly bažiny podnes rozsáhlých a za dávna nesmírných lesů zvaných „chorosna“, že v takové zemi, kde pohanství bylo tak mocné, mohl i název krajiny vzniknouti ze jména této modly, jíž snad všeobecná česť se prokazovala.

Hranice Pokutí přesně označiti nelze, a stanoví-li se jaké, nejsou ani administrační, ani ethnografické. Obyčejně čítají se k Pokutí nejjižnější okresy stanislavovský, horodenský, tlumačský, sňatyňský a kolomyjský. Pravda, Pokutí má přece svůj zvláštní ráz, jako své zvláštní jméno. Odděleno Dněstrem od zemí dávné Polsky a zasloněno Karpatami, bylo posledním jejím krajem, jakoby její koutem hluboko v jižní stranu pošinutým. Za dávna myslila se pod Pokutím celá zadněstranská země haličská a teprve v době

novější hranice jeho se poněkud ustálily. Rozhodně pak z Pokutí musí se vyloučiti pohoří Karpatské s Huculy a Bojky. Někteří ovšem ještě Halič a zemi pozakolomyjskou počítají k Pokutí.[1]) Severní hranici jeho tvoří starožitný Tiras nebo Danastris, dnešní Dněstr, sevřený na horním svém toku dvěma pasy vysokých skalnatých výstřelků horských, jen místy se rozšiřujících, a vinoucí se dále různými půlkoly. V čase jarního rozvodnění následkem tání karpatského sněhu činí na pobřežích značné spousty, zaplavujc nízko položené vsi a niče mosty, což trvá několik dní. Když opadne, zůstalý náplav zmrví luka a pole, proto vypásají se na rozsáhlých lukách nadněstranských stáda volů, honěných na stanice železnic a dopravovaných na trhy do Osvětíma, Olomouce a Vídně. Hlavní trhy domácí odbývají se na ně v Žuravně, Vojnilově, Bolšovci a j., ač výnosný obchod ten mají v rukou převahou Židé a Arméni.

Zřídlo své má Dněstr výše vsi Volče na severním úpatí Karpat v horách Mědoboža nebo Beškivoda, dle jiných zas pod horou zvanou Verchem rozłuckim na východním svahu pásma, na jehož západní straně prýští Sán. Volče otáčí dvěma ramenama Dnistrem a Žukotyncem a něco výše přijímá potok Dnistryk, jenž dříve považován byl za pramen Dněstru. Tok jeho v horách je prudký, dno má kamenité a plyna okolím otevřeným, bezlesím, nechová v sobě pstruhů. U Starého Města vplývá již do roviny a u Sambora pozbývá rázu horské řeky. U Hordyně přechází v rozlehlé bažinaté roviny a pod Kozačovkou a Okopami, kde se do něho vlévá Zbruč a kde dosahuje šířky 140°, opouští Halič. Délka jeho v Haliči má 60 zem. mil a největší hloubka 12'. Na horním toku svém zabírá vody z 293 větších a menších rybníků Na pravém břehu vlévají se do něho horské, bystré potoky, na levém volné přítoky polní, proto i rybí fauna těchto přítoků tak se různí, ano jsou některé ryby jen v těchto řekách výhradním domovem. Pravé přítoky jeho jsou: Žukotynec, Rypňanka, Jašenička, Tučanka, Potok u vsi Olšaník, Bystřice (s Tyšměnicí a Trudnicí) vlévající se u Teržakova a Stryj, jehožto zřídlo jest na Moničkové Polaně v poloninách blíže Kyžlova. Ústí se u vsi Meziřečí. Stryj jest největší řekou, jakou Dněstr na celém toku svém přibírá. Délka jeho činí 27 zem. mil a ouvodí jeho zabírá 16 □ mil. Zprvu plyne těsnou přervou až po Krušelnice při ústí Oporu a níže Rozhurčeho, proslulého skalami, vchází na rovinu. Spád má značný a proud bystrý. Stryj sám a horské jeho přítoky chovají pstruha a lipana.

Ve Stryji jest pro město založen rybářský spolek. Přítoky Stryje jsou: Žižava, Potok pod Boryní, Ilniček, Jablonka, Rybník, Opora (s Růžankou, Libohorou, Želenikou, Kamionkou, Stavčankou, Holovičankou a Orjavou). Jiné přítoky Dněstru jsou Berežnice, Svice, Sivka. Lomnice Lerkev, Bystřice a Tlumačik.

[1]) Viz o jeho hranici „Slov. sborník" II., str. 397.

Svice pramení se v tak zvaném Širokém Bezkydu a plynouc mezi vysokými horami korytem, jež naplněno jest kamením, tvoří několik vodopádů. Karpaty opouští u Hošova a do Dněstru ústí se níže Žuravna. Délka její jest 14 zem. mil. Pro ni a pro Lomnici jest v Bolechově rybářský spolek. Přítoky její jsou: Sukel, Břaska, Tučanka, Dolina a Mizuně. Přítoky Lomnice[2]) jsou Čerlana, Ostrov, Turova, Čečva, Berežnice Durova, Pětros, Mołoda, Rudava. Při Bystřici Solotvinské[3]) mohu zmíniti se pouze o přítoku Voroně, přijímajícím Hrymbu, do níž opět vpadají Uňava, Valešnice a Rokytna.

Hlavní řeka pokutská jest Prut.[4]) Plyne nejprve jako horský 10° široký a 2' hluboký potok, jenž opustiv území horské, vine se širokou dolinou od Delatyna až po Kolomyji při podnožích Karpat. Svými oklikami dává krajině kouzelný ráz, jako na př. v Mikuliňcích u Sňatyňa. Pokutí probíhá v délce 25 zem. mil, jsa místy na 80° široký a 15' hluboký. Není snad krajiny malebnější nad jeho pravé pobřeží.

Ryba vlastní Prutu jest losos jezerní a jemu i Dněstru společné jsou rody: řízek a jeseter malý. Rusíni bydlící na vodní síti těchto dvou řek zovou různé druhy ryb dle okolí také různě, nebo pro týž druh několikero hned mají jmen, což platí zejména o kaprovitých.

Na horním toku Prutu vylamující se kámen na své dráze se otře a zakulatí na tak zvaný „ryň", drobný oblázek, jímž pokládají ulice pobřežních měst. Na další, volnější dráze okazuje se tento štěrk stále drobnějším, až konečně se mění v pouhý písek a námel, jenž usazuje se při březích činí půdu, s nížto se byl smísil, úrodnější.

Od Stanislavova k jihovýchodu prostírá se rozsáhlá nižina, se strany západní toliko temnou stěnou Karpat ohraničená. Žlutá barva hojně zde pěstované kukuřice a tabáku, zlatí pole a zahrady zdejší, dodávajíc celému okolí rázu jižního.

(Dokončení.)

## Ruské umění a jeho zdroje.

Napsal F. Bulgakov.

Ruské umění s každým rokem hlasitěji a hlasitěji vydává svědectví o svých právech na národní samostatnost. Podle toho, jak uvedeny byly v obecnou známosť umělecké památky Ruska, všecky pochybnosti a popírání, pokud týkají se jejich samostatnosti, stávají se nemístnými. Ano i cizozemci s velikou pozorností počínají uznávati jejich originalnosť, jsoucnosť v nich národní tvůrčí síly, vlastní umělecké tvorby. S prospěchem užívajíce plodů ruských archeologův a novějších výzkumův uče-

[2]) O Lomnici viz „Slov. sborník" III., str. 352.
[3]) Tamtéž.
[4]) Tamtéž o něm i o jeho přítocích.

ných společností, francouzští, angličtí a němečtí specialisté, pokud týká se historie umění nebo zlepšení museí, pečují přivésti v systém nabytá data o uměleckých památkách ruské architektury, ruského způsobu života v jeho rozličných zjevech, o tvarech ruské ornamentiky a o předmětech ruského průmyslu. Takové snahy byly již korunovány faktickým úspěchem. Několika badatelům podařilo se určiti fase v rozvoji ruského umění, odkryti jeho zdroje, objasniti jeho význam, vnitřní hodnotu a obsah.

Prvním a nejvydatnějším z takových badatelů objevil se nedávno zesnulý Violet le Duc. Jeho dílo „Ruské umění" přeloženo do ruštiny r. 1879. Od těch dob vykonáno nemálo nového v poznání minulosti ruského umění a rozumí se, že to, co vykonáno, neuniklo pozornosti cizinců. Za důkaz může sloužiti mezi jiným vydaná nedávno kniha Maskellova „Russian Art and Art objects in Russia".

V této knize popularně a velmi podrobně při vší stručnosti vyložena jest historie ruského umění v XVIII. věku spolu s charakteristikou hlavních uměleckých sbírek, chránících se ve státních i soukromých museích v Rusku. Maskell sestavil svoji knihu za účelem, aby poskytl Kensingtonskému museu rukověť k seznámení se s všeobecným charakterem a historickým významem uměleckého bohatství Ruska. Avšak i ruští čtenáři naleznou v této rukověti mnoho zajímavého tím více, že v Rusku není tomu nic podobného co do přístupnosti, systematičnosti a praktičnosti výkladu.

Počátky ruského umění halí se beze vší pochyby ve mraku nepovědomosti. V úplném souhrnu nelze přece popírati v nich značného stupně vlivu východního. Zdroje tohoto vlivu byly velmi rozdílné. V památkách ruského umění možná znamenati stopy vlivu aegyptského a assyrského, perského a kytajského, indického, řeckého a maloasijského, byzantského a mongolského. Violet le Duc ve jmenovaném spise „Ruské Umění" určil takový složený charakter ruského umění, jež složilo se z živlů přinesených z Východu. Osnovu této směsi vlivů činí především tři hlavní živly — místní skythský, byzantský a mongolský. Na jejich díl náleží přičísti z devíti desetin vše, co přišlo do Ruska z Východu.

Je zde na místě připomenouti též, že ruský krajan, člen řádu Ježíšova J. M. Martynov, jenž vydal brožuru „L'Art russe", věnovanou kritice díla „Violet de Duca", vytrvale podporuje mínění, že Západ a Skandinavie zanechaly v ruském umění více vlivu, než obyčejně má se za to. Tento vliv, dle slov p. Martynova, napomáhal originalnosti a různotvárnosti v ruském umění, kdežto východní vliv působil ve smyslu opačném. Do vpádu tatarského Rusko vůbec nebylo cizím evropskému životu; ruské umění neslo na sobě zřejmé stopy západního vlivu a lišilo se jakousi samostatností. Tatarský vpád odřízl Východní Rusko od ostatní Evropy, než Rusko Západní (Novgorod a sousední s ním země) zůstalo svobodným od tohoto vpádu. V XV. věku moskevská říše připojila i tyto země, leč přes Polsko počal do Ruska opět pronikati vliv evropský. I od XVII. věku, epochy to svého způsobu znovuzrození ruského umění, západoevropský vliv se nepřerušoval, ale vzrůstal pořád víc a více.

Co se týká zjevné nadvlády v ruském umění byzantského živlu, tedy sluší nepouštěti se zřetele toho fakta, že Rusko samo čerpalo z týchž pramenů, ze kterých vyšlo byzantské umění. Rusko samo bylo ve stycích s krajním Východem, s Persií a Malou Asií. Marko Polo (r. 1272. a 1275.), Plano Karpini (r. 1245. a 1246.) a Rubrukvis (r. 1253.) vydávají o takovýchto stycích svědectví. Z tehdejších měst zůstaly na tuto dobu rozvaliny. Jsou zasypána pískem a historie jejich zjevujo se právě tak tajemnou jako pohřbených měst Jižní Ameriky.

Jakým způsobem šířily se cizozemské vlivy na ruské umění, s určitostí ustanoviti nelze. Věrohodně jest jenom známo, že v Rusku přebývalo nemálo cizích pracovníkův a mistrův.

Ti přicházeli z Indie, z Persie, z Byzancie. Lombardští architekti stavěli kostely. Němci, Uhři, Francouzi a Angličané rovněž přicházeli do Ruska v hodnosti mistrův a umělcův. Tu, rozumí se samo sebou, nastával vzájemný vliv, vzájemné osvojení si přineseného slohu s místním, tuzemským. Národní charakter cizozemských umělců ve velmi krátké době mohl změniti a přizpůsobiti se k novým podmínkám. Takovým způsobem typ a živly umělecké tvorby mísily se vespolek, vzájemně se připodobňovaly a v resultatě přivlastňovaly si ten charakter, jejž není těžko rozeznati na příklad v Kremlovských sbírkách.

Dostačí jenom ohlednouti se na historickou minulost Ruska, abychom nabyli přesvědčení, že rozličná plemena, sídlící v ruské vlasti, zanechala stopy svých vlivů na umění a průmysl. Neustálý boj s rozličnými národy veskrze až do svržení mongolského jha, výbojné výpady samých našich předků na sousední země, nemohl neodraziti se v umění. Výbojní národové, usazující se na čas v Rusku, přinášeli do Ruska bohatou kořisť uloupenou po cestě v ostatních zemích. A vše to lze pozorovati v ruském umění.

V jedné periodě zachovává skoro primitivný charakter; ve druhé — viděti stopy vlivů pocházejících od styků se Skandinavií nebo Byzancií. Ve třetí periodě pociťuje se vliv perský a indický v takové síle, že se jím takořka zatemňují zvláštní, individualní rysy. Konečně vidíme, kterak ruskému umění hrozí nebezpečenství upadnouti pod vliv Západu následkem vždy víc a více množících se s ním stykův. Leč uprostřed všech těch nátěrů, nezřídka se proplétajících, přece převládá typ východní.

Skythské umění zajisté zabírá značnou část nejranější periody v historii ruského umění. V VI. věku Slované již zaujímají širé kraje Rusi; umění u nich jest v takovém stavu, jaký překročil již hranice prvních začátků. K této periodě vztahují se ornamenty a obrazy nalézající se v nesčetných kurhanech Ruska.

V VI. století objevují se Avarové; jejich panství šíří se bystře. Jsou již daleci od stavu barbarského a bohaté mohyly v Sibiři připisují se tomuto plemeni. Sama Byzancie vchází ve vyjednávání s jejich vůdcem a v VII. věku, jsouce v ustavičných stycích s východní říší ať nepřátelských nebo pokojných, usazují se poblíž Cařihradu, v Bulharsku, v Peloponnesu, v Bethanii, ano i v Syrii.

Okolo téže doby sever Ruska od Ladožského jezera do Permu byl osazen Finy rozličných pojmenování. Za nimi následovali Varjagové a počala perioda skandinavského vlivu.

V VII. věku byl vpád Chazarů, plemene Hunnů, jež vyšlo z kytajských hranic, a v VIII. věku — oni a Pečenězi, Alani a jiné hordy zaujaly břehy Černého moře a značnou část jižního Ruska.

Rusové nalézali se v ustavičném spojení s Byzancií od VII. do X. věku, kdy uvedení křesťanství ještě více upevnilo jejich styky. Té doby posýlala Byzancie do Ruska mnichy. Ti byli staviteli, umělci a mistry rozličného způsobu a ruští umělci ubírali se na učení do Cařihradu. Tato perioda ruského umění jest byzantská, přece však nikoli ve smyslu otrockého napodobení, ale podle ducha a podle osvojení si těch živlů, z nichž složilo se samo byzantské umění. Od těch dob tento vliv, sesilující se svazkem náboženským, zůstával převládajícím uprostřed rozličných vlivů v druhé řadě, jež přicházely z Východu.

Ve XII. věku — perioda mongolského vpádu — Rusko vládlo národním uměním. Dle svědectví cestovatelů té doby Tataři Zlaté hordy nutili ruské mistry pracovati zároveň s druhými bohaté ornamenty a ozdoby, jaké hojně se nalézaly v chánských dvorcích. Jeden ruský mistr zhotovil pro chána trůn ze slonové kosti, vykládaný drahokamy, kovovými a lepými ozdobami.

V této periodě též zrodilo se ruské umění. Národní tvůrčí síla slučovala v jeden společný celek různorodé živly umění, pronikající k nám do mongolského vpádu. Vyššího rozkvětu jednoty dostihlo ve druhé polovici XVI. věku a v první polovici XVII. věku, t. j. současně s jeho jednotou státní. Moskva počala tehdy posýlati výrobky svého provedení na rovni s Persií, Skandinavií, Polskem a Uhrami.

V církevní architektuře působily rovněž rozličné vlivy. V X. věku Byzancie posýlá své stavitele do Ruska, ve XII. přicházeli do Ruska architekti z Lombardie a zaváděli romanský živel; ve XIII. — mongolský vpád ve značném stupni přiměl Rusko spokojiti se s vlastními prostředky a později indo-tatarské vlivy vzbudily k životu více složitější a ozdobnější práci.

Bližší poznání uvedených vlivů přivádí k tomu závěru, že z různorodých živlů v Rusku složilo se zvláštní, originalní a národní umění. Tento originalní charakter, zcela nepodobný ni jednomu z rozličných živlů, z nichž se skládá, není těžko poznati. Jak poznamenal již Violet le Duc, Rusko bylo jednou z laboratoří, v níž umění, sebraná se všech stran z Evropy i z Asie, sloučila se vespolek a přepracovávala se na cosi středního mezi východním a západním slohem. Byzantský živel smísil se s perským, skandinavský — s mongolským, romanský — s turanským. Než v resultatě nevzniklo byzantské, ani indické, ani perské, ale to, jež možná nazvati „moskevským". Tento samorodý umělecký typ později ztrácí samostatnosť a v XVIII. věku objevuje se blízké napodobení Západu. Takovýmto napodobujícím zůstávalo ruské umění i v nynějším století, pokud nezrodila se v něm v posledních třiceti letech samobytná, tvůrčí síla. [1])

[1]) Новь. 1885.

# Příspěvky k dějinám slovanským.

Podává František Dvorský.

*Kníže Karel z Minsterberka, Zdeněk Lev z Rožmitála a Břetislav Švihovský z Ryzmberka prosebně žádají krále polského Zikmunda, aby v příčině opatření mladého krále Ludvíka stavům českým na sněm psaní přímluvné učinil.* *Z arch. Třeboň.*

Najjasnější králi a pane, pane náš najmilostivější. Služby naše povolně hotové s vinšováním štěstí, zdraví dlúhého a šťastného kralování Vaší královské Mti napřed jakožto pánu našemu najmilostivějšiemu vzkazujem Najmilostivější králi! Poněvadž z dopuštění Boha všemohúcího najjasnějši knieže a pán, pan Vladislav, Uherský, Český oc král a markrabie Moravský oc, pán náš najmilostivější, z tohoto světa zšel a nám jakožto poddaným svým najjasnější knieže a pána, pana Ludvíka, Uherského, Českého oc krále a markrabí Moravského oc Jeho Mt pána našeho najmilostivějšieho na smrtedlné posteli také zvláštně poručiti a při tom to dále rozkázati ráčil, ač by nám toho potřeba kázala, abychom k Vaší královské Milosti o radu a pomoc útočiště měli. A protož my to V. král. Mti jakožto pánu našemu najmilostivějšímu společně oznamujeme se vší pilností prosíce, až by kdy k tomu přišlo a my V. král. Mti v té věci rady a pomoci potřebovali, že Vaše král. Milost krále Ludvíka Jeho Mt pána našeho najmilostivějšího i nás opúštěti neráčite. A také by se nám za potřebné a užitečné zdálo, poněvadž brzo sněm obecní v království Českém držán býti má, abyste V. král. Mt nějaké mírné a slušné psaní ke všem třem stavuom panskému, rytieřskému a městskému učiniti ráčil, k tomu rozumu, aby podlé toho poručení krále Jeho Milosti, slavné paměti, jemuž pane Bože buď milostiv, krále Ludvíka Jeho Mt poručena měli a přátelsky se spolu snesúce podle té cedule, kterúž od Jeho Mti máme, Jeho Mti královské dobré a užitečné jednali, aby Jeho Mt opatřen byl tak, jakž jest Jeho král. Mt jim toho podle tejž cedule svěřil tu víru do nich majíce, že se k tomu tak skutečně přičiní, aby se V. král Mti a jiným přátelóm krále Ludvíka Jeho Mti v to vkládati nebylo potřebí. Jakož o V. král. Mti nepochybujeme, že V. král. Mt to lépe a užitečněji bude uměti jim rozkázati napsati, nežli my to V. král. Mti vypsati muožem. A při tom V. král. Mti prosíme, že nám toho psaní přípis poslati ráčíte, abychom se věděli k čemu přimlúvati. A teď také V. král. Mti psaní krále Jeho Mti slavné paměti, kteréž již najposléz V. král Mti učiniti rozkázati jest ráčil, posýláme. A s tím se V. král. Mti jakožto pánu našemu najmilostivějšiemu s našimi povolnými službami poroučíme. Datum Budae feria III. post dominicam Judica, anno domini 1516.

---

# Dopisy Pavla Josefa Šafaříka J. E. Purkyňovi. [1])

I.

Nový Sad, 14 června 1830.

Velevážený pane!

Kustos cís. dvorní bibliotheky ve Vídni, pan Kopitar, byl tak laskav sděliti se mnou před nějakým časem, že Jste se, veleváženy pane, v čase pobytu svého ve Vídni přátelsky zmínil, jakoby král. pruská universita v Berlíně, anebo spíše někteří její členové zamýšleli minulého roku mne za professora tamtéž povolati. Povolání toto bylo by prý také ještě nyní možné. Jelikož nemám štěstí znáti některého z berlínských pánů professorů. jest mi do jisté míry hádankou, jak se stalo, že universita ke mně — jmenovitě při tak značné vzdálenosti — zření své obrátila. K radě přátelsky mé osobě oddaného pana Kopitara obracím se tedy důvěrně k Vám s prosbou a dotazem v příčině objas-

[1]) Sdělil s námi laskavě ct. pan tajemník Adolf Šimek.

něn' záležitosti pro mne tak důležité. Která stolice prof. uprázdnila se vlastně a pro kterou mám býti povolán? Jest již obsazena? Jest v případě, že není ještě obsazena, naděje, že by volba na mne padla?

Přiznávám se, že by mně působiště na některé německé, jmenovitě pruské universitě nebylo proti mysli — i kdyby se to později uskutečniti mělo. Pan Kopitar Vám snad oznámil, že jsem byl povolán do Petrohradu, leč obávám se, že by drsné podnebí severu zdraví mé manželky úplně zničilo, i jsem tudíž docela nerozhodnut. Prozatím zůstanu bezpochyby v Novém Sadě. S Německem má se věc docela jinak. Podnebí německému, kteréž z vlastní zkušenosti znám, dal bych i před naším přednosť.

Příležitostně, prosím snažně, vyslovte panu doktoru Wachlerovi mé nejuctivější poručení. Neměl jsem sice štěstí míti jej osobně za učitele, ale svými spisy stal se mně více než učitelem; stal se mně pravým duševním otcem.

V očekávání laskavé odpovědi

znamenám se v hluboké úctě

Pavel Jos. Šafařík, professor.

II.

W Praze, 21. Února 1839.

Welectěný Přjteli!

Před některým časem odewzdal mi p. prof. Presl Waše pogednánj o Železnodrahách s tjm poznamenánjm, abych ge w Musegnjm Časopisu wytisknauti dal, protože on nynj nic takowého newydáwá, kdežby brzo tištěno býti mohlo. Přigal gsem to s radostj, a prwnj polowice se giž tiskne we swazku I., druhá pak wyjde we swazku II. Nehněweyte se, že w poslednjm oddělenj, co sahá do politiky, téměř wšecko wypuštěno: nemohlo to ginač býti. Byloť mi buď nechati tisku, buď odhodlati se k tomu skrácenj. Zwolil gsem poslednj. mage za to. žebyste toho jinde tak snadno nemohl wytisknauti dáti, gimžby marná byla Waše na to wynaložená práce.

Michal Petrowič byl zde a narownali gsme swé spory přátelsky a tak dobře gak gen bylo možné. Nedorozuměnj bylo i s gedné i s druhé strany. Ostatně ani on, ani Bodjanský nedochápal se toho, což sobě každý moudrý mysliti může, a o čemž psáti bylo by mnoho, a proto nic se nepjše. — Polituy se Bohu! Seč nenj slepá wášeň, genž nikde koršj, nežli mezi přjbuznými, wypukne-li gednau. Onehdy prý stálo w nějakém zahraničném pamfletu, že zde u nás prý několik spisowatelůw w poplatnosti Seweranůw pro gegich záměry pracugjcjch! — Šlechetnost a opatrnost Waše mi za to ručj, že co Michal Petrowič o pomoci k dalšjmu wydáwánj Starožitnostj a giných mnau chystaných spisůw Wám sdělil, zůstane u Wás. Nechtělbych, aby se zlj lidé i toho proti mně zmocnili. Nauky a wědy samy o sobě gsau mým cjlem; gim žiwot w tichosti a bez hluku zaswětiti negwraucněgšj žádost má.

Pište mi, pro Boha, aspoň několika slowy, komu penjze za Časopis 1838 a předplacenj na 1839 (cena toho roku zwýšena?), též honorář Wám náležegjcj odewzdati, aneb gak Wám poslati mám? Druhý Časopis, wnitřnjch záležitostj, gestli nepřišel, neobgednáwegte; tjmlépe, neboť zde nic s tjm počjti nelze, žádný do toho chuti nemá, sotwy nás tré *ochotných* čtenářůw a platcůw, s přinucenými nelze dalekosáhati, a obáwám se, že i s gednjm Časopisem brzo uwázneme.

Důležitého a zaujmawého w literatuře našj téměř nic.

Dobře se měgte!

Wáš upřjmný přjtel a ctitel

Paw. Jos. Šafařjk.

# Oslava Kukuljeviće Sakcinského.

Dne 7. listop. t. r. konali bratří Chrvati tichou sice, neokázalou, ale za to tím vřelejší slavnosť Ivan Kukuljević Sakcinski, jeden z nejstarších žijících spisovatelů chrvatských, vyplnil 70. rok velezáslužného svého života a 50 rok všestranné, úžasné téměř literarní činnosti. Byltʼ chrvatským Tyrtajem v oněch dobách, kdy mladý národ Chrvatský potřeboval nadšení v bojích proti svému úhlavnímu nepříteli (napsal mimo jiné sbírku politických básní „Slavjanka"), byl dramatickým básníkem, sílícím národní vědomí svých krajanů (hrdinské jeho drama „Juran i Sofia", tištěné r. 1839., bylo provozováno jako prvý původní kus chrvatský na divadle záhřebském a siseckém), byl dějepiscem, který odhaloval národu obraz starých, slavných dob chrvatských, byl archaeologem a právníkem, zpytujícím stav kultury svých předkův, byl vynikajícím publicistou a obratným řečníkem, dovedším statně hájiti zájmy národa, byl literarním a kulturním historikem a bibliografem, vydavatelem plodů starých básníkův a j. Zkrátka činnosť jeho jest podivuhodna. Dobře podotkl kdysi náš Lumír, že Kukuljević dokázal již tolik, nač by bylo bývalo třeba celého spolku spisovatelův. A ještě nyní, jsa starcem věku valně pokročilého, pracuje stále, tak že každý rok vyjde od něho nějaké dílo nové. Není naším úkolem vyjmenovati snad všechny spisy Kukuljevićovy (bylo by jich příliš mnoho a pak podrobný jejich seznam může přinésti jen delší životopis, který bohdá později Sl sborník přinese), chceme se jen zmíniti poněkud o činnosti jeho politické a společenské. A kdyby byl Kukuljević nenapsal ani jediné knihy chrvatské, již ta okolnosť, že patří mezi prvé buditele chrvatské, mezi neohrožené zastánce práv národních, již ta dostačí, aby jméno jeho zlatým bylo napsáno písmem ve knize chrvatského kulturního života.

Kukuljević patří mezi ony muže, jejichž srdce se rozplamenilo v ohni „illyrismu". V letech 40. zasáhl mocně do díla spřízněných sobě duchův, jako byl Gaj, Vukotinović, Mažuranićové, Bogović, Trnski a j. (dva poslední jakož i Ivan Mažuranić žijí dosud) a vystupoval jmenovitě na chrvatském sněmu, kdež ohnivě řečnil (1843), aby se chrvatský jazyk zavedl na sněm i do úřadů místo latinského, což se stalo r. 1847. Velikou úlohu hrál také r. 1848., kdy byl zvolen na velkém březnovém sněmu kromě Gaje a Vraniczanyia do výboru, který vedl na čas správu Chrvatska. Úkolem výboru bylo, aby zvolil muže neohroženého, který by dovedl utišiti rozbouřené vřavy lidu a ochrániti Chrvatský národ. Svolal tedy 13 března r. 1848. památnou onu skupštinu, na níž zvolen vlivem mocného řečnického talentu Kukuljevićova baron Jelačić za Chrv. bana. Nevědouc si v tak bouřlivých dobách rady, usnesla se národní skupština poslati skvělou deputaci ke králi do Vídně. Deputaci onu, skládající se z několika set osob, vedl mimo Gaje a Vraniczanyia opět Kukuljević. Žádosti a tužby národa chrv. byly sepsány ve 30. článcích. Ačkoli články všechny neschváleny, nebyla přece deputace zamítnuta, a banu Jelačićovi dovoleno svolati sněm Když pak nedocíleno s Maďary mírného narovnání, a Jelačić nucen byl tasiti meč, spadla opět veliká úloha na Ivana Kukuljeviće, který se odebral do Milána k Radeckému, odkud přinesl 100.000 zl. a 7000 pušek na podporu národa chrvatského, povstavšího v boj jako muž jeden. — Kukuljevićovi patří také největší zásluha o slovanský kongres r. 1848. v naší matičce Praze konaný. Onť to byl, který vyzýval všechny Slovany ve „Slavenském Jugu", aby se spojili v užší svazek proti návalům nepřátelským. Veliká zásluha Kukuljevićova spočívá též v tom, že založil r 1850. „Družtvo za jugoslavensku povjestnicu" a jeho orgán „Arkiv", který hlavně svými pracemi vyplňoval.

Význam výtečného tohoto Chrvata dovedl však také národ při jeho jubileu oceniti Vyslalť k němu dne 7. listop t. r. deputace četných spolkův chrvatských, jako Matice (jubilant jest jejím předsedou), Archaeolog spolku, (jehož předsedou rovněž jest), deputaci záhřeb. university, Právnického spolku, Jugoslavenské akademie, Spolku Svatojeronymského a j. K oněm projevům lásky a úcty, osvědčené jubilatu od bratří Chrvatův, posýláme i my svůj český pozdrav, volajíce velikému Jihoslovanu ze hloubi duše „Mnohá léta".

*K. Kadlec.*

# Slovanští hosté Národního divadla.

**Z Národního divadla** Poslední dobu česká opera vešla v čilejší styk s pěveckým a hudebně výkonným světem polským. V pevném svazku s operou naší je pro celou tuto saisonu až do jara pí. Arklová, jež k nám přišla s jeviště lvovského a jedním rázem dobyla sobě vřelé sympathie všeho našeho obecenstva divadelního. Její zásluhou objevila se roztomilá melodiesní opera „Halka“ proslulého polského skladatele Moniuszka znova na jevišti Národního divadla a její skvělé, charakteristické interpretaci nesnadné úlohy titulní se podařilo všeobecný zájem pro dílo to u nás vzbuditi a pevnější než jindy místo na běžném repertoiru mu zabezpečiti. V téže opeře poznali jsme jejího kollegu od lvovského divadla p Florjanského v partii Jontka, jenž rovněž vzbudil všeobecnou zálibu svým lahodným tenorem, hlavně ve střední poloze jadrným a pro příští dobu ještě vývoje schopným i přednesem vřelým, nelíčeným. Pan Florjanski vrátí se k nám opět na pohostinské hry, jež, jak doufáme, pevnějším poutem spojí nadějného tohoto umělce s ústavem naším.

Večer slavnostního rázu nám byl připraven pohostinskou hrou proslavené polské koloraturní pěvkyně pí. Sembrichové-Kochańské, jež jako Lucie v stejnojmenné opeře Donizettiho se osvědčila jako virtuosní pěvkyně prvního řádu. Úchvatnou silou a plným kouzlem působilo umění její teprve ve scéně šílené Lucie, kdežto v prvnějších scenách si pí. Sembrichová se svou úlohou spíše pohrávala, ba na první poslech byl sluch místy i překvapen mnohým zastřeným tonem hlavně v poloze střední. Avšak zde ve scéně šílenství jako v žárném ohnisku spojila všecky jasné paprsky svého velkého umění a budila nadšení v každé duši Zde dostupoval hlas její závratné výšky, kdež jest vlastní její domov a neobmezené království, zněl ryzím stříbrem, svítil jasným paprskem a ohněm přednesu mistrného rozněcoval mysl hluboce dojatou. Technická stránka jejího umění jest nad vše pomyšlení vybroušena, každý ton v těch mihotavých zvukořadech sedí pevně, určitě, že možno mluviti bez fráse o jistotě neomylné, jíž se obdivujeme tím více v našich časech, kdy v pěveckém pokolení nynějším dokonalé vybroušení technické stránky jest zjevem tak velice vzácným Herecká stránka v každém hnutí odpovídá situaci a pojí se v působivý celek se slovem, tonem zpívaným i akcentem orchestrálním, její pohyb jest přirozeně graciosní — slovem jest to pěvkyně dokonalého slohu elegantního. Skvostné kytice, věnce, bouřný potlesk — doplňují popis krásného toho večera. Ředitel Šubert získal vzácnou umělkyni pro příští saisonu na několik večerů.

Velkou sensaci též vyvolalo vystoupení „zázračného děcka“, devítiletého pianisty Josefa Hofmanna, syna Kazimíra Hofmanna, kapelníka ve Varšavě. Vystoupil na jevišti Národního divadla celkem ve čtyřech koncertech s neslýchaným úspěchem. Dům byl pokaždé vyprodán a obecenstvo bylo až k slzám dojato obdivuhodnými výkony tohoto opravdu fenomenalního talentu, při němž velice překvapuje nejen pokročilá, na to mládí skvěle vyvinutá technika, obratnosť a jistota, nýbrž i jistý rázovitý, skoro bych řekl samostatný přednes, jenž vydává nepopíratelné svědectví o zvláštním nadání hudebním. Tato citová stránka nejzřejměji vytryskovala z přednesu Chopinova As-dur valčíku. jehož dumavě toužebnou melodii přednesl ku podivu zralým pochopením. Z ostatních jeho programmů uvádím: Beethovenovy koncerty s orchestrem C-dur a C-moll, brillantní etudu od Paganiniho a Schumanna, „Píseň přástevní“ a „Rondo capricioso“ od Mendelssohna, variace od Haendla a Rameaua, velice nesnadnou Toccatu od Rubinsteina, některé drobotiny vlastní skladby, jež nejsou bez zajímavosti a hlavní jeho cheval de bataille „Polonézu“ od Webra a Liszta s orchestrem — kteréžto všecky skladby přednášel z paměti. Půjde-li rozvoj tohoto talentu dosavadním směrem, bude hráti důležitou úlohu ve světě hudebním. *V. J. Novotný.*

# Rozhledy v literatuře a umění.

**O języku Ormian polskich,** napisał dr. Jan Hanusz, docent sanskrytu i gramatyki porównawczéj w uniwersytecie wiedeńskim.

Jazyk armenský náleží podobně jako jazykové slovanští ke skupině jazyků indoevropských, jak dokázal již Petermann ve své Grammatica linguae Armenicae (Berlín, 1837.). Poměrem jeho k jiným jazykům indoevropským zabývali se četní učenci jako: Windischmann (1846.), Bopp (1857.), Fr. Müller (1861.) a v nejnovější době Hübschmann. Dříve bylo rozšířeno mínění, že armenský jazyk tvoří zvláštní druh jazyků indoevropských, jsa jaksi přechodem ze skupiny indicko-iranské k litevsko-slovanské. Dr. Jan Hanusz ve svrchu podotknuté rozpravě podává hojný příspěvek ku poznání jednoho ze živých nářečí armenských, totiž nářečí Armeňanů polských, kteří přišli na Rus nejprve r. 1062. z armenského města Ani. utíkajíce před tureckými Seldžuky, pak za Kazimíra Velkého a Sigmunda III. Potomci jich jsou nyní z největší části bohatými majetníky statků v Haliči, Bukovině a Bessarabii, považují se za Poláky a ode dávna již zapomněli svého jazyka dřívějšího. Jen chudší, zabývající se obchodem, užívají nářečí armenského. Hlavní sídla těchto zbytkův armenských, užívajících ještě jazyka mateřského, jsou ve městech: Kuty v Haliči a Suczawa v Bukovině. Pan Hanusz za delšího pobytu svého v Kutách roku minulého sebral velmi hojně látky ku poznání nářečí polských Armeňanů, posud velmi málo známého ve světě učeném; látku tuto uveřejnil nyní v XI. sv. „Rozpraw wydziału filologicznego Akademii Umiejętności“ Je to velmi vzácný a vítaný příspěvek ku srovnávacímu jazykozpytu indoevropských jazykův, a dr. Hanusz, podjav se sbírání jazykové látky u pramene, získal si tím velikou zásluhu o vědu. dr. *J. Bystroň.*

**Hrvatske narodne pjesme i pripoviedke iz Bosne.** Sakupio i na sviet izdao Kamilo Blagajić. U Zagrebu 1886 str. 135.

Národní píseň — národní poklad. A tento poklad sebrati a národu zachovati — povinností. Tvořít poklad ten perly ceny nehynoucí a granáty lesku nepomíjejícího, jichžto u nás Slovanů plno. K bohaté již literatuře jihoslovanských sbírek národních písní druží se nyní nová knížka Blagajićova. Kamilo Blagajić zdržuje se delší čas v Bosně, uměl příležitosti použiti a nasbíral hojnosť nové i zajímavé látky, z níž alespoň část podává veřejnosti ve knížce svrchu jmenované. Sběratel vyslýchal písně i pohádky od katolíků i mohamedanů, a dle stenografických záznamek podává tresť jich ve znění neporušeném. Všech písní jest 58, písní to erotického rázu, a zpívány jsou nejvíce po okolí Travnika, Dol. Tuzly a Žepčí, kdež jich sběratel většinou slyšel z úst velibega Hasanpašiće, Topalića a Glavanovića. Co se pohádek tkne, jest těchto 31, mezi nimiž vypravování o Nasredinovi hadžovi od velibega Hasanpašiće celý cyklus 15 pohádek tvoří. Jazyk jest zde velikou většinou nářečí i-kavského, ač i ie-kavské četně zastoupeno. Těšíme se na ostatek Blagajićových kořistí. *J. T.*

**La mission du peuple serbe dans la question d'orient** par Stojan Bochkowitch. Bruxelles 1886. Pag. 106.

Účelem této kritické studie vynikajícího učence srbského jest „dokázati, že příčinou pádu neodvislého státu srbského a dlouhého utrpení jeho nebyl nedostatek moralních předností“; spisovatel chce objasniti obecné mínění o národu svém a poukázati na politické a socialní schopnosti, jaké osvědčiti se mu podařilo jak v historii, tak v životě socialním. Aby praeposici tuto dokázal. odvolává se Boškovič ku historii. Po ruce mu leží důležitá historická studie: L'empereur E'tienne duchan et la Péninsule balkanique en XIX° siècle, (M. Émile de Borchgrave), kniha, jejíž účelem je vyplniti patrnou mezeru v historii národů balkanských; Boškovič shoduje se s kritickými názory Émila de Borchgrava, které v krátkém výtahu ve své knize podává: otázka východní

zaměstnávala několik století jak národy barbarské, tak mocnosti křesťanské. Třeba jen za doklad uvésti politiku XII. věku, XIII. a XIV. věku, jakož i XV. XVI., pak XVIII. a XIX.

Bedřich Barbarossa a Balduin, Dušan a Mahomed II., Soliman a Karel V., Jan Sobieský a Petr Veliký, Josef II. a Kateřina II., Napoleon a Alexandr I., lord Palmerston, Napoleon III. a císař Mikuláš, kníže Gorčakov a lord Beaconsfield — ti všichni se pokoušeli rozřešiti hrozný tento problém. A co při tom je nejpozoruhodnějšího — všichni se zmýlili, všichni zbytečně obětovali nejkrásnější léta svého života a krev nejlepších svých vojáků.

A ze všech těch seriosních a prakticky vymyšlených koncepcí pro rozřešení otázky východní – myšlénka vlády Dušanovy zdá se nám nejpozoruhodnější, poněvadž založena byla na positivní historické půdě a odpovídala právu, potřebám a tradicím národů východních a vyhovovala nejpřísnějším zájmům spravedlnosti a civilisace. Pod vůdcovstvím Srbska a ve spojení s Italií a Benátskem — spojiti proti asiatské invasi balkanské národy v jedno — to bylo myšlénkou Dušanovou. Proto sobě podmanil a podmaniti sobě hleděl národy sousední buď po dobrém nebo válkou a konečně i za byzantského vladaře se prohlásiti dal (1346). Dobyti hleděl i Byzance. poněvadž však k tomu potřeboval loďstva, hledal pomoci u Benátčanů. Bohužel náhlá smrť jeho a vladařská neschopnosť následníka jeho trůnu zničila započaté dílo (1355.). Myšlénka jeho však byla výtečná. Jeho plán svědčil o velkém důmyslu a značném politickém instinktu; „ale sporné musí býti mínění o prostředcích, jakých ku provedení svého díla užíval.“ Užil všeho: násilí, peněz, lsti a úkladu všeho druhu. Pronásledoval katolíky v Srbsku a lichotil se k papeži tím, že území nabízel katolíkům a že jim raziti dovolil své vlastní mince.“ Atd.

Národní zpěvy srbské plné jsou reminiscencí a tradicí na slavné jeho panování.

Ale vláda srbská nepřežila smrti svého zakladatele. Úpadek se blížil a po vpádu Turků nebylo už do něho daleko. Nadešla krvavá doba porážky na Kosovu — a říše srbská byla v ssutinách.

To všechno je správné, praví Boškovič. Ale falešný je důsledek Borchgrave-ův, jednající o povaze národa srbského, mínění, které by špatným bylo proroctvím budoucnosti tohoto národa. Temperament srbského kmene prý překážel rychlému pokroku civilisace.

Kdežto jiní národové dbali idealní stránky svých zájmů a přidržovali se čistě positivních snah, Srbové hleděli si jen svého vlastního prospěchu, považujíce jej za nejvyšší cíl činnosti lidské. V tom hledati dlužno příčinu jejich úpadku, praví Borchgrave: „Dušan sám nemůže býti ušetřen od výčitky této, jak jsme ji právě formulovali.“

Tedy národ srbský cizím je snahám idealním — posmívá se Boškovič Borchgrave-ovi a hned v následujících stránkách dokazuje opak toho. „Všichni národové balkanští a ti, kteří solidarní mají mínění o povzneseném stanovisku humanity a křesťanství, s plným přesvědčením říci mohou národu srbskému: „Ty jsi sobě zasloužil své civilisace.“ (Dokončení.)

**Puławy** (1762.—1830.). Monografia z życia towarzyskiego, politicznego i literackiego, na podstawie archiwum ks. Czartoryskich w Krakowie, opracował Ludwik hr. Dębicki. Tom I. a II. Lwów 1886.

*Polské Atheny*, jak nazvali mnozí spisovatelé osvícenosti ozářené sídlo knížat Czartoryských v Pulavech, dočkaly se konečně obšírné monografie. Vděčná tradice přenášela sice s pokolení na pokolení mnoho krásných vzpomínek o velkolepém magnackém životě v Pulavech, ale tak, jak současní pamětníci odcházeli, tak mizel a nejasnějším se stával obraz památného ohniska. Hrab. Dębickému náleží upřímná vděčnosť za to, že ujal se pozapomenutých Pulav, i hledíme nedočkavě vstříc vydání třetího svazku celého díla, abychom pak soubornou zprávu podati mohli ct. čtenářstvu o této pozoruhodné publikaci. Budeť ona zajisté bohatým pramenem ku poznání netoliko znamenité

rodiny Czartoryských, ale i současných proudů politických, kulturních a literarních, kteréž toho času právě v Pulavech se sbíhaly a nemálo vlivem svým i zevně působily. Podotýkáme prozatím, že o Pulavech psáno bylo již v II. roč. našeho „Slov. sborníku“.

Очеркъ исторіи чешской литературы. Составилъ А. Степовичъ. Кіевъ 1886., str. 332.

Oznámili jsme již ct. čtenářům, že p. A. Stepovič vydal v Kijevě dějiny české literatury. K předběžné zprávě dodáváme nyní, že p. Stepovičovi sloužila za základ literatura Tieftrunkova, od níž co do směru jen na některých místech valněji se liší. Spisovatel však čerpal mimo to ještě z Nebeského, A. N. Pypina, z části též z Bačkovského a zajisté i z jiných drobnějších pramenů. Ostatně konal spisovatel též samostatné studie, jako na př. o směru nové literatury české. Samostatně pojednává také o literatuře jesuitské, Koniáši, starých rukopisech atd. Náhled spisovatelův vzhledem k některým našim básníkům a romanopiscům nové doby není nám možno sdíleti. Celkem vyslovuje se však o nás p. Stepovič pochvalně a kniha jeho povzbudí bohdá všímavost ruského obecenstva k českému písemnictví v míře přiměřené Již za to budiž spisovateli nelíčený dík. Obšírněji rozepíše se o p Stepovičově knize odborník literarní historie české. *K.*

Записки Императорскаго Новороссійскаго Университета. Томъ 44. Одесса 1886. Str. 354.

Učinili jsme již svého času zmínku o „Zápiskách“ Novoruské university v Oděsse a nyní jest nám zaznamenati nový svazek těchto vydání, v nichž mnohým důležitým vědeckým pracím hojně místa popřáno. Ležící před námi poslední svazek obsahuje v části officialní zajímavá data o Novoruské universitě v Oděsse, část vědecká přináší několik důkladných statí z oboru věd právních, z fysiky, slovesnosti, mathematiky a psychologie; jmenovitě jsou to stati N. E. Čižova „Materialy k historii systemu práva (encyklopaedie práva)“, Prendelův článek „O elektrických výjevech v krystalech“, mathematický úkol Timčenkův „Určení temenního úhlu Proskovského chrámu na oděsské astronomické observatorii“, ku kteréž stati přiloženo jest 10 mathematických tabulek, a konečně stať Kolossovského „Tvoření bouřek na jihu Ruska“ (se čtyřmi mapkami). Interess širších kruhů vábí na sebe Markovičova stať „O ruských letopisech“, v níž autor podává kritické poznámky a rozbor letopisu kijevského a haličsko-volyňského. Rovněž pozornosti zasluhuje důkladná stať N. J. Grota „O duši ve svazku se současnými učeními o síle“, kde vedle jiných důležitých kapitol podává autor historický náčrtek učení o duši a kritické ocenění těchto učení a po všestranném objasnění přistupuje ku řešení dané otázky. Redakce tohoto svazku nalézala se v osvědčených rukou prof. A. Kočubinského. *K. Š.*

---

## Bibliografie.

Edward Schirmer: Stanisław Chwalczewski i jego kronika. Lwów 1886. — Rys geografii król. Polskiego. Skreślił K. Krynicki. Warszawa 1887. (s mapou.) — St. J. Czarnowski: Postępy literatury peryodycznéj. Studyum z dziejów pracy, z mapą i tabel. statystycznemi. 1886. — T. T. Jeż. Lat temu dwieście. Opowieść na tle dziejów Kroacyi. Warszawa 1886. — Aleksandr Rembowski: Historya prawa wieczysto-czynszowego v gub. póln. i połud -zachodnich. Warszawa 1886. — Bałucki Michał: O kawał ziemi Powiść. Warszawa. 1886. — Stan. Błotnicki: Z dziejów teatru lwowskiego (1830.—1840.) Lwów 1886.

Русскіе писатели послѣ Гоголя. Чтенія, рѣчи и статьи О. Миллера. II. Изд. С -Петерб. 1886. — Елисей Разбѣгаевъ. Романъ въ стихахъ Л. Гуляка. С.-Петерб. 1886. — Современныи обычай и древній законъ, М. Ковалевскаго. Москва 1886. — Сочиненія Н. И. Пирогова. Т. I. С.-Петерб. 1886. —

Искренное слово. Сборник стихотворенiй разныхъ авторовъ. Москва 1886. — Новые люди. Повѣсть изъ жизни шестидесятихъ годовъ. Д. Модровцева. С.-Петерб. 1886. — Историческое обозрѣнiе Сибири. П. А. Словцова. Изд. И. М. Сибирякова. Спб. 1886.

Matice slovinská v Lublani vydala za r. 1886.: Letopis Matice Slovenske za l. 1886. Uredil Fr. Levec. — Ljubljanski měščanje v minulih stoletjih. Kulturhistorične študije zajete iz ljubljanskega mestnega archiva Spisal Ivan Vrhovec — Zabawna knjižnica Mat. Slov. I. Zvezek: Koča za vasjo. Povest. Poljski spisal J. I. Kraszewski. Prel. L. Podgoriški. (Referáty o těchto knihách příště.)

Najodabranije narodne pesme uskočke i hajdučke. Izdanje M. Popovića u Novome Sadu 1887. — Mencin Josip: Bosna, geograf.-historički pregled. U Osieku 1886. — Gruber Dane: Nelepić, knez cetinski. Povjestna razprava. Zagreb 1886.

Слике из сеоског живота. Пише Јанко Веселиновић. У Шапцу 1886. — Невесинка У. Х. Пјесама. Спјевао Ф. Ј. Ковачевић. На Цетињу. — Света гора Атонска. Израдио А. Е. митроп. српски Михаил. У Н. Саду 1886. — Србинови записници. Зап. Србин Милош Градовачки.

---

**Adam Honory Kirkor**, neunavný pracovník a badatel na poli vědecké literatury v Polsce i na Rusi, vřelý i účinný pěstitel vzájemnosti slovanské a přední spolupracovník našeho „Slov. sborníku", zemřel dne 23. listopadu 1886. v Krakově. Obšírnější rozpravu o Kirkorově veliké činnosti a zásluze uveřejníme v příštích sešitech „Slov. sborníku". — Budiž mu trvalá paměť i čest!

*Ognisko Polskie* v Praze oslavilo dne 13. prosince (v sále Žofínském) důstojným způsobem 300letý úmrtní den znamenitého polského krále Štěpána Batoryho. Po krátkém uvítání četně shromážděných hostí přednášel pan dr. Arkel o životě i zásluhách krále Batoryho, načež koncertní mistr p. Lachner a člen české opery p. Viktorin přednesli několik národních skladeb českých i polských. Po té přednesl p. E. polskou deklamaci a p. P. mile překvapil obecenstvo koncertním načrtnutím podoby oslavencovy a Krakusa. Animované obecenstvo zdrželo se do pozdních hodin a také mimo program rozvinula se zábava přiměřená. Zvláště budiž podotknuto, že této tiché, ale důstojné oslavy súčastnili se také kromě Čechů jiní Slované, jmenovitě bratří Slováci, Bulhaři a Srbové. Přípitky proniknuty byly vesměs duchem harmonie a přátelství. Kéž všechny slovanské besedy naplňuje duch takový! — Dovídáme se, že Ognisko polské pořádati bude nyní podobné večírky častěji. Přejeme jim co největšího účastenství!

*Slavie*, literarní a řečnický spolek akademikův českých v Praze počal pořádati slovanské dychánky v sále na ostrově Žofínském. Podniknutí tomuto, provázenému tendencí ušlechtilou, přejeme také z té duše mnoho zdaru. Již první dychánek vydařil se k spokojenosti všech.

---

**K celému nákladu tohoto sešitu připojen jest prospekt nakladatelství F. Tempského v Praze.**

---

**„Slovanský sborník" vychází vždy 15. každého měsíce a předplácí se v administraci (knihtiskárna J. Otty) Karlovo náměstí číslo 34. nově: na čtvrt roku 1 zl. 30 kr., poštou 1 zl. 40 kr., na půl roku 2 zl. 50 kr., poštou 2 zl. 70 kr., na celý rok 4 zl. 80 kr., poštou 5 zl.**

Odpovědný redaktor: **Edvard Jelínek.** — Vydáním, tiskem a nákladem knihtiskárny **J. Otty** v Praze, na Karlově náměstí č. 34. n.

# SLOVANSKÝ SBORNÍK.

Ročník VI. — 1887 — Číslo 2.

## Procházka Zadrem.

Vzpomínky Ot. Mokrého.

Sotva usedli jsme z večera v ozdobném jídelním salonku Messiny, počalo se venku moře povážlivě nepokojit; což bylo dvojnásob nepříjemné, jednak že kolísání vratké podlahy činilo dlouho zdržovaný požitek lodní kuchyně velmi pochybným, jednak že obestírala se vábná mořská hladina stále více neprůhledným závojem drobounké dešťové mlhy.

Pluli jsme totiž ztrmáceni a hladovi od samého již rána za skaboněné oblohy od Rjeky.

Když po dlouhé a nutné zastávce v Lussin piccolo zasvitlo v bohopusté mořské pláni slunko zase plným svým růžojasem, těšili jsme se již do opravdy na blahou chvilku poobědní siesty, kterou měla nám oslazovati čarovábná, až dotud postrádaná pohyblivá scenerie malebných břehů dalmatských Zatím!

Mrzut odnášel premovaný cameriére mísu za mísou, ještě mrzutěji bořili jsme se my v kyprý polštář lodních pohovek a pohlíželi teskně oblým okénkem na mořskou hladinu, v níž krůpěje prudkého deště tvořily stále hustší kruhy až splynulo na konec vše v jedinou sprchu lijavce.

Nastala čirá tma prorývaná chvílemi fosforovým zážhem blesků a hněvný rachot hromu ozýval se v pustých pobřežních skalách šíleným lomozem.

Za zvuků obrovské té symfonie nebeských varhan dojeli jsme do pusté směsice ostrůvků a útesů skalních, jež pode jménem Scogli di Zara tvoří vchod do bezpečné oblasti zaderského přístavu.

Na palubě zdvihl se pekelný ruch a šum; řinčení těžkých lodních řetězů, skřipot lan navíjených na kladky a jeřáby, svist plachet deštěm prosáklých, sípavý hlas kapitána řvoucího na kormidelníka stále své Stefanotirrarra... zmatené přecházení lodníků oděných jako tuleni ve žluté nepromokavé kožené haleny, vše to spojeno s neustávajícím reptáním rozhněvané oblohy činilo první dojem našeho přistání v Zadru v pravdě příšerným.

Špinavý fachino zmocnil se mých zavazadel a již rýsovaly se přede mnou v bledém přísvitu blikotavých přístavních svítilen mohutné kontury starořímského vítězného oblouku ve bráně „Porta marina“, která zdvihá své obrovité boky přímo nad přístavištěm. Pak prošel jsem poslední stanici křížové cesty — dvoranu všelečné dogany a zahnul do sítě těsných uliček nesoucích po způsobu benátském název „calle“. Tu zaplála v blátivém jezírku dešťové kaluže dvě rudá světélka, plápolající nad průjezdem vysokého smutného domu se zabedněnými okenicemi. Bylo to průčelí hôtelu Vapore, kde složil jsem konečně po trudné pouti znavené údy k odpočinku.

Svrchovaná jednoduchosť všeho zařízení vnějšího i vnitřního — se silným přídechem východní nedbalosti — překvapila mne do opravdy; nemaje však mnoho chuti k filosofickým úvahám, usnul jsem brzy tvrdým spánkem. Sotva jsem procitl, pozdravovala mne do okna zdobná hlavice mramorového sloupu, rýsující se pod tmavomodrou slunnou oblohou v plné nádheře ušlechtilých antických tvarů, jež nedovedla ohlodati zhouba věků, ni bouře změn časových, ač snášely se často na starou tu hlavu.

Dle podání pochází vzácná tato troska starořímské nádhery z bývalého chrámu Livie Augusty; za vlády benátské přizpůsoben sloup jednak nosiči okřídleného lva Markova a praporů slavnostních — jednak pranýři opatřenému těžkým železným řetězem a obojkem nákrčním ku spoutání zločinců

Dnes v usměvavém letním jitru poskytoval pohled veselejší. Skupina venkovanů rozložila se na jeho úpatí, vyčkávajíc tu hodinu raního trhu. Statné, tělnaté matrony v sukních přepásaných širokým pasem, posetým velikými kovovými knoflíky, s kulatými, ve špičku vybíhajícími čapkami, plnými zlacených třásní a cetek z lesklých penízků, v živůtkách se širokými rukávy řasnatých bílých košil a v těžkých botách: — mužové vysmahlých lící s červenými ploskými čapkami, v krátkých kabátcích se širokými řasnatými kalhotami, ve střevících a opánkách špičatého tvaru půlměsíce.

Pobaviv se pozorováním pestrého tohoto klubka, jež roztáčelo se jako kaleidoskopické stuhy přede mnou, nastoupil jsem pouť uličkami zaderskými.

Drobní živnostníci, pekaři a hokynáři otevírali své skrovné krámečky, v nichž podivoval jsem se fantastickým tvarům pečiva z bílé mouky, tu houskám podobným hlemýžďovým domkům násilně v sebe vraženým, tu šňůrám obrovských jakoby zkamenělých préclíků — tam zase vinním měchům ze surové kozlí kůže s hlavou i ušima, jež visely na hřbetech jako apokalyptické nestvůry. Jen tu i tam otevřela se výkladní skříň prostá zevní zdoby, naplněná jemnými zdobami filigránské práce, přizpůsobené exotickým svým tvarem vkusu východu; vše ostatní jevilo obyčejný ráz obchodní měst přístavních.

Na trhu zeleném vládla pestrá rozmanitosť. Řetkve a dýně, okurky a melouny rozměrů přímo báječných, chřest a artičoky

kypré šťavnaté zeleni, vše to bujelo pychem a svěžestí kyprých barev, kárajíc ze lži smyšlénku o poušti krasovitých skal dalmatských.

Ani tu nezapíraly prodavačky všesvětový, živý svůj ráz; zajímavou postavou byl toliko zjev vysokého Dalmatince snědých zvětralých lící s kníry jak orlí peruť — věrný typ z gallerie postav Čermákovských Nabízel ke koupi bílé lilie. Do dnes vkrádá se mi na rty úsměv při vzpomínce na toho hrdinu guslarských rhapsodů, jak stál tam skroušeně drže v herkulických pažích odznak panické čistoty božího pěstouna.

Kráčel jsem dále úhlednými náměstíčky s malebnými budovami připomínajícími vesměs dávno shaslou slávu staré Jadery, oslněné druhdy září starobenátského umění, jehož nejvábnějším výkvětem je dóm zaderský.

Budova ctihodného stáří, založená dle podání při čtvrté křižácké výpravě, již podnikli Benátčané sice ve zbožném nadšení za svatou věc křesťanstva, kterou však spojili zároveň s dobrodružným výbojem.

Dóm sv. Anastasia vystavěný r. 1285. dóžem Jindřichem Dandolo měl usmířiti rozhněvaného papeže a býti zároveň smírnou obětí za viny při obléhání Zadru spáchané. Vysokou lomenici chrámovou krášlí celá řada štíhlých sloupců, tvořících vábné průčelní výklenky, mezi nimiž umístěna směle vykroužená mohutná dvě okna nad něhyplným romanským portálem. Velebný vnitřek zdobí mramorové oltáře a mnohé cenné obrazy starých mistrů benátských.

Soudruh dómu — kollegiatní farní chrám sv. Šimona — sluje bájným pokladem svým na slovanském jihu jako chrám svatovítský. I zde vládne boží světec bohatstvím ceny nesmírné uloženým na hlavním oltáři v náhrobku z ryzího stříbra a zlata. Čtyři mohutní andělé ostřihající sarkofág byli prý původně také vyrobeni ze stříbra; v kruté tísni válečné zabavila je republika benátská a nahradila sochami bronzovými, k nimž poskytla látku ukořistěná děla turecká.

Zázračná moc ostatků sv. patrona zaderského uschovaných tu ve skřínce pod víkem stříbrné rakve osvědčila se nejednou v trudných okamžicích těžce zkoušeného města; pověsť o nich šířila se od úst k ústům a přivábila sem i královnu Neapolskou Johannu, jež za každou cenu získati chtěla aspoň částici převzácné relikvie.

Pověsť vypráví, že když nechtělo se jí to zdařiti přímou cestou slušné peněžité nabídky, sáhla ku lsti. Dala prý si otevřiti schránku s ostatky a nakloniv̌ši se k nim ve zbožném pohnutí odcizila nepozorovaným pohybem prst z ruky světcovy. Když octla se však na moři, počaly se nenadále zdvihati klidné dosud vlny a nadešla bouře tak zuřivá, že koráb zmítán jako skořepina hrozil každým okamžikem se ztroskotati. Mužstvo lodní počalo se bouřiti, přičítajíc náhlou změnu jasné pohody přítomnosti velikého hříšníka či svatokrádce. Johanna, na niž upíraly

se mimoděk zuřivé zraky zmateného okolí, poznala svůj těžký poklesek a nepozorovaně zahodila do rozkypěných vln prst světcův, zdobivši jej ještě skvostným démantovým prstenem snubním.

Podál kostela na náměstí sv. Simeona došel jsem k místu, kde tají se v hlubinách země rozsáhlý vodovod pěti proslulých zaderských cisteren, svádějících v obrovské své nádržky veškerou dešťovou vodu struh městských a nad to ještě vydatné prameny horské ze vzdálené osady M. Cerno.

I přes vzácnou důmyslnosť přeumělé té vodní stavby, která je s to soustředili ve svých prostorách na 40.000 věder pitné vody, jeví se nedostatek chladivého občerstvení v měsících letních měrou až zoufalou.

Zažil jsem toho vrchovatě prahna po osvěžujícím doušku jako poutník ve žhavých písčinách pouště. Svízel opravdu trapná, k níž přistupuje chatrná úprava nezvyklých jídel; s hrůzou připomínám zaderského oběda: toho nezáživného odvaru z luštin, rýže a zeleného hrášku, jejž pod jménem polévky vléval jsem do zmořeného žaludku, toho nečerstvého, v dusivém parnu téměř před zrakem se rozkládajícího masa a toho teplého kalného vína okořeněného nádechem syrových měchů, jak zřel jsem je před chvílí viseti v božsky naivní své přirozené prostotě.

Na odpoledne zvaly mne v hostinný stín obecné sady založené na východní baště městské pevnosti. Nádherná zahrada tonoucí ve svěžím přepychu domácího a cizokrajného rostlinstva, jež dýchalo ve výhni odpoledního vedra dechem sladké vůně, opájející veškeré smysly.

Usedl jsem v kiosku vyčnívajícím z tmavosiného loubí tamaryškových větvic. Číšník postavil přede mne sklenici chlazené třešňové vody, když objevil se u mého stolku starší pán sešlého zevnějšku v ošumělém, přirezavělém černém kabátě s opelichaným cylindrem.

Svadlá přižloutlá pleť obličeje, řídký prošedivělý vlas a bílé kníry pod zarudlým nosem, po němž stále sjížděly zaprášené brejle, vše to prozrazovalo na první pohled starého úředníka trávícího tu zbytek zaslouženého odpočinku.

Po vlídném pozdravu přisedl a zdvihnuv zprvu po způsobu svých německých krajanů stavidla zvědavých i všetečných dotazů, jal se mi v dlouhých učených výkladech vypráděti své pozorování a zkušenosti z dlouhého pobytu v městě zaderském.

Rozumí se, že úsudek starého pána (pocházel odkudsi ze severních Čech, jak jsem se proti vůli dozvěděl i s ostatním bližším nationalem) nevypadl ve prospěch té „Poloasie“, jak se zálibou nazýval pohostinnou půdu dalmatskou, a zle vedlo se šťastným Vlachům i ubohým Morlakům.

„Považte si,“ pravil mi skončiv vzletný chvalozpěv na německý mrav, osvětu a — kuchyň německou: „ti barbaři zdejší neměli do nedávna ještě ani ponětí o pažitce („šnitlinku“). Toť přece hrozné a ve vzdělané Evropě přímo nemožné. Teprve před rokem počal zde kdosi pěstovati ušlechtilou tu zelinu, jež

byla tu zprvu tak vzácnou jako tulipány harlémské a nyní zvolna již klestí sobě cestu do vzdělaných kruhů zaderských.“

Měřil jsem v duchu dosah nejnovější té obrovské vymoženosti německé osvěty na slovanském území a počínal jsem si při tom snad tak příliš svědomitě, že společník můj, vida, že jsem se docela zamlkl, opustil mne, neopominuv dáti mi na rozloučenou ještě dobrosrdečný pokyn, abych neobmeškal navštíviti večer hotel V. na nábřeží, kde scházejí se „signori tedeschi“ a kde lze dostati zvláště výbornou roštěnou, posypanou smaragdovou strouhankou pažitky.

Měkká peruť letního večera sklánějící se na blyskotavé větve laurocerasu, odevála mi brzy se skaboněného čela dojem protivného tohoto setkání a rozechvěn kouzlem čarovné jižní nálady, sestoupil jsem pěšinami pokrytými drobounkým mořským pískem dolů k městu, jež osvíceno leskem rudých světel, skvělo se v mořské zátoce jako zářivý drahokam.

---

# Z poesie slovanské.

## Vyznání.

**Báseň Leonarda Sewińského. Z polského přeložil Fr. Kvapil.**

Sny andělské, dnů bez poskvrny vzdechy, touhy
a písně, vzplanuvší slz démanty již cele,
bouř zápasů, dum nádherný rej dlouhý,
i srdce gladiatorské a zkrvavělé — —
ach! Vše to jsem ti nesl, božství v luzném těle,
hvězd paní, ženo, sne pouhý!

Ty, vždy jen ty, jak na kameji staré v třpytě,
v mých kvetla's obrazech svým zjevem bílým, svatým...
Svět bez Tebe, jak nebe zahalené v sítě
chmur těžkých, byl jak noc, jak smrt, byl děsným, klatým...
Ó ty, pěn pláštěm skrytá tajemným a zlatým!
Vln modrých milenko, dítě!

Kde jsem tě potkal v říze vlající, pln vznětu,
s milostným, plným tuch, jak hrdličky dvě, lůnem,
to místo, kde jsi stála, bylo pro mne trůnem —
i klad' jsem u tvých nožek skráň jak v lože květů:
ač skála jím, ač vstal jsem zraněn, kde krok sunem,
bez víry, v studu, sklán v letu!

V čem sídlí onen vděk, jenž v zář svou halí tebe?
Zda hlas jej stříbrný v své jemné hudbě hostí,
neb zrady osidlo, či tkán tvé něhy v nebe?
Ne — ne! Tvé kouzlo není původ zla, leč ctnosti!
Neb jasný duch jen v kráse obráží vždy sebe...
Ty's krásná — na tom již dosti!

Ač hojně mladých srdcí v náruči tvé zmírá,
ač mnohý loká jed s tvých úst a s bílé šíje —

ten vinen, v objetí kdo vášnivé tě svírá,
tvůj ušlechtilý prs kdo obtáčí jak zmije
a jedem nakaziv svou číš, jež cudnosť čirá,
sám sebe vraždí, když pije.

Nuž svěť mi, hvězdo sličná, svěť mi již v té době
své duše paprsky, vnad kouzly každým krokem!
Můj krásy ideal se objevil mi — v tobě...
Já tebe zbožňuji svou myslí, srdcem, okem,
ať v štěstí, v úpadku ať ducha přehlubokém,
a přestanu-li — — jen v hrobě!

---

# Michal Hórnik.

Kus historie lužické práce.

Napsal A. Černý.

(Pokračování.)

Již roku 1849. objevilo se jméno Hórnikovo ve „Kwětkách" mezi jmény studentů, pokoušejících se o vzdělání lužičtiny samostatnými pracemi literarními. Hórnik vystoupil původní písní srbskou, načež každý téměř rok některou původní báseň svoji do „Kvitků" Srbovky vepsal. Některé z básní těch, téměř výlučně lyrických, dal Hórnik později v Smoleřových „Serbských Nowinách" a v „Měsačném Přidawku" k těmže otisknouti, jiné zůstaly pouze v rukopisné „Serbowce" uloženy. Jsou to tuším: „Sołobik (slavík) a maćeř", „Honač (kohout) a łastojčka", „Wóčcy" (očka), „Potłóčene škorcy" (špačkové), „Bratram", „Předsłowo" (k Serbowce) a „Róža-holičo". Škoda, že i tyto básničky nejsou podány veřejnosti — jednak by toho mnohé z nich vskutku zasluhovaly, jednak bylo by to zajímavo ku posouzení směru mladého básníka. My zatím omezujeme se na pouhé vytčení básní těch tituli jich i obracíme se k uveřejněným básním Hórnikovým, abychom na těch ukázali způsob jeho tvoření v tomto oboru, kterýž po roce 1864. nadobro opustil, zahrnut jsa jinými naléhavými pracemi na poli národního probuzení. Předůležité okolnosti přinutily jej, že vyměnil básnické péro za energické péro filologa, historika i publicisty lužického...

Tištěných básní Hórnikových jest na počet devatenáct, počítaje v to i dva cykly epigramův (10). Poesie ty vyznačují se bezúhonnou formou rhythmickou, ryzím duchem národním (některé psány jsou přímo jako ohlasy národních písní), jemností pointy i celkového provedení - a rozumí se nejčistším jazykem. Básně „Kokulička" (Tydźeńske Nowiny 1852. str. 158.), „Žarowanska rejwařka" (Měsačny Přidawk 1858. str. 5.) a „Křižeř (ib. str. 13.) jsou vskutku podařené ohlasy národních písní lužických, jež pouze Zejleřovy ohlasy předstihují.

V jak ryze národním slohu stavěna jest „Kokulička", jak dojemně prostými slovy k nám mluví, jak pěkně vyznívá! Není

ovšem vybroušeným drahokamenem básnickým, ale dává tušiti krásu poetických skvostů, jaké mohl mladý její pěvec později, až by větší jistoty péra nabyl, až by sebe sama našel, nám podati... Balladu tu neváháme k označení způsobu a směru tvoření mladistvého tehda Hórnika uvésti zde českému čtenářstvu v překladě:

### Kukačka.

Kukačka v háj přiletěla,
v temném letí lese,
zakukala smutným hlasem,
jenž zlou pověsť nese.

Nedaleko pilné děvče
bujnou trávu kosí,
o milém si zpívá, ruce
kapkou máčí rosy.

Smutné kukavice hlasy
divné city budí,
děvčeti srp z ruky padá,
starosti je trudí...

„Přiletěl jsi“ — ptá se — „z dálky,
kterou mlha kryje,
kde můj milý kruté bitvy
za svobodu bije?

Nevíš, zdali bědná vojna
neskončena ranně,
zdali zdobí věnec slávy
mileného skráně?“

Na odvetu ptáče kuká,
smutnou píseň šíří,
vzletne nad les, ku bojišti
zlověstně pak míří...

Se slzami zase děvče
spěchá ku mateři.
S bázní, starostí máť v oku
vede slovo k dceři:

‚Osuš slzy, zjasni líce,
neplač pro milého,
věrného zas uzříš záhy,
bojem přeslavného.‘

„Tvoje dobrá slova žal můj
v radosť nepromění:
milý můj víc nepřijede,
dnes když doma není — —“

Na bílém tu koni jechá
jezdec od západu,
smutnou dívce pověsť nese
o milého pádu.

— Radoslava bratra srazil
krvavý meč cizí,
padnul slavně se vzpomínkou
na tvou lásku ryzí. —

Máť i soudruh těší dívku
mnohým vlídným slovem —
ale ona tiše vece:
„Mne též skryjte rovem...“

A když modrá očka hasnou,
kukavice kuká,
a když nízký rov jí klenou,
kukavice kuká...

Podobného obsahu jest i „Křižeř“, v němž i kukačka hraje touž roli věstitelky zármutku, jako v básni právě uvedené... Krásný jarní čas přikvapil a s ním velikonoce. S „Křižerjemi“ na khrósćanském hřbitově jel na vraníku „hólčik“ (mládenec, junák), i kývá mu líbezně nejmladší ze všech děvčat dědiny.

Słyš! tu pódla na štomiku
zrudnje kuka kokula,

což však nemýlí mládence, jenž okřikuje kukačku:

„Njěkukaj ty, ptačko, stajnje,
mi wšak nichtó njewumrje...“

A za rok „běły sněžk již zasy taje“, jsou tu druhé „jutry“ (velikonoce), junák opět jede na hřbitov, ale místo pyšného kroje, místo pestrých stuh na klobouku — „wjaznicu ma žarwansku“ (= stuhu má smuteční).

Njewidźi již holčo wjacy,
ale tu nad křižikom
kokulička lěta zasy
ze styskniwym kukanjom...

Zrudny hólčik sylzy roni
pomodli so za lubu;
kokuličcy wbohi hroni
nětko žadosć hinašu:

„Kukaj dale, ptačko, kukaj
nětko tež mi młodemu,
kukaj blizku smjerć mi, kukaj,
zo so z lubej zjenoću!“

Báseň tato, podobná velice národním romancím lužickým, vyhovuje souměrnější stavbou, spádnějším postupem děje atd. ještě lépe požadavkům básnictví umělého, než předešlá, i zdá se býti nejlepší (alespoň společně s „Kokuličkou“) z básní mladých let Hórnikových. Trojici ohlasů národních písní doplňuje ballada, po národní pověsti složená, „Žarowanska rejwařka“. Děvčeti umřel dobrý otec, i žije v povinném smutku, zdržujíc se všeho veselí. Že pak nedovedla „dožarowati“ osm neděl „po kazni zastarskej“, ztrestána jest samým zlým duchem, jenž přijde s ní tančit...

Stróžiło pak so holičo,
 barbičku zhubiło,
padnyło nětk na wobličo,
 dušičku pušćiło.

Płakachu wšitke hóliča,
 hdyž wbohu hrjebachu;
wijachu wěncy holiča,
 swěrnje ju želachu...

Z ostatních tištěných básní Hórnikových jest „Žonop" (= hořčice) veršované zpracování známého biblického podobenství, zbývající pak básně jsou vesměs tendence vlastenecké. Jsou to: „Brancelej" (Tydž. Now. 1852. str. 31.), „Njezapomnička na row Wjacsława Hanki" (T. Now. 1861. str. 17.), „Serbam" (Měs. Přid. 1859. str. 1.), „Swojim (Łužičan 1862. str. 1.). „K česći ss. Cyrilla a Methoda" (Kath. Pos. 1864. str. 1.) a oba kroužky epigramů v „Měsačném Přidawku" 1859., totiž „Kłoki" (= šípy, 7 epigramů, str. 9.) a „Žahadła" (3 epigr., str. 21 ).

Básnička „Brancelej", na počest Michala Brancela či Frencela (1628.—1706.), připomíná zásluhy tohoto vlastence a končí povzbuzením:

Starco, najhódnišu česć ći dajmy,
 přikład twój njech wšitcy sćěhujmy,
k dobrom' skutkej mocy napinajmy,
 jako bratřa nětk so sjenoćmy!

Podobným povzbuzením k neunavné vlastenecké práci jsou i znělka „Serbam" a básnička „Swojim", obě jako úvodní básně časopisů Hórnikových. Z těch ku bližší charakteristice smýšlení auktorova uvádíme:

S v ý m.

Synové jsme Srbův ráje,
 Lužice jest heslem nám;
tu náš prapor mocněj' vlaje,
 nad ním nové zory plam.

Času úprk mocně škodil
 Srbům bídy ve poutech;
nyní novou lásku zplodil,
 vlastencům vzal se rtů vzdech.

Nuže, každý síly přidej,
 národ by moh' k světlu vstát,
Srba štěstí věrně hlídej,
 by moh' novou slávu znát.

Zdvihněm' paže ku přísaze,
 že svůj prapor hájit chcem' —
bychom zvítězili snáze,
 bůh nám bude ochrancem!

Význam podobně nadšených slok v tehdejších dobách nemá se podceňovati. Tu byl každý rozhodnější výraz vlastenectví s jásotem vítán — a konal dobré služby věci národní, povzbuzuje k další práci.

Hórnik neužíval básnického péra svého jen ku povzbuzování rodných bratří — on i přísně káral všeliké nešvary, které stavěly se v cestu klidnému rozvoji národnosti lužické, které činily úkol buditelský tím těžší, čím zakořenějši byly. To učinil v rázných, časoměrných epigramech, z nichž některé zde stůjtež:

**Dobra rada.**

Njeproš, njenasadźuj sej do domu přemnoho cuzych;
bórzy wubija će z twojeje domoviny.

**Poněmčerjam.**

Mysliće wozbožomnić lud, němčinu łamaći wučo?
Z naryču wótćowskej rubiće pocćiwosće.

**Cuzolubcej.**

K Serbam słušeći njechceš, dokelž mały su narod?
Dźěl su Słowjanstwa, naroda milionow.

**Spěwafcy.**

Přestań spěwaći, holičo, cuze hłosy a słowa,
serbska mi pěsnička wutrobu zajimuje!

Toť slova rázná, přísná, která dotekla se nejbolestnějších stránek srbskosti... Dobrota slovanská netuší nebezpečí, jaké jí vyvstává novým cizím, resp. německým osadníkem, jenž brzy počne se roztahovati na úkor Srbů a rozšiřuje nákazu germanisace všemožně — i varuje básník před přílišnou povolností takovou... Germanisatorům vytýká, že pod škraboškou náboženství a vzdělanosti vlastně ničí poctivosť lidu — znemravňují jej... Obrací se i k cizomilcům, čině směšnou jich zálibu ve všem německém...

(Pokračování.)

---

## Čínské město moskevské.

(„Kitaj gorod".)

Cestovní črty.

Nakreslil Č. Hornov.

(Pokračování.)

Neméně zajímavé než smlouvání je počítání a výplata peněz u ruských kupců. Koupíme za 3 ruble 50 kopejek a dáme pětirublovou bankovku. Čekáme na zpět. Kupec bankovku vezme, jde místo ke kase k vedlejšímu stolku, na kterém stojí malá „počítací mašina", sečte na ní čísla koupených věcí, odečte součet od dané bankovky a zbytek nám vyplatí. Jsme plni obdivu, vidíme-li to poprvé; ale podruhé stane se nám to rovněž; a pak vždy. Až zvykneme. Nikde nepočítá se jinak než „mašinou".

Tento počítací stroj je týž, jako jsou počítací stroje v prvních třídách našich národních škol: 10 drátů po 10 kuličkách, vše ve dřevěném rámku. Na tom se sečítá, odčítá a násobí.

Strojem počítá se ne snad jen v malých lavkách, ale i v obchodech první třídy, v závodech průmyslových, kontorách všeho druhu — pokud nejsou tyto závody úplně v rukou cizozemských. Ve větších kontorách je počítacích strojů celé množství a počne-li počet, není ničeho jiného slyšeti nežli klepání dřevěných kuliček, narážejících o sebe. Kontorčíci vyznají se v rychlém tom klapání tak dokonale, že každá těžší „matematická“ úloha připomíná nám známou „prkénkovou arii“ v operetě „Žádný muž a tolik děvčat“.

Sečítání a odčítání ještě projde; mnohem těžší je násobení, kde maří a vylévá se pot lidský zbytečně.

Byl jsem jednou náhodou svědkem, když v kontoře jednoho závodu pivovarnického, jenž vaří na 800.000 ruských věder piva ročně, měla se sečísti zásoba piva ve sklepě. Úloha prajednoduchá, pro žáka III. třídy: sklepů 6, v každém 2 řady po 18 sudech, sud po 35 hektolitrech. Kontorčíci si sedli a počali klapati na svých „mašinách“. Nemohl jsem se zdržeti a dal jsem se do hlasitého smíchu.

„Čemu se smějete?“ ptal se mne ředitel kanceláře.

„Tomu počítání... To spočtu za desetinu času z paměti. Dvakrát třicet pět je sedmdesát, šestkrát sedmdesát...“

Znásobil jsem mu to na papíru. Divil se této rychlosti, jíž nevěřil, a kontorčíci se útrpně usmívali. Asi po půlhodinové práci byli hotovi sami. Jeden měl výsledek dobrý, ostatní falešný. Nové sčítání, nové křečovité klapání kuličkami, nová půlhodinová práce. Konečně připustili, že můj způsob je rychlejší, ale — dokládali — „ne tak spolehlivý, spíše oklame“. Jednu výhodu „mašina“ má, toho nelze popříti: při mechanické té práci se člověk příliš duševně nenamáhá.

A tak, jak jsem vylíčil, ve všech obchodech. Největší podiv a homerický smích u každého našince vzbudí a vzbuditi musí, když najde „počítací mašinu“ také — v rakouském konsulátě.

* * *

Než vraťme se zpět k předmětu naší výpravy, ke Gostinnému dvoru. Kupci zdejší jsou zástupci onoho ryzího národního „kupečestva“, jež tak výtečně vylíčil Havlíček ve svých „Obrázcích moskevských.“ Celý jejich život ztráven je na dvou místech: v Zamoskvarěčí, v tom věrném útulku všech pravých starých Rusů, kde přebývají, a v krámu G. dvora. Nechtějíce míti se žádnou novotou, se žádným západnictvím, ničeho společného a chráníce i zavírajíce se před veškerým „němectvím“ až úzkostlivě, stali se a zůstávají repraesentanty staré společnosti ruské, pravého národního ruského života, který se u nich zachoval nejneporušeněji.

Figurky těchto kupců jsou dosti známy u nás. Představujíť oni onen naturalní, z ničeho povstavší, neučený ale praktický živel obchodní, který se i u nás tu a tam objevuje, ze ševce obchodníka dělá a nerozumným lidem o zbytečnosti odborného vzdělání kupeckého rozumovati dává. Čilý, vytrvalý, na všechny strany ohebný, neskrotně po zbohatnutí toužící a kopejku ždímající je ruský kupec, který se tak lehce od nějaké „lsti", již bychom časem u nás třeba darebáctvím nazvali, odstrašiti nedá. Sám nevzdělaný netouží po nižádných zábavách duševních, ale prosedí vytrvale za pultem celý svůj život, pokud dýchati může, mnohdy i co mnohonásobný milionář.

Tato houževnatosť ruských kupců stala se příslovím i u nás známým. „Jeden žid za deset křesťanů, jeden Rus za deset židů," říká se. „Otevře-li žid obchod mezi dvěma křesťany, zavře jeden ze křesťanů krám; otevře-li Rus mezi dvěma židy, zavrou tito oba." Vlastnosť tato není ovšem výhradním majetkem jediné třídy kupecké, ale je více méně společnou všem Velkorusům, „rozeným obchodníkům" a dá se vysvětliti z přírodních poměrů, na něž jsou tito odkázáni, z minulých útrap a svízelů, pod nimiž vyvinoval se národní charakter velkoruského lidu. Že pak při tak velkých bědách, jakými v dějinách obdařeni byli Rusové, charakter národa nezískává, je na bíledni; a tak nalézáme dnes sloučeny v duši jednoho a téhož Rusa slovanskou měkkosť a bezpříkladnou pohostinnosť s touhou po využitkování každého, kdo se jen dá.

Dle toho — řeknete všichni — je to, co ruští kupci provádějí, spíše velkolepé kramářství a židovství nežli pravý obchod, zbudovaný na poctivé solidnosti, bystrozrakém přehledu poměrů a rozmyslu duševním. Nechci odporovati naprosto, ale vyhovuje svému účelu, u nás pak je tomu ještě hůře. Neboť že náš poctivý solidní obchod nad prohnanou konkurrencí nevítězí, dosvědčují časté stesky jak z kruhů obchodních tak z obecenstva, a našim mladým obchodníkům by snad trochu této ruské obratnosti také neškodilo.

Než obchodníci ruští jsou — jak jsem již pravil — zcela na svém místě, a co je proti židovským penězohrabcům na neskonale vyšší stanovisko povznáší, je ona veliká láska k vlasti, již chová každý ve svých prsou a jíž je ochoten bez rozmýšlení obětovati všecko. Tato vlastnosť a pak všeobecná jejich ochota přispívati z nastřádaného jmění ku blahu svých spoluobčanů, zejména chudiny, staví kupečestvo ruské právem do II. třídy občanstva, hned za šlechtu.

Ruský kupec za pultem a týž člověk ve společenském a národním životě nejsou osoby tytéž. Za pultem spořivý na groš zakládá ve veřejném životě ústavy pro chudé, ohřívárny, kuchyně s obědy zdarma, sirotčince atd. Nejvíce vynikla láska jejich k rodné zemi v ohnivé zkoušce roku dvanáctého, kdy neváhalo kupectvo moskevské zapáliti své sklady a zničiti všecko své jmění k ochraně vlasti. Toť láska k domovině, před níž stojíme v ustrnutí, smekáme klobouk; tím více, že vrostlá je v srdce a vychází ze srdce

a neklíčí — jak často u nás — v donucujících článcích národních novin a v touze zaskvěti se jménem v sloupcích časopisů.

„A věřte mi,“ pravil mi přítel moskevský, když jsme o této věci rozmlouvali, „tato heroická obětavost nevymizela do dnes. Ručím za to, že moskevské kupečestvo zapálí své sklady na novo, kdyby toho třeba bylo k ochraně Rossie.“

Nelze než dodati: šťastný národ, který má také boháče!...

Založení Gostinného dvoru klade se ještě do dob knížat ruských. Bylo to ve dřevních časech místo, kde směli v určitých dnech cizí kupci své zboží vykládati a prodávati, když byli dříve caru povinný poplatek zaplatili. Časem opanovali caři Gostinnyj dvor i trh moskevský tak, že veškeré zboží pouze jim prodávati se smělo, kteréž pak oni svými služebníky beze vší konkurrence dále rozprodávati dávali, — privilej, jenž zubem času také byl opět uhlodán.

Roku 1626, za Michajla Fedoroviče postaveny byly „rjady“, za jeho nástupce nový Gostinný dvůr. Tento musil však r. 1789 znovu přestavěn býti.

* * *

Mezi Gostinným dvorem a Kremlem leží a ke Kitajgorodu přísluší veliké, prostranné „Červené náměstí“ — „Krasnaja ploščaď.“

Psáti historii Moskvy ba načrtnouti jen zmínku o ní a neuvésti, nemusit uvésti jméno tohoto náměstí je zhola nemožno. Ležíc u samých hradeb kremelských, spojeno se starým hradem carským dvěma branami bylo staré Moskvě tím, čím bývalo starému Římu „forum romanum“, svobodné Praze náměstí Staroměstské: střediskem života veřejného, na němž odehrávaly aneb aspoň obrážely se veškeré události, jež myslemi pravověrných Rusů zmítaly.

Zde stýkala se vláda ruská s lidem, zde publikovány za víření bubnů její nařízení a oznamy; na tomto místě rozhodoval lid ruský o osudu carův a ještě vícekráte caři o osudu lidu. „Krasnaja ploščaď“ bývala svědkem jak pohnutých scen nadšených mysli vlasteneckých tak i krvavých výjevů zápasu a poprav; jí ubíraly a ubírají se konečně také leskuplné průvody korunovační, na ní konají se skvělé slavnosti a pobožnosti církevní.

Ke Kremlu měla se Krasnaja ploščaď asi tak jako naše Staroměstské náměstí ke Hradčanům; tam byla vláda — tu lid; tam moc — tu vůle.

V nejstarších dobách, kdy ještě celá Moskva v nynějším Kremlu se skrývala, byla Krasnaja ploščaď místem kupeckým, tržištěm, na němž stýkali se cizozemšti i jinoruští kupci se zdejšími, kde vyměňovány tovary a suroviny všeho druhu na vzájem. Ale když následkem rozsáhlého obchodu a vzrůstáním říše moskevské vystavěno pod hradbami celé nové město a toto opevněno, stala se Krasnaja ploščaď středištěm obyvatelstva městského, domácího, spojidlem starého Kremlu s novým jeho sousedem, kterýžto význam podržela až do XVIII. století.

Časem šířila se Moskva dál a dále, ale Krasnaja ploščaď dovedla uhájiti svojí reputace, zejména když Kreml stával se vždy více místem výhradně caru vyhrazeným, čímž veškeren širší život veřejný z něho vytlačen a na Červené náměstí přeložen. Tu byla Krasnaja ploščaď předsíní carského paláce.

Když nastaly Rusku krvavé dni vnitřních rozbrojů a půtek, bylo Červené náměstí skutečně červené; v této době největšího jeho významu tekla krev proudem po jeho sdupané půdě, krev vinníků i nevinných. Nejprudší bylo ovšem za ukrutného panování „hrozného cara" Ivana Vasiljeviče. Tehda střídaly se tu výbuchy zoufalstvím šíleného a pověrou sfanatisovaného lidu s ukrutným řáděním carových gard a miláčků. Poprava následovala popravu, Moskva i říše vylévaly svou krev dle libovůle carských „opričníků" na Červeném náměstí. „Lobnoje město" — místo lebek — jak nazývá se dodnes ona část Červeného náměstí, na níž stávalo dříve popraviště, bylo tehda nejživějším místem stolice.

Jen jednou viděla Krasnaja ploščaď výjev dojemnější u prostřed hrůz, blesk, osvítivší na mžik temnotu krajiny, ovšem jen aby pak zavládlo temno tím hroznější: zoufalý lid vzbouřiv se a srotiv na jeho prostorách vnikl do Kremlu a vyvlekl odtud svého mučitele; právě na „lebném místě" přinucen Ivan, aby odprosil lid a vyžádal si od něho odpuštění. Ten slibil nápravu — a řádil později hůře nežli před tím.

Také za obsazení polského a v zápasech Lžidimitrijů o trůn byla Krasnaja ploščaď jevištěm děsných scen, ba tehda zdálo se, že je těžiště říše přeloženo z Kremlu na toto místo, neboť tu rozhodováno napořád o osudech země a jejích vládců. S povýšené tribuny, postavené na lebném místě, prohlášen r. 1605 domnělý potomek Ivana Hrozného dle mínění jedněch a prohnaný podvodník, „rastriga Griška" dle soudu druhých, Dmitrij I. za cara vší Rusi; na ní vyřknuto o pět let později — jaká ironie osudu! — sesazení osvoboditele říše od tohoto Lžidimitrije, sesazení cara Vasilije Šujského.

Svědkem hrozného krveprolití, popravy v rozměrech obrovských byla Krasnaja ploščaď také r. 1698, kdy dal zde mladý Petr Alexejevič utratiti odbojné „strelice" za úklady o jeho život strojené — ukrutný čin, který zdál se k upevnění říše a dalšímu rozvoji Ruska nutný.

Jedno z nejhnusnějších zařízení, které je spojeno se středověkými dějinami Červeného náměstí, byla instituce „jazyků" — udavačů; zbytek to středověku, surového násilí, jímž vydáváno právo na pospas libovůli, nevinný do rukou zločince; hanba lidského pokolení, která se dochovala, bohužel, až do XVIII. stol. Jazykové nazývali se zločinci, kteří bývali zakukleni na Červené náměstí mezi shromážděný lid přiváděni, aby tu — jak se tvrdilo — své spoluvinníky nalezli a udali. Pouhé jméno jich naplňovalo každého postrachem a objevení se jich bylo znamením ku všeobecnému útěku. Na zvolání: Jazyk!... Jazyk!... opouštěl každý

své zaměstnání i obchody, aby se ukryl před slídivým zrakem nestoudného udavače a zachránil alespoň svůj život; neboť jazykové nespokojili se pouze skutečnými svými spoluvinníky. ale udávali za takové lidi zcela nevinné, kteří byli pro různé příčiny u dvora neb osob vliv majících neoblíbeni aneb někomu nepohodlni. Pokyn policejního úředníka, který provázel jazyka, naznačoval tomuto osoby k zatknutí vyhlednuté a stačil zničiti člověka nejpoctivějšího. Podařilo-li se policii zmocniti se koho, byl osud jeho již rozhodnut: udání jazyka dostačovalo, aby byl bez dalších svědků i nejváženější občan odsouzen. Později, zejména za bídáckého Birona, za kterého jazyctví nejbujnější vyhnalo květy, dosazeni dokonce v larvu jazyků policisté, ničemové jacíkoli, neboť hlavní věcí nebylo vykonávati spravedlnosť. ale popravovati anebo při nejmenším deportovati na Sibiř všechny, kdož projevili jakýmkoli způsobem nespokojenosť s řáděním milcecizáka.

Od druhé polovice XVIII. století prožívá Krasnaja ploščaď klidnější doby: instituce jazyků zrušena, hlučné oznamy carských rozkazů po vydání prvních ruských novin (r. 1756) přestaly, popraviště přeneseno jinam; „lobnoje město“ slouží za našich časů už jen ku pořádání klidných, leskuplných průvodů a slavností církevních. Pouze malá tribuna, stojící nedaleko pomníku Minina a Požarského naznačuje nám místo, kde vykrváceli druhdy tisícové.

(Dokončení.)

---

## Pokutí.

### Příspěvek k slovanské vlastivědě.

Načrtl František Řehoř.

(Dokončení.)

O prvních obyvatelích Pokutí ví se jen tolik, že nade Dněstrem a Pontem v VII. stol. po Kr. seděli Tyverci a Uliči a byli dle zpráv letopisce prastarými osadníky této krajiny. Na horním Dněstru seděli Dulebové. Též Avaři tudy přešli přes Podolí a východní Halič, a někde u Dukli převalivše se přes Karpaty v Uhrách se usadili, a na nich po nějaký čas záviseli Dulebové. Za prastaré osadníky pokutské považují se Slované, jak památky zde nalezené dokazují. Herodot píše, že na zvěsť o nápadu Skythův mezi Dněstr a Dněpr vzbouřil se tamější lid, jenž s králi svými a staršími sebral se k veliké národní poradě. Králové radili válčiti a raději zahynouti, než trpěti nadvládu cizích pánů na zemi svých předkův, kdežto lid chtěl návalu tiše ujíti. V bitvě, která následkem těchto sporův o válku a mír povstala, králové se svou družinou prohráli a lid nasypal jim nade Dněstrem hroby, jež viděl Herodot. Skythové zaplavili zemi, hlavně mezi Dněstrem a Doncem, lid přijal jejich jméno i nadvládu a vzdělával dále pole. V podmaněném Skythy kraji bydleli Slované, a tam, kde Boh nej-

více se přibližuje Dněstru, seděli Alizané nebo Halizoni, lišící se jen tím ode Skythův, že pěstovali pšenici, proso, hrách, česnek a cibuli. Zda název ten nepodobá se jménu „Haličané"?

V okolích Dněstru bydleli Kallipidové, což opět upomíná na jméno Rusi — krásné čili červené. Z pověsti Herodotových víme, že Herkules byv nade Dněstrem tam na skále dvouloktovou stopu své nohy otiskl, již Herodot viděl. Pozdější Jornandes zná mezi mořem Černým a Baltickým, mezi Karpatami a Dněprem plemeno slovanské, jež považuje za prvotní obyvatele těchto krajin.

Nálezy archaeologické nepřipouštějí domněnku, jakoby zdejší krajina nejpozději se zalidnila, spíše lze míti za to, že osazování následkem neustálých vojen s Mongoly pomalu pokračovalo, a také nejstarší města pokutská, jako Hrlič a Sňatyň, sotva povstala dříve nežli v X. nebo v XI. století.

Další děje Pokutí, příchod Římanů, kočovnictví a nápady Pečenězův, Turkův, Berendejův. Tatarův, jež nemálo v těchto stranách zanechaly po sobě sledu, náležejí již historii.

Na Pokutí učinily se již vzácné nálezy archaeologické a na nové stále se přichází; jich nápadné množství jasně mluví pro pohanskou dobu zdejší krajiny a pro důkaz, že tato byla zalidněna již v době kamenné. Jsou to zejména výrobky z kamene, křemene a hlíny, jako mlaty, šípy, nože a sekerky, pak zbytky náspů na skalnatých výstupcích nad jeskyněmi. Mimo tyto objevily se na Pokutí výrobky z dob následních jako předměty ze železa ve Slobodce polní a z bronzu doplňujícími se soškami božstev pohanských. Ovšem nyní najisto nelze postaviti dobu, v níž se u Slovanů vytvořily představy mythologické s uctíváním rozmanitých božstev, ale soudíce ze zevnějšku nalezených sošek ukazujících na ruku nemistrnou, můžeme ji položiti v dobu od kamene hlazeného do obeznámení se s kovem.

Z jeskyň pamětihodny a prozkoumány jsou: jedna u Tryholovaté, východně Chociměře, druhá u vsi Isakově, třetí mezi vápennými lomy u Čortovce a čtvrtá v Žabokrnkách. Hradiště jsou blíže Chociměře, ve vsi Podverbcach, valy v Isakově nade Dněstrem a hroby zase blíže Žabokrnk, Čortovce, Horodenky, Obertýna, v Živačově, Podvysokém a jinde.

Pamětihodna jest skála mající jméno Divka. Leží při hradišti, ale není s ním nijak spojena. Blíže ní stál sloup obrovských rozměrův, jenž nazýval se Divka, kteréž jméno přešlo na sousední skálu. Jsou pamětníci. kteří dovedou ještě popsati rysy této dívky, ale dnes jest sloup již v tak smutných rozvalinách, že o nějaké ženské postavě s tváří mluviti více nelze. Sousední postranní skála, pod níž jest jeskyně, sluje od dob nepamětných Tryholovatka, upomínající na slovanského Tryhlava, jinak Praboha zvaného, jenž, jak známo, ctěn byl u Slovanů polabských, Pomořanův jako nejstarší pán nebe, země a vody. Ve Štětíně stála jeho socha, jejíž ústa a oči zlatými pasy byly pokryty. Byl-li zde Tryhlav, a Divka zde byla, jejíž jméno podobno Divě, matce zemi, man-

želce nebe bylo zde manželství. Otec-nebe a matka-země podnes u mnohých Slovanů užívány jsou jako největší kletba, a že matka-země totéž značí co Diva, dnes pochybnosti již nepodléhá. Byl-li zde Tryhlav, proč medle by podle něho nemohla státi manželka jeho Diva?

Jméno Živačeva připomínalo by na Živu nebo Sivu, bohyni blesku a paní léta, která zde mohla stávati. Chociměř, Živačev a Isakov se svatým hájem jsou prastaré slovanské osady pokutské.

Ř. 1767 nalezena byla u Dněstru při kopání příkopu v jakémsi rybníce socha, jež představuje prý božstvo Lelu a Polela Modla tato stávala na křižovatce a lid. chtěl-li míti déšť, kladl ji na zem a žádaje si pohody, stavěl ji na pahrbek. Lid — píše Kolberg — považuje ji za bůžka a škrabe s ní k různým lékařským pověrám. Spářené božstvo toto představovati by mohlo Dažboha, boha slunce a manželku jeho Ladu, bohyni jara, úrody a opatrovnici žen. Obě ta božstva zachovala se v paměti téměř u všech Slovanův a u Rusínů přicházejí vždy v páru, jak to vidíme na př. v symbolickém obřadu svatojanském Ivana Kupala.[5] Figura, jaká se při té příležitosti ustrojuje, může představovati Dažboha. t. j. Ivana, kdežto chasníka přestrojeného za Kupala, který je vůdcem pějícím děvčatům a s nimiž figuru obchází, považovati lze za Ladu, jíž se v písních přezdívá často Marie, Marinečka. I běloruské a maloruské písně mluví při tomto obřadu o dvojici. Takový výklad svatojanského obřadu je také možný.

Zaokrouhlení hlav jest na modle posud znatelné, ale oči a jiné části obličeje již nepoznáme; toliko pohlaví lze lehce uhodnouti po údech hrubě označených. Lid nazývá tuto modlu „Kumy" (kmotři) a vypravuje o ní, že to kmotr a kmotra, kteří krátce po křtinách vracejíce se z církve do vsi vzdálené, cestou souložili, následkem čeho zaměnili se v kámen. Lid převracel též sochu s jedné strany na druhou, podle toho, chtěl-li míti déšť nebo počasí, a tehdy vyslovoval se „Kumy obernuty". Podobné podání o podobné babě, nalézající se na severní straně města Bučače blíže vsi Petlikovce u lesa, slyšel Kolberg také.

Za hlavní město Pokutí považuje se Kolomyje o níž zmiňuje se r. 1240. volyňský kronikář z příčiny její soli. V téže době stával tam prý hrad Volynin a na horním toku Stryje, tehdy k Pokutí počítaného, bylo Sinovodzko s klášterem Matky Boží, v němž kníže haličský Danilo vraceje se z Uher nocoval, ale spatřiv druhého dne z rána lid před Tatary prchající do Karpat, vrátil se do Uher o odtud spěchal do Polsky. O Židačově činí se zmínka ve XIV. stol., též a Drohobyči a Samboře. O vsi Zaviji nedaleko Kaluše koluje mezi lidem podání, jakoby ji byl založil haličský král Ondřej v letech 1231.—1234. Zmíněný volyňský kronikář při roku 1228. vypravuje, jak uherský král Ondřej knížetem haličským Danilem, jehož podporovali Poláci, od Haliče byl zahnán a přes Prut a Karpaty couval do Uher. Při r. 1235. kníže Rostislav

---

[5]) Obšírněji jsem o něm psal v č. 32. a 33. Zlaté Prahy. 1886.

z výpravy předsevzaté na Litvu se vrátil, dověděv se, že Halič podmanil si Danilo. Prchaje též do Uher, stihán byl přívrženci Rostislavovými. Že na Pokutí různé potulovaly se hordy, jak ani jinak býti nemohlo v dobách tak bouřlivých, jakých v historii své Pokutí přečkalo, a že přemožený hledával obyčejně úkryt a bezpečí v blízkých horách, jest známo. Že však by z těchto hord četných plemen pošli Huculové, najisto dokázáno není.

Na polích kolomyjských r. 1485. složil hold Štěpán, hospodar Valachie a Multan, polsk. králi Kazimírovi Jagelončíku, na kterouž historickou upomínku postaven zde r. 1877 obelisk. Sem dála se též výprava Tarnovského, který Valachům odebral Gvožděc, na hlavu je poraziv pod Obertýnem r. 1531. Porážku tu připomíná blízký potok, zvaný podnes potokem krvavým, an naplněn tehdy těly nepřátel, zbarvil se krví jejich na červeno. Jiné památné akty historické táhnou se ještě k Pokutí, zejména nápad Tatarův pod Kantemir pašou r. 1624. a obrana řízená Koněcpolským, o založení Stanislavova Potockými téhož roku; též pamětihodna jest krále polsk. Jana III. obrana Žuravna a Stanislavova proti Turkům.

V Kolomyji jako hlavním městě Pokutí soustřeďují se obchod a průmysl zdejší krajiny. Slavná v písních po ní pokřtěných, v kolomyjkách, odvozuje jméno své od colonia, t. j. osady římské, nebo od osady okolo Myja, t j. řeky. Jiní myslí, že vzala název od Choлm (chlum) a myja, pahorku nad řekou. nebo od Kolomana, krále haličského, jenž prý ji r. 1214. založil.

Lid hledá název její v potoku Kolomyjce, v níž od Zablotova přijíždějící vozka zablácené kolo zde myl. Dle jiného podání stával prý zde klášter nebo zámek, kterýž i se svým pánem se propadl do země, když tento pořádal ples v době velkého postu. Na této propadlině povstalo jezero posud stávající. Jedeme-li z Kolomyje do Kňažova, vidíme po levé ruce pahorek zvaný lysá hora, a o něco dále na níž Tataři sťali prý hlavu popovi. Na podnoží této hory propadla prý se zvonice a podnes prý na velikonoce a o svátcích svatodušních slyšeti lze podzemní zvonění. Za ní následují vrchy Spauza a Oseredok. Nedaleko prvé jest bažina zvaná jezerem kralevičovým, a zde dělí se Prut na dvě ramena. O ní jde pověra, že ukrývá v sobě poklady a každé noci se otevírá; za starých časů sloužila prý za úkryt hajdamákům. Pohrdlivé „Francouz z Kolomyje“ datuje se z roku 1815, když vojska spojenců vtáhla do Paříže. Tehdy mezi nimi byly i pluky haličské, jichž mužstvo na otázku, jak se jim Paříž líbí, odpovídalo, že lepší je Kolomyje. Leč důstojníci ochotně učili se frančině, a když se vrátili, nebylo v Kolomyji nouze o znalce francouzského jazyka. Že však mnozí jím vládli chatrně, odtud povstalo pohrdlivé ono pořekadlo. Četné a veliké vsi pokutské chovají dosti místních podání z minulosti; zvláště nápadným se jeví podání lidnaté vsi Čortovce, která složena jsouc ze tří částí, dolní, horní a rybničné, mívala prý za dávna dvanácte

církví, z nichžto do dnes jen dvě zůstaly. S tímto podáním potkáváme se na Pokutí častěji a z Podolí je známe také.

Jinými památnými místy na Pokutí jsou Sňatyň a Horodenka. Sňatyň, za času Polsky pohraniční tvrz vojenská, byl svědkem nešťastných polských výprav na Bukovinu a Multany. Městem byl již za krále Jana Albrechta, kterýžto polský král zde spočinul, když byl zradou v lesích Bukoviny ztratil květ tehdejší šlechty. Ze starých dob Rzeczypospolitéj starostvo sňatyňské č. zablotovské rozpadlo se později v části, jež přešly ve vlastnictví několika šlechtických rodin. V okolí Sňatyňa jakýsi žid po r. 1812. hrál nějaký čas roli knížete arakanského z Indie.

Horodenka, jako Sňatyň u hranice Bukoviny položená, jest po Stanislavově, Kolomyji a Sňatyně nejlidnatějším městem na Pokutí. Ležíc na pahorku honosí se kostelem a klášterem založeným kdysi proslulým Mikolajem Potockým, starostou Kaňovským. Na Pokuti jsou též rozvaliny několika starožitných hradů. Nejrozsáhlejší jsou z nich zříceniny nadněstranské v Haliči a Rakovci, potom nad Prutem v Černelici.

## Běloruská národní píseň.

Úvahy z hudební cesty.

Napsal Ludvík Kuba.

(Pokračování.)

Hudební slovanská ethnologie jest dosud temná jeskyně a málo bylo dosud těch, již pokoušeli se vrhnouti tam žádoucí světlo. Pokusy pak učiněné vycházely se stanovisk nejrůznějších, ubíraly se nejrůznějšími cestami a též došly nejrůznějších výsledků někdy přímo polarně sobě odporujících. Na doklad toho uvedu dva články, o nichž přes to vše, že se nepodařilo tvrzení v nich obsažená uhájiti a že došly k opačným výsledkům, lze právem tvrditi, že to jsou nejlepší práce, jež v tomto směru se v písemnictví slovanském vyskytly. Jsou to články Sěrovův a Meljgunův, jimiž oběma měla býti rozřešena záhada písní toliko velkoruských. Pole tedy tak úzké a jaký byl resultát? Sěrov dokazuje, že píseň velkoruská nezná ani dur ani mol a proto nemůže modulovati. Meljgunov naopak vyvozuje, že písně velkoruské jsou zosnovány na naturelní dur a naturelní mol[1]) tonině. Než oba nevyspěli k podrobně vyhotovené a nezvratné theorii a Meljgunov sám na konci svého jinak výtečného článku prohlašuje otázku písně velkoruské za nerozřešenou.

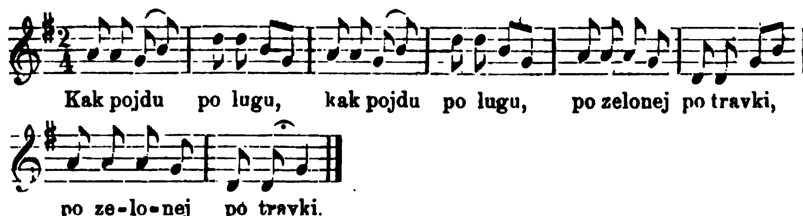
Jestli tedy ani tato část, píseň velkoruská, dosud nevyjasněna, možno sobě představiti, na jakém as stadiu vězí celek, totiž

[1]) **Naturelní mol tonina jest u Meljgunova obyčejná mol s malou septimou. Toninu tuto sobě utvořil na základě mylného tvrzení prof. Oettingena, že každý ton má nejen své shorky, ale též své spodky.**

analyse slovanských nápěvův vůbec. Dnes třeba býti spokojenu, lze-li odděliti písně z doby novější od písní prastarých. Tyto pak budou poskytovati příštím badatelům material ku pozorování, na jichž základě snad konečně vypátrají system našich praotcův a dokážou tím, že i v tom ohledu měli nadání a poměrně velkou vzdělanosť.

O písni běloruské pak lze říci, že k důležitým těmto badáním podá hojnosť výtečných materialův a již touto větou, domnívám se, bylo dosti řečeno, abych vytknul její význam a aby sobě získala zasloužené, až dosud postrádané pozornosti.

O písních novodobých zdá se mi, netřeba mnoho šířiti se a postačí, uvedu-li jednu z nich jako příklad.




Národní česká píseň nenajde v nich cizích živlů, ba naopak, mnoho podoby. Veselé melodie ve dvoučtvrtních taktech daleko jsou bližší nám než na př. Polákům, postrádajíce Lachům nezbytné synkopy.

Konečně při tomto všeobecném hovoru o nápěvech běloruských nutno podotknouti, že se při zapisování jich často setkáme s melodiemi tu polskými, tu velkoruskými nebo maloruskými. Svých zvláštních na příklad mazurek Bělorusové nemají a každou píseň toho druhu nutno pokládati za zbloudilou ovci z polského stáda. Polského živlu v běloruských písních jsem mnoho nenašel, toliko ve starých obřadních písních, jichž původ sahá do dob dávných, zdály se mi býti některé podobnosti s týmž druhem písní polských, jež možno v arcidíle Kolbergově „Lud" viděti. Živel velkoruský jeví se na některých nápěvech chorovodních a Malou Rus mi připomněl toliko zvláštní způsob dvojzpěvů, o jichž (běloruských a maloruských) vzájemné podobnosti bude doleji ještě mluveno.

Tím odbyty nápěvy. Podrobněji rozebrán bude při popise tance toliko nápěv běloruského chorovodu.

Zpěvnosť[5]) a zpěvumilovnosť lidu, na kolik možno souditi z vesnice mnou navštívené na celek, jest značná, s čímž ostatně jest v souhlasu vše, co dosud předesláno bylo.

O zpěvnosti měl jsem různé příležitosti přesvědčiti se.

[5]) **Toto slovo se v přítomném článku kryje se slovem hudebnosť anebo hudební nadání; poněvadž se pak jeví u Bělorusů v zpěvem, užívám slova zpěvnosť.**

Z mých zpěvaček, od nichž jsem písně zapisoval, nebylo jediné, o jejíž zpěvu bych mohl cosi jiného pronésti, než neskrácenou chválu. Intonace vždy správna a určita, tak že nebylo lze nikdy pochybovati o výšce toho kterého tonu.

Jestli jsem někdy s obtíží tu větší, tu menší, píseň zapisoval a byla-li vina na zpěvačce, pak příčina vězela toliko v rozvité dotčené vlastnosti lidu běloruského, v jeho hudebnosti: rád totiž mění v některých částech nápěv, pěje-li více sloh. Sběrateli pak nezbývá, než vlastnosť tu chváliti, ač věc sama do rozpaků jej přivádí. Chváliti proto, že tato měnivosť jest znakem hudební živosti, tvořivosti a že měnění ono děje se s reservou, jevící neobyčejný útlocit pro nápěv, jehož původní znění v hlavních rysech nesmí býti porušeno; přeměny týkají se tedy toliko stránky vedlejší, pouhých přízdob, jež nestačí zakryti original a nejsou nikterak nebezpečny, prozrazujíce se ihned svojí nestálostí, pomíjitelností.

Že však chvalná vlastnosť tato sběrateli nejednu nesnáz způsobuje, jest patrno. Stane se, že špatně zaslechl určité místo a proto naslouchá připraven po druhé. Tu však slyší cosi zcela druhého, při čemž bývá nejhůře, že samým překvapením nestačil zachytiti ani druhý tvar. Možná, že se mu příhoda taková ještě bude opakovati a on bude poskytovati humoristický obrázek člověka, chytajícího větrem unášený klobouk. Pokaždé, když už vztahuje ruku, zavane vítr a klobouk odkutálí se dále.

Výborným znakem zpěvnosti lidu a spolu jeho konservativnosti jest po mém rozumu navyklosť, s jakou mi zpěvačky píseň vždy v určité a nezměnitelné výšce pěly. Píseň tedy nemá výšku relativní, ale ona, přišedši na svět, obdrží výšku absolutní, nezměnitelnou, tak jako člověk své jméno. Příkladem doložím a objasním.

Třináctileté děvče pělo mi s neobyčejnou lehkostí a ohebným hláskem určitou píseň, jejíž střední část však příliš hluboce se pohybovala, pročež děvče nemohlo ono místo zazpívati s tou jasností a zřetelností, abych mohl vše zapsati. Pomoc snadná — pomyslil jsem; zapěje celou píseň o ton výše a vše se vyrovná. Zapěl jsem tedy počáteční slova ve změněné výšce, žádaje dívčinu, aby tak píseň opakovala. Učinila to sice ochotně — ale ve výšce původní. Všechny moje další pokusy v té příčině vykonané zůstaly marny. V případě nejpříznivějším se mi podařilo vnutiti zpěvačce toliko prvý, druhý ton, jejž nikoliv bez jakéhosi vnitřního odporu přijala, ale už v nejbližším taktě bezděčně svezla se v koleje původní a pěla jako dříve.

Tento případ byl příliš zajímavým, než abych nebyl činil zúmyslné pokusy u osob jiných, a hle, shledal jsem to skoro u všech svých zpěvaček. Jestli se mi výminečně podařilo nalézti osobu, jež dovedla pěti píseň ve výšce změněné, pak měla reprodukce tato vždy nesmazatelný ráz nepodařenosti a pěvkyně marně snažila se zakryti nucenosť svého zpěvu.

Proto třeba zmíněnou okolnosť považovati za vlastnosť lidu běloruského, jež ale není jeho monopolem.

Domnívám se však, že tuto „topornosť a nehybnosť“ pěveckou nebude čtenář, jemuž se neudálo o tomto faktu dosud přemýšleti, přičítati Bělorusům k dobrým vlastnostem a že bude asi takto souditi: dobrému zpěvákovi má býti vše rovno, pěti ve výšce jakékoliv, pokud rozměr hlasu přirozené meze neklade.

To by však bylo zdání mylné. Pokusy ukázaly, že lidu jest přímo nemožno pěti ve výšce libovolné, třeba by ji i rozsah hlasu d opouštěl. Co z toho jde? Že se lid naučil nejen písni. toku me odickému, ale i stálé výšce; že si pěvci zapamatovali nejen nápěv, ale i jeho polohu a sice tak důkladně. že se oboje v jich hlavě sloučilo, ᵐ rostlo v jediný nerozdělitelný celek. u něhož obě částky jsou stejně důležity, stejně potřebny a nevyhnutelny a proto i nerozlučitelny. A to by se státi nemohlo, kdyby se lid nehonosil výbornou a jemnou hudební pamětí. A dle čeho možno si zapamatovati tak určitě výšku? Dle jemných a nepatrných rozdílův, jež dovede postřehnouti toliko sluch výtečný, tak zvaný „hudební“. Změna výšky má za následek i změnu v barvitosti zvuku, již sice při vzdálenějším transponování lze lehko uchu každému postihnouti, pocítiti však rozdíly ty při vzdálenostech nepatrných může toliko sluch výborný.

Jen u lidu těchto dvou vlastností, výborného sluchu a výtečné paměti, jest možný onen zjev, k čemuž se ovšem ještě pojí nevyhnutelný konservatismus, o nějž, jak už výše pověděno u Bělorusův není nouze.

Hudební nadání lidu jest tedy značné. ač nikoliv stejné. Osobám, jež v tomto ohledu druhé převyšují. se dostává v jich okolí zvláštního vyznamenání. Lid totiž nejraději a nejčastěji pěje ve sborech a ty mají své přirozené dirigenty, kteří k důstojenství tomu vyšinou se následkem svého nadání, bezděky a nepozorovaně. Nikdo nedovede vzpomenouti, kdy se tak stalo, ani sbor, ani dirigent.[6]) Poměry se tak poznenáhlu utvářely, poznenáhlu ale postupně, a pozornosť na se upoutala teprv hotová událosť. Takovýmto sice nezvaným, ale též nikoliv samozvaným vůdcům na duchu obdařeným se pak druzí méně nadaní bez odmluvy podřizují na prospěch celku.

Čtenář snad zpozoroval, že dosud mluveno bylo ponejvíce o zpěvačkách a to nikoliv bez příčiny. Počínaje hovořiti o zpěvumilovnosti, musím sděliti, že k oblasti její náležejí po větší míře jenom ženštiny.

Mužské pokolení z mládí nepostrádá ani nadání ani náchylnosti ku zpěvu, než obojí jest brzo zatlačeno navštěvováním „traktiru“, kde hra a vodka není ovšem žádnou vlahou pro nevyspělý ještě kel zpěvumilovnosti. Podobného následku dodělává se též zmíněný už nástroj „harmonika“, jenž mužské pokolení jednak učí zpěvu odvykati, jednak dusí a umrtvuje poznenáhlu

[6]) Ovšem nejeví se dirigentství toto příliš zevnějškem a na př. i počátek pění, jež začíná vždy samozpěvem, nepřipadá vždy vůdčí síle. Její vliv jest více morální: udává, která píseň se bude pěti, vytýká zpěvačkám chyby, mladším jest učitelem atd.

přirozené aesthetické hudební požadavky, jimž zajisté nejlépe vyhovuje píseň národní; vždyť tato potřeba ji k životu vyvolala.

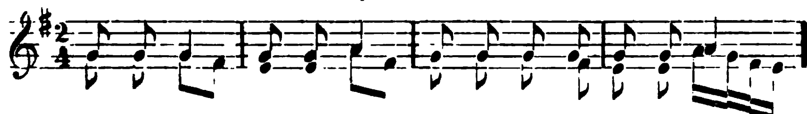
Dříve však bylo mezi muži jinak. Slyšel jsem vypravovati o přemnohém „starýkovi", jenž dávno sice již nežije, nicméně všem pamětníkům hluboko v paměti utkvěl svým zpěvem, bohatstvím písní a neskrotnou veselou povahou, jež nestrpěla v okolí svém žádného škarohlídství a smutku. Kde se taký „moloděc" objevil, tam bylo veselí, smíchu, zpěvů, tanců a chorovodů bez konce. Nyní však se tací nerodí, sdělili mi s politováním lidé s okolím dobře seznámeni.

Vinu mužův snaží se odčiniti ženy a dívky. Možno je pokládati dnes za výhradní pěstitele běloruské národní písně.

Rozkošné obrázky poskytují běloruské role zejména v době žní, když míhají se červené sarafany pracujících ženštin v zlatém moři klasů, jež množství srpů rychle kosí, aby je čekající již vazačky v náruč pojaly a ve snop svázaly. Šat prostý a přec nadmíru lahodný. Sytě červené šátky, jimiž po zvláštním tuzemském způsobě jsou hlavy obvázány, a bílá košile se zajímavým vyšíváním na ramenou s dotčeným již sarafanem jest vše, čím odívá se žnečka v parné době letní. Při lopotné pak práci zdá se jí býti často i sarafan zbytečným! Když jsou hotovy, obleknou si opět sarafany a přisednou k přinesené polévce, již dřevěnými lžícemi s chutí pojídají, přikusujíce s udatenstvím hrubý černý chléb. Když byly vše zapily důkladným douškem vody, více než „odražené", zakončí práci i hostinu — zpěvem. Rozumí se, že při tom mají „tenor" zvláště dívky, neboť mnohým ženám staví se proti vůli překážky. Přišlyť za nimi dítky, přinesly různé zprávy o světobornych událostech, jež se za odpoledne doma sběhly, nebo přivedly s sebou malé robě, jež dosud jest na rozpacích, výhodnější-li chůze či prosté batolení a jež po denním trmácení rádo odpočine opět na ruce matčině. — Potom se tlupa zdvihne a pravé veselí teprv nastane. Dívky počnou pěti některou ze svých písní tanečních a za nedlouho celý houfec pohybuje se za jásavých zpěvů jakýmsi tanečním pochodem v před,[7]) pokud snad některým přílišné břímě nebo nesené robě nepřekáží.

Vesele, ale ne rychle.




[7]) Při tom dochází upotřebení tanec, obvyklý v chorovodech, jenž bude doleji poněkud naznačen a jehož způsob spočívá v tom, že tanečnice postupuje neustále v před.

Z počátku obyčejně jedna toliko dívka pěje, avšak v brzku celý sbor zvučných hrdel otřásá jasným letním vzduchem. Vše zapomíná na lopocení denní i krůpěje potu a oddává se cele veselí, jež jest postačující odměnou za palčivé mozoly. Návrat do vsi jest hlučný, slavný, při zpěvu, tleskání a za jarých výkřikův a bradatí manželové s úsměvem spokojeným vycházejí vstříc svým ženám.

Tanec a zpěv jsou ženskému pohlaví právě tak nevyhnutelny, jako tělu chléb a voda. Pravidelně takovéto „pěvecko-taneční" zábavy bývají každou neděli (s výjimkou velkých svátkův) po polední. Obojí pohlaví věkův nejrůznějších se po obědě pozvolna shromažďuje před „traktírem" (hospodou). Muži zajdou dovnitř, zasednou k vodce a hrajou v karty, ženy před hospodou rozprávějí a děvčata laškují se svými hochy. Občas zajde si některá dovnitř, aby se poněkud u muže či bratra neb otce vodkou „občerstvila". S tváří rozpálenou od vodky a veselých žertův a vtipův, jichž původem byla její přítomnosť uvnitř, vrací se opět ven, kde zábava stává se hlučnější a živější. Netřeba dlouho čekati a počne se obvyklá zábava, chorovod, sborový tanec, poskytující pestrý a v ohledech nejrůznějších zajímavý obraz. Sběratel textů naslouchá rozmarným slovům, sběratel nápěvův překvapující melodii a zvláštnímu způsobu zdejšího dvojpění, choreograf pozoruje zajímavé pohyby a kroky a všichni tři, dříve než byli s to učenou svoji zvědavosť ukojiti, zaujati jsou cele nenadálým pohledem vzrušujících dojmův, jež působí rozjařené tváře, pestré úbory, neodolatelný nápěv, rytmické tleskání, kouzlo taneční a nevystižitelný pro cizince zvláštní způsob výskání. Možno-li si to vše současně představiti a spojiti rámcem neskrotného a bujarého veselí, pak nebude nikdo diviti se, zapomenul-li divák, proč vlastně přišel a slepě-li se zahleděl na rej, jenž se mu přede zraky rozvinul. Chtěl toliko s povýšeného stanoviska kritického na vše popatřiti s ledovitou tváří a nepohnutou myslí, chtěl chladně pytevním nožíkem svým vše rozebrati, aby pak v poznámky své, co spatřil, správně zanesl, věrně a úplně, — ale šeredně se sklamal. Stržen s domnělé výše své nedotknutelnosti, ocitnul se duchem svým uprostřed jásajícího víru, zapomněl na „důležitosť poslání svého" a vzdal se bez podmínky vítězným dojmům, jež ho rázem zdolaly a ve vábném svém náručí zanesly v ony blahé sny, v nichž duše setřásá s perutí svých šedý prach denních trudův, starostí a útrap a zavane jimi v nerušené původní pestrosti v ovzduší jasném, svěžím a nezkaleném, jako jasná, svěží a nezkalená jest mysl jásajícího zde lidu! — Kdyby se mi nebylo událo uzříti a seznati více než chorovod, nebyl bych své cesty do běloruské osady litoval. Tento projev národního ducha, objevujícího současně tak různé své stránky, mne do té míry zaujal, že byl vlastně bezprostředným původcem této stati. Byltť jsem se rozhodnul podati o něm zprávu, k čemuž nezdálo se mi býti zbytečno předeslati něco všeobecného o nepěstovaném dosud thematu, o hudbě a zpěvu národním na Bělorusi vůbec. Povstalou z toho nesouměrnosť článku k vůli věci snad každý promine.

(Pokračování.)

---

# Několik slov o jazyku litevském a jeho literatuře.

Napsal dr. Jan Hanusz.

(Dokončení.)

Mnohem důležitější nežli psané jsou nepsané plody ducha litevského, mezi nimiž hlavní místo zaujímají dainà (národní píseň) a pásaka (povídka). Tato národní literatura, zachovávající se jen v ústním podání, podává nám často nejstarší duševní plody národa litevského. Jako v písních tak i v povídkách vyniká často pravá poesie lidu, žijícího uprostřed divů přírodních. Kultura zde ještě nezdržuje vzlet fantasie, proto také nám poslouchajícím tyto písně někdy se zdá, že slyšíme starožitné věštce vedské z kraje nad Indem. Ano i obsah jich někdy ku podivu jest blízký obsahu hymnů vedských. Alespoň v některých písních mythologických bylo by možná postříci dokonce prvotné pojmy indoevropské. Tak na př. o manželství měsíce se sluncem mluví píseň litevská tak jako Rigveda X. 85., patrně tedy Litvané i Indové mají ten pojem z prvotné kolébky indoevropské.

Celá ta píseň litevská zní:

| | |
|---|---|
| Mė́nů Saulůżę vėdė<br>pirmą pavasarė́lį. | Měsíc Slunečko pojal<br>v první vesnince. |
| Saulůżė anksti kė́lės,<br>Mėnůżis atsiskýrė. | Slunečko ráno vstalo,<br>Měsíček se odloučil. |
| Mė́nů vē̃ns vaiksztinė̃jo<br>Auszrinę pamylė́jo. | Měsíc samotný chodil,<br>Jitřenku si oblíbil. |
| Perkůns didei supýkęs<br>ji, kárdu pérdalyjo. | Perun velmi rozhněván<br>mečem jej předělil. |
| Ko Saulůżės atsiskýrei,<br>Auszrinę pamylė́jei, | Proč jsi od Slunce se odloučil<br>a Jitřenku si oblíbil, |
| Vē̃ns naktý vaiksztinė́jei?<br>szirdis pilnà smutnýbės. | Sám v noci se toulals?<br>Srdce (mé) plno smutku. |

V jiné takové písni jede Perun na svatbu Jitřenčinu a porazí u brány dub, jehožto krev postříká dceru slunce; opět v jiných tančí děti bohů pod javorem za světla měsíčního; Žemýna (bohyně země) radí dívčině, kde má zasaditi růži; bůh moře Bangputýs (nadýmající vlny) hněvá se na rybáře, že místo ryb vytáhli mu z moře dvé mořských telat atd. V těchto mythologických písních jest nejen obsah, leč i forma někdy prastarého, snad dokonce indoevropského původu. Jiné dainôs jsou převahou obsahu erotického. Bývají pravým obrazem duše mladých děvčat, kteráž je obyčejně zpívají. Především se vyznačují jistou delikatností a srdečností citu, jakož i skoro dětinským vžitím se v přírodu, jaké nyní zřídka shledáváme v národní poesii jiných národů. Proto také litevská dainà učinila ohromný

dojem již na Lessinga i Goetha, a polská poesie romantická taktéž za nemálo jí má děkovati. Vždyť veliký Mickiewicz narodil se a první léta mládí svého strávil na Litvě! Chtějíce přesvědčiti čtenáře o kráse těch veršíků, podáváme z nich kterékoli s doslovným překladem:

Po rútu daržeil,
vaikszczóje mergýtė,
sù żuviú szukėlėms
galvùżę szukávo.

Rútu vainikė́li,
rankùżė nesziója,
sávo jáuną bernùżi,
kás dẽn minavója.

Rutás isz-skiczau,
lelijės isz-lénkczau,
kàd tik sávo bernùżi,
kàs dẽn pamatýczau.

O neýr grażesniú
neí yr patogesniú,
kaíp tik máno bernúżis
báltas ir raudónas.

Po routě v zahrádce
chodila dívčina,
z rybek hřebínkem
hlavinku česala.

Routový věneček
na ručce nosila,
na svého mladého hocha
každodenně myslila.

Routu bych vytrhala,
lilije skřivila,
bych jen svého hocha
denně viděti mohla.

A není krásnějších,
ani zdvořilejších,
nežli ten můj chlapec
bílý a červený.

Veršíky toho druhu nám opět velmi připomínají národní poesii indskou, jak se nám jeví na př. ve sbírce čtyřveršů krále Hali (Sapta śatakam) ze III. věku po Kr. Na př. verš 650.:

„O něm řeč, kde noha stane,
jenom o něm jdou noviny,
je-li v té vsi — v mysl tane —
jeden hoch můj a jediný?“

aneb verš 498.:

„On jen její vidí líce,
a ona v něj oko hrouží;
nevábí je okolice,
jenom když jim štěstí slouží!“

Nezamýšlíme však činiti z toho ještě jiné závěrky, neboť jazyk srdce je všude týž; je to pravá všeobecně světová řeč, kterou žádné „volapüky“ a „pasilinguy“ nikdy nenahradí. Ačkoli by tedy v erotické poesii různých národů byla co největší shoda co do obsahu i formy, bylo by těžko souditi z toho něco o jejím prvotném původu. Jenom tu poznámku možná učiniti, že erotické písně litevské jsou podnes tak plny citu a pravé poesie, jaké byly bez pochyby tehdáž, když jim Jagiełło naslouchal anebo tisíc let před tím. V rozličných a nekonečných variantech opěvá se tu tesknota jinochova i dívčina, vzájemné sblížení dívky s jinochem, zlé jazyky a zatvrzelí rodiče, loučení s mládím atd. Celá příroda stává se důvěrnicí dvou milenců; dívka si stěžuje před routou, jinoch před svým koněm; stromy, květy, mraky, slunce a měsíc mají v jejich citech nejživější účastenství. Rozmlouvají s přírodou a rozumějí sobě vzájemně, proto také jazyk těch písní časem

značně se liší od jazyka obyčejného. Jisté množství starožitných tvarův, ustavičné zdrobňování slov, jakož i úzký svazek s melodií, bez nížto píseň jest nemožna, dodává tomu jazyku jakéhosi charakteru zvláštního, slavnějšího a vznešenějšího. Z toho všeho vidíme, že národní písně litevské jsou nejkrásnější lyrickou poesií v náladě skoro elegické.

Jinak jest s povídkami (pásakos). Zde totiž již skoro nevyhnutelně převládá živel epický. Jako písně tak i povídky jsou nejdůležitějším a spolu nejjistějším pramenem poznání staré mythologie litevské a tudíž dokonce též indoevropské. Repraesentovány jsou tu zvláště tři světy: nadpřirozený, lidský a zvířecko-rostlinný. Nadpřirozené postavy jako smákas (smok, drak), vélnias (ďábel), rágana (čarodějka) a t. p. jsou velmi blízké mythu. Litevský lid podnes věří ve velès, kteréž unášejí duši zemřelého, v jakéhosi daemona jménem aitvars a v jiné duchy, z nichž jedni dodávají peníze jako kauks a speruks, druzí všecko jiné jako pukys; ve vichru se jeví barzduks atd. — Z postav lidských bývají hrdinami povídek obyčejně bytosti slabé, tedy sirotci, děvčata, chudáci, hlupci atd. Mívají činiti s bytostmi silnějšími a zlými, obyčejně však vítězí nad nimi. — Co však se týče světa zvířecího a rostlinného, tož on mluví, myslí a cítí skoro taktéž jako člověk; rozdíl mezi ním a člověkem není tudíž ještě tak veliký. Podobný živel posloužil ve prastarých povídkách indských, jak známo, k utvoření literatury bajek, která z Indie rozešla se Araby a Řeky skoro po celém světě. Nejstarší sanskritská sbírka takových zvířecích bajek nazývá se Pančatantram, a výtahem z ní jest Hitôpadêša.

Přirovnávání povídek a bajek rozličných národův jest nyní nesmírně zajímavým zaměstnáním mnohých učenců, z čehož vysvítá, že i litevské plody duševní, po sta i tisíce let přenášené ústní tradicí, jsou nejen jazykozpytcům, leč i mythologům, filosofům, psychologům a historikům neobyčejně cennou látkou, užije-li se jí způsobem kritickým. Proto také byly konány sbírky těch pokladův a nemálo jich také vydáno, a to nejvíce písně, méně pak povídek, přísloví, zaklínání a pověr národních. Učinili tak zejména: Rhesa,[28]) Staniewicz,[29]) Dowkont,[30]) Nesselmann,[31]) Schleicher,[32]) Fortunatov a Miller,[33]) Kolberg,[34]) bratři Juszkie-

[28]) Dainos oder lithauische Volkslieder, gesammelt, übersetzt... von L. J. Rhesa. Königsberg. 1825. Neue Aufl. von F. Kurschat. Berlin. 1843.

[29]) Daynas Žemaycziu, surynktas yr iszdůtas par Symona Stanewicze. Vilno. 1829

[30]) Daynes Žiamajtiû, pagał žôdjû dajnîniku îszraszytas. Petrohrad. 1846.

[31]) Littauische Volkslieder, gesammelt, kritisch bearbeitet und metrisch übersetzt von G. H. F. Nesselmann. Berlin. 1853.

[32]) Handbuch der litau. Sprache von A. Schleicher. II Lesebuch und Glossar. Prag. 1857.

[33]) Литовскія народныя пѣсни, собранныя Миллеромъ и Фортунатовымъ. Москва. 1873.

[34]) Pieśni ludu litewskiego (Zbiór wiadomości do antropologii krajowej, tom III., str. 167.—230.).

wiczi,[35]) Leskien a Brugmann,[36]) Bezzenberger[37]) a někteří jiní.[38]) Ale zůstalo ještě mnoho skrytých pokladův, a dobývati jich — zvláště na Litvě polské — a světu vydati jest naší nejsvětější povinností.

Nejstarší litevskou grammatiku napsal Daniel Klein[39]) roku 1653., spisovatelé pozdějších grammatik pak jsou: Schultze 1678., Haack 1727., Sapphun 1730., Ostermeyer 1791., Ruhig-Mielcke 1800. a j. K nejstarším grammatikám „žmuďským“ náleží „Universitas linguarum lithuanicarum“ z r. 1737., dílo jakéhosi jezuity, vydané ve Vilně.[40]) Některé jiné spisovatele grammatik a slabikářů litevsko-žmuďských vyjmenovali jsme již dříve. Nynějším potřebám vědeckým vyhovuje nejlépe litevská grammatika Schleicherova,[41]) vedle nížto s prospěchem lze užívati bohaté látky, obsažené ve grammatice Kurschatově.[42]) Obě tato díla částečně se doplňují, ale nepodávají nám ještě dokonalé grammatiky jazyka litevského. Takováto kniha je totiž možna teprve po důkladném kritickém zbadání starších textův, jakož i nářečí litevských. V tomto směru již mnoho učinili Bezzenberger,[43]) Brugmann,[44]) Brückner,[45]) Leskien[46]) a j., leč snad ještě více zbývá učiniti. Nemálo také se těží pro vědeckou grammatiku litevskou ze srovnavacího zkoumání jiných jazykův indoevropských, tak že skoro v každém článečku, věnovaném grammatice srovnavací, nalézáme jakési vysvětlení i pro litevštinu. — O litevských nářečích vůbec psal mimo jiné Juszkiewicz[47]) litevsky; ostatně nalézáme o nich

[35]) Liétùviškos dájnos, užrašýtos par Antáną Juškevičę. St Petersburg. I. 1880., II. 1881., III. 1882. Liétùviškos svotbines dájnos, par A. J. St. Petersburg. 1883.

[36]) Litauische Volkslieder und Märchen, von A. Leskien u. K. Brugmann. Strassburg 1882.

[37]) Litauische Forschungen, von Ad. Bezzenberger. Göttingen. 1882.

[38]) Srovn.: Mittheilungen der litauischen literarischen Gesellschaft. Heft 1.—10. Heidelberg, 1880.—85., grammatiku Kurschatovu, L. Geitlera Lit. Studien a j. v.

[39]) Grammatica lithuanica 1653. Compendium lithuanico-germanicum 1654. Regiomonti.

[40]) Grammatica brevis linguae lithuanicae seu samogiticae... nunc reperta et iterum in lucem edita. Trumpas pamolumas kalbos lituwyszkos arba żemaytiszkos. Wilno. 1829.

[41]) Handbuch der litauischen Sprache von A. Schleicher. I. Grammatik. Prag. 1856.

[42]) Grammatik der littauischen Sprache von Dr. Fr. Kurschat. Halle. 1876.

[43]) Beiträge zur Geschichte der litauischen Sprache auf Grund lit. Texte des XVI. u. des XVII. Jhrhdts. Göttingen. 1877. Litauische Forschungen. Göttingen. 1882. a četné články v jeho „Beiträge zur Kunde der indogermanischen Sprachen“.

[44]) O nářečí godlewském ve knize „Litauische Volkslieder und Märchen von Leskien-Brugmann, str. 277.—329.

[45]) Zur Lehre von den sprachlichen Neubildungen im Litauischen (Arch. für slav. Phil. III. 233. n. IV. 1nn.) a četné články kritické v tomto časopise.

[46]) Die Declination im Slavisch-Litauischen und Germanischen. Leipzig 1876. — Der Ablaut der Wurzelsilben im Litauischen. Leipzig. 1884. a několik článků v Arch. für slav. Phil. III. IV.

[47]) Kałbos lëtuviszko lëżuvio ir lëtuviszkas statraszimas arba ortograpija. Petrohrad. 1861.

poznámky v některých grammatických spisech dříve jmenovaných Velmi důležitý v té příčině je také jeden oddíl práce Karłowiczovy, o nížto později povíme něco více. Pro počátečníky v učení se jazyku litevskému není špatna krátká grammatika praktická: Lithauisches Elementarbuch von M. Voelkel (Heidelberg, 1879.).

K nejstarším slovníkům litevským kromě prací Szyrwidových již uvedených náležejí ještě slovníky: Haackův,[48]) a Ruhigův.[49]) Nyní se hlavně užívá nepříliš výhodného slovníku Nesselmannova[50]) a výhodnějšího, leč za to méně důkladného slovníku Kurschatova.[51]) Lepší bude nepochybně slovník Juszkiewiczův, jenž právě se tiskne. Také jsem již podotknul, že na Žmudi jest ještě mnoho lexikalních prací v rukopisech.

O vlivu jazyků slovanských na litevské napsal výbornou práci A. Brückner.[52]) Dokazujeť, že v litevském slovníku shledáváme již od nejdávnějších časů množství slov přisvojených z jazyka bělo- a maloruského, jakož i z polštiny. Slova přisvojená z němčiny jsou mnohem řidší a pozdějšího data; nejčastější jsou ještě na Litvě pruské. — Vliv jazyka litevského na polštinu jest velmi nepatrný a skoro jen místní; alespoň jest málo takových slov litevských, kteráž by přešla do obecné polštiny. Nedávno psal o tom Malinowski,[53]) o značnějším pak vlivu litevštiny na jazyky čudské psal Donner.[54])

V Polsce nemálo bylo psáno o jazyku litevském; beze vší pochyby jest však nejlepší práce J. Karłowicze,[55]), v nížto spisovatel nejen důkladně oceňuje práce svých předchůdců, leč podává mimo jiné také mnoho důležitých příspěvků k poznání nářeči, jakož i k bibliografii litevské. O jiných důležitějších pracích zmínili jsme se již dříve.

Nynější kultura, jak východní tak i západní, odsoudila dvoumillionový národ litevský aneb aspoň jazyk jeho na úplnou záhubu. Chtějice pak sebrati po něm ještě co možná nejvice památek, utvořili před šesti lety Němci a poněmčilí Litvané v Tylži spolek, jenž horlivě sbírá všecko, co se týče filologie, historie a

---

[48]) Vocabularium lithuanico-germanicum et germanico-lithuanicum. Halle. 1730.

[49]) Litauisch-deutsches und deutsch-litauisches Wörterbuch. Königsberg. 1747. II. rozmnož. vyd. uspořádal Chr. G. Mielcke. Königsberg. 1800.

[50]) Wörterbuch der littauischen Sprache, von G. H. F. Nesselmann. Königsberg. 1851.

[51]) Wörterbuch der littauischen Sprache, von Fr. Kurschat. Halle a. d. S. I. Deutsch-littauisches Wörterbuch, 1868.—74. II. Littauisch-deutsches Wörterbuch. 1883. (posoudil Bezzenberger v Götting. Gel. Anz. 1885., str. 905.—948. Brückner v Arch. für slav. Phil. VIII. 304n., Hanusz v Ateneu, květen 1884.).

[52]) Lituslavische Studien. I. Die slav. Fremdwörter im Littauischen, von A. Brückner, Weimar, 1877.

[53]) Niektóre wyrazy polskie litewskiego pochodzenia, napisał Lucyjan Malinowski (Prace filologiczne I., str. 180n. Warszawa 1885.).

[54]) Über den Einfluss des Litauischen auf die finnischen Sprachen, von O. Donner. (Techmerův Internationale Zeitschr. für allg. Spr. I. 257n.)

[55]) O języku litewskim, napisal dr. Jan Karłowicz. (Rozprawy i sprawozd. Wydziału filol. Akad. Um. II. 185.—376. Kraków, 1875.).

ethnografie litevské, a sbírky své uveřejňuje ve vlastním organu zvaném: Mittheilungen der litauischen literarischen Gesellschaft (posud 10 seš.). Jak dlouho tedy nynější Prusové ještě potřebují národa litevského, dovolují mu jakž tak dýchati, zvláště že již nikterak se nebojí jeho oživení. Proto také nezabraňují ještě vydávání knížeček a časopisů litevských (NB. švabachem), ustanovených pro lid, zvláště proto, že tiskopisy tyto šíří mezi ním patriotism pruský. Takových časopisů z části obsahu politického, z části náboženského vychází nyní deset na Litvě pruské, zejména 3 v Kłajpedě (Memel): Lëtùviszka Ceitunga, Pakajaus Paslas a Pasiuntinystės laiszkai (vychází již od r. 1832.); tři v Tylži: Auszrà (Zora), Tilżės keleivis (Poutník tylžský), Niamuno sargas (Strážce Němna); dva ve Prekulsu: Keleivis (Poutník), vydávaný od r. 1849. až 1880. nedávno zemřelým Kurschatem, Konservatyvu draugystės laiszkas (Časopis spolku konservativního); ve Královci pak: Lëtùviszkas polytiszkas laikrasztis (Litevský politický časopis) a Nusidavimai apë evangelijos praplatinimą (Události v rozšiřování evangelia). Skrovný kruh vzdělaných národovců litevských chtěl sice přede dvěma lety založiti spolek pro pěstování a zvelebení jazyka litevského, ale pruská policie nedovolila ani schůzi, v nížto ten spolek měl se utvořiti.

Ještě hůře děje se nyní na Litvě polské, kde skoro dvoumillionový národ litevský nemoha ve graždance poznati svůj jazyk, nechce ji ani viděti, a proto také nemůže nic po litevsku čísti aniž psáti. Tak tedy jazyk Jagiełłův, jenž po tolik století unie Litvy s Polskou mezi lidem úplně se zachoval, má tak zniknouti s povrchu zemského jako jazyk starých Prusův a Slovanů polabských. Doufejme však ve spravedlnosť božskou, neboť — fortuna variabilis, Deus mirabilis! Ukáže se bohdá ještě, že lid litevský má pravdu říkaje: Kàs bús kàs nebús, Lëtùvininks ne pražús (kdo bude, kdo nebude, Litvan nezahyne)![56])

---

## Jest Macedonie srbská či bulharská?

### Studie B. Popelky.

(Pokračování.)

Po Bačoviči mluvilo ještě několik řečníků, načež byla za všeobecného nadšení schválena resoluce, jež zní:

„Srbové z Macedonie a Starého Srbska, usedlí v království Srbském, shromáždění na táboře lidu konaném dne 24. ún. 1885. v Bělehradě, poradili se o své národnosti v končinách těch a uváživše,

[56]) Račiž si lask. čtenář opraviti v tomto článku následující omyly tiskové: Na str. 6 má místo „Grunana“ býti *Grunaua*; na str. 7. místo „Latvěšn“ čti *Latvěšu*, a místo „Vlastní jazyk lotyšský“ má státi: „Vlastní jazyk *litevský*“. Na str. 8. čti správně „dąnguięsis“, na str 9. „dągui“. Na str. 8 má býti: *t. zv.* Chylinského bibli, tištěnou v Londýně r. *1663*. (srovn. „Slovanský sborník“, ročník V., str. 531). Na str. 10. čti „*Trzech* Budrysów“.

že se od jistého času živě pracuje se strany jistých nezvaných lidí k tomu účelu, aby se srbský lid, který žije v Macedonii a Starém Srbsku, národnosti své odcizil;

že práce tato proti národnosti srbské namířená používá všemožných prostředků k dosažení svého cíle, i chrámu i školy i knihy; dále

že je postaveno nade vši pochybnosť, že srbský živel zaujímá netoliko Staré Srbsko nýbrž ještě i Macedonii, že zejména zaujímá nahije krivopalanskou, veleskou, štipeljskou, kočanskou, kratovskou, strumickou, tikveškou, prilipskou, bitoljskou, lerinskou, ochridskou, dibarskou, gostivarskou, kičevskou, tatovskou, skopeljskou, kumanovskou atd.:

tábor lidu uznal za nutno, by pozvedl hlasu svého na obranu své národnosti ve Starém Srbsku a v Macedonii a usnesl se, jak následuje:

1. ohražujíc srbskou národnosť od cizích pretensí shromáždění nepopírá, nýbrž naopak konstatuje, hlasitě a otevřeně, že v jiných, tuto nevyjmenovaných krajích macedonských žije příbuzný s námi národ bulharský, jakož i že jsou v Macedonii kraje, v nichž většina připadá národnosti řecké.

2. Shromáždění apelluje na všechny Srby ve Starém Srbsku a v Macedonii, apelluje na jich srbský cit, aby kde kdo a jak může, budili a hájili srbskou národnosť, srbský chrám, srbskou školu a srbskou knihu.

3. Shromáždění apelluje na vládu Jeho Veličenstva krále a prosí ji, aby ani ona neupírala vysoké své záštity utiskované národnosti srbské ve Starém Srbsku a v Macedonii cestou, jakou shledá za nejvhodnější.

4. Shromáždění apelluje na všechny osvícené syny společné matky Srbie, by i oni majíce na zřeteli společný původ a společnou slavnou minulosť neopomíjeli osvědčovati svou vlasteneckou podporu srbské národnosti ve Starém Srbsku a v Macedonii, již ohrožují nesrbské nájezdy a agitace.

5. Shromáždění konstatuje potřebu toho, aby se veřejné mínění evropské uvědomovalo o pravém stavu věcí ve Starém Srbsku a v Macedonii, a za tím účelem že je především naléhavá potřeba, aby se založil list, jenž by jazykem francouzským jakož i srbským objasňoval otázky o poměrech a národnostech v Macedonii a ve Starém Srbsku majíc zároveň pevnou důvěru, že i veřejné listy v království Srbském úkolu toho se chopí a budou jej podporovati, jakož ho dosud nespouštěly se zřetele. Aby pak se mohl tento list vydržovati a krom toho jiné potřeby, jichž by účel ten vyžadoval, se mohly uhražovati, shromáždění shledává, že jest nutno, aby se za tou příčinou ustanovil fond z dobrovolných příspěvků všech srbských vlastenců.

6. Shromáždění zvolilo ze sebe výbor, jemuž svěřuje starosť a péči o vyplnění toho, o čem se usneslo, ukládajíc mu zároveň

i za povinnosť, aby poděkoval oněm státníkům a literátům domácím i cizím, kteří dokázali, že mají účastenství v osudu křesťanů macedonských a starosrbských, a podal jim zprávu, že tento tábor byl pořádán a jaké jsou jeho názory.

Mimo to schválen ještě návrh Panty Srečkoviče, jenž zní: Kdyby se mělo kdy rozhodovati o osudu Macedonie, budiž rozhodováno na základě etnografickém, poněvadž jiné řešení nepřinese míru.

Do výboru pro vydržování zmíněného v odstavci 5. listu zvoleni Bačovič, Panta Srečkovič, Miloš Milojevič, Kosta Šumenkovič a Steno Maksimovič.

Charakteristické pro smýšlení Srbů o Bulhařích byly telegramy, jež byly táboru bělehradskému zaslány. V jednom telegramu došlém z Niše se praví: „Bůh je s námi a právo je na naší straně! Rytířská pomoc našeho jasného hospodáře krále Milana Prvního, jeho chrabrého vojska a celého národa jest jista. Mravní pomoc velikého Severního strýce a ostatních vzdělaných národů jest nepochybna.“ V telegramu z Prokoplje se mluví o nelidském utiskování a tyranisování všeho, co se srbským jménem jmenuje, se strany „cizinců“, rozuměj Bulharů a t. d.

Celkem však sluší uznati, že tábor bělehradský byl umírněný. Mnohem vášnivěji mluvilo a jednalo se na druhém táboře, jenž konán byl brzy potom, a sice 3. března (st. st.) 1885 v Niši.

Již pozvání k tomuto táboru bylo vášnivo, jak zřejmo bude z věrného překladu.

„Nad obzorem Macedonie a Starého Srbska — praví se v něm — počínají se stahovati nějaké kalné a krvavé mraky a hrozí záhubou domům našim a domům našich bratří, kteří tam nyní sedí, a hrozí strašně: že utisknou naše srbské domy, že nám uhasí naši křestní svíci a koláč rozlomí. Hrozí nám, že odejmou nám naši pýchu, naše srbské jméno. Hrozí nám, že nesmíme už zpívati o Marku Kralovici ani oslavovati slávu Dušanovu. Hrozí nám, že nesmíme vzpomínati smutného Kosova, pravice Obiličovy ani svatosti knížete Lazara. Hrozí nám tím, že chtí, abychom se od nynějška nezvali Srby a se nehonosili jménem srbským Chtí, abychom zapomněli na Prizren a na carské dvory (paláce) v něm. Nutí nás, bychom pluli na svaté kosti silného Dušana, cara našeho, a do povětří abychom vrhli popel jeho, jenž v pokoji odpočívá ve chrámě sv. archandėla Michala na řece Bystřici.

Přáli by si, bychom nevzpomínali už chrámu mileševského, kde ležely kosti prvního osvěcovatele srbského sv. Sávy. Přáli by si, aby po celé Macedonii a Starém Srbsku nebylo srbského jména, „slávy“ a písma! Chtí nám pozavírati chrámy založené od našich králů a carů, chtí nám vše zničiti a vzíti, ba i to, čeho se nám ani Turci za těch pět set let nedotkli a krví nezbrotili. Ty kalné a krvavé mraky, jež se na nás valí — to jsou nějací hříšní lidé. Oni berou nám, nač nemají nijakého práva, ani národnostního ani historického.

Na nás je tedy, bratři z Macedonie a Starého Srbska, bychom pozvedli spravedlivého hlasu svého a dosvědčili před celým vzdělaným světem, že v těch zemích leží mučednické srbské kosti, kosti srbských junáků, kosti srbských vladařů Nemaničů a těch, kteří vládli ještě před nimi, že jsou tam pochovány kosti našich předků, otců, dědů a pradědů. Tam jsou kosti oněch praotců našich, kteří nás naučili mluviti srbským jazykem, slaviti srbskou „slávu", pěti srbské písně a cítiti, co cítí všechen národ srbský, dokud bude národem.

Vše, co jsme dosud řekli, jest pravda a pravda jest Bůh! Bůh nám také pomůže." Mnohem však vášnivější nežli toto pozvání k účastenství ve schůzi lidu v Niši je řeč, jež ke shromážděným promluvil archimandrita (arciopat) Sáva. Z té příčiny jednak, dílem pak i na doklad o výmluvnosti srbských pravoslavných kněží budiž zde podána řeč ta aspoň v podstatných kusech.

„Ušlechtilé shromáždění — počal archimandrita Sáva — drazí bratři a věrní druhové! Všem nám bez rozdílů je znám účel dnešního našeho shromáždění, pravím, že všem nám je stejně známo, že se jakési bohomrzké obludy k nám plíží a své pekelné drápy ostří, aby je do naší otčiny zaťaly a svrhly ji na věky do propasti. Proto nám je v tomto přetěžkém čase především třeba, abychom, byť i letmo, zrak svůj obrátili na minulosť naši, která nám zřejmě dokáže jakož i přátelům a nepřátelům našim, že my nejsme na balkanském poloostrově nějakou malou, nepatrnou kočující četou, že nejsme národem, jenž nemá historie a není znamenitého rodu a plemene, že nejsme pastorky bez otce a matky, že my nejsme strom bez hlubokého kořene, t. j. uvidíme, že my jsme občany ve Starém Srbsku a v Macedonii z velikého a slavného junáckého plemene srbského, a máme stkvělou svoji historickou minulosť.

Znamenitý jeden historiograf — Sáva ho jmenoval — badaje na poloostrově balkanském v středověku, jací národové se tam usadili a zachovali ještě ze starších věků, v rozpravě své dí, že již v třetím století, t. j. r. 292 po Kr., byly račské osady na pravém břehu dunajském, počtem asi 200.000 hlav. Od toho času uplynulo skoro již 1600 let. Dokonalé ustrojení národa srbského na poloostrově balkanském s vůdci a králi dokonáno jest v 7. věku. Od té doby pak uplynulo do dneška přes 12 set let.

Srbský národ zaujal tehdy na poloostrově balkanském nejznamenitější místa, v nichž po dnes žije, a sice po levém i po pravém břehu dunajském, podél moře Jaderského a od Istrie po řeku Bojuši; na jihovýchodě pak podél Egejského moře po řeku Marici, Isker a Vid (!) A na zmíněném prostranství tomto zvolil si hlavní města prostřed zemí srbských, v samém srdci poloostrova balkanského, na březích vardarském, drinském, limském a ibarsko-rašsko-deřevskositnickém. Srbský národ založil si tu velikou, mocnou a slavnou říši, upravil ji zákony, právem, obohatil ji městy, báněmi, svatyněmi a kláštery tak, že srbská říše dobyla sobě za

středověku nejen na východě nýbrž, jak i cizí spisovatelé praví, i v ostatní Evropě místa mezi nejznamenitějšími a nejmocnějšími státy doby té. A jmenovitě za slavné vlády Milutina, Dečanského a slavného, velikého a silného Dušana bylo jméno srbské na slovo bráno a ctěno u všech národů tehdejšího vzdělaného světa.

Vladařové srbští rozhodně působili na osud poloostrova balkanského a říše byzantská zachvěla se v základech svých pod mocnými jich ranami. Ba i západní císařství s úžasem očekávalo výsledek díla. Ale ku konci středověku, když zdvihly se a rozlily asijské vlny a stopily všechnu fysickou moc mocné říše srbské, nepřátelé se zaradovali, jakoby národ srbský byl konečně vymazán z řady jiných národů. Ale soudíc podle přítomnosti, všichni se v tom sklamali, neboť hle, co praví jeden dějepisec, který jsa Maďarem[4]) nyní v novější době zvláštníma očima na nás hledí: ‚Když nahledneme do dějin srbského plemene v době novější, upoutá naši pozornosť na se takový zjev, k němuž podobným nemohou se vykázati dějiny světové. Ono vytrvalo v dlouhém boji tak, že se tomu diviti musíme. Proto Srbové z minulosti své mohou čerpati víru ve svoji budoucnosť, a z té příčiny mají do sebe dějiny jejich obecný interess i pro jiné národy.‘ Hle, bratři, jaké krásné svědectví a silnou podporu mravní nám dávají i ti, kdož se s námi daleko rozcházejí.

Bůh nám pomohl a junácké štěstí národa srbského, že se po pětistyleté porobě osvobodila jedna část srbského národa na pravém břehu dunajském a sávském a ve dvou údolích moravských. Podobně se osvobodila i jiná část srbských zemí na Staré Zetě (t. j. Černohorci) po moře Jaderské. Ale zlé neštěstí se uvalilo zrovna na sám střed, na hlavní část zemí srbských v údolí limském, vardarském, drinském a ibarskorašském. Národ náš je tam zůstaven samému sobě a náhodě. A na veliký náš zármutek a žal a na potupu evropské civilisace slyšeti nyní jakési bezbožné a pekelné hlasy, dle nichž se strojí na zmučené tyto země smrtelný osud, aby je vrhl do nepaměti. Ale, drazí moji druhové, my všichni jednohlasně pravíme: nebude a nesmí tomu býti tak. Smrť oněm, kdož ukládají o život náš!

Jest nyní otázka, kde se mohla takováto hříšná myšlénka vzíti, když v této srbské zemi, v Macedonii a v Starém Srbsku, netoliko dějiny a současní živí svědkové nýbrž i mrtvé věci jasně hlásají, že je to od prvopočátku země srbská a že jiné národnosti tam nikdy nebylo a býti ani nemůže? A zda může nám někdo zemi tuto zaplaviti a to zde, kde se podnes nacházejí srbských carů stavby, hrady, města, srbské kláštery a svatyně, srbské drahocenné památníky a vzácné v jiných zemích starožitnosti? Zda zaplaví i tuto zemi, kde nic, co srbského, není porušeno, jako srbský jazyk, srbští světcové, srbské obyčeje a srbský kroj? Zda tam není naše země, kde jsou jak

[4]) Sáva myslí na B. Kallaye, který sepsal dějiny srbského národa.

nové tak i staré na pergameně psané srbské knihy, zde, kde o Srbsku svědčí každý břeh, každá cesta, každý z mramoru vystavěný most, každý vrch, na kterém stojí srbská svatyně, každé údolí a rovina, kde národ srbský žije kol 15 set let?“

Po té archimandrita Sáva vypočítával jednotlivá města, vesnice, kláštery, zbožné základy a jiné staré památky, jež jsou původu srbského a jež před celým světem hlásají, že půda, na které stojí, je půda srbská. Tak na př. Prizren, Pristina, Peč, Svatá Hora, Gusinje, Kičevo, Kumanovo, Křivá Palanka, Kočany, Kratovo, Veles, Dečany, Kruševo, Kostor, Voden, Negotin, Strumica, Štip, Prilip, Ochrida, Gostivar, Skoplje, Bitolj, Prespa atd.

(Pokračování.)

---

# „Náš anděl strážce“.

## Vzpomínka na hraběnku Klaudinu Potockou.

Napsal Edv. Jelínek.

(Dokončení.)

Mezitím chýlilo se povstání ke konci, a z tisícerých nadějí jedna po druhé měnila se ve hrozné sklamání. Ale Klaudina věříc v budoucnosť netratila naděje do posledního okamžiku. Skvělým toho dokladem budiž tklivý její list ze dne 9. srpna r. 1831., psaný opět z Varšavy, kamž opět poznenáhla všechny nitky národního ruchu se sbíhaly:

„Dobrá matko, Bernard přichvátal sem předevčírem na několik hodin. Milo ti bude dověděti se, že ztrávili jsme celý den v Šimanově, kamž jsem jej vyprovodila. — S nevýslovně milým pocitem ocitli jsme se opět spolu ve tvém bytě. Ubohá maminko! Sejdeme se tam ještě někdy všichni? Jsme přede dnem rozhodné události, ukrutné nás očekávají ztráty, leč nevím, z jaké příčiny zachovala jsem dotud celou víru ze dní našeho zdaru. Zdá se mi stále, že Polska padnouti již nemůže. Tolik obětí, tolik posvěcení, tak nábožná naděje naplňující mysl všech — sklamána býti nemůže. — Nepřítel jest již u všech bran Varšavy — ale my ještě sníme o slávě, nepodlehlosti, národní svobodě a o štěstí. Přese vše, že hynou naši koulemi nepřátel a nemocemi, věřím v budoucnosť vlasti, mám naději, že všichni moji jejímu štěstí těšiti se budou. Jestliže nás Bůh tak dlouho udržeti ráčil, aby nás snad na konec zahubil — pak bude třeba odevzdati se vůli Jeho. Ale zoufati není volno — česť Polska byla uhájena, a tento list dějin našich, i kdyby měl býti poslední, zajisté znamenitější jest r. 1794., jenž zjednal nám podiv a soucit Evropy. Loučím se s tebou, drahá matko, piš nám ... Brzy budeme odtrženi od celé Evropy. Listy ze Sibiře přátelům a příbuzným zasýlané docházejí, tolik alespoň máme útěchy ... Tisknu k srdci Elišku (Radziwiłłovou); domluv jí, maminko, aby ušila praporec pro pluk poznaňský, který se vrátil s Dembińským ...“

*

Jest to poslední hraběnčin dopis z času války. Brzy potom byla Varšava dobyta a polským bojovníkům nezbývalo, než spasiti se, každý jak mohl a uměl. Na jiném místě psali jsme o tom zevrubněji, zde jen podotýkáme, že také hraběnka Klaudina Potocká sdílela se svými nešťastnými rodáky všechny bědy a svízele emigračního života.

Již sám útěk za hranice spojen byl s převelikými obtížemi, ano i s nebezpečím života. V Prusku pronásledovány byly kompromitované osoby důsledností úžasnou. V tak neblahé tísni zjednala si hraběnka Klaudina průvodní list, jehož pomocí zachránila několik svých přátel a rodákův, jmenovitě hraběte V. Tyszkiewicze, hejtmana Tańského, hr. Vladimíra Potockého a j. Ti všichni šťastně se dostali přes Prusko jsouce přestrojeni za služebníky hrab. Klaudiny Potocké. Pomáhala jí v těchto nebezpečných předsevzetích dávná přítelkyně její sl. Sczaniecka, kteráž ji provázela za hranice v přestrojení komorné. V Toruni stalo se jednou, že policie chtěla zatknouti a uvězniti celý průvod hraběnčin, Klaudina zachránila jej však tím, že ručila zaň všemi svými statky. Máme jediný dopis hraběnčin z Toruně, psaný 29. září 1831. Zníť u výtahu takto: „Jsem v Toruni, odkud mne pustiti nechtí, ač mám průvodní list pruský i dopis bezpečnosti generála Witta. Umírám neklidem vzdálena jsouc od Tebe (matky) i Bernarda. A zde ničemu prospěšna býti nemohu. S mužem rozloučila jsem se dne 23. v Plocku, nevím nyní, kam jej povedou další úmysly. Na shledanou, matinko, abychom spolu vyplakati se mohli nad vlastí a těmi, kteří za ni zhynuli. Zde jest velmi dušno... Mám s sebou vojína, jemuž koule z děla utrhla obě ruce. Jmenuje se Ant. Gorec...“

Brzy potom došel hraběnky rozkaz, aby do 48 hodin opustila knížectví poznaňské. Nastal život emigračního strádání a toužení po vlasti. Leč nadšená Polka, odsouzená do vyhnanství, nastoupila plna odtuchy trním vysázenou cestu „tuláctva“ a předem odmítala, jak psala, „pokořující amnestii“, nechtíc v pochybnosť uvrci česť národní, nade vše váženou. Ostatně návrat stal se téměř naprosto nemožným.

Toho času prvním poněkud snesitelným útulkem všech polských nešťastníků staly se Drážďany, kamž uchylovali se polští vyhnanci v ohromných zástupech. Sasíci chovali se tehdáž k Polákům přátelsky a v jejich středu dostalo se jim zajisté mnohé útěchy. Nával všech prostředků zbavených Poláků — bojovníkův a rodin jejich byl tak veliký, že zřízení zvláštního komitetu vlasteneckých dam pro opatřování a podporování strádajících rodákův ukázalo se netoliko svrchovaně potřebným, ale i jedině blahodějným. V čele tohoto komitetu stála vedle spanilomyslné paní Dobrzycké a jiných znamenitých paní polských také hraběnka Klaudina. Věnovala ve prospěch rodáků vše, co jí ještě zbylo...

Píšeť hraběnka z Drážďan dne 31. prosince r. 1831. takto: „Je zde množství povstalců, kteří u večer se scházejí; je zde plno

našich lidí jednoho přesvědčení, dobré společnosti, paní milých i krásných, vesměs vypovězenci pronásledovaní a zničení. Na všecky útrapy zapomínají lehkostí skutečně bohatýrskou, vyplývající z radosti dokonalého obětování se pro vlasť a z naděje, že tato vlasť opět se povznese. Naši ubožáci jsou zde ve strašném položení. Sbírkami sešla se sice hojnosť, ale vše to nestačí... Jak tedy žíti nad své důchody... Přiznávám se, že bych se styděla býti dnes bohatou, a stejně trpkou byla by mně výčitka, že nedost opatrně nakládám s majetkem.“

Straszewicz připomíná dva krásné příklady bezměrné obětivosti spanilomyslné hraběnky. Jednoho dne svěřila jí ve Drážďanech jistá dáma, že potřebuje přepis jakéhosi obšírného aktu. Hraběnka předstírajíc, že zjednání přepisu obstará, podjímala se dnem i nocí práce přepisovatelské — aby skrovný výdělek věnovati mohla k ulevení bídy strádajících krajanů. Když v únoru r. 1832. general Bem přijel do Drážďan, zpravil výpomocný komitet o přežalostném stavu polských bojovníků. Hořce zaplakaly dámy komitetu, neboť nedostávalo se jim již peněz. Tu odhodlala se Klaudina Potocká sáhnouti k posledním svým skvostům a svrškům, jež v Prusku uchráněny jí byly před konfiskací. Vše zastavila v zájem a ponechala si jen oděv nejpotřebnější. Druhého dne odevzdala generalu Bemovi 40.000 zl.

Tož není divu, že Poláci již tehdy nazývali ji svým „andělem strážným“ a že z vděčnosti věnovali jí zlatý náramek s tímto nápisem:

„Wdzięczni Polacy zgromadzeni w Dreznie 1832. R. 18. Marca.“

Mezitím utišoval se život ve Drážďanech alespoň poněkud. Velká časť emigrantů rozprchla se na všechny strany světa, jmenovitě do Francie, hledajíc v cizích stranách výživy nebo působnosti sobě a vlasti dle nejlepšího přesvědčení svého prospěšné. Klaudina Potocká zůstala však v saském sídelním městě tak dlouho, dokud ji nebezpečná choroba nedonutila pod teplejším nebem hledati sesílení zdraví vážně ohroženého tolikerým rozčilením a přepjetím celého organismu. Pohříchu hned po povstání šla o zdraví jejím smutná zvěsť, ano ve Drážďanech počala již hraběnka chrliti krev. Ale ani tato pohroma neodvracovala znamenitou Polku od ušlechtilých snah, jimž věnovala život svůj. Nepřestávala býti „andělem strážcem“, ba ani nezdržovala muže, jenž později neohroženě bojoval v Alžírsku a u Antverp.

Zdá se, jakoby sama sudba přikázala Klaudině Potocké krásu duše odhaliti ve všech stránkách života a různých jeho příhodách. Zaniknul třesk zbraní, minula doba válečná — a my spatřujeme Klaudinu jako vidmo neskonalého půvabu uprostřed vynikajících, ba předních básníků polských, kteří poznavše ji, schylují k ní svá čela. Mohutnou stala se útěchou těm, kteří v srdcích svých nejbolestněji pocítili neštěstí vlasti. Jakási velkolepá harmonie jeví se tu v bezprostředním myšlénkovém styku básníků-vlastenců se ženou vlastenkou. Dostihla největší horo-

vatele své vlasti a duše i srdce jejich splynula téměř v jedno. Spojovalo je mohutné pojetí Polsky!

Právě v čase pobytu hraběnky Klaudiny scházeli se ve Drážďanech také nejpřednější básníci polští. Jedni přebývali tam dobu delší, jiní dleli jen průjezdem. S nimi se všemi stýkala se hraběnka a nejednomu z nich stala se dobroditelkou, kterouž pak ve vzpomínkách i pamětnících vděčně připomínali. Z nich vzpomínáme zejména Stefana Garczyńského, Stefana Witwického, Adama Mickiewicze a Edwarda Odyńce. Ke Garczyńskému, jak níže ještě vyložíme, přilnula Klaudina nejvřeleji. Kromě jmenovaných básníků přebývali toho času kratší dobu ve Drážďanech filaret Domeyko [3]), Wincenty Pol a Gorecki.

O tklivém poměru hr. Potocké ke Garczyńskému, pěvci Wacława, vypravuje A. E. Odyniec vřele ve svých Wspomnieniach z przeszłości (Warszawa 1884.), z kteréhož pramene vyjímáme alespoň nejdůležitější zprávy.

Když Garczyński zavítal r. 1832. do Drážďan, nejlepším mu tam byl přítelem jmenovaný již Odyniec, neunavný dvořan krásné pleti, soudruh Mickiewiczův na cestách a kollega ve tvoření literarním. Garczyński již tehdáž povážlivě churavěl a vzbuzoval soustrasť jemných lidí obklopujících jej. Do toho času padá také dokončení Wacława, jehož poslední verše právě ve Drážďanech Stefan dobásnil. Odyniec mnoho vyprávěl svému příteli o Klaudině, a ten zadumaně jej poslouchaje maní jednou pověděl: „Je-li taková, jak pravíš — tož bojím se jí."

Tehdáž ovšem netušil ještě básník, že tato vzácná žena stane se za krátko nejněžnější jeho opatrovatelkou, kterážto s horoucí, vznešenou oddaností sledovati bude každý jeho dech. Přilnulať Klaudina ku Stefanovi, ještě dříve než jej lépe seznala, tak vřele a spanilomyslně, že nevýslovným kouzlem osladila poslední dni jeho života. Odyniec, jenž je také spolu seznámil, praví, že stanula po jeho boku jako anděl. Ona dověděvši se, že onemocněl po Mickiewiczově odjezdu ze Drážďan, sama k němu přišla s doktorem Hedenusem a od této chvíle nepřestávala jej ošetřovati. Když se pak na krátko opět poněkud uzdravil, otevřela mu hraběnka pohostinný svůj dům dokořán. Psalť Stefan Odyńcovi toto: „U Potocké bývám téměř každý druhý den, a při každé návštěvě objevuji některé nové její ctnosti. Veliká duše!"

Na zimu pak, když zdravotní stav Stefanův opět se zhoršil, najala proň Klaudina výhodnější a zdravější byt, v němž pořídila také pro sebe v koutku psací stolek. Přicházela k němu každý den a čtla nebo psala u svého stolku po celé hodiny, nerozmlouvajíc s básníkem, jemuž mluvení naprosto bylo zakázáno.

Není zajisté divu, že vlivem takové péče a citové oddanosti osvěžovala se alespoň chvílemi bledá tvář Stefanova, jenž každým okamžikem s větší úctou a láskou lnul ku „svému andělu

[3]) Žije dosud. Viz Slov. Sbor.

strážci“, jak Klaudinu již stále slyšíme jmenovati. Také rozháraná duše jeho počala se utišovati...

Přes to vše zdraví Garczyńského podléhalo postupně nezvratnému rozkladu. Konečně bylo mu Hedenusem nařízeno, aby se odebral na jih. Poslední tento pokus také za krátko uskutečněn, ale tu opět stojí mu nejblíže paní Klaudina, kterážto chystajíc se již před tím na cestu do jižních krajin, odročila ji ke dni 21. května r. 1833., aby mohla na namáhavé pouti provázeti a opatrovati zmírajícího básníka. Cesta ze Drážďan do Strassburku trvala půltřetího téhodne, neboť stav pacientův stále nutil k zastávkám. Ve Strassburku očekával oba cestující již manžel paní Klaudiny, hrabě Bernard Potocki, načež v červnu odvezli oba manželé Garczyńského do Bexu ve Švýcarsku na léčení syrovátkou. Toho času spěchal do Bexu také Mickiewicz z Paříže.

O jeho příjezdu sděluje sama Klaudina toto: „Mickiewicz přijel do Bexu dne 8. července. Den i noc tráví u Stefana. Duši jeho v geniu pociťuji, a obdivem a se slzami hledím na něj. Větší jest nás všech srdcem, ctnosti i duší, tak jak jest geniem větším všech vyvolených...“

Téhož dne psal z Bexu Mickiewicz Domejkovi: „Smutné a rozrývající bylo naše shledání. Hledícímu na tvář Stefanovu, tak bledou a smutnou, chvělo se mi srdce. Cestou do Lausanny setkal jsem se na parníku s paní Potockou, kteráž jako anděl strážce udržuje duši Stefanovu. Žena tato důstojna jest lidskosti a může nadchnouti opět k víře ve ctnosť a dobrotu na zemi. Zdá se, že má života jen na několik hodin, ale přes to nalézá vždy dosti sil ku sloužení jiným. Brzy odtud odjede a nevím věru, co se pak s námi stane...“

Pohříchu léčení v Bexu se nesetkalo se žádoucím výsledkem. Uprostřed ponurých předtuch převezl Mickiewicz ke konci července Stefana do Ženevy, načež v prvních dnech září nastoupili cestu do Italie. Paní Potocká navštěvovala chorého básníka všady.

Dne 17. září vidíme ji v Avignonu, u smrtelného lůžka neoželeného přítele. Tam zesnul Stefan Garczyński dne 20. září ve 29. roce pokoseného života. Poslední vzdechy jeho vyslechli Adam Mickiewicz a Klaudina Potocká. Setrvali u něho do posledního okamžiku...

Hraběnka psala 21. února r. 1834. ze Ženevy Odyńcovi tato tklivá slova: „Cítím a sdílím s Vámi, co o ztrátě Stefana mluvíte. Každý den více byl mým přítelem. Utrpení tělesné, tlumící velikou jeho duši, každodenně mne k němu přibližovalo... V posledních měsících života četl v mé duši, jakoby ve své vlastní duši. Uhodl nevyjádřené city, každou bolesť, každý dojem. Takové ztráty nic mně nenahradí. A přece počítám za náhradu, že mně Bůh dovolil jej poznati, zasloužiti si jeho přátelství a nejednu těžkou osladiti mu chvíli. Dnes mimo vůli hledím do výsosti... za ním do výsosti, neboť teskno, chladno jest mi mezi lidmi... Sedmého září psal mi ještě, sedmnáctého vítal mne tak srdečně a citupIně! Pravil, že jest mu lehčeji při mně, že

na rukou mých chtěl by umírati... Přijel Mickiewicz... Dne dvacátého k ránu zesnul..."

Zbývá nám již málo dopověděti... Také hraběnčin blahodějný život chýlil se mezitím neúprosně ke konci a vylučoval všeliké lepší naděje do budoucnosti.

Do jaké míry šířila se mezi současníky krásná o ní pověsť, o tom svědčí zpráva, že sám slavný vypravovatel francouzský Balzac, zavítavší do Ženevy, toužil osobně poznati „tuto nad jiné výtečnou paní".

Jednoho dne navštívil ji Mickiewicz. Uvítala jej vlídně a promluvila vztahujíc k němu své vyhublé ruce, šeptem takto: „Vizte, milý příteli, co se se mnou stalo — kůže a kosti!"

„Nikoliv, milostivá hraběnko," odvětil velikán slovanské poesie, „kosti a duše!"

Toho času napsal Mickiewicz pod bezprostředním vlivem hr. Klaudiny památnou improvisaci Konrada v Dziadech.

O posledních dnech „našeho anděla strážce" nedostává se nám bohužel určitějších zpráv. Vyjímáme proto tím ochotněji několik slov z lístku, který náleží zajisté ku posledním, jež napsala ruka hraběnčina. Píšeť matce mužově toto: „Hodno žíti, jestliže si toho přeješ, matinko. Ujištění, že mne miluješ, jest mi rukojmím štěstí i blahoslavením. Držela jsem se dlouho, až konečně sil se nedostalo a pocítila jsem se zlomenou. Ale mám naději, že nyní se zotavím, abych pokračovala dále s odvahou a mužností. Bůh mi dovolí býti ještě užitečnou... Zdá se, že mi je nyní lépe, ale musím unikati pilně všemu, co mne rozněcuje, hlavně tedy životu světovému, salonnímu Vše, co se nazývá zábavou, činí na mne dojem zločinu a raní mne — mne, tak plnou ještě rozdírajících vzpomínek a obrazů. Nemám již sil usmívati se tomu, co mne uráží. Muž můj je zdráv i dobrotiv ke mně... Naději se, že Bůh dá mu šťastné stáří, o něž jiní pečovati budou, až mne nebude... Tisknu Tě k srdci, dobrá matko, piš mně často, každý tvůj citupIný list mne osvěžuje, a toho je mi právě potřebí.

Tvoje ubohá dcera

Klaudina.

Každá otázka, která se nám ještě chvěje na rtu a kterou žádostivě voláme za památkou „strážného anděla", zaniká smutně bez ozvěny.

Víme jen, že Klaudina zesnula tiše r. 1836. v Ženevě, a že předčasný skon zlomené lilie uspíšilo přebolestně procítěné strádání horoucně milované vlasti. Rozevřel se svěží rov. Jako bílá holubice uletěla duše její krásná k výsostem nebeským, k nimž, loučíc se na tomto světě se svými přátely, vztahovala tak často ruce své a volala šepotem:

Do widzenia! Na shledanou! Tam, tam!

---

# Dopisy Pavla Josefa Šafaříka J. E. Purkyňovi. [1])

III.

W Praze, 5. Máge 1839.

Milý Přjteli!

Že Waše psanj ode d. 26. Ún. pořádně rukau mých došlo, o tom pochybnosti mjti nebudete, ačkoli gsem Wám posawad pro rozličné okolnosti psáti nemohl. I teď to činjm co neystručněgi, gen abych giž déle neodkládal.

Dne 7. Března odewzdal gsem Kronb. Webr. 8 tol. 27 gr. prusk. za Žurn. Min. Prosv. 1838. Honorár od Matice odewzdám cele, gak náhle druhá polowice Wašeho pogednánj se wytiskne, která teď wygde.

Zbýwagjcj swazky Žurn. 1838 račtež přjležitě sem zaslati: co se pokračowánj a giných časopisůw týče, budu Wám pozděgi strany té wěci psáti. Zdeť těžko swazky z rukau puštěné zase sebrati, a těžko též posjlati zpátky.

Asi dwa Sonetty od p. Kačera přišly sem skrze p. Klicperu: ostatnjch Wám odewzdaných nemám. Aniž wjm, bude-li možné wytisknauti to w Musegnjku, neboť poesiemi odewšad zasypán gsem, a prosaických pracj se mi nedostáwá! Básniček giž celé haldy u mne ležj — a mohlbych gimi čtyry ročnjky wyplniti.

Snad by se do Wčely hodilo, kteráž se zmáhá a na srdci mi ležj — gen že honorár neplatj. Awšak i Posp. a Glaser, gak slyšjm, gen slibugj a neplatj nikdy.

Strany kněh, aby Wám ge poslal, oznámil gsem Kr. & W. — Weber s koncem toh. měs. odegde do Pešti a zůstane knihkupectwj gen Kronbergrowy Wdowy.

S radostj gsem wyrozuměl, že o dobro literatury našj pečowati nepřestáwáte a gi nowými spisy obohatiti hodláte. Deyž Bůh zdrawj a požehnánj swého k tomu! Přjnosy Waše k Mus. Časop. mi wždy milé a wjtané budau.

Palackého Hist. čes. 2hý djl wyšel. Spisowatel na cestách, a čeká se koncem toh. měs. — Slownjku wyšel sw. 22., s swazkem 23tjm celé djlo se dokončj, asi w Červnu. Gá gsem mappu ethnografickou dal rytci, gemuž samému za pauhé wyrytj 300 zl. stř. platiti musjm Budau-li tři, bude to hezký penjz.

Měgtež se blaze!

Pav. Jos. Šafařík.

IV.

W Praze, 1840. 28. ledna.

Welectěný Přjteli!

Onehdy, když gsem Wás požádal, abyste se zasjlánjm Žurn. Min. pro osv. až do přjštjho psanj posečkal, měl gsem naděgi, že sám týž Časopis dostanu. Poněwadž se má naděge newyplnila, a páni spolučtenářowé mne neustále o ten časopis upomjnagj, prosjm Wás snažně, račtež nám co nejdřjwe několik swazků ročnjku 1839 poslati, a sice gen půgčkou, takže Wám ge po přečtenj zpátky zašleme, ostatně rádi přjplatkem k drženj geho přispjwagjce.

Newjm, poslal-li Wám p. Hanka zpráwu o Rem. Ew. — a proto přikládám gi zde, s prosbau, byste krátký populárnj wýtah z nj do některého Wratislawského aneb pruského časopisu podati ráčil. Wěc to předůležitá. Učená společnost skrze Geho Exc. swého Praesidenta a Ministra ucházeti se bude, bychom rkp. ten na krátký čas sem ku přepsánj dostali.

Wyšlo zde několik dobrých spisůw (np Čelak. Ohlas pjsnj českých, pokračugjcj spis Wlastimil), o nichž se z Musegnjka a odginud dowjte. Též pořádný saustawný „Katalog knih českých“ od 1770. do 1840., bez něhož by žádný milownjk literatury české býti neměl. Žádegte několik exemplářů do Wratislawi a rozšiřugte ten katalog. Cena lewná (16 kr. stř.)

[1]) Sdělil s námi laskavě ct. pan tajemník Adolf Šimek.

P. Jungmann, ztrátau dcery Johanny skljčen, často postonáwá. — Ostatnj přátelé zdráwi.

Ethnograf. mappa giž se ryge od Merklasa, giž ge w pjsmě. Historická brzo půgde k němu do práce.

Съ богомъ!

Wáš upřjmný ctitel a přjtel

P. J. Šafařík m. p.

---

# Svěží rovy polské.

## (Valerian Kalinka, Václav Szymanowski, Kazimír Kantak.)

V nejnovějším čase zasáhla smrt nemilosrdně do řad polských pracovníků a bojovníků. Ještě nedozněla pohrobní vzpomínka nad rozevřeným hrobem Kirkorovým, a již opět jest nám oznámiti ztráty tří vynikajících synů pobratimého národa. Dne 15. prosince minulého roku zesnul ve Lvově Valerian Kalinka, muž učený a vlastenecký, spisovatel znamenitých děl „Sejm czteroletni“, „Ostatnie lata panowania Stanisława Augusta“, „Jaką była dawniéj Polska“, „Żywot Tyszkiewicza“ a mn. j. Veškery práce Kalinkovy přispěly k poznání dějin polského národa a odčinily vítězně mnohé falše — Dne 21. prosince odešel do říše klidu Václav Szymanowski, redaktor „Kurjera Warszawského“, básník a spisovatel neunavný. Časopis jeho vždy vřele ujímal se záležitostí českých a nemálo přispěl ku zblížení českopolskému v posledních letech. Z dramatických prací Szymanowského buďte vzpomenuty jeho dramata Salamon, Sędziwoj, Posag. — Dne 28. prosince minulého roku vyrván byl z kruhu nejstatečnějších bojovníků za národnost v Poznaňsku Kazimír Kantak, dlouholetý poslanec pruského sněmu, ve vší organisaci národní bez přetržení činný téměř od r. 1848.

Jak o zásluhách Kirkorových, tak i o působení těchto pracovníků hodláme se ve „Slov. Sborn.“ rozepsati zvláště a obšírněji. Příležitost poskytne se bohdá brzy.

Budiž jim čest a trvalá památka také mezi námi!

---

# Matice Slovinská za r. 1886.

Nejmladší družkou Matic slovanských jest Matice Slovinská, která již od roku založení (1865) vydává svůj „Letopis“ a v posledních letech mimo to ještě nějakou knihu zábavnou nebo vědeckou. Prvé ročníky „Letopisu“, jí vydávaného, obsahovaly kromě prací vědeckých též zábavné, v posledním čase však stal se „Letopis“ časopisem vědeckým, což nelze než schvalovati Jestiť třeba, aby i vědecké síly národa slovinského měly nějaké středisko, kolem něhož by se kupily Že nejnovější dva ročníky „Letopisu“ uveřejnily jen vědecké práce, má zvláště v nynější době svou důležitost, kdy se seznalo, že časopis přísně vědecký, jakým byl „Kres“, nemá dosti půdy mezi Slovinci, aby mohl konkurrovati s časopisem Matičným

Lonský ročník „Letopisu“ nestojí nijak za předešlým. Na prvém místě stojí článek Jos. Apiha, professora na novojičínském gymnasiu na Moravě, „Židovstvo“ (str. 1.—61.), který jest velmi pěknou a cennou studií, založenou na četných pramenech. Po krátkém úvodu líčí autor židy v dějinném a věrovém ohledu. Zajímavo jest tu, co praví o šíření se židův po světě. Právě tam, kde bychom židy nejméně očekávali, — v Římě, stolici papežův, nacházíme jich nejvíce. Potřebovaliť jich papežové, jsouce v tísních finančních. Nejiž tak dobře vedlo se jim u druhých Romanův a Germanův Zato byli pravou metlou Slovanův. Kdekoli se židé více objevovali v dějinách, všude viděti jen jejich egoismus a chytráctví. Zásady volnosti, bratrství a tolerance rozsévali nejdříve židé Spinoza a Mendelssohn, aby z nich měl prospěch —

národ vyvolený. Když pak toho žid dosáhl, že ho křesťan postavil sobě na roveň, zůstal duší i tělem, čím byl dříve.

Druhý oddíl téhož článku jedná o fysických a duševních vlastnostech židův Viděti z něho podivuhodnou schopnosť židovu, na kterékoli ponebí a země si zvyknouti. V tom jest žid pravým kosmopolitou. Když však přijde na to, aby se assimiloval s některým národem, zůstane přes to přece jen židem, a nikoli kosmopolitou. Ta okolnosť, že židé se nikdy nesměšovali s jinými národy, jest toho příčinou, že houževnatě udržují svůj typ Podoby jejich vytesané před 2600 lety assyrským umělcem jsou tytéž jako dnes. Židé jsou velikým neštěstím pro mnohé Slovany, hlavně Poláky a Rusíny. A také se v těch krajích množí židé daleko více než křesťané. Tak dokázáno statisticky, že v Haliči a Bukovině přibude za rok židův 3 3%, kdežto křesťanův jen 1·3%. Tolik prof. Apih.

Dalším článkem „Letopisu" jest studie J. Navrátila „Slovenske narodne vraže in prazne vére, primérjane drugim slovanskim in neslovanskim". (Strana 62. – 106.) Dle našeho soudu jest to nejlepší příspěvek „Letopisu". Studii svou, která jest pokračováním z ročníku minulého, založil spisovatel na rozsáhlých základech, neboť, jak udáno, jsou dosud vyšlé 2 části jen prvým dílem celého spisu V letošním ročníku podává spisovatel báje a pověry slovanské i neslovanské o štědrém dnu a vánocích, o koledách, o starém létě (posledním dnu v roce), novém létě (novém roce) a o třech králích. Od počátku až do konce svědčí článek o ohromné sečtelosti a o váze všech dat, která jsou vybrána z velikého množství přednějších knih a článků, spadajících v obor studie. —

Z péra Dra. Fr. Kosa, studujícího s oblibou staré dějiny slovanské, pochází článek „Ob osebnih imenih pri starih Slovencih" (108. - 151.). Spisovatel si stěžuje, že Slovinci zapomněli na veliký počet staroslovanských osobních jmen a užívají nyní jen cizích. Závisí to prý na nich, aby opět jména slovinská se uvedla v oběh, a vypočítává jich 367, udávaje zároveň pramen, odkud je čerpá. Některá ze jmen oněch jsou opravdu krásna, se mnohými setkáváme se jako starými známými buď u nás neb u jiných Slovanův užívanými (Bojan, Borut, Bretislav, Dobrava, Dragomer, Gnevaš [Gniewosz], Gorazd, Pero, Premisl, Prodan [jméno, vyskytující se též u Srbův a Rusínův] a j.), některá však by nebyla žádným způsobem přílišnou ozdobou, jako na př. Debeloglav, Medved, Živina (dobytek) a j. Mezi slovanskými jmény uvádí se také Manjsvet, v závorce „Manswetus", kteréž dle našeho mínění slovanským není. –

Čtvrtým článkem „Letopisu" jest psychologická studie Dra. Fr. Lampea „Spomin" (paměť, celých 58 stránek zaujímající (str. 152.—210.). Nemohouce článku posuzovati, ježto nenáleží do našeho oboru, podotýkáme jen, že sami nemáme ve své literatuře tak dlouhé studie o paměti. –

Ivan Tomšič podává pokračování slovinské bibliografie (a sice za r. 1885.), kterou počal vydávati v „Letopisu" již před 17 roky (r. 1869.). Od doby té dospěl počet knih a publikací vydaných Slovinci čísla 2094. Za jmenovaný rok 1885. vyšlo u Slovincův celkem 159 čísel, z nichž připadá na časopisy 35, na díla spolková (Národní čítárny, Matice Slov., Družby sv. Mohora a j.) 13, na právnictví čís. 1, na zeměpis a dějepis 4, belletrii 18, na školní knihy 12, školní zprávy 11, na modlitební a duchovní knihy 28, na rozličná díla 42 a na musikalie 12. Neznalého literarních poměrů slovinských bude zajisté překvapovati na př. nepatrný počet knih belletristických, vydaných za celý rok. Uvážíme-li však, že mnoho prací jest obsaženo v četných časopisech (a bibliografie jich vykazuje silný počet — 35), nebudeme se tomu nikdy diviti

Z finančního stavu spolku, jejž „Letopis" přináší, uvádíme, že celkem bylo za správní rok 51.138 zl 81 kr. příjmův a 8994 zl. 95 kr. vydajův.

Všech členův čítá Matice 1496 (největší počet z nich, totiž 762, připadá na biskupství lublaňské, na labudské pak 311; v zemích neslovinských jest 101 člen). Matice Slovinská si vyměňuje knihy se 26 spolky a ústavy cizími, z nichž jest 9 českých. Podotýkáme, že redakci „Letopisu" znamenitě vede již od několika let zasloužený spisovatel slovinský Fr. Levec.

Kromě Letopisu" vydala lonského roku Matice též překlad Kraszewského „Chaty za vsí" a kulturně historický spis prof. Ivana Vrhovce, „Lju-

bljanski meščanje v minulih stoletjih" (str. 283), k němuž konal po několik let studie, jejichž výsledkem byly přípravné články, psané jím do „Letopisu" (jako předloni „Topografiški opis Ljubljane"). Kdyby Matice vydala každý rok jeden tak cenný spis jako jest Vrhovcův, zasloužila by se nesmírně o slovinskou literaturu. Jestiť spis ten psán náramně jasně a při tom přísně vědecky. Nejen dějepisec, nýbrž i právník slovanský najde v něm mnoho užitečného. Předeslav úvod, jedná spisovatel o tom, jak byli v Lublani přijímáni noví měšťané. Zajímavo jest na př., že syn měšťana nestal se sám sebou měšťanem, nýbrž že se mu bylo o práva měšťanská ucházeti právě tak jako cizinci. Teprve od r. 1781. mohli se státi měšťany i protestanti a Řekové. Měšťanům udělena četná privilegia, jichž jim záviděla šlechta, poddaná ne městské, nýbrž zemské vládě. Vládě zemské přímo byli poddáni též duchovní a doktoři práv i lékařství. Spor mezi měšťany a šlechtici vypukl již r. 1320., když se šlechtici zdráhali platiti městu dávky. Spor rozřešen ve prospěch měšťanův. V dalších kapitolách spisu vypravuje se o složení městské vlády, o lublaňském soudnictví, o měšťanských schůzích, zvláštních právech města Lublaně, o kupcích (zvláště zajímavá část), řemeslnících a jejich cešich, atd Spis jest vůbec věrným zrcadlem staré Lublaně, sestaveným na základě archiválních pramenův, nalézajících se na radnici městské, a tím důležitějším, že Slovinci nemají dosud ani jediného spisu toho druhu. *K. Kadlec.*

## Rozhledy v literatuře a umění.

Илюстрованый календарь товариства „Просвѣта" на рôкъ звичайный 1887. Рочникъ десятый. У Львовѣ, 1886. Str. 116.

Jako u Srbův (Orao i Godišnjak) a Slovinců (Danica) mají dobré kalendáře velikou důležitosť v literatuře, podobně to platí i o Rusínech, jejichž literarní produkce není beztoho příliš obsáhlou. Za nejlepší kalendář položiti tu sluší onen, který již po 10 let vydává lvovský rusínský spolek kulturní „Prosvita". V jistém směru, totiž co do praktičnosti, nevyrovná se mu ani náš kalendář „Ústřední Matice školské", který patří zajisté mezi nejlepší publikace kalendářové. Kalendář „Prosvity" jest vůbec velice všestranným a praktickým. Každý čtenář rusínský najde v něm nevyhnutelnou takořka příruční knihu. Kromě obyčejné části kalendářové ve pravém slova smyslu obsahuje důležité oddíly, zajímavé pro každého Rusína. Tak následuje za informační částí o panující rodině císařské krátký průvodce po Lvově, v němž jsou ukázány místnosti všechněch vyšších úřadův a ústavův a byty advokátův (4) a lékařův (4) rusínských a j. Největší cenu v kalendáři má ovšem část belletristická, která nám podává letos pravý výbor literatury rusínské. Ze prosy jest nejlepším plodem celého kalendáře krátká povídka čili spíše črta Ivana Nečuje (pseudonym Ivana Semen. Levického), předního novellisty maloruského, pod náslovem „Pryjateli", která byla již r. 1881. otištěna v ukrajinském almanachu „Luna", což se ovšem v kalendáři mohlo udati. Nečuj (nar. 1838) jeví se ve všech povídkách velikým umělcem, ať již líčí duševní život, nebo kreslí ukrajinskou přírodu. Jemu patří zvláště ta zásluha, že nám ve svých povídkách předvádí třídy a společenské poměry, jichž se před ním žádný téměř z ukrajinských spisovatelů nedotknul. Prvé povídky jeho líčí nešťastný osud mužíka za dob nevolnických, druhé pak neméně trudný jeho stav za jeho svobody, který mu způsobily rozličné nepříznivé okolnosti. Nejlepší povídkou prvého druhu jsou „Dvi moskovky". Povídka „Pryjateli" spadá do druhé kategorie. Vystupují v ní dva vesničané stejného jména Kuźma Kovaľ a Kuźma Huľaj, kteří stejně spolu vyrostli a stejně se oženili. Uběhlo mnoho času, a Kuźma Kovaľ se stal pro svou pracovitosť mužem zámožným, kdežto lenivý Huľaj upadl v moc šejdíře žida Šmuľa, který v jeho stodole skrýval kradené zboží, později pak naučil samého Huľaje krásti. Ze krádeže žil Kuźma Huľaj a jeho syn Vasil. Konečně vyloupili oba kostel a ukradli pomocí klešti, vzatých u Kovaľa, peníze tam se nacházející. Kleště Kovaľovy prozradí oba zlosyny, kteří jsou ihned zatčeni a po výslechu uvězněni. Starý Kuźma zemře

po půldruhém roku v žaláři, a Vasil jest poslán na Sibiř. Kromě obou Hnajův našli se ještě 3 zlosynové, kteří jim pomáhali. Tři rodiny tedy byly poslány na Sibiř. „A žid? židák! co pak je jemu!... ten panuje". Povídka či vlastně črta jest psána pessimisticky, avšak s velikou virtuositou. Všechny povahy jsou v ní vylíčeny velmi mistrně. — Pěkná jest též druhá kratší povídka D. Lepkého „Čary", jejíž motiv ovšem není nový. Maryša, dívka vesnická, zamiluje se do Štefana, který opovrhl její družkou Justynou. Štefan lásku její opětuje a vezme si ji. Mstou soptíc, rozsévá Justyna mezi manžely svár, a když se jí vše nedaří tak, jak by si přála, uteče se ku babě čarodějnici, která jí poradí, jak by se měla pomstíti nenáviděné sokyni, právě v tu dobu nemocné. Justyna k ní tedy přijde a dá jí píti nápoje, jejž jí baba poradila. Maryša se zblázní a potuluje se pak po okolních vsích, jsouc lidu posměškem. Justyna se vdala, brzy však jí zahynul muž, zanechav ji se 2 dětmi. Bratr nebožtíka muže, u něhož žili, ji pak vyhnal, a ona se s ním dodnes soudí, připravivši se o poslední košili. Povídka jest psána plynně, povahy líčeny dosti obratně. — Poučným jest článek „Hromadsky porjadky na Ukrajini". Podává se v něm obecní zřízení na Malé Rusi. — Také dva literarně-historické články kalendáře mají značnou cenu. Jest to krátký nářtek literarní činnosti čelního básníka rusínského, Josefa Jiřího Fed'koviče, jehož životopis Slov. sborník přinese, a pak článek „V pamjať XXV. rokovyn smerty Tarasa Ševčenka". — Též několik básní přináší kalendář, a sice Ant. Mohyľnického, Št. Rudanského, Jakovenka (pseudonym A. J. Konisského, který psal pod nejrůznějšími jmény, jako O. J K-ij, F. Vernyvoľa, O. Žuraveľ, O. Košovyj, Maruša K., O. Perebend'a a j.), Nauma Šrama, J. Fed'koviče a Nik. Ustyjanoviče. — Pod rubrikou „Z žyťa Rusyniv" jest uvedeno několik životopisů nejpřednějších mužův národa, jako biskupa stanislavovského dra. Juliana Peleše, Štěp. Rudanského (překladatele Iliady), Ant. Lj. Mohyľnického, Grigorie Vorobkeviče (Nauma Šrama), bratra slavn. básníka Isid. Vorobkeviče, a Nik. Ustyjanoviče. — Mimo důležitější vyjmenované rubriky má kalendář ještě díl, týkající se jednotlivých částí roku, a rubriku hospodářskou, dosti obšírnou — Také přináší několik podobizen předních mužův rusínských, o nichž jest v kalendáři řeč, jako biskupa Peleše, spisovatelův Fed'koviče, Rudanského, Ustyjanoviče, Mohyľnického a Vorobkeviče. — Při všem tom znamenitém obsahu stojí kalendář jen 50 kr., tak že se odporučuje každému, kdo se jen trochu chce seznámiti s rusínskými poměry literarními, o nichž v kalendáři dosti pojednáno. *Karel Kadlec.*

**Konstancya Skirmuntt: Dzieje Litwy** opowiedziane w zarysie. Z 3-ma mapami. Kraków, 1886., str. 150.

Teodor Narbutt, Stadnicki, Stryjkowski, Daniłowicz a mnozí jiní psali sice o Litvě obšírná díla, ale knížky příruční o dějinách tohoto zajímavého zákoutí nedostávalo se do posledního času. Tuto citelnou mezeru vyplnila nyní náležitě Konstancye Skirmunttová. Její „Dzieje Litwy" podávají ve formě prosté i přehledné obraz všech památných příhod litevských, kteréž ovšem skvěle dotvrzují výrok nestranného cizince Kotzebuea, „že hodny jsou lyry Homerovy a péra Tacitova". Spisovatelka zasloužila se touto knížkou nemálo dobré věci. Mimochodem podotýkáme, že ruská censura nenalezla z počátku v „Dziejach Litwy", sepsaných velmi opatrně, nic závadného a propustila je. Nyní však dovídáme se, že dílko pí. Skirmunttové dodatečně stihnul zákaz censury. *K.*

**Zvonimir,** almanah hrvatske omladine za godinu 1886. Izdalo za hrvat. akadem. družtvo „Zvonimir" u Beču. Str. 247.

Akademická mládež chrvatská jest mládeží nadějnou, čilou a činnou, jež dává o svém životě vnitřním velmi často zvěsti způsobem velice potěšujícím. Možnoť nám ve příčině té poukázati jen na činnosť literarní družstva akademiků záhřebských „Hrvat. dom", družstva pěveckého kleriků záhřebských „Vienac", z nichž první svými almanahy zábavně-vědeckými, druhé pak vydáváním sborových zpěvů chrvatských nemalých již získalo si zásluh, jakož i na jiné spolky akademiků chrvatských na cizozemských učilištích, jichž pře-

hledy roční činnosti svědectvím jsou práce a snahy vytrvalé. — A k těm nejčinnějším náleží také družstvo chrvat. akademiků vídeňských „Zvonimir", jež před 4 lety po rozpuštění „Velebitu" konstituováno. kteroužto činnosť svoji dokázalo opět nedávno vydaným zábavně-poučným almanahem svým. Nutno pak doznati, že zamlouvá se almanah tento jak obsahem, tak i formou a úpravou svojí. Obsah jeho tvoří čtverý druh prací: V prvém díle totiž podány dějiny nejenom družstva „Zvonimir" samotného, nýbrž i dvou jiných bratrských a družných spolkův akademických, „Hrvatske" totiž ve Hradci a pěveckého spolku „Hrvat. Lire" v Záhřebě; v druhém díle pak obsaženy poetické příspěvky deseti mladých, nadějných akademiků chrvatských, třetí přináší příspěvky belletristické a čtvrtý konečně články vědecké.

Co týče se poesie, podal tuto nejlepší básně Ernest Jelušić, jehož popěvky „Istranom" a „Spomen pjesma" jsou ryzími, vroucími projevy srdce láskou vlasteneckou překypujícího, ku kterýmžto písním druží se ihned Palmenićovo „Proroctvo" nadějí a útěchou budoucích lepších časů dýšící. Neméně zamlouvají se i Benešićovy národním duchem provanuté písně: „Curičica mala" a „Pastir i guščarica", Tomašićova píseň lásky: „Oh, da sam!" a obě ballady Blagajićovy. z domácích dějin vzatá „Jelena" a východní „Kaduna". — Z prosaických článků belletristických ovšem líbí se nejvíce kratinké sice, ale významné črty Mažuranićovy „Iz Lišća", jichž jedna část ve Vienci uveřejněná též ve Slov. sbor. v překladu podána; tyto črty druží se k oněm zcela důstojně, jmenovitě ona: „Mlada gospoda" a „Muke". Humorem pak a ostrou satyrou vyniká delší jeho práce „I o grm i o trn!" K Mažuranićovi druží pak se svou opravdu krásnou povídkou ze života akademického Velimir Deželić, jehož „Mijat" s napjetím se čte a sleduje, ač zanechává tím svým tragickým, smutným ukončením mysl v rozruchu. Kromě prací těchto dvou spisovatelů nalézáme tuto ještě kratší příspěvky od Čačkoviće, Draženoviće, Juranoviće a Klotildy Kučerové, z nichž lepšími nazvati lze žertovnou črtu „Dva neženje" a smuteční obrázek „U oči ‚cvietnice'" i „dušna dana", ač i ty ostatní své krásy mají a půvab.

Konečně pak rázu vědeckého jsou dvě literarně-historické studie, a to Kovačićova: „Književni preporod Malorusa" a Pliverićova: „Pamet i srdce". Přednosť patří zajisté studii Pliverićově, v níž rozebrán pěkně a důmyslně Preradovićův sonet téhož názvu, ve kterémžto Preradović, jehož tuto autor studie chrvatským Goethem zove, rozum ku břehům mořským a srdce k moři přirovnávaje, poměr mezi oběma stanoviti se snaží. Pliverić podjal se tímto práce cenné a vděčné, rozbor a výklad sonetu toho podávaje, jakž by toho přemnohé ještě jiné písně tohoto předáka chrvatského zasluhovaly, jelikož až doposud ani jeden z pěvců chrvatských tak důmyslné, promyšlené a hluboké písně nezpíval. Také článek Kovačićův je ceny nemalé; slohem vzletným a spolu zajímavě píše, líčí nám Kovačić dějiny obrození literatury maloruské, zásluh Ševčenkových, Kostomarových a Kulišových vzpomínaje, drže se při tom hlavně Pypina a novějších publikací ruských. — Sborník ukončen pak nekrologem záhy zesnulého Antuna Ivanoviće, jehož některé práce, jako „Županikova pripoviest" a potom práce literarně-historické, jakož i drobnější písně, z nichž i ve sborníku tomto několik jich na ukázku podáno, k nemalým zajisté opravňovaly nadějím. *Jos. Tumpach.*

**La mission du peuple serbe dans la question d'orient** par Stojan Bochkowitch. Bruxelles 1886. Pag. 106 (Dokončení.)

Král Lazar padaje na poli bitevním do rukou tureckých, mohl vším právem zvolati s Františkem I.: „Všechno je ztraceno pro česť!" — A skutečně v annalech moderních národů nenajdete bitvy, kde by padli dva náčelníci nepřátelských vojsk v boji za slávu své vlasti Ale jaký tu rozdíl mezi Amuratem. fanatickým podmaňovatelem a šiřitelem islamu, a mezi Lazarem, umírajícím pro svatou věc neodvislosti své země a civilisace evropské.

A tato sláva, tato skvělá památka, tato živá síla vědomí vlasteneckého udržela se po celou dobu všech generací a připomínala národu slavnou jeho minulosť a důvěru do duše mu vlévala v budoucnosť. Nuže, znáte nějaký vyšší

idealismus, než je tento úpadek říše srbské, který hoden je obdivu všech národů, starých i nových?

A jak to vypadalo po bitvě na Kosovu? Turci zaplavili Balkan! Německo i Italie začaly se už třásti strachem. Soliman přísahal, že prapor Prorokův vztyčí na kathedrale sv. Petra v Římě. Vítězné hordy Turků přirazily až k Vídni a mířily už ku Praze. Evropa s úzkostí hleděla záplavě asijských barbarů vstříc — a Srbsko, které bylo vždy na první ráně, neztrácelo mysli a i po svém úpadku vytrvalo ve své opposici a ve svém odboji, pod jinou toliko formou, nesnížilo se však nikdy pode jho zúplna; vždy bylo na nohou, kdykoliv se jednalo o pomoc některému z národů sousedních. K tomu Srbům dopomáhala vzpomínka na slavnou jejich minulosť, všechny jejich tradice a nesmrtelné příklady, naděje na svobodu a neodvislosť v časech budoucích. — V Uhrách, v Transsylvanii, ve Valašsku, v Bessarabii, v Dalmacii a na lodích benátských potkávali Turci v prvních vždy řadách legie, stráže, hajduky a dobrovolníky srbské. A když XVIII. a XIX. století věštilo novou éru obrození lidstva a emancipaci národů, byli to Srbové, kterými nový tento proud hnul nejdříve První revoluce překvapila Evropu, ba i Napoleona r. 1804.—1813. pod vůdcovstvím Karađorđovým.

Nové povstání propuklo r 1814. pod vůdcem Hadži-Prodanem. Povstání krvavě bylo potlačeno. A přece na kongressu ve Vídni, který svolán byl proti Napoleonovi a který pokoj zjednati měl celé Evropě, nižádné neposkytnuto útěchy národu srbskému; ani slyšeti nikdo tam nechtěl nářky našich vyslanců. Roku 1815. Miloš Obrenovič svolal znovu národ do zbraně, vyvolal druhou revoluci a podařilo se mu položiti základy nového Srbska a pojistiti mu autonomii úplnou, zaručenou nám pak v Adrianopoli smlouvou mezi Ruskem a Portou.

Nuže, není to důkazem národního idealismu srbského? Nezůstalo Srbsko věrno všem svým vlasteneckým tradicím není hodno ohledu a sympathie civilisovaných národů? A jak národ sám ve svých tradicích a v národní poesii rozuměl katastrofě národní na Kosovu — nechť si každý všimne zpěvů národních.

Revoluce se později opakovaly zas. Posledně to byli Bosňáci, kteří se vzepříti odvážili se zbraní v ruce usnešení kongressu berlínského.

I tu energicky hájili autonomii a národní neodvislosť. Národ srbský ostatně sám provázel okkupaci „pocitem prudkého rozhořčení mysli“.

A přece ještě ani na tom není dosti; M. de Laveleye dokonce v „Revue des deux Mondes“ projevil mínění, že by záhodno bylo v bezprostřední annexi uvésti i polovičku zemí srbských ku říši rakousko-uherské.

„Byli bychom nehodnými přízně a sympathií národů svobodomyslných, kdybychom připustili tento attentát na neodvislosť národa srbského“.

Kdybychom jinak jednali, musilo by nás stihnouti u nepřátel našich jen opovržení. Jediným možným prostředkem, odkliditi otázku východní, jest podporovati národ srbský v jeho vzdělání a protežovati snahu jeho nesoucí se ku založení ligy nebo konfederace národů balkanských, třebas i v allianci s Turky. Toto rozřešení problemu otázky východní, zdá se nám, odpovídati bude zájmům našeho národa i mocností evropských a zabezpečí pak vliv velkých států sousedních v ohledu civilisace; vliv Italie, Rakouska, Ruska a snad i Anglie. Tolik ct. spisovatel.

K brošurce přidán jest krátký rozbor povahy poesie národní, jejíž obsahem jsou jednak velké události slavné minulosti národa srbského, jednak život soukromý, láska, přátelství, rodinné záležitosti, spravedlnosť, humanita atd.

Ukázky z národní poesie srbské podány jsou v překladu, který obstaral M. Auguste Dozon.

Apotheotickou poslední kapitolu svého spisu zavírá Boškovič následující konklusí:

„Doufáme, že účastenství budeme bráti v politických událostech i těch nejdůležitějších, které rozhodnou o budoucí organisaci národů a států balkanských“. *V. M.*

## Slovanské hudební zábavy.

Slovanské hudební zábavy pořádá občas s péčí chvályhodnou ve svém domě p. Ferda Náprstek s řadou ochotníků a ochotnic, již s velkým zájmem studují a provádějí hudbu slovanských národů, pokud jest nám zde v Praze přístupna. Hlavním obsahem programů jsou písně národní i salonní s průvodem klavíru, skladby klavírní a různé úpravy skladeb orchestralních pro klavír na čtyři ruce. S jakou péčí pan pořadatel si vede, poznati možná dle programu poslední Slovanské zábavy, v řadě již sedmnácté, která tentokráte výhradně byla věnována hudbě polské. Byli tu zastoupeni následující skladatelé bratrského národu polského: Chopin, Moniuszko, Zarzycki, Krzyžanowski, Kleczyński, Noskowski, Želeński, Lubomirski, Janowski, Ogiński, Lipiński a Wieniawski. Vedle Chopinových skladeb největšímu úspěchu těšily se roztomilé operní vyňatky Moniuszkovy a sice ouvertura z „Halky", dvě zpěvná čísla z opery Flis" a dvojzpěv z opery „Verbum nobile"; všeobecnou pozornosť upoutaly: Zarzyckého „Ukolébavka" op. 6., Kleczyńského rázovitý „Mazurek" op. 11., Krzyžanowského „Capriccioso" op. 46. působivé techniky klavírní a Želeńského písně s průvodem piana, zejména „Tesknota" op. 26. Z účinkujících jmenujeme: paní R. Jelinkovou-Doubkovou, pí. Luisu Čelakovskou, slečny: Johannu Pflanzerovou, Boženu Náprstkovou, Ludmilu Berrovou a pp. Ladislava Čelakovského, dra. Karla Šrámka a Hugona Rossiho. Známo, že již po léta zejména naše „Umělecká beseda" a koncerty „Akademického čtenářského spolku" seznamují veřejnosť naši s vynikajícími skladbami národů slovanských, i jest zajisté potěšitelno, že máme ve svém středu takové milovníky slovanské hudby, jimž se o to jedná, aby zvuk slovanský zapustil hlouběji své kořeny i v soukromých kruzích, v našich rodinách . . . *V. J. Novotný.*

---

*Życie* zove se nový týdenník varšavský, posvěcený výhradně krásné literatuře Právě vydané první číslo obsahuje vzletný poetický vstup od Miriama, dále povídku „Z popiołów" od T. Choińského, úryvek z nových básní Marie Konopnické „Imagina", studii dra. Petra Chmielowského „Historya poesie", překlad Legendy z Erinu od Julia Zeyera, stať „Współczesny realizm w Niemczech", rozbor dramatu „Larik" od J. Gadomského, M. Guyana studii „Walka wiedzi ze sztuką, Martynowského ocenění dvou nových obrazů Matejkových a Siemiradzkého a současnou hlídku pod nápisem „Z życia". Zvláštní dodatek obsahuje překlady z cizích literatur: Jak sen (A J Barrili) a Prometeusz rozpętany (Percy Bysshe Shelley). Obsah to zajisté bohatý a krásný. Redakce Życia" spočívá v rukou Z. Przesmyckého (Miriama), známého také našemu obecenstvu. Vítáme tohoto polského Lumíra srdečně a odporučujeme vřele přátelům krásné literatury polské. Předplatné na celý rok obnáší poštou 8 rublů (Księgarnia T Paprockiego i S-ki Warszawa, Nowy Świat 41.).

*Prof A. Budilovič* vydal v Petrohradě „Обзоръ областей западнаго и южнаго Славянства со включеніемъ Червенорусскихъ, въ орограф. и гидрограф. отношеніяхъ". O práci této přineseme příště obšírnější referát.

---

**„Slovanský sborník" vychází vždy 15. každého měsíce a předplácí se v administraci (knihtiskárna J. Otty) Karlovo náměstí číslo 34. nové: na čtvrť roku 1 zl. 30 kr., poštou 1 zl. 40 kr., na půl roku 2 zl. 50 kr., poštou 2 zl. 70 kr., na celý rok 4 zl. 80 kr., poštou 5 zl.**

Odpovědný redaktor: **Edvard Jelínek.** — Vydáním, tiskem a nákladem knihtiskárny **J. Otty** v Praze, na Karlově náměstí č. 34. n.

# SLOVANSKÝ SBORNÍK.

Ročník VI. — 1887 — Číslo 3.


## Z dějin Národního divadla ve Varšavě.

Ze zpomínek **K. Vl. Wójcického.**[1])

Budova národního divadla, jež řídil nejprve Vojtěch Bogusławski a po něm jeho zeť Ludvík Osiński, stávala na rohu ulice Fretovy a náměstí Krasińských. Vystavěl ji František Ryx. komorník Stanislava Augusta, r. 1779. dle plánu vlaského stavitele Bonaventury Solariho pomocí královskou a kněžny Alžběty Lubomirské. Ale v budově této ve druhém roce nastoupení tohoto krále na trůn nekonalo se přec první otevření divadla národního. U saské zahrady, kde jest nyní jízdárna, vystavěl August Silný divadlo, v němž nadešla ta slavnostní chvíle polského umění dramatického.

Nemohouce jen zběžně se jí dotknouti, povíme poněkud zevrubněji, co o slavnosti vyprávěli pamětníci.

Veliký ruch nastal ve Varšavě dne 19. listopadu r. 1765. Na rozích ulic obracel zástup zvědavých obyvatelův oči své na veliké návěští, na němž tučnými literami bylo vytisknuto

„Divadelní návěští.

Herci polských komedií Jeho král. Milosti budou dne 19. listopadu provozovati Dotěry, komediji ve třech jednáních s velikými balety. Počátek bude o 6. hodině, a bude se platiti:

Za jeden lístek „do cirkulu" devět tynfů.[2])
Za jeden lístek do prvého patra devět tynfů
Za jeden lístek do lože ve přízemí šest tynfů.
Za jeden lístek do přízemí sedm šestáků.[3])
Za jeden lístek do třetího patra pět šestáků.
Odpoledne budou se lístky prodávati v domě operním.

Zpráva o tom rychle se roznesla po celém městě. Byla to věc nová a neslýchaná: divadlo polské ve Varšavě a to za lístky

[1]) V. „Warszawa i jej społeczność".
[2]) Dle Tad. Czackého měl tehdejší tynt cenu jednoho zl. polského o osmi groších.
[3]) Stříbrná mince = 6 gr.

zaplacené! Za krále Augusta III. dávány byly v tomto divadle opery, ale dům býval prázdný, ač měl každý navštěvovatel vstup volný, neboť se nedostávalo těch, již by byli chtěli poslouchati zpěváky německé.

August III. rád býval v divadle, a každý se divil jeho trpělivosti, s jakouž od počátku až do konce poslouchával každou operu, byť i byla několikráte opakována. Několik dvořanů provázelo krále obyčejně do tohoto divadla; na prvém představení bývala tato hromádka četnější, ale na druhém a každém následujícím zmenšovala se tak, že nejednou byl August III. do divadla pouze doprovázen, a zůstalo tam s ním sotva několik dvořanů, konajících službu, kromě společnosti pánů zvláště pozvaných. Německé figle, jak obyčejně divadlo to nazýváno, nebyly s to, aby přivábily šlechtu anebo měšťany varšavské, kupců německých však bylo poskrovnu.

Stanislav August již v prvém roce svého nastoupení na trůn si umínil, že otevře stálé divadlo ve Varšavě, své residenci. Byly tedy vyhledávány mladé osoby, kteréž by bylo možná vzdělati k umění dramatickému. Konáno to naspěch, aby co nejrychleji bylo vyhověno vůli královské. Společnosť herecká tak spěšně sebraná nemohla ovšem vyhověti požadavkům umění; ale přece nalezl se tu neobyčejný komický talent v herci Świeżawském, jenž pak byl dlouhou dobu pravou ozdobou jeviště polského.

Král přemýšlel tehdáž, koho by z četné své družiny vybral, aby napsal divadelní kus k otevření divadla již zařízeného. Vyvolil si Jos. Bielawského, křídelního pobočníka vrchního vojenského velitele velkoknížectví litevského, jenž byl panovníku tomu znám ze drobných veršíků příležitostných.

Bielawski, poctěn jsa touto volbou a maje nařízeno, aby si pospíšil, podjal se práce s velikým zápalem a za několik dní napsal Dotěry.

Ačkoli cena lístků v tehdejších časech byla dosti vysoká, přece neslýchaná novota, účastenství dovolené, jak šlechtě tak měšťanům společné za poplatek, shromáždila četnou společnosť. Všecky lístky byly rozprodány, a jakmile nastal soumrak, celou hodinu před početím hry bylo divadlo v obležení. Osoby, mající lístky, stály v hustých zástupech u vchodů do divadla, větší množství pak na ulici očekávalo příchod králův a dvořanův.

Bylo již tma, když udeřením šesté hodiny na zámku z krakovské brány vyjelo na koních několik hajduků s rozžatými pochodněmi; za nimi před šestispřežným kočárem běželi dva běhouni ve střevících a punčochách — klobouky jejich ozdobené dlouhým peřím pštrosím, oděv pestrý a krátký velice bavil lid shromážděný na královském předměstí a v dalších ulicích. Běhouni rychle běžíce před kočárem, každou chvíli práskali malými bičíky.

Stanislav August, maje vlasy napudrované a hojně i vkusně skadeřené, vyhlížel z kočáru vlídně se usmívaje, a ukláněl se lidu, jenž hlasitě a srdečně provolával slávu králi. Všickni byli té blahé

naděje, že s jeho panováním nastanou opět dobré časy. Jsa mlád a Piast rodem, měl i čas před sebou i náklonnosť celého národa. Otevření divadla polského bylo (jak se všem zdálo) připovědí skvělé budoucnosti celé zemi.

Královský kočár byl obklíčen jízdným oddílem královské gardy, a za ním táhla se dlouhá řada kočárů zvaných pánův, jakož i dvořanů. Provolávání slávy provázelo krále po celé cestě, u divadla pak bylo ještě hlučnější, neboť zde také zástup byl četnější.

Po schodech pokrytých koberci přišel Stanislav August do královské lože bohatě upravené; celé divadlo bylo skvěle osvětleno Shromáždění vidouce krále povstali a pozdravili jej hlučným provoláváním; dámy nádherně oděné připojily své něžné hlasy, povívajíce s neobyčejným zápalem jednak šátky, jednak vějíři — vždyť viděly nejkrásnějšího muže nejušlechtilejšího vzrůstu. Kontušová šlechta, která tehdáž ještě převládala ve přízemí, podhodivši čapky vzhůru, zařinčela šavlemi. Řinkot zbraní v pevných rukách mísil se s radostným provoláváním. Stanislav August v plném půvabu mládí, damami, kteréž měly přístup ku dvoru, zvaný Apollinem, maje obličej rozzářený štěstím, nahnuv se z lože vlidně všem se ukláněl.

Na dané znamení počal orchestr hráti a provolávání utichlo. Opona se zdvihla, počala se hra. Jeviště představovalo Parnass, s něhožto zvolna sestoupila Thalia, musa divadelní, a přiblíživši se k loži královské, se hlubokou poklonou promluvila takto:

„Ja co od tylu wieków z łona wszystkich krajów
Wzdychałam do zniszczenia Sarmackich zwyczajów,
Przecież dotąd nie mogłam z dopuszczenia bogów
Wyśmiać mądrym widokiem tak grubych nałogów,
W których leżała Polska nie bez urągania,
Wyglądając twojego królu panowania.
Bo nie było, ktoby mi dał życie w Warszawie;
Tobie ten los zostawił honor Stanisławie,
Abyś idąc przykładem Wielkiego Ludwika,
Pozwolił mi tchnąć duchem polskiego języka.
Mnie, którą wiek osłabił i ujął rzeźwości
Odważam się po polsku uczyć w méj starości,
Aby tém dostateczniéj úmysł twój wspaniały,
Mądry królu, świat poznał z potomnością cały."

Po slovech těchto rozléhalo se hromové volání: Výborně! Každou chvíli podněcováno dvořany, komorníky a krásnými damami; neboť kontušovští ve přízemí uslyševše, že je tam řeč o sarmatských obyčejích, jež mají v posměch býti dány, počali bručeti a čím dále tím více se durdili. Hněv jejich teprv potom trochu se utišil, když opona spadla a orchestr opět zahrál zvučnou polonezu.

Komedije Bielawského všeobecně se líbila; nešetřeno potlesku, a hra se skončila s nejlepším výsledkem. Stejně radostné provolávání provázelo krále na zpáteční cestě až do samého hradu.

*

Po dlouhá léta zachovalo divadlo svůj původní zevnějšek; později jej upestřily četné krámy židovské tam, kde dříve bývala prostranná síň vchodová. Hlediště bylo též prostranné; tehdejší přátelé a navštěvovatelé divadla měli v něm dostatečné místo.

Lože pohodlné byly ve přízemí, v prvém a druhém patře, jakož i na gallerii; křesel nebylo, ježto v celém přízemí byla jen místa ku stání po čtyřech zl. polských. Později tam postaveno několik lavic, a teprve v posledních letech zřízeno pouze několik řad křesel.

Ve přízemí a na posledním místě bývali vlastně vzdělaní navštěvovatelé a dobří posuzovatelé každého plodu dramatického, jenž objevil se na jevišti.

Poslední místo — paradyz — zaujímali akademikové se školní mládeží. Ti všickni pilně tam střehli oblíbeného místa Stanislava Staszice, státníka a spisov. polského, aby nikdo se neopovážil na ně usednouti. Ačkoli se přiházelo, že Staszic za příčinou pilného zaměstnání v ministerstvě vnitřních záležitostí nepřišel do divadla, přec jej prázdné místo vždy očekávalo.

Místnosti divadelní osvětleny byly voskovými svícemi; teprve později byly zařízeny žirandole s olejovými lampami.

Divadlo šířilo dobrý vkus, budilo lásku k literatuře dramatické a vůbec život literarní, neboť nejen že dalo podnět k novým plodům dramatickým, nýbrž vzbudilo i kritiku.

Ačkoli za prvou myšlénku stálého divadla děkovati jest králi Stanislavu Augustovi, jenž, jak jsme pověděli, tak okázale je byl otevřel, přece další jeho udržení a rozvoj odpovídající duchu času i současných událostí jest výhradně dílem Vojtěcha Bogusławského. Muž tento zasluhuje, aby mu byl postaven pomník před budovou divadel varšavských. Stanislav August podle dvora francouzského přál si ovšem dramatických představení; s tou myšlénkou se netajil, ano i dvorský básník Bielawski vyslovil ji ve svém proslovu — ale brzy na to svěřil celou záležitosť umění dramatického komorníku svému Ryxovi, a divadlo tak rychle by bývalo uzavřeno, jak rychle bylo otevřeno, kdyby se ho nebyl ujal Bogusławski.

Podáme zde některá data ze života tohoto muže tak činného a obětivého. Bogusławski se nar. r. 1760. ve vsi Glinně u Poznaně; vědeckého vzdělání nabyl ve šlechtickém konviktě piaristském ve Varšavě. Když ku konci svých studií konal zkoušku poslední, přítomný právě biskup Sołtyk, kníže severský, byl tak uspokojen všestrannou schopností mladého Bogusławského, že jej přijal do služby jako páže své. Brzy na to byl kníže-biskup nucen opustiti zemi, a Bogusławski vstoupil do pluku gardy litevské; leč když ho minul postup, jehož skutečně zasluhoval, rozhořčen nespravedlností opustil stav vojenský, aby se věnoval zemskému divadlu. Uveden tam podkomořím Wojnou v kvetoucím věku svém, vystoupil poprvé na jevišti varšavském r. 1778. v komediji „Fałszywe poufanie“, kterou sám byl přeložil. Dle prvého vystoupení jeho bylo lze souditi, že bude z něho umělec znamenitý. Mocný

jeho talent vždy více se rozvíjející počal působiti zvláště na zvelebení a zdokonalení divadla. Bogusławski první se ujav myšlénky uvésti operu polskou na jeviště, vložil z větší části písně do opery Frant. Bohomolca: „Nędza uszczęśliwiona“, k nížto složil hudbu Matěj Kamiński, a provedl ji k neobyčejné spokojenosti obecenstva. Zakořeněný předsudek, že polské divadlo nemůže míti vlastní opery, šťastně a slavně tím způsobem byl vyvrácen. Na to přeloživ několik oper francouzských a italských, jako r. 1781. operu Sachiniho „Dla miłości zmyślone szaleństwo“, dne 13. července r. 1780. vypravil operu s hudbou Pasielliho zvanou: Fraskatanka čili Dziewczyna zalotna. Byl to prvý příklad představení opery s velikými ariemi a sbory v jazyku polském. Ten den je zapsán trvalými literami ve kronice divadel polských, zejména v dějinách opery na jevišti polském.

Ale nejpochvalnější přijetí těchto snah Bogusławského nedostačovalo jeho záměrům: onť chtěl ještě na vyšším stupni viděti divadlo zemské a po dlouhém úsilí, po práci namáhavé koncem r. 1793. vypravil velikou operu, celou v recitativech, nazvanou Axur, král Ormus. Neobyčejné nadšení, s jakýmž obecenstvo přijalo tuto operu. zdvojnásobilo horlivosť Bogusławského a vzbudilo v něm zároveň myšlénku, aby utvořil operu polskou v rozměrech ještě větších. Proto brzy na to, totiž hned v následujícím r. 1794. uzřela Varšava na jevišti původní operu Bogusławského s hudbou Jana Stefaniho: Cud mniemany čili Krakowiacy i Gorale. Hudba její je prostá a přec tak silně jímající srdce posluchačů. Proto také nejen studentská píseň, leč i mnoho jiných arií z té opery bylo zpíváno v celé zemi; proto také opera, podporovaná talentem Bogusławského, jenž zpíval úlohu studentovu, dočekala se za největších důkazův uspokojení obecenstva — stého a několikátého představení! Ale Bogusławski nebyl jen ve Varšavě znám jako znamenitý dramatický umělec a spisovatel; i Krakov, Lvov, Vilno, Grodno, Dubno. Poznaň, Gdánsko a mnohá jiná města, kam zavítal se svou společností, se zápalem opakovala potlesk varšavský a podporovala snahy Bogusławského. Od r. 1780. navštěvoval umělec ten pořadem tato města, odvážně bojoval s protivenstvím všelikého druhu a nejednou i s tajnou závistí, jen aby vzkřísil a ustálil v zemi hru polskou, která se již k úpadku počala chýliti. Smělým a otevřeným konáním konečně vzbudil pozornosť Stanislava Augusta, jenž mu nařídil, aby se svou společností se odebral do Grodna a otevřel tam divadlo za času sněmování r. 1784. Ukončiv určená představení navrátil se do Varšavy; nemoha zde však hráti za příčinou překážek jemu kladených, odjel se svými umělci do Vilna. Zde byl s radostí a úctou přijat osobami, kteréžto si vážily talentu, umění a obětivosti, a již také si umínil, že zde navždy zůstane, když r. 1790. rozkazem královským byl povolán do Varšavy, kde Stanislav August jeho společnosti udělil titul „národních umělcův“ a Bogusławského poctil hodností „ředitele divadel královských“. (Pokračování.)

# Ze života českého básníka.

Podává J. Arbes.

Laskavostí muže, který sice nikdy ve veřejnosti nevystupoval, ale za dob studentských před více nežli půl stoletím byl věrným soudruhem Máchovým, umožněno nám podati nové příspěvky k životopisu genialního básníka „Máje“.

Pisatel zápisků, nyní již kmet 74letý, rodem z Benešova, seznámil se s Karlem Hynkem Máchou v posledním čtvrtletí roku 1831., když odbyv průpravná studia na německém gymnasiu v Benešově, zavítal do Prahy, by zde v studiích pokračoval.

V „logice“ bylo tehda zapsáno přes 300 posluchačů, kteří podle tehdejšího zvyku byli v kolleji rozsednuti v pořádku abecedním, tak že důvěrník náš — jenž si z důležitých příčin přeje, aby jméno jeho, jež počíná písmeny „Ma“, zůstalo až do jeho smrti zatajeno — sedával vedle Máchy.

Jak známo, bylo tehdejší vyučování úplně německé a posluchači rozmlouvávali z větší části i mezi sebou po německu. Mácha však mluvil česky a smával se, když soudruh jeho, jenž byl přišel do Prahy skoro úplně poněmčilý a jazyka českého, své mateřštiny aspoň co do správnosti neznalý, chybně se vyjadřoval. „Zastyděl jsem se,“ píše náš důvěrník, a počal se cvičiti v češtině, z počátku sám, později návodem a přispěním Máchovým. „Zastyděl jsem se, že Čechem jsa byl jsem v jazyku mateřském tak neumělým.

Teprve nyní jsem poznával, jak krásným a lahodným jest jazyk český, teprve nyní jsem začal chápati, jak krásné byly české písně, které mi druhdy matička má zpívávala, a jak daleko zůstal jsem ve svém vzdělání za posluchači aspoň poměrně šťastnějšími, kteří byli, jako Hynek Mácha, studovali na gymnasiích pražských, ať již na akademickém gymnasiu staroměstském pod proslulým Josefem Jungmannem, nebo na novoměstském, jež absolvoval Mácha, kterýž byl již jako gymnasista ve styku s posluchači na gymnasiu akademickém navštěvuje české nedělní přednášky Jungmannovy, které odbývány po exhortě a na které později uvedl i mne.

Mácha uvedl mne i do své domácnosti. Otec jeho krupařil. Měl moučný krám v přízemí úzkého domku vedle ‚kamenného stolu‘ na nynějším Karlově náměstí. Do bytu chodilo se krámem a kuchyňkou, kterouž se přišlo do staveníčka uprostřed dvorku a sice do světnice, která bývala druhdy nejspíše pekárnou, o jediném obloukovitém okně. Světnička ta byla velmi tmavá; Hynek Mácha obýval ji sám, což bylo příčinou, že se u něho přátelé a známí častěji scházívali.“

Dle zápisků našeho důvěrníka navštěvovali tehda Máchu nejčastěji následující mladíci: Hošek (zemřel jako lučebník v Petrohradě), Bonet (zemřel jako professor ve Lvově), Nus, kterýž měl ještě r. 1880 letohrádek před Strahovskou branou a zemřel jako generalní intendant, Karel Jaromír Erben, Náhlovský

(zemřel jako professor v Polsku), Kalina, kterýž byl později i vychovatelem v Srbsku, Havlík (zemřel jako c. k. soudce asi přede dvěma lety), Václav Štulc, nynější probošt vyšehradský, Eduard Hindl, ekonom (o němž se praví, že žije nyní v Praze), Antonín Strohbach, Karel Sabina, pak Kudrna, nyní lékař v Netolicích a otec doktorů Kudrnů v Praze, Josef Pokorný, jenž psával tehda rozličné básničky pro Krameriovo „Večerní vyražení", Václav Filípek a někdy i Franta Šumavský.

Byla to tudíž společnosť nad míru různá a netoliko co do povah, nýbrž i co do cílů; všechny však pojila jediná myšlénka: láska k vlasti a jazyku českému, tehdáž pastorkovi ve škole i v úřadě, ba i ve veřejném životě, kde všady pokládán za jazyk vzdělanců nedůstojný, kdežto němčina, byť sebe pitoměji drmolená, pokládána za znak „noblessy".

U Máchy nebavili se však mladíci tito hrou a podobným způsobem, nýbrž rozmluvami o všem, co může vzdělané mladíky zajímati. „Stýskávali jsme si," píše náš důvěrník, „na bídné zřízení školní, na špatné vychovávání lidu, jenž byl úplně zanedbáván, a všickni jsme se shodovali v tom, že jest především třeba, by všady, kde to vůbec jen možno, zřizovány byly české knihovny a pořádána byla česká divadelní představení. Každý z nás pokládal za svou povinnosť rozšiřovati všemožným způsobem české spisy.

Ti, kdož se zabývali písemnictvím, předčítali zde své pokusy buď veršem nebo prosou; Mácha obyčejně opravoval, co zdálo se mu býti chybným.

Jak jsme byli pro literaturu zaujati, toho důkazem jest okolnosť, že nemohli jsme se dočkati chvíle, až vyjdou redakcí Šumavského a Filípka ohlášené časopisy „Samo" a „Čech", v jichž vydávání uvázal se syn královéhradeckého knihkupce Hostivita Pospíšila, Jaroslav, jenž byl tehda útlý mladíček a měl krámeček českých knih v Liliové ulici vedle pivovaru „u štiky" na Starém městě.

Rozumí se samo sebou, že hovořívali jsme u Máchy nejčastěji o literatuře české a trudných poměrech českých, stýskajíce si, kterak živel německý českou národnosť dusí, a uvažovali také prostředky, kterýmiž by se to dalo odvrátiti.

Když kdysi přišel na přetřes i výrok Dobrovského, který se vzdával, jak známo, naděje v znovuvzkříšení národnosti české, vyjádřiv se, jak tehda ujišťováno, k Jungmannovi, že pokládá jazyk český za mrtvý, vyslovil i Mácha své mínění, jež mi aspoň co do smyslu utkvělo do dnešního dne v paměti.

‚Dobrovský,' pravil Mácha, ‚žije v kruzích šlechtických a jest prodchnut protislovanským duchem, jenž v nich vládne. Nechme jich a nebojme se kruhů odrodilých! Jen ať nepracují proti nám ‚s hůry'! Bude-li studentstvo mezi lidem pracovati ku probuzení ducha českého — překonáme odrodilce. Postaví-li se každý z nás dle možnosti ‚z dola' proti oněm ‚horám' a budeme-li pravými vlastenci — zvítězíme.'"



**Slovanské kroje (kroj český).**

Tím a podobným způsobem rozdmychován v úzkém kruhu přátel a známých Máchových zápal pro českou věc. A že právě v tom smyslu, jak bylo v kruhu Máchově uvažováno, později i mezi lidem působeno, toho důkazem jsou dva listy z roku 1832., jež nám byl důvěrník náš doručil. Vrhajíť nad míru intensivní světlo na tehdejší kulturní poměry v Čechách, tak že je níže reprodukujeme skoro v úplném znění.

První list jest z péra Josefa Pokorného, o němž již Karel Sabina ve svém životopisném nástinu o Máchovi z roku 1845. praví, že byl jedním z oněch tří přátel Máchových (Pokorný, Franěk a Beneš), kteří kromě Eduarda Hindla měli největší vliv na duševní rozvoj Máchův, poněvadž — jak do slova praví, „byli to rozervanci, z příčin důležitých s poměry svého života nespokojení, mladíci, z nichžto každý byl by zasluhoval zvláštního povaho- a životopisce.“

Pokorného, o němž zde řeč, charakterisuje Sabina jako hlubokomyslného mladíka, jenž byl zahořel „pro svatou věc naší vlasti jsa pln vznešených záměrů“. Máchu a Pokorného „spojovalo jediné pouto: vlastenectví, jež bylo hlavním a jediným živlem bytosti Pokorného, kterýž vše ostatní pokládal za věc vedlejší, nepatrnou a malichernou, tak že právě toto vlastenectví jeho bylo v tehdejší době také zárodkem jeho výstřednosti.“

V jednom dopise Pokorného k Máchovi nalézají se tato slova:

„Bratře, srdce slovanské!

Ty dny obdržel jsem list Tvůj právě v ten čas, když jsem měl staroslavnou Prahu opustit a do otčiny se navrátiti... Byloť mým a druhů mých záměrem vykonati pouť po vlastech ve krajinách, kde drahý hlahol vlastenecký se rozléhá a navštíviti bratry, jež se stejným duchem a horlivostí rozdílným způsobem blahu národnímu se oddávají a drahé dědictví otců svých usilovně zachrániti se snaží...

Než nejen nehody povětrné zdržely mne od předsevzetí, nýbrž i značnější choroba po celé dva týhodny z domu mi vyjíti bránila, později pak slabostí nemohl jsem se na vzdálenější pouť odebrati.

Což pak Tys dělal, jak ses bavil? Nač jsi myslil, zajisté mi známo, třeba ústa Tvá mi blahodatné zámysly v duši Tvé vzniklé nezjevila... Odpusť, že chlubné svědectví dávám o projevenéni účinku Tvé snahy; směle tuto vyznávám, že *kdyby se ve vlasti polovice jinošstva v zápalu podobala Tobě*, zajisté by oživený samolet brzy z rumů se vznesl“ — — —

Sabina připomíná, že „charaktery takové (jako byl Máchův přítel Pokorný), náležely mezi nejdůležitější v těchto dobách, neboť umírající a zacházející slunce národnosti naší vzkřísilo a vyjasnilo se pouze snažením takových pro svatou věc roznícených vlastenců,“ a končí: „Nelze nám pochybovati, že tato *čistá i skvělá povaha vlastenecká na Máchu patrně působila a v čistém snažení národním jej sílila.*“

Zajímavého mladíka toho charakterisuje důvěrník náš ve svých zápiskách v tento smysl: „Pokorný byl rodák benešovský a se mnou spřízněn; otec jeho byl pekařem a bratrancem mé babičky. Gymnasium absolvoval v Benešově. Byl postavy nápadně vysoké a štíhlé a vůbec sličného vzezření. Byl to veselý jinoch a takměř poeta natus. Již na gymnasiu obveseloval nás svými verši, však obsahu převahou šprýmovného. Verše své psal mateřštinou, ovšem jen mluvou obecnou, neboť pravopisu a gramatiky české jsme tehda neznali. Jako posluchač filosofie a sice ‚logiky' byl odveden k vojsku, ačkoli byl jinak těla slabého a dobrým vysvědčením z prvního běhu vykázati se mohl.

Když stál pod vojenskou mírou a byl v jazyku německém tázán, schází-li mu něco, odpověděl rozmarně jakousi českou průpovídkou. Já, kterýž jsem byl přítomen, ulekl jsem se, že bude pro tuto svou ‚prostořekosť' odveden. Obava moje nebyla bezdůvodna: byl skutečně odveden.

Když před svým odchodem ku svému pluku do Kutné Hory se mnou se loučil, byl nad míru smuten. Pravil, že jistě zahyne, a prosil, abych jej českým čtením zaopatřoval. Dal jsem mu na cestu některé české knihy, zejména Hankovo ‚Starobylé skládanie', což jej velmi těšilo. Jsa sirotkem ze zchudlé rodiny neměl hmotných prostředků, by si mohl i knihy kupovati.

Na vojně, jak mi později častěji psával, byl zhusta trestán pro sarkastické verše o vojenské supernaci, kterýmiž popisoval stěny, když někde na stráži stál."

Dne 2. července 1832. napsal Pokorný důvěrníku našemu list, z kterého vyjímáme:

„Velmi velikou radosť cítí srdce mé truchlivé — truchlivé proto, poněvadž u Vaší přítomnosti žíti mně nelze, Vy schovanci umèn. Nyní já jsem syn Smrtoně; protož já nucen jsem všemu výhosť dáti, co jímavé, krásné, něžné srdci mému bylo.

Nyní své oudy třikrát denně cvičenkou vojenskou ocelím a to jest ručnicí dlouhou, tak že ráno od 5 až do 7, v poledne od 12 až do 1½, konečně od 4 až do 6 hodin ruce mé ručnice tíží. Místo péra ručnici, místo hlavy tělo, místo ‚pán' — ‚nováček'; místo ‚oni' — ty neb vy — to jest bolestné, krušné — při tom krvácí mé srdce outlé a citlivé. Však páni důstojníci mně neříkají ‚ty', ‚vy' neb ‚on'; všickni od desátníka až k setníkovi říkají mně ‚oni'. Také sprostí spoludruhové mně říkají ‚oni' a všickni zbrojnošové jsou na mne pyšni, neb říkají: ‚U našeho pluku máme mudrce'!

Však to mne nic netěší; jedině samota v hájích, kde svůj osud rozvažuji — — — —

Co se básní týče, vypracoval jsem jen jednu: ‚Spánek mé milenky.' Nemámť čas, bych mohl pracovat, neboť pořád ještě v své cvičence ležet musím — — —

Tu českou mluvnici mně odešli po tom muži, který Tobě psaní odevzdá. A několik řádků mně pošli, abych věděl, jak se máš. Tu báseň dej mému příteli Máchovi, aby ji opravil;

co na nic jest a hrubé, aby opiloval. Báseň tu jsem dělal v háji. Potom ji dej Krameriusovi, aby ji tisknul.

Potom mi také pošli ty exempláry, co jsou ty mé básně tištěny (Otčiny hlas a Na nový rok); neb ten muž se v Praze asi tři nebo pět dní zdrží. Tak se o to postarej, abys mi to odeslal.

Cestu svou Ti vypišu až po druhé — z Prahy až do Čáslavi — neb vím, že také času mnoho nemáš, zkoušky jsou přede dveřmi."

Potud úryvek z listu Pokorného z Kutné Hory zaslaného.

(Pokračování.)

---

# Jest Macedonie srbská či bulharská?

Studie B. Popelky.

(Pokračování.)

„Konečně jest mi se ještě zmíniti," pokračoval potom, „o klášteru chilendarském na samém kraji jihovýchodní (řečník pravil severovýchodní!) Macedonie, oné nejstarší a nejproslulejší svatyni srbské, která je ozdobou a pýchou všeho pravoslaví, odkudž vyšel onen arcipastýř a světec, jenž jakožto syn královský posloužil národu srbskému, a možno říci, že položil základ srbské osvěty. Myslím na sv. Sávu a podle toho se může dojista říci, že nebýti Chilendára a zakladatele jeho, nebylo by na poloostrově balkanském pravoslavného Srba a krásných srbských jmen, jako Jovan, Radovan, Milovan, Milan, nýbrž by bylo slyšeti jména jiná, našemu srbskému uchu nemilá! Nyní teprve se naznává, že jsou velmi řídky věky, které rodí duchy tak prozíravé, jako byl první Nemanja a jeho svatý syn, kteří založili onu svatyni na samých hranicích, kam až zasahuje náš živel vůbec. Tam žije dnes kolem 300 svatých otců, kteří se modlí k Bohu za dlouhý život a stálé zdraví srbského krále, za národ srbský a všechen lid křesťanský. Tam se podnes chovají posvátné věci, literatura a jiné starožitnosti srbské. Tam na Svaté Hoře byli do nedávna srbští kaludjerové (mnichové) ještě v pěti jiných klášteřích. Klášter chilendárský má po celém poloostrově balkanském své metochy, jako i Dečany, své kazatele a zpovědníky, v Asii má, bychom tak řekli, filiálku, kde mnichům dovoleno vztyčovati i svůj prapor na budově chilendárské, podobně pak i v Cařihradě a v Soluni, kde jsou ještě i jiné srbské svatyně a kde je i hrob srbského vojvody Dojčina. Pod Solunní, na poloostrově Kasandřině, je hrob dcery cara Lazara, sultanky Milevy, která darovala nejdelší a nejkrásnější pole mezi Svatou Horou a Solunní všem svatohorským klášterům, ze kterýchžto polí se podnes živí netoliko 7000 svatohorských modlitebníků a poutníci, nýbrž značné množství plodin z nich se ještě i prodává.

Klášter chilendárský má ještě jeden sobě podřízený klášter sv. Jana Předchůdce, jehož Řekové jmenují Prodromos, dvě ho-

diny od Serezu. I to je zbožný základ cara Dušana a žije v něm dnes asi 20 modlitebníků. Car Dušan v diplomu svém ustanovil, že ohromný tento klášter má zůstati na věky pod Chilendárem, což se podnes zachovává.

To jsou, milí bratři a druhové, všechno naše země a v nich čistý, v ničem dosud neporušený národ náš. My jsme si ve všem bez rozdílu stejni, po krvi, po víře, po jazyku, po kroji a obyčejích, stejni s bratry svými v Šumadii,[5]) v Bosně, Hercegovině, Dalmacii, Zetě, ve Srěmu, v Bačce a v Banátě. Vidíte tedy, bratři, co hlásá všemu světu, čí jest ta země. A jestli dnes nějaký hříšník vztahuje drzou svoji ruku od severovýchodu, s Volho-Kamy, odkud pocházejí předkové Bulharů, od západu pak nějaký potomek Teutonů (Rakušané?), aby zaujali domovinu naši, zničili naši národnosť, pohubili naše svatyně a starožitnosti, hroby našich pradědů, carův a králův aby pošlapali a zotvírali: toho nás Bůh uchovej! To se nesmí státi, dokud bude jeden jediný Srb v zemi srbské.

My jsme v pravém Srbsku a v Macedonii každou píď pokropili krví a poseli ji srbskými kostmi bráníce a hájíce blahoslavené své domoviny. A právě nyní zase objevuje se jakási morová rána a nehledíc ani nejméně na naše práva chce nás pokryti mrakem, věčnou tmou!

Před šesti roky přednesli vaši zástupcové práva a požadavky naše berlínskému sjezdu a ten veliký evropský areopág zadal jim slavně slovo své, že učiní národu srbskému v Macedonii a Starém Srbsku po vůli. Máme se tedy znova dožadovati svých práv?"

Po slovech těchto zavzněl ze shromáždění hlas: Ano! My hotovi jsme za právo své položiti i život proti Bulharům a proti každé moci, jež by chtěla zaujímati země naše.

Ve smyslu Sávově mluvili i ostatní řečníci a schválena resoluce, jíž se konstatuje, že Macedonci a Starosrbové jsou částí národa srbského, a protestuje se proti záměrům bulharským vzhledem k Macedonii.

Telegramů došlo k táboru tomuto, jehož prý se súčastnilo na 3000 osob, většinou samých prý „Macedonců", veliká síla. Bulhaři se v nich nazývají cizinci a dušmany (telegram z Krnševce), dává se o nich výraz myšlénce, že právo a Bůh je na straně srbské (z Jagodiny), vyzývá se jimi shromáždění, aby zřetel svůj obrátilo ke školství a k literatuře, poněvadž školou a písemnictvím se nejvíce šíří národní uvědomělosť (z Bělehradu, kandidáti učitelšti), vybízí se k práci k tomu směřující, aby srbská Macedonie byla co nejdříve spojena s matkou Srbií (z Kladova), Bulharům se vyčítá, že oni mají nejméně práva šlapati nohama právo srbské, poněvadž jsou Srbům dlužni za své osvobození (z Požehy) atd.

Třetí tábor konán byl 10. března (st. st.) ve Vranji za slabého poměrně účastenství lidu. Súčastniloť prý se ho pouze kolem 2000 osob. Jako na předešlých dvou táborech, tak i ve

[5]) T. j. nynější království srbské.

Vranji dokazováno z dějin, národních písní a obyčejů, z jazyka a z kroje, že Macedonie i Staré Srbsko jsou země srbské, k nimž tedy právo mají Srbové a nikoliv Bulhaři. Nebudeme tedy o táboře vranjském šířiti mnoho slov a dotkneme pouze, že jeden z řečníků (Kuzma Bačovič) viděl na celém Balkaně jenom Srby, tak asi, jako někteří naši dějezpytcové vidí v celé Evropě pouze Slovany — a že shromáždění vyslovilo souhlas s kroky, jež učinili Řekové v Macedonii a v království proti agitacím bulharským, které jsou právě tak namířeny na srbskou národnosť jako na řeckou.

Za podobným účelem, t. j. aby se protestovalo proti nárokům bulharským na Macedonii a dokázalo, že Macedonie je zemí srbskou, konána 10. března (st. st.) v Bělehradě schůze akademického družstva „Pobratimstvo", v níž bylo přítomno několik set osob. Obšírnou a v mnohé příčině velmi zajímavou přednášku měl ve schůzi té Svetislav Simič. Způsobem poněkud vědečtějším, nežli se stalo na táborech, Simič dokazoval, že nářečí, jímž mluví lid macedonský, je srbštině bližší nežli bulharštině, z čehož ovšem dovodil, že Macedonie — nehledíc ani k dějinám, je zemí srbskou. Z filologických důvodů Simičových buďtež uvedeny aspoň některé.

Starobulharské, čili jak Simič pravil staroslovanské *a* vyskytuje prý se v bulharštině buď také jako *a*, ale jen ve slabikách přízvučných, nebo — v nepřízvučných slabikách — přechází v ъ, na př. kъšta (srb. kuća), kъtanъ m. katana (vojín) atd. Toho prý v nářečí macedonském není. Skupiny *tja* a *dja* jeví se nám v bulharštině jako *šta* a *žda*, v srbštině pak jako *ća* a *đa* čili srbským pravopisem ћa a ђa, na př. vraštam — vraćam (vracím), vežde — veđa atd. V Macedonii se skupina tja a dja vyslovuje po způsobě srbském. Také skupina *pt* a *kt* vyskytuje se v bulharštině jako *št* a *žd*, v srbštině však jako ћ a ђ (ć, đ).

Další důvody zakládají se většinou na tvaroslovných rozdílech mezi oběma těmito jazyky. Rozdíl takový se na př. jeví v nom. plur., kde bulharština užívá pro mužská i ženská substantiva přípony *i* (zъbi, kravi), srbština pak pro mužská *i*, pro ženská *e* (zubi, krave); adjektiva mají v bulharštině v plur. vesměs příponu *i*: dobri zъbi, dobri kravi, dobri lozija atd., v srbštině pak má adjektivum pro každý rod zvláštní koncovku.

V resoluci schválené akademická mládež srbská vyslovuje své přesvědčení, že otázku macedonskou lze spravedlivě řešiti pouze na základě národopisné pravdy a vědy, a prohlašuje, že se jen na tomto základě řešiti musí. A dále praví: Z té příčiny srbská akademická mládež apeluje na svědomí bulharského národa a jeho omladiny, aby i ona stojíc na základě vědy a práva pozvedla hlasu svého ku vzájemné shodě a měla dobře na zřeteli, že by každá jiná cesta vzájemným interessům jen škodila.

Tábory tyto nadělaly mnoho hluku, zvláště mezi Srby, ale praktický výsledek jejich nebyl tak říkajíc žádný. Pokud mi známo, nedošlo ani k založení onoho srbskofrancouzského listu, jehož potřeba na táboře bělehradském uznána, poněvadž se jednak ne-

sešly zavčas žádné příspěvky, později pak došlo k válce mezi Srby a Bulhary, k válce, již započali Srbové jenom ze závisti a nikoliv z důvodů spravedlivých, a jež skončila pro ně tak hanebně. Nám Čechům, pěstujícím ideál slovanské vzájemnosti, ona bratrovražedná válka se zdála nepřirozenou, my neznajíce pravého stavu věci a vědouce, jak nepřátelsky o Bulhařích smýšlí srbská intelligence, jsme nechápali, že vůbec mohlo dojíti k válce mezi dvěma kmeny slovanskými, jichž prospěch toho přece vyžaduje, aby žili spolu v přátelství nejpevnějším. A přece byli Srbové úspěchem, jehož domohli se Bulhaři sloučením obojího Bulharska, tak podrážděni, že neváhali, jak řečeno, ze závisti vypověděti jim válku. O podrážděnosti a nevraživosti jisté části obyvatelstva srbského proti Bulharům podávají aspoň částečný obraz tábory, jichž průběh byl svrchu stručně vylíčen a které se ještě konaly skoro půl roku před prohlášením unie obojího Bulharska. Jest to zajisté zjev podivný a povšimnutí hodný, když intelligentní Srbové navrhují a schvalují resoluce, jimiž prohlašují, že by neváhali spojiti se proti Bulharům, proti národu bratrskému, s úhlavními nepřátely balkanského Slovanstva, s Řeky, o nichž je všeobecně známo, že totéž provozují na Balkaně, co u nás němečtí nacionálové a ústaváci nebo i Maďaři, poněčťují, v poddanství své a závislosť od sebe uvádějí, kde koho mohou! A přece mají i Bulhaři právo k Macedonii, právo mnohem důvodnější nežli Srbové, právo zrovna výhradní.

Jest ovšem pravda, co zastavatelé srbských požadavků vzhledem k Macedonii řekli o vlastnostech, jimiž se národ srbský od bulharského liší, ale jest otázka, zda ony vlastnosti, jež udány byly za neklamný znak národnosti srbské, má obyvatelstvo macedonské také opravdu do sebe. A na tuto otázku lze dáti pouze odpověď takovou, že nemá.

Jsou sice v Macedonii lidé, kteří neříkají „mežda“, nýbrž „medja“ (meďa) nebo „igraješti“ m igrajeći, jsou tam lidé, kteří slaví „krsno ime“ a „slavu“, kteří opěvují hrdinské skutky srbských junáků národních, kteří tedy jsou Srbové, ale jest jich tak málo, že v ohromném, převahujícím počtě Bulharů skoro úplně zanikají. A z těchto jednotlivých, jen tu a tam po skrovně se vyskytujících případů odvozovati hned všeobecně, že Macedonie je srbská, poněvadž se tam srbsky mluví, jest chybou, kterou lze sice odpustiti agitatorům, všech prostředků, pravých i nepravých, k dosažení svého cíle užívajícím, která však před soudem střízlivé veřejnosti neobstojí.

V Macedonii jsou také — a toho tuším neupře nikdo — starožitnosti pocházející z doby, kdy tam byli pány Srbové, ale starožitnosti tyto samy sebou nemohou býti důkazem tam, kde neběží o dobu dávno minulou, nýbrž o přítomnosť.

(Pokračování.)

# Čínské město moskevské.

(„Kitaj gorod".)

Cestovní črty.

Nakreslil Č. Hornov.

(Pokračování.)

Prohlédněme si blíže Červené náměstí. Dlouhá, veliká prostora obdélníková ve výměře 15 korců, podobající se tvarem, velikostí i sklonem povrchu našemu Karlovu náměstí, ohraničená se dvou delších stran zubovitou zdí kremelskou a Gostinným dvorem s rjadami, s kratších pak novým historickým museem a památným chrámem Vasilije Blaženého — toť Krasnaja ploščaď Volná, dlážděná prostora bez ozdobných sadů a oblíbených parků skytá bez překážky rozhled na všechny strany, pokryta jsouc jen míhajícími se po ní povozy a lidmi, spěchajícími za svými obchodními záležitostmi.

U prostřed náměstí proti Spaským vorotam vypíná se jediná ozdoba náměstí, výše již zmíněný pomník obou osvoboditelů Ruska: měšťana Minina a knížete Požarského. Na žulovém podstavci vidíme dvě bronzové, v nadživotní velikosti vyvedené postavy obou vlastenců: plamenného, nadšením unášejícího Minina, jenž líčí výmluvnými slovy a ukazuje významným gestem sedícímu, skličenému knížeti Požarskému záhubu vlasti a k osvobození pobádá. Na stranách podstavce nalézají se basreliefy: „Občané Nižegorodští snášejí své poklady k osvobození Moskvy", „Útěk Poláků z Moskvy", a nápis: „měšťanu Mininu a knížeti Požarskému vděčná Rus." Zastavíme se déle u tohoto pomníku a nemůžeme se ubrániti povzdechu. Jsme nadšeni skutkem, jejž toto umělecké dílo představuje, skutkem osvobození národa z pod jarma cizího a přece mísí se v toto naše nadšení zvuky rušivé při vzpomínce, že neoslavuje památník ten jenom volné, velké Rusko, ale i zničení a porobu druhého slovanského národa, Poláků.

Nová ozdoba přibýti má Červenému náměstí dle loňského ustanovení dumy moskevské tím, že má býti zasazena do zdi kremelské velká, umělecky provedená deska ke cti slovanských bratří, apoštolů Cyrilla a Methoděje, představující rodinu veškerých slovanských národů pod korouhví těchto světců, jednotu to ovšem jenom v kovu a obraze, neboť ve skutečnosti... ve skutečnosti jednoty pod touto korouhví není... tu vyhlíží to docela jinak...

Nejzajímavější budovou na Červeném náměstí je chrám Vasilije Blaženého, jinak Pokrovský sobor nazvaný, který se těší zajisté největší pozornosti nejen každého zbožného, pravoslavného Rusa, ale i každého do Moskvy zavítavšího cizince.

Jest to bez odporu jedna z největších památností Moskvy. Vše ostatní, co překvapuje nás nádherou, krásou, rozměry ve staré stolici, dá se anebo lépe řečeno dalo by se nahraditi, zři-

diti ještě jednou, vše to může býti dnes nebo zítra předčeno něčím jiným, více vynikajícím; ale vystavěti či lépe vysníti ještě jednou chrám Vasilije Blaženého nelze, naprosto nelze.

Řekl-li Viktor Hugo o chrámu Notre-Dame v Paříži, že jest to nejkrásnější a nejvelkolepější báseň středověku, lze o chrámu Vasilije Blaženého říci, že jest nejlepší zkazkou bojarské minulosti ruské.

Nevíme opravdu, čemu se na něm obdivovati více: zda fantastičnosti forem, bujnosti barev, či nevázanosti provedení. Všechno je nové, nevídané, překvapující.

Představte si spojení jedenácti kapliček různé výše a velikosti, každá jiné podoby a jiného tvaru v jediný celek, v jediný chrám, vše korunováno spoustou velkých, malých a ještě menších věžek s vybíhajícími cibulovitými a ananasovými kopulemi; spojení architektonicky harmonické, nikoli chaos. Ovšem nevyhovuje tento celek hlavnímu zákonu architektury — podřizovati vedlejší dekorativní myšlénky myšlénce hlavní — úplně; vedlejší myšlénky derou se do popředí na ujmu celku a každá tvoří sama o sobě částečně celek.

Vidíme všechny barvy v nejpestřejší směsi nalepeny na cibulovitých kopulích, jež mají každá nejen jiný tvar, ale i úplně jiné provedení a které střídají se k dovršení rozmanitosti se špičatými jehlancovitými věžicemi, jevícími na sobě tutéž různosť v provedení jako jich družky cibulovité.

Neskrocená obrazotvornosť stavitelova jako by si byla hnusila užiti myšlénky již jednou provedené, opakovati třeba jen nejmenší maličkosť, která byla již zde. Proto činí na nás tento výkvět či výstřelek ruského stavitelství dojem zdrcující originality. Neunáší nás velikostí hlavní myšlénky, nemluví k nám velebnou mluvou, jakou hovoří k srdci našemu naše gotické chrámy, ale zaslepuje nás množstvím motivů úplně nových, vynalézavostí nikde se neobjevující.

Je to povídka ruská, v níž zapomínáme pro skvělé a zajímavé episody na hlavní děj; cizokrajná bájná bylina, vybujevší ku nebi s povrchu země, před níž zůstaneme jako před antickou tajemnou Sfingou státi v němém úžasu a podivu.

Veškeré podrobnější popisy vymykají se péru. Na štěstí je známa i v cizině z nesčetných vyobrazení a probíhá zároveň s obrovským zvonem „Carem kolokolem“ cirkusovou pouť všemi zeměpisnými a cestopisnými knihami celého světa.

Jméno stavitele Pokrovského soboru není známo; příčinou je asi obyčejný osud všech velkých lidí, které nechápe a neoceňuje současnosť, vrstevníci. Mimo to počítati tu dlužno s okolností, že Pokrovský sobor vznikl v krvavé době Ivana Hrozného, kdy veškeré mysli od plodů uměleckých daleko byly odvráceny. Jen jedno zdá se býti jisto: že chrám Vasilije Blaženého pochází z ruky ruské, že stavitelem této památky je Rus.[1]) Okolnosť tato

[1]) **Má se za to, že i tato památka pochází z ruky italské. Red.**

je tím potěšitelnější, že všechny ostatní památky kremelské: Uspenský, Blagoreščenský, Archangelský sobor, Spaskija vorota atd. pocházejí z ruky cizinců, Italů.

Pověsť, podobná naší o slepém mládenci, vypravuje k vysvětlení záhady vzniku soboru a osoby stavitelovy, že chrám Vasilije Blaženého dal vystavěti Ivan Vasiljevič v dík za dobytí Kazaně r. 1554. A když pak šťastný stavitel dílo nejen ku spokojenosti, ale k obdivu všech vykonal, dostalo se mu od cara v odměnu otázky, zdali by ještě jeden podobný chrám vystavěti dovedl? Na kladnou odpověď umělcovu vypíchány mu z nařízení carova oči, aby nikdy více podobného díla mistrovského vykonati nemohl, a aby nikdo jiný mimo Moskvu a moskevské cary něčím podobným vychloubati se nemohl.

Nelze říci s jistotou, co na pověsti pravdivého. Možná, že stará pravda: velkosť že velkým mužům nejvíce škodí, je jedinou pravdou na ní. Poučnou kapitolkou o vděku lidském zůstane však vždycky.

Vnitřek stavby neskýtá ničeho zvláštního, až na podiv, jaký vzbuzuje kontrast téhož se zevnějškem; neboť jako je vnějšek nevšední, neobyčejný, tak je vnitřek všední, nepatrný: máme tu jedenáct malých, nízkých, temných kobek, nazvaných kaplemi — v jedné z nich nalézají se kosti sv. Vasilije Blaženého.

* * *

Protější stranu Červeného náměstí, čelem k Pokrovskému soboru hledící zaujímá nové historické museum a zajímavá ač nepatrná kaplička iverská.

Museum, ještě neotevřené, vyniká rozměry i provedením stavby; je to velká, pěkná budova v bohatém ač přeplněném ruském slohu, vystavěná nákladem 2 millionů rublů. Vadné je položení jeho, neboť je jenom s jedné strany úplně volné, tak že toliko s náměstí volný pohled skýtá.

Vedle musea nalézá se malá památná kaplička iverská, jejíž vážnosť a pověsť je v opačném přímo poměru s jejími rozměry. Malá budka ta je svátostí v očích každého pravoslavného Rusa, její pověsť dosahuje až do nejzazších konců rozsáhlé říše.

Nikdo neopomine, ať jde či jede okolo, pokloniti se jí hluboko a mnohokráte; každý pospíší si pokřižovati se před ní. Sta ba tisíce zbožných věřících obléhá ji při bohoslužbě a mnohokráte deset nalézá se jich v ní a u ní každé chvíle. Ba ani carové ruští nesmějí opominouti vzdáti jí hold, a kdykoli zavítá „samodržec vší Rusi“ do Moskvy, vede vždy první jeho cesta přímo do iverské kapličky, aby tam vykonána byla pobožnosť.

Kaple je neobyčejně bohata, neboť zbožnosť věřících otvírá jí nejen srdce, ale i kapsy a pokladny valného množství. Všecka ta nádhera, kterou jsme viděli v Kremlu a jeho soborech, nalézá se tu též. Leč toto bohatství netvoří hlavní poklad svatyně, všechen ten lesk nezjednal by jí úctu a vážnosť, jíž požívá, nikterak:

hlavní vzácnost její je obraz iverské či iberské Matky Boží, kopie zázračného obrazu, který se nade branou kláštera hory Athos nalézá, kopie, která prý rovněž jako original zázračnou mocí nadána jest.

O původním obraze vypravuje se následující legenda:

V devátém století, v době, když řádily ve východořímském císařství spory obrazoborců, žila nedaleko města Nikey zbožná vdova, mající u sebe obraz Bohorodičky. Bojíc se o něj a chtíc jej zachrániti před zničením a zhanobením, rozhodla se vrhnouti jej do moře. Pomodlivši se vroucně vykonala svůj úmysl.

Obraz zůstal vzpřímen státi nad vodou a mizel, mizel, až zmizel s očí překvapené vdovy.

Syn této vdovy utekl se později před pronásledováním obrazoborců do kláštera na hoře Athos a vypravoval tam mnichům též o přepodivném obraze své matky a o zázračném způsobu, jakým v moři zmizel. Brzy na to mnich zemřel. Uplynulo dvě stě let, v nichž uchovávalo se sdělení nikejského mnicha v ústech bratří, sdělujících si je od pokolení ku pokolení.

Tu bylo viděti jednoho dne na moři zářící ohnivý sloup, stojící nad plovoucím obrazem Mateře Boží. Mnichové vypravili hned loďku, aby přivezla zázračný obraz, ale tento se vzdaloval v témže poměru, v jakém se loďka k němu blížila. Druhého dne opakovalo se totéž, třetího také. Tu zjevila se večerem nejstaršímu z mnichů, bratru Gabrieli. Máť Boží ve snu a pravila jemu:

„Oznam opatu i bratřím, že jim chci dáti obraz svůj k ochraně a pomoci. Vkroč pak jen beze strachu bosou nohou na vlny a kráčej po nich k obrazu, který si vezmi.“

Stařec učinil, jak mu bylo veleno. V průvodu processí a za hlaholu zvonů vkročil na vlny, které ho nesly, přiblížil se k obrazu, vzal jej a odnesl do kláštera. Po mnohém uctění umístěn obraz na oltář chrámový, ale druhého dne našli jej viseti nade branou klášterní. Mniši sňali jej odtud a dali jej opět na čestné místo na oltáři. Obraz zmizel zase a s tvrdohlavostí již dříve osvědčenou zaujal opětně místo nade branou. Totéž opakovalo se po třetí.

Tu zjevila se bratru Gabrieli Rodička Boží opětně a sdělila jemu, že si pro svůj obraz místo nade brankou vyvolila, kde ponechán býti má, a kde bude záštitou i ochranou klášteru proti všem nepřátelům. Od té doby visí onen zázračný obraz nade branou kláštera na hoře Athos. Obraz, nalézající se v iverské kapličce, je kopií tohoto zázračného originalu a byl přinesen do Moskvy r. 1648.; těší se tu asi takové oblibě, jaké se těšívala ve starověku ochranná palladia měst řeckých. Zázračná moc originalu rovněž naň přešla, a poněvadž zejména v nemocech osvědčuje sílu svou divotvornou, používá se ho od chorých trpících ku potěše a od správy kaple k pohodlnému výdělku. Za 20—30 rublů (ovšem i více) může si každý pravoslavný křesťan popřáti toho, aby na něho zářila nadpozemská moc iverské Matičky Boží po několik minut, a této příležitosti neopomíjí skutečně veliké

množství lidí použiti, tak že je milá, dobrá a trpělivá Matička stále na cestách za výdělkem, navštěvujíc pomoci zvláštní své ekypáže a příslušného služebnictva po nejrůznějších ulicích a pereulocích roztroušené nemocné boháče moskevské.

Od rána do večera není hodiny, v níž bychom nemohli potkati a nepotkali skutečně na ulicích bělokamenného města velkou, ohromnou archu úmluvy, starodávný ač nádherný kočár, v němž zapřaženo je čtvero spřežení, jehož kočí a pojezdní mají i za nejtužší zimy hlavy obnaženy a před nímž každý, kdo ho jen zdaleka zahlédne, smeká, se kloní, křižuje: toť zápůjční vůz Matky Boží iverské, jedoucí k nemocnému na zápůjčku se svatým obrazem.

„A nábožní věřící zatím?“ ptáte se. „Ti, kteří obklopují zatím malou kapličku na Červeném náměstí?“

Ó, o ty postarala se vynalézavá správa kaple způsobem velice originelním. Dala zhotoviti kopii obrazu iverského, kopii kopie, a tato druhá kopie zastupuje první, dokud je tato na cestách. Praktické, není-liž pravda? (Dokončení.)

---

# Michal Hórnik.

## Kus historie lužické práce.

Napsal A. Černý.

(Pokračování.)

Všecky tyto básně nenapsal zajisté Hórnik v letech studentských, ale já promluvil jsem o této jeho činnosti souborně, nechtě daremně trhati celku, i pojal jsem k básním Hórnikovým z let studijních ihned také ostatní veršované práce jeho. Tím podal jsem jakýsi obrázek jeho původní produkce básnické, i obracím se k dalšímu líčení jeho působení v „Serbowce“.

Jacsławk, jenž byl starším „Serbowky“ ve školním roce 1851.—52., často churavěl, i zastupoval jej zprvu Wels. po odchodu pak jeho do Vratislavi Hórnik, tehdáž septiman. Tu počíná se objevovati sotva osmnáctiletý student jako hlava velice bystrá, pronikavá a energická, která usiluje vší mocí o provedení toho, co za dobré uznala. Učilo se posud, jako v předešlém roce, mateřskému jazyku podle Pfulovy mluvnice, vydané ve druhém sešitě matičního „Časopisu“ pod názvem „Serbski pravopis z krótkim ryčničnym přehladom“. Ale Hórnik nedržel se pouze úzkostlivě knihy té, on přihlásil se již i se samostatnou prací z oboru grammatiky a orthografie srbské, totiž s návrhem na opravu pravopisu! Nezkušený studentik — a návrh na opravu pravopisu! — Nikoliv, Hórnik nebyl tak nezkušeným, jako mladým. Student ze sedmé třídy gymnasialní znal již všecka téměř nářečí slovanská, čehož dotkneme se níže. Již z toho dalo by se souditi o jeho sběhlosti ve filologii. Ještě lépe soudíme o tom z návrhu samého, jejž dne 15. května 1852. do „Dnjownika“ vepsal tak, jak jej v poslední „shromadźirně“ přednesl a

jak jej potom v delším listě J. Bukovi jakožto žádost podal. Návrh ten zní: „Dokud slovník aneho nějaký výbor jako pravopisná auktorita neplatí, mohu i já své náhledy pronésti a po svém dobrozdání psáti. Odchyluji pak se od dosavadního způsobu psaní v tom, že 1. nepiši po hrdelnicích žádného ‚j‘; 2. píši koncové ‚-je‘, ‚-ja‘, ‚-jo‘ po měkkých souhláskách pravidelně bez ‚j‘ (nikoli: daćje, hdźje, třjo, bratřja); 3. vypouštím ‚j‘ před měkkou souhláskou (nikoli: zajšoł, hinajši); 4. píši kořenové ‚v‘ místo ‚j‘ (czyrkeẃ, hłoẃčka); 5. nevypouštím ‚d, t, k‘ před ‚n‘ aniž jiné kořenové souhlásky před ‚-ski,‘ ‚-stwo‘ (nikoli: panu, ale: padnu, mužski); 6. píši všecka cizí vlastní jména v cizím pravopise (ne: Cycero); 7. přijímám jednoduché *v* za dvojité w.“

Některé z návrhů těchto, zvláště první, podporoval Jakub Buk ve svém článku „Zynki našeje ryče“ v Časopise 1850., načež stalo se ve věci té domluvení se Smoleřem a dr. Pfulem. Co ujednáno, oznámeno pak v matičním Časopise z r. 1852. ve čl. „Wozjaw, I. mjehke „e“, „a“ ha „o“ a II. prawopis cuzych słowow z jich skłonjowanjom nastupajo“ od dr. Pfula. Jím přijaty jsou a odůvodněny návrhy Hórnikovy 1., 2., 3. a 6.

„Tato pravidla, ve spolku s p. redaktorem Smolefem a p. seminářským učitelem Bukem ustanovená, se těm, kteří „składny“ (= analogický, soustavný) pravopis přijali, k laskavé pozornosti odporučují“ — končí dr. Pful.

„A běda tomu, kdo by chtěl v ‚składném‘ srbském pravopise ještě něco přeměniti“ — připojuje redaktor Smoleř, nepomysliv ovšem, že snad někdy sám zapomene této klatby a o zdokonalení analogického pravopisu starati se bude. Ještě nyní jest dosti práce v oboru tom, neřkuli tehdáž... Ale Smoleř učinil poznámku tu jedině z lásky k věci, nechtě, aby někdo nepovolaný kazil, místo opravoval....

Tímto svým prvým návrhem na opravu divokého tehdáž pravopisu srbského nastoupil Hórnik dráhu, kteréž více neopustil a na níž dospěl k výsledkům takovým, že nyní jest bez odporu za nejlepšího filologa lužického považován.

Téhož roku ještě, kdy „namjet“ svůj učinil, podal do „Serbowky“ překlady nár. písní ze všech čelnějších slovanských, totiž z češtiny, ruštiny, polštiny a jihoslovanštiny, čímž chtěl slovanskosť Serbowky zvětšiti, jak sám podotýká. Podobně v letech následujících zapisoval do „Kvitků“ své překlady z jihoslovanských nářečí — i básní umělých — mezi jinými též Igora ze staroruského (r. 1857.), aby, jak sám praví, „tím ke studiu slovanských jazyků, literatur a dějin povzbuzoval“.

Při této příležitosti promluvíme o Hórnikových překladech z cizích poesií. Není to činnosť nepatrná, jednak proto, že podal nám překladů těch dosti slušný počet, jinak pro jich korrektnosť, plynnosť, snahu, vystihnouti ráz originalu atd. Opět budeme hleděti hlavně ku pracím tištěným.

Studuje mnohé jazyky slovanské poznal i literatury nářečí těch a při svém jemném citu pro potřeby domácího písemnictví

postřehl ihned, kterak prospěšno ba potřebno by bylo ukázky plodů písemnictví sbratřených kmenů slovanských podávati. Vždyť tak by se opatřilo při nedostatku domácí produkce vybrané čtení lidu, jenž pečlivého vzdělání literaturou potřeboval, tak by se i lidu tomu ukázalo, že není osamocen v boji o jsoucnost svoji, ale že má bratry silné, ba mocné, kteří při vysoké kultuře svojí zajisté ho v dobách kritických neopustí. Chtěl tak i rodné bratry své s ostatními bratřími slovanskými prostředkem dojemných, výmluvných slov nadšených poetů seznamovati a tak pěstování vzájemnosti s ostatními Slovany podporovati.

A jak obratně dovedl tlumočiti i vznešené idee a city velikých básníků polských i ruských nebo našich, i prostého přirozeně poetického ducha národních výplodů básnických! Jeho překlady národních písní jihosrbských ze sbírky Vuka Stef. Karadžiće jsou věru mistrné, vystihujíce originaly znamenitě jak co do formy tak co do ducha. Podobně krásné jsou i překlady jeho z Puškina, Kolcova, Deržavina, Krylova a z národní poesie ruské i polské, z Kollára, Čelakovského, Vocela, Douchy, Hanky a z národních písní českých.

Některé z překladů těch uveřejnil již za studentských dob v „Srbských Nowinách“ — vždy pravopisem analogickým, nikdy v písmě kurrentním, což o všech tištěných básních (vyjma onu na počesť ss. Cyrilla a Methoděje) platí. Roku 1853. uveřejněn jeden sonet ze „Slávy dcery“, následujícího roku překlad národní písně ruské „Woči winowatej“ a jihosrbské nár. písně „Zrudna žeńtwa“, roku pak 1856., posledního roku studií, překlad „Zrudný són“ (Truchlivý sen) z ruštiny a „Swobodny sołobik“ z jihoslovanského.

Všech básnických překladů Hórnikových, počítaje v to i překlad z francouzského básníka Bouchera de Perthes „Mała prošeřka“, je něco ke třiceti.

Že Hórnik mohl býti překladatelem hlavně ze slovanských jazyků povolaným, dokazují jednak podařené překlady samy, jednak jeho důkladná znalosť všech téměř nářečí slovanských, taková, že mohl sám v dotyčných jazycích literarně působiti — již jako student. Do „Časopisu Musea království českého“ [1]) napsal r. 1856. článek rozměrů dosti slušných (str. 58.—80.). Článek ten, „Řeč a písemnictví lužických Srbů“, ukazuje nám především jeho obratnosť v češtině, pak důkladnou znalosť mateřštiny jeho jakož i tehdejší jeho filologické vzdělání vůbec, konečně jeho lásku k rodnému lidu a Slovanstvu... K tomu ubohému, trpce zkoušenému lidu, o němž náš Kollár napsal, co si Hórnik za jedno motto své stati zvolil:

**Jak ve vlnách kdy tonou mořských dvě lodičky samotné,**
**už tak, dcerky! na vás Slávia teskno hledí.**

Rovněž tak dojemně, jako tato slova našeho posvěceného pěvce, působí na mysl čtenářovu vstup článku mladého Lužičana: „Hlavní

[1]) Členem „Matice české“ byl již od r. 1851.

loď Polabanův nešťastným osudem v západním moři utonula, jen slabé rozbitiny po sobě zanechavši..." A tyto rozbitiny dlouho nejevily známek života — zdálo se, že zaniknou podobně v onom zlověstném, nenasytném moři. Sami Slované hleděli „..na pozůstatky polabského kmene v Lužicích a předpovídali smrť svých opuštěných a téměř zapomenutých bratrův v době nejbližší. Ale nemají se ještě tak blízkého pohřbu obávati nyní, kdežto živobytí Srbův novým vzkříšením za posledních dvaceti let na několika století pojištěno jest..." přidává mladý patriota s nadšeným zápalem a s jistotou přímo prorockou...

**Njepušćmy nadźiju rjanu,**
**zo so wróća złote časy,**
**zo narodnosć wukhowanu**
**mamy w serbskim kraju zasy,**

těchto důvěry plných slov Smoleřových užívá za druhé motto svojí práce. Z úvodu, jímž seznamuje čtenáře s několika spisy, které se až do té doby zabývaly Srby lužickými, vyjímáme slova, která ještě nyní, po třiceti letech jako časově přiměřená uvésti lze:

„Zasluhujeť tento statečný národek, tento slovanský mikrokosmos — jak se v mnohém ohledu jmenovati může — zajisté ještě bedlivější pozornosti jiných Slovanův, než jsme posud viděli a za našich časův vidíme."

Podav pak obraz jazykových zvláštností měkké svojí mateřštiny, přistupuje k historii literarní, již přehledně sice, ale dosti podrobně a tak provádí, že čtenář pozoruje, s jakou láskou se asi ponořil ve studium dějin domácího písemnictví lužického, když tak jasný obraz jeho sestaviti mohl.

Jeho nevšední znalosť řeči i literatury srbské velice prospívala soudruhům jeho v „Serbowce", kteří si jej po odchodu Jacsławkově (1852.) za svého „staršího" (od založení Serbowky čtvrtého) vyvolili. Hórnik byl tehdáž v oktavě. Prvním činem jeho po volbě za starostu bylo zavedení trochu změněného, určitěji vymezeno, zlepšeného pravopisu v „Serbowce" podle návrhu loni učiněného. Pravopis ten zachovával v „Dnjowniku" i „Kwětkach" důsledně a úplně, tak že i úzké *v* psal, nikoli *w* široké, jaké v lužickém pravopise až na naše dny zůstalo. Hórnikem navrhované jednoduché *v* prý se proto nepřijalo že Srbové zvykli jsou čísti je jako německé *v*, tedy jako *f* — což se nám zdá příčinou pramalichernou. Byla by stačila jednoduchá poznámka v časopisech (která by se třeba po celý rok na počátku každého čísla tiskla), že *v* sluší jako německé *w* čísti — a bylo by po nesnázích. Ovšem není to změna naléhavá, veliké důležitosti, na níž snad by lpěl veškeren zdar literatury lužické — ale když se již jednou návrh k jejímu uskutečnění vyskytl, mohla se i ona přijati, jako se přijalo mnoho pronikavějších změn.

Ve školním roce 1852.—53. užíval Hórnik při vyučování mateřštině v týdenních schůzích opět Pfulova spisu výše uvedeného, kromě toho však podával i samostatné exkursy z oboru toho, na př. o „e", o změkčovacím znaménku (lépši, hłubši, ni-

koli: lěpši, hłub'ši), o „wjetši a wjacy“, o chybném užívání pomocného verba „budu“ při slovesech jednodobých (nikoli budu pońć = půjdu) a j. Tím nabývaly tyto hodiny společného cvičení se v mateřštině zvláštního významu jak pro žáky Hórnikovy, tak pro něho samého. Žáci vedením bystrého svého učitele vnikali vždy lépe v taje milované lužičtiny, Hórnik pak nalézal neustále osten pobídky k dalším samostatným pracím v oboru tom

Ještě téhož roku počal svůj úkol apoštola vzájemnosti slovanské — hlavně však vzájemnosti s nejbližšími bratry, s Dolnolužičany. Četlyť se v sobotních hodinách mimo hornolužické i dolnolužické, české a polské spisy. Týž účel měly i jeho překlady ze slovanských literatur, které, jak jsme již na svém místě uvedli, do „Kwětků“ zanesl ještě se svými čtyřmi články, česky sepsanými.

Následujícího roku vstoupil Hórnik na universitu pražskou, rozhodnuv se pro stav duchovní, v němž nejlépe mohl ve prospěch národnosti své působiti. To pozoroval z celé dosavadní historie lužického probuzení: kdo vlastenecký spisovatel, to kněz. Bylo to pravidlo téměř bez výjimek neb aspoň s výjimkami nepatrnými. Při svých studiích theologických navštěvoval pilně i čtení o slovanské a srovnávací filologii. Blahodárný vliv těchto studií Hórnikových jevil se v mladé „Serbowce“: téhož roku učilo se lužické syntaxi podle mluvnice Jordanovy[2]) a studována staroslovanština. Hórnik pojednával o skloňování cizích jmen v srbštině atd. V pravopise učiněny některé ústupky ve smyslu Pfulova „Wozjawu“, aby nebyla jednota tříštěna. Pilnosť mladých lidí neustále pod přívětivým vlivem mladého bohoslovce rostla, tak že r. 1855.—56. odbýváno 33 „zhromadźizen“, kdežto předešlá léta jich někdy až jen 20 a méně držáno. Studována Čelakovského „Čtení o srovnávací mluvnici slovanské“, Miklosićova „Lautlehre...“, Hórnik přednášel ve schůzích a psal do „Serbowky“ pojednání o hlásce „ó“, o zachování lokalu na „-om“ atd., zkrátka, Serbowka přivedena za „staršinství“ Hórnikova na takový stupeň, jakého nedosáhla nikdy před tím a snad ani nenikdy po té. (Pokračování.)

# O cigánech na Těšínsku.

Z vlastních zkušeností napsal dr. Fr. Sláma.

Nejmenuje-li se těšínský cigán Bongelai, nazývá se zajisté Balaš aneb Burianský. Tato tři jména rodinná panují výlučně v rodě cigánském na Těšínsku. Udá-li vám cigán, jejž v našem knížectví potkáte, jméno jiné, buď „cigání“ (lže) aneb není zde domovem, nýbrž buď v Opavsku, na Slovensku neb v pruském

[2]) Grammatik der wendisch-serbischen Sprache in der Oberlausitz. Im Systeme Dobrowský's abgefasst von J. P. Jordan. Prag 1841. (Str. 208.)

Slezsku. K nám tací cizí cigáni přicházejí jen na dva, tři dni a zas pak spěchají do svého domova.

Mylným je tudíž domnění, že cigán nemá domova. Těšínskému cigánu je domovem celé naše knížectví, ovšem žádná chatrč, žádná víska. Jemu náleží všechna ta voda, jež v rybnících stojí neb v potůčkách a řekách plyne, všecken vzduch a mimo to všechno, na co cigán sáhne. Zde on je pánem. Náš cigán nazývá své soukmenovce z Opavska, z Uher a pruského Slezska cizáky — „cudzými cigány". Cizince tyto, překročí-li hranice Těšínska, náš cigán nenávidí z příčin pochopitelných. Berou, co by o n, domorodec, mohl vzíti a uvádějí ho do nebezpečí, že úřady zbaví ho za cigány cizí na nějaký čas svobody drahé. Proto cigáni naši zhusta svědčí při soudech proti cizím, vyzrazujíce jich krádeže. Naši cigáni pouze berou. Cizí cigáni kradou.

Snad i cizí cigáni v domovině své mají podobné názory, než o těch nechceme psáti, neznajíce jich tak důkladně, poněvadž jen zřídka pohostinsky u nás na Těšínsku vystupují. Chceme jen krátce se stanoviska našich osmahlých zbožňovatelů zlaté svobody konstatovati, že cigánština cigánů cizích je trochu „překroucená", že se však s nimi naši cigáné dobře dohodnou, běží-li jim o společné zájmy.[1]

Cigáni těšínští šetří vzorně rovnoprávnosti. Mezi sebou užívají jazyka svého vlastního, mimo to mluví ale pěkně slovansky. Zúmyslně vyhýbáme se slovu: polsky, neboť cigáni naši, potulujíce se po celém Těšínsku, užívají všech možných forem, polských i československých. V jedné slovanské větě cigánově ozývají se někdy zvláštnosti nářečí polského, moravského i slovenského, takže filolog slovanský, který beztoho má práci nesnadnou, studuje jednotlivá slovanská nářečí na Těšínsku, s cigánem těšínským nebyl by brzo hotov.

Značný jest rozdíl mezi cigánem uherským a slezským. I v Uhrách cigáni působí sice zmatenými svými pojmy o majetku spoluobčanům svým necigánským mnohé chvíle trpké; nicméně hudbou svou zaplašují jim chmury s čela a jako kouzelníci přivádějí zvuky svých vysokoladěných houslí těla lidská, mladá i stará, do náruživých pohybů při divokých čardaších. V Uhrách konají též — ač výminečně — služby jako dělníci a poslové, ba vedou obchod v koních a jako kováři v celých tlupách navštěvují cizí země. Cigánky uherské pak prospívají pověrčivému lidstvu aspoň výkladem karet a věcí budoucích vůbec zaříkáváním a ta-

---

[1]) Vědátor Miklosić tvrdí, že cigáni pošli ze severozápadní Indie, dále, že evropští cigáni zajisté po delší čas žili v Řecku aneb v zemi, v níž řečtina vládla, a sice před tím, než rozešli se po Evropě, poněvadž v nářečích cigánských nalézají se živly řecké. Miklosić pak dělí evropské cigány na tyto skupeniny: I. řečtí cigáni, II. rumunští, III. uherští, IV. moravsko-čeští, V. němečtí, VI. polsko-litevští, VII. ruští, VIII. finští, IX. skandinavští, X. italští, XI. baskidští, XII. angličtí, XIII. španělští — a udává tedy počet nářečí cigánských v Evropě na 13. Nářečí českých cigánův je nejzachovalejší, pak maďarských a v třetí řadě rumunských. Ostatní nářečí jsou zvrhlá.

jemným léčením dobytka. Cigáni těšínští však ku všemu tomu málo smyslu jeví. K hudbě nezdají se míti náklonnosti žádné, umění své a vtip obracejí výlučně jen skoro na převod vlastnictví věcí movitých.

Známoť, že cigán v krádeži je pravým mistrem. Krádež cigánská co do výkonu bývá dílo mistrovské. Kradou-li za dne, vynikají eskamotáži neobyčejnou, která nezřídka podporována bývá vtipným slovem, aby provedený právě převod vlastnický nebyl zpozorován. Větší krádeže v noci provedené málo kdy přijdou na jevo co do pachatelů a věcí ukradených. V hromádkách kamení, v lesích, na místech málo navštěvovaných ukrývají svou kořisť a aby nevzbudili na sebe podezření, nejeví se po delší čas na místě krádeže. Jiní cigáni, zasvěceni byvše do místa úkrytu, později vyberou věci, vyměňují je za jiné s jinými zas cigány a daleko by nás vedlo, kdybychom všechny své zkušenosti v této příčině chtěli vypsati.

Kroj cigánek sestává z látek nejstrakatějších, nejoblíbenější je barva červená. Plášť cigánky bývá sešit z mnoha na sebe našitých látek a šátků. V zimě je ochranou před mrazy, v noci poduškou. Přikrývkou je jim modré nebe hvězdnaté. Korály a náušnicemi zdobí své tělo. Mužští libují si v modrých kabátech, úzkých nohavicích a vysokých botách. Na kabátech rádi mívají blýskavé knoflíky a na kloboucích pírka. Rodiče se o oblek svých dětí mnoho nestarají. Cigáňata obého pohlaví pobíhají za tlupou obyčejně polonahá a v nejútlejším již mládí pronásledují na silnicích chodce žebrotou, jíž se nelze ubrániti.

Do Slezska a Moravy cigáni nastěhovali se z Uher. Na Moravě byli cikáni už roku 1416., zajisté v tuž dobu neb již dříve ve Slezsku. Cigánština nemá výrazu pro „bydleti", nýbrž jen pro seděti a zůstati. „Me besawa (sedím), me ačava (zůstanu)."

Uherští cigáni mají velkou zálibu v koních, s nimiž přicházejí k nám do Těšínska na trhy dobytčí. Jakým způsobem jich nabývají, lehko uhádnouti. Potkav jednou u Jablunkova cigána těšínského, dal jsem se s ním do řeči. V tom klusá cigánský kůň po silnici. Stará cigánka v červených šatech sedí na něm. Bujná ňadra, mnohé koraly na krku, bičík v ruce, jímž koníka popohání. Jako královna jede v čele své družiny. Cigáni povykující se svými cigánkami a cigáňaty ženou se za ní. Vracejí se z těšínského trhu do Uher. Náš cigán nevšímavě na tyto cizince pohlíží. Žádný pozdrav nevyměněn. „Uhři" jakoby „nás" ani nebyli viděli. „Proč naši cigáni," tážu se svého osmahlého krajana, „nemají koně?" — „My jen chudí, prošim poníženě, nám koní netřeba. My máme dobré nohy, prošim poníženě." — „I vy byste mohli na trhy," namítám, ale cigán se usmál. „To tu u nás jináč než v Uhrách. prošim poníženě, ešče by cigána zebrali, že koňa ukrad, prošim poníženě, ale to cigarko — prošim poníženě" — a už uctivě žebrá.

Cigán měl pravdu, že mají dobré nohy. Na ty se spoléhají v odvážných svých podnicích. Přistihne-li je četník, rozběhnou se

na vše strany a četník chytne obyčejně starého cigána, který nese v ranci kuchyň cigánskou: hrnky plechové se lžicemi, a diví se sám, kde se tu tolik cigánů vzalo. On stará liška nezná rozumí se ani jednoho z uprchlíků, přišel jen náhodou k nim a v tom už oni utíkali...

„Už aby člověk něbyl cigáněm!“ hněvají se cigáni často před soudcem na svůj osud. Jakmile četník cigána zhledne, už za nim, že se smyká, jakoby jiní lidé též nechodili po světě. Zákonu o tulácích z roku 1873 cigáni nijak nechtějí rozuměti. Kdyby se znali v „písmě“, zajisté by rozhodnými slovy bránili proti zákonodárství svou svobodu, jež křiklavě je utlačována. Ačkoliv stát k vůli nim nevydává na školy ani krejcaru, přece kamkoliv se mihnou, už je četník za nimi. Četníci, jak se rozumí, na cigány krádeže jen vymýšlejí a soudci slyšeti jest často slova cigánského nářku: „Jakoby iní ludě někradli než cigáni!“

O kráse mladých cigánek netřeba psáti. Je známá z románů a není přehnaná. V nynějším realistickém směru belletrie neuškodí však má poznámka, že v šatech mladých krásných cigánek četníci zhusta odkrývají kousek mýdla a hřebínek. Že cigánka horoucně miluje a není při tom sobecká, je taktéž známo. Ačkoliv naši cigáni před soudem nijakž netají se se svým náboženstvím katolickým, pro návštěvu obřadů církevních nemají smyslů a ku zpovědi svedla je zajisté nejednou naděje na almužnu, kterou jim snad bohatý kněz uštědří. Ostatně uvážíme-li názory cigánské o soukromém majetku, o ctnosti, o rodinném právu atd., není pochybnosti, že bychom musili se obdivovati trpělivosti onoho kněze, který by byl zpovědníkem cigána, chtějícího odhaliti veškeré hříšné záhyby svého srdce. Na výpočet všech hříchů, jichž cigán dopustil se ku příkladu jen za čtvrť roku, nestačil by zajisté ani den. Ačkoliv jsou vesměs katolíci, nezdá se, že by byli dobře poučeni o svátosti stavu manželského, neboť skoro výlučně žijou v divokém manželství, jemuž předchází sňatek, při němž těšínští cigáni zachovávají pouze jedinou formalitu. Celá tlupa sejde se totiž, aby oslavila sňatek novomanželů. Oslava tato sestává z masité hostiny — obyčejně v lese — bez stolů a židlic, z hrnků, do nichž staří sahají lžicemi a mladí dojídají zbytky prsty. Potom zavdávají si po několik dní tak důkladně kořalky, že z opilosti ani nevycházejí. V tomto stavu pak poskakují vesele a hned zas pláčou, pějí smutné melodie a rádi se též pohašteří ba i zbijou.

Kořalka a voda jsou jim nápoji nejmilejšími. Pivo a víno méně jim chutná. Kořalku pijou všicci, i starci, ženy a děti. V masitých jídlech si nevybírají. Chutná jim všechno, zvláště s příměskem cibule a česneku; zdechliny jim nejsou odporné, ovšem ale polévky, jichž ani darem nepřijmou. Za to cigáni i cigánky vidí se v ráji, mohou-li tabák žvýkat (bagó) a mnohý vyšetřovací soudce obměkčil cigána k objasňující výpovědi, darovav mu kousek doutníku.

Těšínšti cigáni mají svého vajdu (vojvodu) ve Skočově. Hodnosť tato není sice státem, za to ale veškerým cigánstvem

těšinským uznána. Pohlavár tento cigánský neukládá svým poddaným, již zvolili ho za svého náčelníka, daně žádné. V dobách minulých možná, že měla hodnosť tato jakousi důležitosť. V Uhrách aspoň palatin jmenoval čtyři vojvody cigánské, kteří zvláště v dobách válečných hráli úlohu důležitou. Cigáni sice nebyli nikdy udatnými vojáky — jak všeobecně se tvrdí — jsouť příliš zbabělí, avšak zhotovovali muškety, dělové koule a jiné potřeby válečné.[3])

Hodnosť vajdova je dnes pouhým titulem, ač nevíme, zdali mu cigáni z dobré krádeže neodvádí desátek. V dobách dřívějších vajda soudil a smiřoval rozvaděné cigány. Nyní cigáni rozsoudí se sami, bez vajdy, pěstním právem a neobtěžují ani vajdu, ani státní úřady. Ku příkladu před nedávnem, je tomu asi šest týdnů, žárlivosť Jurka Burianského na jeho milenku Mariannu, taktéž Burianskou, dostoupila svého vrcholu. Jurek domníval se již míti dostatečné důkazy o nevěře své osmnáctileté choti (ovšem neměli kněze při oddavkách). Představme si ohnivou povahu cigána a pochopíme, že to byl prudký výstup! Konec konců byl, že Marianna Burianská a dřívější její tajný, nyní však už zjevný milenec chodí nyní s jinou cigánskou bandou. Rána na hlavě a na tváři pod okem se jí už zacelila, zrazenému pak Jurkovi bezpochyby též, totiž ta v srdci. (Dokončení.)

# Koleda čili Koleda-bog.

## Slovanské vánoce.

### Pohled do slovanského života.

Od J. A. Voráčka.

(Pokračování.)

K téže theorii, že totiž stará božstvi slovanská postupem času s křesťanskými ponětími se zaměnila, hlásí se již mnozí literarní historikové, z nichž, k vůli lepšímu porozumění předešlého, doložím se pouze A. Galachova [4]) a sice na str. 7., kde, použiv výsledků Kalinského, praví: „S přijetím křesťanství, pohanství kleslo; avšak prvotní názor světa, prvotní zbožnění přírody ostalo v celé své síle. Staré idey a ponětí úsilně zaměnily se novými a po většině pouze svou formu změnily, roušku křesťanství při-

[3]) Uherský král Zikmund udělil r 1423. cigánům privilegium, že mohou volně navštěvovati města i vsi uherské. Poddaným svým rozkázal, aby cigány chránili. Též král Vladislav r. 1496. zajistil cigánskému vojvodovi Tomášovi Polgárovi, jehož tlupa měla 25 stanů, že v Uhrách jemu a jeho tlupě nesmí býti činěno žádné příkoří. Cigáni jako svědci před soudem přísahali v Uhrách podle této formule: Jakož Bůh krále Faraona v Červeném moři utopil, tak pohltiž cigána země. a cigán budiž proklet, nepoví-li pravdu; nepodařiž se mu žádná krádež, žádný obchod. Jeho kůň proměniž se při prvním podkování v osla a cigán sám nechť skončí na šibenici atd. (Viz Dr. Schwicker: Zigeuner in Ungarn 1883) V Anglii dosud zachoval se titul cigánského krále

[4]) Исторія русской словесности. I. Санкт-Петербургъ, г. 1880.

jímaly, mezi tím však podstata jejich, jádro pod touto rouškou se ukrývající, ostávalo prvobytně-pohanským. Tak Perun postoupil své místo Iljovi-proroku, který ještě až do dnešních časů uchoval po sobě v lidu attributy pohanského boha-hromovníka; Volos (Veles) zaměnil se svatými ochránci dobytka — sv. Blasiem (Blažejem) a sv. Georgiem (Jiřím); skoro každému křesťanskému svatému národní názor světový přidal zvláštní vlastnosti, tlumoče po svém nechápající řecká i hebrejská jména křesťanského kalendáře. Takovým způsobem, dle národních ponětí, noví svatí jakoby jen zaměnili mezi sebou dřívější bohy. Tato „dvouvíra", proti níž naše duchovenstvo nepřestalo obhajovati od samého počátku křesťanské nauky na Rusi, obrazila se ve slití starých, pohanských svátků s novými, křesťanskými: jako na př. Koljada — slavnosť obrození slunce — spojila se se svátkem narození Kristova, svátek Kupala — se dnem sv. Jana Křtitele atd."

Tím přiblížili jsme se ku vlastnímu bodu, kolem něhož celá doba od 24. do tří králů se otáčí, totiž ku staré kolední slavnosti na počesť novorozeného boha slunce Koledy, který je symbolem zimního slunovratu, kdy „slunce uprostřed zimy, v době její nejplnější vlády ‚povoračivajetъ na lěto', dni načínají přibývati a noci ubývati", čili jak česká přísloví praví: „Sv. Lucie — noci upije"; „Na nový rok — (den delší) o slepičí krok"; „Na tři krále — o hodinu dále".

Doba zimního slunovratu připadá podle národně křesťanského kalendáře na den sv „Spiridona-povorata" 12. prosince. Ku poctě obrozeného boha slunce slavili na Rusi, dle slov A. Garachova, předkové ten den, zapalujíce hranice po městech i po vesnicích. Zdali toho dne doposud někde tak činí, je mi nepovědomo. V Bulharsku teprve při letním slunovratu a sice 24. června na den sv. Jana Křtitele, na horách ohně zapalují. Totéž děje se i v západní Makedonii při albanskych hranicích. Tam, podle vypravování obstárlého dulgera-Makedonce, konají vesničané celé obřady, jak je „naši dědovci", vlastní to slova, světili. Důležitější se mi vidí to, že znají doposud i příčinu, totiž letní slunovrat, proč v ten den ohně na horách zapalují a dívky i hoši staré obyčeje po kraji opakují. Obyčeje ty pak, pokud jsem z ústního líčení vyrozuměti mohl, nápadně jsou podobny, ne-li totožny s oněmi, které u Verkoviče nás podivem a nedůvěrou naplňují. Potvrdí-li se skutečně, že obřady makedonských, na Albance sousedících Slovanů pravdivy jsou, o čemž více pochybovati příčiny nemám, docílí se aspoň částečného rozluštění vážné té otázky o pravdivosti „Vedy".

Protož marným snad nebude, zmíním-li se aspoň krátce o bulh. obyčejích a zvycích, jak posud se zachovaly, a srovnám-li je příležitě i s dochovanými obyčeji jiných, třeba vzdálenějších Slovanů.

Na mnohých místech počíná Koleda již na den sv. Ignata (20. prosince), od kteréhož dne počala prý matka boží bolestniti majíc poroditi Spasitele, čili jak píseň vypráví:

Rozbolestní boží matka,
Koladi — Koladile!
od Ignata do Kolada,[5])
Koladi — Koladile!
že porodí mlada boha,
Koladi — Koladile atd. (Čol., str 278/22)

Téhož dne večer zpívají se ještě i jiné koledni písně, jako na př.:

Stane — Níne,[6]) Gospodine (pane),
Tobě pějem domakine (hospodáři),
Ty máš syna, Konstantina,
dej ho, dej ho, bán ať bude,
bán ať bude, cár ať bude atd. [Čol., str. 28.][7])

V balkanském sele Medveň (u Kotle) pobízejí se ženy a dívky toho dne ku práci asi těmi slovy: „Potruďme se, mari (všeobecné oslovení ženské), jako se Ta ubohá trudila, bychom dočkaly se s veselým srdcem (myslí) dne, kteréhožto zbavila se muk a porodila od boha jediného syna — Krista.“ Proto vstávají toho dne velmi záhy, rozdělají oheň a chopí se práce, při čemž si povídají: „Kdo dnes nám poví, co z nás bude v budoucím roce?“ To říkají proto, aby, kdyby se provdaly za nepracovitého a špatného člověka, nestaly se, jak tomu věří, jemu podobnými v budoucím roce. Malí hoši i dívky, neznajíce ještě národních obyčejů zplna, chodí již za rána od chalupy k chalupě, zvěstujíce „че св. Игнатий дошелъ и казва, че и дѣдо Коладa щелъ на пять скоро ди дойде въ нашето село“. (Že sv. Ignát přišel a povídal, že i *děd Kolada* je již na cestě a brzy že přijde do naší vesnice.) Dříve však nežli do dvora vejdou, zpívají a kokrhají na způsob kohouta nebo slepic, tak že daleko je slyšeti. Uslyšíc to hospodyně, vyjde s nádobou, v které se nalézají různé druhy plodin a posypávajíc koledující děti ječmenem, nebo sušeným ovocem, volá jako na slepice: „pi-pi-pi-pi! elati da vi nachraňa.“ (Pojďte, ať vás nakrmím.) Mezi posypáváním zazpívá jedno z dětí jako slepice nebo kohout. Hospodyně mimo to obdaří je několika parami a vyprovází je se slovy „da ste živi i zdravi, če ste ni posetili“, totiž „buďte živi a zdrávi, že jste nás poctili.“ Obyčej tento panuje i u Šopů.

Téhož dne očistí jedna z domácích ženských obilí, z něhož vaří se o svátcích tři večeře, a sice jedna na štědrý (bâdenъ) večer, druhá na Sylvestra a třetí na tři krále (bogojavlenie). Příprava obilí pozůstává v následujícím: Vezme se trochu teplé vody a poleje se jí pšenice v připravené nádobě, pak přesype se pšenice do druhé dřevěné nádoby, řečené čotura (= čutora) a počne se „gruchať“, což trvá tak dlouho, až neostane ni jedna šupina na zrnu.

[5]) Zachovávám zde naschvál formu originalu, protože genitiv s *a* pokazuje k mužské bytosti.
[6]) Obě tato slova stala se dnes osobními, naznačujíce původně imperativ „vstaň“ a částicí časovou „nyní“.
[7]) Více koled bulh uveřejněno v bělehradském sborníku „Oběщъ trudъ“.

V následujících dnech upravuje se a čistí „kâšta“ a kolí prase pro blížicí se svátky.

Dříve nežli přikročíme k narození boha Koledy, zmíníme se zejména o jedné věci, která dosti na váhu padá. Je to především trudný a s mukami spojený porod „mladého boha Koledy“, o němž píseň již dříve citovaná krátce praví, že boží matka mučila se čili trápila se od Ignatova dne až do Koledova dne. Jinými slovy: boží matka za velkých bolestí rodí pohanského boha Koledu, podle něhož pak i den nazývá se den Koledov den čili krátce Koleda. Duch v téže písni i přes křesťanská jména svatých, kteří se dále jmenují, je rovněž pohanský, což vysvitne nejlépe, položíme-li za křesťanský název „boží matka“ v jiných písních se vyskytující název „zlatá matka“, jak to zejména v pověstné Slovanské Vedě se vyskytuje. Abychom pak zároveň dozvěděli se i příčiny, proč „zlatá matka“ rodí boha Koledu, otevřme zmíněnou již knihu Slovanské Vedy a tam se dočteme, že tři bozi, a sice: Višnu-boga, Koleda-boga a Bela-boga, zasedli všichni tři pod strom čili drvo „Višne“ nazvané, aby se usnesli o zkáze lidí, z nichž zejména hoši a dívky u bílého Dunaje chodíce pro vodu, žerty tam tropili a proti bohu se prohřešili. Višnu-bog i Bel-bog se hněvají a chtějí hromem zničiti zemi, Koleda-bog však chce smír a vyslovuje přání následujícího obsahu:

**„Ať mne zrodí Zlatá matka,**
**ať mne zrodí na té zemi,**
**na té zemi jako dítě,**
**malé dítě mlada boha;**
**ať si rostu, ať vyrostu,**
**abych učil mladé hochy,**
**mladé hochy, mladé děvy,**
**bych je učil Zlaté knize,**
**až pak zcela k umu přijdou,**
**až i na mne věřit budou.“**

Zlatá Matka sejde na svět a tam v lese obtěžkala, sedíc pod stromem, kde dříve bozi seděli. Ji tam obsluhuje Živa-Juda samovila po devět až deset měsíců. Na vyzvání samovily, že již dosti seděla, sejde Zlatá Matka na pole, protože do města nesmí, a zapláče si, nevědouc kde má posaditi malé děcko. Táž víla odvede ji do jeskyně, kde v bolestech sama samička jako kukavice zaplakala, **„чи хи е рожба люта“**.

**„Рожба си трае малу многу**
**малу многу три недѣли.** V. Sl., str. 69.

Význam této legendy je dosti jasný. Zlatá Matka, tato vše-oživující příroda a rodička sestupuje při zimním slunovratu, aby po dlouhých mukách porodila mladého boha Koledu, který nemůže nic jiného znamenati nežli jarotvornou sílu Slunce, které zápasíc dlouho se zimními nepohodami, vychází jako vítěz, čili „povoračivajetъ na lěto“. Jelikož pak mimo zimní slunovrat i letní se vyskytá, není tedy ani tak ku podivu, že v obojím čase národové slavili své koledni svátky. Jináče zůstává tento dualismus

posud nevysvětlený. Nějaký však rozdíl na jisto mezi oběma koledami prvotně býti musil. Podle Afanasjeva (Poetičeskija vozrěnija Slavjanъ) byl rozdíl takový asi jako mezi dobou zimní a letní, čili že prvá Koleda slavila se pod krovem (jako částečně posud) a druhá pod širým nebem (jako na př. u Makedonců, Dalmatinců atd.). Co se Zlaté Matky a jejího trudného porodu týče, stůjž zde výrok jednoho z prvých obhájců „Slovanské Vedy" a sice prof. Geitlera, který již před šesti lety následovně se vyslovil: „Nad míru zajímava je postava Zlaté Matky (злата майка). Ona mi připomíná indickou Aditi. Zlatá Matka je kosmogonická postava, všemohoucí rodička, matka v zimním slunovratu novorozeného slunce, mladého boha Koledy (млада бога Коледа). Teď bychom byli teprv našli pravé vyložení slovanského božiće (mladého, malého boha); kterak se ten pojem pozvolna přenesl na Ježíška, lze stopovati skutečně jenom v těchto písních. Zde má Koleda matku. Někdy je Zlatá Matka jaksi nekonečnou přírodou. nekonečným prostorem světovým (panuje hvězdám, dle slov. písní), někdy se pojímá všerodící země, bydlí na zemi, sestupuje však též s nebe na zem. Rodí jenom na zemi. Pracuje s nesmírnými obtížemi k porodu Koledy i za tak abnormalních okolností, že si mimoděk připomínáme abnormalní porod Indrův skrze indickou Aditi. (Jinak jsem nenalezl nijaké specialní shody, t. j. takové, která by ukazovala na podvodné přijímání indického mythu. Já bych nechtěl falsifikátoru ukřivditi.) Avšak přímo bych ji stotožnil s hlavní bohyní všech thrackých národů, Kybelou. „Dobrá matka", „matka bohů" Kybele (rodička?), přímo matkou nazvaná vyniká v pantheonu thrackém právě tak, jako v těchto písních, na obou místech je ženskou rodící přírodou (Fligier, Balkanhalbinsel 12, 21, 22). Dle jednoho variantu, jejž Verković zanechal v Serezu, rodí Zlatá Matka i samého Vyšního boha. Jestli se tato důležitá okolnosť potvrdí — prozatím nemáme proč o tom pochybovati — seznáme pravou povahu rhodopského Višnu či Vyšního boha: to je od Bulharů přejatý i poslovaněný thracko-frygický Attis nejvyšší mužské božství, jež Kybela též porodila. (Poet. trad. Thraků i Bulh. str. 23.) (Pokračování.)

# Běloruská národní píseň.

Úvahy z hudební cesty.

Napsal Ludvík Kuba.

(Pokračování.)

Běloruský národní chorovod, čili jak lid skomoleně říká: korvod, jest sborový tanec dívčin, stojících v kruhu za sebou. Tancujíce, ubírají se v před a pohybují se tak neustále v kruhu.

Tanec sprovázen jest toliko zpěvem, bez průvodu jakéhokoliv nástroje. Tomu odpovídá povaha celého tance. Kdo chorovod viděl, seznal, že by průvodem na nástroji byla kladena

pouze překažka přirozenému rozvlnění tance, zábavy i veselí. Poněvadž se pak povždy na Bílé Rusi nástrojů hudebních nedostávalo, možno domnívati se, že povaha tato jest pouze následkem onoho nedostatku. Nechť si však domněnka tato jest pravou anebo naopak, tolik je jisto, že okolnosť ta měla blahodárné následky. Hudební časť chorovodu neměla by nikdy tolik ceny, zajímavosti, jakož i opravdové krásy, kdyby průvod nástrojový byl překážel zpěvům rozvíjeti se po přirozených požadavcích srdce a rozjařeného ducha, po instinktivním uměleckém snažení lidu.

Píseň, jež se při chorovodě pěje, jest povždy dlouhá, z krátkých sloh složena. V tom připomíná chorovod velkoruský. U čtyřveršových sloh bývají z pravidla druhé dva verše pouhým refrainem, často ozdobeným běloruskou imitací známého velkoruského „ljušenki ljuli". Nejednou bývá zpíván skutečný text velkoruský s natěrem běloruského dialektu.

Tresť textu bývá žertovna a jak lze předvídati, zabývá se nejraději věčným motivem lásky, ačkoliv doleji uvedený příklad ukazuje řídkou od zvyku toho výjimku. Děj bývá někdy nedosti zaokrouhlený, snad nikoliv vinou prostonárodní Musy, jako spíše nedbalého přenášení, tradice. Zajímavo jest, že někdy i vážné epické písni vnucen jest lehký háv baletní. Tak mi pěli známou velkoruskou píseň: „Kak po morju, morju sinavém, plyla lebeď (labuť) s lebeďatami", v níž se vypravuje dále, že objevivši se mladý sokol labuť i s mláďaty roztrhal a peří rozhodil po širém kraji. I přišla „krasna děvica, brala perja lebedinyja, klala v šlapu (klobouk) sobolinuju dlja (pro) matuški na podušečku, dlja baťuški na perinušku." Nápěv byl poněkud změněn a tempo zrychleno. Píseň pak následující, z jejíhož textu pro ušetření místa jen několik sloh v plném znění uvádím, slouží za příklad případu, kde sujetem není „láska":

Číslo 5.

Chyraša na-ša derjauna, toljko vuli - ca hrizna; oj li,
oj leli, toljko vuli - ca hrizna.

Chyraša (pěkná) naša dyrjauna (ves),
toljko vulica hrizna (blátivá),
oj li, oj ljuli,
toljko vulica hrizna.

Chyraši naši ribjaty (děti, mládež),
toljko slavuška (pověsť) chuda (špatná),
oj li, oj ljuli,
toljko slavuška chuda.

Toljko slavuška chuda,
što jich vorami zovuť (že je zloději nazývají),
oj li atd.

Ni vori, ni plnty (šibali),
ni razbojnički,
oj li atd.

Ni razbojnički,
rybolovničky,
oj li atd.

Jany (oni) lavili rybuški na suchim bereham, vce (neustále) po ambaram (po skladištích), po kljetam (po spižírnách). A pojmali 'sitra (jesetera) u svajho djadjuški (strýce) Pitra: sivohrivyha kiňa (koně) kiňa vorinyha, vokruh (kolem) kovinyha. Vybiraj moj brat, kotorija lučšij (který lepší): bjari (beř) sivych, sivohrivých, i hňadych ne otstavljaj (nezanechávej). Ne zabuď i taho (toho), što (co) u kašicu kladuť; ja rukavy zavjažu, čaho uhodno, palažu (co bude vhod, vložíme).

Časem bývají texty chorovodů kusé, někdy opět slepené a následkem toho obsah nejasen. To však jest přirozené, poněvadž text písně postrádá při chorovodě vší důležitosti. Úloha jeho jest velice podřízena: jest pouze proto, aby bylo nač upevniti melodii, která jest vlastně duší, kdežto tanec tělem chorovodu. Nikomu při zpěvu nenapadne na zpívaná slova mysliti, pročež není divu, jestli nepodávají vždy pravidelně vyhraněné krystaly. Okolnosť tato však jim neubírá zajímavosti, ba spíše naopak vábí pozorovatele sledovati osudy různých a různě spojených zlomkův.

Důležitější textův jest nápěv, jemuž také se strany mojí více pozornosti bylo věnováno. Chtě načrtnouti třeba jen jednoduchými rysy jeho charakter, jsem nucen současně dotýkati se i choreografické stránky a vůbec celého uspořádání tance, poněvadž vše těsně k sobě přiléhá. Ale i v tom případě vím, že se mi nepodaří vzbuditi úplnou a zaokrouhlenou představu, poněvadž popis podává částku po částce jako urvané lupeny květu. Tou cestou podaří se snad vše s protokolární správností zaznamenati, ale dojem, jaký budí v pozorovateli obraz skutečný, v němž tolik různých živlův slito harmonicky jako v pyšné kytici sestavené z hojných květů jemnocitným zahradníkem —, ten dojem může způsobiti opět jen skutečnosť.

Nakupený před „traktirem" zástup brzy rozestoupí se na dvě části: tancechtivé dívčiny kupí se ve středu a diváci ustupují vzad tvoříce kolo. Tanečnice stojí v řadě bočné, hledíce sobě v týl a utvoří pozvolna pravidelný kruh. Počet jich není určitý, a začalo-li se příliš záhy, t. j. nejsou-li všechny dostatečně rozjařeny, bývá učiněn počátek toliko třemi, čtyřmi osobami. Později však i druhá děvčata zamění němé diváctví, nesrovnávající se s požadavky mladé, pěnící se krve, za veselý rej.

Tanečnice pohybují se v před a opisují dráhu kruhovou.

Každá sloha písně tvoří uzavřený choreografický celek, jenž se tolikrát opakuje, kolik sloh. Proto možno ustati v tanci kdykoliv; tím trpí toliko text a na ten nikdo neobrací zření.

Tanečnice, zahajující chorovod, chodí z prvu libovolným krokem v kruhu mlčky, beze zpěvu. Ale to dlouho netrvá. V brzku prozradí se ta, jejíž nedočkavosť byla největší: počne pěti. Ostatní jí neponechají česť samozpěvu na dlouho a na nejdéle v druhém již taktě připojují se, buď každá zvlášť anebo všecky současně, ku zpěvu. A v tom čase, než se rozezvučí hrdla všech, urovnají sobě i krok dle taktu melodie. Tak odbude se zpravidla prvá čtvrtina nápěvu.

Nápěv totiž rozpadává se zcela zřetelně na dvě poloviny a každá z těchto opět na dvě čtvrtiny; celkem tedy na čtyři částky, jež i v hudebním i tanečním ohledu mají své jisté rozdíly. Nejznačnější rozdíl jest mezi prvou a druhou polovinou. Prvá půla nápěvu pohybuje se z větší části v notách čtvrťových a druhá v osminových; je tedy melodie z počátku pohybu volnějšího a později se urychlí.

To vše jest v nejlepším souladu s tancem.

V prvé čtvrtině celé melodie urovnají sobě děvčata kroky dle taktu a připojují se ku zpěvu; v druhé čtvrtině jest vše uspořádáno, pročež zpěv zní mocněji a křepčeji a pohyby choreografické, podřízeny již přísnému taktu, konají se pravidelně a úsečně. Dojem tudíž na tancující i diváky se zmocňuje a stupňuje.

Druhá polovina jest vrcholem plesu a jásání, za kterýmž účelem užíváno všech možných prostředků. Jako se volný tok melodie urychlil užitím not osminových, tak i kroky taneční, z nichž v prvé části každý měl trvání půlové noty 𝅗𝅥, dvojnásob uspíšeny, tak že odpovídají ruchu not čtvrťových. Stane se to tímto způsobem. Z počátku (v prvé polovině) pohybují se tanečnice vpřed zcela prostými obyčejnými kroky volného ruchu, a rázu tanečního jim dodávají toliko zvláštním vděkuplným kolébáním těla, čímž ze zcela obyčejného chodu učiní pohyby opravdu choreografické. Urychlení pak v druhé polovině, čili zdvojnásobení krokův způsobí se poskočením, nebo lépe podnesením těla na každé noze. V prvé části se tedy přenášelo toliko těžiště s nohy na nohu, v druhé pak se kromě toho v téže době ještě na každé noze poskočí. Jindy se ruch taneční v této části ještě zvyšuje rychlým přešlapováním následujícího pořadu, rytmického útvaru a délky: pravá, levá, pravá = ♪ ♪ ♩ a pak opět naopak: levá, pravá. levá = ♪ ♪ ♩, o čemž jasné představy čtenář nabude, pokusí-li se pohyby ty způsobem naznačeným sám napodobiti.

Tak jde obojí ruku v ruce: tanec i zpěv. Vše se urychluje, přiostřuje a výraznějším činí. Tím roste rozdíl mezi mdlejší části prvou a hbitější druhou, jež ku sesílení kontrastu sahá bez rozpakův po všech prostředcích, jež by jí k dosažení cíle pomoci mohly. Třeba ovšem říci, že jí do rukou pracuje často sám oddíl

prvý; neboť nejen že se melodie line obyčejně v dobách čtvrťových, ale často více not bývá legatem spojeno a pěno na slabiku jedinou, čímž se nabývá větši kulatosti a lahodnosti na rozdíl od křepké, ostré a nezkrotné části druhé. Nicméně chová však tato ještě jiné pomocné prostředky. Dívčiny poskakujíce ve zrychleném tempu, tleskají zdviženýma rukama a některé, aby kypícímu nitru poskytly úlevy, zprovázejí zpěv ostatních tanečnic rytmickým, pravidelným výskáním. Byl by to blud domnívati se, že tento prostředek dodává zábavě rázu neslušnosti anebo docela uličnictví. Výskání toto jest zcela jiného způsobu, než jaké u nás známe. Již jsem řekl, že ono se děje rytmicky pravidelně a k tomu ještě třeba dodati: na určitém toně, jímž se dvojzpěv doplňuje na plnozvučnou harmonii, lahodný trojzpěv. Výkon tento tedy nerovná se funkci tureckého bubnu či cimbalův u našich kapel, při nichž oněm nástrojům uloženo toliko rámus působiti a po případě učiněné chyby křidovati; on jest čistě hudebním jak ve svém účelu tak i ve skutečném provedení. Napodobení jeho jest velmi obtížné, ba lze říci, pro cizince nemožné. Ono však také vymyká se našim notovým značkám, jimiž se marně snažíme jej zachytiti a zapsati, jednak pro nestálosť, s jakou se objevuje, jednak pro zvláštní svoji povahu.

Přimyslíme-li si k tomu výraznou, hbitou melodii s ostře (na rychlé osminové noty) vyraženými slabikami, lze tušiti, jaký obraz, plný bujnosti a bezmezného veselí se tu smyslům jeví.

A ku zvýšení dojmů — lze říci — slouží i zakončení melodie. Někdy končí se ostrou úsečnou notou, jindy výsknutím, při čemž se hlas o oktavu výše vyhoupne, anebo konečně fermatem, t. j. poslední nota se neobyčejně prodlouží. Způsob poslední jest bez odporu nejlepší a působí kontrastem svým vůči rychlé melodii neodolatelně. Zdá se, jakoby se byla rázem bouře skončila a větry stišily, když při zavznění poslední táhlé noty tleskající ramena klesají a bujný rej ustává zaměněn tichým, libovolným, mdlým krokem. Zvuk tichne, až konečně zaniká, načež si vzkypělá ňadra dívčin hlubokým vzdechem uleví.

Potom kráčí tanečnice tiše, aby sobě odpočinuly, ale nikoliv dlouho. Nemohou na sobě nechati skvrnu podezření, jakoby již jediná sloha je zdolala, a dívčina, jejíž ctižádosť v tomto způsobě jest nejsilnější, již při čtvrtém, pátém kroku započne se slohou druhou. — A teď se vše opakuje, co popsáno bylo.

Ostatní pěvkyně, nechtíce býti zahanbeny, podchvátí při nejbližších notách melodii, urovnají různý svůj krok a tanec jest ve svém proudě. Lahodná melodie zavznívá ze zvučných hrdel a svižné postavy dívčí, přenášejíce se z nohy na nohu, nechávají tělu volně se kolébati na vlnách rytmu, při čemž pohybují se zvláštním půvabem rukama: v pravo, jestli levá noha vykročila, v levo, jestli tak učinila pravá. Zpěv se sesiluje, pohyby stále více urovnávají, živosti a ohně všady přibývá jakoby olej v plamen lil až posléze v polovině druhé poddává se vše kouzlu zpěvu a tance, vše jásá, pěje, tleská, výská, hopkuje a skáče jako ostré

šlehající a praskající plameny v rozežhavené výhni. a přemýšlející pozorovatel pociťuje, že pravý půvab tance v původní své neodolatelnosti a moci vytryskne toliko spojením dvou příbuzných a kdysi nerozlučitelných proudův: zpěvu i tance.

A opět na ráz — zavzněním tonu posledního — zaniká vše a tichne jakoby ledovým dechem umrtvené. Překvapující zjev mizí dříve, nežli udivený divák nabažil se vábného pohledu i originalního zpěvu. Zdá se mu, jakoby patřil na temnou oblohu, na jejíž černé půdě ještě před okamžikem rýsovala ohnivými črty svoji dráhu skvoucí prskavka, uhasnuvši dříve, než ji mohlo pachtící se oko na rychlém běhu zastihnouti.

K radosti však divákově zažehne rozjařený sbor po nedlouhé chvilce opět prskavku novou.

Tím co zde pověděno o chorovodě, není vše vyčerpáno. Ponechal jsem sobě, abych mohl pohodlněji konturu naznačiti, některé dodatky a těmi doleji kusý svůj náčrt doplním.

Také třeba říci, že, co zde řečeno, není pro všecky případy pravdivé. Tak už na př. melodie pod č. 5. uvedená jeví v povaze své značné odchylky. Bylatě totiž v řádcích předešlých vylíčena povaha typického chorovodu, jak mi ji bylo lze abstrahovati z několika viděných i slyšených případův. Takový typický nápěv zde vkládám, podotýkaje, že chorovody ostatní tu více, tu méně se snažily k němu se přiblížiti. Nápěv tento náleží též písni koledové.

Číslo 6.

Si - - - le - zeň [8]) moj, si - - - le - zeň moj, si-le-zeň moj

siz [9]) da ka-sa-stoj, [10]) si-le-zeň moj siz da ka-sa-stoj!

Dodatky nutno připojiti ještě následující.
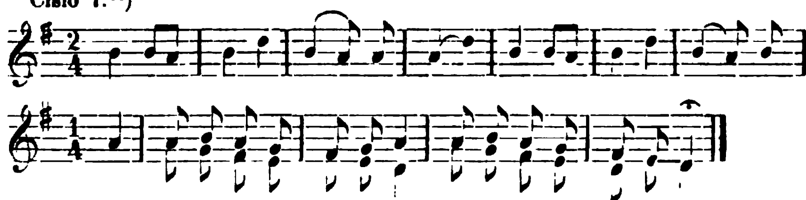
Předně hledíc k nápěvu. Takt jest vždy dvoučtvrtní dosti rychlého ruchu. Že však se zdá býti tanec z počátku volný, mdlý, toho příčinou jsou pozvolné kroky taneční, jež v prvé polovině nápěvu vyplňují dobu noty půlové čili celý takt.

Ze čtyř částí, v něž se melodie přirozeně rozpadává, jsou prvé dvě podobny a druhé dvě stejny; tyto pak v podloženém textu obsahují z pravidla refrain. Každá z těchto částí obsahuje obyčejně dva takty, řidčeji tři (jako uvedený příklad). Periodicita tedy bývá z větší části zosnována na sudém počtu taktův, méně pak na lichém. S osnovou smíšenou, t. j. aby melodie obsahovala periody dvoj- i trojtaktové, jsem se nesetkal.

[8]) Kačer, [9]) sedni, [10]) kosatý, kučeravý.

Mluvě o metrice nápěvův, mám příležitosť poukázati na jednu nepravidelnosť, jíž se Bělorusové proti taktu dopouštějí. Ona se ovšem neomezuje na nápěvy chorovodní, ale u těchto, jakožto nápěvův tanečních svoje hrany nejostřeji prozrazuje. Vadu tu možno sledovati na příkladě 4. v taktě čtvrtém a u následující melodie v taktě osmém.

Číslo 7.[1])



V případě prvém zkrácen jest naznačený takt o dobu osminovou a v druhých dvou případech o celou čtvrť. Jest na biledni, že kdysi takty tyto byly úplné, buď že se takt doplnil příslušnou pomlčkou anebo — což jest pravděpodobnější — byla o dobu tuto prodloužena nota předchozí.

Pátráme-li po příčině takového zkracování taktu, uvede nás na stopu okolnosť, že všecky tři případy se týkají onoho místa, kde se melodie dělí v periody (buď pomlčkou anebo delší notou, představíme-li si dotyčný takt doplněný). A proto lze právem míti za to, že tyto metrické nepravidelnosti mají svůj kořen jednak ve snaze, aby melodie působila dojem větší celistvosti, jednak v nedočkavosti, což se nám ukáže býti tím pravděpodobnější, pomyslíme-li, že většina případův (zde jsem ovšem všechny uvésti nemohl) táhne se k písním tanečním, při nichž rozjaření dostupuje často míry veliké.

Čtenář se zajisté pozastavuje nad tou okolností, že odchylky takové jeví se z pravidla u písní tanečních, jelikož právě při takových písních musí dojíti ke kolisi mezi zpěvem a tancem, a jest žádostiv, jakého spor ten dojde rozřešení.

To jest zcela jednoduché. Ústa zpívají své (t. j. jak příklady uvedené ukazují), a nohy tančí též svoje, čehož následkem v části, jež následuje za kusým taktem, nespadají těžké a lehké doby tance a zpěvu vždy souhlasně v jeden okamžik, nýbrž se střídají: na těžkou dobu v nápěvu přijde lehká doba tanečního rytmu a naopak. Proto má melodie taková ve spojení s tancem ráz synkopovaného nápěvu.

Nevinná tato licence, jíž si běloruské pěvkyně dovolují, působí největší nepříjemnosti zapisovateli. Melodie, u nichž jsem tyto „kazy" našel, byly vesměs rázovité a při prvém slyšení domníval jsem se, že bude každá v okamžení zapsána. Tu však narazil jsem po několika taktech na suk, o němž mi zprvu tajno bylo, v čem vězí. Teprv když jsem počal prstem kývati jako sku-

[1]) Textu k této písni postrádám

tečný Mölzrův Metronom, poznal jsem, kde to bolí. Nesnáz tato nebyla by značná. kdyby se vesměs melodie tyto nelinuly rychle se rtů zpěvaček, následkem čehož ono místo, kde byla chyba, vždycky rychle sluchu uniklo. (Dokončení.)

---

# Neděle smrtelná.

## Příspěvek k česko-polské mythologii.

Podává Č. Zíbrt.

Staré, prostonárodní zvyky zakrňují, hynou, ztrácejí se z paměti lidu našeho. Jako vadnou něžné, libodeché květy národní poesie, morovým dechem moderní civilisace jsouce otravovány, tak starodávné, památné obyčeje a obřady na dobro mizejí z lidu českého... Brzy již nastane doba, že pouze z knih dočte se Čech, že jeho předkové měli takové a takové zvyky, písně, pohádky! Na dotvrzenou slov svých uvádíme, že prastarý, z pohanské doby pošlý zvyk vynášeti v neděli smrtelnou (pátou postní) „smrt", zachovává se již pořídku v krajích českých, ba místy po něm ani potuchy není.

Nebudeme se o tom šíře rozepisovati, ani význam tohoto zvyku vykládati. Učinil to s osvědčenou důkladností p. V. Brandl v Čas. Mat. Mor., 1876., str. 64.—72., kamž laskavé čtenáře odkazujeme. Chceme jen článkem svým podati příspěvek k mythologii české, kteráž, vymýtí-li se z ní celá řada strojených, obrazností vykouzlených domněnek, jest posud velmi chudičká. Proto tím více jsme se zaradovali, když jsme našli — ovšem jen maně — několik historicky zajištěných zpráv o tom, jak staří Čechové o smrtelné neděli měli podobný zvyk, jaký se posud v některých krajinách zachovává...

Církevní synoda r. 1366. vydala tento rozkaz: „De mortis imagine (de his, qui in media quadragesime portant mortem extra villam). Item quia in nonnulis civitatibus, oppidis et villis prava clericorum et laicorum inolevit abusio, qui in medio quadragesime imagines in figura mortis per civitatem cum rythmis et ludis superstitiosis ad flumen deferunt, ibi quoque ipsas imagines cum impetu submergunt, in eorum ignominiam asserentes. quod mors eis ultra nocere non debeat, tanquam ab ipsorum terminis sit consumata et totaliter exterminata: quare omnibus et singulis ecclesiarum parochialium rectoribus precipitur, quod, cum tales in suis plebibus resciverint, mox a divinis officiis tamdiu abstineant, donec dicti prevaricatores lusuoresque superstitiosi a domino archiepiscopo penitentiam recipiant pro excessibus condignam et salutarem, quorum absolutionem sibi reverendus pater specialiter reservat!" [1])

Poznáváme z uvedených slov, že obřad. zde vylíčený, na vlas shoduje se s posavadním zvykem. Vynášeli z měst, vsí, osad „postavy na způsob smrti" se zpěvy a pověrečnými prý hrami k řece; zde je

[1]) V rkp. univ. knih. pražské, sign. 6 B 21. Srv. Höfler, Prager Concil, 1862., str. 11.

potopovali a vysmívali se jim, že již jim smrt škoditi nemůže. Že byl to zvyk pohanský, neomylně potvrzuje to, že církev, chtíc na čisto vyhladiti pozůstatky obřadů pohanských, zakazovala věřícím takové a podobné obřady, v paměti lidu udržované...

Zvyk vynášení smrti byl hluboce zakořeněn. Svědčí tomu, že nedbali Čechové zákazu církevního a přece jen svou prováděli. Již r. 1384. nakázala opět synoda: „... Ne plebani ludos superstitiosos in plebibus suis admittant; specialiter, ne in medio quadragesimae extra portas urbis vel villae imaginem ad hoc factam, in modum mortis cum rythmis, sicut consuetudo prava in quibusdam locis inolevit, offerri permittant." [2])

Nemohouc po zlém vyrvati lidu staré pohanské zvyky, snažila se církev podkládati jich významu smysl křesťanský. Tak se dělo i s vynášením smrti. Zaznamenal to Veleslavín v Histor. Kalendáři: [3]) „Léta 865. v outerý po neděli družebné Mězek jinak Měčislav, kníže Polské, pokřtěn v Gnězně s mnohými pány Polskými a Slezskými a odvrhv pověry a modlářství pohanské, víru svatou křesťanskou přijal a toho dne rozkázal všecky modly a obrazy pohanské ztroskotati, do vody vmetati a množství lidu obecného pokřtiti. Na památku toho skutku ještě až podnes v Polště i v Slezích každého roku v neděli družebnou (sic!) děti mají obyčej modly a obrazy, obludám a příšerám podobné, na dlouhých žerdích aneb tyčích ven z města nositi, a do vody aneb do louže s žehráním uvrhouce, rychle zase do města běžeti. Čehož se snad do Čech něco potom dostalo v tom, že i děti naše v smrtnou neděli nosívají smrt z města a léto do města, [4]) ač tomu nejedni nerozumějí, odkud pošlo."

Nerozuměl však tomu Veleslavín sám, domnívaje se, že starodávný ten zvyk z Polska dostal se do Čech. Domněnka tato byla snad tehda rozšířena. Martin Zámrský, kazatel v Opavě, vykládá r. 1590. [5]) o smrtné neděli svým ovečkám, že „dominica iudica v jazyku a národu našem českém slove neděle smrtedlná z tohoto dvojího původu: Předně od památky smrti Spasitele, v neděli dnešní nábožně se obnovující. Za druhé přistoupila potom ještě i jiná příčina k uvedení v zvyklosť dnešní neděli toho jména Smrtedlná, když před lety šesti sty (!) z Polsky do našich krajin... strašidla smrti do vody házení přineseno bylo. Čteme zajisté, kterak Měško XIII., kníže neb král polský, jsa pohan a maje s pannou Dambravkou, Boleslava, knížete českého, dcerou v manželství vstoupiti, prve na žádosť panny pohanstvo opovrhl, a víru Kristovu přijav léta 963. v městě Gnizně jednoho dne spolu nejprve pokřtiti se dal a po křtu s nevěstou, pannou Dambravkou v slavném svadebním veselí oddán byl. Po vykonání pak svadby všem obyvatelům v Polště rozkázal pohanstvo opovrci, víru křesťanskou přijíti a na jistej den, jmenovitě VII. den měsíce (což se rovně v pátou neděli postní, kteráž již prve Judica se jmenovala, trefilo) všecky modly a obrazy pohanské z kostelův, z měst, ze vsí i z domův vyčistiti, ven vynésti, potlouci a

---

[2]) Rkp. univ knih. pražské, sign. 3C5. Srv. Höfler, l. c., 32.
[3]) Vyd. 1590., str. 130., 131.
[4]) Zdá se, že to ohlas obřadné písně při vynášení smrti.
[5]) Postilla, 1590., 294., 295.

do vody vházeti. Což jsou všickni lidé netoliko učinili, ale na památku nejprvnějšího v Polště křesťanstva začátku, též opovržení toho dne pohanstva, ano také z vděčnosti svého od věčné smrti usmrcením Jezu Krista vysvobození, každého potom roku, když ta neděle přišla, mládež v městech a ve vsech u velikém houfu se scházívala a udělavše modlu z dřeva, z slámy, z sena, hadry obvázanou, s křikem a zlořečeného pohanstva proklínáním, k loužím přibíhajíce do vod, jezer, řek i močidl to strašidlo, smrtí je nazejvajíce, házela, a kamením potopíce, zase úprkem domův běžela. Odkudž potom obyčej ten z Polska léta Páně 975. do Slezska, Moravy i do Čech se dostal, čehož posavad šlépěje zůstávají, zvláště ve vsech, kdež děti, nosíce na holi strašidlo udělané z došku neb z hadru, že smrť zanášejí, praví.“ [6])

Po straně poznamenává Zámrský slova: „Miechou. Hist. Polon. et Cromerus“, udávaje tím asi prameny, z nichž čerpal. Dobře-li soudíme, míuil tím spis Cromerův „Polonia, sive de situ, populis, moribus, magistratibus et republica regni Poloniae libri duo“ 1578 a Math. a Miechowia, Chron. Polon. 1525.

Než Poláci sami nevěří takovémuto významu topení smrti o smrtelné neděli. Wójcicki Zar. Domowe, III. 277, 278 svádí původ tohoto tvrzení na kronikáře Bielského. „Marcin Bielski kronikarz mylnie wziął za pamiątkę topienia bałwanów za Mieczysława.“

Zajímavým zjevem je, že r. 1617. Sim. Partlicius [7]) ve svém kalendáři na str. 91. po příkladu Veleslavínova Hist. Kal. l. c. téměř doslovně vysvětluje původ obřadu smrtné neděle dle zvyku polského, avšak na str. 88. praví: Neděle smrtedlná proto se jmenuje, že děti toho času ještě v mnohých krajinách smrť z města a ze vsí nosí, zpívajíce:

„Již nesem smrť ze vsi,
nové léto do vsi!
Vítej, léto líbezné,
obilíčko zelené! [8])

Píseň podobná zpívá se o smrtelné neděli podnes a podnes udržuje zbytek obřadů pohanských ku poctě božstva Morany.

## Dopisy Pavla Josefa Šafaříka J. E. Purkyňovi. [1])

### V.

W Praze, 18. Března 1840.

Milý Přjteli!

Odpowědj na wzácné psanj Waše ode dne 19. Února, oznamugi Wám předewšjm, že Spurný Růži tisknauti hotow gest, w ceně gakž zde přiloženo. Asi w té ceně by to i Házowci wytiskli. Podle toho si můžete wypočjtati, kolik by si za 700 nebo 800 ex. přišlo. Gá bych Wám radil, abyste wjce

[6]) Srv. Sb. Histor. 1886., 81., 82.
[7]) M. Sim. Partlicia, Kalendář každoročni hospodářský, 1617.
[8]) Tamže, str. 88. uvádí se podobný zvyk německý, „ale ten způsob prý v Němcích zachovávají Dominica Laetare.“
[1]) Sdělil s námi laskavě ct. pan tajemník Adolf Šimek.

než 700 tisknauti nedal, a snad by i 600 postačilo? Neylepšj české knihy se wjce nežli 600 neprodá. Do komissj byste mohl dáti Kronb.-Řiwnáči s $^1/_3$ Rabatu. Gen probůh ne Špinkowi aneb ........, sice bude sera poenitentia. Ostatně spis ge takowý, že kdyby i we Wratislawi tištěn byl, zde se prodáwati muže, a netřeba to zde censurowati dáti. Owšem že by se zde lépe a spráwněgi, snad i lacinĕgi wytiskl.

Žurnálu Minist Oswěty 1839. prosjm pošlete co nejdřjwe několik swazkůw. Litugi, že ste toho neučinil, gešto sem Wás o to wýslowně prosil. Giných ročnjkův na ten čas posjlati netřeba, neboť gá teď ke čtenj jich přistaupiti nemohu. A budaucně uvidíme. Otečestv. Zápisky též neposjleyte. Welice se mýljte, gestli se domnjwáte, že u nás oprawdowá a stálá žádost takowýchto wěcj. Gest tu wřesku mnoho, až na zbyt, ale málo wlny. Od té doby, co ste Wy od nás odešel, i lepšj (společenský) duch se od nás odstěhowal.

Kronberger mě prawil, že Wám onehdy hodný baljk českých knih zaslal. Kde málo wychodj, odsaď s málem spokogen býti musjte. Wlastimil a a Dennice negsau časopisy. Gsau to knihy gako giné.

Některé knjžky, gichž hledám, gsem opět poznamenal, ale gen z paměti, neboť abych swau zbjrku znowa prošel a wšecko pořádně gako tehdáž poznamenáwal, k tomu giž nestačjm. Gest to smutné, že má prwnj Cedule u Wašeho antikwara takowý osud měla! Gá čekal knihy, a dostáwám zpráwu, že ani gen cedule nikde nenj!

Žurn Min. pro Osw. 1839. nám posjlegte půjčkau, gestli ste pro nás na ten rok neprenumerowal, a s rokem 1840. to učiňte gak chcete. My buď prenumerowati na zwláštnj exemplář pro nás, buď Wám zapůgčenj Wašeho platit hotowi gsme. Wolte si, co pro Wás lepšj.

Stulc nenj wjce w Praze, ge kaplanem w kragi. Na geho baljk dotazowati se zapomněl gsem.

Co se dotýče Smolara k čemu raditi mám newjm. Ze wšech stran ustawičné nařjkánj, že nic českého nikde dostati nelze! Mám podobných listůw nynj asi 10 přede mnou. Gá w té wěci giž wšecku naděgi mimo sebe sem pustil, a ani slowa, ani kroku wjce učiniti nechci Naše české knihkup.wj giného nezasluhuge, než aby se do děla wecpal a wystřelil za končiny swěta aby ho wjce nebylo. — Já při neglepší wůli ke wšemu nestačjm. Kdo wšecko dělá, naposledy s ničjm hotow býti nemůže. P. Smolarowi bych tedy radil, aby se k mladšjm zdegšjm Čechoslowanům, ku př Amerlingowi, Staňkowi a g. obrátil.

Přátelé wšickni zdráwi a pozdrawugj Wás srdečně. Dobře se měgte!

Wáš upřjmný přjtel a ctitel

P. J. Šafařjk m. p.

---

# Císařská Akademie nauk v Petrohradě.

Důležitý to ústav ku podporování ruské vědy, jenž každého roku vykazuje se řadou skvělých činů v oboru svém. Císařská Akademie nauk v Petrohradě konala dne 30. prosince 1886. (11. ledna 1887.) slavnostní výroční zasedání. Po zahájení zasedání sekretář Veselovskij pročetl výroční zprávu fysicko-mathematického a historicko-filologického oddělení Akademie. zmíniv se z počátku o ztrátě několika členův Akademie. Pak přešel ku vylíčení nynější činnosti Akademie, z níž velmi dobrým výsledkem byla korunována podniknutá Akademií výprava ku prozkoumání krajního severu a nové Sibíře drem. Bungem. Dle telegramu. zaslaného Akademii, vrací se výprava zpět s bohatou vědeckou kořistí a s uskutečněním cíle cesty. Poprvé tedy podařilo se vědě proniknouti do těchto oddálených končin.

Dále zmínil se Veselovskij o činnosti pozorovacích stanic meteorologických, jež hlavně z nedostatku sil nemohly rozvinouti činnosť žádoucí.

V r. 1886. bylo první přisouzení cen presidenta Akademie D. Th. Tolstého. Spisů ucházejících se o ně došlo deset, z nichž poděleny byly cenou

tři. Mimo to byli poctěni zlatou medalií uznání Bobrovskij za historické prozkoumání o vojenském artikuli Petra Velikého a prof. Cvětajev za spis Inscriptiones italicae. Peněžitou odměnu dostal Naděždin za historii petrohradské duchovní semináře od r. 1809.-1886.

Zvláštní pocty dostalo se proslulému cestovateli po střední Asii N. M. Przevalskému, jenž po své čtvrté cestě do centralní Asie jest zaměstnán jejím popisem a uchystáním tohoto k tisku. Akademie oceňujíc veliké zásluhy jeho, dala raziti pro něj zvláštní zlatou medalii, kterou v tomto slavnostním zasedání byl obdařen. „Jsou jména," pravil ve své zprávě Veselovskij, „která pouhým zvukem svým vyvolávají představu o člověku, o jeho dílech. Takovým je jméno Przevalského. Na Rusi není ani jediného poněkud vzdělaného člověka, jenž by nevěděl, kdo to je Przevalský a co vykonal.

Všecky nedostatky, všecka nebezpečenství nemohla zadržeti jeho odvahu a energii, a on první z Evropanů pronikl do středu hornaté Asie a seznámil nás se stranami známými dosud jen podle skoupých pramenů kytajských. Shromážděné jím sbírky obohatily museum Akademie."

Po těch slovech za hlučného potlesku odevzdal tajemník děkujícímu na všechny strany N. Przevalskému medalii, na jejíž jedné straně jest jeho poprsí a na druhé nápis: „Pervomu izslědovatělju prirody centraljnoj Aziji".

Po malé přestávce akademik A. O. Byčkov pročetl zprávu o pracích oddělení ruského jazyka a slovesnosti za r. 1886, z nichž hlavně dlužno uvésti, že Akademie přistoupila k úpravě materialů ku slovníku a k jeho druhému vydání. Konec zprávy byl věnován památce zesnulého člena Akademie, znamenitému dramatikovi A N. Ostrovskému, jehož jméno Rusové staví do jedné řady s Gogolem a Gribojedovem. A. O. Byčkov ve své zprávě vylíčil četné obtíže a nesnáze, jež pronásledovaly z počátku Ostrovského, jakož i konečný jeho úspěch a ocenění, podav ve krátkých rysech nejdůležitější charakterní známku jeho plodů.

Ku konci zasedání A P. Karpinskij podal obzor fysicko-geografických podmínek evropského Ruska v uplynulých geologických periodách a seznámil obecenstvo hlavně s dřívějším rozdělením souše a moře v Rusku, dodávaje svým slovům vysvětlení řadou map

K závěrku zasedání byla tajemníkem pročtena jména osob, jež Akademie jmenovala buď čestnými neb dopisujícími členy. *K. Š.*

---

## Fran Erjavec.

Ve „Spomeniku slovanské uzajemnosti", loni vydaném, praví se, že Fran Erjavec a dr. Zarnik jediní jsou na živě z oněch velenadaných spisovatelů, kteří jako gymnasisté před více než 30 lety (r. 1854.—1855.) založili si studentský časopis „Vaje". Byli to V. Bril, Fran Erjavec, Simon Janko, Val. Mandlec, Ivan Tušek a Val. Zarnik. Bohužel dnes se to říci již nemůže. Ze dvojice jmenované ubyl, dne 13 ledna smrtí zachvácen Fran Erjavec, jeden z nejšlechetnějších a nejzáslužnějších synův Slovenie. Národ v něm ztrácí upřímného svého syna, literatura pak zasloužilého a vynikajícího spisovatele. Slynulť jako výtečný belletrista a přední přírodopisec.

Fran Erjavec narodil se 9. září 1834 v Lublani. Obecné školy a gymnasium navštěvoval v rodišti, roku 1855. pak se odebral spolu se Zarnikem, Stritarem a jinými na videňskou universitu, kde pobyl do r. 1859. Rok na to byl praefektem v Teresianu a od roku 1860. do 1870. professorem realky v Záhřebě. Roku 1871. na podzim opustil Záhřeb a odešel do Gorice, kdež byl professorem až do předčasné své smrti. Na literarní kolbiště vystoupil již jako student na gymnasiu, kdy psával spolu se zmíněnými svrchu druhy do „Vají". Prvým tištěným spisem Erjavce jest „Mraolja", uveřejněný v Janežičově „Koledě" r. 1857.

Když později počal Janežič v Celovci vydávati „Glasnik“, byl Erjavec jedním z nejvítanějších jeho přispívatelů. V Glasniku vydány od Erjavce tyto práce: „Črtice iz življenja Šnakšnepskovskega“ (spis humoristický), „Pot iz Ljubljane v Šiško“ (práce rovněž humoristická, která tepe cestopisnou manii, panující tehdy mezi spisovateli), „Kako se je slinarju iz Golavca po svetu godilo“, „Zamorjeni cvet“ (povídka, kterou ulevil spisovatel své prvé, nešťastné však lásce) a jiné povídky jako krásná „Na stricovem domu“, „Husarji na Polici“, „Z gubljen mož“ a j.

Podobně i družba sv. Mohora přinesla množství spisů Erjavcových, jmenovitě z oboru přírodopisu. Jsou to spisy: „Huda brezna“, „Živalstvo“ (překlad z A. Pokorného). „Prirodopis živalstva s podobami“, „Naše škodljive živali“, „Domače in tuje živali“; „Ni vse zlato, kar se sveti“ (povídka, již vydala právě loňského roku Družba sv Mohora)

Pro „Matici Slov.“ napsal Erjavec „Rudninoslovje“, „Botaniku“ a „Zoologiji“ (obě poslední zpracované ze Schödlerova spisu „Kniha přírody“) a výtečné dílo „Iz potne torbe“, sbírku to řídkých a zajímavých slov z lidu slovinského, na níž pracoval dlouhá léta konaje namáhavé cesty za účelem tím. Neocenitelná tato sbírka materialu pro filologii vycházela v několika ročnících Letopisu Matice.

Ve „Zvonu“ vídeňském vyšly krásné jeho „Spomine s pota“ a v „Lublaňském Zvonu“ pak „Rake“ a „Rastlinske svatbe“.

Jednou z péčí Erjavcových bylo též, aby slovinské školy měly dostatek učebnic. Za tím účelem přeložil mnoho školních knih, mnoho jich pak přepracoval. Kromě zmíněného spisu „Prirodopis živalstva s podobami“ sluší uvésti jeho překlad Voldřichovy „Somatologije“ a „Prirodopis rudninstva ali mineralogija“.

Vyjmenovanými pracemi není daleko ještě vyčerpána veliká řada spisů Erjavcových, vynikajících vesměs ryzím jazykem a aesthetickými přednostmi. Zvláště co do jazyka jsou spisy Erjavcovy vzorné; byltʼ znamenitým znalcem staré slovanštiny a nových jazyků slovanských, což mu zvláště prospělo při tvoření terminologie přírodovědecké. V této příčině zůstanou zásluhy jeho nesmrtelnými

Smrť jeho jest zvláště proto citelnou ranou pro Slovince, že muž tak šlechetný a vlastenec upřímný odešel právě tam, kde jsou Slovinci nejvíce ohrožováni, ve kraji gorickém.

Večen mu bodi spomin! *K. Kadlec.*

## Rozhledy v literatuře a umění.

**Strofy.** Kraków 1886. Nakł. G. Gebethner i Spółka.

Drobná knížka se skromným titulem, kde o autoru dává tušiti pouhý nejasný monogram na první stránce. A přec to není snad nikdo jiný nežli básník „Titana“ a „Ariona z Korintu“, který z Květů r. 1866 a 1867. (v překladě Prima Sobotky) zůstal našemu literarnímu světu v dobré paměti, autor dojemné vlastenecké dumy „Hrsť země“ (český překlad Fr. Kvapila v Lumíru 1877.). Již to by stačilo, abychom novou jeho publikaci vřele uvítali. První práce veršem, jež vydal r. 1866., měly skutečný orlí let, sílu výrazu, nevšední hloubku myšlénkovou. Dalo se po nich očekávati mnoho krásného, avšak básník byl nucen chopiti se praktických stránek života a mimo zdařilý překlad Heineovy „Knihy písní“ vycházely od těch dob z jeho péra už jenom učené vědecké traktáty. Pravda, že i na tomto poli ho bylo potřebí a jeho právnické spisy došly úspěchu všestranného. Ale přec bylo litovati, že tak eminentní talent se odmlčel. „Strofy“ jsou nám důkazem, že se neodmlčel na vždy. Je to kniha zajímavá v nejedné příčině a především pokud se týče autora samého. Jasně, výrazně zírá k nám z ní jeho básnická fysiognomie. Mladé sny minuly, život se ozval o svoje práva, s ním se dostavil skepticismus a pessimismus. „Strofy“ záležejí po většině z drobných, dvou neb třislokových básní. Ale z nich skoro každá se ostří ve hrot ironicky kalený,

každá má určitý cíl, kterým je bezpráví, hrubé násilí mocnějšího egoismus mass i jednotlivců, apathie k idealním potřebám ducha, bezcharakternosť. Vše, čím současné poměry churaví, podrobil básník bystré kritice a šípy, které pouští do nich z básnického toulu, jsou plny zničujícího sarkasmu. Vybírati nejzdařilejší nepokládáme za nutné. Čtenář je najde hustě v celé knize a mezi nimi také několik svěžích lyrických perliček, z kterých dýše naděje a důvěra v budoucnosť. Snad jsou to ty nejkrásnější. Z celku pak znáti všude duch zanícený pro právo a pravdu, mysl čistá, idealní, slovo mužné, které směle dovede se dívat skutečnosti v tvář. Básník neleká se říci vše tak, jak má na srdci, a byť to bylo trpké i bolestné... Kniha dělí se v cykly „Adagio", „Andante" a „Scherzo", z nichž každý je přiměřeně charakterisován. Z první sbírky autorovy, vydané r. 1866., nalézáme tu vřaděny básně „Prometheus", „Hrsť země", „Děvče", „Pancerni" a „Za lednové noci". Přítel myšlénky řízně pointonované, úsečné formy a satirických šlehů přečte „Strofy" se zálibou vždy vzrůstající. Dojem, který tyto na pohled laškovné sloky zanechávají, jest vážný a hluboký. —*a*—

**Z językoznawstwa i literatury ludowej.** Napisal Jan Hanusz. W Krakowie, 1887. Str. 26.

Nejnovější tato brožurka Jana Hanusze, docenta vídeňské university, jest, jak sám autor praví, tresti sborníku „Essays und Studien zur Sprachgeschichte und Volkskunde" (Berlin, 1885.), pocházejícího z péra Gust. Meyera, slovutného filologa, nyní professora sanskritu a srovnavací grammatiky ve Hradci. Celá brožurka jest vlastně snůškou velikého počtu cenných dat pro každého filologa a folkloristu. Ve prvé části vypočítává autor rozličné národy a národky, některé již vyhynulé, některé dosud žijící, kteří náležejí ku kmeni indoevropskému, a jmenuje spisovatele, kteří se dotyčným národem nejvíce zabývají. Seznamuje nás se stranami mezi spisovateli, studujícími zbytky jazyka etruského (mámeť již přes 5000 etruských nápisův na hrobech a rozličných nástrojích). Jazyk etruský byl srovnáván se všemi možnými jazyky světa; avšak přísně vědecké práce o něm pocházejí teprve ze 70tých let (Corssen, W. Deecke, C. Pauli, Sophus Bugge). Že tvoří jazyk illyrský, resp. arnautský čili albanský také zvláštní haluzi jazykův indoevropských, dokázal zmíněný již Gustav Meyer. Stanovisko jazyka albanského mezi jazyky evropskými bylo proto těžko najíti, že jest v něm mnoho těch nejrůznějších živlův. Jedni (severní Albanci čili Gegové) užívají mnoho slov tureckých, druzí (jižní čili Toskové) pak množství slov řeckých. V Řecku samém jest na 200.000 Albancův, kteří mluví z pola řecky, v Italii pak a Sicilii na 100.000, kteří mají jazyk vlaštinou velice již pokažený. Hanusz jmenuje také hlavnější spisovatele albanské, jako Kristoforidita (přeložil Nový zákon), Girolama de Rada (básník vlašsko-albanský) a Nesima Beye (básník vlastní Albanie). Jinému národu indoevropského kmene, Řekům, věnuje autor též zmínku.

Druhá část brožurky jedná o literatuře lidové čili tak zv. folkloru, jejž definoval J. de Villemory slovy: „Folklore comprend dans ses huit lettres les poésies populaires, les traditions, les contes, les légendes, les croyances, les usages, les superstitions, les devinettes, les proverbes, enfin tout ce qui concerne les nations: leur passé, leur vie, leurs opinions." Výrazu „folklore" bylo prý poprvé užito v Atheneu r. 1846., kdežto studium jeho sahá ovšem již do minulého století. Povstavši v Anglii, rozmohlo se studium folkloru zvláště u národův romanských. Ve Francii jsou na př. pro folklore určeny dvě publikace: „Les littératures populaires de toutes les nations" (Maisonneuve) a „Collection de chansons et de contes populaires" (Leroux); časopis toho směru nazývá se Mélusine. Velký ruch folkloru nastal též ve Španělsku a Portugalech. Podobně i v Italii, kdež v tom oboru vyniká nejvíce Giuseppe Pitrè, vydávající spolu se Salom. Marinem časopis Archivio per lo studio delle tradizioni popolari. (Nejnověji vydal „Novelle popolari toscane".) V Německu se folklore pěstuje poměrně nejméně. U Slovanův vykonáno v tom směru již dosti mnoho (jmenovitě u Srbův a Polákův) — Ku konci brožury praví autor, že ve folkloru sebráno celkem u všech národů hodně materialu, nyní že by jen bylo třeba, aby se látka ta šťastně zpracovala, k čemuž jest třeba důkladné znalosti starožitností.

Brožurka jest psána velmi jasně, tak že jí každý laik velmi snadno porozumí. Cena její spočívá, jak jsme již svrchu pravili, v sestavení ohromného počtu dat, jež by bylo neodborníku těžko pojednou sehnati. *K.*

Обзоръ областей западнаго и южнаго Славянства, со включеніемъ черноно-русскихъ, въ орографическомъ и гидрографическомъ отношеніяхъ. Проф. А. Будиловича. С.-Петербургъ. 1886. Str. 120. + 23.

Známý slavista p. A. Budilovič, prof. varšavské university, vydal již několik zeměpisných nebo trochu aspoň do zeměpisu zasahujících prací o západním Slovanstvu. Přítomné jeho dílo jest napsáno již před 10 lety a mělo býti pouze I. částí velikého spisu o záp. a jižních Slovanech, který se měl skládati ze tří dílů, a to: 1. z geografického. 2. ethnografického, 3 statistického. Myšlénka napsati podobný spis vznikla v něm r. 1871., když Gilferding navrhoval, aby slovanský dobročinný spolek petrohradský vydal slovanskou ethnografii. Bohužel však ku 2. a 3. části zmíněné práce nedošlo, tak že spisovatel, uznávaje geografickou (hydro- a orografickou) část za dosti samostatnou, vydal ji nyní po 10 letech nákladem dobročinného spolku. Do spisu svého pojal všechny země obývané západními a jižními Slovany a pojednal nejdříve o všech horách, rovinách a nížinách, potom pak o mořských březích. řekách a jezerech. Práce jeho jest jakožto odborný spis velice vítanou, a to tím spíše, ježto díla podobného druhu posud úplně nevyhovovala. Autor uvádí sám ve předmluvě, že „Geografický slovník“ Holovackého obsahuje spíše názvy míst než hor a řek, „Slavjanskij Mir“ Rittichův pak že jest věnován více archaeologii nežli topografii. A kdyby přítomná kniha prof. Budiloviče nebyla než pouhým seznamem slovanských názvů hor a řek, zasluhovala by, abychom si jí vážili, neboť to jí budiž ku cti, že jmen slovanských nekroutí jako mnohé podobné knihy zeměpisné (jmenovitě u Rusův a Poláků se to děje), nýbrž je uvádí zcela správně slovansky. Přišli jsme sice na slovo Bezděž, které v této podobě nezní slovanštěji nežli Bezděz, avšak to jest maličkosť. *K. K*

Летопис Матице Српске. Уређује А Хаџић Књига 146. 1886. Свеска друга. У Новоме Саду 1886. Str. 155.

Druhé číslo „Letopisu“ loňského roku vyrovná se svou cenou a pestrým obsahem číslům dřívějším. Ve prvém článku „Poslednji Brankovići u istoriji i u narodnom pevanju. 1456.—1502.“ seznamuje nás na základě historických listin a spisů jakož i básnictví národního Stojan Novaković, přední srbský dějepisec, filosof, filolog a archaeolog, s dějinami Srbska po smrti despoty Jiřího Brankoviče († 1456.). Objasňuje tu a odhaluje některé chyby, jichž se dopustili dřívější historikové. Po smrti Jiřího panoval málo přes rok nejmladší syn jeho Lazar, neboť dva starší synové Řehoř a Štěpán byli od sultana **Murata** oslepeni Velmi jasně líčí autor maďarský a turecký vliv v Srbsku po krátkém panování Lazarově. Despota srbský klesl již od dob Štěpána (syna Lazarova) téměř na pouhého bana království uherského, kde ve první polovici 15 století poroučel vlastně udatný Jan Hunyady, zvaný ve srbských písních Janko Sibinjanin. Mezi hlavní protivníky Hunyada patřil Oldřich Ciljský, příbuzný Jiřího Brankoviće. Hunyady, nepřítel Oldřichův, sice zemřel, avšak svak jeho Michael Szilagy (Svilojević) Oldřicha zavraždil. Svilojević stal se úhlavním nepřítelem srbských panovníkův. V Bosně té doby panoval Štěpán Tomaš, který usiloval o to, aby získal svému rodu vládu nad Srbskem. Za tím účelem umluvil ještě za života Lazarova sňatek svého syna Štěpána s dcerou Lazara a Jelice (Heleny Palaeologovny). Sňatek ten značil též přidržení se Srbska politiky maďarské, neboť v Bosně byl vliv maďarský velice utužen. V čas smrti Lazarovy (20. ledna st. p 1458) **byl zvolen** v Uhrách za krále Matěj Hunyady (syn Jana H), za něhož vládl — byloť mu teprve 15 let — Szilagy, nepřítel Brankovićův. Srbsko spravoval tenkráte Michajlo Andělović (zvaný též Abogović), který byl za despoty Lazara velikým vévodou srbským. Muži onomu šlo hlavně o to, aby si naklonil Turky, jejichž pomocí chtěl se vyšvihnouti na despotský prestol. Srbsko se rozestoupilo na dvě

strany; jedna — v čele jejím byla vdova po Lazaru Jelena — se držela Uherska, druhá — Anđělovičova — Turecka. Dne 31. března 1458. vpustil Anđělović do Smedereva srbské i Turecké vojsko, aby vykonal svůj plán, avšak národ se vzchopil a Turky vyhnal. Anđělovič a turecká strana s ním byla ztracena. Jelena se stala nyní vládkyní Srbska, ovšem pod záštitou maďarskou, a vyjednávala opět s bosenským vládcem o sňatku své dcery s jeho synem Štěpánem. Pomocí uherskou stal se konečně tento panovníkem srbským — Dle počátku článku Novakovićova dá se souditi, že práce bude velmi dlouhá a obšírná. Chváliti ji netřeba, stačiť pouhé jméno autorovo. — Dr. Jovanović Batut podal počátek velmi cenného příspěvku pod náslovem „Gradja za medicinsku terminologiju“. V úvodě praví, že pomýšlel z počátku na velmi rozsáhlou a důkladnou práci, později však že seznal, jaké obtíže by mu bylo překonávati, že se tedy spokojil s podáním pouhých počátků medicinské terminologie, jež nasbíral v lidu. Velice sluší při autoru chváliti, že některých málo mu srozumitelných výrazů nevysvětloval, aby tím mnohdy věci nezkazil, nýbrž že prostě si poznamenal slovo, jak je byl v lidu slyšel. Dosud vytištěna písmena A a B. Již z dosavadní ukázky viděti, jak bohatý jest srbský jazyk na synonyma (bolesť, rána = бола, боца, болест, болезан, болезања, бољетица, бољка).

Prof. St Milovanov, jeden ze předních fysiků srbských, k nimž náležejí též Mojo Medić a Mita Petrović, pokračuje ve článku „Fizika u Srba“ (historii to pěstování fysiky u Srbův) a posuzuje spis Vuka Marinkoviće „Načela fizike“.— Za těmito třemi články vědeckými následují tři příspěvky z belletrie. Nikola Gjorić, jeden z nejnadanějších básníkův mladého dorostu literarního, podává druhý děj histor. tragoedie „Vladislav, kralj ugarski“, již ovšem z pouhého úryvku těžko posuzovati. — Od Dragutina Ilijće, rovněž přednějšího z básníkův nejmladších, přináší „Letopis“ tři básně ze cyklu „Poslednji dani“. Bratří Ilijćové jsou ve srbské literatuře tři, a to Dragutin, Milutin a Vojislav. Všichni jsou lyrikové a pěstují s oblibou cizí motivy, tak zvanou poesii světovou. Dragutin a Milutin jsou též dramatiky; druhý ovšem tak nevyniká jako prvý. Vojislav pěstuje hlavně elegii. — Také z národní poesie přináší Letopis jeden příspěvek, a sice „Srpske narodne pripovijetke“, sebrané v horní Krajině Vladimírem Krasićem, jež referent Gjorgje Rajković nemohl dosti vynachváliti. — Velmi zajímavý a pro literarní historii důležitý jest poslední oddíl Letopisu, nadepsaný „Matica srpska“, v němž se nám líčí vždy roční činnosť Matice. Čtemeť tam mimo znamenité nekrology a kritiky spisův cenou Matiční poctěných jiné zajímavé literarní zprávy. *Karel Kadlec.*

**Zenobius Drakuli. Domna Rosanda.** Dramat historyczny w 5 aktach. Kraków. 1886.

Zdá se, že moda psáti tak zvaná dramata knihovní nejen u nás zjednala si průchod, ale i v cizině nalezla obliby. Domna Rossanda náleží bez odporu k této novověké odrůdě písemnictví, jež nejsouc ani románem pro svou formu, ani dramatem pro svůj novellistický obsah, slučuje v sobě přece příznaky obou. Úmysl básníka, skrytého za pseudonymem Zenobis Drakuli, nemohl býti ani jiný, uvážíme-li, že si ku svému jinak pozoruhodnému a nikoliv beze vzletu psanému dramatu volil sujet eminentně lyrický.

O ušlechtilou dcerku vladaře (hospodara) valašského Basila Lupula Rosandu uchází se několik ženichů a mezi nimi též syn kozáckého hetmana Bohdana Chmielnického Tymoszek, člověk divoký a surový, který byv odmítnut, přivede zástupy kozácké a oblehne sídlo Lupulovo Sočasu, aby vůli své násilím zjednal průchod. Lupul vida nezbytí podrobuje se na oko a přislibuje mu svou dceru v manželství, zatím ale odešle tuto k svému zeti knížeti Radziwiłłovi do Polska, sám pak odebere se do Cařihradu žádati Turky za pomoc. Tato cesta zůstane bez výsledku. Sultán totiž podněcován intrigami Lupulova nepřítele logofeta Štěpána Görgicze, který rovněž o Rosandu se ucházel, jemuž ale Lupul svou bývalou zapuzenou milenku, panovačnou Reginu Desku, za manželku vnutil, odepřel pomoc a Lupul vrací se s nepořízenou. Tím je osud Rosandin spečetěn; ačkoliv se zatím v Polsce o své ujmě zasnoubila

s vyvoleným srdce svého Petrem Potockým, stane se přece ženou nenáviděného Tymoszka a hyne konečně sama se otrávivši.

Nelze upříti, že tento žalostný konec ubohé dívky, která před vašima očima hyne beze vší viny, je plný dojemného smutku, ale tím ještě nestal se tragickým. Jestiť to konec uštvané laně, která nechápajíc, proč všichni ti lidé, co za ní se ženou ve svéřepém křiku a ryku, baží po jejím životě, vrhá se raději do propasti, nežli by skonala pod jejich oštěpem. Leč okolnosť tato je pouze záhadní a není s to, aby zastínila mnohé a krásné přednosti díla, na něž upozorňujeme české obecenstvo. Zejména vroucnosť, která prochvívá tyto důstojné, vyšperkované verše, poetická vůně, která z nich vane, a záře, která z dikce sálá, zdařilá kresba povah a obratně upravená osnova děje, plného rozmanitých a pěkných podrobností, prozradí vám ihned pravého básníka. *Z.*

---

*Černá Hora* nalezla již řadu spisovatelů, kteří jí zasvětili svoje péro. Mezi nimi neposlední místo zaujímá známý cestovatel a znalec jižních Slovanů P. A. Rovinskij, jenž několik let ztrávil na Černé Hoře a cestoval po Bosně, Hercegovině, Srbsku, Albanii a Macedonii, kde všude nasbíral hojnosť materialu. V počátku minulého roku vrátil se do Petrohradu, kde chystal se otisknouti své pozoruhodné práce a urovnati ohromnou zásobu svého materialu. Dle slov „Hlasu Černohorce“ vrátil se p. Rovinskij v prosinci minulého roku opět na Cetyň, neboť se mu zdálo, že potřebuje ještě v něčem doplniti svůj bohatý material. Černohorci vítají rádi do svého středu „Pavla Rusa“ pod tím jménem jest znám Rovinskij v Černé Hoře, a každý, kdo všímá si Slovanstva s dychtivostí, očekává zajímavé výzkumy p. Rovinského ve veřejnosti. *K. Š.*

*Jubileum „Filologických Zápisek“.* Dne 31. prosince roku 1886. ukončil 25. rok svého trvání ruský časopis věnovaný vědě filologické a sice „Filologické Zápisky“, vycházející ve Voroněži pod redakcí A. A. Chovanského. Jest to zajisté dlouhý život pro časopis vědecký a čistě specialní, jenž nad to nemá výhodné podmínky ku své existenci. F. Z. byly prvním pokusem vydávati soukromou osobou časopis, věnovaný literatuře a jazykozpytu. Pokus ten se zdařil. Před tím byl v Rusku jenom „Žurnal minist. národní osvěty“, „Učennyja Izvěstija“ a „Zápisky“ různých universit. Přístup k těmto časopisům jest nesnadný všem mimo korytčeje vědy. Před 7 lety teprve zesnulý professor varšavské university Kolosov počal vydávati „Ruský Filologický Věstník“. Fil. Záp. daly tedy poprvé příležitosť skromným pracovníkům-učitelům vyměňovati myšlénky a úsudky z vlastní paedagogické zkušenosti. Než i professoři hledali místa pro své stati v tomto časopise a z hlavních spolupracovníků těch dlužno jmenovati následující: Buslajeva, Veselovského, Grota, Karějeva, Kotljarevského, Kočubinského, Lavrovského, Makuševa, Šercla a j. Mimo to časopis přinášel překlady rozličných vynikajících spisů. Pro cizí učence jevil hlavně interess tím, že uveřejňoval hojně statí z oboru ruské filologie. Zvláštní důležitosti jubileum toto nabývá z té příčiny, že vydavatelem jest dosud zakladatel tohoto časopisu A. A. Chovanskij, jenž pokračuje v díle počatém z čisté lásky k vědě. — Ku dni jubilea dostalo se vydavateli-redaktoru zvláštního pozdravu od Akademie Nauk v Petrohradě a blahopřejného telegramu od V. J. Lamanského jménem filologické jednoty petrohradské university. *K. Š.*

*Kwartalnik historyczny* zove se nový časopis polský, vydávaný redakcí K. Liskeho ve Lvově. Právě vydaný první svazek (148 stran) vyniká bohatostí i zajímavostí obsahu. Vedle kritické studie F. Bostla „Orzechowski czy Górski“ obsahuje tento svazek téměř šedesát věcných úvah o novějších historických publikacích polských i zahraničných. K závěrku nalézá se bibliografie cizojaz. děl, zpráva o činnosti historického spolku ve Lvově a řeč proslovená drem. O. Balzerem na pohřbu znamenitého historika V. Kalinky. Kwartalnik historyczny jest organem lvovského Towarzystwa Historycznego, předplatné obnáší na rok 5 zl. — Mnoho zdaru!

*Smotra* zove se nový časopis chrvatský, vydávaný redakcí Milana Grlo-viće v Záhřebě. Obsah právě vydaného prvního svazku jest pestrý a bohatý, obsahujeť zejména následující příspěvky: Gjalského „Posliednja četiri gornjaka“, Portret Mijakiće „Cherchez la femme“, V. Marjanoviće báseň Istina, J. Tkalčiće Uvod u poviest grada Zagreba, professora O. Kučery Spektroskop i najznamenitiji mu obreti, Fr. Ciraka Englezki roman od god. 1880., hlídku literarní, uměleckou (divadelní) a j. V závěrku nalézá se pestrá směs rozličných zpráv ze světa vědeckého, literarního i uměleckého, jakož i velmi vítaný přehled bibliografický. Vítáme tento chrvatský měsíčník co nejvřeleji a doporučujeme všem přátelům jihoslovanské literatury. Předplatné obnáší na celý rok 5 zl. Později rozepíšeme se o tomto časopisu obšírněji.

Po několikaletém přerušení skonstituoval se v Praze opět srbský literarní spolek „*Šumadija*“, jehož předsedou jest mladý srbský básník Radovan Košutić, zde studující. Všech členů má spolek asi 20 (z těch asi 6 Čechův a Slovákův). „Šumadija“ jest bez odporu nejčinnějším ze všech studentských spolků pražských. Na schůzích, jež mívá vždy za 14 dní, přednášejí vždy aspoň 2 neb 3 členové nějaké pojednání literarní a nějakou báseň. Velmi hezký byl večírek pořádaný na srbský „badnji dan“ na počesť zemřelého v Praze nadaného srbského hudebníka Aksentije Maksimoviće. Téhož dne dopoledne vypravili se zdejší Srbové ke hrobu zvěčnělého na Olšany a zapěli tam některé z jeho skladeb, večer pak přednášel o něm p. Jovanović v místnostech „Šumadije“. Mimo tohoto přednášel p. Ivanišević o vánocích na Černé Hoře a p. Isajlovič báseň Zmajovu Přejeme „Šumadiji“ mnoho zdaru.

*Srbské učené družstvo* se proměnilo v akademii, stojící pod protektorátem královým, která bude míti čtyři oddíly, a to přírodopisný. filosofický, společenský a umělecký. Řádných členův jest určeno na 25, z nichž jen 8 smí býti Nesrbův. Kromě toho bude čítati akademie 50 členův dopisujících Řádní členové budou dostávati za svá studia 1500 den ročně. Literarní díla budou se vydávati ve „G l a s u  k r a l j.  s r p.  a k a d e m i j e“. Předsedu jmenuje král na tři léta. Členy si bude voliti akademie sama, prvé akademiky však jmenuje král.

*O oslavě Puškinovy památky* přinese „Slovanský sborník“ obšírnější zprávy příště.

*Prof. dr. J. L. Píč* uveřejnil ve Zprávách král. české společnosti nauk vědeckou rozpravu: „Die Rumänischen Gesetze und ihr Nexus mit dem byzantischen und slavischen Recht“. Obracíme zření všech odborníků k této cenné a zajímavé rozpravě.

*Beseda učitelská*, týdenník pro učitele a přátele školství národního v Čechách, vytkla si za chvalitebný úkol, seznamovati své čtenářstvo s jazyky slovanskými. (Také moravské časopisectvo tak již učinilo.) Za tou příčinou podává vřelý a neunavný pěstitel vzájemnosti česko-slovinské p. J. Lego k číslům nového ročníku zvláštní p ř í l o h u, stručný, ale velice případný a praktický návod ku poznání jazyka slovinského. Jesť to práce velmi záslužná, za kterou vděčnosť náleží p. spisovateli. Také úvod jeho „Slovanský učitel“ prodchnut jest duchem věci přiměřeným. S potěšením dovídáme se, že v kruzích českých učitelů a učitelek má nauka slovinského jazyka značný zástup přívrženců. Dík za to p. Legovi. Těšíme se, že po slovinčtině dojde též k ostatním jazykům slovanským.

**„Slovanský sborník“ vychází vždy 15. každého měsíce a předplácí se v administraci (knihtiskárna J. Otty) Karlovo náměstí číslo 34. nové: na čtvrť roku 1 zl. 30 kr., poštou 1 zl. 40 kr., na půl roku 2 zl. 50 kr., poštou 2 zl. 70 kr., na celý rok 4 zl. 80 kr., poštou 5 zl.**

Odpovědný redaktor: **Edvard Jelínek.** — Vydáním, tiskem a nákladem knihtiskárny J. **Otty** v Praze, na Karlově náměstí č. 34. n.

# SLOVANSKÝ SBORNÍK.

Ročník VI. — 1887 — Číslo 4.

## Litevská ballada.

Napsal Julius Zeyer.


Stojí bříza s listy stříbrnými
za horami, ach, tak daleko —
laňka pod ní leží, hasnoucími
zraky hledá ještě sluníčko.
Za horami stojí dvorec bílý,
uvnitř mladá žena umírá,
jako rosa mizí její síly,
šeptajíc tak, k nebi pozírá:

„Dobrý bože, kéž se spánek schýlí
na hodinku jen na víčka má,
hledala by duše domek milý,
v kterém teskní po mně matka má!
Žežhulicí, duše uvolněna,
na návštěvu k ní by letěla,
zakukala ‚s Bohem!‘, spokojena
vrátila by pak se do těla.
Bože můj, pak smrť ať přijde pro mě,
doufám v nebe tvoje a v tvůj ráj,
tiše dřímat v úzkém budu domě,
nepláču, že mrazem skončen máj.“

S povzdechem tak děla žena chorá,
oknem zřela toužně v širý kraj,
v polední kde v zlatém modrá hora
tiše stála, tiše temný háj.
Chvílí tou z hor, hájem, plavým polem
spánek boží, snivý anděl šel,
tichounce se vánkem nesl dolem,
k bílému až dvorci libý spěl.

Květy nesklonily vonné hlavy
vzdušné jeho nohy dotknutím,
klasy, role háv ten žlutě žhavý,
hlesly ledva křídel vanutím.
Koně zapřažení v těžkém pluhu
nelekli se, kolem když se nes'
anděl spánku, žehnající luhu,
a na prahu starý, věrný pes
nezaštěkl, mátoha když k paní
vešla v síň co bílý paprslek,
choré zraky když jí kryla dlaní,
z které blahý věčně line lék.

Usínala žena, uvolněná
duše její křídel nabyla,
v žežhulici pestrou proměněna
letěla, kam byla toužila.

Proti domu u hřbitova stála
stará lípa, šumná, zelená,
shrbena ač, k nebi přec se smála,
letním sluncem čarně zmlazena.
Na tu lípu žežhulice sedla,
zakukala, ach, tak truchlivě,
v komůrce až máti stará zbledla,
za srdce se chytla tušivě
Vyšel otec, vyšli bratři z chaty,
rozuměť však ptáku nemohli,
vyšla posléz věrná, sivá máti,
poznala hned s pláčem žežhuli:

„Pestrý ptáku, dcero moje milá,
duše zlatá, z dáli přiletlas,
kdy se tělem vrátíš, růže bílá,
v rodný kraj, kde luzně vykvetlas?“

Zakukala bolně žežhulice:
„Matko, dvé znám slze plodných slov.
Jedno z nich zní krutě: ‚Nikdy více!‘
druhé: ‚S Bohem!‘ — To mi říci shov.
Nevyřknu to první, plné hoře.
Vrátím se — až kámen vydá květ,
vrátím se — až stromy vydá moře,
v plotě kůl až svěží vydá snět.
S bohem tedy, matko moje drahá,
ulož paměť moji v srdce skříň,
druhá moje matka, země vlahá,
přijme krásu moji věrně v klín!“

---

# K oslavě památky A. S. Puškina.[1])

(1837—1887.)

## I.

## Oslava na Rusi.

Podává K. Štěpánek.

Ve trudných okamžicích těšil jsem se tím, že básník neumírá a že Puškin můj jest stále živ pro ty, kdo jako já jej milovali, a pro všechny, kteří dovedou jej vyhledávati — živého, v nesmrtelných jeho básních...

*Puščin, přítel Puškinův.*

„Taželo dyšať, davit“ zaševeliły pobledlé rty, rychlé dýchání počalo se měniti ve zdlouhavější, ještě jeden slabý, sotva zpozorovatelný vzdech — a genialního básníka — Puškina nebylo více. Bylo ke třetí hodině odpolední dne 29. ledna 1837. r., kdy básník u přítomnosti několika svých přátel rozžehnal se s tímto světem. Zesnul tak tiše, že přítomní hned nezpozorovali jeho smrť. Ticho, které v komnatě zavládlo, zdálo se jim uspokojením. Asi po dvou minutách otázal se Žukovský, jak jest. Skončeno! pravil Dal a přátelé dlouho tu stáli mlčky, nepohnutě... Zatím vešla žena básníkova. se zoufalým nářkem uvrhla se k mrtvému tělu a zrakům přátel objevil se duši rozechvívající obraz...

Puškin mrtev! rozlehlo se po celém Petrohradě a v městě nastalo neobyčejné pohnutí. Lid hrnul se v davech k tělu básníkovu a zástupy z rána do večera obléhaly dům. Všechny třídy petrohradského obyvatelstva pokládaly jaksi za svou povinnosť vzdáti poctu tělu básníkovu... Jenom nepřátelé Puškinovi, kteří svými intrikami uchystali mu předčasný hrob, mohli jásati v duchu, avšak nikoli bez obavy do budoucnosti, neboť mohli tušiti dobře, kterak historie jejich jména zaznamenává... Oni mohli ještě vymoci, že tělo básníkovo v noci, tajně, bylo z Petrohradu vyvezeno, mohli i dále Puškina osočovati, ale věsti o básníku, jehož smrť probudila Petrohrad z dosavadní netečnosti, nemohli klásti meze. Záhy rozletla se po nivách ruských a naplnila zármutkem, ale i hrdostí, každé šlechetné srdce ruské...

Od té doby uplynulo padesát let a hle, památka Puškinova nepobledla, ale naopak — opět zazářila novým leskem, leskem slávy, jež věčně ozařovati bude jméno Puškinovo. Opět po padesáti letech Petrohrad a s ním čelnější města ruská závodila, aby vzdala hold svému předčasně v mohylu sklácenému miláčku, aby uctila jeho památku způsobem nejdůstojnějším. Nepřátelé básníkovi, kteří i po smrti Puškinově hleděli památku jeho poskvrniti, neměli více té moci,

[1]) Předpokládáme, že naše vzdělané čtenářstvo zná hlavní rysy života předního básníka ruského. Proto hodláme uctiti památku jeho uveřejněním několika statí povahy méně všeobecné. Na začátek klademe zprávu o současné oslavě. Red.

aby mohli zmařiti projevy ruského lidu, a tak oslava památky Puškinovy stala se opět skutečnou manifestací národní. Pocit žalu i jásotu ovládal nejširší vrstvy ruského národa v minulých dnech, žalu nad krutým osudem velikého genia a jásotu nad tím, že duševní plody tohoto genia po padesáti letech stávají se obecným majetkem ruského lidu. Oba tyto pocity, žalu i jásotu, došly skvělého výrazu 29. ledna t. r. v přečetných panychidách, jež se toho dne v čelnějších ruských kostelích za Puškina konaly, a ve slavnostních schůzích literarních, universitních a jiných korporací.

V Petrohradě, jenž byl před padesáti lety svědkem tragické smrti Puškinovy, dne 29. ledna t. r. od samého jitra konány byly panychidy za Puškina hlavně na místech, kde odpočívalo tělo básníkovo, než bylo vyneseno z Petrohradu, pak na domnělém místě osudného souboje, kde pod širým nebem bylo přítomno přes 1000 lidí, v učebních ústavech, v Alexandrovském lyceu, kde Puškin se vzdělával, jakož i v okolí Petrohradu. Lid hrnul se do kostelů, aby věnoval zbožnou upomínku básníku-člověku. Po ukončení panychid byla ve mnohých ústavech uspořádána čtení o Puškinu, o jeho životě a významu a přednášeny jeho básně. O podobném oslavení památky Puškinovy došly zvěsti z nesčíslných měst a míst celého Ruska.

Petrohradská universita posvětila památce Puškinově dva dny. Večer 28. ledna vědecko-literarní společnosť měla slavnostní schůzi za předsednictví O. Millera, jenž proslovil procítěnou řeč k oslavě Puškinově. Po něm D. S. Merežkovskij s láskou a péčí charakterisoval Puškina jakožto básníka-člověka a ku konci schůze Jelisějev podal referat o tragedii „Boris Godunov" a pročetl báseň Lermontova „Na smrť Puškina". Dne 29. ledna po panychidě v universitním chrámě ve velikém slavnostním sále university za přítomnosti vynikajících osobností docent Nezelenov pročetl řeč o významu poesie Puškinovy. Díky geniu Puškinovu ruská literatura nastoupila do té periody svého rozvoje, která učinila ruskou literaturu důstojnou nejenom samého Ruska. Nezelenov ukončil svoji řeč krátkou charakteristikou osoby básníkovy, vylíčiv jej jako člověka, jenž stál výše nad své vrstevníky, „člověka „s něžnou lidskostí citu, čestně a svatě plnícího svoje poslání".

Podobná slavnosť byla uspořádána v lyceu, kde Puškin byl vychován. Po panychidě, jež byla o jedné hodině v poledne, sešli se hosté i chovanci lycea v slavnostním sále, kde první promluvil akademik J. K. Grot „o lycejských básních Puškinových". Důkladná a zajímavá jeho řeč byla bohata na četná biografická data z mladosti básníkovy, kteráž J. K. Grot oživil osobními vzpomínkami na epochu, jež následovala bezprostředně po Puškinovi a na druhy Puškinovy v lyceu, s nimiž J. K. Grot často se stýkal ve společnosti. Přednášející podal charakteristiku lycejského vychování a života v lyceu za Puškina. Vychování to nevyznamenávalo se zvláštním pořádkem ani důsledností: ústav byl příliš mlád a nemohl se ještě uspořádati. „Na místech nesedí, kdo chce, učí se a kdo chce — prochází se," psal o tehdejším lyceu Iljčevskij. Podle vyjádření Pletněva, professora lycea za doby Puškinovy, mladý básník vyznamenával se velikými schopnostmi, ač nebyl v pracích stejným. Zvláště dobře poznal starořecký svět a starou

mythologii. Dle mínění Grotova Puškin nebyl obdařen jen pamětí, ale i něčím vyšším již z mládí: byl obdařen genialní prozíravostí a bystrostí, která mu pomáhala z mladých let dobře poznávati lidi, pronikati lidskou bídu i poměry. Lycejské básně Puškinovy, dle slov Grotových, dělí se na dvě periody: první zabírá dobu od r. 1812.—1816., druhá od r. 1816. až do 17. června 1817. r., kdy byl propuštěn básník z ústavu. Básně první periody vyznamenávají se většinou veselým hravým tonem, dýší štěstím mladosti, radostí života; básně druhé periody — kdy básník poprvé vážně se zamiloval — nesou znak melancholie. Formou jeví se básně ty ve způsobě rozličných poslání, zvláště k oblíbeným druhům, nebo ve způsobě ballad, epigramů, epických básní nebo básní se slavnostním obsahem. Puškin, jenž nevynikal zdrželivostí a byl prudký, jízlivý, nebyl u druhů v oblibě, ač bylo v lyceu několik lidí, kteří i za stěnami lycea byli Puškinovými přátely, jako Dělvig, Puščin, Gorčakov a j. Všichni zůstali věrnými poetu i v životě i po smrti jeho až na knížete Gorčakova, jenž, jak známo, odřekl účastenství při budování pomníku svému genialnímu druhu. Potom přednášející podal přehled lycejských básní Puškinových v chronologickém pořádku, dodav, že všecky tyto básně mladého básníka dýší ušlechtilostí, vyznamenávají se vyššími city a že měly mocný vliv na tehdejší lycejskou mládež.

Po J. K. Grotovi mluvil J. N. Ždanov „o významu Puškinově v ruské literatuře“. Ždanov charakterisoval Puškina jako básníka podávajícího jednu ruku Žukovskému, Děržavinu a Karamzinu a druhou — Lermontovu. Rozkvět genialní tvůrčí síly Puškinovy byl současným s rozkvětem ruské myšlénky. Záhy však nastal obrat k horšímu, ale Puškin zůstal věren svým idealům společenským, ač dovedl oceniti vše dobré i u svých nepřátel. Puškin nikdy nebyl fanatikem. Proto byl a jest tak veliký jeho vliv.

Třetí řeč byla pronesena V. O. Gajevským „o vlivu lycea na tvorbu Puškinovu“ a byla doložena velikým počtem dosud neznámých a cenných dat biografických. Gajevskij zvláště líčil vliv professorů na Puškina a pak přešel k tomu, jaký dojem učinilo na básníka Carskoje Selo se svými dvorci a sady. Též se zmínil o vlivu básníka Baťuškova na lycejské básně Puškinovy, kterýžto vliv dosud není dosti oceněn. S Baťuškovem seznámil se Puškin ještě v lyceu jako s mnohými tehdejšími zástupci ruské poesie — s knížetem Vjazemským, Dmitrijevým a j.

Prvního února ve spolku přátel divadelního umění A. J. Nezelenov pročetl opět řeč o Puškinovi a sice provedl parallelu mezi tvorbou Puškina a jeho životem, vyhledávaje v životě básníkové objasnění i osvětlení těch či oněch pozoruhodných zjevů v básnické činnosti Puškinově. Puškin — pravil Nezelenov — to je náš Shakespeare nebo Byron; jeho plody byly vrcholem všeho krásného a skvoucího. Nikdo z básníků nemohl přenášeti se tak v cizí život, nemohl směřovati k těm světům, které zobrazoval Puškin ve svých plodech. Puškin zobrazoval jenom kladné zjevy života; zobrazovatelem záporných je Gogol. Rozsah obsahu, krásu formy, humor, něžnosť, humanitu — to vše spojilo v sobě nadání Puškinovo. Na to podal Nezelenov charakteristiku hlavnějších plodů Puškinových, srovnávaje je s plody jiných spisovatelů

jak domácích tak cizích. Řeč svoji zakončil přednášející podrobným líčením posledních dnů Puškina a jeho smrti. Puškin umřel v rozkvětě sil, ale přece mnoho jím vykonáno. Nejlépe uctíme památku Puškinovu, budeme-li poznávati jeho plody — ukončil Nezelenov svoji řeč.

Dne druhého února bylo výroční zasedání spolku pro podporu literatův a učencův, kde památce Puškinově byly věnovány některé řeči: První četl o Puškinovi Morozov, jenž vylíčil rozličná stanoviska kritiky k Puškinu. Zmínil se o Bělinském a Apollonu Grigorjevu, ukázal, že z počátku kritika oceňovala Puškina přede vším se stránky umělecké jako hlas „sladce pějícího ptáčete" a jen Apollon Grigorjev činil pokusy pohlížeti na spisy Puškinovy se stanoviska společenského a moralního. V šedesátých letech pokládali pořád básníka za pěvce umění a uprostřed všeobecného neváženi si starých bohů chovali se k Puškinovi odmítavě, jako ku zjevnému zástupci dřívější periody, od které doba tehdejší chtěla se odtrhnouti. Při vší jednostrannosti podobných náhledů udržovaly se spisy v obecenstvu až do toho obratu v mínění o Puškinu, jaký nastal k počátku let osmdesátých (okolo doby odhalení pomníku Puškinovi). Do těch dob pro pravé ocenění básníka nebyla ještě připravena půda. Ta byla teprve nyní, ve třetím pokolení, kdy Puškin pokládán jest nejen za umělce, ale i za společenského činitele.

Zajímavým bylo též čtení stati Pypinovy o textech vydání Puškinových, mezi jiným o hlavních překážkách, jaké naskytly se v polovici let padesátých při vydání Anněnkovu, o zvláštnostech nejnovějšího vydání literarního fondu a j. (Stať Pypinova jest již otištěna ve Věst. Europy.) Po ukončení přednášky přítomní na vyzvání předsedy vzdaly čest památce Puškinově povstáním. Zatím byl též vyplněn podpisy list s projektem Danilevského o zakoupení „Puškinského domu", kde básník zemřel.

Podobně některá divadla věnovala památce Puškinově slavnostní večery. Tak mimo jiné v Alexandrinském divadle 30. ledna ku poctě památky Puškinovy byly dávány z části úplné, z části v úryvcích některé dramatické práce Puškinovy. Představení zahájeno bylo básní Polonského přednesenou před ověnčeným poprsím Puškinovým u přítomnosti celého dramatického personalu na jevišti. (Pokračování.)

## O cigánech na Těšínsku.

Z vlastních zkušeností napsal dr. Fr. Sláma.

(Dokončení.)

V podobných situacích bývá cigán brutálným a láska jeho mění se v neukrotitelnou zášť proti nevěrnici i zrádcovi... Celý však tábor cigánský zanevře na cigánku, která se zpronevěřila rodu svému. U těšínského soudu odehrál se před dvěma lety zajímavý výstup. K bližšímu porozumění podotýkám: Mladá cigánka Pavlina Burianská vynikající nevšedni krásou zaplála vřelou láskou k selskému jinochu, který opustiv ovdovělou svou matku,

odebral se k ideálu svého srdce do lesů. Cigáni však nechtěli trpěti tento bohaprázdný milostný svazek dvou mladých duší a osmahlá mladá cigánka putovala pak s bílým jinochem samojediná. A milovala ho tak vřele, že sama starala se o výživu pro oba, že potom „brala" nejen pro sebe, nýbrž i pro něho. Spanilá dcera zajímavého kmene cigánského vidouc pak jednou po silnici kráčeti ku městu poslici dědinskou, přiběhla k ní. Tázala se, zdali poslice neví o nějaké zdechlé svini, předmětu to sice málo aesthetickém, po němž však cigáni rádi se poptávají. Žena pak za chvilku na to, když už cigánka byla zmizela, zpozorovala, že v košíku chybí jí tobolka s penězi. Marně potom četníci sháněli se po pachatelce. Tu však objevil se u soudu mladý cigán, který prý tehdy z daleka pohlížel na výkon krádeže, a nabízel se pachatelku přivésti k soudu i s jejím galanem. Činil jen jednu podmínku: aby též bílý galan byl potrestán. A téhož dne ještě celá tlupa cigánská, pronikavě vřeštíc a milencům spílajíc, přivedla zamilovanou Pavlinu i s jejím galánem do rukou spravedlnosti. Nebyla prý to lehká práce, cigáni obstoupili les a pozvolna musili blížiti se k hříšným milencům, aby jim tito neunikli. Svět však oplývá nevděkem. Nikoli jen lapení milenci i celá tlupa mstitelů cti cigánské uvržena byla do vězení, poněvadž prý — jakž toho zákon z r. 1873 o tulácích žádá — nemohli se vykázati, kde stále přebývají, aneb že mají prostředky ku své výživě. — Dvě léta od toho času uplynula. Pavlina putuje ještě se svým milencem, několikrát už ji „nespravedlivě" zavřeli, že se poptávala po svini, ale přivedli ji vždy četníci, poněvadž cigáni nechtějíce se sami uvrhnouti do vězení, nestarají se už o ruku spravedlnosti, k níž pozbyli vší důvěry.

Podobné pletky milostné nejsou novinkou. Že odehrávaly se již v dobách dřívějších na Těšínsku, toho důkazem je barva bílá na tvářích mnohých našich cigánů...

O jménech rodinných jsme už promluvili. Tato jména cigáni užívají však jen vůči úřadům a necigánům. Sami mezi sebou nazývají se přezývkami. Znám ku příkladu tři Pavlíny Burianské. Všechny čítají dvacet let a nápadně jsou si v kroji i v těle podobny. Cigáni nazývají je: jednu Kočka, druhou Prajzok (narážka na její známosť s pruským cigánem), třetí Bobo. Přezývky takové jsou však tajností cigánskou. Cigáni, táže-li se jich soudce neb orgán bezpečnosti po některém cigánovi, nechtějí si čtveráci nikdy vzpomenout, který by to mohl býti, a popišou-li ho blíže, popsali zajisté nepravého a sice takového cigána, jemuž by přáli na nějaký čas pobyt v chládku. Rodiny Balaš, Burianský a Bongelai jsou tak rozvětveny, že mnohé téhož jména nemohou už ani odvodit své pokrevenství. Poněvadž pak při křtu cigáni milují jen několik patronů, ku př. Josefa, Jana, Jurka, Adama, Annu, Marii, Evu a Pavlinu, je zmatek tím větší, hledají-li úřady některého cigána.

Cigánky nosí své děti v plachtě na zádech. Jsou jim sice na potulkách obtížny, ale cigáni milují své děti dosti něžně, ač



**Alexander Sergėjevič Puškin.**

ubohé cigáně od svých rodičů v záchvatu vášně dostane někdy nelidský výprask. Nestálosť cigánova i tu se zračí. Po výprasku matka oplývá k dítěti zas takovou něžností, jakoby ho ve svém životě nebyla ani uhodila. Tak cigáni zvykají si už od mládí na výprask a neciti snad rány ani jako jiný smrtelník. Narodí-li se dítě v zimě, cigáni posadí je do sněhu a vykoupají v studené vodě. V létě-li se narodí, nechají dítě na žhavém slunci hřáti. Tak tuží svá mláďata proti zimě i vedru...

Vtip cigánský požívá nejlepší pověsti. Nechci článek tento anekdotami prodlužovati, poukazuje na pěknou sbírku anekdot cigánských, jež uveřejnil Rudolf Pokorný ve svých „Potulkách po Slovensku“ strana 311--346. díl I.

Počet cigánů na Těšínsku nelze ani přibližně udati. Potulný jich život a zúmyslné klamání úřadů jsou toho příčinou. Při posledním pak sčítání lidu hleděno hlavně k jazyku obcovacímu.

Cigáni psáti neumějí, ale k vůli nim popíše se mnoho papíru, nejen pro vykonané krádeže, nýbrž i pro příslušnosť toho kterého cigána do některého svazku obecního. O cigána žádná obec nestojí. Jedna nadělila by ho ráda druhé, což vysvětluje se tím, že obce domovské mají mnoho výloh za postrky a nemoci svých osmahlých členů obecních, kteří dávky neplatí a „doma“ (v úředním smyslu) se vůbec nezdržují.[3])

Slovo cigániť znamená jak v slovenčině tak v slezských nářečích lháti, ocigániť někoho znači oklamati, cigánstvo je klam. Je-li cigán obžalován, vyvine se často podivná hra slov. „Ty cigániš!“ volá soudce. „Já necigáním, já jen pravdu,“ ubezpečuje cigán. — Dva cigáni jsou obžalováni, že ukradli v noci v příbytku žida 100 doutníků, slaninu a 20 zlatých na hotovosti. První cigán na všechno se přiznal. Druhý přiznává se pouze na doutníky a slaninu a vyčítá prvnímu: „O ty peníze jsi mne ocigánil, nedals mi ani krejcaru!“

Jakkoliv mnozí cigáni těšínští skoro třetinu života svého tráví ve věznicích, přece je jich osud blaženějším než v stoletích minulých. Takž stávaly na hranicích slezských tabulky, na nichž malba nebyla sice velice podařená, ale vymalovanou šibenici, bič a jiné nepříjemné předměty každý na té malbě poznal. A aby nebylo pochybnosti, pro koho tato šibenice a jiné ty nepříjemné věci určeny jsou, byla na tabulce též cigánská rodina vymalována. Dekret z r. 1726. byl totiž přísný velice. Kázal cigány v zemi přistihnuté takto pohostiti: muže oběsiti, ženám a dětem levé uši uřezati. Tento dekret platil pro Moravu a Slezsko. V Čechách řezali cigánkám a cigáňatům pravé uši. Tehdy byly ovšem též lesy hustější, v nichž cigánům se bylo lze skrýti a policejní dohlídka na venkově nebyla tehdy skoro žádná.[4])

[3]) Domovské obce cigánů na Těšínsku jsou: Návsí u Jablunkova, Izdebné, Butovec, Lomná, Jablunkov, Skočov, Zablať a j.

[4]) Moravští stavové usnesli se r. 1538., aby cigáni ve 14 dnech byli ze země vypuzeni, což se bezpochyby nepodařilo, poněvadž tento zákon zemský v pozdějších desítiletích několikráte byl obnoven.

Ačkoliv řídké jsou případy, že by cigán spáchal vraždu, jest přece pro vrozenou mu náklonnosť k zlodějství obyvatelstvu v míře největší nebezpečný. Staré zákony v Slezsku a na Moravě proti cigánům byly ovšem nelidské. Nynější zákony jsou však příliš liberální. Trestními našimi zákony věje zásada polepšiti vinníka, avšak cigána trestem nepolepšíme. Pouštíme ho z věznice s vědomím, že ho tu stát za nedlouho zas bude stravovati. I zakládání škol pro cigánské děti neosvědčilo se. Kdyby stát náklady, jež věnuje ročně v trestnicích na tuláky, obětoval na robotárny, tak nejbezpečněji rozřešil by otázku cigánskou.

---

## Jest Macedonie srbská či bulharská?

**Studie B. Popelky.**

(Pokračování.)

V Prusku, v Pomoří a v jiných krajích říše německé vyskytují se také slovanské starožitnosti, ba v Braniborech jsou dosud i osady slovanské,[6]) a přece nikomu ani ve snách nenapadne tvrditi, že země ty jsou slovanské. Ony jimi byly, ale bohužel už nejsou; nyní jsou to země německé.

Podobně se má věc i s Macedonií — o Starém Srbsku se nebudeme šířiti, ježto nikdo as nepochybuje o tom, že obyvatelstvo jeho jest na malé výminky výhradně srbské národnosti. — Dejme tomu, že celá Macedonie bývala druhdy srbskou, připusťme, že pravda jest, co vypravoval archimandrita Sáva a jiní řečníci o rozlehlosti říše srbské za doby jejího květu a slávy, ale tím jsme ještě nepřipustili, že Macedonie je srbskou nyní, a tím ještě nikterak není vyvráceno mínění těch, kdož hlásaji, že Macedonie je zemí bulharskou. Na tomto faktu se tuším nezmění pranic úvahou, že je tu a tam, jako na př. na Svaté Hoře athonské a snad i ještě někde jinde, nějaký srbský klášter, poněvadž ojedinělý klášter v zemi rozlehlé není ještě důkazem, že by obyvatelstvo země té musilo býti podobné národnosti, ku které se hlásí členové kláštera toho. Mámeť doklady, že ani zemské nebo dokonce říšské zastupitelstvo nebývá vždy složením svým věrným co do národnosti obrazem země, kterou zastupuje, ne tak klášter. Obyvatelstvo moravské na př. je ze tří čtvrtin národnosti české, a na zemském sněmě moravském mají většinu, tedy rozhodující moc, Němci. Právě tak, ba ještě mnohem hůře má se věc ve Slezsku, kde jest obyvatelstvo německé proti Čechům a Polákům v rozhodné menšině, zemské zastupitelstvo však je skoro úplně německé. A přece by velmi chyboval, kdo by na základě německých těchto většin chtěl dovozovati, že obyvatelstvo mo-

---

[6]) **Sděleno mi tak soukromě od osoby vysoce postavené, která v těch končinách byla. Ostatně i z jiných pramenů vidno, že jsou v Braniborech dosud slovanské osady.**

ravské a slezské je převahou německé. Jinak by ovšem bylo, kdyby církev byla v Macedonii srbskou, t. j. kdyby se ve chrámech macedonských, když ne ve všech, tedy aspoň ve většině jich, užívalo jazyka srbského. ale toho není; církev macedonská, pravoslavná, je bulharská a — řecká.

Malou tuto odchylku od věci učinili jsme proto, abychom ukázali, jak vratky jsou důvody archimandrity Sávy a těch, kdož tvrdí, že Macedonie je zemí srbskou, poněvadž je tam několik srbských klášterů a poněvadž se tam nacházejí srbské starožitnosti.

Tvrzení své, že Macedonie není, pokud se národnosti týká, zemí srbskou, nýbrž bulharskou, že tedy se stanoviska národopisného právo k ní mají Bulhaři, opíráme o četná svědectví osob nestranných Macedonii proputovavších. Na počátku nynějšího století projezdil Macedonii Angličan, plukovník Leake a shledal, že nemají pravdu Řekové hlásajíce, že v Macedonii je všechno řecké, přesvědčiv se, že vedle Řeků jsou v zemi té usazeni také Bulhaři. Brzy potom putoval v končinách těch Francouz Pouqueville, který doznal, že jda z Řecka v rovině prostírající se jižně od města Kosturu čili Kastorie, vstoupil na půdu bulharskou. „Rozkošný obraz západní Macedonie, jejích hor, lesův a obyvatelův," praví K. Jireček,[7]) „rozhaluje se v denníku německého botanika Grisebacha" (1841.). Angličanka miss Walkerová v krásném illustrovaném díle popsala cestu, kterou ve větší společnosti vykonala k jezerům macedonským Ochridskému, Gjordžavskému a Kosturskému (1864.). I ona všude tam viděla Bulhary, podobně jako dámy Mackenzieová a Irbyová, jejichž popis cesty po slovanských zemích evropského Turecka (1867.) zasluhuje všelikého uznání. Rakouský konsul Hahn (1858. 1864.) propátral Albanii a Macedonii a podal podrobné popisy a seznamy osad se zprávami o jejich obyvatelstvu. Nejnověji německý přírodozpytec Rockstroh pěšky prochodil velikou část Macedonie a seznámil se s tamními Bulhary. Rozsah národnosti bulharské od Dunaje až po Soluň a Kostur naznačen je na národopisných mapách evropského Turecka od francouzského konsula Lejeana (1861.) a berlínského profesora Kieperta (1876.).

R. 1881. vydán v Lipsku od Velhagena a Klasinga obšírný příručný atlas, jejž zpracoval a hojným vysvětlujícím textem opatřil známý geograf Richard Andree. Na str. 64. nacházíme národopisnou mapku poloostrova balkanského, která, ač je pracována v rozměrech velmi malých (1 : 6,000.000), přece podává dosti podrobný obraz rozlehlosti živlu bulharského. Na východě je hranicí národnosti bulharské Černé moře, na severu Dunaj (v Bessarabii jsou Bulhaři hojným počtem usedli i na levém břehu dunajském), na západě běží hraniční čára mezi bulharskou a srbskou národností od Dunaje podél Timoku, jižně od Zajčaru se obrací k jihozápadu a pod ústím Moravice do Bulharské Moravy zatáčí se k jihu směrem k Niši. Celý kraj knjaževacký je

[7]) Knížectví bulharské. „Osvěta" r. 1878, str. 322.

označen tak, aby bylo patrno, že je tam obyvatelstvo smíšené, t. j. srbské a bulharské. Od Niše spěje podél Bulharské Moravy dále k jihu až k ústí řeky Jablonice, načež severně od Leskovce ohýbá se v oblouk vypnutý na západ, vrací se potom k východu až asi k Masurici, odtud pak zabočuje na západ, běží severně od města Vranje až k srbským hranicím, kde ji přerývá nešíroký pruh, označující národnosť albanskou. U města Giljan obrací se k jihozápadu a běží rovnou téměř čarou přes Kalkandelu až po horské pásmo Dešat, načež zaměřuje zrovna k jihu k jezeru Ochridskému a od Storova ke Kosturu, načež ubírá se k východu, mine Soluň a Chalcidiku a v nepatrné vzdálenosti od moře Egejského spěje k Marici. Pobřeží Egejského moře je řecké.

Kdo naznačené toto rozhraní mezi národností bulharskou a ostatními národy balkanskými sleduje na mapě, shledá, že srbská (politicky) města Pirot, Bílá Palanka, Niš, Leskovac, Vranja a jiná menší města leží v obvodu bulharské národnosti. O nišském a pirotském okresu praví také F. Toula, že obydleny jsou Bulhary.[8])

V obvodu naznačujícím rozlehlosť národnosti bulharské jest však mnoho míst, která jsou zalidněna obyvatelstvem smíšeným, dílem albanským a bulharským (zvláště na západě), dílem i tureckým a bulharským. S tureckým obyvatelstvem (vedle bulharského) označena jsou města Pirot, Bílá Palanka, Niš, Leskovac, Vranja, Skoplje, Veles, Štiplje, Strumica, Kavador, Prilip, Bitolj atd. Že v některých těchto městech je tureckého obyvatelstva počet jenom nepatrný, nebudiž zvláště dokládáno. S albanským (vedle bulharského) obyvatelstvem označeno jest okolí giljanské, kumanovské, dílem i koratovské, kalkandelské, kostovské, kričevské, kruševské, ochridské, kosturské atd. Srbské je město Priština, Peč, Djakova, Prizren a jiná města ležící ve Starém Srbsku tak zvaném. Vedle Srbů však jsou tam také Albanci.

Jak důkladnou znalosť ethnografických poměrů macedonských mají oni Srbové, kteří Macedonii prohlašují za zemi srbskou, vysvětleno budiž aspoň jedním příkladem. V počtu míst a měst macedonských, která prý jsou srbská, uvedeno také město Kratovo. Konst. Jireček, tedy muž, který z našinců poměry bulharské a macedonské zná asi nejlépe, vypravuje,[9]) že toto město má kolem 7000 obyvatelů, z nichž asi polovice je Bulharů a polovice — Turků. O Srbech nikde ani zmínky. Kdyby tam jací byli, nebyl by zajisté opominul doložiti.

Již to, co dosud uvedeno, stačí asi, aby každý, kdo není předujat, byl přesvědčen o tom, že v Macedonii není Srbů. Budiž však přece dáno místa ještě jednomu svědectví, a sice svědectví Chrvata Frant. Kučiniče, jež čteme v záhřebském illustrovaném týdenníku „Vienci". Rozprava[10]) Kučiničova dotýká se národních,

[8]) „Bulgarisch, der Bewohnerschaft nach, sind auch die ganzen von Serbien neu erworbenen Bezirke des Piroter und Niser Kreises." Mittheilungen der k. und k. Geogr. Gesselschaft in Win 1882., str. 113.
[9]) Na makedonských hranicích. „Osvěta" 1886.
[10]) Makedonija Od Frana Kučinica „Vienac" 1882., str. 640 atd.

osvětných a hospodářských poměrů macedonských. Vytýká s důrazem, že nesprávné bylo mínění těch, kdož do nedávna ještě ze vzdělaných Evropanů myslili, že v Macedonii není Bulharů a vůbec Slovanů, nýbrž jen Albanci a Řekové s jinými podřízenějšími ještě národky jako s Cikány, Cincary atd.[11] Teprve když vypuklo v Macedonii povstání, nabývalo půdy v Evropě mínění jiné, správnější, t. j. že Bulhaři v Macedonii přece jenom jsou. Zmíniv pak se o stupni vzdělanosti v Macedonii F. Kučinič praví: „Obyvatelé macedonští jsou rozhodnou převahou ryzí Bulhaři, nechť si proti tomu kdo píše co píše a mluví co mluví. Nikdo jich odtud nevytlačí ani pérem ani jazykem. Krom Bulharů však jsou ještě v Macedonii Turci, Albanci, Řekové, Židé, Cincaři, („černí Vlachové čili Kuco-Vlachové-Rumuni) a Cikáni." Co pak se Turků tkne, praví o nich Kučinič, že jsou to dílem praví Osmané, dílem však poturčení Bulhaři, kteří z donucení přijali mohamedánskou víru v čas vpádů tureckých. Podobně Řekové jsou buď čistokrevní Helleni nebo zase pořečtěni Bulhaři."

Závažná svědectví dotvrzující bulharskosť arciť ještě nejsou vyčerpána, ale netřeba jich uváděti více, poněvadž by jimi nebylo pověděno nic nového a důležitějšího nežli co už bylo řečeno.[12]

Zbývá mi konečně promluviti ještě o jednom důvodu, jejž Srbové uvádějí na dotvrzení svých požadavků, o důvodu historickém. „Macedonie bývala druhdy částí říše srbské, v Macedonii sídleli srbští králové a carové, stavěli tam města, chrámy a kláštery, proto mají k ní Srbové právo i nyní." Toť asi nejvážnější ze všech důvodů, které se pro srbskosť Macedonie uváděly a uvádějí, a sluší hned předem doložiti, že je pravdivý, kdežto všechny ostatní se objevily býti lichými a bezpodstatnými. Nepřipadá mi tedy ani na mysl, abych jej vyvracel nebo seslaboval. Zůstavuje však ho v plné váze, pokusím se dáti odpověď na otázku, nemají-li snad i Bulhaři historické právo k Macedonii. Tuto otázku Srbové (a Řekové) rádi pouštějí se zřetele, poněvadž pravdivá na ni odpověď byla by jim nepohodlnou a nehodila by se k jich záměrům. Z dějin poloostrova balkanského vysvítá totiž zřejmě, že i Bulhaři, právě tak jako Srbové, mají k Macedonii právo historické a tož ještě starší nežli Srbové sami. Nuže vizme.

Jaký to byl národ, jenž původně v Macedonii obýval, zda Thrakové, jak se převážná většina národopisců a dějezpytců domnívá, či snad Slované, jak se někteří historikové-diletanti

---

[11]) Řekové ještě před málo lety tvrdili, že v Macedonii je vše řecké a nikoliv bulharské, což Angličané dali vyšetřiti svými konsuly. „Osvěta" 1878. str. 322.

[12]) Mimochodem budiž dotčeno, že i přístupné mně konversační slovníky, německé i české, neznají v Macedonii Srbů; starší dokonce neznají ani Bulharů. V „Real-Encyclopaedii", jež vyšla r. 1848. v Řezně, na př. čteme pod záhlavím „Macedonien": „Die Einwohner sind meistentheils Griechen und Nachkommen der ältesten Völkerschaften dieser Gegenden". J. Malého „Stručný všeobecný slovník věcný" (v Praze, 1879.) zná jenom Řeky, Bulhary, Cincary atd. jakožto obyvatele země té, nikoliv však Srby.

domýšlejí, nebudu zde rozhodovati. Jisto jest, že asi koncem V. století Bulhaři, jichž původní sídlo bylo za Volhou na Urálu a kteří náleželi k plemeni tureckému nebo, jak se nyní tvrdí, samojedskému, [13]) vtrhli do Thracie a srazili se tam s národem slovanským, jejž sobě sice podmanili, ale zároveň s ním splynuli, t. j. přijali jazyk národa podrobeného. Nežli uplynulo 250 let, stali se z nich Slované a pouze jméno podmanitelů t. j. Bulhaři, zbylo jakožto jediná upomínka na někdejší Bulhary uralské. Bulhaři počínali sobě výbojně a již v 7. věku měli mocnou říši. Tehdy válčili vítězně i s byzanckým (řeckým) císařem Konstantinem Pogonatem, jehož sobě r. 679 zavázali k ročnímu poplatku. Vůbec dlužno poznamenati, že dějiny říše bulharské od okamžiku, kdy ji ztroskotali Turci, jsou nepřetržitou řadou válek vedených s Byzantinci.

Až do polovice 8. století říše zdárně a šťastně prospívala. Potom však. když vymřel panující rod knížecí, udeřili na Bulhary Byzantinci pod Konstantinem Kopronymem (Necudou), porazili je a zničili politický jich význam skoro na dobro. Ale doba odvislosti netrvala příliš dlouho. Počátkem 9. století dobyli Bulhaři za krále Kruma ztracených zemí opět, obnovili říši bulharskou, zvětšili ji novými výboji a oblehli dokonce i Cařihrad. Křesťanství Bulhaři přijali za krále Bogorisa čili Borisa (844—888). Byzančtí a římští císařové byli už po delší dobu závodili v horlivosti o to, aby Bulhary na víru křesťanskou obrátili. Činili tak jednak z důvodů náboženských, jednak z příčin politických. Bulhaři bydlili mezi oběma těmito císařstvími a oba císařové zápolíce o vládu světovou pečovali o to, aby Bulhary získali na svou stranu, by jich potom jako spojenců mohli užiti jeden proti druhému. Řekové nepracovali z počátku bez úspěchu. Sestra krále Bogorisa dostala se totiž do zajetí řeckého a přestoupila v Cařihradě na křesťanství. Vrátivši se do vlasti přemluvila krále a nejpřednější velmože říšské, by učinili podobně. Po krátkém odporu následoval za příkladem královým celý národ a r. 864. byl od nějakého řeckého biskupa pokřtěn. Tak se dostali Bulhaři do blízkého, ale zároveň nebezpečného styku s Byzancem Jako totiž západní císařové přinášeli polabským Slovanům s křesťanstvím zároveň porobu politickou. tak i císařové východní pomýšleli na to. kterak by pokřtěné Bulhary dostali pod svou moc. Nebezpečí však netrvalo dlouho. Král Bogoris poznav záměry řecké poslal k císaři Ludvíku II. a k papeži Mikuláši I. posly se žádostí, aby vypravil k Bulharům biskupa, jenž by jim hlásal evangelium a utvrzoval je ve víře. Žádosti Bogorisově (Michalově) vyhověno. Řečtí kněží ze země vyhnáni a přátelství se západem zdálo se, že jest utvrzeno na dlouhé časy. Ale nebylo. V Cařihradě pracovali tím usilovněji o to, aby Bulhaři přivedeni byli v odvislosť od císařství byzanckého, a známému Photiovi se podařilo docíliti toho, že se Bulhaři odvrátili od Říma a postavili se pod patri-

[13]) Hellwald, Kulturgeschichte II., str. 82.

archát cařihradský. Hlavní příčinou odpadnutí Bulharů od Říma byla obava, aby Němci, kteří právě v tu dobu připravili Moravu v neodvislosť politickou, neučinili podobně i Bulharům. Ale ani toto nové přátelství mezi Řeky a Bulhary netrvalo dlouho. Brzy potom došlo mezi nimi k novým bojům a zápasům, které trvaly po celé téměř 10. století. Okolnostmi jsouce nuceni Bulhaři opět vyhledávali přátelství papežova. R. 915. jal se Simeon, syn Bogorisův, po několikerém vítězství nad Řeky vyjednávati s Římem a výsledek vyjednávání byl jednak, že se Bulhaři podrobili Římu, na druhé straně pak zřízen v Preslavě patriarchát, v Ochridě a Bialogradě biskupství. Simeon dostal z rukou papeže Innocence I. královskou korunu, načež přijal název cara bulharského a samovládce řeckého. (Dokončení.)

## Běloruská národní píseň.

Úvahy z hudební cesty.

Napsal Ludvík Kuba.

(Dokončení.)

Zbývá ještě zmíniti se o jedné vlastnosti zpěvu, jímž se chorovod běloruský doprovází. Třeba totiž sděliti, že lid v případech těchto nikdy nepěje holou melodii, nýbrž chory, v nichž se unisono z menší částky, z větší pak dvojpění vyskytuje, ba že bývá chor časem některou duchaplnou pěvkyní doplňován dokonce i na trojzpěv. Povaha pak všech hlasů jeví se svobodnými chody tak samostatnou, že vlastně o jakémsi „definitivním“ nápěvu nemůže býti řeči. Jako příklady poslouží nám č., 4., 5., 6., 7., a následující 8.

Číslo 8.

Vesele.

Tu-ta Mar - ja, tu - ta Darja, rje-či ho - vo - ri -

li; oj li - - - li, rje-či ho - vo - ri - - - li.

Běloruský dvojzpěv počíná vždycky samozpěvem jediné dívčiny. To stalo se sice charakterní známkou, ale ona nemá žádných hlubokých kořenů, jež by snad v jakýchsi dalekých příčinách bylo třeba hledati. Příčina jest prostě ta, že veškerá produkce prostonárodní jest pouhé ochotnictví beze vší určité organisace a jakéhos vrchního řízení. Za takových okolností nemožno, aby celý chor počal současně pěti jako na povel poněvadž tako-

vého není. To jest odevzdáno náhodě: komu dříve napadne, ten začne. Kdo to bude, o to se nikdo nestará, poněvadž zkušenosť je naučila, že někdo přece začne. Kromě toho lid ví, že jest mnohem pohodlnější připojiti se, než počíti, a poněvadž jest všude na světě více lidí pohodlných, jest přirozeno že se vyskytne jedna pouze pěvkyně, jež zpěv započne. Stupeň horlivosti u druhých se objeví v tom, jak brzo či pozdě se připojí ku zpěvu. Z toho všeho však ještě neplyne, že počíná vždy táž osoba. Poněvadž to spočívá na okamžité chuti a poněvadž tato podléhá vlivům zevnějším, střídají se pěvkyně v zahajování zpěvu, což jest následek pouhé náhody.

Jakmile více pěvkyň v pění súčastněno, slyšíme, že zpěv rozeštípnul se ve dva proudy, jež obyčejně samostatně, ač ve vzájemném souladě se pohybují. Tu běží parallelně v terciích, onde spojí se po několik not v unisonu, pak se opět rozběhnou a změnivše nenadále směry, ženou se proti sobě, až se na jednou z tonův utkají v boj, ve kterém spodní hlas zvítězí a vznese se nad pokořeného kollegu. Někdy si zde po nějakou dobu pobude na kvintě a přemoženého nepřítele nechá pod sebou vrtěti, smykati, snad i poněkud skákati, těše se ze svého vítězství. Všecek rozpor však není opravdový a zvítězivší spodní hlas nikdy není tak zlomyslný, aby získané posice chtěl zneužívati. Když svou radosť stišil, snese se opět dolů a při poslední notě slaví oba hlasy na zadním toně ve svorném unisonu slavnosť smíření a spočinou tam, odkud oba vyšly.

Takovéto proplétání hlasův zvláště pěkně lze sledovati na č. 5. Samostatnosť jejich pak dokazují všecky uvedené příklady. Sleduje-li kdo jejich pohyby, pak sezná, že všecky „druhé hlasy“ jsou vlastně variace, a zvláště přesvědčí se o tom ten, jemuž se událo písně od lidu zapisovati. V takovém případě se dobře objeví povaha této hudby. Seznal jsem při své práci, že lid všecky tyto varianty zná a pěje vždy, jaký mu libo, při čemž dovolí si též vzíti něco z té variace a opět něco z jiné. Mně přihodilo se, že jsem takovéto chorovodní písně zapisoval od staré zpěvačky; kontroluje pak zapsaný nápěv při pění chorovodu, viděl jsem, že v jednom místě souhlasí s hlasem vrchním, jinde pak s hlasem druhým. Kromě unisonových míst bylo mi pak vše měniti a doplňovati.

U nás lid též dovede zpívati dvojzpěvy, ale jaký to rozdíl na povrchu a uvnitř! U nás jest „definitivní“ nápěv a k tomuto se přibírá „druhý hlas“, při čemž na jeho vedení pražádný zřetel se nebéře, nýbrž jen na intervaly, jaké mu třeba utvořiti s nápěvem. Hlas ten nemá žádné samostatnosti, on jest toliko prostým harmonisačním prostředkem. Proto též není starého původu a postrádá vší váhy.

Zcela jiný případ naskýtá se nám ve dvojzpěvech běloruských. Zde nemožno mluviti o jakési „harmonisaci“, poněvadž žádnému hlasu nelze podřízenou úlohu tuto přiřknouti. V běloruském dvojzpěvu jest viděti pouze spojování samostatných

variací, z nichž každá jest lidu známa, a z nichž kteroukoliv může dívka sama pěti. Je možno u nás učiniti něco podobného s „druhým hlasem"? Jeho život jest závislý toliko na nápěvu, bez něhož nemůže existovati, avšak členy dvojzpěvu běloruského žijí samostatně a vyskytují se o samotě i společně.

Naše „sekundování" vniklo v lid z hudby umělé, přinesené; ale odkud se to vše umění vzalo u Běloruszů? Zákoutí běloruské bylo příliš povždy ode všeho světa nevšímáno a jeho temné lesy nemohly sem nikdy nikoho vábiti. Hudbu orchestrální slyšeli jen ti Bělorusové, kteří kdysi byli vojáky a slušný církevní zpěv poznal jen ten, kdo byl ve větších městech a našel zvláštním řízením cerkev, mající dobrý sbor. Ale i kdyby orchestr a výborný pěvecký sbor byl v každé osadě, pak by se Bělorusové teprv nemohli naučiti svému podivuhodnému umění, poněvadž má ono živly zcela se různící od „naší" západní hudby, poněvadž ono na zcela jiných základech zbudováno, poněvadž ono vykvetlo na domácí slovanské půdě, v oněch dobách, kdy jsme ještě ve své slovanské bytosti porušeni nebyli a jež nám bohužel zůstaly temnými. Na věci ty sluší tedy patřiti s opravdovým údivem jako na prastaré památky a mocné důkazy nepopiratelné vzdělanosti, jakou se staří Slované aspoň v tomto smyslu zajisté honosili.

Ve zvláštní svojí povaze jsou dvojzpěvy běloruské podobny k maloruským, na něž kromě toho ještě následující vlastnosti vzpomínají. Unisonem totiž počínají a unisonem končí; často i periody se tím způsobem uzavírají. Od pravidla toho vidíme na uvedených příkladech dvě odchylky, ale vesměs bezpodstatné. U č. 4. se unisonem nekončí toliko mezi slohami, avšak při poslední sloze spočinou oba hlasy na společném *a*. Ostatně možno se domýšleti, že se tak dělo i mezi slohami a že toliko neposednosť spodního hlasu způsobila výjimku od pravidla. Druhá odchylka vyskytuje se u č. 5. a nemá naprosto žádné váhy. Ony jemně vytisknuté tři *e* pěla toliko jediná dívčice, patrně tedy pouze následkem chvilkového rozmaru. Já je zapsal jako příklad záliby Bělorusův v zadržování kvinty. Za to nad míru výrazně dotyčné číslo jeví v taktě 4. i 8., že mu jde nade všechno o jednohlasný konec. Způsob závěru, jak na tomto čísle se jeví, jest pro maloruské i běloruské písně tak charakteristickým, že postačuje sám jediný tento znak k určení písně a kolísání může nastati jen v tom, je-li ona malo- či běloruská. Zvláštnosť závěru nekotví se v tom, že po tercii následuje unison, nýbrž to jest důležité, **jak** po ní následuje: oba hlasy klesnou na základní ton a sice spodní o sekundu a svrchní o kvartu.

Již v předu upozornil jsem čtenáře na malý rozsah tonův, jimiž běloruský dvojzpěv disponuje, řka zároveň, že okolnosť ta opět pouze dovozuje starý těchto dvoupění původ. Jen č. 7. vykazuje se neobyčejným rozsahem celé oktavy a také má na sobě znaky vzniku pozdějšího, což prozrazuje celým svým složením. Č. 4. a 5. disponují toliko šesti tony a v případě prvém každý hlas

zvláště pouze čtyřmi. Čísla 6. a 8. pak spokojují se s tony pěti. V druhém případě (č. 8.) snad bude másti čtenáře poslední takt, v němž jeden z altův sjíždí ve hbitých šestnáctkách až po gis, kterýmž tonem těsná úžina pěti tonův rozšiřuje se o jeden. Tato okolnosť však klesne pod niveau naší pozornosti, uvažíme-li, že toto gis jest pouhý melismat, a řeknu-li, že onu figuru zapěla jediná toliko pěvkyně, jejíž osamělosť však učinila mi věc tím zajímavější; proto jsem se nerozpakoval připojiti ozdůbku tu jako doklad vnitřní tvůrčí síly lidu.

Zmínil jsem se též, že v těchto prostonárodních skladbách běloruských objevují se kromě míst jednohlasných a dvojhlasných dokonce i třetím hlasem doplněné úplné harmonie. Takovým příkladem jest č. 5., u něhož upozorňuji (k vůli porozumění věci) mimo místa dvojzpěvná (v taktě 5. a 6) na zajímavé proudění hlasův. Již při čtvrté osmině prvého taktu dovoluje svrchní hlas spodnímu se vznésti, což potrvá až do taktu čtvrtého, kdež končí se perioda unisonem. Totéž pak děje se v polovině druhé s malou změnou. Avšak trojhlasnosť melodie dostihuje též sbor i jinou cestou, zmíněným už zvláštním výskáním, jež však mi nebylo lze konservovati ve spirituse notových značek.

Vůbec zaznamenávání takového choru musí se díti rychle, poněvadž v každé následující sloze udává se tu větší, tu menší změna; a řádnému zapisovateli zajisté o to jde, pokud možná i tyto změny naznačiti. Mně zde není možno všecky své zásoby podati, avšak materialy ty budou časem svým vydány a interessentu přístupnými učiněny, na což upozorňuji.

Třeba totiž věděti, že všechny účastnice choru pokládají se plnoprávnými, účinkovati při zpěvu dle svého vnitřního popudu, dle své okamžité chuti a poněvadž jim stojí různé variace k volnému použití, mohou přání svému vyhověti. Jest pravdě podobno, že bývá tato snaha mnohdy tak bujna, že jim nepostačí ani známá variace a že ozdobují melodii po vnuknutí své vrozené umělecké jemnocitnosti. Pracuje tedy každý svobodně, nevázaně, volně — a přece pracují si navzájem do ruky: hlasy jejich jsou v nejlepším souladu! Z toho vysvítá, že jsou svojí hudbou, jejími živly a požadavky zcela proniknuty a že vše to jest jen dílo bezděčného a neuvědomělého úsilí, způsobeného vzrušenou náladou.

Zbývá mi ještě promluviti o jakosti zpěvu samého.

Tam kde se nepěstuje samozpěv a kde vláda ponechána pění sborovému, tam vždy směřuje vývin hlasu více ku síle a méně ku jemnosti. Výminku tvoří toliko maloruské chory dělnické, o nichž ve zvláštní stati pojednáno bude.

Běloruské pěvkyně však takovou výminku netvoří. Hlas je sice nad míru ohebný, poddajný a „lojalita“ jeho nepřipouští nižádné nezákonitosti v podobě falešného tonu. Na druhé straně však pěvkyně rády by rázem posluchače zdolaly a domnívají se křivě, že se tak stane tím spíše, čím více se hrdlo namáhati bude. Ba vyskytnou se osoby, jež v nešťastném svém zápalu zapomenou na rozdíl mezi zpěvem a křikem. Přes to však pravdou zůstane,

že pění takového choru jest nad míru krásné, zvláště z určité vzdálenosti, když se některé neotesanůstky smyslům utají. Půvab toho pění vězí v překvapující určitosti, správnosti a jistotě, v jaké ton za tonem proudí, a kromě toho i v jednolitosti, řekněme: secvičenosti, s jakou účastnice navzájem pějí. Vedle takovýchto dobrých vlastností se jediná opačná: drsnosť, snadno promine, tím spíše, že drsné poměry, v jakých lid žije, nemohou míti ani jiného následku a zpěv onen vysvětlují a omlouvají.

Avšak ještě jsem nevyčerpal vši chválu, hlasu se týkající. Zpěvačky zdobí ob čas zpěv svůj některými zvláštnostmi, o jichž napodobení by se marně cizinec pokoušel. Je to vedle zmíněného již výskání zvláštní způsob, jímž se někdy melodie končí a jejž jsem si zúmyslně až k tomuto místu ponechal. Z poslední noty totiž, na níž hlasy spočinuly, aby nápěv zakončily, smekne se hlas as o terci níže a vzdálenosť tuto projede v glissandu toho druhu, jaké na houslích možno způsobiti Při tom pak se hlas současně seslabuje. Notová soustava naše marně po zvuku tom vztahuje klepeta svoje; vymkne se vždy jako úhoř z holé ruky.

Tím pověděl jsem vše, čeho ještě bylo třeba dodati k popisu hudby, jíž se chorovod doprovází, a zbývá jen ještě dotknouti se poněkud stránky choreografické. V tom však budu stručným a řeknu též upřímně, proč. Neznám totiž choreografického názvosloví, poněvadž mi nikdy ani nenapadlo na věc, jako jest balet, s vážnější. poučné stránky hleděti. Ostatně však předmět sám nepodává již mnoho látky a tak doufám, že vystačím se zásobou svých slov.

Veškery pohyby při tanci konají se tak, aby jednak nebyly překážkou při postupování drahou kruhovou v před, jednak aby postup sám podporovaly. O prvé volnější části tance — obávám se — učinil si čtenář mojí vinou představu asi nepříliš pochlebnou a proto dodávám, že nepostrádá půvabu ani pro diváka ani pro tancující. Volné kroky zdobí tanečnice tak, že jemně natočí se tělem v onu stranu, na kterou noha vykročila, při čemž se ruce na stranu opačnou, jakoby samy následkem pohybu těla, houpají. Připomíná to poněkud onu čásť naší „Besedy“, jež se tančí na píseň „Však nám tak nebude“ (ve IV. tuře ke konci), rozdíl je však značný v krocích, neboť zde jest takt $^3/_4$, v chorovodech vždy $^2/_4$. Takovýmto způsobem též doprovázejí se veselé žatevné písně, při jichž zvucích ubírají se veselé žnečky domů. Lze to nazvati tanečním pochodem. V tom ohledě byla výtečna jedna z mých zpěvaček, stařena skoro sedmdesátiletá, jež pějíc nápěvy taneční, neustále kolébala tělem i pažemi a z nutnosti onen taneční pochod toliko na místě vykonávala. Při tom se její svraštělá a jemným chmýřím ozdobená ústa „luzně“ usmívala a dojem neodolatelné komičnosti plodila, což mne sice ponoukalo k těžce tajenému smíchu, avšak nijak nepřekáželo, vzdáti stařenině taneční vytříbenosti a jemnocitnosti neobmezenou pochvalu. — O druhé, rychlejší části, o níž jsem se zmínil, že se při ní, kromě přenášení těla s nohy na nohu, činí ještě na každé noze poskok,

při čemž i zdvižené ruce tleskají, nutno ještě pověděti, že i pohyby tyto nekonají se tak přímočarně, jak o nich zde mluveno, ale že to vše jest zakulaceno, vysoustruhováno a vyhlazeno přirozeným jemnocitem tanečnic. A tyto okolnosti, jež těžko lze tupým pérem podati, činí vlastně z prostých, dřevěných pohybů tělocvičných elastické pohyby, spadající v oblasť choreografie. —

* * *

Jsme u dna.

Vše, co zde podáno, čerpáno bylo v jediné zejména běloruské vesnici D. ve smolenské gubernii a jí se též v plném znění týče. Nicméně však odvážil jsem se mluviti všeobecně o Bělorusi, domnívaje se, že takové věci, jako jest starobylosť nápěvův, hudební povaha lidu, způsob hudby, vlastnosti zpěvu, charakteristika dvojzpěvův, chorovod a pod. zajisté nejsou výhradným majetkem vesnice mnou navštívené; v takovýchto kardinalních otázkách možno bez odporu mluviti všeobecně, protože o jich rozluštění pracovati musila massa celé věky a nikoliv snad jednotlivec po několik hodin. Také třeba uvážiti, že poskytuje lid ruský zcela jiný obraz než lid náš. Jedeme-li na př. Moravou 3—4 hodiny vlakem, projedeme za krátkou dobu Slováky, Hanáky, Valachy, Lachy atd. Tolik ethnografických rozdílův v tak krátké době! S jakým však rozdílem setkáváme se u Rusův! V polovici Haliče, v Jaroslavi, vidíme prvý široký slamák rusínský, jenž nás provází dvanáct a více hodin, až za hranice Rakouska. Pak projíždíme Malou Rusí den a noc, a Chochol jako Chochol: vysoká baraní šapka a červeně přepásaná svita vítá nás všady. A tak i Velká a Bílá Rus poskytují v celku pohled jednolitý, krajové rozdíly jsou nepatrny a jen hlubokým znalcům přístupny. Z toho vysvítá, že lid vyvinoval se tam na celé ploše vždy stejně, a tento společný a všady rovnoměrný vývoj připustil jen málo odchylek, aspoň daleko ne v té míře, v jaké se u nás, t. j. na Moravě a Slovensku pestrosť ethnografická jeví. Na Moravě, jak na př. prof. Bartoš dokazuje, jest prý skoro v každé vesnici zvláštní dialekt![12]) A opravdu mají tam jednotlivé vesnice své různosti.

Toho u Bělorusů není; u nich jest celkem stejnosť a proto odvažuju se předpokládati, že pronešené zde věty aspoň z větší míry též o Bělorusi ostatní jsou platny a poskytují možnosť, učiniti si o tamní písni prostonárodní aspoň částečnou představu. Nedostatky pak práce této dlužno omluviti naprostou opuštěností tohoto pole.[13])

[12]) Lid a národ. Sepsal Fr. Bartoš.

[13]) K tomu dlužno též přičísti obtížnosti, s jakými lze cizinci z tak vzdálených krajů, jako jsou Čechy, získati vlastní na věc názor. Našinec nedisponuje takovými prostředky, jako ethnografické expedice, vysýlané od Petrohradské geograf. společnosti. Tím se také vysvětluje neprohloubenosť této stati co do podrobnosti a jednotlivosti, neboť k práci dokonalé, úplné a zevrubné nepostačuje krátký pobyt v jedné toliko osadě. Avšak skromné poměry českého poutníka nutí býti i za to osudu vděčným.

Jest opravdu nepochopitelno, že na Bílé Rusi v této příčině tak úžasně málo pracováno, ba téměř ničeho. A přece, jak z podaných zde fakt zřejmo, rozevírá se zde pro pilného sběratele pole nad míru hojné a bohaté Je to úlohou domorodé intelligence. bohatých vzdělaných statkářův, aby se starali o zachování toho. co dosud ještě jest; nikoliv snad přímým působením, ale tím způsobem, aby domácím silám, jež by se toho uchopiti mohly. zjednávali svou pomocí příležitosť žíti ve středu lidu a zde materialy zapisovati. Smutná zkušenosť pak vzbuzuje domněnku, že takových sil buď není anebo že se jim nedostává dosti vůle.

Vystupují na prázdném obzoru obláčky a slibují potřebnou vláhu. Zmíněný z počátku V. N. Dobrovolský trudí se již po delší dobu pracemi tohoto způsobu a zeměpisná společnosť v Petrohradě slíbila hojné již materialy jeho vydati tiskem. Práce jeho zasluhují zvláštního ocenění, poněvadž se v nich nepomíjí nápěvů národních, jako se to musilo díti při jiných znamenitých ethnografických dílech ruských pro hudební neznalosť autorův. Vždyť národní píseň bez nápěvu podobá se staženému zajíci; a známo. že k poučení o zmíněném živočichovi spíše stačí vycpaná kůže nežli opak

Avšak jedinec na tak rozsáhlé prostranství nepostačuje. Třeba, aby se více pracovníkův našlo, tím spíše, že — třebas by byla Bílá Rus tichým zákoutím. přece den ke dni zachované dosud písně jednak se porušují, jednak zanikají. Nové totiž pokolení počíná se různiti od staršího, a zástupcové tohoto klesají jeden po druhém ve hrob a s nimi i mnohá pro ethnografii důležitá věc, slovesná neb hudební archaeologická památnosť, jež pro vědu tutéž cenu má jako vykopaná vzácná urna.

Třeba kvapiti tím více čím větší jest důležitosť běloruských napěvů. Ony, jak ukázáno bylo, přemnoho poslouží při badání o staré slovanské hudbě a jejím osnování a předstoupí tudíž jako svědkové staroslovanské kultury. Na nich bude lze sledovati stopy, jaké v nich zanechaly tři různé proudy: polský, velkoruský a maloruský, bude lze pátrati, jak živly tyto spolu zápasily, kam se kloní vítězství a kde tudíž jest převaha, jaké novotvary sloučením cizích živlův s domácími povstaly a jaké byly vlastnosti původních neporušených exemplářův.

To jest jenom stručně naznačená perspektiva, jakou slibuje opravdové badání. jež ovšem bude lze podniknouti jen tenkráte. až bude sneseno dostatečné množství materialův. A poněvadž toho dosud není, zůstávají slova tato bohužel toliko — zbožným přáním.

# Ze života českého básníka.

Podává J. Arbes.

(Pokračování.)

Z odpovědi na tento list, datované v Praze dne 29. července 1832., vyjímáme na doklad, že Máchův přátelský kruh náležel mezi nejhorlivější proselyty vlastenectví, následující místa:

„Co se mne týče, oznamuji Tobě, že jsem v úzkých se svou budoucností; neb do bohosloví jsem nežádal: poněvadž by dozajista duševní dobro mé trpěti mohlo a při tom i časné. Já sobě takový stav chci vyvoliti, v němž bych jenom vlasti po tichu žil, když veřejně člověku to dovoleno není.

Viz — že spolek ku vzdělání našeho potlačeného jazyka dle nejmilostivějšího nařízení „matice česká" jmenovati se nesmí, nýbrž „české museum". A dá se předpověděti, že snad i ten spolek, Němcům a vrahům písek do očí házející poznenáhla dle ‚nejsvatějšího a nejmoudřejšího nařízení‘ přestane, jestliže tomu neunavná práce a pozornosť vlastenců nepředejde — — —

Bude Tobě snad znám smutný osud našich bratří Poláků, které i po Čechách sem tam rozprášené sbírají a nazpět Rusovi odvádějí. Poznáš každého. Hleď povzbuditi bratrské milosrdenství i u jiných; zasluhujíť, by se jich, nešťastníků, ujal každý, kdo jen může.

Hleď také dle přislíbení všudy účinkovati k dobrému naší řeči povzbuzováním možnějších k odbírání našich českých knih, obzvláště když máš známosť. Měj k tomu každého, když jsi jej dříve jak náleží zkoumal (aby nebyla tvá slova daremná). Nevyjeď ale hned s věcí ven; nýbrž představ, vychvaluj následky a jemnosť češtiny, ctihodnou snahu těch, kteří se v ní cvičí; shaň též chladnosť takového odrodilce, který oči má a viděti nechce — jak jiní vynikají atd. A teprve potom k věci samé, která se obyčejně již sama podá. A když to nejde, šetři aspoň jazyka; neboť komu není s hůry dáno, v apatyce nekoupí.

Snad je tam někdo, kdo by ‚Čecha‘ odbíral: holky, p. učitel, panny atd. Je k dostání za 14 kr. stříbra u Pospíšila.

„Snad by se také z těch pánů někdo na ‚matici‘ předplatil?"

Potud odpověď na list Pokorného.

Není nižádné pochybnosti, že Pokorný jednak „dle přislíbení", jednak po vyzvání přítele svého také i na dále tak se choval. Ale na dlouho mu to popřáno nebylo. Roku 1833. dotrpěl. „Byltě jako mnohý z nás," píše náš důvěrník, „trpěl pro vlastenecké smýšlení své; byl skoro mučenníkem. Zemřel hlavničkou."

* * *

Poznámka v listě našeho důvěrníka o Polácích týká se, jak pochopitelno, Poláků, kteří po potlačení revoluce polské roku 1831. (v září) do všech úhlů světa se rozprchli.

V zápiskách svých zmiňuje se důvěrník náš také o účastenství Máchy, čímž vysvětluje se zároveň připomenutá poznámka. Píšeť v tento smysl: „Studujícím na universitě pražské dostalo se krátce po potlačení revoluce polské vyzvání Poláků z vlasti své prchajících, v kterémž žádáno za podporu. Vyzvání to, sepsané v jazyku latinském, bylo adressováno na kollej filosofickou a dostalo se do rukou Máchových.

Mácha byl ihned ochoten učiniti pro nešťastné bratry Poláky vše, co bylo vůbec možno. ‚Jsouť bídněji na tom, nežli my,‘ pravil; ‚vždyť jsou nuceni i vlasť svou opustiti.‘

A hned jal se sháněti pomoc.

Vyzvání Poláků šlo mezi důvěry požívajícími kollegy z ruky do ruky. Co kdo mohl dáti, dal hned nebo to dal dopraviti do Máchova bytu. Šatstvo, prádlo, obuv, pokrm atd. dopravila pak Máchova matka do Karlína jednak do někdejší hospůdky zvané ‚myší díra‘, jednak do hostince ‚u města Štrasburku‘, kde zubožení, otrhaní a vyhladovělí uprchlíci, z větší části studující, čekali na výpomoc.

I Mácha se tam odebral a osloviv Poláky vřelou řečí rozdával mezi ně příspěvky peněžité. Také doporučující listy naše byly mezi ně rozděleny, by na svém útěku do Švýcar a Francie nalezli i v jižních Čechách bezpečného útulku.

Vše to dělo se, jak se samo sebou rozumí, tajně a nad míru rychle, tak že nikdo o tom nezvěděl dříve, až když už byli polští uprchlíci mimo policejní obvod pražský. Že se tak státi mohlo, vysvětluje se také tím, že byl Karlín v době té ještě malou osadou a podřízen toliko místní policii vrchnosti řádu křižovnického.“

V dalších zápiskách zmiňuje se důvěrník náš o velkém vlivu Máchově na kollegy: vypravujeť:

„Vliv Máchův byl tak mocný, že k němu i někteří Němci přilnuli a vlastenecké smýšlení jeho schvalovali. Takovému vlivu podlehl již připomenutý kollega Nus, jenž byl Němec a málo uměl česky, ale přece náležel do kruhu Máchových přátel. Podobně Máchův bezprostřední soused v kolleji, kollega Machačka, byl spíše Němcem nežli Čechem a po příkladu Máchy stal se národovcem. Machačka žije nyní v Praze jako kněz na odpočinku; bydlí v Podskalí v domě „u města Benešova“ a sloužívá fundační mše v chrámě sv. Ignacia. Machačka zůstal s Máchou ve spojení, i v době, když dlel Mácha v Litoměřicích.

Podobný, byť i slabší vliv měl Mácha v národním ohledu i na jistého Lisnera, jenž v kolleji sedával vedle Machačky. Lisner býval sice jen tichým pozorovatelem a já jej pokládal za Němce; ale když jsem se dověděl, že jako krajský komisař v Chrudimi snášel různá příkoří pro své vlastenecké smýšlení, podivil jsem se tomu a nemohu jinak, nežli souditi, že i on podlehl mocnému vlivu Máchovu. Později byl Lisner okresním hejtmanem v Hořovicích a žije teď na odpočinku jako titularní místodržitelský rada.

Není divu, že měl Mácha vliv i na mne. Roku 1832. pravil ke mně kdysi v kolleji: ‚Ty máš peníze — mnoho-li?‘ — Když jsem odpověděl, že peníze mám, ale na šatstvo a stravu, připomenul: ‚Ale ‚členem matice‘ české snad se přece státi můžeš? Chceš se předplatit?‘

Přisvědčil jsem a také jsem tak ihned učinil. Mácha doprovodil mne s několika kollegy k pokladníkovi ‚matice‘, kde jsem složil první splátku desíti zlatých ve stříbře.

Pokladníkem byl tehda doktor Svatopluk Pressl, jenž bydlel v Sirkové ulici. Přivítal nás přívětivě a vyslovil své potěšení nad tím, že jsem rodem z Benešova, kde byla sestra jeho provdána za lékárníka Petra.“

Vůbec nedal si Mácha ujíti nižádné příležitosti ku probouzení vědomí národního. Tak na příklad přinesl kdysi do kolleje Kollárovu „Slávy dceru“, z které uměl mnoho znělek na zpamět, kdežto jiné si vypsal a opisy ty mezi kollegy rozdal, by je dále opisovali a rozšiřovali.

* * *

„V červnu roku 1832. vyzval Mácha několik kollegů svých, aby podnikli společně výlet na pouť do romantického údolí sv. Ivana, a zároveň aby si také prohledli památný Karlův Týn. Jelikož byly ještě přednášky, pochybovali jsme, že jest možno vykonati cestu tam a zpět v jediném prázdném dnu.

K návrhu Máchy vydali jsme se tudíž na cestu po odpolední přednášce (po páté hodině) a opustili Prahu Oujezdskou branou.

Bylo nás asi deset. Mácha nás ujišťoval, že zná postranní kratší cestu ku Karlovu Týnu a že tam na noc dorazíme. Z počátku šli jsme po silnici; později k vybídnutí Máchy po vozových cestách polních. Za několik hodin nadešel večer a v brzku nastala i temná noc. Vozová cesta, po které jsme kráčeli, ztratila se nám takměř před očima v polích. Neznajíce nyní ani směru, kterýmž bychom se měli dále bráti, smáli jsme se Máchově chlubivosti.

Mácha však se nedal mýliti. Uvázav si bílý kapesní šátek na záda, abychom i v temnu nočním poznali, kudy před námi kráčí, komandoval: ‚Jen za mnou, přátele! Za mnou!‘

Nezbylo nám nežli vůdce svého následovati. Já kráčel těsně za Máchou. Po chvíli stihla nás nehoda: spadliť jsme oba do jakési rokle, ale neublížili jsme si. Vydrápavše se z rokle zaslechli jsme z dáli štěkot psů. Dali jsme se tudíž po štěkotu nemajíce ani tušení, do které obce se dostaneme.

Konečně jsme se octli v nějaké vesnici. Bylo již před půl nocí a v obci vše tvrdě spalo. Nechť jsme zaklepali na kterékoli stavení, nikde se nikdo neozval, leda že nás ostražitý pes svým štěkotem upozornil, že jsme hosté, kterých nikdo neočekává.

Náhoda však nám byla příznivа. Shledliť jsme z dáli blížící se k nám dvě mužské postavy. Když se k nám přiblížily, zvolala

jedna z nich: ‚Ajta, páni studenti!‘ a hned nám nabídla pohostinství.

Byltě to lesník se svým hajným. Uvedl nás do svého bytu a sice do prostranné síně, dal přinésti ku posilnění a občerstvení chléb, máslo, mléko, ba i pivo a sám si k nám přisednuv bavil se s námi a zpíval s námi i národní písně.

Lůžka pro tolik osob ovšem hostitel náš neměl a proto musili jsme vzíti za vděk s noclehem na slámě, kterou nám k vybídnutí lesníka hajný v téže světnici, v které jsme ‚hodovali‘, na zemi postlal.

Ovšem jsme se také dověděli, v které obci se nalézáme. Bylyť to Budňany těsně pod Karlovým Týnem — Mácha tudíž se nevychloubal. nýbrž vedl nás cestou povědomou.

Časně ráno nás lesník posilnil dobrou snídaní k další cestě a doprovodil nás na Karlův Týn. Průvodčím a vykladačem v hradě byl nám však Mácha sám, tak že hradní průvodčí jen mlčky za námi kráčel.

Mácha znal každou památnost, ba každý koutek.

V známé kapli sv. Kříže, jejíž strop býval druhdy poset drahokamy, rozželeli jsme se nad zpustošením jejím. V klenbě zeleně natřené byly jen díry po vyloupaných drahokamech a jenom tu a tam třpytila se na klenbě zlatá hvězdička, ponechaná tam jaksi na posměch poroby národa.

Péro mé jest slabé vypsati trpce bolestné city, které nás opanovaly.

Smutně zapěli jsme zde staročeskou píseň ‚Hospodine pomiluj ny.‘

Sotva píseň dozněla, vystoupil Mácha na dřevěnou pavláčku pod cimbuřím a zvolal: ‚Odtud stráž každou hodinu provolávala: ‚Dále od hradu, dále — ať se nestane neštěstí nenadále.‘ Po té jal se něco mluviti. Zaslechl jsem však jenom slova: ‚Slyš, vlasti milá‘ —

Mácha byl vyrušen. Hradní průvodčí zpozorovav totiž, že byl někdo z nás vstoupil na pavláčku, vyděšeně vykřiknul, aby se rychle vrátil, že jsou trámy ve zdi zpukřelé, že může se státi nějaké neštěstí.

Máchu však výkřik hradního průvodčího nezalekl. Klidně a volným krokem vrátil se s pavláčky a s úsměvem na tváři pravil: ‚Kdybych se zabil, spadnul bych vlastně s pavláčkou Karlovou.‘

Prohlednuvše si všechny památnosti hradu, vydali jsme na další cestu ku sv. Ivanu, kam jsme po polednách dorazili. Především prohledli jsme si tam památnou jeskyni a odebrali se pak do hospody, kde však byla muzika a tolik lidí, že nedostalo se nám ničeho k posilnění kromě chleba. Vydali jsme se tudíž v brzku na cestu ku Praze a zpívali národní i jiné písně; nejčastěji pak polskou píseň ‚Nasz Skrzienicki, vojak dzialny, smiały,‘ které jsme se byli přiučili od polských uprchlíků a jejíž nápěv nás přímo okouzloval.

Nějaký čas zůstali jsme ještě všichni pohromadě. Později však někteří unavení zůstali pozadu a toliko Mácha a já kráčeli jsme statně dále, až jsme k večeru, ovšem unaveni, ztrmáceni a hladovi, dorazili na Smíchov a v hospodě „na knížecí" se občerstvili.

Tím však nebylo dobrodružství naše u konce, ač nikdo z nás se nenadál, co bude následovati.

Za několik dní byli jsme totiž jeden po druhém obesláni na policii a podrobeni přísnému výslechu. Mne vyslýchal mladý policejní úřadník Mládek, jenž snad doposud žije v Praze jako policejní rada na odpočinku. Vyptával se mne na výlet do Karlova Týna: proč jsme tam šli společně, kdo nás vyzval a kdo byl naším vůdcem — kdo se výletu súčastnil, jaké písně jsme zpívali, co tropili atd.

Rozumí se, že odpovídal jsem na kladené otázky opatrně, by z odpovědí mých nedal se ukouti nožík ku pitvání našich srdcí. Pravil jsem, že nás nikdo nevybídnul, nýbrž že jsme se takřka jedním okamžikem shodli jíti na pouť k sv. Ivanu, že jsme na Karlově Týně zapěli píseň církevní a jinak že jsme zpívali jen písně národní.

Byl jsem propuštěn s výstražným napomenutím, abych se varoval spolčování.

Mácha byl mimo to volán i k direktoratu filosofické fakulty. Direktorem byl tehda velmistr křižovnický Köhler, kovaný Němec, který Máchu za trest obmyslil karcerem, čímž Mácha v očích všech kollegů svých ovšem jen získal.

V tu dobu stíhala policie, jak známo, každého, kdo zpíval národní písně, jako osobu v nejvyšší míře podezřelou, obzvláště pak studující, kteří zpívávali v Praze nejčastěji. Policie vnikala i do hospod, z nichž zazníval český zpěv, z kteréžto příčiny uchylovali jsme se na osamělá místa, bychom si mohli zapěti.

Jedním z takových míst byla seminářská zahrada pod Petřínem, kde pod záštitou kleriky zpívávány i písně nejsmělejší, když tam byli s námi někteří, s námi stejně smýšlející alumnové na procházce.

I v zahradě té byl s námi častěji Mácha a zpívával s námi

(Pokračování.)

## Z dějin Národního divadla ve Varšavě.

Ze zpomínek K. Vl. Wójcického.

(Pokračování.)

Byla to chvíle rozhodná, chvíle, v nížto zemskému divadlu zasvitla hvězda příznivá; Bogusławski dobře to pochopiv vyjednal sobě výhradný privilej a podnikatelství divadel zemských. Ve třech následujících letech bylo péčí jeho znovu vystavěno divadlo sesutím již hrozící, a výborem divadelních kusův a umělců povznesl

Bogusławski divadelní hry na nejvyšší tehdáž stupeň dokonalosti. Král uznávaje jeho práci, péči a talent, podporoval vzácné ty snahy a vyznamenával jej rozličným způsobem, posýlaje mu pozvání na čtvrtky k hostinám, jichžto se účastnily osoby učené.

Stalo se jednou, že Bogusławski seděl u stolu vedle hrdého kastelána ***. Tento slyše krále laskavě mluvícího s umělcem a nazývajícího jej příjmením, myslil, že je to nějaký učený magnat anebo dvořenín královský. Chtěje mu tedy projeviti zdvořilosť, užil nejbližší přestávky v rozmluvě a řekl jemu:

„Jaká škoda, pane dobroději, že u nás v Polsce bývá taková konfuse co do příjmení!“

„Čemu, pane kasteláne, a komu to škodí?“ tázal se umělec.

„Inu vám samému, pane dobroději; ačkoli po prvé mám česť vás viděti a slyšeti vaše příjmení, a již mne to mrzí, že právě tak se jmenuje jakýsi kejklíř, jenž tam, pane dobroději, na divadle hraje, posmívá se a lidi k smíchu přivádí.“

„Já to jsem sám,“ horlivě odpověděl Bogusławski, „jenž časem představuje hrabata, časem kastelány — blázny, pane dobroději.“

To řka, napodobil úplně jeho hlas a hrdou tvářnosť.

Obrázek tento nám výborně představuje tehdejší časy a pojmy o umění dramatickém.

Nepokoje r. 1794. byly příčinou úpadku divadla varšavského; zničilyť mnoholetou práci a péči Bogusławského. Herci se rozprchli, a opuštěný ředitel sebrav svou divadelní knihovnu odjel do Krakova. Zde uslyšev, že herci polští se shromáždili ve Lvově, pospíšil za nimi, a učiniv smlouvu s podnikatelem německého divadla, zahájil představení polská. Když pak letního času r. 1796. divadlo počalo se utěšeně rozvíjeti, Bogusławski podporován štědrotou Kazimíra hrab. Rzewuského a obyvateli lvovskými, vystavěl krásný a prostranný amfiteatr v zahradě knížat Jabłonowských. Tato novota přivábila hojnosť obecenstva, kteréžto se hrnulo na představení, v týdnu několikráte opakované. Takovému skvělému výsledku v obou divadlech se těšil až do polovice r. 1799., když události nepříznivé divadlu polskému jej nutily, aby Lvov opustil. Ale pobyt Bogusławského v tomto městě nezůstal bez výsledků, neboť vzbudil dva činné spolupracovníky a spisovatele, totiž Jana Nep. Kamińského a Aloisa Żółkowského.

Navrátiv se do Varšavy, ujal se opět divadla, načež se svou společností odebral se do Poznaně a Kališe. V tomto městě vystavěl nové a prostranné divadlo, ano nabyl i desítiletého privileje k divadelním představením. Nemoha se tu však udržeti, po dlouhé potulce v různých městech se vrátil do Varšavy r. 1809., kde podav návrh na ustanovení vládního ředitelství divadelního a na založení školy dramatické, ku vyzvání krále saského a knížete varšavského, dostav od něho na čtyři léta privilej ku hrám divadelním počal opět pečovati o rozvoj divadla, ačkoli předvídal, že ústav tento bude postižen pohromou. Předtucha jeho se vyplnila; ustavičné přechody vojska rozličných národů r. 1812. a

*

1813. nedovolovaly obyvatelům varšavským pomýšleti na zábavy a divadlo.

Bogusławski nemaje žádné pomoci od vládního ředitelství ukončil představení dne 30. dubna r. 1814. a podnikatelství národního divadla odevzdal svému zeti Ludv. Osińskému.

Od toho času jsa vzdálen od hluku hlavního města užíval ve vysokém stáří toho pokoje, po němž ode dávna byl tolik toužil. Zabýval se nyní sbírkou, opravou, pořádáním a vydáním svých prací dramatických. Uveřejnil je také skutečně tiskem ve dvanácti svazcích [4]) Po šesti letech skonal v tom zátiší dne 23. července r. 1829.

Ač byl odevzdal ředitelství národního divadla zeti svému, neodřekl se přece divadla, nýbrž časem vystupoval na jevišti. Posledně vystoupil na rozloučenou s obecenstvem, kteréž jej vždy vyznamenávalo, dne 10. listopadu r. 1827. v úloze Bedřicha Velkého v komediji nazvané Koszyk wiśni.

Obecenstvo té doby umělo náležitě oceniti obětivosť a zásluhy Bogusławského. Dne 23. dubna 1803., když Varšava byla pruským městem provincionalním, přátelé divadla, shromáždění s umělci dramatickými, důstojně oslavili jeho jmeniny. Z rána uspořádali serenadu, a vyslovivše Bogusławskému přání, pozvali jej k hostině a představení divadelnímu v sálech paláce Radziwiłłowského (Paca v ulici Medové).

Ku představení tomu byly vydány bezplatné lístky přátelům dramatického umění a obyvatelům varšavským. Sehraná komedije — Aktorowie na Elizejskich polach — byla rozšířena přiměřenými písněmi od svého spisovatele L. A. Dmuszewského. Hudbu k tomu složil Jos. Elsner. Na plesu, jímžto slavnosť se končila, byla hostům rozdána podobizna Bogusławského, rytá Ligberem, se dvouverším L. Osińského:

„Krzywdzące głos ojczysty, marzenia umorzył:
Pisał, grał, i grających na czas późny stworzył.“

Prvý verš naznačoval nemalou zásluhu Bogusławského, že sám překládaje opery italské a s velikým nákladem pořádaje jich představení, přesvědčil nejen krajany ale i cizozemce, že Poláci mohou míti vlastní operu a obejdou se bez italských zpěváků draze placených.

Z posledních jeho úloh zmíním se o studentovi ve Krakoviacích a Horalech, jakož i o Starém Horácovi ve truchlohře Kornelově. Vysoká postava, ušlechtilá tvář opravdu římských rysů, výrazná, ač byl hlas již mdlý, činila veliký dojem na mladé posluchače, hledící na starce, jenž na tom jevišti tolik let byl věrně vytrval a tolik zásluh o ně byl si získal. Hlučný potlesk vítal jeho vystoupení, a byl to také hold zasloužený. A tehdáž byl potlesk velmi vzácný. Obecenstvo pozorně poslouchalo celý kus, neosmělujíc se žádným šumotem rušiti představení. Po skonče-

---

[4]) Ve Varšavě, r. 1820.—23.

něm kuse jediným vyvoláním a jediným potleskem vzdávalo obecenstvo díky umělcům. Když herec vystoupil na jeviště, také netleskáno, leda že se objevil po dlouhé nepřítomnosti, aneb že to byl šedivý Bogusławski.

Pod vedením jeho a později Ludv. Osińského sestavil se kruh výborných umělcův a umělkyň: Martin Szymanowski, Bonaventura Kudlicz, L. A. Dmuszewski, Ant. Zieliński, Werowski, Jastrzębski a později genialní Piasecki. Z dam: Jos. z Truskalawských, Ledóchowska. Nacewiczówna, Żółkowska (matka), Leontina Żuczkowska, Emilie Werowska. V komediji: Żółkowski, Zdanowicz, Nowakowski, Niwiński, Vojt. Szymanowski, Damse; Kurpińska, Ter. Palczewska znamenitě nadaná, Jankowska a Żółkowska (dcera), pozdější Kostecka. Velmi krátkou dobu hrál také velenadaný komik Górecki, jenž umřel v nejlepším věku. V opeře: Elenerowa, Dmuszewska, Zdanowiczowa, Szczurowska, Eleonora Stefaniová, Aszpergerowa. Wagnerowa, později Mejerowa, Gładkowska, Wołkow a Rywacka; ze zpěváků: Jan Szczurowski, jenž více než do 70 let zachoval silný, a zvučný hlas (bas), Żyliński, Polkowski, Romanowski, Krzesiński, Valentin Kratzer, Aszperger.

V čele umělcův zaměstnaných v komediji stál miláček všeho obecenstva, Alois Żołkowski; o tomto muži, jenž vydatně působil na jevišti i na půdě doby tehdejší, třeba se zmíniti poněkud zevrubněji.

V Radošicích, malém dřevěném městečku na staré zemi krakovské, kteréžto se honosilo nejstarším zděným kostelem z počátku XI. věku, trval celou noc ze 17. na 18. listopad r. 1794. temný hluk; veliká záře osvěcovala okolí.

Bylo to chatrné ležení zbytků polského vojska, kteréž na úsvitě táhlo na západ města do vesničky Jakimowic. Ač víska tato jest jen půl míle vzdálena od Radošic, přec oddíly na pochodu nejednou se zastavily, neboť mrazivý vítr fičel jim do očí, brzy vznášeje hustý prach z písčitého okolí, brzy žena hustě padající sníh, jenž zasypával veškeré sledy silnice.

V polovici cesty všecky oddíly se musily zastaviti; nastala totiž taková chumelice, že již na několik kroků nebylo nic viděti. Přední oddíl zamířil do blízkého lesa a za ním ubíraly se ostatní; zde v hustém stromoví bylo lze volněji oddychnouti. Vanul vítr nepříjemný, bělounký snih vždy tlustší vrstvou pokrýval zemi. Na daný povel zastavily se všecky oddíly skoro uprostřed lesa tohoto; zde brzy nastala strašná i bolestná chvíle složení zbraní a rozchod nerozlučných posud soudruhů na vše strany světa.

Prapor z pluku generala Potockého, zmenšený bojem i námahou, sestával sotva z několika desítek mužů. Mezi těmito vynikal čilý, sedmnáctiletý jinoch okrouhlé tváři, vypuklých očí, vzrůstu prostředního. S myslí ku podivu veselou snášel potíže vojenské; v boji stál mužně, u ohně v táboře vtipem a humorem svým rozveseloval své spolubojovníky a nejednou je pohnul k srdečnému smíchu. Modrá uniforma se zelenými výložkami, spodky téže barvy se zeleným lemem, kulatý klobouk se stříškou a čer-

ným pérem, jezevčí torba a kožená tobolka na patrony na bílých řemenech, na rameně puška s bodákem – tak byl jinoch oděn a ozbrojen. Vyhlížel úhledně; dle volných jeho pohybů bylo lze souditi, že i nyní nejeví žádné únavy. Ale jeho obličej, jenž povždy jevil veselost, jako jeho svěží ústa usměvavá, toho dne se zasmušil. Když vojenský oddíl se zastavil v lesním úbočí, ohně byly rozdělány, jinoch usednuv u jednoho, zahalil se pláštěm a sklonil hlavu na prsa.

„Nu jakž, Lojzíku!“ zvolal vůdce oddílu, „i tys mrzut? Potěš nás přec alespoň trošku.“

Jinoch takto oslovený pozdvihnuv velkých očí pohleděl na mluvícího, ale ani slovem neodpověděl. Zbledl, vyronil slzy, zakryl obličej a počal plakati. Vidouce to soudruzi jeho ztrnuli; úžas jejich byl tím větší, ježto nikdy neviděli jinocha toho tak pohnutého. Připomenuli si chvíli nynější, a jedni sloučili slzy své s jeho slzami, druzí v tiché zoufalosti lomili rukama.

Vichr šuměl zmítaje vrcholy starých jedlí, sosen a dubů. Náhle bylo z daleka slyšeti zvuk trub i bubnů. Všickni povstali; byla to hodina složení zbraní a rozchodu na čtyři strany světa. Mladý Alois na první povel vyskočil, a zlomiv bodák, hodil jej i s puškou, šavlí, tobolkou na patrony a kloboukem, z něhožto si zachoval jen péro, do vykopané jámy sněhem vystlané; z jezevčí torby vyňal čapku a vloživ ji na hlavu, odešel k ohni. Soudruzi jeho zachovali se podle jeho příkladu a hromadu zbraní zasypali zemí. Vyšedše na kraj lesa, mlčky se objali a slzíce odcházeli jednotlivě různými směry.

Jinoch tento byl Alois Gonzaga Żołkowski. Ubíral se do krajiny Nowogrodské, do svého rodiště. Měl před sebou cestu dlouhou a obtížnou, ale mládí a naděje, že uzří svůj skromný dvorek, v němžto byl kolébán, kde strávil nejmilejší léta dětinského věku, že uzří šedivé své rodiče, dodávala mu sil a občerstvení v námahách.

Za několik dní dostal se konečně ve kruté zimě do krajiny, po níž byl tak zatoužil. Z daleka poznal vesničku a dvorec stojící na návrší, ostíněný lipami, v létě tak zelenými, ale nyní tak smutnými bez listí. Přijížděje na selském voziku, pobízel k jízdě co nejrychlejší, aby dříve byl doma. Projede malou vesničkou, seskočí u vrat dvorských, ale jak jest mu divno, že nevidí nikoho na nádvoří, a ve dvoře že jsou dvéře zavřeny. Nadarmo se netrpělivě dobývá dovnitř, nikdo mu neotvírá. Pojala ho jakási podivná hrůza; nemoha se udržeti na nohou, upadl na dubovou lavici na zápraží. Za hodnou chvíli starý domovník, dověděv se, že nějaký host přijel do dvora, přišel z nedaleké budovy hospodářské a poznav mladého pána, počal s pláčem líbati ruce jeho.

„Kde jsou rodiče?“ tázal se Alois.

Stařec pohleděl naň smutně, potom ukazuje na blízký kostelík a hřbitov odpověděl:

„Tam — odpočívají oba!“

Mladý vojín padna na lavici hlasitě zaplakal. Stařec patřil naň pln soustrasti, a když Alois poněkud se upokojil, pravil:

„Čekali na vás, mladý pane, často se tázajíce: Co asi náš Alois dělá? Žije-li zdráv, či snad jest raněn, aneb — uchovejž Bůh! — je snad zabit? Na tu otázku všickni jsme hořce plakali, a hnedky jsme doma před křížem anebo v kostele se za vás modlili, až dobrý Bůh slzy naše osušil a potěšil srdce naše. Milostpán umřel dříve a brzy nato naše dobrá paní . . . a každý umíraje žehnal vám, mladý pane."

Ubohý sirotek poslouchal tato slova, maje zrak oslupělý; dlouho seděl na lavici beze hnutí až stařec vyňav klíč za pásem schovaný otevřel dvéře u zápraží a uvedl mladého pána svého do domu.

Alois rozhlížel se v domě; vše bylo v bývalém pořádku, i nábytek byl tentýž jako jindy. Ve světnicích bylo teplo, neboť nad domem bděl věrný sluha, jen vyhaslá polena ležela v krbu nedopálená. V ložnici rodičů na klekátku stál starý dřevěný kříž; jinoch stížený neštěstím padl před ním, a šedý stařec pokleknul vedle něho; onen s pláčem a modlitbou spojoval stížnosť sirotkovu, tento s uslzeným okem prosil Boha za štěstí pro sirotka opuštěného. Za několik dní se Alois dověděl, že brzy musí opustiti i tento útulek, jejž rodiče byli najali, a nájem se končil novým rokem. Vlastník dvorce převzal opět svůj majetek.

Když tak Alois přemýšlel o svém budoucím osudu, došel ho list od vlastního strýce, generala Żołkowského, jenž stále přebývaje ve Lvově, zval synovce svého k sobě, slibuje mu pomoc i péči všemožnou. Nebylo možná dlouho se rozmýšleti. Sebrav něco peněz pozůstalých po rodičích, dědictví, kteréž sotva mohlo stačiti na cestu do Lvova, a rozloučiv se s rodnými nivami, vsedl do selských saní a požehnán jsa křížkem od starého vrátného, hnul se do světa s blahou nadějí, že někdy opět spatří krajinu milovanou. Marná naděje! Osud jej zahnal v jiné strany, daleké a neznámé. Otevřel mu prostranné pole k ukázání talentu a dobytí slávy, o nížto posud nikdy se mu ani nezdálo.

(Dokončení.)

# Michal Hórnik.

**Kus historie lužické práce.**

**Napsal A. Černý.**

(Pokračování.)

R. 1850. utvořil se ze srbských studentských spolků v Praze, Lipsku, Budyšíně a v Chotěbuzi širší spolek, zvaný „Serbska Lipa", jenž měl všecky srbské studující k společné práci vlastenecké pojiti. Avšak tento spolek spolků trval pouze léto, načež následkem nepříznivých zákonů zašel. Jenom dopisování mezi jednotlivými spolky těmi trvalo ještě dva roky. Dopisování ono mělo

svůj význam pro udržení horlivosti v tehdejším studentstvě pro svatou věc národní i súčastnil se ho také upřímný slovanomilec Hórnik, jehož dopisy byly z nejnadšenějších... Ale to minulo a my jen plníme úkol dějepisce, zaznamenávajíce to jako zajímavé faktum.

Když přestalo dopisování s ostatními tovaryšstvy srbských studentů, umínil si Hórnik působiti podobně dopisy — ale otevřenými. veřejnosti určenými. R. 1853. poprvé psal do Smolerových „Tydźeńských Nowin“ zprávu o činnosti „Serbowky“, jejíž starostou právě se stal. Z dopisu toho vybíráme, co se nám zdá býti pro směr jeho činnosti ve spolku tom charakteristickým: „... Kvítky s Denníkem tvoří nyní již sedm svazků a obsahují mnohé původní písně i překlady ze všech ostatních slovanských nářečí, národní pohádky a pověsti, pojednání atd. V týdenních schůzích, půldruhé hodiny trvajících, vykládají se mluvnice a pravopis se zřetelem k ostatním nářečím slovanským, čtou a opravují se články, při čemž se zvláště přihlíží k čistotě řeči a vyplenění germanismů; dále překládá se ve shromážděních z češtiny a polštiny, též přednáší se po možnosti o dějinách a literaturách slovanských. — Při tom mohou Srbové na gymnasiu českou, na universitě pak staroslovanskou, ruskou, polskou a jihoslovanskou řeč poznati...“

Toto byla jen osamělá zpráva o činnosti Srbů v Praze, avšak r. 1856. posýlal pravidelné dopisy „z Prahy“ do téhož časopisu, jenž r. 1854. na „Serbske Nowiny“ se přeměnil. První z dopisů těch vytištěn v č. 17. a počíná takto: „Poněvadž Praha již přes půldruha sta let v určitém duchovním svazku s Lužicí stojí, bylo by záhodno, aby „Serb. Now.“ stálého dopisovatele odtud měly... Vzhledem k připomenutému svazku umínil jsem si, že si budu od 1. dubna denník vésti a z něho každou druhou sobotu něco do „Srb. Now.“ podávati... Jelikož pak sobě jednotu Srbů v písemnictví z celé duše přeji, přidám v každém listě něco v novém pravopise, aby se tento konečně dokonale poznal a rozšířil.“ Také skutečně podává vždy polovici svého dopisu starým, polovici pak (hlavně zprávy literarní) pravopisem analogickým. Vždy pak ukazuje se upřímným vlastencem, jemuž dobro vlasti vždy na srdci leží. Tak dne 30. dubna, kdy zmiňuje se o počtu českých časopisů, píše: „My pak těšme se, že aspoň „Serbske Nowiny“ a „Časopis Maćicy“ máme. Zdali dolnolužický „Casnik“ dosud vychází, nevíme; před několika lety viděli jsme jej též v hornosrbské vsi na západě. Vydává-li se, přejeme si srdečně, aby jej i hornolužičtí vlastenci odbírali a tak chudé dolnosrbské písemnictví podporovali.“ A jindy, 28. května, při zprávě o českém národním museu: „... Naději se, že někdy i v Budyšíně lužickosrbské museum en miniature s knihovnou nastane, kdež bude se někdy srbská práce, zkoumání malé vlasti chváliti a srbská řeč i historie studovati. O to měli by se Srbové po příkladě Čechů přičiňovati, pamětlivi jsouce výroku: Concordia res parvae crescunt! Ve jménu Božím!“ Tak pokaždé ví nějakou

radu ku probuzení Srbů, nic světějšího na mysli nemaje, než právě probuzení ono a vždy a opět se k němu vraceje... Poslední svůj list ze dne 8. července pak končí slovy: „Dnes uzavřel prvý stálý dopisovatel svoje listy z Prahy Nalezli-li ctění čtenáři „Srb. N.“ tu a tam něco zajímavého a po jich zdání dobrého, jest záměr dopisovatelův dosažen Mým heslem, které tu místo podpisu připojuji, jsou slova srbského pěvce p. H. Zeileře:

**A serbski duch a khwalba serbskoh' mjena**
**njech swěći so kaž słónce njebeske,**
**a lubosć k narodnosći zahorjena**
**njech płomjenja přec wjetše dobudźe!“**

Týmž vřelým citem a zápalem vlasteneckým prodchnuty jsou i řeči, které míval na počátku každého školního roku jako starosta „Serbowky“ k její členům, svým spolustudentům. „Bylo by smutné,“ praví v jedné, „kdyby někdo, jenž chce vzdělancem slouti, svého národa se odřekl, o něj nedbal. Zajisté hanba by bylo, kdyby si mladý studující Srb... své mateřštiny nevšímal a v ní se nezdokonaloval. Není zapotřebí širokých důkazů, že jest před jinými jazyky dokonalost v mateřštině nejpotřebnější a nejužitečnější. Nedopouštěj Bůh, aby ještě mezi námi nemnohými Srby odrodilci byli, kteří by práci věrných vlastenců překáželi a ji zdržovali! Když začneme již v mládí o duchovní blaho národa pečovati, budeme zajisté v pozdějších dobách, většími silami opatřeni jsouce, tím blahodárněji působiti!“

Všecko nezištné působení Hórnikovo v „Serbowce“ neslo ovšem dobré ovoce. Horlivosť mladého srbofila a vůbec slavjanofila působila elementární silou na přístupná srdce mladých Lužičanů a ze řad těchto žáků Hórnikových v týdenních cvičeních „Serbowky“ vyšli zdatní pracovníci na poli národní literatury, jako Handrij Dučman, Petr Dučman, Jurij Łusćanski, Jakub Nowak, Wawrich a j., kteří, pokud jsou na živě, dosud rádi vzpomínávají na léta v „Serbowce“, plná mladistvé čilosti, kdy Hórnik byl jich vzorem. Citům lásky ke svému kollegovi a učiteli dali také všichni členové nelíčený výraz, když tento z jich středu odcházel. Hórnik dokončil svá studia koncem školního roku 1856, i chystal se opustiti Prahu. V poslední schůzi téhož roku rozloučili se s ním členové „Serbowky“ tak, jako se dosud se žádným z dosavadních starostů svých neloučili. „Herrmann vystoupil a obrátil se jménem všech druhů k odcházejícímu starostovi, aby delší řečí děkoval za vedení spolku. Obsah této řeči navždy zůstane v mé paměti, zapsati však ji sám nemohu! — Konečně děkoval starosta Herrmannovi a všem druhům za lásku a pozornosť, kterouž mu všichni netoliko dnes, ale i po celou dobu jeho „staršiství“ věnovali. On však plnil pouze svou povinnosť!“ Tak končí Hórnik velice skromně svůj referat o této významné schůzi ve „Dnjowniku“. Konec pak jeho „Božemje!“ (= S Bohem!) v témže Denníku zní:

„... Dej Bůh, aby i Vaše láska k národu slovanskému se stále stupňovala a pomník Slovanstva v našich Lužicích zacho-

vávati pomáhala! To přeje svým srbským bratřím a soudruhům jich dosavadní starší a věčný přítel

Michal Hórnik."

Hórnik tedy se rozloučil a po prázdninách více se nevrátil. Do Denníku pak nástupce jeho, Jiří Wawrich z Miłoćic, zapsal: „Opět ztratil spolek náš jednoho z nejhodnějších členů svých. Pan Michal Hórnik, jenž byl od r. 1847 až do r. 1856 členem naší „Serbowky", navrátil se po krásně odbytých studiích do své vlasti, aby tam v působení, které zde tak čestně započal, pokračoval. Od r. 1852—56 byl starostou spolku našeho i zastával místo své věrně a pečlivě, způsobilosť svoji skvěle dokázav. Učil nás jazyk mateřský znáti a milovati, upozorňoval nás, kterak snažně měli bychom o jeho zdar pečovati, i rozněcoval nás k tomu slovem i příkladem. Jistě jest každý z nás přesvědčen. jak velikých zásluh o tovaryšstvo naše si p. Hórnik i co člen i jako starosta jeho získal. Každý ročník „Serbowky" svědčí o tom. Jeho práce jsou ozdobou našich „Květků": tu nalézáš krásné původní písně, plné národního ducha, tam výborné překlady nejen ze všech slovanských nářečí, než i z jazyků románských, konečně vědecké články, kterými si nemalých zásluh o ustálení a zdokonalení pravopisu našeho vydobyl... Pan Hórnik byl nám milým přítelem a věrným, svědomitým členem spolku našeho. On zasloužil si svým horlivým a neunavným působením všecku česť. chválu a vděčnosť druhů a v „Serbowce" si postavil trvanlivý pomník, jenž bude jeho píli věrným Srbům i v pozdějších dobách hlásati. Ó, že tento drahý přítel déle nemohl mezi námi zůstati! Jak bychom se byli jeho návodem ještě zdokonalili!... Avšak jest na rozsáhlejší pole povolán!..."

Byl povolán na pole věru široké, jehož vzdělávání vypuzovalo všecky ostatní zájmy z mysli jeho — ale na svou „Serbowku" při vší námaze nikdy nezapomněl, pro ní měl vždycky nejen vzpomínku, ale i radu a po případě síly ku pomoci...

Po smrti Hankově nerozpakoval se Hórnik Karla Jaromíra Erbena písemně žádati, aby přijal protektorat nad „Serbowkou". což on i učinil, byv důvody Hórnikovými o prospěšnosti podobného protektoratu pro spolek ten přesvědčen. Podobně radil mladým Srbům pražským, aby si na místě zemřelého Erbena prof. Hattalu za protektora svolili, což rovněž se stalo.

Lásku vždy svěží zachoval své „Serbowce" až do těch šedin, nikdy nezapomněl na pěkná léta v ní prožitá, kdy vstupoval teprv na dráhu, kterouž dosud se ubírá. R. 1871., kdy připadla 25letá památka založení „Serbowky", mu „při ważnoséi a dźěławosći towaŕstwa zdaše so přisprawne, jeho 25-lětny jubilej swěćić", a to v Budyšině v čase studentských prázdnin. Sám vyjednal vše korrespondencí s tehdejšími členy „Serbowky" a pozval pak v „Katholském Posłe" všecky bývalé i jsoucí členy tovaryšstva toho na úterek 12. září do svého obydlí... Srdečná slavnosť ta dokončena a původce její, Michal Hórnik, napsal ve

svém referatu o ní do Lužičana na závěrku: „Zůstaňme dále sjednoceni v lásce k mateřské řeči a srbské národnosti, abychom mohli my neb naši nástupci půlstaleté výročí Serbowky s pokojným svědomím vzhledem k provedeným skutkům slaviti!...“

Toť asi skrovný obrázek činnosti Hórnikovy v „Serbowce“ a ve prospěch její. Že nebyla to činnosť nepatrná, nýbrž vskutku zvláštní, jakou málo kdy můžeme v oné době krátkého života lidského pozorovati — to, tuším, uzná každý milerád na základě fakt, která jsem o působnosti jeho v Praze uvedl. Ovšem pobádalo jej mocně k dílu takovému celé zvláštní okolí, ovzduší, v jakém mu bylo v Praze žíti — ovzduší docela rozdílné od toho, jaké život Lužičanů tížilo. Nebyly to sice právě nejskvělejší doby pro naši literarní minulosť, naopak doby až nazbyt trudné — ale svaté nadšení našich velikánů pro národní věc českou musilo za tehdejších trapných poměrů tím intensivněji působiti na vnímavou duši mladého Lužičana. Mohutní zjevové Šafaříka, Palackého, Kollára, Čelakovského a j., kteří právě duševním životem českým pohýbali, nezůstali zajisté beze vlivu na něho — stopovalť jejich dráhu k velebným cílům bedlivě, přilnul k nim s láskou, což patrno z jeho vzpomínek, Kollárovi, Čelakovskému i jiným zemřelým, v „Serbowce“ a později „Łužićanu“ a j. věnovaných.

Dalo by se ještě mnoho o „skutkowanju“ Hórnikově v srdci našeho života vypravovati, ale já přestávám na tom, co jsem dosud pověděl. Snad již to bude se zdáti obšírným — ale já poukazuji dílem k důležitosti doby té pro další tvoření Hórnikovo, jelikož můžeme již tenkrát počátky všech směrů jeho pozdější činnosti pozorovati, jednak omlouvám šířku této části svého článku tím, že jedná o době, kdy veliký Lužičan v našem středu žil a se připravvval k povolání svému u věci národního probuzení srbského, tedy o době pro nás zvláště zajímavé ... [*])

(Pokračování.)

---

# Čínské město moskevské.

(„Kitaj gorod“.)

Cestovní črty.

Nakreslil Č. Hornov.

(Dokončení.)

Nejznamenitější ulicí Kitajgorodu je živá „Nikolskaja“, proti dolejší bráně kremelské vybíhající.

Je to jedna z nejživějších, jedna z pěknějších, s troškem komfortu zařízených ulic moskevských. Pěkné krámy prodírají se

[*]) Za výpisky z řečí Hórnikových v „Serbowce“, jakož i za doklady z „Dnjownika“, týkající se Hórnikova odchodu z Prahy, povděčen jsem spisovateli lužickému, p. Jiřímu Libšovi, což tuto milerád připomínám.

tu i tam množstvím méně úhledných obchodních skladišť a ukazují, že si novější způsob obchodu i v Čínském městě, ač toto zůstává typem starého ruského kupectva, stále víc a více razí dráhu.

Rázovitou je Nikolskaja pro jednu zvláštnosť, jíž vyniká: nalezneme na ní největší část kolportérů ruské literatury, ruských knihkupců, a sice opět jen oněch starých ruských knihkupců, kteří pouze svého si hledí, ničeho cizího na skladě nemají a vlastně spíše antikváry než knihkupci by se nazvati měli.'

Hleďme je. V každém — průjezdě sedí jeden, po obou stranách průjezdu připevněny až ku stropu přihrádky s knihami všeho druhu, všeho stáří, všech cen Najdeme všechno možné u tohoto antikváře — ničím jiným se opravdu dle našich pojmů nazvati nemůže — jenom ne pořádek. Vše leží páté přes deváté, zařaděno, jak to právě knihkupci přišlo pod ruku, tak že hledání některého díla je ne sice vždy příjemným, ale jistým a dosti dlouhým ubíjením času.

Procházka „knihkupectvím“ skýtá za to mnoho příjemného do sebe. Projdeme průjezdem s obou stran a vykonali jsme nejen cestu několika deseti kroků ale i poučnou procházku a studii v ruské literatuře. V několika minutách učinili jsme přehlídku ruského vojska literarního i jeho generalů; na hřbetech knih seznámili jsme se (kdybychom jich dříve byli neznali) se jmény předních ruských románopisců a básníků, dále těch, kteří jsou právě v modě; seznali jsme krásnou prosu, literaturu poučnou, vědeckou, jak to právě jde, ne sice úplně, ale ze značné části a máme naději, že svoje vědomosti v nejbližším průjezdě doplníme. Opravdu originelní „známosti z průjezdu“, není-liž pravda? Ostatně třeba přiznati, že tato knihkupectví mají zásoby nad očekávání četné, díla mnohdy drahocenná a co hlavního vše laciné, ač-li umíme po rusku smlouvat. Trvá to sice někdy až ukrutně nad potřebu dlouho, než najdeme ve čtvrtém nebo pátém průjezdě potřebnou věc, a nakoupili jsme mezi tím v různých těch knižných lávkách půl bibliotéky, ale musíme si to pochváliti: kořisť stojí za to, je pěkná a laciná. Odcházíme z takové „knižné lávky“ teprv po značné chvíli; jména Gogola, Turgeněva, Dostojevského, Bělinského, Grigoroviče, Tolstého a jiných kývají nám z přihrádek na rozloučenou.

Vedle této krásné a jiné „lidové“ literatury zabývají se knihkupci, o nichž je právě řeč, také prodejem „lidových“ obrázků, scen, které právě „táhnou“ — uměleckých děl asi podobného druhu a rázu, jaká objevují se na rozích a ulicích našich venkovských měst o výročních trzích jejich. Najdeme tu znázorněnu celou politickou situaci evropskou křiklavými barvičkami, seřaděnými ne bez fatálního humoru jednou ve „Sjezd ve Skierněvicích“, podruhé ve „Sjezd v Kroměříži“; nejnovější hroznou vraždu, spáchanou i s dotyčným zázračným nalezením vraha v N—ské gubernii (obojí na témže obrázku); národní pohádku o „Ivanušce

duračku" atd. Že nemalé davy lidu obklopují po celý den tyto výtvory a naplňují průjezd, netřeba připomínati.

Rovněž zajímavé upomínky historické poutají nás k Nikolské. Nalézáme tu slovutnou synodální tiskárnu, na témže místě postavenou, na němž Ivan Hrozný r. 1562. první tiskárnu ruskou zříditi kázal. Dále Zaikonospaský monastýr, jenž rovněž v dějinách ruské osvěty vynikající místo zaujímá, neboť v něm byla r. 1679. založena první vyšší škola ruská, jistý druh to akademie a předchůdce všech universit ruských — škola, jež byla dlouhý čas jediným útulkem a ohniskem vědy v rozsáhlé říši a národu ruskému dala Lomonosova.

Na Nikolské stojí také nádherný, nejen u nás ale po celé Evropě známý nejlepší hostinec „Slovanský bazar" s přepěkným, ovšem však také přebarevným koncertním sálem, v ruském slohu vyvedeným, v němž mezi jinými každoročně též několik českých hudebně-pěveckých a tanečních zábav se pořádá. Neméně krásně je zařízena nádherná, výší několika pater překvapující jídelna s malým rybníčkem uprostřed, odkud si každé chvíle rybu po libosti vyloviti a upraviti dát možno. Příjemné, příjemné večery se tu tráví, a každý, kdo na čas sebe kratší do Moskvy zavítá, odnese si s sebou vzpomínku na několik jich. Na gostinici té spatříme také na štítku podjezdu jediný český nápis v celé Moskvě, mezi šesti jinými slovanskými i „slovanský bazar".

Na Varvarce, jiné ulici Kitajgorodu, nalezneme jednu z nejzajímavějších historických památek Ruska: starý dům Romanovců, Romanových-bojarů, z nichž vyšel r. 1612 car Michajl Fedorovič, zakladatel nové dynastie ruské. Středně velký, massivní dům s ohromně tlustými zděmi i příčkami, který nás na první pohled přesvědčuje, že účel, za kterým byl vystavěn, byla bezpečnosť a nikoli pohodlí. Sloupce a ostatní ozdoby ve slohu staroruském, s obvyklým nadbytkem materialu, jak si v tom tehdejší těžkopádná architektura ruská oblibovala.

Dům je zachován v témže stavu, v jakém se nalézal, když Romanovi opustili jej, aby zasedli v Kremlu na uprázdněný prestol Rurikův: vše uschováno tu a sneseno sem, co táhne se k této době anebo k době nejblíže následující: k době carstva ruského do Petra Alexejeviče.

Dům tento v nynější úpravě sloužiti může za vzor bohatého domu šlechtického této doby. Úzké, nízké a temné chodby, tmavé točené schody, jednoduché ale pěkně vyřezávané dřevěné stěny a stropy, dubové židle a lavice, nádherné povlaky postelí a záclony, jež vynikají více bohatou látkou než vkusnou formou, konečně jako vzácnosti stříbrné a zlaté novotiny-drobnosti, zárodkové a apoštolové oněch, jichž vidíme nyní na sta ve výkladních skříních s modním zbožím, to vše nám podává jasný obraz o tom, jak žily bohaté rodiny ruské přede dvěma a třemi sty lety.

Prohlížíme vše se zájmem. Dětskou jizbu, v níž vidíme kolébky mladých světoobčanů-carů, šatečky, botičky, hračky všeho druhu, knihy, ve kterých se hláskovati učili, názorné pomůcky,

jichž užívali. Bojarskou síň, ve které seznáme vše, co muže-vojáka dřívějších časů zajímalo. Ložnici s celou útulnou její úpravou. Modlitebnici.

Na konec nelze nám jinak než povzdechnouti si a záviděti ruským románopiscům a malířům, kteří tu mají život svých předků takřka před sebou, kdežto my o životě svých čerpati musíme jenom ze snů, domyslů anebo kombinovati z pramenů...

* * *

Prošli jsme povrchně Kitajgorod. Ne sice pohodlnou, ale zajímavou procházku můžeme vykonati ještě podél zdí hradebních, ohraničujících Kitajgorod. Vše, co jsme již řekli, je také zde: špatné dláždění, špína a bláto, haraburdí všeho druhu. Ale ten život, jaký tu panuje! Kdežto všude jinde společnost promíchána, řekněme v dobrém smyslu, lepšími vrstvami promíchána, zde lid moskevský, mužík moskevský úplným pánem.

Celá prostora téměř stále je nabita. Provisorní krámky a budky na spadnutí a v nich zboží všeho druhu, všech drobot a všechno téměř zadarmo. Nemá prý sice ani jediný kousek dobré svědomí a policii do očí nahlédnouti se mu nechce, ale těší se pozornosti valného množství, snad až příliš valného.

Obchod však neomezuje se jen na rozbité pevné stánky. Každý přítomný mužík koupil si několik věcí, jež offeruje dále, a tak nežli projdeme cestu desíti kroků, můžeme nakoupiti nejen vše na sebe, do sebe, pod sebe, ale i množství věcí, kterých jsme jak živi nepotřebovali, do smrti potřebovati nebudeme, a s nimiž bychom, koupivše si je, ani nevěděli co počíti. Tento dav prodavačů promísen je ještě nemalým počtem řemeslníků všeho druhu, nejspíše nediplomovaných, kteří se svými primitivními a na nejmenší míru uvedenými přenosnými nářadími a nástroji tu stojí, davy procházejí, práci nabízejí a obdrževši ji pracují.

Tu a tam postaveny jsou stoly, u nichž na nacvokovaných sedačkách sedí hosté, jimž z ohnivých očí a zanícených tváří září vše: humor, veselí, rozpustilost, jen to ne, co bychom v jejich poloze života očekávali: stísněná trudnost. Toť elementy toho života. Jak vylíčiti život sám? Říci, že celé ty tisíce davu křičí jeden přes druhého, hádají se, zpívají, perou; naznačiti, že kroje jich „mísí se malebně do sebe", jak říká se všude, kde jedná se o popis slavností národních? Slova, slova... Ale slova nejsou s to popsati ten kousek života u hradeb Kitajgorodu, „tolkušku", z níž tak výtečné výjevy podal nám štětcem svým Makovskij, že zvábeni zůstaneme u nich státi. A toť pouhé části tohoto celku, toť pouhý obraz. Co říci o skutečnosti, co říci o celku?

„Tolkuška!" se zanícením, a každý porozumí.

# Koleda čili Koleda-bog.

## Slovanské vánoce.

### Pohled do slovanského života.

Od J. A. Voráčka.

(Pokračování.)

Druhá věc, která se mi vidí poznámky hodna, je nazvání „dědo Kolada“ a obyčej posypávati koledující dítky obilím a ovocem, při čemž kotlenská hospodyně, jak jsem již dříve uvedl, povolává na dítky, jako na slepice onomatopoeickými slůvky „pi-pi-pi-pi“. Co se prvního, totiž názvu „dědo“ týče, viděti patrný rozdíl mezi křesťanským Ježiškem a starým (každý rok přicházejícím) Koledou z časů pohanských. Tato okolnosť tím více zvyšuje pozornosť naši tím, že podle některých Verkovičových písní Koleda není opravdu děckem, nýbrž bohem, který každým rokem přichází na zemi „da si je leto-prolěto“ a přichází do lesa, kde sedá pod „Vyšním drvem“ nedaleko bílého kladence (studně) (str. 29.). Ve většině písní však nazývá se Koleda „božič“, „mladý bůh“, „malé dítě“ a „Koleda-bůh“, což přičísti sluší vlivu křesťanské legendy o narození Páně, s níž mistrně v dosti ladný celek spojeny jsou.

Zbývá nyní ještě poznámka, co znamená kokrhání dětí při koledě, jak to v balkanských vesnicích v obyčeji. Přímá odpověď je zde nejistá. Obyčej ten však bude velice starý. Jeden výklad mohl by býti asi toho rozumu: jako kohout oznamuje svým kuropěním blízkou zoru a jasný den, tak by snad i obyčej tento měl býti předzvěstí blížícího se jitra v roce, totiž jara, které přináší bůh slunce Koleda Druhý význam svolávání a krmení slepic mohl by býti náboženský čili obětní. V domince této přisvědčovati se zdají verše, několikráte ve Vedě se opakující, v nichž vyzývá Juda samovila cara a vezíra, aby „kolil kurban (oběť)“ a „poslal mladého vojvodu nalovit drobného lovu, drobného lovu bílých ptáků, aby je stará matka přihotovit mohla na štědrý večer k večeři“. (str. 67.)

V tom případu byla by to oběť ohni přinášená, jak se zejména na Rusi vyskytuje. Tam dle Šafaříka ještě jako křesťané oběti bohům a bohyním pokládali „koláč, jim lámajice, kohouty zařezávajice a ohni se modlice“.

Protož nebude nemístno připomenouti, že kohout dostal se do Evropy od Indů pomocí Peršanů asi v VI. stol. před Kr. a že „v náboženství Zoroastrově kohout, jakožto věštec jitra a tudíž i symbol světla i slunce, byl (jakož i pes) zvířetem posvátným. U dřevních Peršanů byl posvěcen Çraoši, který, jakožto nebeský strážce světa ohněm jsa probouzen budí pak i kohouta. (Justi, Handb. d. Zendspr. 306.) V Bundeheš-u (48., 14.) kohout (zároveň se psem) uvádí se jakožto nejdůležitější zvíře, poněvadž při jeho zpěvu prchají zlí duchové (daêva). (Č. Šercl: Z ob. jaz.

str. 45.) Podle toho podobá se pravdě, že i u Slovanů (jistě však u jihovýchodní části) měl kohout a jeho rodina význam náboženský, byv předzvěstem světla a tepla, kteréž přináší světu bůh zimního slunovratu — Koleda.

Podle toho dále značí tedy kokrhání balkanských koledníků — zvěstování blížícího se jara a tepla, v němž personifikován „dědo Kolada". Výklad tento shoduje se ku podivu i s dobou, která připadá na čtyři až pět dní před slavností Koledy. Zdali i na jiném místě u Slovanů, zejména Rusů obyčej tento se vyskýtá, po ten čas doložiti nemohu.

Pravé obřady kolední počínají všeobecně na štědrý večer (bâdenъ večerъ), kterýžto den také malou koledou sluje. Toho dne, totiž 24. prosince, obláčejí v každé rodině čisté prádlo a šaty, myjíce a čistíce se, aby byli dobře připraveni na radostný den božího narození. Hoši od rána chodí od domu k domu koledovat s metlou v ruce, která „koledarka" se nazývá. Všedše do domu šlehnou několikráte prutem o podlahu a zvěstují: „Bog sa rodi Koledo", začež pak dostává se jim odměnou kolence (preclík) a několik par.

Jakmile se setmí, koncentrují se všichni domácí pomalu do světnice a na ohništi zapálí se pařez nebo hodný kus dřeva, které sluje povšechně „bâdnikъ". Nesmí však uhasnouti po celou noc do rána, sice by v nastávajícím roce nebylo dobře v domě. Proto, aby se tak nestalo, ustanoven někdo z domácích, obyčejně děd nebo bába, aby střežili oheň až do rána.

„Да си ми трае ду рану
лу рану йоще ду зора".

Význam tohoto starého obyčeje zdá se již vybledlý z paměti národu, ne však docela. Písně rhodopských a makedonských Bulharů, jak je Verkovič ve své Vedě Slovanů uspořádal, znají se na více místech k tomuto starému obřadu národnímu a není potřeba, myslím, domýšleti se, že by právě na tomto místě falsifikovány byly. Nenucená motivace, proč třeba toho večera bdíti, vrcholí zejména v těchto verších:

„Майка си вечере готвила,
бадна вечере на трапеза;
Седнала майка на вечере,
Седналъ бабайку на йогнище,
та си йогань вали,
йогань вали, йогань пали,
та ми ичь не спле;
чи си чека Коледа,
да си седне на трапеза,
да вечере бадна вечере".

V případu však, že by oheň na ohništi z neopatrnosti před jitrem uhasnul, pak, jak Kotlenšti soudí až posud, „щѣло да бяде не добро въ тази кяща прѣзь цѣлата година". A píseň ve Vedě vyslovuje zřejmě, že se Koleda bůh rozezlil a rozzlobil, že oheň caru uhasnul, shořel zlatý „kjutec" a jasný oheň neostanul.

(Str. 23.) „Kjutec", pro který dívka před západem do lesa spěchá, nazývá se „zlaten" a je to větev ulomená se stromu, pod kterým Koleda-bog si usedl. Jaký by to strom byl, pověděti nelze. Ve Vedě nazývá se „vyšní". Je to týž strom, pod kterým trojice bohů (trima boga) rokovala před narozením Koledy o zkáze světa a pod kterým i Zlatá Matka „zatrudnela". Stojí na vrchu a v celku upomíná na indické lignum vitae, řečené Lingama, jehož trojí kůra symbolem byla Bramy Višnu, i Šivy. Avšak bližší podobnosti mezi „vyšním drvem" a „lingamem" není.

Pozoruhodna je však ta okolnosť, že „badňak" čili „kjutec" [8]) je úlomek a částí „vyšniho drva". Tím dopídili bychom se tedy konečně, co znamená u Čechů vánoční stromek, u Rusů „jolka" atd. U Bulharů však neznačí „kjutec" vánoční stromek, na který se ovoce a cukroví váže dětem; ti, jak již dříve praveno, znají se pouze k pálení badňaku.

Z toho vidno dále, že bulharský obyčej původnějším se zdá, nepozbyv dosud liturgického významu. Souvislosť pálení ohně a počínající se slavnosť novorozeného boha-Koledy je patrná.

Z ostatních koledních obyčejů bulharských sluší ještě zaznamenati spolnou večeři, nazvanou „bâdna večera". K večeři toho dne, poněvadž předepsán církevní půst, vaří si podle starého obyčeje obilí a pekou „presný" (čerstvý) chléb (pita), kterému se říká všeobecně „Bogovica" a prostonárodně „Buguvica". Přihotovivše stůl (sofra = nízký stolek, něco přes stopu vysoký), položí naň čerstvý chléb a podále postaví s nádobou vařené obilí. Obyčej tento panuje i na Rusi, zejména u Malorusů a jídlo to nazývá se „kutja". Do svařeného pokrmu vetknou pak svíčičku s basalkou (bosilekъ) a na tuto přivážou stříbrný peníz (bêla para). Druhou svíčičku přilepí na povrch u chleba. Mimo to složí ještě na stolek různé druhy ovoce, jako: ořechy, švestky, jablka, hrušky atd. Když přinesou polévku (čorba), všichni povstanou a podkuřují se kaditelnicí (kadilnica), s kterou hospodář (stopaninъ) nejprve stolek a pak všechny kouty (rogove) ve světnici podkouří. Pak vyjde ven a činí totéž ve chlévě u krav, u koni, ovcí a vůbec všude po celé „kâště". Navrátiv se do světnice, zasedne ke stolu a započnou jísti a nikdo nepovstane dříve, až všichni se najedí, proto že „nebylo by dobře". Když se byli všichni navečeřeli, seberou se zbytky a položí před obrazy svatých se slovy: „neka se nachrani i sv. Bogorica" (ať se nají i sv. Bohorodička). Při tom dlužno poznamenati, že při rozdávání štědrovky každý hledí, aby nalezl ve svém kuse přimísený peníz, který má ten význam, že kdo jej nalezne, šťastným bude toho roku. Pozoruhodným

[8]) Etymologie tohoto slova není zcela jasná. Dr. L. Geitler porovnal jej s litevským „koczů wákaras" od slova kótas" (= kmen, peň, kláda). Přitom vzpomíná, že nikde v slovanské mythologii nezove se badňak slovem upomínajícím na kódas, vyjmeme-li pšeničné jídlo štědrovečerní, které se nazývá u Rusů „kutja", u Poláků „kucia". Slovo toto bude však spíše původu tureckého, kde „kütuk", pobulharštěné „kjutukъ" a maced. kjutec (od kjutekь) značí pařez, pahýl, kláda. U Verkoviče značí však i větev.

dále jest i to, že pod stolem, na kterém nalézá se „bâdna večera“ rozestlána je sláma, s níž druhého dne obvazují stromy, aby budoucího roku hojně ovoce nesly. V Čechách, pokud vím, děje se ovazování stromů ještě na štědrý den z rána.*) Charakteristickým však zůstává, že na pohled nepatrný tento obyčej, udržel se u dvou větví slovanských nejvíce od sebe polohou vzdálených.

Druhá část štědrého večera vyplněna u všech Slovanů dosud obyčeji, kterými hledí každý uhodnouti svůj osud v budoucím roce. Dívky hádají o svém nastávajícím a za tou příčinou třesou na př. v Čechách bezem, provolávajíce při tom: „Třesu, třesu bez, pověz ty mně pes, kde můj milý u večeře dnes.“ Na které pak straně zaštěká pes, s té strany čeká ženicha. Jiný obyčej je ten, že dívky přehazují své střevíčky přes hlavu a jestli postaví se špičkou ku dveřím, tehdy půjde z domu, t. j. vdá se. Na Rusi pějí se tak zvané „podbljudnyje pěsni“, při nichž na př. každý vloží nějaký menší předmět na mísu (bljudo) a zakryvše ji, vyndávají po řadě opět každý svou věc z mísy a slova, která právě v tom okamžiku v písni zaznívají, vyplní se „скоро сбудется, не минуется“. Podobně i hoši mají své „hádání“. Hospodáři „hádají“ o budoucí úrodě a jaký druh obilí toho roku síti třeba. V Čechách je-li hodně šípku na trní ještě — urodí se pšenice. Mimo to uříznou dvě skývy a sice jednu od pečiva z pšeničné mouky a druhou od žitné, obě pak přivážou na dlouhý nůž po obou stranách a zabodnou do trámu ve stropu. Na které straně nože objeví se druhého dne rez, soudí dle toho o výhodnosti neb nevýhodnosti toho druhu obilí pro budoucí rok. Starci pak hádají o smrti, zdali toho roku umrou. Rozřízne se na př. jablko a tvoří-li jádra kříž, tedy jistě toho roku umrou.

V Bulharsku, pokud mi známo, mnohé z těchto obyčejů, pokud se udržely, konají se až na druhý „bâden večer“, t. j. před novým rokem (na Silvestra). Na čase však mnoho zde nesejde, protože tyto obřady, obyčeje a zejména hádání konají se až do tří králů (Bogojavlěnie). Nejobyčejnější příklady štědrovečerních obyčejů jsou zejména tyto: Při lámání štědrovky dává otec i matka pozor, na čí straně bude větší polovice. Větší kus značí — delší život. Podobně, kdo nalezne zadělaný peníz v štědrovce, ten bude v budoucím roce šťasten. V rodinách rolnických vezme hospodář do hrsti od zavařené pšenky a metnuv ji do výše, praví při tom:

---

*) Verše, které při tom dítky vyvolávají, hledíce jedny druhé překřičeti, znějí v Pošumaví takto: „Ovazujte se, jablka, švestky, zítra bude mráz, | posekáme vás. | Starýho žida (neb jiné jméno) na provaz a židovku (. . .) na řetěz, | budou se tahat jako pes!“ Poslední slova vidí se, že jsou pozdějším přídavkem a satirického rázu. Vyhrožování stromům vysekáním vidí se mnohem zachovalejší v bulh. obyčeji, který se až posud v Tatar-Pazardžicku uchoval a který vrcholí v tom, že dva hoši, nebo muži přiblíží se ke stromu, který nenesl ještě, nebo jen málo ovoce, a přistoupivše k němu, jeden nadzvedne sekeru k ráně se slovy: „Šte-li raždaš, ili šte te otseča?“ Při tom druhý, dav se do usedavého pláče, poukazuje na velký k témuž cíli přinesený koš a prosí: „Ostavi go, ta šte rodi, ta šte naplni toj koš.“

„Tóóó-lkoz visoka da ni bâde pšęnicata," (Tak vysoko budiž pšenice.) Ostatní obyčeje, jak již podotknuto, konají se až před Novým rokem.
(Dokončení.)

---

# Dopisy Pavla Josefa Šafaříka J. E. Purkyňovi. [1])

## V.

W Praze, 2. Máge 1840.

Welectěný Přjteli!

Dnes ſe obracugi s důležitou pro mne prosbau k Wašj láſce, uwěřen gſa, že dopuſtj-li gen okolnoſti, žádoſti mé nikoli neodepřete. Onehdy gſem doſtal z Wittenberku přepiſ neyſtaršjho Žaltáře čeſkého, t. insertinearnj wersj z latinſkého Rukopiſu, genž ſice teprve okolo r. 1300 wepſána geſt, ale půwodem ſwým a podle gazyka giſtě do mnohem staršj doby padá. Poněwadž ale text Wittenberſký welmi porauchán geſt, muſjm geg, dřjwe nežli geg wydám, s ginými ſtarými Rukopiſy porovnati. Máme zde ſice dva ſtaré Rukopiſy, ale v těch geſt přeloženj docela giné, pozděgšj. Z Dobrowſkého hiſt. Lit. wjm, že w Olešnici Žaltář čeſký na Perg od e. 1396. Pjšeť on:

„Ein Psalter auf Pergament in Fol. vom J. 1396 in der herzogl. Bibliothek zu Oels in Schleſien, der ehedem dem Poděbradiſchen Geschlechte in Böhmen angehörte, eine prächtige sehr ſchätzbare Handschrift." Dobrow. Gesch. d. böhm. Sprache u Liter. (1818.) S. 1814.

Bezpeče ſe Wašj přátelſkau láſkau a znage Waši horliwoſt o dobro milé máteřčiny našj oſmělugi ſe proſiti Wás, byſte ſi neztjžil co neydřjwe wygeti do Olešnice, a přepſal pro mne na ukázku z onoho Žaltáře tři neystaršj Žalmy, t. 14. 69. 109.

Dobře učinjte, wezmete-li latinſký Žaltář ſebau, aneb aſpoň počátek těchto tří Žalmů ſi doma poznamenáte, nebo w rkp. čeſkých Žalmy čjſly znamenány negſau, a tudíž trudno geſt hledati gich. Uwidjme-li, že ſe Olešnický rkp. s Wittenb. ſrownáwá, t. k gedné familj aneb recenſj náležj, teprwe potom o obſtaránj přepiſu celého Žaltáře proſiti Wás budu.

Zbor čeſkého Mus. mjnj wydáwati ſtaročeſkau, potom pak i nowočeſkau Biblioteku. Prvnj djl staročeſké Wšehrd o Práwjch země čeſké, dedikowán p. Jungm) již geſt w impreſſi (nákladem některých Wlaſtenců̌w, gako dar p. Jungm. a Matici přineſſený). Můg Žaltář má též k Bibl. té gjti.

Die ält. Denk. d. böhm. Spr.: Lib. Gleich, Evang. Johann., Leitmeritzer Stiftungsbrief a Gloss. d. Mat. Verb. ode mne a Palack. giž se tisknau (6tý arch). Wšeho bude aſi 25 archůw w 4°.

K čemu ſte ſe odhodlal z ohledu Růže?

Žurn. M pro oſv., nepřicházj.

Z Pařjže ſme doſtali dokonalé facſ. podpiſu Remešſkého.

Tam wýslowně stogj: psal gest! Svatý Prokop opat ſwu ruků

Strojew to zbryndal, neumêge glagolſky čjſti. Wygde o tom zde nowá zpráwa. — Přátelé zdráwi...

S Bohem!

Wáš upřjmný přjtel

P. J. Šafařjk v. r.

Čelak. wydal přeſkwoſtnau sbjrku báſnj: „Růže ſtoliſtá".

[1]) Sdělil s námi laskavě ct. pan tajemník Adolf Šimek.

# Rozhledy v literatuře a umění.

**La politique internationale.** Par J. Novicow, précédé d'une introduction de M. Eugène Véron et accompagné d'une carte éthnographique de l'Europe. Paris 1886. Str. XXVIII. a 393.

Ku dlouhé řadě francouzských spisův, napsaných rodilými Rusy, druží se také jmenovaná kniha, kterou přibylo francouzské literatuře dílo ceny neobyčejné. Spisů podobného druhu a ceny jest vůbec málo ve všech literaturách evropských. — Dílo se dělí kromě předmluvy, již napsal Francouz M. Eugène Véron, na tři knihy pod názvy: L'organisme social, La lutte pour l'existence a La politique internationale. Vycházeje od základního pojmu, že veškera společnosť jest organismem, přistupuje ku líčení vývoje tohoto organismu, rozepisuje se o národnosti a státu a o jednotlivých rasách. Druhá kniha jedná o boji za existenci ve společnostech lidských a třetí pak o vlastní politice mezinárodní. Novikov jest tu hlasatelem nového učení. Dle jeho přesvědčení musí již přestati nynější politika, dle které jeden národ chce předstihnouti druhý pouze hmotnou silou či vlastně hrubým násilím. V budoucnosti musejí jednotlivé národy vespolek zápasiti pouze průmyslem, obchodem, osvětou, uměním a vědou. Jediné takový zápas jest důstojný národů civilisovaných. Dle výroku spisovatelova nebyla ještě Evropa nikdy tak nepokojnou jak nyní. Stálé války se jen vedou. „Šest millionů lidí jest dnes ve zbrani, a jistina, kterou pohltí tito za jediný rok, dostačila by k tomu, aby poskytla jen prostřední vzdělání všem dětem naší pevniny. Společnosti klesají všude pod touto tíhou zdrcující, která zdržuje způsobem tak citelným prospěch civilisace... Válka je stále zavěšena nad hlavami našimi jako meč Damoklův.“ — O některých státech na př se praví: „Německo jest dnes nejzávažnější mocí v Evropě. Avšak pokud bude provozovati svou zastaralou a nespravedlivou politiku, bude naše pevnina břísti v marasmu a nynější nemoci. Jsouc dnes nejzdravější v periodě své existence, používá Německo své síly k tomu, aby potlačovalo Slovany a Latiníky. Prvých nechce pokládati za rovné členy republiky evropské. Častuje je kulturou materialní; co se týče druhých (Latiníků) qualifikuje je jakožto demoralisované Vlachy a domnívá se býti povolaným obroditi je jako za epochy invasí barbarských mečem a ohněm. V Poznaňsku a Slezsku, v Elsasku a Lotrinsku udržuje pode jhem národy odbojné, jež odnárodňuje násilným způsobem absorpce... Rusko pak, aby potlačilo Polsko, dává se v područí politiky německé...“

Spis tento nespadá vlastně ani do slavistiky, avšak měli jsme za to, že se o něm sluší zmíniti jednak proto, že jest psán Slovanem, jednak i proto, že se v něm na mnohých místech nalézají časté narážky na Slovany, jmenovitě v části poslední, a při té příležitosti vyslovuje spisovatel své náhledy, jež jsou velice střízlivé. Véron pochválil spis Novikova tak, že by mu jiný ani větší pochvaly vzdáti nemohl. Praví, že látka každé jednotlivé kapitoly vyplnila by snadno celý svazek, celek pak že by náležel mezi díla, jež mají místo v historii humanity. — Ke konci jest připojena ještě mapa, která však příznivý dojem francouzské knihy kazí již svým nápisem „Ethnografische Übersicht von Europa nach den Volkssprachen“. *K. Kadlec.*

**Postępy literatury peryodycznej.** Studyum z dziejów pracy, z mapą i ośmią tabelami statystycznemi. Nap. St. J. Czarnowski. Warszawa 1886., str. 66.

Práce to velice pilná a ve mnohé příčině zajímavá. Dovídáme se, že r. 1880 obnášel počet časopisů na celé zeměkouli 34.274, počet čísel tištěných (ročně) 10 589,499.448. Přispívatelů do těchto časopisů bylo okolo 200.000. Nejvíce časopisů má Evropa (19.557), pak Amerika (12.400). Co do řečí zaujímá první místo plémě anglo-germanské (anglické 16 500), druhé řecko-latinské, třetí slovanské (1107 časopisů). Ruských časopisů vychází asi 560, polských (r. 1884.) 230, českých téměř tolikéž. Výpočty tyto doplňují zajímavé statistické tabulky a časopisecká mapa. *R.*

**Při jězoru.** Wobraz z přirody wot J. Čišinskeho za trojospěw z přewodom piana złožił Bjarnat Krawc. Budyšin. 1886. Op. 1. Płaćizna hr. 1 (1 marka).

**Tři łužisko-serbske spěwy.** Za jedyn hłós z přewodom piana złožił Bjarnat Krawc. Budyšin, 1886. Op. 2. Płaćizna: hr. 2 50.

Praskrovnou jest co do počtu tisknutých prací hudební literatura lužická; jesti v tom ohledu odleskem miniaturních tamních poměrů Avšak mám za to, že u národu tak malého, u národu pětatřicetkrát menšího než národ náš, znamená dosti, může-li se o hudební literatuře již mluviti. A u Lužičanů všim právem. Poněvadž se dosud vše, co v hudebním umění u Lužičanů vytvořeno, poutá skoro výhradně ku jménu zasloužilého a nadaného, leč stárnoucího již A. Kocora, jsou uvedené skladby se stanoviska kulturního pro národ lužický zjevem důležitým, neboť vystupuje jimi na veřejnosť nová pracovní síla, drážďanský učitel Bjarnat Krawc, muž mladý, plný tužeb, snah a ušlechtilé vůle. Krawc jako skladatel není v Lužici neznámým. Roku loňského uspořádal v Budyšíně koncert, kde výhradně své skladby provozoval Nyní počíná je vydávati tiskem — ve prospěch Matičního domu srbského v Budyšíně. Z této příčiny jest věru doporučení hodno, aby i u nás skladby ty kupovány byly. Jsem pak toho náhledu, že ani vzhledem k vnitřní jejich ceně nebude nikdo koupě té litovati. Bylo by ovšem leccos pohnutkou k výtce, avšak sluší vzíti ohled na prvé vystoupení skladatelovo. To nejpodstatnější, co vytknuto býti zasluhuje, jest dle mého náhledu následující: skladatel málo studuje svou domácí národní hudbu. Skladby jeho nejsou svým rázem skutečně lužickými, a přece při skladbách tohoto druhu jest tolik krásných příležitostí vdechnouti jim ducha domácího, slovanského, je to tím snazší, že Lužičané mají svoji charakteristickou národní píseň i prostonárodní instrumentalní hudbu. Jen třeba hledati staré „herce" srbské a studovati je! Budiž toto pouhý pokyn mladému snaživci, jemuž přeju, aby k jeho pracovitosti a píli se připojila i vytrvalosť — v těsných poměrech lužických vysoká to ctnosť! Pak se nemine skutečného zdaru, kterého jest mu přáti proto, že z úspěchů jeho bude těžiti v prvé řadě — národ lužický sám. Toho si je Krawc vědom, toto vědomí jej dosud povzbuzovalo. Bude-li se i na dále tímto kompasem říditi, vyplní nejednu naději svých krajanů *Ludvík Kuba.*

Рождественная сказка Н. Щедрина.

Jako minulého roku v ruské literatuře největší pozornosť vzbudily vedle podivuhodné „Smrti Ivana Iljiče" od hraběte L. Tolstého „Skazky" a „Pestré listy" od Ščedrina, tak rovněž z hojného počtu vánočních povídek, jež objevily se na stranách všech takořka ruských listů belletristických i denních, jímá zvláštním kouzlem a působí mocným dojmem „Vánoční skazka" téhož vynikajícího satirika ruského N. Ščedrina,[1]) jenž zotaviv se po dlouhé nemoci, opět počal obohacovati ruskou literaturu svými vysoce uměleckými plody. Neváháme zmíniti se šíře o této nejnovější práci velice nadaného satirika, jenž uveřejnil tuto svoji poetickou a dojemnou skazku v „Ruských Vědomostech" v č. 354. Skazka sama počíná reprodukcí „prekrasnějšej propovědi seljskago baťušky", kteroužto „propověď" v den Narození Páně učinil svým posluchačům venkovský kněz o Pravdě:

„Před mnoha stoletími" — pravil — „v tento samý den přišla na svět Pravda

Pravda je věčná Ona od věků s Kristem Lidumilem seděla na pravici Otce, spolu s Ním se vtělila a rozsvítila na zemi svoji pochodeň. Ona stála u podnoží Kříže a rozpínala se s Kristem; ona seděla ve způsobě světlého anděla u hrobu Jeho a viděla Jeho vzkříšení. A když Lidumil vznesl se na nebesa, tedy zůstavil na zemi Pravdu jako živé svědectví své nezměněné přízně k pokolení lidskému.

Od těch dob není koutku na zemi, do něhož by nepronikla Pravda a nenaplnila jej. Pravda vychovává naše svědomí, zahřívá naše srdce, oživuje

[1]) Viz „Slovanský sborník", ročník II.

naši práci, ukazuje cíl, k němuž musí směřovati náš život. Zarmoucená srdce nalézají v ní jisté a vždy otevřené útočiště, ve kterém mohou upokojiti se a utěšiti se od nahodilého zmítání života."

Dále líčil kněz, že Pravda vždy vítězila, i když se zdálo, že podléhá. — „Ona jediná neměla časový charakter, jediná beze změny šla ku předu, prostírajíc nad světem křídla svoje a osvěcujíc jej věčným světlem svým. Domnělé vítězství lži rozsévalo se jako těžký sen, ale Pravda pokračovala ve své chůzi.

Spolu s pronásledovanými a poníženými Pravda vcházela v jeskyně a pronikala v horské úžlabiny. Ona vstupovala se světci na hranice a stála řadem s nimi před tváří mučitelů. Ona rozdmychovala v jejich duších posvátný plamen, odháněla od nich pomyšlení na malomyslnosť a zradu; učila je trpěti v radosti.

Marně služebníci otce lži doufali slaviti vítězství, vidouce toto vítězství v těch hmotných příznacích, které představovaly sebou popravu a smrť. Nejkrutější popravy byly slabými zlomiti Pravdu, ale naopak dodávaly jí větších přitažlivých sil. Při pohledu na tyto popravy zahořela prostá srdce a v nich Pravda nalezla novou blahodatnou půdu pro setbu. Hranice planuly a sžíraly těla světců, ale od plamenů těchto hranic zaplálo nesčíslné množství pochodní, podobně tomu jako za světlé jitřní od plamene jedné rozžaté svíce náhle osvěcuje se celý chrám tisíci svíček".

Konečně kněz objasnil svým posluchačům, v čem záleží Pravda:

„Především miluj Boha" — pravil — „a pak bližního jako sebe samého. Láska k bližnímu je krása a plesání života, ona oživuje všecky lidské podniky, dává smysl životu. Jenom ti lidé žijí úplný život, kteří planou láskou a sebezapřením; jenom ti jediní znají skutečné radosti života."

Stařec ukončil. Ze všech přítomných nejpozorněji naslouchal mu desítiletý vnímavý chlapec nebohaté statkářky. Slova starcova učinila naň hluboký dojem. Vrátil se domů a každému říkal, že nyní bude žíti podle Pravdy, že za Pravdu půjde v boj... Chůva mu pravila, že kostel je proto, aby se v něm spravedlivé věci slyšely, ale život že jde svou cestou. Podobně řekl mu každý a dodávali i příklady, potvrzující jejich mínění. Chlapec se pomátl. Jen úryvkovitě pronášel: Kristus, Pravda, mučenníci...

Slabý organismus chlapcův neobstál a pod návalem tak silných pocitů se zlomil. Chlapec (Sereža) ulehl. Celou noc a celý den proležel v horečce. Nastávala agonie...

V osm hodin večer vyšel plný měsíc a poněvadž záclony v oknech omeškáním nebyly spuštěny, tedy na stěně tvořila se veliká světlá skvrna. Sereža pozdvihl se a natáhl k ní ruku.

„Mama!" — žvatlal — „hleď, celý bílý... to je Pravda... za Ním... k Němu..."

Upadl na podušku, dětsky vzlykl a zemřel.

Pravda zakmitla před ním a rázem napojila jeho bytosť blahem; ale neotužené srdce chlapcovo nevydrželo mocného návalu a puklo...

Toť osnova nové duchaplné „skazky" Ščedrinovy. *K. Štěpánek.*

**Pisma Narcyzy Żmichowskiéj** (Gabryelli), z życiorysem autorki skreślenym przez dra. Piotra Chmielowskiego; wydanie uskutecznione staraniem redakcyi Bluszczu. Warszawa 1885.—1886. Tom 1.—V.

Je to druhé (po 25 letech) vydání sebraných spisů znamenité spisovatelky polské, značně rozmnožené a doplněné.

**Pro shodu česko-polskou.** Několik úvah věcných a historických. Napsal J. V Praze 1887. V kommissi Fr. Řivnáče. Str. 45.

Spisovatel této knížky odpovídá hlavně k otázkám: 1. Mají-li Poláci příčiny stýskati si do Ruska a odvraceti se od něho? 2. Mají-li Poláci příčiny stýskati si do Čechů pro stanovisko, jakéž oni skutečně nebo domněle vůči Rusku a Polsku zaujali? Čtenář, který umí čísti mezi řádky, objasní si také občasnou „odstředivosť polskou". Zameziti tuto odstředivosť, nikomu ve Slo-

vanstvě prospěšnou a zejména nám Čechům škodlivou, toť přání spisovatelovo, jenž odhodlal se po tuhém zápasu rozepsati se o neblahých okolnostech tak, jak mu kázalo jeho vlastní přesvědčení. Podniknul tím práci velmi nemilou. Knížka tato stojí 40 kr.

**Zanimave crtice i pripoviedke** preštampane iz podlistka „Hrvatske". U Zagrebu 1886., str. 93.

Zajímavé črty tyto týkají se hlavně otázek socialních i ukazují nám, že tyto poměry společenské jsou mutatis mutandis tam na jihu tytéž jako u nás na severu. Podávají pak nám črty tyto obrázky holé skutečnosti, jevíce tak ten veliký kontrast oproti idealům. Platí to hlavně o obrázku: „Poklade u Zagorju", „Kolika roztika!" „Kožar Marko" a „Novi učitelj", kdež venkovské, národní a rodinné poměry plasticky jsou vykresleny, a při jichž pročítání se nám zdá. že pouhou záměnou jmen nabyli bychom obrázků svých vlastních poměrů domácích. — Čtyři z nich jsou původní, tři pak přeložené, a to jeden z vlaštiny: „Učiteljica" od D. Ciampoliho, dva pak z ruštiny: Gogolovy „Zápisky šílencovy" a „Svječica" hraběte Tolstého. *J. T.*

**Žumberačke elegije**. Spjevao Jovan Hranilović. Križevac, tisak i naklada Gustava Neuberga, 1886. Str. 51.

Platí-li o nějakých básních vůbec název elegie, platí to o malém tomto svazečku básní Hranilovićových nejspíše. Jest jich jen 12, a jsou všechny přetištěny z časopisu Vience (r. 1885), avšak cena jejich jest bez odporu taková, že by mohly sloužiti za ozdobu každé literatuře. Někteří kritikové chrvatští uvítali básně ty s velikou pochvalou, jeden se docela vyslovil, že Hranilović jest nejlepším chrvatským lyrikem. Název „Žumberske elegije" mohl by se snadno zaměniti na „Chrvatské elegije", neboť v nich básník líčí nejen poctivý a bodrý lid žumberský, nýbrž vlastně celý národ chrvatský. Hornatá, chudá krajina žumberská, ležící na hranicích Krajiny a Chrvatska, jest jevištěm děje, vztahujícího se zároveň na celou Vojenskou Hranici, jejíž částí Žumberk býval. A onen poctivý, sympathický lid žumberský, v dějinách někdy tak slavný (jsouť Žumberčané potomky Uskoků), nyní však opuštěný, jest osou, kolem níž se vine celá sbírka básní. Všechny radosti i žalosti ubohého toho lidu dojímají nás tak jako osudy lidí nám nejbližších A což ti jejich kněží, ti učinění světci, kteří se ani za největších nepohod nešetří a se řídkým sebezapřením podnikají nebezpečnou cestu k nemocnému, aby mu jen skytli útěchy a zaopatřili jej svátostmi, oni kněží, kteří i při skrovném svém jmění pohostí člověka, jehož jakživi neviděli! Všechny ty postavy líčí Hranilović s takovou plastičností, že nám vše utkví v mysli. Verš všechněch 12 elegií jest velice uhlazený a nenucený. Celá sbírka proniknuta jest nejen vroucí láskou k národu chrvatskému, nýbrž i ku slovinskému, ve kterémž směru vyniká jmenovitě báseň šestá. — Znamenitě vyznívají v elegii verše básníkovy, ukazující na lepší budoucnosť národa:

Mom narodu nek neklonu, krila,
Kad bi tužan očajati htio,
Što još nije cilja dohvatio;
Svedj u srcu nada nek mu gori,
Da ga nagla sreća neobori.

Celkem možno říci, že sbírka těchto 12 elegií jest nejznamenitějším dosud plodem Hranilovića a není-li tento nejlepším lyrikem chrvatským, patří zajisté ku nejpřednějším. *K. K.*

**Rukověť konversace česko-polské**. Sestavil F. A. Hora. (Podręcznik rozmów czesko-polskich.) V Praze 1887., str. 127.

Pilný a vždy velmi svědomitý překladatel z polštiny, F. A. Hora, zavděčí se právě vydanou Rukojetí konversace česko-polské zajisté všem, kdož touží hravým způsobem seznámiti se s polským jazykem. O složení i obsahu

této knížky netřeba mnoho psáti. Skladatel hleděl k nejlepším vzorům a krom toho rozšířil sbírku praktických rozmluv novými statěmi, kterých jinde postrádáme. V předmluvě čteme páně Horovo poděkování panu dru. J. Karłowiczovi, spisovateli v oboru polského jazykozpytu na slovo vzatému, jenž rukopis prohledl.

Přejeme si nyní již jen, aby brzy došlo také k vydání řádného slovníka polsko-českého, jehož potřeba jest velice citelna. Nedostatek takového díla zbytečně rozšiřuje u nás slovníky polsko-německé.

## Slovanské hudební zábavy.

Velký slovanský koncert akademického čtenářského spolku v Praze, odbývány dne 6. března t. r. v Rudolfinum za spoluúčinkování mistra Antonína Dvořáka, pí. T. Arkelové, pp A. Vávry a J. Kličky, přispěl jako léta minulá zdárně ku poznání slovanské hudby. Na programu nalézaly se následující skladby: ouvertura k opeře „Harold“ od Nápravníka, „Symfonické variace“ od A. Dvořáka, duetto z opery „Jadviga“ od Jareckého, „Svatební košile“ od Kličky a fantasie „Bouře“ od Čajkovského. Ponechávajíce hudebnímu odborníku vysloviti se o ceně jednotlivých skladeb, dovolujeme si jen zmíniti se, že bychom si byli právě v tomto roce přáli, aby nás velký slovanský koncert seznámil s nejdůležitější novinkou polského umění toho času: s „Konradem Wallenrodem“ od Żeleńského.

Téhož dne odbývala se u pana *F. Náprstka slovanská zábava domácí.* Tak jak večer pořádaný v lednu byl věnován výhradně umění polskému (viz „Slov. sborník“ 1887., str. 100.), tak zase tento večer seznamoval shromážděné obecenstvo výhradně s uměleckou tvorbou ruskou. Program velice pestře a pečlivě sestavený vykazoval skladby A. G. Rubinsteina, P. J. Čajkovského, A. Gurileva (rozkošné písně maloruské), M. J. Glinky, A. J. Varlamova, N. J. Paškova, jakož i básnické plody Lermontova, Puškina a Turgeněva. U vykonání programu v části koncertní i deklamatorní projevily spanilomyslné dámy ušlechtilou horlivost, zejména pí. Růžena Jelínková-Donbková (maloruské písně), pí. E Bubeníčková-Šrámková (skladby Paškova a j.), pí. J. Brdlíková, pí. L. Čelakovská. A. Hrubá, a slečny Božena Náprstková, K. a J. Pflanzerové, M a L. Berrová, L. Tieftrunková, B. Brdlíková. Z pánů účinkovali pp. dr. P. Durdík, dr. K. Šrámek a L. Čelakovský. Dík všem, kdož přispěli ku zdaru této ušlechtilé zábavy. *J.*

*Činnost literarně řečnického spolku „Slavia“* za měsíc listopad a prosinec roku 1886. a za měsíc leden a únor roku 1887. Z celé řady přednášek, jež v období tomto na týdenních schůzích konány byly, sluší zejména vytknouti: „O vzájemnosti mezi Čechy a Jihoslovany“ (koll. E. Špíra), „O Ivanu Kukuljeviči Šakcinském“ (koll. K. Kadlec), „O životě a působení K. Škroupa“ (koll. G. Ehmig), „O dějinách Židů slovanských“ (koll. E. Špíra), „N. J. Novikov a ruští zednáři minulého věku“ (koll. K. Kadlec) a konečně dvě přednášky koll. Jos. Teigeho: „J. J. Hanuš“ a „O nejnovějším padělání české historie“. Na veřejnost vystoupil spolek „Slavia“ „Slovanským večerem“ dne 1. prosince 1886. a „Prvým slovanským dýchánkem“ zachovávaje program vždy ryze slovanský. Ladislav Pokorný, t. č. jednatel.

---

**„Slovanský sborník“ vychází vždy 15. každého měsíce a předplácí se v administraci (knihtiskárna J. Otty) Karlovo náměstí číslo 34. nově: na čtvrť roku 1 zl. 30 kr., poštou 1 zl. 40 kr., na půl roku 2 zl. 50 kr., poštou 2 zl. 70 kr., na celý rok 4 zl. 80 kr., poštou 5 zl.**

Odpovědný redaktor: **Edvard Jelínek.** — Vydáním, tiskem a nákladem knihtiskárny **J. Otty** v Praze, na Karlově náměstí č. 34. n.

# SLOVANSKÝ SBORNÍK.

Ročník VI. — 1887 — Číslo 5.

## O lásce k vlasti.

Petr Skarga (1536.—1612.), dvorní kazatel krále Sigmunda III., zvaný mužem apoštolským a řečníkem zlatoústým, byv povolán k slavnému zahájení sněmu, neohroženě mluvil v oči slavného shromáždění takto:

„Není ničeho pod sluncem trvalého; netoliko rodiny a rody, ale i království a veliké říše klesají a upadají — a národ s národem na zemi se vyměňuje. Leč nic není bez příčin, zejména ve věcech lidských, kteréž z rozumu a svobodné vůle pocházejí. Co rozumem, pílí a ctností povstalo, to nerozum, nedbalosť a ničemnosť lidská hubí. Jako těla naše buď chorobami zevními neb vnitřními umírají, tak i království mají své domácí choroby, jimiž za své berou...

Proč otčinu milovati, o její celosť pečovati a pro její zdraví všeho nasazovati nemáte? Ji milujíce, sami sebe milujete, jí nepřejíce, sami sebe zrazujete. Téměř všechny cesty k zamezení úpadku vlasti své zahradíte. Neboť jak dáte si rady s úpadkem, *když neshoda nic nenese dohromady, ale vše jen rozptyluje a rozličnými větry rozmetá*...

Tu přistoupí se strany nepřítel a chopě se vaší *neshody*, takto promluví: „Rozdělilo se srdce jejich — nyní zahynou." A okamžiku tak příznivého pro vaše zlo i ve svůj prospěch vykořistiti neopominou. Ten, jenž zlého vám přeje, čeká, aby tak se dělo, i jme se pak volati: „Euge, Euge! Nyní je pohltíme; noha se jim posunula — vymaniti se nám již nemohou... A tato *neshoda* uvrhne vás do nevole, ve kteréž volnosť vaše utone a v posměch se promění. Když tonoucího korábu nehledíme, když díry nezatíráme, když vody z něho nevyléváme, když pro jeho bezpečnosť vším, čím jsme, v pomoc nespějeme — *utone a my sami s ním zahyneme*...

Otčina dosud poskytuje nám slávu válečnou... Matka tato rodí vám mužné, moudré a statné hetmany, mocné i neustrašené rytířstvo, a *lid* takový, *že po něm i nepřátelé se ohlížejí.*

Co mám činiti s tebou, nešťastné království?...

Země a knížectví veliká, kteráž se s korunou sjednotila a v jedno tělo srostla — pro neshodu vaši rozpadnouti se musí... Budete jako osiřelá vdova, vy, kteří jste jinými národy vládli, a budete jen ku posměchu a rouhání nepřátelům svým.

Jazyk svůj i národ svůj pohubíte, zbytky národa tak starého a po světě široce rozkvetlého utratíte, a v národ cizí, jenž vás nenávidí, proměníte se. Budete netoliko bez pána krve své a bez výboru jeho, ale i bez vlasti a království svého, všady jen vyhnanci nuznými, pohrdanými, ubohými, budete tuláky, kopanými nohami tam, kde jste dříve byli ctěni a váženi...

Nadchni vás Pán Bůh velikou láskou ku bratřím svým i všem obyvatelům koruny této: abyste o ně upřímně, nic sobě netoužíce, se radili, ale jen lidský prospěch na zřeteli měli. *Bože, sešliž vám širokou a hlubokou lásku ku brati své i ku nejmilejší mateři své, vlasti svaté, abyste lidu svému šťastně sloužiti mohli Pro Ježíše Krista Pána našeho!*"

Z úvodní kapitoly díla »O úpadku a vzkříšení Polsky«. E. J.

## Neděle prvá po veliké noci a rachmanský Velykdeň.

Podává **František Řehoř.**

V neděli po svátcích velikonočních zašel jsem si do chaty rusínské, chtěje prázdnin v domácnosti užiti k výzvědům hodícím se do mého krámu. V chatě zastal jsem jen povídavou a na soukromé poměry mé zvědavě se vyptávající ženu a už proto, abych si povídání s ní nezkazil, také na její otázky odpovídati jsem nucen byl. Že dnes jest neděle první po svátcích, na to jsem nemyslil právě dnes a jindy nepřikládal jí většího významu neděl ostatních. Že však hospodyně při zmínce o dnešku začala mi popisovati obřady, jak v církvi po sobě následují, to jest vsenočné, jitřní a merovaně, usedl jsem na lávku, hodlaje se muže jejího, který byl na mši, dočkati a podrobně se ho vyptati, co a jak v církvi se dálo. Dlouho jsem nečekal a co ještě přemítám, s jakou methodou mám na hospodáře uhoditi, otevrou se dvéře a s pozdravem „Chrystos voskres“ na ústech týž dvorně, ale nenuceně se uklání, sáhnuv při tom do vestové kapsy, z níž vytáhl kousek bílého pečiva, na pohled podobného zbytku kupované housky velikosti asi jednoho krychlového palce Z kousku toho uštípl a podal ženě, která jej polkla, a podobně učinil jsem já se ždábkem, jehož se

mi i s otiskem jeho prstů od něho dostalo. Pochváliv tento obyčej, ptal jsem se blíže po něm a co mi hospodář pověděl, věrně zde poznamenávám, doufaje tímto zrnkem přispěti k osvětlení života haličsko-ruského lidu. Pásku, z níž tento kousek pochází — sděluje mi hospodář — peče na bílou sobotu doma kněz, sám ovšem ne, ale žena jeho, z mouky bílé a o něco menší pásky hospodářské, poněvadž ve vsi naši převážná většina farníkův hlásí se k ritu římskému. Na velkou neděli, když kněz světí své pokrmy v sakristii, světí zároveň tuto pásku, již odpoledne dají na prestol před carská vrata a zde vystavena jest po osm dní, t. j. do dnešní neděle. Lid libá mimo kříž a obraz na prestolu také tuto pásku: Dnes ráno před obřady vsenočnými páska jest k libání vystavena ještě celá a než se vsenočné načne, starší z církevního bratrstva zanese ji do sakristie, kde ji na kousky, jaký hospodář domů přinesl, pokrájí a na mísku dá.

Při potomním obřadu merovaní starší z bratrstva postaví se s mískou v levou branku carského přepažení a lidu beroucímu účasť na merovaní, jež jsem už jinde byl popsal, dává po kousku týmže způsobem, jak činí se svěcenou jívou o květné neděli, pozdravuje každého slovy „Chrystos voskres“ v okamžiku, když mu kousek podává. Podarovaný odzdravuje se mu známým „voistyno voskres“.

Po kousku „proski“, jak sluje celý bochníček i tyto nakrájené kostky z něho, obdrží v církvi přítomní všichni, děti i staří. Za dávna pekly se prý malé „balabuski“ snad o něco větší kostkových prosků, ale za to poděleni byli jimi pouze ženy, mužové, starci a stařeny.

Zbytek prosku hospodář pečlivě zabalil do plátěného kloucku a schoval do truhly. Na přes rok před velikonocemi jej spálí, ale o lonském neví kam se mu podělo. V dnešní neděli také tak trochu se hoduje ze zbytků, vlastně přebytků pásky a masitých strav velikonočních.

* * *

V berdyčovském kalendáři připadá podolský jarmark v městečku Fulštýně na rachmanskij-Velyk-deň, jehož určitého data Silvestr Hroza [1]) z kalendáře dopíditi se nemohl, však s ohledem na maloruské přísloví, tuším „na Jura-Ivana, na rachmanskij Velykdeň“ [2]) mohl by svátek tento připadnouti za měsíc po svátcích velikonočních. V kalendáři téhož vydání na rok 1853. pro jarmark fulštýnský na rachmanský Velyk-deň udává se 3. máj. Novější badatelé, jako Omeljan Partyckyj, [3]) tvrdí určitě, že rachmanský den slaví se po celé Malé Rusi na samé „perepolovlennije prazdnika“, ve středu dvacátého pátého dne po velikonocích. A. H. Kirkor [4])

[1]) Atheneum Kraszewskiego. Rok 1844.
[2]) Пословицѣ а поговоркі Галицкои и Угорскои Руси. Петербургъ 1886.
[3]) Правда. Роч. I. Львôвъ 1867, 9., 10, 11.
[4]) Rozprawy i sprawozdania z posiedzeń wydziału historyczno-filozoficznego akademii umiejętności. Kraków 1876.

*

zase udává den dvacátý po těchže svátcích pro krajinu haličské Rusi pokutskou, dokládaje, že za sebe větši mzdu dělnika v tomto dni najati nelze, an prý se boji každý Rachmana. Kdo tímto Rachmanem býti má, ani od lidí nejstarších také dověděti se nemohl.

V kalendáři rachmanský svátek není, církev o něm ničeho neví a věděti nechce, kdežto lid rachmanskému dni nerozumí a významně jej neslaví, maje o dni tom vědomosti plné mlhových tradic. Ze všeho, co níže doložíme, musíme Rachmana z éry historické naprosto vyloučiti a držíce se mnohem správnějšího názoru o jeho baječném vzniku považovati jej za upomínku na časy pohanské.

Velmi zhusta potkáváme se po vši malé Rusi s obyčejem, házeti na velkou neděli skořápky ze svěcených vajec do tekoucí vody, případně veské struhy. Dle Antonína Petruševiče [5]) děje se tak místy už na bílou sobotu, když ženy pekou placky, nejspíše na Ukrajině, ale pochybuji, že by skořápky byly pak z vajec posvěcených. Ptáme-li se lidu, proč se tak děje, odpovídá nám ústy Hrihorije Ilkěviče, [6]) že skořápky do vody hozené plynou přes moře na východ do země „Rachmaniv na voschodi soncja", a já k tomu hned dodávám, že lidu lhostejno jest, teče-li struha místo na východ na sever, ač všecky větší řeky ukrajinské východní mají tok. A to jest pozoruhodné! Lid hledá tyto Rachmany daleko na východě za černými moři. Jsou u Boha šťastni, velmi tvrdě se postí a pouze na své velikonoce jednou za rok jedí maso. Jejich svátek připadá v onen den, kdy skořápky vaječné k nim připlynou.

Rulikowski [7]) doplňuje Ilkěviče praví, že na Ukrajině mimo skořápky házejí do vody také kosti a zbytky svěcených masitých strav velikonočních, by plynuly do dalekého města Rachmana a oznámily v něm velikonoce.

Dle podání ukrajinského, jež Hroza byl zaznamenal, jsou národové křesťanští, kteří pro nesmírnou vzdálenosť od naši křesťanské společnosti dověditi se nemohou, kdy velikonoce slaviti mají: teprve připlynuvší z našich krajin vaječné skořápky jsou jim v příčině té spolehlivým kalendářem. A padnou velikonoce těchto vzdálených křesťanů na 20. až 25. den po zdejší velké neděli, to jest právě doba, již skořápky k proběhnutí cesty potřebují.

V Podkarpatí stryjském a kolomyjském věří, že skořápky cestou ve vejce se promění, jež Rachmané jedí. [8])

Karpatští Huculové a Rusíni na Bukovině v rachmanský den od rána až do večera se postí, aby Bůh chránil jim dobytek před uštknutím od hadův a jiného neštěstí. Odtud povstalo asi při-

[5]) Оьщерускій Дневникъ церковныхъ, народныхъ, семейныхъ праздниковъ Львовъ 1886.
[6]) Приповѣдки и загадки. Вѣдень 1842.
[7]) Opisanie powiatu wasilkowskiego na Ukrainie.
[8]) Родимый Листокъ рокъ III. 4., 10.

slovi „postymo, jak Rachmane“.[9]) Huculové dávaji si na velkou neděli světiti v církvi tři pásky (velikonoční mazance). Jednu jedí po vzkříšení, druhou v první neděli po veliké noci a třetí reservují na velikonoc rachmanskou, připadající u nich ve středu před svatodušními svátky dle julianského kalendáře. Na rachmanský den po slunce západu, když prvá na nebi ukáže se hvězda, schází se rodina ve světnici. Hospodyně podá muži svému jedno vařené vejce a pásku na stůl položí. Maje podané vejce v ruce, otec postaví se do středu světnice a volá k sobě děti slovy: „pojďte sem, děti, budeme se tímto vejcem všichni děliti“, načež někdo z domácích odpovídá „a jak že my všichni jedním vejcem můžeme se poděliti?“ Ale otec hlasem povýšeným dí: „oj, když mohlo se jedním vejcem v tento veliký den dvanácte Rachmanynův podělit, jistě i pro nás jednoho dost bude.“ Domluviv, olupuje pomalu skořepinu a oloupané vejce klade na stůl na tolik částek je děle, kolik hlav přítomno. Potom podává po kousku členům rodiny a jen nejmladšímu dítěti dává kousky dva Když byl všecky podělil, sesbírá skořápky a jde se všemi dětmi na břeh potoku nebo struhy, kde za slov „vejce nezajde do Rachmanyna, ale skořápka zajde a zajde jistě“ hází je do vody. Vrátivše se do chaty, jedí vyschlou pásku a jiná postní jídla.[10])

Z Petruševičova Dnevnika se dovídáme, že na Ukrajině Rachmanskyj Velykdeň nazývají také Bilaja Sereda (bílá středa) a před slunce východem ulamují březové větevky, an býti prý mají účinným prostředkem proti vši pohromě a proti bolestem v kostech, poněvadž bříza na Pravu Seredu jest už na vrcholu svého rozvoje, své životní síly. (Dokončení.)

## Jubilejní slavnosti literatury lékařské v Praze a v Krakově.

Slovanská vzájemnosť obmezuje se dosud většinou na zájmy povšechné a málo znamenati můžeme činů, jež by měly váhy praktického luštění této otázky, pro rozvin Slovanstva tak důležité. Tím radostněji pozdraviti musíme každý zjev, jenž znamená skutečný postup na této dráze, a proto obracíme pozornosť k událostem posledních dnův; v Praze i Krakově slavily spolky lékařské 25leté jubileum své a organů svých činnosti. V obou městech rozvinut potěšitelný obraz zmohutnění literatury vědecké i podán důkaz, že národ polský i český důstojně závodí s jinými o cíle všelidské. Duchovní rozvoj náš pojímá v sebe již veškeré zájmy a jde již svými cestami po dosažení pravdy, charakterisuje se jako rozvoj specificky slovanský. Vedle německé, francouzské a j. počítá svět již také s vědou slovanskou.

Tuto pravdu pociťují repraesentanti vědy slovanské a shlukují se, vyměňují si výplody ducha a seznamují se navzájem. Ba

[9]) Ještě jedno pořekadlo nalézá se ve sbírce Holovackého „seho by ždaly až do rachmanskoho velykodnja“.

[10]) Rys historyczny o Hucułach Napisał Sofron Witwicki. Lwów 1863

založen již v Paříži před rokem ústřední sborník „Archives de biologie Slave" jenž přináší práce autorů všech kmenů slovanských z oboru lékařství a přírodovědy, i hojné zprávy slovanských škol vysokých, institucí i spolků vědeckých.

Však bezprostřední vzájemnosť učených kruhů týká se dosud pouze Polákův a Čechů. Styky lékařův a přírodozpytců českých a polských datují se již od dob, kdy Purkyně působil ve Vratislavě a v přátelský styk vešel s nynějším praesidentem akademie krakovské prof. Majerem. Od dob těch vzájemnosť českopolská vždy mohutněla, patrného a slavného výrazu dosáhnuvši o velkých sjezdech lékařských v Krakově, Poznani a v Praze.

Nově pak zpečetěno přátelství o jubilejních slavnostech letošních.

Dne 25. ledna t. r. konala se slavnosť spolku českých lékařů; ze Slovanů se jí účastnili vedle lékařského spolku záhřebského toliko Poláci. Veškeré lékařské spolky polské v Haliči, v království i v Poznaňsku, university, akademie krakovská, veškeré lékařské žurnály polské i mnozí jednotlivci přihlásili se k slavnému večeru českému jako účastníci vřelí a nadšení.

Není místa, abychom veškerá ta osvědčení podali slovně; stůjž zde k označení alespoň doslovné znění velké adressy lékařů z Varšavy, Krakova, Vilna a Poznaně, která zní:

Do Braci Czechów ku uczczeniu 25letniego istnienia Towarzystwa i Czasopisu lekarzy czeskich.

Pro národy se zabezpečeným bytem politickým nestanoví obyčejně 25leté období epochy historické. Vznikání institucí buď vědeckých neb společenských náleží tam k zjevům obyčejným, jakožto důsledek přirozeného rozvoje civilisačního; ale tam, kde třeba stálého úsilí i železné práce celých pokolení, aby se byt získal, tam, kde zásadná, všeobecně lidská práva národ unguibus et rostro u nepřítele sobě vyvzdorovat musí, tam utvoření jakýchkolivěk institucí náleží k zjevům neobyčejným, epochalním a z mrtvých vstání národní značícím. Žádný snad tak není s to představiti sobě jako my Poláci, s jakými obtížemi jste bojovati musili, než jste utvořiti mohli svůj sp. l. i svůj Časopis, ježto i my, rovně s vámi, stále válku vedeme, bránice se od zádavy; žádné srdce nepociťuje toho hlouběji než polské, žádné nemůže tak pochopiti tu velkou radosť, jakou činí pohled obrození se bratrského národa českého i kvetoucích jeho institucí. Rok 1862. bude u vás zapsán písmem zlatým, neboť utvořil vám epochu sborové naukové práce, kterou zabezpečuje se život národů. I nám jest ten rok drahý a památný, neboť i na nás části slávy vaší splývá. A také i jinak pro nás tentýž rok 62. stanoví důležitý meznik, neboť téhož roku po dlouholetém panování germanského jazyka na Jagiellonské universitě zavzněl tamtéž jazyk polský a zároveň zaražen v jazyku mateřském list lékařský, Przegląd, który právě s vámi 25leté jubileum slavil. I Varšava by nebyla zůstala za Prahou a Krakovem, neboť vychovanci z Varšavské akademie chirurgicko-medicinské r. 1857. otevřené postanovili již tehdy vydá-

vati nové písmo lékařské a byli by svůj úmysl rovněž 1862. v skutek uvedli, kdyby krvavé chvíle, ve kterých celý kraj tonul, úmysl ten nebyly opozdily. Tím způsobem, jakoby jednou myslí r. 1862. oživeni, jakoby rázem ze snu probuzeni, byli bychom světili současně v Praze, Krakově i Varšavě čtvrtvěkové trvání našich orgánův vědeckých. Ne slepá to shoda ten objev současných potřeb, to současné pocítění práv nezadaných, i touha po vědě a světlu.

Vy, kteří po té dráze s takým úspěchem kráčíte, a kteří dnešní slavností neklamný důvod své neúmorné práce, i samodělnosti podáváte, přijmětež již i od nás z hloubi srdce plynoucí blahopřání k dalšímu rozvoji české nauky na slávu všech Slovanů.

Nechť česť a chvála české pokrývá jméno!

Sláva! Sláva! Sláva!

Lékaři polští:

Varšava — Krakov — Vilno — Poznaň — Lvov.

Následují podpisy.

Dne 1. dubna slavil opět spolek lékařův krakovských 25leté jubileum organu svého „Przeglądu“ lékařského. Došlé odtamtud zprávy vyznívají v nadšené účastenství Čechův a zaznamenáváme, že se k slavnosti polské do Krakova ohlásili: česká fakulta lékařská s děkanem prof. dr. Tomsou, spolek českých lékařů, spolek lékařů plzeňských, spolek lékařů píseckých, spolek lékařů klatovských, spolek lékařů královéhradeckých, spolek lékařů kroměřížských, lékařů olomouckých, ústav český pathologický, akad. spolek čtenářský, redakce Sborníku lékařského, Časopisu českých lékařů, Časopisu českého lékárnictva, Vesmíru, dále prof. Maixner, prof. Hlava, prof. Thomayer, prof. Janovský, prof. Reinsberg, prof. Horbaczewski a j.

Vedle toho vyslal spolek českých mediků deputaci s blahopřejnou adressou do Krakova.

V slavnostní valné hromadě byly české projevy provázeny bouří potlesku a voláním a při banketu vřelými slovy připíjeli přední repraesentanti vědy polské na vzájemnosť českopolskou i na zdar jednotlivých českých institucí. Vzácné to projevy, úvahy hodné, mohutné, které v dějinách vzájemnosti slovanské nezaniknou. Dr. *K. Chod.*

---

## Jest Macedonie srbská či bulharská?

**Studie B. Popelky.**

(Dokončení.)

Tu pak nastává nejskvělejší doba v dějinách bulharských. Vítěznými boji rozšířeny hranice říšské na všechny strany. Valašsko, Sibiňsko a Banát nazývaly Simeona svým pánem, krom toho pak vztahovala se moc Simeonova i na kus Srbska až ke Drině, na Epirus, Macedonii, Thracii a Thessalonii. Říše bulharská opla-

kována vlnami trojího moře, Černého, Egejského a Jaderského. Dunaj, dříve řeka pohraniční, stala se řekou vnitrozemskou.

K nebývalé slávě dospěl však zvláště Preslav, hlavní město říšské. O nádheře a kráse jeho zmiňuje se exarcha Jan v předmluvě ke spisu svému Šestodnev. Nemůže se vynachváliti mramorových a kvádrových staveb, nádherných komnat a jich výzdoby malbami, řezbami, stříbrem a zlatem, skvostných rouch, jaká nosili carové a nejpřednější velmožové říšští. — Dnes nezbylo ze staré slávy ani památky. Na místě, kde stával Preslav, rozkládá se nyní chudé městečko Eski Stambul, několik mil jižně od Šumenu.

Za nástupce Simeonova, Petra, vedlo se Bulharům zle. Petr se zase příklonil k Cařihradu, řecký císař Romanos Lezaken mu dal za manželku svou vnučku Irenu a dosáhl toho, že Petr nebyl už samovládcem řeckým, jak se tituloval otec jeho, nýbrž vasallem. S vládou Petrovou byla všeobecná nespokojenosť, která vedla ku vzpourám. Krom toho vpadli do země Maďaři a vnikli vítězně až k Cařihradu. Ze msty, že Bulhaři povolili Maďarům (za jiné příležitosti) volný průchod zemí svou, zavolal řecký císař Nikeforos proti Bulharům Rusy, kteří za knížete Svatoslava roku 967. Preslavu dobyli a krále Borisa II. zajali. Rusové pomýšleli už na to, že si zřídí v Preslavě stálou residenci, ale tu císař Zemiskes pokládaje ruské sousedství za nebezpečné pro říši svou, sebral proti Rusům pole, dobyl r. 971. Preslavu a Rusy rozptýlil. Král Boris přišel o korunu a Bulharsko přivtěleno k říši byzancké.

Po smrti Zemiskově dosáhli Bulhaři opět svobody, ale jenom na krátko. Stálé nepokoje vedly k nové válce s Řeky. Císař Basil, známý jménem Bulharovrah, porazil Bulhary a vítězství svého využitkoval měrou hroznou. As 15.000 zajatým Bulharům vypíchány oči a země uvedena pod jařmo byzancké. Činěny pokusy o nabytí svobody, ale marně. Teprve roku 1185 podařilo se Bulharům pomocí Plavců dobyti opět svobody a Asěn (také Hassan) stal se zakladatelem nové dynastie a nového rozkvětu říše. Z nástupců jeho vynikl hlavně Joanicius čili Kalojani netoliko tím, že říši značně rozšířil, nýbrž i tím, že poraziv Řeky, vrátil se opět k Římu. Biskup trnovský jmenován primasem bulharským a Joanicius dostal roku 1204. od papeže Innocence III. prostřednictvím kardinála Lva korunu královskou.

Brzy potom však Bulhaři odpadli od Říma opět. Příčinou toho bylo založení císařství „latinského". Hrabě Balduin Flanderský zbudovav r. 1204. na troskách říše byzancké nové císařství, opominul vstoupiti s králem bulharským ve svazek přátelský, ba on pokládal Bulharsko za odpadlou provincii a panovníka jeho za uchvatitele. To rozhořčilo Kalojana. R. 1205. došlo k válce, jež skončila pro „latiníky" nešťastně. Byli na hlavu poraženi a Balduin sám padl do zajetí. Kalojani nakládal zase s přemoženými tak ukrutně, takže nazván „Římanovrahem". Svazek s Římem úplně přerušen. arcibiskup trnovský pak prohlášen za neodvislého patriarchu. Za Jana Asěna II. rozšířeny pak poněkud hranice

říšské, ale po jeho smrti nastal úplný rozklad. Nastaly pro Bulhary časy velmi smutné, jež trvaly až do polovice 14. století. Tehdy ještě jednou zastkvěla se Bulharům hvězda naděje, naposled.

Štěpán Dušan, král srbský, zasnoubil se tehdy se sestrou bulharského krále Alexandra Asěna, následkem čehož došlo ke spolku srbsko-bulharskému, zřízena samostatná srbsko-bulharská církev a utvořen srbský patriarchát v Trnově a v Ochridě. Ale hvězda naděje nesvítila Bulharům dlouho. Bulharský král Alexandr zapudil svou řádnou manželku a pojal za ženu židovku. Židé nabyli na dvoře bulharském velikého vlivu a požívali úcty jako bojaři. Že se blíží příval turecký, toho nedbal nikdo, ani král bulharský ani srbský. Brzy potom padlo Trnovo do rukou tureckých a říše bulharská vzala za své.[14])

Toť stručný náčrtek dějin bulharských, z něhož bude s dostatek zřejmo, že Bulhaři mají skutečně i historické právo k Macedonii. Majíce na zřeteli tuto okolnosť, jakož i pádné důvody ethnografické, které tu vlastně rozhodují, neváháme dáti na otázku, je-li Macedonie srbskou či bulharskou, odpovědi jiné, nežli že *Macedonie jest zemí bulharskou.*[15]) V tomto smyslu bude zajisté otázka macedonská, až dojde k jejímu řešení, také rozřešena a nadejdou asi časy, kdy veškeří Bulhaři na poloostrově balkanském zase budou sjednoceni pod jedním žezlem, pod jedním, bulharským panovníkem, jako bylo za cara Symeona. Srbsko tím nebude nikterak zkráceno v národních požadavcích svých, poněvadž nejsou vzhledem k Macedonii oprávněny. Přiřkne-li soud evropský Srbsku Staré Srbsko, Bulhaři nebudou zajisté ničeho proti tomu namítati; Staré Srbsko je opravdu na nepatrné výjimky zemí srbskou, jak po stránce ethnografické tak i po stránce historické, patří tedy Srbsku právem a bude mu také, až se dostaví okamžik dělení, beze vší pochyby přiřčeno.

Sluší ještě zabývati se otázkou: Kterak se tedy stalo, že vzdělaná Evropa tak dlouho nevěděla, že by v Macedonii byli Bulhaři, když obyvatelstvo macedonské je skoro vesměs, jak právě dokázáno, národnosti bulharské? Stalo se to přirozeně, poněvadž se všech stran pracováno k tomu, aby svět udržován byl v nevědomosti o tom, že v Macedonii Bulhaři jsou.

Jak se asi Bulharům vedlo, když přišedše o neodvislosť svou dostali se v moc tureckou, netřeba zvlášť připomínati. Vedlo se jim tak, jako všechněm podmaněným křesťanským národům velmi zle. Učiněno sice několikero pokusů střásti se sebe jho turecké, ale vše nadarmo. Konečně, během dlouhých a dlouhých dob, vyhynula v Bulhařích myšlénka, že by povstanouce mohli zase nabyti svobody; bojovní druhdy Bulhaři vžili a vpravili se v my-

[14]) Bulgarien und die Missionsthätigkeit der katholischen Kirche v časopise „Die katholischen Missionen“, 1885.

[15]) Nářečí macedonské však není čistě nářečí bulharské. Dle Wagnera (bulh mluvnice) „tvoří přechod do srbštiny a jest dosud nejméně prozkoumáno“. Pokusy uvésti je do literatury zůstaly osamoceny.

šlénku, že jsou otroky tureckými. Ale nedosti na tom; oni upadli i v duchovní porobu. Sultan podřídil Bulhary pod řeckého patriarchu cařihradského a ten byl povolným nástrojem a poslušným otrokem sultanovým. Jest známo, že poměr řeckého duchovenstva k vrchnosti turecké byl ponižující, ale poměr Bulharů k ní byl ještě smutnější. Úlisností sobě vlastní Řekové dovedli toho, že postavení jejich bylo dosti snesitelno.

Bulharská biskupství zadávána vyhradně jenom Řekům. Ti pak časem jakoby úplně byli zapomněli, že jsou duchovními hodnostáři. Úřadu svého zneužívali jen k potlačování a utiskování lidu a k vyssávání peněz na něm i na kněžstvu sobě podřízeném. Důstojenství biskupského dosahovali jenom za peníze, často za summy ohromně vysoké, a peníze jim zase vynésti měl jich úřad. Během času ani nebyli nazýváni biskupy, nýbrž despoty, jakoby řekl „pány", a byli despoty v našem slova smyslu. Při tom všem bývali biskupové velmi nevzdělaní a vší víry prázdni. Ještě nevědomější pak bylo kněžstvo nižší, ba bylo zúmyslně udržováno od biskupů v nevědomosti. Kněžstvo pravoslavné (popové) stálo na tak nízkém stupni vzdělanosti, že nemohlo, kdyby i bylo chtělo, působiti na lid. Na vesnicích se lišili popové od ostatního velkého obyvatelstva pouze tím, že uměli čísti. Takto však se odívali a pracovali, orali a mlátili, jako ostatní lid. Ku svěcení na kněžství byl připuštěn každý, kdo dobře zaplatil, ať si byl kdo byl. Tak se stalo, že úřad kněžský snížen byl na stupeň pouhého řemesla, na stupeň výdělkářství.

Hned na počátku panství tureckého musil sobě patriarcha cařihradský důstojnosť svou od sultana koupiti a sice za slušný peníz. Roku 1573. obnášela již summa, kterou musil patriarcha sultanovi vyplatiti, 6000 dukátů; později však se tato summa zpateronásobnila. Vedle toho však byl patriarcha ještě povinen udělovati „dary" ministrům a milcům sultanovým. Když však byl potvrzen, patriarcha zase přičiňoval se o to, aby sobě nahradil, zač si důstojnosť svou koupil. Činil to tak, že biskupství sobě podřízená v pravém slova smyslu prodával. Každé biskupství mu z pravidla vynášelo kolem 4000 dukátů! Podobný obchod provozovali zase biskupové s podřízenými sobě farními úřady a církevními úřady v klášteřích. Jaké osobnosti se za takových okolností dostávaly k nejvyšším úřadům, jak takovéto „obsazování" míst působilo na lid nemilosrdně a bezohledně vyssávaný, člověk si ani nepomyslí. Vždyť biskupové přes to, že poplatek tak vysoký odváděli patriarchovi, žili ještě jako knížata, v nádheře a přepychu!

Církevní nadvlády své hleděli Řekové využitkovati krom toho ještě také k tomu, aby uskutečnili zamilovaný svůj plán, aby totiž Bulhary úplně pořečtili. Řekové nezapomínali, že národ jejich míval druhdy císařský trůn v Cařihradě v rukou svých, a oddávali se naději, že se časové ti zase vrátí. Odtud jich snaha zjednati živlu řeckému na poloostrově balkanském rozhodnou převahu, hlavně ovšem pořečtěním Bulharů. Chtěli pořečťováním docíliti toho, co se byzanckým císařům nepodařilo zbraní. Aby

cíle svého dosáhli tím snáze, obsazována všechna důležitější místa jenom Řeky. Na stolce biskupské dosazováni jenom Řekové a řečtí biskupové vysvěcovali na kněžství jenom Řeky. Řečtina byla vyučovacím jazykem v jediném kněžském semináři, jejž vydržoval patriarcha. Mnozí kněží, ač měli působiti mezi lidem slovanským, jazyka slovanského vůbec byli neznalí. S řeckými duchovními dostávaly se mezi lid také řecké kostelní knihy; knihy slovanské byly odevšad vypuzovány. Slovanským jazykem konány služby Boží jenom na vesnicích a i odtud jazyk slovanský z chrámu čím dále tím více mizel.

Až do polovice předešlého století zachovala se ještě dvě bulharská arcibiskupství, jako na př. patriarchie v Ochridě. Roku 1747. padli však i tito zbytkové starobulharské církve úkladům řeckým za oběť. Roku toho byla obě arcibiskupství zároveň se srbským biskupstvím v Peći (Ipek) samostatnosti své zbavena a sloučena s patriarchátem cařihradským. Od okamžiku toho nabývali Řekové převahy čím dále tím větší. Jazykem vzdělaných tříd a jazykem života vědeckého stala se řečtina a na školách vyučováno jenom řecky. Konečný následek toho všeho byl, že neuměl skoro nikdo bulharsky čísti ani psáti, a kdo chtěl bulharsky psáti, používal k tomu písma řeckého, jež ovšem k naznačení všech bulharských zvuků nevystačovalo. I na školách vesnických — těch bylo však velmi málo — vyučováno řecky a děti nuceny tam učiti se katechismu jazykem, jemuž ani za mák nerozuměly. I slovanským světcům vypovězena od Řeků vojna; apoštolové slovanští, Cyrill a Methoděj, vyškrtnuti prostě z kalendáře. Knihy slovanské, kde jaké nalezeny, páleny, a biskupové řečtí se tím chlubili, když se jim podařilo vypátrati někde nějakou klášterní knihovnu slovanskou, že ji spálili. [16])

Že Bulhaři nepozbyli za takových okolností národního svého vědomí úplně, že v nich nebyly na dobro vyhlazeny vzpomínky na někdejší politickou samostatnosť a církevní neodvislosť od Cařihradu, že sobě zachovali onu svěžesť a sílu netoliko ducha nýbrž i těla, jakou při nich shledáváme, je opravdu pozoruhodno. Snad tím, že Bulhar veden jsa zrovna instinktivně snahou po sebezachování, jevil vždy proti všemu, co řeckého, největší odpor, a třeba řečtina byla do něho zrovna vtloukána, zapomínal ji, jakmile ze školy vystoupil. V tom Bulharům nemohli brániti ani Turci, kteří všemožně podporovali Řeky v jich záměrech protibulharských, dobře vědouce, že dovedou udržeti na uzdě pouze národ neuvědomělý. Jestliže Řekové pracovali o to, aby se Bulharům dostalo co nejméně vzdělání, pomáhali jim v tom Turci jsouce přesvědčeni, že by vzděláním probudila se v Bulharech pýcha a cit národní, což kdyby se stalo, že by panství jejich mezi Bulhary bylo na krátce. To, t. j. nedostatek vzdělání, jedna příčina, proč se nevědělo, že jsou v Macedonii Bulhaři. Částečná vina toho

[16]) Viz o tom více ve zmíněném už článku „Bulharien" atd., v časopise „Die kathol. Missionen" 1885.

však spočívá i na Bulharech samých. Evropanů, kteří Macedonii navštívili a prozkoumali, nebylo tak příliš mnoho. Většina z nich však nebyla znalá jazyka bulharského a tak odňala cizinci možnosť obcovati s lidem. Kromě toho však i Bulhaři nabyvše prodlením věků velmi smutných zkušeností nedůvěřovali a nedůvěřují každému cizinci, který k nim zavítá, majíce obavu, aby to nebyl nějaký tajný turecký vyslanec či vyzvědač nebo nějaký cizí špekulant? Z té příčiny ne každému povědí, co v ňadrech svých tají. Za takových okolností bylo Řekům ovšem snadno hlásati do světa, že v Macedonii jsou samí Řekové, a hlasu jejich dáváno víry tím ochotněji, čím větší byly sympathie, které Evropa k Řekům již pro klassickou jich minulosť měla a dosud má.

V době nejnovější však se věci poněkud změnily. Bulhaři stali se uvědomělými a kdežto jindy o nich psali cizinci, píší nyní a šíří vědomosti o sobě sami. Vzdělání si u nich dobývá půdy den ze dne širší; oč ho přibývá, o to, ne-li ještě o více, ubývá vlivu řeckého i v krajích, kde vedle Bulharů přebývají Řekové. Počet bulharských škol vzrůstá neustále a z chrámů mizí řečtina, ba velikou většinou již zmizela. Pro školu činí Bulhaři velmi mnoho, pro školu přinášejí oběti, jaké vídáme pouze u národů na vysokém stupni vzdělanosti stojících. Menší a chudší obce v Macedonii bývají v té příčině podporovány mravně i hmotně obcemi většími a bohatšími. V tom vyniká zvláště město Veles, jež Turci jmenují Kjuprili. Přese vši chudobu svých vlastních obyvatel město Veles podporuje města Sturmici, Geogeli, Tikneš a j. Aby dali synům svým vyššího a dokonalejšího vzdělání, nežli ho mohou dosíci na obyčejných školách domácích, posýlají je bohatší Bulhaři macedonští do ciziny, aby se tam na dobrých školách vzdělali. Ti pak, vrátivše se do své vlasti, působí blahodárně, pracujíce a šiříce osvětu mezi lidem svým. Péče o školy a vzdělání odměňuje se tak nejzdárnějším ovocem.

## Halič v číslech.

Dr. Tadeáš Rutowski vydal ve Lvově zajímavou publikaci p. n. „Rocznik statystyki Galicyi“ za r. 1886. (seš. I.), z níž vyjímáme následující data Haliče se dotýkající.

Prostranství Haliče obnáší 78.497 kilometrů a činí 26 procent veškerého prostranství Rakouska (bez Uher). Obyvatelstvo čítalo 31. prosince 1885: 6,253.311 obyv. Na 1 kilometr připadá 76 obyv. Dle popisu z r. 1880. obnášelo obyv. Haliče 5.958.907. V tomto počtu bylo katolíků římského obřadu 2.714.977 (45·5 %), „Unitů východního obřadu“ 2,510.408 (42 %), židů 686.596 (11·5 %), evangelíků 40.190 (0·7 %) atd.

Jazykově (dle obcovací řeči) bylo Poláků 3.058.400 (51 %), Rusínů 2.549.707 (43 %), Němců 324.336 [5·5 %]. [1])

[1]) T. j. 40.000 Němců skutečných a okolo 280.000 židů. Ostatní židé přihlásili se k polštině.

Haličtí Poláci mají dvě university: v Krakově a ve Lvově. Krakovská universita čítala ve školním roce 1885.—86. 109 učitelských sil a 1066 posluchačů (v 1. semestru). Náklad obnášel 367.670 zl.

Lvovská universita měla 61 sil učitelských a 1030 posluchačů. Náklad obnášel 177.200 zl.

V Krakově nejčetnější jest fakulta lékařská (přes 400 posluchačů), ve Lvově fakulta právnická (500—600 posl. Ve Lvově fakulty lékařské není).

Polytechnika ve Lvově (inženýrství, stavitelství, mechanika a technologie chemická) čítala 42 sil učitelských, 200 posluchačů. Náklad obnášel 96.250 zl.

Národnostní poměr ve třech haličských školách akademických jevil se r. 1883.—1884. v procentech takto:

| | Poláci | Rusíni | Němci |
|---|---|---|---|
| Universita krakovská . . . . | 97·3 | 2·0 | 0·5 |
| Universita lvovská . . . . . | 64·6 | 25·0 | 0·1 |
| Polytechnika lvovská . . . . | 95·9 | 2·9 | 0·6 |

Na jiných universitách rakouských jest asi 600 posluchačů z Haliče.

Škol středních jest v Haliči 33 (27 gymnasií, 6 realek). Jedno gymnasium připadá na 3000 kilom. čtver. a na 220.000 obyvatelů. Gymnasia mají okolo 12.000, realky 1000 žáků.

Dle vyznání rozdělují se žáci středních škol takto:

| | |
|---|---|
| Katolíků římského obřadu r. 1880 . . | 7180 = 63 % |
| „ „řeckého obřadu“ . . . . | 1939 = 17 % |
| Židů . . . . . . . . . . . . | 2142 = 18 % (!) |

Vzrůst počtu židů v haličských školách středních v desitiletí od r. 1875.—1884. obnáší 81 %.

Odborné školy v Haliči (r. 1884.) poskytují tento přehled:

| Ústav | Počet | Počet učitelů | Frekvence |
|---|---|---|---|
| Seminářů učitelských . . . . . | 9 | 149 | 1155 |
| Škol hospodářských (rolnické, lesnické atd.) . . . . . . . . . | 13 | 86 | 317 |
| Akademie umění v Krakově . . . | 1 | 12 | 105 |
| Škol průmyslových . . . . . . . | 47 | 235 | 4666 |
| Škol hudebních . . . . . . . . | 7 | 31 | 662 |
| Škol akušérských . . . . . . . | 2 | 2 | 64 |
| Jiné odborné školy . . . . . . | 42 | 491 | 2813 |

Lidových (hlavních) škol bylo v Haliči r. 1884. celkem 3387 ve 3855 obcích. Návštěva: 414.000 dětí. Školy vyžadují 1,696.998 zlatých nákladu, 2376 obcí nemá škol.

Škol lidových s polským jazykem jest 1212 = 45 %, s rusínským 1376 = 51 %, s německým 86 = 3 %.

Škol talmudických čili t. zv. chajderů, na kolik jsou úřadům známy, jest přes 1000 (!).

Zajímavé jsou zprávy dra. Rutowského ve příčině poměrů časopiseckých v Haliči. Na př.:

| | Roku | Počet | Vzrůst u porovnání s rokem 1875 |
|---|---|---|---|
| Časopisů polských | 1875. . . . . | 52 | — |
| | 1884. . . . . | 102 | 96 % |
| Časopisů rusínských | 1875. . . . . | 8 | — |
| | 1884. . . . . | 21 | 260 % (!) |
| Časopisů německých | 1875. . . . . | 2 | — |
| | 1884. . . . . | 2 | — (!) |
| Časop. hebrejských | 1875. . . . . | 6 | — |
| | 1884. . . . . | 12 | 100 % (!) |

Roku 1875. rozesláno časopisů 1,164.589 výtisků, roku 1884. 5,922.000.

Roku 1885. vytištěno v Haliči: časopisů polských 4,645.944 výtisků, což činilo 85 % všeho časopisectva v Haliči, rusínských 573.000 (10·6 %), německých 22.690 (0 39 %), hebrejských 193.740 výtisků (3·56 %).

Podle zaměstnání čítá se v Haliči obyvatelstva rolnického 4,419.636 (74 %), průmyslníků 456.502 (7·7 %), kupců 216.864 (3·6 %), úředníků všelikých kategorií 192.814 (3 %), majitelů domů a kapitalistů 99.302 (1·7 %). *J.*

# Koleda čili Koleda-bog.

## Slovanské vánoce

### Pohled do slovanského života.

Od J. A. Voráčka.

(Dokončení.)

Majíce takto přehled obyčejův a obřadů štědrého večera, optáme se bezděky, cože znači ona „bâdna pita“ (štědrovka) nazvaná „Bogovica“ a jak vysvětliti slova hospodářova, při podávání štědrovky a zbytků před obraz Bohorodičky: „neka se nachrani i sv. Bogorodica?“ Již pouhá ta slova utvrzují nás v domnince, že to křesťanský obyčej není, aby se obrazům i jídlo předkládalo. Totéž tanulo na mysli i zvěčnělému Rakovskému,[10]) když nad slovem „bogovica“ se pozastavil, domýšleje se, že tato oběť (opakující se na druhý štědrý večer před Survaki, či Novým rokem) patří vlastně bohu Survovi čili Sivovi. Co se prvého, totiž obětování nějakému božstvu týče, přidávám se k témuž mínění, rozhodně však nesouhlasím, že by ta oběť bohu Sivovi přináležela. Předně nezdá se mi býti ženský rod ve slově „bogovica“ jen tak nahodilý a po druhé proto, že beru doslovně za národní

[10]) Bъlgarska starina, Bukurešt r. 1865., str. 31.

a všeobecnou větu „neka se nachrani i sv. Bogorodica“. Jsou známy sice metamorphosy pohanských bohů a světic v křesťanské svaté, ale příkladu, že by mužské božstvo ženským zaměněno bylo, toho posud jsem se nedočetl. Proto myslím, že v každém případě menší chyby se dopustíme, supponujeme-li místo sv. Bohorodičky — Koledovu matku, známou pod jménem Zlatá Matka. Tato záměna možnější byla tím, že i Zlatá Matka mohla se „bohorodičkou“ neb boži matkou (mrs. bîžja mati) v národu jmenovati.

O slovanskosti štědrovečerních obřadů svědčí mimo jiné i to, že vidíme při večeři otce, nebo nejstaršího v domě, jako „hlavu rodiny“, vykonávajícího slavnostní modlitby a obřady. Okolnosť tato vynikne tím více, když uvážime, že obyčej tento skorem na vlas i na Malé Rusi se doposud uchoval, jak nás o tom následující úryvek koledy ze sbírky Holovackého poučiti může:

„Na svjatyj večer na večereňku,
Oj, daj bože!
Chodit hospodar sam po svîtlicî,
Stavit stolonki u tri rjadonki,
Klade obrusy vse šovkovii,
Klade skljanici vse zolotii
Klade tarîlci vse srîbernii,
Klade nožiki vse staljanii,
Prosit boženka na večereňku atd.

Prosba maloruského hospodáře dochází vyplnění a „boženko“ [= srb. božić; maked. božikь], [11]) který není nikdo jiný než mladý božić Koleda, při jehož příchodu do bytu hospodářova „v jedno víkonce svîtit mu sonce“ a „svîtle sonejko ta sam bożejko“. Kdyby i jiného dokladu nebylo, můžeme na plno věřiti této maloruské koledě, poněvadž vyskýtá se u větve, která ze všech Slovanů nejryzejší upomínky a svědectví z časů dávnověkosti slovanské v plném lesku si uchovala, nehledě prozatím ani k tomu, že i počtem obyvatelstva, nad mnohé větve četnějším, k plné víře nás nabádá, neboť není jedno pro filologa ani pro mythologa, nalézá-li důkazů u dvou větví slovanských, počtem obyvatelstva značně od sebe se lišících. V takovém případu památky velkého národa větším jsou důkazem, nežli jednotlivá slova a obyčeje u národu menšího se vyskytující, který invasím cizí kultury dříve na pospas vydán bývá. „Proto při linguisticko-palaeontologických studiích většího pozoru zasluhují nářečí silná a rozprostraněná, nežli slabá a vymírající, třebas i poslední nezřídka ve svých útrobách oddělné archaismy hluboké dávnověkosti ukrývala.“ [12]) Totéž platí také o národních obyčejích a tradicích. Shoda mezi dvěma a více nářečími větším jest důkazem nežli snad zmínky isolárně se vyskytující. Avšak vraťme se k vlastní úloze. I tu povšimnutí hodný jest přijezd Koledy s nebe na zemi!

[11]) *Kь* rovná se ruskému *č*, srbskému *ć*, bulharskému *štъ*, českému *c*, jako na př. maked. nokj = čes. noc atd.
[12]) A. Budilovič: Первобытные Славяне. Кіев 1878., str. XI.

V okolí Karlova (podle Kanitze a Čolakova) zpívají kolednici „Pochvalil sa dobar junak: snošti (včera) viďah na sedjanka, če (že) si ima dobra koňa, da (že) nadmine jasno sonce. O Koledo!“ A pomácká píseň vypráví o Koledovi:

„Jachnal si kone lestuvica,
lestuvica kone šestukrilca,
ta si forka katu pile (ptáče),
katu pile na visoku,
na visoku, na široku,
na široku i na dlegu,
dur da (nežli) kimněs c desnu joky
prošetal si sita (celá) zeme,
ut kraj zeme du kraj zeme,
ut kraj more du kraj more.“ (Veda, str. 4)

V Čechách uchovala se tradice o Ježiškovi, že jezdí na krásném koníku se zlatými podkovkami a roznáší hodným dětem koledni dárky. Dítky, které byly nehodné, daří — kobyliškami. Za noc navštíví všechny dítky. Tak rychle jezdí.

Možno-li spojiti dřívější dvě zprávy s touto poslední, více již křesťanskou, přesně vymeziti nelze, prvé dvě však dosti jasně ukazují, že Koleda přijíždí koňmo a celou zemi v okamžiku přelétá, by přítomen byl na „bâdna večere“ u každého, kdo mu „kjutec“ pálí. Tato baječná rychlost, s kterou Koleda celý svět objede v jednom dni a noci, sama zřetelně poukazuje ke Slunci, které podle národní tradice až dosud v lidu žijící také v jednom dnu celou zemi obejde („vychází — zapadá“). Epitheton „kone šestukrilca“ není nahodilé. Mimovolně vkrádá se přitom vzpomínka na spřežení a sluneční vůz Heliova syna Phaetonta, jak ho Ovid vylíčil!

Při této příležitosti dovolím si poukázati zejména k jednomu verši ve sbírce Miladinovců, který jako záhada do textu tam se dvakráte vloudil a sice na stránce 45. a 74. Verš ten zní následovně:

„Dojde *ko'a*, dojde lepo vreme.“

Vsuneme-li do slova „ko'a“ podle makedonského nářečí vypuštěné *l*, obdržíme srozumitelnější slovo „kola“. Tím však není ještě odhalen závoj zcela, třebas i číslo při slovese grammaticky shodovalo se se subjektem „kola“, které znamená „vůz“. Smysl vyžaduje cosi jiného a klíč k tomuto zámku nenajdeme jináče, než když malé *k* transskribujeme k vůli zřetelnosti velkým *K*. Na pohled smělého toho kroku lekati se netřeba, povážíme-li, že strnulý tento tvar uchoval se v písních necítěn více národem, jak o tom na různých stranách přesvědčení jsem nabyl. Ano věřím, že i bratři Miladinovci v transskripci toho slova netušili a necítili hluboký význam jeho. Že pak pořekadlo toto starého jest původu a velice rozprostraněno bylo, o tom nejmenší pochyby nebude, uvážíme-li, že takřka mrtvé přece do našich dob se uchovalo. Podle mého mínění sluší tedy interpretovati tento verš slovy: „dojde Kola (= skr. Koleda), dojde lepo vreme (čas = (saison).“

Podle toho znamenalo by „Koleda“ svátek boha „Kola“, kterýž po slovansky mohl zníti „Kolin“ nebo „Kolen-dan = den“ a skrácenė Koleda,[13]) podle analogie „Sirin-den“, „Pъrvin-den“, „Vitin-den“ atd. V tom pak utvrzuje nás domněnka slovutného jazykozpytce Geitlera, který již před šesti lety k téže myšlénce po jiné cestě dospěl, když praví: „Byl i polabský kmen Koledicû. Je-li to již s jistotou dokázáno, že Koleda vzniklo z latinského calendae? Snad znamená koleda původně kolo sluneční (kolъda. řeck. καλινδέω = váleti, koláceti). Dle těchto písní (Veda Slavjan) zove se „kolo“, t. j. tanec, který děvčata tančí při slavnosti letního slunovratu, „хору коледиту“ (= tanec koledni), tanec „kola“. Ano zdá se, jakoby se slovo „kola“ ve významu jihoslovanským jazykům vlastním pojilo s kolem slunečním, jemuž ta slavnosť posvěcena. Za příklad, že jihoslovanské jazyky znají se k tomu, uvedu z novobulharštiny pouze národní výraz „ogneno kolelo“ na místo slunce (= soleil; v. Bogorov: Rečnik). Název tento odchyluje se zřejmě od indoevropského kořene jevícího se v sanskr. sûr, litev. saule, lat. sol, starobulh. слъньце, rusk. солнце, novobulh. слънце, slovinské solnce, české slunce, polské słońce, srb. сунце, něm. Sonne atd. Za to však pozoruhodna je snaha naznačiti slovem kruhový tvar slunce jak tomu „kolelo“ zřejmě nasvědčuje. K tomu podotknu ještě, že v Čechách nazývá se drobné pečivo, mající tvar kruhový, „kolenec“ (= preclík). Týž druh „kolenců“ peče se o Koledě i v Bulharsku, jmenuje se však „kravaj“ nebo zdrobněle „kravajče“. Těmito „kravaji“ obdařují se koledníci a v každé kâště mají je přichystané. Pekaři pekou jich značné množství. V jinou dobu jich nepekou.

Dle toho vidí se kultus boha Koledy dosti zjevným i u Slovanů, kteří polohou i dějinami nejvíce od sebe vzdáleni jsou. jako u Čechů, Bulharů, Malorusů atd.

Nemalým podivem nás naplňuje, že u Srbů, kteří v přímém styků mohli býti s Řeky i Římany (ovšem v době pozdější), památky koledních písní nejskrovnější jsou, ačkoli i tam podle Vuka (Rěč. str. 321.) uchoval se popěvek, který hospodyně zpívají, aby jim krávy hodně dojily a mohly vykoupati malého boha a božiče. (Da okupam, koledo, malog boga, koledo, i božitja, koledo.) Okolnosť tato, nesvědčí-li positivně proti latinské a řecké theorii o slově Koleda, tedy jistě ji nepodporuje.

Shrneme-li všechny zprávy o Koledě, nabudeme následujícího resultatu:

1. Všechny kmeny slovanské zachovaly si více nebo méně vzpomínku na božiče Koledu.

2. Nejvíce tradic uchovalo se u Malorusů, kteří zachovali si, jak se všeobecně uznává, nejčistší a nejryzejší vzpomínky a svědectví z doby praslovanské.

---

[13]) Srovn. franc. lundi = Lunae dies, mardi = Martis dies, mercredi = Mercurii dies atd. Dále slov. sreda, česk. středa.

3. Vyskýtá se svědectví Kyrilla Turovského, kazatele XII. věku, „že příště nebudou se jmenovati bohové živlů, ani slunce, ani měsíc“.[14]) Dle toho bylo tedy slunce aspoň u některých Slovanů v uctívání.

4. Slovo „Koleda“ jest ryze národní a dle zákonů všech slovanských nářečí upraveno, ač etymologie jeho zaručena není.

5. Národní obyčeje a obřady v té době jsou rázu slovanského.

6. Koleda jest bohem slunce, jehož domnělým pohybem stávají se proměny v přírodě, známé pod jménem ročních období, dle nichž, jako staroitalský Janus, jest i bohem času a jako Janus nový rok otvírá a první měsíc po něm „Januarius“ až dosud se nazývá, tak podobně i slovanský Koleda ohlašuje svým příjezdem nový rok, jak tomu četná hádání a blahopřání nasvědčovati se zdají.

7. Doba nového roku spadá v zimní slunovrat, tedy v dobu, kdy skutečně slunce se obrozuje a „sestupuje na zemi“. Dále i jména slovanských měsíců, jak je J. Erben seřadil (Č. Č. M.) podle ročních saison jména svá mají.

8. Podle mnohých okolností zdá se personifikace boha slunce indoevropského původu a jelikož na všech místech jaro ve své obrozující se síle nepočíná stejně, podobá se pravdě, že i nový rok kolísal mezi zimním slunovratem a pravým počátkem jara až do 21. března, kterýžto den až dosud lid „prvým jarním dnem“ nazývá. V Čechách nazývá lid již 19. březen prvním jarním dnem. S tím shoduje se i lat. zpráva, „že za starších dob byl prvním měsícem roku březen, jehožto idy (idus) lid podobně slavil, jako se později slavily Kalendy Januaria; při tom projevoval jeden druhému přání, aby tento rok a ještě mnohá léta ve zdraví a štěstí mu popřáno bylo prožiti (ut annare perennareque commode liceat), z kterýchžto slov utvořilo se později Anna Perenna co jméno zvláštní bohyně, jejíž význam rozličně se udával (Macrob. sat. I., 12.; Ovid. Fast. III., 146., 528.).“ [15])

Podle všech těch a jiných ještě okolností lze míti za to, že Kolja nebo Koleda místo měl na Olympu slovanském Zdali však u všech větví ctěn byl, po ten čas rozhodnouti nelze. Rozhodnouti nelze též, u které větve nejvíce se ctil. Jiná však jest otázka, jak srovnati vše s rukopisem, kde výslovně stojí „Солнце царь, сынъ Свароговъ, ѥже ѥстъ Дажьбогъ“. Měli bychom tedy pro jednoho boha dvě jména a sice Dažbog [deus dator], [16]) jenž byl synem nejvyššího boha a pána nebes Svaroga, a druhé Koleda, který nazývá se mladým bohem a je synem Zlaté Matky. O prvém známo, že stála jeho socha v Kyjevě, o druhém pak vypráví rhodopská píseň, že sestoupil „фъ гора фъ Белита“ a zasedá pod „vyšním drvem“, kde mu i oběti kláli. Belita podle kommentáře Golagonova značí svatá „кадѣ-то само неоженети-те ходили, а другъ нѣкой не ходилъ“. (V. Sl. 215.) Či by snad Koleda byl cizím vlivem nahradil slovanského

[14]) Srovn. L. Leger: O slovanské mythologii. „Slov. sborn.“ II., str. 441.
[15]) Leo Fr. Saska: Mythologie Řeků a Římanů. 1867., str. 215.
[16]) Viz Jagićův článek v „Arch. für Sl Ph.“ V. I.

Dažboga i s jeho kultem? Jaká by však byla toho příčina, aby pohanský Dažbog změnil se v rovněž pohanského Koledu. Či snad jiný byl mezi nimi rozdíl a hranice? Otázky tyto neodpadnou ani tehdy, připustíme-li, že Koleda vzniklo z lat. Calendae. Latinské pořekadlo „ad Calendas graecas“ svědčí, že u Řeků prvý den v měsíci tak se nenazýval. Slovák řekl by „na sv. Vida, čo nebude nikda“. (Kollár, Zp. I., 4.)

Zbývá nám ještě zaznamenati, že u Velkorusů zachovala se tradice o mythickém bohu Ovseňu; který opěvá se na místo Koledy a podle něhož i písně „Ovseňovými“ slují. Jeho příjezd s novým rokem opěvá píseň takto:

„Mostoček mostili,
suknóm ustilali,
gvozdmi ubivali.
Oj, Ovseň! Oj, Ovseň!

Komuž, komu jechať
po tomu mostočku? —
Jechať tam Ovseňu,
da novomu godu.
Oj, Ovseň! Oj, Ovseň!

Na čem jemu jechať?
Na sivěnkoj svinkě
Čem pogoňati?“
Živym poroseňkom“ atd.

Tím doplnili jsme řadu slovanských slunečních božstev na tři, tak že máme nyní Dažboga, Koledu a Ovseňa. Avšak ani toto jméno nemůže nás vývésti z temné mrákoty, nejsouc ještě etymologicky rozjasněno. Jedni vidí v kořenu toho slovo podobnosť se slovem „oves“, opírajíce se při tom o zvyk, který panuje při pění těchto písní, totiž ten, že prozpěvující rozhazují při tom přehoušle obilí v zrnech. Jiní stotožňují je se slovem „Jaseň“, t. j. jasný od sanskr. kořene ush- [ushas = záře]. Významem svým nebyl by než opět bohem slunečním. Zajímavo jest, že přijíždí na „sivěnkoj svinkě“. Podle jiných písní a obřadů obětovali k jeho poctě svini nebo prase. Jak daleče tento kultus rozšířen byl, vysvítá nejlépe z toho, že až posud panuje v Bulharsku obyčej zabíjeti krmené vepře na Koledu a zejména na druhý „bâdný večer“ neschází skorem v žádné zámožnější chalupě při večeři vepřový rosol (huspenina) nebo prasečí hlava. Tím dozvěděli jsme se i, co značí „zlaté prasátko“ běhající po stěně, jak v Čechách matky až doposud dětem, které se nechtějí postiti, hrozí, „že neuvidí večer zlaté prasátko“.

Z toho nejlépe vidno, jak slavný musil to býti svátek u všech Slovanů. Zdali však jednotným jménem svátky ty se nazývaly, určiti po ten čas nelze. Jisto však; že slavnosť tato ještě před rozchodem Slovanů známa byla a že různé názvy pro sluneční bohy teprve později vznikly.

Co se množství slunečních bohů týče, třebas bychom všech jich jmen ve slovanštině neznali, netřeba se pozastavovati příliš

nad tím, uvážíme-li, že i v mythologii jiných národů právě tato síla přírodní, podle různých svých výjevů, [16]) zavdala příčinu k četným personifikacím. U Indů vedle hlavních bohů Indra a Agni „nalézáme řadu bohů, jejichž vzájemná souvislosť jest jasnou okolností tou, že skoro vždy společně a ve vzájemném spojení jmenováni bývají, že jsou silami nebe a po nebi se nalézajících světlých těles."

„K těmto bohům se řadí (nehledě k jiným) Savitar, Sûrya (Sûra, Svar, Sûr), Pûšan, Višņu. Tito všem s předešlými ještě spojeni jsou, avšak nevyskytují se v této podobě v Zendavestě. Všichni jsou postavami boha slunečního, který již ve starých časech se nazýval Âditya" atd. [Č. Č. M. 1874., str. 308 ; Alf. Ludwig a Vsev. Miller: O zoroastr. božství Mithra.] [17])

---

## Z dějin Národního divadla ve Varšavě.

Ze zpomínek **K. Vl. Wójcického.**

(Dokončení.)

Strýc jej přijal srdečně, a Alois oddychnul si po námahách vojenských a po cestě zimní. General staraje se o budoucnosť svého synovce, na němž postřehl neobyčejné schopnosti, vybral mu zaměstnání právnické jakožto nejvýnosnější a opatřil mu místo v kanceláři Jos. Dzierzkowského, advokata tehdáž proslulého

Přechod ze svobodného stavu vojína, plného zápalu, dojmův a nadějí, do tichého, pracovitého, bezbarevného života přikovaného ku stolu mezi folianty akt zaprášených nebyl mladému Żołkowskému snadnou úlohou, aniž přiměřeným jeho schopnosti a charakteru.

Advokat Jos. Dzierzkowski, přísný jeho představený, méně shovívavý věku mladistvému, proslulý nejen učeností, nýbrž i tloušťkou těla, neuměl jinak traktovati své podřízené, nežli bezohlednou přísností a ustavičnou prací.

Takovéto místo a zaměstnání nemohlo tedy Żołkowského ničím poutati, aby v něm setrval. On také skutečně si zošklivil práci, jížto se oddával jen z přinucení, přemýšleje, co by v budoucnosti měl počíti.

Když takto dumal, náhle se rozšířila zpráva, že do Lvova přijel Bogusławski, ředitel národního divadla ve Varšavě, jenž v lednu r. 1795. zdržoval se v hlavním městě království haličského a vladimiřského. S tou radostnou zprávou přišlo mu na mysl: „Kdybych se stal hercem!" Ale zapudil tu myšlénku. Druhého dne se obnovila, a on ji počal více uvažovati, až konečně od něho ve dne v noci neodstupovala.

Bogusławski zatím nezahálel, ač se mu nedostávalo garderoby, zbraní, knihovny a vůbec přístrojů divadelních, kteréž mu

---

[16]) Tak na př.: „Zoroastrismus, podle prof. A. Ludwiga, rozeznával oheň zemský, tělesný, rostlinný, bleskový a nebeský.

[17]) V tomto článku vyskytlé chyby tiskové naznačíme příště.

Němci skoro dva měsíce zdržovali na celním úřadě; uspořádal představení opery „Fraskatanky“. Żołkowski pospíšil do divadla, sdílel všeobecný zápal, súčastnil se potlesku a provolávání v četném posluchačstvu. Za nedlouho měla býti dávána opera „Axur“; náš kancelářský s tlukoucím srdcem očekával tu šťastnou hodinu. Nedivme se tomu; byltě vychován v zástěnku šlechtickém, skrovném, potom v táboře vojenském. Přišed do Lvova, navštěvoval časem polské divadlo řízené Morawským; ale společnosť tato byla slabá, z méně schopných herců složená. Za to v „Axurovi“ vystupovali umělci v celé zemi již chvalně známi. Zpěvačky: Jasińská, Rutkowská, Kossowská; tenoři: Kaczkowski, Nowicki, Rutkowski; basisté: Szczurowski, Każyński, Baranowski a jiní dávali rukojemství důkladných představení. Opera tato byla skutečně nade vše očekávání Żołkowského; náklonnosť jeho ku zaměstnání dramatickému stala se teď jediným předmětem jeho snění. Myšlénku tuto však tajil před svými důvěrnými známými, věda, jaké byly předsudky proti umělcům čili jak tehdáž je nazýváno: hercům. Do Lvova došla zpráva, že ve Varšavě, kde sídlil král Stanislav August, nechtěli zemřelého herce pochovati na hřbitově. Bogusławski, jenž býval účastníkem čtvrtkových obědův učenců v zámku, sotva byl s to vyjednati, že vlivem samého krále mrtvole zemřelého umělce neodepřeli hrobu v zemi posvěcené.

Ještě roku 1795. a následujícího vytrval Żołkowski ve práci těžké a mozolné. R. 1797. byl úmysl jeho nezvratný; jsa přesvědčen, že ani u strýce nedostane dovolení, tím méně u svého představeného, potaji učinil skrovné přípravy, a tajně opustiv Lvov, konal cestu většinou pěšky, až posléze ve Varšavě stanul u cíle svého.

Město přestavši býti sídelním, poskytovalo pohled smutný. Královský zámek byl opuštěn, tichý, a tak i paláce magnátů. Bývalý hluk a život minul, ale divadlu se dařilo; obilí bylo drahé, odbyt snadný a dostatek peněz přiváděl šlechtu vesnickou do Varšavy, a ona také hlavně a jediné podporovala ještě bývalé hlavní město a zabezpečovala trvání národního jeviště.

Národní divadlo bylo tehdáž řízeno znamenitou umělkyní Truskulawskou. Żołkowski byv přijat do její společnosti divadelní, brzy získal takovou oblibu, že každým jeho vystoupením množil se počet jeho ctitelův. Jméno Żołkowského posud neznámé hledáno bylo obecenstvem na každém návěští divadelním; kdykoli vystoupil v některém kuse, divadelní místnosti byly přeplněny. V krátkém čase stal se miláčkem všech obyvatelů Varšavy a všech přátel národního divadla. Jakmile hlas jeho se ozval za kulisami, již nastal v obecenstvu hluk a smích veselý. Kollegové jeho prosili jej pokaždé, aby vystupoval, kdykoli bylo představení ve prospěch jejich, a dramatičtí spisovatelé snažili se pohnouti jej, aby přijal jakoukoli úlohu ve plodech jejich; neboť jako herci byli jisti, že bude divadlo naplněno, tak spisovatelé, že dílo jejich dobře bude přijato. Żołkowski totiž uměl věc bezvýznamnou povznésti a předmět suchý nadchnouti žitím a svěžestí.

Kromě hry na jevišti pracoval pro divadlo i pérem: dramatická literatura byla jím obohacena sedmdesáti čtyřmi kusy, mezi nimiž jsou původní: „Szarlatan“, opera, „Świątynia nudów“, komedie, a několik věcí příležitostných. V zemi se totiž děly změny neočekávané, a divadlo sloučené s ní jediným žitím věrně zrcadlilo události časové. Mnoho také překládal a napodobil, jako: „Wszystkowiedz“; „Dwóch Sieciechów“, „Pałac Lucypera“, „Guwerner“, „Mali protektorowie“, „Kozieł“, „Czaromysł“, „Dwóch Piotrów“, a všecka díla jeho byla dobře přijata, ježto spisovatel sám je nejednou podporoval mocným svým talentem. Humor, řízný vtip mimo divadlo, šlechetnosť charakteru, to vše dodávalo váhy talentu dramatickému. V dobách, kdy vlastenecká literatura dávala leda slabé známky života, ježto jí dusil hluk vojenský, v celé společnosti polské bylo živé slovo vším, zastupujíc knihy a časopisy.

V zemi kolovaly zprávy z bojišť, zvěstující vítězství anebo porážku; každá událosť se šířila touže cestou. Tehdejší časopisy zachovaly v sobě slabý odstín tohoto návalu zpráv, událostí, okamžitých příhod, anekdot brzy hrubých, brzy veselých, brzy plných pravého humoru. K těmto posledním náležely bez odporu tak zvané dowcipki Żołkowského. Na místa, kde umělci před otevřením divadla a po skončené hře se scházeli, tlačili se vždy obyvatelé varšavští a venkované, spisovatelé, vojáci, vzdělaní kupci a řemeslníci, aby spatřili toho umělce a slyšeli jej mluviti. A Żołkowski s plnou svobodou ducha svého, bez přípravy, jaksi mimovolně užíval každé příležitosti, aby vynikal vtipem; sypal anekdoty jako z rukávu, a přítomní hlasitě, srdečně se smáli vtipům velikého umělce. Každé žertovné slovo bylo druhého dne v celé Varšavě opakováno, časopisy roznášely jeho vtipy po zemi, šlechta v zapadlém Polesí, na Pokutí, ve Velkopolsce i Krakově znala odtud jméno Żołkowského, ačkoli muže toho na jevišti nikdy neviděla.

Několik let před svou smrtí v samé síle mužného věku počal Żołkowski cítiti vnitřní, velmi kruté bolesti. Spoléhaje příliš na své zdraví, mnoho si těch bolestí nevšímal, a jen úsměvem odbýval rady starostlivých přátel, aby pomýšlel na pomoc, pokud je čas. Jeviště bylo jeho živlem, od něhož nemohl se odvrátiti: mučen jsa bolestí, vystupoval vždy s tím vlídným obličejem, s tím volným humorem, tak že obecenstvo rozveselené jeho hrou a vtipem, nemohlo postřehnouti vnitřních muk, jaké zkoušel ve chvíli, když celé divadlo se otřásalo od smíchu a potlesku všeobecného. Żołkowski v tom zdaru, v tomto potlesku hledal úlevy a útěchy v bolestech; pochvala veřejná v něm přehlušovala tiché stenání, tiché vzdechy.

Ředitel tehdejšího divadla národního, Ludvík Osiński, staraje se, aby umělce tak znamenitého zachoval divadlu, usnadnil mu cestu do lázní zahraničných. Żołkowski předvídal blízkou smrť svou; odjel do slezských lázní, ale pomoci již nebylo. Navrátiv se vystoupil ještě dvakráte na jevišti, a v síle věku ukončil dni

života svého na počátku září r. 1822. Za šest let po jeho smrti byla vydána původní jeho opera „Szarlatan“ čili „Wskrzeszenie umarłych“ (Varšava 1828.). Je to libretto, k němužto složil hudbu Karel Kurpiński. K vydání tomu byla přidána velmi zdařilá podobizna umělcova se dvojverším:

Mistrzowskim w sztuce swojéj postępując torem,
Był rozkoszą słuchaczów a grających wzorem!

Příjem z prodeje tohoto spisku byl věnován na postavení pomníku Żołkowskému na hřbitově Powązkowském.

Pod stínem vrby, vyrostlé mezi žulovými kameny, na balvanu téhož druhu byl pak vyryt nápis: „Aloizy Gonzaga Żołkowski, artysta i autor dramatyczny, żył lat 45, umarł dnia 11. września 1822. roku.“

Smrt Żołkowského vzbudila nejen ve Varšavě, ale v celé zemi žal všeobecný; byla to totiž osobnost tak vynikající a popularní, že kdokoli chce líčiti společnost polskou z té doby (od r. 1800.—1822.), musí zevrubnější zpomínku tomuto umělci věnovati. A on také pozůstavil ve svých spisech, zvláště humoristických, nemálo výborných črt k líčení té společnosti.

Co do skutečného talentu humoristického byl Josef Zdanowicz bez odporu vyšším nežli Żołkowski, ačkoli neměl takové obliby v obecenstvu, aniž tak slavného jména. Jsa prostředního vzrůstu, skrovný, drobných rysů tváře, velice připomínal Kazimíra Brodzińského svým obličejem i melancholickým vzhledem. Jako dobrý znalec hudby a hudebník vystupoval i v opeře v úlohách charakterních a hlavně komických; ale hlavním jeho polem byla přece komedije. Postačí tu poukázati na úlohu Lisiewicze v „Geldhabovi“ od A. Fredra, anebo Wtorkiewicze v „Přátelích“ od téhož spisovatele. Organ měl slabý, ale přes to zvučný a výborně vycvičený k vyjádření každé myšlénky, každého pocitu.

V řadě vynikajících umělců nelze mlčením pominouti Nowakowského, pozdějšího ředitele divadla lvovského, jenž tak velmi se vyznamenal v kuse prostředního druhu nazvaném „Chłop milionowy“. Písně jeho: „miotły! miotełki!“ opakovaly se tisícerými ústy; z Varšavy jako ptáci po celé zemi se rozletěly rytiny Jana Lewického, na nichžto byl Nowakowski zobrazen v té úloze, jak shrben pod svými „miotełkami“ prozpěvuje rozličné sloky, jež byly pod ním lithografovány. Vystupoval na jevišti našem v několika komediích, ale nepoznali jsme ho v úlohách polonův, ježto Fredro tehdáž ještě nenapsal své Zemsty a nedal nám Cześnika plného života.

K umělcům v komedii náležel Aszperger, jenž v úlohách jemu vlastních mile býval přijat obecenstvem.

V opeře účinkovali tehdáž: Szczurowski, L. A. Dmuszewski, Wejnert, Zdanowicz, Żyliński, Kratzer, pěvkyně: Dmuszewska, Elsnerowa, Aszpergerowa, Mejerowa, Eleonora Stefaniowa, Rywacką, Gładkowską a Wołkowa, kteráž nebyla dlouho při divadle. Balet byl teprve v počátcích. Dne 3. srpna r. 1820. v prvém před-

stavení dáván byl balet od řed. baletního L. Tieryho, totiž Mars a Flora, s hudbou od K. Kurpińského. Obecenstvo sešlo se v četném počtu, aby spatřilo tuto novinku posud nevídanou na jevišti divadla národního. Zvláště byli všickni nadšeni pochodem ozbrojených zástupů Flořiných, t. j. malých děvčátek, táhnoucích děla, z nichžto na Marta a jeho soudruhy v plné zbroji střílela růžemi. Balet tento byl dáván často a vždy s velikým úspěchem.

K této části umění divadelního náleželi: Tiery, Pion Maurycy, přezvaný Moris, Anděla Polichnowska, Ant. Palczewska, Karol. Bizosowa, Ter. Palczewska, Julie Mierzyńska a Dąbrowska.

Polichnowska vystupovala nejdříve jako solistka; ku prvním tanečnicím náležela brzy Ant. Palczewska, její sestra Teresie však přešla ku herečkám dramatickým. Dąbrowska byla proslulá krásou; jméno Mierzyńské pak podnes se zachovalo ve spojení s mazurem, jenž maje vlastní melodiji byl touto tanečnicí tančen s nevýslovným kouzlem a vděkem.

Jako četný kruh nadaných umělců podporoval divadlo národní, tak nemenší jeho podporou byli dva ředitelé opery: Josef Elsner a Karel Kurpiński, zvláště tento, jenž skládal hudbu k operám na slova J. U. Niemcewicze, L. A. Dmuszewského, Żołkowského a j. v.

Jestliže herečky národního divadla mimo kruh svůj málo se účastnily společností, měli za to herci rozsáhlé poměry přátelské a široký kruh ctitelů mimo divadlo. Żołkowski, Kudlicz, Zdanowicz, Dmuszewski, Werowski, Wolski a jiní zacházeli s tehdejšími spisovateli. Kudlicz byl důvěrným přítelem Kazimíra Brodzińského, Żołkowski, Dmuszewski a Bogusławski sami byli spisovateli. Wolski, důkladný znalec jazyka francouzského, ode dávna psal francouzský slovník velikého rozměru.

Tento přátelský poměr herců ku spisovatelům velice prospíval národnímu jevišti; herci pomocí spisovatelů se seznamovali s průběhem a rozvojem literatury nejen domácí, leč i cizí, zvláště v oboru dramatickém — spisovatelé zase získali tím, že se seznamovali s jevištěm a jeho potřebami. Onino podávali myšlénky ku plodům dramatickým, tito je pak uskutečňovali. Taký svazek vidíme zvláště co do zvelebení opery na divadle národním. Kazimír Brodziński s Jos. Elsnerem, velmi nadaným ředitelem opery, pracovali o rhythmice jazyka polského a rozšíření nauky o podkládání veršů hudbě; v tom směru vydali společné dílo.[5]) Brodziński pak sám překládal libretta, taktéž Jan Kruszyński, člen společnosti přátel vědy, a j. v. Dominik Lisiecki s kruhem mladších básníků zkoušel překládati veršem francouzské komedije, jež byly hercům příliš těžké. Jak jedni tak druzí nemajíce na mysli ani nejmenšího zisku, ježto divadlo neplatilo honorarův a tiskař dával celou odměnu několika výtisky; byli tudíž vedeni ryzí chutí

---

[5]) Prvá část jeho, nazvaná „O metryczności i rytmiczności języka polskiego“ vyšla ve Varšavě r. 1818

podporovati národní divadlo, poněvadž v tom viděli užitek plynoucí celému obecenstvu.

Osiński, přejav ředitelství národního divadla, seznamoval obecenstvo s výtečnými plody dramatické literatury francouzské, ale zároveň i s původními truchlohrami Aloisa Felińského, Frant. Wężyka, s komedijemi a dramaty J. U. Niemcewicze. Nynější kritikové vytýkají veliké chyby polským truchlohrám klassickým. General Sokolnicki vystoupil v Pamiętniku Warszavském se zvláštní kritikou, totiž veršem i prosou psanou, a v té právě vytýkal Ludv. Kropińskému, že ve své „Ludgardě" nepochopil dějin domácích. Nechceme hájiti těch truchloher, nýbrž povíme jen tolik, že svého času vzbudily takový zápal a nadšení, jako arcidíla nynější; ano obecenstvo umělo si snad více libovati v takových scenách, v nichž objevilo krásu, sílu anebo pravdu v rouše poetickém; učilo se jim na paměť a se zalibou je opakovalo. Ne tak často dbalo o vnější formu, jako spíše se spokojovalo s obsahem, jenž dotýkal se srdce i ducha společnosti té doby.

Nejlepší toho důkaz měli jsme ve truchlohře „Żołkiewski pod Cecorą" od Ignáce Humnického. Je to plod mnohem slabší dramat F. Wężyka a Felińského, ale na prvé představení byl orchestr vyprázdněn a jeho místo zaujalo obecenstvo divadelní.

Měli jsme mnoho veršovaných překladů komedijí, zvláště z francouzštiny. Moliére byl na jevišti varšavském často předváděn ve překladech F. S. Dmochowského a Fr. Kowalského, a Kudlicz v úloze Lakomce byl odměněn hromovým potleskem. Před námi samými již po roce 1830. vystoupil tento znamenitý umělec v téže úloze, spoléhaje na dřívější přízeň obecenstva, ale chladné přijetí jej přesvědčilo, že Moliére se již pro naše časy nehodí.

Konečně objevil se na našem jevišti Alex. Fredro se svými původními komedijemi. Nemalá jich řada byla představována v divadle národním: „Geldhab", „Cudzoziemszczyzna", „Mąż i żona", „Przyjaciele", „Damy i husarzy". „Zrzędność i przekora", „Pierwsza lepsza", „List" a „Panieńskie śluby". Nejvíce se z nich líbila jen „Cudzoziemszczyzna" a Dmuszewski v úloze Radosta Celkem přijímalo však obecenstvo práce Fredrovy dosti chladně.

Neznáme jiné příčiny této chladnosti kromě té, že Fredro líčil ještě příliš živé vzory a obrazy polské společnosti. V době, kdy tento spisovatel vystoupil, mladé hlavy již byly plny romantismu. Ballady a romány plné sentimentalnosti německé, a Werther Götheův (přeložený Kaz. Brodzińským) zastupovaly pastýřské povídky Florianovy a milostně-rytířské útvory paní de Genlis.

Ačkoli divadlo, řízené horlivým ctitelem literatury francouzské, nepředstavovalo původních komedijí jednoho z nejlepších spisovatelů dramatických, totiž Fr. Zabłockého, ani Drozdowského z konce 18. století, mimovolně, znenáhla počalo podléhati novým proudům, vanoucím ze Západu. Dramata romantického obsahu *)

*) Schillerova „Panna Orleanská" a „Matka rodu Dobratyńských".

objevila se na jevišti národního divadla dříve, nežli romantická poesie se vyskytovala ve knihách.

Roku 1818. napsal Frant. Morawski ve prospěch Spolku dobročinnosti lyrickou scénu „Sen básníkův“, v nížto vystoupil básník drže v rukou básně Homerovy a Ossianovy, sám nevěda, komu by měl přiznati přednosť. Výstup tento učinil hluboký dojem na mladší generaci, kterážto si vzpomínala na Ossianovy básně, přeložené Krasickým, Kniaźninem, Tymienieckým. Počali jsme je pilně čísti, ježto jsme Homera dobře znali ještě ze škol, zvláště Iliadu ve zdařilém překladě od Fr. Dmochowského. Shledávali jsme u toho pěvce Kaledonie vždy nové krásy, a co je hlavní věc: on mluvil k srdci, a každý, jak dobře pravil Morawski, jeho citem byl dojat.

Nové červánky ranní počaly prosvitati na obzoru duševním.

# Michal Hórnik.

## Kus historie lužické práce

**Napsal A. Černý.**

(Pokračování.)

## II.

(Návrat do vlasti. — V „Matici“. — Hlavní směry Hórnikovy vědecké činnosti. — Vývoj lužických pravopisů. — Hórnikovy práce v „Časopise“, směřující k opravě pravopisu. — Trojí směr jeho snah o sjednocení Srbů ve spisovném jazyce. — Literarně historické práce v „Časopise“. — Sběratel plodů národní poesie. — Redaktorem „Časopisu“. — Předsedou „Matice“. — Národním vůdcem.)

Hórnik navrátil se tedy do vlasti, aby se zde ujal díla, jež na něho čekalo. Dne 24. září 1856. vysvěcen byl na kněze i stal se katechetou a kaplanem při německém děkanském chrámu sv. Petra v Budyšíně, jímž byl až do r. 1861., pobyv pouze čtvrť léta jako pomocný kaplan v Šěrachově (Schirgiswalde) r. 1858. Okolnosť, že usazen vlastenec rázu Hórnikova trvale ve středu života lužického, v Budyšíně, sluší nazvati jen šťastnou pro národní zájmy srbské. Hórnik dostal se do svého živlu i jest od těch dob súčastněn každého sebe menšího hnutí ve prospěch lužického probuzení. Jméno nejen církevního, než i národního tohoto kněze vine se od té doby jako zlatá niť dějinami lužické literatury, lužického života národního.

Hórnik byl již od roku 1848. členem „Matice srbské“, tedy téměř od jejího založení (1847.), v Praze osvědčil se výborným vůdcem studujících tam Srbů, byl již po kolik let v živém spojení s prvními patrioty lužickými, Smoleřem, Bukem a Pfulem, účastniv se prvých kroků jejich na opravu pravopisu, ukázal celým svým dosavadním působením ryzí srdce vlastenecké, svými pak pracemi v „Časopise“ a v „Serbských Nowinách“ totéž — což divu, že, sotva se vrátil do vlasti a usazen v Budyšíně, zvolen byl za člena výboru matičního, jehož údem pak na vždy zůstal. Od r 1857. působí nepřetržitě až na naše dny v důležitém „před-

sydstwě". Mužové výboru „Matice srbské" zasluhují, aby zlatým písmem vepsáni byli ve knihu dějin lužického probuzení — jeť Matice právě pro toto probuzení ústav dosahu ohromného a členové jejího předsednictví, tedy její vůdcové, jsou tudíž zároveň vůdci národního hnutí lužicko-srbského. Plnou měrou zasluhuje si trvalé a vděčné vzpomínky svého lidu Michal Hórnik pro své působení v předsednictví nejdůležitější instituce jeho — to dokazuje veškera zdatná činnosť jeho na poli tom, kterouž věrnými rysy nastíniti se pokusíme.

Nejskvělejším důkazem a pomníkem prací Hórnikových v Matici jest „Časopis" matiční s onou imposantní řadou článků, z jeho péra pochodících. V „Časopise" uložil Hórnik největší část výsledků svých bedlivých studií literarních, filologických i historických, v něm kotví největší část významu jeho v literatuře lužicko-srbské. Prohlížejme zelené ty sešitky ode chvíle, kdy první z nich r. 1848. vyšel, a žasněme nad neunavností píle „tichého genia lužických Srbův", jak můžeme vším právem stříbrovlasého kněze nazvati...

První článek, jejž v „Časopise" uveřejnil, byl vytištěn roku 1855. pod názvem „Hdźe mamy ó pisać?" i týkal se, jak z názvu toho patrno, otázek grammatiky a orthografie srbské. Jím ukázal kritickou znalosť jazyka srbského, jakož i jiných slovanských nářečí (hlavně českého, ruského, polského) a cizích jazyků (německého, anglického, francouzského), i postavil se rázem v řady (ovšem řídké) nejpřednějších jazykozpytců lužických. Hlasu jeho bylo od té doby dbáno jako hlasu autority filologické. Článek ten vydal, jak patrno, v době studií universitních — po roce ukončil Hórnik studia i mohl více psáti. Již roku 1857. počíná uveřejňovati „Zastarske drobnički" (Historické drobnosti), v nichž podává zajímavé podrobnosti příspěvkem k historii hlavně kulturní, najmě literarní lužických Srbů. Určitěji jako literarní historik vystoupil roku příštího, 1858., počav psáti „Žiwjenjopisne listki" (Životopisné lístky), jimž toto v úvodě předeslal: „Poněvadž je tento ‚Časopis', jak se zdá, archivem literarní a kulturní historie lužických Srbův, sluší do něho i životopisy takových Srbů, kteří v našem písemnictví pracovali anebo jiným způsobem o ně zasloužilými se stali... Naše ‚Lístky' mají posvěceny býti zasloužilým dávným vlastencům a Srbům, kteří nejsou anebo nebyli v Matici. Tato gallerie bude pak obsahovati větší neb menší obrázky, pokud bude možno prameny vyslíditi." Počíná pak významně dvěma z prvních zákopníků národních idei ve slovanské Lužici: s Dolnolužičanem Janem Chojnanem a s Hornolužičanem Jakubem Ticinem. Příštího roku 1859. podal tré článků do „Časopisu", z nichž nyní pojmenujeme stať „Hieronym Megiser a jeho słownik".

Těmito články zahájil Hórnik všecky směry své činnosti vědecké. Článkem prvým vystupuje hlavně jako oprávce pravopisu, druhým a třetím jako historik, hlavně literarní, posledním jako slovnikář. Ze všech však vane a tedy všem jest jakýmsi spojo-

vacím tmelem snaha po opravě pravopisu a vůbec úpravě spisovného jazyka.

Článků, pojednávajících o pravopise srbském buď výhradně, buď příležitostně, jako mimochodem, napsal pak do „Časopisu" hezký počet. Jelikož pak tato jeho činnosť jest jaksi životním úkolem jeho a tedy pro vyznačení rázu jeho působnosti předůležita, bude tuto na místě obšírněji o ní pojednati a k lepšímu porozumění stručné dějiny vývoje lužického pravopisu předeslati.

Prvé knihy lužické od Dolnolužičanů Albina Mollera, Ondřeje (Handrija) Tharea a Hornolužičana Vácslava Worjecha (Warichia) nebyly psány vlastně žádným pravopisem, nýbrž různopisem v plném slova toho významu. Určitých pravidel jejich pravopisu nelze vytknouti, psaliť často jedno a totéž slovo třeba na téže straně různým způsobem. Vůbec byl jejich způsob psaní podivný. Značilť na př. Moller hlásku „ž" spřežkou „ſſ", Worjech a Tharaeus tutéž hlásku znamenali „ſch". Jak již z těchto nepatrných příkladů patrno, vzaty jsou elementy prvních lužických způsobů psaní z němčiny — nikdo z prvých těch spisovatelů nepřihlížel, jak by přirozeno bylo, k ostatním slovanským řečem. Znamenitý krok ku předu pozorujeme ve druhém pravopise hornolužickém. Míním tu pravopis Michala Brancela, evangelického duchovního v Budestecích. Pravopis jeho byl prvý lužický pravopis analogický, sestavený na základě češtiny a polštiny, nikoliv na základě němčiny, jako pravopis Warichiův. M. Brancel byl první, jenž užíval znamének „*š, cž* a *dž*", který po příkladě jiných Slovanů psal *c* místo německého „ʒ", který psal *z* místo německého „ſ", *s* místo „ß" a jenž psal *ĕ*. Pravopis jeho byl, možno tvrditi, na jeho dobu znamenitý, velice nynějšímu analogickému podobný. Téhož pravopisu užíval i syn jeho, učený Abraham Brancel či Frencel (pod kterýmž jménem známějším jest). Škoda, že první spisovatelé lužičtí tohoto pěkného pravopisu tak málo užívali, čehož příčinou bylo mimo jiné také asi to, že původce pravopisu toho, Michal Brancel, sám první jej opustil, přijav divoký pravopis Bierlingův. Zachariáš Bierling (Běrling), posléze evang. farář v Poršicích, sestavil třetí pravopis hornolužických Srbův a podal jej veřejnosti ve spise „Didascalia seu orthographia Vandalica" (1689.). Knihou svojí zavlekl Běrling znovu německý způsob do lužického pravopisu — ale spolu přivedl do lužické literatury dvojakosť pravopisu, což jest nesmazatelnou vinou, neboť dvojakosť ona byla vždy písemnictví lužickému ke škodě, boje z ní povstalé rozvlňovaly klidnou hladinu literatury a zadržovaly postup její. Až do té doby psali všichni hornolužičtí Srbové skoro týmž pravopisem. U katolíků podržel Brancelův pravopis Jakub Ticin, poslovanštiv jej ještě rázněji a grammaticky jej zdokonaliv knihou „Principia linguae Vendicae" (1679. v Praze). Jeho snahu po přizpůsobení pravopisu srbského ostatním pravopisům slovanským charakterisují nejlépe jeho slova: „Accedit, quod nostra (lingua) Soror sit Bohemicae, ut pote ex eadem Matre Slavica originem trahens, ac proinde congruum est, ut iisdem characteribus utatur!" — Od Běrlinga

vyvíjely se dva pravopisy hornolužické vedle sebe: katolický (= podjanski) a evangelický. Evangelický pravopis ještě více poněmčil Jiří Matej (nebo, jak sám se psal, Georgio Matthaei) v knize „Wendische Grammatica“ (1721.). Starým pravopisem katolickým psal Jurij Hawštyn Swětlik (1650.—1729.), jenž odchýlil se bohužel od jednoduchého pravopisu Ticinova. Psal na příklad *cz* místo „c“, *cż* místo Ticinova „ć“ (nynějšího ć) atd. Pravopisu jeho užíval později Tecelin Mět, i nazývali někteří starý ten katolický pravopis Tecelinovým — ovšem mylně, neboť vlastně Světlikovým slouti má. Ku konci minulého století klesl tak hrozně obojí pravopis lužický jako nikdy. Nejsmutnějším příkladem takového bídného pravopisu a ještě bídnějšího jazyka lužického mohou býti tenkrát vydané planety srbské. V tak smutném stavu uzřelo lužickou literaturu XIX. století. Zásluhu o nový obrat k lepšímu mají mimo jiné hlavně Handrij Lubjenski a později H. Zejleř, kteří počali pravopis srbský všelikých neleposti zbavovati a jej zlepšovali. Působení to nebylo však ještě tak rozhodné jako působení Jordana, Smoleře, Pfula, Buka a — Hórnika, které v letech čtyřicátých počalo.

Ve své obnovené „Serbské Jutničce“ (v druhé polovici roku 1842) praví J. P. Jordan v úvodním článku „Što abo kak“ (Co anebo kterak): „... Aby pak nám i obyčejný člověk rozuměl, vymyslili jsme pravopis, sestavený z katolického a evangelického, ale již i novému. docela opravenému pravopisu se přibližující, podobný, jako jest v nejnověji vydaných našich knihách, na př. v Jordanově srbské mluvnici, ve Smoleřových ‚Pěsničkách‘ atd....“ Jordan sestavil tedy se Smoleřem jakýsi přechodný pravopis, jehož v prvém půlletí své „Jutničky“ užíval a o němž se ve článku „Serbske prawjepisanje“ (Serbska Jutnička 1872., str. 8.) určitě vyjadřuje: „... Způsob psaní, ve Smoleřově ‚Malém Srbu‘ a ‚Serbských pěsničkách Wićazec Pětra‘ užívaný, jakož i onen, jejž ‚Jutnička‘ v zašlém půlročníku měla, v tento článek proto se nepojímá, poněvadž byl jen za tím účelem přijat, aby se jím lid ku poznání nové orthografie přiváděl...“

Ale tato nová orthografie byla dosud jednotná jediné v tom, že užívala latinky — jinač se dosti rozcházela, každý spisovatel měl vskutku vlastní pravopis. „... Tak píše Smoleř *je*, Jordan pak *ě* (rěka); Smoleř *zakončenje*, Jordan *zakončeńo* a pod.,“ poznamenává Jordan v onom článku dále.“ To jsou sice jen maličkosti a neznamenají mnoho. Ale i to je obtížno a čím větší nesnáze se novému pravopisu v cestu staví, tím jest žádoucnější, aby opravená orthografie pouze jedna byla. Proto jsme se my se Smoleřem po dlouhém dopisování dohodli, že budeme nyní tak psáti, by jeden ode druha se nelišil.“

„Jordan byl na pravé cestě k sjednocení Srbů v pravopise již tenkrát,“ praví M. Hórnik. — Jeho pravopis podoben jest ve všem téměř nynějšímu katolickému, odchyluje se od něho pouze označováním měkkosti čárkou též před vokaly. Byla to věru pro srbskou literaturu škoda, že ostatní spisovatelé téměř všichni vzdalo-

vali se jeho způsobu psaní, přidržujíce se houževnatě, konservativně starého špatného pravopisu. Jordan, rozmrzen různými nezdary (k nimž patřilo nepřijetí jeho pravopisu, založení „Tydźeńských Nowin“ proti „Jutničce“ a nutné konečně zaniknutí této), opustil Lužici a odebral se do Lipska, aby zde založil „Slavische Jahrbücher“ a později stolici slovanských literatur přijal. Po něm zůstal pracovníkem na poli opravení pravopisu Smoleř, k němuž se při založení Matice dr. Pful a Jak. Buk přidali. Jich prvým skutkem bylo, že počali tisknouti matiční „Časopis“ pravopisem analogickým po umluveném způsobu. Pravopis ten počal vykládati Smoleř hned v I. sešitě „Časopisu“ ve čl. „Serbski Abejcej“. Obšírně vyložen v seš. II. drem. Pfulem ve článku „Hornołužiski serbski prawopis z krótkim ryčničnym přehladom“, v jehož úvodě vzpomíná spisovatel na veliké zásluhy Jordanovy takto: „Do slovanské mluvnice a zvláště ve sloveso vrhl Čech Dobrovský první světlo, které u nás krajan náš dr. Jordan ve svých filologických spisech rozšiřuje, což zde vděčně připomínáme.“

Takovým pravopisem tištěn „Časopis“ po tři léta, ačkoli ne ke spokojenosti všechněch. Nebylo v něm zajisté vše dobré i přihlásil se brzo mladistvý M. Hórnik s návrhem na nové opravy v pravopise tom. O návrhu tom jsme již promluvili a také víme, jaký byl jeho následek.

Návrhy Hórnikovy z části přijaty a on nepřestal zanášeti se studiemi k dalším opravám. Roku 1855. vyšel vážný jeho článek, nahoře připomenutý, „Hdźe mamy ó pisać“ — vážný proto, že stanovení zvláštních pravidel pro užívání *ó* bylo skutečně potřebno, neboť v ohledu tom (podobně jako v mnohém jiném) dosud veliká různosť panovala. Důležitý článek ten rozšířil r. 1862. i na dolnolužičtinu statí „Wo *ó* w delnjoserbšćinje“. Mimo to, že stanoví vlastní pravidla o psaní *ó* v dolnolužičtině, odhaluje nový důkaz pro tvrzení, že dolnolužická řeč nejbližší jest kašubštině, bližší ještě než češtině, polštině, ba i než samé hornolužičtině

(Pokračování.)

# K oslavě památky A. S. Puškina.

(1837—1887.)

## I.

## Oslava na Rusi.

Podává **K. Štěpánek.**

(Pokračování.)

V Moskvě rovněž mimo četné panychidy bylo věnováno památce Puškinově zvláštní slavnostní zasedání společnosti přátel ruské slovesnosti dne 1. února ve slavnostní síni university, kde přítomno bylo množství nejčelnějších osob a hojnosť obecenstva. Síň universitní ozdobena květinami a na stole bylo vyvýšeno popr̂sí básníkovo. V sousední

místnosti pak byla vystavena sbírka rukopisů Puškinových a vydání jeho spisů. Sbírka skládala se ze čtyř skříní. V první byl umístěn snímek zápisky Puškinovy k jeho bratru Lvu Sergějeviči, autografy Puškinových básní „Puščinu“ a „Kozák“ (z r. 1815.), „Moři“ (z r. 1824.) a óda „Volnosť“. Mimo to nalézaly se zde snímky z rukopisů Puškinových, vydaných P. V. Anněnkovým, a album Puškinské výstavy roku 1880. Ve druhé skříni byla rozličná vydání spisů Puškinových za jeho života se objevivších, všeho 35 knih; ve třetí bylo vystaveno několik čísel současných Puškinu časopisů s jeho plody a ve čtvrté byla umístěna novější vydání spisů Puškinových.

Zasedání bylo zahájeno předsedou N. S. Tichonravovem. Po zahájení oznámil předseda rozhodnutí společnosti, kterým prohlašuje se v tomto slavnostním zasedání čestným členem společnosti přátel ruské slovesnosti Pavel Vasiljevič Anněnkov, jenž před 30 lety učinil první pokus o obnovení Puškinského textu a jenž sestavil dosud cenné „Materialy k biografii A. S. Puškina“.

Po té L. J. Polivanovým byla pročtena stať „O mnohostranném interessu vědeckých výzkumů o Puškinovi“. L. J. Polivanov poukázav z počátku na to, že v nynější době, kdy uplynulo 50 let od smrti Puškinovy, stalo se možným vážné poznávání jeho plodův, učinil krátký náčrtek o rozvoji talentu genialního básníka v první periodě jeho činnosti. I v této periodě vyniká Puškin originalností své tvorby. Ani francouzské vychování, ani horlivá četba francouzských básníkův, ano ani ta okolnosť, že první své básně napsal Puškin ve francouzském jazyce, neuškodily mu, díky jeho tvůrčí síle. On sám poznával svoji sílu a též ve zralých letech pečoval poznávati cizí básníky. Jakýsi vliv těchto v první periodě jest však přece patrný. Vylíčil pak tedy L. J. Polivanov, jakým způsobem Puškin vymanil se z tohoto vlivu. Ještě zajímavějším a plodnějším je poznání Puškina ve druhé periodě jeho činnosti, kdy dostihl úplné samostatnosti. Ve svých plodech této periody obírá se básník celou řadou společenských otázek a jako genialní spisovatel obírá se jimi poprvé a řeší je originalně. Ku konci své řeči, aby snáze bylo pochopiti sílu a moc genia Puškinova, přirovnal jej L. J. Polivanov, k velikým básníkům západní Evropy. Puškin zemřel nejmladším z nich. Kdyby velicí spisovatelé západní Evropy odešli z jeviště v jeho letech — jména jejich nebyla by zaznamenána v historii literatury, poněvadž veliká část plodů, jež jim získaly slávu, byla jimi stvořena v tom věku, jehož Puškin nedostihl.

Po této řeči pročetl Venkstern báseň Puškinovu, jež byla nalezena v rukopisech císařské bibliotheky a poprvé jest otištěna letos ve vydání Literarního fondu. Báseň ta byla napsána r. 1820. dne 20. října.

Velmi zajímavou byla další stať „Náčrtek historie tištěného Puškinského textu“, kterou přečetl V. J. Jakuškin. Na počátku stati připomenul autor, že uplynutím 50 let od smrti Puškinovy staly se spisy jeho obecným majetkem, a projevil přání, aby padesátiletá lhůta posmrtního literarního majetku byla v zájmu národní osvěty zkrácena. Na to obrátil se ku hlavnímu účelu své přednášky. V historii tištěného Puškinského textu dlužno rozeznávati dvě periody: první od r. 1814., kdy poprvé objevila se v tisku báseň Puškinova, do smrti básníkovy a

druhou od jeho smrti do 29. ledna 1887. roku, kdy staly se spisy jeho obecným majetkem. Od tohoto okamžiku nastala perioda třetí. Třiasedmdesátiletá historie prvních dvou period jest zajímava sama sebou, ale vážná též i proto, že musí dáti kriterium k novým vydáním. Puškinský text v prvních dobách mnoho strádal s jedné strany od tiskových chyb a s druhé od censury. První báseň Puškinova objevila se ve 13. čísle Věstníku Evropy z r. 1814. Na to v čase od 1814.—1819. tiskl Puškin dvoje básně v rozličných časopisech a v roce 1820. přistoupil k samostatnému vydání Ruslana a Ludmily. Vydání toho neukončil. Byl poslán na jih a během sedmi let všechna svoje vydání byl nucen řídíti prostřednictvím bratra a přátel. Následkem této okolnosti nemohl činiti v textu opravy a přátelé jeho neukazovali se vždy řádnými plniteli jeho přání. Nemálo uškodila textu Puškinovu i censura té doby, tak pěkně charakterisovaná samým Puškinem v jeho dvou posláních k censorům. Puškin ve svých listech často si na ni stěžuje. Myšlénka na censuru škodlivě působila na plody Puškinovy. On psal, nemysle na censuru a pak byl nucen měniti text souhlasně s podmínkami censury té doby. Někdy vůbec neodhodlal se dáti své básně do censury. Roku 1828. mladý panovník, chtěje osvoboditi jej od zbytečných potíží s censurou, rozhodl se sám censurovati jeho plody. Ale ani to nepomohlo. Panovník neměl dosti času, aby mohl sám censurovati jeho básně, a censorem jeho stával se hrabě Benkendorf; mimo to obecná censura nechtěla se zříci svého práva a nepřestávala zakazovati básně panovníkem propuštěné.

Ve druhé periodě historie Puškinského textu též se mu valně nepoštěstilo. První vydání, jež obstarali přátelé Puškinovi se Žukovským v čele, nebylo zdařilé; mnoho bylo vypuštěno, mnoho pokaženo. V r. 1855. bylo předsevzato vydání spisů Puškinových Anněnkovým. Text byl vydavatelem pověřen rukopisy, mnoho bylo učiněno doplňkův a oprav, ale jak později se zjevilo, i to vydání neuniklo chybám. Potomní vydavatelé již nehleděli na rukopisy. Poslední vydání ve druhé periodě bylo bratří Salajevých r. 1882. pod redakcí Jefremova. Vydání to je tím pozoruhodno, že se v něm poprvé objevuje úplný soubor dopisů Puškinových. Podmínky censury v prvních letech druhé periody byly též nepříznivy textu Puškinovu. Než od r. 1857., kdy vyšel poslední díl Anněnkova vydání, počali Puškina postupně osvobozovati od zkažení, učiněného censurou. Ku konci své řeči učinil Jakuškin na základě podaného náčrtku dva požadavky, jimž musí dostáti nová vydání Puškina. Požadavky ty jsou — přesnosť a úplnosť. — Po malé přestávce, jež byla učiněna po řeči Jakuškinově, ujal se slova prof. V. O. Ključevskij, promluviti hodlaje „O Eugenu Oněginu a jeho předcích". Řečník počal osobními upomínkami. V novější době, pravil, těžko říci, čím byl tento román před 30 léty pro tehdejší mládež. Ona chovala se k němu jinak než vrstevníci Puškinovi, když byl předmětem kritiky s jedné a obdivu s druhé strany, jinak též nežli nyní, kdy román ten stal se předmětem historicko-literarních studií. Byla to pro tehdejší mládež první učebná kniha života. „Eugen Oněgin" pro tehdejší mladé lidi byl obrazem, v němž líbilo se vše, ano i nedostatky, jako líbí se i nepravidelné rysy v milém, oblíbeném obličeji. Oni nekladli si otázku:

výborný paedagog a nad jiné znamenitý učitel hudby. On v Čechách snad první vyučoval mládež češtině dle analogie Jungmannovy.

Vedle Medala přispěli k ruchu tomu vydatně také někteří alumnové, rodáci benešovští, a sice duchaplný Antonín Wiesner, kterýž se vyznal v několika jazycích a byl později duchovním v pražské trestnici, a Wiesnerův soudruh Šmidinger, který byl původně důstojníkem, kvitoval a vstoupil v Praze do semináře. Ačkoliv rodem Němec přilnul ku věci české se zápalem a náležel, jak známo, později mezi nejhorlivější rozšiřovatele českých knih.

Wiesner byl také dobrým řečníkem a výborným deklamatorem.

Čtvrtým buditelem v Benešově byl lékárník Petr, rodilý Němec, z Plzeňska, kterýž patrně přičiněním své choti Anny (rozené Presslovy) přilnul k české národnosti a již roku 1830. společně s benešovským kontribučním Kanderálem zarazil v Benešově ochotnické divadlo, na kterémž hrávali hlavně studující, když přišli na prázdniny neb o svátcích z Prahy. Roku 1831. provozovali jsme na divadle tom několik her od Štěpánka a Klicpery — a když jsem roku 1832. zavítal s Máchou do Benešova, vyznamenal se na prknech ochotnického divadla našeho i on.

Přibyli jsme s Máchou do Benešova večer před posvícením a byli od mých rodičů srdečně uvítáni.

Mácha zůstal u nás. Ráno časně vstal a přál si hned viděti památnou starobylou zvonici a zříceniny někdejšího kláštera Minoritů, jenž byl za husitských válek pobořen. Rozumí se, že bylo přání Máchovu vyhověno bez odkladu. Mácha prolezl zříceniny i zvonici a přečetl všechny nápisy zvonů. Nemálo jej zajímal zvon-poledníček, jehož vnitřní strany, jichž se „srdce“ při zvonění dotýká, byly již tehda téměř vyšeptalé. Není také divu, neboť zvon ten byl ulit za dob krále Jana Lucemburského.

Mácha obkreslil si zvonici i zříceniny kláštera a žádal, aby byl veden na hrad Kožly. Avšak pro vzdálenosť hradu od města přemluvil jsem Máchu, aby návštěvu hradu odročil na jiný den, a v náhradu vodil jsem jej po městě ukazuje mu zvláštnosti a památnosti benešovské.

Posléze uvedl jsem jej i k vlasteneckému učiteli Medalovi, který nám zvěstoval, že ku představení ochotníků zvolen jest Štěpánkův „Čech a Němec“, ale zároveň vyslovil politování, že bude se musit hráti bez proslovu; poněvadž přítel Wiesner, jenž byl slíbil proslov vypracovati, teprve zítra do Benešova přibude a proslovu nezaslal.

Mácha ochotně se nabídnul, že vypracuje proslov sám a že jej také přednese. Nabídnutí jeho přijato s radostí.

Mácha zůstal ve školní světnici a pustil se do práce. Učitel Medal a já odebrali jsme se na zpívanou mši do kostela. Když pak jsme se asi po hodině do školy vrátili, byl Mácha s proslovem hotov.

Proslov byl veršován a obsah jeho přímo úchvatný. Líčenať v něm láska k jazyku mateřskému, kterýmž k nám mluvili z mládí rodičové; líčenať i tichá blaženosť Čecha vlasť svou milujícího a kárán každý, každý, kdo zúmyslně blaženosti takové se vymyká. Divadlo líčeno jako posvátné místo určené ku poznání mravů, zvyků i povah lidských a především ku probouzení lásky k vlasti a jazyku po předcích zděděnému.

Lituji, že jsem si tehda Máchova proslovu neopsal. Učitel Medal si jej vyprosil, řka, že jej přepíše a zase vrátí. Učinil-li tak, nevím se již pamatovati a také nemohu udati, kam se proslov poděl.

Večer bylo divadlo v pravém slova smyslu přeplněno. Byloť tehda podobné ochotnické divadlo na venkově zábavou neobvyklou a posvícensky naladěným divákům pravou pochoutkou. Mnoho diváků sešlo a sjelo se i z okolí; ba i z Prahy bylo v divadle několik hostů.

Nemalé překvapení v diváctvu způsobilo, když na jevišti vystoupil Mácha, mladík v Benešově neznámý.

Byltě Mácha zjev sličný. Byl skoro velké, štíhlé postavy; měl podlouhlý obličej a rovný nos, vysoké čelo a černé vlasy, zpředu delší, vzadu krátce přistřižené a na stranu přičísnuté. Oči měl tmavomodré a výraz tváře zádumčivý. Pleť jeho byla snědá. V tu dobu ještě nenosil vousů; leč byl již zjev mužný a nad míru zajímavý.

Byltě to mladý, silný a rázný muž, v jehož tváři jevil se vnitřní bol. Nad čelistí pod pravým okem měl dosti značnou podlouhlou jizvu, o které mi vypravoval, že jako hoch vylezl kdysi na věži u sv. Petra na lopatku zvonu, odkud spadl a při tom se poranil.

Na prknech divadelních nebyl Mácha nováčkem. Vypomáhalť již dříve řediteli stavovského divadla Štěpánkovi jako ochotník při odpoledních hrách nedělních a svátečních, ovšem jen pod cizím jménem. Tím nabyl značné routiny a především vytříbil si paměť a osvojil přiměřenou chladnokrevnosť.

Paměti jeho podivil jsem se již před představením, kdy mne vyzval, abych se s ním odebral do zahrady, že chce proslov přednésti na zkoušku, já abych mu napovídal. Mnoho však jsem napovídati nemusil; Mácha uměl proslov takořka od slova k slovu. O zkoušce té některý verš také měnil a opravený verš opakoval; ale celek více opakovati nechtěl.

Vše, k čemu jsem byl právě poukázal, osvědčil Mácha hned po objevení se na prknech. Vystoupilť jako routinovaný, na prknech zdomácnělý herec. Chvíli klidně vyčkal, až se divácтvo úplně utišilo, po té rozhledl se po posluchačstvu, načež zvučným, sympatickým hlasem začal přednášeti. Já mu napovídal. Když však se napovídaných slov přísně nedržel a improvisoval, pomátl mne tou měrou, že jsem uvízl a přestal napovídati Mácha však nepozbyl chladnokrevnosti. Pohledl na mne, improvisoval několik veršů a pronesl pak s důrazem verš, který byl v rukopise. Tím

upozorněn na místo, odkud mám dále napovídati, začal jsem znova napovídati a Mácha dokončil pak proslov věrně podle napovídaných slov.

Dostalo se mu hlučné pochvaly. Veškeré diváctvo bylo rozjařeno, zvláště dámy, provdané i svobodné. Většina známých mne obklopila; každý chtěl věděti, kdo mladý a zajímavý umělec ten jest.

Po proslovu proveden kus „Čech a Němec", v kterémž jsem já měl hráti úlohu studenta. K žádosti mé převzal však úlohu tu v posledním okamžiku Mácha, který ji byl již dříve v stavovském divadle pražském několikrát hrál.

Představení bylo nadmíru zdařilé v celku i podrobnostech. Šmídinger, o němž jsem se již zmínil (tehda bohoslovec), hrál žida Aarona k uspokojení všech; dceru mlynářovu hrála Márinka Stechova, o které zmíním se ještě později.

Po představení byla taneční zábava; hudbu řídil učitel Medal. Máchovi věnována největší pozornosť; byltě zván, aby o „mladém posvícení" zase do Benešova zavítal.

Mácha nejsa milovníkem tance, jen ze zdvořilosti s některými dívkami několikráte se otočil, načež se bavil výhradně s Márinkou Stechovic.

Bylo to děvče sličné a půvabné. Čitajíc pilně české knihy mluvila správně česky, což Máchu obzvláště těšilo. Byla dcerou lesníka v Želetince.

Želetinka jest myslivna asi dvacet minut cesty od Benešova a asi hodinu cesty od řeky Sázavy vzdálená. Stojí na pokraji obory, vysokými ploty ohrazené, při zámku konopišťském — na západ od Benešova. Otevřená a lidu přístupná část obory té jest na výšině vysázený les, tak zvané „Šiberno", les to dosti rozsáhlý a cestami na způsob hvězdy tak rozdělený, že ze středu lesa viděti na všechny cesty, které v jisté vzdálenosti opět hvězdovitě se rozbíhají.

Každý cizinec, jenž do Benešova zavítá, les ten navštěvuje, obzvláště nyní, kdy jest na blízku železniční stanice a restaurace. Z Prahy podnikají tam nyní často výlety po dráze.

Druhého dne ráno po plesu vybízel jsem Máchu, by se šel se mnou podívat do „Šiberna". Mácha však odepřel. Pravil, že by se šel raději podívat na hrad Kožly; ale že si obě návštěvy ponechá, až zase se mnou do Benešova zavítá — nyní že se musí poděkovati Márince Stechovic v Želetince za zábavu, kterou mu byla připravila.

Šel na Želetinku sám a to bez odkladu. Vrátil se teprve po polednách, načež po obědě vsedli jsme do vozu a jeli nazpět ku Praze.

Mácha byl neobyčejně vesel a zpíval jen rozmarné písně. Když jsem mu připomenul, že se snad do Márinky zamiloval, pouze se usmál.

Mne trápily rozpaky. Matka moje totiž si přála, bych se přihlásil do semináře. I ptal jsem se Máchy na radu; on však

mi radil, abych se dal zapsati na fakultu právnickou. Já však rady jeho neposlechl a později jsem toho želel.

V Praze vedli jsme obvyklý život.

Po nějakém čase mne Mácha navštívil a ukázal mi nové básně v rukopise; byly to „Pomněnky Zasázavské“, v nichž jest zmínka o Želetince. První báseň končí totiž slokou:

**„Ano, zašly časy milé,**
**v nichž jsem bloudil v mladý den,**
**podle Želetinků háje — —**
**v krátké noci — krásný sen.“**

Druhá báseň pak začíná slovy:

**„Želetinky háje**
**modré stíny plodí — — —“**

Později přinesl mi několikráte balíky knih pro Želetinskou Márinku, bych jí je odeslal po poslici, která mi z Benešova přinášela rozličné věci. Rozumí se, že jsem přání jeho vyhověl.

Více o tomto milostném poměru pověděti nedovedu, nežli že mi na sklonku roku 1833. benešovská poslice vypravovala, že dostává od Máchy zásylky knih pro Márinku do Želetinky.

Mácha byl v ohledu tom mlčeliv; ale kdysi mi přece ukázal vlastnoruční výkres zříceniny Koželské a nástin myslivny Želetinské. Dle toho byl Mácha v Benešově, vlastně na Kožlech a v myslivně Želetinské neb aspoň na jejím blízku beze mne.

Za nedlouho nadešly prázdniny. Mácha se vydal na cesty — myslím, že do Krkonošských hor. Nepamatuji se více, s kým tenkrát cestoval; ale myslím, že vykonal cestu tam i zpět pěšky s přítelem Hindlem. Já strávil prázdniny ve Vinoři.

* * *

Životní dráhy, jakož i náklonnosti naše se různily. Mácha zabýval se poesií, čítal pilně spisy Byronovy, uměl celé stance nazpaměť a některé básně také překládal do češtiny. Já zase, chtěje vyhověti přání matčinu a vstoupiti do semináře, čítal pilně knihy bohoslovecké, jež mi půjčoval pater Josef Wagenknecht, tehda kaplan při faře svatojindřišské.

S Máchou spojovaly mne však na dále studie. Studovaliť jsme společně v bytu Máchově často pozdě do noci; někdy jsem u něho zůstal i přes noc. Roztomilá jeho matka vařívala nám černou kávu, abychom neusnuli.

Přiznám se, že mne myšlénka odloučení se od Máchy často znepokojovala. Milovalť jsem jej z celé duše. Byltě to mladík jemnocitný a srdce předobrého. Tušil jsem, že dalšími různými studiemi svými jeden druhému poněkud se odcizíme, což mne naplňovalo zármutkem také proto, že byl Mácha vlastně mým učitelem v lásce k vlasti a národu.

Ku charakteristice Máchově zmiňuji se zde ještě o jedné podrobnosti.

Kdysi byli jsme spolu na Vyšehradě. Unaven usedl jsem na jednu z klad, jež tam byly na hromadě složeny, kdežto Mácha vylezl, aniž bych byl čeho pozoroval, za mými zády na kládu nejvyšší a po chvíli zahouknul slova: „Praskni, struno!“

Obrátiv se spatřil jsem Máchu obráceného ku Praze a slyšel jej deklamovati, vlastně improvisovati ódu o slávě Vyšehradu. Byla to improvisace elegická. Mácha vyzýval mrtvé velikány, by z hrobů svých vstali a rozhledli se po vlasti, jejím utrpení a bídě...

Podobně dával často průchod citům svým náhle a nepředvídaně, když se nad trudným osudem vlasti rozesmutnil. Doma ve své sedničce zpívával ku kytaře jen písně smutné a zádumčivé a jenom když někdo začal pěti písně národní, byť i rozmarné, zazpíval si je i on.

Tímto způsobem žijíce odbyli jsme studia filosofická, v celku skoro bezstarostná, a dostali absolutoria. Máchovo absolutorium vynikalo nejlepší kvalifikací, ačkoliv se Mácha ku zkouškám přes příliš nenamáhal. Vzácné a skvělé jeho nadání usnadňovalo mu studium.

Vrátiv se před uplynutím prázdnin r. 1832. do Prahy, pospíšil jsem do Máchova bytu, ale Hynka jsem nestihl. Rodičové jeho mi zvěstovali, že jest doposud ještě na cestách, a matka starostlivě připomenula, že vůbec ani neví, kde právě mešká.

V tu dobu jsem se rozhodnul, že do semináře nevstoupím, nýbrž že budu se připravovati k auskultantské zkoušce pro gymnasium a zároveň že budu poslouchati volné některé přednášky. Dal jsem se tedy zapsati do vyšší mathematiky, kterou přednášel prof. Kulik, pak do druhého běhu frančiny a konečně do češtiny, kterou přednášel prof Nejedlý. Mimo to stal jsem se informatorem v domě Klenkově a vyučoval později dva jinochy hraběte Bourbona-Boussea, jenž bydlel na Hradčanech, latině; leč pouze po několik měsíců.

K Máchovi, když se vrátil z cest, docházel jsem i nyní jako dříve dosti často. Hovořívali jsme o svých studiích a já si stěžoval, že mi studium vyšší mathematiky nesvědčí a proto že snad o auskultantské zkoušce neobstojím. Mácha mne těšil řka, že mohu se dát příštího roku zapsati na universitu do práv; jej že právnická studia těší.

Kromě toho stýkal jsem se v tu dobu s Máchou též v přednáškách Nejedlého Mácha však často vynechával. Jako nás všechny nevábily ani Máchu přednášky Nejedlého. Znaje výborně česky Mácha přednášky v češtině toho druhu, jako byly Nejedlého, vůbec ani navštěvovati nemusil. Raději poslouchal přednášky Müllerovy o esthetice.

V přednáškách Nejedlého Mácha někdy, ač zřídka kdy, si zažertoval. Tak nakreslil kdysi školáčka se sáčkem v podobě ypsilonu a napsal pod to slova: „Jak jde Nejedlý s ypsilonem na vandr.“

Výkres ten šel mezi posluchači z ruky do ruky a všickni se podařenému vtipu smáli — byloť před přednáškou. Když pak prof. Nejedlý vešel a vystoupil na kathedru, zbledl a na celém

těle se třesa zvolal: „Welcher Boesewicht hat mir diess hier unterlegt?“ Při tom zvedl do výše Máchovu karikaturu, načež ji roztrhal a hodil kusy na zemi.

Kdo Nejedlému karikaturu tu na kathedru položil, nemohu udati. Mácha tak učiniti nemohl; seděl od okamžiku, co byl výkres dohotovil, vedle mne a nehnul se s místa. (Dokončení.)

## J. I. Kraszewski.

Nestor spisovatelů polského národa, titán činnosti stejně složité, jak ohromné, zesnul snem věčnosti dne 19. března t. r. v Ženevě.

Odešel muž velikých zásluh, pracovník neunavný a nadšený. Dokonal trnitou pouť života...

K polskému žalmu pojí se také pohrobní stesk českého soucitu.

Čím vyzněl polský žalm, pociťujeme také my:

„Z hrobu vybleskuje ohnivý sloup. Jako tělo zmizel Jsi, ale v paměti naší stanul Jsi jako duch s korunou zářící. Z duše Tvé vyplynula široká řeka nadšení. Péro Tvoje bylo prutem Mojžíšovým. Byl Jsi dubem rozlehlým, jenž před úpalem chránil nivu, a na jehož haluzích Boží ptactvo nesčetná hnízda stlalo. Byl Jsi dolem drahocenných klenotů. Byl Jsi horou obrostlou vinným keřem.

Kdybys nyní vzal do hrobu s sebou vše, čím jsme Tobě povinni, schudli bychom...

Miloval Jsi národ a štěstí jeho skutečné i vysněné. Kde Jsi nedostřehl světla — tam Jsi je rozsvěcoval, spousty ledové roztápěl Jsi. Chránil Jsi národ před hladem, mrazem i morem.

Smrť stlumila dohasínající plamen Tvého života dočasného, ale ozářila hlavy Tvé stín jasem pohrobní slávy. Jako pracovník neunavný — takový jediný byl Jsi mezi námi.

Bądź za to pochwalony!“

Také v zemích koruny svatého Václava buď za to chválen a slaven!

Hodlajíce o životě Kraszewského rozepsati se ve „Slov. sborn.“ obšírněji, podáváme dnes jen bibliografický rozhled prací uveřejněných v české literatuře o jeho působnosti, k němuž také připojujeme přehled překladů do češtiny.

Josef Ignác Kraszewski. Črta životopisná. Napsal Fr. L. V-ek. Lumír 1854., příloha k č. 1., 2., 3. — J. I. Kraszewski (s podobiznou). Napsal Em. Vávra. Obrazy života 1862., str. 44, 52. — J. I. Kraszewski. Napsal? Posel z Prahy 1866. — J. I. Kraszewski (s podobiznou.) Napsal? Květy 1867, č. 4. — Po slavnosti Kraszewského. Píše dr. J. Čelakovský. Národní Listy 1879., č. 245, 249., 253. — K jubilejnímu dni J. I. Kraszewského. Napsal Jos. Holeček. Slovanské Listy 1879, str. 54, 55., 56. — J. I. Kraszewski. Napsal F. A. Hora. Plzeňské Listy 1879., str. 20.—26. — Přednáška o zásluhách Kraszewského. Vlasť 1879., č. 10., 11., 1880. č. 1., 2., 3., 4. — J. I. Kraszewski. Životopis,

napsal F. A. Hora. Kalendář Plzeňský na r. 1880. — Muž železného ducha na poli vědeckém Napsal Fr. L. Hovorka. Ruch 1879., 1. — J. I. Kraszewski, studie k padesátiletému jubileu. Napsal Fr. L. Hovorka. Květy 1879., str. 168, 286 — J. I. Kraszewski. Napsal Otakar Mokrý. Osvěta 1879., str. 353.—364. Slavnosť Kraszewského v Krakově. Napsal Sokolov. Ruch 1879., str. 88. — J. I. Kraszewski. Životopis. Napsal Fr. Svoboda. Naší mládeži 1880., str. 8. — Padesátiletá slavnosť jubilejní J. I. Kraszewského. Napsal J. J. Toužímský. Květy 1879, str. 622.—624.[1]) O slavnosti Kraszewského. Napsal Fr. Vysloužil. Akademické Listy 1879., str. 142. — Kraszewski doma. Napsal E. J. Národní Listy 1879, č. 21. — Návštěva u Kraszewského. Vzpomínka od Edv. Jelínka. Slov. sborník 1883., str. 514. — Kraszewski a Čechové. Pohrobní vzpomínka. Napsal Edv. Jelínek. Hlas Národa 1887., č. 82. a j.

*Do češtiny byly přeloženy* zejména následující práce Kraszewského:

Tataři na svatbě. Přel. P. M. Veselský. Vlastimil 1840. — Žebrákova hostina Přel Fr. L. Rieger. Vlastimil 1840. — Vilím z Kabestana. Přel Fr. L. Rieger. Vlastimil 1840. — Martin Kaptar. Nástin dějepisný z XVI. věku. Přel J. Podlipský. Vlastimil 1841. — Smrť rabbiho Ben Davida Přel. Fr. L. R. Vlastimil 1841 — Život sirotkův. Přel. J. B. Liman. Květy 1842. — Mistr a žák. Přel. J. B. Liman. Květy 1842., č. 76. — Kníže Josef aneb jmeniny. Přel. J. V. Joachim. Zrcadlo života na východní Evropě. Praha 1843., I. str. 142.—176. — Faktor. (Obrazy z życia i podróży.) Přel. K. V. Zap. Zrcadlo života na východní Evropě. Praha 1843., II. str. 114.—119. — Dubenské kontrakty. (Obrazy z życia i podróży.) Přel. K. V. Zap. Zrcadlo života na východní Evropě. Praha 1843., II. str. 141. 158. — Kijev, staroslavná stolice Malé Rusi. (Z „Latarri czarnoka.") Poutník 1846, str. 129. — Svět a básník. Dle druhého opraveného vydání. Přel. F. P. Volák. Praha 1852 — Kouzelná svítilna. Přel. Jos. Škrábek. Praha 1852.—1854. — Bledá dívka od Ostré brány. Přel Jan V. Gros. Lumír 1856, str. 581. — Cesta do městečka Přel. dr. Jurenka. — Lumír 1857., díl I. str. 290. — Dorobkovič. Obrázek ze života —dle. Přel. J. B. Lumír 1858., II. str. 1158. — Smrt blouznivce. Přel. J. Vávra. Obrazy života 1859., str. 223. — Kordecký. Historická povídka. Přel. F. L. Vorlíček. Praha 1861. — Mistr Twardowski. Povídka. Přel. Fr. L. Vorlíček. Praha 1862. — Ďábel. Povídka. Přeložil F. L. Vorlíček. Praha 1863. — (Boleslawita.) Policejní špehoun. Povídka Přeložil A. Kotík. Praha 1864. — Bezejmenná Povídka. Přeložil Fr. Sláma. Praha 1870., str 1.—226. — Velký svět velikého města. Povídka. Přeložil Em. Vávra. Kalendář koruny české 1870., str. 17.—39. — Zbytky života. Povídka. Přeložil Alois Bydžovský. Vídeň 1872. — Na východě Povídka Přel. Ant. Hansgirg. Praha 1872. — Palác a dvorec. Přel. Hynek Horský. Našinec 1876. — Kadur. Turecká povídka. Přel. B. L. Našinec 1875. — Ostap Bondarczuk. Povídka. Přel Vilém Špaňhel. Praha 1876. — Jaryna Povídka Přel. Vilém Špaňhel. Praha 1876. — Muž z lidu. Povídka. Přel. Vilém Špaňhel. Praha 1876. — Děd a bába. Bajka. Přel. Bedřich Peška. Slovanská poezije. Brno. 1878., str. 869. — Kde je štěstí. Báseň. Přel. Fr. Chalupa. Světozor 1878., str. 374. — Slza v nebi. Povídka. Přel B. Vitinský. Koleda 1879., č. 11. a 12. — Žebrákova hostina. Povídka. Přeložil E. J. Podřípan 1879., č. 24. — O, anděle můj. Přel. J. H. Čáslavský. Koleda 1878., str. 516. — Chata za vsí. Povídka. Přel. Vilém Špaňhel. Praha 1879. — Vzkříšenci (Ressurecturi). Povídka. Přel. Edv. Bohdanecký. Brousek a Slovanské listy 1879. — O národních školách. Světozor 1879, str. 420. — Jaryna. Povídka. Přel. Lip. C. Frič. Ohlas od Nežárky 1879 — Polský aristokrat o vzájemnosti slovanské. (Hr. Xaver Korczak Branicki: Les nationalités slaves.) Koleda 1879, dodatek k č. 29. — Do památníku. Báseň. Přel. Fr. H. Čáslavský. Světozor 1879, str. 558. — Witoloraudа. Báseň. Přel. Fr. Kvapil. Deklamováno v Roudnici na slavném večírku Kraszewského (1879) — Černá perla.

[1]) O jubilejní oslavě Kraszewského v Čechách viz: Jubileusz Kraszewskiego w Czechach. Nap. Edw. Jelínek. Poznań 1879. a Księga Pamiątkowa jub. J. I. Kraszewskiego. Kraków 1881., str. 237.—246.

Povídka. Přel. Vilém Špaňhel. Praha 1880. — Jermola. Povídka. Přel. Vojt. Pakosta. Zábavy večerní. Praha 1880. — Podivíni. Povídka. Přeložil Fr. L. Hovorka. Praha, Matice lidu 1880. Sv. V., VI. — O účelu románů (Okruszyny). Přel. F. A. Hora. Plzeňské Listy 1880. Č. 6., 7. — Advokát. (Typy i charaktery.) Přeložil F. A. Hora. Plzeňské Listy 1880. Č. 19. — Milujme se. Povídka. Přel. F. A. Hora. Plzeňské Listy 1880. Č. 26. — Sobieradzká. (Typy a charaktery.) Přel. F. A. Hora. Kalendář Plzeňský 1880. — Pán z pánů. Povídka. Přel. Edvard Bohdanecký. České Noviny 1830.—1881. — Před bouří. Obrazy z r. 1830. Přel. ?. Našinec 1880. — Dobrák. Povídka. Přel Fr. A. Hora. Koleda 1880. Č. 11. — Ulana. Povídka. Přel. C. Frič. Praha 1881. — Zádora. Povídka. Přel. C Frič. Světozor 1881, str. 163.—317. — U babičky. Povídka. Přel V. Pakosta. Zábavy večerní. Praha 1882. Čís. 4. — Vzkříšení bratří. Povídka. Přel. J. Konërza. Praha 1882. — Bez srdce. Povídka. Přel. V. Pok. Praha 1882. — Holota. Povídka. Přel. V. Špaňhel. Matice lidu. Praha 1882. — Spisy J. I. Kraszewského. Péčí „Koła polského" v Praze. S předmluvou o významu literarních prací J. I. Kraszewského od Edv. Jelínka. I. Z denníku starcova. Přel. Fr. Kvapil II. Typy a charaktery. Přel. F. A. Hora. Praha 1883. — Pińsk a Polesí pińské Napsal a illustroval —. Slovanský sborník 1883. — Záhuba pohanů na Litvě (Kunigas). Přel. J. Malý. Praha 1885. (S illustracemi Andriollího). — Ves na Polesí. Ze vzpomínek o Polesí, Volyni a Litvě. Slovanský sborník 1886. — Jak se pan Pavel ženil a oženil. Přel. Jos. Tumpach. Praha 1885. — Drsňáci. Přel. J. Rejsek. Brno 1886. — Paměti Neznámého Přel. J. Tumpach. Brno 1886. a j.

Pohrobní památku Kraszewského uctil Pražský spolek polských akademiků večírkem pořádaným dne 1. dubna t. r. na Žofíně. Na programu této důstojné oslavy byla přednáška o zásluhách Nestora polských spisovatelův a skladby vážné povahy. Laskavě účinkovala slč. J. Kavalarová, člen Národního divadla, p. Ondříček, p. Lašek a salonní okteto. *E. J.*

## Rozhledy v literatuře a umění.

**Einleitung in die slavische Literaturgeschichte. Von Dr. G. Krek.** Zweite völlig neu bearbeitete und erweiterte Auflage. Graz 1887.

Roku 1874. vydal professor slavistiky na universitě štyrsko-hradecké dr. Řehoř Krek úvod do slovanské literatury. Kniha ta byla přijata všude kritikou co nejpříznivěji, se zaslouženou pochvalou, s radostí, že svědomitý a povolaný vědator podjal se práce, kterou osnoval náš P. Šafařík, chtěje vylíčiti staroslovanský duševní život. Všeobecným pochvalným úsudkem povzbuzen (jak nám dí v předmluvě), přepracoval a rozšířil původní dílo svoje (str. 336.), že se téměř třikráte původní objem zvětšil (str. 887.). Chceme kratince (pro omezenosť místa) promluviti o knize Krekově.

Jako v prvním vydání, tak dělí si i v tomto látku na dvě knihy. V první knize pojednává o nejdůležitějších zprávách o dávnověku slovanském, pokud dobral se jich z výzkumů srovnavacího jazykozpytu, čili jak sám říká, „linguistické palaeontologie", a z narážek starých spisovatelů. Dokázav důmyslnými důvody, že staří Slované náleželi ku čeledi arijské, líčí kulturní poměry její a tedy také příští větve slovanské (I. oddělení). Probírá pak posavadní názory o oddělení se větve litevsko-slovanské od ostatních. Vyšetřuje, jaký byl praslovanský, společný jazyk, a soudí, že Praslované sídlili mezi horním Donem a Dněprem a odtud na sever a jihozápad se rozšiřovali.

Oddali se životu rolnickému, jak svědčí tomu celá řada prastarých slov a názvů zvířat, potřebných při polním hospodářství, názvů nářadí, ku vzdělávání rolí nezbytných, celá řada jmen obilních, pokrmů, což všecko Krek důkladně dovozuje z linguistické palaeontologie. Měli stálá svá sídla. Žili patriarchalně, majíce v čele rodiny nejstaršího člena, jenž společné jmění spravoval, obětoval bohům, udržoval pořádek a rozděloval práci jednotlivým členům.

Naproti některým novějším domněnkám o mnohoženství starých Slovanů tvrdí Krek, že život rodinný byl mravný, že žili v monogamii. Všichni členové rodiny měli stejné právo; ženy nebyly v porobě, jak někteří dokazují. Řídíce se ustálenými zákony, na základě náboženství zosnovanými, provozovali vedle polního hospodářství některá potřebná řemesla. Stýkali se se sousedy, s nimiž vedly výměnný obchod. (II. oddělení.)

Původní kmen slovanský rozštěpil se na několik větví. Z linguistické palaeontologie přechází Krek ku dějepisným faktům a shrnuje stručně, avšak přehledně nejstarší historicky zajištěné zprávy o Slovanech. Velmi pěkně, se vzácnou svědomitostí líčí kulturní stav starých Slovanů, pokud se o nich zprávy u rozličných spisovatelů dochovaly. Všichni chválí slovanské pohostinství, zavítal-li host k nim, chválí laskavosť k zajatcům nepřátelským. Nakresliv život rodinný, probírá demokratické zřízení jejich obecní a státní. Byli mírumilovní a netoužili tedy po slávě válečné.

Již za dob nejstarších milovali zpěv a v písních uložili mnoho jinak nedochovaného materialu ku poznání života slovanského a zvláště ku poznání mythologie slovanské.

Nejvyšší bůh, vládce nebe i země byl Svarog, dle některých jakožto hromovládce Perun zvaný. Synové jeho byli Slunce či Daždbog a Oheň. — Krekovi podařilo se na základě nejnovějších badání sestrojiti spolehlivou, blouznivých přímětků prostou mythologii slovanskou, na niž dovolujeme si tuto zvláště upozorniti, kdož obírají se tím. Rozluštěním otázky písma staroslovanského končí tato stať (III. oddělení.).

V knize druhé pojednává o slovanské tradicionalní literatuře vzhledem ke kulturním dějinám, zvláště k mythologii. Tradicionalní literaturou nazývá Krek duševní plody, tradicí zachované. Zkoumá osobní jména staroslovanská, jména zvířat, rostlin, nerostů, probírá jména místní, jména měsíců a jiná, jež přecházela k národům jiným, jak podnes slovanské kmeny v cizích řečech neomylně dosvědčují.

Přistupuje pak ku mravům a zvykům, jež mnoho starožitného v sobě chovají. Jedná o báchorkách a pověstech, o příslovích, pověrách, zaříkadlech a hádankách a na konec rozhovořil se o slovanských národních zpěvankách. Již ze stručného náčrtku obsahu knihy Krekovy poznáváme, jakou cenu má. S mravenčí pilností a neunavnou svědomitostí podává Krek ze všech všudy starých až do nejnovějších, slovanských i cizích pramenů data filologická, historická, mythologická — a tím stává se vzorná skladba jeho *nevyhnutelnou knihou příruční*, jaké posud nebylo, a n e z b y t n o u p o m ů c k o u všem, kdokoli chtějí pracovati ve slavistice, ať již v oboru jakémkoli. Není tu material bez ladu a skladu rozházen, rozkouskován, než řádně, po methodě nové vědy seřaděn, přehledně sestaven a, co nejvíce váží, opatřen jest správnými odkazy ku pramenům. Proto s důvěrou každý může netoliko čerpati z knihy Krekovy, než i dále a snad v jiném směru prameny, zevrubně udanými, se obírati, jichž by jinak a jinde nebyl poznal, aspoň nejnovějších zcela nikde!

Pro nás Čechy má Krekův spis ještě jinou důležitosť. Čerpal ovšem ze spisů Jungmannových, Šafaříkových, Dobrovského, znal Tomka, Erbena, Vocela, Sušila, Hanuše, Křížka a jiné již v prvním vydání své knihy. Ve vydání druhém podal lichotivý důkaz, jak váží si vědecké práce české. Zná zajisté celou nejnovější literaturu naši a věru že zná ji důkladněji, než mnohý našinec. Charakteristickým zjevem jest, že cizina všímá si více a dovede oceniti práce české, než domácí za dobré uznávají.

Ctěný spisovatel často odvolává se k pramenům českým, zejména také k Časopisu Českého Musea a jiným odborným listům našim. Cenné práce Sobotkovy přese všechnu nevšímavosť domácí, oceněny jsou kromě jiných také od Kreka velmi příznivě. Dovolávář se jeho „Rostlinstva", jakož i jiných rozprav jeho velmi často. *C. Zíbrt.*

**Lišće.** Crtice Frana Mažuranića. U Zagrebu 1887. U knjižarnici jugosl. akademije. Str. 80.

Již r. 1885. podali jsme čtenářstvu „Slov. sborn." několik ukázek pozoruhodných črt chrvatského spisovatele Fr. Mažuraniće. Črty tyto, uveřejňované

dříve porůznu v časopisech, vyšly nyní o sobě v knížečce svrchovaně utěšené. Lišće počítáme k nejzajímavějším publikacím nové literatury chrvatské Formou i vnitřní svou podstatou připomínají znamenité „Básně v prose“ nesmrtelného Turgeněva. Chrvatský spisovatel zachytil čtyřicet krásných myšlének, z nichž každá, zasazena do rámu kratičké, ale elegantní črty, vrhá vážné reflexe do života, jeho světla i stínů. Mažuranić vystupuje tu jako citový myslitel, který jemnou rukou sahati umí k věcem velikým a hlubokým. Dovolíme si podati ve „Slov. sborn.“ ještě několik ukázek těchto črt, čímž zajisté nejlépe doplníme a odůvodníme tuto zprávu. Přátelům chrvatské literatury doporučujeme „Lišće“ co nejvřeleji. *J.*

**Duch stepi.** Báseň Bohdana Zaleského. Přeložil Rudolf Pokorný. Nákladem překladatelovým. V Hustopeči 1887., str. 72.

Při českém vydání „Básní Bohdana Zaleského“ (v Poesii světové) slíbil p. Rud. Pokorný vydati dodatečně také „Ducha stepi“, největší báseň „Ukrajinského slavíka“. Obratný překladatel slovanských poetů, pan Pokorný, zavděčil se splněním tohoto slibu nemálo přátelům polské literatury. Právě „Duch stepi“ náleží k nejzajímavějším a nejpůvodnějším zjevům polské poesie, jakkoli i musa Zaleského nemá v tomto plodu své těžiště. „Duch stepi,“ praví Sowiński, „jest jaksi lyrickým eposem, ve kterém básník luští povahu i poslání Ukrajiny a celého Slovanstva Básník ocifuje budoucnosť V podrobnostech jest báseň tato vyzdobena vzácnými skvosty národní poesie slovanské. Překlad věnován jest „nedostižitelné tlumočnici Pana Tadeáše“, slečně Elišce Krásnohorské. Dodáváme již jen, že p. Pokorný přemohl obtíže překladatelské, jichžto poskytuje poesie Zaleského hojnosť, znamenitě Překlad čte se velmi pěkně. *J.*

**Imiona własne polskich miejsc i ludzi od zatrudnień.** Przez Jana Karlowicza. (Odbitka z Pamiętnika Fizyjograficznego. T. VI. za rok 1886.) Warszawa 1887. Str. 31.

Brošura tato řadí se ku delší práci téhož autora pod názvem o „Imionach własnych polskich miejsc i ludzi“ a jest otištěna z Pamiętnika r. 1886. U nás napsal podobnou práci (Karlowicz se o ní též zmiňuje) V. Brandl v moravském Obzoru. Není, tuším, ani třeba podotýkati, že spisy podobné mají velkou cenu pro kulturního historika; lzeť z nich vyčísti, jakými řemesly se zabývali staří Poláci (a ostatně i jiní Slované, neboť spisovatel uvádí vždy jiná podobná jména slovanská) a jak žili. Ze mnohých jmen lze ovšem velmi snadno vyčísti původ, u mnohých pozná jej jen znalec. Který laik by na příklad tušil, že v polském Soltyk a ruském Saltykov vězí německé Schultheiss, nebo že něm. Puttkammer pochází od podkomoří. podkomer? Velmi zajímavo jest, že turecké „čauš“, které přijali Jihoslované. vyskytuje se též u Poláků, jak svědčí městečko Čausy na Bílé Rusi. Ke slovu Szaflarz (z něm. Schäfer, Schäfler) dalo by se připojiti též české vlastní jméno Šajfler.

Ke konci celého spisku jest přidán abecední seznam všech jmen. *K.*

Маркіянъ Шашкевичь. Про его житє и письма написавъ Омелянъ Огоновскій. У Львовѣ 1886. Str. 103.

Pojednav krátce o životopisu tohoto zakladatele haličsko-rusínské literatury, rozepisuje se autor o jeho činnosti literarní, zmiňuje se o jeho zásluze o osvětu rodákův a o výsledku jeho blahodárné působnosti. Z prvé části spisku jest zajímavou zpráva o prvém rusínském almanachu haličském „Rusalce Dnistrové“. Chtěl totiž Šaškevič vydati knížku pod názvem „Zorja“, která by obsahovala kromě národních písní též básně umělé. Sám napsal pro sborník povídku „Olena“, Vahylevič pak a Holovacký přispěli také několika pracemi. Rukopis byl poslán vídeňskému censoru, Bart. Kopitarovi, který se vyslovil, že rusínsky nerozumí, a poslal „Zorju“ zpět do Lvova. Kněz Benedikt Levický, lvovský censor, nedovolil však knihy vytisknouti, nesouhlase s novotami ve pravopise jakož i s některými slovy a výrazy. Šaškevič po-

myšlel nicméně stále na vydání „Zory“ a vida, že to v Haliči nemožno, požil prostřednictvím Holovackého, studovavšího v Pešti, pomoci Srba G. Petroviče jehož záslnhou vyšel v Pešti týž sborník s některými změnami pod názvem „Rusalka Dnistrová“. Ale tisk stál 400 zl., kterých Šaškevič neměl. Na prosbn Holovackého zaplatil onen náklad N. Vereščinský, ředitel hlavní školy v Kolomyji. Ale ani tak nemohla se Rusalka všeobecně po Haliči rozšířiti. Z vytištěných 1000 exempl. poslal Petrovič r. 1837. Holovackému do Lvova 900, 100 pak do Vídně. Policie však exempl. Rusalky ve Lvově zabavila, tak že se jich jen málo dostalo mezi lid.

Původně počal Š. psáti polsky, teprve později rusínský. Psal básně, překládal písmo sv. (evangelia), žalmy, pak některé památky básnictví staroslovanského, jako „Slovo o plnku Igorově“. naše rukopisy Kralodvorský a Zelenohorský a srbské národní písně; sepsal též „Čítanku pro děti“, historickou práci „O Záporožcích a jich Síči“ atd.

V posledním oddílu spisku „Následky prací Šaškevičových“ vypravuje spisovatel o protivných stranách (starých a mladých) mezi Rusíny. — Kniha jest psána pro lid. —*dl*—.

**Slovan.** Leposloven in političen list. Urednik Anton Trstenjak. III. leto, 1886. V Ljubljani. 388 str.

Bez odporu jedním z nejpozoruhodnějších časopisů slovanských jest tento belletristický a politický čtrnáctidenník, redigovaný co nejpečlivěji nadšeným Antonínem Trstenjakem. Programem jeho jest bojovati „za svaté tradice slovanských národův. Slovan byl dříve a bude vždy hlasatelem svornosti slovinské, šířil a bude šířiti slovinské vědomí mezi všemi třídami národa. A poněvadž slovinské vědomí nemůže býti, nemůže žíti bez slovanské uvědomělosti, jako utatá větev od stromu nemůže již žíti, spojoval Slovince se Slovany, přibližoval Slovince ku Slovanům po příkladě Svatoplukových prutův, aby pomáhal sdružovati veliké kmeny slovanské, které někdy Bůh sdružil a nepřítel náš rozdružil, které však musí opět sdružiti slovanská kultura vůbec.“ (Tak se líčí program Slovana v pozvání na jeho předplatné.) V literarním směru jest úlohou Slovana, aby sblížil Slovince co možná nejvíce s Chrvaty a Srby, mezi kterýmiž třemi národy v poslední době velmi málo přátelství, ba mezi dvěma posledníma zjevné nevražení panuje. Co do obsahu, jest tento velice pestrý. Kromě mnoha básní přináší časopis vždy několik původních prací z belletrie, a sice od přednějších spisovatelů, pak množství krátkých poučných článkův, několik delších životopisů, jakož i kratší politické úvahy. Velmi cennou rubrikou jest poslední, nazvaná „Pogled po slovanskem svetu“, ve které se právě nejlépe zrčí program Slovana. Uveřejňujíť se tu čerstvé novinky z celého slovanského světa (zvláště o nás Češích se činí větší zmínka); píše se tu o slovanských spolcích, ústavech, časopisech, knihách a literaturách vůbec, o předních činitelích ve Slovanstvu, o politických otázkách atd. Kdyby každý slovanský časopis pěstoval podobnou rubriku jako Slovan, znali by se zajisté Slované mnohem lépe než dosud. Mimo jmenované věci jest v každém čísle několik illustrací od slovanských umělcův. — V oboru belletrie jest v loňském ročníku nejlepší prací dějepisná novella „Janez Solnce“ od dra. Ivana Tavčara, předního novellisty slovinského, který vyniká zvláště obratným stylem. (Počala vycházeti již r. 1885.) Děj novelly sahá do dob císaře Leopolda I. a odehrává se v Krajině na hradě Turjaku a v okolí. Šlechtic Janez Solnce vezme si chudou dceru ranhojičovu, kterou mu však uloupí a na Turjak unese Jurij Ljudevit, vedoucí tu nezřízený život a stále se svými přátely, plukovníkem Aricagem a Simonovičem se opíjející. Janez Solnce chce svou ženu vysvoboditi, avšak jest od Aricaga a Jurije Ljudevita poraněn. Právě téhož dne vytáhne z Lublaně na lov císař Leopold se svým strýcem arcivévodou Vilémem a předními hodnostáři, jako ministrem Janem Vajkardem, hofmistrem Václavem Lobkovicem, Volkem Engelbrechtem a j. Všichni byli již unaveni. Císař rozkázal Lobkovicovi, aby jel na Turjak napřed a tu připravil vše pro družinu, by se mohla zotaviti. Na cestě k Turjaku doví se Lobkovic, že na hradě zle řádí Jurij Ljudevit, že jest nemanželským synem úhlavního jeho nepřítele Jana Vajkarda a že uloupil Janezu Solnci ženu Annu Rozinu Zprávy

ty přišly vhod Lobkovicovi, který se chtěl nepřítele svého Vajkarda zbaviti. I vylíčil tedy vše císaři. Zatím popíjí statně na Turjaku Jurij Ljudevit se svými druhy. Simonovič se chlubil rozličnými kousky ze svého života. Vypravoval jmenovitě, jak v Bihači plukovník učil důstojníky píti víno nalité do pistole, zatím co byl palec přidržen na kohoutku. Nalili si tedy všickni tři víno do pistolí. Popíjejí víc a více, když tu najednou na Turjak vrazí císař s družinou. Jurij Ljudevit se ulekne, kohoutek spustí, a zlosyn se válí ve vlastní krvi. Tak bídně sejde smrtí únosce ženy Solncovy. Novella končí se slavností v Lublani, při níž vysocí hodnostáři císaři holdují, Anna Rozina a Janez Solnce jsou předvedeni před císaře, který tomuto odpustí, že si vzal za choť ženu stavu nižšího. — Novella vyniká kromě veliké živosti a poutavosti znamenitým líčením povah. — Vedle této práce jsou bez odporu nejlepším článkem „Hrvaški spomini“ od J. Trdiny, rovněž výtečného stylisty. I tato práce počala vycházeti již r. 1885. a táhne se v nynějším ročníku Slovana (1887.). Spisovatel vypisuje své poutavé vzpomínky z let 1853.—1867., kdy žil ve Chrvatsku jako gymnasijní učitel. — Ze životopisů lonského roku ve Slovanu vyšlých jest nejdelším a nejlepším Raičův (v 10 číslech). — Zmíniti se sluší též o krátkých, avšak pěkných článcích poučných (jmenovitě vytknouti třeba literarně historické články Fekonjovy a j.). — Také několik překladů z češtiny přinesl lonský Slovan, a sice osm drobných povídek Svatopluka Čecha a poučný článek J. Lega „Charakteristika naroda slovinského“ (4. číslo.). *Karel Kadlec.*

**Pohrobní vzpomínky.** Ve Vršci zemřel v mladém ještě věku jeden z nejnadanějších spisovatelů srbských Laza Nančić, spolupracovník „Novosadské Zastavy“, „Javora“ a j. Nančić sepsal několik velmi zdařilých povídek, uveřejňoval po různu cenné kritiky a obrazy z národního života srbského. Srbské písemnictví ztrácí v něm pracovníka opravdového a nadšeného. Лака црна земља! — Rus ztratila v posledních dnech S. J. Nadsona, A. P. Borodina, F. A. Burdina a P. V. Anněnkova. Nedostatek místa nutí nás odložiti zprávu o těchto zasloužilých mužích do svazku příštího.

*Akademie věd v Krakově* přijala v dubnové své schůzi (odbor filol.) tuto práci: Bibliografija dzieł, rozpraw i art. czeskich dotyczących rzeczy polskich. Część trzecia 1883.—1886. Zest. Edward Jelínek. Jest to třetí část polsko-české bibliografie, jejíž část první vydala Akademie r. 1879. a druhou r. 1884. Tato nová část obsahuje přes 300 listů.

V Novočerkassku počal vycházeti nový historicko-literarní měsíčník „*Don*“, jenž obral si za úkol pracovati v oboru historie donského kraje a hodlá sbírati místní historické a ethnografické prameny. V prvním sešitě praví redakce „Donu“, že naskytlo se jí často viděti hojně takových památek, jež obyčejně zanikají dříve než dostaly se do veřejnosti. Časopis mimo to hodlá si všímati i současných událostí v donském kraji. První číslo obsahuje stať Popovu „Vojenské činy donských kozáků“, článek Časonnikova „Donská archaeologie a ethnografie“, několik historických listin a pod. K textu budou přikládána vyobrazení.

V našem Národním divadle dávána v těchto dnech se značným úspěchem Palmova hra „Náš přítel Neklužev“ (překl. dra. Pavla Durdíka). Rozepíšeme se o ní u příležitosti obšírněji

Ke str. 238.: Dne 18. dubna konány byly za Kraszewského smuteční bohoslužby v chrámu Páně u sv. Vojtěcha v Praze. Účastenství bylo velmi hojné.



Odpovědný redaktor: **Edvard Jelínek.** — Vydáním, tiskem a nákladem knihtiskárny **J. Otty** v Praze, na Karlově náměstí č. 34. n.

SLOVANSKÝ SBORNÍK.

Ročník VI. — 1887 — Číslo 6.

# Národní škola v Polsku.

Dějepisný náčrt Ferdinanda Menčíka.

Malý lístek chceme načrtnouti, pojednávající o školství polském, jemuž dostalo se již přehledného zpracování v díle J. Lukaszewicza: Historya szkoł w koronie i w wielkiem księstwie Litewskiem. Poznaň. 1879. A právem-li se chlubíme, my Čechové, tím, že školství od nejdávnějších časů u nás co nejstarostlivěji pěstováno, může totéž o sobě stejným právem tvrditi bratrský soudruh náš polský, jenž až do časů nejnovějších skutkem snahu o zvelebení škol dotvrdil.

Jako všude, bylo to i v Polsku hlavně křesťanské náboženství, které položilo trvalejší základy, na nichž vypučeti měla nová vzdělanosť. A nová víra, jak známo, přišla od západu ve stol. X., kdy Polsko uvedeno bylo v řadu křesťanských držav. S křesťanstvím pak přešly rozličné instituce do Polska, jmenovitě zřízení hierarchie (za pohanství i moc církevní byla v rukou panujícího knížete a otce čeledního); o církvi pak jest známo, že v jejích rukou bylo vychování věřících pomocí škol a tu zase ponejvíce úlohou řádů klášterních, zvláště řádu benediktinského. Církev sama starati se musila o to, aby netrpěla nedostatkem osob církevních přiměřeně vzdělaných, a dostalo se jí podobných jen zřízením škol, které s přispěním některých panovníků založila. Ale dokud škol neměla, brala vhodné osoby z ciziny a sice z krajiny, ze které křesťanství do Polska se dostalo, totiž z Čech a z Němec. O šíření vzdělanosti první zásluha přičísti se musí řádu benediktinskému, který všude podle příkladu původního kláštera v Monte Cassino zakládal školy klášterní, v nichž děti i dospělejší vyučovány byly alespoň prvním začátkům umění literního; vedle něho i kanovnické řehole sv. Augustina zabývaly se vychováváním mládeže, kdežto ostatní spíše šířením křesťanstva a bohoslužbou se zanášely. Hleděly-li však řády tyto rozšířiti vzdělanosť u nižších tříd, byly školy zařízené u jednotlivých kapitulních kostelů k tomu účelu, by z nich vycházelo duchovenstvo vzdělané tak, jak předpisy církevní toho požadovaly. Ale zdá se, že hned z počátku, jako později r. 1313., bylo nařízeno, by nikdo za učitele na po-

dobných školách nebyl ustanovován, kdo by neznal dobře polsky, tak aby mohl žákům o polském jazyku výklady činiti. Znenáhla zakládány i při farních kostelích, kde prostředky k tomu dostačovaly, školy farní, a to jmenovitě ve větších městech, kde vlivem německým obyvatelstvo v obec spořádanou a řízenou právem magdeburským v jednotu se spojilo; a poněvadž obyvatelstvo jich většinou z osadníků německých se skládalo, dosazováni i Němci za učitele, avšak vždy jen takoví, kteří polsky uměli. Správcové škol čili faráři měli ku podpoře kostelů svých a ku chvále boží školy spravovati, ale ku řízení jich neměli ustanovovati příslušníky národnosti německé, leč by tito dovedli spisovatele latinské vykládati polsky.

Ve školách farních byl zřetel obrácen k tomu, by žáci naučili se psáti a čísti; ale hlavně, by naučili se alespoň modlitbě Páně, pozdravení andělskému, vyznání apoštolskému, potřebným žalmům při zpěvu kostelním, ale všemu v jazyku latinském. Neboť jako jinde, tak snad i v Polsku nemodlil se lid věřící v kostele jazykem mateřským, nýbrž po latině; žáci měli tedy nejprve naučiti se z paměti latinským modlitbám, a aby je snáze pochopili, proto při vyučování jim překládány byly modlitby tyto na jazyk polský a k tomu jen sahala znalosť polského jazyka, jakou rektoři čili učitelé míti měli. A žáci osvědčili se již dosti zběhlými, když alespoň tyto hlavní modlitby do vlastní své řeči přeložiti uměli. Mezi nejstaršími zbytky literarními nalézáme tu a tam napsané tyto modlitby v řeči lidu, ale jen za tím účelem jsou v rukopisech napsány, by učitel neb kněz měl jakési vodítko, kterého by se držel, kdyby snad znalosť řeči ho opouštěla; častěji nacházíme je i tak napsány, že na první pohled poznáme cizince.[1]) Mimochodem podotkneme, že dlouho i kázání samo v jazyku latinském se odbývalo; možná sice, že porůznu, ale církevní nařízení pozdější nás o tom poučují. Jak viděti, pěstována vlastně ve školách latina a sice na základě grammatických pravidel Donátových. Ostatně určitého učiva nebylo, sloužilo vše k účelu tomu, co mládež dobrým mravům přivykati naučilo. A byla to vedle známých Katonových veršů, na nichž mládež překladu cvičiti se musila, rozličná navedení, jimiž by mládež způsobnosti ve společnosti se naučila, tak zvaná „pravidla stolování“ a podobné. Že i písmo svaté, pokud totiž tehdy laikům čísti dovoleno bylo, v těchto školách mládeži se vštěpovalo, rozumí se samo sebou. V těchto školách dostávalo se vychování ovšem jen zámožnějším; neboť učitelé dostávali za práci svou náhradu peněžitou a od dětí školní plat, další jejich příjmy plynuly z pohřbů a dobrovolných darů; ale na klášterních školách dělo se učení zdarma, ačkoliv se dobročinnosti meze nekladly. Chudině a ženskému pohlaví však byla

---

[1]) Doklad z rukopisu 34. kláštera sv. Floriana v Horních Rakousích. Čteme tam na listu 228b.: Bachſe naſch gen ſy na niebeſſich boſſwiecie imwie, wirſſid gralobſtwie, wudgy wuele (t)wae, jacco ſ nebi tak y ſ ſemi, chlieb naesch ſcisteschy dci nam dnaes, ſodtpust nam naschy wingny, jacco my ſodtpaustime swim wincuom, newbutgy nas we slie pocuschenie ale swabe nass bode sle(h)o.

škola nepřístupnou a jen tehdy dostalo se dceři nějakého velmože vzdělání vyššího, vstoupila-li do kláštera, kde opětně latinskému jazyku naučiti se musila. Změna však stala se již ve století XIV. a tu již mnohé z nich nabyly školního vzdělání ovšem způsobem soukromým, ač i na dále prý muži toho střehli, „by ženy se písmu neučily a knih, ve kterých by rozum svůj vycvičiti mohly, nečítaly."

O vyšších školách při hlavních chrámech a klášteřích, jež dělily se ve trivium a quadrivium, z nichž první určeny hlavně pro osoby do klášterů vstupující a druhé pro duchovenstvo světské, nechceme se šířiti, poněvadž to leží mimo náš úkol; jen podotknouti chceme, že všecky tyto školy byly v rukou duchovenstva. při vyšších z účelu již patrno, při školách pak farních faráři dohled svěřen byl a stát tehdy o vychování se nestaral.

Založení university v Krakově králem Kazimírem mělo pro Polsko tentýž blahodárný účinek jako založení vysokého učení pražského pro Čechy. Žáci vzdělaní na farních i kollegiatních školách (často přijati byli na universitu studenti čtrnáct let staří), ubírali se do Krakova, a odtud navraceli se jako bakaláři a mistři a hledali sobě zaměstnání na školách buď městských aneb vesnických tak hojně zakládaných, že lecjaká malá vesnička za této doby dobře zřízenou školou se honosila. A nejen domácí, i cizinci hrnuli se počátkem XV. století do Polska, a proto biskup haličský r. 1420. nakazoval správcům kostelů farních a těm, kteří rektora na škole ustanovovali, by na školách ustanovovali jen známé a z kacířství nepodezřelé osoby a jim nařídili, by nedovolovaly, by někdo příchozí buď z Čech neb odkudkoliv a jakékoli národnosti při škole setrvával. Mimo tyto veřejné školy stávalo škol privátních v domech šlechty neb bohatých měšťanů, jichž paedagogové neb učitelé podobně stáli pod dohledem církevním, a přihlíženo k tomu zvláště tehdy, když učení Lutherovo ve městech se šířilo, by děti od víry nesváděli a jim podezřelé knihy nečtli. Každý, kdo za učitele přijat byl, složil nejprve vyznání víry v ruce buď farářovy neb jeho vikáře, tu a tam i před magistratem, a dříve učiti mládež nesměl.

Biskupové sami toho času pečovali o to, by školy nové pilně se zakládaly a hlavně k tomu se hledělo nařízením r. 1561 vydaným,[*]) by hodnostáři duchovní, kterým povinností náleželo školy zakládati, postarali se o dobře placené mistry aneb bakaláře, jimž všecka pomoc k živobytí potřebná dostati se měla. Nedostačovaly-li někde prostředky k tomu, by nějaký mistr na škole vyučoval, měl býti alespoň bakalář a v nejhorším případě alespoň hodný a učený muž, který by mládež k dobrému řádu přidržoval a článkům víry, zbožným mravům a křesťanským ctnostem učil a příkladem nejlepším je předcházel. Na svých cestách visitačních poptávali se visitatorové, kde jaké nadaní školské jest a není-li odjato, a bylo jim uloženo, by přidržovali

*) Decretales summ. pontificum pro regno Poloniae 1883., sv. 3. 76.

jednotlivce k tomu, by povinnosti své ohledně školy plnili dílem porouchaná stavení školská opravujíce dílem učitele vydržujíce. Protestanti po městech polských se šířící zakládali školy pro svoji mládež, avšak tyto nemohly se z počátku udržeti, poněvadž jednak nebylo obyvatelstvo protestantské četné a pak, že synody katolické proti školám podobným příkře vystupovaly dílem z rozkazu královského je zavírajíce, dílem žádných nových nepovolujíce. A pak bylo zakázáno, aby kdo děti do protestantských škol posýlal, a každý farář měl udati svého katolického osadníka, jenž dítě své do podobných, obyčejně německých škol dal, u konsistoře; zákaz tento trval ještě ve století XVIII., a rodičům zakazováno posýlati děti své do škol podobných, jež za hranicemi byly. Podobně nedovoleno, by i kláštery zakládaly nově školy a zde vyučovaly, poněvadž tím brali škodu jen ti, kteří na farních školách vyučovali, a neměl žádný klášterník zastávati ani místo domácího učitele v rodině, ježto tím trpěli škodu mistři a ostatní; jimž vychovatelství obživy poskytovalo.[3]) Ani těm, kdož vysvěceni byli na kněžství, nebylo dovoleno učiti v nějakém domě soukromém, poněvadž tím opouštěl povinnosti své a dosahoval často jen službami podobnými většího obroku ne bez simonie: a též později (r. 1707.), kdo vyučovati chtěl nějakou ženštinu čísti, psáti, zpívati a hráti na nástroje, musil dovolení sobě vymoci.

Právo přijímati učitele náleželo faráři a magistrátu dohromady; některému z nich samotnému právo toto nepříslušelo. Naopak nesměl učitel bez svolení farářova místa svého opustiti; odcházel-li, dostal od faráře vysvědčení a mohl jen tehdy při jiné škole býti ustanoven. Kdo proti ustanovení tomuto jednal; mohl potrestán býti pokutou až do 5 hřiven. Stávalo se totiž zhusta, že učitel neb kantor nepohodnuv se s farářem před velikými svátky, kdy v kostele jich bylo nutně třeba, místo své opustili a tím faráři nepříjemnosti působili; mohli býti již samým farářem platu svého zbaveni a konečně se jim dostalo od konsistoře napomenutí, aby povinnou úctu a poslušnosť ve všech slušných věcech faráři prokazovali. Jinak mohl učitel, byl-li svým bezprostředním představeným utiskován, žalovati u konsistoře.

Učení na školách pohybovalo se v podobných mezích, jako ve školách starších; bylť tedy jazyk latinský hlavním předmětem i na školách polských, což souviselo zajisté se vzděláním, jakého učitelé na universitě nabývali, kde veškerá snaha k tomu se cílila, by klassickým tímto jazykem dobře mluviti dovedli. Ano na školách ve městech učeno i jazyku řeckému; že by také i na školách vesnických již v XVI. století, kdy teprve známosť řečtiny se šířila (v Praze teprve roku 1541. byl učitelem řečtiny Matouš Kollín z Chotěřiny), byla řečtina panovala, o tom pochybujeme. Proto přece z této doby poněkud více víme o tom, čemu se vlastně v nejnižších školách učilo.

[3]) L. c. 78

Nejmladší děti naučiti se měly modlitbu Páně, pozdravení andělské, Věřím, desatero božích přikázání a přikázání církevní, a sice měly každého týdne pilně tomu učeny býti, a spolu se učitelům nařizovalo, by je učil přisluhování u oltáře a způsobnosti. Větší žáci měli naučiti se ostatním článkům katechismu, dále grammatice a obecnému umění, tedy počtům, psaní a čtení podle toho, jak věku a nadání jejich bylo přiměřeno. Katechismus jemuž se učili později z Canisiova a r. 1607 z dílka kardinála Bellarmina (na protestantských školách užíváno katechismu sepsaného od španělského reformatora Valdesa, jenž roku 1540 v Královci v polském jazyku vydán), měli žáci vždy po nějakém čase veřejně v kostele odříkávati. Ostatně hledělo se k tomu, by děti naučily se ve škole býti nábožnými. K tomu konci měl v každé škole na stěně býti kříž aneb obraz nějakého svatého neb světice, před nímiž do školy ráno vcházejíce a večer domů se ubírajíce děti se modlily; mimo to měli je učitelé každého dne pouštěti do kostela, ale jistě tak učiniti měli alespoň v neděli a ve svátek, by se tak žáci stali přístupnějšími slovu božímu. Před vyučováním i po skončeném učení měli se pomodliti nějakou modlitbu, bez níž, krom důležité příčiny nikdo ze školy puštěn býti neměl. Ke zpovědi a přijímání chodilo se nejméně jednou za měsíc; v týdnu jednou měl s nimi učitel procházeti články víry a je polsky vykládati; a měl uloženo, aby jim i evangelia a listy sv. Pavla v polský jazyk překládal, jakož i životy sv. Otců; dále čteny hymny kostelní, spisy Ciceronovy, Virgiliovy, Senekovy a i jiní církví schválení spisovatelé. Též ctění rodičky Boží nakázáno a modlení se růžence. Mimo literní umění měli žáci učiti se i zpěvu kostelnímu. V každé škole měla v sobotu ráno a odpoledne jedna hodina zpěvu se věnovati, jako se to dálo za starších časů, a vyučovati měl zvláštní učitel, pokud bylo možno; byl to nějaký dorostlejší student, který potom posýlán na vysoké učení;*) ale obyčejně to činil rektor, který byl tedy zároveň i kantor. Tento měl pak i péči míti, by kostelní zpěv přiměřený službám božím se vykonával, a farář, jenž o povznešení zpěvu se nestaral, mohl tresty k tomu přidržován býti. Při těchto sobotních cvičeních učily se děti arithmetice a zpívati cisioján, čili uváděly sobě v paměť veršíky, dle nichž poznávaly se hlavní svátky v církevním roce přicházející.

Tohoto vzdělání školného dostati se mohlo i děvčatům, byli-li jejich rodiče tak starostliví; avšak ještě více posýlána děvčata do škol klášterních, kde u Dominikánek a jim podobných řádů nalezla podobného a sobě potřebného vzdělání; aneb konečně se vychování dělo skrze domácí učitele, kteří o to se přičinili, že dívky jim svěřené nezůstaly, alespoň co se týče latinské řeči, za mistry svými a mnohé zběhlost svou v latině osvědčily nade všecku pochybnost.

---

*) Podobně bylo v Čechách v XVI. století.

Ze škol polských měla každá kniha vzdálena býti, která dotýkala se nového učení Lutherova a jeho přívrženců; mimo to neměl učitel nikdy přistoupiti k výkladu knih neslušných a pohanských (v nižších školách se to beztoho nedělo), pojednávajících o bajkách falešných bohů se týkajících, z nichž plynulo nebezpečenství pro ducha mládeže. Ani písmo svaté dle tehdejších časů do veršů převáděné nenalezlo milosti před okem úřadů církevních. Jak dlouho děti do školy chodily, o tom nevíme; zajisté, že to záviselo od nadání jednotlivce, jak brzy se všemu, co učitel mu podati mohl, naučil, aneb dokud nepřestoupil na ústav vyšší. Ale z jedné školy do druhé přestupovati bez dovolení neb vysvědčení učitelova dovoleno nebylo; a mohli podobní poběhlíci z města býti vypovědění.

Hlavní dozor ku školám měl arcipryšť; mimo něj dohlíželi k nim faráři nejméně dvakráte do roka, jinak mohli za obmeškání povinnosti své pokáráni býti. Ale dohled byl neustále zostřován, takže farářům uloženo, by alespoň jednou za týden do škol se podívali a o prospěchu žáků se přesvědčili, a o nedostatcích jimi pozorovaných vyšším úřadům zprávy podali; též i úřady obecní měly se o stavu školy čas od času přesvědčovati. Konečně měli děkanové při visitacích odbývati visitaci školní a v žádném případě opomíjeti toho neměli; i na učitele, jenž ostatně přiměřeně oděn býti musil, a na jeho soukromý život dohlídka tato se vztahovala.

Katolické školy předčily hlavně svou učební osnovou školy protestantské, k nimž i školy českých bratří zde se zdržujících lze počítati; vždyť ještě roku 1602. leželo v moci farářů samých, aby ustanovili způsob, dle něhož mládež má učena býti.[5]) Jako onde, i tu hlavně na náboženství váha největší se přikládala, ale rozdělení učení bylo takové, že nečinilo u vyvinutí ducha žádných překážek. Kdežto u škol katolických nevidíme dobré rozdělení učiva, stalo se to na školách protestantských, které tak jako katolické školy městské i vesnické tvořily vlastně přípravny pro vysoké učení, dle ustanovených pravidel. Na vesnických školách, kde působil jen učitel jeden, dělo se vyučování asi jako na našich jednotřídních, a jen tam, kde bylo učitelů více, mohlo se učiti asi rozděleně ve třídy; a podobných tříd bylo na protestantských školách čtvero, a jen k službám božím do chrámu chodili žáci pohromadě. V nejnižší čtvrté třídě učeno čtení, psaní a katechismu, v následující počátkům latiny, ve druhé již latinské syntaxi ve spojení s překlady některých klassiků, kdežto v první třídě nejvyšší pěstováno hlavně řečnictví a žáci vedeni k tomu, by znenáhla latinsky psáti se naučili. Celkem jest to asi podobné rozdělení, jaké jesuité na svých kollejních školách zavedli.

I v pozdějších dobách zůstal směr vyučování na školách venkovských tentýž, jako dříve, s tou toliko výjimkou, že dosazováni učitelé vychovaní na školách řízených buď řádem jesuitským neb

[5]) Decret. III. 74.

později piaristy. Kdežto na školách vesnických, závislých od farářů neb úřadů obecních, učitel mající malý plat, byt a topivo, nucen byl zaopatření svého hledati ještě ve výdělkování o pohřbech, koledě a jiných případnostech, staral se pouze o to, aby naučil žáky poněkud psáti a čísti v modlitbách a zpěvnících a nevšímal si více, by naučil je počítati a jiným věcem užitečným, byly školy městské rozdělené obyčejně na dvě třídy, jednu počátečníků, druhou pokročilejších, sice lépe zařízeny, ale dbajíce příliš na stránku náboženskou a pak na řeč latinskou nepřispívaly valně, by vzdělání samo v nejširších kruzích se rozšířilo. A o pohlaví ženské dosud postaráno nebylo, a mnohé dívky, které na vychování do kláštera se ubíraly, leckdy odtamtud se nenavrátily více. Počet škol nezmenšil se ve století XVIII., spíše rozmnožil se školami, které od polských velmožů zařízeny byly. K tomu připočísti dlužno školy určené pro mládež řeckého obřadu a jiných vyznání. Bylť to asi stav, jaký panoval tehdy v každé zemi, až konečně objevilo se světlo, které určilo, jakým směrem vychování lidu obecného díti se má. Že pak školy, třebas takové, úkolu svému dostály, pozorovati se může z toho, že národ polský stejný krok držel v osvětě s ostatními národy podobně vychovávanými a honositi se může celou řadou výtečných mužů z těchto škol vyšlých. Neníť vadou, že byly školy takové, ale ke cti mu zajisté slouží, že měl nesčetný počet takových škol a že záhy důležitosť jich poznal a je rozšiřoval.

## Hajduk Veljko Petrović.

### Úryvek z dějin srbského povstání roku 1804.—1815.

Napsal **Radovan Košutić.**[1])

Když padlo carstvo na Kosovu, valilo se mračno za mračnem na srbské nebe, dokud nešlehl poslední blesk a nestroskotal slabý trůn panovníka ve Smederevě. Srbsko a celé carstvo Dušanovo mimo Černou Horu bylo podrobeno — Srb stal se rajou. Sveřepá síla turecká vše ničila. Národ nebyl jist ani věrou svou; chrámy byly znesvěceny, před oltářem jako v konírně krmili Turci své koně; kněz srbský vzal kříž a chopil se meče, utikaje do hor a povzbuzuje národ k odporu; Srbu bylo hleděti na to, jak mu Turek odvádí malého syna, aby z něho udělal nejukrutněj-

[1]) Viz: Vuk Karadžić, Danica, zabavnik na god. 1826. (str. 70.—94.), ve Vídni 1826.; Sima Milutinovič, Serbianka, v Lipště 1826., 4 díly; Prota Nenadović, Memoary, v Bělehradě 1867. roku; Milićević, Kneževina Srbija, v Bělehradě 1876; Kosta Nenadović, Život i dela Karađorđa, ve Vídni 1884., 2 díly; Ranke, Die serbische Revolution, Berlin 1844.; jiná díla jednají méně o Veljkovi a jsou pouhé kopie těchto jmenovaných. Vuk, Ranke, Prota a Milićević jsou úplně spolehliví; dílo K. Nenadoviće je nekriticky sebraná látka pro dějiny srbského povstání; Milutinovićova Srbijanka má v sobě mnoho domyslů přibásněných. O životě, významu a charakteru Veljka Petroviće jako hajduka a reka promluvíme jindy.

šího nepřítele křesťanství — litého janičara; jak mu krásnou dceru olupuje o vínek nevinnosti silný aga; Srb se mozolil, aby živil hada v zemi své; šlechta se poturčila, bývalých vůdců národ neměl.

Ale přece nebylo klidno.

Národu zůstal ještě meč v rukou a komu se křivda stala nepořídil ničeho slovy, nýbrž mečem a olůvěm; lesnaté hory přijímaly udatné syny své, ano, jako ze země vyrůstaly čety hajduků srbských — živý to protest proti tyranii turecké; aby odporovaly a mstily násilí barbarské, hynuli hajduci jako rekové „za krst časný i slobodu zlatnu“.

Z hory, matky to svobody srbské, řítili se hajduci na Turky nedbajíce nic o život svůj, vědělit dobře, že jméno jejich věčně bude žíti, že píseň srbská ověnčí je nesmrtelnou slávou na guslích starého guslaře.

Píseň guslarova povzbuzovala lid, aby nezapomněl na slávu předků svých: každý se chtěl státi takým baječným rekem, jakým byl Miloš Obilić a Marko Kraljević; ona jim vtiskovala zbraň do rukou a klesající těšil a žehnal svatý kříž — umírali v naději, že přijdou lepší dnové, že z hrobu jejich vypučí květ pro daleké potomstvo.

Gusle slepého guslaře, puška chrabrých bojovníkův, mstitelův to svobody, a kříž pravoslaví, to jsou tři svatí činitelé v dějinách porobenství srbského; ony jsou krásnou manifestací ducha národního; oni chránili národ, dokud nepřekypěl pohár přehořkých muk — dokud nezdvihlo se srbské povstání pod sivým sokolem hor šumadinských Karađorđěm roku 1804., aby Evropa v řadě bojů poznala junáky, jakými se ukázali Katić, Čarapić, Miloš Pocerać, Sindělić a jiní vojvodové srbští, a hajduky, jakými byli: Stanoje Glavoš a Veljko Petrović.

* * *

Bělehrad padl…

Po tolikerém namáhání zavlála konečně srbská trikolora na zdích bílé labutě srbské, a za jásotu nadšeného vojska, chrabrých synů z veškerých stran Srbie, vešel Karađorđě na hrad.

Zdálo se, jakoby utrpení již bylo u konce a že pětistiletému mučedníku bude dopřáno klidného rozvoje, aby sesílil a odolati mohl svým nepřátelům.

Avšak nesvornosť srbská jinak chtěla a osud byl přehořký… Boj musil býti dále veden. Hranice Srbie nebyla zaokrouhlena, a národ teprve cítil se silným, když spatřil hrady ve svých rukou; před očima zazářila mu stará sláva, na guslích zachovaná, a ta vodila ho jako východní hvězda „o n a m o, o n a m o z a b r d a o n a!“

Po pádu Bělehradu a na počátku roku 1807. bylo Srbsko celkem svobodno, jen východní díl Crna Reka a krajiny kolem Timoku zůstaly pod mocí tureckou, a právě z Crné Reky byl hajduk Veljko.

Jak bylo udatnému reku, když viděl, ano celé Srbsko svobodně dýchá a jen po jeho zemi ještě zuří divoký Turek! I předstoupil před Karađorđě a sovět [senat, radu][2]) a žádal, aby mu bylo dovoleno přejíti z paratinské nahie do Krivého Víru a vzbouřiti Crnou Reku a vysvoboditi ji. Karađorđe svolil; dal mu prach a zbraně, které zanechali Turci ve hradě, a povolení, aby mohl sebrati momky a beťary[3]) a bojovati s nimi na hranici proti Turkům.

Karađorđě myslil, že Veljko ničeho nesvede, avšak ukázalo se jinak.

Veljko vzal, co potřeboval, a odešel do monastyra Ravanice; zde shromáždil za několik dní dosti bojovníků a s těmi vpadl do Crné Reky. Ačkoliv jeho družina byla malá, opovážil se přece Veljko k obléhání Oblehl sice kulu (věž) Osman-agy, syna Osmanbegova v Podgorci, a vyzval ho, aby se mu vzdal. Když nepřítel se vzpíral, dal Veljko přinésti mnoho slamou naplněných sudů, a když plamen pronikl až nahoru, beg se mu vzdal. Dal ho vyprovoditi do Vidina, vzal mu zbraň, koně, oblek a peníze; každému ze své čety dal po dukátu a ostatní peníze zaslal sovětu do Bělehradu.

Veljko pak ihned jmenoval praporečníky, buljubaše[4]) a jednoho bimbašu[5]) ve vojsku svém, a také ustanovil starešiny v Crné Rece, Baňsce a Svrljigu, ačkoliv v těch krajinách ještě panovali Turci.

Karađorđě a sovět podivili se úspěchu Veljkovu a zařízení jeho schválili; vždyť v tu dobu, když jiní vojvodové brali peníze od sovětu, Veljko mu ještě zasýlal.

Po porážce bega v Podgorici prchli mnozí Turci buď do Vidina, aneb jiných opevněných měst.

Turkům nebylo panování Veljkovo v Crné Rece vhod a chtěli se ho zbaviti. Z Vidina přišlo turecké vojsko, aby napadlo Veljka v Krivém Víru. Avšak tento v noci se svými momky vkradl se do tábora tureckého a vzkřikl: „Ево Вељка разби све!“ (Zde je Veljko, rozbije všechno!) Stalo se, že všechny Turky přinutil k útěku.[6]) Od toho času stalo se jméno Veljkovo strašným pro Turky

Potom Veljko učinil náspy ve Vražogrnci, Zaječaru, Grljanu, Sumrakovcu a se svými momky jich sám hájil.

Tak se stal starešinou Crné Reky a zdržoval se nejvíc v Bani, bliž Aleksince.

* * *

---

[2]) O zařízení a působení senatu viz Ranke, Die serb. Rev., str. 166.—174.

[3]) V Srbsku za doby Karađorđovy jmenovali se beťary vojáci, kteří sem přišli z cizích zemí a bojovali za peníze. (Vukův Slovník, str. 23.) — Ranke tlumočí bećar a momak tak: Bekjaren, insofern sie von ihm (Veljko) besoldet waren, Momken, insofern sie ihm verpflichtet waren. (Die serb. R., str. 215.) — Momci byli tělochrana vévodů a jediná jízda v celé zemi; vesměs byly to dítky z dobrých rodin. (Víc o tom u Ranka, Die serb. R. 161.)

[4]) Dux turmae, centuris (V K. Sl., str. 49.).

[5]) Chiliarchus (V K. Sl., str. 26.).

[6]) Vuk: Danica za rok 1826, str. 76.

Boj za osvobození nabýval každým rokem větších rozměrův a r. 1809. dosáhl svého vrcholu. Karađorđovi donesena zpráva, že Rusové přejdou Dunaj a začnou operovati v Bulharsku. Rozkaz dán na všecky strany. aby se dosavadní hranice překročily. Národ kolem Driny a v Bosně vůbec jal se zdvihati, nadšeně vítal bratry své a z úst vládce Černohorcův, Petra I., zavzněla krásná píseň, že vztyčen jest prapor Nemaničův, že Černá Hora z jihu a Srbsko se severu přijdou a ruce si podají na Kosovu. [7])

Ale žádosti srbského lidu nebylo dopřáno uskutečnění.

Srbské vojsko začalo velmi skvěle a vítězně postupovati.

Kněz Sima Marković přešel přes Drinu a obléhal Bani a Bijelinu, Srebrnicu a Višegrad; Milenko pak, dobyv Brzu Palanku, bojoval u Kladova mezitím, co Karađorđe pobiv Turky na Suvodolu dobyl Senice, spojil se s Černohorci, prošed územím Drobňakův a Vasojevićův, a začal obléhati tvrz Nový Pazar.

Jak bylo slavnému reku, když stanul na půdě praotcovské, kolébce takořka srbské síly, v Nemaňově Rašce! Jen krok ještě, bude na Kosovu a vyplní závět kosovský!

Mezitím Turci prorazili hradby, které jim zabraňovaly vpád do moravského údolí, a po porážce Sinđelića na Čagaru přišli do Báně a oblehli Veljka.

Karađorđe musil zanechati obléhání Nového Pazaru a chvátati, aby Turkům zakročil cestu.

Vévodové na náspech nebyli svorni. Zatím co Sinđelić o život bojoval na Čagaru, nechtěl mu vrchní vůdce Miloje pomoci zaslati. Sinđelić se bránil, dokud mohl, a když náspy byly plny mrtvol tureckých, střelil do prachu a silným výbuchem hrsť Srbů s Turky vyletěla do povětří.

Když padl Sinđelić na Čagaru, ostatní vojsko uchýlilo se až k Dunaji.

Veljko byl obklíčen v Báni, které Turci několik neděl marně dobývali. Když se pak jednoho dne ukázalo srbské vojsko pod Mladenem Milovanićem a Vujicou, měl Veljko tolik odvahy, že se protloukl tureckým vojskem, domluvil se s vévody, jak udeřiti na Turky, aby Baňa byla zachráněna, ale, bohužel, věc se nepodařila. [8]) Veljko chtěl nyní udělati výpad a Báně zanechati. Senat mu ale přidal Živkoviće, vzdělaného kupce a potom poslance srbského, aby mu radil, když by tento chtěl nerozvážně uvésti celé vojsko v nebezpečí; Veljko by tam byl sice ukázal své hrdinství, ale vojsko by byl zahubil. V jedné ze předešlých půtek byli i Živković i Veljko raněni a když nyní měl se učiniti výpad, ptali se momci, co budou dělati se Živkovićem.

„Když může jíti, ať jde jako jiní, a když nemůže, srazte mu hlavu a vezměte ji s sebou, aby mu ji Turci neusekli.“

---

[7]) Ranke, Die serb. Rev, str. 194.

[8]) Vuk, Danica 1826., str 77.; K. Nenadović vypravuje, že Karađorđe sám přišel a vysvobodil Veljka (Karađorđe, II. díl, str. 738.); srovn. také Milutinoviće v Srbijance pod jménem „Bezsmrtnik“ (Serbianka, III. díl, str. 70.—73.).

Živković uslyšev tuto vážnou ironii Veljkovu, dal se do běhu a byl mezi prvými v boji.[9])

Veljko učinil výpad a opustiv Bani táhl s momky a beťary k Dunaji.

Srbové rychle ucítili nesvornosť svou a pád Sindělićův na Čagaru. Turci postupovali dál a dále a celá pravá strana Moravy byla v jejich rukou.

Na této cestě dělal jim Veljko se svými momky velkou škodu a menší voje turecké porážel.

Lid v Petce na ústí Moravy vypravuje si divné věci o tom, jak Veljko vloudil se do tureckého táboru, zvrátil stany, porubal několik hlav a zdráv vyšel ven.[10])

V srpnu toho roku přešli Rusové Dunaj; Turci musili proti nim táhnouti, a pravá strana Moravy byla svobodna.

Udatnému obránci Báně nebylo však ani nyní klidu popřáno.

Na skupštině (sněmu) roku 1810. na nový rok odbývané obžalovali Veljka sovětu někteří menší kmeti a buljukbaši, že zneuctil děvčata, a momci jeho že některým lidem násilně vzali dobytek a prodali, jakoby to bylo turecké jmění. Proto sovět vydal rozkaz, aby jej zavřeli do věže, ale nestalo se tak týž den. Veljko shromáždil své momky téhož dne večer a promluvil takto:

„Bratři, mínil jsem, že mě volají do Bělehradu, aby se zeptali, kolik ran jsem dostal, kolik momků mi zhynulo, kolik jich zůstalo nemocných, kolik granátů puklo mi nad hlavou, kolik koní padlo pode mnou a mám-li momkům čím zap atiti; a oni se ptají, kolik děvčat jsem zlíbal a zítra chtějí mne zavříti do vězení; nuž, pojďme odsud!"

Té noci vytáhl Veljko se svými vojáky z Bělehradu. Ve Smederevě se zastavil, aby popřál odpočinku koním, a řekl:

„Dosud jsem utíkal, ale nyní se již nebudu schvacovati; kdo se chce bíti a zemříti, ať jde za mnou."[11])

Ze Smedereva odešel Veljko do Poreče k vévodovi Milenku Stojkovićovi, který mu dával pět set grošů měsíčně, bimbašům a buljubašům po dvou stech a po stu momkům jakož i jiným beťarům.

Roku 1810. přešli Rusové Timok a došli do srbské Krajiny. Veljko se hned sjednotil s hrabětem Orurkem a bojoval proti Turkům kolem Dunaje a Timoku. Tu dostal zlatý řád pro udatnosť od generala hraběte Kamenského. Toho roku v jeseni vedl Veljko ruské vojsko na Varvarin, vpadl do Baně, osvobodil ji od Turků a súčastnil se potom slavného boje na Varvarinu 6.—10. září. Turci pod Mechmed-Rušid-pašou byli docela pobiti a utekli se do Albanie. Tu byl Veljko poraněn v levou ruku. Toho roku dobyl někde v boji velmi krásné šavle, okované stříbrem a zlatem a okrášlené drahokamy; poslal ji po tehdejším veliteli ruského vojska darem hraběti Kamenskému, ale tento mu

[9]) Vuk Danica 1826, str. 78.
[10]) Milićević, Kn. Srb., str. 1056.
[11]) Vuk, Danica 1826, str. 79.

ji vrátil řka, že on není hoden takové šavle, nýbrž ten, kdo ji od Turků vybojoval — a dal mu ještě 200 dukátů. [12])

Když Veljko tolik dokázal, odpustil mu senat veškeré svévole, které dotud spáchal. Brzy na to, když ho Karađorđe potřeboval, byl opět povýšen za vojvodu.

Stalo se to tak:

Karađorđe chtěl konečně učiniti konec veškerým svévolím některých gospodářů [13]) a upevniti monarchickou sílu svou.

Na sněmu o novém roce 1811. konaném dovedl toho Karađorđe předně: aby víc neveleli gospodáři menším vévodům, nýbrž vrchní vůdce (Karađorđe) a senat; za druhé: aby se sovět transformoval, aby se totiž rozdělil na soudní oddělení a na ministerstva, a staří gospodáři aby musili přijati místo v ministerstvu. Kdo nechtěl, musil zemi opustiti. [14])

Sněm byl už u konce, když gospodáři přišli; čekali totiž na ruské vojsko, kterému bylo rozkázáno, aby obývalo v Bělehradě, a očerňujíce Karađorđe u Rusů — říkali, že Karađorđe chce držeti s Rakouskem — myslili, že s vojskem něco pořídí. Mnoho se spoléhali na hajduka Veljka.

Mezitím stala se už roztržka mezi samými gospodary; kromě Milenka, Petra Dobrňce a Veljka nezůstal nikdo, kdo by odporoval Karađorđovi. Veljko přivedl zástup 70 momků a beťarů, ale Karađorđe dovedl ho na svou stranu převésti. Dal mu totiž peníze a vévodské důstojenství v Bani, pravil, že mu není nad něho milejší ani syn jeho prvorozený Aleksa, a aby Veljko dlouho neváhal, přinesl Tatar (stará pošta ve tureckých provinciích) na zapoceném koni vymyšlené psaní, že Turci vytrhli od Niše a hrozí Bani Karađorđe mu pravil:

„Veljko, synu můj, jdi a zabraň tomu!“ a Veljko hned šel, zanechav pohlavárské roztržky a srbskou nesvornosť. [15])

Téhož roku pro obnovené žaloby buljubašův po rozkazu Karađorđeva přestěhoval se Veljko s vévodským důstojenstvím do Krajiny, do místa Negotinu, na místo Miše Karazandžiće, který toho roku zemřel. [16])

---

[12]) Ibid., str. 80.

[13]) V rozpravě této přicházejí často jména, která náleží zde objasniti. Srbsko za Karađorđě bylo rozděleno na nahie, nahie byly rozděleny na knežiny (na příklad v šabacské nahii byly Mačva, Pocerina a Tavnova knežiny); knežiny pak byly rozděleny na srezy. Nad nahiemi veleli nahijšti knezové čili velicí vojvodové (gospodary), na př. Žakov Nenadović, Milenko Stojković, Petar Dobrňac a jiní; nad knežinami veleli oborknezové čili vojvodové, na př. Stojan Čupić v Mačvě, Miloš Stojčević, v Pocerině, hajduk Veljko v krajině negotinské atd.; nad srezy veleli kapetani čili velicí buljubašové. (Vukův Slovník, str. 70., 273.; viz také Milićevićův článek „Opština u Srbiji“ v „Godišnici Čupićově“, ročn. II. str. 182.—239.)

[14]) Viz o tom více u Ranka: Die serb. R., str. 213 —215.

[15]) Ibid., str. 216.; u Ranka je o této věci víc než u Vuka (Danica 1826., str. 80); takových případů je zde ještě několik. To znamená „aus serbischen Papieren und Mittheilungen“.

[16]) U Milićeviće nalézá se otištěn celý akt, kterým byl Veljko postaven za vojvodu krajiny negotinské Viz Knež. Srb., str. 893.—895

Když přišel do Negotinu, byl Veljko velmi chud; kromě koně, zbraně a bohatýrského roucha neměl ničeho. Všecko, čeho dobyl, rozdělil mezi momky a beťary. Ale roku 1812. zbohatl.

Tak se stal Veljko velitelem Negotinu a ochranou Krajiny v nejzoufalejší době, ve které zdvihl se had turecký s největší silou, aby rozšlápl květ svobody srbské, vypučelý na krvavé půdě tisíců životů, i provedl srbský národ ještě jednou neslýchanými utrpeními — novou křížovou cestou. (Dokončení.)

---

# Josef Feďkovič a jeho literarní význam pro rakouské Rusíny.*)

Napsal Karel B. Kadlec.

Proudu století XIX. neunikl ani poetický kout kozácké Ukrajiny. Idea národnostní přihlásila se ku svému právu. Kvitka-Osnovjaneňko, Kotljarevský, Hulak Artemovský vystoupili na obranu národa maloruského. Mich. Maksimovič, Lukaševič, kn. Certělev a j. podali veřejnosti neporušené plody básnického ducha národního, a Pavlovský vydal r. 1818. i grammatiku této mluvy lidové. Ohlas proudu národního, ovšem daleký a sesláblý již, došel do Haliče jak z Ukrajiny tak i od jiných národův slovanských, zejména z Čech. Jako jinde sestoupil se i v Haliči úzký, avšak neohrožený kroužek nadějných mladíkův, apoštolův znovuzrození. Ze plejady hvězd těch zářily zvláště Markiana Šaškeviče (nar. 1811., zemřel 1843.), Ivana Vahyleviče (1811.—66) a Jakuba Holovackého. Výsledkem snah mladíků těchto byla „Rusalka Dněstrová", prvý sborník poetický Rusínův haličských, skládající se z písní národních, jakož i umělých, vlastních plodů několika básníkův, které Šaškevič nazval „skladanja", a jež byly napodobeny dle písní národních. „Dněstrová Rusalka" byla napsána, avšak nastávala otázka, kde ji dáti vytisknouti. Z počátku chtěli v Haliči, později pak ve Vilně, kde byl ruský seminář, avšak vlastní duchovní jejich toho nedovolili, nechtějíce, aby knihy byly psány jazykem „chłopským". Konečně musila býti vytištěna „Rusalka" r. 1837. v Pešti. Ale nastávala nová nesnáze. „Rusalka" se dostala do Haliče, avšak censor pro rusínský tisk ustanovený publikacc té nepropustil, tak že po několik let ležela v archivu místodržitelstva haličského, než přišla opět do veřejnosti. A příčinou bylo jen to, že byla psána jazy-

---

[1]) Za pramen k této stati použili jsme hlavně „Передне слово про галицько-руське письменство Мих. Драгоманова", nalézající se ve sbírce povídek Feďkovičových, Dragomanovým r. 1876. vydaných Mimo to sloužily nám tři feuilletony rusínského časopisu „Dilo", a sice: „Въ XXV-тѝ роковины литературной дѣяльности буковинського кобзаря Осипа Федьковича" vyšlo 25 června, resp. 7. července 1886.), pak „Промова проф. унив. дра. С. Стоцкого въ ювилей Осипа Федьковича" (vyšlo 12., resp. 24. a 15., resp. 27. července), dále feuilleton „Nowe Reformy" z 9. července 1886 p. n. „Kartka z dziejów literatury maloruskiej. Napisal Wł. Ma****" a j.

kem chlopův a ne církevštinou, resp. makaronismem polsko-rusko-církevním.

Jazykem lidu rusínského bylo tenkráte opovrhováno i mezi samými Rusíny a hlavně mezi repraesentanty jeho intelligence, rusínskými popy. Polština byla v Haliči řečí panující, kterou mluvili páni a intelligence jak polská tak rusínská Jaká převrácenosť a neuvědomělosť byla mezi Rusíny, lze si představiti z toho, že ani lidu nekázali popové jeho jazykem rodným. Ba bylo to znamenitou událostí a velikým sebezapřením, když se Šaškevič s několika alumny semináře lvovského zavázal kázati výhradně rusínsky. Prvé kázání rusínské měl míti jakýsi Pleškevič. Vystoupil na kazatelnu, udělal kříž, vypověděl motiv evangelia z bible slovanské, avšak, když pohledl na intelligenci shromážděnou, nemohl ze sebe vypraviti ani jediného slova. Všecek jsa pomaten, vyňal si sešit a zajíkaje se, tlumočil své kázání po polsku, tak že je s obtíží skončil.

Pochopíme tedy, jaký význam měla „Rusalka Dněstrová", psána jsouc jazykem národním. Základ ku pěstování národní literatury položen byl dobrý, bylo třeba jen následovníkův oněch tří zakladatelů nového literarního života. Bohužel, doba však nebyla ještě příhodnou. Šaškevič i Vahylevič byli pronásledováni tak, že prvý byl stále přesazován ze špatného místa na horší, a druhý pak musil hledati útočiště v Uhrách, kde konečně přijal protestantismus, zanechav stavu duchovního. Všeliká ochota, kterou by byli jednotlivci jevili, odňala jim tímto odstrašujícím příkladem. Vyskytovali se sice sem tam někteří spisovatelé, jako Levický, Ustianovič, Mohylnický, Lisiněcký a j., avšak řeč, kterou psali, nebyla ryze národní, nýbrž monstrum nejrůzněji složené. Ostatně i obsah nebyl právě příliš poetickým, skládaje se po výtce z officialních panegyrik a od na počesť vysokých osob světských i duchovních. I nápisy básní jsou velmi kuriosními. Uvedeme na příklad nápis básně Levického „Stich vo čestj Jego Prevoschoditeljstvu Preosvjaščennějšomu Kyr Michailu Lěvickomu Mitropolitě Galickomu, Archiepiskopovi Ljvôvskomu, Biskupovi Kamenca Podôljskogo, Jego Imperatorskogo Veličestva dějstviteljnomu tajnomu Sovětnikovi, Doktorovi S. Bogoslovija i t. d vo deň Svjatogo Archistratiga Michaila dnja 8. Noemvrija 1838, jako vo deň Jego vysokogo tezoimenitstva, Josifom Lěvickim Parochom Školjskim Dieceziі Peremyskoi u pôdnožija Jego Prestola s najbôljšim ušanovanjom složenny. — V Peremyšli 1838. v 4$^{to}$". Týž Josef Levický přeložil do maloruštiny i Schillerovu píseň o zvonu, avšak tak nešťastně, že vtipný jakýsi kritik vyjádřil se o něm i německém autoru: „Baťko Schiller zažuryvsja (zarmoutil se), ščo jeho dzvin ob Šklo (Josef Levický byl totiž ve vsi Šklo u Javorova proboštem) rozbyvsja." A podobně jako Levický psali i jiní básníci, tak že do r. 1848. rusínská Musa velmi bídně živořila.

S rokem 1848., ve kterém nastalo mezi všemi rakouskými národy větší vlnění, zaveden mocný převrat mezi Rusíny. Vláda rakouská začala vzhledem k Polákům ráda poznávati, že v Haliči žije

národ dosti četný, o němž dříve nevěděla, a národ ten že jest neuvědomělý, skládaje se téměř jen z vesničanů. Podporovala tedy rusinské popy, úředníky a spisovatele, kteří se v létě roku 1848. shromáždili ve Lvově a založili prvý rusínský spolek politický pod názvem „Hlavní ruská rada". Jménem celého národa prohlášeno ve spolku, že „Rusíni, ač společně s Poláky náležejí ku velikému kmeni slovanskému, přece mají rozdílnou od Poláků řeč, písmo, obyčeje, mravy, církevní obřady; že žijí v jedné z nejúrodnějších zemí Evropy, neboť bydlí nyní v jižním Rusku, v jihovýchodním Polsku (totiž v Cholmsku), v Haliči a severním Uhersku a mají dohromady 15 mill. duší". Za nedlouho pak psala znova „Hlavní ruská rada", že „Rusíni jsou zvláštním národem tak jako Rusové (Velkorusové), Češi, Chrvati, Bulhaři, Poláci a jiní slovanští národové". Roku 1848. založena též stolice rusinského jazyka na universitě lvovské, a Jakub Holovacký jmenován prvým professorem předmětu toho. Přednášky jeho měly ohromný vliv na nadšené mladíky, kteří se chutě pustili do četby ukrajinských básníkův: Kotljarevského (přeložil Aeneidu), Kvitky, Ševčenka a j., toho však nechápali, proč básníci tito píší jazykem lidu. Nevěděliť, že pravý básník lidu, který chce psáti s citem, musí psáti jen jazykem živým; myslili, že v Ukrajině jsou poměry takové jako v Haliči, že básníci píší jazykem lidu snad ze vzdoru, aby nepsali jazykem polským. Stalo se tenkráte takořka modou mluviti a psáti o lidu prostém, avšak když měli pokládati vesnický lid za národ rusínský, styděli se vyznati pravdu tu. Poláky sice nenáviděli, avšak hlásili se za členy národa „chlopův", „černě" (luzy) a „chámův" přece nechtěli. Ba vůdcové nového hnutí ani dobře neznali mluvy lidu, vychováváni jsouce jen ve školách německých a polských. Poslyšme na př. slova Naumoviče, který se brzy stal jedním z vůdcův rusinských: „Neznal jsem našeho národa, neboť nikdy jsem nebyl na vsi, nikdy jsem neměl styku s lidmi (vesničany). Byl jsem vychován v popolštěném Rusku (?), pak jsem odešel do Lvova, vše ruské bylo ve mně jen jako temný cit." Jaký div tedy, že jazyk spisovatelů rusínských byl tak zkroucený a nepřirozený, že mu lid rozuměti ani nemohl. Pravý Babel, zmatek. Poláky býti nechtěli, za Rusíny se styděli, utekli se tedy mnozí ku Velkorusům a začali psáti jazykem velkoruským, v němž se již proslavila jména Grigoroviče, Turgeněva, Někrasova, Pisemského, Ostrovského a j. Avšak neznajíce prakticky jazyka velkoruského a nevědouce, že jmenovaní spisovatelé psali jazykem lidu, nebrali si jich za vzor, držíce se řeči Děržavina a Lomonosova. Chtějíce se vyhnouti Scylle, upadli v Charybdu, neboť kdyby byli psali ryzí polštinou, byli by jim rozuměli páni a třída vyšší, kdyby pak ryzí rusínštinou, byly by se spisy jejich hodily aspoň pro třídu vesnickou a měšťanskou. Převrácenosť názorů rusínské intelligence charakterisuje nejlépe hrdý výrok haličského spisovatele Denisa Zubryckého, z něhož zároveň vyzírá břitká satira na spisovatele samých těch slov. Praviť Zubrycký: „Jsou tu zatemněli hanobitelé či spíše nevědomci, opovrhší všelikou vědou

jazyka vlastního (?), užívající nářečí cizího (!?), poslouchající jen prostonárodní hovor vlastních sluhův a dělníkův a přejíce si nyní, abychom psali svou historii provincialním nářečím haličské luzy. „Podivný požadavek! Historie se píše pro vzdělanou a vzdělávající se třídu národa. Pro člověka prostého dostačuje modlitební kniha, katechismus a žaltář. Ani tyto věci (škoda, že to Zubrycký nedodal) nechtěli popové též dovoliti, by byly přeloženy do rusínštiny. Nejplodnější z tehdejších haličských spisovatelův, Bohdan Dědický, který jest znám nejvíce svou básní „Bujtur Vsevolod“, měl také jazyk velmi zmatený. Předvídaje neblahé následky zjevu toho, psal roku 1848. do Haliče Maksimovič: „Od svého (jazyka totiž) upustili, k velkoruskému se nepřidali, i plovou ve středu, velmi nepříznivém jejich poesii.“

Co panovala taková nejistota v jazyku mezi rusínskými spisovateli haličskými, dál se utěšený rozvoj literarní na sousední Ukrajině, kde ku spisovatelům dříve jmenovaným připojili se Kuliš, Ševčenko, Kostomarov, Marko Vovčok (paní Eugenie Markovičová), Storoženko, Nomi, Kucharenko a j. Věsť o ruchu ukrajinském dostala se i do Haliče, kamž docházely vzletné básně Ševčenkovy a petrohradský měsíčník „Osnova“, tištěný s polovice maloruským jazykem. Obrat nastal r. 1860., ve kterém zavedena konstituce a svoboda tisku a spolčování se. Nadšená mládež chápala se dychtivě knih přicházejících z Ukrajiny jakožto srozumitelnějších než knihy domácí, psané směsí jazykovou. Kromě časopisův, jež vydávali staří spisovatelé (j. „Hałyčanyn“, „Naukovyj Sbirnyk“, „Słovo“), začali mladí vydávati „Večornyci“, „Metu“, „Rusalku“, „Nynu“ a „Pravdu“, v nichž hlásali, že chtějí psáti jen pro národ a jazykem jen národu srozumitelným. Nazváni byli tedy „národovci“ a jelikož mluvili nadšeně o Ukrajině a kozácích, i „Ukrajinomily“ a „Kozakomily“.

V tu dobu vznikl v Rusku spor, má-li existovati pouze velkoruská literatura či může-li vedle ní obstáti i maloruská. Spor ten dostal se i do Haliče, kde se Rusíni rozdělili na tři tábory, z nichž jeden chtěl míti literaturu maloruskou, jaká pěstována u Ukrajinců Kvitkou, Ševčenkem a j., druhý pak výhradně literaturu rutenskou, totiž haličskou, a třetí dokonce literaturu velkoruskou. Hádky ty zuřily v Haliči nejvíce mezi r. 1860. a 1866. (Pokračování.)

---

# Michal Hórnik.

### Kus historie lužické práce

Napsal A. Černý.

(Pokračování.)

Hórnik studoval velice svědomitě a mnoho, dříve než s nějakým novým návrhem na opravu pravopisu neb mluvnice se vytasil. To patrno jest na př. z úvodu ke článku „Hieronym Me-

giser a jeho słownik", který zde uvádíme také proto, že z něho možno poznati, které směry svému filologickému působení vykázal.

„Jelikož sám v tu chvíli při sjednocení Srbů v jedné spisovné řeči různým způsobem spolupracuji, není mi ještě možno do studia dějin srbského jazyka samých se pustiti, i spokojuji se zde tím, že jsem mladé filologické talenty na jednu velice zajímavou stránku jazykozpytu upozornil a jim v Megiseru jeden z vydatných pramenů k těmto studiím ukázal. Pro slovník pak chci ‚thesaurus'[4]) tím způsobem vybrakovati, že jeho slova nebo tvary do Pfulova slovníku (pokud není tištěn) zapisuji a leckteré slovo, jež krátkozrací kritikové za nesrbské (jinoslovanské) mají, srbským býti dokazuji."

Oddal se tedy dle tohoto vyznání hlavně myšlénce sjednocení hornolužických Srbů v jedné spisovné řeči, kteroužto myšlénku později ještě na dalekosáhlejší ideu o sjednocení s Dolnolužičany ve spisovném jazyce rozšířil.

Hezké pole působnosti v oboru tom nalezl v jazykozpytné sekci, založené při „Matici" 19. dubna 1854., jejíž údem od počátku byl. (Vždyť byl její mravním původcem!) Nebylo schůze, jíž by se byl činně nesúčastnil. Tak oznamuje se v „Měsačném Přidawku" č. 5. 1859.: „Ve čtvrtek po velikonocích sešel se jazykozpytný odbor... Hórnik předložil návrhy, týkající se některých jazykových forem, v nichž dosud v naší spisovné řeči jistota nevládla. Co se společně uzavřelo, uveřejní se v příštím sešitě Časopisu..." To se také skutečně stalo ve článku „Dorunauki w serbšćinje" (Č. M. S. 1860., str. 37.). „...Dvojí spisovná řeč a dvojí (nejméně!) pravopis nemohly zůstati," píše Hórnik mezi jiným. „Proto utvořili Jordan a Smoleř nový. Ale jak daleko od sebe ještě byli! R. 1844. sblížila se katolická strana s evangelickou — Pful s Jordanem vydali sešit srbsko-německého slovníku, ale ten uvázl. Na jaře roku 1847. založila se důležitá pro Srby ‚Matice', pravopis dra. Pfula se přijímá a prosebný list „Přećelam łužiskoserbskeje ryče a literatury" — též od katolíků podepsaný — je první věc v jednotné písemné řeči. V takové podobě vyšlo nyní devět sešitů ‚Časopisu' a něco jiných věcí. Avšak to a ono může se ještě vybrousiti a opraviti. Buk a Hórnik žádali vypuštění písmene *j* po měkkých souhláskách, Smoléř se připojil a Pful v jednotě s nimi vydal „Wozjaw"... To jest ono ‚mnoho', což se před založením naší sekce stalo.

Ačkoli členové odboru viděli, že žádných velkých změn více není potřebí, přece ještě všeliké různosti v maličkostech souhlasnou úmluvou vyrovnali. Proto se přijala i pravidla o „*ó*", která podepsaný v Časopise vyložil. O čem se odbor ještě usnesl (na příklad, že se v komparativě čárka změkčovací píše jen tehda, když je změkčení sluchu patrno: rjeńši, mjeńši, ale: lěpši, starši), neoznámilo se sice, ale zachovává se ve slovníku Pfulově."

[4]) „Thesaurus polyglottus, vel dictionarium multilingue ex quadringentis circiter tam veteris, quam novi (vel potius antiquis incogniti) orbis nationum linguis, dialectis, idiomatibus et idiotismis constans... Francofurti ad Moenum, sumptibus Authoris. MDCIII." — 2 díly v 8°, 832 a 751 str. Pozn. spis.

A dále píše: „... Třeba přece ještě leckteré různosti ve psaní slov a špatné tvorby odstraniti, jak se i v jiných živých řečech stává. Ježto každý Srb sám rozsouditi nedovede, které způsoby psaní a které tvary mají rozumný základ, nechať naše sekce to učiní a pravidla stanoví. Tuto podávám tři pracně nalezené věci, v nichž se mi jednota nevyhnutelnou zdá — třeba jsem věděl, že jsem tím nic „velkého“ ani nepočal, ani nedokonal.“

Na to stanoví pravidla: I. o užívání jotovací čárky, II. o tvorbách na -omny a -owny a III. o formách na -ač, -ak, -ař.

Podobných pojednání, která by přispívala ke zdokonalení analogického pravopisu, napsal Hórnik mnoho hlavně do Časopisu. Jmenujeme z nich: „Biblijske mjena w katholskich serbskich knihach“, „Wy z predikatom w zdwórliwej ryči“ atd. Zde sluší připomenouti i „Rjedźerja a porjedźerja“, v „Lužičanu“, rozmluvy „Cibky a Mudroně“ v témže časopise, o čemž hodí se nám šíře promluviti při vypisování jeho činnosti v tomto a jiných listech.

Zásluhy jeho o analogický pravopis jsou veliké — ale ještě mnohem větší zásluhy má o sblížení starých dvou rukopisů, rceme lidových, totiž evangelického s katolickým. Zásluhy tyto proto jmenujeme většími, poněvadž vedou Lužičany ke skutečnému sjednocení v novém pravopise. Kdežto dříve byly hlavně dva pravopisy, byly od zavedení analogického vlastně pravopisy tři, poněvadž staré vedle nového zůstaly. To neušlo bystrozraku Hórnikovu, jenž záhy poznal, že třeba přičiňovati se o splynutí obou starých pravopisů v jeden, načež by se jen nahradila písma kurrentní latinskými — a Lužičané byli by u cíle: měli by jeden toliko pravopis. Věc tu přivedl k řeči v jazykozpytném odboru již roku 1859. (5. října) — ale nic určitého se nestalo. Musil se připravovati k samostatnému vystoupení v ohledu tom...

Jest konečně třetí směr snažení Hórnikova o sjednocení Srbů v pravopise — totiž snaha po sblížení s Dolnolužičany, na niž jsme již upozornili a již tuto znovu jen v zájmu přehlednosti uvádíme. V „Časopise“ nacházíme tyto články, mající za předmět jednotu pravopisu s Dolními Srby: 1868. „Delnjołužiska pokazka w nětčišim porjedźenym prawopisu“. — 1869. „Wudospołnjenje delnjołužiskeho prawopisa“. — R. 1880. zvláště důležitý článek „Wutworjenje našeje spisowneje rěče a jeje zbliženje z delnjoserbskej“. V úvodě předesýlá stručnou historii srbského pravopisu, načež mluví o návrzích, obsažených v Pfulově „Laut und Formenlehre...“

„Z historie slovanských literatur víme, že se všeliké oddíly Slovanů vědomě i nevědomky ve spisovné řeči rozešly a později zase úmyslně jeden druhému v ní se blížily,“ praví ve článku tom. „To vede nás k otázce, nemohly-li by se i dolní a horní srbština znovu přiblížiti, když si zajisté v dávných časích blíže stály. Kdyby se takové sblížení stalo, bylo by to prospěšnější, nežli vzpomínati toho, že jsme zbytky dvou částí polabských Slovanů: Milčanův a Lužičanů. Na rozdílnosť nesmí býti samými Srby váha kladena — ale na sblížení či sjednocení a na vzájemné

podporování! Snadno jest říci: Menši řiď se podle většího! Ale mezi bratry má míti láska převahu. Proto nesmíme a nemůžeme chtíti, aby dolní Srbové po hornosrbsku psali, aby tedy Budyšín chotěbuzské srbštině vládl, jako Paříž Francouzům (si licet parva componere magnis), ale horní Srb musí se právě tak o sblížení přičiňovati jako dolní."

Tato rozhodná slova zajisté s dostatek osvětlují jeho postavení v otázce sblížení obou bratrských kmenů — v otázce, kterou on sám prvý vyslovil a na přetřes přivedl. Myšlénka sblížení Srbů hornolužických s dolnolužickými v jednom jazyce spisovném jest jeho myšlénkou. Idea to zajisté krásná — ale i smělá a ve skutečnosti s velikými obtížemi spojená. Všecky obtíže provedení myšlénky té a konečný úsudek o možnosti uskutečnění toho můžeme shrnouti ve slova, která Hórnik sám o předmětě tom do našeho „Naučného Slovníku" napsal: „Sjednocení obou nářečí jest na ten čas nemožné, poněvadž není žádného společného politického neb společenského středu." Není tedy sjednocení ono tak snadné, jak by se na prvý pohled zdálo, nebo jako na př. polský historik lužických Srbův, Vilém Bogusławski, v knize „Rys dziejów serbołużyckich" (Petrohrad 1861., str. 320.) mínil, napsav: „Mieszkańcy górnych i dolnych Łużyc różnią się między sobą zwyczajem i mową, lecz różnice te są tak małe, że przy większem rozwinięciu życia towarzyskiego łatwo by się zetrzeć dały. Lasy mużakowskie i szerokie pasmo piasków, rzucone ręką natury między górnemi i dolnemi Lużycami, stanowiąc podział naturalny, przeszkadzają zbliżeniu się dwóch sąsiednich pobratymczych plemion."

Nesnadnosť ztělesnění krásné myšlénky neodstrašuje však uvědomělého apoštola lužické vzájemnosti — on se myšlénky své nespouští, nýbrž při každé příležitosti k ní se vrací a navrhuje, co mělo by se v její prospěch podniknouti ... Vždyť by to nebyla událosť malé důležitosti pro udržení se lužických Srbů, kdyby idea tato v život vešla! Proto neustává pracovati a nevzdává se naděje, že někdy, třeba v neznámé budoucnosti, ponese myšlénka ta skutečné ovoce ... Posledně vzpomenutý článek a stať v „Časopise" 1883. „Kóncowki -eho, -emu, -oho, -omu" mají rovněž jako jmenované práce k přiblížení budoucnosti té přispívati.

Než ponechme si zatím vylíčení reformatorských snah Hórnikových ve spisovné řeči srbské a vraťme se k jiným směrům jeho vědecké činnosti, pokud ony se jeví v „Časopise".

Jsou to hlavně jeho práce literarně-historické, na něž předem ukážeme. Tyto práce jeho jsou zvláštního rázu: on při svých studiích literarně-historických zůstal filologem, specialně dialektologem, a také látku ke studiím těm vždy takovou volil, aby ji mohl vykořistiti pro jazykozpyt slovanský, hlavně lužický. A v tom jeho veliká zásluha. Co světla on tím vrhl v mluvnici, skladbu i v lužický slovník!

On píše o Megiserovi, aby vyčerpal jeho slovník pro moderní filologii srbskou. Podobnou snahu a zásluhu mají články:

„Tadej Pacak[5]) a jeho słownik“ (1860.), „Biblijske mjena w katholskich serbskych knihach“ (1865.), „Abrahamej Brancelej“ (1866.), „Prawopis a ryč w katechismje z l. 1597.“ [1868.],[6]) „Rukopisna agenda z léta 1667.“ (1869.), „W kotrej podryči pisaše Tharaeus w lěće 1610.?“ [též],[7]) „Knižka we žarowskej podryči“ (1870.). „Ryč a prawopis Michała Frencela před runje 200 lětami“ (též), „Martiniowe pokutne psalmy z l. 1627.“ (1871.), „Serbske słowa w Magdeburgskim rukopisu 12. lětstotka“ [1875.],[8]) „Jan Chojnan, jeho rukopis a delnjoserbske słowa w nim“ [1876.],[9]) „Delnjoserbske słowa z rukopisa Kř. W. Broniša“ (též), „Rukopis Jakuba Ledźbora“ (1877.), „Jakub Ticinus a jeho ryčnica z l. 1679.“ (1878.), „Delnjoserbski wótčenaš w knizy A. Bohoriča z l. 1584.“ (též), „Delnjoserbske słowa ze słownika H. Megisera“ [též],[10]) „Hodźijski serbski rukopis ze spočatka 18. lětstotka“ [1879.].[11])

---

[5]) Rodem Čech z Miletína.

[6]) Míní se tu katechismus Varichiův. Článek má velikou cenu pro dějiny srbské řeči.

[7]) Ve článku tom vyvrací chybu, jakoby byl Tharaeus psal mužakovským podřečím, kteráž se z prvního svazku sbírky „Destinata literaria et fragmenta lusatica“ z l. 1738. (str. 809.) stále opisovala. Tvrdí, že Tharaeus nepsal mužakovštinou, nýbrž dolnolužičtinou a to storkovským, nyní vymřelým nářečím, kteréž tehdejší Srbové „sarska rěc“ jmenovali.

[8]) Slova ta připomíná již Šafařík ve „Starožitnostech“. Ku bližší charakteristice filologického přesvědčení Hórnikova uvádím ze článku toho slova: „Čím více jdeme ve zpytování našeho jazyka nazpět, tím více podobností nacházíme na širokém prostranství, jež kdysi Srbové obývali Ze známých památek jazykových možno dokázati, že byla řeč Srbů ve smysle Šafaříkově rozdílna od řeči Bodrců na jedné straně a od řeči Veletů (Luticů), kteří k Lechitům (Polákům) sluší, na straně druhé. Hlavními znaky lešské řeči jsou nosové zvuky (ą, ę nebo ѫ, ѧ), poněvadž g místo h jest i ve starosrbštině i staročeštině A tyto (nosové) zvuky byly Srbům již cizí, když vystupují v historii Tím nechci tvrditi, že by snad ještě ve starší periodě u Srbů nebyly...“

[9]) H. pročetl celý rukopis (vlastně opis rkpu toho drem. Herrmannem Lotzem učiněný) slovo po slově (782 str in quarto), vypsal, seřadil a vyložil, co se mu pro slavisty a Srby, obzvláště pro srbský slovník potřebným býti zdálo. Píše nejprve o Chojnanovi celkově, pak o jeho rukopise zvlášť, konečně vypisuje z toho rukopisu slova, jež se v jediném té doby dolnolužickém slovníku Zwahrově nenacházejí Vypsaných slov jest celý slovníček, obsahující kolem 800 čísel. Jaká to píle mravenčí!

[10]) Slov těch je přes 1000. Ku konci praví H.: „Tím je zase jedna památka dolní srbštiny veřejnosti podána zajisté z konce XVI. století, třeba r. 1603. tištěna byla. Zaslouží tu býti, jako Frankův Hortus Lusatiae, v Časopise podobně obšírně zpracovaný. Nejstarší dolnosrbský rukopis „Nowy Zakoń Mikławša Jakubicy z l. 1548.“ máme vědecky rozebraný prof. A. Leskienem, jak známo, v Archivě für slavische Philologie, I. Band, str. 161.—249. Tam je celé evangelium sv. Marka správně otištěno. Zbývá mi ještě otištění glossáře z Jakubice, jejž jsem ze zápisků (zapisnych cedlkow), prof Leskienem laskavě mi půjčených, již sestavil... Konečně připravuji se k vydání většího dílu Wolfenbüttelského dolnosrbského rukopisu ze XVI. stol. (z poslední čtvrti?) pod jménem „Tehn psalter serbskej Rhětzy“.

[11]) Zase rozebírá jazyk, pravopis a vypisuje asi 200 slov. „..Konečně přidávám ještě,“ praví, „že jest náš rukopis latinskými písmeny psán, na něž se diakritická znaménka nejlépe připisují. Novější Srbové též se přičiňují o všeobecné zavedení latinky, jen že to velice pomalu jde Čechové mají už dávno bible v novém, lepším pravopise .. Pro příklad Srbům otiskuji tuto některé české řádky ze starých a nynějších biblí...“

„Rukopis Jana B. Junghänela“ (1882.), „Katechismus Jakuba Ticina z l. 1685.“ (1883.), „Zacharius Bierling a jeho knižka z l. 1689.“ [12]) a jiné drobnější.

Mimo tyto články, v nichž interessy jazykozpytce nerozdvojně se slučují se zájmy literarního historika, napsal Hórnik pro „Časopis“ celou řadu článků jednak čistě filologických (ještě mimo ony, jež týkají se pravopisu srbského), jednak pouze dějin písemnictví srbského se dotýkajících.

K těmto patří četné nekrology a jiné životopisy, [13]) k oněm pak velice důležité statí, jako: „Ležownostne mjena w Serbach“ [1865.], [14]) „Futurum z *du*“ [1880.], [15]) „Prawe wurjekowanje podobnych zynkow“ (1882.), „Njeporjadne zesłabjenje někotrych sobuzynkow. Hdźe ma so naše *ě* za *ɛ* pisać?“ [1883.] [16]) atd.

Všecky tyto právě vypsané směry jeho vědecké činnosti směřovaly vždy, jak patrno, ke zdokonalení, ustálení spisovného jazyka, hlavně ke zlepšení nového pravopisu, ke spojení pravopisů starých a ku přiblížení se jednotě pravopisné, konečně ku sblížení s Dolnolužičany v písemné řeči. Jest ještě celá legie jiných prací Hórnikových v „Časopise“, jichž nemožno těmto směrům přiděliti.

Máme tu na mysli hlavně uveřejňované jím národní písně, v Smolerově sbírce netištěné, i ethnograficky zajímavé náčrtky. O doplnění Smolerovy sbírky národních písní má velikou zásluhu. Jednak uveřejnil ze starších, rukopisných sbírek, co kritickému duchu jeho dobrým se zdálo, jednak podal i mnoho dosud vůbec nenapsaných písní lidu, hlavně nábožných.

---

[12]) Důležitý článek pro pravopis srbský, na nějž ještě upozorníme

[13]) Mikławš Jacsławk, Michał Buk, Mich Kokla, Jakub Pjech, Ernst Rychtaŕ, Handrij Zejlěŕ, J. Wels, J. Cyž, Mich. Róla a j.

[14]) Též ve zvláštním otisku. To byla první tištěná sbírka místních jmen (polí, luk atd.) lužických. Obsahuje 642 hornolužická a 283 dolnolužická místní jména spolu s 15 názvy řečiště Sprévy Již při té příležitosti poukazuje k tomu, že by zajímavo bylo sebrati srbská rodinná jména — což nyní Muka ve „Statistice“ učinil.

[15]) Ve článku tom opravuje chyby Miklosićovy „Vergleichende Grammatik der slavischen Sprachen,“ které se dopouští slovy: „Das futurum act. wird ausgedrückt .. *β)* mit dem praes des verbum ić (= hić, jíti): ja du widźeć. Dass dieses du nicht für budu stehe, geht wohl kaum daraus hervor, dass es mit ńe verbunden ńeńdu lautet.“ Hórnik proti tomu praví: „A priori může se souditi, že Srbové takovou zvláštnosť, od Slovanův odchylnou, nevytvořili, ale že je v tom zajisté pouze onen ničící vliv věčně sousední němčiny, i jinak v jich řeči patrný ... „Tvrzení své dokazuje a napomíná pak: „Vyhněme se raději užívání ‚budu‘ při finitivných (perfectivných) slovesech, což jest ohyzdný germanismus.“

[16]) Článek tento má velikou důležitosť jak pro věc lužické etymologie vůbec, tak pro posouzení Hórnikovy lásky k povolání třibitele mateřského jazyka. „Nechať jest již u konce tento článek, tolik práce žádavší,“ praví. Chtěl jsem k různým, rozcházejícím se náhledům Časopisu, Łužice a Serbských Nowin též své slůvko přidati. Snad může posloužiti jako základ anebo návrh k zjednání kompromissu mezi všelikými stranami i náhledy a k důslednému uspořádání a vypulerování naší milé srbské řeči v Horní a Dolní Lužici! Lid by se spisovné řeči brzo naučil, kdybychom po jistých pravidlech a všickni stejně psali!“

Uveřejňuje r. 1862. v „Časopise“ první dva národní náboženské popěvky (= pokhěrluškaj), předesílá v úvodě: „Mezi národními písněmi sluší i „pokhěrluškům“ (legendám) čestné místo, poněvadž se v nich obráží jedna ze známých vlastností našeho lidu — nábožnosť... Tištěných je dosud asi 20 hornolužických i dolnolužických (ve Smoleřově slavné sbírce, Časopise a Lužičanu)...“ Na to podal do Časopisu sbírečky takovýchto písní l. 1864., 1866., 1868., 1869., 1884.

Abychom ocenili důležitosť této sběratelské činnosti Hórnikovy, užijme vlastních slov jeho, která ovšem pouze jako literarní historik teďy ze své literarní povinnosti napsal: „Po vydání vážné sbírky lidových písní Smoleřem v l. 1841. a 1843. neobjevil se dlouhá léta nějaký doplněk této sbírky. Kniha byla drahá a proto nenacházely se v srbském kraji než některé exempláře. Kdož knihy neměli, myslili, že jest v ní jistě vše, co v paměti lidu zůstalo. Smoleř sám pak měl jiná důležitá díla (v Lipště i v Budyšíně) a nemohl více od místa k místu cestovati a po písních se tázati.

Teprve od r. 1860. jsem já, některé dosud netištěné písně vypátrav, počal některé takové doplňky uveřejňovati, obzvláště v tomto časopise, pak i v „Lužičanu“ a „Katholském Poslu“. Později počali tak i jiní činili, zvláště Jenč, H. Dučman, Róla a Muka...“

(Pokračování.)

---

# Slovanský horovatel v Polsce.

## Vzpominka na A. H Kirkora.

(Úvod. — Data encyklopaedická. — Kirkorovo působení v o čině. — Poměry litevské a vilenské. — Hrabě Tiszkiewicz. — Sdružování se se Slovany východními i západními. — Šlechta na Litvě první prosí za zrušení nevolnictví. — Adressa loyalnosti caru Aleksandru II. — Láska k rodné zemi a snahy všeslovanské. — Slovník polsko-rusko-český. — Nakladatel kníže J Ogiński. — Účasť Čechů: Šafařík, Hanka, Zap a Rittersberg. — Kirkor v Petrohradě. — Založení denníku „Novoje Vremja“. — General Kaufmann. — Zásadní spor a boj. — Pohroma. — Process. — Úpadek — Kirkor v Krakově. — Práce a studie archaeologické. — Přednášky o literaturách slovanských. — Úsudky o Češích. — Kirkorovo účastenství v monumentalním ruském díle „Malov. Ros.“ (Petrohrad . — Ostatní práce ruské a polské. — Korrespondence — Vlastní vyjádření. — Kirkorova ruská vyznamenání — Osvěžení českých styků. — Slovanské horování. — Tužby. — Vzpomínky na ruského učence Kotlarevského. — Zmírající Kirkor uprostřed litevských bůžkův a popelnic. — Závěrek.)

Čtenářstvu našeho „Slovanského sborníku“ není jméno Kirkorovo neznámo Díky vzácné jeho účinnosti bylo nám popřáno zahájiti listy tyto příspěvkem trvalé ceny, čímž nás vynikající tento pracovník na poli vědy a vzájemnosti slovanské již před šesti lety zavázal k trvalé vděčnosti, kteráž později jen rostla a zvětšovala se.

Úmrtím Adama Honoryho Kirkora přestalo bíti a pracovati jedno z nejušlechtilejších srdcí slovanských. Pracovitý a plný dobré vůle život jeho, ač nepronikal spoustami současného urvalství, jeví půvabný obraz nepopíratelných zásluh a horoucího slovan-

ského snažení. Zdá se, že Kirkor byl příliš velikým praktikem a příliš upřímným přítelem národního slovanství, než aby zasloužil si povědomého demonstračního oslavování v okamžiku, kdy zasáhla jej smrt. Tím jediné lze vysvětliti sobě, že zvěst o smrti Kirkorově prošla slovanským světem jen jako podzimní větřík po strništi. Památka jeho nebyla zneuctěna napřed přichystanými frasemi...

Kirkor byl slovanský pracovník v nejkrásnějším smyslu slova. U něho rozhodovala netoliko hlava, ale i cit. Celý jeho život, veliká, složitá jeho činnosť, vymykající se rozhodně ze všednosti, přese svrchovaně nepříznivé okolnosti proniká jasná tendence slovanská, ta čistá a ryzá, povznešená nad všechnu malichernosť i nevlídnosť.

Mám za to, že naše české smýšlení o Slovanstvu nejzpůsobilejší jest oceniti platněji Kirkorovo snažení. Proto nebudu přihlížeti v těchto řádcích kriticky k jeho pracím vědeckým, nýbrž spíše k povaze jeho složité působnosti. V době, kdy stiženi byli Poláci šarlatanským nařknutím, jakoby ani Slovany nebyli a jakoby rozuměti nechtěli „slovanskému sbližování a sbratřování", při čemž se ovšem potřebných rozdílů nečiní, zdá se býti poznání Kirkorovo působnosti nikterak neosamotnělé v Polsce, dosti poučné. Tolik mám za jisté, že lidé, kteří plýtvají úsudky o polském slovanství v toně tak nepříznivém, hodni by nebyli řemínky rozvázati u střevíců nedávno zesnulého Adama Honoryho Kirkora.

Načrtnu nejdříve několik dat životopisných. Adam Honory Kirkor narodil se r. 1818. ve Mstislavsku na Litvě, kdež nejdříve v mohylevském gymnasiu a později ve šlechtickém ústavě ve Vilně se vzdělával. Zvláštní zálibu projevil již v nejmladším věku ve starožitnictví, v němž také nejvíce pracoval a vyniknul. Rozkopal množství kurhanův, objevil, zbadal a popsal četná pohřebiště. Kromě množství drobnějších prací, uveřejněných a rozptýlených porůznu v časopisech, jmenovitě polských a ruských, uveřejnil zvláště zejména tato obsáhlejší díla: Istoričesko-statističeskija očerki vilenskoj gubernii (Vilno 1852.—53., dva díly), Čerty iz istorii i žyzni litovskago naroda (Vilno 1854.), Przechadzki po Wilnie (první vydání r. 1856). Odczyty o literaturze pobratymczych narodów Słowiańskich (Kraków 1873.) a j. v. Jeho redakcí nad to vyšlo několik sborníkův a časopisův, jako Radegast (Vilno 1843.), Pamiętniki umysłowe (Wilno 1845.—1846.), Teka Wileńska (1858.), Pismo zbiorowe Wileńskie (1859.—62.) a j. Po bouřných událostech r. 1863. odebral se Kirkor do Petrohradu, kde založil známý ruský denník Novoje Vremja. Přesídliv pak r. 1871. do Krakova pracoval horlivě při akademii věd, zejména pro odbor archaeologický, jehož byl předsedou.

Tato suchá data, vyjmutá z polských encyklopaedií, jsou jen chatrnou kostrou; k nim pojí se velice složitá činnosť, postižitelná jen prohloubáním soukromého života neunavného pracovníka. O Kirkorovi lze říci, že neustupoval s kolbiště práce do posledního svého dechu. Pracoval s velikým zápalem, s pravdivým za-

líbením, vždy s čistou tendencí dobré vůle prospěti věci blahodějné. Podněcován ušlechtilými touhami, neochaboval ani v okamžicích nejkrutějšího sběhu okolností, ale zachovával chuť k dobrým činům s vytrvalostí skutečně řídkou. Jeho neobyčejná čilosť osvědčila se skvěle netoliko v podnicích redaktorských, ale i v organisacích směru národního a vědeckého.

Sama Litva, kolébka a „vychovatelka“ Kirkorova, nemálo přála rozvoji tohoto dobrého Slovana. V letech, kdy Kirkor vstupoval do života a překročoval prahy neunavné práce, planuly na Litvě ještě poslední záblesky staré slávy. Kirkor náležel právě k zástupu těch, kteří zář tu po listopadovém povstání zaniklou k nové světlosti přiváděli a udržovali. Zdálo se, jakoby Litva věrna starým tradicím, opět a opět majákovým jasem civilisace zářiti chtěla na východě. Sláva Mickiewiczovy epochy nemohla ovšem zaniknouti beze stop...

Jmenovitě ve Vilně, kdež Kirkor přebýval až do přesídlení svého do Petrohradu, rozvinula domácí intelligence činnosť stejně památnou jak významnou. Nebyl to ruch demonstrativní neb oposiční, jak někteří mermomocí rozšiřují, nýbrž osvětový a civilisační v nejkrásnějším smyslu toho slova. Troufám si říci, že tehdejší ruch na Litvě, jehož ohniskem bylo staré knížecí Vilno, prodchnut byl duchem, jenž velice utěšeně se přibližoval k vytouženému idealu slovanskému.

Vilno stalo se ohniskem a působištěm celé řady znamenitých, osvícených mužů. V čele stál učený hrabě Eustach Tyszkiewicz, zakladatel znamenitého Musea starožitností a archaeologické kommisse vilenské, maršálek borysovský a čestný kurator minského gymnasia, mecenáš věd a umění vůbec.

Nejhorlivějším pomocníkem Tyszkiewiczovým byl Kirkor, kterýž netoliko při museu netušeně zkvétajícím, ale také při archaeologické kommissi v téže době (1856.) založené, velikou rozvinul činnosť. Vědecká tato instituce stala se záhy nadějným pojítkem slovanským; neomezovala se jen na spolupůsobení takových mužů polských, jako Narbutt, Kraszewski, M. Malinowski, Jaroszewicz, A. Zdanowicz, M. Homolicki, A. Jocher, Adamowicz, W. A. Maciejowski, J. Łepkowski, J. Mayer, J. Kremer, A. Grabowski, A. Z. Helzel, hrabě Działyński, hrabě F. Wężyk, nýbrž zasahovala také daleko do Slovanstva na východ i na západ. Z ruských učenců rádi byli voláni k tomuto ohnisku polské práce zejména vzácný hrabě Uvarov, P. Saveljev, D. Polenov, A. Kunik, M. Korkunov. Stalo se tak hlavně péči Kirkorovou, kterýž současně zapřádal vřelé styky s předními vlastenci českými, jmenovitě se Šafaříkem, Hankou, K. V. Zapem a L. Rittersbergem, jichžto některé práce ve svých časopisech uveřejňoval. Nadto horlivě ujímal se Kirkor tou dobou myšlénky vydání polsko-rusko-českého slovníku, o čemž níže ještě bude zmínka.

Šlechta litevská, toto jádro intelligence v těchto krajích ruské říše, dávala podnět ku mnohým okázalým osvědčením povahy veskrz civilisační. Kupila se v zástup lidí pracovitých a nadšených.

Ať vzpomenu jen památného skutku, že to právě polská šlechta na Litvě byla, která před ostatními podala caru adressu ve příčině zrušení nevolnictví, což také vladař ruský r. 1858 veřejně vytknul a pochválil.

Život společenský, pěstovaný v neporušené čistotě, metal blahodějné reflexe na vše strany a byl v bezprostředním styku s ruchem literarním, vědeckým i uměleckým. Vždyť i libezné zvuky nejznamenitější polské opery „Halky" Moniuszkovy, zazněly poprvé ve Vilně.[1])

„Kirkor," čtu v jedné polské pohrobní vzpomínce (Dz. Pozn. 1886., č. 28.), „byl tehdáž nejpopularnější a velice vlivovou osobou na Litvě; bez něho nedělo se nic, jeho iniciativa a jeho účastenství zasahovaly do všelikých projevů života. Z těchto časů pocházeji také rytiny jeho podobizny, kteréž rozšiřovali po Litvě nejpřednější mužové. Kromě neunavnosti v práci a nesmírné zručnosti, jakož i výminečného nadání redaktorského byl to pravý typ litevského šlechtice, trochu drsně žertovný, leč záživný, se srdcem a dlaní vždy otevřenou, živá kronika tradic, anekdot, živý herbář litevský. Proto byl také rád vídaným, mileným a slýchaným jak v kruzích kollegů-literatů, tak ve dvorech panských i šlechtických, na odpustech i v kapitolu."

Kirkor náležel k těm, kterým běželo o to, udržeti dobrou vůli vlády a především vlídnosť cara Aleksandra II. za každou cenu. Byl rozhodným odpůrcem později vypuklého povstání, kteréž považoval za veliké neštěstí. Takovými pohnutkami veden, byl Kirkor předním účastnikem pověstné adressy, podané caru Aleksandru II. Vedle Kirkora také soudruh Mickiewiczův, Odyniec, jakož i Malinowski přičiňovali se o zdar adressy. Odyniec napsal na cara odu. S podivením jest, že na takové projevy zapomínají lidé účtující tak přísně bouřné události nešťastného r. 1863.

Po osudném tomto roce stal se Kirkorovi pobyt na milené Litvě naprosto nemožným. Dříve než poukáži k pohnutkám, které Kirkora — tehdáž již dekorovaného ruskými řády za zásluhy ve službách státních a člena mnohých vědeckých institucí za hranicemi — vedly do Petrohradu, aby všemožně tlumil rozbouřené živly a sloužil milené Litvě, budiž mně dovoleno podati tuto obsah dopisu, jímž Kirkor sám nejpřípadněji líčí lásku svou k Litvě, jakož i povahu tehdejších okolností. List tento pochází již z časů, kdy strádal uprostřed poměrů docela jiných, vzdálen Litvy i života, kterýž jej oblažoval a šťastným činil. Vyznivář dojemným vzdechem nade ztrátou nenahraditelných rozkoší.

Roku 1883. uveřejněn byl v našem „Slov. sborniku" nepatrný článek „Na Litvě ticho!" označený neznámým pseudonymem. Kirkor přečta tento článek, psal do Prahy z Krakova dne 28. října takto:

„Dnes došel mne 11. sešit ‚Slov. sborníku‘.

[1]) Srovn. „Slov. sborník" 1883., str. 566.

Na Litvě ticho! Se slzou v oku děkuji za uveřejnění té práce pěkné nestranné a tak cenné pro vzájemnosť slovanskou. Tisknu vaši ruku se slzou v oku, z něhož nejedna splynula k tomuto poctivému vyznání o Litvě! Bůh zaplať! Buď autorem toho článku kdokoliv... Jestliže kdo jiný, tím lépe, neboť máme ještě druhého věrného bratra, který s uznáním o nás píše.

O, však ta poctivá, nejmilejší Litva není přivyklá přílišného nalézati uznání... Proto jest vlídný hlas od Vltavy tím milejší, tím dražší milené mé Litvě.

Pravím m é, neboť jakkoli každý Litvan má právo nazývati ji svojí, přec já v nynějších časech, od 49 let, většího si k tomu osobuji práva. Snad s přesadou nazvali v Petrohradě nedávno vydanou knížku Litvou Kirkorovskou; buď jak buď, já ji však miluji, já jsem jí život, práci, majetek... vše, vše posvětil... není-li tedy Litva m o j e?

Ó, děkuji vám! Tak mně dnes blaženě a dobře! Tak živě snuje se mi před očima tolik postav a událostí litevských...

Ve článku tomto je vzpomínka o Kościuszkovi. A co slavný Rejtan! Také Naruszewicz byl Litvanem... Vezměte do ruky kterýkoli slovník, kolik tam najdete proslavených lidí na poli války, v politice a vědě — Litvanů neb Rusínů... Kurjer Litewski, později Wileński vycházel od roku 1759.—1834. po polsku, od roku 1834.—1859. po polsku a po rusku, od r. 1860.—1865. já jsem jej vydával po polsku, jen časť úřední, úkazy, byly po rusku, načež r. 1865. musil jsem časopis ten vydávati výhradně po rusku...

Jest také zmínka o slovníku rusko-polsko-českém. Ano, tak bylo skutečně. Rittersberg měl již mnoho zpracováno, [2]) také Zap sliboval přispívati. Vše to se u mne ve Vilně soustřeďovalo, přidružili se také Mikuláš Malinowski, Michal Homolicki, Michal Baliński, Ludvík Kondratowicz a jiní. Jednal jsem s kníž. J. Ogińským, který prohlásil, že přijme na se náklad, chtěl však ke slovníku tomuto dodati ještě časť litevskou. Vše to bylo by se uskutečnilo tím snadněji, jelikož jsem r. 1859. založil vlastní velikou tiskárnu. Ale za tím hlavně smrť neoželeného Rittersberga zadržela vše. (Přidružilo se zhoubně také povstání.) Odkud věděli jste o tom v Praze?

Na Litvě ticho!

Rovněž ticho, hlucho a pusto bylo na Litvě po roce 1831. Tepna života národního bíti přestala. Ve školách nebylo již jazyka polského. Zachoval se toliko na kazatelnici a v divadle. Polské grammatice nikde neučeno. Tak bylo do r. 1856. A přece, co zrodilo se v této tišině? Kdo naučil po polsku Syrokomlu? A Pługa, Nowosielského, Padalicu, Krupowicze, Tomaszewicze, Sowińského, Filipowicze a tolik, tolik jiných...

Ano, t i ch o, ale z tohoto ticha přece vytryskal život, jenž vře, kypí a ovoce vydává. Když v celé zemi mluva polská nepěstována ve školách — vycházela díla vědecká, a jaká! V tom

[2]) Viz „Slov. sborník“ 1885, str 407.

čase vyšly dějiny Litvy a Vilna od Narbutta, Jarochowicze, Balińského, Bibliografie Jocherova, Slovník Mülerův, pracovali Trentowski, Zdanowicz, Tomaszewicz atd.

I nyní „Na Litvě ticho!", pravda, ale nebojte se, neusnula Litva, neodumřela! Žije! Spí jen zdánlivě...

Jsme rozptýleni, pravda, daleko vzdáleni od Litvy, ale nikdo z nás nepřestal Litvu milovati... Nelze zlomiti ducha Litvanova. Postav jej na pranýř, moř hladem — ale on nezapře sebe, své individualnosti, své lásky k vlasti; uprostřed bídy a sudby ještě povznáší hlavu... Adam Honory Kirkor."

K listu tomuto není třeba přičiňovati komentářů; svědčiť zajisté nejlépe sám, jaké nadšení a jaký zápal plál ve starcově srdci.

(Dokončení.)

# K oslavě památky A. S. Puškina.

(1837—1887.)

## I.

## Oslava na Rusi.

Podává K. Štěpánek.

(Dokončení.)

Památku Puškinovu oslavila též kijevská universita sv. Vladimíra slavnostním zasedáním dne 29. ledna. V zasedání tomto prof. A. J. Sobolevskij přednesl řeč zasvěcenou hlavně významu Puškina v ruské literatuře a prof. N. P. Daškevič vylíčil poesii Puškinovu jakožto poesii světového významu. Večer v universitní budově měl slavnostní schůzi historický spolek letopisce Nestora, v níž člen Malinin pročetl řeč „O poesii Puškinově ve svazku s rozvojem ruské společnosti a literatury". Téhož dne v divadlech kijevských byla slavnostní představení na počesť památky Puškinovy.

V Oděsse dne 29. ledna pořádal Slovanský spolek hudebně-literarní večer, který skvěle se vydařil. Prof. Kirpičnikov podal krátký životopis Puškinův a ku konci svého náčrtku přečetl list Žukovského, v němž vylíčeny jsou poslední dny básníkovy. Na to následovala ostatní čísla programu, sestaveného z plodů Puškinových.

Slavnostní akt Novoruské university oděsské byl dne 1. února. Prof. Někrasov ve krátké řeči charakterisoval dojem, jaký učinila smrť Puškinova na tehdejší společnosť, a ukázal na vliv Puškina při vzdělávání ruského jazyka národního. Prof. Kirpičnikov objasnil význam podmínek, při nichž vzdělával se Puškin. Byla to doba panství tak řečeného lži-klassicismu. Mimo to Puškin musil přežiti všecky literarní směry, které během půl věku podrývaly význam tohoto hliněného kolossa. Vyjíti z tohoto boje vítězem mohl jenom genius. Puškin, dle přesvědčení řečníkova, stal se evropským spisovatelem od těch dob, od nichž stal se ruským národním básníkem. Že nebyl básníkem tak řečené školy čistého umění a zástupcem jediné této zastaralé poetické školy, o tom

svědčí moskevský svátek v r. 1880. Kdyby Puškin byl takovým básníkem, bylo by odhalení jeho pomníku tichou, akademickou slavností, a nikoli ruským národním svátkem. I Evropa uznala Puškina. Jeho spisy počali překládati již od let dvacátých. Puškin je evropským básníkem nejen proto, že vzdělával svůj talent na evropské poesii, ale proto, že zůstávaje při tom národním básníkem, šel v popředí rozvoje společenské myšlénky. Nyní po půl století sláva Puškinova nepohasla, ale září jasněji než jindy; jeho jméno v těchto dnech slaví milliony.

K závěrku zasedání četl Markevič z rukopisu professora Jakovleva o vlivu jižní ruské přírody na plody Puškinovy a kterak vliv tento jeví se v jeho spisech. Ku konci stati autor pravil, že Oděssa zůstala za Kišiněvem, kde jest již postaven pomník Puškinu.

Stejného rázu slavnosti ku poctě památky Puškinovy byly konány, jak již podotknuto, ve všech čelnějších městech ruských a ve všech takořka středních i nižších ústavech učebních. Všude věnována vřelá upomínka prvnímu básníku ruskému a uvedeny na paměť vynikající jeho plody. I z nejodlehlejších míst Rusi doletla zvěsť, že i tam věnována Puškinu aspoň posmrtní truchlivá upomínka panychidou. Vedle těchto truchlivých i důstojných slavností, řečí a upomínek věnovaných Puškinu hleděno též uctíti památku jeho některými humanními skutky. Tak mezi jiným na Svatých Horách, v místě, kde jest Puškin pohřben, projektováno zříditi vzornou národní školu jména Puškinova a rozhodnuto zříditi v Petrohradě dvě bezplatné městské čítárny téhož jména. Ve výroční den úmrtí básníkova sešly se na tyto čítárny značné dary, tak že zařizující fond vzrostl přes 2000 rublů. Některá jiná města v tomto ohledu nezůstala pozadu.

Na několika místech též rozhodnuto postaviti pomníky nesmrtelnému básníkovi, aby tak byl rozmnožen počet pomníků dosavadních. Především zahájeny sbírky na pomník v Petrohradě, jenž bude zbudován na místě souboje Puškinova. V Kazani, kde Puškin zdržoval se několik dní v r. 1833., bude postaven jeho pomník v sadu, kde jest též pomník Děržavinův. V Oděsse položen již slavnostním způsobem základní kámen k fontánu s poprsím Puškinovým hlavně přičiněním Slovanského spolku. Fontán ten bude na místě, odkud jest překrásná vyhlídka na moře.

V uctění památky Puškinovy závodilo též důstojně ruské časopisectvo.[2]) Denní listy ve výroční den úmrtí básníkova vyšly většinou v černém rámci a byly v nich věnovány nejčelnější stati upomínce na Puškina. Stati ty provanuty byly nehčenou vřelostí a mnohé z nich vymykaly se z rámce časovosti, jsouce ve mnohém ohledě důležity pro další badání o Puškinu. K takovým rozhodně patří rovněž některé články v měsíčních žurnalech jako ve „Věstníku Evropy“, v „Ruské Starině“ a v „Ruském Archivu“.

Ve „Věstníku Evropy“ uveřejněna jest stať Viskovatého, „Lermontov na smrť Puškina“, kde autor objasňuje okolnosti, jež vyzvaly v Lermontovu onen žalný cit, který projevil v proslulé básni. Některé

²) Také polský týdenník „Kraj“ věnoval památce Puškinově zvláštní přílohu obsahující různé rozpravy a básně. Red.

obrázky jsou velmi zajímavy. Tak na př. výtka Krajevskému od ministra osvěty, v níž správce učebního okruhu, tlumočící slova ministra Uvarova, pravil: „K čemu ta publikace o Puškinovi? Co je to za černý rámek okolo zprávy o úmrtí člověka neúředního, nezaujímajícího žádné postavení ve státní službě! ... Jaké výrazy: ‚slunce poesie!‘ .... Prosím vás, proč taková česť? ... Puškin skonal uprostřed svého velikého bojiště ... Co je to za bojiště ... Co pak snad byl Puškin plukovník, vojevůdce, ministr, státní muž?! Psáti veršíčky neznamená ještě procházeti veliká bojiště! ...“ Taková byla slova hlavy ústavu, jenž měl specialním svým určením — národní osvětu. — Stať je věnována dále historii osudu, jenž stihl Lermontova nedlouho po jeho rázném protestu proti ubijcům Puškina. Přiložena jest k ní sama báseň na smrť Puškina v tom vidě, jak se zachovala ve vyšetřování, jež skončilo vyhnanstvím Lermontova na Kavkaz.

V „Ruské Stařině“ vypravovány jsou zajímavé podrobnosti o prvním vyhnanství Puškinově na jihu pro několik jeho básní, hlavně pro „ódu na volnosť“. Dokladem otištěn zde dopis, obsahující instrukce Juzovu, k němuž byl Puškin poslán. V dopise tom jest básník světle charakterisován, tak že i toto „úřední“ svědectví bylo předpověděním budoucího významu velikého básníka.

„Ruský Archiv“ líčí hlavně podle nové, dosud úplně neotištěné básně Puškinovy, jeho touhu po venkově a přináší některá charakteristická mínění o Puškinovi jeho vrstevníků, kteří jej dobře znali.

Všecky zprávy tyto jsou důležitými příspěvky k poznání poměrů z dob Puškinových.

K závěrku jest se nám zmíniti ještě o některých novějších vydáních spisů Puškinových. Jestliže již všecky upomínky na Puškina a veškery slavnosti konané po celé Rusi, v nichž měla účastenství nejen intelligence, ale i lid, mají vážný význam v literatuře — jsou ještě většího a dalekosáhlejšího významu ta četná vydání spisů básníkových, jež po dni 29. ledna se objevila, a ona touha obecenstva, opatřiti si spisy Puškinovy, která zjevila se při vydání nejpopularnějším. Míníme tím vydání A. S. Suvorina, které obecenstvo již během tří hodin s nevídaným chvatem rozebralo v počtu 6000 výtisků. Celý náklad tohoto vydání obsahující celkem 15.000 výtisků byl rozebrán v krátké době, tak že přikročeno k vydání druhému.

Vydání Suvorinovo skládá se z 10 dílů (cena 1 rubl 50 kopejek) a jest jedno z lepších. Obsahuje všecky básně Puškinovy s přílohou tří podobizen básníkových, podobizen jeho otce a matky a obrazu známého jeho pomníku v Moskvě. Mimo to přiloženy k němu krátký životopis, dva snímky z rukopisů a několik obrázků. Básně jsou roztříděny podle druhu a při každé udán rok, kdy byla psána. Tři díly poslední obsahují korrespondenci Puškinovu, časopisecké stati a první plody. Jest to vydání jak úpravné, tak lácí nejpopularnější.

Literarním požadavkům pak v každém ohledu odpovídá nejúplnější vydání „Spolku ku podpoře chudých literatův a učenců“, skládající se ze 7 dílů (cena 6 rublů). Jsou v něm otištěny některé původní texty, množství variantův a poznámek, jež objasňují tu či onu báseň. Pořádek jest chronologický, ale básně jsou rozděleny tak, že nejprve umístěna

lyrika, pak epos a drama (první tři díly). V ostatních uveřejněny pověsti v prose, historie Pugačevského vzbouření, časopisecké stati, dopisy atd. Rovněž objevilo se v tomto vydání šest básní Puškinových, dosud nikde netištěných. Životopis k vydání přiložen není.

Za těmito nejlepšími následuje hojný počet vydání jiných. K lepším z nich dlužno přičísti vydání V. Komarova pod redakcí Jefremova v 6 dílech (cena 3 ruble). Obsahem jest skoro tak úplné jako Suvorinovo. Pozoruhodno jest též vydání L. Polivanova v Moskvě „Komentirovannoje izdanije sočiněnij Puškina s objasněnijami jich, svodomotzyvov kritiky i biografijej poeta“, jehož vyšly dosud dva první díly (cena 2 ruble 50 kop.). Méně šťastné jest dvojí vydání Pavlenkova se statí A. Skabičevského. Jedno obsahuje v neúplnosti spisy Puškinovy v jednom díle (cena 1 rubl 50 kop.) a druhé jest věrný otisk prvního v osmi dílech a v téže ceně. Odděleně hodlá vydati spisy Puškinovy Komitét gramotnosti s obrázky pro lid, a moskevský spolek přátel ruské slovesnosti vydal též již některé spisy Puškinovy samostatně v levné ceně. Mimo to vyšel jeden díl básní Puškinových, vydaný Bartěněvým v Moskvě (cena 40 kop.). Některé redakce uživše příležitosti volného otiskování Puškina, hodlají spisy Puškinovy přikládati jako bezplatné premie ku svým listům.

Není pochyby, že není ještě úplně vyčerpán počet nových vydání spisů Puškinových, ale i toto svědčí o neobyčejné čilosti a jest patrným svědectvím, že spisy Puškinovy nabudou ohromné rozšířenosti.

K závěrku zbývá nám ještě zmíniti se o dvou publikacích, jež přímo vztahují se k památce Puškinově. Jest to „Puschkiniana“, bibliografický ukazatel statí o životě A. S. Puškina, o jeho spisech a plodech vyzvaných jimi v literatuře i umění. Knihu tuto sestavil známý bibliograf V. J. Mežov a jest v ní obsaženo vše nejdůležitější, co během 73 let objevilo se o Puškinu v ruské literatuře a v umění. (Cena 2 ruble.) Druhou publikací jest nedávno vyšlá velmi pěkná brožura zesnulého prof. V. V. Nikoljského pod záhlavím „Jidealy Puškina“. Některé Puškinské typy, jako typ Taťány, jsou v ní propracovány postupem rozvoje a s patrným talentem. Jiné publikace, jako knížka A. Saljnikova „A. S. Puškin v jego izrečenijach i charaktěristikach“ a pod., mají charakter časovosti. Podobné však časovosti vymyká se celý zjev Puškinův i oslava jeho památky po padesáti letech, kdy naplnila se slova Puškina, pějícího v hrdé předtuše již v 16. roce svého věku:

Uslyšat pěsň moju potomki
Sreď otdalennějšich věkov,
I liry gordyje oblomki
Pereživut věnki ljstěcov.

---

## Mat. Hosia „Kronika Mozkevská“.

Napsal Čeněk Zíbrt.

Naši předkové měli v době dosti staré již jaké také povědomí, že Čechové jsou větví mohutného kmene slovanského či, jak říkávali, „sarmatského“. O sousedních Polácích věděli po-

měrně nejvíce, a za to nejméně známi jim byli Rusové, o nichž kolovaly zprávy neurčité, jen smyšlenými báchorkami vyzdobené. Tím vítanější tedy byla kniha „Kronika Mozkevská", kterou přeložil z lat. spisu Al. Guagnina, [1]) „Vlacha, rodem z města Verony, a u Štěpána Bathora, krále polského, na zámku Vitebsku, při pomezí mozkevském nad pěším lidem hejtmana," — Matouš Hosius, [2]) „rodič z Vysokého Mejta", měšťan města Kolína Nemohl prý se ovšem Hosius „z vydání jejího na světlo těšiti a práce své užitku účasten býti". Vydal ji až po jeho smrti r. 1590. Ad. z Veleslavína a připsal purkmistru a radě města Kolína Nového nad Labem.

Guagnini napsal několik knih latinských [3]) o Polácích, Litvanech a národech velikému knížeti moskevskému poddaných. O těchto důkladně a široce pojednal ve zvláštní knize „Omnium regionum Moschoviae monarchae subiectarum, Tartarorumque campestrium, arcium, civitatum praecipuarum, morum, denique gentis, religionis et consuetudinis vitae, sufficiens et vera descriptio. Adiuncta praeterea gesta praecipua, tyrannisque ingens moderni monarchae Moschoviae Joannis Basiliadis superperpetrata, vera fide descripta". [4]) Tuto právě knihu přeložil Mat. Hozius pod názvem „Kronika Mozkevská. Vypsání předních zemí, krajin, národův, knížetství, měst, zámkův, řek a jezer, velikému knížeti Mozkevskému poddaných. O mravích, obyčejích, zvyklostech a náboženství národu Mozkevského. Též o neslýchaném tyranství

---

[1]) Al. Guagnini, nar. 1538. ve Veroně, dostal se již v mládí do Polska. V polských řadách bojoval v Livonii, v Moskvě a ve Valachii. Vláda svěřila mu pak obranu pohraničného města Vitebska. Zemřel v Krakově roku 1614. Naučný sl. — Všímal si Polákův i Rusův, Litvanův a sousedních národův a napsal několik knih historických i zeměpisných o nich. Zprávy jeho jsou tím vítanější, že psal vše to jako současný svědek a že zachoval ve spisech svých zajímavé zprávy kulturní o mravech a zvycích jmenovaných národů slovanských.

[2]) Mat. Hosius z Vysokého Mýta. studoval v Praze, kdež se r. 1577. stal bakalářem. Učiteloval v Kolíně, oženil se a usadil se tam. Přeložil spis, o němž jedná náš článeček, a poslal svému příteli Veleslavínovi „jak ku přehlédnutí a v češtině poopravení, tak k vytištění". Zemřel však r. 1589. a vydání se tedy nedočkal. Jir. Ruk. I, 257., Jgm. IV. 648. Roku 1786. vyšla kniha podruhé, ovšem zkrácená, péčí F. Procházky „Vejtah z kron. Moskevské". Důkladný životopis napsal prof. J. Vávra v H. Jirečkově „Vys. Mýto", dod. j—l.

[3]) Sarmatiae Europeae descriptio, quae regnum Poloniae, Lituaniam, Samogitiam, Russiam, Massoviam, Prussiam, Pomeraniam, Livoniam et Moscoviae, Tartariaeque partem complectitur, cui supplementi loco ea, quae gesta sunt superiori anno inter regem Poloniae et magnum ducem Moscoviae, adjecta sunt. Item Genealogia regum Polonorum Cracoviae 1578. Spirae 1581. Francoforti 1583. — Deductio et origo gentis Lithuanorum probabilis. — Rerum Polonicarum Tomi III. 1584. — Chorographia totius Poloniae, Lithuaniae, Livoniae et Prussiae. — Compendium chronicorum Poloniae secundum seriem et successiones omnium principum a Lecho I. duce usque ad regem Henricum Valesium. — Coronatio Henrici Valesii. Všecky jmenované skladby chová universitní knihovna pražská.

[4]) Viděli jsme vyd. z r. 1600. a český překlad srovnáváme s vydáním z r. 1841., „Historiae Ruthenicae scriptores exteri saeculi XVI.", I., 7.

Ivana Vasilovice, knížete Mozkevského“. K tomu přidal úryvek ze spisu „Rerum Moscovitarum Commentarii“ [5]) od Zigmunda z Herberšteina, legáta císaře Maximiliana I. a arciknížete Ferdinanda, totiž „Itinera in Moscoviam“ či, jak Hosius píše, „Dvojí cesta do Mozkvy, jedna z Vídně, druhá z Prahy“. Promluvíme zde o knize Hoziově, ne snad že bychom tím chtěli bratrům Polákům a Rusům něco nového pověděti — znajiť skladbu Guagninovu ode dávna — než rádi bychom tu jaksi na dobro vyčerpali zajímavý obsah, po staročesku vykládaný, a to tím spíše, že původní vydání (z r. 1590.) pro řídkosť exemplářů jest velmi vzácné a tedy málo přístupné těm, kdož by knihu Hoziovu chtěli poznati.

Již předmluva Veleslavínova chová cenné zprávy, pro Slovany vůbec i pro nás Čechy významné. „Vztahuje se knížka ta vůbec ke všechněm krajanům vlasti této České.“ Dovozuje to Veleslavín z následujícího: „Nebo poněvadž Mozkvané a Rusové pošli jsou z téhož národu Sarmatského, jako i my Čechové, a téhož jazyka, kteréhož my a jiní národové Slovanšti, ač nemálo rozdílněji, jako i Poláci, Charvati, Slováci, Srbi etc. požívají, užitečné jest Čechům našim to znáti a věděti, jak daleko rozšířený jest národ jejich, a že ne v samých těchto krajinách toliko, mezi Černými lesy, a odtud k Uhrům a Polákům, ale i mnohem dále na východ slunce i půlnoci a od Lednatého moře, kteréž jesť daleko za Mozkvou, až k moři prostředzemnímu a Adriatickému se vztahuje, takže téměř polovici dvou dílů světa Asiae a Europae obsáhl a naplnil. Nebo i při dvoře Tureckého císaře mezi předními dvořany obyčejný jest jazyk Slovanský a před časy u žoldána Egyptského a Mamalukův jeho v zvyklosti byl, jakž poznamenal Paulus Jouius v knížce své o národu Mozkevském.“ [6])

Dále vykládá, že doposud byli Moskvané neznámi v západních zemích. „Mozkvané pak za mnoho věků neznámi byli těmto našim krajinám, na díle pro dalekosť cesty a příkré zimy, kteréž v těch zemích jsou, na díle pak že nic slavného a vznešeného neučinili, čímž by se jiným dalekým národům oznámiti mohli.“ Přijali víru křesťanskou „podlé řádu náboženství řeckého“ ... První poznal prý zemi a poměry moskevské již řečený Zikmund z Herberšteina, „jakž to sám v knize své, kterouž o věcech Mozkevských obšírně sepsal a na světlo vydal, vypravuje. A od toho času, jakž mně se vidí, počali Mozkvané známější býti říši a jiným národům.“ Pražané viděli poprvé Moskvany r. 1576., kdy přijeli legáti od Ivana Vasilovice k císaři Maximilianovi II. „Před

[5]) Srovn. Hist. Ruth. script. saec. XVI., 1841., I. 1.

[6]) Spis ten zní: Pauli Jovii Novocomensis de legatione Basilii Magni principis Moscoviae ad Clementem VII. pontificem maximum liber. Srovn. vydání z r. 1841., Historiae Ruthenicae scriptores, I. 2. Dotčené místo čte se na str. 11.: „Moscoviae Illyrica lingua, Illyricisque literis utuntur, sicuti et Sclavi, Dalmatae, Bohemi, Poloni et Lithuani. Ea lingua omnium longe latissima esse perhibetur; nam Constatinopoli Ottomanorum in aula familiaris est; et nuper in Aegypto apud Memphiticum Sultanum et equites Mamalucos haud ingratis auribus audiebatur.“

tím časem nenacházím, aby kdy Mozkevské poselství v Čechách a v Praze bylo krom těch orátorův, kteříž s Zikmundem z Herberšteina léta 1527. po zahynutí krále Ludvíka do Prahy přijeli a 24. dne února korunování krále Ferdinanda slavné a svaté paměti na Hradě Pražském přítomni byli." Nyní prý bývají poselstva ke knížeti moskevskému častěji vypravena a tak známosť zemí ruských stále se šíří. „Jakož pak i Antonius Possevinus Jesuita, legatem jsa od papeže Řehoře XIII. léta 1582. a jednaje o pokoj mezi Štefanem, králem polským s jedné, a Ivanem, knížetem Mozkevským s druhé strany, nemálo poznamenal o věcech Mozkevských, čehož jiní pominuli." [7]) Promluviv o „tyranství a k víře nepodobné ukrutnosti knížete Ivana" končí Veleslavín pobožným rozjímáním: „Znejmež tedy obzvláštní božskou milosť v tom, že nás před těmi národy, jako jsou Turci, Mozkvané a Tataři, dobrotivě chrániti ráčí: na něž i David svatý naříkal v žalmu 120., řka: ‚Běda mně, že pohostinu býti musím v Mesech a přebývati v salašich Cedar,' to jest, jakž vykládají, mezi Mozkvany a Araby. Nebo Mozkvané za starodávna bydleli v Kappadocii, kterážto krajina nedaleko byla od Syriae, a protož i známi býti mohli židům..."

Ze slov uvedených vysvítá, že i sám Veleslavín, ač zná několik spisův o Polácích a Moskvanech, přece jen měl nejasné ponětí o národech těchto, na tehdejší dobu příliš odlehlých a tudíž se smyšlenými báchorkami popisovaných. (Pokračování.)

## Neděle prvá po veliké noci a rachmanský Veľykdeň.

Podává František Řehoř.

(Dokončení.)

U Huculův jest podání o Rachmanech nejjasnější. Sofron Vitvickyj definuje jsoucnosť Rachmana z úst lidu asi následovně: Rachman jest ideal spanilosti a života pokojného. Cítí-li se kdo na cti uražen, neb na majetku zkrácen, nežádaje zadostučinění ani hmotné náhrady, křivdu na sobě spáchanou mlčením pomíjí, lid pronáší se o takovém člověku v přísloví „sese ne čelovik, ale jakyjś Rachomanyn".

Tak se posud rachmanská památka zachovává, tolik ví o ní lid. Všimněme si nyní, jak o věci té smýšlejí badatelé dávnověkosti slovansko-pohanské; tu ovšem musíme zajíti mimo hranice haličské Rusi, k několika jiným národům slovanským a teprve porovnáváním zachovaných posud zbytků obřadních, jinak též najisto neosvětlených, nakreslíme si obrázek kontury ne všude správné.

Tak na Volyni v okolí Cudnova rachmanský den nazývá se „Navskyj-veľyk-deň" a připadá na pondělek po prvé neděli veliko-

[7]) V citované již sbírce „Historiae Ruthenicae", I., 19., str. 273. „De Moscovia". Tendenční, obšírný spis tento obsahuje pěkný příspěvek ke kulturním dějinám ruským.

noční. Pozoruhodné jest, že zdejší Bělorusové v týdnu po sv. Trojici světí památku Navské Trojice, v kterémž dni vši práce se zdržují z bázně, že by pracujícímu na ruce mrtvá kosť vyrostla, jež ruku zmrzačíc k práci neschopnou činí.

V ohledu etymologickém a bajeslovném jméno toto jest velmi zajímavé. Navskyj odvozuje se od výrazu nav, tolik co mohyla, hrob, a dle Erbena i Kotlarevského značí místo, kde duše mrtvých přebývají. Slovem navije rozumělo se mrtvé tělo, odtud vše, co mrtvých se týče. sluje navskyj. Kotlarevský a s ním náš Hattala odvozují nav od prvku nu — plynouti, odpovídajícího řeckému neos a latinskému navis, to jest asi tolik, že příbytek mrtvých jest místem, kam plynouti, tíhnouti pozemčané mají. Přirozeně, že člověk pohan představoval si v mračnech moře nebeských vod a za ně že kladl asi místo, v něž přicházel člověk po smrti. — Bron. Grabowski [11]) poněkud věc tuto objasňuje příklady. Tak dle jedné srbské písně vezli ho tam dva bozi, kultem křesťanským zaměnění v Eliáše a Mikoláše. Na plavbu vodní upomíná tradicionelní forma rakve - člunu, a tyto představy nejeden zplodily myt, jako starověkého Charona a p. Polský kronikář Dlugosz zmiňuje se o bohu Nijovi, který prý byl strážcem pekla, tedy duší, jež zemský opustily byt. U Srbův jistý den sluje pobušeni ponedeljnik, poněvadž v něm pobušaju hroby, t. j. kladou na ně pokrmy, při čemž kněží se modlí za duše. Zvyk tento jistě starodávný podnes na haličské Rusi v době velikonoc se zachovává.

Ant. Nowosielski [12]) slovo navskij tlumočí ze sanskritu ze sylaby na = dýchati, žíti, od čeho i člověk zove se pak Nar, Naras, a poněkud nelogicky hned přichází k závěrku, že navskyj velykdeň jsou velikonoce blahoslavených duší v ráji.

V jižní Rusi, píše ruský ethnolog Afanasjev, házejí do vody skořápky z barvených vajec velikonočních, aby zanesly nebožtíkům radostnou zvěsť o z mrtvých vstání Páně. Tyto nebožtíky nazývá lid Navije a svátek sám navským nebo rusalným dnem.

Gregor Krek [13]) vysvětluje slova navski, nav, navě takto: Byla krajina oddělená od krajiny lidí živoucích velkou vodou. Kdo se chtěl do ní dostati, musil se tam po této vodě přeplaviti, nebo užiti mostu, jímž jest prý duha a mléčná dráha. Kuhn první dokázal, že duha a mléčná dráha byly cestami, kterými duše Indův putovaly do místa svého určení. U Slovinců — povídá dále Krek — duha sluje mavra, jméno, jež dávají také krávě černěstrakaté...

Aug. Dimitz v dějinách Krajiny výraz nav připisuje ráji, v němž bydlí bůh slunce, kde věčné trvá jaro a kam dostávaji se duše po smrti.

Z podaných citátů jasno, že slovo nav u pohanských Slovanů týkalo se zemřelých, případně jejich duší, a že představy tyto udržely se u některých větví slovanských v nejasném a ku-

[11]) Tygodnik powszechny r. 1879., 18.
[12]) Lud ukraiński. Wilno 1857.
[13]) Einleitung in die slavische Literaturgeschichte Graz 1874.

sém podání, až na naše dny a že konečně navský vełykdeň a rachmanský vełykdeň společný mají význam a jen v pojmenování se liší. — Vraťme se k Rachmanům.

V sanskritu — píše Nowosielski — sylaba ray značí zářiti, jasniti, horkým býti a jest versí sylaby ar, již odpovídají hebrejská slova or, ur, značící světlosť. Či — píše dále — nebylo by možno odvoditi Rachmana ze sanskritského rahati, rahayati, tolik co opouští, zůstavuje? Jak vhodně můžeme potom domnívati se, že Rachmané byli bytostmi, jež odšedše, zde tělo zůstavily.

Polský slovník [14]) píše: rachman bylo jméno nebožtikův v pekle u pohanských Slovanů, rachmani jest tolik, co latinské manes. V Haliči hází lid (ruský) skořápky z písanek do struh, volaje: „Plyňte do země Rachmanův i tam bude svátek.“ Svátek ten sluje u lidu rachmanské velikonoce.

Kníže Czartoryski ve svém slovníku dává Rachmanům nátěr turecký. Přídavné jméno rachmanný zní přeloženo: ochočený, domácí, krotký a p. Sloveso orachmaniti zas ochočiti, pohladiti zvíře, koně a také člověka a jest původu arabského, an každý oddíl koranu v tomto jazyce psaného, počíná se větou „bimilaki Al rachman“ — ve jménu Boha laskavého. Béře-li mluvčí slova toho nadarmo, užívá ho v nepředloženém hovoru, na př. ve větě: Vašnosť tak orachmanina, nebo rachmanna, že hotova jísti z ruky. Dle výkladu téhož autora původ Rachmana musil býti nedobrý, zlý a jen když tato zlá vlastnosť buďsi obětí, darem nebo holdováním byla usmířena, bytosť sama stala se teprve Rachmaninem.

Více pravděpodobného světla vrhá na poslední hypothesu Łepkowski. [15]) Vejce od pradávných věků bylo symbolem dne a noci, života a smrti, přítomnosti a budoucnosti, síly tvůrčí a ničící. Křesťanské červené vejce velikonoční jest symbolem radosti, obrození, naděje. Rusín v to věřil, ale s mlékem matčiným ssál zároveň modloslužebné pověry, jež ve chvíli veselí a radosti všeobecné nutkaly ho nezapomínati na vraha světla, na onoho podzemího boha, který jsa pánem těl, byl obklopen mravenci, havrany a šakaly, kteráž havěť mu před očima mrtvoly ojídala a on zaměstnával se pochovávaje kosti zbylé. Manželka toho strašného pána byla Morana-smrť a děti její sen a dřímota. Netoliko v době pohanské, také v počátcích křesťanství a nyní ještě na mnohých místech Rusín bával a bojí se ustrašeně tohoto podzemního boha a proto snažil se usmířiti pána smrti, přinášeje mu oběť ze skořápek vaječných, jimiž dával se urachmaniti, usmířiti; tak udobřeného nazýváno pak Rachmanynem a odtud povstal i rachmanský veliký den.

Již význam jména upomíná na křesťanský počátek, kdy při zavádění nové víry neusilováno zvyky pohanské naprosto vyhladiti, jako spíše snažiti se obléci je v roucho křesťanské. [16])

[14]) Słownik języka polskiego Orgelbranda.
[15]) O tradycyach narodowych. Kraków 1861.
[16]) Kurjer warszawski. 1874, 136.

Afanasjev a s ním Partyckyj jinak hledí na rachmanský den. Indické podání o království Jamy, v němž bydlí duše předkův, splynulo ve středověku s legendami o Bramínech. Krajina šťastných Bramínův, neznajících trudu a potřeb světských, leží pod samým východem slunce v pobliží čtyř rajských řek a panuje jí král. Podání to podobno tradici haličsko-ruské, že rod šťastných Rachmanův bydlí daleko na východ slunce za černými moři, vede žití svaté, postí se a jen ve svůj svátek, na rachmanský velykdeň, masa požívá, který slaví se tam, když vaječná skořápka na vodu zde hozena k nim připlyne přes široké moře se zvěstí o vzkříšení Páně. Výraz rachmanný, v řeči posud užívaný, značí tolik co veselý, pohostinný — tichý, příjemný — teskníci, umdlený, unavený. Viděti, že užívá se ho k označení dvou duševních protiv, nálad, dvou stavů života, přibližně řečeno činného a nečinného, případněji tedy, že dotýkal se prve asi jenom života a smrti. Byli tedy Rachmani vlastně Bramíni, šťastní obyvatelé ostrovů makarijských, o nichž podání došedši Slovanův, splynulo s bájemi o navijích, nebožticích, a v slově rachman soustředily se slovansko-pohanské představy o duších zemřelých.

Partyckyj všecka zachovaná podání o Rachmanech odvozuje od indických Bramínův, anebo je s nimi porovnává, přicházeje takovým postupem k závěrkům, že Slované s Indy společnou v pravěcích tvořili větev, jak na příklad ze starých jmen Slovanů Venedi, Vinidi, Vjatici, Anti na blízkou příbuznosť obou čeledí ukazuje, dovolávaje se i mythologie, charakterů, pověr, obyčejů, obřadů a p. starých Indů. Nato stylisuje výsledky svých badání v odstavcích následujících:

Dle zachovaných podání, vůbec maloruských, Rachmané nejsou samostatným národem, než toliko jeho kastou; tak Huculové zmiňují se o dvanácti Rachmanech, Ilkěvič zase mluví o nich jako o lidech svatých. Indičtí Bramíni byli také pouhou částí národa a těšili se u lidu vysoké úctě.

Rachmani bydlí za Černými moři na východě a Bramíni za moři dvěma, za Černým a Kaspickým také na východě.

Postění se Rachmanův a že chrání dobytek před pohromou, také případně odpovídá postu Bramínův a úctě, jaké v Indii požívala zvěř, na př. kráva byla považována takřka za svatou.

Indové věřili, že svět povstal z vejce, světili na jaře dny, v nichž vejce podobnou hrálo úlohu, jakou u Slovanů v jarní dny velikonoční posud hraje. Házení vaječných skořápek do vody také upomíná na podobný starodávný obyčej indický.

Čas, jehož potřebují vaječné skořápky, aby doplynuly k Rachmanům, rovná se 20—25 dnům. Počítáme-li, že za den urazí 15 mil, tedy od velké neděle do rachmanského dne 400—500 mil. Prvá délka rovná se asi vzdálenosti z Kijeva do hor himalajských.

# Ze života českého básníka.

Podává J. Arbes.

(Dokončení.)

Nastoupiv r. 1834. — z části také k radě Máchově — studia právnická měl jsem opět příležitosť scházeti se i v kolleji s Máchou častěji.

V tu dobu mi Mácha vypravoval, že s Filípkem a Tylem zřizují někde divadlo. Filípek bydlil v Truhlářské ulici v přízemí domu naproti budově, před kterouž jest po dnešní den podloubíčko. Byl jsem tam s Máchou několikrát a vždy jsem tam stihnul také Tyla, z čehož jsem soudil, že tam bydlí i Tyl. Jelikož však mne divadlo příliš nevábilo, přestal jsem tam později choditi.

Za nedlouho stal jsem se vychovatelem u barona Prokopa z Herbigů, někdejšího vlastníka velkostatku Malý Chotěšov, Jesva a Gensdorf, jenž bydlel v domě „říšské lékárny“ na staroměstském náměstí. Místa v domě Klenkově jsem se vzdal a pokračoval jen v studiích právnických. Přes to neměl jsem mnoho času a jenom Máchu, Šumavského a Tomíčka občas jsem navštěvoval.

Chodívaje s baronovými dítkami na procházku na nynější Karlovo náměstí, zastavoval jsem se vždy u rodičů Máchových a poznal něžnosť a outlocitnosť Máchovy matky, která ditky celovala a měla z toho radosť, že jí po česku odpovídaly.

Baron z Herbigů dovolil mi také půjčovati z knihovny své knihy kollegům mým a já mnoho knih zapůjčil i Máchovi.

Roku 1835. byl Mácha v třetím ročníku práv a já v druhém. Styky naše zůstaly beze změny.

V tu dobu zvěstoval mi učitel benešovský Václav Medal, že krajský úřad berounský (Benešov patřil tehda k úřadu tomu, jenž byl umístěn v Praze na Malé straně v ulici Senovážné) zakázal půjčovati knihy z knihovny, kterou jsme byli v Benešově pro lid založili a ku které byl kromě Jaroslava Pospíšila, Mdra. Staňka, Norberta Waňka, Svatopluka Pressła a mne i Mácha knihami přispěl. Později zákaz ten zrušen a nařízeno, že má býti knihovna ta školní a pod dozorem děkanovým.

Z rozkvětu knihovny benešovské měl Mácha nemalou radosť. Často říkával, že se tam podívá; ale pokud vím, více tam nepřišel — ani do Želetinky. O Štechovic Márince nikdy více jsme nemluvili.

Za to docházíval Mácha častěji nežli jindy do Truhlářské ulice, tvrdě, že chodí k Filípkovi. Když jsem jej zval, aby mne navštívil v domě barona z Herbigů, že tam mám zvláštní pokoj, odepřel, řka, že mezi Němce nepůjde. I nešel ke mně, ani když jsem jej ujistil, že baron Herbig jest mírné povahy a schvaluje snahy naše čelící ku vzdělání lidu a vůbec že o nás dobře smýšlí, obzvláště od té doby, kdy prof. Beer, jenž k němu častěji přicházel, vyslovil se, že jsou Češi dobří studenti.

Po půlletních zkouškách měl jsem nemalé potěšení z toho, když jsem se dověděl, že vyslovil se professorský sbor o Máchovi velice pochvalně jako o výtečném studentu.

Za nedlouho odebral se baron Herbig s rodinou svou do Vídně a zval mne, bych šel s ním a studoval ve Vídni medicinu. Mácha však mne z toho zradil, obzvláště když jsem mu pravil, že mne anatomie nevábí. Tak zůstal jsem i po odjezdu Herbigovy rodiny v Praze a bydlel ještě po několik týdnů v uprázdněném bytě baronově. A teprve nyní mne tam Mácha několikráte navštívil.

Později odstěhoval jsem se ku kollegovi Václavu Spaldákovi (jenž později zemřel v Písku jako státní návladní a bydlel tehda v Jindřišské ulici v nárožním domě jednopatrovém, na jehož místě stojí nyní dům, v němž jest Bigalského restaurace). I tam mne Mácha často navštěvoval a dostal od Spaldáka, horlivého to národovce, explikace.

V brzku po té stal jsem se učitelem jazyka francouzského v domě železníka Leopolda Warause, rozeného Němce z České Lípy, jenž bydlel na nynějším Václavském náměstí. Se starým Warausem navštěvoval jsem také občas pod večer společnosť Němců a Poloněmců, která se scházívala na baštách a kam chodíval i Gottlieb Haase, jenž tam vykládal noviny a politické své názory, ale doposud ještě se varoval mluviti proti Čechům, poněvadž byli jeho zákazníky. Já se ovšem rozhovorů těch neúčastnil, nýbrž jen naslouchával.

Kdysi vypravoval Waraus ve společnosti té, že dcery jeho nalezly moje pečetítko, na němž prý jest něco zvláštního a podivného vyryto a raděno mu, by si dal pečetítko to ukázati. I ukázal jsem mu je při stole a Waraus nemálo se podivil, ba skoro ulekl.

Nákres k pečetidlu zhotovil mi k vlastní mé žádosti Mácha. Nakreslil mi totiž náhrobek pod tisem smutečním a na náhrobku spícího českého lva dvouocasého. Rytec však provedl rytinu tím způsobem, že se zdálo, jakoby lev zdvihal hlavu. Když to Mácha spatřil, zasmál se řka: „Toť dobré omen, když i náš lev už vstává!“

Waraus ptal se mne na význam pečetítka. Pověděl jsem, že znamená naději na lepší doby Čech. Waraus připomenul, že to snad přece jen poněkud revoluční, a dodal, že by bylo zle, kdyby Češi povstali, že by bylo právě tak jako za dob husitských. Choť jeho však jej chlácholila řkouc, že by nyní Češi ničeho nesvedli, poněvadž jest jich jen malá hrstka.

Pečetítko mé přišlo však ještě jednou na přetřes ve společnosti na baštách. Gottlieb Haase vyslovil se, že mohu míti proň přece jen opletání, bych jím nepečetil. Ale já jím přece pečetil a nebyl nikdy nikým stihán.

Pečetítko to daroval jsem synu svému Václavu na památku.

O prázdninách roku 1835. vyzýval jsem Máchu, jenž v tu dobu pracoval již o svém „Máji“, aby se podíval se mnou zase do Benešova, že tam bude rád vidín, že se na něj všickni těší, že bude moci vystoupiti na divadle, aby si sám zvolil kus, který

by se měl provozovati. I Máchovi rodiče naň naléhali, by šel se mnou. Ale přes to vše, že jsem jej snažně prosil, nabízel náš povoz k jízdě a lákal nadějí, že navštívíme ve společnosti veselého Rubeše přes Vlašim horu Blaník, Mácha přece jen odepřel. Pravil, že pocestuje někam jinam (kam a s kým, nevím), že to již s někým ujednal.

Odejel jsem tedy do Benešova bez Máchy.

Na sklonku prázdnin zavítal jsem do Prahy a navštívil Máchovy rodiče jako obyčejně. Pravili mi, že vypravil se Hynek na cesty později, ale že jej už očekávají.

Když se Mácha za nedlouho vrátil, navštívil mne; ale nepamatuji se, co mi vypravoval, kde a s kým byl strávil prázdniny.

* * *

I v osudném pro Máchu roce 1836., když byl Mácha ve čtvrtém ročníku práv, navštěvoval mne v domě Warausově na Václavském náměstí „u zlatého beránka" čís. 840., kde jsem měl zvláštní byt, a ukazoval mi plody své Muzy.

I v tomto roce scházívali jsme se jako v r. 1834. Leč v druhém pololetí setkal jsem se s Máchou mimo kollej zřídka kdy. Často nestihl jsem ho ani doma u rodičů.

Na sklonku druhého pololetí se mi vyznal, že půjde do praxe k advokátovi do Litoměřic. Bylo mi nápadno, že jest nad míru bledý a roztržitý. Matka jeho mne prosila, bych to Máchovi rozmluvil; pravila, že se toho obávají, poněvadž jest Hynek tak „odvážlivý".

Učinil jsem po jejím přání a domlouval mu, by rodičů neopouštěl. Připomenul jsem mu, že když já byl ubytován v německé rodině, nechtěl mne vůbec ani navštíviti, a nyní že chce jít do Litoměřic mezi Němce, a upozornil, že jej, když jest tak výtečný právník (jak jej obzvláště prof. Heimrle veřejně byl vychvaloval), buď dr. Josef Frič nebo jiný advokát pražský milerád i za plat do praxe přijme.

Ale nebylo nic naplat.

Odpověděl, že má u advokáta v Litoměřicích vše vyjednáno, a proto že nemůže slovu nedostáti; obzvláště také proto, že dostane dobrý plat.

Nemaje o tehdejším milostném poměru ani potuchy, neznal jsem také pravou příčinu, pro kterou tak houževnatě prahl opustiti Prahu. Soudil jsem, že chce rodičům svým co možná brzo ulehčiti, poněvadž říkával, že „čím bude, chce se státi sám sebou". Z té příčiny nebylo mi také nikterak nápadno, že prahl po rychlém zaopatření, zvláště když jsem uvážil, že tehda právníci při úřadech čekávali 15 i více roků, nežli se domohli postavení jen poněkud slušného.

Kdy a kde jsem Máchu naposledy viděl a s ním se rozloučil, více se nepamatuji.

Absolvovav právnická studia, odebral se Mácha bez odkladu do Litoměřic, já pak odejel na prázdniny do Benešova a strávil asi čtrnáct dní v Těchobuzích u Bolzana.

Vrátiv se po prázdninách do Prahy, navštívil jsem Máchovy rodiče, bych se poptal, jak se Hynkovi vede. Ctil jsem je velice a pokládal matku Máchovu pro její rozšafnosť za druhou svou matku. Nemohli mi však více pověděti, nežli že jim Hynek psal, že dostal se šťastně do Litoměřic a že jest dobře umístěn. Později jsem rodičů Máchových pro pilné práce navštíviti nemohl.

Nastoupil jsem opět studia právnická a sice čtvrtý ročník.

V listopadu došla náhle do kolleje zpráva, že jest Mácha mrtev. Byla to pro nás všechny, kteří jsme jej znali a milovali, rána přímo ohromující.

Bez odkladu pospíšil jsem k Máchovým rodičům. Měli již zdrcující zprávu o neblahém osudu svého syna, ale pro zármutek ani mi nemohli vypravovat, co a jak se bylo sběhlo.

Všeobecně se vypravovalo, že Mácha pomáhal při požáru v Litoměřicích hasit a nastudiv se, že zemřel zánětem plic.

Od Máchových rodičů pospíšil jsem k pateru Wagenknechtovi, jenž si Máchy vážil. Nalezl jsem jej v slzách. Plakal, jakoby mu byl nejmilejší bratr zemřel a sám se nabídnul, že bude za Máchu sloužiti rekviem v chrámě sv. Ignacia, poněvadž Mácha druhdy na blízku chrámu toho bydlel

Chrám byl studujícími, přátely a známými Máchovými přeplněn. Byli přítomni i professoři fakulty právnické, Josef Jungmann a mnoho professorů i studujících z gymnasií

Pohled na zdrcené rodiče Máchovy byl srdceryvný; žal a litosť přítomných všeobecny.

Teprve po několika dnech mi Máchova matka pravila, že „vším tím neštěstím byla vinna — ‚ona‘;“ ... že „neměl Hynek chodit do Truhlářské ulice,“ že „jenom stud ‚pro ni‘ z Prahy jej vyháněl“ ...

To byla vlastní slova Máchovy matky, která sice připouštěla, že syn její ochuravěl následkem nastuzení při hašení, ale domnívala se, že nezemřel zánětem plic, nýbrž cholerou.

* * *

Rodiče Máchovi (otec nazýval se Antonín, matka Marie) byli skromní lidé a žili klidně z výtěžku krupařského obchodu. Měli ještě jednoho syna Michala, menšího a mladšího Hynka. Byl mlynářským a chodíval domů vždy jen v dny sváteční k obědu. Jak určitě vím, měl na jedné ruce čtyři prsty srostlé.

Máchův otec byl velký, silný muž a Hynek mu byl podoben. Byl tichý, málomluvný a mluvil pomalu. Byl pilným čtenářem starých knih.

Matka Máchova byla malé, jak se říká, „drobné postavy“, bílé pleti a měla světlemodré oči. Byla tichá, povážlivá, bystrého ducha, výmluvná a v dějinách českých podobně jako její manžel

obeznalá. Myslím, že neodchýlím se od pravdy, dodám-li, že lásku k otčině vštípila Hynkovi již v útlém mládí ona.

Karel Hynek Mácha byl mladík velmi milý a v každém ohledu střídmý. Maje doma úplné zaopatření, nechodil nikdy do hospody. Byl chování uhlazeného, přívětivého; pohyby jeho byly elegantní, mluva vážná. Ačkoli tvář jeho měla obyčejně výraz posmutnělý, ba často zádumčivý, on přece rád se zasmál a často žert nějaký prohodil.

Obyčejně šatil se černě, vždy čistě a slušně. V zimě nosíval bělavý plášť, tak zvané „kolo“ s červenou podšívkou (národní to barvy). V posledních dvou letech však jsem pláště toho na něm více neviděl. V době té nechal si růsti vousy a sice plnovous, jejž si přistřihoval.

Labužníkem nebyl, kvasů a hostin nemiloval. Druh krmě byl mu lhostejný a nejraději píval vodu. Na cestách svých nerad vcházel do krčem; spokojil se čerstvou vodou nebo mlékem.

Studentem byl velice svědomitým a o přednáškách pozorným. Psával si krátké poznámky, z kterých pak ku zkouškám bez velkého namáhání se připravoval. Jsa duševně bohatě nadán, studoval nad míru snadně a odbýval zkoušky s nejlepším prospěchem.

V jednání byl mužný a neohrožený. Různých projevů nevole a nespokojenosti k professorům přítelem nebyl a hněval se, když studující v logice bubnovali professoru Klarovi, který byl neoblíben a často nucen přestat přednášeti a odejíti.

Ve fysice byl nám na místě professora Lichtenfelse představen jako jeho nástupce mladý professor Exner, kterýž začal přednášeti bojácně, zdlouhavě mluvil a nedržel se starých explikac Lichtenfelsových (předepsané knihy nějaké nebylo), tak že se nevědělo, podle kterého autora bude zkoušeno.

Z té příčiny zmáhala se nespokojenosť studujících proti Exnerovi v té míře, až i jemu kdysi bubnováno. Exner vstal a rozhlížeje se klidně po posluchačstvu, vyčkal, až se hluk utišil, načež pravil, že nechápe, proč jsou s ním posluchači nespokojeni, a vyzval nás, abychom vyslali některé ze svého středu k němu do bytu a pověděli, čeho si vlastně přejeme.

Na slova ta vstal z posluchačstva jediný Mácha. Pravil, aby mu bylo dovoleno pověděti, co jest příčinou nespokojenosti studujících, a přednesl pak věc.

Professor Exner odpověděl pro nás lichotivě. Pravil, že seznává, že příčinou nespokojenosti jest jenom snaha vědecká a tomu že vynasnaží se vyhověti. Již dříve nežli byl povolán za professora do Prahy, že prý slýchal o výtečné, snaživé mládeži české a proto prý s radostí nastoupil stolici v Praze. Dále připomenul, že sice hotových explikací pro nás nemá, ale že bude i nyní jako doposud přednášeti zvolna, aby si mohl každý přednášku jeho zaznamenati, a že nebude z jiného zkoušeti, nežli co přednese.

Tím jsme byli uspokojeni a vážili si professora toho tou měrou, že mu nikdy více nebubnováno.

Rozhodným vystoupením svým stal se Mácha, abych tak řekl, náčelníkem posluchačstva, kterým ostatně v jisté míře byl již v logice. Když totiž professor Lichtenfels pojednával kriticky o zásadách filosofických systemů, tehda známých, promluvil též o náboženstvích, ale o křesťanství se nezmínil. I vyvstal Mácha a požádal jej zdvořile, by vyslovil také svůj náhled o zásadě křesťanství.

Professor Lichtenfels odpověděl, že zásada křesťanství: láska k bohu a bližnímu nedá se posuzovati se stanoviska filosofické kritiky.

Z toho, co právě uvedeno, plyne, že byl Mácha netoliko buditelem v ohledu národním, nýbrž i vzorným snaživcem na poli vědeckém. Snaha jeho čelila především k tomu, by Češi ve všech oborech vynikli nad Němce — česť a sláva jména českého byla mu nade všecko.

---

## Zlaté myšlénky ze spisů J. I. Kraszewského.

Člověk je stvořen k životu společenskému, a od časů křesťanství tvoří všickni národové jeden veliký celek; kdo se dobrovolně od něho odlučuje, aneb koho železná nutnosť z něho vyloučí, ten znenáhla umírá.

Mládí — toť květ života, věk dospělý jest jako zralé ovoce, stáří pak jest pěkná památka, před nížto třeba pokleknouti, abychom ji ctili jako relikvii.

Srdce všude a vždy činí divy, kamkoli pošle paprsek citu. Velký to talisman; bez něho jest každá věc těžka, ale s ním není nebezpečenství.

Žádná báseň nemá takové ceny jako písnička, kterou zpívá lid na poli s průvodem větru, skřivánka, vůně jarní a slunce, a žádný román nemůže závoditi s jednoduchou pohádkou, vyprávěnou při louči na přástkách aneb ve večerních zábavách.

Život jest chorobou — lékem však práce

Kdo nemá ducha oběti a lásky, ani na poli vědeckém k ničemu nedojde, nic velikého nevykoná.

Život nejednou vyhlíží jasně a pěkně jak ovoce, kteréžto se rumění na větvi, ale vezmeš-li je do ruky, zpozoruješ, že je červivé...

Komu Prozřetelnosť dala vlastní roli, ten jest povinen stříci a šetřiti ji jak oka ve hlavě, aby jí nepozbyl, neboť ztratiti zemi jest velmi snadné, ale nabyti jí čím dále tím nesnadněji To dobře vědí ti, kteří naší země jsou tak žádostivi, že jsou hotovi ji dokonce přeplatiti, jen aby ji do rukou dostali.

Těžký jest ovšem celý život lidský, ale pro většinu lidí není těžší úlohy nade zbytek života, s nímžto nevědí, co počíti. Přijde chvíle, kdy se vše skončilo, málo k čemu se již cítíme schopni, málo čeho sobě žádáme, a ostatek končících se hodin stává se břemenem nesnesitelným.

Komu se lidé smějí ne proto, že je hloupý, leč proto, že jest jiný nežli ostatní aneb že všude vidí to, čeho druzí se nedopatří — ten má budoucnosť před sebou.

Ne každý mladý věkem je mlád srdcem; jsouť ubohá človíčiska zkažená vychováním tak, že hned ze plen vycházejí staří. Zvláště náš věk, jenž má vždy pilno, spoří času a spěchá v před, jakoby měl nejvznešenější cíl před sebou, tvrdošíjně se snaží, aby mladosť vymazal ze života.

Věda nám odhaluje pravdu světa, umění však krásu jeho; obě se spojují v jednotu, a jednotlivě vzaty nejsou úplné ale úlomné. Pravda, krása, dobro jsou články jediného celku.

---

# Jakub Petrovič Polonský.

Jako každý národ má v poesii dobu svého zenitu, kterého jednou dosáhnuv, již více nedostihá, tak měli Rusové jenom jednou Lermontova; více jich nepřišlo Současná poesie ruská jest v úpadku. Příčiny jsou rozličné, mimo jiné zvláště ta okolnost, že v posledním 50letí se zmohla velice prosa, která nabyla nyní převahy v literatuře Přes to i nové pokolení vydalo znamenité básníky a z nich přední místo zaujímá Jakub Petrovič Polonský. Nevynikaje však zvláštní barvitostí, či lépe řečeno tendencí, ačkoliv má přece svůj vlastní ráz, byl Polonský ode mnohých kritiků ruských špatně pochopen. Jsa především lyrikem, holdoval stále ideám humanismu, krásy a pravdy. Nepřidav se na žádnou stranu, zdál se kritikům šedesátých let příliš mlhovitým. Někteří podali mu však skvělé zadostučinění, jako na př. Turgeněv a Strachov. Tento charakterisuje jej slovy: „Směr u Polonského existuje. Směr ten ovšem nemá v sobě nic ostrého, bijícího do očí, avšak existuje přece. Jest to — znamenitý směr, jehož nejlepším představitelem byl Granovský. Jest to kult všeho vysokého a překrásného, sloužení dobru a kráse, láska k osvětě a svobodě, nenávisť ke všemu násilí a tmám. Dle místa duševního rozvoje náleží Polonský Moskvě a moskevské universitě čtyřicátých let, a zůstává až do konce věren nejlepším snahám tehdejší skvělé epochy. V jeho verších setkáváte se neustále se vřelým slovem obráceným ku světlým idealům, jimiž tehdy žila literatura, a které ve skutečnosti nikdy nemají v ní umírati. Láska k lidstvu, snaha po světle vědy, holdování čistému umění a duševní velikosti každého druhu — toť jsou stálé tahy poesie J. P. Polonského Nebyl-li Polonský prvým hlasatelem idejí, byl vždy jejich věrným ctitelem."

Jakub Petrovič Polonský narodil se 6. prosince 1820. ve Rjazani, kdež otec jeho sloužil u rjazanského gener. gubernatora Bolotova. V 10 letech ze mřela mu matka, a hoch dán na vychování k sestrám matčiným, neboť otec odejel za službou do Erivaně. V 11 letech vstoupil do gymnasia rjazanského, kdež horlivě se cvičil v básnictví. V 6. třídě byl již tak odvážným veršovcem, že se odvážil dáti nebožtiku carovi Alexandru II. svoje verše, za něž byl odměněn zlatými hodinkami. Dokončiv studia gymnasijní, vstoupil na právnickou fakultu v Moskvě, kde se zabýval ještě více literaturou. Dlouho mu to však popřáno nebylo. Onemocnělť otec a upadl v nouzi, tak že syn byl nucen vlastní silou se protloukati. A od té doby bylo mu téměř až do poslední doby stále zápasiti s nedostatky, tak že se opravdu diviti musíme tomu, co v básnictví vykonal. Roku 1844. dokončil studia gymnasijní a téhož roku vydal prvý svazek básní (32) pod n. „Gammy", o níž se mezi jinými zvláště Bělinský dobře zmínil. Život jeho po universitních studiích byl velice pestrý, avšak stále bídný. Pobyv nějaký čas v Oděsse, odešel r. 1846 do Tiflisu, kde byl redaktorem officialního „Zakavkazského Věstníku". Po několika letech žádal za propuštěnou, doufaje v Petrohradě najíti výživy. Klopotný život počal se však znova. Staršímu již muži bylo opět sháněti kondice a běhati po Petrohradě, aby si vyučováním vydělal kousek chleba. Zdraví jeho se porušilo tak, že mu bylo odejeti do mořských lázní v Helsingforsu, by se uzdravil. Vrátiv se do Petrohradu, živil se opět kondicemi. Zimu r. 1856. strávil ve Varšavě a po jaru r. 1857. odejel za hranice, do Německa a Švýcarska. Na vyzvání hr. Kušeleva-Bezborodka odebral se do Říma, kde se usadil v ulici Felice, v níž bydlel také Gogol. Ještě téhož jara opustil Řím, odebral se do jižní Italie a konečně do Paříže. Zde se seznámil v rodině ruského kněze s krásnou jeho dcerou, za jejíž ruku ihned požádal. Štěstí nepopřálo mu však dlouho s ní žíti; po půl druhém roce vyrvána mu neúprosnou smrtí. Navrátiv se do Petrohradu, byl po dvě léta redaktorem „Ruského Slova". R. 1860. přinutilo jej opět porušené zdraví hledati pomoci v cizích lázních, kde prožil rok 1861. Vrátiv se zdráv do Petrohradu, oženil se roku 1866. podruhé. Nyní zastává místo v radě komitetu censury cizozemské.

Roku 1844. vydal Polonský, jak již praveno, prvou sbírku básní. Dvě léta na to následovala sbírka druhá pod n. „Stichotvorenija 1845. goda". V Tiflisu vyšel r. 1849. třetí svazek pod n. „Sazandár" (pěvec), r. 1851. pak čtvrtý svazek „Něskoljko stichotvorenij J. P. Polonskago"; r. 1852. dokončil histo-

rické drama v 5 jedn. „Daredžana Imeretinskaja“, napsanou výhradně pro tiflisské divadlo. Kus byl však zapověděn a dovoleno jen otisknouti jej v Moskvitjanině. Roku 1855. vydal v Petrohradě pátou sbírku pod n. „Stichotvorenija J. P. Polonskago“, která obsahovala básně ze předešlých čtyř vydání mimo několik básní slabších. Od konce r. 1860. vycházely básně jeho skoro ve všech petrohrad. žurnálech, jako: ve „Sovremenniku“, „Vremeni“, „Epoše“, „Věstníku Jevropy“, „Graždanině“ a j. R. 1866 vydal svazek básní pod názvem „Ottiski“, r. 1869. tři svazky básní, konečně jiné sbírky, jako „Snopy“, „Ozimi“, „Na zakatě“.

Tím ovšem daleko není vyčerpána jeho činnosť; jestiť také povídkářem a dramatikem.

Polonský slavil minulého měsíce 50leté jubileum činnosti literarní, k němuž také my připojujeme přání „mnohých let“. *l.*

## Svěží rovy ruské.

### (S. J. Nadson, A. P. Borodin, F. A. Burdin, P. V. Anněnkov, V. Samajlov.)

Dne 19. ledna (dle r. kal.) tohoto roku skonal v Jaltě po dlouhé chorobě mladý a nadaný básník ruský Semen Jakovlevič Nadson. Narodil se 14. prosince r. 1862. v Petrohradě a záhy bylo mu zakoušeti četné nehody nepříznivého osudu. Když bylo totiž chlapci dvě léta, zemřel mu otec a rodině, která zatím přesídlila do Kijeva, bylo zápasiti s nedostatkem. Vnímavý chlapec, jenž po otci zdědil vášnivou náklonnosť k hudbě, tak že za příznivějších okolností, jak sám říkával, byl by z něho najisto hudebník, viděl ve svých dětských letech málo veselých a šťastných dojmů, málo světlých, štěstím zářících obrazů. Z té příčiny bezpochyby chlapec již z mládí byl tak zádumčivým a veselá rozjařenosť propukávala u něho vždy jen jako okamžitý, skoro chorobný záchvat.

Jako u mnohých jiných básníků ruských, taktéž u Nadsona chůva — Maloruska — vzbudila lásku k rodným písním a národním pohádkám, legendám a pověstem o dobách minulých. Chůva vodívala jej zároveň s jeho mladou sestrou ku místním slepým „lyrníkům“ a chlapec se zástupem lidu poslouchal staré ukrajinské zkazky a často jeho oko zrosilo se slzou. Chůva vodívala jej též poslouchat „dumy šedého Dněpru“, šum a hukot jeho mohutných vln... A zajisté proto zesnulý básník miloval tak Ukrajinu a v celé Ukrajině nejvíce „starý Kijev“.

Avšak nebylo mu souzeno zůstati dlouho na jihu. V devátém roce zemřela mu matka a příbuzní, kteří ujali se dětí, dali jej do petrohradského vojenského gymnasia. Mladý blouznílek však jevil čím dále tím větší nechuť k vojenské službě. Již v jedenáctém roce věku svého počal psáti verše a od těch dob spřádal smělé dumy o svém vyšším poslání. Na štěstí záhy nalezl rádce v osobě básníka A. N. Pleščejeva, jenž stal se mu druhým otcem. Po ukončení studií v gymnasiu toužil Nadson oddati se studiím universitním, avšak na doléhání strýce poručníka musil vstoupiti do Pavlovského vojenského učiliště. Zde roznemohl se na zápal plic a od těch dob chřadl jeho slabý organismus. Mladý básník se sice poněkud zotavil na Kavkaze, kam po nemoci se odebral, ale po návratu byl nucen opět vstoupiti do vojenského učiliště, jež ubíralo mu životních sil. Byly to pro básníka těžké doby!

V r. 1882. byl propuštěn z učiliště v hodnosti podporučíka. Avšak vojenská služba tak se mu protivila, že po dvou letech ji opustil a stal se tajemníkem redakce časopisu „Neděle“. Bylo však již pozdě. Zdraví jeho bylo podkopáno: u mladého básníka počaly se jeviti známky souchotin. Na naléhavou radu lékařů a za hmotné pomoci Literarního fondu odjel Nadson na podzim r. 1884. za hranice, kde poněkud se zotavil. Avšak touha po milé vlasti hnala jej zpět a on vrátil se v srpnu 1885. r. do Petrohradu. Zde nezdržel se dlouho — zdraví jeho se zhoršilo a Nadson byl nucen odejeti na jih

a usadil se u Kijeva. Zde při pořádání druhého literarního večera ve prospěch Literarního fondu za ovace, kterou obecenstvo básníka poctilo, byl tento postižen chrlením krve a od té doby více se nepozdravil Uchýlil se na jižní břeh Krymu a usadil se v Jaltě, kde pracoval do poslední chvíle svého života. Nežli však vydechl duši, bylo mu snésti ještě několik trpkých výčitek a klevet od jeho druhdy literarních přátel...

Dne 5. února bylo tělo básníkovo přivezeno do Petrohradu a pohřbeno na Volkovém hřbitově. U rakve zesnulého bylo proneseno několik řečí a básní, posvěcených jeho památce.

Nadson jako básník těšil se veliké oblibě čtoucího obecenstva, čemuž nasvědčuje ta okolnosť. že za dobu necelých dvou roků rozešlo se čtvero vydání jeho básní. Během pětileté své činnosti stal se Nadson nejmilejším a nejsympathičtějším ze všech současných mladých básníků. Příčinou této obliby byla neobyčejná vroucnosť a oduševnělosť jeho verše. Touto vroucností vyznamenával se i v životě. S Nadsonem odešla ruské básnické literatuře skvělá naděje, jakých v nynější době beztoho nemá mnoho... (Dokončení.)

## Rozhledy v literatuře a umění.

Јована Бошковића скупљени списи. У осам свезака. Свеска I. О српском језику. У Београду 1887. Str. 267.

Již dávno čekalo se v Srbsku na to, až budou vydána souborně znamenitá díla J. Boškoviće. Právě vyšel 1. svazek obsahující čtyři vesměs staré práce autorovy až na poslední (4.) „Iz nauke o jeziku“, která byla uveřejněna teprve r. 1881. a 1882. ve Srbadiji. Články ty (kromě posledního) mají názvy: „Treba li književnici da uče svoj jezik (1.), „O nepotrebnim tudjim rečima u srpskom govoru“ (2.) a „Knjaz ili knez“ (3). Prvý z nich vytištěn byl r. 1854., druhé dva r. 1856. Práce první a třetí jsou kratinké, delší a důležitější jest druhá a čtvrtá, jmenovitě tato poslední tvořící více než tři čtvrtiny celého svazku.

Ve článku o „nepotřebných cizích slovech v srbském hovoru“ rozeznává spisovatel dva druhy těch slov, a sice turecká a ostatní jinojazyčná. Z tureckých se již mnoho zakořenilo, tak že jest těžko nyní je nahrazovati domácími. Jak se srbská řeč cizími slovy pokazila, viděti již z toho, že pro některý pojem vyskytují se dva, ba i více cizích výrazů. Pro slovo zahrada na př. jest slyšeti bašča, perivoj (περιβολι), gjardin (il giardino, srbský výraz jest vrt, gradina); pro pila: turpija, lina (lima), šega (Säge), šegac (srb. pila) a p. Turecká slova jsou vypočítávána na celých dvanácti stranách. Ostatním slovům věnováno čtrnáct stran.

Zvláštním úkazem jest, že nejen my, ale i Srbové (ba tito ještě více než my) přijali množství slov německých (ovšem že spisovně se málo kterých užívá.) Jsou to skorem tytéž výrazy jako u nás, na př. mašlija (naše mašle), srb. zamka, šeput; pantljika (naše pentle), srb. trak; falta (fald), srb. bóra, sabor, nabor; froncne (Fransen), srb. rése (řasy) atd.

Zajímavé jest. že si Srbové vypůjčili některá slova z cizího jazyka, která si již dotyčný národ sám od nich neb aspoň od jiných Slovanů vzal. Tak na příklad povstalo něm. Jause ze slov. južina; a německou formu Jausen přijali opět Srbové do jazyka svého Podobně se to má s maďarským asztal, které rovněž tak přijali Srbové ve zkomolené formě ze slovansk. stol.

Ve článku třetím „Knjaz ili knez“ dokazuje Bošković, že forma knjaz srbskou není, že povstala teprve za Miloše.

Práce čtvrtá „Iz nauke o jeziku“ má největší cenu z celého svazku. Jestiť to jakýsi „brus“ jazykový ve zmenšené formě. Probírají se tu jednotlivá slova a fráse a vytýká se, co na nich špatného. Viděti opět, že se u Srbů zahostilo mnoho germanismů. Dle něm. zweifeln na př. utvořeno dvojiti, ačkoli mají Srbové pro týž pojem dobré slovo, sumnjati se. Strašnou nestvůrou jest také „bez da“ (z něm. „ohne dass“). Podobně daří se mezi Srby též slovům složeným po způsobu německém jako nadobudan, mirozov (Zapfenstreich),

celischodan (zweckmässig), prestolonaslednik (Thronfolger), pravovaljan (rechtsgiltig) atd.

Vychvalovati přítomnou knihu bylo by zbytečno, ježto, jak jsme se již zmínili, jest Bošković po zemřelém J. Daničićovi nejlepším znalcem srbštiny a mimo to i ostatních slovanských jazyků, ku kterým ve svých pracích stále přihlíží. *K. K.*

**Antologie z ruské lyriky.** Vybral a přeložil Rudolf Pokorný. V Praze 1887. Nákl. spisovatelovým. Seš. I., str. 32.

Překladatel Zaleského počal právě vydávati antologii z ruské lyriky. Promluvíme o této zajímavé a velice vítané publikaci, až více sešitů vyjde, obšírněji, dnes jen doporučujeme ji vřele a povzbuzujeme k hojnému odebírání. První sešit podává pěkné ukázky z Lomonosova, Sumarokova, Cheraskova, Fonvizina, V. P. Petrova, Bogdanoviče, Chemnicera a Deržavina. Překladatel p. Pokorný přidal k jednotlivým básním také stručná dáta životopisná, což zajisté velice přichází vhod. Překladatel praví v předmluvě: „Jsem nucen vydati též Antologii tuto nákladem svým; neboť nepodařilo se mi pro ni nalézti nakladatele-knihkupce.“ Okolnosť tato sama charakterisuje poměry a dosti podivně se nás dojímá vedle objevů jiných... Toužíme, aby tato publikace došla náležitého rozšíření. *J.*

**Nowy Zakoń.** Do hornjoserbšćiny po rjedźe Vulgaty přełožištaj Jurij Łusćanski a Michał Hórnik. Zcšiwk I. Evangelii s. Mateja a s. Marka. Budyšin. Z pomocu towaŕstva ss. Cyrilla a Methodija. 1887. Str. XVI. a 80 velkého oktavu. Cena 1·50 mk.

S radostí chápu se dnes péra, poněvadž mohu podati zprávu o vážné literarní novince lužické. Novinka ta bude míti nejen literarní význam, ale i veliký význam národní. Je to nový, přidejme již napřed klassický, překlad písem svatých nového zákona do jazyka hornolužického, tištěný pravopisem analogickým a v důstojné úpravě

První překlad Nového Zákona pro hornolužické katolíky pochází od Swětlika (Jurij Hawštyn Swětlik, Swótlik). Vydán jest nejspíše v Budyšině l. 1690. starým katolickým pravopisem hornolužickým, správněji řečeno pravopisem „Světlikovým“, lišícím se neprospěšně od jednoduššího pravopisu Ticinova. Swětlik přeložil i knihy starozákonní, ale překlad zůstal netištěn. Nejnověji počal r. 1862. Jakub Buk vydávati „Nowy zakoń našeho Knjeza Jězusa Khrystusa“ v dobré srbštině a pravopisem analogickým. Celé vydání mělo se skládati ze dvou dílů, jež by vycházely ve tříarchových sešitech. Avšak vyšel pouze prvý sešit tohoto vydání, které (dle slov překladatelových) mělo „nětčišemu stejišću... hornjołužiskeje ryče přisprawne być“, načež dílo zaniklo. Potom po celé čtvrtstoletí neučiněno pokusu o nové vydání dobrého překladu novým pravopisem (mluvíme stále o vydání pro katolíky). Ale pomýšleno na takové vydání bylo Po vydání svých „Bibliskich stawiznow“ (1870.) umínil si p. Michal Hórnik přeložiti písmo svaté nového zákona do správného jazyka hornolužického, jakéhož překladu katoličtí kněží hornolužičtí bolestně postrádali Bylať řeč ve starších překladech tak špatná, nesrbská, germanismy a jinými jazykovými nešvary tak znetvořená, že jich někteří kněži raději neužívali a doslovný jich text vlastními slovy nahrazovali Ale fysického času se nedostávalo — a tak nemohl Hórnik vykonati to, čeho si přál. Zatím překládal praeses srbského semináře v Praze, p. Jiří Łusćanski, skutečně Nový Zákon po Vulgatě, tak že mohl o lonských prázdninách již hotový překlad evangelií do Lužice přinésti. „Při úradě o vydání tohoto překladu navrhl jsem,“ praví M. Hórnik v předmluvě, „by se Nový Zákon vydal sice po řádu Vulgaty, nikoli však po slovesných formách Vulgaty, poněvadž se může naše srbská řeč v mnohém ohledu ještě více přiblížiti originalnímu textu řeckému než latina, na př. v časích, participiích aor. (προσελθὼν, accedens, přistupiwši, ἰδὼν, videns, wuhladawši), též v slovosledu atd.“ Nyní nastalo nové přehlížení překladu a přirovnávání k původnímu textu řeckému z prvu (o prázdninách) ve společných úradách obou překladatelů, později (po odjezdu p Łusćanského

do Prahy) p. Hórnikem samým, jemuž p. Ł. „obstarání tohoto (t j. k originalu řeckému) přiblížení, znovu přehlednutí a konečnou redakci odevzdal“ a tím jej za spolupřekladatele požádal. Ještě před započetím tisku upozornil mne pan Hórnik na to, že si přiblížení k originalu myslí hlavně při slovese, této nejznamenitější části slovanské grammatiky vůbec A vskutku praví nám při čtení každá řádka, že o ní pracovala a ji pilovala ruka výborného znatele lužičiny a znamenitého filologa vůbec. Ještě intensivněji by všecky přednosti jazyka tohoto překladu vynikly z přirovnání k originalu, to nám však nebylo možno učiniti, i soudíme z přirovnání některých míst k originalu, podaných v „Předsłowu“ na obálce (tato předmluva jest vůbec filologicky velmi zajímava). Úhrnný soud náš o této práci, resp. o její stránce jazykové (neboť k jinému nemůže se úsudek náš při ní vztahovati), možno shrnouti v tato slova: přítomné dílo jest pro hornolužickou literaturu po stránce jazykové pravou, skvostnou kořistí — dík za ně nezištným překladatelům! — Ještě pro jinou příčinu uvítali jsme radostně toto dílo. Příčina jest více zevnější, v očích někoho snad i nepatrná — analogický pravopis. Analogický pravopis, pro nějž tolik bojů již podstoupeno, za nějž již zvěčnělý Smoleř horlivě bojoval, jenž si - ku podivu — jen krok za krokem půdy dobýval a jenž má ještě nyní tolik zaslepených nepřátel: tento analogický pravopis, jenž má všecky Srby vespolek i s ostatními Slovany literarně pojiti a od německých sousedů lišiti, ten pravopis odevzdán jest touto knihou do rukou lidu, aby se v něm konečně ujal a rozšířil. [1]) Nezvšeobecní-li evangeliem, biblí v lidu — nevím věru, jak jinak by zvšeobecněl. Proto přál bych Lužičanům, aby měli konečně i e v a n g e l i c k ý (lutherski) hornolužický a dolnolužický, jazykově dokonalý překlad v pravopisu analogickém. — Se strany katolické učiněn tu zase první krok, jako učiněn v letech šedesátých v opravě staré orthografie (v písmě kurrentním).

Toť význam díla literarní. V tom, že kniha tato stane se v rukou obecného lidu palladiem mateřského jazyka srbského, spočívá její význam n á r o d n í.

Končím svůj referat přáním, aby i evangeličtí Hornolužičané a Dolnolužičané měli brzo takovýto překlad knihy, v Lužici pro udržení národnosti předůležité. *Adolf Černý.*

Графъ Л. Н. Толстой какъ художникъ и моралистъ. Критическій очеркъ барона Р. А. Дистерло.

Lev Tolstoj je v ruské literatuře zjev v každém případu nad míru zajímavý. Nepamatujeme se již, kde a kolikráte se hlásalo, že od něho ruská literatura nemůže ničeho více očekávati, a hle on přes to nepřestává býti v čele literarního ruchu. A jaký to mohutný a obsáhlý talent! Každý, jak umělec a dramatik, tak filosof a moralista, nalezne v jeho výtvorech hojně látky ku svému badání a ku vážnému přemýšlení. Není tudíž divu, že literarní činnosť hraběte L Tolstého skutečně jest stopována co nejpozorněji a že každý jeho nový plod vyvolává množství ohlasů Ovšem že ohlasy tyto nebývají stejného rázu a že hlavně směr filosofie hraběte L. Tolstého vyvolal s jedné strany opposici. Jak dalece je tato oprávněnou, zajisté doba budoucí objeví. Spis barona R. A. Disterla náleží k oněm, jež posuzují činnosť hraběte L. Tolstého s jeho vyšší stránky a souhlasí s jeho učením.

Spisovatel praví předem, aby čtenář nehledal v jeho knize podrobného rozboru a všestranného ocenění spisů hraběte L. N. Tolstého, neboť měl jen na zřeteli základní ideje ve tvorbě tohoto znamenitého spisovatele. Samo jméno hraběte L. N. Tolstého vyvolává ve čtenářstvu dvě představy, představu básníka, jenž vytvořil taková genialní díla jako je „Vojna a mír“ a „Anna Karenina“, a představu hlasatele a šiřitele mravní ideje. Z té příčiny podává spisovatel všeobecnou charakteristiku hraběte L. Tolstého jako umělce, podávaje zároveň kritický rozbor jeho nejlepších románův a povětí, a pak jeho cha-

[1]) K prvnímu sešitu „Nového Zákona“ tohoto přidáno jest poučení o čtení srbského textu, latinkou tištěného. (Poučení tištěno kurrentem a pravopisem „Katholského Posła“.) Na základě pravopisu „Katolického Posla“, jemuž katoličtí Srbové již od počátku vycházení tohoto časopisu přivykli, podává se tu návod k novému pravopisu. Zajisté methoda, která povede k cíli!

rakteristiku jako myslitele a vykládá jeho ethické učení a význam jeho. Jak již podotknuto, spisovatel souhlasí s genialním umělcem a filosofem, jenž hluboce chápaje útrapy lidské a vyhledávaje odpověď na věčnou a všem lidem společnou otázku „jak třeba žíti a co činiti", vypracoval zcela určitý ideal života. Naproti mnohým kritikům, kteří oddělují úplně od sebe uměleckou a filosofickou činnosť hraběte L. N. Tolstého, vynášejíce jej jako umělce a tupíce jej jako filosofa, praví spisovatel, že mezi uměleckými a filosofickými plody hraběte Tolstého jest těsný svazek. Krok od objektivního poměru ku člověku, k oné subjektivní otázce o účelu života učinil Tolstoj již jako umělec. Každý, koho zajímá zjev Tolstého, přečte zajisté knihu R. A. Disterla s interessem a nabude z ní rozhledu o činnosti onoho velikána ruské literatury. *K. Š.*

**Bazylika Litewska.** Nap. A. H. Kirkor. (Otisk z Przeglądu Powszechného.) Kraków 1886., str. 113.

Jest to téměř poslední práce neunavného horovatele slovanského, o jehož životě náš „Slov. sborník" na jiném místě obšírnější zprávu podává. Spisovatel seznamuje čtenářstvo s přední svatyní vilenskou a líčí její dějiny, jakož i památky, z nichž nemalá část také uměleckým významem vyniká. Monografie Kirkorova, sepsaná dle pramenů hlavně dosud neznámých, bude zajisté také vítaným příspěvkem ku kulturním dějinám těchto krajin. Najmě Vilno spatřujeme v Kirkorově líčení na vrcholu historické slávy.

**Mazowsze, obraz etnograficzny.** Nap. Oskar Kolberg. Kraków 1885.—86 Díl I., str. 356. Díl II., str. 303.

Již několikráte psali jsme o Kolbergových ethnografických sbírkách. Dnes s potěšením oznamujeme nové dva svazky neunavného Kolberga, seznamující nás s národním živobytím velice zajímavé části Polsky. Také „Mazowsze", po příkladu dřívějších částí (Sandoměř, Krakovsko, Kujavy, Poznaňsko, Pokutí atd.) líčí spisovatel snůškou cenného materialu, nasbíraného po většině v lůně samého lidu. Jmenovitě druhý svazek oplývá bohatstvím látky ceny trvalé: národními písněmi.

---

*Jaromír Hrubý* připomíná se českému čtenářstvu právě vydaným druhým svazkem sbírky rozprav „Ze světa slovanského". O publikaci této promluvíme ještě obšírněji.

*Kwartalnik historyczny* (lvovský) uveřejnil v II. svazku (str. 149.—384.) zajímavou studii o „Církevním malířství na Rusi" (Sygma). Vedle toho obsahuje tento svazek hlídku po literatuře historické.

*Slovník polsko český.* S potěšením dovídáme se, že pražský knihkupec Storch uzavřel v těchto dnech s prof. Horou smlouvu o vydání Slovníka polsko-českého. Tato velice potřebná kniha vyjde za rok. Tedy konečně přestane rozšiřování polsko-německých slovníků v Čechách.

*Večer Kraszewského* uspořádal dne 30. dubna literarní spolek v Plzni. Vzdělané obecenstvo této přední bašty českého a tím i slovanského živlu na západě sešlo se v počtu okázalém a projevilo památce titana polské práce interess nevšední. V samé Praze máme podobných večerů povahy výhradně literarní a slovanské pořídku. Na programu nalézal se vedle přednášky o Kraszewském výtečný zpěv plzeňského Hlaholu. Úspěch této oslavy překvapil nás velmi mile.

---

**„Slovanský sborník" vychází vždy 15. každého měsíce** a předplácí se v administraci (knihtiskárna J. Otty) Karlovo náměstí číslo 34. nově: na čtvrť roku 1 zl. 30 kr., poštou 1 zl. 40 kr., na půl roku 2 zl. 50 kr., poštou 2 zl. 70 kr., na celý rok 4 zl. 80 kr., poštou 5 zl.

---

Odpovědný redaktor: **Edvard Jelínek.** — **Vydáním, tiskem a nákladem knihtiskárny J. Otty v Praze, na Karlově náměstí č. 34. n.**

# SLOVANSKÝ SBORNÍK.

Ročník VI. 1887 Číslo 7.

## Slunce v bájích slovanských.

Podává Hanuš Máchal.

Zjevy oblohy nebeské, k níž zraky lidské vždycky bezděky se obracejí, vzbudily záhy u národů prvotních živé a rozličné představy o bytostech vyšších. Velkolepým zajisté zjevem na obloze nebeské jest zlaté sluníčko, které vznešeně po nebeském blankytu pluje a svými jasnými paprsky zemi ozařuje, blaho a zdar po ní rozsévajíc. Což tedy divu, že rozliční národové ctili je jakožto velebnou bytosť božskou, jakožto dárce všeho dobra. To dálo se nejen za starověku, nýbrž děje se i za doby naší u národů na nižším stupni vzdělání. Abych jen několika příkladů se dotekl, ukáži na Indru, boha slunce u Indů, na Ra u Egypťanů, na Mithru u Peršanů, na Baala u Foiničanů, na Helia (později Foiba Apollona) u Řeků, na Paltara (Baldera) u Germanův atd. Z národů nižšího vzdělání ctí slunce jako boha zejména někteří kmenové indiánští (jako Peruané a Chibchové) a Mexičané.

V badání mythologickém byla kdysi doba, kdy se skoro všechny představy o bytostech vyšších u jednotlivých národů pohanských vykládaly pouze ze zjevů slunečních. Jak známo, byl původcem theorie této, jíž se solarní říká, slavný mytholog Max Müller. Ačkoliv se theorie tato ukázala býti příliš jednostrannou, hodí se přece velmi vhodně k výkladu velikého množství baječných představ a to proto, že ctění slunce v náboženský kult skoro všech národů pohanských pojato bylo.

Účelem toho článku jest vyložiti stručně, jaké úcty požívalo slunce v náboženských a baječných představách Slovanův.[1] Že pak u některých Slovanů dle spolehlivých zpráv vyvinula se dokonalá modloslužba, u jiných zbožňovány byly toliko síly přírodní, pojednám nejprve o různých názvech modly boha slunce, po té o bájích, jež se o slunci od lidu slovanského vypravují.

[1]) O téže věci jednal Sreznevskij, „Ob obožanii solnca u drevnih Slavjan“ 1846.

## I.

Jak známo, vyvinula se úplná a dokonalá modloslužba, pokud z historických zpráv dovoditi lze, pouze u Rusův a Polabských Slovanův.

V ruských památkách nazývá se bůh slunce Dažьbogъ. Jsoucnosť jeho dokázána je četnými citaty ze staroruských letopisů, na př. Solnce carь synъ Svarogovъ, eže estь Dažъbogъ.[1]) Že byl bohem slunce, dosvědčuje se jinak i z písemních pramenů, které vždy řeck. ἥλιος Dažьbogъ překládají. Panoval prý po svém otci Svarohu: „i poslě (Svaroga) carstvova syn jego imenemъ Solnce, egožъ naričjutь Dažьbogъ.“ Nestor vypravuje, že měl svou sochu v Kyjevě. Ve staroruské básni o pluku Igorově nazývají se Rusové jeho vnuky.

Název jeho různě vykládán. Dříve se myslilo, že prvý člen souvisí ze sanskr. dagh, páliti; jest to však imperativ slovesa dáti (stsl. Dažь-bogъ). Podle toho vykládá se složenina Dažьbogъ jako „dej bohatství, gieb Reichthum“ (Krek), nebo „dispensator divitiarum“ (Miklosič), jako na př. kazisvět. Jagić volí na odpor výklad „deus dator“, tedy jako srb. plači-drug, socius doloris. Byl by to tedy bůh nazvaný dle jedné své vlastnosti, totiž jako bůh dárce, dobročinitel, poněvadž všechen zdar a úroda země světlem a teplem slunečních paprsků podmíněna se myslila. Dle mínění Jagićova byl to původně bůh Jihoslovanů, který zván byl u nich Dabog (místo Daj-bog); forma tato udržela se v národní pověsti srbské dosud, ale rozumí se jí tu ďábel „Dabog car na zemlji a Gospod Bog na nebesima“ (Srv. Jagić v Arch. f. slav. Phil. V. 1.—14.). Perwolf se domnívá, že byl nejen Slověnům bulharským a Rusům znám, nýbrž i Polákům, kteří mu říkali Dadzibog; název ten vyskytuje se totiž u Poláků jako jméno osobní. Jinak to dokázati nelze.

V ruských památkách vyskytuje se ještě jiný název slunečního boha, totiž Chorsъ (Chrъsъ), na př. mijaše bogy mnogy, Peruna i Chorsa, Dya i Trojana. Že byl bohem slunečním, toho dokladem jsou slova v písni o pluku Igorově, kdež se vypravuje, kterak kníže Všeslav při nočních svých potulkách předstihoval velikého Chrsa (t. j. slunce). Jmenuje se také mezi bohy, jichž modly dle Nestora veliký kníže Vladimír (r. 980.) v Kyjevě byl postavil: „Peruna drěvjana — — i Chorsa Daždьboga i Striboga i Semorьgla i Mokošь.“ Christoljubec vyčítaje táž jména má jen Chorsa, vynechav Dažьboga. Již Bodjanskij (Čten. Mosk. ist. obšč. 1846. č. 2.) tušil totožnosť Chorsa a Dažьboga, a mínění toto častěji opakováno (od Jirečka, Kreka a j.). Jagić myslí, že jihoslovanské jméno boha slunce Dažьbogъ rozšířilo se v písemních památkách ruských místo Chorsa a to asi proto, že glossatorům Dažьbogъ více slovansky zněl než Chorsъ.

[1]) Ostatní citaty viz v Arch. f. slav. Phil. V. 1.—14.

Původ jména toho jest temný. Preis (Žur. minist. nar. prosv. 29., 35.—36.) odvádí je z perského kor, kores, koreš, což i Bodjanskij schvaluje. Jiní (Hilьferdingъ a Jireček) uvádějí je ve spojení s kořenem krěs (č. křesati) = světlo; krěsiti = stkvěti; stsl. krěs, solstitium, srb. krijes, slov. kresi = svatojanské ohně. Se jménem jeho spojují též místní jména v Čechách, jako Krsy, Krsice, Krsov, Krsovice, a osobní jména česká: Krs, Chrs, Krsek, Krsic, Krsata a j., a srb. osobní jméno Chrs, jež se čte v Chrysobuli cara Štěpána Dušana z r. 1348. Těžko tomu přisvědčiti. Ještě směleji počíná si Famincyn (Božestva drev. Slavjanъ), který dokazuje úctu jeho i u Polabských Slovanů, v Dalmacii, Anglii a Norsku.

U Polabských Slovanův a u Rusů ctěno bylo slunce také pod jménem Svaražic, Svarožic. Dle zprávy Ditmara, biskupa Meziborského († 1018.), stáli na hradě Retře lutických Ratarů bohové, z nichž přední slul Zuarasici. Totéž potvrzuje se v listě sv. Bruna (ok. r. 1008.), kdež se připomíná Zuarasi vel diabolus jakožto zástupce božstva pohansko-slovanského. Snad ho lze doložiti i Knytlingasagou, v níž se čte Svaraviz (dříve se myslilo Svantaviz; viz Arch. f. slav. Phil. IV. 424.). Ve staroruských památkách často se Svarožic (Svarožič) jmenuje jako bůh ohně, ovšem ohně nebeského čili slunce.

Svarožic vykládá se jako syn Svarogův, který se považuje za nejvyššího boha nebes a za otce ostatních bohů, již se po něm Svarožici nazývají. Jedním z nich byl tedy už uvedený Dažьbogъ. Bytosť Svarogovu popírá však Jagić, tvrdě, že teprva v Rusku ke Svarožici, jenž dosvědčen je pro Polabské Slovany a jehož jméno také v Rusku (snad prostřednictvím kupců novgorodských) stalo se známým, od mnichů ruských přidělán také Svarog a tomuto jménu, znamenajícímu v glosse kroniky ipatijevské Hefaista, že rozuměno bylo od glossatora starorus. ve smysle svariť (skovati), svarščik [kovář].[3]) Důmyslná to sice hypothesa, ale vzbuzuje mnohé pochybnosti.

Zvláštní jest, že nedlouho potom, kdy se děje zmínka o Retranském Svarožici, dovídáme se od Adama Bremského († po r. 1076.) a Helmolda (ok. r. 1168.), že v Retře byl ctěn Radigast (Redigast). Vévodil prý ostatním bohům stojícím v jeho chrámě, do něhož hrnuli se všichni národové slovanští, chtějíce účastni býti jeho věšteb a slavností. Zdá se, že to byla jedna a táž bytosť se Svarožicem, totiž bůh slunce; jméno jeho změnilo se snad podle hradu Radegošče, kde stál jeho hlavní chrám. Tomu nasvědčuje též zpráva Adama Bremského. Jiného mínění jest Famincyn (op. cit. 184.) Jako Apollon řecký stal se i Radegast z boha slunečního bohem válečným, byl slunce rekovné proti běsům zimy bojující. Z místních jmen v Čechách, na Moravě a v Polsku soudí se, že byl i v uvedených zemích ctěn (srovn. Jireček v Čas. Mus. 1863., 151.; Slov. naučný). Na Moravě jest roz-

---

[3]) Archiv f. slav. Phil. IV. 412.—427.

šířena pověsť, že nedaleko sv. Kříže na Radhošti jest zakopána socha Radhoště, která je celá ze zlata (Bayer v Čas. Mat. mor. VII. 95.). Pověsť tato povstala asi později.

Avšak sláva Radigastova netrvala také u Polabských Slovanů dlouho; na jeho místo nastoupil vznešený Svantovit. Nejstarší zprávy o něm nacházejí se v listině cís. Friedricha Barbarossy z r. 1170., v kronice Helmoldově a v historii dánské Saxona Grammatika (1187.—1208.). Hlavní jeho chrám byl na ostrově Ráně v posvátném městě Arkoně. Jako bůh slunce byl Svantovit vševědoucí, proto měla modla jeho čtyři tváři, jimiž zřel ke čtyřem úhlům světa. Jeho věštby vynikaly jako kdysi Apollonovy pravdivostí svých výpovědí. Jako bohu slunce byl mu bílý kůň, symbol to boha slunečního, zvířetem posvátným. Byl nejen dárcem úrody zemské, nýbrž i bohem vítězným, jehož pomocí přemáhali Ránové své nepřátely.[4])

Jméno jeho též různě se vykládá. Obyčejně vysvětluje se z adj. svant = mocný, velký a subst. vit = světlo, tedy mocné světlo. Perwolf (Arch. f. sl. Ph. VIII. 161.) tlumočí je svantovit = validus victor nebo svatovit (jako mohovit, glasovit). Zvláštní mínění pronesl Krek, vysvětluje vit jako vítr, pak by byl Svantovit bohem vzduchu, což se méně zamlouvá.

O jeho úctě u jiných Slovanů není nic známo. Zajímava jest toliko národní pověsť z Krajinska. Svatovit byl prý pobratřenec Kurentův. Měl zázračného koně, na kterém se projížděl po jasném nebi sedmkráte semo tamo, dokud se nezapotil a veškerých starostí nepozbyl na sto let. Bydlil v nebeském domě, v němž hospodařily dlouhonohé věštice a zlatovlasé víly. Místo svěc svítily tam nebeské hvězdy a místo silnice byla bílá dráha. Kůň jeho měl za nápoj nejlepší víno a za obrok cukr a pšenici. Proto byl také velmi silen; když zařehtal, nebem se to rozléhalo, když zadupal, nebe se třáslo, a když běžel po bílé dráze, potáhlo se nebe hustým prachem.[5])

Ještě pod jinými jmény bylo ctěno slunce u různých větví Polabských Slovanů; ve Štětině a ve Volyni to byl Triglav; u Havoljanů a ve Volegošči Jarovit (srv. Kotljarevskij, Skazan. obъ Ottonė Bamb. Praga 1874., 122.); Knytlingasaga připomíná na Ráně „pizamarra“, což se vykládá Běsomar, t. j. běsobijce, slunce, jež hubí běsy zimní.

Také Veles (Volos), známý z památek českých a ruských, byl asi původně bohem slunečním (srovn. Sreznevskij v Žurn. min. nar. prosv. 41., 53.—54.). Pod jeho ochranou byl skot (srovn. stáda Heliova u Homera). Myslilo se asi, že slunce pase na obloze stáda nebeská.[6])

(Dokončení.)

---

[4]) Srovn. o jeho bohoslužbě článek Roytův v Čas. Mat. mor., r. 1875.

[5]) Erben, Vybrané báje, str. 17.

[6]) Srovn. o něm: Krek v Arch. f. sl. Phil I. 134 ; Jireček v Čas. Mus. 1875. 405.; k tomu poznámku ve „Slov. sborn.“ (V. 318.—19.).

# Slovanský horovatel v Polsce.

Vzpomínka na A. H. Kirkora.

(Dokončení.)

Neblahé povstání r. 1863. způsobilo ve věcech litevských velký převrat. Byla již zmínka, že pobyt ve vlasti stal se Kirkorovi téměř naprosto nemožným. Literarní práci sevřela neobyčejně přísná censura, tiskárna Kirkorova uzavřena. Po Muravěvu stal se ve Vilně gubernatorem Kaufmann, jehož vládu pocítil Kirkor tíže než jeho předchůdce. Pravil sám, že za Muravěva byl Muravěv jeden, kdežto za Kaufmanna bylo Kaufmannů celá řada.

Za takových okolností přesídlil Kirkor do Petrohradu s dobře promyšleným plánem založiti tam ruský denník, jenž by dle možnosti polské zájmy na Litvě obhajoval. K nesnadnému úkolu tomuto nebylo snad člověka nad Kirkora způsobilejšího, a to tím spíše, jelikož pověsť jeho nebyla ničím kompromitována. Tak povstal v Petrohradě denník „Novoje vremja“, vycházející podnes. ovšem s tendencí valně změněnou. Kirkor, který také v petrohradských kruzích odehrával úlohu nemalou a který dovedl si zachovati přízeň i důvěru mnohých vynikajících Rusů, pracoval velmi účinně. Podařilo se mu, že docílil odvolání gubernatora Kaufmanna a udržoval věcnou polemiku s Katkovem. který v Moskevských vědomostech ostré zaujal stanovisko vůči existenční otázce Poláků na Litvě. Spor, jenž vzniknul mezi Kirkorem a Katkovem (s kterým si ostatně Kirkor před lety velmi přátelsky dopisoval), byl povahy veskrz zásadní. Katkov stál na stanovisku, že v zájmu Ruska nutno tlumiti živel polský na Litvě, kdežto Kirkor domáhal se, aby Polákům popřána byla možnosť existence také v této části říše ruské, dřívější části polské řeči pospolité. Lze určitě tvrditi, že Kirkorovi nikterak nešlo o výstřednosti a že dalek byl působnosti ve smyslu polonisování. Tomu nasvědčuje celá jeho minulosť. Jednalo se mu především o to, aby tento kout slovanského světa zachránil před ještě větším přiostřením neblahých okolností polsko-ruských, a jediným jeho požadavkem bylo, aby na Litvě Polák mohl zůstati Polákem. Ano i v pozdějších dobách nepochopoval Kirkor, proč by na Litvě nemohla dociliti se poměrná rovnováha mezi Poláky a Rusy, t. j., že by z dobrobytu jedněch vyplývalo zlo druhým. Nevěřil v nezbytnosť sporu a žádal, co možné i žádoucí bylo v zájmu obou stran. Nelze zamlčeti, že i v tom směru měl mezi vynikajícími Rusy nemalou řadu stoupenců.

Mezitím však netušená pohroma zvrátila všechny jeho úmysly. Odebrav se, tuším r. 1871. z Petrohradu do Varšavy, aby tam po namáhavé práci spočinul a uprostřed přátel se zotavil, svěřil vedení svého časopisu zástupcům nedosti spolehlivým a opatrným. Pro nevčasný článek, uveřejněný v Kirkorově nepřítomnosti, zastaveno vydání „Nového vremja“ na 8 měsíců, což mělo za následek konkurs a úplný majetkový úpadek. O sběhu těchto okol-

ností doložíme se ještě níže vlastními slovy Kirkorovými, prozatím jen podotýkáme, že Kirkor, nemoha vrátiti se do Petrohradu, uchýlil se do Krakova, kde dožil posledních dnů svého neunavného života, znepokojovaného ovšem velmi trpce trojím domáháním se úřadů Petrohradských, aby Kirkor vydán byl zpět do Ruska. Proces tento vlekl se od mnoha let a obnoven byl také r. 1882.

„Adam Budrys" — tak nazýván Kirkor od svých soudruhův — uvítán byl v městě Jagiellonů s otevřenou náručí. Siemieński, Kremer, W. Pol, Łepkowski a j. obstoupivše jej přátelsky, přijali ho do svého kruhu jako soudruha dávno osvědčeného.

Přes to, že bylo Kirkorovi na haličské půdě zápasiti s neutěšenými poměry, najmě s nedostatkem hmotným, přece zachovával pružnosť dávných let a rozvíjel i zde činnosť neobyčejně rozsáhlou. Jakkoli nejraději obíral se starožitnictvím slovanským, zbývalo mu přece ještě vedle odborného tohoto zaměstnání dosti času k výkonům povahy různé. Polskou i ruskou literaturu nepřestával zásobovati novými a novými pracemi archaeologickými, literarními, historickými i novinářskými. Byv zvolen za předsedu sekce vykopanin při akademii věd v Krakově, jakož i za delegata akademie předhistorických výzkumů pro celou Halič, působil v tom směru se zápalem téměř mladickým. Projížděje celou Halič, rozkopával staré hroby a mohyly, badal a povzbuzoval. Výsledky veliké části této vědecké činnosti složil v Rozpravách Krakovské Akademie. Výzkumy jeho o valu Trajanově, o nálezech Stryjských a j. obrátily po sobě také pozornosť učeného světa za hranicemi. Vedle toho založil v Krakově sborník „Na dziś" a uveřejňoval v časopisech rozličné drobnější práce, označované pseudonymy Jan ze Śliwna a Sobarry.

Když v prvních letech sedmdesátých pořádany byly v Krakově při technicko-průmyslovém museu[3]) veřejné přednášky z různých oborů lidského vědění, ochotně vzal na se Kirkor krásný úkol vykládati o literatuře bratrských národů slovanských. S potěšením znamenáme, že v popularisování slovanské literatury prostředkem soustavných veřejných přednášek předešli Poláci a Krakov — pokud nám známo — ostatní svět slovanský. Kirkorovy přednášky, navštěvované hojně, prodchnuty byly duchem veskrze slovanským a přátelským. Kirkor vydal přednášky své, ovšem přiměřeně zpracované, také tiskem: O Literaturze pobratymczych narodów słowiańskich (Kraków 1874., str. 356.) a tam ve předmluvě sám objasňuje své stanovisko ohražuje se proti požadavkům přísné kritiky, jíž za daných okolností vyhověti nemohl. Jeho přednášky nejsou ve všech částech svých objevem vědeckým v přesném smyslu, ale nelze neuznati, že dosti činily důležité podmínce příštího rozvoje badání slovanských literatur v Polsce: šlehá z nich plamen povzbuzení! Kirkor shromažďuje material pro své přednášky neprohloubal prameny, ale po výtce zakládal

[3]) V. „Národní Listy" 1880. č. 215.

své výpovědi na vlastním literarním vzdělání a na vlastních zkušenostech. Paměť, dí sám, byla hlavním podkladem. Nelze tudíž přihlížeti k jednotlivostem, nýbrž spíše k celku Nejhloub vniknul Kirkor ovšem do literatury maloruské a velkoruské, kterou znal důkladně, a proto také část tato vyniká trvalejší cenou nad části ostatní. Tam ve mnohých stránkách vyslovuje Kirkor náhled docela samostatný. Oddíl jednající o literatuře české přese všeliké nedostatky vzbuzuje v nás vděčnosť. Kirkor nevniknul hluboko do české literatury, ale pružiny její v nejedné stránce šťastně vycítil. Celý ten oddíl prodchnut jest vřelou náklonností k nám Čechům, což proneseno živým slovem nadšeného řečníka nemohlo zůstati bez dobrého účinku na posluchačstvo. Na str. 266. čteme ku př.: „Český národ povznesl se, svrhnul se sebe staleté jařmo ciziny a znovuzrozený novým národním počal žíti životem — neustupuje ani na chvíli od práv svých národních, jež mu přisoudily historie, pocítění vlastní důstojnosti a věkové tradice. Ó, zajisté, kdo miluje vlastní národnosť, ten nemůže zneuznávati velkých zásluh tohoto národa českého, jeho šlechetnosti a posvěcení."

Dobře vyložil proti zastaralým předsudkům dobu českých reformací, prohlašuje války husitské za válku podniknutou na obranu zájmů hlavně národních. Vzkřisitelé české národnosti připomněl Kirkor tímto vstupem:

„Jmenujeme zde se ctí a nadšením jména těch, kteří velikostí svého ducha, vzácností svých snah povstali jako z hrobu, první vztyčili prapor národní a všechny dni života svého, mnoho práce, bolu a strasti posvětili vzkříšení svých bratří."

Vidno, jakým duchem proniknuty byly Kirkorovy přednášky o literaturách pobratimých národů slovanských. Také v této práci (ač jí sám přisuzoval význam veskrz podřízený) jeví se Slovanem vřelým a upřímným. Cit jeho byl ke všem národům slovanským nakloněn stejně přátelsky. Po malicherných nechutích národnostních stop není!

Zatím pracoval neunavný Kirkor stále také ještě v jiných předsevzetích. Zvláště budiž vytknuto, že veliké a nesmírně významné účastenství měl v epochalním díle ruském „Живописная Россія", kteréž r. 1880. počal vydávati v Petrohradě ruský nakladatel Volf. Pro tuto publikaci zpracoval jmenovitě Litvu a Bílou Rus, obsaženou v III. svazku (Petrohrad 1882.) Objemný tento svazek obsahuje 500 stran velikého formátu, z nichž největší část (408 str.) pochází z péra Kirkorova. Nalézáme tu zejména popis nynějších gubernií: vilenské, grodenské, kovenské, minské, mohylevské a vitebské (Běloruské Polesí).

Pro totéž velké dílo zpracoval Kirkor také větší část o Království polském. Ale již pouhá zpráva o tom způsobila na nepřejné straně poplach, proti dobrému smýšlení ruských vědeckých autorit. Jednalo se jistým lidem o to, aby ve velké ruské publikaci nebylo psáno o Polácích a nejužší jich vlasti způsobem, jakým psal Kirkor v souhlase s ruskými autoritami. Slovem, do věci tlačila se politika, zbarvená zřejmě nechutí k Polákům.

V témže čase dopisoval Kirkor do „Dziennika Poznańského“ a „Gazety Warszawské“, jakož i do ruských denníků „Novosti“ a „Petersburskija Vědomosti“. Kirkorovými korrespondencemi problєskuje široký rozhled a podstatná znalosť věci v podrobnostech. Nedělal prázdné kombinace, nerozčiloval čtenářstvo své zbytečně, ale udržoval při faktech, čím svrchovaně dosti činil povinnostem dokonalého korrespondenta. Nemalá to zásluha, že na ohromném prostranství, v němžto rozšířeny jsou jmenované časopisy polské a ruské, působil duchem klidným, pobádaje vždy ku „všeobecné solidnosti“. Mimo to vynikaly Kirkorovy korrespondence ještě jednou předností: Kirkor uměl jako pravý mistr obcházeti ostří ruské censury. Obratnosť jeho v tom směru byla skutečně podivuhodna. Dotýkajícím se prací, uveřejněných v politických časopisech, mizejících v záplavě této denní literatury, nelze nám nevzpomenouti Kirkorových „Wspomnień Wileńskich“, uveřejňovaných v Dzienniku Poznańském asi r. 1884. Vzpomínky byly čteny na Litvě jako evangelium a šly z ruky do ruky.

Příští historik duševního i společenského života najde v nich zajisté nejedno vzácné zrno.

Rozumí se, že současně přispíval také drobnějšími příspěvky do rozličných publikací a sborníků povahy vědecké. Z těchto prací vzpomenuta budiž rozprava jeho o Akademii věd ve Krakově v Petrohradském „Slovanském Sborníku“ (1876.), jakož i četné drobné zprávy v „Przeglądu Powszechném“, pro nějž sepsal také studii o „Basilice Vilenské“.

O Rozpravách akademických, zejména o výsledcích archaeologického bádání při krakovské akademii náuk, byla zmínka již výše.

Dodáváme v té příčině jen ještě, že ve věcech archaeologických pracoval Kirkor nepřetržitě, stále přičiňuje se platně o rozvoj zamilované své vědy. Iniciativa jeho vedla k novým podnikům a také při pořádání archaeologických sjezdů byl silou nad jiné vydatnou. Zvláště budiž vytknuto, že jmenovitě v posledních letech toužil uskutečniti archaeologickou mapu Haliče se zřetelem k sousedním zemím slovanským. Kirkorovi šlo hlavně o to, aby na této mapě důstojné stanovisko zaujaly také země koruny české. Proto rozpředla se čilá korrespondence, při čemž ovšem velice citelnou se ukázala mezera, jaká vznikla v Čechách úmrtím našeho Vocela. Přes nejlepší vůli nebylo tehdáž možná dostati pro Kirkora žádoucí data; jen za jediný okres bylo možná jich zjistiti. Neméně horlivě snažil se docilovati české účastenství při archaeologických sjezdech, jichžto společný význam pro veškeré Slovanstvo stále připomínal a odporučoval. Velikými myšlénkami zaměstnával se, jak z korrespondenci jeho vysvítá, ještě minulého roku, když přebývaje za hostinným prahem hraběte Vojtěcha Dzieduszyckého, spanilomyslného svého příznivce v Jezupolu, úplně se zahloubal do oblíbených svých studií

Přes to, že Kirkorovy styky s Litvou v čase jeho pobytu ve Krakově valně uluchly, přece stanovisko, jaké zaujímal v lůně

nejužší své otčiny, nerozpadlo se úplně. Když se v jubilejním roce Kraszewského sjelo tolik zástupců Litvy, „sestoupili se věrní Litvané jakoby v konfederaci a prut maršalský vložen do rukou Kirkorových". Obstoupili jej jako starého přítele všichni. Tu ovšem nelze nepřipomenouti, že Kirkor byl od 40 let v blízkém styku přátelském s nedávno zesnulým Nestorem spisovatelů polských, jak také vysvítá z dedikace „Průvodce po Vilně: J. I. Kraszewskiemu w hołdzie najwyższej czci, uwielbienia i wdzięczności za czterdziestoletnią niezmienną życzliwość".[4])

Nedlouho po tom znepokojen byl kmetský věk Kirkorův opětným dožadováním se petrohradských úřadů za jeho vydání. Podnět k tomu prý dal neblahý poplach v některých časopisech ruských, jakoby v čase poslední vojny balkánské ve vojsku tureckém sloužil major Kirkor, osoba prý totožná s A. H. Kirkorem, druhdy redaktor „Teky Wileńské". Byl to ovšem veliký omyl a na věci nebylo ani jediného slova pravdy. Právě v tu dobu badal Kirkor tiše slovanské bůžky a rozkopával staroslovanské hroby v Haličském Podolí.

Buď jak buď, stalo se, že Kirkor žádán zpět do Ruska. Máme v rukou zajímavý akt samého Kirkora, kterým měla býti objasněna situace jeho vynikající jedné osobě. Datován jest ze dne 27. srpna 1882. z Krakova i přinášíme z něho alespoň nejdůležitější místa:

„A. H. Kirkor, císařský ruský dvorní rada, kavalír řádu sv. Stanislava II. třídy, sv. Anny III. třídy, majitel Vladimírského vyznamenání za neúhonnou službu; člen mimořádný Akademie náuk v Krakově, předseda sekcí vykopanin, delegat Akademie předhistorických badání pro Halič, místopředseda statistického komitétu ve Vilně, skutečný člen cís. ruského spolku geografického, člen spolků vědeckých, archaeologických a anthropologických v Paříži, v Mohuči, v Petrohradě, Moskvě, Oděse, Vilně, Ryze, Lvově, čestný člen cís. veřejné bibliotéky v Petrohradě a t. d.

Roku 1871. vydával v Petrohradě ruský časopis „Novoje Vremja". Když byl ve Varšavě k vůli oddechu a zotavení, zastaveno vydávání časopisu na 8 měsíců z příčiny nevčasného článku uveřejněného nerozvážností jeho zástupců. Kirkor měl vlastní tiskárnu, za kterou nabízeno 20.000 rublů, za časopis dáváno 10.000 rublů; byl vlastníkem bibliotéky obsahující 25.000 svazků, velké sbírky rytin, archivu starých dokumentů, sbírek starožitností, obrazů, bronzův a t. d., tak že cena obnášela 40.000 rublů. Dluhů měl okolo 20.000 rublů. Když časopis zastaven, v nepřítomnosti redaktora byla náhlením kreditorů ustanovena dražba.

Prodej děl se pod cenou, každý chytil, co mohl, vše zničeno a zruinováno, a dluhy nezaplaceny — kdežto při systematickém provedení konkursu netoliko všechny dluhy byly

[4]) Slovanskou část krakovského díla o jubilejní slavnosti Kraszewského redigoval Kirkor.

by splaceny, ale i Kirkorovi bylo by ještě něco zůstalo. Očekávalo jej vězení v Petrohradě; ztratil nesmírně mnoho cenných věcí vědeckých, jež byl mozolně sbíral po celý svůj život. Chorý, zoufající odjel do Krakova.

Tam již před tím byl členem Tow. náuk Krakow. Od r. 1873. akademie každoročně deleguje jej k badání památek předhistorických ... Daleký všeliké činnosti politické posvěcuje se výhradně vědám, snaží se a dokázati může, že od 12 let pobytu v Rakousku slouží jím horlivě na poli zvoleném.

Zatím soud kommercijní v Petrohradě uznal jej vinným úpadku a žádal za odeslání Kirkora do Petrohradu. Záležitosť tato prošla všemi zdejšími soudními instancemi, a vrchní prokurator prohlásil, že nespatřuje v celé této záležitosti skutečného činu (istoty czynu). Uplynuly téměř dvě léta. Tu zjevuje se v soudech krakovských nové naléhání na vydání Kirkova......

Pro to Kirkor doprošuje se (błaga), aby mu, starci 63letému, dovoleno bylo kořistiti i na dále z hostinnosti dle místních zákonů, aby zbytek dnů svých, zajisté již nečetných, věnovati mohl vědě a práci, aby výsledky docílené ukládati směl, jak dosud, ve schráništi akademickém."

A. H. Kirkor.

K tomuto aktu dodáváme jen, že Kirkorovi bylo skutečně popřáno konec dnů svých dožiti ve Krakově...

Zbývá nyní zmíniti se ještě zvláště o Kirkorových stycích s Čechy, jejichž bezprostřednosť utuchla úmrtím K. V. Zapa, L. Rittersberga a Hanky, kterážto však znovu oživla a krásným jasem vřelé přízně vybleskla právě v posledních letech tohoto pracovitého a účinného života.

Nebude nám snad ve zlé vykládáno, jestliže nezatajíme, že tento obnovený styk soustřeďoval se hlavně v našem Slovanském Sborníku, jemuž byl Kirkor vřelým příznivcem od samého počátku. Pomoc Kirkorova byla velmi vydatna a nepřestávala jen na pracích v samém Sborníku Slovanském uveřejněných. Kirkor vždy byl přístupný a dobrá rada jeho ve věcech pochybných a vážných zároveň k plné přicházela platnosti

Rádi poukazujeme k jeho příspěvkům v časopise našem uveřejněným, jmenovitě k obšírnější rozpravě jeho o „Hrobech a mohylách předhistorických v Polsce, na Litvě a Ukrajině". Ku spolupracovnictví tomu vedlo jej nejryzejší vědomí slovanské, čistá, nezištná snaha pomáhati podniku, jenž jest věnován vzájemnému věcnému poznávání se bratří slovanských. Psalť na př. r. 1882. takto: „V letech 1857. a následujících vydával jsem Teku Wileńskou, jejímiž spolupracovníky byli též Aksakov a jiní ruští spisovatelé, z Čechů přispívali Hanka, Zap, nejvíce Rittersberg. Znamenitý byl náš plán: skupiti všechny živly duševního života Slovanů v jeden organický celek, aby civilisovaný člověk věděl, co který pobratimec vykonal a dělá. Za vytištění listu Lelevelova

zakázali mně vydávati Teku. Později nic v tom směru se nedělo. Teprv Petrohradský Sbornik [5]) poskytnul něco, ale přestal vycházeti úplně.

Nyní Vy Čechové na této dráze zase začínáte. Povzneste hrdě hlavy, v očích ať se Vám zajiskří a orlím okem přehledněte všechnu brať slovanskou; poskytujte, poskytujte nám duševního pokrmu slovanského...

Promiňte starci od kolébky milujícímu Slovanstvo a v něm jediné spatřujícímu naši spásu a velikou budoucnosť...

Na kolik mně skolotané zdraví a nával prací předsevzatých dovolí — pomáhati budu, potřebna-li bude moje rada neb úvaha, jen pište, prosím, vyptávejte se, prosím, vždy obracejte se ke mně jako ku bratru a příteli svému..."

Téhož roku psal k novému roku takto:

„Zítra Nový rok! Kéž by jednota, láska a bratrství ve Slovanstvě více byly procítěny, kéž by vše to zmohutnělo a ustálilo se. Kéž by jizvy se zahojily a spory ustaly — ach, kéž by skutečnosť a rozum na vrch se dostaly!"

Z listů Kirkorových bylo by zajisté možná vybrati ještě nejedno zlaté zrno, ale přestáváme zde na těchto skrovných ukázkách. Někdy později vrátí se k nim literarní historik a vynese z nich mnohý zajímavý obrázek slovanský.

Abychom však přec ještě vytknuli Kirkorovo neschvácené žádnou malicherností smýšlení slovanské na vše strany, budiž nám dovoleno podati zde jeho zprávu, sdělenou s námi ve příčině úmrtí Kotlarevského.

Psalť Kirkor 18. října toto: „V té chvíli došla mne bolestná zpráva o smrti Aleksandra Kotlarevského, professora slovanské filologie na universitě sv. Vladimíra v Kyjevě, o němž jsem také učinil zmínku ve své archaeologické rozpravě (O hrobech předhistorických a t. d.). Kotlarevskij miloval a celý život posvětil vědě slovanské; na celé Rusi nebylo nad něj hlubšího znatele slovanských věcí.

Roku 1868. stal se magistrem a roku 1874. doktorem. Byl vězněn v petrohradských kasamatách přes půl roku, což navždy zdraví jeho zničilo. Po té byl uvolněn a za nevinného uznán, ale zabráněna mu karriera služební. Teprv r. 1868. poskytnuta mu katedra slov. jazykův a literatur v Dorpatě, načež r. 1874. v Kyjevě. Delší čas přebýval v Praze, kde památka jeho žije zajisté mezi slavisty.[6])

Nebožtík A. Kotlarevský netoliko jako učenec, ale i jako člověk, se srdcem, s myslí, celou silou velkých a šlechetných citů miloval Slovanstvo, dalek jsa všeliké nenávisti nebo předsudků vzhledem k tomu neb onomu plemeni. Každý Slovan byl jeho bratrem a celek Slovanstva v jeho pojetí tvořil jednu velkou otčinu, ve kterou

[5]) Vyšly tři svazky 1876

[6]) Žije zajisté! Šlechetný tento Rus zůstavil po sobě mezi námi památku trvalého vděku. Spis.

věřil a pro kterou horoval. Slovanstvo ztratilo v něm muže velikého slovanského ducha."

Tak vyjadřoval se Polák o Rusovi. Není pochybnosti, že podobně vyslovil by se Kotlarevskij na vzájem o Polákovi.

* * *

Pisatel těchto řádků navštěvoval zesnulého Kirkora ve Krakově. Rád chodil k němu na Lubicz, do nenádherného jeho bytu, kdež při doutníku a sklence čaje rozpřádaly se samy vážné rozmluvy o věcech slovanských. Kirkor mnoho věděl, zkušenosti jeho byly bohaté a hovornosť sama štědrá. Tok rozmluv přecházel z předmětu na předmět, kterýžto znamenitě objasňoval veliké mlhy, zastírající vzájemné poměry slovanské. Ale ať dotkla se rozprávka čehokoli, vždy zachovával starý Kirkor imponující klid. Ani hořké reminiscence nepozbavovaly ho rovnováhy v náhledech i v úsudcích. Jen zřídka vyšlehla jiskra nevole a dělo se tak jen tehdy, kdy mluvil o překážkách shody všech Slovanů.

Tu nadšeně odlučoval pravdu ode lži, zlé od dobrého, a tvář jeho pronikal zase vlídný výraz, když proti neblahému polemicky stavěti mohl dobrodějné. On tak činiti mohl, neboť o věcech, o kterých mluvil, měl úsudek založený na rozsáhlých zkušenostech.

To nebyl Slovan pouhé theorie. Počítal tím, co bylo i jest možné, a neupadal v absurda zdržující přirozený rozvoj sbližování slovanských národů.

V dobu těchto našich návštěv byl Kirkor již chudým jen šlechticem, zápasícím nezřídka s nedostatkem. Leč i v neutěšených poměrech zachovával důstojenství, ano i humor pravého litevského kňaza, jehož předkové, jak žertovně mluvil, již v předhistorických časech byli bohatýry, ut figura docet: Kirkor v Baladyně.[7])

A byl to kdysi tam na Litvě, ano z části v Petrohradě velký pán a potentat uprostřed společnosti.

Naposled navštívili jsme jej v červnu minulého roku. Kirkor tehdáž již zmíral. Aneurysm uchvacoval jej neobyčejně prudce a pozbavoval chvílemi všeliké možnosti rozmluvy. Přes to zdržoval návštěvy a po dávném obyčeji rozprávěl rád o Litvě a Slovanstvě. Ba, jakkoli předvídal nedalekou smrť, ještě nepozbýval jasné mysli a položertem sliboval, „že si půjdeme rozkopat staroslovanské kurhany".

V tu dobu pracoval již málo; toužil již jen „před odchodem" spořádati pozůstalosť svou, jmenovitě bohatou svou korrespondenci, kterou složil do rukou ctihodného kněze Załęského, redaktora „Przeglądu Powszechného". Inventář ten vykonal s velikou starostlivostí pečuje o to, aby ani jediný lístek se neztratil. Na srdci ulehčilo se mu valně, když vše dal do pořádku.

---

[7]) Dzien. Poznań. 1876. č. 273.

Závěrek poslední naší rozmluvy vyzněl velmi smutně. Kirkor s pokynem hlavy vyslechnul stesk do rozervanosti slovanských poměrů, do přeneutěšených okolností posledních let. Rozmluva dotýkala ze sporu rusko-polského, otázky bulharské, rozmíšek srbsko-chrvatských a z části též neustálenosti poměru česko-polského. Kirkor vzdychnuv dodal po chvíli: „Jsem starý, nad hrobem stojící, ale tak nehezky nezdálo se mně to nikdy. Žijeme uprostřed rozbouřených vášní, a za takových okolností těžko je pracovati... Nejčistší a nejsvětější vůle i snaha padá za oběť převaze kazimírů. Kdo v nitru zachovati touží klid a v šanc vydati se nechce dravosti, zběsilosti... tomu málem nezbývá, než aby ducha svého pohroužil do staroslovanských popelnic i bůžků... Vše ostatní je dráždivé... Proto lnu nyní více než kdy jindy k těm němým mohylám, popelnicím a bůžkům! K tomuto ovzduší šerého pravěku nedoráží hrozný nelad nevlídných vzdorův a zlob..."

To řka, obrátil „Adam Budrys" oči své ku stěnám a skříním svého nenádherného útulku. Plno tam bylo bůžků, popelnic a hrobových střepkův...

A uprostřed těchto litevských bůžků, popelnic a mohylných střepků tiše ducha svého vypustil Adam Honory Kirkor...

* * *

Zemřel dne 23. listopadu min. roku. Zpráva o úmrtí neunavného pracovníka polského a slovanského zarmoutila nás upřímně. Trpce pocítili jsme také, že nejeden slovanský časopis Kirkorovo úmrtí odbyl buď několikařádkovou lokálkou, kdesi mezi denními zprávami o závějích a velikých mrazích ve Slovanstvu, aneb že vůbec o něm zprávy nepodal. Místo, kteréžto slovanské vědomí věnovati mělo vřelé pohrobní památce Kirkorově, vyplnilo snadné nařknutí, jakoby Poláci ani Slovany nebyli...

A nebyl Kirkor ani osamotnělý, ani první, ani poslední!...

*J.*

## Slované v národní pověsti německé.

**Napsal dr. Arnošt Kraus.** [1]

### 1. Čechové.

„Biterolf und Dietleip" jest báseň ze začátku třináctého století, která s volnějším použitím pověsti všeobecné vypravuje o osudech Biterolfa, jenž opouští zemi, ženu a syna, aby vyhledal mocného krále

[1]) Viz „Slovanský sborník" 1886., str. 225. Dodatek k článku prvnímu: Při Ulrichu Lichtensteinském mělo býti udáno, že ona výprava od moře až do Čech dála se roku 1227., čímž teprve nabývá zmínka významu kulturně-historického.

Etzla (Attilu), a o synu jeho Dietleipovi, který vyjíždí, aby otce svého nalezl. Dietleip pomáhá Etzlovi v bojích proti Prusům a Polákům, pak se vrací přítel jeho, markrabí Rüdeger:

Verš 1720. gâhende vil starke
ze Bêheim durch die marke,

velmi spěšně skrze Čechy do Rakous, země své. — Na cestě do země Hunů byl Dietleip potupen v Burgundech; Etzel chce mu pomoci k pomstě a vyšle Rüdegera, aby králům burgundským ohlásil válku. Mnohorozumný Hagen, rádce krále burgundského, radí, aby pozvali spřátelené krále a knížata zdánlivě ke slavnosti, ti by jim pak zajisté pomohli v boji, mezi nimi také:

5057. ‚iuwer boten werden ouch gesant
ze Bêheim und in Beierlant,
ze Witzlân dem rîchen,
der kumet iu sicherlîchen
und Poytân von Wuscherât.
Die besten ritter, die er hât,
die bringet er iu an den Rîn.‘

(Pošlete také posly do Čech a do Bavor, k Viclanovi mocnému, ten k Vám přijde jistě i s Pojtanem z Vyšehradu. Nejlepší své rytíře přivede vám k Rýnu.)

Slovo Witzlân podobá se nejvíce jménům Viclav, nebo Václav, tak že král v pověsti je nazván jménem patrona zemského. Král přijíždí opravdu s ostatními, a když se dozví, že se jedná o vážný boj, praví:

6524. ‚ez waere iu frume und êre
baete ich ritter mêre
mit mir gefüeret in daz lant.
nu diu rede ist sô gewant
daz wir hie strîtes sulen pflegen:
ob wir niht kumen,‘ sprach der degen
‚mit gleven und buckelaeren,
doch mügen wir setele laeren
mit flatschen wol snîdunden.
die tiefen verchwunden
sul wir mit swerten houwen hie.
jâ gestreit ich williclîcher nie,
beide ich und ouch die mîne.
Etzel und al die sîne
die habent vînde undr uns hie
er wolde mich des twingen ie
daz wir im waeren undertân,
ich und mîn bruoder Poytân.‘

(Bylo by vám ku prospěchu a ku cti, kdybych byl přivedl více rytířů s sebou do země. Když se věc tak obrátila, že máme zde bojovati, ač nepřicházíme s oštěpy a štíty, přece můžeme vyprázdniti sedla meči ostrými, hluboké rány smrtelné budeme zde sekati meči. Vždyť jsem nikdy ochotněji nebojoval, ani moji poddaní. Etzel a jeho druzi mají nepřátely mezi námi; on mne vždy chtěl donutiti k tomu, abychom mu byli poddáni, já a bratr můj Pojtan.)

Etzlův man Rüdeger přiznává se k těmto snahám:

Verš 6543. Des erlachte Rüedegêr,
der edel marcgrâve hêr
,mich naeme des untûre,
(ich bin guot nâchgebûre),
daz iuch ertwinge sîn gewalt.
wir lâzen,' sprach der helt balt
,an iuch noch unversuochet niht
daz man iuch sô ledic siht
das swaeret dicke mir den muot,
als harte als ez den künec tuot.'
Der antwurte im Wîtzlân
,genuogiu swaere die ich hân,
diust iuwer schult, her Rüedegêr.'
Dô sprach der marcgrâve hêr —
,mîn habe ist des küneges guot.
al daz sîn gewalt dâ tuot,
des hilfe ich billîche.'

(R. se usmál, ctný markrabí, a pravil: „Nehněval bych se, ač jsem dobrým sousedem, kdyby jeho síla Vás přemohla. Zkusíme se ještě někdy o Vás. Že Vás vidíme tak svobodného, to mi rmoutí mysl i králi." V. odvětil: „Mnohé nesnáze, které mám, jsou Vaší vinou, pane R." Markrabí pravil: „Co mám, jest majetkem královým; ke všemu, co jeho příkaz velí, dle práva pomáhám.")

Tato místa jsou zajisté významná pro názor o moci a samostatnosti krále českého; další místa zajímají nás hlavně, že osvětlují způsob boje staročeského.

Starý Hildebrand rozděluje reky Etzlovy k boji, tu postaví naproti Viclanovi bratra Etzlova Bledu:

7634. sô sol Bloedelîn der recke
den küenen Witzlân bestân
und sînen bruoder Poytân.

Bl. má se potýkati s udatným V. a jeho bratrem P.

Než však přijde k boji, vyzvou Hunové Burgundy k turnaji, který má býti před hradem. Tu i V. vyšle sto reků za příkopy:

8442. dô sprach Witzlân der degen:
,ich wil der mînen senden
der graben zuo den enden
hundert helde maere.
iu sol niht werden swaere,
ob si niht sper entüeren:
si sulnz mit flatschen rüeren
den helden ûf den renden.
jâ siht man von ir henden
durch zoume selten geslagen.
ûf haben unde nâch jagen
des kunnen si daz minnist,
si habent anders keinen list
wan dazs an guoten knehten
immer mugen ervehten.
dar an ist ir sin gewant,
der site ist in Bêheimlant.'

(V. pravil: Chci poslati sto reků slavných na kraj příkopů. Nermoutiž vás, že nevládnou oštěpy, dokáží mnoho meči na štítech hrdinů. Vidíte od nich málokdy chytati za uzdy [po způsobu turnejuím]; zdržovati a pouštěti znají nejméně, nemají jiného umění, než že dovedou přemoci dobré bojovníky. K tomu hledí; ten zvyk jest v Čechách.)

Důležita jest zde zmínka o neznalosti klání u Čechů; bez oštěpů, s meči, mohli se ovšem účastniti turnaje, nikoli však klání. Podobně předpokládá básník Biterolfa o všech východních národech, že klání neznali; dle času, ve kterém patrně báseň naše jest sepsána (za Přemysla I.) také opravdu tato rytířská hra v Čechách známa nebyla. Jinak patrně u Slovinců.

Po turnaji následuje boj, ve kterém Rüdeger poznává i české reky:

V. 9999. ‚daz ist der Bêheim Witzlân
und ouch sîn bruoder Poytân.
daz wizzet, helde maere,
vil guote sturmaere
sint die helde ûz Bêheimlant,
dem si niht rehte sint bekant
der warte an jene lindenrîs
dar under si versuochent prîs.‘

(Tam je Čech V. a jeho bratr P., vizte, rekové, znamenití bojovníci z české země; kdo je nezná dobře, hleď na snítky lipové, pod nimiž hledají slávu.)

Bloedel opravdu zápasí s V. v nerozhodnutém boji.

10182. W. der maere
der hielt im hie begegene.
si bêde und ir degene
zuo einander wâren komen;
dâ wart schaden vil genomen
von flatschen die vil sêre sniten.

(Slavný V. očekával jej na koni; oni oba a družstvo jejich byli se srazili, a tu se stalo mnoho škody meči, které ostře sekaly.)

Král burgundský je obklíčen:

10706. dô hete der künec Witzlân
sînes wirtes angest vernomen,
mit al den sînen was er komen
die sie ze helfe mohten hân,
er und sîn bruoder Poytân,
si brâchen durch vil manige schar
si kômen sô krefticlichen dar,
daz sie der künic gerne sach.

(Tu král V. pozoroval nesnáze hostitele svého; se všemi svými přirazil ihned, koho jen měli k pomoci, on a jeho bratr P. prorazili mnohé řady a dostali se tam takou silou, že král je rád uviděl.)

Po boji následuje ještě boj o prapor, ku kterému s každé strany se má dostaviti jen po osmdesáti šesti mužích, všech z knížecího rodu. Gunther pochybuje, má-li jich tolik, ale upokojují ho:

V. 11714. W. sprach ‚wir hân wol kraft
mit fürsten ouch alsô sie,
oder wir hân mêre hie.

ich sage iu wen ich bringe dar
swie ez halt anders hie gevar,
die mit mir müezen ûz dem tor.
da ist Ladislau und Ratebor
Schirn unde Sytomer:
ez gefuorten künege nie her,
si entorsten wol gerîten in.
Stoyne muoz onch dâ hin.
ich und mîn bruoder Poytân,
mit zwelven den unsern man
sô wern wir den hôhen muot.'

(V. pravil: Máme asi tolik knížat jako oni, ba více. Pravím Vám, koho já vedu s sebou, a kteří, ať se daří jak chce, musí se mnou před bránu. Tu jsou L. a R., Š. a S. — Králové nevedli nikdy takové vojsko, aby oni nesměli jeti v něm; St. musí také tam. Já a bratr můj P. s dvanácti svými many osvědčíme svou mysl.)

Král český vede zde dvanáct knížat s sebou; zajímava jsou jména jejich. Ke jménu Schirn bych poznamenal, že tak je nazván také v německém překladě Dalimila vůdce Pražanů, česky Styr nazvaný.

Čechové se vůbec tu osvědčili:

V. 12014. man sach bescheidenlîchen daz
daz Witzlân und die sîne
dem vogete von dem Rîne
stuonden williclîchen bî.

(Jasně bylo viděti, že V. a jeho druzi pánu Rýnskému ochotně pomáhali.)

Po boji společná hostina spojí přátely a nepřátely, žertují při jídle o přestálých nebezpečích — každý se přiznává, že mu v boji příliš veselo nebylo; také Witzlân tak činí ve v. 12722—32.

Jméno V. vyskytá se ještě několikráte v básních z národní pověsti, aniž by značilo tutéž osobu. Tak je nazván též otec Berhtungův v básni „Dieterichs Flucht“.

471. sîn vater ist von Kriechenlant
und ist geheizen Witzlân.

Dále však existovala celá báseň „Dieterich und Wenezlân“, z níž se jen zlomek zachoval. Wenezlân, ač je zde knížetem polským, je asi totožný s Witzlânem v „Biterolfu“.

Wenezlân přitáhne dle zachovalých veršů ku hranici Etzlovy říše a Dětřich Veronský se svými reky jde Etzlovi ku pomoci. W. nazván obyčejně „der Bôlân“, vojsko jeho také jednou ruským (slovanským).

475. doch ze jungest und ze leste
von Berne der nôtveste
den Bôlân trîben began
vaste durch der Riuzen her dan.

(přece na konec a rozhodně počal udatný Veroňan hnáti Polana skrze vojsko ruské.) (Dokončení.)

---

# Mat. Hosia „Kronika Mozkevská".

Napsal Čeněk Zíbrt.

(Pokračování.)

V prvním dílu rozepisuje se Hosius o krajině moskevské a městě Moskvě. Moskva, „veliké a vší země Ruské bílé hlavní město", [8]) nazvána prý od řeky téhož jména, jež „v krajině rezanské s řekou, Occa řečenou, se spojuje". — Jest prý to město veliké, prostranné, „že žádnou jistou ohradou, zdí, valem, příkopem a baštami ohraditi se nemůže" [4]. [9]) Zahrady totiž a placové v jednom každém domě a široké ulice městu veliké prostrannosti a velikosti přidávají; nad to všelijací řemeslníci, kteříž s ohněm zacházejí, domy své široké za městem v dlouhém pořadí, mezi nimiž jsou pole a louky, mají (2). Ulice na některých místech šraňky aneb ploty [10]) z velikého dříví napříč položeného se přehrazují, při nichž branní a strážní až do začátku noci trvají a žádnému tam vjíti nedopouštějí. A jest to město velmi blatné a bahnité, že místy pro louže mostky a lávky zdělati musili: nyní (jakž slyším) se všech stran je ohrazují (4, 5). Kromě dvou velikých zámků („Kitajgrod" a „Bolsigrod") vystavěno tu mnoho kostelů, domů zemanských a panských „od kamene i od dřeva". Za řekou „Neglinnou na poli řečeném Nerbat, co by od zámku z kuše dostřeliti mohl", vystavěl l. 1565. Ivan Vasilovic, „t. j. Jan Basyliův syn", veliký hrad, nazvaný „Opriczna, t. j. soukromní příbytek", [11]) kde se svými drabanty a dvořany přebývá (5). Zmíněný Basilius vystavěl prý zase „pro své žoldnéře, drabanty a jiné přespolní lidi, totižto, Poláky, Němce a Litvany (kteříž od přirození rádi pijí), městečko řečené Nálevky, [12]) nazvav je od nalévání piva aneb jiného nápoje" (2).

Celní úředníci „ohledávají a šacují" všeliké zboží, jež přespolní kupci do Moskvy vezou. Dovážejí sem „sukna všelijaká a rozličných barev. Item hedvábí a věci hedvábné, zlatem anebo stříbrem protkávané a krumplované, drahé kameni, zlato nitkové a těm podobné jiné drahé kovy. Item pepř, šafrán, zázvor a jiná koření". (8) Kupci mívají prý tu znamenitý odbyt a pěkný výdělek. Z Moskvy vyvážejí „kůže rozličných zvířat a živočichů, item vosk a k tomu podobná zboží. Do Tatar z Moskvy koňská sedla, uzdy, šatstvo a roucha, řemení, zbroj pak a železo, nejinak než kradí, přinášejí: avšak nože, sekery, jehly, zrcadla, váčky a k těm podobné věci svobodno tam voziti". (9) Kupci moskevští i přespolní obmyslně a podvodně při kupectví „chytrosť chytrosti, lesť

---

[8]) Na posouzenou, jak si vedl Hosius při překladu, uvádíme místy originál. — Urbs amplissima, caput et metropolis totius Russiae albae.

[9]) Čísla v závorce značí stránky.

[10]) Plateae trabibus transversim positis obstruuntur.

[11]) Seorsiva habitatio.

[12]) Oppidum Nelevki dictum, quod cognomen ab infundendis poculis habet.

lstí oklamávají" (10). Sobolové kůže „černého, dlúhého a hustého vlasu znamenají dospělosť a jsou nejdražší". V krajině Uslingské aneb Divnenské [13]) a „Petčorské" jsou nejlepší. Ze Švédska přivážejí kuny. „Popelice [14]) z mnohých míst tam v svazcích dodávají a mají jakási znamení okolo hlavy a ocasu, po němž poznány bývají, příhodného-li čili nepříhodného času jsou zbity. Bobrové pak a černé lišky také u veliké vážnosti u nich jsou". (11) Zima v krajině moskevské bývá tuhá a ukrutná, až se země puká a trhá. „Voda v povětří vylitá a slina z oust vyvržená, prve než na zem upadne, sstydne se a zledovatí a ovoce nesoucí stromové velikou tuhostí zimy jako by je popálil, v nic obráceni bývají." (12) Lidé na saních mrznou nebo od hladovitých medvědů, v zimě po vesnicích se potulujících, bývají sežráni. — Jindy však palčivým horkem a nesnesitelným vedrem vysychají jezera, řeky, prahnou louky, pole a obilí. To však trvá „obyčejně sedm dní toliko a déle nic" (12).

Ač krajina moskevská má zdravé povětří, přece bývají někdy obyvatelé trápeni nakažlivou nemocí, „kterúž my zimnicí horkou nazýváme, jejich pak jazykem jmenuje se ogniyová, [15]) jakoby řekl ohnivá, protože lidi jako oheň rozpaluje" (13).

V moskevské krajině koluje čtverá mince. Peníz moskevský, „obdloužní, k vejci nápodobný", slove „dzienga". Na jedné straně má „obraz člověka nahého na koni sedícího a kopím draka bodoucího", na druhé straně jméno velikého knížete vyraženo. Novogrodský peníz, „Novogrodka", s obrazem knížete a člověka k němu se sklonujícího, mince tverská a pleskovská obyčejny jsou mezi kupci tamními. Pro chudé dávají raziti peníze jen z mědi a jmenují ji pula. Sotva prý sto let tomu, jak v Moskvě užívali mince stříbrné, bité. Dříve slévali kousky stříbra „bez rázu a textu, ztíží jednoho ruble. Rubel pak váží sto dengův Mozkevských". Záměnou kupovali si za domácí plodiny, výrobky to, čeho od jiných potřebovali (13—18).

Po krátké zmínce „o krajině Volodymiřské" (18, 19) líčeno město „Dolní Novogrod", u něhož stékají se „dvě znamenité řeky Volcha a Ocha" [16]) (19, 20), a trochu obšírněji promluveno o krajině „Rhezanské", nejúrodnější části knížectví moskevského, s městy „Korsyra", „Tulla", „Odiov" [17]) při vtoku řeky Uppy a Tully do Ochy, „Koluga" (20—25). Z Vorotínska (25) přicházíme ku pramenům řeky Dony a spisovatel tu dokazuje proti jiným, že vytéká z jezera, řečeného „Ivanovo Jezioro" (25—28). Ze stati o knížectví Severienském a Smolenském kromě jmen měst Novogrod Sieviersky, Starodub, Potivola, [18]) Černigov a Bransko, Smolensko,

[13]) Dvinensi.
[14]) Hermellinorum pelliculae.
[15]) Hic morbus Ognjova, quasi ignitas dicitur.
[16]) ad Wolgae et Occae fluviorum confluxum.
[17]) Odojow castrum
[18]) Putivol arx et civitas

Drohobus,[19]) zámku Viezma zajímava jest zpráva o původu jména řeky Dnepr, od Latinníků nazývané Borysthenes. „Tato řeka od původu svého Dneperska (tak řečené vsi, u niž se započíná) Dneper vůbec od Mozkvanů, Litvanů, Poláků, Rusáků i od jiných všech půlnočních národů se jmenuje... Slovo také to Dnepr od Borystena se dělí. Ale mně se zdá, že tak řečená řeka Berezina (kteráž mimo Borisov zámek a mimo mnohé jiné teče a potom do Dnepru vpadá) tím jménem Borystenes od starodávna jmenována byla" (35, 36).

Popisuje knížectví „Ršovské" s městy Voloczk,[20]) Vielikie Luky, Toropec, rozepsal se Guagnini o řece Volze, jež z jezera Volho vychází a do moře Caspium (kteréž Rusové Chvalinské moře nazývají) vpadá" (37—40). Z knížectví Tverského (41) a Pškovského (41—43) přistupuje ku nejslavnějšímu knížectví Novogrodskému s městem Veliký Novgorod. Při té příležitosti vyklouzla mu z péra důležitá zmínka o Perunovi, jež často citována byla od starších i novějších badatelů. „V tom městě byla někdy nějaká modla, tak řečená Perun (idolum Perun), na tom místě, kdež nyní jest Perunský klášter (Perunski monastyr) od též modly nazvaný. Ta modla od Novogrodských nejinak než jako Bůh ctěna byla a měla formu neb způsob člověka, ohnivý kámen, podobný k hromu, v rukou držícího; neb to slovíčko Perun u Rusáků a Poláků znamená hroma. Ku poctivosti a k chvále té modly zapalován byl oheň z dubového dříví, kterýž ve dne i v noci hořel. Jestliže pak oheň ten, skrze nepilnosť služebníkův, kteří k té povinnosti byli nařízeni, uhasl, ti bez milosti na hrdle ztrestáni bývali" (45. 46).

Nesnadno tu rozhodovati, jak a pokud jest nám věřiti této zprávě. Jisto však, že z ničehož nic nemohl Guagnini tak psáti, kdyby jakých takých, třeba již zkomolených zbytků boha Peruna nebyl se doslechl.[21])

---

[19]) Drohobusch.

[20]) Voloczok.

[21]) Jak důvěřovali staří této zprávě, výmluvným svědectvím potvrzuje to, že vedle jiných již r. 1587. Sarnicki, Annales sive de origine et gestis Polonorum et Lituanorum, str. 1040. odvolává se: „Hunc deum fulminum Piorunum fuisse vocatum a veteribus Polonis, chronicarii nostri fere omnes scribunt, quem Piorunum a Moschis etiam nunc maxime fieri, coli et iugiter ei ignem accendi testis est Sigism. Herbersteinius et Guagnini de Moschovitis rebus." Na str. 1043. doslovně opsal z Guagniniho svrchu česky přeložené místo: „Habebat autem formam hominis, lapidem ignitum manu tenentis, similem fulmini, nam Perun (Piorun, Peraun) Rutenis et Polonis fulmen significat. In huius laudem et honorem ignis ex quercubus, qui perpetuo die nocteque ardet, construebatur." — Také Středovský „Sacra Moraviae historia", 1710. pojednávaje o Perunovi, dovolává se téhož svědectví, jež souhlasí s jinými zprávami o božstvu Perunovi. Tak napsal Math. a Miechovia, z jehož důkladného spisu „De duabus Sarmatiis, Asiana et Europea et de contentis in eis. Cracoviae 1517." Guagnini velmi mnoho, jakož i jiní čerpali: „...aliquot diebus epulati, diis suis falsis, praecipue deo, lingua eorum appellato Perkuno, i. e., tonitru, ad focos quisque suos offerebat libamina." Viz Polon. historiae corpus, Basileae, 1582., 144. — Srv. Prokopius. De bello gothico, 1663., I. 498. Naruszewicz, „Hist. nar. pol", vyd. 1835., II.

Z krajiny řečené Vodzka (50) přicházíme do krajiny „Kornella",[22]) kdež obyvatelé užívají svého zvláštního jazyka, do krajiny nazývané po řece stejnojmenné Dvina (52, 53), odtud do země „Ustyug" (54), „Volochda" [55],[23]) do „knížectví Bílého Jezera"[24]) (61, 62) s městy Kostromovgorod a Galicz, ubíráme se zemí Viathskou, městy Chylinova, Orlo, Kotelnice a Sloboda do krajiny Permia (62, 63), kdež prý ještě mnoho „modlářů zpohanělých, kteříž v lesích a pustinách, onde i onde bydlejí. V zimě na saních po sněhu se vozívají, zapřáhnouce psy neb bílé jeleny, kterýchž k tomu místo hovad jiných užívají. Pěší pak na kostech (jakž na mnoha místech po ruské zemi ten obyčej jest) velmi hladce po sněhu běží a říkají jim Nárty od nártů.[25]) Jsou pak deštičky jakési obdloužní na způsob podšvů,[26]) tři neb čtyř loktův zdéli, kteréžto na nohy obujíce a postrkujíce se bidlem na konci špičatě železem okovaným, velmi prudce se ženou, že žádný kůň i nejhbitější jich neuhoní; neb koni na překážku jest v běhu tvrdosť a drsnatosť sněhu, vrchové a jiné podobné těm věci. Kteří pak na nártech se vozí přes vrchy, pařezy i jámy snadně přejíždějí a tím způsobem všelijakou zvěř chytávají a šípy postřelují" (65, 66)... Pustým krajem „Sibiorským" (66) a zemí „Jugra aneb Juhra" blížíme se ke hranicím panství Pečorského.

Charakteristický jest dodatek, že z krajiny Juhra vyšli někdy Uhři, donuceni velikou neúrodností, s vůdcem Attilou a Pannonii opanovali. „Pročež tím Mozkvané velmi se honosí, že někdy poddaní jejich (tak mluvíce) německé země, vlaské i řecké vyhubili a zplundrovali a že všemu světu hrozní a strašliví byli. Obyvatelé té země clo velikému knížeti Mozkevskému dávají a jednostejné řeči s Uhry užívají". (67, 68)

V krajině Pečorské, kdež jsou vysoké, „nepřístupitedlné" hory, nazývané „Ziemnoi Poias, to jest Pás země", mají hojnosť sobolů, bobrů, popelic, bílých medvědů, vlků, zajíců a podobných zvířat. Dle doslechu popisuje Guagnini neznámého prý živočicha, jemuž „Mozkvané Mors říkají".[27]) Ze zubův jeho dělávají si Moskvané, Turci, Tataři „rukověti k dýkám a k nožům střenky", i k šavlím drahocenným (68—73).

Velmi cenná, vzácná a u nás bohužel málo známá jest zmínka při popisu krajiny Obdorské, totiž „O modle řečené Zlatá Baba" (74—76).

---

4. Rakowiecki, „Prawda ruska", I. 23. Helmold, Chron. Slavorum, 1581., I. 68. Srv. u Litvanů Perkunas v Narbuttové knize „Dzieje star. nar. lit.", 1835., I. 8. a násl. Podobně ve spisu Hartknochově „Alt u. neues Preußen", 115, 116, 134. Hanuš, „Slav. Myth.", 96, 258. Z nejnovějších badání dovolujeme si poukázati na výtečné dílo Krekovo, „Einl. in die slav. Literaturgeschichte", 1887., s. v. Perun.

[22]) Corela provincia.

[23]) Vologda provincia.

[24]) Bieloosero.

[25]) Pedites antem in Nartis (quemadmodum in plurimis Russiae locis mos est) celeriter per nivem iter conficiunt.

[26]) Schází v lat. orig.

[27]) Popis i proměna jména „mors" svědčí, že tu líčen *mrož lední.*

„V krajině té Obdorské při řece Obdě jest nějaká velmi stará modla z kamene vytesaná, kteréž Mozkvanové Zolota Baba, t. j. zlatá baba říkají."[28]) Jest pak vytesána ku podobenství staré ženy, držící nemluvňátko na lůnu a druhé nemluvně podle sebe mající, o němž praví, že by vnuk její býti mělo.[29]) Ten obraz od Obdorských, Juhrišků a Vohulišků a jiných okolních národů poctou na Boha příslušející se ctí, nejdražší a nejznamenitější kůže sobolové jemu obětují, spolu s jiných zvířat kožemi, také jeleny nejlepší k oběti mu dávají a bijí, a krví jejich ústa, oči i jiné oudy té modly pomazují. Vnitřní pak věci aneb droby obětníci neb kněží syrové jedí,[30]) a mezi obětováním kněz od modly raddu béře, co by obyvatelé činiti a kam se obrátiti měli. Ta pak modla (což ku podivení jest) radícím se a tížícím jisté odpovědi dává, i věci budoucí předpovídá. Také i to praví, že by na horách nedaleko od té modly měli nějací hlasové, řvání a jekot slyšáni bývati a že pozorně jako na troubu aneb na roh ustavičně zvuk vydávají. O tom jináč mysliti nemohu, než že nástrojové nějací od starodávna tam pozůstaveni jsou, aneb nějací žlábkové a průduchové od přirození tak způsobeni, kteřížto váním větrů ustavičným zvuk a jekot neb hřmot vydávají."

Často citovaná zpráva tato byla rozmanitě vykládána a pochybováno o její mythologické důležitosti. Málo bychom ovšem věci prospěli, chtíce pravdu přisuzovati jednotlivým domněnkám, proto raději pod čarou uvádíme jakýsi přehled jejich.[31])

[28]) idolum, quod Moscovitis Zolota baba, i. e. aurea anus dicitur.

[29]) quem nepotem illius esse incolae dicunt.

[30]) Intestina autem cruda sacrificii devorant.

[31]) J. J. Hanuš věnoval této otázce dosti důkladnou, ač známým svým způsobem psanou úvahu v poj. král. č. spol. nauk v Praze, V., svazek 18., str. 31., 32. Toto místo uvádí Naruszewicz, l. c, II. 139.; Bandtkie, Dzieje nar. Pol, 118. Tkany, Mythol., 1827., II. 210. Dobrovský posuzuje bájesloví Kaissarovo (v. Kaissarov, Versuch einer slav. Mythol, 1804) ve Slavínu (1806., str. 403.), zamítá zprávu Guagniniho: „Je-li pak Zolotaja-Baba, jež se ctívala na břehu řeky Obi, vskutku bohyní slovanskou? Jestliže byl její obraz pozlacen a staré ženě podoben, nemohli skutečně křesťanští Rusové jinak než jmenovati ji zlatou bábou, i kdyby patřila jiným národům." — Hanuš namítá, že o pozlacení ani zmínky tu není, ba že tomu tvrzení odporuje ono natírání krví obětních zvířat. Uvádí dále místa (Erman's Archiv, VII. 177.; X. 376.; XIV. 517.; XIX. 63. a j.), z nichž patrno, že takové sochy „kamennyja baby" stávaly a stojí v krajích severních Kastorski dokládá se prostě slov G. (Načert. slov. mith. 1841, 139.); přiznává, že nesnadno to rozřešiti, pokud pravdiva tato zpráva. Potud Hanuš. — Buď již jak buď — tato zmínka zasluhuje bedlivého povšimnutí a zevrubného, kritického prozkoumání, jaká špetka pravdy vězí v těchto slovech. Jisto zatím jest, že počínajíc od nejstaršího spisovatele o zemích ruských, učeného Math. a Miechovia, každý téměř spisovatel starý i novější zmiňuje se o „zlaté bábě". Proto nabývá otázka tato zvláštní důležitosti a ceny. Bohdá ruští badatelé, majíce na snadě více pramenů, srovnají je mezi sebou a vyšetří, jaká to bohyně byla, zda slovanská či národa jiného, sousedního. — Jmenovaný již nejstarší autor M. a Miechovia píše o zlaté bábě (Polon. histor. corpus, Basileae, 1582., 149): „Accipiat quinto, quod post terram Viathca nuncupatam in Scythiam penetrando, iacet magnum idolum Zlotababa, quod interpretatum sonat, aurea anus seu vetula, quod gentes vicinae colunt et venerantur, nec aliquis in proximo gradiens aut feras agitando et in venatione sectando vacuus et sine oblatione

Obyvatelé krajiny „Kondora", kteří svého vlastního jazyka užívají a knížeti moskevskému dávají „tributu" rozličné kůže, „ctí obraz Zlaté Baby s Obdorskými a jemu se modlí". (77) Báječné věci vypravuje G. o obyvatelích lakomořských (77—80). Sám vyznává, že to „velmi nepodobné". Zemrou prý „každého roku 27. dne měsíce listopadu jako vlaštovice a žáby pro velikou ukrutnosť zimy, a potom z jara zase 24. dne dubna že okřívají a oživují." — U „Ledovatého Oceanu" žijí lidé divocí a nezvedení Loppi, stěhujíce se s místa na místo. Přebývají v boudách, krytých „kůrami z stromů aneb drnem". Užívají šatstva z koží „sobolových, popeličích, velrybových". — „Dělají sobě také i čepice i poctivice z koží jeleních." [32]) Mají svou zvláštní řeč. Zimního času „na nártích aneb lopatkách" po sněhu se vozí a obratně zvěř loví. Jsou pohostinní ke kupcům, jimž vyměňují kůže zvířecí „za laciné, hrubé a chlupaté sukno, též za sekery, jehly, lžíce, [33]) nože a nádobí picí, zrcadla a těm podobné věci". Vedle zmínky o středověkém Salamandru, jenž plodí se z ohně, metaného z vysokých hor, zasluhuje povšimnutí zpráva, že „za mořem ledovým... jest jakási krajina jménem Engroneland, jakoby řekl neznámá krajina" (80—84).

Národové „Ceremissi, Mordovotes a Vachines mezi Viatkou a Volochdou krajinami" přidržují se sekty Machometové, obírají se loupeží a lovem, „s čáry, kouzly a jinými poboňky a čertovými řemesly" [34]) (85, 86).

pertransit: quinimo si munus nobile deest, pellem ant saltem de veste extractum pilum in offertorium idolo proiicit et inclinando se cum reverentia pertransit." — Zpráva tato jest podkladem všechněm ostatním, jež tu podáme na srovnanou. Sigm. z Herbersteina, „Rerum Moscovitarum comment.", Vindobonae, 1549; Hist. Ruth script. saec. XVI., 1841., I. 56: „Zlata baba i. e. aurea anus idolum est ad Obi ostia in provincia Obdora. in ulteriori ripa situm. Secundum Obi litora vicinisque circum fluminibus multa passim castra sita sunt, quorum domini omnes Principi Moscoviae (ut ferunt) subiiciuntur. Narrant, seu, ut verius dicam, fabulantur, hoc idolum auream anum statuam esse, in formam cuiusdam anus, quae filium in gremio teneat: atque ibi iam denuo alterum cerni infantem, quem eius nepotem esse aiunt. Praeterea instrumenta quaedam ibi posuisse, quae perpetuum sonum in modum tubarum edunt. Quod si ita est, equidem ventorum vehementi et perpetuo in ea instrumenta flatu fieri puto." — Jiné podání zapsal Adam Clemens, Anglorum navigatio ad Moscovitas, Hist. Ruth. script. 1841., I. 6., 12, 13.: „Tartarorum confinia tenent Moscovitae idololatrae. Percelebre est illis idolon, aurea vitula dictum. Si qua gravior calamitas gentem premit, veluti fames, bellum vel pestis, idolum suum statim consulunt, quod hoc modo faciunt: Coram simulacro prostrati, preces fundunt: mox tympanum in medio statuunt: hoc sorte lecti circumstant, argenteum bufonem tympano imponunt; dein bacillo concutitur tympanum. Ac cui circumiacentium accedit bufo, protinus interficitur. Statim nescio quibus idoli praestigiis vitae restitutus, malorum causas exponit. Itaque placato idoli numine, non ita multo post publica calamitate liberantur." — Přirovnáme-li slova „aurea vitula" ke zprávě Boxhorna (Naruszewicz, II., 139) o zlaté bábě, „Solota Baba — — est autem forma mulieris vetulae...", vysvitne totožnosť modly, Klementem popisované a G. Zlaté báby.

[32]) Pileis etiam et caligis ex cervinis pellibus confectis utuntur.

[33]) Pro coclearibus.

[34]) carminibus magicis exismisquorce maxime dediti sunt.

Posléze na východ od dolního Novogrodska bydlí národ, řečený Mordva, divoký, válečný, loupežný. Většina jich „zůstává v zpohanilé modloslužebnosti". Ženy jejich za příčinou větší ozdoby a okrasy velmi řemeslně nehty své černou barvou malují a s odkrytou hlavou prostovlasé vždycky chodí (87, 88). (Dokončení.)

---

# Hajduk Veljko Petrović.

## Úryvek z dějin srbského povstání roku 1804.—1815.

Napsal **Radovan Košutić.**

(Dokončení.)

Dokud srbský národ takřka nepozorován velkým evropským areopagem bojoval proti tureckému carství, zaměstnával Evropu mohutný syn revoluce Napoleon. Mír v Tilsitu a Erfurtu byl už na konci roku 1810. pochován, dva obři se uchvátili, aby rozhodli, „na komu je carstvo". Rusko musilo bojovati pro svou politickou existenci, sebrati veškeré síly své a snažiti se, aby na jihu nemělo nepřítele — mír s Tureckem za každou cenu. Mír ten zaplatil srbský národ velmi draze. Od roku 1810. bojovalo srbské vojsko ruku v ruce s ruským. Srbové sjednotili osud svůj s osudem bratrského národa. Když roku 1811. velký vezír Kuršid byl poražen a chtěl uzavříti příměří, odpověděl Karađorđě, že on sám pro sebe ničeho neudělá, nýbrž že se tomu podrobí, co udělají v Petrohradě a Cařihradě. [17]) A přece jak macešsky postaralo se Rusko o Srby. Bukureštský mír roku 1812. hrůzou nás naplňuje. Co měli Srbové tehda a co jim bukureštský mír dal? Měli úplnou samostatnosť a rozsáhlosť země byla skorem taká, jakou jim berlínský kongres teprv přiřkl. Bukureštským mírem musili vydati veškeré tvrze — státi se rájou.

Pravda, že v míru odkazovalo nás Rusko na milosť padišahovou, aby nám Porta dala nějaký stín samosprávy, jakou měly ostrovy na Archipelagu, aby Srbové mohli své vnitřní věci sami zařizovati, aby platili mírnou daň a sami ji sbírali, aby Porta všecko ve srozumění s národem dělala. [18])

Ale Turecko a milosť!

Kdyby Srbům bylo nescházelo národoprávního a státního uznání od Evropy, a kdyby o bukureštský mír bývalo jednáno s některým kulturním státem — ovšem, že by mír platil.

Rusko dosáhlo žádoucího míru nechavši Turkům Moldavsko, Valachii a Srbsko.

Turecko vysvětlovalo si bukureštský mír tak, že národ srbský má vydati nejen tvrze, nýbrž také zbraň, že spahové a janičaři přijdou zase jako páni, a národ že jim musí robotovati a potem svým je živiti. [19])

---

[17]) Ranke: Die serb. R. str. 223.
[18]) Ibid. 228.
[19]) Ibid. 232.

Srbsko se chystalo na ukrutný boj, na smrť a na život.

Draze zaplatil národ několik roků klidného rozvoje po požarevackém míru (1719.—1737.), více ho stál svišťovský mír (1791.) a bukureštský nejvíce. Srbové ponecháváni vždy sobě. A berlínský kongres?

Srbové věděli, v jakém nebezpečí se nalézají.

Karađorđe vydal proklamaci k lidu, připomínaje, jak se národ postavil Turkům na odpor, když neměl nic, krom holé duše. A nyní má sedm hradův a 150 děl — za půl roku přijdou Rusové na pomoc.

Pravda, ale Karađorđe na sněmu 1811. roku zrušil moc gospodarů, kteří byli s vojskem, s menšími vojvodami a buljubaši srostli, které národ ctil jako sebe sama; a tak na Drině nebojoval Jakov Nenadović, nýbrž neschopný Sima Marković, na Deligradu nebyl Petar Dobrňac, nýbrž Mladen Milovanovič, člověk, který svou neschopností a chtivostí tolik zla Srbům způsobil, a na Timoku nebyl Milenko, nýbrž Veljko.[20])

Nebyl sice Milenko lepší rek než Veljko, ani pomyšlení; ale horský hajduk lépe se hodil pro horské průsmyky, odkud jako blesk vylétal na nepřítele, než do roviny.

„Oro gnězdo vrch tymora vije,
Jer mu stanka u ravnici nije...“

praví nesmrtelný básník srbský, vladyka Rade.

Ale kdyby jiní vojvodové bývali tak udatně bojovali, jako Veljko u Negotinu, nebylo by Srbsko roku 1813. padlo, a zvláště kdyby se byli obmezili na Šumadiji, jak chtěl Karađorđe; kdyby neztratili naděje ve prospěch a svorněji pracovali: přečkalo by bývalo Srbsko tu velkou krisi a Rusko bylo by se zeptalo Turecka, proč hřmí tu děla, šetří-li se tak bukureštské smlouvy?

* * *

Prvá turecká síla roku 1813. udeřila na Veljka. Karađorđe dobře věděl, že Veljko má málo vojska, a proto mu přidal ještě tři kněži z nahie požarevacké, aby s nimi bránil Krajinu proti Turkům.

Veljko nařídil, aby se národ stěhoval s jměním svým do hor· Turci pak chtěli pleniti a napadali bezbranný lid. Prví vyšli Turci paše Redžepa z Adakale, přešli v Ključ a u Kladova začali vražditi a odjímati národu jmění. Milutin, bratr Veljkův, napadl je, ale nemohl veškerého plenu vysvoboditi — jízda nehodila se do hor. Veljko přešel přes Timok, zůstavil něco pěchoty po horách a sám s jízdou dospěl do samého Vidina, odňal Turkům několik tisíc ovec, hrstku Turků pobil a navrátil se do Negotina. Až do brány hradu odvážil se Veljko na svém Kušli (koni); lid praví, že zabodl tam kopí své, aby se vědělo, kde byl Veljko.[21])

[20]) Ibid. 241.
[21]) Milićević: Knež. Srb. 897.

Mezitím přibližovali se Turci k Veljkovi víc a více. Prvé velké vojsko turecké vyčkal Veljko u vsi Bukovače a pobil je. Ale třetí den přišli Turci s děly a s veškerou výzbrojí. Bylo jich asi 15 neb 16.000, Veljko měl asi 300 neb 400 na koních a tolikéž „rumunských vojákův“.[22])

S největší udatností bojoval Veljko, ale marně. Byl nucen zavříti se do Negotina. To byla velká chyba, kterou Veljko spáchal. Kdyby byl nechal Turkům Negotin a pustil se do hor, platilo by těch několik set jako tisíce; Veljko by se stal nepřemožitelným.[23])

Té noci vypadl Veljko z Negotina, udeřil silně na Turky, avšak nemohl jich odehnati. Potom stále svým způsobem vycházel rubaje a strachu jim nadháněje, dokud neseslábl i Veljko i Turci. Veljko očekával pomoc od Karađorđe a sovětu, Turci od velkého vezíra.

Turkům přišla pomoc hned se tří stran; od Redžepa z Adakale, od rumunského knížete Karadžy, ano sám velký vezír Rušid paša přitáhl na pomoc, tak že bylo Turků kolem Negotina na 30.000.

Turci obklíčili náspy negotinské a přibližovali se stále víc a více hradbám i náspům Veljkovým. Začala střelba z děl. Věže negotinské rozbity a i ta největší, kterou jmenovali „Baba-Finka“, poškozena úplně. Veljko byl nucen uchýliti se do sklepů.

Nastala chvíle nejosudnější. Pomoc nepřicházela odnikud, prachu se nedostávalo, nejvíce dělových kulí.

Veljko psal Mladenu Milovanovićovi, ministru vojenství, do Deligradu, aby mu poslal pomoc, a sovětu do Bělehradu, aby mu poslal střelivo.

„Když Pánbůh dá,“ psal sám, „a přetrpím tuto ránu, zeptám se vás na zimu, jak se brání carství (mínil totiž Veljko nový rok, kdy se konala vždycky skupština).“

Mladen pomoci neposýlal. Jednání nevedlo ke konci. Nepřátelé jásali.

Stará nesvornosť srbská, nevůle a nenávisť mezi vůdci ukázala se zde. Ona zahubila carstvo na Kosovu, ona zavinila veliké trýzně, ona usmrtila Sindělića a Veljka, potom Karađorđe a Michala.

Tane nám na mysli rozmluva mezi Karađorđem a Mladenem 1813. roku v Jagodině konaná.

---

[22]) Vuk, Danica 1826., str. 84.

[23]) „Zhynul li by Veljko, kdyby poslechli Karađorđe, aby se do Negotina nezavřel?“ (Memoary Prote Nenadovića, str. 277.) Charakteristická je rozmluva, kterou měl Veljko v této době s jedním svým přítelem (Vuk, Danica 1826., str. 81.–84.). O ní promluvíme v druhém dílu této studie své. Upíráme jen to, co Milićević praví, že člověk, jenž mluvil s Veljkem, byl Vuk sám. (Knež. Srb., str. 897., sub. 2.) Zakládáme své tvrzení na této věci. Když přišla žádosť Veljkova senatu, aby mu zaslal munici, píše Vuk takto: „Z Bělehradu zaslali hned (pod vedením onoho přítele, který radil Veljkovi, aby se nezavíral do Negotina) jednu loď dělových koulí.“ (Danica 1826., str. 86.) A že Vuk byl ve svém věku kapitanem nějaké lodi, o tom nevíme.

Karađordě totiž ustanovil s vévody, aby se zřídila záložní jízda; 6000 aby měl Petar Jokić s levé a 6000 Veljko s pravé strany Moravy; národ ať se odebéře do hor a defensivní boj ať se obmezí na Šumadii.

Mezitím přišel Mladen.

„A víš-li,“ vece Mladen, „jak jsme ustanovili v sovětu; poslali jste mne, abych prohledl náspy, a nyní děláte jinak.“

„Vím,“ řekl Karađordě, „a jestli udeří turecká síla a sevře obléhajíc vévody v náspích, kdo obhájí ten lid?“

„Ať bojují vojvodové.“

„Ale udeří síla a sevře Veljka, sevře Gurgusovac a veškerá upevnění a národ zhyne“.

„Ať zhyne,“ vece Mladen, „oddavky nemohou býti bez masa, a Veljko ať se bije, jemu pějí bulharské písně.“ [24])

Tak arciť mínil i nyní Mladen.

Střelivo nepřichází, pomoci rovněž a Turci naléhají!

Veljko neklesl duchem, doufal, že přece přijde pomoc, že hvězda štěstí, která ho doposavad provázela, nezhasne, že uvidí Srbsko ještě jednou svobodno a volno!

Dnem i nocí chodil po náspích, povzbuzoval všecky, aby nezoufali, napravoval, co za dne bylo zvaleno.

Vše, co bylo z olova v Negotinu, vzal Veljko, aby získal střelivo pro pušky své; mísy z cínu, lžíce, kadidelnice, svícny a jiné věci, vše bylo mu vítáno; a když i to nestačilo, plnil děla tolary, jen aby vzdorovati mohl Turkům.

„Jmenuj mi květ, který neuvadne, jmenuj mi junáka, na kterého hrob nečeká,“ pěje veliký srbský básník Zmaj-Jovan Jovanović.

Jednoho jitra v měsíci červenci [25]) (na konci) vyšel Veljko na „Malý násep“. Tu jej spatřil Cincar Nastas Armaš (zrádce, který pod Veljkem bojoval a potom odešel k Turkům), upozornil turecké dělostřelce. Dobře mířená rána zahřměla. Veljko sotva mohl vykřiknouti: „Drž —“ (Držte se, bratři!)

Veljko padl!

Momci přikryli mrtvolu travou a pochovali ji téhož večera tajíce smrť jeho.

Ale rychle pocítili všichni, že Veljko není mezi živými; vojsko z Negotina chtělo prchnouti. Bratr Veljkův Milutin držel se ještě pět dní a potom všichni odešli do Poreče.

* * *

[24]) Tuto rozmluvu zapsal Milićević dle vypravování Petra Jokiće, Karađorđova buljubaše (Knež. Srb., str. 203.). Tím vysvětluje Milićević uvedené místo z Memoárů Proty Nenadoviće, str. 277.; o závisti Mladenově proti Veljkovi viz: Vuk, Danica 1826. r., str. 86.; Ranke, str. 243.

[25]) Neví se jistě, kterého dne Veljko padl. Vuk-Karadžić píše, že to bylo některého z prvých dnů měsíce srpna, ráno (Danica, 1826. roku, str. 86.). Mezitím nalézá se v Protokolu Karađorđově, že 1. srpna už jmenován bratr Veljkův Milutin na místo Veljkovo za vojvodu. Viz také psaní Mladena Milovanovića na Milutina u Milićeviće (Knež. Srb, str. 907).

Prvá největší ztráta byla smrť Veljkova; rychle přišla i katastrofa.

Símě neblahých duchů, jakými se ukázali Řekové: Rodofim Kin, Nádoba a metropolita Leontije,[26]) uzrálo. Karaďordě ztratil mravní snahu: nezhynul, jak Veljko a Sindělić, na hradbách „pro česť junáckou a zlatou svobodu", nekorunoval srbské povstání mravní převahou. Komu patří sláva, kdo zvítězil, Peršané nebo Leonidas?

21. září[27]) téhož roku 1813. přešel Karaďordě na rakouskou půdu a za ním vojvodové. Turci vešli bez odporu do Smedereva, Bělehradu a jiných tvrzí; ještě posádka v zákopech na Deligradu držela se šest týdnů a i ta se rozešla. Národ byl zůstaven milosti a nemilosti turecké.

Nová, krutá pohroma stihla srbský národ... Ale toto poslední porobenství netrvalo dlouho!

Co Skopljak-paša, bída a mor nezhubili, zdvihlo se r. 1815. před velikonocemi. Zdvihl se ten starý obr, aby pomstil Kosovo a muku pětistyletou, aby posvětil hrob Sindělićův i Veljkův.

I vyplnil se sen, který Srb sníval tolik a tolik roků, vyplnil se aspoň poněkud...

---

# Michal Hórnik.

## Kus historie lužické práce.

Napsal A. Černý.

(Pokračování.)

Hlavní zásluha Hórnikova záleží tedy v tom, že mladším silám ukázal vděčné a užitečné pole činnosti, nemaje sám pro ostatní, ještě důležitější práce národní s dostatek času k rozsáhlejšímu samostatnému sbírání. Za to sluší mu všechen dík, neboť příkladem svým povzbudil velice plodné síly, jako jsou zvláště Muka a Jórdan, kteří oba celé nové sbírky dosud neotištěných národních písní vypátrali... Avšak ani to, co při všech ostatních, zajisté mnoho času a píle vyžadujících pracích nám podal (k čemuž i vydání Markusovy sbírky a j. počítáme), není nikterak nepatrné i můžeme směle tento jeho směr působnosti ostatním po bok postaviti...

Toť v hrubých obrysech literarní činnosť Hórnikova v „Časopise Maćicy Serbskeje". Podal jsem obraz této činnosti jeho proto zvlášť, aby snadněji oceněna býti mohla veškera jeho literarní působnosť. Když tolik závažného podal do jediného časopisu, kolik napsal vůbec! Třeba se věru pokloniti takovému duchu, který při vší přesile různorodých prací pružnosti své nepozbývá

[26]) Působení těch tří Řeků, aby Srbsko r. 1813. padlo, pěkně vylíčil K. Nenadović: Život i dela Karaďorda II. sv., str. 65.—85

[27]) Veškerá data jsou dle starého kalendáře.

a v nezteučeném počtu nové a nové plody vytvořuje... Však také vrstevníci jeho plnou měrou uznávali a uznávají jeho neúmornou činnosť i odměňovali a odměňují jej vší láskou a důvěrou.

Založen-li nový odbor při Matici — zajisté jmenován i Hórnik do něho, spadal-li určením svým aspoň poněkud v obor jeho. Tak stal se Hórnik mimo v jazykozpytné i v historické (26. března 1856.) a belletristické (18. ledna 1858.) sekci členem, aby všude hřivnou svojí pomáhal.

I „Časopis", jemuž tolik lásky ukázal, svěřila Matice Hórnikovi. Ve schůzi matičního výboru dne 8. května 1868. čten dopis od Jakuba Buka, dosavadního redaktora „Časopisu", jímž z úřadu toho se děkuje. Buk byl již r. 1854. do Drážďan za kaplana dvorního chrámu a za progymnasia povolán, r. 1860. pak na ředitele tohoto ústavu povýšen — i bylo jistě redigování „Časopisu" z takové vzdálenosti s obtížemi nemalými spojeno. Také vskutku od r. 1854. redakci vlastně Hórnik za Buka vedl, což tento ve svém „Dosłowu" v „Časopise" r. 1867. dosvědčuje slovy: „Obzvláštní díky sluší panu kaplanovi Hórnikovi, jenž ‚Časopisu' mnoho práce věnoval." Že Hórnik ne špatně redaktora zastupoval, dokazují příslušné ročníky „Časopisu" — proto také neuveden výbor matiční poděkováním se Bukovým v pražádné rozpaky, v čí ruce veledůležitý úkol redaktora matičního orgánu složiti. Ještě v téže schůzi, v níž děkovací list Bukův čten, požádán Hórnik, by redakci „Časopisu" přijal, což on rád učinil. Stalť se mu podnik ten drahým, i nerozmýšlel se vedení jeho převzíti a síly své jeho rozkvětu věnovati. V jaké míře je prospěchu „Časopisu" obětoval, jest patrno z posledních osmnácti ročníků téhož, jež redigoval. Nejen že nejvážnější své práce v hojné míře do sešitů jeho ukládal: on i ve výboru k tomu působiti hleděl, aby se na „Časopis" pokud možno více obětovalo, i zvětšil jej tak téměř dvojnásob [17]) a tím zjednal důležitým pracím z oboru lužického dějezpytu, jazykozpytu a t. d. důstojné místo. Příkladem svým i slovem vychoval „Časopisu" a literatuře lužické vůbec zdatné pracovníky, jejichž práce ozdobami jsou listu jeho. On sám obstarával mnohé práce, které bývají jinde věcí četnějšího personalu redakčního: přepisoval články, obstarával korrekturu a t. d. — to vše při přetížení pracemi literarními a úředními, beze všech nároků na hmotnou odměnu. To vše po osmnáct let — v tom je, prosím, již veliký kus obětavosti...

Byl by mnoho vykonal pro Matici jen jako redaktor jejího „Časopisu" — on však vykonal pro ni ještě více. Ve výboru matičním byl od r. 1858. druhým, od r. 1861. prvním sekretářem, načež od r. 1873. do r 1882. místopředsedou. Místopředsedou zvolen na hlavním shromáždění Matice 16. dubna 1873. za nepřítomnosti předsedy Smoleře, jenž tehda právě v Rusku pobýval. Od těch dob mohl úsilnější činnosť v předsednictvě matičním

---

[17]) Ročník 1868. (první za jeho redakce) měl 128 str., ročník letošní má již 224 strany.

rozvinovati, poněvadž Smoleř často zaneprázdněn byl a schůzím obcovati nemohl. Tak r. 1881. opět dlel v Rusku, v době, kdy Matici nastávaly doby nejtěžší. Smoleř sám viděl, že se všech stran různorodými pracemi tak je stísněn, že nemožno mu v úřadě předsedy tak působiti, jak by si přál — i poslal ke hlavní „zhromadźiznĕ" matiční, odbývané v den 12. dubna 1882., list, jímž žádá, by si zhromadźizna jiného předsedu vyvolila, poněvadž on ještě déle v Rusku zdržeti se musí a Matice v přítomných dobách vůdce velmi má zapotřebí. Po přečtení tohoto listu zvolen za předsedu Michal Hórnik — Smoleř pak pro své zásluhy čestným předsedou jmenován. Od té chvíle spočívala tedy hlavní tíha vedení Matice na bedrech Hórnikových — tíha nemalá. Octla se Matice právě tenkrát v trudných poměrech se záležitostmi svého domu.

Vyličme napřed krátce poměry ty a další průběh věci až do nynějška slovy Hórnikovými: „...Peníze, které Matici („na „Maćičny dom" [18]) r. 1879. pražská Živnostenská banka půjčila (8400 mark), byly již na podzim r. 1881. vypověděny. I musila je Matice 8. ledna 1882. vyplatiti. Na místo těchto 8400 mark nastoupili 8. listopadu 1883.: čalouník Mäusel se 4000 mk. a „Towařstvo Pomocy" s 1300 mk.; Matice sama zaplatila ostatek... Strašné pro Matici časy pak dále trvaly; při všech podporách vznášel se nad ní Damoklův meč. R. 1881. upadl zámožný Bašmakov (jenž Matici v říjnu 1873. půjčil 6000 tol.) v konkurs. Veřitelé jeho byli by mohli náš pozemek i s domem a všemi sbírkami prodati! Členům ovšem by to neuškodilo, poněvadž je Matice spolek s obmezeným ručením, tak že každý člen jen odvedení ročního příspěvku slibuje. Ale pro Matici srbskou a pro Srby by to byla nesmírná škoda, kteréž ani vypisovati nechci... Smoleř... vymohl snížení matičního dluhu až na 4500 tol. místo 6000. Ale ani to nebylo možno nám odvésti! Tu... W. Bogusławski... přičinil se o snížení našeho dluhu až na 2000 tol. a vyplacení jich usnadnilo... „Dobročinné tovaryšstvo v Petrohradě"... Tím jest Matice z dlouholetých úzkostí vysvobozena!..."

Hórnik oddal se celou duší zájmům Matice, které byly a jsou zároveň zájmy celého národa srbského. Při každé příležitosti, doma i za hranicemi vlasti své, hleděl ve prospěch Matice a tedy lidu svého působiti. Mimo Matici samu a její dům je to hlavně důležité „Towařstwo Pomocy za studowacych Serbov", jehož prospěchu síly své věnuje. Tovaryšstvo to založeno Maticí na písemný návrh Alfonse Parczewského. Dopis tohoto ctihodného příznivce lužických Srbův čten ve schůzi „předsydstwa" 17. března i otištěn pak v „Srbských novinách" 27. března 1880 ve článku „Dwaj namjetaj za Serbow". Na to dne 19. května odbýváno ustavující shromáždění obmýšleného společenstva, jemuž předsedal Hórnik. Téhož roku ještě potwrzeno „Towařstwo Pomocy" jako samostatný spolek. Ono má velikou důležitosť podobně, jako mateřský jeho

[18]) Viz článek „Matice srbská v Budyšíně" ve „Slov. sborníku" 1885.

spolek „Maćica Serbska". Proto i jemu Hórnik pozornosť velikou věnuje a jeho prospěch vždy na paměti má.

Stůjtež zde některé výňatky z dopisů jeho, které by jeho snahy o dobro důležitých zájmů srbských osvětlovaly.

„Já jsem si netroufal vystoupiti s prosbou před Čechy," píše do Čech dne 8. března 1882., „když mají tolik dávati oběti národních! Ale přece Vás je mnoho, nás málo! Naši též budou více dávati, když my ‚Slované' budeme jim moci dokázati, že nacházíme také u mocnějších bratří materialní pomoc. Srbové sami nemají ještě dosti důvěry v sebe."

A dne 20. května 1883. témuž příteli píše: „...Děkuju Vám, že se nás ujímáte, i doufám, že hlas Váš bude slyšán po všech Slovanech. Kdyby nás bylo více, pomohli bychom sobě sami tak jako Čechové. Bylo by to také čestnější pro nás, ačkoli také pravda, že jsme někteří také materialně mnoho obětovali!... Lid nám povídá: ‚Ukažte, co vám jiní Slované pomohli nebo pomáhají. Až se něco hodného stane, také my Srbové budeme dávati!' Mezi malými národy může býti jen málo národovců obětavých. — Smoleř, jak víte, koupil starý dům i pozemek pro Matici, která jej později musila převzíti roku 1873. nebo 74... — na dluh... Částka, kterou dostal od několika Rusů r. 1874. asi byla zaplacena. Mimo dary ty půjčil pan Bašmakov (viz Славянскій Сборникъ) 6000 rublů. On velikomyslně nežádal úroky i tím způsobem mohli jsme udržeti aspoň tu posici v městě vnitřním, ale nový vhodný dům vystavěti jsme nemohli, když slibená z Rus další půjčka na amortisaci pro balkánskou vojnu i t. d. nepřišla! Tak se to dále vleklo s malým deficitem posud. Konečně pustil se Smoleř ještě jednou do Ruska, měli jsme ostudu v německých novinách,[19]) ale pro Matici nebo dům nedostali jsme skoro nic. (Mezi Poláky sbíráno pro Tow. Pomocy.)... Výbor Matice bez Smoleře začal se ujímati té záležitosti domu po mnohém zoufalství znovu... Fond tedy na dům Matice nebo národní... jest nyní celkem 2000 marek. Ale s tím nemůžeme ještě ničeho začíti... Tím způsobem by se to dalo provésti, kdyby — 90milionové Slovanstvo 160tisícovému na př. polovičku nebo třetinu potřebné summy darovalo, asi 50 nebo 60.000 zlatých. To je mnoho žádáno, ale opět nemnoho, když by se celé Slovanstvo toho ubohého Lužičana ujalo... Za zkoušku to stojí! Bylo by to praktické dokázání slovanské lásky, bez romantismu, bez náboženského nadšení atd.... Kdyby (samé kdyby) se u všech větších slov. národů začalo, na př. divadelní představení na užitek domu Matice v Budyšíně neb podobné věci, nemohli by Němci říci, že je straší Rusové... Že v Čechách mají lásku k nám, vidíme často... Ale musilo by býti — všeobecnější. Kdyby zas u jiných Slovanů byla opravdová vůle nám pomoci, nezůstali by Čechové v zadu i při svých důležitých českých účelech..."

[19]) Tyto podezřívaly Srby z panslavistických rejdů a Smoleře označovaly jako ruského agitatora v Lužicích. Pozn. spis.

Podobně i v jiném dopise (ze dne 31. pros. 1883) dotýká se palčivé záležitosti matičního domu: „...V těchto dnech psal mi p. W. Bogusławski dobrou věsť, že Rusové, kteří mají žádati od naší Matice peníze..., chtějí nám snížiti summu dlužní na 3000 tolarův, které máme platiti v běhu 3 roků. Až smlouva mezi námi bude potvrzena, otisknu v Časopise stav věci a pak poprosíme nějakým způsobem Čechy, aby nám něco pomohli. Po ukončení té odplaty v Rusku budeme také zde sbírati úsilněji...“

A k otevření národního divadla psal do Prahy dne 18. list. 1883.: „...Máme s domem Matice ještě starosti! Nemůžeme ku předu, když dluh v Rusku učiněný... na domě dosud vězí, mezi tím, že cena domu v drahém čase po francouzské vojně Smoleřem... koupeného o mnoho spadla... Jednáme právě skrze Bogusławského se zástupcem věřitele Bašmakova... Až ta věc k dobrému se skončí, budeme míti více volnosti k připravení nové budovy potřebné. Potom... obrátíme se opět k mocnějším Slovanům, aby potom také náš lid měl důvěru větší k nám Matičníkům i také dával na tuto vážnou věc! Žel, že na našem německém severu lidé také jsou chladní k národním účelům! Rád bych, aby si vzali příklad na Češích; ale s tou vlastní silou u nás to nejde... Jsem žádostiv slyšeti nebo čísti, kdo z jiných slov. krajův v Praze bude. Kdyby byla příležitosť, mluvte s některými aby se sjednotili někteří západní Slované neb se všech stran i poradili se, bylo-li by na čase nám Srbům v Lužici, t. j. hlavně Matici pomáhati na nohy...“

Na to psal dne 11. února 1884. dru. Arn. Mukovi do Kamenice: „...Bogusławskemu smoj z Mütterleinom wjacy króć pisałoj a rady Bogusł wužiłoj prećiwo kreditoram Bašmakowa atd. Před někotrym časom sym Promemoria po naćisku Bugusł. na Благотворителнiй комитетъ pósłał a su tam dobre wuhlady za nás. Najnovše je, zo chce so kreditorstwo z 2000 tolarjemi spokojić. Smoleř drje chcyše jim 5000 dać. Za dwě njedźeli dostanjemy definitiwne wotmołwjevje a potom so hypotheka B. z hypot. knihow wumaže! To by derje było! Tute jutry budźemy drje lěpje móc wobstać!...“

Ale jistoty ve věci té neměl ještě v březnu 1884., kdy dne 28. psal do Prahy: „...Naše záležitosť v Petrohradě se posud vleče. V naději, že přičiněním Bogusławského k našemu, t. j. matičnímu prospěchu se skončí, začali jsme tu mezi Srby úsilněji sbírati. O tom bude jednáno ve valné hromadě ve středu po velikonocích...“

Z výňatků těchto patrno, jak upřímně věnoval se záležitostem ohrožené Matice, jak nebezpečí, jež jí hrozilo, celou mysl jeho ovládalo, jak hleděl všude získati jí sympathií a tím pomoci. Nižádného namáhání, nižádných překážek se nestrachoval — vše to bylo mu nepatrným u přirovnání k velikým ideám lužického vlastenectví. Malý nárůdek svůj objímá srdcem srdce svého právě tak, jako veliké Slovanstvo, jemu obětuje veškery nejlepší síly své. Jest věru cosi zvláště posvátného v lužickém patriotismu, jehož

význačným typem Hórnik jest. Veliká, tichá láska, beze vší chvástavosti — ale se živými skutky...

A velikosť vlastenectví jeho postavila jej v čelo všeho národního hnutí lužickosrbského — bez jeho vědomí, ba bez vědomí všech, kteří jej za svého vůdce uznávají, ale docela přirozeně... Hórnik vyvíjel se vedle Smoleře po třicet let ve práci národní, poslední léta života Smoleřova šel s ním ruku v ruce, ba ve mnohém jej předstihoval — i nebylo po smrti velikého Smoleře ani nejmenší pochybnosti, kdo by ohromnou ztrátu jeho nahradil. Kdož jiný, než ten, jenž v posledních dobách tvořil s ním jasné dvojhvězdí na obloze lužické práce vlastenecké? Kdož jiný, než ten, jenž po čtvrtstoletí již působil v nejdůležitější instituci národní? Než ten, jenž stejnou láskou objímal všecky Srby, ať dolnolužické či hornolužické, ať evangelíky či katolíky — třeba sám patřil k valné menšině národa, totiž ke katolickým Hornolužičanům? Než on, živý symbol jednoty všech Lužičanů — tichý genius jejich?... (Pokračování.)

---

# Josef Fedkovič a jeho literarní význam pro rakouské Rusíny.

(Pokračování.)

Napsal K. B. Kadlec.

Podobná neuvědomělosť jako v Haliči, ba ještě větší, panovala před r. 1848. mezi Rusíny bukovinskými. Svítati tu počalo po r. 1848. Prvým plodem musy bukovinské byly Pěsni, psalmi i stichi Vasilia Ferlejeviča parocha v Tovtrách, jež byly napsány církevštinou, mající sem tam formy národní. Předmět byl též církevní.

R. 1851. zaveden byl do gymnasií jazyk rumunský a o rok později i ruský. Prvým jeho professorem na gymnasii byl Jakub Vorobkevič, a potom Hinc. Oba počínali od azbuky, neboť knih školních nebylo vůbec. Kdežto dříve hrálo náboženství hlavní roli, změnila jeho místo nyní národnosť. Čilejší ruch nastal mezi Rumuny a Rusíny. Příklad Rumunův, kteří si založili spolek Societatea, povzbudil i Rusíny, tak že r. 1867. povstala „Ruska Besida“. Národní uvědomělosť počala se šířiti, avšak daleko zdlouhavěji nežli v Haliči. V 50tých a 60tých letech byli to jen jednotlivci, jako na př. Vasil Prodan, kteří pečovali o osvětu lidu, avšak jazyk spisů jejich byl také nešťastný jako Rusínův haličských. Práce se jim nedařila jednak pro tuto okolnosť, jednak pro veliký vliv, který měla i mezi Rusíny samými němčina. Mrtvé slovo Prodanovo, stojíc mimo praktickou potřebu životní, nemohlo roznítiti lid k uvědomění, nemohlo najíti útulku v rusínské chatě, jsou lidu cizím. Bylo třeba muže, který by byl nahlédl, že zpotvořený jazyk umělý se lidu předkládati nemůže, ořech takový že jest pro něj nerozluštitelným. A Mesiáš ten, který Bukovinu vy-

koupil, narodil se v Josefu Feďkoviči, slavivším r. 1885. 25leté jubileum své činnosti na literarním poli rusínském.

Obraz, který jsme ovšem velice nedostatečně o znovuzrození literatury haličských Rusínův podali, musili jsme čtenářům svým proto trochu obšírněji načrtnouti, aby tím lépe bylo porozuměno významu Josefa Feďkoviče pro rakouské Rusíny.

Literarní jeho vystoupení bylo velice včasným, neboť on to byl, který otevřel spisovatelům oči, ukázav jim na nevyčerpatelný zdroj poesie národní, lidové. Ovšem okolnosti byly v Bukovině příznivější než v Haliči, neboť byla tato prosta oněch zmatkův, které zmítaly Haličí uniatskou. Rusíni jsou tam pravoslavnými, Poláků, se kterými by byly mohly konflikty povstati, jest málo. Úřední řečí byla němčina, která jsouc přece jen řečí cizí, nemohla míti takého vlivu na rusínštinu jako v Haliči polština. Avšak všecky tyto okolnosti přály i jiným mužům, a přece nikdo se nestal Feďkovičem. Zásluha jeho tedy se tím o nic nezmenšuje. Talent, jakým jest Feďkovič, nepotřebuje, aby byl podporován okolnostmi, talent takový prorazí si cestu všude. Básník tento nebyl vychován v církevních seminářích, tak že mu jazyk i věda seminářská zůstaly cizími. Promluvil tedy k lidu jazykem jeho vlastním, jemu srozumitelným. Prvé jeho verše byly buď přebásněné písně národní nebo vzpomínky na matku a sestru, nebo líčily strasti stavu vojenského, hoře a bídu lidskou. „Ze všech jeho písní jest viděti," píše M. Dragomanov, „že to, co psal Feďkovič, nenutil ze sebe násilně, aby napsal nějaký verš, nýbrž že vše promyslil i přetrpěl celým srdcem svým pro sebe i pro blízké jemu lidi." On dobře pochopil, co to znamená psáti pro lid jazykem lidu. Mohl míti za vzor Děvického, známého pěvce Bujtura Vsevoloda, avšak, ačkoli si ho vážil, nešel přece v jeho šlepějích, vzav si za vzor překrásnou píseň národní, z níž vypučely jeho „burlácké fantasie".

Data jeho životopisná podáme hlavně z jeho autobiografie, kterou uveřejnil Dragomanov z listův psaných Feďkovičem haličskému spisovateli B. Dědickému.

„Narodil jsem se," praví tam básník o sobě, „r. 1834. v Bukovině, ve vsi Storonci (na řece Putylyvce) v t. zv. rusínsko-kimpolungském okresu mezi Huculy, kde moji rodiče měli hospodářství. Matka moje byla s počátka vdána za storoneckého faráře D., a ovdověvši vdala se za mého otce, přišedšího z Haliče. — Bylo nás pět dětí: dva bratří a tři sestry. Starší bratr Ivan, vrátiv se ze škol, byl doma při hospodářství, a zároveň i poslancem za náš okres. Starši i mladší sestra byly doma, prostřední byla vdána za faráře T. daleko od domova, kdež brzy zemřela. Tak jsme žili šťastně, až přišel osudný rok 1848/9., který naši rodinu učinil nešťastnou, a nás děti siroty do světa rozehnal. Moje obě sestry zemřely ze žalu a hoře nad starším bratrem. Kde se on nyní nachází, toho do dneška nevím, neboť, pochovav sestry, odešel jsem do naddunajských krajův výživy si hledat, a — neslyšel jsem více o domovu."

Jaké neštěstí rodinu stihlo a do světa vypudilo, z autobiografie se nedovídáme. Feďkovič se za hledáním své výživy dostal do Multanska, kde se šťastnou náhodou poznal s německým malířem R., který se ho ujal a tak si jej oblíbil, že jej vším úsilím nejen s německým jazykem i poesií seznámil, nýbrž i s jazykem a poesií španělskou. Básník o něm praví: „Celá duše toho velikého, nepochopitelného muže byla čistou, pravdivou poesií, kterouž nasytil i mou duši tak, že nyní ani všechny brány pekelné mně toho kouzelného pokladu vyrvati nemohou. Ó, milý Bože! Kdyby byl nepřišel onen tak nešťastný rok 1852., který mne k odvodu postavil, byl bych dnes zde v Sedmihradsku tak netrpěl mezi hrdými Maďary a nerozloučil se s ušlechtilým tím malířem i jeho krásnoduchou ženou, v jichž domě jsem příjemně a šťastně žil, věnovav se jen poesii a vědě.“

O životě svém pokračuje dále: „Jak jsem prvé měsíce ve vojsku ztrávil, nebudu vyprávěti; avšak znenáhla zvykl jsem si svému stavu, který pro mne též nebyl bez poesie. — Moje starší sestra znala náramně mnoho pohádek a písní rusínských (u nás doma se přirozeně jen rusínsky mluvilo), a ježto jsme se oba tolik měli rádi, dlel jsem u ní, jsa malým hošíkem, neustále, a všechněm písním a pohádkám jsem se naučil. Netušila zajisté tenkráte moje sestřička, že ony písně a pohádky mne před nejedním ublížením, před nejednou urážkou uchrání. Moji druhové, všichni bukovinští a čortkovští hoši, mne pro moje písně tak měli rádi, že by byli toho roztrhali, kdo by mi urážlivé slovo byl řekl. Zdávalo se, že těmi písněmi a pohádkami duše moji sestry jako blahý anděl strážce mou skráň před hořem chránila. Ještě dnes si vzpomínám těch krásných večerů, kdy pod kasárny za světlé luny mne bratří obsedli a já jim zpíval, až se nejednomu časem slzy po obličeji řinuly. Když jsem dozpíval, vypravoval jsem jim buď sestřiny pohádky nebo o svých cestách po Rumunsku, po Srbsku a Ukrajině. Avšak šťastné ty časy netrvaly dlouho, neboť mne brzy povýšili za závodčího, za desátníka, pak i za šikovatele a konečně r. 1859. i za důstojníka, neboť jsem takové štěstí či neštěstí od Boha měl, že mne nejen moji druhové, nýbrž i představení měli rádi.“

Téhož r. 1859. vrátil se Feďkovič z Italie do rodné Bukoviny, a sice do Černovic, kde se seznámil s německým básníkem Neubauerem, professorem historie a německého jazyka na černovském gymnasii. Přečetl mu své německé básně, které psal již v Multansku. Německý básník oblíbil si Feďkoviče tak, že mu zjednal přístup do svého domu a o nadání jeho se vyslovil, že se může svou lyrikou měřiti s každým německým básníkem. V domě Neubauerově seznámil se Feďkovič s bukovinským vlastencem, Rusínem Kobyljanským, který jej měl k tomu, aby, jsa Rusínem, psal rusínský. Feďkovič mu odpověděl, že slovanskou a zvláště rusínskou národní poesii vysoce cení, ačkoli rusínsky nepíše, a ukázal mu zároveň svůj denník z pochodu vojenského, kde byla i jedna ruská dumka pod názvem „Nocleh“.

Básník o ní praví: „Tato dumka, zajisté beze vší poetické ceny, jest mojí prvou rusínskou básní, která se však Kobyljaňskému (který u mne často býval a kterému jsem nejednu národní píseň zpívati musil) tak líbila, že mne konečně žádal, abych mu napsal několik dumek do jeho „Slova na Slovo“, což jsem já také učinil; při té příležitosti přeložil jsem i německou hymnu národní do prosté rusínštiny a, přidav k ní ještě několik zpěvánek mnou vytvořených, dal jsem to vše tisknouti a mezi své rusínské hochy vojáky rozdati, kterým jsem tolik šťastných chvil života svého povinen.“

O dalším svém životě pokračuje takto: „Sotva jsem mohl písně tyto rozeslati, připadl (této zimy r. 1861.) na naši divisi pochod do Sedmihradska, kde jsem onemocněl a připoután jsa na lůžko, psal jsem všechny ty dumky, které jsem Vám (Dědickému) dosud posýlal. Nemohu Vám říci, které dny jsem ty dumy psal, vím jen, že prvou mou básní, kterou jsem tu psal, byla „Sonni mary“.

„Na oči jsem již jako malý hoch nebyl zdravým. — Avšak když, slouže ve vojsku, s největší horlivostí jsem se pustil do četby knih a do vědy, a když k tomu přišel ještě i pochod a italská vedra, onemocněl jsem na oči tak, že jsem se musil r. 1863. obrátiti na vojenskou superarbitrační kommissi, načež jsem byl propuštěn domů s určením malé pense.“

„Od vojska jsem přišel domů v postě r. 1863., i zastal jsem ještě stařičkou svou matku živou, avšak ve veliké bídě a nouzi. Téhož roku zvolily mne všecky huculské obce našeho okresu za poslance do servitutovské kommisse, r. 1866. naše obec (storonecká) za vojta, a r. 1867. jsem byl jmenován okresním školním inspektorem.“

Vojtem (totiž starostou obce) byl 5 roků. Jakožto inspektor staral se Feďkovič velmi horlivě o rozkvět rusínského školství a napsal za tou příčinou i memorandum ku tehdejšímu ministru osvěty. Bohužel však rozličné intrigy přinutily jej, že se z inspektorství na konci června r. 1872. poděkoval a přestěhoval se do Lvova, kdež mu zaopatřili haličtí Rusíni úřad při literarním spolku Prosvitě. Čtrnácte „černých“, jak sám praví, tu ztrávil měsicův a vrátil se, z okouzlení svého jsa vytržen, zpět pod rodnou střechu. Nemohla totiž poetická duše jeho uvyknouti bureaukratickému životu lvovských Rusínův. Práce ve Prosvitě, vyměřená od hodiny do hodiny, mořila básnického jeho ducha, který nemohl zapomenouti na svobodu huculských hor. Ačkoliv jej haličti Rusíni milovali, cítil se přece mezi nimi cizím. Nejblaženější chvílí mu bylo, mohl-li se vyhnouti lidem a v ústraní někde hráti na lyru a při ní zpívati. Zatoužil po rodných krajích a usadil se, vrátiv se do nich, ve Putylově. Od doby té stal se lhostejným k literarnímu životu, a jen zřídka zapěla Musa jeho, až teprve r. 1882. a později, když založil v Černovicích časopis „Bukovinu“, zavzněla opět čarovná píseň její. (Dokončení.)

# O volbě krále Zikmunda polského.

Diarium sub Rudolfo rege od B; džovského Marka z Florentina.

Léta 1587. 20. dne měsíce máje, když bylo po smrti Štefana Batory krále polského, Stanislav Carnisovius, arcibiskup Gněsnenský, místodržící v království Polském, obeslal přednější z stavův do Varšavy a tu s nimi zůstal: předně, aby volili nového krále do 30 dne měsíce června, k kterémužto volení aby všickni ne skrze posly, ale jeden každý sám osobně se najíti dali: druhé, volení by ne jinde než v poli podle starobylého obyčeje aby se dálo: třetí, aby nový král jednomyslně a společně ode všech volený vůbec vyhlášen byl a kdož by tomu jakou překážku buď pro přízeň anebo nepřízeň, buď pro nějaké dary aneb jakoukoli vymyšlenou příčinou činiti chtěl, proti tomu, aby všickni vespolek nejináč než jako proti ouhlavnímu nepříteli vší země sobě pomáhali; čtvrté, co se dotejče náboženství, toho při té smlouvě králem Jindřichem učiněné a stvrzené, aby zanecháno bylo; páté, ta všecka zášti a nevole, byly li sou která mezi nimi až posavad, ta že se zdvihají, kazí a v nic obracují a tomu volení společnému překážky aby nečinili; šesté, cožkoli z komory královské po Zikmundovi a Jindřichovi králích pobráno jest, to aby zase navráceno bylo; sedmé, kancléř Jan Zamojský nejvyšší hejtmanství nad lidem válečným aby z sebe složil a jeho nějakému Herbordovi postoupil, jemuž poručeno, aby na pomezí zemském v Volhyni, Podolí a v Rusích se 3000 lidu zbrojného se položil a ty země v svém panování měl; osmé, aby králi mezi jinými artikuly při korunování i toho doloženo bylo, aby ta vejpověď strany vypovědění Kryštofa Zborovskýho z země byla zdvižena a v nic obrácena, tak aby on zase volně jako kdy prvé v zemi bydleti mohl. To vše podle zvůle Stanislava hraběte z Gorky a bratří Zborovských i jich se přidržejících na témž sněmě dobré vůle v nepřítomnosti jiných mnohých a zvláště biskupův a kancléře zavřeno jest.

## Volení krále Zikmunda polského.

Téhož léta 30. dne června na sněm obecní do Varšavy k volení nového krále mnozí z pánův polských maje při sobě nemálo zbrojného lidu se vypravili. Mezi nimiž byl Jan Zamojský, kancléř, kterýž blízko od kola, kdež bylo k tomu jim místo ukázáno, v rovinách při řece Vistula řečené se jest položil. Že pak jeho za ouhlavního nepřítele Zborovští měli, proto že jest z rozkazu královského dal stíti málo před tím z rodu jich Samuele Zborovského, tomu chtěli, aby předně to mezi nimi v mír uvedeno bylo; druhé, aby o těch artikulích, kteří na předešlém sněmě na ublížení kancléře a jeho přidržejících se, jakž oni za to měli, zavříni sou, rozmluveno býti mohlo; třetí, aby Litvané, kteří z druhé strany řeky Vistuli se podál položili, mohli k volení tomu připojeni býti; potom také aby, což tak mezi krajinami a městy na nedorozumění bylo, to vše prvé nežli by k volení nového krále přistoupili, spokojeno bylo. Litvané pravili, že oni ne na vojnu, ale k svobodnému a pokojnému volení nového krále sou přijeli a protož prvé nežli by války a rozepře mezi nimi vzešlé spokojeny byly a těžkostí, kteréž sou na ně od jich Polákův vzloženy, zase zbaveni byli, ano i práva, svobody jich obnoveny a Livonia, Wolhinia a Podlassia krajiny, jakožto oudové velikého knížetství Litevského zase navráceny byly, do rady polské jíti nemohou Nad to vejše i to sobě stěžovali, že kancléř litevský i jiní ouřadové velice skrze Poláky sou jim ztenčeni a sníženi a bez vědomí jich dva krále Jindřicha a Štefána že sou sobě volili i korunovali. Maršálka a knížetství Borusských hejtmana, legáty jménem království Polského do Říma odeslali rovně jako i předešlý sněm v Varšavě bez vědomí jich drželi.

Borušané sobě také stěžovali, že mnohým šlechticům a přidržejících se jich statkové pobráni sou, mnohými daněmi že se obtěžují a cla jak na vodách tak i na zemi se vybírají, ouřady a jiná povolání [. . . . .] [1]) ale sami

[1]) V hranatých závorkách vytečkovaná místa jsou v původním rukopise vyhnilá.

sobě osobují, pře dosti [. . .]e, [. . . .] v krajině jich ale na snémích zemských sami o své ujmě bez nich vyslejchají a vejpovědi činí a práva jich sobě málo váží, mince dobré nebijí, společnosti Warměnské právo svobodného volení krále odnímají; král dennemarský že lodi města Gdanského za příčinou neplacení dluhu od Polákův za sebou zdržuje. A nejvíce pak to sobě stěžovali, že obzvláštní přísahy králové polští zemi pruské nečiní podle jistého volení králův Kazimíra a Zikmunda jak na místě svém tak i na místě potomkův svých. Rygenští žádali, aby jim náboženství podle augšpurské konfessí zase osvobozeno bylo, že oni Jezuvitů nepotřebují, potom aby privilegia jich, vypustíc z nich to, což omylu příčina jest, jim znovu slovy vlastními a patrnými sepsána aby potvrzena byla, pevnosť, která jest na břehu řeky Duna řečené jim ke škodě vystavená, aby zase zbořena byla. A jiné krajiny tolikéž i města mnohé své těžkosti předkládajíce v tom zaopatření žádaly, kterýchžto všech [. .] sněmu toho k dalšímu uvážení po [. . .] a davši povolati vůbec mír a pokoj na zejtří vyslejchali rozličná poselství přespolních knížat a králův, z nichž přední bylo arciknížat rakouských Arnošta, Matiáše a Maximiliana, za něž se přimlouvali Hannibal z Kapue na místě papežském, Stanislav Pavlovský, biskup Holomoucký na místě císaře Rudolfa, bratra jich, Karel kníže Minstrberské na místě krále Hišpanského a s. říše kurfirštův legáti. Vilém od s. Klimenta na místě arciknížat rakouských, též i z Většího Polska Stanislav hrabě z Gorky a všechen rod Zborovských s nemalým počtem šlechticův té krajiny.
Po Zikmundově pak straně Jana III. krále švedského a Kateřiny Jagelloniky, synu byla teta jeho královna polská, kterážto s velikou snažností všech pánův předních, aby jeho sobě za krále zvolili, žádala, připomínajíc jim mnohá dobrodiní, kteráž sou z téhož rodu Jagellova až posavad přijímali, takže jemu a žádnému jinému spravedlivě to království náleží. Třetí byl Theodorus, veliké kníže Moskevské, kterýžto všecko panství své od pomezí Livonie až k moři Caspium řečenému ležící k království polskému připojiti připovídal, kteréžto jeho uvolování stavové z Litvy se vší ochotností sobě oblibo[va]li, nic méně však aby tomu měl zadosti učiniti, pochybovali. Čtvrtí byli ti, kteříž se přimlouvali, aby Piasta nebo někoho jiného z sebe za krále volili, jichžto zdání mnozí z předních pánův vychvalovali soudíce za nejlepší býti a nejpotřebnější věc, aby ten volen byl za krále, kterýžby jazyka, obyčejův a práva té země dobře povědom byl a vedle toho ji spravovati uměl, toho dokládajíce, že mnozí přespolní více pro svůj užitek nežli pro obecní dobré sou toho žádostivi, aby tím lépeji svým pomáhali a je obohacovali. A protož že není bezpečné s nimi se spolčovati, posilu bráti, ani jich do království uvozovati. Ano i to za nejtěžší a nejnesnesitedlnější věc pokládali, že při rozdávání ouřadův zemských více svého národu šetří nežli domácích, ku příkladu přivozujíce Štefana předešlého krále, jehož moc a síla tak se byla rozmohla, že jeho Uhrův takměř všecka země se bála. Ty a těm mnohé příčiny mnozí oblibujíce raději k tomu se přimlouvali, aby někoho z domácích sobě za krále volili. Potom na místě tureckého císaře Resirius baša napomínal Polákův, aby pamatujíc na přátelství všelijaká a dobrodiní jim od pána svého učiněná, raději podle svobod svých sobě volili, jednoho z synův bratra někdy Štefana Batory krále, jich vejvodu sedmihradského nežli koho jiného A tak všech těch poselství, přímluvy pořádně vyslyšány byly. Osmého dne když bylo při uvažování těch a takových žádostí a přímluv někteří z stavův pohodši se o něco mezi sebou, zarazili sobě v témž založení jiné Kolo, kteréž někteří černým jmenovali, k nimž přistoupili Palatinus Krakovský, Ondřej Tenšínský, Massověnský, Stanislav Critius Plocenský, Jiřík Zilenský, Kiovienský, Konstantin kníže Ostrovský a maršálek království Polského, Ondřej Opalinský rentmistr, Jan Dolscius, místokancléř Albrecht Baranovius a kancléř Jan Zamoitský a jiní někteří. Litvané také za řekou Vistalií své obzvláštní stany měli a v nich sami sněm drželi, kteří s kancléřem a maršálkem se scházeli, volili někteří Piasta, někteří Zikmunda, syna krále švedského za nej[ . . . . .] království býti soudili, za jedno že jest z rodu Jagellova předešlých králův pošel, druhé že postavy jest dosti způsobné a dobře polsky umí, potom též netoliko s okolními krajinami v přátelství vjíti, ale také mnohé dobré a těžké rozepře i ta nedorozumění, ač sou-li jaká mezi švedským králem a královstvím Polským spokojiti může, aniž kdo bude moci spravedlivě míti z okolních mocnějších

knížat se nad čím zastavovati a tomu překážky činiti, kteréžto jich dobré zdání a volení hned hraběti z Gorky a Zborovským spolu na sněmě obecním shromážděným v známost sou uvedli, žádajíce při tom i jich dobrého zdání, na kteroužto žádosť jich nemoha ihned odpovědi dáti, odložili toho do většího počtu, aby se i oni dali k sněmu obecnímu najíti. (Pokračování.)

# Dopisy Pavla Josefa Šafaříka J. E. Purkyňovi. [1])

W Praze, 31. Máge 1840.

Milý Přjteli!

Děkugi Wám srdečně za poslané Wýpisy ze Žaltáře Olesnického. Porownaw ge se Žaltářem Wittenberským shledal gsem s nemalau radostj, že přeloženj gedno a též gest, vygjmaje některé grammatické maličkosti, totiž změnu forem, gako učinil mjsto učiní (prax. 3 sg.) pomoz mjsto pomozi atd. Žaltář Olesnický tedy ten gediný gest, s njmž text Wittenberského Žaltáře srownán a podlé něhož mjsty i oprawen býti může. Bez takowéhoto srovnánj a opravenj nebude mi možné Witt. Žaltář wydati: neboť ten, kdo geg na počátku XIV. století přepisoval, měl nepochybně starý Rkp. před sebou, na mnohých mjstech chybně četl, tu i tam celé průpowědj, werše, anobrž celý 97 Žalm wynechal atd. atd.

Poněwadž ste se we swém psanj wygádřiti ráčil, že bude-li potřebno, Žaltář Olesnický na půgčku do Prahy zaopatřiti mi můžete, osmělugi se prositi Wás co neyuctiwěgi, byste se mi w tom propůgčil, a Žaltář ten, pokud možná co neydřjwe, asi na dwa Měsjce sobě wyprosil pak mi po poštovském wozu sem do Prahy ku porownánj aneb dle okolnostj i přepsánj odeslal. Budu ho ostřjhati gako swého oka: z mého pokoge ho nikam newydám, a daufám, že za Měsjc s celau pracj pohodlně hotow budu. Mám zde welmi zběhlého přepisowatele, p. Pečjrku. Mám-li Wám rewers na ten Rkp. poslati? Ostatně wjte, že i kdyby mne něco lidského potkalo, mé wěci w negwětšjm pořádku zůstanou, s má rodina za wydánj cizjch ručj. Gediné bych přál, abyste se zaslánjm nemeškal: neboť w létě to snáze se dělá, nežli na krátkých dnech w zimě.

Našich Staročeských Památek tiskne se 17tý arch, wšeho bude asi 30 archůw we 4°. Gak náhle budeme hotowi, pošlu Wám ex. takořka teplý, s prosbau, abyste se několika slowy o djlu tom někde we Wašich Časopisech zmjnil.

Od té doby, co gsem Vám psal, nic newyšlo u nás důležitého Tušjm gsem se byl zmjnil, že Čel. wydal „Růži stolistau , kteráž snad wšecko přewyšuge, co posawáde z péra geho bylo wyšlo.

W Čas. česk. Mus sw. II naleznete nowau zpráwu o Remešském ewangelium, gestliste geště nedostal z Pařjže pogednánj Jastrzebského se snjmkem. W tom podpisu stogj wýslowně: „psal jest swatý Prokop opat swau rukau“, nikoli „jesti Prokop otec“, gako to nedouk Strojew četl, genž teď w ruských Nowinách tak hanebně proti Hankowi se spauzj a naň se osupuge. S takowými . . . . . . . . . hle prawda wšudy zápasiti musj!

Litugi srdečně, žeste nám Žurn. Min. Pr. neposlal, t. prwnj pololetj čili 6 sw., gešto ste to pohodlně na dwogi zásilku rozděliti mohl Čekáme na to netrpěliwě Oznamte nám spolu na krátce i Wýminky, s gakými nám to zasjláte, abychom pořádku zachowáwali.

Učená společnost prosila o půgčenj Rem. Ew. skrze G. Ex. swého Presidenta, Min , Hraběte Kolowrata. Posawad nemá odpowědi.

Winařický wydal „Perly poswátné zdáwnowěkosti dle Pyrkera“. Bylť nebezpečně nemocný: teď se má trochu líp. Ostatní přátelé, pokudž mi wědomo, zdráwi. Buďtež zdráw!

Wáš upřjmný ctitel a přjtel

Paw. Jos. Šafařjk, m. p.

---

[1]) Sdělil s námi laskavě ct. pan tajemník Adolf Šimek.

# Listí.

Črty Frana Mažuraniće. Přel. K. K—c.

## Slovák.

**Aspoň v tom nechť moudrost tvá mi svítí,**
**kdo zde hřeší? či kdo křivdu tu**
**dělá? či kdo tuto křivdu cítí? . . .**
*Jan Kollar.*

Poslyšte, co nám pan generál — za stolem — vypravoval.

„Byl jsem v Horním Uhersku posádkou. Často jsem viděl — jeda na koni přes most —, jak vesničané nosí něco do města na prodej, a jak jim nějaký kulhavý žid (který vybírá mýto) ty věci za polovinu ceny odebírá.

Leckterý se brání a nechce dáti, ale žid neustává, dokud nedá.

Jednou jsem viděl, jak ten darebák na nějakého vysokého vesničana naléhá a věci mu — zrovna násilím — béře.

Vesničan nechce dáti. Žid ho docela tluče!

„Člověče zlatý!“ pravil jsem vesničanu, „co pak se nestydíš, že tě žid mlátí, a ty jsi silnější než on?!“

Slovák na mne udiveně pohledl, na to si ještě nikdy nepomyslil, že by i *on* mohl někoho tlouci!

Chytil tedy žida za krk, hodil jím o zemi a tloukl ho. Byl by ho do smrti ubil, kdybych byl neřekl: „Dosti!“

„Ti Slováci jsou podivní lidé,“ ukončil náš generál. Ba, velmi podivní! . . .

## Mladí páni.

**Noblesse oblige . . .**

Z besídky jest slyšeti smích a štěkot psův.

Mladí páni pojedli, žertují tedy a smějí se, popouzejíce dvě mladé dogy proti sobě: hodili jim doprostřed kosť, a psi se o ni tahají . . . Jsou nemotorní. Mladí páni pukají smíchem . . .

Dítě nějakých čtyř let podepřelo se u vchodu besídky a vyboulenýma očima si je prohlíží . . . Jest boso, bledo a roztrháno; hladovýma očima hltá zbytky jídla po stole.

Sluha přinese mísu jídla a položí ji přede psy. Jedí svorně, a dítě na ně dychtivě hledí. Závidí jim.

Carry dítě zpozoroval. „No, malý, pomohl bys jim jísti?“

Maličký přisvědčí hlavou, že ano.

„Nu, jez tedy!“ směje se mladý pán.

Dítě se třese a přistoupí blíže. Sehne se a sáhne malinkou bledou ručkou do mísy. Psi vrčí.

„Kousnou ho,“ řekne Freddy.

„Padesát zlatých, že ne!“ praví na to Šandor.

„Přijímám!“ souhlasí prvý.

Malý znova sáhne do mísy . . .

Šandor doufá, že vyhraje sázku. I Freddy doufá . . . A s jakou nevinnou napjatostí hledí na ten žert ti šlechtičtí páni!

Netup jich! Freddy daruje jistě dítěti, co vyhraje. ... Ah, jak dobrého srdce jsou ti šlechtičtí, mladí páni!

# Bajda v osidlech.

Z „Ukrajinských dum“.

Napsal E. J.

Mladý Bajda krutě nenáviděl panštinu a proto přešel k sičským kozákům, kteří sídlíce u vtoku Čertomlyka do Dněpru junácký život prováděli a slávu svému koši dělali.

Dobře tam bylo Bajdovi a on záhy se vpravil do zřízení volné kozácké družiny. Také v tomto koši platil řád vší ostatní záporožské Siči: atamanů-baťků poslouchali, sudí, písaře, obozné, choronží a pernačí volili, rádi se bili a všelićemu ve školách se učili. Jinak v míru „ščo zarobljali, to propivali a jak zahuljali, muziky najmali“. K tomu z baruněk dýmali, tančili, výskali — ale ženy málo milovali. Neboť velká láska k ženám — nejkrutější jed sičské statečnosti a volnosti.

Líbilo se to Bajdovi, zbavenému panského koření a sloužení; dobře mu bylo hulati, zpívati a z baruněk dýmati.

Celá Sič se tehdáž nudila, mír déle trval než obyčejně. Ve žlábcích kozáckých mečů dávno vyschla bisurmanská krev. Mezi ženami kratochvílí nehledajíce, čas jen v krčmách ubíjeli.

Tu Bajda zastesknul jednoho dne z nenadání velmi horlivě po ženách. Ký div! Mlád byl a druhdy na dvoře hrdého pána míval kolem sebe plno žen. Tak sžírán nudami a nad to podněcován vzpomínkami mladých let, do opravdy zatoužil schylovati hlavu svou k ňadrům krásné ženy, hleděti do hlubokých její očí, slyšeti milostný šepot její slov a pociťovati na rtu svém krvavý a rozechvěný ret její. Ó, chtěl zase ženu vřele milovati...

Tu tužbu na Siči nechválenou maní zjevil ve veselé chvíli a při plné číši svým druhům.

Oj! Jizbou zazněl pustý, ba téměř pohrdlivý chechtot všech soudruhů, kteří nic tak nesmýšlejíce zapomínali na kouzla ženských radovánek. V jejich duších dávno ta myšlénka odumřela a poslední jiskra rozbředlé milosti uhasínala v nich neklamně. Milovali ženy jen tak, jen tak...

Bajda zahanben vyšel ven, kamsi blíže ke stepi. Klnul sám své prostořekosti i umínil si, že již nikdy nebude horoucně přemýšleti o ženách, nýbrž že jda ve šlepějích svých páuů bratří, jen pro to horovati bude, jak sičskou slávu udatenstvím a bohatýrstvím zmocňovati a po světě rozšiřovati.

Ale Bajdova družina přísně soudila toto jeho odpadlické smýšlení a sborem se usnesla, že molodcův zánět vyhojí.

* * *

Když se k nové bitce chmury srážely, přivedli Bajdovi krásnou ženu. Byla jako omamující květ ze starých pohádek. I mláda byla i čarovna.

Bajda před tím jen slýchal vyprávěti, že takové jsou na světě ženy. Zjevila se mu jako čarovná báj neskonalého půvabu. Co kdy sičského do sebe vdechnul, tu nelásku k ženám a mužnou vzdorovitosť, mizelo v něm při pohledu na tu ženu krásnou. Do prsou zavěsily se mu jako úklad sítě milosti — sám nevěděl jak.

Ponechali je o samotě.

Marysa — tak se jmenovala krásná žena — pozvedla k němu bílé své rameno a vyslovila sladce jeho jméno. Zachvěl se dojmem nikdy před tím tak prudce nepocítěným. Neodolal, rozdrobila se vůle jeho.

Schýlil hlavu k ňadrům krásné ženy, ret svůj přitisknul k jasnému jejímu čelu, zlíbal ji — a líbal bez nasycení.

Zapomněl na družinu svou, na sičskou i vlastní slávu.

Ale což, když dlel v objetí ženy tak půvabné! Oči její svítily jako hvězdy na nebi, a tvář její planula ruměnem nepřekonatelné milosti. Nebylo vymanění z pout černobrvé Ukrajinky!

Zapomněl Bajda na vše, zapomněl...

* * *

Tu náhle zazněl poplach válečný. Sič do jednoho muže hnala se z koše vstříc nenáviděnému nepříteli. Provázel bojovný chumáč třesk zbraní, víření bubnův i zpěv o bohatýrské slávě.

Ale Bajda, v osidlech zabředlý, nic o tom nevěděl. Nedorazil k němu ani jediný zvuk nadšené družiny. Čím více zněl třesk zbraní, víření bubnův a zpěv o bohatýrské slávě, tím vášnivěji tiskla Marysa Bajdu k sobě, tím horoucněji jej líbala a laskala. A také on tím hlouběji stápěl zrak svůj do její duše a vlasem jejím bohatým hrál si jako dítě. Tonul, utonul docela v rozkoši.

Teprv když čarovná Marysa, znavena jsouc opojnou milostí, usnula v Bajdově náručí, vzpamatoval se zneuáhla molodec. Položil krásnou hlavu na měkkou podušku, zlíbal ji ještě na stokráte a pak ven vyšel pod hvězdy.

Tu teprve postřehnul a střízlivěl. Vše jej zaráželo.

Ba!

Mezitím co milkoval, kozácký koš se vyprázdnil. Lidé junáčtí dávno se srazili s hnusným nepřítelem.

Jako šílený běžel Bajda ku branám — ale našel je uzavřené. Bušil, zvedal závory, Hospodina prosil, ale marně. Jen z daleka zanášel větřík dozvuky znamenité srážky.

Ó hrůza nečestná!

Molodec Bajda zavřen byl v koši — se ženou slabou, chabou...

Zoufal Bajda.

Zoufal a do rána tisíc vzdechů hořkého pykání vyvzdychal.

* * *

Po čestné bitce slavně vracela se sičská brať ke koši svému u vtoku Čertomlyka do Dněpru.

Jaká to sláva!

Jaký to vítězný do koše vjezd! Jeli na slavných, pohanům plenem vzatých koních. Každý hrdě nesl svou hřivnu i skvostný plen:

šavli křivou, pozlacenou a drahokamy vysázenou. Všem zářil na hlavě věnec bohatýrské slávy.

Vraceli se jako velmožové obohaceni ctí i kořistí.

Jen jediný Bajda byl chud. Na prsa, druhdy hrdě vypnutá, což zbývalo mu než hlavu skláněti? Ni sláva, ni česť, ni kořisť nebyla mu údělem.

Zatím procitla také Marysa i dozvěděvši se o vítězném návratu statných junáků, spěla s družkami sypat kvítí na cestu bohatýrům. Bílé její rameno kynulo nyní všem, kdož novým skutkem proslavili Sič.

Tu zjevil se před ní Bajda z nenadání... Zaleknuta ustoupila.

Ó, žel, neviděla ho na koni slavném, se šavlí křivou, pozlacenou, drahokamy vysázenou, se září slávy na hlavě.

Viděla jej jen chudého, neproslaveného, vedle ostatních pokořeného. I bylo jí, jakoby ti ostatní všickni hodnější byli krásy její a milostného horování.

Proto pohled čarovné ženy smetnul se s tváře Bajdovy, odvrátil se a všecek utkvěl na bohatýrech. Za vděk jim nesla nejkrásnější úsměv a plnou hrstí sypala vítězům na cestu vonné kvítí.

Ani jediný z těch květů nespadnul a nezbloudil k chudému Bajdovi. — Také milostného úsměvu již nepostřehnul.

Krutě pocítil Bajda ve svém srdci hořkosť i zanevřel proti všemu, což jej připravilo o účasť ve velké cti a slávě.

* * *

Od těch časů Bajda již nikdy neupadal v sítě milosti, ale vždy mezi prvními byl u všem konání sičského řádu. Méně ženy miloval a v době míru raději hulal, zpíval a z baruněk dýmal.

I dočkal se pak také on, že na slavném koni vjížděl se šavlí křivou, pozlacenou, drahokamy vysázenou, a že nad hlavou skvěl se mu vínek bohatýrské slávy.

A ženy nejkrásnější vonné kvítí mu sypaly...

## Mihovio Pavlinović.

Buditel, který vzkřísil celý národ duševně mrtvých Chrvatů dalmatských ku životu národnímu, zesnul 18. května t. r. sám, aby se již neprobudili Mihovia Pavlinoviće, onoho neohroženého bojovníka za práva dalmatských Chrvatův, onoho ryzího charakteru, jakých jest pořídku v dějinách lidstva vůbec, onoho výtečného řečníka a vzorného vlastence, není již více. — Velice smutný byl stav Chrvatů v Dalmacii před r. 1860. Celá skoro země byla pohřížena ve mrákotách národní neuvědomělosti. Jen prostý lid mluvil jazykem chrvatským, kdežto panstvo užívalo výhradně vlaštiny. Že se nyní poměry valně změnily, že není již chrvatština z milosti trpěnou v Dalmacii popelkou, sluší přičítati hlavně zásluze Mih. Pavlinoviće, který svou neohrožeností vydobyl Chrvatům práv, jež jim byla odpírána.

Nar. se 28. ledna r. 1831. v Podgoře blízko Makarsky v Dalmacii. Vystudovav gymnasium, byl dosti důkladně vzdělán v literatuře latinské, řecké,

vlaské a francouzské, v dějinách a filosofii. Odtud odešel na ústav theologický do Zadru, kde se pilně učil chrvatsky a staroslovansky, četl národní písně a konečně se pustil i do němčiny, aby porozuměl Schillerovi a Kantovi. R. 1854. byl vysvěcen a stal se na krátkou dobu farářem ve Drašnici. Ježto si jej však v rodném kraji přáli míti za duchovního, žádal za faru v Podgoře, kdež setrval celých 15 let (1855.—1870.), a konal tu stále bohoslužby jazykem staroslovanským.

Již v dobách studentských skupil kolem sebe vlastenecké mladíky a podněcoval je k tomu, aby budili zanedbaný chrvatský národ. Avšak doba německého centralismu nesnesla takové působnosti, hlouček mladíků musil se rozejíti. Když pak říjnovým diplomem nastala lepší doba v Rakousku, počal Pavlinović působiti usilovněji. R. 1861. zvolen byl za poslance na zemský sněm dalmatský a jím zůstal i při následujících volbách. V seděních sněmovních počal prvý mluviti chrvatsky, jsa toho přesvědčení, bez jazyka že není pravého národa. Sněm dalmatský byl vlastně sněmem italským i co do jazyka jednacího i co do většiny poslanců. Aby dopomohl tedy svému národu ku právům jemu neupíratelným, vystupoval Pavlinović jako neústupný Chrvat a dokázal svými výtečnými řečmi, jak na sněmě tak i mezi národem, že již r. 1872. obdrželi ve sněmu většinu Chrvati. V ten čas bydlel již od r. 1870. v Zadru, kam se přestěhoval z Podgory pro slabé svoje zdraví. Zde přeměnil politický list strany národní „Nazionale“ v „Národni List“.

R. 1873. byl zvolen na říšskou radu do Vídně, kdež až do r. 1880. právě tak statně zastupoval práva církve i národa. R. 1885. byl zvolen po druhé, avšak druhá volba stála jej již život. Nastudiv se lonského roku ve Vídni, dostal zapálení plic, které sice přestál, avšak odnesl je souchotěmi, jimiž také minulého měsíce zemřel.

Nebojoval jen břitkým mečem své výmluvnosti, slynulť i jako spisovatel a horlivý pěstitel vzájemnosti jihoslovanské. Myšlénky svoje šířil ve sněmovně, v lidu i ve spisech. Nejznámějšími z jeho prací jsou „Pučki spisi“ a „Hrvatski razgovori“. R. 1871. vydal v Zadru překlad Smilesovy knihy „Selp-help“ pod n. „Radišu bog pomaže“, r. 1873. svoje „Pjesme i besjede“, r. 1875. sbírku „Različiti spisi“ a j. Poslední jeho prací byl životopis věrného jeho přítele Luky Botiće, který vydala „Matice Chrvatská“. Mimo to sebral mnoho národních písní pro „Matici Chrvatskou“ a pro akademický slovník pak 5000 slov. Význam jeho jako spisovatele není ovšem takový jako řečníka a buditele národního. Tím utrpěl národ ztrátu nenahraditelnou. Věčná mu budiž paměť!

*K. K.*

---

# Kolonie české na Malé Rusi.

Pod tímto nápisem podává v Revue française de l'étranger et des colonies (v březnovém sešitě letošního roku) známý spisovatel francouzský, pan Edouard Marbeau, zajímavou zprávu o českých koloniích ve Volyni.

Dle jeho slov přišly na Rus z Rakouska r. 1863. prvé kolonie Čechů. 32 rodiny usadily se blízko sebe v čáře táhnoucí se z okresu dubenského (ve Volyni) k jihu do okresu baltského (v Podolí). Počet osadníků těch vzrostl značně od roku 1867., zejména ve Volyni. R. 1875. počítalo se již 2190 rodin českých v té zemi.

Vláda ruská vyznamenávala přistěhovalce zvláštní přízní, domnívajíc se, že budou tvořiti jakousi protiváhu proti živlu polskému jsoucímu tam u značném počtu. První osadníci náleželi vesměs ku sektářům příbuzným někdejším Husitům, jevícím velkou antipathii proti katolíkům; myslila si tedy vláda, že způsobí rozbroje mezi katolickými Poláky. Aby si Čechy naklonila, dávala jim rozličná privilegia, jako svobodu od daní a služby vojenské. R. 1876. čítali již Čechové ve Volyni 13.255 duší (2636 rodin), v Podolí pak 189 (42 rodiny). Středisky jejich ve Volyni byla města: Dubno, Ostroh, Rovno, Luck a Vladimirská.

Uplynulo několik let, vláda však viděla se sklamána ve svých nadějích. Jsouce střízliví, pracovití, o mnoho obratnější a vzdělanější než sedláci ruští

byli Čechové výtečnými osadníky. Nevšímali si ani Rusův ani Polákův, žili jen sobě. Společensky zaujímali postavení prostřední, Rusům jsouce vyššími, nižšími pak Polákům. Místo aby dělali mezi Poláky rozbroje, rozdělili se sami na dvě strany. Jedna chtěla míti církev českou, druhá pak přijala víru starokatolickou.

Vláda by si byla přála, aby splynuli se živlem ruským, avšak rozdíly víry, jazyka a života společenského mařily její záměr. Usnesla se proto 10 července 1870. rada ministerská na tom, aby Češi směli býti ruskými poddanými hned (jinak by se byla vyžadovala aspoň lhůta 5 let), a dovolila jim zaříditi osady dle vzoru vesnic ruských.

R. 1876 pokusila se vláda spojiti osadníky české s obcemi sedláků ruských. Češi se však tomu vzepřeli, nechtějíce býti spravováni nevzdělanými starosty ruskými.

Odpadla tedy příčina, pro kterou Čechům dávány ruské výsady. Přízeň již přestala. Tak jsou čeští osadníci r. 1874 podrobeni službě vojenské. Opatření to ovšem způsobilo, že přírost jejich z ciziny se zastavil. Kteří pak jsou v zemi již usazeni, pokládáni jsou za cizince a brání se jim kupovati pozemky. Tolik pan E. Marbeau. *c.*

---

# Svěží rovy ruské.

## (S. J. Nadson, A. P. Borodin, F. A. Burdin, P. V. Anněnkov, V. Samajlov.)

(Pokračování.)

Rovněž velikou ztrátu utrpěla ruská věda a hlavně ruské hudební umění náhlým úmrtím professora medicinské akademie a znamenitého skladatele Alexandra Porfirjeviče Borodina dne 15. února. Zemřel v Petrohradě u přítomnosti četných přátel, kteří trávili u něho při zábavě poslední masopustní večer, byv raněn srdeční mrtvicí.

P. A. Borodin narodil se v Petrohradě dne 31. října 1834. r. Prvního vzdělání nabyl doma a v r. 1859. vstoupil do medicinsko-chirurgické akademie, kde zabýval se hlavně chemií. Po šesti letech ukončil studia a vstoupil do nemocnice, kde náhodou seznámil se s Musorgským, s nímž stali se přátely nerozlučnými, oceňujíce vespolek hudební svoje nadání. R. 1858. nabyl titule doktora, byv předtím asistentem v medicinsko-chirurgické akademii. S velikou oblibou pracoval v oboru chemie a na základě tohoto badání byl vládou poslán na některé university zahraničné, zejména v Německu, Francii a Italii. Po svém návratě r. 1864. byl jmenován professorem chemie při zmíněné akademii. Vědeckou činnosť samostatnou počal Borodin záhy, jak ukončil studia svá v akademii. Pracoval hlavně o některých specialních otázkách organické chemie a množství jeho výzkumů uveřejněno jest v ruských i cizích chemických listech. Výzkumy tyto získaly Borodinu dobré jméno ve vědeckém světě.

Větší těžiště a význam spočívá však v jeho činnosti skladatelské. Borodin byl obdařen mohutným tvůrčím talentem, jenž během několika let rozvil se široce v jeho skladbách.

Na jeho hudební směr a vzdělání měla veliký vliv jeho známosť s M. A. Balakirevým, jenž učil vždy své přátely nevěřiti na autority a na vše v hudbě hleděti samostatně. Ten rovněž jej seznámil s Hlinkou, Dargomyžským, Bethovenem, Schumanem, Lisztem a j. V pozdějších letech měl na Borodina veliký vliv Dargomyžskij a jeho hudební přátelé, jako Musorgskij a j.

Z jeho skladeb cení se hlavně první jeho symfonie (Es Dur), složená r. 1865.—67., romance „Spící kněžna“ a několik romancí a písní složených r. 1868., jako „Píseň o temném lese“, „Falešná nota“, „Mořská carevna“ a j. V r. 1870. složil romanci „Moře“, která jest pokládána za nejlepší z jeho romancí, tak že dle úsudku znalců nemá mnoho sobě rovných v hudební literatuře. Druhá jeho symfonie, složená r. 1870—75., cení se vysoce hlavně pro svoji poetickou sílu a pro svůj národní sloh. Veliká opera jeho „Kníže Igor“,

skládaná na obsah básně Slovo o pluku Igorově“, zůstala nedokončenou, jakož i počatá třetí jeho symfonie. Avšak ukázky z této opery, mnohokráte provozované veřejně, opravňovaly naděje, že talent Borodinův, rozvíjející se v duchu Hlinky, Dargomyžského a Musorgského, vytvoří operu, stojící po boku „Ruslana a Ludmily“. V posledních letech složil Borodin mimo několik menších skladeb kantatu pro orchestr „Střední Asie“ a dva kvartety pro strunové nástroje.

Borodin získal zvučné jméno za hranicemi, ač ani u Rusů není ještě dosti oceněn. Pohřeb jeho však byl velikolepým projevem úcty k jeho zásluhám nejširších vrstev vzdělaného obecenstva petrohradského.

V Moskvě zemřel dne 23. února přítel Ostrovského a vynikající člen císařských divadel Fedor Alexejevič Burdin ve stáří 62 let. Zesnulý vzdělával se na gymnasiu v Moskvě a brzy po prvních zdařilých pokusech na jevišti Alexandrinského divadla v Petrohradě získal značnou oblibu a neobyčejný úspěch hlavně v dramatech A. N. Ostrovského, jenž obyčejně postupoval své práce k beneficím F. A. Burdina. Burdin byl též literarně činným, složiv několik dramatických drobotin a rukověť scenického umění pod názvem „Azbuka dramatického umění“. Hlavně však upoutal na sebe pozornosť svými vzpomínkami“, z nichž uveřejnil poslední dobou úryvky v „Historickém Věstníku“ a ve „Věstníku Evropy“ (o Ostrovském). Vzpomínky tyto jsou ještě v rukopise a týkají se zajímavých zjevů dramatického umění ruského ještě za dob cara Mikuláše. (Dokončení.)

## Rozhledy v literatuře a umění.

**Stanisław Bełza. Adwokat Przysięgły.** Wynagrodzenie za prowadzenie spraw. Warszawa, 1887. Str. 108

Otázka, týkající se honoráře advokátského, jest ve všech zemích velice zajímavou, a to tím více, čím rozličnější panují v ní náhledy. Kdežto se na jedné straně tvrdí, že advokát se nemá s klienty umlouvati o honorář a sepisovati o něm smlouvy, že nemá, nezaplatí-li mu klient, domáhati se cestou soudní svého požadavku, hájí strana druhá úplně zištné stanovisko, dle kterého jest advokát až do nejposlednější důslednosti oprávněn dobývati si odměny za služby stranám poskytované. Soud polského právníka St. Belzy, spisovatele nadepsané knihy, jest nám v tom směru velice vítaným již proto, že jest to právník slovanský. Aby mohl otázku sobě vytčenou zodpověděti, líčí nám velmi jasně celý historický průběh advokátního zaměstnání od dob řeckých a římských až na nejnovější. Dle slov spisovatelových zachovala se nyní nezištnosť advokátů pouze ve Francii, a to jaksi tradicí z dob římských, kdy zakazováno bráti honorář. Všude jinde zvítězila zištnosť; někde zašla příliš daleko, jako ve staré Polsce, kde již v 17. věku všeobecně stěžováno si na vyděračství „patronův“. Podobně i v Rusku. Velmi ostrou satirou vyznívají slova spisovatele rus. Eugenia Markova v jeho práci „Sofisti 19. věku“. Vyjádřilť se tam takto: „Advokát jest cynikem z povahy věci i proto, že dbaje všeho, nedbá v podstatě ničeho, v nic nevěří, a proto jest hotov věřiti, v co kdo chce. Z vědy, náboženství, mravnosti těží tak jako herec z dekorace, jen pro veřejnosť; třeba-li, promluví slovy evangelia, třeba-li vystoupí z jízlivosti Voltairovou“ — Ovšem uznati dlužno, že poměry, jaké co do advokatury panují ve Francii, nejsou příliš praktické. Neboť právě tak jako vykořisťují ve mnohých zemích advokáti své klienty, právě tak mohou zneužívati ve Francii klienti dobrodiní advokátů. Spisovatel řeší otázku sobě položenou tak, že stojí na stanovisku zištnosti, avšak modifikovaném jaksi zásadami mírnými. — Pokud mi známo, nemáme v naší literatuře spisu, jednajícího o otázce honoráře advokátského, poslouží tedy kniha i našim právníkům.[1]

—*l*—

[1] Knížku tuto překládá právě do italštiny advokát Begay v Turině. Redakce.

А. Степовичъ. Къ пятидесятилѣтней годовщинѣ смерти А. С. Пушкина. Кіевъ 1887. Str. 48. 16°.

Autor knížečky, u nás dobře známý, sepsal několik „myšlének a poznámek, vzbuzených pamětihodným dnem 29. ledna 1887.“ Zmiňuje se o tvůrčím geniu Puškinově, o vydání jeho spisův, o jeho názoru ve slovanské otázce, o krásném básnickém typu jeho Tatjaně, o jeho — chůvě a o hudebních jeho tlumočnících. Dle slov autorových byl tvůrčí genius Puškinův tak mohutný, „že všechny důležitější typy ruské slovesnosti, složitější a zapletenější otázky a zjevy ruského života, ba i poetická themata — byla již zasáhnuta, připomenuta nebo propracována, druhdy jen prostě načrtnuta genialním básníkem; byla jím obsáhnuta tak úplně a hluboce, že na dlouho vytkla ruské literatuře směr a zrušila pro ni možnosť zcela nových cest na neurčitou dobu...“ Jednotliví hrdinové Turgeněva, Solloguba, Grigoroviče, Gončarova, Dostojevského a j. mají již své předchůdce u Puškina. — Přese vši výtečnosť básníkovu nebyla do letoška vydána díla Puškinova bezvadně a úplně. Věc může se napraviti jen pečlivým prostudováním rukopisů básníkových, chovaných v Rumjancovském museu v Moskvě. Autor viní ruskou Akademii nauk, že se nepostarala o souborné vydání spisů Puškinových. — Nemohouce se více rozepisovati o knížce, podotýkáme jen, že jest velmi pěknou rukovětí ke studiu Puškina. —*dl*—

**Ze světa slovanského.** Psal Jaromír Hrubý. Svazek II. V Praze, nákladem Bursíka a Kohouta. 1887. str. 193.

Na str. 163. „Slovanského sborníku“ z r. 1885. oznámili jsme vydání prvního svazku této sbírky. Také druhý svazek obsahuje starší práce spisovatelovy, uveřejněné před tím porůznu v časopisech. V přítomném svazku nalézáme zejména následující rozpravy: Na pobřeží baltickém, V polské vsi (1. Ve vsi a za vsí. 2. Jak přišlo jaro do polské vesnice. 3. Obžinky v polské vesnici. 4. V Jastřembě. 5. Výlet za Odru.), Čechoslované ve Slezsku, Na jihočeských obžinkách, Na pastvě, Zvikov a Orlík, V českém ráji, Dr. Janez Bleiweis a jeho „Novice“ a Ljuben Stanislavovič Karavelov. Spisovatel poskytuje nám tedy ve své knížce dosti pestrosti i podotýkáme již jen, že některé z jeho prací založeny jsou na pečlivém studiu. To platí jmenovitě o stati: „Čechoslované ve Slezsku“ a j. Knížku p. Hrubého vítáme a doporučujeme vřele.

— —

*Češka u dvora krále Zikmunda Starého.* Krakovský měsíčník „Przegląd Polski“ uveřejnil ve sv. 251. a 252. velice zajímavou studii „Z dworu Zygmunta Starego“ z péra prof. K. Morawského. Čteme tam o Češce, zvané v městských knihách (kterých?) „die edle Frau Katrine Telniczerinn“. Bylať ona v blízkém styku s králem polským Zikmundem Starým a zasnoubila se později se znamenitým Ondřejem Kościeleckým. Ctěný spisovatel praví, že tato znamenitá Češka je mlhavou postavou v historii. Snad bylo by možno dopátrati se u nás bližších zpráv o této české dámě. Doporučujeme věc tuto laskavé všímavosti vážených pracovníků na poli historickém.

*Ryt. Ivan Trnski*, známý básník a spisovatel chrvatský, slavil v neděli dne 1. května padesátileté jubileum své činnosti spisovatelské. Z té příčiny došlo ho blahopřejných listův a telegramů bez počtu. Zmínky zvláštní zasluhuje list biskupa Jiřího Strossmayera, jenž zní: „Milý můj příteli Ivane! Prvním květnem slavíte 50leté jubileum spisovatelské činnosti své! Žehnej Vám Bůh! Vaše literarní působení zůstane beze vší pochybnosti v národě našem věčným a památka slavného jména Vašeho nesmrtelnou. Co se mně v čarovných plodech Vašich zvláště líbí, jest, že každá myšlénka Vaše a slovo, jež jste za dobu 50 let pronesl, jsou čisty, vznešeny a v pravdě svaty, jimiž se srdce i vůle národa může v každé dobrotě otužiti, z prachu tohoto pozemského povznésti a k idealným božím výšinám vzletnouti. To je nejvznešenějším účelem každého na světě literata, to je obzvláštním úkolem každého literata zvlášť u nás. Možno říci, že jste v literarní činnosti své za dobu 50 let

na světlo denní vynesl čistou, šlechetnou a vznešenou duši svou, jíž se každý v národě klaní a jíž se podivuje. Přeji si ze všeho srdce, byste ještě dlouho žil a v práci své literarní pokračoval s útěchou, že jste šlechetnou duši svou i srdce, pokud je to člověku na tomto světě možno, přenesl v duši a srdce našich literatů a celého národa našeho. Díky Vám, ctný příteli můj, jménem všeho, co je národu a jeho budoucnosti čestným a svatým. Ostatek zůstávám s obzvláštní láskou a s obzvláštní úctou Vám duší i tělem věčně oddaným přítelem. Strossmayer, biskup. B. P.

*Dva dvoutýdenníky pražské a jeden týdenník vídeňský* uznaly za dobré příkře vystoupiti proti pisateli spisku „O shodě česko-polské". Poněvadž pisatel spisku „O shodě česko-polské" posuzuje útočení ne dle objemu, ale dle známé tendence, z níž vyšlo, přijímá spousty nevlídností, ponižování a zlehčování klidně na vědomí a uznává za nejlepší a nejpřiměřenější odpověď prostě mlčeti. Stačí mu bezpečné vědomí, že o věci samé učinil si každý soudný člověk úsudek beztoho sám.

**Semenov o Litvě.** Kladouce důraz na kulturní význam polského živlu na Litvě a přisuzujíce Polákům v t. zv. zabraných krajích alespoň poměrné oprávněnosti národnostní, při čemž jsme však výslovně podotýkali, že tím „ani zbla oprávněnosti neupíráme ni Bělorusům, ni Malorusům, Rusku vůbec", odvolávali jsme se na ruského učence Semenova ve „Sborníku Slovanském" a jinde. Vytknuto nám odvolání toto za bezcenné, jako bychom zneužívali velikých jmen v práci literarní povahy vážné. — Nuže, v monumentalní ruské publikaci „Живописная Россия", v díle třetím, opisujícím hlavně Litvu, čteme na str. 232. tato slova námi míněného Petra Petroviče Semenova: „Вообще говоря, продолжительное и отчасти славное историческое прошлое Литовской области, во время ея единенія съ Польшею, дало этой области такіе культурно-историческіе элементы и черты, которые не могли исчезнуть и сгладиться въ одно столѣтіе и не могутъ быть уничтожены исскуственно. Польское или ополяченное дворянство и даже мелкое шляхетство сь своимъ роднымъ языкомъ, находящимъ точку опоры въ богатой и дорогой каждому Поляку литературѣ, съ своею религіею и историческими преданіями, съ высокою для своего времени и достаточно самостоятельною культурою, не можетъ быть ни денаціонализировано, ни уничточено въ краѣ, ни даже вытѣснено изъ него, и надолго еще останется однимъ изъ важнѣйшхъ културно-историческихъ и этнографическихъ элеменовъ области." [1]) — Dále náš náhled o polském živlu na Litvě atd. nevybočuje. Zbývalo by tedy prositi jen za odpuštění, že jsme se osmělili jíti v sledech Jeho Excellenci Petra Petroviče Semenova, místopředsedy císařského ruského geografického spolku v Petrohradě (jehož protektorem jest, pokud se pamatujeme, Jeho Veličenstvo car ruský a předsedou Jeho Výsosť veliký kníže Konstantin Nikolajević), učence evropského jména, před nímž čelo schylujeme, a že vůbec máme pravidlem za přiměřenější sdíleti smýšlení takových vědeckých a slovanských autorit, než...

*Pro nedostatek místa* byli jsme opět nuceni jedno dokončení a část Rozhledů odložiti do čísla příštího.

[1]) Český překlad těchto slov podali jsme ve „Slov. sborníku" již roku 1883 na str 214.

**„Slovanský sborník" vychází vždy 15. každého měsíce** a předplácí se v administraci (knihtiskárna J. Otty) Karlovo náměstí číslo 34. nové: na čtvrť roku 1 zl. 30 kr., poštou 1 zl. 40 kr., na půl roku 2 zl. 50 kr., poštou 2 zl. 70 kr., na celý rok 4 zl. 80 kr., poštou 5 zl.

Odpovědný redaktor: **Edvard Jelínek.** — Vydáním, tiskem a nákladem knihtiskárny **J. Otty** v Praze, na Karlově náměstí č. 34. n.

# SLOVANSKÝ SBORNÍK.

Ročník VI. — 1887 — Číslo 8.

## O zpěvích lidu chrvatského a jich stránce ethické.

Podává prof. **Bedřich Vilém Spiess.** [1])

I. „Národové indoevropšti," praví Štúr, „vyslovují každý na svůj způsob to, co v sobě skrývá a čím zahořela duše jejich. Ind budovami chrámů ohromných, Peršan knihami svatými, Egypťan pyramidami, obelisky a ohromnými, tajemnými labyrinty, Řek v sochách překrásných, Romanové v malbě čarovné, Germanové v dojímavé hudbě; Slované ale vylili duši svou v pověstech, písních a zpěvích pohnutlivých." [2]) I dnes umí se u Chrvatů a Srbů každá událosť, jež v život národa zasahá, v písni opěvati; a co dnes jest, bývalo u míře ještě větší za dob minulých, kdy poesie lidu mívala hojnější prameny a přirozenější podmínky. Nyní bývají jenom historické události podlohou národního básnictví; druhdy však byly pověsti hlavním základem, na němž píseň národní spoléhala. Vyskytl-li se v lidu člověk básnickým duchem nadaný, sebral z různých pověstí látku a přioděv ji rouchem básnickým, pěl na veřejném místě, kdež valně lidu bylo.

Takto zpívaná píseň nepokládala se za jeho vlastnictví. Posluchači ihned přijali za své, co byli zpívati slyšeli, a jelikož píseň, jako dosavad, toliko ústně v národě se šířila, pozbývala ovšem čím dále tím více původního svého rázu. Co prvý pěvec zazpíval, nemohlo na prvý ráz v paměti utkvěti, a proto každý po svém doplňoval, cokoli mu z paměti vypadlo. Odtud pochodí, že jméno ni jednoho pěvce národního se nezná, jelikož kolik bylo posluchačů, tolik bylo i pěvců; a to je také příčinou, že jeden a týž předmět v mnohých písních rozličně se opěvá.

Tak si představujeme původ jednotlivých písní v národě. Takové písně nazýváme právě proto národními, že jsou plodem a výtvorem celého národa, předvádějíce nám jako v zrcadle počátek života, prvý stupeň a dětský způsob myšlení jeho.

Jakož nás historie poučuje, měl z počátku více méně každý národ zvláštní třídu pěvců, na př. Indové kučilavy, Řekové avidy

[1]) Dle „Pregledu hrvatské tradicionalne književnosti", jejž Ivan Radetić, professor kr. gymnasia v Seni sepsal a tamže tiskem vydal.

[2]) Ludevít Štúr, O národních písních a pověstech plemen slovanských, v Praze 1853., str. 3.

a rhapsody, Germani bardy, Skandinavci skaldy, Anglové minstrely atd. Jich zaměstnáním bylo putovati po národě a zpívati jemu písně buď starší již známé, buď nově složené. Tak národní básnictví vždy více se šlechtilo a zdokonalovalo, až posléze nejvyššího rozkvětu dosáhlo. To stalo se tehda, když písně obsahu příbuzného v jeden celek se byly spojily a písmem ustálily. Takovými celky jsou epopeje, jako indická Mahabarata, řecká Iliada a Odyssea, německé Nibelungy atd.

Slované nemohou se nijakým eposem národním honositi. Epopeja národní vzniká tehda, když národ ze svého prvobytného stavu počíná přecházeti ve stav civilisace. U Řeků končí se hrdinsko-mythická doba válkou trojanskou, o niž se opírá bohatý epický kruh řeckých hrdin. Tak zvané stěhování národů jest německou bohatýrskou dobou a kolébkou německé bohatýrské pověsti. Nejznamenitější historické osoby, jako Ermanrich, král ostrogotský, Gundurich burgundský, Attila hunský, Theodorich a jiní, to jsou nosiči německých hrdinských zkazek.

U Slovanů má se však věc jinak. Nemajíť obecného národního eposu, v němž by se společný duch slovanský zrcadlil. Stěhování národů germanských vyznačuje se bojovností a rekovností, stěhování Hunů a Turků charakterisuje fanatická divokosť a snaha po zničení veškerého pokroku. U Slovanů oproti tomu prošlo stěhování pokojně. Nestěhovaliť se ni za dobrodružstvím, ni za výbojem, ale usazovali se v zemích, jichž byli jiní opustili; proto zachovala se germanská i hunská pověsť o stěhování národů, a nikoliv slovanská.

U Chrvatů pocházejí nejstarší písně junácké zajisté ze století XIV., ač se můžeme domnívati, že i předtím bývaly. Předpokládajice, že každý zpěv vzniká hned po události, v něm opěvané, a že tato s historickou pravdou se shoduje, jakž dokladem toho jsou písně, jež srbské vzbouření opěvují,[3]) a že nejstarší chrvatské zpěvy ze XIV. věku kromě jmen skorem nic historického nemají: musíme přiznati, že národ chrvatský tolikéž před XIV. stol. mohl míti svou epiku; ona však potuchla, jelikož hrozná katastrofa turecká nejen hmotný než i duševní život chrvatského národa tak schvátila, že musil zapomenouti naprosto na své písně, jichž před XIV. stoletím míval. Která společná i obecná idea to as byla, jež u toho národa vytvořila podmínky epického věku i před invasí tureckou, toho nelze ovšem pověděti; víme toliko, že idea války proti obecnému nepříteli křesťanstva dala podnět epice národní, jež se ve XIV. věku u Chrvatů objevila

Potomní časové, doby bojů za život i existenci, mohli ovšem u jednotlivých národů slovanských zploditi národní bohatýrské písně. Čechové mají Rukopis Kralodvorský, zejména vznešený zpěv o Záboji a Slavoji, Rusové svého Igora Svatoslaviče, Kozáci překrásné své dumy a Chrvati převzácný poklad junáckých písní, jež daleko široko po národě se pějí.

---

[3]) Obsaženy jsou ve IV. svazku Vukovy sbírky.

Vuk Stefanović Karadžić byl prvý, jenž skvostné ty plody prostonárodní Musy chrvatské sbírati se jal a vedle srbských zpěvů ve čtyřech svazcích vydal, k nimž po smrti jeho ještě dva svazky se přidružily.

Po příkladu Vukovu jali se i jiní národovci sbírati a vydávati písně lidu; i vyšlo od těch dob do dneška tolik sbírek, že by přílišno bylo jich zde vytýkati. Té svědomitosti, obsáhlosti a výtečnosti, kterouž sbírka Vukova vyniká, dosud nižádná nedostihla. Nejlepší je, pokud víme, sbírka Luky Marjanoviće, vydaná v Záhřebě r. 1864. pod názvem „Hrvatske narodne pjesme, što se pjevaju u gornjoj hrvatskoj krajini i u turskoj Hrvatskoj.“ Marjanović obral si při sbírání písní Vuka za vzor, drže se přísně zdravých jeho zásad, a proto jsou i jeho písně velmi přesně a věrně podány.

Vuk ve své sbírce rozděluje písně v mužské a ženské.

Ženské písně jsou buď lyrické buď lyricko-epické. Zpívají se při všeliké příležitosti a to bez jakéhokoli nástroje hudebního. Týkají se vesměs rodinného a společenského života lidu chrvatského a předvádějí nám všecky jeho zábavy v dnech buď svátečních buď všedních. Jsou většinou krátké, ale obsahu jadrného a dosti významného. Zvláštní něžnosť, líbeznosť a krásu nalézáme v písních milostných. City v nich vyjádřeny bývají živě a pravdivě. Milostné poměry líčí se vesměs způsobem přirozeným beze všeho okolkování, jakož nadíti se jest do národu, z dětského věku ještě nevyšlého, při tom se slušností věru podivuhodnou.

Co se junáckých písní tkne, ty mají látku mnohem rozmanitější. Pějí o rodinném životě, o lásce rodinné a přátelské, o pobratimstvu i posestrimstvu, a mezi jiným také o únosu dívčím; avšak nejvíce o krevní pomstě a nepřátelství tureckém.

Zvláštním příznakem poesie národní lze pokládati personifikování živočichů i rostlin. Že Marko Králević zachránil sokola, jemuž se křídla v krvi, na Kosovu prolité, smočila a okorala tak, že nemohl poletovati; že junák zachrání havrana, mravenečka, rybu atd.; že děvče rozhovoří se s růží, s borovicí, s oblakem, s dennicí a p., vše to jeví něžný a ušlechtilý cit, jakož i jemnou mysl chrvatského lidu, jemuž veškerá příroda organická i neorganická zdá se býti oduševněna.

Mimo to oplývá jazyk národních písní bohatstvím látkovým i smyslným. Kůň, zbroj a příroda jsou stálými průvodci junákovými; — výrazy jejich v písních jsou ozdobeny nesčetnými epithety, metaforami a perifrasemi a činí jádro národní poesie.

Památná jsou slova Jakuba Grimma, jenž v „Göttinger gelehrte Anzeigen“ r. 1826. o těchto písních v tento smysl se vyjádřil: „Srbská (tudíž i chrvatská) poesie národní jest hodna obecné pozornosti. Od dob, co vznikly zpěvy Homerovy, nelze v celé Evropě vytknouti ni jediného zjevu, který by nám podobně jak ony mohl objasniti podstatu a původ eposu. My vidíme, kterak každá důležitá událosť až k dobám nejnovějším měnivá se v píseň, jež ústy pěvců po národě se šíří, ač z nich, kdo píseň byl složil,

nikdo nepoví. Ale ráz a nápěv (Ton und Weise) novějších písní posvěcuje se takořka nepřehlednou řadou zpěvů starších, jež pocházejí z dob ještě mythických. Vtrusování (vměsování) živlů strašidelných a pověrečných v motivy vznešené a poeticky mohutné shledáváme tolikéž v písních nejmladších. Ušlechtilosti jazyka i obsahu nepostrádáme nikdy; opakování epických přímětků (epithet), celých veršů a vět zdá se náležeti ku podstatě písní a přece není téměř písně, jež by jednotlivými novými rysy od jiných se nelišila. Těmto písním k vůli budeme se tuším — dokládá významně Grimm — učiti od nynějška slovančině."

Hrdinské národní zpěvy spadají ve čtyři periody.

V prvou periodu kladou se písně obsahu mythického; v nich má vrch obrazotvornosť a zbožňování sil přírodních.

Druhá perioda sahá od XII. do XIV. století. Všechny zpěvy z těchto dob opěvají buď slavný rod Nemanjićů, jenž vymřel Štěpánem Dušanem (1366), buď onu tragickou katastrofu, jež se odehrála na Kosovu poli (1389.). kdež cár Lazar zahynul.

Třetí perioda mohla by se nazvati dobou romantické poesie. Tu se opěvají skutkové lásky a dobrodružení, jichž hajduci podnikali v boji s Turky. Mimo to pěje se s jedné strany o domácím a společenském životě, s druhé strany pak o násilí tureckých agů v Bosně a Hercegovině.

Čtvrtá perioda hrdinských písní spadá v novější dobu. Tu se opěvají buď činy Srbů pod Milošem vojvodou, buď boje Černohorců s Turky. Střediskem všeho hrdinského básnictva u Chrvatů jest hajdukování, mající historický podklad. Když Srbsko po bitvě na poli Kosovu pozbylo samostatnosti, nezbývalo národu než vésti drobnou válku, aby tak rozbil velikou moc. „Svatý kříž a zlatá svoboda", to byla hesla těchto drobných avšak mnohonásobných bojů s kletým Turčinem, za nichž se rozvila národní hrdinská píseň.

Hajdukování vzalo původ v Bosně, jež ku drobné válce nejlépe se hodila. Na hranicích dvou říší mohl tu nejlépe bujeti život hajducký. Tyto hranice překročilo hajductvo uskocké a vyvodilo píseň epickou i tam, kdež se dosud nebyla pěstovala, zejména v Přímoří a Istrii. Zde jest hlavním hrdinou Ivo Senjanin, jako jest na východě Králević Marko; ano hajdukování přeneslo se přes hranice středního věku a přešlo i do nejnovějších dob. A jako hajdukování strhlo novější píseň ve svůj proud, tak ovanulo i starší píseň svým duchem a rázem. Tím rozhostila se v celém chrvatském básnictví národním jakási jednotvárnosť ve formě a typu, jež podobá se spíše ladné a mírné hladině Homerových písní, nežli epice národů germanských, dýšící hrdinským duchem středního věku.

(Pokračování.)

# Slunce v bájích slovanských.

Podává Hanuš Máchal.

(Dokončení.)

## II.

Z uvedeného vysvítá, jak různá a četná byla jména, jež se sochám boha slunce na Rusi a u jednotlivých kmenů Polabských Slovanů přikládala. Pokud jména tato také k jiným národům slovanským se dostala, těžko rozhodovati, nemámeť o tom positivních zpráv. Za to nalézáme v národních pohádkách a písních slovanských hojné stopy pocty slunce, ovšem nejvíce jen jako pouhé síly přírodní. Proti této úctě slunce dlouho ještě křesťanští spisovatelé horlili. Cyrill Turovský na př. velebě novou víru praví: „Uže bo narekutsja bogomъ stichia, ni solnce, ni ognь;" jiný horlitel dí: „Ne naricajte sobě boga ni vъ solnci, ni vъluně." [7])

V písni moravské nazývá se slunce bohem: „Svitaj, bože! svitaj, co by spěšej deň byl." V malorus. písni rovněž se praví k slunci: „Pomožъ, bože, čoloviku!" V písních slovenských a v pohádkách českých jmenuje se často boží slunko. Jak hojné jest u Slovanů zaklínání sluncem, vysvětluje Afanasjev. [8])

O původě slunce vypravuje zkazka ruská. Z počátku nebylo slunce. Když Bůh slunce ze záňadří vypustil, nastal po světě úžas. Baby vynesly řešeta, chtíce si nabrati světla a vnésti je v chaty, aby si posvítily, neboť byly tehdy ještě chaty bez oken. Obrátily tedy řešeta ke slunci, nabraly hojně paprsků, ale když přišly do chaty, neměly ničeho. Boží sluněčko vznášelo se výš a výše, a začalo mocně pláti. Baby marnou prací a žárem slunečním se zapotivše, rozdurdily se tak, že počaly na slunce plivati. Bůh se nad tím rozhněval a proměnil je v kamení (Afan. I. 68).

Polská báje vypravuje, že chtěl také čert udělati slunce, ale nedovedl toho; protož ukradl u Boha kus slunce, z kterého se udělal měsíc (Zbiór II. 126). O tom, jak čert chtěl se zmocniti slunce, dovídáme se také z báje srbské! Ďábelský král nabodl si je na kopí a nosil na rameně. Když země Bohu žalovala, že celá sluncem shoří, poslal Bůh archanděla, by slunce ďáblovi odňal. Archanděl přidružil se tedy ke králi ďábelskému, ale ten byl opatrný. Jednou přišli k moři a chtěli se koupati; ďábel zarazil kopí se sluncem do země. Když se chvilku koupali, řekl archanděl: „Pohřižujme se, abychom viděli, kdo může hloub!" Archanděl se v skutku pohřížil, ale ďábel se bál o slunce. Proto naplil na zemi, z té sliny se udělala straka a měla mu slunce hlídati. Když se ďábel pohřížil, udělal archanděl nad mořem kříž, a na moři udělal se led na devět loket ztloušti; potom uchopil slunce a utíkal s ním k Bohu. Straka začala křičeti, a

[7]) Afanasjev I. 66.
[8]) I. 66—67.

ďábel co nejrychleji se vynořil, ale že bylo moře ledem potaženo, nemohl ven a vrátil se na dno pro kámen, aby jím led protloukl. Když to vykonal, kročil již archanděl do nebe k Bohu; tu ho ďábel dostihl a ze spodu druhé nohy vyštípl mu veliký kus masa. Ale poněvadž archanděl slunce přece k Bohu donesl, poručil Bůh, aby u všech lidí na spodu obojí nohy udělal se jako malý důlek. A tak zůstalo až po dnešní den (Erben, Vybrané báje str. 3).

Dle víry Jihoslovanů rodí se slunce o vánocích; praví se totiž: „Pitali se kurjaka (vlka), kad je najveća zima, a on odgovorio: Kad se sunce radja“ (Hanuš, Baj. Kal. 36). Odtud se vykládá, že měsíc prosinec jest měsíc prosinající, světla nabývající, proto že v něm slunce se prosévá, prosvítává (Čas. Mus. 1849. 157).

V písni srbské nazývá se jasné slunce dítětem Boha. „Jarko sunce, moje čedo drago!“, praví sám Bůh (Karadžić, Srp. pjes. I. 305). Dle české pohádky jest slunce synem Sudičky, věštkyně, která přede na zlaté přeslici zlatou koudel. O „slniečkové máteři“, která jasnooká stála, „v plamennom blysku“, dovídáme se z pohádky slovenské; dívka, která ji navštívila, dostala od ní zlatou prasličku (Škult. a Dobš. I. 56). Zmiňuje se o ní také ruské přísloví: „Dožidajsja Solncevej materi božьja suda“; znají ji též písně a pohádky Jihoslovanův.

Ženou slunce dle písní srbských jest Zora. Dvanáctero jeho synů kupí se kolem něho; jsou to rozličné hypostase v ročním běhu po 12 měsíců (Rad. jugosl. akad. 73). O svatbě jeho dovídáme se z písní bulharských, jež srovnal a vyložil Voráček [ve „Slov. sborn.“ r. V. 341—345; 393—399][9]). O zamilovaném slunci se tu praví, že „tři dny a tři noci plálo, plálo a nezacházelo“. Nevěsta jeho nazývá se Grozdanka (u Rakovského), Marie (u Drinova), Adilenka (u Verkoviče); sokyně její jest Dena-Denice. Grozda (Grozdanka) vykládá se jako příroda milostnou touhou opojená (Rad. jug. akad. 73). Bulhaři nazývají také květinu slunečnici „slnčeva lubovnica“ (Slov. sborn. V. 398). V srb. písni se vypravuje, že se slunce ucházelo o sestru devíti bratří, ale mimo nejmladšího nechtěli mu ji dáti „jer je sunce ogněvito, sestru će ni izgoreti!“ Proto ji dali měsíci, jak prostřední radil (Srp. pjes. 154).

Jiný názor nalézáme u Rusův; dle jejich bájí představuje se slunce jako krásná dívka, na př. „krasnaja děvuška vъ okoško gljaditъ“ nebo „krasna děvica no nebu choditъ“, praví se v ruském přísloví Krásná dívka tato stává se ženou měsíce. O vánocích strojí se slunce ve sváteční oděv a jde v teplé kraje; 24. června vyjíždí ze své komnaty k svému choti měsíci a rozlévá po nebi nejjasnější záři. Na doklad toho uvádí Afanasjev některé písně na př. z černigovské gubernie:

Oj tamъ za lisomъ — za boromъ,
Za sinenьkimъ ezěromъ,
Tamъ Solnyčko igralo
Sъ Měsjacomъ razmovljalo atd. (Afan. I. 77.)

[9]) Srovn. též Wagner, Zpěvy thráckých Bulharů, str. 43 46.

V zimě prý se od sebe vzdalují a sejdou se až po jaru, pak si povídají o svém žití. Prvé dni sejití jejich působí mnohdy ošklivé dni; vůbec bývá ošklivě, když se hádají, pěkně, když se milují. V písních maloruských jmenuje se často měsíc hospodářem, slunce hospodyní a hvězdy jich dítkami:

Jasne sonce — to gospodynja,
Jesenъ misjacь — to gospodarь,
Jasni zirki — to ěgo ditky. (Metlinski 342—343.)

V písni z tambovské gub. honosí se dívka:

Mně matuška — krasna Solnuška,
A batjuška — svetělъ Měsjacъ,
Bratcy u menja — časty Zvězduški,
A sestricy — běly Zorjuški. (Afan. I. 80.)

Nicméně i v ruských zkazkách líčí se slunce jako car, který se zamiloval do krásné mořské paní. Když se Slunce-car vrátil na noc domů, vypravuje zkazka maloruská, ptala se ho matka: „Syne moj! ot čego ty prežde voschodil červonnymъ, a teperь voschodišь blědnymь?“ — „Ot togo, mati, ěto prežde pri mojemъ voschodě ja vstřečalъ prekrasnaju morskuju pani, i kakъ byvalo vzglanu na neje, takъ upokrasněju; a teperь ne vižu jeje na moře.“ Jinou pohádku podobného obsahu vypravuje Kostomarov. Ivas přišel do paláce slunce, který byl nad siným mořem. Tázal se slunce, proč se třikrát denně mění? Slunce odpovědělo, že jest v moři spanilá Anastasija. Když vychází ráno, stříkne na ně vodou, — tak že se zastydí a začervená se. V poledne slunce jsouc vysoko vidí na celý boží svět a jest veselo. Večer, když zachází, Anastasija opět je mořskou vodou postříká, až se začervená (Afanasjev II. 124).

O příbuzenském poměru měsíce se sluncem nenalézáme vůbec v názorech slovanských jednotné shody. Nejrozšířenější názor jest ještě ten, že slunce a měsíc byli bratří. Dle pověsti českých jsou Sluncepán, měsícpán a větropán bratří; větropán jim vévodí, věda vše, co těmto neznámo, poněvadž vše provívá (Hanuš Baj. Kal. 24). Podle toho jmenují se též v chorv. bájích: měsícova matka, sluncova matka a bura kobyla (větrova matka), která ví nejvíce (Erben, Vybr. báje str. 93). Totéž nalézáme v pověstech slovenských (Skult. a Dobš. I. 56). Jako bratří jmenují se slunce a měsíc v písni srbské (Srp. pjes. I. 305). V jiné (I. 157) nazývá se měsíc strýcem slunce. Dle chorvatské báje byli však vítr, měsíc a slunce švakři (Erben, Vybr. báje str. 90).

V srbských písních jmenuje se hvězda „preodnica“ (přechodnice, zvířetnice, jeho sestrou na př:

Devojka se suncu protivila:
„Jarko sunce, lepša sam od tebe,
I od tebe i od brata tvoga,
Od tvog brata, sjajnoga meseca,
Od sestrice zvezde preodnice,
Što preodi preko vedra neba,
Kao pastir pred belim ovcama.“

Jarko sunce Bogu tužbu dalo:
„Što ću, Bože, s prokletom devojkom?“
A Bog suncu tijo odgovara:
„Jarko sunce, moje čedo drago!
Buď veselo, nebudi ljutito,
Lasno ćemo s prokletom devojkom:
„Ti zasijaj, preplani joj lice.
A ja ću joj udu sreću dati,
Udu sreću, sve sitne devere,
Zlu svekrvu, a svekra goreta;
Setiće se, kom' protivila.“ (Srp. pjes. I. 305.)

O hezkých děvuškách se často říká: „Kano da je sunčeva sestra.“ — „Kan' da suncu kose plela a mjesecu dvore mela“ (Srp. pjes. I. 161). O sestře sluncově zpívá se tato píseň. Paša ucházel se o sličnou sestru sluncovu:

„Žute su joj noge do koljenah
A zlaćene ruke do ramenah,
Kosa joj je kita ibrišima“

Sebrav svaty odešel k ní. Ona mu odpověděla:

„Fala Bogu, čuda velikoga!
Da li je se paša pomamio?
Koga hoće da uzme za ljubu,
Da on uzme sunčevu sestricu,
Mjesečevu prvobratučedu,
Daničinu Bogom posestrimu!“

Vyňala tři zlatá jablka a hodila je vzhůru; hrnuli se svati lovit jablek, ale v tom udeřily tři blesky s nebe a zabily ženichy a svaty (Srp. pjes. I. 157). V jiné písni (I. 158) nazývá se dívka tato Bosiljka. V ruských písních nazývá se hvězda Zora sluncovou sestrou:

Zorja-lь, moja Zorinьka,
Zorja, solnceva sestrica (Afanasjev, I. 85)

V ruské zkazce (Rus. nár. poh. Afanasjev, přel. Vymazal str. 11.) přijímá sluncova sestra carovice a ošetřuje ho jako v čes. pohádce sluncova matka.

Slunce, vítr a mráz dle ruské báchorky byli soudruhové. Jednou šel nějaký mužik a potkal tři muže: slunce, vítr a mráz. Poklonil se jim, ale větru zvláště, proto se slunce rozhněvalo a chtělo ho spáliti. Tu slíbil vítr, že ho ovane vánkem studeným. Mráz chtěl však mužika zamraziti, vítr zase slíbil, že ho teplým vánkem ovane (Afanasj. I. 312).

O tvářnosti slunce vypravuje nám česká pohádka. Slunce je ráno pacholátkem, v poledne mužem a večer starým dědem. Spí na klíně své matky a ráno místo stařečka probouzí se krásné zlatovlasé dítě, boží Sluněčko. Zlatý jeho vlas hozený na zemi zazvoní jako struna (Tři zlaté vlasy Děda-Vševěda). Nazývá se Děd-Vševěd (Děd-Vševěd je můj syn, jasné Slunce). Ruské báje představují si je brzy jako krásnou děvušku, brzy jako sličného cára. Proč se ráno, v poledne a u večer v barvě mění, pověděno již. Slunce mládne, pokryto-li je bílými obláčky (Af. I. 188). Aby

nepozbylo lesku, koupá se slunce každých 24 hodin jakož i měsíc. Poláci pozorují o velikonocích pilně východ slunce, aby shledali, jak slunce z koupele vychází (Hanuš, Baj. Kal. 126).

O domově slunce dovídáme se toto. Uprostřed černého lesa za černým mořem prostírá se veliká zelená louka, plná krásného kvítí, a za ní stojí zlatý zámek; jest to zámek Děda-Vševěda a třpytí se jako žhavý. Večer přilétá do něho slunce za velikého větru oknem západním, ráno pak vylétá oknem východním. V jeho království je věčné léto, ptáci odtud přilétajíce přinášejí semena rostlinná. Dle slovenské pohádky bydlí slunce kdesi kraj světa; neboť když přišel šuhaj v tyto kraje, sedalo si před ním. Když přišel k slunci, právě si na lůně své mamičky oddychovalo (Hanuš, Baj. Kal. 8—9). Dle srbských bájí žije cár slunce ve slunečním cárstvě, sedí na zlatotkaném a purpurovém stolci a podle něho jsou dvě děvy, zora jitrní a večerní, sedm soudců (planet) a sedm hlasatelů. Rusové báji, že vládne dvanáctero cárstvím; sám žije ve slunci a synové jeho ve hvězdách (Afan. I. 82). Poláci myslí, že se večer schová do nějakého neznámého moře velikého (Zbiór 2 126). Na východě prý se v černém moři umývá, na západě v bílém moři večeří a obědvá na mořském oku (Zbiór 3. 100). O jeho hradě hojné podávají nám zprávy slovanské koledy, jichž jest veliké množství. Slunce mnoho jí; v bulh. písni se praví o jeho večeři:

„večoře — kráva jalová
a devět pecí se chlebem“ (Slov. sborn. V. 341.)

Když přijde dle čes. pohádky na večer slunce hladové domů, mohlo by se snadno státi, že by i člověka upekl a snědl k večeři. Proto přiklopila sluncova matka Plaváčka kádí. Jinak je dobrá duše. Poněvadž celý den lítá po tom božím světě, ví vše, co se děje. Ví pomoc, aby tekla živá voda, aby jabloň nesla mladicí jablka a aby se přivozník zbavil své roboty. Pověděl také šuhajovi (ve sloven. pohádce), proč král na svoje staré dni oslepl. Jest velmi rychlé. Bulhaři vypravují o junáku, který se pyšnil, že má rychlejšího koně než slunce. To uslyšela sluncova sestra a pověděla to bratru. Ten vzkázal, že budou zápasiti; vyhraje-li junák, že dostane sestru jeho za ženu, jinak že dá koně svého slunci. Když se o to smluvili, junák lehl a spal; kůň ho vzbudil, když už bylo slunce na západě. Junák skočil na kůň, zavázal mu černé oči, aby do nich nenapadalo, a byl dříve na místě, než slunce zašlo; potkal je právě ve vratech [Afan. I. 615]. [10])

Poněvadž slunce poskytuje zdar a úrodu zemskou, proto bývá často vzýváno; zejména často zvláštními říkadly dětskými. V Čechách zpívají děti, vysvitne-li po delších prškách slunce:

Sviti, sviti sluníčko!
Dám ti zlaté jablíčko.
Bude-li to málo,
Dám ti panské stádo atd. Erben, str. 76.

[10]) Kůň junákův je symbolem větru, který jest rychlejší slunce.

Na Moravě:

Vyndi, vyndi slunko
Za makovo zrnko,
Nevyndeš-li, já vyndu,
Povedu tě k Závindu atd. Sušil, str. 723.

V Polsku:

Swiéć, swiéć słoneczko,
Dam ci jajeczko atd. Ž. Pauli, str. 32.

Na Rusi:

Solnuško — vědruško!
Vygljanь vъ okenečko;
Tvoi dětki plačutъ,
Estь — pitь prosjatъ. Afanas., I. 68.

Na hříšné lidi se slunce hněvá a nechce svítiti. Haličská píseň takto o tom pěje:

Ej skaržilo se světle Sonejko,
Světle Sonejko milomu Bogu:
„Ne budu, Bože, rano schodžati,
Rano schodžati, světъ osvěčati,
Bo zly gazdove ponastavali,
Vъ nedělju rano dъrva rubali,
A mi do lička treski pъrskali.“
— Světi, Sonejku, jakъ esь světilo!
Budu ja znati, jakъ ichъ karati
Na tamtim světě — na strašnimъ sudě.

Znovu žalovalo slunce:

Bo zli gazdyně ponastavali,
Vъ pjatnojku rano chusty zvarjali
A mi na lice zolu vylivali;

a zlé děvy:

Vъ nedělju rano kosu česali,
A mi do lička volosja metali. Afanas., I. 235.

V bulh. písních stěžuje si tak Děva Maria Iljovi hromovníku, v mor. Ježíšek své matce.

Něco podobného vypravuje se u Lužičanů. Muž jeden rozhazoval v neděli hnůj. Přišel k němu malý človíček a káral ho, že v neděli hnůj rozhazuje. Po té se ho tázal, kam chce, zda do slunce či do měsíce. Muž se rozmýšlel a boje se, že by mu bylo na slunci příliš parno, odpověděl, že do měsíce. Přišel tedy do měsíce a od té doby má měsíc obličej Jeho žena přišla do slunce, kdež byla spálena (Schulenburg, Wend. Volkssagen str. 58).

Zatmění slunce dle báje polské (Zbiór 2. 126) povstane, když čert ukradne Bohu něco žáru, U stsrb. zákonníku z r. 1262 čte se glossa: „Oblaky goneštei vlkodlaci naricajut se. Da jegda ubo pogibnet luna i sl'nce, glagoljut: vlkodlaci lunu izjedoše ili sl'nce“ (Jagić v Starinách VI. 83). Dle korutanských bájí paprotnik, dle chorvatských perenovo cvetje (sunčec) rozkvétá, když slunce černého vlka ubíjí (Afan. I. 744. II. 376.).

Hojné jsou také věštby ze slunce. Kroutí-li se chléb po slunci, podaří se dle víry Rusů to, co si myslíme. Když dívky lužické vyprané prádlo chtějí bíliti, a slunce svítí nebo vysvitne,

říká se: „Twój frejař jo wěrny." Nesvítí-li slunce. jest ženich nevěren. Ruští kupci vodí koupený dobytek kolem sloupu po slunci, aby měli štěstí! Na svatbách ženich a nevěsta, jich rodiče a hosté vycházejí od stolu po slunci (Afan. I. 184).

Bájí se též, že duše zemřelých zapadají se sluncem. V některých krajinách ruských pochovávají proto mrtvé až odpoledne se slunce západem. Kronikář Hájek vypravuje, že manželka knížete Nezamysla vedle tehdejšího obyčeje byla až po západu slunce pohřbena.

Jak známo, vykládají se také naše pohádky, v nichž se jedná o osvobození spanilé panny královské z moci zlého čaroděje sličným králevicem, na slunce; mladý králevic — jarní slunce osvobozuje pannu — živoucí přírodu z moci černokněžníka — zimy (srv. Erben v Perlách českých str. 335 - 6). V písních národních znamenati lze podobné stopy tohoto názoru, s tím však rozdílem, že zde místo slunce vystupuje sv. Jiří, někdy i sv. Jan i sv. Petr, ba i také květná neděle (Jireček v Čas. Mus. 1863 str. 159).

Ku poctě slunce odbývaly se u našich pohanských předků dvě hlavní slavnosti: o vánocích za slunobratu zimního a o sv. Janě Křt. za slunobratu letního. Obě slavnosti vylíčil Hanuš v Baj. Kalendáři.

Z tohoto stručného náčrtu jest patrno, jak hojné a bohaté byly baječné představy lidu slovanského o slunci.

---

# Mat. Hosia „Kronika Mozkevská".

**Napsal Čeněk Zíbrt.**

(Dokončení.)

Popsav zemi, začíná spisovatel líčiti náboženské poměry. Krátce vykládá o začátcích křesťanství v zemi ruské, o hierarchické soustavě Biskupové užívají prý černého šatu hedvábného, „zvláště pak plášť černý, kterýž napřed má tři bílé prýmy, ku podobenství potůčků, nerovně tekoucích, vyšité, což vyznamenává, že z srdce jejich prejštiti se mají pramenové pravého učení" (94, 95). Ostatní kněží habitem a oděvem od lidí světských nic se nedělí, toliko že klobouk okrouhlý, černý, jímž pleše své přikrývají, nosí. Vlasů dlouhých až na ramena růsti nechávají, všickni holi, na něž se zpodpírají, při rukověti nakřivené mají, a říkají jim posoch.[35]) (99, 110.) Mezi všemi svatými nejvíce slaví sv. Mikuláše a nejináč než jako Boha ctí. Nejpřednější kostely ve jménu jeho stavějí a o jeho mnohých divích a zázracích častokrát vypravují (101).

Mše aneb služby Boží konají se u nich jazykem slovanským (i písně některé řeckým jazykem druhdy se zpívají); epi-

[35]) .. baculos Posoch dictos gestant.

štoly a evangelium, aby tím lépe od lidu slyšány byly, uprostřed kostela, před kůrem pozorným hlasem přistojícímu lidu se čtou. Kazatelů žádných nemají, dosti býti pravíce, když lid přítomen jest službám Božím a mši a slova evangelia a epištoly svaté od kněze jazykem svým čtená slyší (105, 106).

Kdyžkoliv se křižují, dělají to pravou rukou, a nejprve čelo, potom prsa, za tím pravou stranu prsou a naposledy levou na způsob kříže znamenávají a puňkty dělají (106).

Když nějaký znamenitý člověk umře, tehdy arcibiskup neb biskup napíše list k svatému Petrovi a podpíše se svou vlastní rukou a pečetí zapečetě, vloží tomu umrlému na prsa, chválu a svědectví jemu dávaje, že jest ctně a chvalitebně na světě živ byl. A aby snázeji při posledním soudu poznán býti mohl,... i jiní též se podpisují. „Mimo to hloupý lid sedlský při pohřbu rozličných a zbytečných ceremonií, řádů a obyčejův užívá. Pohřbové jejich sou v lesích a po polích, kteréž příkopy velikými navožují a zdmi ohražují a kříž na vrchu hrobu stavějí“ [110, 111].[36])

Obšírně dovídáme se dále o postu ruském (112—115), o zpovědi (115—117), o „užívání velebné svátosti večeře Páně“, jak „pod obojí způsobou“ přijímají „kvašeného“ chleba a vína s rozmanitými zase obřady (117—121).

Nyní uvádí nás Guagnini na staroruskou svadbu. „Tímto pak řádem mezi nevěstou a ženichem manželství se koná: Nejprve postaví stůl uprostřed kostela, přikryjí a jej i náležitě ozdobí, a když ženich a nevěsta do kostela vcházejí, kněz před nimi jda, své určité modlitby říká, potom za patriarchu svého, za arcibiskupa, biskupy a všecky duchovní, za pána svého a všecky urozené, i za lid obecní, jejich náboženství se přidržející obzvláštně kněz s kaplanem nahlas se modlí. To když se vykoná, ženich a nevěsta k stolu připravenému přistoupí a podle obyčeje toho národu na plátně rozestřeném obadva nohama stojí. Potom kněz podle nařízení ptá se jich, mají-li s kým jiným slib, čili nemají a proměně oboudvou prsteny, štůlou jim ruce sváže, zatím koruny dřevěné aneb z lipového dřeva udělané a vůkol malované, kteréž k té potřebě v kostele chovají, jednomu i druhému na hlavy vstaví, řka: ‚Položil jsi, pane, na hlavu jeho korunu z kamene drahého etc.‘, a říká evangelium o svadbě, kteráž se v Káni Galilejské stala. Naposledy podává jim k okušení chleba a vína posvěceného, potom štůlu ženich a nevěsta z jedné strany a kněz z druhé strany držíce, za knězem jdou,“ při čemž kněz modlí se zvláštní modlitbu.

Rozvedení manželů děje prý se u lidu sedlského „podle obyčeje pohanského, kterýž od starodávna zachovávají“.[37]) Když znechutí se jeden druhému, vycházejí za ves na křižovatka, „kdež

[36]) Sepulturae eorum in silvis et agris, ubi tumulos aggrestis lapidibus muniunt.
[37]) More gentili antiquitus observato.

se tři cesty spolu sbíhají, berouce s sebou ručník,[38]) kterýžto rukama držíce obadva mezi sebou na poly roztrhují a každý svú polovici má a tudy domnívají se, že i manželství mezi nimi rozděleno jest: a muž ženě odloučené říkává: „Jdi ty tudy, já onady se poberu.“ (122—125.)

Další stať (126—134) věnována líčení „o tažení na vojnu“.

Kníže moskevské má prý mnoho vojáků vždy pohotově, ježto vede „časté a téměř ustavičné vojny s Litvany, Iflandy, Švédy aneb Tatary Překopskými aneb s Turky“. Nevypravuje se ruské vojsko na vojnu tak nákladně a skvostně jako v západní Evropě. „Berou s sebou předně pytel opichaných krup neb jáhel,[39]) potom některý kus svinského masa a sůl v pytlíku. Pakli kdo možnější jest, tedy sůl smíšenou s pepřem mívá: a ty všecky pytlíky na jednoho koně přivazují. Mimo to jedenkaždý veze s sebou pánve a hrnce měděné aneb mosazné a truhly k sedlům přivazují; a když toho potřeba, oheň rozníti a hrubý hrnec vody k ohni přistaví, do něho jednu lžíci toliko jahel aneb krup vsypí a osolíce dobře vaří!“ Kdo chce lépe a rozkošněji hodovati, přiloží do hrnce „maličký kus masa svinského“. Také vozívají s sebou mouku z ovsa, velmi drobně semlenou, „kteréž některou lžičku do truhličky plechové vsypíce“, vodou smíchají, rozdělají a tak požívají.

Užívati ručnic a děl naučili se Moskvané od poběhlých Vlachů, Němců, Litvanů, ač vedou si mnohdy přitom ještě neobratně a hbitostí sousedů bývají přemáháni. Vytáhnou-li do boje, jsou takto ozbrojeni. „Obláčejí se v pancíře dlouhé, a někdy do dvojitých; připínají náramky, kabáty a lebky[40]) na hlavách nosí.“ Vyzbrojí se toulem, plným „střel nebo šípů“, lučištěm, vezmou sekery, dlouhé šavle, železné cepy neb koule, dlouhé nože, jichž užívají místo tulichů.[41]) Někteří, zvláště pěší mají také „oštipce“.[42])

Jezdci mají „malé, řezané, nekované“[43]) koně, uzdy a řemení „lehýčké“, podobně sedla mělká, a sedíce na koních skrčenýma nohama, zavěšují třmeny krátce. Ostruh málo bys našel, nejvíce popohánějí koně bičem.

Před bitvou zahlaholí vřesklavým zvukem četní trubači, „neostříhajíce žádné consonancí...“

Pěkné kulturní drobty roztroušeny jsou v oddělení „o obyčejích a mravích Moskvanův“ (134—151).

Sedláci robotují šest dní svým pánům, sedmý den pracují sobě. Práce že jim není po chuti, leč je dříve páni „dobře vychmelí a ztlukou“.[44]) Řemeslníci po klopotné, celodenní práci

[38]) mantili accepto.
[39]) millium sive pultes contritas...
[40]) Armantur loricis oblongis, aliquando duplicibus, armillis, toraceis, galeisque.
[41]) pharetra sagittis referta, arcus, securis, framea, caestus, cultelli oblongi.. pro pugionibus.
[42]) lanceis utuntur.
[43]) Equos parvos, castratos, soleis carentes habent.
[44]) nisi bene verberati.

sotva stravu si vydělají. Kupci velikými daněmi a berněmi jsou týráni.

Ženy tráví život bídný a žalostivý. Považují za poctivou a šlechetnou jen tu, která doma zavřena jest, na veřejnosti se neukazujíc. Tak sedává doma, plátno dělá, „niti“ přede, žádné moci nemá, všecku práci v domácnosti jako otrokyně prý robí. Ani do kostela nechodí a na dobrou vůli, na hody řídko smí se vydati. Zato někdy v létě ve svátek provozují zvláštní hry a kratochvíle. Seberou se i s dcerami, udělají kdesi na poli neb na louce „houpačku“ [45]) z nějakého dřeva neb prkna, a tu vesele „dvě napřed a dvě s zádu sednouce, jednak nahoru, jednak dolů se vyzdvihují a houpají; aneb přivážíce provaz ke dřevům neb pařezům, jeden konec k jednomu, druhý k druhému, udělají kolebačku na způsob půl kola neb kruhu a vsednouce na ni zmítají sebou sem i tam. Potom některé jisté písničky [46]) zpívají, rukama i nohama pleskají a hlavou klátíce, tak se obveselují: aneb držíce se za ruce a podobným způsobem zpívajíce, okolo se točí a tancují. Zachovává se pak ten obyčej ode všech Rusáků vesměs za několik nedělí, nejvíce okolo památky sv. Petra a Pavla“ (141, 142).

Takový obyčej mají ženy. Jinak „na jisté dny“ každoročně hrají si mládenci, pacholata i mnozí muži ženatí. Jdou za město nebo za ves na prostranné a povýšené místo... „Tam nějakým syptěním a křikem [jakž obyčej toho národu jest] [47]) dadouce sobě znamení, zbíhají se v hromadu a beze všech nástrojů zbrojných, z sucha rukama se potýkají, bijí, rvou a perou se v ruce, v nohy, v hlavu, v břicho, v lůno a kdo kde může, až častokráte odtud odpolu mrtví se navracují, nejedni také tam duše nechávají. Ten pak způsob takového potýkání praví, že by pro tu příčinu měl nařízen býti, aby se mládež učila bití, praní a všelijaké nesnadnosti a outoky snášeti a jim přivykati“ (151. Srovn. 3, 4.).

Domy ruské jsou prý takto upraveny: Dvéře do nich a do jednotlivých pokojů dělají velmi nízké, až každý příchozí sehnouti a skloniti se musí. „V jednom každém obydlí aneb domě mají obrázky svatých, na tabulích malované, zvláště pak obraz sv. Mikuláše, umučení Krista Pána, obraz Panny Marie a sv. Petra — a těm velikou poctivosť činí. Když pak jeden druhého navštěvuje, vejde do domu, ne hned pána v něm pozdraví, ale klobouk sejma, ohlédá se s pilností na všecky strany, kde by obraz byl; kterýž spatře, s velikou uctivostí nakloně třikrát hlavy, křižuje se též třikrát, říkaje: ‚Jezu Kriste, Synu Boha živého, smiluj se nad námi.‘ A potom podadouce sobě rukou a pozdravujíce se vespolek, jeden druhého objímá a líbá a podle obyčeje vlasti jich hlavy často skloňují.“ Tak prý se hledí v uctivosti navzájem předstihnouti (144).

[45]) **super quadam trabe duabus fines trabis occupantibus, alternatim sursum ac deorsum moventur, aut frequentius funem in medii circuli modum duobus stipitibus appendunt, desuperque insidentes, hinc et inde impulsae feruntur.**
[46]) **certis cantilenis**
[47]) **quibusdam sibilis et vociferationibus (secundum gentis morem).**

Něco o kroji... Nosí oděv dlouhý. „až do kůtků bez faldů",[48]) barvy obyčejně modré nebo bílé. Klobouky mají bílé, špičaté, hladké, tkané z vlny.[49]) Bot užívají červených, krátkých, „kteréž jim kolen nepřikryjí". Podešvy, na prstech tlustší, přibíjejí „železnými hřebíčky neb cvečkami".[50]) Vznešenější nosí košile, u obojku rozličným a proměnným hedvábím vyšívané, i zlatem protkávané a je záponami, perlami, kamením drahým, kuličkami stříbrnými aneb mosaznými pozlacenými ozdobují.

Možnější páni kromě toho dávají si na hrdlo stříbrné aneb zlaté kříže, drahým kamením vysázené, obecný lid pouze železné nebo mosazné a s velikou uctivostí je nosí.

Každý stav a každé povolání má vymezený zvláštní, příhodný a přiměřený oděv. „Jiný oděv chudým zemanům, jiný raddám a pánům velikým, jiný měšťanům, jiný robotním lidem a sedlákům, podle jednoho každého povolání, slušnosti, stavu a možnosti nařízen jest" (146—148).

Jedou-li zemané na hody, na svadbu, nebo o svátcích chtějí se pěkně přistrojiti a šatů nemají, vypůjčují si nádherný oděv za ustanovený plat z bohatého skladu šatstva knížecího (148—150).

Ze suchopárného, nezáživného třetího dílu (152—287), „v němž se předkládá pravdivá zpráva o velikém a neslýchaném tyranství Velikého Knížete Mozkevského Jana Basiliada", uvádíme místo, kde si Guagnini tak trochu zaetymologisoval. Vyčítaje (str. 153, 154.) celý titul Ivana Vasilovice, dodává: „Nyní pak mnozí ho, zvláště Němci titulem císaře[51]) ctí, a nerozumějíce slovanskému slovu cár[52]) (psáno Cžár) místo krále císařem ho jmenují. To pak slovo cár ruským jazykem krále a cárstvo (psáno Cžarstvo) království vyznamenává, a tím jménem Moskvané kníže své králem nazývají. Jiní pak Slováci, jako Poláci, Čechové, Litvané etc.,[53]) kteříž mají řeč od Rusův rozdílnější, říkají krol, aneb korol a král.[54]) Tím pak jménem cár za to mají, že sám toliko císař se rozumí; odkudž Rusové sami i Mozkvané, slyšíce cizí národy, an tím jménem císaře míní, i oni také kníže své císařem nazývati začali, domnívajíce se, důstojnější jméno býti cár nežli král, ačkoli rozum jeden jest. Ale ve všech duchovních i světských knihách Ruských cár krále, kesar císaře vyznamenává" (154, 155).

Zajímava také zmínka na str. 156, proč kníže Moskevské slove „Král Bílý", že poddaní jeho „na větším díle v bílých šatech a kloboucích chodí".

Z následujících popisů cest Zigm. z Herberšteina důležita jsou jména krajin, měst, hor, řek pro historickou mapu těch

[48]) Vestibus oblongis absque plicis ad talos demissis.
[49]) Pileos albos, spicatos, crustatosque ex lana coacta gestant.
[50]) soleas in digitis paululum erectas claviculis ferreis muniunt.
[51]) Imperatoris titulo.
[52]) deductionem verbi Czar Slavonicae linguae ignorantes.
[53]) Slavones utpote Poloni, Bohemi, Lithuani.
[54]) scilicet krol, alii Korol, et kral.

kterých krajin (288—334). Pro nás Čechy zajímava jest poznámka na konci (334). „Do Prahy při Vltavě[55]) řece jsem přijel... Poslové pak Mozkevští, kteříž za mnou přijeli a proti nimž jsem já pro poctivosť v cestu vyjel, spatřujíce hradu a města Pražského velikosť, pravili, že není hrad ani město, ale království, kteréhož by bez krve dobytí nemožné bylo.“

Vybrali jsme z Hosiovy „Kroniky Mozkevské“ všecky — trvám — cenné a zajímavé zprávy, aby nadále nezůstaly neznámy a nepřístupny. Na konci článečku jest nám se opravdu diviti, jak obratně, věrně a přece ne otrocky překládal Hosius z lat. originalu. Zároveň kniha naše svědectvím, jak náš český jazyk byl již tenkráte bohatý, jadrných domáckých úsloví plný a schopný vyjadřovati pojmy nám tenkráte cizí, vzdálené. Nemalou zásluhu má ovšem při překladě Hosiově mistr Veleslavín, jenž po chvalitebném zvyku svém knihu „poopravil v češtině a přehlédl“.[56])

---

## Varšava a její společnosť.

### Dojmy.[1])

Můj polský přítel, milený Bronislav, sdělil jednou se mnou v důvěrném dopise, že mu je Praha Jerusalemem, Záhřeb Mekkou, Varšava — Varšavou.

Přirovnání toto vyznívá pro Varšavu zajisté velmi příznivě, neubližuje ani Praze, ani Záhřebu. Pochopuji mínění přítelovo úplně. Nedivím se mu.

---

[55]) Pragam tandem, caput regni Bohemiae, ad Moldavam fluvium sitam, perveni.

[56]) Dovolujeme si tu upozorniti laskavé čtenáře zároveň na pěknou studii dra. J. Michowa (Verhandl. d. V. d. Geographentages), 1885, 1013—18, kde pojednává o známosti ruských zemí v době před Herberšteinem, který považován bývá za nejnovější zdroj téhož.

[1]) V článku tomto užili jsme kromě vlastních záznamů z osmerých návštěv Varšavy ještě těchto spisů: Вл. Михневичъ: Варшава и Варшавяне. Наблюденія и замѣтки (С.-Петербургъ 1881., str. 211.). А. Милюковъ: Лѣтнія поѣздки по Россіи. Записки и путевия письма (С. Петербургъ 1874., str. 288.), Путеводитель по Варшавѣ и ея окрестностямъ Сост. М. М—въ. Варшава 1873, str. 202.). „Obrazy z nynější Polsky“. Národní Listy, 1880. — Przewodnik po Warszawie i jej okolicach. Ułożeny i wydany przez F. Fryze i Ig. Chodorowicza (Warszawa 1875., str. 444. a j.). — Warszawa i jej społeczność w początkach naszego stulecia, przez K. W. Wójcickiego (Warszawa 1875., str. 225.). Kawa literacka w Warszawie. Przez K. W Wójcickiego (Warszawa 1873., str. 68.). Społeczność Warszawy w początkach naszego stulecia (1800.—1830.). Przez K. W. Wójcickiego. (Warszawa 1877., str. 238.) Warszawa, jej życie umysłowe i ruch literacki. Przez K. W. Wójcickiego. (Warszawa 1880., str. 178.). Cmentarz powązkowski pod Warszawą. Opisał K. W. Wójcicki (Warszawa 1855., str. 261., 264., 265.). Towarzystwo Warszawskie. Listy do przyjaciółki. Przez baronową X. Y. Z. (W Krakowie 1886., 1887, str. 270., 336 Willanów.) Album zbiorów i pamiątek, oraz kopje z obrazów Galeryi Willanowskiéj. Skreślone przez dra. H. Skimbrowicza i W. Gersona (Warszawa 1877.) a mnohé jiné práce drobnější.

Sám mám o Varšavě smýšlení tak dobré, že poměr svůj k ní nazval bych skorem milostným. Ta spousta domů, ty křižovatky ulic a to celé mraveniště lidí, vše to jednotlivě i celkově přirostlo k srdci mému nepřekonatelně. Nehněvej se pro toto mé nadšení pro Varšavu nikdo, snad objasním ve průběhu tohoto vypravování, proč první město polské vždy znova vábně mne k sobě přitahuje a v sobě zdržuje. Do žádného města nezajíždím tak rád a žádné neprodlužuje můj pobyt tak násilně. Umírejte spatřivše Neapol, horujte pro Lisabon, ponořujte tužby své do sítí pařížských, holdujte čemukoli — já vám porozumím a přizpůsobím se rád vašemu nadšení, které snad i sdíleti budu, ale nechtějte, abych o Varšavě psal jinak, než psáti budu.

Ale abyste mi rozuměli, musím poukázati především k tomu, že nepohlížím na Varšavu blaseovaným názorem kosmopolitismu. Kdo chce najíti ve Varšavě to, co ve mně budí pro ni vřelé sympathie, nesmí přijížděti do ní s pocity zásadní lhostejnosti. Kdo chce Varšavě rozuměti, jako já, musí míti alespoň trochu citu a lidské náklonnosti k tomu národu, jehož tepna bije právě ve Varšavě. Zahloubavše se poněkud do průběhu posledního století v Polsce a přiblíživše se tak alespoň trochu ku proudu politického, duševního a najmě společenského života, nemůžeme zůstati lhostejni k tomu, co nás tam obklopuje a obstupuje. Tu mimovolně zavěsí se k těm budovám, křižovatkám ulic a lidem onen interess vlastní účasti, kteráž ovšem vítězně zápasí se vším, co jinde pomocí jiných snad okolností vzbuzuje „sympathie“.

## I.

(Dějinné přechody — Varšava a Krakov. — Malá Paříž. — Stanovisko pozorovatele. — Mínění ruského spisovatele Vl. Michněviče — Slovanství a slovanské národnosti. - Velkoměstský ráz Varšavy. — Překvapující „chudoba“ památností. — Monumentalní budovy. — Ulice a součinnosť „soukromého živlu“. — Ruch. — Mínění druhého ruského spisovatele. — Znak Varšavy.)

O slávu dávnověkosti nemůže Varšava závoditi s Krakovem, jehož předůstojný Vavel byl po staletí ohniskem nejjasnějších a nejmohutnějších paprsků národního rozvoje v Polsce. Varšava vynikla nepoměrně později a velikosť novějších dějin její jest převahou tragická. Jakkoli také původ Varšavy do šeré minulosti náleží, přece teprve r. 1596. stala se stolicí tehdejší říše polské. Nejprv oblíbila si Varšavu vydatně králová Bona, po ní dcera její Anna a syn král Sigmund August, čímž město neobyčejně rychle se zvelebovalo a rozšiřovalo. Před první válkou švédskou (r. 1655.) čítala Varšava již 200.000 obyvatelův, a v ní sídlili vedle dvoru mnozí znamenití pánové. Ale zhoubná válka proměnila město v opuštěnou poušť, kteráž oživla znovu teprve poznenáhla zejména ve druhé polovici XVIII. věku za panování Stanislava Augusta. V té době povstaly budovy, jsoucí podnes zevní ozdobou Varšavy.

Tenkráte doznívaly ve Varšavě téměř již poslední tony vlastenecké písně o polské samostatnosti. Pádem Varšavy padla Pol-

ska, rozdělením říše přestalo hlavní město býti ohniskem všech těch živlů, které byly umělou podstatou Varšavy.

Varšava klesala úžasně. od r. 1796. rovnala se jen městům „provincialním". Najmě v dobách pruských pustly paláce, dvory a nádherné zahrady, v nichž ještě nedávno bujel život plný vln a pestrých záblesků. Varšava podobala se schvácené a zmámené tanečnici.

Zatím stala se r. 1815. Varšava hlavním městem království polského a rozvoj její spočíval již na základech pravidelnějších. Rovnováha moderní konstellace přispíšila zvelebení města ve mnohých směrech. Bohatla obchodem i průmyslem, množila a šířila se na vše strany způsobem ne umělým, ale přirozeným.

Varšava stala se moderním městem v nejpřesnějším smyslu, ale ráz národní zachovala v neporušenosti pozoruhodné. Paříž je metropolí civilisace celého světa, ale ráz francouzský tím nikterak nebral za své.

Hned na první pohled činí Varšava dojem města velikého, elegantního, slovanského. Nejednou slýchal jsem mínění, že Varšava je malou Paříží; soud ten má zajisté velmi mnoho do sebe. Ne bohatstvím velkolepých památek, nýbrž životem svým a všemi jeho známkami přibližuje se Varšava k Paříži.

Kdybych měl přirovnávati Varšavu ke Krakovu, řekl bych, že Krakov je ctihodnou matronou, kterážto žije minulostí. Chodí ráda do kostela a okázalosť svou projevuje demonstrativně jen v okamžicích zvláště slavných nebo památných. Jinak tiše po domácku kutí a modlí se, trávíc život bohabojný a pracovitý. Když však zazní na Vavelu hlas starého Sigmunda, odívá se tato ctihodná matrona nádherným rouchem starého slohu: stkví se těžký aksamít, drahý brokát, stará práce zlatnická.

Tak Varšava nechodí. Jeť světovou dámou v nejlepších letech. Přestala býti dítětem, ale věk její nesetřel půvab mladistvého pelu. Honí se za modou, pikantně se nosí a ráda. nesmírně ráda je vesela. Veselosť je známkou dobrých lidí! Koketuje vějířem, a vlečka její šumí bez přestání. Je také dámou duchaplnou, nic neprozrazujíc šosáckého. Věrna zůstávajíc mnohým starým rodinným tradicím, jest při tom přístupna všemu pokroku.

A srdce — srdce má nejlepší! Bije rychle v proudu krve vřelé, horoucí. Podlehla již několikráte záchvatům citovým, heroicky vrhajíc se v zápas pro dítě své nejdražší: smýšlení vlastenecké. Že nepočítala vždy s klidem mathematickým, nebudiž jí předstíráno věčně...

Ale kdybyste přece nechtěli se usmířiti s jejími záchvaty, náležejícími ostatně minulosti, nezapomínejte na bolesti, které bylo jí snášeti; nechodila jen po růžích. Bělosť jejího vlastního těla potřísnila krev krutých zápasův. Umíte-li zrakem dobrého anatoma hleděti, najdete na jasné její tvářnosti jizvy ran ještě nezacelených. Ovšem, zakrývá je, ale to právě ku slávě její slouží, že útrapy přežité neskolotaly ji a nezničily. Jeť ona vtělenou resignací, jde nyní ve sledech hesla moudrosti: „snáší život a jde dále!"

O Varšavo! „Wear life a way!“ Slyším tlukot srdce tvého. Ve tvém lůně jest mi jako při tepně polského národa. Z tebe nejmocněji vyciťuji i život tvůj i nejmilejší dítko tvé: vlasť!

Český Slovan, píšící o Varšavě, mimovolně naráží na nemilé rozpaky, neboť právě v tomto městě zarývají se do slovanského srdce bolestné neshody a nesrovnalosti neutěšených poměrů, pocítěné zde snad mocněji, než kdekoli jinde. Pocit ten nepřipisujte „polonofilství“, nýbrž — slovanství. Chci tím odmítnouti nařknutí, vyplývající z toho, že jistí lidé mermomocí vykládají prostý projev dobré vůle k jedněm za projev nedobré vůle ke druhým.

Máme své mínění, poněvadž jiného míti nemůžeme, a sdílením jiného podnikali bychom úklad proti sobě samým. Kdyby pisatel o Varšavě měl celému světu vyhověti a zejména těm, kteří jej donucují své zcela jednoduché vypravování takovými praeludiemi opatřovati, nezbývalo by mu, než o Varšavě buď mlčeti, aneb líčiti ji jako hnízdo protiruských revolucí, metropoli židovstva, rejdiště té hrozné polské šlachty atd. atd.

Pohlížím na Varšavu se stanoviska venkoncem jiného a toužím pověděti, čím je, čím není a čím by býti mohla, při čemž ovšem hleděti budu jen na Varšavu nešilhaje okem ku věcem, které k ní nepatří.

Neuškodí snad za daných slovanských poměrů doložiti se hned předem míněním ruského spisovatele, a to tím spíše, jelikož opětně chci ukázati, že názory své o záležitostech polských a tím i o Varšavě velmi rád a pravidelně propouštím sítem ruským, jako živlem zajisté nejvíce „objektivním“. A tu s nelíčenou důvěrností opakuji mínění ruského spisovatele p. Vl. Michněviče, kterýž ve své knížce „Варшава и Варшавяне“, vytištěné roku 1881. v Petrohradě, napsal toto: „Více národního města, a chcete-li, více slovanského města, nežli je Varšava, nelze sobě představiti. Nejsem ani polonofilem, ani panslavistou, ale mně se zdá, že na člověka, který skutečně miluje Slovanstvo jako *takové*, bez hegemonických tendencí moskevského slavjanofilského názoru, který oddán jest jeho ideji a upřímně si přeje jeho slávy ve smyslu utvrzení samobytnosti vší slovanské rasy — na takového člověka Varšava musí učiniti dojem neobyčejně silný a hluboký“ (str. 17.). V tom smyslu pokračuje ruský pozorovatel a dodává: „Ale to nechtí pochopiti ruští slavjanofilové čili lépe řečeno byzanťané jako pan V. L. a K., kteří... touží předělati všecky Slovany na jedno kopyto dle vlastního receptu a fasonu (str. 20.). Opakuji, že seznámivším se lépe s Varšavou nelze ji neuznati za jedno z nejjasnějších, nejmohutnějších a nejživotnějších ohnisk Slovanstva, díky zejména tomu, že Varšava je ve vysokém stupni městem národním (str. 21.).“

S takového stanoviska pohlížím na Varšavu také já, i dovoluji si jen k tomu poukázati, že právě mínění ruského spisovatele mohlo by mne — kdyby bylo potřebí — v mínění vlastním posilovati. Pan Michněvič udeřil zcela zřetelně na národnostní

stránku Varšavy, vytknul ji jasně a obhajuje ji. Proto žádný člověk není oprávněn spílati p. Michněvičovi, že chová se k „ruské myšlénce“ nepřátelsky, neb snad že chová se „neslovansky“. Nemám česť znáti p. M., ale dle všeho domnívám se, že je Rusem a ruským vlastencem od kosti a člověkem osvíceným. Neshoduje se s některou ruskou stranou (na kterou zjevně naráží), ale o nějakém protiruském stanovisku u něho nemůže býti ani řeči. Hádanka rozluštuje se v tom, že zachovávaje své ruské stanovisko neprojevuje hegemonismus a absolutní předpojatosť vůči Polákům. Tím více nespravedlivo jest osočovati Slovana neruského původu, dejme tomu Čecha, z „nepřátelství“ k Rusům snad proto jen, že smýšlení jeho více se blíží k náhledům p. M. než k náhledům p. K. Nezapomínejme, že oba jsou Rusy!

Tolik na srozuměnou těm, kteří při každém vlídnějším slovu o národních právech a losech v Polsce spatřují hned stanovisko „protiruské“ neb málo „slovanské“. Pánové, nebojte se o slovanství a dobré smýšlení k Rusku u těch, kteří zachovávají *slovanské stanovisko* netoliko k celému ostatnímu Slovanstvu, ale *také* k — Polsku!

Я — не полонофилъ и не панславистъ; я человѣкъ, который любитъ славянство, какъ такое, безъ гегемоническихъ тенденцій, предань его идеѣ и искренно желаетъ ея торжества, въ смыслѣ укрѣпленія самобытности всей славянской расы, во всѣхъ ея естественно-сложившихся видоизмѣненіяхъ. (Michněvič.)

Sprostivše se takto malého přívažku, na srdci našem spočívajícího, zveme již k nerušené procházce po Varšavě.

Varšava je téměř výhradně městem života a nejméně městem musejních skladišť a památností, kteréž prohlížejí se s katalogem v ruce podle čísel.

V tom smyslu je Varšava nepoměrně chudička, a kdož by se domníval, že tam najde vše, co skytají jiná velká města za sebe i za zemi, jejíž jsou ohniskem — mýlil by se. Poměry jsou takové, že Varšava plna je protiv, vyplývajících ze stavu nepřirozeného. Jest skoro víře nepodobno, že město tak veliké a čilé, čítající na 400.000 obyvatelů beze zřetelné míchaniny národností, tak málo může závoditi „památnostmi“ s jinými méně způsobilými a čilými městy střední Evropy. Marně sháníme se tam po přiměřených museích, veřejných institucích domorodého rázu, pomnících a jiných toho druhu projevech vlastního bytu. Chudoba tato přirozena jest jen za daných poměrů politických, kteréžto vtiskly na Varšavu pečeť téměř výstražnou. Teprve ve Varšavě pocítíme, jak ohromný význam má zemská samospráva ve státech skládajících se ze zemí, jež obývají různí národové. Velkolepé vymoženosti zemské samosprávy, která ve mnohých státech jednolitosť státního organismu nikterak neporušuje, ale naopak menší svou složitostí jen sílí, nedostává se Varšavě ve směru národním v míře dostatečné. Největšímu městu polskému popřáno jest rozvíjeti se jen soukromě, do žádných velkých podniků pouštěti se nemůže a drženo jsouc pevně v mezích podřízenosti

nesmí projevovati, k čemu je vlastní síly jeho pobádají jako těžiště a ohnisko polského království. —

Ve Varšavě padají do oka dva živlové, kteří od sebe jsou odloučeni jak oheň a voda. Přechodu, ani zdánlivého, není. Jest to organismus ruské vlády s centralisací v Petrohradě (vzdáleném od Varšavy 1050 verst) a polské soukromí, abych tak řekl, bez práva veřejnosti.

Vzájemný nepoměr obou těchto živlů vystupuje ostře vedle sebe, ale převaha „soukromého živlu bez práva veřejnosti“ je tak veliká, že živel druhý odehrává úlohu dosti nevděčnou. Na každém kroku pocifujete, že Varšavu skličuje jakási nevlastní a nepřirozená theorie čili system nepřizpůsobený místním poměrům. Theorie tato nechytá se skutečného života, který plyne přes ni kolem úskalí.

Dotknul jsem se prve chudoby, která se činí ve Varšavě zjevnou, tím však nebudiž míněno, jakoby Varšava snad neimponovala svým rázem velkoměstským. Naopak, „soukromý živel bez práva veřejnosti“ proniká tak mohutně přes upjatost v jistých mezích, že i nejedno sídelní město mohlo by záviděti velkoměstský ráz prvnímu městu „privislanskago kraja“. Projíždíme-li Varšavou, každou chvíli utkví zrak náš na mohutných budovách palácových, o nichžto zdá se nám na pohled, že nemohou býti ničím jiným, než nejspíše museemi, akademiemi a toho způsobu institucemi, aneb alespoň přítulky velkého historického významu. Tak smýšlejíce, v zásadě se skutečně nemýlíme, ale čas a neblahý jeho osud způsobily, že prvotní účel velké této části budov téměř úplně vzal za své. Vystěhovalo se a vyrazilo, co druhdy za těmito zděmi bylo domovem...

Královský zámek s mohutnou terrassou ku Praze obrácenou proměnil se v úřední residenci, pověstný palác „pod železnou střechou“ je rejdištěm červů starých akt, slavný palác Brühlovský (druhdy také residence markrabího Wielopolského), stal se úřadem telegrafním. Krásný palác zrušeného polského spolku přátel věd stal se útulkem ruského gymnasia, v paláci litevských velmožů Radziwillů umístěny úřady gubernátorské v paláci Tarnowských — Banka diskontová, v paláci Paců (Wart Pac palaca i palac Paca!) — okružní soud, v paláci Prymasů — škola junkrů, v paláci Krasińských — soudní úřady, v paláci Mostovských — rovněž, v domě sněmovních maršálků — tuším pivovar, v části paláce arcibiskupského — censura atd.

Podivná věc, jsme přivykli spatřovati v cizině tak zvané úřední budovy ve slohu převážně kommissním — ve Varšavě po výtce jinak! Mnohé residenční město nemá úřady své v budovách zevně tak okázalých.

Jmenovali jsme několik vynikajících budov, podlehlých během času vytknutým změnám. Z jiných budov, které by Baedeker uznal asi za zvláště hodné vyjmenování, připomínáme vedle kostelů, university (ruské) a divadla soukromé paláce ordinaci Zamoyských, dva paláce Potockých (hr. Augusta a hr. Stanislava),

Krasińských (s bohatou knihovnou), Uruských a několik jiných. Tím byli bychom z hruba hotovi se vším, co jednotlivě lze vytknouti, neboť několik velkolepých hotelů (Evropský a Brühlovský) a paláců millionových bankéřů (Kronenberga a Blocha) nelze počítati k budovám širšího interessu. Ostatně vrátíme se ještě k čelným jednotlivostem.

Ale vše to nezajišťovalo by Varšavě ráz velkoměstský a neimponovalo by tak, kdyby se k tomu nepřipojovala ještě ve znamenité míře vymoženosť soukromého rozvoje města samého. Tu již na váhu padá vydatně součinná a samobytná činnosť veliké massy civilisované společnosti, která dělá z Varšavy způsobem nejsoukromějším sídlo velkoměstské. Jeďte Novým Světem až k Ujazdovským aleím, s obou stran obstoupeným rozkošnými villami, nádhernou ulicí Maršálkovskou, hlučnou Senatorskou, zabočte do některé elegantní příčky, jako jest na př. Hoža, vstupte v pěkný slunečný den do Saské zahrady — a připomenete si v miniatuře některý bulvar pařížský a zahradu v sousedství Tuilerií. Nejen prosté zdivo v úhledných perspektivách a zeleň uměle pěstěná, ale hlavně život vše to obstupující přivede vás mimovolně k této připomínce. Schýlíte se ještě více k takovému mínění, překročíte-li prahy jinak němých domů; shledáte tam zobecnělý komfort velikých měst, počínající u schodiště až ku vnitřnímu zařízení bytů. (Mluvím ovšem o moderní části Varšavy.)

Rozhlednuvše se tak poněkud, nebudete již pochybovati, že ocitujete se v lůně společnosti, jejížto vnitřní podstata stačí na udržení mohutného proudu velkoměstského života, a jestliže snad postřehnete nějaké nedostatky, přičtete to na vrub ovzduší politické stísněnosti, která nedovoluje vždy rozvíjeti se volně ve všech směrech dle ponětí takového, jaké my máme o povolání velkých měst, poměru jich k zemi, národu a zejména o jeho manifestačních snahách kulturních, osvětových, národních.

Ve Varšavě vystřídá se rok s rokem a o Varšavě ve světě není téměř ani slyšeti. V ní nekonají se žádné zjevné okázalosti pronikající „životem bez práva veřejnosti", žádné sjezdy kromě „vlněných", žádné oslavy s prapory a hudbami kromě dní „galových", jen tak jednou za rok vystupuje Varšava korporativněji u břehu Visly kladouc na hladinu Vandiny vody staroslovanským řádem Wianky, neb súčastňujíc se nevinně processí o Božím těle, neméně nevinně koňských dostihů na Mokotovském poli a nejnevinněji „Fidlovačky" v Bělanech. A zemře-li tak ku příkladu Odyniec, soudruh Mickiewiczův, přibývá pohřbem den čtvrtý, jindy snad den pátý, šestý atd., který jednotlivé atomy velikého města k sobě sráží za jednou myšlénkou, modlitbou neb tužbou... Jinak plyne den za dnem beze všech veřejných osvědčení a okázalostí.

A přec... každý ten den všední, tak pilně střežený, aby ze své soukromé míry nevybočil, je malým dnem Paříže. Život i pod sítí vytryská a podobá se horečce skutečně velkého města — města milého, příjemného, jen a jen polského!

Abych byl spravedliv, nemohu ovšem zatajiti, že k okolnosti takové nemálo přispívá též neobyčejně výhodné geografické položení Varšavy v říši ruské. Kdyby byla Varšava zůstala Prusku, nevím, nevím, čím by dnes byla. Mám za štěstí, že nevlaje na zámku varšavském prapor pruský. Vytknu později zvláště, čím je Varšava Rusku povinna.

Co jsem výše pověděl o Varšavě, dotvrzuji ještě výrokem druhého ruského spisovatele, pana A. Miljukova, jenž ve své knížce „Лѣтнія поѣздки по Руссіи“ dí: „Nenajdete mnoho měst i za hranicemi, kde mohli byste zažiti tolik času příjemně, při nedostatku musei a gallerií, beze známých a společnosti, kořistíce takřka toliko z uličního života a nahodilých potkání a styků. V té příčině má Varšava málo soků“ (str. 239.).

K tomu dodávám prozatím jen, že Varšava má ve svém erbu — Sirenu! (Pokračování.)

---

# Michal Hórnik.

## Kus historie lužické práce.

Napsal A. Černý.

(Pokračování.)

### III.

(Povstání belletristického odboru a „Měsačného přidawku“. — Péče o jednotnou řeč spisovnou zvláště o sblížení s Dolnolužičany. — Založení „Lužičana“. — Pěstování vzájemnosti slovanské vůbec a s Dolnolužičany zvlášť — Strážce jazyka. — Ráz „Lužičana“. — »Katholski Posol“. — Velká reforma pravopisu. — Nepřátelství pro nový pravopis. — Zatímným redaktorem „Serbských Nowin“ a „Serbského Hospodáře“ — Red. kalendářů. — Žurnalistou.)

Až do let čtyřicátých neměli Lužičané žádného časopisu, jenž by pěstoval belletrii. Jakýsi pokus v ohledu tom, jedno číslo prvního srbského časopisu vůbec s názvem „Měsacne pismo k rozvučenju a wokřewjenju“, vydané v srpnu r. 1790. Šěrachem a Jankou, potkal se ihned na počátku s nezdarem. Více než číslo prvé, jež obsahovalo kromě předmluvy, některých náboženských otázek a krátkého popisu křepelky i malou povídku, počátek větší povídky a některé hádanky, nevyšlo, poněvadž vydávání časopisu zakázáno. Dejkův „Serski Powedar a Kurier“ (vydávaný 1809. — 1812.) neměl zábavného programu. Od zahynutí „Kuriera“ nevycházel tiskem žádný list srbský až do r. 1842., kdy Jan Petr Jordan počal vydávati svoji „Jutrničku“ (Jutničku), jež byla s počátku obsahu úplně zábavného a teprve později si počala i časových událostí všímati. Tu poprvé mohli vystupovati srbští pracovníci v belletrii, kteří až dosud neměli listu, v němž by své plody veřejnosti podávali. „Jutnička“ Jordanova tištěna jest přechodným pravopisem v kurrentě a psána pro lid. Ve druhém půlletí, když založil Zejleř „Tydźeńsku Nowinu“ s podobným programem, jaký „Jutnička“ měla, změnil Jordan list svůj na časopis

učený, jakým jest jeho „Serbska Jutnička“, ve druhém půlletí r. 1842. vydávaná. Té vyšly bohužel jen 2 sešity, v nichž mimo mnohé cenné práce vědecké vytištěn jest i překlad „Jaroslava“ z Rukopisu Královédvorského. Z této „Serbské Jutničky“, tištěné již pravopisem analogickým, byl by se jistě svým časem vyvinul pěkný list poučný i zábavný, o čemž není možno zde se rozepisovati. Nestalo se tak, čehož jen litovati nutno. Místo „Jutničky“ zaujaly nyní úplně „Tydżeńske Nowiny“, v nichž spojen úkol novin s úkolem časopisu zábavného — i časopisu strany evanjelické. Časem zvítězily věci časové nad belletrií i vyvinuly se z „Tydżeńských Nowin“ skutečné noviny, které belletrii jen pro příchuť pěstovaly. Skutečný časopis čistě belletristického a poučného rázu tedy ani v nich nepovstal. Podobný soud platí i o nové „Jutničce“, Kućankem r. 1848. jakožto „nowiné za podjanskich Serbow“ (= noviny pro katolické Srby) založené, ač ona dosti z oboru belletrie podala a tím, že některé články počala latinkou tisknouti, časopisem pro uvědomělejší třídy státi se slibovala. Zašla však již r. 1850. a tak i naděje v ni kladené byly sklamány. „Serbski Nowinkar“ (1848) a „Zernička“ nepodávaly ničeho z krásného písemnictví: prvý věnován pouze politice a poučování lidu, druhá pak náboženství (evang.). Jakousi náhradou za ztrátu belletristických „Jutniček“ byl od r. 1848. „Časopis Maćicy Serbskeje“, jenž kromě věcí čistě vědeckých i básně podával a podává. Ale jenom kromě vědeckých prací a pak pouze básně, nikoli povídky atd.

Tento stav věcí pozoroval dobře Hórnik i umínil si založiti Lužičanům časopis, jenž by o rozkvět domácího krásného písemnictví se staral, což se mu vskutku podařilo. Tím stal se otcem všech pozdějších, i nejnovějších belletristických listů srbských.

V prvém čísle „Serbských Nowin“ r. 1858., dne 2. ledna podává veřejnosti tento návrh: „Mnohý vzdělaný Srb by snad v naší literatuře působil, kdyby se plody jeho Musy v novém pravopise tiskly Pro takové Srby potřebujeme časopisu, jenž by, uprostřed mezi matičním ‚Časopisem‘ a ‚Srbskými Nowinami‘ stoje, aesthetickou zábavu poskytoval. Poněvadž se pak něco řádného jedině spojeným silám podaří, navrhuji důtklivě, aby se při Matici ještě belletristický nebo básnický (v nejširším slova toho smyslu) odbor založil... Orgánem tohoto odboru by byl 1. Časopis Maćicy, jenž podle programu ... i poetické práce uveřejňuje, a 2. ‚*Měsačny Přidawk*‘, jakýž chce zatím pan Smoleř [20]) k ‚Serbským Nowinám‘ přidávati. Nuže, srbští básníci... od pramenů Lubaty až k ústí Matnice, od Nisy až za Halštrov, sestupme se v pevnější svazek, bychom se ctí dále obstáli. Zvláště pak prosím, aby pp. S(eileř) v Ł(axu), Pf(ul) a B(ux) v D(rážďanech)... [21]) nejdéle za tyden svoje přistoupení

[20]) V poznámce praví k tomu Smoleř: „Milerád, jestliže spolupracovníci věrni zůstanou a navrhovatel podle slibu jako pomocník přistoupí.“

[21]) Uvádí ještě několik spisovatelů.

k takové sekci ohlásili a za dvě neděle některé písně a snad již hotové povídky a novelly podepsanému do redakce S. Now. poslati si neobtěžovali, aby se mohlo prvé číslo ‚Měsačného přidawku‘ koncem ledna vydati. Mnoho štěstí k novému roku a k novému životu. V Budyšíně, 1. ledna 1858.

Horjanski.“

Z uvedeného tuto návrhu (a z poznámky Smoleřovy) jest patrno, že Hórnik přednesl jej dříve ústně Smoleřovi a s ním se umluvil, co podniknouti. Oboje co Hórnik si přál, se vyplnilo: belletristický odbor i „Měsačny Přidawk“ založeny. Prvé číslo tohoto vyšlo dne 23. ledna 1858. jakožto příloha k „Serbským Novinám“ i nese v čele tento úvod:

„Již dlouho toužili jsme po tom, bychom mohli Srbům něco více v novém pravopise podávati a tím ku sjednocení dvojí literatury přispěti. Ale mezi ctěnými čtenáři ‚S. N.‘ jsou dosud mnozí, kteří latinskému písmu ve mládí svém se nenaučili a nyní ve dnech stáří již při německém písmě raději zůstávají. Bychom pak přece naší touze i přání čtenářstva našeho vyhověli, založili jsme tento Měsačny Přidawk a zůstavili ‚Serb. Nowinám‘ dosavadní formu i obsah. Belletristický odbor při Matici bude naše úmysly podporovati a všeliké povídky a pověsti, původní i přeložené zpěvy a písně, jakož i rozhled po literaturách slovanských a umění poskytovati. Přejeme si upřímně, aby naši čtenáři pěknou zábavu nacházeli a naši spisovatelé mnoho příspěvků nám zasýlali.

Redakce.“

Od té doby vycházelo každého měsíce číslo „Měs. Přidawku“ o 4 str. in quarto po dva roky. V něm měli Lužičané první ryze belletristicko-poučný list, ale hned list skutečně pěkný, obsahu pečlivě vybraného, formálně dosti pěkného i jazykově dokonalého. „Měs. Přid.“ působí jednotností svou zvlášť na čtenáře; ovívá nás zvláštní duch při probírání se listy jeho. Prvé číslo otevřeno překladem ody „Bóh“ z Gabriela Deržavina, jejž učinil Michal Hórnik, podepsav se pseudonymem svým Horjanski. Následuje počátek povídky od Milčana (Wawrika), bajka z lidu „Hólčik wje z liškami“ od M. Hórnika a „Słowjanski rozhlad“ od téhož. V druhém čísle jest původní báseň od Hórnika „Žarowanska rejwařka“. V jiném (7.) čísle prvého ročníku jest článek „Čorna Hora“ od Hórnika, opět v jiném „Bludźicy“ (= Komety) od Rostoka a „Žiwjenje mejskeho bruka“ od téhož. Tyto články mohou býti charakteristikou programu „Měs. Přid.“ Podával podle toho časopis ten básně původní i přeložené, povídky, pomníky národní poesie (pohádky, báchorky, bajky, legendy), ve druhém ročníku i články poučné z různých oborů (zeměpisné, zvl. národopisné, přírodopisné atd.), pak v každém čísle rozhled po životě slovanském. Mnoho psal do Přidawku Hórnik sám pro nedostatek spolupracovníků. Prosívalť často v listárně jiné spisovatele srbské o spolupracovnictví v „Přidawku“, ale prosby nenosily užitku. I ostrého epigramu za pobudku užil:

W a r y č z a n ě k o t r y c h
(Výmluva některých.)

Njewurěčujće so, kiž sće wótčinu hajili mužnje:
„Kupich wnukanču nětk, dyrbju ju wobhladowač;“
spěwarjo! Serbowstwi kiž prjed sće spěwali sławu:
„Žonu vzał sebi sym, wona mje wotdźeržuje;“
ně! Njech kóždy mi radšo wuznaje z prawdu a swěru:
„Dyrbju lěnjeho pasć, zapředźe hubu mi — pawk!“

Ale ani to neprospělo. V časopise čtou se stále táž nerůzná jména: Horjanski (Hórnik), H. Wólšinski (H. Dučman), M. Rostok, K. A. Fiedlef, Milčan (stud. theol. Wawrik z Miłoćic), Horisław (Mučink), J. Wjelan, B. Seiler a dr. Pful.

Vlastní list byl Hórnikovi ovšem vítaným prostředkem k šíření reformatorských názorů o pravopise. To již zevně a hlavně dokazoval tím, že tištěn byl pravopisem analogickým a písmem latinským. Článků samých, jež by se opravou pravopisu zabývaly, „Přidawk“ nemá — nebylť pro ně místa. Ale různých narážek dosti nalezneme. Tak v čísle 2. r. 1859 přeje si, aby nalezl „Měsačny přidawk“ ještě více odběratelů zvláště mezi učiteli a kněžími, kteří by se měli starati pilně o to, „by staré dva pravopisy — nerozum a zpátečnictví — Srby opustily“. Jinde opět horlí (č. 3.): „... Nelpěme více na zastaralé zásadě: ,Pro Srby je každá kniha dobrá, byť byla nekorrektná jako její předchůdcové.‘“ A na jiném místě (č. 4.): „... Vydavatelé nebo spisovatelé knih musí nyní něco více znáti, nežli němčinu, latinu, řečtinu nebo hebrejštinu! Se špatnými knihami se příště nespokojíme!“ Ke zprávě o maloruské jazykozpytné kommissi ve Lvově připojuje: „Tam (u Malorusů) rovněž taková nejistota panovala, ačkoli ne tak veliká jako u nás; nyní filologové vše nejisté přísným pravidlům podřídili. V Lužici podobným způsobem pracuje jazykozpytná sekce Matice i zasluhuje, aby se srbské knihy její ustanoveními vskutku řídily anebo po možnosti jim se aspoň blížily! Fiat!“ Ve zprávě o schůzi této sekce dne 5 října 1859, v níž zapředl rozmluvu o opravě starých pravopisů, píše: „Ale jest nutno takové kroky učiniti, aby se všeobecné přijetí a užívání nového, jedině rozumného pravopisu rychleji uskutečniti mohlo.“

Obzvláště oblíbené svojí myšlénce, sblížení s Dolnolužičany, péči věnoval. Hned v čísle 5. prvého ročníku otiskl svůj epigram:

D e l n j o l u ž i č a n a m.

Hajakow zaspanstwo drje prjed též zajało běše,
Nětk smy wocućili spěšnišo pokročujo:
n a s a s k u t k o w a n j e n o ž n a š e t r j e b a ć e z e z n a ć,
d h a t e ž p o s t u p i ć e, č e s t n i š o w o b s t e j i ć e.[22])

K němu učinil pod čarou poznámku: „Dosud nepozorujeme, že byste nás poznati chtěli, což mimo jiné toto dosvědčí: Zatím

[22]) Nás a činnosť naši Vám jen seznati nutno,
pak též rozvijete, směleji půjdete výš!

co naše ‚Serbske Nowiny‘ často již o Dolnolužičanech psaly, nenacházíme v ‚Casniku‘ za celý rok ni jediné vzpomínky na snahy Hornolužičanů, o nichž i cizozemské časopisy z dalekých stran zhusta rozpravy podávají, na př. ‚Pražské Noviny‘, ‚Lumír‘ v Praze, ba i sama ‚Russkaja Bjesěda‘ v Moskvě.“

Ob několik čísel podává jednu dolnolužickou báseň z ‚Casnika‘, aby právě hornolužické bratry své upozorňoval na jejich dolnolužické kmenovce. Báseň přepsal novým pravopisem a podle svých náhledů i návrhů hornolužickému nářečí přiblížil. Podobně uveřejnil ještě několik jiných básní dolnolužických ve svém časopise, aby ke pracím dolních Srbů poukazoval.

(Pokračování.)

## Slované v národní pověsti německé.

Napsal dr. Arnošt Kraus.

(Dokončení.)

### 2. Poláci.

V básni „Biterolf a Dietleip“ jedná se též o bojích Hunů proti Polákům. Jejich vévoda nazván tu dvěma rozličnými jmény; ve v. 1231. čteme:

Hornboge, von Pôlân der herzoge,
der was in vancnüsse dâ.

(H., vévoda polský, byl tu [na dvoře Etzlově] v zajetí.)

Tohoto „Hornboge“, což jest patrně jméno slovanské, jako Viclan, znají také básně „Dietrichs Flucht“ a „Rabenschlacht“ jakožto přítele Dětřichova.

Flucht. 5904. kumt von Pôlân ûz der marke
Hornboge der maere

(Z Polsky, ze země pohraničné přijde slavný Hornboge.)

Rabenschl. 46. Hornboge von Pôlân
sprach zem Bernaer
‚vünf tûsent recken ich hie hân,
daz sint allez degene maer
die wil ich‘ sprach der starke
‚iu ze helfe vüern ûf roemisch marke.‘

(H. pravil k Veronanu: Mám tu pět tisíc bojovníků, vesměs slavných reků, ty chci vésti vám na pomoc na hranici římskou.)

V boji pak velí třem zástupům:

Rab. 616. Hornboge volgten schoener schare drîe.

Na druhém místě v Biterolfu však jmenuje se kníže polský Herman, a vypravováno o něm:

3421. der künic ein ungetriuwen man
het, den vürsten ûz Pôlân,
dar schuof er sîne hervart.

(Král měl nevěrného mana, knížete polského; tam nařídil výpravu.)

Ale Poláci pomýšlejí na obranu:

> 3448. die Pôlân sazten sich ze wer.

Boj jest lítý:

> 3578. Biterolf der starke,
> eine gazzen er durchsluoc
> lanc unde wît genuoc
> al durch der Pôlâne her,
> swie vaste im waere ze wer
> der herzoge Herman.

(B. silný prorazil si cestu dost dlouhou a širokou skrze celé vojsko Polanů, ač velmi silně se bránil vévoda H.)

V boji se setká Bit. s vlastním synem Dietleipem, ale nepoznají se:

> 3648. er kôs für einen Kriechen
> den vil kindischen man:
> dô kôs für einen Pôlân
> der junge den alten.

(Považoval mladičkého muže za Řeka (roz. Slovana), mladý měl starého za Poláka.)

Slova „Kriechen“ je zde užíváno ve smyslu „Slovan“ jako často slova Riuze. Boj dopadl nešťastně pro Poláky:

> 3747. dô muoste ouch volgen mit im dan
> der herzoge ûz Pôlân
> wan er den sige dô hete vlorn.

(Tu musil jeti s ním také vévoda polský, neboť byl prohrál bitvu.)

Ale též ztráty vítězů jsou velké:

> 3767. ‚wol driu tûsent oder baz,
> die ligent in dem bluote naz
> die wir hiute hân verlorn
> durch der küenen Riuzen zorn
> und ouch von den Pôlân.‘

(Tři tisíce nebo více leží v krvi, které jsme dnes ztratili hněvem udatných Rusů a také Poláky.)

Rusové ve spojení s Poláky vyskytají se zde jako ve „Wenezlanu.“

Ani Poláci neznali turnajů; když se jedná o zmíněné vyzvání, praví Bloedel:

> 8275. ‚nu rîtâ edel Rüedegêr.
> wir Hiunen sâhen dôch nie mêr
> wie turnieren sî getân.
> die Priuzen und die Pôlân
> habent sîn selten iht gepflegen.‘

(Jeď [vyzvat na turnaj], my Hunové neviděli jsme ještě nikdy, jak vypadá turnaj. Prusové a Poláci nepěstovali ho.)

## 3. Srbové lužičtí.

I o těch se zmiňuje Biterolf: Králové rýnští dle rady Hagenovy mají také zváti:

5053. und ouch die wigande
dâ her von Ôsterlande
die ie nâch prîse wurben
die Durenge und die Surben.

(hrdiny ze zemí východních, kteří vždy toužili po slávě, Durinky a Srby.)

V boji pak:

10774. in strîte wurden vunden
die stolzen Mîssenaere:
von Surben helde maere.

(Tu bylo v boji zříti hrdé Míšňany, slavné reky srbské.)

O bojích proti Polabanům zmiňuje se báseň o králi Rotherovi. Tu praví Berchter ke králi:

474. ‚ich hete eilif sune hêrlîch;
der zwelfte hiez Helfricht
den santes du über Elve
mit vil grôzer menige.
dâ vôr er herverte
und manigen sturm herte,
dâ er die heidinen quelete
die sunder êwe leveten.
an gotes dienste wart er irslagen.‘

(Měl jsem jedenáct synů slavných, dvanáctý se nazýval H., toho poslal jsi za Labe s velkým počtem. Tam konal výpravy a tuhé boje bojoval, když dorážel na pohany, kteří žili bez víry. V službě Boží padl.)

Je patrně míněna křižácká výprava proti Srbům; zdali nějaká určitá výprava, snad z r. 1147, jak vydavatel básně, Rückert, myslí, nelze rozhodnouti.)

Když na konci této básně Rother poděluje své věrné lény — dává také země srbské:

4848. Plîsnin unde Surven
gaf hê zên grâven.

(Kraj Plisni a Srbsko dal deseti hrabatům.)

Ale R. rozdává i více:

4867. Dô heiz her ime gewinnin
den hêrren von Tengelingin.
unde gaf ime Ôsterîche,
her gaf ime wârlîche
Bêheim unde Pôlân
daz hê sich deste baz mohte begân.

(Tu dal zavolati pána z T. a dal mu Rakousy; dal mu opravdu Čechy a Polsku, aby tím lépe mohl žíti.)

## 4. Rusové a Lutici.

Jména Riuze, Rûze, jako Krieche, znamenají někdy Slovany vůbec:

Biter. 8052. er haete in alsô gerne
sam einen Riuzen erslagen.

(byl by ho zabil tak rád, jako Rusa.)

Rusové vystupují též na dvoře Attilově, aspoň dle „Nibelungů“:

Str. 1279. Von Riuzen und von Kriechen reit dâ manic man
den Poelân und den Vlâchen sach man swinde gân
— — — — — — — — — — — —

1280. Von dem lande ze Kiewen reit dâ manic degen —

(Rusů a Řeků jezdil tu mnohý — rychle uháněli Poláci a Valaši — ze země kyjevské jel tu mnohý rek.)

Často vystupuje v pověstech německých král ruský Hartung nebo Hartnit; jest patrno, že patří k nejstarším a nejvlastnějším osobám této pověsti. To přimělo Müllenhoffa, aby ve své mythologické úvaze, kterou uveřejnil v Zeitschrift für deutsches Alterthum XII., přisoudil tato jména nejen kmenu germanskému (Vandalům, Nahanarvalům), než i odkryl v pověsti starý germanský mythos o dioskurech.

V představě Němců nastoupili Rusové a Slované vůbec na místo bývalých národů východogermanských, a tak z králů vandalských stali se králové ruští, a i když pověsť z Nogardu (Novgorod) byla přenesena dle podoby jména do Gardy v Horní Italii, i tu Hartnitovi (Ortnitovi) zůstal aspoň ruský strýc (místo otce) nazvaný Ilias, což jest snad jednou z nejstarších zmínek o Iljovi Muromci, národním hrdinovi ruském.

Pověsti o Hartungech ruských jsou sloučeny s pověstmi o Luticích (Vlcích), udatném národu polabském, který, původně Veletabi jsa nazván, od své lítosti jméno obdržel.

Písně o tomto kmenu, o němž již Notker v X. stol. se zmiňuje, nezachovaly se v původním znění; byl však v polovici třináctého století sepsán dle nich staronordický román „Thidrekssaga“ anebo dle královského repraesentanta toho národa „Vilcinadaga“ nazvaný. — Saga vypravuje asi následující příhody: Král Vilcinalandu Vilcinus zplodil s mořskou ženou dva syny, obry, Wade a Nordian jmenované — Wadův syn je Wieland, znamenitý kovář, synové Nordianovi jsou čtyři slavní obři. (Kap. 18.) Říše Vilcinova obsahuje Švédsko, Gotsko, Jutsko, Vindsko, — lid prý nazván dle něho Vilcinamen. Nespokojen se svým majetkem, vypravil se proti Polsce; tu protivil se mu král Hertnit se svým bratrem Hirdirem. Vilcinus zvítěziv dobyl Smolenska, Kyjeva, Plocka a táhl konečně na Novgorod (Holmgard nazvaný dle starého jména od jezera Ulmenského, jak vykládá Müllenhoff, jinak Nogard), kde Hirdir padl (kap. 45.). Učiněn mír a říše ruská stala se poplatnou Vilcinovi (kap. 46.). Když Vilcinus zemřel, tu ihned myslil Hertnit na pomstu, a vytáhl z Novgorodu proti Nordianovi (kap. 47.), jenž byl poražen a ustanoven jarlem Sjaellandu; jeho říši obdržel Hertnitův syn Osantrix (kap. 48.).

Tím se octneme na půdě, kde i německé básně jeví známosť národa lutického. — Král Osantrix, něm. Oserich, jest i jim dobře znám. Bratr Osantrixův, Waldemar (Vladimír), obdržel Rusko a Polsku; třetí syn Hertnitův, Iljas, stal se jarlem Řecka; patřila jim, praví saga, skoro celá východní strana světa (kap. 49.). — Osantrix pojal za manželku Odu, dceru krále hunského Meliasa, při čemž ovšem s Huny přišel v nepřátelství. Po smrti Meliasa nastoupil vládu Attila, který se ucházel o Erku, dceru Osantrixovu („Helche, Oseriches kint“ v německých bás-

nich), a dosáhl ruky její lstí Rüdegerovou; v bitvě byl Osantrix poražen; když došlo k novým bojům, pomáhal Attilovi též Dětřich Veronský; jeden z reků jeho, Wittich, byl od Osantrixe zajat, načež dva hrdinové šli ho vysvobodit; jeden z nich, za medvěda přestrojený, usmrtil krále Osantrixe (kap. 123.).

Ale přes toto vypravování přináší saga i jiné zprávy o Osantrixovi. Císař Ermenrich dle rady zlého Sibicha poslal svého syna do země jeho, aby žádal poplatky, ale jarl Osantrixův ve Vilcinaborgu zavraždil jej dle návodu zlého rádce, načež se vypravilo vojsko proti Osantrixovi a v bitvé u Brandeburku padl král rukou Wolfharta, hrdiny Dětřichova, a následoval ho syn jeho, Hertnit (kap. 270.). — O tomto ději zmiňuje se i německá báseň Dietrichs Flucht, ač jinde není vypravován po německu:

2455. ez gewan künic Ermrîch
einen sun, der hiez Fridrîch,
den er sît versande
hin ze der Wilze lande.
dar an man sîn untriuwe sach.

Waldemar ruský (t. Holmgardský) vpadl na to do říše Attilovy (kap. 272.), mezi Huny a Rusy byla svedena ukrutná bitva (kap. 273), ve které. Attila byl poražen; zvítězil však později a zajal syna Waldemarova (276.), kterého později zabil Dětřich v souboji. Attila vpadl pak do Ruska a dlouho obléhal Plocke; v hrozné bitvě padl Waldemar rukou Dětřichovou, a Attila učinil jeho bratra Irona jarlem Ruska (291.)

Saga vypravuje pak ještě o bojích krále Hertnita, jehož manželka Ostacia byla velkou kouzelnicí, a sama v podobě draka bojovala,[1]) a dodává, že jest o Hertnitovi ještě velká saga.

O Hertnitovi lampartském, nahoře zmíněném, vypravuje báseň Ortnit; tento král jede na východ vybojovat si ženy, strýc jeho, Ilias ruský, jest jeho rádcem:

11. dô sprach von den Riuzen der künic Yljas,
wan er dâ nâch Ortnîden der tiwerste was.

Pět tisíc rytířů vede mu na pomoc a nese korouhev vojska; rozzloben ztrátou svého lidu, stane se nemilosrdným, obyčejně je nazván „der Riuze".

Hertnita zná i dvorský básník, Konrad von Würzburg; vypravuje v „Engelhardu" o turnaji, ve kterém jedné straně velel král škotský:

2690. von Riuzen künic Hertnît
geschicket was inz ander teil.

V „Dietrichs Flucht" pomáhá Dětřichovi:

5906. iu kumt Hiuzolt von Priuzen
und Hertnît von Riuzen.

a v patnáctém století úvod k výtisku „Deutsches Heldenbuch" zná „Künig Hartung auß rüssen lant".

[1]) Pověsť připomíná poněkud vypravování o Strabovi u Dalimila.

O Rusech v jiném smyslu mluví někdy báseň Wolfdietrich:

D. VI., 1 dô reit Wolfdieterich umb daz mer hindan
biz er zen wilden Riuzen in die gegene kam
an dem vierzehenden âbent vür Büden ûf den plân.

(Tu obejel W. moře, až přišel k vzdáleným Rusům, před Vidín na rovinu, čtrnáctého večera.)

O oblíbenosti písní o Rusích a Luticích dává svědectví stesk básníka Marnera, který pěje:[3])

Singe ich den liuten míniu liet,
sô wil der êrste daz
wie Dieterich von Berne schiet,
der ander, wâ künc Ruother saz.
der dritte wil der Riuzen sturm, der vierde von Eckardes nôt,
der vünfte wie Kriemhilt verriet.
dem sehsten taete baz
war komen sî der Wilzen diet.

(Zpívám-li lidem písně své, tu chce první tu, jak Dětřich uprchl z Verony, druhý, kde sídlel král Rother, třetí chce boj Rusů, čtvrtý o boji Eckardově, pátý, jak Krimhilt zradila [své bratry]; šestému by bylo příjemněji [slyšeti], kam se poděl národ Luticů.)

Zde přičítány pověsti o Rusích a Luticích, zvláště o pádu krále Osericha a zničení říše po jeho smrti, nejoblíbenějším básním německým z oboru pověsti národní. V tom, co Šafařík v Slov. Starožit. napsal více o Luticích v německé pověsti, kde nejen celý rod Wulfingů (Vlkovců) pojal za překlad jména Vlci, než i kmen Walsingů dle jediného čtení rukopisného ztotožňoval s historickými Lutici, nemohu prozatím tohoto velkého učence sledovati. Při nejmenším pěvci a romanopisci germanští při těchto vypravováních ani netušili, že básní o Slovanech.

## 5. Bulhaři.

Báseň „Wolfdietrich" zná Bulhary; vypravujeť o králi řeckém:

A. 2. Im dienten durch Kriechen der Bulgerîe walt

(Jemu sloužily lesy bulharské v Řecku.)

Naznačení Bulharska slovem „walt", „nemus Bulgarorum" jest i jinak dosti obvyklé, jako v „Herzog Ernst".

1845. durch den walt der Pulgerîen —

Ve „Wolfdietrichu" jest vévoda Bulharska Baltram (166, 190.), jediný, který se ujímá před soudem nevinného Berhtunga, svata svého.

## 6. Pomořané.

Biterolf 4021 der ervaht Etzeln sît ein lant
daz ist Pommorân genant.

(tento rek [Dietleip] vybojoval později pro Etzla zemi P. nazvanou.)

---

[3]) von der Hagen, Minnesänger II., 175.

## 7. Prusové.

Tento národ litevský považován v básních středověkých za slovanský. Boj Etzlův proti Prusům líčí „Biterolf“. Nejdříve táhnou proti nim Rüdeger a Biterolf.

V. 1388. Sîner liute wênic was genesen
vor einer stat dâ man streit
als uns daz buoch hât geseit.
diu stat diu lac durch Priuzen lant.
si was Gamalî genant
vil türne hete se unz in daz mer.

(Jeho lidí málo zůstalo na živu před městem, kde bojovali; město leželo v Prusku a jmenovalo se G.; mělo mnoho věží až k moři.)

Jméno Gamalî zdá se býti vymýšleno; Biterolf a Rüdeger jsou zajati; tu král sám táhne proti Prusům a obléhá město po čtyři léta. Pak se poštěstí Biterolfovi, vykopati ze své věže chodbu až tam, kde spí král pruský, kterému uděluje básník slovanské jméno:

1478. Bodislau der künic hiez
daz in ie genesen liez
Biterolf. dâ er in vant.
dar umbe lie des heldes hant
den künec sînes tôdes vrî,
daz im lac beneben bî
daz aller schoenste windisch wîp
diu ie gewan den ir lîp.

(B. se nazýval král, že Bit. ho nechal na živu, když ho nalezl, to proto učinil, že vedle něho odpočívala nejkrásnější slovanská žena, která kdy přišla na svět.)

Byla prý tak krásná:

1647. an einem buoche hôrt ich lesen
daz neheiniu schoener waere
von windischer diete —

(Z knihy jsem slyšel předčítati, že žádná nebyla krásnější v slovanském lidu.)

Král pruský smířil se s Etzlem prostřednictvím Rüdegera, a musil pomáhati ve válce proti Polákům.

Jiného krále pruského Hiulzolt, poznali jsme vedle Rusa Hertnita jako pomocníka Dětřichova. Úvod „Heldenbuchu“ zase dle „Růžové zahrady“ vypravuje o obru Šrutanovi: „Schrûthan ein ryß dem waren die preüssen bisz an das mör vnderthan.“

V básni „Virginal“ pak čteme:

623. und waerens joch von Sahsen
oder von Priuzen her bekomen

(byť byli přišli ze Sas aneb z Pruska).

Jelikož Sasové byli pověstni svou lítostí, dle toho místa podobné pověsti Prusů se musíme domysliti.

Těmito „nevlastními“ Slovany končíž naše sestavení.

---

# Josef Feďkovič a jeho literarní význam pro rakouské Rusíny.

Napsal K. B. Kadlec.

(Dokončení.)

Od r. 1861. do 1867. psal Feďkovič neustále. Již r. 1862. vydal Bohdan Dědický prvou sbírku jeho básní a napsal k ní předmluvu, jakož i vytiskl autobiografii básníkovu. Sbírka ta, obsahující dumky, zpěvánký, ballady a pověsti, rozebrána ihned. Mnohé ze krásných těch písní líbily se tak, že je domácí hudebníci uvedli v hudbu a učinili je tak bezprostředním majetkem národa. Tichá resignace vane z oněch písní, z nichž nejvíce dojímají písně vojenské, prodchnuté hlubokým smutkem nad neštěstím stavu vojenského a nad ztrátou krásných hor huculských. Vida, že osud se změniti nedá, nalézá huculský vojín útěchu v národních písních, pláče touhou a posíliv se písní národní, kráčí na bojiště, jak mu velí povolání a osud. V daleké cizině vzpomíná si v noci na své příbuzné, na dobrou matičku, která mu píše, jak jest jí v horách zima, jak jí nemá kdo naštípati dříví, vzpomíná na bratry a sestry, jež tak miluje, a nemoha ve dne na ně mysliti, oddává se jim celou duší v noci nebo na stráži, kdy si může v samotě zaplakati. Ve dne by se ani neslušelo na huculského vojína, aby lkal po způsobu žen. „Pochod do Italie“, „Nocleh“ (prvá jeho báseň), „Ve Veroně“, „Druhové“, „Vidění ve snu“ a j. básně líčí nešťastný stav huculského vojína velice mistrně a poeticky. Jaký div, že, přečet tyto písně, napsal ve své předmluvě k nim B. Dědický: „Ze středu rusínského národa, z rodiny bukovinských horalů, poetickou náladou ducha velice obdařených, zjevil se nám pěvec, samorostlý genius lidové poesie, který jako fenix na protějším konci Malé Rusi vyletěl z rodných hor, aby novým životem zazářil nad zbytky popela, v nichž nedávno složeny posvátné ostatky Tarasa Ševčenka.“

V čas své vojenské služby seznámil se Feďkovič též blíže s Uhlandem a Schillerem a přeložil z nich některé básně. — Avšak básně nezpůsobily mu onu slávu, které nyní požívá. Srovnávalť Dědický Feďkoviče ve předmluvě ku sbírce jeho básní se Ševčenkem, čímž se stalo, že nadaný básník chtěl ospravedlniti výrok Dědického, počal Ševčenka studovati a zabral se do čarovné jeho poesie tak, že podlehl úplně dojmu onomu, a mnohé básně jeho pozdější byly téměř jen ohlasem písní Ševčenkových. Básně ty vydával pod pseudonymy Hucul Nevir nebo Juryj Horodenčuk. Tento ráz nese 2. a 3. svazek poesií Feďkovičových, vydaný Biłousem r. 1867. v Kolomyji. Jiné jeho básně, v nichž se jeví samostatnějším a originalnějším, jsou však plny jakéhosi mysticismu. Vycházely od r. 1862. v periodických listech, vydávaných Ukrajinomily, jako „Večornyći“, „Nyva“, „Meta“ a „Pravda“. Ve Večornycích vyšla též roku 1863. část nevytištěné dosud

básně „Novobrančyk". Jmenované časopisy přinesly též prvé povídky Feďkovičovy, a ty mu hlavně získaly a pojistily na dobro slávu literarní. V povídkách oněch líčí hlavně život Huculův, z nichž sám pochází, seznamuje nás s jejich mravy a obyčeji, jakož i všemi životními poměry tak podrobně, jasně a věrně, že vidíme všechny osoby jako živé před sebou. Ve předmluvě ke povídkám Feďkovičovým praví Dragomanov (který je spojil ve sbírku a r. 1876. vydal v Kyjevě pod názvem „Povisti Osypa Feďkovyča"), že v nich autor maluje život huculského sedláka tak znamenitě jako Turgeněv velikoruského, Kvitka a Marko-Vovčok ukrajinského, Auerbach německého a George Sand francouzského. Všechny jeho povídky jsou, jak jinak ani býti nemůže, samostatnými, originalními plody básníkovými, jakých nebylo ani dříve ani později v haličskorusinské literatuře. Co jim pak dodává zvláštní ceny, jest také řeč, kterou jsou psány. Kratinké slovo stačí často básníkovi, aby vzbudil ve čtenáři náladu žádoucí, jednoduchá otázka nebo poznámka odhalí nám zhusta duši osob jednajících. Jedno však bude západnímu Evropanu v povídkách Feďkovičových zajisté podivným. Míním onu přílišnou citlivosť a jakousi měkkosť, zkrátka převahu lyrického živlu ve povídkách básníkových. Již ta řeč, plná zdrobnělých slov, nezvyklých uchu západoevropskému, zdála by se snad titěrnou. Avšak všechny ty vlastnosti souvisejí velmi dobře s veškerou povahou Malorusův, jichž poetická, druhdy až sentimentalní povaha jest příliš známou, než aby se zvláštní ráz povídek Feďkovičových připisoval pouze jemu na vrub. A zvláště Huculové, figury jeho povídek, jsou jakožto málo vzdělaní lidé vesničtí dobře líčeni s povahou trpnou, kterou se ostatně vyznačují Malorusové všichni. Literatura rusínská jest vůbec literaturou utrpení, ať již utrpení schopného ještě energie (jako vidíme na Ševčenkovi, mstiteli křivd páchaných na Malorusech), ať utrpení malátného (jakým se zvláště vyznačují plody Osnovjaneňkovy). Onen ráz povídek Feďkovičových, který by se mnohým zdál výsledkem jakéhosi idealisování, jest vlastně čirým realismem, reprodukujícím jen to, co vskutku existuje. V tom se tedy výtka nějaká povídkám jeho činiti nemůže.

Sbírka povídek Feďkovičových vydaná Dragomanovým obsahuje jedenáct překrásných prací, jež by byly ozdobou i těch nejlepších literatur evropských. Ačkoli se těžko rozhodnouti, která by byla lepší, pokládáme přece za nejznamenitější „Beztalanne zakochanė" (Nešťastná láska), pak prvou „Ljuba-zhuba" a Strilećj. Všechny tři jednají o nešťastné lásce. Prvá, ze všech nejdelší, končí se smrtí dvou bratří, kteří se oba zamilovali do spanilé Kaliny, mladší však tajně, tak že se o jeho lásce ani nevědělo. Starší se s Kalinou ožení a vede si ji již domů. Mladší namíří a zastřelí bratra, jakož i sebe. Smrť mladšího (Vasila) zdrtí sestru básníkovu, která Vasila miluje, na dobro. Za nějaký čas umře i ona v náruči milujícího ji bratra. Povídka tato vyniká zvláště výtečným líčením života huculských mladíků, jmenovitě pak po-

písem originální slavnosti huculské slavnosti „chrámův“. Ve povídce „Strilećj“ rozvádí spisovatel větu, že sňatek se vdovou nikdy není šťastným. Mají Huculové přísloví: „U vdovyci čary na polyci“, a tomu věří tak, že zabraňují svým dětem bráti si vdovu za manželku. Podobnou látku má i „Pisnja molodecjka“. — Beztalanne zakochanĕ jest pravou perlou celé sbírky; spojujíť se v ní všechny přednosti spisovatelovy, ač patří mezi povídky nejkratší. (Povídky Feďkovičovy jsou ostatně všechny krátké, některá nemá ani 3 stránky, nejdelší pak stránek 30.) Dikce básníkova jest tu náramně poetickou a obratnou, obsah velice úchvatným. Příroda hraje v povídce této velikou roli, téměř jako u Lermontova. Obsah: Stará Hrebenycha má hezkou dceru Olenu‘ do níž se zamiluje rovněž tak švarný „parubok“ Todir Duhajův, ačkoli se milenci svou povahou dobře nesrovnávají. Láska jejich nebyla po chuti staré Hrebenyše, přátelící se s čarodějnicí Ciji a vdávající svou dceru za Uhrinčukova Mitru. „Todir jde nad Dněstr a hraje si na píšťalu. Hraje, a drobné slzy ho jen oblévají.“ Přijde domů a slyší, že u nich byla Olena zvát ho na svou veselku s Uhrinčukovým Mitrou. Ustrojil se hezky, poceloval matku a pozdraviv bratra, tušícího nějaké neštěstí, odešel. „Plyne Dněstr, tichý jako ten rusínský národ, široký jako jeho Dumka, hluboký jako jeho rány. S oné strany jest Halič, s této Bukovina. Večer byl tichý. Ve chreščatyckém monastýru zvonili na večerní služby boží, měsíc pomalu vycházel. Vyšel, zasvítil, zaleskl se, celou Bukovinu zlatem polil. Slavík pěl v luhu... Po vysokých a širokých Dněstrových březích rozprostřela se hedvábná tráva mladinká, a po ní chodí hoch krásný — překrásný, chodí a hraje na píšťalku. Byl to Todir. Hrál dlouho — napřed vesele, že to až srdce trhalo, na to pak zase smutně, bolestně. Na břehu stál bílý kámen; sedl si na ten kámen, položil klobouk a píšťalu vedle sebe na pažit, sklonil hlavu na ruce, zamyslil se. A z vesnice bylo slyšeti hudbu, která hrála u Oleny na veselce. — „Co jest ten svět, co jeho víra, co jeho láska, co jeho osud? Svět — Dněstrova vlna! víra — ten šum, který na kamení povstává; láska...“ Nedořekl... Druhého dne našli jen klobouk na břize a píšťalu.

Přeložili jsme schválně úryvek z této Feďkovičovy povídky, by laskavý čtenář nejraději sám posoudil veliký talent spisovatelův. Velmi pěkná jest též povídka „Pobratim“, o níž se však zmiňovati nebudeme, jelikož „Slov. sborník“ přináší její překlad. Jiného druhu jest „Opryšok“, psaný s jakýmsi nádechem humoru a vesele také se zakončující. V „Safatu Zinyči“ a „Taljance“ odehrává se děj mimo Bukovinu a sice v čas vojenského tažení. V každé povídce mohli bychom něco znamenitého vytknouti, hodlajíce však s některými z nich českého čtenáře seznámiti, odkazujeme jej raději na překlad oněch povídek.

O výtečnosti povídek Feďkovičových svědčí ostatně i to, že byly přeloženy do srbštiny a polštiny, jedna pak r. 1886 i do češtiny. „Opryšok“ a „Beztalanne zakochanĕ“ vyšly r. 1868 v srbském

časopise Vila, polské pak překlady vydány ve Kurjeru Lvovském a ve varšavských polských dennících. Do češtiny přeložená Vlaška vyšla v Nedělních Listech, příloze Hlasu Národa.

Feďkovič se pokusil i ve dramatické literatuře. Napsal totiž kolem r. 1870 původní tragoedii ve 5 dějích pod náslovem „Oleksa Dovbuš", kterou dovolilo lvovské místodržitelství provozovati teprve r. 1877, avšak s tou změnou, že v celém textě bude položeno místo „jesuita" — „dvorský sekretář" a místo „Ljach" — „pán", a mimo to vyškrtlo některé dialogy. Děj této tragoedie čerpán ze života huculských hajdamákův minulého století. Přes to, že jest drama ono slabším plodem Feďkovičovým, a vytýká se mu jakási nepřirozenosť osob v něm vystupujících, libí se stále rusínskému obecenstvu. Kromě toho napsal drama „Strylanyj chrest" a přeložil volně ze Shakespeara: „Jak kozám rohy nasazují." V rukopise pak chová mnoho ještě nevydaných spisův, jako melodramata „Mazepa", „Kormanyč" a j.

Feďkovič náleží vůbec ku nejplodnějším spisovatelům rusínským, a jest jen litovati, že sám mnoho svých plodů zničil. Mnohé jeho práce ztratily se opět v rukou cizích; v rukopisech u cizích lidí se nacházejí ještě jeho básně „Novobrančyk" (část její vyšla r. 1863. v časopise „Večornyći") a „Lukijan Kobylycja.[2]) Archiv spolku Prosvita pak chová od Feďkoviče rukopis překladu Shakespearova Hamleta.

Jakožto zajímavosť uvádíme, že za svého pobytu při Prosvitě vydal Feďkovič 6 knížek pro lid, z nichž „Farmazony" jsou napsány s velikou routinou. R. 1882 dal pak v Černovicích vytisknouti sbírku německých básní lyrických pod titulem „Gedichte eines Uzulen", kterou vstoupil i mezi básníky německé.

Jak jsme svrchu pravili, upadl Feďkovič po svém návratu ze Lvova v úplnou téměř apathii a přestal psáti. Teprve po vydání svých německých básní a po založení politickoliterarního časopisu, jejž počal vydávati pod názvem „Bukovina", rozvinul opět čilejší život a bojuje nyní ve svém listě za právo utlačovaných svých rodáků bukovinských. Od doby té vyšlo opět několik jeho básní a povídka „Dnistrovi kruči" (strmé břehy).

Význam jeho pro rakouské Rusiny sluší hledati hlavně v tom, že on jim prvý ukázal, jakým by měli psáti jazykem, a zároveň je přesvědčil o tom, že rakouští i ruští Rusíni jsou národ jeden; pro bukovinské pak Rusíny jest důležitým tím, že vydává časopis hájící zájmy bukovinských Rusínův a křísí zároveň své krajany k novému životu. Nepřejeme rakouským Rusínům nic více, než aby měli ne jednoho, nýbrž celou řadu takových Feďkovičův, a pak se jim povede lépe.

---

[2]) Právě při psaní tohoto článku dočtli jsme se v petrohradském „Kraji", že sborník vydaný Vasilem Lukičem ve prospěch poškozeného požárem stryjského kasina bude obsahovati mimo jiné práce rusínských spisovatelův i báseň Feďkovičovu „Lukijan Kobylycja".

# Návštěva Jasné Poljany.

(Statek hraběte Lva N. Tolstého).

Napsal G. P. Danilevskij. (1885.) Přeložila Klára Špecingrová.

Bylo to minulého podzimku. Počasí bylo teplé, tiché. Lehounké, bílé obláčky řídly a mizely nad zelenými chlumy, dolinami i žloutnoucími lesy krapivenského újezdu tulské gubernie. Slunce vycházelo. — Bylo poledne dne 22. září.

Rychlé vozy kurské dráhy nedojely do Tuly, ale zastavily se na dvě minuty u stanice Jásenky. Vystoupil jsem z vozu a přesedl do tarantasu.

Každý, komu drahým jest jméno nejmilovanějšího z ruských spisovatelů, tvůrce „Vojny i Míru“ i „Anny Kareniny“, pochopí, s jakými pocity jsem spěchal navštívit pána Jasné Poljany, byv k tomu cestou telegramem od něho poslaným vyzván.

Cizozemci, zvláště Angličané, se zvláštní láskou vítají zprávy a popisy bydlišť a domácností svých spisovatelů, umělců a různých u veřejnosti působících osob. V „Graphicu“ v „Illustrated London News“ i jiných časopisech ještě najdeš výtečné rytiny i opisy vesnických obydlí Tennysona, Dickensa, Gladstona a Waltera — Scotta, Col inse i jiných. Tam nejsou vyobrazeny pouhé „pracovny“, „přijímací pokoje“ a „jídelny“ vzácných sluhů Anglie, ale i místečka jich zamilovaných procházek, lavičky pod milými stromy, vyhlídky na pole a jiné. Musíme jen litovati, že naši umělci nezobrazili dosud ruské společnosti bydliště a majetky Gogola, Aksakových, Ostrovského, Chomjakova, Grigoroviče, Feta, L N. Tolstého i druhých. To člověku tak mimochodem napadne při návštěvě Jasné Poljany.

Jeda do místa tohoto, nevolky jsem si vzpomněl i na tu okolnosť, na ty různé hlasy a sobě odporující povídačky, které poslední dobou vznikly o hr. L. N. Tolstém a nejen ve společnosti, ale i v tisku. Ještě nedávno, v létě r. 1884, vyšla ve prospěch literárního fondu korrespondence Turgeněvova — a tu všickni v rozpacích čtli úchvatné; dojímavé psaní, kteréž psáno bylo krátce před smrtí spisovatele „Šlechtického hnízda“ tužkou ke hraběti L. N. Tolstému. Umírající Turgeněv obracel se k tomuto (v červnu r. 1883 z Bougivalu) s tak záhadnými, posledními slovy:

„Milý a drahý Lve Nikolajeviči! příteli můj, vraťte se k činnosti literární!... Příteli můj, velký spisovateli ruské země, vyslyšte prosbu moji.“

Různé ty povídačky a úsudky o hraběti L. N. Tolstém vzrostly, jak známo, konečně i v samé legendy. Cizí časopisectvo a tisk vůbec chytil se toho všeho a šel ještě dále. V jednom sešitu známého pařížského časopisu „Le Livre“ (N. 70, 1885 str. 549) objevila se dokonce i tato strašidelná zvěsť pod záhlavím „Rusko“: „Tvrdí se, že se hrabě Lev Nikolajevič Tolstoj zbláznil, a že musí býti nyní stále střežen.“

Mezi jiným tvrdí mnozí, jakoby byl L. N. Tolstoj zahodil již péro spisovatelské, a jakoby se nyní úplně zabýval prací obuvnickou a krejčovskou atp. atp.

Nám Rusům není již podobné tvrzení o lidech „samostatných, o lidech silného rozumu, kteří již přestáli duševní zápas a boje", novinkou nebo vzácností. „Million soužení" Čackého končil známou scenou:

„Že pozbyl rozumu? – Vím, slyšel jsem, mám v mysli!
Jak bych to nevěděl? to příkladná věc byla...
Vzali jej, v žlutý dům a v okovy jej dali!
Ach Bože! Právě zde v té komnatě byl, zde...
Tak snad mu přec zas pouta sňali!"

Pamatuji se, že jsem jel pod vlivem podobných lživých pocitů jedenkráte s nebožtíkem O. M. Bodjanským na návštěvu ke Gogolovi. O tom však až po druhé. Musíme doufati, že ona známá ostrá episoda ruské kritiky vůči Gogolu v letech padesátých za přičinou jeho „Dopisování s přátely" bude jednou na novo přehlednuta i posouzena jinými, klidnějšími a méně vášnivými „přísežnými" kritikáři.

Ta dávná rozhlašování o Gogolu jakož i o Čaadajevu jsou ve skutečnosti touže tragikomikou Čackého.

Není divu, že se zlé ty předsudky dotkly i nynějšího, v pravém smyslu slova našeho ruského spisovatele.

* * *

Skotačiví, tlustí koníci, rachotíce rolničkami, uháněli s chlumu do chlumu, mezi strništi i svěžím ozimem, na kterém se pásly ovce i skot.

„Co jest to za vesničku?" — ptám se cestou kočího.

„Kočaki".

„Poměščíků?"

„Kupců."

„A tam v dáli, ta vesnice na návrší? Čí jest onen dům za lesem se zelenou střechou?"

„To jest Jasná Poljana... dům hraběte Lva Nikolajeviče." Tarantas, seběhna na silnici, jel širokou cestou dále.

* * *

Povím také několik slov o svém prvním setkání s hrabětem Lvem N. Tolstým. Seznámil jsem se s ním v Petrohradě koncem let padesátých v rodině jednoho známého sochaře. Tehda byl spisovatel „Sebastopolských povídek" mladým a statným důstojníkem, vrátivším se právě do Petrohradu. Jedna z jeho dobrých podobizen z té doby jest umístěna v známé skupině Levického, kdež s ním zároveň zobrazen jest: Turgeněv, Gončarov, Grigorovič, Ostrovskij a Dražinin. Jak se pamatuji, vešel tehda hrabě Tolstoj do salonu domácího pána, když se předčítal právě vyšlý

nový spis Hercenův. Postavil se tiše za křeslo čtoucího a dočekav konce čtení, začal nejprve zdrželivě, pak ale tak rozhořčeně a směle horliti proti Hercenovi i proti obdivovatelům jeho básní, mluvil tak vroucně a přesvědčivě, že jsem pak od doby této nikdy spisy Hercenovy v rodině této neshledal. Dlužno připomenouti, že tento úsudek byl dříve pronešen, než se ještě ruská společnosť (a konečně i Hercen sám) sama ve mnohém změnila z klamu vyvedla a již nevěřila tomu, čemu se dříve zrovna kořila.

A ještě jeden případ různého mínění L. Tolstého mi napadá — ve kterém se zase lišil od všech autorit tehdejšího času, a kdež se stal opět vítězem. To bylo asi před desíti lety.

Koncem let šedesátých, počal po částkách vycházeti v „Ruském Věstníku" (později o sobě též vydán) znamenitý román hraběti L. N. Tolstého „Vojna a mír". Brzy po tom objevil se ve „Vojenském Sborníku" rozbor tohoto spisu z péra A. S. Norova pod záhlavím: „Vojna a mír, 1805.—12., se stanoviska historického a dle vzpomínek účastníka." Když jsem r. 1868 na podzim přijel do Petrohradu, navštívil jsem též v Pavlovsku A. S. Norova, u kteréhož jsem byl krátce před tím sekretářem. Pročetl mně svůj rozbor o románu hraběte L. N. Tolstého.

Já byl arciť unešen přednostmi románu a proto jen s hněvem jsem čtení naslouchal a hádal se s A. S. Norovým skoro za každou jeho poznámkou. Norov na mé odpovědi odvětil takto:

„Já sám byl též očitým svědkem borodinské vojny a také jsem viděl ty obrázky — tak nepravdivě zobrazené hrabětem Tolstým — a nikdo mne v opaku tvrzení mého přesvědčiti nedovede. Já, jakožto pozůstalý svědek „Vlastenské vojny" nemohl jsem dočísti románu bez uražení svého citu slovanského, tohoto, který chce ještě slouti historickým."

Na to jsem odpověděl Norovu, že nemusí právě očití svědci býti vždycky nejlepšími vypravěči, že ti, kteří po nich opisují, a třeba by to románopisci byli, mívají přístup k jiným všestranným a různým pramenům, a že ostatně umělecká pravda díla hraběte Tolstého dokonce nezávisí jenom na tom, stála-li ta či ona kolonna, v době spisovaného boje na pravo nebo na levo od plukovníka atd. atd.

Norov narážel hlavně na jedno místo v románu.

„Hrabě Tolstoj —" pravil ke mně, „vypráví jak kníže Kutuzov, přijímaje v Carově-Zajimišči armádu, více se bavil čtením románu Genlisové: „Les chevaliers de Cygne" než doklady generálního dozorce. A může-li člověk uvěřiti, že by Kutuzov, vida před sebou armádu Napoleonovu, a hotově se dáti se s ní do hrozného boje, měl času nejen na čtení romanu Genlisové, ale vůbec již jen naň pomyslit?" (Pokračování.)

# O volbě krále Zikmunda polského.

## Diarium sub Rudolfo rege od Bydžovského Marka z Florentina.

(Pokračování.)

Arcibiskup pak čtyry osoby přednesl vůbec na sněmě pořádném, Piasta Moskvu, Rakušana a Šveda toto dokládaje, že by nerad chtěl s Němcem domův se navrátiti a když byl od hraběte z Gorky tázán, to že-li by pod jménem Němce mínil Švédu, odpověděl tak mi se vidí, že jest ten z polské krve pošlý [. . . .] 4. dne měsíce srpna arcibiskup Gnesnenský a jiní biskupové (kromě Kyjovského) a páni přední, kteříž neměli k Maximilianovi žádné chuti zanechavše hraběte z Gorky a Zborovských do druhého kola anebo sněmu, kdež kancléř, maršálek a jiní přední senatorové byli, Šveda za krále volili a okolo poledne jej i vyhlásili. To slyše hrabě z Gorky, Zborovští a kteří se jich přidrželi, hned tomu odpor učinivše, sešli se, a tu společně také Maximiliana za krále vyvolili a ten dekret, jímž Kryštof Zborovský z země vypovědín byl, v nic obrátiti, kterémužto v nic obrácení toho dekretu ti kteří Švedu volili, hned sou psaním svým odpor vložili. Někteří pak z Litvy také nechtějíce míti Maximiliana volili Moskvu a hned na zajtří z počtu svého odeslali k Zborovským palatinům Trocenského Jana Lebovického a místokancléře Lva Zaffia jich napomínaje, aby na ten čas zanechali toho volení nového krále, že oni téhož chtějí žádati i při druhé straně aby také toho do jiného času a místa příležitějšího poodložili, vzláště poněvadž již tři sou králi vobráni, Šveda, Maximilian a Moskva a nebudou-li se potom moci přátelsky o to porovnati, ale losem, pomodluž se pánu Bohu, aby v tom rozeznáni byli, kterýby z nich na království dosednouti měl. Ale takové jich předložení a napomenutí malou platnost neslo. Nebo ti kteříž v kole pořádném byli, již téměř k noci dne nakloňujícího se Maximiliana arciknížе Rakouské za krále skrze biskupa Kyjovského, Jakuba Woronieckýho vyhlásili a na zejtří v klášteře u Františkánů na předměstí Te Deum laudamus spívali, kdež i Ondřej Zborovský, maršálek dvorský po druhé při voltáři Maximiliana králem Polským vůbec vyhlásil a tu ihned Radzivil, kardinál mši jest sloužil Obojímu pak tomu vyhlášení králův větší díl Litvanův odpor vložili, pravíce je býti neprávní, neslušné a nenáležité, více násilím a mocí nežli dobrovolným snešením na ublížení svobod jich učiněné, protož že oni k tomu přistoupiti nemohou, ale raději chtějí jiné nové míti a je všelikterak hájiti a brániti. Mezi tím kteříž Maximiliana za krále volili hned s oratory císaře Rudolfa a Filipa krále Hišpanského smlouvu a jisté vejminky spisovali, a jisté osoby, kteréžby takové jich snešení a vyhlášení Maximilianovi, arciknížeti Rakouskému v známost uvedli ano i té smlouvy a vejminek potvrzení od něho žádali, volili, jako Georgius Radzivil, cardinalis Vilnensis, Jacobus Voronický episcopus Kioviae, Sebastianus Borozanský decanus Gnesnensis, Stanislaus comes a Gurca, palatinus Posnaniensis, Nicolaus Radzivil dux et palatinus Novogardiae, Junipius dux in Ostnos et palatinus Volhiniae, Joannes Zborovský castellanus Gnesnensis, Alexander, dux Pruncesis dapifer magni ducatus Litvaniae, Michael Sapieha palatinus Podlachiae, Christof Komorofský, castellanus Osidianiensis, Adamus Czarnakovský cap. Pistrensis Andreas Castžeský de Lesno, Janusius Baronneský de Zboras, Franciscu, Maslonský notarius terrestris Vilnensis, Christophorus Bakulovský a někteří jiní z šlechticův. Připovídá dům Rakouský skrze legáty osmkrát sto tisíc zlatých dáti do komory království Polského, 200 tisíc hned po vyhlášení volení krále Maximiliana, aby jeho opatřeny býti mohly hranice, kdež Polsko s Turkem mezuje; druhých 200 tisíc po korunování jeho, ostatek pak vedle snešení jich společného. Druhé, smlouvy a příměří mezi královstvím Polským a císařem Tureckým předešle učiněné zdržeti i zase obnoviti má, jestliže by pak Turek proti týmž smlouvám zjevně válku zdvihnouti chtěl, tehdy aby maje od papeže i všeho domu Rakouského a přátel jeho pomoc, hned Polákům přítomen byl, a aby toho volení i Turek uleknouti a zhroziti se mohl, s papežem, císařem Španělem a s předními křesťanskými králi i se vší říší smlouvu učiní, aby kdyžby toho potřeba byla s Poláky a Litvany a jich přidržejícími se proti Turku se postávili a jemu odpírali přijmouce i Moskvu k sobě na

pomoc. Třetí, na pomezí Polském a zvláště v Podolí zámky i jiné pevnosti na svůj náklad a to ve třech letech pořád zběhlých vystavěti dá. IV. Král volený všudy po všem království pokoj zachová a krajinám v těžkostech jich polehčení učiní. V. Při svobodách, právích, privilegiích stavův i při smluvách o náboženství jednoho každého zanechá. VI. Ouřadův i jiných vyšších povolání, ano i léna na statky královské žádným přespolním rozdávati nebude než toliko samým Polákům a Litvanům a jestliže komu jsou dány, ty zase odejme. VII. Rozepře a nesnáze mezi svatou říší a královstvím Polským strany Pruské země a Livonie vzešlé v pěti letech ty aby skrze císaře spojeny byly. VIII. Kupectví a handle Narvické a přátelství s městy Hansae zase obnoví. IX. Z knížetství Barenského a Rosanenského o platy i jiné důchody Boně, královně Polské, z Neapoli náležité s králem Hišpanským jednati bude, tak aby pod snesitelnými vejminkami vycházeti mohli. X. Všeliká přátelství mezi okolními, Polského, Uherského a Českého království a svobodné handle s říší a domem Rakouským i jeho se přidržejícími v své celosti zachovává. XI. Nad academií učení královského ochrannou ruku držeti a ji všelijak fedrovati bude. XII. Padesáte mládenců z šlechticův Polských buďto že by svobodnému umění učiti, buďto v válečných věcech se cvičiti chtěli mezi jinými národy na svůj náklad živiti bude. XIII. Polákům a Litvanům mužům udatným, kteříž domu Rakouskému slouží, přístup učiní k králi Hišpanskému, aby u něho sloužíce mohli k ouřadům a jiným rytířským důstojenstvím a povolání připuštěni býti. XIII Dluhy krále Zigmunda Augusta krále Polského svými penězi zaplatí a víru královskou vyvadí. Naposledy všecek dům Rakouský všudy ve všech příčinách království Polské zvelebovati, rozšiřovati podle své nejvyšší možnosti hleděti bude. Těm a takovým vejminkám a artykulům všechněm i jednomu každému zvláště že chce v celosti a dokonale zadosti učiniti, závazek vůbec především v Holomouci v předním kostele den sv. Lamberta XVII. dne měsíce září Maximilian arcikníže Rakouské u přítomnosti legátův Polských nahoře poznamenaných i jiných mnohých pánův předních Rakušanův, kteří podle něho i jistotu na to podepsáním svým sou stvrdili, učinil. Z druhé pak strany ti, kteříž Zigmunda, syna krále Švedského, za krále volili, také i oni legátům jeho artykulův sepsaných podali.

(Pokračování.)

# Císařská ruská historická společnosť v r. 1886.

(Императорское русское историческое общество.)

Císařská historická společnosť v Petrohradě, stojící pod protektoratem samého cara, obrala si za nesnadný, ale velice důležitý úkol sbírati historické listiny a materialy ve státních a soukromých archivech a podávati tyto zá važné dokumenty veřejnosti, aby tak mohly státi se přístupnými i soukromým osobám a byly spolehlivým pramenem pro vědu historickou. Dne 23. února (7. března) t. r. měla společnosť tato u přítomnosti carovy výroční shromáždění. v němž pročetl předseda společnosti A. A. Polovcov výkaz o činnosti spolkové za minulý rok. Z výkazu toho zřejmo, že společnosť s mravenčí pílí postupuje k dosažení cíle vytknutého a že historickým vědám prokazuje služby neocenitelné. Tak v prošlém roce vydány další díly „Sborníku“, jenž dospěl od 53. svazku k dílu 60. a obsahuje material velice cenný a dosud málo přístupný.

V 53. díle uveřejněny jsou listiny, vztahující se k diplomatickým stykům starého Ruska s cizími říšemi a hlavně s Německým řádem v Prusku. Listiny tyto jsou doplňkem k dokumentům o diplomatických stycích Ruska s říší polsko-litevskou v letech 1487.—1553., kteréžto listiny uveřejněny byly r. 1882. pod redakcí G. F. Karpova v 35. díle „Sborníku“. Moskevská říše ve svém boji s polsko-litevskou vládou pečovala rozšířiti počet svých spojenců. Tato snaha byla původem styků moskevské říše s Německým řádem v Prusku, jenž se své strany pod vedením magistrů řádu z domu knížat brandenburských domáhal se nejen politické nezávislosti od Polska, ale i zaokrouhlení svých statků. Styky řádu s moskevskou říší byly dovršeny traktatem,

uzavřeným dne 10. března 1517. r. mezi velikým knížetem Vasiliem Joanovičem a velmistrem řádu Albrechtem Traktat tento jest prvním mezinárodním aktem mezi Pruskem a Ruskem. Zachováván jest ve hlavním archivu moskevském a otištěn v tomto díle na str. 19.—21.

Materialem k dílu 53. byla vyslanecká kniha, chránící se v témž archivu ministerstva zahraničných záležitostí. Redakci dílu tohoto měl zmíněný člen společnosti G. F. Karpov.

Díl 54. obsahuje korrespondenci vévody Richelieu s Alexandrem I. a s některými rozhodujícími v Rusku osobami a sice od té doby, kdy vévoda nastoupil do ruské služby při Kateřině II, až do konce života jeho v r. 1822. Vévoda Richelieu opustil Francii, jsa k tomu pohnut revolučními událostmi a vstoupil do ruské služby, kde rozvinul velikou činnosť, tak že r. 1803. car Alexander svěřil jeho správě Novoruský kraj. Korrespondence vévody s Alexandrem jest zajímavým obrazem vévodova zápasu se všemi překážkami, jež jej obklopovaly v tomto úřadě a z nichž konečně vyšel vítězem Dopisy jeho jako ministra Ludvíka XVIII. obsahují některé charakteristické zvláštnosti pro historii diplomatických poměrů Ruska ke Francii té doby.

Následující dva díly 55. a 56. podávají veřejnosti velmi zajímavé a dosud nikde nevydané protokoly a listiny vrchní tajné rady od prvních dnů jejího utvoření. O těchto protokolech stala se zmínka již roku 1858. ve třetí knize „Čtení císařské společnosti historie a starožitností ruských“ od Boďanského ve zvláštní stati, avšak zajímavé tyto protokoly dostaly se teprve nyní péčí císařské historické společnosti do veřejnosti. V 55. díle obsaženy jsou protokoly, listiny, úkazy a přílohy ode dne založení vrchní tajné rady, totiž od 8. února 1726. r. do konce července a v 56. díle od 1. srpna do konce prosince téhož 1726. r. Pravopis v tisku jest zachován původní. Redakci těchto dílů obstaral člen společnosti N. F. Dubrovin.

Neméně důležitý material historický obsažen jest v díle 57., jenž jest pokračováním svazku 48. a 51. Díl ten, otištěný pod dozorem barona F. A. Bjulera a za součinnosti magistra V. A. Uljanického, zavírá v sobě třetí část vydání politické korrespondence Kateřiny II. o zahraničných záležitostech od 1764.—1766. r., hlavně pak instrukce a reskripty ruským diplomatickým agentům a velitelům vojsk a rovněž protokoly konferencí a resolucí Kateřiny II. o záležitostech týkajících se vnější politiky. Vydání toto jest cenným doplňkem ku pětidílnému vydání listin Kateřiny II. o vnitřních záležitostech jednajících. (7., 10., 13, 27. a 42. díl „Sborníku“.)

Pokračování dílu 49. a 52. tvoří následující 58. díl, obsahující zprávy, jež zástupce francouzské vlády v Petrohradě o panování Kateřiny I. ode dne smrti Petra I. do konce září 1725. r. své vládě posýlal, a rozkazy francouzského krále Ludvíka XV. a jeho ministerstva tomuto zástupci. Listiny tyto byly sděleny z pařížského archivu ministerstva zahraničných záležitostí a otištěny pod dozorem tajemníka společnosti G F. Štendmana.

Obsahem 59. dílu jsou opět listiny týkající se diplomatických styků moskevské říše s říší polsko-litevskou, vydávané pod dozorem G. F. Karpova. Díl tento jedná o poměrech říše moskevské od r. 1533—1560., t j. o nezletilosti velkoknížete Joana Vasiljeviče IV., o přijetí jím carského titulu, o dobytí území kazaňského a astrachaňského, jakož i o přípravách velkoknížete ku spojení celého západního Ruska Rádci cara Ivana IV. v první polovici jeho panování byli členové rodin Obolenských, Šujských a bojaré z rodu Romanových

Poslední v minulém roce vydaný díl „Sborníku“ (60.) zavírá v sobě první část seznamu jmen vynikajících ruských činitelů, jejichž životopisy mají vejíti do biografického slovníku. Seznam sahá do písmeny L. Druhou část hodlá společnosť vydati letošního roku

Vedle vydávání Sborníku“ pokračovala císařská historická společnosť sbírati materialy a listiny ze státních a soukromých archivů a díky podpoře vynikajících osob dostalo se společnosti hojně cenného materialu z francouzského a rakouského archivu ministerstva zahraničných záležitostí.

Po zprávě o stavu jmění společnosti někteří členové pročetli pro biografický slovník určené životopisy vynikajících mužů ruských a jmenovitě četl A. F. Byčkov o Sergěji Michajloviči Solovjevu, F. F. Veselyj o admi-

rálu Pavlu Stěpanoviči Nachimovu, N. F. Dubrovin o Alexeji Petroviči Jermolovu a J. K. Grot o Alexandru Sergějeviči Puškinu.

Ku konci zasedání byl zvolen členem výboru K. P. Pobědonoscev a dopisujícím členem společnosti archivář vídeňského dvorního archivu Ph. dr. Karel Schrauf. *Karel Štěpánek.*

# Svěží rovy ruské.

## (S. J. Nadson, A. P. Borodin, F. A. Burdin, P. V. Anněnkov, V. Samojlov.)

Při nedávné oslavě památky Puškinovy bylo též často připomínáno jméno prvního kritického vydavatele jeho spisů, jméno Pavla Vasiljeviče Anněnkova. Známého tohoto veterána ruské literatury dnes již není více. Zesnul dne 8. března v Drážďanech jako stařec 74letý. Pavel Vasiljevič Anněnkov nenáležel sice v literatuře ruské ku hvězdám první velikosti, proto však nicméně činnost jeho zachována bude v trvalé a vděčné paměti literarních leto pisů ruských. Narodil se r. 1813., nabyl prvního vzdělání v hornickém institutě a později poslouchal historicko-filologické přednášky v petrohradské universitě. R. 1833. vstoupil do kanceláře ministra financí. Z těch dob počal býti literarně činným a získal si v brzku známosti v literarních kruzích. Z počátku zkoušel se v belletristice, později přilnul ku kritice V konci let třicátých byl již druhem I. S. Turgeněva, vstoupil též do kroužku Bělinského a v r. 1840. odejel za hranice, odkud psal dopisy Bělinskému a přátelům Jeho stati a dopisy z počátku tiskly se v „Otěčestvenných zápiskách". Později s kroužkem Bělinského přešel do listu „Sovremenník", kam zasýlal své korrespondence z druhé cesty za hranice r. 1846.

Největší zásluhu získal si zesnulý vydáním spisů Puškinových, k němuž se odhodlal r. 1854. –1857. Právo k vydání zakoupil od dědiců Puškinových a poprvé pověřil text rukopisy. Pověření toto nepodařilo se mu sice úplně, censura též mnoho uškodila jeho vydání, avšak ve vydání Anněnkovu poprvé vystoupil veliký básník v celé síle, tak že toto vydání dosud nepozbylo své ceny. Mimo četné poznámky a pověření rukopisů Anněnkov prostudoval tvorbu Puškinovu takořka ode dne ke dni a plodem této práce byly „Materialy k biografii Puškinově", jež vyšly pak zvláště. Bez těchto „Materialův" dosud nemůže obejíti se nikdo, kdo zabývá se s Puškinem. Anněnkov ku svým studiím užil nejen tištěných pramenů o Puškinovi, ale i vzpomínek přátel a známých genialního básníka, jakož i četných soukromých jeho dopisů.

V letech pozdějších uveřejňoval Anněnkov cenné své stati v „Ruském Věstníku" a ve „Věstníku Evropy". Jmenujeme z nich jenom některé, jako „Význam uměleckých plodů pro obecenstvo", „Šlechtické hnízdo, román Turgeněva" a jiné četné historicko-literarní stati a vzpomínky ve Věstníku Evropy. Hlavně vzpomínky o Gogolovi a jeho charakteristika od Anněnkova nemají snad v ruské literatuře rovných. Zesnulý znal se s Gogolem v Petrohradě, později setkal se s ním v Římě v době, kdy Gogol ukončil první díl svých „Mrtvých duší". Gogol sám diktoval mu po dlouhou dobu tento první díl, tak že Anněnkov při opisování měl příležitost poznati originalní povahu Gogolovu. Vůbec četné jeho známosti s Turgeněvem, Gercenem, Bělinským, Ogarevem a j. přispěly mu značně při svědomitých a objektivních pracích v oboru literarní historie let čtyřicátých. Není pochyby, že jméno Anněnkova bude vždy vzpomínáno v historii ruské literatury s takovou pietou, s jakou on sám lnul k rodné literatuře a k její vynikajícím zástupcům!

Za těmito neunavnými pracovníky odešel nedávno do říše věčnosti staříčký a vynikající zástupce ruského scenického umění Vasilij Vasiljevič Samojlov. Skonal dne 28. března (9. dubna) t. r. v Petrohradě asi po dvouměsíční chorobě, jsa 74 let stár. Ačkoliv v posledním desítiletí zřídka vystupoval na jevišti, byl u obecenstva v dobré paměti a těšil se jeho přízni a sympathiím, jež hlavně byly mu projeveny při jeho padesátiletém uměleckém jubileu [1])

[1]) Viz „Slov. sborník" r. 1884., str. 674.

r. 1884. a při slavném pohřbu, jehož se súčastnilo okolo tisíce osob. V. V. Samojlov byl živou upomínkou na dávný rozvoj ruského divadla a jméno jeho známo je po celém Rusku. Památka jeho zajisté bude trvale zachována v letopisech ruského divadelního umění. *K. Š.* [1])

# Listí.

Črty **Frana Mažuraniće.** Přel. **K. K—c.**

## Par distance.

Zdali pak jsi někdy viděl nějaký ples a neslyšel-lis hudby? Na příklad vis-à-vis s okna?

Jak hloupí se nám zdají tanečníci a tanečnice! Jak se otáčejí jako loutky! Směšné se nám zdá, když se ústa otvírají i zavírají, a my neslyšíme ani hlásku. Jak jest právě tak hloupým obličej, který se směje, a my nevíme, proč?

Nebo řekněme, jsi ve světnici.

Jak hloupým ti připadá smích, který ti — s ulice — do uší doniká!

Přistoupil jsi k oknu.

Vidíš dva vážné pány, jak po cestě rozmlouvají. Jak směšná se ti zdá ta jejich vážnosť!

Jeden otvírá a zavírá ústa dle taktu, mávaje rukama ve vzduchu. Druhý nastavil levé ucho a nábožně poslouchá. Nyní se mění úlohy.

Konečně se loučí, podávají si ruce, kloní se a dlouží obličej v milostný úsměv. Na to se obrátí a každý jde svou cestou

Nejhloupějším jest onen přechod, který nyní vidíš v obličeji, jak se jmenovitě člověk nutí, aby byl vážným: oči hledí již zamračeně, obličej se však ještě usmívá.

Obyčejně se člověk v tom okamžiku ohlédne, zpozoroval-li jej někdo, že se, jda samoten, směje. Cítíť sám, jak pošetile vypadá.

— — — Ostatně jest nám vůbec vše více méně směšným, čeho neznáme příčiny.

Mnohým lidem jest i pláč národa směšným, neboť se dívají zdaleka. Vidí slzy a neznají příčiny.

Přistupte blíže, pánové, a smích vás přejde!

# Dopisy Pavla Josefa Šafaříka J. E. Purkyňovi. [2])

W Praze, 11. Srpna 1840.

Milý Přjteli!

Zásilku knih a připogené k nj psanj ode dne 22. Července giž dáwno pořádně gsem dostal — a k Žaltáři hned přepisowače přistawil, tak že brzo mjti budu dokonalý přepis celku. Geště před uplynutím určené lhůty dostanete Rkp. s poděkowáním zpátky. Jestlibyste se na delšj čas z Wrat. někam wybral, račte mi to oznámiti, abych we Wašj nepřjtomnosti nic tam neposjlal.

[1]) V článku tomto stojí chybně Sam*a*jlov místo Sam*o*jlov.
[2]) Sdělil s námi laskavě ct. pan tajemník Adolf Šimek.

Z ohledu r. knih (Žurn.) ginak si to budaucně zřjdjme, neboť ani, abyste nám swůj ex. sem posjlal, toho nigak požadowati nemůžeme. Že sem to dřjwe udělal, stalo se na Waše nabjdnutj.

Pogednánj přigjmáme s poděkowánjm: dwoge zůstane u mne pro Musegník — třetj (o nár. w Bal.) podám Wlastimilu.

Šillerowy Básně gsau zde dowolené a we Wjdni často tištěné: nenj tedy žádné pochybnosti, že i české přeloženj bez okolkůw se dowolj. Račte tedy jen k tisku přikročiti.

Od Čelakowského baljček s knihami leží u mne pro Wás, a pošlu Wám to, gakmjle do slibu nabudu.

O Elzev. wyd. hrubě nepečugte: wezměte z toho, kdy a co se Wám dobrého naskytne. Knížky ty počjnagj býti giž welmi řjdké.

Прейсъ z Petrohradu ge zde a učj se pilně česky. Ostatně u nás nic nowého, wygma, že, gak slyšim, několik mladých Slowanůw semo tam zatčeno, mezi nimi prý i Kampeljk a g, newj se proč, an wyšetřowánj nenj w konci.

Palacký tiskne Českého Archivu (listiny to w česk. Gaz.) sw. I. (archůw 12. w 4tu. Wšehrda se tiskne 7mý nebo 8mý arch.

Dobře se měgte!

Wáš upřjmný přjtel

Paw. Jos. Šafařjk, m. p.

W Praze, 18. Března 1841.

Welectěný přjteli!

Oznamugi Wám na krátce, že gsem onehdy dostal od Geho Exc. pana Ministra Eichhorna psanj s otázkau, zdaliž bych a s gakými wýminkami uwolil se přigmauti pozwánj na učitelskau stolici Berljnskau. Učinil gsem uctiwé poděkowánj, s doloženjm hlawnjch důwodůw, proč se na ten čas ku přigetj toho auřadu odhodlati nemohu.

Při té přjležitosti gsem se osmělil pozornosť G. Ex. na pp.: Čelakowského a Cybulského obrátiti Mé mjněnj gak o wěci samé, tak též o p. Čelak. Wám dostatečně známo gest: pročež Wás snažně prosjm, abyste, odložiw na stranu wšecky partikulárnj interessy, a obrátiw zřetel gedině ku prospěchu wěci, společně s p. Gauppem a ginými, pozwánj Čel. do Berljna podporowal. O Cybulském gsem se w onom psanj zwláště proto zmjnil, poněwadž mne o to žádal, a gá gsem ho zde w Praze hodného muže býti seznal. On by se zatjm snad lépe hodil za pomocnjka v seminarium. O giných mužech gsem se nezmínil, mage za to, že buď nepřigmau, buď djlem i k tomu způsobnj negsau. — Neškodilo by, kdybyste Čel předběžně zprawil, gak se chowati a gaké wýminky uložiti má, gestliby pozwán byl. — Waše přeloženj Šillera gistě každému wlastenci přigde whod, i nepochybugi, že Waše chwalné snaženj we všech zdegšjch listech dle zásluh uznáno bude. Mluwil gsem giž s negedněmi z Našincůw o tom. Gá swého ex. geště nedostal gsem ani Čel.

Úctu swau wzkazuji p. Gauppowi.

Bůh Wám deg zdrawj!

Wáš upřjmný přjtel

Šafařjk, m. p.

Milý přjteli!

Wukovy Srbské písně předce tandem aliquando z Widně přišly. Dwa Ex. pro Wás odewzdám Kronberg. k zaslánj. — Cena se wyrowná z Wašeho u mne ležjcjho Honoráru, o čemž budaucně obšjrněgi a určitěgi, nebo teď nestačjm — potřebugete-li wjce, můžete mi to po mém návratu z Berljna oznámiti, nebo Wuk na mé požádánj cenu předplatnj ponechal nezměněnau až do wygitj celého djla.

O Wašem Šillerowi pochwalné zpráwy giž wšude we našich listech, českých i německých, se čtou.

S Bohem!

Wáš upřjmný přjtel

P. J. Šafařík, m. p.

# Rozhledy v literatuře a umění.

**Stanisław Grudziński: Nowelle. Warszawa 1887.**

Jméno Grudzińského není v Čechách neznámo. Jeho povídky překládali p. prof. Hora a p. Hudec pilně do češtiny. Posmrtní vydání povídek Grudzińského znova nám připomíná, jakou ztrátu utrpělo polské písemnictví odchodem mladého umělce. Zemřel v mladém věku, ale těch několik jeho knížek zůstalo jako stopa nevybledlého svitu. Grudziński byl jedním z těch, praví trefně T. Choiński, jichž se špína nedotýká. Byl romantikem a básníkem vždy a všady. V povídkách Zam. śnieżna, Lala, Okno na poddaszu, Śnieznica, List bezimienny osvědčil své nadání umělecké, které rozvíjelo se rychleji, ale pokoseno bylo dříve, než dostoupiti mohlo k samému vrcholu tvořivosti. Těšíme se z vydání sebraných povídek Grudzińského. *r.*

**Разсказы Н. В. Успенскаго. С.-Петербургъ 1886. (Str. 311. Cena 1 rubl.)**

Ruská belletristická literatura může se vykázati hojným počtem spisů, čerpaných přímo ze života ruského lidu. Kniha N. V. Uspenského rovněž náleží do této řady. Obsahuje celkem třináct povídek, z nichž mnohé jsou pouhými črtami Obsahem všechny dotýkají se přímo života ruského lidu a v tom hlavně spočívá jejich půvab. Vypravování je prosté, neličené, ale dojem zůstaví každá povídka trvalý. Jako v kaleidoskopu míhají se před vámi různé originalní postavy ruského venkova, zachycené několika význačnými rysy, tak že každá ihned utkví v paměti. A postavy tyto jsou plny života a pravdy. Spisovatel nepachtí se po spletitém ději a zauzlení, neshání se po laciných, šablonovitých effektech Neběží mu o to. U mnohých povídek prostá příhoda jest mu rámcem, v němž umisťuje toliko celou řadu zdařilých, příbuzných typů z venkovského ovzduší. Mnohdy se zdá na počátku povídky, že určitá osoba jest hrdinou děje, později však objeví se nová postava, kolem které rozpřádá se prosté pásmo děje dále, tak že první pozbývá již barvitosti. Je to vada? Možná. Avšak při čtení toho nepozorujeme, jsme zaujati těmito postavami tak, že sledujeme jednu po druhé, propukáme ve smích nad jejich samorostlým humorem a cítíme s nimi každé hoře a utrpení, v němž ruský lid tak často podivuhodným způsobem objevuje svoji velikosť. Mnohé z postav Uspenského připomínají na některé osoby Lva Tolstého. Ovšem nedostává se jim daleko té psychologické hloubky a propracovanosti, s jakou líčí své postavy tento genialní myslitel. Celkem povídky Uspenského jsou drobná, ale bohatá zrnka, jež každému, kdo chce seznámiti se hravým způsobem se životem ruského venkova, poslouží znamenitě. Vnímavý čtenář nalezne tu mnohé dobré i špatné stránky ruského lidu, mnohé výjevy strhnou jej v záchvat neličené veselosti, ale mnohé též vzbudí velmi vážné myšlénky...

Z delších povídek jakožto zvláště charakteristické a zajímavé jmenujeme „V sídle Trojickém“, „Ivanovskaja jarmarka“, „Privaljnaja žizň“, „Original“ a j. Z drobnějších črt, z nichž mnohé jsou vzaty přímo z přírody, dlužno jmenovati hlavně „Chramovoj prazdnik“, Kresťanskij ablakat“, „Blinnja“ a „Dušespasitelnaja sdělka“. *K. Štěpánek.*

**P. Ondřej Kačić Miošić.**

Akademické knihkupectví L. Hartmana v Záhřebě upravilo nové vydání junáckých písní Kačićových. Výtečný tento epik staré básnické doby chrvatské narodil se r. 1690. v dalmatské vsi Bristu na Neretvě. Již za let chlapeckých dával na jevo rozum neobyčejně bystrý, a proto ho vzal strýc jeho, františkán P. Luka Tomašević, s sebou do kláštera Zaostrožského, by se tam vzdělával.

Mladý Kačić tam vynikal v každé příčině. Když mu bylo 16 let, vyslovil přání, že by se rád stal knězem. Rodiče a ostatní jeho dobrodinci se z toho ovšem těšili a poslali ho brzy do Budapešti, by se tam vycvičil v naukách filosofických a bohoslovných. Ondřejovi se však v Budíně mnoho nelíbilo a proto utekl zpět do Dalmacie. Přísný strýc jeho však poslal jej zase do Bu-

dína, kde Kačić dokončil studia svá s úspěchem výborným. Pln dobré vůle a učenosti vrátil se do své domoviny a stal se brzy učitelem filosofie v klášteře Makarském. Tam napsal vážné dílo „Elementa peripathetica juxta mentem doctoris Joannis Duns Scoti". Dílo to vytisknuto bylo v Benátkách r. 1752.

Z Makarské dostal se za učitele bohosloví do Šibeniku, kde mu již za několik let dali název „vrchního učitele" a sprostili zároveň dosavadní služby.

V jazyku chrvatském, či jak on praví, slovinském napsal nejprve překlad paterých knih Mojžíšových a některých proroků a vydal pod názvem „Korabljice", jež jsou dalmatským Chrvatům velmi dobře známy.

Z uložení stolice římské putoval jako apoštolský vyslanec po vší Dalmacii, Bosně a Hercegovině, hledaje dějepisné črty, rukopisy a jiné důležité historické věci. Plodem putování jeho bylo krásné dílo „Razgovor ugodni naroda slovinskoga".

Stav se quardianem založil u sv. Martina nad Bračem kláš er na způsob klášterů vlaských. Vypravuje se, že Kačić nosil sám na vlastních bedrách kamení ku stavbě kláštera toho.

Po všechen život svůj byl skromný, pokorný a spokojený a nechtěl na se vzíti úřad provinciála.

Roku 1760. prosil v Neretvě o obilí pro nějaké chudáky. Počasí bylo studené a deštivé, P. Ondřej nastydl a za několik dní potom zemřel v klášteře Zaostrožském.

Stateční Chrvati dalmatští postaví mu brzy velikolepý pomník. Mají za účelem tím nasbíráno již 15 000 zl.

Junácké písně Ondřeje Kačiće Miošiće, čili, jak on sám je nazval, „Razgovor ugodni naroda slovinskoga", jsou velmi zajímavy a každému Chrvatu, zvláště z oné strany Velebitu, tak mily, že sotva as by se našla chata, kde by se pilně nečetly. A kterak by ne, když Kačić pěje jako z duše pobožného lidu. Z písní jeho vane duch lásky k Bohu a národu, jenž po tolik let byl utiskován a jařmen od nelidskéko Turka. Básník sám praví, že skládaje dílo to, měl především na mysli česť a slávu boží, jemuž se má každé poctivé dílo posvětiti, dále pak to, aby „nynější i pozdější rytířové viděli jako v zrcadle chrabré boje a slavné hrdinské činy svých dědův a pradědův, a konečně za třetí i to, aby jména rytířův a slavných junákův na dlouho ještě byla zachována.

Kačić-Miošić opěvuje veliký počet chrabrých junákův slavné i smutné minulosti jižních Slovanův. Líčí tu nad idskou udatnosť Sibiňanin-Janka, jenž prokletému vrahu všeho křesťanstva připravil „tri sta jada" (tři sta svízelů), tu zase nešťastný osud cara Lazara na Kosově následkem zrady Vuka Brankoviće atd. Jedna píseň je lepší a zajímavější nežli druhá.

Kačić psal nářečím ikavským, jehož vůbec užívali dubrovničtí básníci a jímž mluví i prostý lid dalmatský a dílem i ve Slavonii. Obyčejný lid v Dalmacii nerad mluví nářečím ijekavským, poněvadž prý je to jazyk „vlaský", t. j. rozkolnický.

Nové vydání Kačićova „Razgovoru" je sličnо. Kniha má 863 stran, ozdobena je 38 obrazy a stojí jenom 1 zl. *B. P.*

---

Pan *Adolf Černý* přichystal k tisku „Lužické studie historické, literarně-historické a ethnografické" jakožto průpravu k větším spisům, jichž sepsání učinil si úkolem života. Každý sešit bude samostatným celkem, mimo to vždy několik dohromady utvoří svazek.

---

**„Slovanský sborník" vychází vždy 15. každého měsíce a předplácí se v administraci (knihtiskárna J. Otty) Karlovo náměstí číslo 34. nově: na čtvrť roku 1 zl. 30 kr., poštou 1 zl. 40 kr., na půl roku 2 zl. 50 kr., poštou 2 zl. 70 kr., na celý rok 4 zl. 80 kr., poštou 5 zl.**

Odpovědný redaktor: **Edvard Jelínek.** — Vydáním, tiskem a nákladem knihtiskárny **J. Otty** v Praze, na Karlově náměstí č. 34. n.

SLOVANSKÝ SBORNÍK.

Ročník VI. — 1887 — Číslo 9.

# Záhřeb.

Osvětová studie z cest od **K. Konráda.**

S radostným srdcem, s povýšenou myslí pohlížejí Jihoslované od let illyrského hnutí k Záhřebu jako k osvětové metropoli své, že v ní roznítil Lj. Gaj mocný žár národního nadšení, jenž za krátko bezděčně a neodolatelně uchvátil netoliko Chrvaty,[1]) nébrž i Srby a Slovince, ba i Bosňáky skrze tamější františkány. Tak položil Záhřeb nový, všestranný a trvalý základ k novému národnímu bytu, životu a vzdělání Jihoslovanů, jímž jediné mohou též oni prospívati sobě a všemu lidstvu jako živé a zdravé větve na jeho stromě. Iv. Milčetić vece (v Kroatische Revue 1886 str. 19.) o tomto illyrském hnutí, jehožto střediště byl Záhřeb, výslovně takto: „Diese Idee erwarb der Stadt Agram die Priorität unter den südslawischen Städten (und es hat ihr dieselbe noch Niemand entrissen); sie wurde der Centralpunkt alles Lebens im Süden, denn von Agram aus sprühten die Funken der illyrischen Begeisterung weit über die Grenzen Kroatiens. Slovenen, Serben, Slovaken und unsere blutsverwandten Brüder in der damaligen Türkei sahen lange Zeit in Agram ihr Mekka."

A právě tehdáž, kdy roznítil se v Záhřebě oheň hnutí národního, vzplanula s ním i rodná láska k ostatním Slovanům, zejména k Čechům.

„Pol Europe jest istina
I Azije još trećina":[2])

tak představovali sobě i mladí Illyrové, po příkladě Čechoslovanů, Slovanstvo jako jednotné, přemohutné těleso osmdesátimillionové. A tato myšlénka je vždy nad míru a nad pomyšlení lidské sílila v boji za zlatou domovinu. I nevyhasla podnes tato láska k slo-

[1]) K vůli konsekvenci píšeme Chrvat. Ct. p. spisovatel přeje si psáti Charvát, Charváty, což ovšem shodné jest se starou formou českou. Red.

[2]) Kroat. Revue, l. c. — Proto napsal slavný president jihoslov. akademie, dr. Fr. Rački, ještě v r. 1885. do jubil. spisu „Slava preporoditeljem": „Pokret ilirski imade za hrvatski narod uz ostale osobito ovu zaslugu, što je hrvatsku ladju uveo u široko more slovjenske uzajamnosti, u kojem, tjerana větrovi sa kopna (= hnána . . . po pevnině), može se uzljuljati (zmítati), ali poginuti nemože." (Str. 16.) („Hnutí illyrské mělo . . . zvláště tu záslulu" atd.)

vanským bratřím, a jako bilo, bije podnes srdce Záhřebanů zejména Čechům, jakž mile doznal i pisatel. Neplápoláť ovšem již tím mladistvým ohněm illyrským, jako v letech třicátých a čtyřicátých, za to však zralou a plodnou prací, jež budí v nás velké naděje do budoucnosti. Slušno, bychom tedy také my k této metropoli jihoslovanské jednou z blízka v duchu přihledli a na jejím slunci mysl roznítili, srdce rozehřáli.

## Povšechný rozhled po městě.

Malebně, jako nevěsta okrášlená muži svému, národu svému, rozkládá se metropole záhřebská v krásné a přeúrodné Posavině, asi půl hodiny od Savy, a na nejkrajnějším úbočí hor záhřebských, jež ohraničují tu krajinu na severu. Proto dělí se na Horní a Dolní město.

Kdo nám poví, kdy počátky Záhřebu vznikly? Dějiny o nich nevědí. Jako počátky naší Prahy, polského Krakova i ruského Kyjeva, halí se i počátky Záhřebu v nedozírné šero dávnověku, jež toliko matné zákmity osvětlují. První zpráva dějepisná, jež potomstvu se zachovala, jedná o založení záhřebského biskupství uherským králem sv. Ladislavem r. 1093. Základní listina toho biskupství, v níž tato zpráva se zavírá, vzpomíná Záhřebu již jako města. Ba byl tehdy již městem velikým a značným, jak dokládá Iv. Tkalčić.[3]) Počátky Záhřebu jest nám tedy zajisté položiti již do prvého tisíciletí letopočtu křesťanského. Praví se, že již ze IV. století pocházejí.[4]) — Že nedochovalo se nám zpráv o počátcích města, nebude nám divno, uvážíme-li, kolik a jak barbarských pohrom bylo Záhřebu zakoušeti od Tatarů, Mongolů a Turků. Tací nepřátelé neušetřili ničeho; vše poplenili a sežehli.

Založením biskupství stal se Záhřeb důležitým středištěm Chrvatů a Srbů, jakž objevilo se v pozdějších dějinách jejich. Tehdy slulo město Greč podle nejkrajnějšího výběžku pohoří záhřebského, na němž podnes stojí „Horní“ město. Zdá se tedy, že počátky města sluší hledati v tomto „Horním“ městě, od něhož na východ na druhém kopci vypíná se druhá část Horního města, Kaptol (od slova „capitulum“) zvaná, město to biskupské. Obě části dělí potok Medveščák, na pohled nepatrný, však v čas dešťů silných velmi nebezpečný.

Dolní město rozkládá se pod Horním do značné délky na východ (Vlašská ulice) a na západ (Ilica, záhřebské „Příkopy“), a nyní též na jih k Savě. Patřím-li pak na celé těleso městské, připadá mi jako obr, jenž ramena svá rozepíná daleko na východ i na západ, jakoby chtěl objati a smířiti, co věky dlouhé od sebe loučily a odpuzovaly, opozdělé řecké Slovanstvo východní se západní vzdělaností latinskou, jako ta monumentální katedrála

[3]) Ve spise: Prvostolna crkva zagrebačka“, r. 1885. vyd. str. 2.
[4]) Iv. Tktalčić, l. c.

djakovarská, v níž velký mecenáš chrvatský, biskup Strossmajer, důmyslně spojil sloh byzantský s gotickým, řecký východ s latinským západem. Hlava pak toho obra městského jest Horní město s Kaptolem. Tamť i v pravdě sídlí veškero náčelnictvo městské, tam sídlívali pohlavárové měšťští ode dávna, ba od počátku. Toť ta hlava Jovišova, v níž vytryskla Athena jihoslovanského věhlasu v plné mužné síle, v lesklé zbroji a s napřaženým kopím k statnému odrážení všech útoků nepřátelských. Z ní vytrysklo i tělo toho obra, nová to část Dolního města, jež nyní z onoho věhlasu mocně a rychle roste a na jih k Savě se šíří, poukazujíc, tam na jihu že rozkládá se mocné pole příštího povolání jejího, jak svědčí dějiny.

Tato část města nemohla zmohutněti a rozvinouti se, dokud záhubné války turecké ji ohrožovaly. Za to počíná nyní tím rychleji vzkvétati a zejména na jih k Savě vždy dále se rozvinovati, jak jeví se oku pozorovatele zvláště ze sadů Strossmajerových na Horním městě. Čarokrásný jest odtud pohled na Dolní město a dále na žírnou posavskou dolinu, jež rozkládá se za městem daleko široko až k těm vápencovým, krajním výběžkům hor uskockých a karlovackých, jež ji na západě a na jihu jako věncem obrubují.

Ježto pak na východ a na sever se rozkládají krásné velké sady, tento „Tuškanac“, onen „Maximir“ či „Jurjevac“ zvaný,[5]) a dále na sever a západ vinice: zdá se, jakoby Záhřeb ležel v ráji, jak zejména se jeví z pohoří záhřebského.

Každá část města vyznačuje se zvláštním rázem. Horní město jest povýtce úřední, Dolní obchodní a Kaptol od duchovenstva katedrálného obydlen.

Rozhlédněme se nyní po každé části městské zvláště.

## I. Horní město („Greč“).

Středištěm Horního města, kdysi Greč nazvaného, jest náměstí sv. Marka („Markov Trg“). Ověnčeno jest residencí ba novou, divadlem, sněmovnou a župním domem. Uprostřed náměstí stojí krásný farní kostel sv. Marka, jenž mosaikovou střechou svojí připomíná kostel sv. Štěpána ve Vídni. A skutečně obnovitel vídeňské katedrály Fr. Schmidt sdělal také plány k jeho obnovení po osudném zemětřesení r. 1880., jež mu způsobilo povážlivé trhliny a pukliny. Původně vystavěn byl tento hlavní chrám již ve XIV. století slohem gotickým. V témž slohu jest i nyní obnoven. Vnitřek jeho bohatě jest všecek polychromován, ba ornamentální polychromií až přeplněn. Však že polychromie světlá jest, není zádumčiva, nébrž příjemně jímá mysl a zrak navštěvovatele. Okna zdobena jsou bohatými a krásnými malbami na skle. Též

---

[5]) Tento překrásný park zove se tak podle Maxima Vrhovce, záhřebského biskupa, jenž jej založil, a podle kardinála arcibiskupa Jiřího (Juraj) Haulíka, jenž jej s velkým nákladem rozšířil a zvelebil.

oltáře, lavice a ostatní předměty jsou přesného slohu gotického, tak že vnitřek svatyně oku neméně lahodou se zamlouvá, než vnějšek její. Vnitřní práce pořízena podle nákresů pana Bollé, tuším vídeňského mistra a žáka Schmidtova, jemuž také obnova řeckosjednoceného kostela svěřena byla. I tato obnova děje se s velikým nákladem.[6])

Byla právě neděle, když vešli jsme do kostela sv. Marka. Kázal kterýsi kanovník. Když vyslechli jsme kazatele nějakou chvíli, jak podivil jsem se našemu společníku, kvardiánovi z Požegu, řkoucímu, že kazateli nerozumí, poněvadž mluví kajkavsky. Známoť, že kajkavština jest nářečím župy záhřebské, pročež také Gaj na počátku illyrského hnutí psal kajkavsky. Teprve za několik roků přijal štokavštinu za jazyk spisovný, ježto byla nejrozšířenějším, nejvyvinutějším a nejkrásnějším nářečím. Proto horšil se náš přítel na kazatele, že nemluví jazykem spisovným.

Uprostřed náměstí sv. Marka před kostelem jeví se oku našemu zvláštní památník, jenž připomíná smutnou událosť dějinnou. Jako v Čechách, v Německu, Polsku a jinde, stalo se i v Chrvatsku, že šlechta v XVI. století zmohutněvši, počala poddaný sobě lid utiskovati těžkými robotami a jinak tak dlouho, až konečně i ta pověstná trpělivosť selská došla. Nastalo vzbouření selské. Roku 1571. počali sedláci násilně domáhati se přirozených práv svých, ježto marně dovolávali se jich po zákoně na šlechtě zpupnělé. Rychle a prudce jak ten horský příval v Medveščáku rozšířil se jejich odboj nejen po Chrvatsku, nébrž i v sousední sourodné Krajině. Chrvatským vzbouřencům postavil se v čelo Gubeć, slovinským Eliáš. Oba prohlášeni byli od zbouřenců za „krále selské“. Dvě léta řádili povstalci, plenice a hubíce zejména statky šlechtické, až konečně r. 1573. byli brannou mocí přemoženi a povstání potlačeno. Oba „selští králové“ byli jati a odpraveni. Gubec byl krutým způsobem odpraven v „Greči“ na tom místě, kdež podnes památný kámen o tom svědčí.[7])

Na Horním městě shledáváme též velké budovy akademického, kdysi jesuitského gymnasia a vyšší reálky. K budově gymnasijné pojí se kostel sv. Kateřiny na náměstí téhož jména. Vystavěli jej jesuité v XVII. století slohem svým. Vnitřek ozdoben četnými malbami na omítce, arabeskami a štukaturou. I tento kostel posledním zemětřesením mnoho trpěl, zvláště průčelná zeď jeho, jež z největší části se sřítila. Nyní jest již opraven. — Ředitel vyšší reálky, vysoce vzdělaný P. J. Torbar jest vřelým přítelem Čechů, v Praze dobře známý, jenž jazyka českého i v mluvě jest mocen. — Na severním konci Horního města docházíme k při-

[6]) Při této krásné, ač malé svatyni jest také řeckosjednocený seminář, jehož představeným jest na ten čas kněz latinský, že nedostává se schopné síly řeckoslovanské. Založen byl r. 1681. od tehdejšího řeckokatol. biskupa Pavla Zorčiće. Čítá ročně 30—40 chovanců. (Kroat. Revue 1886. IV, 236 sl.)

[7]) Slovník naučný, díl X. (1873.) na str. 216. a j. Viz též Sbor. Slov.

rodopisnému museu, jež chová v sobě zoologickou a mineralogicko-geologickou sbírku, vzorně spořádanou pro navštěvovatele i pro vědecká studia. Honosí se zvláště krásnou sbírkou měkkýšů („malakologička sbirka"). Na založení vlasteneckého musea v Záhřebě pomýšlel dr. Ljud. Gaj již r. 1829. I počali pak chrvatští vlastenci od r. 1836. znenáhla sbírky zakládati, jež od r. 1846. uložily se do vlastního domu, „Narodni Dom" nazvaného. Účelem jeho jest, aby podalo dokonalý obraz starožitností, Fauny a Gaey trojjediného království a pokud možno i ostatních jihoslovanských zemí. Každé oddělení má svého ředitele, adjunkta, pomocníka a sluhu, zoologické oddělení také preparatéra. (Kroat. Revue 1886. IV. str. 238.-9.)

Kromě těchto ústavů hostí v sobě Horní město i hojně jiných škol, ústavů a zeměpanských úřadů (báňský septemvirat, župní soud, zemské finanční ředitelství a j.), pak též větší část panských domů chrvatské šlechty. Pro tu příčinu obydlen bývá tento díl města ponejvíce úředníky a šlechtou. O šlechtických domech ještě doložiti lze, že zbudovány jsou na bývalých hradebních zdech, z nichž už téměř nic se nedochovalo době naší, než brána „kamenita vrata" řečená, jež vede do Dolního města. — Býval Horní město, Greč, kdysi pevně ohrazeno. Když r. 1242. přihnali se divocí Tataři jako mrak kobylek i k Záhřebu, poplenili a spálili celé město.[8]) Když město ze zřícenin opět povstalo, kázal král Bela IV., aby Greč obehnán byl pevnou zdí a jinak opevněn, aby na příště proti nájezdům byl chráněn. Zároveň povýšil Greč na svobodné královské město, kdežto ostatní Záhřeb zůstati měl pod vládou biskupovou a kapitolní.[9]) V Greči pak sídlili slavonští (t. j. chrvatští)[10]) vojvodove tam, kde nyní jest „sad Strossmajerův". Po porážce Tatarů na „Grobničkom polji" r. 1242. počala i ostatní část Záhřebu obnovovati a šířiti se. I osedlo v Záhřebě tehdy zejména mnoho Vlachů tam, kde podnes jest ulice Vlašská (pod arcibiskupskou residencí). Tato ulice čítá se již k druhé části města, kteráž slove „Kaptol", t. j. kapitolní město.

## II. Kaptol.

Tato druhá část Horního města, oddělená od prvé potokem Medvěščákem, rozkládá se dále na východ na širokém a prostranném hřbetě mírného kopce. Skládá se mimo Vlašskou ulici z rozsáhlé biskupské residence, jejíž dlouhé průčelí imposantně

[8]) Ivan Kukuljević-Sakcinski svědčí o tom v Kroat. Revue (1886. II. 96.) takto: „Dass Agram ... von den Tataren mit unerhörter Barbarei zerstört, geplündert und seiner Einwohner entblösst wurde, ist aus einer gleichzeitigen Urkunde vom J. 1244 ersichtlich, mittelst welcher der Agramer Bischof Stefan II. den Einwohnern der Stadt und der wällischen Gasse (vicus Latinorum) einige alte Privilegien bestätigte." Ad. ...

[9]) Proto dí Kukuljević (l. c.), že Záhřeb skládal se tehdáž z Kaptolu, Nové vsi a Vlašské ulice.

[10]) Název „Slavonie" vztahoval se tehdáž i na nynější tři severní župy záhřebské až do Kupy.

vévodí nad Vlašskou ulicí, a z „Kaptolu", t. j. z prostranného náměstí, jež proto tak slove, že obroubeno jest s obou stran domy („kuriemi") kanovníků metropolitní kapitoly,[11]) jichž jest třicet založeno a obročím nadáno. Mezi nimi stojí také klášter františkánský, jehož kostel též mnoho trpěl zemětřesením r. 1880. Tu stojí také katolický seminář s krásnou kaplí novověkou. Bez mála uprostřed náměstí stojí teď na místě, kde stávala dříve marianská svatyně, vysoký sloup s překrásnou sochou Panny Marie, velikosti nadpřirozené. Jest to nejkrásnější ozdoba „Kaptolu", ulitá od mistra Fernkorna.

Ke Kaptolu bezprostředně pojí se předměstí „Nová ves" zvané, jež tvoří s Kaptolem vlastně jednu, náramně dlouhou třídu, při níž rozkládají se také obroči dvanácti prebendářů metropolitních. Původcem Nové vsi byla metropolitní kapitola. Octlať se nejednou v rozbroji se sousedy,[12]) proti nimž bylo třeba se hájiti. Aby tedy měla potřebný branný lid vždy pohotově, založila r. 1344. novou obec na tom místě, jež prve slulo „Lepa ves", a nazvali ji „Nova ves". Noví osadníci poděleni byli pozemky a rozličnými výsadami, což jich mnoho přivábilo. Potřeba stálého branného lidu objevila se zejména od konce XIII. století, kdy chýlila se stará lóza uherské dynastie Arpadovců k vymření. Proti poslednímu králi rodu toho, Ondřeji III, postavilo se královské svobodné město Greč a hojně jiných odpůrců. Biskup a kapitola zůstali věrně při Ondřeji, jenž je obmyslil nejednou výsadou. Strana protivná podporovala proti němu Karla Martella, syna královny sicilské, a po jeho ranné smrti (r. 1295.) Karla Roberta, jenž byl skutečně, hlavně pomocí tehdy mocných hrabat Šubićů v Záhřébě od arcibiskupa ostřihomského korunován. Když pak Ondřej r. 1301. zemřel a s ním rod Arpadovcův vymřel, zvolila jeho strana, nechtíc Karla Roberta uznati, českého krále Václava III. Z toho vzešel bohužel krvavý boj obou stran. I utkaly se voje jejich prudkou bitkou kolem dřevěného mostu, jenž vede z Greče přes potok Medveščák na Kaptol a nazván byl odtud „krvavým", jak slove podnes. Václav český, jehož strana byla tam poražena, ustoupil brzy na to, r. 1305., dobrovolně, načež jeho strana zvolila Ottu bavorského; však r. 1309. byl konečně přece Karel Robert ode všech uznán za krále, hlavně přičiněním nového, znamenitého biskupa bl. Augustina Kažotiće, jenž byl přívržencem Karla Roberta.[13])

Přihleďněme nyní k nejdůležitější části kapitolního města, k metropolitní residenci a katedrále. Residence jest neobyčejně

---

[11]) Odtud slovo „Kaptol".

[12]) Osedlit v obnoveném Horním Městě vedle Chrvatů též mnozí Vlaši, Němci a Maďaři, kteří měli také zástupce své v magistrátu, jakž ještě v městských protokolech 15. a 16. stol. se jeví. Kroat. Revue 1886. III. str. 137.)

[13]) Viz Křížkových „Synchron. dějin národů slovanských" str. 37. a „Slovník naučný" (I. vyd.) na str. 1133. v díle III. (Chrvatsko). Kéž by všecky jeho články byly dopadly tak důkladně a spolehlivě, jako články o Jihoslovanech! Jak velkou cenu by měl!

mohutná, rozsáhlá budova, jež s katedrálou a s četnými jinými budovami tvoří velký soubor, jenž představuje se nám jako nemalá pevnosť, ježto obehnán jest vskutku se všech stran do čtyř úhlů silnými zděmi a četnými kulatými a neobyčejně silnými věžemi a baštami. Tak mohutně ohrazen byl tento díl Kaptolu od roku 1513. na obranu proti Turkům, kteří již od roku 1469. přepadali Chrvatsko a nejednou až po Záhřeb je poplenili. Proti tak fanatické a surové moci, jakou byli prve Tataři a teď Turci, bylo třeba, by tato bašta křesťanské víry a vzdělanosti byla Jihoslovanům též mocně ochráněna. Proto veškeré budovy pevnosti biskupské i katedrála vynikají stavbou neobyčejně hmotitou. [14]) I bránil se branný lid biskupský v této pevnosti nejednou velmi statečně proti nepřátelům, a že odolati byl s to též velkým návalům nepřátelským, objevilo se zejména roku 1529., kdy Kaptol obléhán byl od císařského vojska Ferdinandova. Staloť se, že po osudné smrti Ludvíka II. u Mováče zvolen byl v Uhrách a v Chrvatsku proti Ferdinandovi Jan Zapolja. I nastal mezi nimi tuhý boj o trůn. Již pokořilo a poddalo se Ferdinandovi též král. svob. město Greč, ale Kaptol nikoliv. Biskup s kapitulou zůstali věrni Janu Zapoljovi. Proto jalo se vojsko Ferdinandovo obléhati opevněný Kaptol [15]) a dvůr biskupský. Avšak nelekla se toho posádka biskupská, nébrž statečně se bila i bránila, že obléhající vojsko po 53 dnech ustalo od obležení.

Vstoupíme-li z náměstí Jelačićova skrze Bakačevovu ulici k městu kapitolnímu, padne nám především do oka po pravé straně široko rozložené průčelí arcibiskupského paláce s kulatou věží v každém rohu a s terasovým výstupkem ve prostřed. Kolem biskupského dvora vine se prostranný sad, jenž před průčelím mění se v krásnou zahradu, jež poskytuje Záhřebanům libé procházky.

Vystoupivším až nahoru na náměstí kaptolské jeví se nám po pravici metropolitní kostel i s této strany pevně zahrazený silnou zdí s třemi kulatými věžemi, jež nyní chrání a zavírají v sobě převzácné poklady kulturní, archivy kapitolní a arcibiskupský. Tyto archivy a arcibiskupská knihovna, jež obsahuje přes 30.000 děl, chovají mnoho vzácných starých rukopisů, mezi nimiž též mnohá unica, jež hlavně k dějinám chrvatským se vztahují. I jest nám doložiti, že tam neleží ladem, jak svědčí četná dějepisná díla presidenta akademie, dra. Rački, spisy Kukuljevičovy a j., zvláště znamenitá „Poviest (dějepis) Hrvatska“ T. Smiči-

[14]) Pamatujme, žeť i naše nejstarší kostely podobaly se spíše silným tvrzím pro bezpečnosť proti nepřátelům, odkudž jejich název kostel z lat. castellum. Ba kostel na hradě Žumberce s tvrzí a poplužným dvorem byl rovněž takovými hradbami a věžemi obehnán, jak podnes ještě viděti lze. Viz Sedláčkových „Hradů a zámků českých“ dílu III. seš. 14. str. 244.-5.

[15]) Kaptol opevnili kanovníci, obdrževše svolení od krále Matyáše, již r. 1473. proti Turkům. Opevnění „stolné církve“ započato bylo r. 1513. a dokonáno r. 1521. („Prvostolna crkva zagrebačka nekoč i sada.“ Nápis. Iv. Kr. Tkalčić. U Zagrebu 1885. Na str. 21.)

klasa [16]) a „Monumenta historica episcopatus Zagrabiensis saeculi XII. a XIII.“ [17]) neúmorného církevního dějepisce Iv. Tkalčiće, o domácí dějiny církevní velezasloužilého. Od něho právě se dovídáme, že od r. 1093.—1225., t. j. do smrti biskupa Štěpána I. počalo to biskupství se rozvíjeti. Odtud pak nastal za Štěpána II. hlavní rozkvět jeho od r. 1225.—1247. Obmezilť a seslabil tento biskup vliv uherské hierarchie v Chrvatsku, zakládal po diecési své nové fary, založil kollegiátní kapitolu čazmanskou,[18]) obnovil požezskou, vyzdvihnul kláštery novým řeholím, mužským a ženským, a povznesl i blahobyt a vnější slávu záhřebské kapitoly.[19])

K arcibiskupské katedrále („prvostolna crkva“) vede cesta skrze širokou a hlubokou bránu hradební, z níž přichází se na prostranné nádvoří kostelní. Zde teprve jeví se zraku našemu celé průčelí této nejpamátnější svatyně chrvatské, jež v pravdě jest Chrvatům tím, čím vavelská katedrála Polanům a svatovítská nám Čechům, nejdražší to památka dějinná a „najznamenitija, najvelebnija gradjevina zagrebačka“, jak dí právem „Vodja po Zagrebu“.[20])

Když byl slabým Štěpánem II. královský kmen Držislaviců r. 1090. vymřel a sv. Ladislav uherský, jenž byl svakem předposledního krále Zvonimíra, za krále povolán a na chrvatský prestol královský v Záhřebě zasedl: chtěl, aby vedle nového krále sídlil též nový biskup. Proto založil v Záhřebě nové biskupství, jemuž přidělen byl za diecési panonský díl kninského biskupství. Avšak Ladislav nezůstavil nového biskupství při chrvatské hierarchii, k níž přirozeným řádem náleželo, nébrž přivtělil je k uherské. Však že duchovní správu osadníků záhřebského biskupství po tu dobu obstarávalo duchovenstvo kninského biskupství jazykem slovanským, dal jim za prvého biskupa také Slovana, Čecha, jménem Duch, aby neurazil náboženského citu jejich. Za duchovní pastýře pak přidělil Duchu kněžstvo šumedské a zaladské župy, t. j. těch krajin, kde od IX. století milo kvetla slovanská bohoslužba.[21])

Však že by Ladislav i tu znamenitou katedrálu byl založil, má Iv. Tkalčic[22]) za nemožné, přijímaje za to, že teprv nástupce jeho král Koloman, jenž roku 1102., smluviv s Chrvaty osobní unii, na Modrušském Poli byl korunován, počal ji stavěti tehdejším slohem romanským. Dostavěna a svěcena byla až r. 1217. Však nedočkala se ani půlstoletí své slávy. Roku 1242. poplenili a pobořili ji divochové asijští tak, že nebylo lze na obnovu její

[16]) Dva díly za 8 zl. 50 kr.
[17]) Dvě knihy za 3 zl. 50 kr.
[18]) Čazma leží na východ od Záhřeba
[19]) Iv. Tkalčiće „Monumenta“ (l. c.) I 57. a jeho „Sbor prebendara prvostolne crkve zagrebačke“, 1884 str. 2.
[20]) Izd L. Woerl str. 11.
[21]) Iv. Tkalčiće „Prvostolna crkva zagrebačka“ str. 2. a 3. (A téhož „Monumenta“, l. c. vol. I. pag. 1.)
[22]) Ibid str. 3 a sl.

pomysliti.[23]) Teprve slavný a horlivý biskup Timotej, jenž na stolci biskupském seděl od r. 1264.—1287., počal ze ssutin vyzdvihovati novou katedrálu mistrným dílem gotickým na starých základech;[24]) však trvalo ještě dlouho, nežli byl celý kostel dokonán; staloť se tak teprve v třetím desítiletí XV. věku. Tři přední apsidy postavil biskup Timotej v XIII. stol., tři stejně vysoké lodi teprve biskup Eberhard (1397.—1419.). Boje i rozbroje domácí týž a týž překážely tomuto bohulibému dílu. A sotva byl hotov tento nejznamenitější pomník víry a slávy chrvatské, již mu novými pohromami hrozili noví barbarové, Turci a jiní nepřátelé zahraniční. Zejména když obléhán byl Kaptol španělským vojskem Ferdinandovým r. 1529., porouchány byly obě věže a západní průčelí. Později nemalé škody na něm způsobilo též několik požárů, zvláště r. 1624., kdy bleskem zapálen byl kostel. Přes 30.000 zlatých škody způsobil tento hrozný požár a národ chrvatský právě tenkráte byl válkami velmi ochuzen[25]) a brzy na to velkou neúrodou a hladem zmořen! A přece sešlo se spojenými silami brzy tolik pomoci zevšad, že mohl již r. 1632. býti dostavěn a posvěcen bosenským biskupem. Ale již r. 1646. stihla kostel nová pohroma, že bylo zase třeba nové nápravy. A proto byl tento „najslavniji spomenik“ chrvatského národa tolik záplatován, že konečně slavný biskup Strossmajer o něm vyznal, že byla sice „stolna církev“ někdy okrasou Zahřebu, „ale nynější její tvářnosť jest nám před vzdělaným světem na úkor“.[26])

Proto ustanovil se konečně arcibiskup Jos. Mihalovič roku 1878. na tom, vrátiti své prvostolné katedrále původní krásu její. A na tomto díle obnovy pracuje se podnes. Ale sotva počala tato obnova, a již opět hrozila ji nová rána velkého zemětřesení dne 9. listopadu r. 1880. Hrozně utrpěl jím také dóm. Hvězdnaté klenutí presbyteria se sesulo a zničilo též krásný gotický hlavní oltář, rozbilo velkou stříbrnou lampu a krásný velký lustr. varhany se pobořily, ba i massivní zvonice popukala. Celkem nadělalo zemětřesení dómu škody za více tisíc zlatých, ale objevilo na něm také vady a nedostatky, jichžto by ani nejostražitější oko stavitelovo nebylo mohlo vystihnouti. Však již povznesl se krásný dóm z úpadu svého poznovu do té míry, že vnitřek celého kostela již jest obnoven a stkví se překrásným gotickým dílem, jasně polychromovaným, jako nevěsta ženichu svému. Zvláště velebně jímá mysl navštěvovatelovu vysoko vyvýšené rozsáhlé presbyterium s novým velkým oltářem a s krásnými malbami v oknech.

---

[23]) Ještě v XV. věku toho bolestně vzpomínala záhřebská kapitola, králi Matyášovi řkouc: „Cum permittente Deo universa fere Hungaria oppressa fuisset per Tartaros, ecclesia haec Serenitatis Vestrae cum capitulo funditus fuit in cinerem versa.“ Iv. Tkalčić, l. c. 7. — Act. Cap. ant. fasc. 2. nr. 39 — Viz také krit. monografii Kukuljevičovu: „Borba Hrvatah s Tatari i Mongoli.“

[24]) To asi svedlo některé k domněnce, že ze starého kostela zbylo romanské průčelí a portál.

[25]) Iv. Tkalčić, l. c. str. 24.

[26]) Tkalčić, l. c. 42.

A tento dojem mocně zvětšuje a doplňuje zvuk nového velkolepého stroje varhanového, jenž jednak jako hlas nebeský k tiché zbožnosti duše povznáší, jednak i mocně jako vlnobití mořské uchvacuje je a nevýslovnou radosť a jásot v nich budí, jakž bezděčně na sobě doznal i pisatel. Jsouť dílem varhanáře-umělce E. T. Walkera z Ludvigsburku, jenž je s 52 rejstříky pořídil roku 1855. za 26.000 zl. Škody zemětřesením způsobené napravil mistr Steinmayer z Oettingenu za 3000 zl.[27])

Osnovu celé opravy chrámové sdělal vídeňský vrchní stavební rada Fr. Schmidt a stavbu řídí architekt Heřm. Bollé. — Až bude i vnější obnova provedena, bude katedrála záhřebská náležeti k nejkrásnějším v celém Rakousku. K nejpamátnějším beztoho již nyní náleží, jsouc největším dějinným pomníkem národa chrvatského, s nímžto sdílela všecky žalostné i radostné příhody a osudy. Proto vysvědčil o ní Tkalčić (l. c. v předmluvě): „Narode hrvatski! ovaj spomenik prirastao Ti je na dušu a omilio Ti je kao nijedan, a predrag Ti je ne samo z toga, što je on svjedokom bio Tvojih sretnih i nesretnih danah, već što je i dielio s Tobom i dobro i zlo.“ K nejpamátnějším náleží také svými starožitnostmi a svou pokladnicí, v níž chová se mnoho drahocenných rouch, náčiní, knih a pokladů kostelních, zejména několik drahocenných relikviářů, monstrancí, kalichů a gobelinů. Nejstarší památkou jsou diptychové desky ze slonové kosti z XI. neb nejpozději z XII. věku. Také částečku jazyka našeho předního patrona sv. Jana Nepomuckého ve stříbrné, pozlacené monstranci, obložené rubíny, přechovává pokladnice. Před obnovou stál v kostele též oltář sv. Jana Nepomuckého. (Pokračování.)

---

# Z básní Bohdana Zaleského.

Podává **R. Pokorný.**

## Vzdech po rodné vísce.

Darmo hlava se točí,
darmo duše má stýská:
daleko je, ach, s očí,
daleko je má víska!

Odkud mráčky se honí,
odkud větřík to vane?
Z nivy tam — hle, jak po ní
slunce krásněji plane!

Jako zašlé dni moje
kvete luzná i tichá;
čistější jsou tam zdroje,
vonněj' kvítek tam dýchá!

Poza dvorem tam v pravo
lesík divoký pučí,
po pažitu v něm smavo
potok běží a zvučí.

Hora pne se jím v levo
a kříž zlomený na ní,
a za křížem hle, dřevo,
na něm čápové ranní.

Jakže všecka ta země,
jako v zrcadlo vbitá,
vzchází v zpomínkách ke mně,
listím, měsícem svítá.

---

[27]) Tkalčić, l. c. 106—7.

Vidím nivy mé družné,
vůně květů jsou plny;
vidím jitro jak různé
v blankyt žene své vlny.

A zas žiju tak mladě,
jako večer i z jitra,
když jsem v bajné zřel vnadě
dívce do očí, nitra.

Tam, kde ručejík zvonil
hájek tichounce třísně,
když jsem motýla honil,
slýchal slavičí písně.

Aneb ruku vždy v ruce,
oko Zoryně v oku,
v sladké vzdychaje muce
dlíval po jejím boku.

Ještě žár jejích rtíků,
ať bdí duše či sní,
ještě cítím a vzlyků
tlum se do srdce vrývá.

Ach, tak mile v tom znoji,
jako skřivánek ve snu
propěl, přesnil jsem svoji
nejkrásnější tam vesnu!

Kde ty minulé doby
dívčí svévolné lásky?
v tváři divoké zdoby,
mraky na čele, vrásky?

Strhal krásné čas clony,
rozdul snů mojich plamen,
a na srdce mi stony
tlačí jako ten kámen.

Všecko pouhé již snění —
ó proč srdce že plá mi,
když mu potěchy není,
ještě upomínkami?

Jako měsíc, och, svítí
od večera až ku dni,
tak mi věčně v noc žití
planou snové mi trudní!

---

# Baš-Komita.

**Obrázek z dob vzniku bulharského povstání od J. A. Voráčka.**

Vedle Rakovského, Karavelova, Boteva a jiných, kteří ode dávna připravovali z ciziny povstání balkánských národů, sluší nejčestnější místo v bulharské historii nedávných let Vasilu Levskému. Čím byly všechny politické věstníky vzdělanějšímu obecenstvu, tím byl Levský pro nejnižší vrstvu národa, působiv živým slovem, dnes tu a zítra tam, dnes jako pop, zítra kupec a jindy zase s mečem v ruce jako hajduk, stále v jiném převleku, ale duchem stále týž jako organisator, povstalec a demonický bojovník za svobodu. Turci věděli, že je hlavou (baš) povstalců (komita).

Vasil Levský [1]) je rodák karlovský a narodil se roku 1837. z rodičů čistě bulharských. Otec jeho slul Ivan Kunčev a matka Gina Kara-Ivanovna. Levský měl ještě dva bratry Christa a Petra. Jmění nebylo veliké, tak že po smrti otcově zůstal Levský v dosti bídném položení a byl nucen jako děcko osmi neb devítileté choditi s matkou pro dříví do Balkánu. Mimo to chodil několik let do místní školy, kde, jak bylo tehdy v obyčeji, naučil se církevnímu čtení. Okolo čtrnáctého roku rozloučil se Levský s Karlovem a přišel ke svému ujci Hadži Vasilovi, archimandritu v Staré Záhoře. Tento používal jej jako svého služebníka a při tom posýlal jej i do bulharské školy, kde se naučil i církevnímu pění,

---

[1]) K této stati použito zejména knížky: Vasil Levský od Z. Stojanova. Plovdiv, r. 1884.

při čemž mu pomáhal pěkný, jasný hlas. Tam setrval Levský po tři léta, až konečně zase i se svým strýcem přesídlili se do Karlova. V Karlově počal se učiti krejčovině a při tom chodil ve svátek pět do karlovského kostela, začež dostalo se mu i několika grošů honoráře.

Později nutil ho strýc Vasil, aby se stal mnichem, či kalugerem, Levský však nechtěl; proto se všelijak vymlouval, vysloviv přání, aby jej strýc dal nejprve do nějakého semináře. Avšak strýc nechtěl míti z něho učeného popa, nýbrž prostě sluhu, který by mu sbíral almužny po vesnicích. Levský konečně svolil a oděl se ve špinavou flandu. Nesměl se však zmíniti o tom ani své matce, ani svým přátelům, aby snad ho nezradili od zbožného úmyslu. Svěcení čili „podstrigvanie“ konalo se v sopotském monastýru na den sv. Kateřiny, 24. listopadu r. 1857., když bylo Levskému as devatenácte let. Klášterní jeho jméno bylo Ignát.

Kdo zná zdejší poměry, nepodiví se tomu, že tak lehce možno se státi popem. Poznal jsem sám, jak to jde rychle. Uvedu jeden případ. V rodopské vesnici Novo-Selo měli učitele a poněvadž nechtěli ho „spazarit“ pro budoucí rok, odešel a po měsíci potkal jsem se s ním v Plovdivě již jako s popem. „Když mne tam nechtějí jako učitele, budu tam jako pop. Vynese to více.“

Jako jahen, či diakon zakusil Levský nemálo příkoří od svého praktického „otce“ Hadži Vasila, který, jakmile začalo jaro, chodil jako věrný sluha Páně po své osadě na církevní visity a při tom sebíral almužny od svých oveček. Vasil Levský nosil je na zádech a dlouho mlčel. Styděl se ještě a scházelo mu smělosti. Až tu pojednou ve vesnici Arapově došlo přece ku dlouho očekávanému výbuchu. Otec Hadži Vasil[2]) poručil svému diakonu Ignátu, aby svlekl kleriku a zabalil do ní seno pro koně, které dostali od jistého sedláka. Avšak to bylo diakonu již příliš. Obořil se a neposlechl, zvolav: „Ať se třeba svět propadne, strýčku, já se přece tolik neponížím ani jako člověk, ani jako jahen,“ vece mu Ignát. Přitom trhnul rukou a na místě růžence vytáhl revolver, který již od nějaké doby nosil pod klerikou.

Roku 1860. odešel Hadži Vasil opět do Jerusalema a zůstavil Levského doma, aby se živil zároveň s koněm, zakoupeným z vyprošených almužen. V nepřítomnosti svého představeného zůstával Levský ve své komůrce, obklopen svými přátely, kterým jal se vykládati své myšlénky o dobytí bulharské svobody. Myslí se, že v tu dobu Rakovský, navštíviv Karlovo, roznítil v něm první plameny horoucí touhy po svobodě. Roku 1861. vrátil se dědo Hadži Vasil z Jerusalema s prázdnou kapsou. Bylo třeba naplniti ji novými almužnami. Levský odřekl, že nepůjde prosit, a odešel ke své matce, kde zůstal až do jara r. 1862. V té době hlava Levského byla naplněna již nejrůznějšími plány. Život kalugerský protivil se mu, protivili se mu nevědomí občané a protivilo se

[2]) „Otec“ je titul duchovní a „Hadži“ se nazývají pouze ti, kteří putovali k Božímu hrobu do Palestiny.

mu vše robstvo, které viděl kolem sebe. Náhodou snad setkal se v Karlově s jakýmsi Ivanem, o němž Panajot Chitov vzpomíná, že toho roku objevil se ve Slivně a hlásal lidu, aby sáhl ke zbraním. Dle vší podobnosti objevil se i v Karlově. Levský smluvil se s ním a povzbuzen toužil od té doby po bílém Dunaji a Bukurešti, kde prý mnoho bratří ho očekává. Levský byl jako na trní, chtěl stůj co stůj z Karlova. Netajil se tím, avšak nevěřili mu. Sebrav několik set grošův od svých přátel a zaopatřiv se průvodním listem (teskere), vsednul jednoho večera, dne 3. března r. 1862., na koně svého strýce, ozbrojil se revolverem a pustil se letem k vesnici Dubeň. Tam se skryl u přítele Kotova a čekal zprávy, co tomu řekne strýc. Ten velice se hněval a přísahal pomstu „té bláznivé hlavě". Druhého dne dal se Levský cestou k Plovdivu, aby si dal podepsati průvodní list, a jakmile se mu to podařilo, namířil cestou k Tatar-Pasardžiku. As po pěti dnech dostal se do Niše, v nynějším Srbsku, kde připravovali se tou dobou k povstání proti Turkům. Bylo tam i jiných Bulharů dost a hlavou všech dobrovolníků byl Rakovský sám, kterýž vydával tam svůj list „Dunajská Labuť". A když jedenáctého května r. 1862. srazili se v Bělehradě srbští panduři s tureckou posádkou, súčastnili se i bulharští dobrovolníci, seřaděni v četu, s Rakovským a vojvodou Iljou v čele dosti tuhého boje o bělehradskou pevnosť. Po obléhání, kdy všichni Bulhaři zůstali na holičkách a nadarmo žádali zbraní od srbské vlády, aby mohli prosekati se do vlasti, někteří odešli do Rumunska a někteří hleděli si zaopatřiti chléb prací. Také Levský pracoval jako tovaryš krejčovský několik měsíců v Bělehradě, aby se uživil. Později, jak se podobá, odešel do Bukurešti, aby zasvětil se cele svým myšlénkám — povstání. Avšak ani zde nenalezl dobrého přijetí od bulharských emigrantů — boháčů. Proto odebral se záhy nazpět do vlasti, aby působil z blízka na své krajany. Spisovatel Z. Stojanov opírá se tomu, že by byl býval Levský poslán od Ústředního výboru z Bukurešti. Vrátiv se do svého rodného místa, podržel jméno Ignát i řekl matce, aby mu připravovala mnišské šaty, nežli se o něm roznese, že se vrátil. Se svým strýcem dostal se do hádky, jakmile přišel. Levský neskrýval ničeho.

„Vydám tě Turkům," pozdravil ho ve svém hněvu.

„A já zase řeknu, že jsi mne poslal, abych povolal Moskovce (Rusy)," odpověděl mu Levský.

„A co jsi udělal se svými vlasy[3]) a šaty?" ptal se pop dále.

„Hodil jsem je do Dunaje," odvětil mu diakon, aniž by okem pohnul.

Od té chvíle Levský zůstal v Karlově, ale strýc, jak někteří tvrdí, prozradil jej turecké vládě, která ho zatkla a zavřela v Plovdivě. K hlavnímu přelíčení dostavil se i strýc Vasil, avšak na otázky soudců, kde se po celý čas jeho vnuk skrýval, odpověděl, že prý byl na učení v cizině. — Proto neodsoudili Levského.

[3]) Pravoslavní kněží nesmějí si střihati vlasů a vousů.

V Plovdivě zdržel se Levský pouze několik dní, protože mezi tamějšími čorbadžiji nenalezl bezpochyby nijaké půdy ku svému budoucímu předsevzetí. Vrátiv se do Karlova, sloužil opět jako diakon v karlovském kostele. Ale mezi ním a tamějším obecenstvem nebylo vše v pořádku. Říkali a nadávali, že „jaktěživo nebude z něho člověk", protože nemá žádné lásky k penězům. Proto popouzeli i strýce proti němu.

„Záhodno, abys odešel na nějaký čas do Rylského nebo do Chilandarského kláštera," radil mu strýc.

„Já si to ještě rozmyslím," odpovídal diakon a v duchu pomyslil si, že pověsí strýci kutnu na hřebík, čili že se „rozkalugerí".

K tomu cíli zvolil si úmyslně slavnostní den po Vzkříšení r. 1863., kdy zbožné karlovské občanstvo bylo sebráno ve chrámu Svaté Bohorodice. Všem bylo divno, že diakon v ustanovenou dobu nezaujal ještě svého místa ve způsobě zpěváka. Obdivení dostoupilo vrcholu, když Levský v krátkých vlasech a v karlovském národním obleku zjevil se mezi obecenstvem. Všichni byli zdrceni. Sám pop byl nucen obrátiti se na několik minut od obecenstva při vykuřování s kaditelnicí. Levský však zůstal nevzrušen.

„Toho Bůh nestrpí, otevře nebesa a nasype na naše hlavy oheň a kamení," vykládali si starověrci.

„Nejdříve potrestá naše město, v němž se tento ďábel narodil," dokládali druzí a povzdychovali z hluboka.

Z toho viděti, jaký poplach způsobil Levský v Karlově. Nemohl tedy nikterak ostati ve svém domově. Dříve však nežli odešel, chtěl navštíviti tamějšího učitele ve škole, ale tento nepřipustil odpadlíka k sobě. Nezbývalo mu tedy nic jiného než rychle se vzdáliti. Odešel. Ale ne daleko. Pouze do vesnice Vojňagova, asi dvě hodiny od Karlova. Tam se uslovil jako daskal (učitel). Zde pobyl Levský po celý rok, nakupiv kolem sebe mnoho přátel. Petr Popov, který ho navštívil v té době, vypráví, že jeho světnička se nezavírala dnem ani nocí. Toho času také vyskytla se jedna četa hajduků na Kaloferském Balkánu. Jisto, že byl Levský s ní srozuměn, protože jí dodával, čeho bylo potřebí. Avšak to nezůsta o tajno turecké žandarmerii. Nezbývalo tedy opětně daskalu nic jiného, než aby se vzdálil, kde by o něm nevěděli. Levský se toho nelekal. Byltě člověk bez bázně a jeho smělosť téměř bajeslovná. Později vysvitne to nejlépe z jeho skutků.

Roku 1865. vidíme jej opět v Dobrudži ve vesnici Jenykjej (Nová ves), kde uslovil se opětně daskalem a zůstal zde 6 až 7 měsíců. Tam započal Levský svoji činnosť jako národní apoštol a záhy byl znám jako horlivý vlastenec. Do té doby spadá nájezd divokých a hrabivých Čerkesů, vypuzených z Ruska, do východní části Bulharska. Levský organisoval proti nim jednu četu a hleděl jim odpláceti rovné rovným. Mimo to působil slovem i skutkem, kamkoli zavítal. Znali jej všichni. Do dneška se vypravuje o kolech, na nichž cvičíval Levský venkovskou mládež

tělocviku, a s chloubou podotýkají vesničané o jednom místě, které přeskočil bývalý jejich daskal Vasil.

„To je lví skok,“ povídali o něm. Je tedy možno, že název Levský (lev-ský) pochodí buď od toho, nebo snad od podobného skutku v jeho životě, neboť dokud žil v Karlově, toho jména nebylo slyšeti. Možno také, že dal si toto jméno, aby přelstil turecké úřady. (Dokončení.)

---

# Návštěva Jasné Poljany.

(Statek hraběte Lva N. Tolstého).

Napsal G. P. Danilevskij. (1885.) Přeložila Klára Špecingrová.

(Pokračování.)

A co by na tom bylo nemožného? ptám se já kritieky Norova. Možná, že to byl jen taký rozpočet se strany Kutuzova, aby svým zřejmým klidem vzmužil vojíny kolem stojící. Ano, člověku každému jest jaksi vrozeno, on má snahu, aby si, ať již čímkoliv, třeba čtením knihy, anebo nějakým zcela nepřípadným rozhovorem, utišil své rozrušené nervy, je-li toho třeba, aby se tímto, třeba jen zevnějším dojmem, aspoň na okamžik odstranil od těžké a osudné skutečnosti.

Poukázal jsem Norovu na příklady zc života velkých lidí, Cesara, Petra I., Alexandra Macedonského a j. Při tom jsem též podotknul, že se Alexandr Macedonský při perském pochodu neodtrhl od svého Homera, a mezi výpady a srážkami s asiatickými kočovníky dopisoval svým přátelům v Řecku, prose je v dopisech, by mu zaslali nějaká dramatická díla řecká. A konečně, poukazuje Norovu na poslední události z nejposlednějších dnů, prosil jsem ho, by si jen vzpomněl, že někteří odsouzenci k smrti vyžádají si, krátce před smrtí svojí, by směli pohovořiti s žalářníky, a s těmi pak hovoří o divadle a jiných novinkách anebo čtou náruživě práce svých zamilovaných poetů.

„Ano, to se všecko mohlo státi, můj milý, ale s jinými lidmi a v jiných časech —“ odpověděl na mé doklady Norov — „my se ve dvanáctém roce nepachtili za příhodami Cesara anebo hrdiny macedonského a tím méně za těmi šarlatánskými effekty, které prováděli v době francouzské revoluce odsouzenci guillotiny. Od Borodina, pod Borodinem i po něm, všickni, nevyjímaje Kutuzova — od prvního do posledního podporučíka, jakým i já byl, hořeli jedním velkým a svatým ohněm lásky ku své vlasti na vzdor hraběti Lvu Tolstému, a díval jsem se na svůj úkol, jako na něco posvátného. Nevím, jak by se byli druzi naši podívali na toho, kdo by byl tehda při povinnostech svých vzal zábavnou knihu do ruky, a to francouzskou a zvláště onu Genlisové.

A. S. Norov zemřel za dva měsíce po vydání své kritiky o románu hraběte Tolstého. Po jeho pohřbu, v lednu r. 1869.,

dostal jsem rozkaz, bych napsal pro jeden časopis nekrolog. A jak jsem se podivil, když jsem při shledávání různých pramenů pro nekrolog v rodině V. P. Polisanova, příbuzného nebožtíkova, náhodou spatřil malinkou knížku z knihovny Norovovy „Aventures de Roderik Random", 1784. (Dobrodružství Roderika Randoma) a na její vnitřní stránce četl jsem následující vlastnoruční nadpis A. S. Norova: Četl v Moskvě jako raněný a zajatý Francouzův v září r. 1812. (Lu à Moscou, blessé et fait prisonnier de guerre chez les Français, au mois de septembre, 1812.)"

To, co se událo podporučíkovi dělostřelectva v září 1812, to bylo zapomenuto za čtyřicetšest let starým hodnostářem, v září 1868., vyšlo z paměti, protože během času se mnoho smýšlení jeho pozměnilo. Nelze arciť tvrditi, že by byl Norov román o Roderiku Randomovi držel zrovna pod poduškou u Careva Zajmišča, kde Kutuzov četl román Genlisové. Nelze však také upírati, že by byl mohl Norov čísti román o Randomovi zrovna pod samým Borodiným, jak ho později jako raněný dočetl při dobytí Moskvy Francouzi v haličské nemocnici, z jejíž oken se díval, dle slov jeho vlastních, tak žádostivě a vroucně za odcházejícím z Moskvy Napoleonem. A o této okolnosti dopsal jsem také jedenkráte samému hraběti L. N. Tolstému.

Tarantas, minuv Jasnou Poljanu, obrátil se ke dvěma cihlovým věžím, na levo stojícím a vyjel do širokého stromořadí kadeřavých bříz. Na konci stromořadí bělalo se bydliště hraběte.

Dvoupatrový kamenný dům jasnopoljanský, ve kterém nyní hrabě L. N. Tolstoj po dobu 20 let skoro ustavičně žije (od r. 1861), jest přestavěn z jednoho křídla starého domu otcovského. Větší dům, kde se též r. 1828. narodil spisovatel „Vojny a Míru", byl autorem rozbořen. Místo, kde tento stál, nachází se po levé straně a nedaleko od obydlí nového. Nyní jest zarostlé lipami, a jen tu a tam najdeš zde zbytky kamenné z bývalých základů. Zde pod těmito lipami stojí prosté lavičky a stůl, kde se v době letní rodina hraběte schází k obědu i k čaji. Zvonek, kterýž jest zde upevněn k jednomu kmeni starého vazu, svolává obyčejně členy rodiny dohromady, pod lípy.

U tohoto vazu scházejí se také obyčejně i ostatní obyvatelé Jasné Poljany, chtějí-li si pohovořiti s hrabětem o svých domácích strastech a radostech. Sem on obyčejně vychází, zde s nimi hovoří, zde jim pomáhá slovem i skutkem. Ale ne všickni dovedou oceniti pozornosť a štědrosť hraběte. Nedaleko od svého dvorce asi před patnácti lety vysázel si hrabě háj mladých jedlí. Jedle se ujaly, vzrostly nad dvě lidské výšky a nemálo potěšovaly svého pěstitele — zahradníka. Nedávno vyšel si hrabě do polí, by se potěšil svými jedlemi — ale cítil se těžce zasmušilý: skoro desetina jeho jedliček byla vykácena i s kořeny a z lesa odvezena. Hněval se i na to, co se stalo — i na sebe. „Opětně se vrátil ten starý cit, hněv pro takovou ztrátu!" — pravil si, a když poznal, že tímto pachatelem byl jeden domácí zloděj, který jedle

tajně k vánocům z lesa do města odvezl, prosil jen za jedno — aby se o tom nedověděla hraběnka — jeho žena.

Tarantas zahnul k levému úhlu domu a zastavil u malého křídla, které vedlo právě do komnat přízemních. Ještě jsem nemohl vstoupiti do předpokoje — a již se dvéře otevírají a z hraběcí pracovny vychází na práh hrabě Lev Nikolajevič. Po prvním uvítání uvedl mne do svého pokoje.

Dávno jsem již hraběte neviděl, ale proto přece jsem ho okamžitě poznal — po těch živých a laskavých i zádumčivých očích, dle jeho silné a markantní postavy, tak umělecky vyobrazené na známém obraze J. N. Kramoského. Pamatuji se, jak se před osmi lety všickni navštěvovatelé výstavy pařížské v oddělení ruského malířství obdivovali této podobizně, kde jest hrabě L. M. Tolstoj vyobrazen v dlouhé, temnorusé bradě a v temné soukenné pracovní bluze. A takovou bradou a v podobné bluze spatřil jsem i já hraběte. Nyní jest hraběti 57 let, avšak nikdo mu nehádal tolik přese malé šediny, které se tu i tam na jeho krásné bradě objevují. Tvář hraběte jest svěží, jeho pohyb i chůze hbitá, hlas i řeč zní mladickým žárem.

Při vchodu do domu v Jasné Poljaně mimochodem vstupují na mysl známá místa z „Dětství" i „Junáctví" jeho pána: nebožka máti jeho, v tmavém nákrčníku, — jeho tehdejší a zde žijící učitel Karel Ivanovič s plácačkou na mouchy v ruce, — nádvorník Oska, klíčnice Natalie Savišna a její kufry s obrázky na vnitřních stranách vík, dědouš Nikolaj se ševcovským kopýtkem, učitelka hudby Mimí a divoký Gríša, jehož dojemné modlitbě jedenkráte děti tak udiveně a zvědavě z temné komory naslouchaly.

Hrabě mne provedl první částí svého kabinetu za přehrádku, jíž tvoří police s knihami. Usadili jsme se u pracovního stolku — on na svém křesle, ve kterém obyčejně pracuje, — já na druhém, proti němu, za stůl; oba jsme si zapálili cigaretty a začali vypráveti.

Popíšu nejprve a krátce kabinet hraběte.

Jest to světlý, vysoký a jednoduše uspořádaný pokoj asi 12 aršinů dlouhý a okolo 6 aršinů široký. Dvě velké police s knihami z lakované bílé břízy rozdělují tuto komnatu na dvě částky — jakoby na předpokoj i salonek, i na pracovnu hraběte. Okna i skleněné dveře vedou k vysokému zahradnímu, kamennými deskami pokrytému křídlu. Nářadí v obou polovicích jest velmi staré, očitě vidno, že ne po otcích, ale po dědech zděděné.

V přijímacím oddělení jest měkký, široký a dlouhý divan, pokrytý zelenou pokryvkou se zeleným safiánovým polštářem. Před pohovkou jest kulatý stůl s hromadou rozházených po něm knih, anglických, německých a francouzských. U stolu a podél stěn jest rozestaveno asi šest židlí. Na stojánku — opět knihy. Mezi oknem vedoucím do sadu a dveřmi stojí umyvadlo. V pravo u okna v úhlu pokoje stojí břízový commode se zrcadlem. Nad ním visí jelení parohy, a přes ně položen jest ručník. Na zadních stěnách polic s knihami visí různé věci, — obleky, kosa na setkání

trávy, a kulatý měkký klobouk hraběte. V úhlu za stojánkem několik prostých ořezaných holí, se sukovatými rukojetmi, na procházku. Stěna nad pohovkou ověšena jest sbírkou rytin i fotografií, akvarelek, podobizen různých přátel a příbuzných hraběte — jeho ženy, otce, bratří, starší dcery a přátel. Mezi posledními nachází se též fotografická skupina Levického s podobiznami Grigoroviče, Ostrovského a j. a dále jednotlivé podobizny Schopenhauera, A. A. Feta, N. N. Strachova a jiných. Ve stěnném výklenku stojí poprsí nebožtíka bratra hraběte, Nikolaje. Na okně jest pohozeno ševcovské nářadí, — kopyta, kostky ořezané kůže a j.

V pracovně, za přihrádkou na pravo — u druhého okna vedoucího do zahrady stojí psací stůl hraběte, na levo — železná postel s postelí pro hosty. Řady březových polic se zasklenými dveřmi, které jsou v tuto část komnaty obráceny, jsou zastaveny shora až dolů starými i novými, cizími i ruskými spisy. Za pracovním křeslem hraběte ve velkém výklenku na stěně jsou police úplně otevřené s příručními knihami, ukazateli, slovníky, lexikony atd. atd. Zbývající police po stěnách rozestavené obsahují rovněž množství knih. Zde, dále ve výklencích nástěnních i v policích vidíš buď v starých či nových vazbách, nebo i nevázané spisy Spinozy, Voltaira, Götha, Schlegela, Rousseau-a a skoro všech ruských spisovatelů, taktéž Auerbacha, Shakespeara, Benjamin-Constanta, De Sismondi-ho, Jana Zlatoústého a jiných cizích i domácích, duchovních i světských spisovatelů a myslitelů. Životy svatých, „Četii Minei", „Prology", ruské překlady Mandelštamma „Patero knih", hebrejské originaly Starého zákona, i texty „Evangelii", „Světové názory talmudistů" s německými, francouzskými a anglickými kommentáry, — jsou postaveny v řadách po boku pověstných ruských proroků, s ruskými i cizími, duchovně-mravními lacinými vydáními pro lid.[2]) (Pokračování.)

---

# Varšava a její společnosť.

(Pokračování.)

## II.

Královské residence v Polsku. — Zámek varšavský. — Z jeho dějin dávnějších. — Zbytky „z polských časů". — Vyhlídky z oken a terrassy: Sloup Sigmundův. Palác pod železnou střechou. Visla. — Tradice o počátku Varšavy. — Praga. — General-gubernatoři: Hrabě Berg, hrabě Kotzebue, general Albedyňskij. — Nynější hodnostář.

Polské residence královské podlehly během času převelikým změnám. Polští králové přejíždějíce z města do města a přebývajíce k vůli sněmům nezřídka mimo své hlavní sídlo, nasta-

[2]) Mezi posledními stojí v policích „Progress and poverty" od H. George, „God and the Bible" od M. Arnolda (1885); „Israel Sack" (1882); „A discourse of matters, partaining to religion" od T. Parkera (1875); „The twenty essays od R. Emersona (1877); „Literature & Dogma" od M. Arnolda (1877) atp. a. j.

věli si zámků neobyčejné množství Čím bídněji bydlil lid v nuzných chatrčích, tím nádherněji žil král a královští hodnostáři v četných palácích. Tyto stopy ztracené polské samostatnosti roztroušeny jsou po celé druhdy rozsáhlé a mocné říši, najíti jich lze nezřídka i na venkově, za městy, kdež koruna stavěla králům „letní příbytky".

Dnes činí všechny tyto královské příbytky dojem nad míru smutný. Nejsmutněji vyhlížel do posledního času staroslavný zámek krakovský, proměněný v kasárny a věnovaný teprv nedávno císařem rakouským prvotnímu svému účelu. Královský zámek v tribunalském Lublíně proměnil se v ohromnou příšernou věznici státní, roztomilý letní útulek posledního polského krále za litevským Grodnem je dnes idyllickým dvorem v nájmu počestného českého osadníka. A takový sběh osudu váže se ještě k jiným královským zámkům polským. Co však zámku varšavského se týče, ač také podlehl velkým změnám, přece ze všech činí dojem nejméně trpký a žalostný.

Natřeli ho sice barvou officielních budov ruských, tak skoro jako zimní palác v Petrohradě, leč alespoň zevně nečiní dojem spustošení. Ostatně také uvnitř alespoň několik komnat zachováno v přiměřené nádheře a pečlivosti.

Za našich časův je přístup do zámku samého valně znesnadněn, ale v dobách mých prvních návštěv ve Varšavě žil ještě starý Václav Szymanowski, jehož neobyčejné účinnosti jsem povinen vděčností, že popřáno mi bylo překročiti nejeden práh zataraseného koutu jeho rodného města. Téměř desátý již rok uplývá, co mně pan Wacek prováděl bludištěm zámeckých chodeb, upozorňuje na nejposlednější zbytky „polských časů", při čemž ovšem musím objasniti, že Poláci nazývají polským časem dobu své národní samostatnosti. Pouť k těmto posledním zbytkům není veselá. Probíháme chodby větším dílem nepravidelné, na mnoze úzké, a kroky naše zaléhají v pustých prostorách. Života tam valně není, jen tu a tam u dveří nudí se na stráži voják.

Na nevysoké věži čte se letopočet 1622., tedy dějiny této budovy nesahají daleko. Za časů Mazoveckých knížat stál tam skrovný dřevěný „dvorec", jehožto stěny byly prostě zdobeny tureckými divany. Když pak králová Bona, tato mladá žena starého vladaře, Polsku na vždy opustila, sebrala, kde co bylo a zůstavila potomstvu volné — staveniště.

Král Sigmund III. první staveniště toto vykořistil a dal základ nynějšímu zámku, kterýž opravován také v pozdějších letech, najmě za Stanislava Augusta. Ve čtvercové budově vznikly poznenáhla nádherné sály, mramorový, plesový a rytířský. Stěny vyzdobili malíři Bacciarelli Plersch a j., a tak jak dvorní život právě kypěl, hromadily se zde všelikého druhu ozdoby a památky. Ale z těch věcí po dnešek nesmírně málo zde zůstalo — podivoval jsem se jim po většině v Petrohradě kam byly převeženy. Novější úprava několika komnat nevyniká již jemným

vkusem minulosti a liší se skutečně valně. Nebudu široce rozpisovati se o jednotlivých komnatách a sálech, v nichžto soustřeďuje se nyní život tak odchylný (znamenám jen ku př., že síň divadelní a koncertní přeměněna za Paskiewicze v pravoslavnou církev), a podotýkám jen mimochodem, že zbytky z „polských časů" jsou velmi nepatrné. Kromě nástěnných maleb a výtečné práce štukatérské obracejí po sobě pozornosť zbylé charakteristické svícny, starožitné hodiny a části nábytku z „polských časů". Na kamenných stěnách zeje několik podobizen, jichž němé tváře smutně pohlížejí ze širokých rámců. Rytířský sál vyzdoben jest krásnou podobiznou vlídného panovníka Alexandra I. v polském obleku vojenském, sál trůnní podobiznou cara Mikuláše, rovněž v generalském obleku polském.

Mani zastavíme se také před nádherným, rozsáhlým zrcadlem benátským. Kronika malých dvorních skandalů ve Varšavě vypravuje o něm nejednu historku. V něm shlížely se pověstné modré oči paní Grabowské. Také neméně pověstná nožka milostnice de Vauban, „řecký" nosík paní předkraječové Potocké, neobyčejně krásná ruka kněžny maršálkové Lubomirské, delikatní zjev kněžny Łowické (choti velikého knížete Konstantina) a j. v zrcadle tomto míhaly a odrážely se.

Procházejíce se zámkem mile jsme překvapeni zejména polskými orly, zachovanými tu a tam na stěnách. Překvapují nás tím příjemněji, čím častěji na jiných místech spatřujeme, že zásadně byly odstraněny. Vypravuje se, že polské orly na varšavském zámku vzal ve svou ochranu sám car Mikuláš, i nalézá se prý v aktech zámecké intendantury vlastnoruční přípisek tohoto vladaře: „ostavit etu pticu" (nechat toho ptáka). „Díky tomu opatření ptica zůstala netoliko v budově samé, ale i na korouhvi věže, vysoko nad Varšavou i Pragou. Dojímala mne vždy sentimentalní útěcha, kterou Poláci projevují, že jim ponechán na zámecké věži ten jejich pták. Když jsem před několika lety přebýval ve Varšavě, zjevilo se z čista jasna na věži lešení dostupující již již k polskoj ptice. Trnuli jsme, aby ptáka na korouhvi nestihla pohroma. Ale ptica zůstala. Když pak lešení zas rozebírali (spravovali jen hodiny), sešla se nás hrstka lidí ve vinárně otce Petra (o němž také bude potřebí několik slov zvláště pověděti), při čem slavné intendantuře dostalo se přípitkového uznání.

Nejvděčnější pohled na zámek není se strany náměstí, nýbrž se strany Pragy, ve kteréžto části přistavěl král Stanislav pavillony s balkony a terrassami. Zámecká zahrada táhla se tehdáž až ku břehu Visly, a král sestupoval po terrassových stupních k samému břehu, odkud s veselou společností na krásných gondolích dojížděl do čarovných Lázenek. To vše není ještě tak dávno. Nyní jest zámecká zahrada odloučena od Visly nepřívětivou písčinou a vojenskými baráky a stájemi.

Zámecká okna poskytují s různých stran pohled do města i za břeh. Jako ve snu vystupují historické vzpomínky sloučené

s pamatnými budovami i místy, ježto se tuto před zrakem rozprostírají. Z oken obrácených k náměstí spatřujeme pěkný sloup krále Sigmunda. Králova socha vznáší se na hlazeném mramorovém sloupu o výšce 9 metrů a 598 millimetrů. Pomník tento připomíná lepší minulosť, a lid varšavský hledí k němu se zvláštní úctou. Socha představuje Sigmunda ve královském plášti, s korunou na hlavě a se zkřivenou šavlí v ruce. Varšavská tradice vypravuje, že v okamžicích pro národ významných socha dobrého krále se hýbe. Zvedá prý zkřivený meč a mává jím ve větru... [1])

Z okna, ze kterého hledíme k soše krále Sigmunda, hleděl skrze monokl stařičký kníže Gorčakov na přípravný kvas posledního polského povstání. Tu nedaleko, takřka pod okny knížete Gorčakova, shlukl se lid, pěl písně a demonstroval. V zajímavých ruských zápiskách Bergových události tyto vylíčeny jsou obšírně.

Z okna obráceného více ke straně krakovského předměstí o povšimnutí volá neveliká sice, ale pověstná budova „pod železnou střechou“ (Palac pod blachą). Náleží poněkud k zámku, a v posledních letech volné Polsky přestěhoval se do ní častečně hluk a vír dvorního života. Palác „pod železnou střechou“ byl velice oblíbeným útulkem bohatýrského, nešťastného knížete Poniatowského. Když státní budova Polsky již se řítila, — „pod železnou střechou“ bylo nejveseleji.

K. W. Wójcicki vypravuje, že v „palaciku pod Blachą“ vřely toho času bachanalie a že uprostřed hrobového ticha veselé ozývaly se tam ohlasy. Vyvolávalo to nevoli, jelikož nikdo hlouběji nenahlednul do srdce mladého knížete a nezkoumal, netoužil-li právě tímto způsobem utlumiti alespoň částečně neštěstí, v něž celá země upadala. Staří konťušovci reptali zejména na to, že v palaciku pod železnou střechou rej vedla francouzská milostnice Vaubanová, že v domácím divadle hráli po francouzsku a že i mluvou odcizovali se národu. Kníže a jeho družina plesali v zoufalém omámení a „rozumní“ plakali opodál.

Ale jednoho dne nastal obrat veliký. Kníže opustil přítulné kouty pod železnou střechou, dal výhost všeliké rozkoši a spěl k Lipsku na bojiště. Nevrátil se... osiřelý palác pustnul, život vymřel, světla uhasla.

Nejvděčnější rozhled získáme však, vystoupíme-li z královských komnat na dvě stě sáhů dlouhou terrassu.

Mlhami a září sluneční proniká především mohutný proud Visly, tato „Vandina voda“, jak ji nazývá znamenitý vlastenecký básník Kłonowicz (1551.—1608.).

„Niech kto chce chwali Azyję urodną,
Niech chwali Egipt i Nilowę płodną
Socznicę: Polska ma dosyć owszaki
Choć w brzegach rzeki!“

pěje ctihodný Kłonowicz ve svém „Flisu“, povzbuzuje nadšeně k holdu, jenž „Vandině vodě“ plnou náleží měrou. Však ty vlny,

[1]) Sloup ten právě důkladně opraven.

které zde předstihují se k moři, dříve vlažily skálu posvátného Vavelu. Visla sama jest u Varšavy dosti oživena; její hladinou probíhají čluny, parníky a prámy, jejichžto řidiči jako naši bodří Podskaláci, náležejí k nejsympatičtějším typům polského lidu. V ústech povislanských plavců, nazývaných v Polsce „Flisáci", a varšavských rybářů zachovala se nejedna tradice a stará pohádka. Podniknouti v jejich společnosti na prámu malý výlet je velice zajímavo.[3])

Dojem, jejž Visla sama o sobě s vyhlídky královské terrassy činí, zvýšen jest perspektivním pohledem na kolosalní železný most, jenž spojuje Varšavu s Pragou. Velkolepá tato stavba náleží k nejznamenitějším v Rusku. Ku Praze sejdeme zvláště, nyní jen podotýkám, že nad ní kralují pozlacené báně pravoslavné církve zastiňujíce téměř vše ostatní. Kdykoliv jsem šel neb jel kolem, vždy byla zavřena anebo bylo v ní prázdno. Zdá se, že to jest vůbec charakteristika pravoslavných církví na polském území. Za to jsou však budovány s velkým nákladem a drženy ve přívětivém pořádku. Také církev na Praze je taková, a kdo necestoval po Rusi, toho zajímati bude její sloh i úprava.

Za Pragou rozprostírá se daleká rovina, prostouplá rozsáhlými lesy. Oko zachytne snad v dálce několika verst bílé stěny Bělan, zabloudí též jinam, ale v zádumě odchyluje se vždy zase k historické Praze, jejíž půda krví prosáklá připomíná velkou řež, vedenou velkým generálem, ale malým člověkem . . .

Nemůžeme opustiti zdi Varšavského zámku, aniž bychom nevzpomenuli alespoň slovem osob, které zde sídlíce v rukou svých mají a řídí namnoze osudy tak zvaného carství polského. Do Berga byl zámek residencí „náměstků", po jeho smrti stal se jen sídlem general-gubernatorů, čili, jak se u nich též říká, „hlavních náčelníků země". Od r. 1863. vystřídali se čtyři náčelníci, a každá ta změna působila svým způsobem na poměry veškerého obyvatelstva této části říše ruské. Jakkoli postavení general-gubernatorů není úplně samostatné a závisí na mnohých vedlejších okolnostech, přece význam i vliv jejich jest tak veliký, že osobní jejich povaha i smýšlení rozhodným bývá činitelem ve

---

[3]) Tak vypravuje jedna z tradic o původu Varšavy toto: „Na břehu Visly u mostu žila před mnohými a mnohými lety chudobná žena E v a, kteráž očekávajíc Flisáky plavoucí vory, připravovala jim sytó a chutné pokrmy. Jakmile se plavci k tomu místu blížili, volali: „V a ř (warž — vařiti) E v a!" Z toho stala se Varšava.

Jiná pobřežní tradice vypravuje: „Kdysi, kdysi obkličovaly Varšavu ohromné lesy a pouště. Král Kazimír rád v těchto místech prováděl lovectví. Tu stalo se jednou, že uchýlil se od své družiny a že dlouho, dlouho v námaze a o hladu bloudil, až posléz o půlnoci spatřil bídnou chatku, zapadlou v zemi, z níž vybleskovalo komínkové světélko. Dobrý polský král vstoupil do nuzné chaty i nalezl v ní matku, kteráž právě na svět přivedla blížence. Král držel je o křtu na svých rukou i nazval jednoho z nich V a r, druhého S a v a. Král obdaroval hojně matku a rodiče hospodářství založili na zemi, kterou jim král daroval. Usazovali se tam pak záhy též lidé jiní, množili se, a tak dáno bylo vzniklému městu jméno od blíženců: V a r s a v a.

Mazurové dosud nazývají hlavní město na Visle V a r s a v o u.

mnohých záležitostech veřejných. Nechci rozluštovati, pokud je správna kdesi vyslovená domněnka. že Varšavský general-gubernator více může učiniti osudného než dobrého; ale tolik zdá se býti jisto, že jeho vliv jako jednotlivce je první a nejvydatnější v celé zemi. I ve případě, když vliv jeho slábne anebo zmenšuje se, jest to příčinou některé jeho slabé stránky. Ostatně samo se rozumí, že význam jeho závisí také na tom, jaké postavení zaujímá v Petrohradě. Charakteristiku posledních čtyř „velkovládců" polského carství shrnouti lze v několika slovech; onať v tom smyslu důležita, že objasňuje poněkud periodu od roku 1863., která tvoří sama o sobě celek novějších dějin Poláků v Rusku.

Hrabě Berg byl voják staré Mikulášské školy, člověk vytrvalý a cele oddaný svému povolání. Přes to že věrně sloužil svému nejvyššímu pánu, nebyl ruským vlastencem nikdy, nýbrž zůstával do posledního svého dechu — Němcem. Tento Kurlandský šlechtic měl tak něco metternichovského do sebe, a celou svou povahou výborně se hodil k caru Mikulášovi. Za Berga dostoupila v polském království nejvyššího rozvoje otázka národohospodářská, za času jeho založeno několik důležitých institucí, jako Městský ústav kreditový, Banka obchodní, diskontová a j., ale vše to vycházelo spíše z tehdejšího proudu v Petrohradě, zejména zásluhou cara Alexandra II. a ministra financí Reutera. Za to však připisují Poláci hr. Bergovi za hlavní osobní zásluhu přispíšení a zničení veliké autonomie v království polském. Zajímavo je, že muž ten byl také proti otázce selské. Vytknuto budiž, že hr. Berg nebyl v Rusku populární, k čemuž přispívalo tuším také jeho stanovisko k činovníkům. Držel je z daleka a ani se starými generaly se nebratřil. Konec jeho vlády nebyl oslaven vavřínem.

Po hr. Bergovi přišel hr. Pavel Kotzebue, předtím general-gubernator v Odèsse. Bylť on prvním „hlavním náčelníkem kraju". Také hr. Kotzebue byl — Němec, protestant a mikulášský voják. V Polsku sloužil již po r. 1831 a stanovisko své nastoupil bez předsudkův. Činovníkům se nedal, držel je na uzdě ještě více než Berg a proti Apuchtinovi vystupoval rozhodně. V Němci tom působily pobudky spravedlnosti a poslušnosti. Dělal, jak zněl úkaz, posýlal na Sibiř, ale iniciativu v takových opatřeních nečinil. Chválí se, že dbal o dobrou pověsť v Petrohradě a hrd byl, že jeho péči svěřená země nebyla stihnuta morem anarchismu. V tom směru obhajoval „Starik", jak činovníci hr. Kotzebua jmenovali, polskou společnosť a nedopouštěl osočovati ji v Petrohradě. V obcování byl pan vladař „hladký", a to u Poláků nemálo znamená. Rád byl účinný, nikdy neklamal a choval se přímě. S Poláky nemluvil rusky, nýbrž francouzský a malichernostmi nedráždil. Choť hr. Kotzebua pocházela z rodiny Manteuffiů a byla hrdou chladnou Němkou. K polským dámám chovala se zdvořile a vlídně, ale jako dobrodějka nezůstavila vzpomínku takovou, jako hr. Bergová (rodem Vlaška), která pro chudinu varšavskou nejeden vykonala dobrý skutek.

Když hr. Kotzebue opouštěl Varšavu, uchyluje se do soukromého života, hleděli Poláci nástupci jeho s velikou obavou vstříc. Přivykli jaksi k Starikovi a také on „zžil“ se trochu s Poláky.

Obava ukázala se veskrze planou. Po hr. Kotzebuovi povolán do Varšavy hr. Albedyńskij, dřívější general-gubernator ve Vilně, muž, který dosáhl, co nepodařilo se před tím snad žádné ruské officielní osobě mezi Poláky v míře tak svrchované. General Albedyńskij byl mužem skutečně oblíbeným a sami Poláci nazývali jej člověkem poctivým. Přebýval jsem ve Varšavě za jeho vladaření a měl jsem česť býti s ním v malém styku. Dnes znamenitý muž tento již nežije, můžeme tedy volně o něm se vyjádřiti.

Kdo těžce nese nevraživosť rusko-polskou, a kdo tak neřád slýchá stálé a namnoze spravedlivé stesky Poláků do Rusů jako já, koho pálí ten neblahý poměr proto, že stínem zastírá jméno ruské, jež nejraději spatřili bychom v záři ničím nekalené, v jasu nejmravnějšího slovanství, ten schýlí k památce jeho čelo a posvětí mu v srdci svém pocit hluboké vděčnosti. Nemohu zatajiti, že Albedyńskij sílil mé slovanské smýšlení i důvěru v ně, nemohu zamlčeti, že uprostřed tolika trudných dojmů, vyplývajících z poměrů rusko-polských, zjev Albedyńského osvěžoval a živil krásný sen o poměrném alespoň vyrovnání té propasti, kterou nazýváme otázkou rusko-polskou. Dnes, kdy nad tímto ruským generalem vyrostla již mohyla, neváhám také vysloviti, že předčasné a náhlé úmrtí Albedyńského považuji za velikou pohromu a že reflexe její spatřuji i v otázce česko-polské.

General Albedyńskij přál Polákům a toužil odstraniti všeliké příčiny jejich nespokojenosti, při čemž dával na jevo odvahu skutečně neobyčejnou. Dobrá jeho vůle narážela ovšem na překážky, ale není pochybnosti, že byl by uskutečnil nejeden šlechetný úmysl, kdyby jej v osudném okamžiku nebyla zasáhla smrť předčasná. U cara Alexandra II. požíval mnoho důvěry, a samo období petrohradské vlády za osvíceného Loris-Melikova bylo jeho náhledům velmi příznivé. General Albedyńskij byl muž charakteru, citu i srdce, více člověkem salonu, než pole válečného. Na okolnosti pohlížel střízlivě, bez předsudku, a do Petrohradu vždy jezdil s ujišťováním, že s Poláky dojednati se lze po dobrém. Za úlevy přimlouval se stále, ještě krátce před smrtí cara Alexandra II., kterýž na schylku svého věku opět počal lepší mínění projevovati vůči Polákům. Hořkosť carova vzniklá přirozeně po osudném roce 1863, poznenáhla mizela (zajisté také vlivem kněžny Jurjevské, příznivkyně Albedyńského při dvoře), a sám Albedyńskij byl přesvědčen o tom úplně. Když stihla do Varšavy zpráva o úmrtí cara Alexandra, promluvil general k deputacím, přicházejícím na zámek s projevem zármutku, se slzami v očích a všecek zbledlý takto: „Messieurs! l' Empereur vous a aimé, c'est pour vous une grande pert, une perte enorme. Il vous a aimé, il a voulu du bien à ce pays . . .“

Tragickou smrť carovu brzy dostihla smrť Albedyńského. Zůstal na stanovisku svém také za vlády cara Alexandra III., ale nebylo mu již popřáno působiti dlouho. Leč i v tomto období osvědčil zásadní nezvratnosť. Byv na jedné ministerské radě naťknut, jakoby „v jeho“ zemi hnízdilo opět revolucionářství, opřel se tomu důrazně zvolav „nět pravda“, kteroužto odvahu vykládají mu Poláci za velikou a blahopřejnou zásluhu.

Mluvě o generalu Albedyńském nemohu pomíjeti mlčením jeho choť, kněžnu Dolgorukou, spřízněnou s kněžnou Jurjevskou. Ruská to dáma v nejkrásnějším smyslu toho slova, grande dame vychováním i srdcem. Sami Poláci rádi přiznávají, že kněžna Dolgoruká byla ženou vyššího stanoviska, plná šlechetných pobudek a krásného charakteru. Jakkoli znamenité dámě této nedovolovala neobyčejná krátkozrakosť súčastňovati se mnoho společenského života a ona nad to nejraději se věnovala své rodině, přece stýkala se s polskými damami navštěvujíc je a zachovávajíc všady vzácný takt a neponižujíc nikoho. Také generalgubernator súčastňoval se společenského života a ve předních salonech varšavských znamenité jeho vychování k plné přišlo platnosti a získalo mu i společensky mnoho osobních přátel. Vším tím stal se general Albedyńskij mezi Poláky skutečně oblibeným a popularitu jeho nezmenšila ani ta okolnosť, že za jeho zády proti jeho vůli dělo se všelicos ve vrstvách menšího činovnictva, co v nikterakém nebylo souladu se zásadami a intencemi osvíceného „náčelníka kraju“. Ani možnosť ani energie jeho osobní nestačila, aby dost učinil všemu. Polákům stačilo vzhledem k jeho osobě přesvědčení, že choval ke všemu všudy dobrou vůli.

Přebýval jsem ve Varšavě v obdobích tří posledních „náčelníků“, i musím doznati, že za Albedyńského byl vzduch nejčistší. Tak se zdálo, jakoby se nebe vybíralo, po Varšavě chodilo se s lehčím srdcem a k zámku se dívalo se zrakem jasnějším.

Ale zemřel také Albedyńskij. Dva dni před smrtí došel ho z Petrohradu (u příležitosti korunovace) řád sv. Vladimíra I. třídy.

Při pohřbu demonstrovali Poláci způsobem netušeným. Nikdy před tím neměl žádný ruský hodnostář ve Varšavě pohřeb tak okázalý a slavný. Polské obecenstvo súčastňujíc se všeobecně a upřímně, kladlo na mohylu zesnulého generala četné věnce s významnými nápisy na stuhách, tlumočíc takto smýšlení své způsobem nejvýmluvnějším.

Ponechávám laskavým čtenářům, aby si z těchto okolností učinili závěrek sami a sběh věcí samých srovnávali.

Na místo generala Albedyńského povolán byl general Hurko, soudruh Skobelevův z války rusko-turecké. Rozpisovati se o tomto hodnostáři nebudu; podotýkám jen, že zavítav do Varšavy osvědčil veřejně nepřízeň svou k Němcům a prohlásil také, že „rusifikace není jeho úmyslem“. Pohříchu gen. Hurkovi nepodařilo se zachovati mezi Poláky tolik přízně, jako jeho předchůdce, jakkoli hleděli jeho vládě beze všeho předsudku vstříc. Dnes,

po několikaletém pobytu jeho ve Varšavě utvrdil se o něm úsudek jednomyslný v ten smysl, že Hurko je tělem i duší vojákem a že do jeho vlády vpletl se vliv celé „kamarilly". A v čele této nepopulární kamarilly nestojí prý nikdo jiný, než paní Marie Andrejevna Hurkova, choť jeho. O dámě této koluje zakořeněná již pověsť horlivé protektorky pravosláví i rusifikace, což jí ovšem nikterak nečiní oblíbenou. Že za takových okolností hledí se také na osobu generálovu všelijak, — rozumí se samo sebou.

(Pokračování.)

---

## O zpěvích lidu chrvatského a jich stránce ethické.

Podává prof. **Bedřich Vilém Spiess.**

(Pokračování.)

II. Obsah všech písní naznačiti, sotva by kdo dovedl. Všimneme si tudíž jen oné jeho stránky, po níž nejspíše možno poznati charakter národa chrvatského, stránky totiž ethické.

Dva jsou činitelé, kteří ethickou silou Chrvata v národních písních hýbají: obyčeje a pověrečné názory, mezi nimiž zvláště vyniká víra v osud, a ty dlužno objasniti, prve než ethickou stránku těchto písní na přetřes vezmeme.

Obyčeje nejsou plody umu, jako přísloví a písně, než obecná pravidla, vzniklá sama sebou buď z přirozené povahy pospolitého života, buď z vůle jednotlivých starostů v rodině, buď vlivem náboženství. Seznati obyčeje lidu chrvatského jest zajímavo. Jsoutě opravdu originalní, neboť drží v sobě živly prabytného života slovanského a na vzdor všem vlivům a všehubícímu zubu času buď málo buď nic se neproměnily.

Obecně řečeno, může kdekolivěk obyčej nějaký se zrušiti, mravnosť tím nikterak újmy netrpí. U národa chrvatského však jest vše svato a neporušitelno, cokoli obyčejem jest ustáleno, a naopak leccos se připouští, zakládá-li se na obyčeji, co by jinak každý zákon jakožto nemrav odsouditi musil. Obyčej na př. schvaluje činy pomsty a zvůle, jichž zákon křesťanský zapovídá; a hrozné vraždy, nad kterými srdce člověka hrůzou trne, vypravují se v chrvatských zpěvích zcela klidně a chladně.

Že to pravda, tomu na doklad uvedeme příklady z národních písní, z nichž patrno, že obyčej tak jako zákon nesmí se přestoupiti.

V knize I. v písni 437 [1]) bičují a proklínají krásná ústa dívčí šeredný obyčej, jenž v Sarajevu zavládl, slovy:

Sarajevo, ohněm nechť zahyneš!
neb zlý obyčej vzal v tobě původ,
švarní mládci že milují vdovy,
starší muži však děvušky lepé; —

---

[1]) Všecky příklady tuto uvedené citují se z Vukovy sbírky.

a v jiné písni téhož obsahu stojí místo slova obyčej slovo zákon.

Sarajevo, ohněm nechť zahyneš!
Neboť v tobě zlý vzal zákon původ,
muži že milují ženy vdovy,
avšak krásných děvic opouštějí.

Pokud dlužno při pozorování ethického života lidu chrvatského bráti ohled i na obyčeje, ukazuje píseň I. 51:

Navštiv, milý kmotře, nás, čas ti je,
dej nám koláč darem, zákon ti je,
jestli nám ho nedáš, hanba ti je.

Mimo to srovnej píseň (II. 4), v níž naznačeny jsou muky, jež v pekle trpí, kdož kmotra nepodaroval. Z toho patrno, že dle názoru chrvatského podarování kmotra jest věcí zákonně předepsanou, a že s hříchem, jestliže se opomine.

V knize II. 7 praví matka synu svému, žádajícímu ji, aby mu hrob nevěstin ukázala:

Já ti hrobu nesmím ukázati,
neb podivný u nás způsob (adet) zavlád';
jestli zasnoubená zemře dívka,
nepohřbí se nikdy v hrobě novém,
ale hodí se v to siné moře.

Ač slova ta v ústech matčiných jsou nesrdečna, ukazují, kterak lid pevně obyčeje třímá.

Obyčeje všecky připomenouti, vedlo by nás daleko. Obmezíme se na tři hlavní momenty v životě, které nejvíce originalnosti mají; jsou to obyčeje při narození, svatbě a pohřbu, pokud se ve zpěvích chrvatských obrážejí.

1. Při narození. O obyčejích při narození málo jesti zmínek v písních národních. Nejdůležitější akt je křest a při něm zaujímají kmotři (kumovi) zvláštní místo. „V Černé Hoře“, praví Medaković, „drží se křestné kmotrovství jako krevné příbuzenství. Křestný kmotr platí u Černohorce tolik jakoby byl z téže krve, jakoby byl bratr.“

Po křtu následuje vzájemné podarování, které — jakož ve svrchu vytčené písni praveno — nikterak nesmí býti opominuto.

Že se křtem spojeno jest křestné jméno („krstne ime“), dlužno zmíniti se nám o slavnosti, jež se při něm koná. Mimo církevní obřad hlavní jsou tu věci, jako při jiných slavnostech — hody v domě hospodářově. Na ty připravuje se hospodář někde po celý rok, a vystrojiti je musí nejen bohatý, než i každý chudý.

Vojvoda Todor naříká v žaláři (II. 21), že nemá, čím by „krstne ime“ oslavil. Avšak aby tomu aspoň poněkud dosti učinil, prodá zlaté nože, jež jediné v žaláři má, i nakoupí chleba i vína, aby vězně počastoval pro boha i křestné jméno.

Při hostině zaujme každý místo dle hodnosti a stáří svého; toliko hospodář musí státi a hosty obsluhovati. Že s hříchem jest

tohoto pravidla nedbati, ukazuje píseň nadepsaná: „Kako se krstno ime služi“ (II. 20). Srbský cár Štěpán slaví své křestné jméno a sám posluhuje hostem. Dokud jim sloužil, stál mu archanděl na pravém rameni a hladil ho křídlem po obličeji; ale když jim dvořiti přestal a mezi hosty se usadil, rozhněval se archanděl, udeřil ho křídlem do obličeje a opustil cárův dvůr. I bylo potom velikých modliteb potřebí, než archanděl cáru hřích ten odpustil.

Každé hodování trvá aspoň tři dni a na mnohých místech tak dlouho, dokud víno v domě všecko nevypito.

Zbožného ducha lidu chrvatského charakterisuje i to, že při každé hostině mezi ostatními přípitky připíjí se také na slávu boží. (Srovnej II. 21.)

Samo sebou se rozumí, že kde mnoho se pije, příležitost se dává k opilství. Cár Dušan (II. 28) chce v opilosti vlastní sestru za ženu si vzíti a zabiti sluhu, jenž mu v tom brání. Když pak vystřízlivěv poklesek svůj poznal, praví na omluvu svoji:

„Víno píti a neopiti se,
nebývalo, aniž může býti.“

2. Při svatbě. Ženitba jest jedna z největších slavností rodinných lidu chrvatského. Proto jest i veliká část písní svatbě věnována. Písně svatební velice jsou zajímavy. Čtenář na prvý takřka pohled sezná kontrast, jenž mezi nimi a obyčeji svatebními vládne. Kdežto symboly a obřady ukazují vesměs jakési podřízené a ponížené postavení ženy, jsou naopak písně plny něžnosti, dvornosti a ušlechtilosti, tak že člověk tomu přímo diviti se musí. Jinoch nesmí sám o dívku ucházeti se, o to musí postarati se otec rodiny, a není-li ho, buď matka, buď kdokoli z rodu. Jakmile dívka mu zaslíbena, jest povinností jinochovou, slíbiti dívce, že jí neopustí, a to sluje vjeritba (II. 94). Vjeritba odbývá se dlouho před svatbou, zhusta však bývají případy, že rodiče své dítky v útlém již věku zasnubují. Feti Begović (I. 745) vyžádal si u mateře Jagodu, děvušku sedmiletou; tolikéž král Ozinský (III. 34) píše Aliji Novlaninovi, že má dcerku na vdávání, ale že jest již od svého sedmého roku zasnoubena.

Kteraké bývají neblahé následky tohoto obyčeje, naznačeno též v národních písních.

Mezi jinými srovnej I. 311. Hluboký sníh leží na ulici. Dívka brodí se jím bosa, a za ní kráčí bratr, střevíce jí nesa. „Chladno-li ti v tvoje nohy, sestro?“ ptá se jí bratr starostlivý, ale sestra mu odpovídá, že jí není v nohou, ale v srdci chladno a to skrze matku, že ji provdala za nemilého.

Mnohem hroznější stav bývá, uzme-li se dívka násilím. Srovnej Ženitbu Todora od Stalaće (II.), Ženitbu Stojana Jankoviće (III.), Ženitbu Ive Šenjanina (III.) a j. Tu všude líčí se, kterak junák vyšel, aby si násilím odvedl dívku, nedbaje nijakého nebezpečí, sobě hrozícího.

Příčinou svatby uvádí se přátelství, jehož hospodář tímto prostředkem zjednati si přeje. V II. 32 praví cár Štěpán svému sluhovi Lazaru:

> Pro tě hledám „gospodju" děvušku,
> a pro sebe dobrého přítele,
> který mně by sedal u kolenou,
> s kterým já bych sladké píval víno.

Na znamení vjeritby dává se prsten, jejž opět dlužno rozeznati od jablka, o němž v nár. písních se vypravuje, že svatebním je dárkem dívky (sv. II 32).

Mimo dávání jablka k prstenu (II. 87, III. 77, 79 atd.) bývá obyčejem kousnouti do jablka, aby se prý po zubech poznati mohlo, kdo koho šálí.

Jakmile svatba se ustanovila, jest povinností ženichovou, aby své známé a přátele pozval na veselku, která s velikou slávou a hodováním se koná. Počet hostí není ovšem předepsán, ale z pravidla se jich co nejvíce pozve. Při ženitbě Maxima Cernojeviće bylo 2000 svatebčanů. Nejbližší příbuzný nebo přítel bývá obyčejně mládencem (djeverom). Jeho úkolem jest provázeti a opatrovati nevěstu, prve než tato vstoupí do domu ženichova. Mimo mládence mají mezi svatebčany i jiné důležitější osoby úkoly sobě vyměřené dle řádu a hodnosti své (II. 79, III. 78). Zvláštní pak místo zaujímá čauš (družba), jehož povinností je společnosť baviti a u veselosti udržovati. Když svatebčané byli všicci shromáždili se a obřady při oddavkách nezbytné se vykonaly, dostává každý po nějakém dárku (uzdarje), jehož mu na památku dlužno chovati (I. 48 a j.). „V Srbsku," praví Vuk, „svatebčané dařívají se v domě ženichově, avšak v Konavlju a celém horním Přímoří a v Černé hoře v domě nevěstině, což nalézáme také v písních národních."

3. Při pohřbu. Jakkoli jsou obyčeje při svatbě obsahem i rozmanitostí svou zajímavy, nabývají zase obyčejové pohřební tím zajímavosti, že mnoho pohanských živlů v sobě drží a tím nejzřejměji původní onen ráz zachovaly, jenž Slovany právě charakterisuje.

Nedopustiti, aby mrtvolu klovali orlové a havrani (II. 53), než ji po zákonu i obyčeji pohřbiti, totě povinnosť, jež nejen vyplývá z pramene náboženského, než kořeny své má v srdci lidském. Proto všickni primitivní národové tuto povinnosť řádně a svědomitě konali. Že i chrvatský lid této povinnosti vždy svědomitě dbal, o tom není pochyby. Národní písně však málo kdy pohřebních obyčejů připomínají.

> „To vyslovil a dušici pustil,"

je obyčejná frase, s kterou život junákův se končívá.

Jako nižádná vážnější událosť v rodině chrvatské beze zpěvu a hodu se neodbude, podobně bývá i při pohřbu, s tím jenom rozdílem, že tu vše ráz zármutku má, kdežto onde vše plno je veselí a radosti.

Prvé, co nám při tom v oči bije, je „naricanje mrtvačko“ (žalozpěvy) všude v Chrvatsku běžné. Jsou to buď jakési improvisace, buď stálé písně, počínající vesměs chválou nebožtíkovou a končící se tím, že nebožtík se žádá, aby pozdravoval všech oněch, kteří v tomto domě před ním byli zemřeli. Písně, jež za tou příležitostí zpívají se v Pastrovicích a Kastelích, podal Vuk v knize I. 89—97.[5])

Druhé, čeho nám připomenouti dlužno, jest tak zvané „mrtvačko gošćenje“ (pohřební hody), jež v Srbsku sluje daća a v Přímoří karmine. Tyto hody držívají se hned po pohřbu buď třetí buď sedmý den; někde držívají se i po roce na památku duše nebožtíkovy. Že tento obyčej z dob pohanských pochodí, nebude nikoho tajno, kdož obyčeje řecké a římské zná. Než odkud se do lidu dostal, těžko pověděti. Ví se, že pohané nebožtíkovi na hrob potravu dávali, domnívajíce se, že mrtvý v hrobu tím se občerství. I v Chrvatsku na některých místech mívají v obyčeji, z tabule, již v domě na oslavu nebožtíkovu byli vystrojili, jídla na hrob nositi a tam chudině rozdati. Ač katolická církev obyčeje toho nikdy neschvalovala, udržel se přec až do dneška.

O tomto obyčeji mluví se ve Vukově sbírce na dvou místech.

Ivo Senjanin (III. 26) mysle, že mu praporečník (barjakter) Komnen zahynul, svolal seňské junáky, kteří

> by Komnenu duše pokoj dala,
> pijí za Komnenovu za duši;
> Bůh oslav Komnena bajaktera.

V písni 76. praví kníže Milutín, když svého švakra pohřbil:

> Jezte, pijte, moji bratří drazí!
> kněz Milutín strojí dvě veselí;
> ten se žení, onen v hrob se klade.

III. Víra v osud. Osud je slepé a neodvratné určení všeho toho, co v tomto světě se sbíhá, zvláště pak štěstí neb neštěstí, bohem člověku od věků přisouzené. Neučený člověk, jenž toliko pojmouti dovede, co sám vidí a cítí, směšuje osud s boží prozřetelností a proto častokráte připisuje bohu, co svatosti a spravedlnosti jeho na odpor bývá. Samo sebou se rozumí, že víra v osud nesnáší se s učením křesťanským, neboť ruší svobodu lidskou a prozřetelnosť boží, jež světem vládne. Idea osudu je hluboko zakořeněna v lidu, a proto vyskytuje se tolik bájí o sudičkách (sudjenicah), které nejsou než personifikace osudu, takové as, s jakými se u Řeků a Římanů shledáváme.

Lid chrvatský domnívá se, že Bůh všeliké neštěstí od věků předustanovil a každému člověku přisoudil, jakou smrtí sejde, a toho že nemůže zniknouti, nechť dělá co dělá a nechť užívá

---

[5]) Obšírnější pojednání „o žalozpěvu na jihu slovanském“ s četným výborem zpěvů toho druhu podal dr. Siegfried Kapper ve Květech roč. 1866 čís. 45 a 46.

jakéhokoli prostředku. Tak vypravuje se, že kýsi cár měl dceru, o níž předpověděli, že uštknutím hadím zemře. Cár to uslyšev, kázal vystavěti palác skleněný, do něhož ni mravenec nemohl se dostati, neřku-li had; z něho dcery nikdy do pole nepustil. Když carevně nadešel den osudný, kypíc zdravím, žádala pojísti hroznů. Sluhové jí narychlo přinesou veliký hrozen, v němž byl ukryt malý hádek, jenž dívku uštkl a tak jí způsobil smrť souzenou.

Osudu dotýkají se písně na nesčetných místech, tak I. 450, Da mi hoće Mićo sudjen biti · — III. 21, Pa mi nebi od boga sudjeno; — IV. 28, Nema smrti bez sudnjega dana atd. atd.

Mimo to srovnej i ona místa, v nichž se mluví o knize, která prý vše obsahuje, cokoli bůh od věků byl ustanovil. V národních písních nahlédá do knih, kdo chce seznati, co a jak bude. Tyto knihy označují se z pravidla svými přímětky (epithety), ale nikde se nepraví, jaké knihy tím se mají rozuměti.

V II. 32 uvádějí se knihy staroslavné, do kterých starý Jug nahledna konec světa (posljednje vrieme) předpovídá:

Vidíte-li, drazí moji bratří!
vidíte-li, kterak kniha praví,
že nastanou poslední nám dnové,
že nebude ovoce ni pšenky,
ani květu ani včel na poli,
kmoch pohánět bude kmotra k soudu,
a brat bratra pozývať na souboj.

V II. 35 jmenují se knihy carostavné. Cár Lazar chce založiti skvělý chrám Ravenici, ale Miloš ho z toho zrazuje, řka, aby se podíval do knih, co praví; a knihy pověděly, že nastal čas, kdy Turci cárstvo přemohouce, je zničí. Pod týmž jménem vyskytují se knihy v 34. Když Uroš, syn Štěpánův, a tři bratří Mrňavčevici o srbské cárstvo se přeli, nevědouce, komu přísluší, tehda kralevič Marko v knihu nahlednul a vece: „Knjiga kaže, na Urošu cárstvo.“

Vytknuvše takto hlavní ony činitele, kteří ethický život v národních písních rozhodují, přejdeme k pozorování oněch ethických stanovisk, s nichž nejsnáze bude nám přehlednouti, v jakém poměru člověk stojí oproti sobě a rodině atd. (Pokračování.)

---

# Michal Hórnik.

## Kus historie lužické práce.

Napsal A. Černý.

(Pokračování.)

Takovýmto způsobem staral se všemožně, aby ze svého časopisu učinil list pěkný a užitečný, začež dostalo se „Přidawku“ zasloužené přízně, jak sám Hórnik připomíná: „Zvlášť potěšitelno jest, že náš „Přidawk“ stále více čtenářů a přátel

nacházi." Byl by mohl zajisté více prospívati, kdyby větší množství spolupracovníků měl, než vskutku bylo. „Ačkoli nás v tomto ročníku," poznamenává Smoleř ku konci prvého ročníku, „mimo našeho stálého spolupracovníka (t. j. Hórnika) pouze pp. Milčan, Wólčinski, Feidleř, Rostok a J. W(jela)n podporovali, nespouštíme se přece naděje v lepší budoucnosť..." A na počátku druhého ročníku připomíná: „... Nadějeme se hojnějších příspěvků literarních, než vloni."

Při všech těchto nedostatcích učinil však Hórnik z „Přidawku" list, jakémuž musíme se podiviti, uvážíme-li, v které době on vyrostl. „Přidawk" prozrazuje pevnou ruku redaktorovu, jistou v každém ohledu, bystrý soud jeho, schopnosť rozlišiti, co bylo by domácímu písemnictví nejpotřebnější atd. „Přidawkem" upravil půdu samostatnému listu belletristickému v literatuře lužickosrbské, jaký se mu vskutku podařilo již r. 1860. zaraziti. V posledním čísle „Přidawku" děkuje předem Smoleřovi, jenž „Měsačny přidawk" k dobru písemnictví srbského vydával, potom i všem těm, kteří jej při redigování svými pracemi podporovali. Číslo to vyšlo v prosinci 1859. — a v červenci r. 1860. vytištěno již prvé číslo časopisu docela nového, jenž po návrhu Hórnikově pokřtěn „Łužičan". Celý název jeho byl: „Łužičan. Časopis za wyššu zabawu a powučenje. Zamołwity (= odpovědný) wudawař J. E. Smoleř. Redaktor H. Hórnik."

Jej otevřel Hórnik slovy, kteráž neváháme zde uvésti:

„Srbům a jich přátelům.

Nám není třeba mrtvých ze spánku buditi, ale živé při životě zachovati a dobře opatřiti. Ještě před 20 lety se mnozí domnívali, že není hodno pro srbský národ, tuto trosku polabského Slovanstva, pracovati. Péče o Srby, jakáž se chvály hodným způsobem ukazovati počala, zdála se ledakomu neprospěšnou. Ale nyní jest zcela jinak! Každý vskutku intelligentní ctí práce na poli vzdělání národa, zvláště když tentýž v sebe důvěřuje a tím sobě trvání na staletí pojišťuje. ... Srbské písemnictví se sice za našich dnů ledačíms obohatilo, ale velmi mnoho máme ještě na práci! Zvláště potěšitelným zjevem jest, že se čety oněch, kteří staré rozdvojení v pravopise zavrhují a nejraději společným jazykem spisovným píší, každým rokem rozmnožují. Poněvadž i my na této straně s přesvědčením stojíme, zdálo se nám založení časopisu, jenž jedné z četných potřeb odpomáhá a ve prospěch pokroku pracuje, dosti vážné a užitečné. Kdož jsi s námi, dokaž nyní, že jsi živ!

Náš Łužičan' hledá přátele nejen mezi Hornolužičany, ale i mezi Dolnolužičany, ba i po ostatním Slovanstvě. Všem předkládá svůj program, ačkoli ví, že nebude mu možno jej bez pomoci jiných v každém čísle provésti. Podáme zvláště básně všech druhův, též v dolnolužickém nářečí; povídky; pověsti, bajky, přísloví; historické články, zvláště o Lužici a Slovanstvě; články přírodopisné; slovanský rozhled v literatuře, vědě a umění; roz-

mluvy ‚Čibky a Mudroně‘ o srbskosti; opravce pravopisu (rjedžerja a porjedžerja) atd...“

„Łužičanu“ měl býti již dle tohoto provolání vtisknut ráz význačně slovanský, on měl pěstování zájmů slovanských (především ovšem vlastních lužických) ve štítě svém: slíbilť podávati básně nejen v nářeči hornolužickém, jímž měl býti tištěn, nobrž i v dolnolužičině; pak historické články hlavně o Lužici a Slovanstvě, rozhledy po Slovanských literaturách, vědě a umění atd. Že také skutečně hleděl „Łužičan“ býti slovanským, dokazuje obsah jeho. Redaktor, maje vždy na mysli sblížení obou blízce příbuzných zbytků polabských Slovanů, Hornolužičanů s Dolnolužičany, hleděl vždy pro časopis svůj získati i dolnolužické spolupracovníky, zvláště pak otiskoval básně dolnolužické v původních jich znění. Tak získal pro I. ročník svého listu dvé, pro II. čtvero, pro III. šest, pro IV. tré básní dolnolužických. Věda pak, že seznamování Lužićanů se snahami a pracemi jiných větví slovanských může býti znamenitým paedagogickým prostředkem národního vychování lužického, sestavoval pro každé číslo velice pečlivě „Słowjanski rozhlad, t. j. krátké pověsti z literarního, vědeckého i uměleckého života ostatních Slovanův (Čechův, Polákův, Jihoslovanův, Rusův i Bulharův) a Neslovanův, když něco pro nás obzvláště důležitého vykonají“. Zprávy tyto vychovávaly nadšené ctitele všeho slovanského, ukázaly často na leckterou potřebu lužického života národního. Ještě jiným způsobem pěstoval vzájemnosť slovanskou a vychovával zároveň dobré vlastence: podával totiž životopisy velikých mužů a žen jihoslovanských, čehož před tím žádný z časopisů lužických nečinil. Jím napsány životopisy: Šafaříkův, Palackého, Hankův a j. On chtěl i, by se rodáci jeho učili jiným jazykům slovanským (o což se ostatně již v Praze za svého „staršiství“ přičiňoval), pročež podával v „Łužičanu“ návody ke snazšímu naučení se jazykům těm atd. Tak všemožným způsobem hleděl plamen slovanského vědomí ve svých bratřích rozdmychovati nejen v oněch ročnících, jež sám redigoval, ale i v ročnících příštích.

Při tom všem nepřestal býti strážcem přesnosti své mateřštiny, která dlouholetým zanedbáváním na počátku tohoto věku velice pokažena byla hlavně mnohými germanismy i jinými nešvary a ještě v letech, kdy „Łužičan“ vycházeti počal, měla purismu věru zapotřebí. „Časopis Maćicy“ vycházel jen dvakrát ročně a nebyl, bohužel, ani dosti rozšířen — i zdál se Hórnikovi dosti objemný (číslo o 16 str. větší osmerky) a měsíčně vycházející „Łužičan“ vhodným místem pro stálou rubriku, zabývající se opravami různých zakořeněných chyb ve spisovné lužičině. Rubriku tu otevřel skutečně již v prvém čísle, jak byl v předmluvě slíbil, pod názvem „Rjedžeŕ a porjedźeŕ“. Rjedžeŕ (= purista) měl zbavovati řeč cizích slov a rčení, která se v ní zahnízdila, a nahrazovati je ryze srbskými. Porjedžeŕ (= korrektor, opravce) pak měl uloženo opravovati chybnou tvorbu a pravopis srbských slov. „Łužičan“ podával „Rjedžerja a porjedźerja“ po

všechen čas svého trvání i získal si tak velikých zásluh o vytříbení spisovného jazyka lužickosrbského.

Ovšem hlavní částí programu „Łužičana“ byla belletrie — ale nebylo tolik spolupracovníků, aby časopis ten mohl podle přání redaktorova úkolu tomu hověti. Hórnik sám podával sem básně původní i překlady a národní písně, jež sám sebral.[23]) Avšak básní neměl konečně tak citelný nedostatek — hůře bylo se zábavnou prosou. Původních povídek měl nedostatek téměř naprostý (v celém prvém ročníku nachází se jediná!). Tím nabyl „Łužičan“ rázu více časopisu, jenž si všímáv přední řadě historie slovanské, slovanských literatur a řeči, ethnografie slovanské — a teprve v řadě druhé belletrie. Nebylo to ovšem na újmu časopisu samého, ba naopak, dodalo mu to zvláštní ceny, jaké by nenabyl ledajakými původními slátaninami zábavnými — ale bylo to charakteristikou stavu tehdejší literatury lužickosrbské. V celé literatuře nebylo jediného novellisty z povolání!... I byl Hórnik nucen sahati ku překladům — a když ani překladatelů nebylo, sám povídky překládati. Při jednom takovém překladě („Předaty dom“ z polštiny) poznamenává pod čarou: „Prosíme snažně, kdyby někdo do této rubriky — povídky, obrazy atd. — psáti chtěl.“ To, tušíme, postačí k odůvodnění našeho tvrzení o stavu novellistické literatury lužické. „Łužičan“ musil si novellisty teprve vychovávati — a v tom jeho zásluha. Nyní již jest lužických povídkářů několik. Ovšem jest ještě temno v ohledu tom — ale počátek byl učiněn a konečně někdo přece ku světlu se propracuje...

„Łužičana“ vedl Hórnik čtyři léta při všech svých ostatních četných pracích. Víme, že dlouhá léta již obstarával redakci matičního Časopisu za Buka; krom toho od počátku r. 1863. redigoval časopis „Katholski Posoł“ (o čem níže) a mnohými pracemi svého povolání zanesen byl. Pro vše to vzdal se ku konci čtvrtého ročníku „Łužičana“ redakce jeho i odevzdal ji v ruce nezištného vydavatele téhož listu, Jana Arnošta Smoleře, což oznámil v posledním čísle IV. ročn. doslovem napsaným 15. prosince 1863.

Rok před tím, dne 13. prosince 1862., dozaloženo bylo v Budyšíně „Towařstwo swjateju Cyrilla a Methoda“, mající za účel vydávání dobrých knih a časopisu pro katolické tvorby. Předsedou jeho zvolen Kućank, jednatelem pak (pismawjedźerjem) a zároveň redaktorem časopisu Michal Hórnik — jenž jest vlastně zakladatelem tohoto společenstva, neboť podnět od něho vyšel a on i přípravné práce řídil. Po novém roce (1863) vyšlo prvé číslo časopisu s titulem „Katholski Posoł“. Tento list, poněvadž byl určen lidu, jenž analogickému pravopisu v latince

[23]) Když uveřejnil prvou z nich, „Sud Boži“ v 8. č. roč. 1801., připomenul: „Vizte v tom důkaz, že možno jest ještě ledacos dobrého najíti, což ve výborné sbírce národních písní našeho Smoléře není... Nemohli by se srbští studenti na prázdninách a zvláště páni učitelé často po srbských písních tázati a nám je... posýlati?... Nechať moje slova nezůstanou hlasem volajícího na poušti!“

dosud nakloněn nebyl, tištěn byl frakturou — ale ani ne dosavadním pravopisem katolických Srbů, aniž, jak přirozeno, pravopisem Srbů evangelických. Prvé číslo jeho vytištěno ihned ve pravopise novém, jaký již r. 1861. navrhl Michal Hórnik v „Łužičanu“. Stalo se to článkem „Nowy prawopis we frakturje“ (č. 3. str. 46.—48.). Hesla tohoto článku byla: „Sblížení — sjednocení!“ a „Kdož nezapočne — nedokoná!“

„Ačkoli se v posledních dvaceti letech více v naší literatuře pracovalo,“ píše ve stati té, „přece jsme si sami velice škodili tím, že dosud ve dvou nářečích a pravopisech píšeme. Zatím, co jiní národové v tom se snadno a brzo sjednotili, neposlouchali Srbové hlasů po sjednocení... Nyní, když vše spěšněji se provádí, musíme se i my brzy v pravopise sjednotiti To je moje ceterum censeo!“

Byli již sice Srbové sjednoceni v novém pravopise v latince, ale Hórnik dobře viděl, že toto sjednocení bylo pouze pro Srby vzdělané, že obyčejní Lužičané, kteří se ve škole jedině kurrentu naučili, neradi se učí tomuto způsobu psaní, že třeba jest mimo zdokonalování tohoto pravopisu ještě jinými cestami jednotě pravopisné se blížiti. Dávno již zabýval se myšlénkou, kterak oba lidové pravopisy ve fraktuře (katolický a evangelický) nejdříve sblížiti a pak sjednotiti, tak že by potom bylo lze lehčeji k jednotnému pravopisu v latince dospěti. On již l. 1859. v konferenci katolických učitelů v Budyšíně návrh ten (německy vypracovaný) pronesl. I byl dosti připraven, když vystoupil s hotovým návrhem „Nowy prawopis we frakturje“.

A jak jednoduchým návrh ten byl!

„Pišme — evanjeličtí a katoličtí Srbové! — všickni v krásném a lehkém novém pravopise nejen v latince. ale i v tak zvaném německém písmě (fraktuře).“

Pravé Kolumbovo vejce! Jen trochu dobré vůle a ústupnosti — a dílo by se zajisté beze všech nesnází a překážek podařilo! K tomu ještě navrhovatel věc usnadňuje naznačením, jak by se provésti měla:

„Jelikož pak nechceme ni jediného lidu posud neznámého písmene vzíti, zachovejme evanjelické ‚cž‘ místo lat. ‚č‘, ‚óž‘ místo ‚ć‘, katolické ‚ě‘ (ě) místo evanjelického ‚je‘, dále evanjelické ‚kſch, hſch, tſ‘ místo katolického ‚kʒ, hʒ, tʒ (totiž místo kr, př, tř v novém pravopise).

Hórnik snaží se vyložiti, jak nemnoho novot jeho návrh žádá — a jak mnoho by prospělo uznání jeho. „Vždyť pak těm,“ praví, „kteří píší ... a čtou, bude zajisté užitečnější jeden pravopis dvojím písmem (latinským a kurrentním), než tři dosavadní pravopisy!“ A energicky dodává: „... Já sám nebudu jinak psáti, nežli v novém pravopise s latinskými (jako jsem dosud činil) anebo německými písmeny“ ...

„Nuže, milí Srbové v Horní Lužici, zapřísahám vás, sjednoťte se v novém pravopise!“ prosí, načež se obrací k Dolnolužičanům slovy: „Ale i Vám, milí Srbové v Dolní Lužici, cítím po-

třebu některá slova říci. Ačkoli je Vás po nejnovějších zprávách přes 76.000 duší, ačkoli byste tedy literarního spolku především zapotřebí měli, není přec takový mezi Vámi založen. Protož se mi zdá nejlepší radou býti: Přistupte ve větším počtu (20—50 duchovních a učitelů, kteří se o srbské písemnictví a vzdělání lidu interessují) k naší Matici a žádejte po velikonocích povolení dolnolužického odboru![24]) Když Vás větší počet bude, bude moci Matice srbská ráda každoročně též dolnolužickou knížku vydati... Poněvadž pak jest Vaše dobro jedině v přiblížení k nám možno, žádám důtklivě, abyste ve svém pravopise krok k lepšímu učinili!" — Návrhem na některé opravy dolnolužického pravopisu článek uzavírá.

V témž čísle na jiném místě ještě obracel se hlavně k Matici, aby ona v přední řadě o sjednocení Srbů ve spisovném jazyce se starala a nikoli aby špatným příkladem sama předcházela: „To je hanba, že M. S. v našem čase ještě dvojího starého pravopisu potřebuje.[25]) Nadějeme se, že vše to nezůstane hlasem volajícího na poušti, ale že při velikonoční shromadžizně M. S. pro naše náhledy, jedině k dobru M. S. a celého národa srbského směřující, se vysloví. Ku předu! — (Pokračování.)

# K oslavě památky A. S. Puškina.

## II.

### Cikánka Táňa o Puškinu a Jazykovu.[1])

Napsal B. M. Markevič. — Z ruského podává K. Štěpánek.

V Moskvě v jedné z vedlejších ulic, Bronné, v úhlu nuzného dřevěného křídla tráví své dny 65letá nevysoká a hluchá stařenka s vlasy ještě ne zcela šedivými a s velikýma, černýma, neobyčejný lesk ještě zachovavšíma očima. U nohou této stařenky ležel kdysi zamilovaný básník Jazykov. Tuto stařenku on opěvoval nadšenými verši:

Gdě že ty,
Kak počěluj nasiljnyj i mjatěžnyj,
Razguljnaja i čudo krasoty?...
Pridi! Těbja ulybkoj zaduševnoj,
Objatjami vostorga vstrěču ja,
Želannaja i dobraja moja,
Moj lučšij son, moj angel sladkopěvnyj,
Poezija moskovskago žitja!

Písně této stařenky přiváděly kdysi Puškina do historického vzlykotu... Ještě dosud nazývají ji dřívějším, druhdy znamenitým po

[24]) Hórnik navrhoval podle toho založení dolnolužického odboru téměř o dvacet let dříve, než to Parczewski učinil. Upřímná slova Hórnikova nenalezla však tenkrát ohlasu v Dolní Lužici.

[25]) Ve knížkách pro lid.

[1]) Stať tato byla psána v r. 1875. Cikánka Táňa zemřela dvě léta na to.

vší Moskvě jménem Táni. „Babička“ nebo prostě „bába“ dodávají k tomuto jménu nynější zpěvní ptáci cikánští, z nichž daleko ne všichni na ni se pamatují... Neumírá ostatně hlady, díky malé pensi, poskytované jí kněžnou Galicynovou — její jednoplemennicí...

Pisatel těchto řádků seznámil se s „bábou Táňou“ u jedné z obyvatelek toho domu, v němž ona žije. Stařenka, ačkoliv je úplně hluchá, je neobyčejně chápava, dovtipuje se nebo čte z pohybů rtů tázajícího se — v každém případě na opětovanou dvakrát nebo třikrát otázku, kterou sleduje s napjatou pozorností svých pronikajících očí, jaksi úrývkovitě, jakoby náramně se zaradovala, počíná náhle vyprávěti, tvář oživuje se nad míru milým, dobrodušným úsměvem, a upomínky šťastné minulosti tekou již nevysychajícím proudem z uvadlých, vrásčitých její úst.

„Bylo již pozdě, hodina dvanáctá, a všichni jsme se chystali ulehnouti ku spánku, když náhle k nám na vrata zatloukli — žili jsme tehda s Lukerií a Alexandrou a se strýcem mým Antonínem na Sadové ulici, v domě Čuchina. Lukerie běží ke mně, křičí: ‚Jdi, Táňo, hosté přijeli, chtějí poslouchati. Já jen že cop rozpletla a zavázala hlavu bílým šátkem. Tak jsem i vyskočila. A v sále u nás čtvero přijelo — tři známí (neboť náš sbor měli velmi rádi a mnoho k nám přijížděli), Golochvastov Alexandr Vojnovič, pan Protasěv a Naščokin Pavel Ivanovič — on byl velmi zamilován do Olgy, která též v našem sboru zpívala — a s ním ještě jeden, nevelikého vzrůstu, tlustých rtů a chundelatý takový... A jenom mne uviděl, div smíchem duši nevypustil; a zuby měl bílé, veliké, jen se blýskají. Ukazuje na mne pánům: ‚Kuchtík — křičí — kuchtík.‘ A já skutečně měla červený cícový šat a bílý šátek na hlavě, na pokos, jako kuchaři. Zasmála jsem se i já, jenom že se mně zdál býti velmi nehezký. I řekla jsem svým družkám po našemu, po cikánsku: ‚Dyka, dyka, na ne lačo, taki našeskeri!‘ To jest: ‚Hleď, hleď, jak nehezký, pravá opice!‘ Ty se daly do smíchu. Ale on doléhal: ‚Cos to povídala, cos to povídala?‘ — ‚Nic — pravím, — povídala jsem, že se mně smějete a mě kuchtíkem nazýváte.‘ Ale Pavel Ivanovič Naščokin mu povídá: ‚A hle, Puškine, poslechni, jak ten kuchtík zpívá.‘ A naši všichni tou dobou se připravili; celý totiž náš sbor nebyl veliký, všeho sedm lidí, jenom že hlasy byly výborné — strýc Antonín měl takový tenor, že jsem druhého takového již v životě více neslýchala. Romance jsme tehdy málo zpívali, pořád více ruské písně národní. Nebožka Stěša — bylo mně všeho 14 let, když umřela — když ta, bývalo, zazpívala ‚Něbušujtě, vy větry bujnyje‘ nebo ‚Ach, matuška, golova bolit‘ — bez slz jí nikdo poslouchati nemohl, ano též italská zpěvačka byla, Katalani, tedy i ta zaplakala. Přece však, když jsem já již počala zpívati, byly v módě složené romance. A hlavní jsem uměla: ‚Drug milyj, drug milyj, v daleka pospěši.‘ Jak jsem ji zazpívala, Puškin seskočil s lavice — on jak přijel, tak se umístil na lavici u kamen, poněvadž venku bylo chladno — a ke mně. Volá: ‚Ty moje potěšení, potěšení moje, odpusť, že jsem tě kuchtíkem nazval, tys neocenitelná rozkoš, ne kuchtík!‘

I počal od těch dob často k nám jezditi, ano i sám často dojížděl, a jak se mu uzdá, večer a též i ráno přijede. A pořád mnou samotnou se obírá, nutí zpívati a tak prostě žvatlati počne a zajíká se, směje se, po cikánsku se učí. A my všichni jsme četli, jak ve verších kočující cikány popsal. Já též mnoho pamatovala z paměti a jednou četla jsem mu odtud a povídám: ‚Jak jste to pěkně o naší sestře cikánce napsal.‘ A on opět do smíchu: ‚Já‘ — povídá — ‚na tebe novou báseň složím!‘ To pak bylo ráno o masopustě, a mráz opět krutý i on opět na lavici se umístil. ‚Je tu pěkně‘ — praví — ‚teplo, jenom že se chce jísti.‘ A já mu povídám: ‚Zde — pravím — na blízku je jeden hostinec, výborné bliny (lívance) tam pekou — chcete-li, pošlu pro bliny?‘ On z počátku si to ošklivil, zamračil se. ‚Hostinec,‘ praví, ‚je špína.‘ ‚Čisté, spolehněte se — pravím — sama bych je nejedla.‘ ‚Nu dobře, pošli‘ — vyňal dvě desítirublovky — a přikaž k tomu butylku šampaňského koupit.‘ Strýc se rozběhl, v minutě vše obstaral, přinesl bliny, butylku. Sběhly se družky a počal nás Puškin častovati; sedí na lavičce, na klíně má talíř s bliny — tak směšný, jí a chválí: ‚Nikde,‘ praví, ‚takových chutných blinů jsem nejedl.‘ Šampaňské rozlévá nám do sklenic... Právě tou dobou ve farním kostele k požehnání zazvonili. On, jak se vzchopil s lavičky, volá: ‚Ach ty potěšení moje, pro tebe jsem zapomněl, že mne žid věřitel očekává.‘ Uchopil klobouk a vyběhl jako šílený. A já počala se Olze vychloubati, že Puškin chce na mne báseň skládati. Ta počala býti závistivou: ‚Já,‘ praví, ‚řeknu Naščokinu, aby ho poprosil ne na tebe, ale jistě na mne napsati.‘ Naščokin fantil se tou dobou za ní, za Olgou. Byla hezká a zpívala druhý hlas čarokrásně. Jenom že v lásce se s ním neshodovala, proto že měla svůj ideál, gardového kozáka Orlova, velmi bohatého člověka; měla s ním chlapečka. Ale otec jeho, jak zvěděl, že žije s cikánkou, vymohl jej domů, na Don. z gardy ho přeložil. On odtud Olze truchlivá psaní psal a na synáčka po dvou tisících rublech každého roku jí posýlal, ale ujeti z Donu bál se otce. Položení Naščokina bylo velmi špatné a Puškin se mu posmíval: ‚Ty,‘ praví, ‚vezmi vážky, zavěs na ně dvě konve mléka a jdi ku své Olze pod okno: snad se nad tebou slituje.‘ Ale Naščokin mu vhodně na to odpověděl: ‚Tobě,‘ praví, ‚snadno se smáti, napíšeš dvacet veršů a tolikéž zlatých máš v ruce — ale jak je mně? Skutečně‘, praví, ‚zbývá jediné — navěsiti si konve na ramena.‘

Přece však se potom jaksi v rychlosti zlepšil a Olga rovněž, nedočkavši se Orlova, naklonila se k němu a odjela žíti s ním na Sadovou. Žili tam velmi dobře, v hojnosti, a Puškin jak jenom přijede do Moskvy, tak ustavičně u nich sedí a bratr jeho Lev Sergějevič, ten pořád u nich se též zastavoval na byt. Já často k nim chodila, oni mně všichni lichotili, mazlili se se mnou pro můj hlas — a já též smířlivá byla vždycky, urážeti mne nikdo jakoby se ani neodvažoval, nebylo proč!...“

„A ve kterých že letech se to vše dálo?“ otázali se stařenky.

„Nu hle, počítejte: mně nyní uplynulo 65 let a tehdy 20 bylo, bude to tedy před 45 lety, tak pravím?“

„Tak. Podle toho vypadá r. 1830?“

Zajisté že tak! Tehdy ještě brzo první cholera nastala, nedej Bože, jaká to byla doba! — strašno vzpomenouti! K zimě vše minulo, počali jsme opět zpívati a opět Puškin do Moskvy přijel — jenom že řidčeji počal k nám dojížděti do sboru. Přece však nezřídka vídala jsem ho jako dříve u Pavla Ivanoviče a Olgy. Stal se jako by tesklivým a ustavičně, jako dříve, znenadání vycení své velké, bílé zuby a náhle počne se chechtati. Ano i někdy prostě doleká, opravdu!...

Tu jsem zvěděla, že hodlá se oženit, s krasavicí, pravili, s Gončarovou. Nu dobře tak, pomyslila jsem, je to pán dobrý, laskavý, dej mu Bůh shodu a lásku. A nedoufala jsem ho do svadby viděti, poněvadž, jak pravili, pořád u nevěsty sedí, velmi je do ní zamilován.

(Dokončení.)

---

# O volbě krále Zikmunda polského.

Diarium sub Rudolfo rege od Bydžovského. Marka z Florentina.

(Pokračování.)

I. Aby věčné příměří bylo mezi Polským a Švédským královstvím a ta obě spolu proti nepřátelům svým aby sobě nápomocna byla. II. Po smrti Jana, Švédského krále, on jakožto syn jeho po něm to království aby ujal a prvorozenému synu svému jeho dochoval, a bylo-li by kdy toho potřebí, aby se do téhož království Švédského vypravil, tehdy s dovolením stavův království Polského a velikého knížectví Litevského aby to učiniti mohl. III. Díl Livouye, kterýž nyní v poddanosti Švédského krále zůstává, ten aby k druhé straně připojil a tak všecko zase ke koruně království Polského navrátil, kterémužto artykuli když se legáti ozvali pravíce o tom, že žádného poručení nemají a protož že toho o své ujmě přijíti nikoliv nemohou, tehdy Anna, královna Polská (zastavivši všecko své jmění), slíbila a zápis na sebe předním pánům učinila, že i ten artykul od krále voleného přijat bude. IV. Armádu s lidem válečným k užitku království Polského a Lithvy svým vlastním nákladem aby spravil. V. Děl a jiných válečných nástrojův jistý počet se vším dostatkem Polákům proti Novogordii, Pleskovu anebo Smolensku, když by toho potřeba byla, aby opatřil, a těch, kteráž při Vendě vzata jsou, při nich zanechal. VI. Summa 124 tisíce tolarův, kteroužto někdy Zikmund Augustus od Jana, Švédského krále, vypůjčil, též i věno a dědictví po otci a mateři, a což více nad to povinovati jest, království Polské a veliké knížectví Litevské, ano taky i jménem knížectví Barry a Rosanenského v království Neapolitánském, což by se koli našlo, to vše aby pasirováno bylo. VII. Zámkův pět dobře opatřených na pomezí království Polského podle dobrého zdání stavův téhož království vlastním nákladem vystavěti aby dal. VIII. Žádného přespolního lidu kromě svých dvořanův do království aby neuvozoval a těm zaplatě z své vlastní komory, jakž nejprve bude moci, odpuštění dal. IX. Kdyžby v správu království Švédského vešel, tehdy aby žádných rad z téhož království radám a potřebám království Polského nepřipouštěl. X. Při dvoře pro svou ochranou žádného jiného kromě Polákův a Litvanův aby neužíval. XI. Žádnému jinému mimo Poláky a Litvany vedle práva téhož království statků, důstojenství a summou žádného povolání aby nedával. XII. Žoldy vojákům v Livonii a Podolii od krále Štefana zadržalé a jiné outraty k obhájení pomezí a království Polského, až by se do Krakova vypravil, docela při korunování aby zaplatil. XIII. Nad smluvami a porovnáním mezi těmi, kteříž jsou rozdílného náboženství, netoliko jak se jest za času Jindřicha a Štefana stalo, ruku ochrannou držeti, ale také i přestupníky, kteříž by se tak podle práva nezachovali, skutečně trestati bude. XIII. Práva, svobody privilegia a ustanovení království Polského, též i artykule při korunování krále Jindřicha nařízené a summou všecky jiné věci, které by k zachování

a rozmnožení jejich svobod a práv sloužily, a které se velebnosti královské při korunování předloží, aby stvrdil a nad nimi ruku držel. Kteřížby pak již voleného krále přes moře do království uvésti a po přísaze k korunování doprovoditi měli, vysláni jsou: castellanus Podlasienský, Martin Lisnovolský; kteřížby jeho potom v Gdansku přivítali, vobráni sou tito biskupové byli: Vladislavský, Jeronym Rozdražogoroský a Poznanenský i Přemyslienský, Albrecht Sbaranovský, téhož království místokancléř, palatinus Kalisienský a kastelláni Raveský, Radomiský a Sokazoviensky a z jednoho každého palatinátu několik šlechticův.

Jan III., Švédský král, když o nesmírném volení Polákův devátého dne po vyhlášení Varšavě Zigmunda syna svého králem jich uslyšel, několik pořád dní maje nad tím nesjednocením jich velmi zarmoucenou a těžkou mysl, přemejšlel a sám to u sebe vše bedlivě uvažoval a poněkud i se rozpakoval, měl-li by syna svého, jehož má jedinkého a nejmilejšího, ušlechtilého, mnohými ctnostmi ozdobeného a k království dosti způsobného, maje doma spokojené království, od sebe k ujití království Polského připustiti zvláště vida, co se v něm nyní děje a obávaje se, aby skrz takové jich nevole a různice mezi nimi nějaké i války nepovstaly a tudy aby i on v nemalé nebezpečenství nepřišel. Ano i na tom se nemálo zastavoval a Polákům za zlé měl, že tak nestydatě od něho žádati smějí: Předně, aby jim syna svého jedinkého za krále dal. Druhé, dluh dosti veliký spolu i s věnem a dědictvím po otci a mateři jemu po manželce jeho spravedlivě náležejícím jim prominul a odpustil. Nad to pak vejše i nemalého dílu Livonie zšíří 40 mil německých, kterýž on dosti pracně s nemalou péčí a starostí, ano i s nákladem velikým válečným během jako z oust velikého knížete Moskevského vytrhši dosáhl, aby postoupil a o něj tak lehce přišel. A protož za těmi příčinami na znamenité zmenšení a zlehčení království svého vlastního syna do Polsky odeslati se spečoval. A Zigmund také od takovýho volení přespolních chtěl raději nežli od nejmenšího dílu na zmenšení svého dědičného království upustiti. V tom právě v čas Ericus z Parre, místokancléř, kterýžto se vší bedlivostí, věrností a opatrností tu všecku věc v Polště jednal, z Gdanska přeplavivši se k králi přišel a o tom o všem, co se v Polště při tom volení dálo, jemu zprávu dokonalejší učinil. K tomu také i psaní Jana Zamojtského, kancléře království Polského, Zigmundovi dodal, jímž jemu v známosť uvozoval, kterak i Krakov město, i korunu i pečeť téhož království v svých rukou má a to vše k ruce jeho chová jeho napomínaje, aby zanechaje na straně strachu a váhavosti, což může nejdřívěji do království svého se najíti dal. Potom pak otec jsa přemožen poctivostí syna svého, radou mnohých rozumných lidí ano i obecním dobrým okolních království, tak že synu svému, přidavši mu k radě věrného, rozumného a opatrného Erica Sparra místokancléře a mnoho předních pánův a šlechticův se XXIIII lodími lidu válečného dopustil se až k Gdansku přeplaviti, však tak, aby prve z lodí nevycházel, leč by Poláci od toho artykule o postoupení dílu Livonye prve upustili, pakli by toho učiniti nechtěli, tehdy aby raději se zase domův navrátil. A tak Zigmund přeploul se k řece Vistuli a tu za osm dní pořád z lodí nevycházel, dokudž ta věc s legáty jeho na místě postavena nebyla. Potom v Olivě závazek obyčejnej králův Polských, prve však vůbec ohlásivši se, že k tomu artykuli o postoupení toho dílu Livonye, kterýž v moci otce jeho zůstává, nikoli přistoupiti nemůže, jest učinil. Nazejtří pak přeplaviv se k mostu přes řeku Motlavu u večer do města přijel a po dvou dnech listem svým smlouvy, kterúž legáti jeho na sněmu v Varšavě učinili, i závazek učiněný nepominuv i toho ohlášení strany dílu Livonye potvrdil. Což když se stalo, jemu ten dekret volení jeho v klášteře u Dominikánův s velikou slavností vydán jest, Kterýžto potom za devět dnův v Gdansku zůstav tu, ačkoli noviny o tažení Maximilianovým do Polska slyšel, nicméně však s Annou, sestrou svou, aby tetu svou navštívila, se jest desátého dne měsíce října bral.

Mezi tím ti, kteříž Krakov na místě v svém opatrování měli, učinili psaní k papeži, císaři Rudolfovi, kurfirštům svaté říše i k Maximilianovi v známosť jim uvozujíce, kterak Zigmund od mnohem většího počtu pánův předních a šlechtův jest náležitě volen, Maximilian pak od málo kolikasi a mezi těmi od některých, kteříž z země vypověděni sou, vyhlášen jest. Protož



**VÁCLAV ŠTULC**

probošt na posvátném Vyšehradě, vlastenec a spisovatel český, první překladatel děl Mickiewiczových v Čechách.

*** 20. prosince 1814 † 9. srpna 1887.**

že žádají, aby na to myslili, což by mohlo k pokoji a svornosti netoliko toho království Polského, ale i všeho křesťanstva býti. Též i palatinus královský, Ondřej hrabě Densinius, kancléř a hejtman lidu válečného, Jan Zamojský a hejtman Krakovský, Mikuláš Zebridonius, jmenovitě psaní učinili k biskupu Vratislavskému, všeho Slezska přednímu hejtmanu, jeho napomínajíce, aby pamatoval na starožitné mezi okolními sousedy smlouvy a příměří, že oni také pokoje sou žádostivi; jestliže by pak kdo vtrhnouti chtěl do jich země, maje oumysl jim škoditi, se ohlašují, v tom že práva všech národův užívati chtějí a násilí svému se brániti. Nicméně však [...] Maximilian málo sobě vážíc takového jejich napomenutí s počátku října měsíce blíž Krakova s vojskem svým se položil tu předpovídaje, že jim chce privilegia i jiná obdarování stvrditi, do společného shromáždění Wislici psaní učinil, též i do Krakova k duchovním lidem, academii i senatorům města toho žádaje, aby od nich přijat byl. Ale ti všickni to za odpověď jemu dali, že oni Zigmunda za krále mají, kterýž již v zemi jest a skrze Borussiam se k nim přibližuje a poněvadž sou jemu jednou slíbili, že toho již změniti nemohou. Zigmund dopravivši se již do Petrikova, tu psaní od Maximiliana toho času u Krakova ležícího přijal, jímž ho napomínal, aby ze země té zase se bral a jemu v království jeho nevkračoval, kteréhož on s pomocí pána Boha a křesťanských knížat obhajovati chce, jestliže by on jemu v tom jakou překážku činiti chtěl. Na to zase Zigmund odpověď dal, že on ne všetečně, ale náležitě od stavův toho království, kteříž sou ho v velikém počtu na sněmě v Varšavě za krále volili, sa povolán, do země jest přišel a naději se lepší právo k ní míti tím zavíraje: My ovšem s boží pomocí do Krakova k korunování přijeti oumysl máme, k čemuž nás láska a přízeň všeho lidu v [...] a prvé všecko jmění naše ano i život náš ve všelijaké nebezpečenství vydati hotovi sme, nežli bychom povolání božího, práce a usilování lidu sobě tak málo vážiti a království to opustiti chtěli.

Vaší pak jasnosti, jakž nejvejše může býti, žádáme, že jakž s velikým nebezpečenstvím v to místo uvedena jest, od těch lidí, kteříž více svého v tom užitku vyhledávají, nežli V. U. již zle ve všem všudy beze všeho ušetření užívají již aspoň zdravé rady a opatrnosti užívajíc a více svého zdraví nežli toho důstojenství, za kteroužto příčinou V. J. někteří tu zdržují, žádostivi jsouc tak zase z království tohoto, kteréž vaší přítomnosti nemajíc k vám žádné lásky a náklonnosti nic vděčné není, s svým vojskem odejde. Což že učiní jak pro lepší opatření své, tak i pro obecní dobré, nepochybujeme. Dáno v Petrikově VII. dne měsíce listopadu 1587. Těch pak dnův, když špehaři od Polákův vyslaní k spatření cest od Maximilianových hejtmanů proplašeni byli a Ondřeje Opalinia něco jízdného lidu nedaleko od Pryčportu poraženo bylo, Zigmund pobyvši za několik dní v Petrikově odtud do Sendomiře málo se uchejlil a tu byl očekávaje větší od Polákův pomoci. Maximilian pak, aby vždy jemu v tom jeho předsevzetí překážku učinil, silněji Krakov oblehl chtěje ho mocí dobyti. Ale Jan Zamojský kancléř a hejtman vojska královského dobře opatřiv město silně jemu odpíral a od něho lid Maximilianův odehnal, kdežto mnozí padli, děla i několik praporců vzato. Což vida Maximilian do Slezska se obrátil a tam většího počtu lidu válečného, s nímžby zase Krakov oblehnouti a sobě jej podmaniti mohl, očekával. Mezi tím Zigmund do města od maršálka téhož království Ondřeje Cpalinia a jiných předních pánův z Velicie slavně veden, kdežto předně na místě Polských stavův, od Vavřince Bostycia, biskupa Podolského, jest přivítán a davši jemu zase polsky odpověď do Krakova po straně ku poledni ležící skrze Kasymirii přes řeku Vistuli se obrátil a tu vjížděje na most ku poctivosti jeho prampouch velmi pěkně připravený postaven byl, odtud po předměstí do Stradomie pod zámkem mezi řekami Rudavou a Vistulí jako nějaký vostrůvek ležící; odkudž málo uhnuv se na pravou ruku jel po příkopích městských, jedno aby lidu válečnému, kterýž ho tu dosti oupravně vypravený očekával, se ukázal. Potom, aby spatře všeho města položení mohl se taky lidu obecnímu z příjezdu jeho radujícímu ukázati. (Dokončení.)

# W. A. Maciejowski — J. E. Purkyňovi. [1])

## I.

Z Warszawy, dnia 14. Czerwca 1835. r.

Szanowny pobratymcze, drogi przyjacielu
i Dobrodzieju mój!

Krótkie chwile jakie z Tobą przepędziłem roku zeszłego w Wrocławiu, zostawiły w moim sercu miłe wspomnienie na męża tchnącego prawdziwie słowianskim uczuciem, obdarzonego tkliwą duszą i umysłem ludzkości pełnym. Pragnąłem już od dawna zgłosić się do Ciebie i przynajmniej listownie rozmawiać z Tobą, dla którego największy szacunek czuję. Atoli praca moja i zatrudnienia urzędowe nie dozwoliły mi aż dotąd kosztować tego szczęścia: a w reszie oczekiwałem chwili, która by mi nastręczyła sposobność pisania do Ciebie o czemś ważniejszem aniżeli są czcze oswiadczenia grzeczności. Ta przecięż nadeszła; bo dnia wczorajszego tom czwarty i ostatni dzieła mojego o historyi pravodawstw słowiańskich opuściła drukarską prassę. Wolniej teraz oddycham po piętnastu latach ciężkiego trudu, i więcej mam teraz czasu, którego chętnie użyję na pisywanie do Ciebie, jeżeli na to pozwolisz.

Ponieważ życie nasze jest krótkie, i nie godzi się używać czasno przeznaczonego nam od Stworcy wszech rzeczy, na ważne zatrudnienia a nie na fraszki; więc pozwolisz drogi przyjacielu, że Ci przełożę oraz życzenia moje. Albowiem zanoszę do Ciebie prośbę, czybyś nie był łaskaw podjąć się sprzedaży u siebie kilku n. p. pięciu lub i mniej exemplarzy kompletnych... mojego dzieła. Pisząc je miałem zamiar, ażeby wiadomość o niem doszła do wszystkich......

Twój przyjaciel

W. A Maciejowski,
Professor w Warszawie.

Kucharski się kłania.

## II.

Z Warszawy dnia 14. Stycznia 1840.

Szanowny panie Janie!

Używam zdarzoney okoliczności i posyłam Ci przez p. prof. Gauppa liscik mały, który odeslesz p. Smolarzowi. Twój list odebrałem, dołączone kiążki oddałem p. Linde i Dubrawskiemu, za udzielone wiadomości naukowe dziękuję Ci. Bardzo nam było przykro żeśmy Cię z powrotem z Karłowych warów nie zastali. Nagrodziemy to da Bóg inszym razem. Spodziewamy się też że i Ty przyjedziesz do Warszawy kiedy. Tego roku byłeś już tak blisko, będąc w Kaliszu, a nie raczyłeś przybyć: wszak to tylko dzień jazdy. Z nowości naukowych nie mam co donieść. mało co wychodzi u nas z powodu dziwacznej Cenzury. Ukończyłem moje dzieło o obyczajach Polski w XVI. wieku, daj Boże wydać je, i doczekać się tego aż kto podobnie opisze obyczaje Czechów. To spodziewam się, byłoby bardzo ciekawe i nauczające. Dzieło moje wyrobiłem plastycznie, nie wdając się w uczoność bynajmniej, albo bardzo mało...... Do Szafarzyka pisałem nie odpisał; toż samo Hanka. Ty panie Janie racz znowu donieść o sobie, nie uwierzysz ile mi przez to czynisz pociechy. Dzieciaki Twoje ściskamy, ja, żona i córki.

Bądź zdrów, Twój

W. A. Maciejovski.

P. S. Napisz do p. Linde ażebv dał dla p. Smolarza jeden exemplarz swego słownika, on uczyni to chętnie.

---

[1]) Sdělil laskavě tajemník pan A. Šimek.

*

# Činnosť slovanských spolků literarních.

## Matice Chrvatská.

Izvještaj Matice Hrvatske za upravnu godinu 1885. U Zagrebu 1886. Str. 138.

K nejčinnějším Maticím slovanským náleží chrvatská. Výroční její zpráva vydaná právě za minulý rok svědčí živými fakty o působnosti její. Nejznamenitějším činem, který za dobu tu vykonala, jest ten, že přistoupila 20. července 1886 ku stavbě spolkového domu, kterou míní nejpozději do srpna r. 1887 dokončiti. Ježto však stavba vypočítána na 70.000 zl., a Matičino jmění obnáší pouze 80.000 zl., ustanoveno, aby se prozatím na stavbu věnovalo 50.000 zl., ostatek pak později, až jmění její více vzroste. Městské zastupitelstvo záhřebské darovalo Matici za tím účelem stavební místo. — Téhož roku správního vydala Matice 6 knih, a sice: P. Tomić Poviest rimska do careva. Dio drugi; Kišpatić, Iz bilinskoga svieta. Knjiga druga; Carić, Slike iz pomorskoga života. Knjiga druga; Šenoa, Sabrane pripoviesti. Svezak četvrti; Botić, Pjesme. S uvodom Mih. Pavlinovića i Fr. Markovića; Kumičić (Sisolski), Sirota. Roman iz istarskoga života. — Ze knih nových, jež Matice vydati hodlá, sluší se zmíniti jmenovitě o spise Kišpatićově „O hmyzech", který bude dle slov zprávy náležeti mezi nejkrásnější a nejbohatěji illustrované chrvatské knihy, pak o životopisech znamenitých Chrvatův od Kukuljeviće, předsedy Matice, o 5. svazku Šenoových povídek a j. [1]) — Redakce „Sborníku chrvatských národních písní" byla svěřena prof. J. Brozovi a dru. M. Šrepelovi; poněvadž však v posledním roce zasláno Matici velmi mnoho materialu, nemohli býti redaktoři s prací svou hotovi, tak že s vydáváním ještě nepočato. — Literarní ceny vypsané z fondu hr. Draškoviće uděleny třem rukopisům (dra. Kišpatiće: „Iz bilinskoga svieta. Knjiga druga"; M. Jambrišakové: „Znamenite žene u priči i poviesti. Drugi dio" a Jos. Galla: „Poputnina mladu i neizkusnu kroz družtvo i život"), ceny z fondu D. Kotura nedostal ani jediný spis. — Usnešení předlonské valné hromady o vydání „Chrvatskoslovinského slovníka" pro členy Matice mezi Slovinci bude prý brzy vykonáno. Práce svěřena prof. záhřebského gymnasia dru. Aug. Musićovi, rodilému Slovinci. Lze očekávati, že slovník ještě tohoto roku přijde do tisku. — Členův měla Matice do konce r. 1886. 6131.

## „Prosvěta".

Справоздане зъ дѣяльности центральною Выдѣлу Товариства „Просвѣта" за рôкъ 1886. У Львовѣ 1887. Str. 16.

Nejnovější tato výroční zpráva o činnosti Prosvity svědčí opět, že spolek znamenitě se drží. Ze 6 knih lonského roku jím vydaných zasluhují větší zmínky „Stauropygické bratrstvo" od Oleks. Barviňského, „Kalendář na rok 1887." a „O Markianu Šaškeviči" od dra. Om. Ohonovského (referáty viz ve Slov. sborníku). — Jak se dále oznamuje, vydá Prosvita letošního roku mimo jiné mapu haličské, bukovinské a uherské Rusi zároveň s geografií, populárně napsanou, která jest již v tisku. — Ve správním roce věnoval výbor spolku, jehož starostou již po několik let jest prof. dr. Ohonovský, zvláštní péči knihovně, tak že vzrostla ze 636 knížek na 1786 děl ve 2237 svazcích. Blahodárnou působnosť Prosvity lze poznati již z toho, že stále a stále přistupuje za členy mnoho jednotlivých osob, čitáren a spolkův; tak přibylo lonského roku 196 členův, mezi nimiž 54 čitáren a spolkův. Dle zprávy pokladní obnáší základní kapitál spolku 14.600 zl., ve knihách leží 16.297 zl. 73 kr., celkové jmění se páčí na 38.044 zl. 64 kr. — Zpráva obsahuje též výkaz o knihách, jsoucích u spolku na skladě. Lze se tu totiž dočísti, kolik které knihy bylo vydáno exemplářů, kolik jich prodáno, kolik darováno atd.

---

[1]) Již vyšly. Referat přineseme příště.

# Rozhledy v literatuře a umění.

Литературный Сборникъ издаваемый Галицко-Русскою Матицею. Ред. Б. А. Дѣдицкій. Годъ 1886. Вып. II. Во Львовѣ. Str. 128.—248.

Nejnovější číslo „Literárního sborníka" Haličskorusínské Matice přináší několik zajímavých prací. Kromě článku učeného A. Petruševiče „Staroruský text Slova o pluku Igorově, opravený a rozdělený ve verše". o němž jsme se již v lonském ročníku Slov. sb. zmínili, sluší vytknouti jmenovitě „Historickou píseň Karpatorusův z r. 1683.", kterou podává týž Petruševič, pak životopisný náčrtek „Toma Poljanský" (dokončení) Zmíněnou „Histor. píseň Karpatorusův" nalezl Petruševič v kostele vesnice Malý Lipník ve prešovské eparchii šaryšské stolice, kde byla umístěna v rukopisném zpěvníku církevním. Jest napsána zakarpatskoruským nářečím, jazykem to vlastně slováckým, avšak porušťěným, a pochází z r. 1683., kdy Turci a maďarská strana jim nakloněná (t. zv. Kuruci) zle v Uhersku severním řádili. Báseň počíná vypravovati o zázračném obraze Panny Marie, který byl zachráněn z kostela Klokočovského (v Užské stolici), spáleného Kuruci, a přenesen do Mukačeva, pak se zmiňuje o této straně odbojné, o obležení Vídně Turky a o dobytí Varadu generálem Hanserem (nějaké zkomolené jméno německé). – Nejzajímavější prací bez odporu jest v tomto čísle životopis Tómy Poljanského, ředitele gymnasia přemyšlského (zemřel lonsk. roku dne 22. května star. st.). Znamenitý muž tento narodil se r. 1822. ve Fu'štyně v Samborsku. Po vystudování doma odebral se do vídeňského semináře rusínského konviktu, aby se stal duchovním. Brzy po vysvěcení stal se suplentem a pak professorem na filosofii ve Přemyšli (r. 1846.). Nastal bouřlivý rok 1848., rok konstituce. Poláci haličtí počali tvořiti národní gardy a složili si petici o rozličné privileje, v níž na Rusíny zřetele neměli. Když pak mimo to vyšel v „Dzienniku narodowém" článek dokazující, že podle Polanů, sídlících kdysi kol Kyjeva, mají se Rusíni nazývati Poláky, vystoupil Poljanský s brožurou „Slowo jedno w celu vzajemnego porozumienia się", v níž poráží autora onoho článku a hájí mimo to práva naroda rusínského. „Slovo" obsahovalo zároveň národněpolitický program haličských Rusínův. Za několik dní poslána pak petice Rusínův lvovských k císaři (19. dubna). a 10. května založen již spolek „Rusínská rada". Život národní počal se u Rusínů vzbuzovati, zvláště když pěstováno i ochotníky divadlo. Petice rusínská vyřízena příznivě. Rusínský jazyk byl mezi jiným uznán za učebný nejen ve školách národních, nýbrž i ve středních a vyšších (ve východní Haliči). Rusínská rada ve Lvově však byla toho mínění, aby se předměty ve vyšších a středních školách přednášely německy dotud, dokud nebudou v rusínském jazyku vzděláni učitelé dokonale. Poněvadž pak ministerský reskript nezapovídal přednášeti rusínsky, mělo se za to, že každý může přednášeti německy nebo rusínsky, dle toho, jak lépe umí. Počal tedy jeden Polák ve Přemyšli přednášeti rusínsky. Rozumí se, že Poljanský byl prvý, který s tím souhlasil a obviňoval „Rusínskou radu", že chce, aby se učilo německy. Způsobem tím ocitl se Tóma mimovolně v táboře polském. Poláci toho ihned použili a snažili se, aby ho na své straně udrželi. Zatím se stal Poljanský r. 1856. ředitelem gymnasia v Samboru, odkud r. 1862. přeložen do Řešova a r. 1867. jmenován ředitelem ve Přemyšli. Ačkoli v době této byl na straně polské, nevystupoval nikdy proti Rusínům, ba později se opět vrátil do tábora rusínského, k čemuž zavdalo nejvíce podnět vyšetřování na jeho gymnasiu konané se supplentem Swierzem. Vida se sklamána ve svých nadějích, přestal si všímati světa veřejného a oddal se úplně vzdělávání mládeže, jíž se stal nezapomenutelným. Životopis jest velice poučný a důležitý pro seznání rusínských poměrův od roku 1848. Psán jest plynně a srozumitelně. — J. F. Holovacký pokračuje ve článku „Materialy k historii haličskorusínské slovesnosti". Tentokráte však není práce jeho příliš obsažnou jako v jiných číslech, ba na mnohých místech zdá se nám spisovatelova zpověď až naivní, zvláště kde se zmiňuje o všelijakých nepatrnostech ze svého života, které mají třeba cenu pro nějakého jeho osobního přítele, nikoli však ceny literarní. — Mimo tyto práce přináší „Liter. Sborník" ještě článek archaeo-

logický o megalithických památkách na Ukrajině od Melnika, bibliografii vlastenecké historie, jakož i seznamy haličskorusínských publikací za r. 1886. (časopisů rusínských vychází na př. 18). *Karel Kadlec.*

**Časopis Maćicy Serbskeje 1887.** Red. Michał Hórnik. Lětnik XL. Zešiwk I. (Cyłeho rjada č. 75.) Budyšin. Stran 96.

K jubilejní „zhromadźizně“ lužickosrbské Matice v Budyšíně vyšel tento sešit jejího „Časopisu“, sedmdesátý pátý za čtyřicet let jejího života. Právě před čtyřiceti lety, dne 7. dubna 1847, prohlášena 43 shromážděnými Srby „Maćica Serbska“ za založenou — a tím uvedena v život instituce, která se stala nejen zjevným důkazem národního probuzení, ale i sama v čelo tohoto probuzení se postavila. Nebudeme na tomto místě ani stručnými rysy líčiti význam, zásluhy a rozvoj „Matice srbské“, poněvadž čtenáři naši znají již dějiny její ze článku „Matice srbská v Budyšíně“ (Slov. sb. 1885.). Přestáváme na pouhém poukázání k významu letošního roku pro tuto Matici a přistupujeme k I. sešitu letošního jejího „Časopisu“.

Pozornosť naši upoutá hned první, ale i nejrozsáhlejší (str. 3.—50.) a nejdůležitější článek, „Ležownostne mjena“ od Michala Rostoka. Jsou bez odporu nejen jména měst a míst, ale i jména jednotlivých částí vsí, luk, polí, lesů atd, pro filologa, ethnografa a někdy i historika velmi důležita, při nejmenším zajímava. K této důležitosti poukázal již r. 1865. v „Časopise“ M. Hórnik a uveřejnil zde i první sbírku takovýchto jmen, alfabeticky srovnanou. Po něm sbíral a ve své „Statistice“ uveřejňoval takováto jména dr. A. Muka. Nyní podává „Časopis“ velikou takovouto sbírku (kolem 4000 jmen) od M. Rostoka, výsledek zajisté pilného sbírání. Je to pěkný materiál, který by kritickým rozborem teprve plné ceny nabyl. Snad nám některý z učenců lužických někdy takovýto vědecký rozbor podá. Panu sběrateli všecka česť za jeho práci, která ceny své nikdy nepozbude. Ku konci vybízí redaktor k doplňování této sbírky, dokládaje: „Swój mały kraj dyrbimy do drobna znać a wopisać, pomniki swojeje serbskeje rěče dyrbimy wšitke zhromadźić, w małym dyrbimy swěrni a přikładni być a wostać!“

K článku Rostokově druží se jaksi Mukův „Dodawčk k serbskim swójbnym (rodinným), wjesnym a ležownostnym mjenam“, jejž přičiňuje ke své „Statistice Serbow“. Zajímava jest poznámka na str. 52., kterak lid v Rogově, pak v Mostě, Liškově a okolí (vše v Dolní Lužici) praví podobně jako Polák: „ja zóm do Sołty, do Nowakojc atd.“, t. j. „jdu k Šołtům, Nowakům atd.“ Rovněž pozoruhodno jest, kterak Dolnolužičané odvozují adjektiva ode jmen vsí (str. 54.—56.).

Časopis jest tentokráte věnován skoro výhradně filologii, obsahujeť ještě delší pojednání známého jazykozpytce lužického, dra. Pfula, „Genitiv na -u“ a kratší článek „Dodawčk za hornjoserbski słownik“ od A. Muky. Článek Pfulův jest zajímavý zvláště v té části, kde vypisuje obraty s genitivem na -u z různých podřečí lužických, shromážděné ze rtů lidu samého.

Mimo tyto články přináší „Časopis“ ještě dvě čísla ethnografická, „Jutrowne khěrluše z luda“ (velikonoční nábožné písně z lidu) od M. Handrika a „Hornjołužiske texty ludowych pěsni“, sesbírané Ludvíkem Kubou (14 čísel). Redaktor oznamuje, že ve II. sešitě Časopisu vyjde Kubova „Nowa zběrka serbskich melodiji k hornjołužiskim pěsnjam“ (223 čísla), k níž napsal i článek „Hudební umění lužických Srbův“.

Pro úplnosť přidáváme, že Časopis přináší i jednu původní básničku „Zyma“ od E. Wjelana. Ta však nevyniká. Ku konci jsou nekrology Hanuše Knjeze, mladého, nadějného učitele srbského, a Jiřího Nowaka, poléze administratora v Radwoři, pak „Spomnjenki k 40. narodninam M. S.“ od M. Hórnika.

K těmto „narozeninám“ přejeme Matici skvělého rozkvětn v dalším čtyřicetiletí! *Adolf Černý.*

**Histoire d'une grande dame au XVIII. siècle. La princesse Hélène de Ligne, par Lucian Perey.** Paris, C. Lévy, 1887. Pag. 448.

Spisovatel seznamuje nás se životem veliké dámy polského původu, vychované na půdě francouzské. Sličná ratolístka známé polské rodiny Massal-

ských, spřízněná s vynikajícím rodem západu, poskytla spisovateli příležitosť k studiu velice zajímavému a vděčnému. Odhaluje nám živý obraz z kulturních a společenských dějin, jak francouzských, tak polských. První část této zajímavé publikace obsahuje pamětník „veliké dámy", psaný v prvním květu májového života, od 10 do 15 let — v klášteře; druhá část se nese hlavně ke korrespondencím knížecí rodiny z Ligny, přechovávaným v národním archivu pařížském, v Bruselu, Monsu, jakož i v některých současných publikacích.

„Velká dáma" byla dcerou Josefa Massalského, litevského podskarbího, a matky z rodiny Radziwillů. Po smrti otce svého byla princezna Helena zavezena r. 1771. do Paříže, kdež k radě samé paní Geoffrinové svěřena klášteru Abbaye aux Bois, kdež toho času vychovávány nejzámožnější dcerky francouzské. V denníčku svém líčí Helena Massalská netoliko tehdejší kvas společnosti v Paříži, ale i sebe, mladý svůj věk, jeho rozmary i marnivosti. Praví sama o sobě, že je slična, obratna a vtipna, ale „umíněna jako mul samého papeže". Klášter, jemuž Helena byla svěřena, zaměstnával se právě vychováváním velkých dam, což dělo se ovšem nákladem ohromným. V jakém přepychu byly dívky tyto vychovávány, toho svědectvím jest, že ku př. také Helena měla svou zvláštní bonnu, gouvernantku i služku, a zároveň také zvláštní komnaty k obývání Tento klášterní život odchyloval se tedy poněkud od všeobecného pojímání klášterní samoty.

Vlastní výrok princezny Heleny nebyl nikterak přehnaný. Byla skutečně neobyčejně slična a duchaplna, ale co nejvíce znamenalo, byla také dědičkou ohromného jmění na Litvě, což ji učinilo záhy „hledanou a všímanou". Sotva dokvetla k patnáctému jaru svého mládí, již kořili se jí lvové pařížští. Kníže d'Elboeuf a kníže Bedřich Salm byli první, kteří se ucházeli o ruku krásné Heleny, ale teprv třetí k o n k u r r e n t nazval se šťastným vítězem. Manželem stal se Karel de Ligne. Sňatek odbýval se 29. července r. 1779. v klášteře.

Novomanželé neznali se před tím valně, ale zdá se, že hlavně vlídná povaha knížete povzbuzovala vzájemnou náklonnosť. Ostatně pan choť a jeho rodina poskytovaly mladé paní požitků hojnosť neobyčejnou. Velká dáma užívala světa rozkoše plným douškem.

Zatím znamenitá rodina z Ligny, a najmě manžel Helenin, ve stálém byli styku s Polskem a Ruskem, majíce také účasť ve převratných vojnách tureckých, ruských a rakouských.

Když v Belgii vypuklo povstání, odebrala se Helena do své vlasti, do Varšavy. Vzdálena jsouc od muže, jenž rytířský vedl život na bojištích, vpravovala se do varšavských radovánek neobyčejně rychle. Srdce její pro muže chladlo poznenáhla uprostřed nových dojmů, zábav a velkolepých ovací všelikého druhu. Kněžna Lubomírská (maršálková) a kněžna Ondřejová Poniatowská byly jí oddanými přítelkyněmi. Varšava sama, jakoby zmámena, podléhala veselému tomu víru. V tom čase poznala Helena korunního podkomořího, Vincenta Potockého, muže nikterak duchem neb srdcem nadaného, ale neobyčejně krásného. Tu srdce klášterní odchovanky poprvé vzplanulo pravou láskou — láskou, o níž dříve ponětí neměla. Věc dospěla k tomu, že sama Helena starala se o r o z v o d s mužem, leč byla by toho přes pomoc Potockého sotva dosáhla, kdyby republikánský výstřel v průsmyku hor Argonských dne 14. září 1792. náhle nebyl se světa provodil nemilovaného již chotě. Chování toto vrhá nehezké světlo na v e l k o u d á m u a nesvědčí příznivě o klášterním vychování ve Francii. Pro lásku k muži nahodile poznanému zapomněla o všech citových povinnostech! Tři měsíce po smrti prvního muže svého zasnoubila se s panem Vincentem a sice o půl noci ve Verkách.

Tím končí vlastně vypravování pana Pereye, jenž ještě dodává, že druhé toto manželství trvalo klidně až do jejich smrti. Škoda, že ctěnému spisovateli nebylo možná doplniti zajímavý společenský obraz ještě bližšími údaji o dalším losu „veliké dámy".

Přes to však vrhá knížka tato mnoho jasných paprsků do zaniklého života a odkrývá obraz velmi zajímavý. *R.*

---

**Kraj**, výborný týdenník polský, vycházející redakcí V. D. S p a s o w i c z e a E. P i l t z e v Petrohradě, přináší stále příspěvky o politickém, spo-

lečenském a literarním životě českém. V půlročníku právě ukončeném nalézáme vedle pravidelných dopisů z Prahy obsažné „Listy o literaturách slovanských“ z péra Bronislava Grabowského, vřele psanou rozpravu o Českém znovuzrození od J. Nitowského a množství zpráv drobnějších Také v ostatních částech slovanských, najmě ruských, vyniká „Kraj“ jako zpravodaj pečlivý a hojný. Doporučujeme „Kraj“ opět co nejvřeleji.

**Slovanské svátky.** V prvních dnech měsíce srpna zahájeny v Turči sv. Martina národní výstavy vyšívání a obrazů. — Čechové počtem 510 vypravili se k bratřím Slovincům do Lublaně. O těchto významných svátcích. provázených přáním tak srdečným, toužíme přinésti příště obšírnější zprávy od účastníků.

Znamenitý bibliograf polský, dr. K. Estreicher, vypočítal právě, že J. I. Kraszewski napsal během svého neunavného života 100.000 stran tiskových = 50.000 listů = 6250 archů čili 625 svazků. Korrespondencí v různých časopisech uveřejnil Kraszewski 100.000.

**Úmrtí.** Dne prvního srpna zesnul v Moskvě věhlasný publicista ruský *M. N. Katkov*. Zběžnými zprávami životopisnými předešly nás časopisy denní a týdenní. Obšírněji slíbil nám vylíčiti život zesnulého bojovníka povolaný spisovatel na Rusi. — Z Paříže dochází nás zpráva, že tam zemřel dne 29 července t. r. dr. *Jan Hanusz*, slavista na slovo vzatý a přítel náš účinný. Dr. Jan Hanusz narodil se dne 11. prosince r. 1857. v Samboru (kdež přebýval otec jeho, původem Čech). Skončiv předběžná studia v Stanislavě odebral se na universitu lvovskou i věnoval se výhradně badání v oboru jazykozpytu. V Krakově byl učněm znamenitého professora L. Malinowského. Hned první jeho práce obracely k němu pozornost vynikajících filologů netoliko doma, ale i za hranicemi. Později doplňoval a rozšiřoval své vzácné vědomosti v Berlíně, v Lipsku, ve Vídni a v Praze. Roku 1884. povolán dr. Hanusz na místo docenta při universitě vídeňské a sice pro sanskrit. V tom čase uveřejňoval již v publikacích krakovské akademie, jakož i v cizozemských sbornících (Archiv für slav. Philologie) množství cenných studií a jazykozpytných materialií. V našem Slovanském sborníku uveřejnil dvě delší práce trvalé ceny, jmenovitě o jazyku maloruském a o literatuře litevské. Kromě toho přispíval do našich Rozhledů. Také pro Ottovu Encyklopedii slíbil pracovati a zaslal také již článek o literatuře armenské. Hanuszova práce nezůstávala bez uznání. Dostalo se mu od krakovské akademie nauk i jiných učených společností nejednoho vyznamenání, posledně též značné podpory peněžité na vědecké cesty do Italie, Francie a Anglie. [1]) Povahu měl dr Hanusz čistou jak slzu, druhem byl věrným a vytrvalým. Poměr jeho k nám Čechům proniknut byl citem upřímného a vřelého přátelství. Netoliko věda polská, ale i slovanská vůbec ztrácí v něm pracovníka nevšedního, my přítele neoželeného. Česť jeho památce!

**Pan L. Kuba** sebral sbírku dosud neznámých písní lužických a vydal ji jako zvláštní přílohu k časopisu „Matice Srbská“ v Budyšíně.

**P. Jan Grzegorzewski**, známý dopisovatel z Bulharska do časopisů polských a francouzských, počal uveřejňovati v Kurjeru Varš. zajímavé črty o vynikajících osobách srbských.

---

[1]) Po možnosti uveřejníme několik dopisů dra. Hanusze zaslaných nám z ciziny. U té příležitosti bude možno dotknouti se jeho neunavné a plodné činnosti zevrubněji.

---

**„Slovanský sborník“ vychází vždy 15. každého měsíce a předplácí se v administraci (knihtiskárna J. Otty) Karlovo náměstí číslo 34. nové: na čtvrt roku 1 zl. 30 kr., poštou 1 zl. 40 kr., na půl roku 2 zl. 50 kr., poštou 2 zl. 70 kr., na celý rok 4 zl. 80 kr., poštou 5 zl.**

Odpovědný redaktor: **Edvard Jelínek.** — Vydáním, tiskem a nákladem knihtiskárny **J. Otty** v Praze, na Karlově náměstí č. 34. n.

SLOVANSKÝ SBORNÍK.

Ročník VI. 1887 Číslo 10.

# Baš-Komita.

Obrázek z dob vzniku bulharského povstání od J. A. Voráčka.

(Dokončení.)

Skytaje se ještě po jiných vesnicích i vrátiv se opětně do Plovdiva i do svého rodiště, shledal, že nemůže se krýti před úřady déle. Proto se pustil opětně do Rumunska přes Gabrovský Balkán. V Rumunsku a zejména v Bukurešti vypadalo to nyní jináče, totiž veseleji a svobodněji než roku 1862. Okolo Rakovského, který vydával bulharské listy, nakupila se studující mládež a bulharsky smýšlející občanstvo, sestávající z bulharských emigrantů. Zároveň docházející zvěsti o povstání na Kretě rozpalovaly mysli všech a dodávaly chuti pozvednouti prapor svobody i mezi balkánskými národy. S tím souhlasí také výprava dvou bulharských čet přes Dunaj a sice jedna pod náčelníkem Filipem Toťů a druhá s vojvodou Panajotem Chitovem v čele. V družině Panajotově nacházel se i Vasil Levský jako bajraktar (tur. praporečník). Ku konci června r. 1867. přešli přes Dunaj. Levský se ukázal ve všem jedním z prvých. Když přitáhli ke Karlovu, Levský se převlekl a polekav tureckou stráž, zásobil své soudruhy, čím bylo třeba. Při tom se dozvěděl, že dva z jeho bývalých přátel zavřeli v Plovdivě, protože prý dodávali hajdukům prachu.

Druhého dne dohonil svou družinu u Zlatické Hory. Avšak mimo několik šarvátek s tureckými strážemi družina nevykonala ničeho více, i byla přinucena odebrati se do Srbska. Tam dovolila srbská vláda Bulharům seřaditi se v legii, která čítala do 200 duší. Přijímali se pouze ti, kteří znali čísti. Levský byl zapsán. Avšak záhy se nebezpečně roznemohl, tak že byl nucen ležeti několik měsíců v nemocnici. Později vznikla mezi Bulhary a srbskými vojenskými učiteli neshoda, tak že celá legie vzala za své jako r. 1862. Také Levský, když se byl uzdravil, vydal se na cestu do Rumunska. Podivno, že r. 1868. nesúčastnil se čety Hadži-Dimitrovy, která k nešťastnému dospěla konci. Možno, že byl ještě sláb po nemoci, možno také, že znal již napřed neúspěch její. Za to však pracoval tím usilovněji s Karavelovem, který vydával toho času revolucionářský věstník „Svoboda“.

Tendence Levského byla od nynějška, aby se dostal do Bulharska a vyhledal všechny soudruhy stejně smýšlející, povzbudil je, soustřeďoval a připravil tak najednou na několika stranách možnosť výbuchu. Proto chodil z vesnice do vesnice, z města do města a všude budil, popouzel proti tyranům. Z počátku se mu to nedařilo, poněvadž vesničané neměli k němu důvěry. Nepoznávali ho. Začal tedy s městy, kde navštěvoval pouze své důvěrníky. V Sopotě byla by jej málem policie chytla, on však vymknul se. Noc prospal v tureckém hrobě. Tím pobouřil a upozornil na sebe celé okolí. V Karlově ptali se jeho matky, kam utekl její syn, ale ta je odbyla durdivě, že ho viděla před chvilkou a že od nich ho požaduje.

Také na několik dní ji zavřeli.

Od této chvíle byl zapsán Levský v černé knize otomanských úřadů. Všude jej pronásledovali a jména Diakon, Levský, Vasil Ivanoolu, Kešiš, Derviš a p. kolovala od úst k ústům mezi četníky a strážníky.

Levský zaměřil přímo do Bukurešti, aby podal rapport o svých cestách a zkušenostech. Vykládal zejména, že třeba nějakých manifestačních prostředků, jako pečetí, provolání, znaků, protože prý prostý lid jináče neuvěří. Dali tedy hned udělati velikou pečeť jako lívanec a na ni nadepsati zřetelně: „Zatímní bulharská vláda". Ve středu této pečeti stkvěl se bulharský lev, kterak šlape půlměsíc; vydány také lístky podepsané od předsedy vlády s podpisem „krvavé dítě"; natisknuty proklamace a pravidla, které prý byly ze Ženevy, tiskly se však v tiskárně Karavelově. Takovým způsobem stali se Levský, Karavelov, Cenovič a jiní osnovateli Ústředního výboru! Byli prozatímní vládou, předsedy a vším.

S provoláním chodil pak Levský po Bulharsku, aby sbíral peníze a zapřísahal přistouplé členy s heslem: „Čistou svobodu nebo junáckou smrť". Nový člen se zapřísahal při své i svojí vlasti cti před Bohem i před svými jednomyslnými, že do smrti neřekne, o čem se dozví, a že bude pracovati podle sil svých k osvobození své vlasti. V krátké pak době zařídil Levský několik místních komitetů, jako na př. v Trnově, kde i prostí lidé, znající jedva podepsati se, přistoupli k tomuto spolku. Hlavní působnosť Levského soustředila se v nynějším knížectví. Vesnice Izvor v Lovčensku byla hlavním jeho štábem, a v jižním Bulharsku byla tím vesnice Carcovo, vzdálená asi hodinu od Plovdiva na severozápad. Levský vydával falešné průvodní listy, měl pečeti všech bulharských měst a podpisoval, čeho bylo potřebí. V nedlouhé době zosnoval místní spolky v následujících městech: Trnově, Lovči, Ruščuku, Šumenu, Razgradu, Plevnu, Trojanu, Izvoru, Gloženi, Orhanii, Teteveni, Etropoli, Sofii, Plovdivě, Karlově, Sopotu, Kaloferu, Adžaru, Slivně, Staré-Zagoře, Haskově, Tatar-Bazardžiku, Bataku, Peruštici, Carcově, Konare, Vojňagově, Dubini, Panaďurišti, Marzanu, Karnofoli atd. V některých městech pomáhali Levskému jeho pomocníci, jako Angel Kănčev, Otec Matěj Preobra-

ženský, Sava Mladenov a jiní. Korrespondenci měli znakovou. Prozatímní vláda měla také svůj exekutivní komitet, čili policii, která měla vykonávati rozsudek smrti nad zrádci. Pod její rukou skončil jedné noci jistý sazeč z knihtiskárny Karavelovy a takovým také způsobem potrestán byl diakon Dyonýz v Orhanii.

Levský měl dozor nade vším a kdy všichni váhali, on vykonal sám svoje předsevzetí. Byl všude a nikde. Pět set tureckých lir [1]) bylo slíbeno tomu, kdo by jej ubil, a tisíc tomu, kdo ho živého chytne. Podle toho řídil se i Levský. Měnil svůj oblek i barvu vlasů.

Mimo Turky nenáviděl Levský i tak zvané čorbadžije, boháče bez národního citu, učené hlavy bez srdce, popy a vůbec lidi, kteří pouze slovy byli junáky.

„Až se osvobodí Bulharsko od Turků, pak musí přijíti řada na pravoslavné Turky.“

„A čím ty budeš, až se osvobodíme?“ ptal se ho Božil Georgev u přítomnosti druhých tří apoštolů: Angela Kânčeva, Dimitra Obštya a Savy Mladenova.

„Až bude Bulharsko svobodno,“ odpověděl Levský, „pak neostane žádné práce pro mne.“

Zatím však činnosť Levského blížila se ke konci, protože přísný dozor tureckých úřadů nedovoloval více počínati si tak svobodně jako dříve. Levský se odhodlal odejíti opět na čas do Bukurešti. Na cestě chtěl se zastaviti ještě v Lovči a v Trnově, kde chtěl to i ono sděliti svým přátelům, neočekávaje, že vlastní lidé ho zradí. Bylo to blízko u Lovče ve vesnici Kakrině a sice v jednom hanu (hospodě). Zrádcem byl, jak všichni za to mají, pop Kristo, bývalý předseda lovečského komitétu. Bylo to dne 26. prosince r. 1872. zrovna druhý den po Koledě, kdy měl se sejíti zmíněný pop s Levským ve výše vzpomenutém hanu, avšak na místo popa dostavila se řada převlečených i nepřevlečených žandarmů, kteří obstoupivše dvůr kolem do kola, překvapili Levského se dvěma soudruhy, právě když pokojně spali. Teprve když se drali dovnitř, vyskočil Levský s revolverem v ruce a chtěl se spasiti útěkem. Za hrubé střelby tureckých pušek podařilo se mu dostati se přes plot až k ohradě, kde nešťastnou náhodou zachytil se jednou nohou o kůl, tak že zůstal viseti hlavou dolů. Po chvíli jej stráže nalezly a svázaly. Druhého dne, vlastně v noci, poslali Levského do Trnova, kde ho několikráte v řetězích spoutaného předvolali před soudce, aby se přiznal, je-li skutečně Levským. Levský, vida nezbytí, přiznal se pašovi se vším, netajiv nikterak svého záměru proti tureckému panství.

Dne 2. ledna poslali Levského do Sofie, kam dorazili čtvrtého ledna z rána. S ním šel skorem celý pluk vojáků na koni.

Zde teprve oddělili Levského od jeho přátel. Věděl, co to znamená. Rozloučil se s nimi a připomenul, kam dále mají se obrátiti.

---

[1]) Jedna lira turecká platí as jedenácte zlatých.

V Sofii déle nežli měsíc protahovaly se výslechy. Dávali mu tisíce otázek, vyptávali se na toho i onoho povstalce, ale Levský neprozradil nikoho.

Levský byl odsouzen na šibenici...

Záhy z rána dne 6. (18.) února r. 1873. děla se poprava. Podle Z. Stojanova pověsili Levského již bez vědomí, protože, jakmile vyřkli nad ním soud, on sám se pokusil o svou smrť, udeřiv několikráte hlavou o kamennou stěnu, tak že zůstal ležeti na zemi bez citu a bez vědomí.

Tělesné pozůstatky tohoto junáka odpočívají v Sofii. Umřel ve stáří as 36 let.

---

# Michal Hórnik.

**Kus historie lužické práce.**

**Napsal A. Černý.**

(Pokračování.)

Ale, bohužel, nestalo se tak, jak si Hórnik představoval: ve příští matiční valné hromadě nalezl tak málo podpory mezi přítomnými, že se svým návrhem ani nevystoupil!... Je to k neuvěření — ale je tomu tak. Bylo, bohužel, mnoho a mnoho lidí, kteří nosili sice masku přátel všeho dobrého na tváři, ale de facto báli se všeho nového, třeba možné dobré následky uznávali. Tak bylo a jest v hojnosti všude, i jest všude bojovati světlonošům se zpátečnictvím... V uznání toho neustal Hórnik ve snažení svém, ale umínil si pracovati dále — a také pracoval! Při každé příležitosti uváděl na paměť svoje ceterum censeo: Sjednoťte se konečně v pravopise, ať již tisknete latinskými nebo německými literami!" Sám vydal prvé dvě knížky ve svém nově navrženém pravopise ve fraktuře: „Krótke stavizny nabožnistwa" a překlad z Krištofa Šmída „Genovefa"... Ani po bičíku satiry nezdráhal se sáhnouti, když potřeba kázala. Tak rozmlouvají spolu „Cibka a Mudroń" ve 3. č. „Lužičana" r. 1862.:

Cibka: „Viktoria!"

Mudroń: „U kozla — co to?"

Cibka: „Za půltřetí minuty lze se nyní rozdílu mezi psaním katolických a evangelických Srbů v německosrbském písmě naučiti. Přirovnejte jen poslední čísla ‚Srbských Nowin' ke ‚Genovefě'! Rozdíl jest nyní pouze ve psaní řídkých sykavek *c* a *s* a z části *s*..., podle toho pouze v půltřetím písmeně!"

Mudroń: „U čerta! Tedy mine v krátké době ten krásný čas, kdy Srb jedině tomu pravopisu rozuměl, kterým sám psal; ten čas pravé svobody, kdy byl bez mála každý pánem svého pravopisu, v jeho celém domě (nikoli kraji) vládnoucího!"

Cibka: „Ano, zajisté! Půltřetího krůčku naši protivníci též ještě doskočí. Pro vzpomenuté tři řídké sykavky potřebujeme tři

znamének, a tu jest přijetí ,c' za c, ,ſ' za s... a ,ʒ' za z nejrozumnější. A rozum volá ,Viktoria'!"

Připomenutí. Z daleka hučí strašlivé, vzpurné, nepodvolné volání, ale konečně — za $2^1/_2$ minuty sjednotí se všickni ve hlučné ,Viktoria'! — —

Že mohl Lužičanův Čibka s takovou zvěstí přijíti, jest zásluhou Hórnikovou: on přičinil se, aby návrh jeho, třeba nepodporovaný, nezanikl — ale aby slovo tělem učiněno bylo, počal prakticky myšlénku svou v život uváděti. Prvým takovým praktickým činem byly dvě vzpomenuté knížky. Aby však ještě vydatněji k rozšíření svého pravopisu působiti mohl (jakož ovšem aby katoliky vhodným čtením opatřil), přičinil se o založení „Towaŕstwa ssw. Cyrilla a Methodia“ a ponechal si redakci jeho orgánu „katholského Posła“, jejž tisknouti dal svým pravopisem ve fraktuře — třeba proti vůli samých některých kněží katolických, kteří nechtěli, aby „Katholski Posoł“ Hórnikovým pravopisem tištěn byl, ale dosavadním pravopisem katolickým, pravíce, že nemá práva jim pravopis měniti! Snad stavěli se proti reformatorským snahám Hórnikovým z obavy, že lid nebude čísti spisů „Towaŕstwa“ — ale osud spisů těch, zvláště „Katholského Posła“, a tedy i osud Hórnikova pravopisu skvěle jim dokázal, co zmůže pevné přesvědčení a železná vůle. „Kath. Posła“ nalezneš nyní v každičké katolické rodině srbské a všecky knihy pro katolické Srby ve fraktuře tisknou se nejinak než pravopisem Hórnikovým. Tak provedl Hórnik aspoň částečně, co si přál: když ne všichni, aspoň katoličtí Srbové píší nyní novým pravopisem i ve fraktuře — nezbývá, než aby se evangeličtí Srbové hleděli mu přibližovati, ba, co dím: by rázem odvrhli starý svůj pravopis a rázem, jako Hórnik učinil, přijali nový pravopis i ve fraktuře, totiž pravopis „Katholského Posła“, resp. Hórnikův, jenž sestaven jest (jak jsme nahoře uvedli) i ze živlů pravopisu evangelického. Nezdráhám se užiti přítomného článku k agitaci ve prospěch konečného sjednocení lužických Srbů v pravopise i píši ze srdce tato slova: Učiňte konečně poslední, rozhodný krok, bratrští Srbové evangeličtí, a přijměte jak v knihách „lutherskeho knihowneho towaŕstwa“, tak i v „Serbských Nowinach“ a všude jinde pojednou nový pravopis. Podařilo-li se to Hórnikovi vůči katolickým krajanům, podaří se jistě i Vám vůči rodákům evangelickým...

K prvému číslu „Katholského Posła“ připojil Hórnik přílohu „Serbske čitanje za katholskich Serbow“, v níž vykládá čtenářům nový způsob psaní, jehož v „Posłu“ užívá i předesýlá slova jazykozpytce J. Grimma: „hat nur ein einziges geschlecht der neuen schreibweise sich bequemt, so wird im nachfolgenden kein hahn nach der alten krähen. wem das thun oder lassen in solchen dingen gleichgültig ist und jeder unbrauch zu einer unabänderlichen eigenthümlichkeit des volkes gedeiht, der dürfte gar nichts anrühren und müsste in allen verschlechterungen der

sprache wirkliche verbesserungen sehen. es gibt aber in ihr nichts kleines, das nicht auf das grosze einflösse, nichts unedles, das nicht ihrer angebornen guten art empfindlichen eintrag thäte. lassen wir doch an den häusern die giebel, die vorsprünge der balken, aus den haaren das puder weg, warum soll in der schrift aller unrat bleiben?"[26])

Získal si tím dosti nepřátel ve vlastním národě, mezi svými spolupracovníky na národa roli dědičné, totiž mezi evangelickými spisovateli — ale nedal se odstrašiti. Mnozí (jako Smoleŕ, Imiš) zůstali mu přece nakloněni — a on neustoupil nazpět. Mnoho dalo by se napsati o tom, kterak mu bylo bojovati s nedůvěřivými a neústupnými, kterak jemně si při tom vedl, tak že nikoli roztržky větší nezpůsobil, ale ke sblížení spisovatelů obou vyznání přispěl. Přestanu však na tom, co jsem dosud podal, poněvadž jinak nabyl by článek můj rozměrů neočekávaných. Myslím, že z toho dobře vyčísti možno, jakých zásluh dobyl si Hórnik o jednotnou spisovnou řeč lužických Srbů...

Redakci „Kath. Posła" vedl po celých devět let (1863. až 1871. incl.), načež ji odevzdal Jiřímu Łusčanskému (1872.—1876.). R. 1877. vydal Łusčanski jen prvé číslo, ostatní až do 15. čísla redigoval Hórnik za příčinou přeložení Łusčanského do Prahy (za praesesa luž. semináře). Po té vedl redakci Mich. Róla až do svého posledního ochuravění r. 1881. Tu opět pomohl Hórnik a celý ročník řídil (Róla zemřel 23. máje) a teprv následující odevzdal k vedení nynějšímu redaktoru „Kath. Posła", Jak. Skalovi.

R. 1860. odebral se Smoleŕ do Ruska i redigoval toho roku zatímně „Serbske Nowiny" Hórnik. Již tehdáž, jakož i později, upozorňoval ve svém „Łužičanu" na potřebu nějakého hospodářského listu pro srbské rolnictvo. Konečně počal r. 1881. přílohou ke „Kath. Posłu" přidávati vlastní redakcí rolnický časopis s názvem „Serbski Hospodaŕ". Časopis ten posud existuje, ovšem že redigován odborníkem.[27]) Hórnik uvedl jej v život — a tím se spokojil. Připomenutím, že i prvé dva ročníky (1880. a 1881.) dolnolužického kalendáře „Pratyja" (pratyja, hornol. protyka = kalendář) redigoval, můžeme uzavříti část, týkající se jeho redaktorské činnosti. On uvedl v život čtyři časopisy: „Měsačny Přidawk", „Łužičana", „Katholského Posła" a „Serbského Hospodaře". Prvý ustoupil druhému a ten spojil se

[26]) J. Grimm, Deutsches Wörterbuch, Lipsko 1854, LXII.

[27]) Časopis ten vycházel v l. 1881. a 1882. jako příloha ke „K. P." redakcí Hórnikovou a v jeho novém pravopise, tedy ve pravopise pro obě strany, katolickou i evangelickou. Třetí ročník (1883.) vycházel jako příloha k „Serb. Now." Toho roku provedla zatímná redakce „S. N." změnu v pravopise: přijala zase německé, špatnější označení sykavek (ʒ, ſ, ſſ místo c, z, s). Proč tak učiněno bylo, když „Serbski Hospodaŕ" po dvě léta dobře obstál v novém pravopise, nepochopujeme. Následující, IV. roč. (1884.), vycházel opět přílohou ke „K. P.", načež zase k „S. N." přidáván jest (1885. a 1886.).

s „Lipou Serbskou“ v nynější „Łužici“, ostatní dva trvají doposud. On byl mimo to na čas redaktorem „Časopisu Maćicy serbskeje“ — toť věru činnosť nevšední.

Zcela přirozeno, že při své činnosti redaktorské byl Hórnik i žurnalistou, napomínaje všady a k dobrému radě. On to byl, jenž první k důležitosti srbského divadla a zpěvu ukázal. Již v prvém ročníku (1858.) svého „Měs. Přidawku“ praví: „... V městě St. Louis v Americe budou tamější dilettanti české divadlo hráti. Když to tam ti v cizině dokáží — nemohli bychom i my svoji mateřštinu (snad dvakrát do roka) na divadlo uvésti? Bude-li vůle dobrá, dočkáme se toho ještě; ale lépe musime slovu dostáti, než naši pěvci a pěvkyně, kteří nám chtěli vloni pěveckou slavnosť připraviti.“ Po třech letech se aspoň toto poslední vyplnilo, dáván totiž dne 27. dubna 1861. v malém divadle budyšínském srbský pěvecko-hudební koncert. V recensi o něm píše Hórnik v „Łužičanu“: ... „Pročež nepochybujeme, že srbský jazyk a zpěv i v dramatických kusech a operách vystoupí. Zlatá naděje!...“ A „zlatá naděje“ dosti brzy našla svého vyplnění. Již v 11. č. „Łužičana“ r. 1862. čteme referát — referát dojemný: ... „Udála se na světě dosud nevídaná věc — v Budyšíně hrálo se srbské divadlo! To je krásný moment v našem národním životě, jenž nám dosud chyběl!... Hezké... by bylo, kdyby se aspoň v Budyšíně několikráte za rok srbské divadlo hrálo. Na dobré cestě již jsme.“

Nebude snad nezajímavo, když na tomto místě připomeneme, že prvým kusem dramatickým, jenž se v lužickém jazyce hrál, byl překlad Klicperovy hry „Rohowin Štyrirohač“ (přeložil J. Cešla).

Hórnik na různých místech i k důležitosti a povinnostem srbských spolků poukazoval, jako ve „Vlasteneckých hlasech“ (Wótčinske hłosy) v „Łužici“ 1885. „Pro náš národní život jsou a zůstanou vážnými i různá tovaryšstva či společenstva,“ praví, napomíná, by se jich více založilo, by se v nich více pracovalo, a kárá přísně snahy po zalíbení se Němcům tím, že v srbských spolcích též často německy se hraje a zpívá.

Při všemožných příležitostech klade na srdce podporování národní literatury. Všecka jeho napomínání můžeme shrnouti ve výrok, jejž v těchže „Vlasteneckých hlasech“ pronesl: ... „Řeč a literatura musí nás úže sjednotiti. Každý nechať při podporování téže řekne sám k sobě: Sorabus sum a nihil sosorabici a me alienum esse puto!“

Kterak staral se o udržení a vzpružení vzájemnosti s Dolnolužičany, víme, kterak i všeslovanskou vzájemnosť podporoval, rovněž jsme poznali a v jednom ohledu ještě poznáme.

Tak přehledli jsme veškeru činnosť Hórnikovu v lužických časopisech v rozmanitých její směrech, i zbývá nám ještě o samostatných knihách jeho a o působení v cizích, hlavně slovanských literaturách promluviti. (Dokončení.)

# Varšava a její společnosť.

(Pokračování.)

## III.

„Salon pod širým nebem“. — Zahrada Saská. — Z dějin i ze života. — Odyńcovy žerty. — Varšavanky. — Letní divadlo. — Přechod do Starého Města. — Citadella.

Jakkoli Varšava nenáleží ani k nejzdravějším, ani k nejčistším městům střední Evropy, přece honosí se prostorným reservoirem pročištěného vzduchu, jako ne každé mraveniště lidské. Míním Ogród Saski — zahradu saskou. Vím, že i lidé, kteříž o Varšavu jen zavadili, zachovávají „Ogród Saski“ v paměti zvláště příznivé. Nazývají jej salonem pod širým nebem a netoliko spisovatelé domácí, ale i zahraniční učinili jej dějištěm nejedněch novell a romanů. Sám věděl jsem, díky ruskému romanopisci Krestovskému, o Saské zahradě dříve a více, než o ostatní Varšavě.

Je to půvabné ohnisko veřejného varšavského života, kteréž snad lépe ocení cizinec, než domorodec. Přebýváte-li ve Varšavě týden i déle, zavadíte o „Saski ogród“ zajisté několikráte za den nejen proto, že zahrada tato leží v samém středu města, ale i proto, poněvadž cizinci poskytuje vedle příjemného zahradního pobytu také hojnosť příležitosti k pozorování společnosti, která sobě právě v této zahradě činí nejvýhodnější dostaveníčko.

„Ogród Saski“ není dítětem novověkých zdravotních rad pečujících o dobro veřejné. Také její původ sahá do královských časů, rovněž jak i o rozvoj její staraly se hlavy korunované. V XVII. století byl větší díl nynější zahrady majetkem Morsztýnův; teprv r. 1713. dostal se v držení krále Augusta II., jenž netoliko sousední budovy, ale i zahradní pozemek na soukromou svou residenci přetvořil. Část nově zřízeného sadu odevzdána poprve 27. května r. 1727. veřejnosti, a od těch čas nepřestávala již místa tato býti oblibeným útulkem nejbližších vycházek Varšavského občanstva. Také ohrazená královská část odevzdána později (úplně r. 1816.) veřejnosti. Za časů královských veselo tu bývalo a velkopanský život rozhosťoval se široce pod haluzemi košatých již kaštanů. Náruživý milovník střelby, August III., syn Augusta Mocného, pořádal zde malé honby. Nejedna smrtonosná střela zahučela křovinami. Po Augustovi nikdo již v Saské zahradě nestřílel, teprve v osudných letech šedesátých vyblesklo z temného úkrytu několik výstřelů. Byly namířeny proti vynikající osobě, ale střelec zmizel beze stop v houštinách.

Ode dávna pečuje v zahradě o pořádek bdělá stráž, jejíž oko nepřipouští porušovati přísný řád ve směru nijakém. Tu mimí připomínám sobě, co ve svých pamětnících vypravuje Mickiewiczův soudruh Odyniec. V nejmladších svých letech bydlel Odyniec v samém sousedství Saské zahrady, takže haluze rozlehlých kaštanů sahaly až k jeho oknům. Z večera, když zahrada uzavřena, prohlížela stráž všechny stezky. Tehdáž oblíbil si mladý Odyniec znepokojovati mikulášské vojáky v ten způsob, že po-

mocí provázku zachyceného v houštinách způsoboval „nevysvětlitelný“ šum. Kdykoli hlídka kráčela kolem — trhnul provázkem. Stráž mněla se býti na stopě bohaprázdným škůdcům, a šedivý rozzuřený kaprál přísahal pomstu. Ale Odyniec v bezpečném svém úkrytu vypátrán nebyl a přiznal se k tomuto zločinu pověstných polských „intryg“ teprve v kmetském stáří.

Také „Saski ogród“ podlehnul od těch čas mnohým změnám. Moderní zahradnictví vymezilo nové cesty a novověké požadavky staly se pohnutkou k utvoření nejedné nebývalé ozdoby a výhody. Dnes skýtá varšavský „salon pod širým nebem“ vše, čím vyniknouti může elegantní zahrada velikého města. Jest ochlazující stín, jest vůně rozvíjejících se květův, jest voda, ano s dostatek postaráno jest též o prosaický posilek. Mám však za to — a doufám, že všichni navštěvovatelé těchto míst budou se mnou laskavě souhlasiti — že nejvydatnějším spolučinitelem „věhlasu“ Saské zahrady je sama varšavská společnosť, kteráž ji od časného rána až do pozdních hodin večerních oživuje a pestrým ruchem naplňuje, nejplatněji ovšem v čase předpoledním a předvečerním. Sedněte na lávku v některé z hlavních alejí, a velkoměstský kaleidoskop nepřestane baviti těkavý váš zrak. Směs veliká a zajímavá míhá se jako pohyblivý obraz, jehož jednotlivé črty mimo vůli poutají a povzbuzují naši pozornosť. Městské sady unavují obyčejně přílišnou jednotvárností a ospalostí. Toho sproštěna jest Saská zahrada tím, že jsouc v samém středu čilého města stává se průchodem i takových lidí, kteří nepřicházejí jen proto, aby loudavě čas volným krokem neb vysedáváním laviček ubíjeli.

Bývá obyčejem v celém světě, že v zahradách dominují dámy. Nelze-li popříti, že polské dámy netoliko v životě společenském, ale i veřejném do jisté míry dominují (a někdy i mravně mužské pokolení polské zjevně předstihují), nebude s podivením, že také v Saské zahradě udržují v platnosti váhu svou i význam. K tomu neváhám dodati, že není-li prázdnou frasí, co se o kráse Polek vypráví — v Saské zahradě dotvrzuje se v míře svrchované! Tolik jest jisto, že observace vede zde „badatele“ k tomu mínění, že Varšavanky nejpodobnější jsou — Varšavankám. Sami Poláci říkají, že Varšavanky vynikají zvláštním „šikem“, který v případě odčiňuje i leckteré nedostatky zevního půvabu. „Šik“ ten má smysl tak široký, že těžko jej doličiti několika slovy, nejlépe jest přesvědčiti se o něm vlastníma očima. Hlavním činitelem jest tu nepochybně jemný vkus ve všem chování, strojení i jednání. A přidruží-li se k tomu krása skutečná, která není ve Varšavě vzácností, pak zajisté spatříte dívku nebo paní, k níž rád sveze se váš zrak, tak jak prostý cit podléhá kráse dospělého díla uměleckého. Právě v Saské zahradě šeptnul do mého ucha jistý urputilý nepřítel Poláků: „Víte, s Poláky bratřiti se nebudu nikdy, ale s Varšavankami sestřiti bych se chtěl vždy.“ Přes to netoužil bych, aby kdokoli studia svá o polských paních a dívkách osnoval a končil v Saské zahradě, již proto, že velmi důležitá část varšavské damské společnosti jest dosti řídkým hostem

v těchto místech, a pak poněvadž jediné spolehlivé měřítko klásti lze jen — za prahem rodinným. Rozumí se, že mám na zřeteli toliko rodinu řádnou. Komu však stačí pouhá tvář a toiletta, ten nezasteskne si v rozkošných alejích Saské zahrady, jichžto názvy jsou z části dosti významné. Tak zove se jedna cestou emeritů, druhá cestou vzdechů (milostných), třetí cestou snění atd.

Zajímavo bylo by zjistiti, kolik osob vystřídá se za den v Saské zahradě. Není pochyby, že počet ten dostihuje značných tisíců. Zasvitne-li nad Varšavou jasný den, stkví se Saská zahrada v plné své kráse a nádheře. Staré košaté stromy vrhají na cesty husté stíny, proniknuté jen místy šlehnutím zlatého paprsku, trávníky a záhony podobny jsou nádherným kobercům. Šum kolossalního vodotrysku tlumí zpěv ptactva, šust vleček i vějířů, do něhož se mísí tu a tam zvonění důstojnických šavlí. A nade vším tím vévodí jako pravý domácí pán ten národní jazyk polský, jehož nerušené vyznívání blaze působí na sluch utýraný cizáckou hatlaninou na jistých domácích promenadách.

Napověděl jsem výše, že Saská zahrada vybavena jest také posilujícími výhodami. Z nich ať vzpomenu především na elegantní kavárnu Loursovu, která poskytuje výbornou kávu, čaj i mražené. Kromě toho lze tam krmiti v každý čas — vrabce dolétající na stůl téměř k samým příborům. Však jsme tam vykrmili nejednoho z těch komických uličníků. Ještě dříve, než se návštěvy u Loursa střídají (poznáte tam nejednoho polského umělce a spisovatele), hlučno bývá na protější straně zahrady, kdež umístěn jest „Zakład wod mineralnych". Typickou postavou v ranních chvílích byl tam za mých prvních návštěv Varšavy znamenitý komik polský A. Żółkowski. Poněkud dále jest „mleczarnia", jinde „owocarnia", a ještě jinde pěkný kiosk s ochlazujícími nápoji atd. Nezmiňuji se již zvláště o úhledném rybníčku a dovoluji si vás vésti již ke vkusnému letnímu divadlu, zbudovanému rovněž v Saské zahradě. Polská činohra, opera i balet jsou stále na repertoiru, což umožňuje cizinci i v létě seznámiti se alespoň poněkud s rozvojem dramatického umění, ačkoli těžiště jeho spočívá ve Velkém divadle zimním. V letním divadle hrají členové císařského varšavského divadla, tedy přední síly polského umění. Pohříchu v posledních letech utrpěl sbor předních vynikajících umělců dramatických několik velmi citelných ztrát. Nedávno zemřel intelligentní, idealní Królikowski, již dříve se rozloučila se scenou nenahraditelná slečna Popielová, nejlíbeznější zjev, jejž jsem kdy spatřil na prknech divadelních. Slavná Modrzejowská také náleží ku ztraceným hvězdám varšavského divadla. O současných umělcích, udržujících zejména salonní veselohru a drama dosud na výši pozoruhodné, rozepisovati se nebudu na tomto místě, připomínám jen mimochodem, že v letním divadle Saské zahrady slavila ohromné triumfy také česká umělkyně slečna Sittová, která velmi důstojně representovala naše umění v bratrské zemi.[4])

[4]) Slečně Sittové zapovězeno ve Varšavě zpívati „Kde domov můj?"

Pozdější pokusy téhož způsobu neměly již výsledek tak utěšitelný, k čemuž přispěla nemálo zajisté také ta okolnosť, že pohostinné příjezdy našich umělců do Varšavy poněkud rychle za sebou sledovaly. Záhada tato jevila se ostatně též při pohostinných hrách polských umělců u nás.

Místní poměry poněkud charakterisují tak zvané afisze čili programy divadelní, nalepené na rozích ulic a prodávané v samé budově divadelní. Na prvním místě je text ruský, na druhém polský,[5]) což se děje po zvláštním vyšším ustanovení. Ustanovení toto musí zachovávati také privátní podniky divadelní (teatrzyki ogrodkowe). Nebudiž nikomu ve zlé vykládáno, jestliže se mu toto opatření právě tak málo líbí, jakoby se líbilo, kdyby ku př. programy našeho Národního divadla nesměly se obejíti bez textu německého.

Podrževše se v Saské zahradě poněkud déle, než jsme prvotně obmýšleli, vystupujeme z ní směrem k Saskému náměstí. Z té strany je vstup do zahrady i východ nejimposantnější. Přicházíme-li, proniká mohutným sloupením svěží zeleň, vycházíme-li, padá nám na rozsáhlém náměstí především do oka kolossalní, ale nevkusný obelisk, vystavěný r. 1841. ke cti památky „Polaków poległych w r. 1830. za wierność swojemu Monarsze". Nápis tento objasňuje sám účel pomníku. Pro nás Čechy má obelisk ještě tu pamětihodnosť, že při něm a k vůli němu zatknut roku 1844. náš nesmrtelný Karel Havlíček, který vraceje se tehdáž z Moskvy poněkud podezřele díval se na toto dílo vládního stavitele Corazziho.

Nalézajíce se na Saském náměstí, ocitujeme se nejblíže tepně varšavského života. Ve všech směrech, paprskovitě, proudí čilý život, jehož vlny zanášejí chodce rychle k nejdůležitějším místům první stolice polského národa. Ale podotknul jsem již dříve, že tu více mluví minulosť než přítomnosť. Nad jiné budovy vyniká ohromná stavba Velikého divadla na stejnojmenném náměstí,[6]) proti němu vznáší se obnovená radnice s nádherným sálem koncertovým a plesovým; zabočivše pak do vedlejších ulic, brzy upřeme zrak svůj na palác Prymasovský, Krasińských, Paců, Bryla, vlády edukační, Potockých, Staszyce, banky polské (nyní zrušené), Zamojských, Załuských (slavná druhdy knihovna stavší se nejvydatnějším podkladem carské veřejné knihovny v Petrohradě), rozsáhlou budovu universitní atd. Ulice, v nichž tyto budovy nalézáme, jako Senatorská, Dlouhá, Medová, Krakovské předměstí. Mazovecká, Nový Svět, Rymarská a j. jsou v dokonalém souladu s předními jich ozdobami. Na ulicích nezaniká šum a ruch ani v nejpozdnějších hodinách nočních. Tepna života bije prudce, a sám život ten podoben je neustálému víru.

Moderní a nejvýstavnější část Varšavy rozprostírá se hlavně od Saské zahrady dále až k alejím Ujazdovským, a čím více v tom

[5]) Afiše na prodej určené mají text na jedné straně ruský, na druhé polský.
[6]) O divadle polském viz ve Slov. sborníku 1886.

směru postupujeme, tím více zdá se nám býti Varšava městem mladým. Jinak však vyhlíží Varšava ve směru opačném. Tam, ve křižovatce ulic namnoze úzkých, starých a šerých lůno své má město Staré.

Přechod z elegantního „salonu pod širým nebem" a nejbližšího jeho okolí ke Starému městu činí dojem velikých protiv. Tu rázem ocitujeme se v ovzduší docela jiném. A přec je tu přes mnohé stíny městské těsnoty a staroty přítulno. Staré město podlehlo nejmenším změnám, domy i ulice zachovaly starožitný ráz, a k nim zavěsily se dávné tradice dnes již pozapomínaného života. Tato částť Varšavy připomíná také živě středověký, ctihodný ráz některých našich měst, najmě staré kouty královské Prahy. Střed stanoví pravidelný Rynek, jehož ozdobou byl ratusz, budova pocházející z časů panování údělných knížat Mazowieckých. Nad radnicí strměla věž, na jejížto železné pavláčce vytrubovali staří trubači na vše strany boží čas. Způsob ten zachován dosud v Krakově, kde s věže Marianské každou hodinu vytrubují nad hlavami tichého obyvatelstva zbožný motiv.

Rozumí se, že nyní uchyluje se na Staré město po výtce chudší třída obyvatelstva a s ním zároveň menší obchod. V místech, kde druhdy konaly se nejokázalejší slavnosti Božího Těla, vladaří nyní „překupky" a židé, kteří nikdy neochabujíce ve své dotíravosti nepřičiňují se vždy o zpříjemnění pobytu v této části Varšavy. Přítel literatury a písemností vůbec najde tu v nejednom temném krámku vábivé ložisko svých bibliomanských choutek. Nemíním jen sklady knihkupeckých antikvariatů, kteréž posunuty jsou trochu dále, ale také pokoutní obchody se starým papírem („materialie"). Mimochodem znamenám, že v jednom z takových brlohů, děsně bezvzdušném, temném a tajůplném, podařilo se mně zakoupiti na váhu domácí korrespondenci, ze které by Dumas napsal zajisté poutavé „Tajnosti Varšavské" — přes to, že korrespondence dotyčná nepocházela z rodiny ni pověstné, ni věhlasné...

Postupujeme-li v témž směru dále, objeví se zraku našemu brzy zdivo rozsáhlé varšavské citadelly.

Mysl mimo vůli se zadumá. Kdesi četl jsem, že varšavská pevnosť stala se evropským prahem chladné Sibiře. Otevřte knihu polského utrpení a najdete k ní odkaz na přemnohých listech. K vycítění toho není třeba sentimentalnosti, jen praobyčejného citu lidského. Mám vypravovati o dramatech, jichžto přední akt se konal v malých, zamřížených celách této pevnosti? Mám připomínati čísla těch cel a obyvatele jejich, zavlečené tam pro politické přestupky?

Vyzněl by veliký žalm!

Rudé zdivo varšavské citadelly učinilo na mne týž dojem, jako kalemegdau — bělehradská pevnosť na Dunaji. Tu i tam smýká slunce dlouhé, temné stíny...... (Pokračování.)

# Návštěva Jasné Poljany.

(Statek hraběte Lva N. Tolstého).

Napsal G. P. Danilevskij. (1885.) Přeložila Klára Špecingrová.

(Pokračování.)

Prostičký psací stůl hraběte jest zdéli dvou aršínů a šířka jeho obnáší asi jeden aršín; pokryt jest suknem zeleným a vrouben jest se tří stran zábradlím, kteréž jest též známo obecenstvu z novější, překrásné podobizny, práce prof. N. N. Ge. Na této podobizně jest hrabě vyobrazen, an sedí za tímto stolkem a píše. Po pravé a levé straně kalamáře rozloženy jsou rukopisy, knihy a brožury. Zde leží též „Nový zákon" v řeckém překladě Tischendorfově a pak i nové vydání židovského originalu bible. Na okně jest několik desk s rukopisy a zase knihy.

Hoření část okna jest přikryta zelenou hedbávnou záslonkou. Před oknem jest nádržka s kytičkou svěžích, mrazem ještě nedotknutých kvítků. Za skleníkem jest kůl s provázky ku hře tak zvané „gigantské kroky". Hlouček jasnopoljanských dětí, které si svobodně po sadu vedou, běhá právě tuto chvíli kolem zmíněného kolovadla.

Oknem vidíš do zahrady, která se níží v těch místech k rybníku, a pak na ostatní stavení. Na pravo pak jest viděti husté vršky březového stromořadí, kterým vede cesta k domu. V levo rozkládá se stromořadí starých, rozložitých lip. Přímo — prostorný, hladký svah k rybníku, kolem kteréhož se krásně zelenají vysoké a malebné jedle. Mezi lipovým a březovým stromořadím, za svahem, za kterýmž se schovává rybník, jest viděti cestu do dalekých polí, chlumy a modravé lesy, a mezi chlumy a lesy na svahu koleje dráhy, z nichž se po chvílích valí dým, a od nichž sem dorážejí zvuky moskevsko-kurského vlaku.

U tohoto okna v křesle po dědečkovi zděděném, práce to 18. století, s úzkými, ničím nepobitými podpěradly i s odřenou zelenavou poduškou, napsal hrabě L. N. Tolstoj svá znamenitá díla. Zde, na tom prostém, jednoduchém stole, za dne dívaje se na mizející modravou dál, za večera a v noci pak při svících ve starých bronzových svícnech psal Tolstoj historii Nataše Rostové, Ondřeje Bolkovského i Pierra Bezuchého. Zde vyprávěl píseň o lásce Kitty Ščerbacké i Levina, zde kreslil obrazy Bronského i Stívy Oblonského, naházel náčrtky koně Frou-Frou i psíka Lásky a s takovou hloubkou vyprávěl tragické osudy Anny Kareniny.

Hovor náš o zašlých i nynějších časech ruší, vbíhaje po chvílích do komnaty, krásný stavěcí pes. Ulehl k nohám hospodářovým.

„Jest to snad Láska?" ptám se, vzpomínaje Anny Kareniny.

„Ne, ta zmizela; tato honí s mým starším synem."

„A vy se též zabýváte honbou?"

„Té jsem již dávno zanechal, ač chodím denně po okolních polích a lesích... Jaký jest to požitek oddechnouti si od těch rozumových prací a jíti za prací tělesnou! Já každodenně, dle pohody, buď kopám půdu, kácím nebo štípám dříví, pracuji kosou, hoblíkem aneb jiným nástrojem."

Vzpomněl jsem si na bedničku se ševcovskými kopyty, která stojí pod oknem v přijímacím pokoji hraběte.

„A práce se sochou!" pokračoval hrabě, „ani si mysliti nedovedete, jaký jest to požitek pro mne, když ořu! Není to těžká práce, jak se mnohým zdá, ale pravý požitek! Jdeš, nadzvedáš a řídíš sochu, a ani neví člověk, kam hodina za hodinou ubíhá. Krev vesele víří v žilách, hlava jest lehka, a ani nohou pod sebou člověk necítí; a což ta chuť potom, a sen? — Nejste-li unaven, půjdeme před obědem hledat hub, je-li vám libo? Měli jsme před nedávnem dešťů hojnosť; budou to nepochybně pěkné bílé hřiby."

„Velmi rád, půjdu," odpověděl jsem.

Hrabě vzal svůj měkký, kulatý klobouk a malý košíček; já vzal klobouk taktéž a jednu z hůlek v koutku pokoje stojících. Vyšli jsme bez plášťů do předního oddílu domu, u jehož vrat do černého dvora vedoucích stál malý stánek pro tělocvik.

„To jest také pro vás?" ptám se hraběte, ukazuje na stánek.

„Ne, to jest pro mé mladší děti; já mám jiné zaměstnání," odpověděl hrabě, dívaje se za vrata, kdež byla naštípána hromada čerstvého dříví.

Není divu, že si hrabě při té tělesné práci zachoval tak svěží zdraví. K tomu by přispělo to, že hrabě L. N. Tolstoj větší čásť života strávil ve vesnici. Ztrativ v útlém věku matku svoji, rozenou kněžnu Volkonskou, byl jako hošík devítiletý odvezen v r. 1837. do Moskvy k babičce, pak žil opět ve vesnici a r. 1840. vstoupil na kazaňskou universitu, kde trávil čásť studií na orientalní, později na právnické fakultě; od r. 1821. do r. 1855. sloužil ve vojsku na Kavkaze, na Dunaji, v Sebastopolu a od r. 1861. skoro ustavičně žije v Jasné Poljaně. Jak zřejmo, z 57 let trávil 35 roků venku, na vesnici.

Prošedše vedlejším, mladým ovocným sadem, který též hrabě založil, vyšli jsme do polí a dali se k nejbližšímu lesu. Za tímto lesíkem a za nevelkým potokem bělaly se lesy a pole Z jednoho lesního houští hned vzhůru, hned dolů vcházeli jsme do druhého, zůstávajíce chvilkami státi a hovoříce. Slunce se hned schovalo, hned vyhlédalo z lehkých, vzdušných obláčků. Svěží vzduch byl plničký vonné, libě páchnoucí listnaté vůně. Jen tu a tam zlatý lístek spadá se stromů k zemi. Ani větevka se nehýbe v tom bezvětrném vzduchu a klidu.

Šel jsem po boku hraběte, kochaje se pohledem na jeho lehkou chůzi, bavě se jeho živým hovorem, prostotou i krásou vší jeho tak zachovalé, mohutné přírody.

„Bože můj!" myslil jsem si, dívaje se na něho a naslouchaje řeči jeho, „praví o něm, že jest pro společnosť lidskou

ztracen, že jest zachmuřeným, svatým poustevníkem, mystikem. Však by se podivili tomu mystikovi, kdyby ho tak spatřili!"

Hrabě hovořil se mnou o umění, o ruské literatuře a o nejlepších našich spisovatelích. Těžce želel smrti Turgeněvovy, Melnikovy, Pečerského i Dostojevského. Hovoře o pozorné a milující duši Turgeněva, srdečně litoval, že musil tento tak Rusku oddaný, vysoce nadaný spisovatel tráviti nejlepší léta svého mládí mimo vlasť, v dálce od věrných přátel a druhů, že musil postrádati rodných radostí milující rodiny.

„Byl to nezávislý a až na konec žití zkoumavý rozum," zvolal hrabě o Turgeněvu, „co se mne týče, já ho vždycky ctil a hluboce miloval. vzdor té naší tehdejší rozmluvě. Byl to pravdivý, samostatný umělec, který se nikdy nesklonil k okamžité potřebě minuty. Snad se někdy zatoulal, ale i ty jeho potulky byly vždycky vroucí a pravdivy."

Nejbolestněji zmínil se však o Dostojevském; nazval ho velkým a originelním psychologem srdce. úplně nezávislým spisovatelem, samostatným, což mu mnozí dlouho odpustiti nedovedli, neboť nemohli také, dle slov Carlylee, tak jako jeden Němec odpustiti slunci chybu, že si o něj nedovedli zapáliti cigarettu, kdy by se jim zachtělo.

Když jsme došli na Gogola, kterého Lev Nikolajevič nikdy osobně neseznal, a na jiné živoucí spisovatele jako na Gončarova, Grigoroviče a i na mladší, tu hrabě začal hovořiti o literatuře pro lid.

„Asi před třiceti lety," pravil hrabě, „když mnozí spisovatelé, mezi nimiž i já. začali pracovati, v našem stomilionovém národě bylo pouze asi několik desetitisíc lidí, kteří uměli čísti a psáti, a nyní, po zavedení a rozmnožení škol vesnických i městských čítá se jich již na miliony. A tyto miliony Rusů stojí před námi jako hladové kavky, s rozevřenými zobáky a praví nám: ‚Pánové, vlastenečtí spisovatelé, hoďte nám do těchto zobáků důstojný vás i nás rozumový pokrm, pište pro nás, žíznící, dejte nám literarního slova; zbavte nás těch děsných Lazarevičů, Mylordů Jiří a jiné ryakové stravy.‘ Prostý a čestný národ za to stojí, abychom mu odpověděli na toto vyzvání jeho dobré a pravdivé duše. Já jsem se již o tom napřemýšlel a rozhodl jsem se, že dle sil svých se o to pokusím..."

Navraceli jsme se z lesa, kde chtěl hrabě najíti mnoho pěkných bílých hřibů, ale které mu již jiní nepochybně vytrhali.

„Jak jest teplo a jak ta zeleň voní!" pravil přicházeje k vetchému, polozbořenému můstku přes úzký potok vedoucímu, „jest ta sí a nepředvídaných dojmů, které příroda skýtá, překvapující. A jak miluji a jak si vážím všech umělců, kteří čerpají všecka vnuknutí a síly z tohoto mohutného a věčného pramene! V něm jedině jest síla a pravda."

Při těchto slovech hraběte vzpomněl jsem na jeho povídku „Sebastopol v máji r. 1885". — „Hrdina mé pověsti," praví tam, konče tento obrázek, Lev Nikolajevič, „kterého miluji vší silou

své duše, kterého jsem chtěl zobraziti ve vší kráse jeho, a který vždycky byl, jest a bude nekonečně krásným — jest pravda.“

Rozhovořili jsme se o různých uměleckých motivech v literatuře, malbě i hudbě.

Mezi ostatním pravil hrabě, zůstávaje státi u klad pohozených přes potok, následující:

„Nedávno jsem dostal do ruky knihu; byly to verše jednoho mladého španělského poety, již zesnulého. Mimo neobyčejný talent poutalo mne k němu jeho opsání života. Jeho životopisec vyprávěl o něm to, co slyšel od jeho staré chůvy. Ona, vedle ostatního, s hrůzou poznamenávala, že její chovanec často celé noci nespí, že vzdychal, hovořil ze spaní, vycházel, byl-li měsíc, do polí ku stromům a tam zůstával po celé hodiny. Jednou v noci prý se jí dokonce zdálo, že se zbláznil. Mladý ten člověk totiž vstal, po tmě se oblekl a šel k blízké studni. Chůva za ním. Vidí, jak vytáhl ze studně vědro vody a jak ji pomalu na zem zase vylévá. Chůva se dala do pláče: ‚Chudák, jistě se zbláznil!‘ A mladý člověk to dělal proto, za tím úmyslem, aby lépe viděl a slyšel, jak za tiché, lunné noci běží a poskakují potůčky vody. — Potřeboval to k jedné nové básni.

On v tomto případě zkoumal svoji paměť, napomáhal jí, vnořoval se do ní a utíkal se k ní pro poetické dojmy — toutéž pomocí, jako malíři činí v známých případech, když si všelijak staví své modely, figury a oblékají je v obleky, jichž k obrazu třeba. Ať již čtu naše či cizí práce, nevolky cítím, kdo jest věrným přírodě a kdo jí rozumí, a kdo ji falšuje. Mnohé vychvalované modní práce, zvláště cizích spisovatelů, mne nenadchnou, neb hned na prvé stránce vidím co v nich vězí. Ani tělesný trest by mne nikdy nepřiměl k přečtení knihy toho či onoho spisovatele...“

V jednom kritickém článku praví N. N. Strachov, hovoře o ‚Vojně i míru‘, že, byl-li Dostojevský psychologem-idealistou, pak hrabě Tolstoj že jest, že musí býti zván psychologem-realistou. ‚Vojna i mír‘ dle výrazu ctihodného kritika ‚zvedá se do vysokých návrší lidských myšlének i lidského citu, do výšek obyčejně lidem nepřístupných. Hrabě L. Tolstoj jest poetou v starém a nejlepším smyslu slova. On prozrazuje a odkrývá nám nejtajnější taje života i smrti. Jeho ideal jest v prostotě, dobru a pravdě. On sám povídá: „Tam neníť velkosti, kde není prostoty, dobra a pravdy. Hlas po prostém a dobrém protiví se lži a lupičství“ — a to jest skutečná, nejhlavnější myšlénka ‚Vojny a míru‘. — Kdo si umí vážiti vysoké a přímé radosti druha, kdo se koří genialnosti a kdo se rád osvěží a posilní duši svoji pozorováním její obrazů a výkonů, ten nechť se raduje, že žije v době nynější.

Ten, kdo měl příležitosť pohovořiti s hrabětem Tolstým o umění, mimochodem si připomíná slov jeho nejlepšího kritika.

(Dokončení.)

# Čechové v Lublani 1887.

Praha zvyklá vídati slavnostní vjezdy hostí, kteří rok co rok z daleka i blízka přicházejí navštívit staroslavnou tuto metropoli českého národa, snadno pochopí rozruch a nadšení, které způsobil příjezd Čechů do vlasti a hlavního města Slovinců. O tomto vjezdu, který pro tichý onen národ byl událostí, ale pro nás vznešenou poctou, přinesly již časopisy denní zprávy více či méně obšírné, psané v bezprostředním dojmu, takořka uprostřed slavnostního šumu, při zvuku hudby a hlaholu písní, při hostinách a besedách, v restauracích a železničních vagonech, na sklonku dne, který připravil nezapomenutelné chvíle radosti, nebo na počátku dne, o němž nevědělo se dosud, jaká nová chystá překvapení radostná. Dnes celá tato pouť patří již minulosti a dojem její jest již jednotný. Dnes možno mluviti též o jejím významu.

I kdybychom jí nepřikládali onu důležitost, kterou jí přikládalo nadšení a dvornosť řečníků, nelze přece upříti, že pouť tato přispěla k utvrzení přátelských svazků, které Čechy s národem slovinským víží, a které abychom utužovali, káže nám cit i společný prospěch. U národů velikých, kteří hledati mohou triumfy své na bojištích výbojných válek, byl by snad zjev podobný ušlechtilou sice ale bezvýznamnou celkem zábavou — u nás však, kteří jsme malí a slabí, jest on, i když rosteme a mohutníme, národní a politickou manifestací. A proto onde se ani nevyskytne, zde však přichází k plné své platnosti. A nelze zajisté u národa probouzejícího se, u něhož přirozená láska k vlasti pouze u předáků a v intelligenci teprve dospívá k patriotismu uvědomělému a k vlastenecké hrdosti, podceňovati tu okolnosť, že návštěva pěti set a několika Čechů poskytla vůdcům slovinským vítanou příležitosť, zaměstnávati byť i sebe kratší dobu mysli svých rodáků, rozplameňovati je k vlastenectví, buditi v nich vědomí solidarity a učiti je znáti cenu, na kterou se cení jejich spojenství.

Vůdcové slovinští, odchovaní zkušeností, že některým třídám našich odpůrců není žádná věc svatá dost, aby v ní nenalezli potravu pro svou nenasytnou nenávisť ke všemu, co hlásí se k původu slovanskému, s moudrou rozvahou využitkovali příležitosti a způsobili, že vzdor ztřeštěným článkům „Klagenfurter Zeitung", alarmujícím celou Evropu do zbraně proti české invasi, tato invase stala se stkvělou manifestací národní, aniž by byla klesla na stupeň politické demonstrace. Okázalosti jí neubylo a význam její vstoupl. Takto se stalo, že příjezd imposantní deputace české, uvítaný nekonečným sice, ale nikoli vyzývavým nadšením celého národa slovinského, imponoval rozvážným a přinutil křiklouny umlknouti.

Kdyby se to i bylo nestalo — my věru nebyli bychom si toho ani povšimli. Naše zraky nalézaly jiné divadlo. Byla to krásná Slovinců vlasť, spanilá Krajina, jejíchž hranic odpoledne 10. srpna 1887. jsme dosáhli, tak různá se svou skalní romantikou od úrodných niv naší otčiny. Deputace slovinská očekávala nás tam. Slovinským a českým jazykem vítal nás její vůdce, Hribar. Tento vynikající Slovinec zná zajisté dobře povahu českého lidu, že na prahu své vlasti vítal nás vzpomínkou na naši minulosť. Pravil:

„Když před více nežli šesti sty lety vítězná vojska českého krále Otakara vtrhla do zemí našich, uvítali je naši předkové radostně a srdečně, i podali jim po dobrém obyčeji staroslovanském sůl a chléb. Od té doby bratrský národ český nepřišel k nám v počtu tak hojném; až teprve dnes, což utkví nám Slovincům navždy v paměti, opět mnoho set Čechů spěchá k nám, aby dali výraz solidarnosti obou našich národů. Drazí bratři a sestry! Nepodáváme vám dnes chléb a sůl, avšak přinášíme vám vstříc celé srdce své a vítáme vás co nejsrdečněji na naší půdě domácí!"

Není naším účelem vylíčovati do podrobna veškeré ty ovace, jichž na celé další cestě až do srdce Krajiny předmětem jsme byli, ty hlučné a vroucí projevy lidu, kupícího se na stráních, horách a nádražích, střelbu z hmoždířů a hromové volání „Živili!" jímž chvěla se návrší, nadšené pozdravy starostů a farářů, kytice, jež dívky v krojích slovinských podávaly, jásot mládeže, rozestavené podél trati a mávající praporci — a vůbec všechny ty důkazy, které měly přesvědčiti nás, že radosť z našeho příchodu jest radostí celého národa. Není to pouhou frasí, že tato jízda Krajinou byla pravým průvodem

triumfalním, který vrcholu svého dostoupil v Lublani. Praha zná ony výjevy všeobecného vlasteneckého opojení, nádherné ve své prostotě, okázalé ve své upřímnosti a povznášející ve své vroucnosti, toto nadšení ulic ověšených korouhvemi a hemžících se zástupy, jež tlačí se k peronu, obléhají vaše povozy a zasypávají vás kvítím, tuto výmluvnou mluvu davů, která přehlušuje řečníka, aniž by jej však vyrušovala, tento projev celku, který uměle nelze vyvolati, ani žádnými prostředky umlčeti. Takto vjížděla deputace česká do bílé Lublaně vítána jásotem tisíců. Starosta Graselli, tento výtečný muž, v němž hrdý patriotismus pojí se s věhlasem státníka, vítal Čechy na prahu města.

Vůdce deputace české Dr. Schmaus odpověděl pozoruhodnými slovy, jež proto dovolíme si uvésti v plném znění, že v nich účel i význam cesty jasně jest vysloven. Pravil:

„Velectěný pane purkmistře! Přijměte především nejuctivější náš dík za srdečné a v pravdě slovanské uvítání. Provázeni nadšeným souhlasem národa českého, přicházíme k vám do hlavního sídla pobratimského národa slovinského, abychom jednak vyvděčili se za vzácnou návštěvu, kterou přede dvěma roky vlastenci slovinští podnikli k nám do zlaté Prahy, jednak abychom patrný důkaz podali té vroucí sympathie, kterou celý český národ ve všech svých vrstvách k národu vašemu je prodchnut. Jako národ český, tak i národ slovinský činí nejzápadnější stráž světa slovanského a ježto sousední menší kmenové slovanští v moři germánském utonuly, tvoří oba tyto národy mocné klíny v týle společného našeho odpůrce národního. Ten ovšem veškeré páky a nástrahy nasazuje, aby zbavil nás všeho našeho národního svědomí a aby ve své nenasytnosti nás pohltil.

I jest to zajisté oprávněné, když veškeří národové slovanští, shromážděni pod praporem rakouským, navzájem se podporují, aby zachovali sobě národní i politickou existenci. V tom leží příčina, proč především národ český ohroženému národu slovinskému bratrskou ruku podává, to jest důvodem té součinnosti delegace národa českého na radě říšské s delegací národa slovinského, kteráž součinnosť zajisté i v budoucím čase bude zachována.

Takž i my při příchodu svém do středu vašeho voláme k vám: Nedejte se, bratří Slovinci, hajte slavně práv po předcích zděděných, svého jazyka mateřského a buďtež ubezpečeni, že při veškerém konání vašem k uhájení vaší národní existence i politických svobod směřujícím státi bude s vámi celý národ český povždy jako jeden muž.

Na důkaz této nezlomné solidárnosti podávám vám, velectěný pane purkmistře, jako osvědčenému zástupci národa slovinského tuto bratrskou pravici a jménem celého českého národa volám: „Živili bratří Slovinci!“

Není možno rozbíhati se v podrobnosti a vylíčiti slavnosti a pocty veškeré, jež Čechům přichystala bílá Lublaň. Večerní koncert v čitalnici, při němž mluvili: básník Grigorčič, Čechové Srb a Ryba, a lublaňský advokát dr. Tavčar, návštěva Čechů v radnici lublaňské a významná slova purkmistrova, jimiž děkoval na vzkaz, který dr. Schmaus od Riegra vyřizoval, ranní vycházka na Šišku a „Drenikový vrch“, jejž majitel pan Drenik na památku „Českým vrchem“ nazval, ověnčení hrobů dra. Bleiweise, Valentina Vodníka a našeho krajana J. Resla, návštěva čarokrásného jezera Bledu, ovace lidu, mohutné ohně planoucí na vysokých temenech hor a poskytující divadlo, jež málo komu zajisté udá se spatřiti v životě ještě, návštěva Postojny, tohoto divu světa — všeho toho sotva jménem možno se dotknouti.

Hostina v Čitalnici dne 10. srpna konaná a více než 400 osobami navštívená vydařila se skvěle. Celá řada nadšených řečí byla pronesena. Toť bylo místo i doba, kde mělo se vysloviti vše, co všichni cítili. Za hřímavého souhlasu připíjeli: Cís. rada Murnik J. V. císaři, Hribar hostem Čechům, dr. Schmaus městu Lublani, podžupan V. Petrčič zlaté slovanské Praze, Adolf Srp slovinskému národu, poslanec Josef Vosnjak českému národu, důst. p. Eckert českoslov. vzájemnosti, Ančič vzájemnosti, Luka Svetec Slovákům, Ryba slovinské žurnalistice, Chudnik českým ženám, slč. Hana Dumková Slovinkám, pí. Gabriela Preissová Slovákům, poslanec veledůst. pan dr. Kljun českému národu, poslanec dr. Ferjančič vzájemnosti české a slovinské a j. v.

Rychle uplynuly dny nezapomenutelné a dne 12. srpna opouštěli Čechové Lublaň, jež loučila se s námi, vyslavši to, co nejkrásnějšího má — své dívky a ženy, s kyticemi, jež odnášeli jsme s sebou, když vlak se hnul a tisícové přítomní hlavy obnažili. s pocitem nevýslovné tesknoty.

Tento obraz, který měl by býti ještě doplněn vylíčením bratrského a vřelého uvítání, jehož se nám od Slovinců v Terstě dostalo, jakkoliv kusý, přesvědčiti může přece rodáky naše, že cesta Čechů do vlasti Slovinců nezůstala ni tam ni zde bez účinku blahodárného. Slovinci nabyli přesvědčení, že na severu žije kmen krví i řečí příbuzný, v hájení práv národních otužilý, na jehož pomoc vždy a všude spoléhati mohou i právo mají, a Čechové odnášejí si vědomí, že i jim žije a mohutní zdravý a vydatný spojenec na zápasišti politickém, ušlechtilý, plný nadějí a života, statečný národ slovinský.

*Dr. Em. Zítek.*

---

# O zpěvích lidu chrvatského a jich stránce ethické.

**Podává prof. Bedřich Vilém Spiess.**

(Pokračování.)

IV. Že člověk boha uznává svým tvůrcem a pánem, toho následek jest náboženství (vjerozakon), čili onen svazek, jenž člověka s bohem spojuje. Za hlavní rys v povaze slovanských národů pokládá se mezi jiným jich zvláštní láska k bohu a pobožnost. Důvěra a víra, odměna za dobrý a trest za zlý skutek tak pěkně v národních písních jsou vysloveny, že jest nám věru s podivením, kterak národ, jenž u věčné válce věk svůj strávil, nezdivočil, než mírně a tiše ve své pobožnosti prospíval. V nábožných jeho písních i bájích vylévá se cit útěchy a naděje, v nich vyobrazeny činem živým kláštery, mnichové a jich svaté povolání. Bůh a víra, toť lidu chrvatského pevná a silná podpora, na niž ve všech okolnostech svého života se spoléhá. Vezměme na př. II. 46. — Svatý Ilija donesl cáru Lazaru jakožto zástupci celého národa list od bohorodičky tohoto znění:

„Cáre Lázo, počestný potomku!
k jakému chceš přidati se cárstvu,
čili volíš k cárstvu nebeskému,
čili volíš k cárstvu pozemskému?“

Cár Lazar znaje, že

zemské cárstvo jest jen malé cárstvo,
a nebeské od věků do věků,

přivolil k nebeskému cárstvu a zahynul se svým vojskem na Kosovu poli. Vylíčivši pak kosovskou katastrofu, končí píseň slovy, že kdož za vlasť padli,

všichni svati i počestni byli
a k milému Bohu přistoupili. [6])

---

[6]) Celá ta báseň podána v překladě A. Brejchy v Kosinově „Malé slovesnosti“, 1876. str. 63.

Člověk v národních písních víru svou tak miluje, zachovává i brání, že hotov jest za ni v každé chvíli život položiti. Nic není s to nadchnouti ho tak, jako víra. On s vírou a u víře žije i umírá. Toho dokladem píseň nadepsaná „Robstvo i ženitba Jakšića Stjepana“ (II. 95). Turci udeřivše na Bělehrad zajali Štěpána Jakšiće i odvedli jej k cáru do Stambulu. Cár vida tak krásného bohatýra, chtěl ho sobě získati. Nabízí mu kromě vezírství i dceř svou, poturčí-li se. Ale Štěpán nechce, než praví:

**Nikdy se ti bohdá nepoturčím,**
**ni odřeknu svatého se kříže,**
**Kristovy ni víry nezneuctím,**
**byť bys posadil mě na svůj prestol,**
**byť bys dal mi statky všeho světa.**

Cár vida, že s ním nic nesvede, odevzdá jej vezírovi Ćuprilići, ale i ten darmo mu přimlouvá, posléze mu smrtí pohrozí, nepoturčí-li se. Avšak ni to nezaleklo Štěpána, jenž s hrdostí junáckou vece:

**Dík vám budiž Chodžo i Kadijo!**
**Já si přeju pozbyt hlavy svojí**
**i pro Krista, i pro mateř jeho,**
**i pro zákon, Kristem lidu daný:**
**avšak nepoturčím vám se nikdy.**

Vezír ho sic života nezbaví, ale odevzdá novopazarskému pašovi, jenž Štěpána káže vsaditi do žaláře v té naději, že, až mu trpělivosť dojde, na tureckou víru se obrátí. Půl léta seděl Štěpán už v žaláři, tehdy smilovav se paša, zavolá dceru svou Hajkunu, uloží jí, aby co nejlépe se vystrojivši donesla Štěpánovi nádobu vody „trusoviny“, aby tak zapomněl na rod i víru svou. Hajkuna tak učinila, ale opatrný Štěpán nechtěl té vody se napiti. I jme se tudíž krásná Hajkuna slovy domlouvati mu, aby se poturčil, on jí však totéž odvětí, co cáru i vezíru. Potom chtíc jej kouzlem svých vnad k tomu svésti, vyzve jej, aby jí líce políbil. On však na to:

**Nemůže ni zákon předepsati,**
**by tureckou ženu kaurin[7]) lubil**
**Sice by se peklo (vedro) rozevřelo,**
**s báně nebes kamení sesulo**
**a zabilo oba, mne i tebe.**

Ohněm lásky roznícená Hajkuna chce vše zaň podstoupiti; avšak vidouc, že on se nepoturčí, slíbí sama přijati křest, vezme-li on ji sobě za ženu. A tak se i stalo.

Mnohé písně bohem počínají, mnohé jím končí; každá radosť, každý žal s jménem božím se spojuje. Tak se říkává na př.: a brate, da od boga najdeš; — bože mili na svem tebi hvala; — blago meni do boga višnjega atd.; žádný vůbec čin se nepodniká, aby bůh nebyl prve za pomocníka vzýván. Národní písně líčí vlastnosti boží obecně tak, jak náboženství křesťanské, ale v starších písních, v nichž pohanství zřejměji se za-

---

[7]) T. j. nevěřící.

chovalo, svrhl se přece pojem o spravedlnosti boží. Tak na př. píseň II. 74 označuje boha vražedlníkem (krevníkem), skrze něhož králevič Marko zahynouti musil.

Že se bezpráví bohu vůbec připisuje, ukazuje píseň II. 9, dle níž mor jedné matce devatero synů umořil, což bohu za vinu se klade, neb — jakž verš 29 praví —

„— — bůh od sebe mor vypustil,
by umořil bratrů desatero.“

Z poznání velikosti boží plyne se strany jedné:

1. Bázeň, kterouž člověk před bohem má. Bázeň ta jest vlastností každého junáka, jenž nikoho

kromě boha se nebojí.

(Srovnej II. 8, III. 18, 21 atd.)

Největším trestem hříšného života pokládá se odepření potravy, jíž člověku k živobytí nezbytno potřebí. To jasně dokazuje píseň II. 1, kde sv. Maria běduje nad nepravostmi, jež ve světě se páší. Následkem toho na prosbu Ilijovu i ostatních svatých k rozkazu božímu

— — šel Petr svatý vrátný,
se svatým šel Tomášem i Pavlem,
nebes klíče, pečeť oblak vzali,
sedmero všech nebes uzamknuli,
na oblaka pečeť přitisknuli,
s oblaků by deštní vláha žádná,
tichá žádná nepadala rosa,
plodů aby nerodila země,
ani hroznů, ani zlatých klasů. *)

Že bůh vše dobré odměňuje a zlé tresce, jisto jest; avšak lid věří, že každému zlosynu buď totéž buď cos podobného přihoditi se musí, co byl jinému učiniti chtěl. Tak se v písni II. 5 vypravuje, že dva bratří, Pavle i Radule, velikou měli k sobě lásku a takovou i dokazovali své sestře Jelici, zavděčujíce se jí začasto krásnými dary. Záviděla jí to žena Pavlova (Pavlovica) i vymýšlela úklady na Jelici, přičitajíc jí zlé skutky, které sama tropila. Pro velikou bratrovu lásku k sestře nedařilo se jí to z počátku, ale když zabila dítě Pavlovo v kolébce i nařkla z toho Jelici podstrčíc jí krvavé nože: tehdaž Pavel nevěřil více sestře, na svou nevinnosť se dojímavě odvolávající, než dal ji do smrti usmýkati koňmi.

Kamkoliv z ní kapka krve padla,
tamo roste protěž i bazilka;
kamo sama sebou ona padla,
tamo kostelíček z půdy vyrost.

Než v zápětí přišel na Pavlovici trest hrozný:

Rozstůně se mladá Pavlovice,
churaví pak devět roků celých,

*) Celou tu píseň podává S. Kapper ve svých „Zpěvích lidu srbského“, II. díl str. 87.—91. pod názvem „Pokání země Indie“.

skrze kosti jí prorůstá tráva,
lítí hadové se v trávě líhnou,
oči pijí, v trávě zas se kryjí,

v kterýchžto mukách prosila Pavlovice manžela, aby ji k tomu, nad švakrovou vyrostlému chrámu dovedl, kde doufala dosáhnouti odpuštění; než na cestě jí cos šeptalo, že jí ani chrám neodpustí. Poprosila tedy manžela, aby ji rovně na koňských ocasech dal smýkati a roztrhati. Poslechl ji manžel a tu

Kamkoliv z ní kapka krve padla,
tamo roste trní a kopřiva,
kamo sama sebou ona padla,
jezero se tamo provalilo.

V písni II. 6 vypravuje se, že

dvě jsou kmotry na cestu se daly,
k jednomu se kmochu obě braly,
jedna Řečka štíhlorostlá, mladá,
druhá bílé tváře, mladá Vlaška,
Řečka s útlým u prsou děvčátkem,
u náručí Vlaška s pacholátkem.
Šťastně dvorův kmochových jsou došly,
slušně s kmochem zrozeňátka křtily.
Druhého pak rána za svítání,
„Kmochu,“ prála štíhlorostlá Řečka,
„jářku, kmochu, Grčićů Manojlo,
proměňme ta nevědomá dítka!
Vezmu sobě Vlaščina já kloučka,
Vlašce zaň to moje dej ty děvče!
Dvojnásobným, bůhtě mým buď svědkem,
odvážím ho ryzým tobě zlatem!“
I dal kmoch, dal — bohdejž ho! — se zmámit,
křestná vlastní proměnil svá dítka.

Za to však neminul ho trest spravedlivý, ač hrozný. Neb sotva z domu odjel, vlastní jeho dítě

na černé se jehně proměnilo,
cvalem, skokem v lesy uskočilo.

Když kmoch nevěrník na zpáteční cestě

— — pustým pohořím jel lesním,
hle, tu vstříc mu skokem černé jehně!
Zří je, měří, spustí, zastřelí je,
sleze s koně, stáhne zvěři rouno,
rozdělá si ohně, upeče ji,
sedne potom pod strom ku obědu.
Nasytiv se kýtou jednou zadní,
schoval druhou koni do pytlíku,
vsednul zase na kůň a jel domů.

Tu pak teprv s hrůzou se dozví, že v pytli

podivná to, přežalostná kýta —
přežalostná kýta — — dětská noha!*)

Co se odplaty na onom světě týče, pokládá se za největší odměnu tak zvané posvećenje (posvěcení), záležející v tom,

*) Dra. S. Kappra „Zpěvy lidu srbského“, díl II. str. 83.—87.

že buď celé tělo buď nějaká jeho část po smrti neporušena se zachovává. Tak se v písni II. 14 vypravuje o posvěcení Nachoda Simeona. On nevěda s vlastní mateří se oženil. Na otázku, možno-li ho z takového hříchu rozhřešiti, odpovídá mu stařec hegumen:

— — — — „Není možno, není,
rozhřešiti z takého tě hříchu,
neboť matka nad vše synu svata!
Ale věž dám zbudovati pevnou,
z kamene ji zbudovat dám, synu,
jí tě pustím na dno, dvéře zamknu,
do Dunaje řeky vhodím klíče
Ve věži té, synu, tam tvůj pobyt,
a bude tam voda pod kolena,
žába, had a ještěr po pás tobě!
Klíče z řeky vrátí-li se, synu,
hříchu svého zproštěný ty budeš!“
I dal stařec zbudovat věž pevnou,
věži na dno Simeona spustil,
klíče hodil do Dunaje řeky. —
I minulo roků potom devět,
a kdy na rok šlo již na desátý,
na řece jsou rybářové pluli,
zlatoploutvé ryby ulovili,
do kláštera hegumenu nesli.
I vzal rybu stařec, přijal od nich,
rozřezal ji, a — hle — v rybě klíče!
A v tom stařec ruku boží viděv,
nemeškal, šel, věži dvéře odemk'.
A hle, věži na dnu vody žádné,
s vodou zmizel ještěr, had i žába,
a věž všecka ozářena září,
a za stolem Simeon v ní zlatým
s blahověstí knihou v rukou sedí,
v knize pilně čte, k bohu se modlí.
Rozhřešen on, hříchu všeho zproštěn,
na nebesích pánu bohu svěcen! [10])

Dle písně 19. chtěje se otcovraždy, jíž byl spáchal, zprostiti, povolal cár Konstantin čtyři patriarchy, dvanáct biskupův, tři sta mnichův a tři sta diakonů, mezi kterými byl i „diakon samouk“. Cár posadiv všecky za stoly, jde od stolu ke stolu i táže se, co by měl činiti, aby se těžkého hříchu zprostil. Patriarchové, biskupi a mniši

nehovoří božím po zákonu,
než hovoří cáru po žádosti;

jediné „djače samouče“

negovori caru po chateru (žádosti),
već govori bogu po zakonu,

i radí, aby dal udělati budovu z louči, namazal ji lojem a dehtem, zavřel se v ní a dal ji zapáliti, tak aby hořelo stavení od večera do rána, a zůstane-li v něm živ, potom že bude hříchu zbaven.

[10]) Srovnej celý ten krásný zpěv v překladu Kapperově, l. c II., pag. 134.–144.

Učinil tak cár, všecek sice shořel, ale pravá jeho ruka zůstala zcela neporušena.

Jí (pravicí) cár dobra mnoho jest prokázal:
hladových nasytil valný zástup,
žíznivým přečetným skýtal nápoj,
nahé, bosé vezdy přiodíval,
opatroval chudých i nebohých.
Proto se mu posvětila ruka.[11])

2. Víra a velikosť boží vzbuzuje s druhé strany důvěru v boha. Ta pak se jeví:

a) Modlitbou. V národních písních chrvatských není tak obšírných modliteb jako ve zpěvích Homerových, jež vesměs liturgickým jakýmsi rázem se vyznačují. Ve zpěvích lidu chrvatského modlitba se jen myslívá a z pravidla se i připomíná, prve než kdo co podniká. Kdo tak neučiní, nemůže dobrého úspěchu se naditi.

Kdo si čeho přeje, za to také k bohu se modlí a pln jest důvěry, že bůh modlitbu každou vyslyší. Banův syn Strachinja vzpomenul boha prve než na turecké vojsko udeřil, a bůh pomohl (II. 44).

Janko Jurišić nalézal se u veliké tisni, neb měl šavli zrezavělou a tasiti ji nemohl, právě kdy jí nejvíce potřeboval. Vzpomenul boha a vytasil šavli, praví píseň II. 52.

Častokráte nebéře se ani na to ohledu, je-li přání takového zrna, by je bůh po svatosti a spravedlnosti své splniti mohl. Tak na př. matka Jugovićů prosí (II. 48)

by jí bůh dal oči sokolovy
i bělostná křídla labutina,
by zaletnout' mohla na Kosovo
i uvidět' devět Jugovićů. —

Modlitba v písních lidových, jsouc prostým srdce výlevem beze všeliké okrasy, nebývá provázena nižádným obřadem. Jenom v písni II. 4 jde starý mnich k Dunaji umyt si před modlitbou ruce. Mytí rukou znamená dle symboliky orientalů — mravní čistotu.

b) Přísahou čili zaklínáním. Každý výrok dokládá se buď bohem buď vírou, buď oběma zároveň, na př. tako mi boga velikoga; — boga mi neb dajem ti božju vjeru tvrdu; — tvrdja mi je vjera od kamena atd.

Chrvat zaklíná se tolikéž vším, co mu svato i milo. Tako života mi moga. Za největší má se štěstí, má-li kdo bratra neb sestru, proto na mnohých místech bratr dokládá se sestrou, a naopak sestra bratrem. Odtud pochodí výraz: „brat ili sestra od zakletve.“ Mimo to jest zbroj junáku nejmilejší, a proto rád se jí dovolává. Tak čteme v písni II. 16:

Desnica (pravice) mi ne usahla ruka!
Dobru konju griva ne opala!
I britka mi sablja ne rdjala (rezavěla)! —

[11]) Širší o tom zmínku viz ve Štúrovi, l. c. pag. 98.—100.

*c)* Zadužbinou, pod níž se vyrozumívá dobré na prospěch lidu vykonané dílo. Budování chrámů a klášterů, toť ony veliké oběti, jež cárové a králové ve prospěch národa přinášejí, chtíce tím česť u boha si zjednati. Srovnej II. 23, 31, 35, 37.

Jako boha, ctí člověk i vše, cokoli bohu milo jest a draho, zejména svaté. Největší světec jest dle domnění lidu sv. Jovan. Proto u veliké nouzi a všelikém vážnějším podniku vzývá se kromě boha také tento svatý na př. slovy: bogu hvala i sv. Jovanu (II. 94).

Prostředníky mezi bohem a lidmi jsou patriarchové, biskupi a mniši. Slova jejich jsou svata a vliv u boha takový, že bůh na prosbu jejich také může zázrak učiniti.

V III. 11 na prosbu patriarchy Sávy, jehož Sulejman poturčiti usiloval, oheň s nebe padá, voda z kamení teče a celé vojsko napájí. Na žádosť patriarchy Niky (III. 12) zastavilo se slunce na západě, řeka Šarao přestala téci a země se otřásla.

V. Hřích. Co dle pojmu křesťanského hříšno jest, pokládá se ovšem i v národních písních za hřích. Avšak hříchové, jichž člověk dopouští se v bezprostředním svém poměru k bohu (zanedbávání služeb božích, modlitby a p.), nepřipomínají se tak zhusta, spíše hříchové tací, jež odnášejí se k životu společenskému. Proto nedbání pohostinnosti, rušení svazků rodinných a společenských, neposlušnosť dětí atd., jakož i všeliká bezpráví člověku činěná, toť jsou těžcí a velicí hříchové.

V písni I. 205 sv. Nikola a Ilija převážejí duše z tohoto na onen svět, ale tři duše nemohou převézti, ježto jsou hříchem stíženy: jedna se sousedem se nepřátelila; druhá kmotra k soudu potahovala; třetí dívku zostudila.

V písni II. 4 vypravuje se, že „ognjena“ Maria vstoupila do pekel, aby matku svou zprostila muk. Ji provází sv. Petr i vypravuje při každé duši, co byla zavinila. Jeden z nich nepodaroval kmotra, druhý zabíjel ločovky (ovce predhodnice), třetí zabil otce i mateř. Na jiném místě trápili se dva sudí, že na tomto světě křivě soudili; jinde opět krčmářka, že vody do vína nalévala a t. p. Soubor takřka života hříšného podán ve zpěvích II. 1 a 2:

Blažená Marie přichází uplakaná v kruh svatých, kteří právě o statky světa se dělí. Na otázku Ilijovu, proč pláče, odpovídá bohorodička:

Kterak bych, ach, slzí neronila,
z Indie kdy přicházím, z té země,
z Indie, ach, zlopověstné země?
V Indii se hříchy páší hrozné:
slova starců neváží si mládež,
rodičů tam neposlouchá dítě,
rodičové života plod hubí,
hanba za to buď jim na divanu
i před samým bohem spravedlivým;
kmoch sám k soudům potahuje kmotra,
i přivádí nepravé si svědky
jak bez víry tak bez čisté duše,

a vydírá kmotra svatebního,
svatebního a křestného také;
tamtě bratr na souboj zve bratra,
svak činívá nástrahy švekruši,
a brat bratra sestrou nepohrdá.

V následující písni k tomu ještě se dodává:

Tamtě nikdo nekoří se bohu,
svatým žádná nevzdává se úcta,
nerozžhíná se ve chrámu svíce,
služeb božích neslouží se žádných.

Jsou to příklady ovšem jen řídké a málo kde se opakují.[12]) Konflikt, do něhož člověk hříšník s bohem i světem ubíhá, jest pohnutkou, jež od hříchu odvracuje. „Nehřeš, sic budeš míti boha i lidi proti sobě," ozývá se v pořekadle: „to je pred bogom grjehota a pred ljudmi zazor i sramota" (potupa i hanba). Tohoto pořekadla užívá lid, kdykoli by se co buď říci buď učiniti mělo, což se svědomím se nesrovnává.

Tak I. 34 matka Omerova oženila syna svého s dívkou, která mu nebyla po chuti, proto si touž noc po svatbě život vzal. Druhého dne slyší matka nářek mladé ženy. Domnívajíc se, že ji ženich bije, volá: „Nemáš tlouci prvý den žínku, před lidmi to potupa i hanba, a před bohem veliký hřích."

Ve III. 84 praví Usejin mateři své: „Kdyby nebylo před bohem hříšno a před lidmi s velikou hanbou, i tebe bych samu zahubil a oči ti černé vytrhal."

Strach tedy před bohem a hanba u lidí, to jsou oni dva faktorové, kteří mravní cit probouzejí a lidské zvůli brání, aby nehřešila. (Pokračování.)

---

# K oslavě památky A. S. Puškina.

## II.

## Cikánka Táňa o Puškinu a Jazykovu.

Napsal B. M. Markevič. — Z ruského podává K. Štěpánek.

(Dokončení.)

„Jenom jednou večer, právě dva dni do jeho svadby zbývala, zašla jsem k Naščokinu s Olgou. Neuspěli jsme ještě pozdraviti se, když pod křídlo saně přijely, a do síně vstoupil Puškin. Uviděl mne ze síně a volá: ‚Ach, potěšení moje, jak jsem rád, že tě vidím, buď zdráva, má neocenitelná!' — políbil mne na tváře a usadil se na pohovku. Sedl a zamyslil se, a tak jako by mu bylo těžko, hlavu na ruku opřel, hledě na mne. ‚Zazpívej mně,' praví, ‚Táňo, něco ku štěstí; slyšelas možná, že se ožením?' ‚Jak neslyšeti,' pravím, ‚Bůh vám žehnej, Alex-

---

[12]) Srovnej v Kapperově často vzpomenuté sbírce zpěv „Pokání země Indie", II. pag. 87.—91.

andře Sergějeviči!' ,Nu, zazpívej mně, zazpívej!' ,Podej,' pravím, ,Olgo kytaru, zazpíváme milostpánu...' Ta přinesla kytaru, já počala probírati struny a myslím, co mám zazpívati... Jenom že u srdce mně samotné neveselo bylo v tu dobu, neboť měla jsem svůj vlastní ideal — byl to ženatý člověk a žena unesla jej ode mne, přinutila jej ve vesnici u sebe žíti — a velmi jsem proto stesknila. Mysleíc tedy na to, zazpívala jsem Puškinovi píseň:

Ach, matuška, čto tak v polě pyljno?
Gosudaryňa, čto tak pyljno?
Koni razygralisja... A čji to koni, čji to koni?
Koni Alexandra Sergějeviča...

Zpívám tedy tu píseň, a samé mně je smutno, cítím to a hlasem tlumočím, ale, jak již to bylo, nevím, očí ode strun nezvedám, když tu náhle slyším, jak Puškin silně zavzlykal. Zvedla jsem oči a on uchopil se rukou za hlavu, jako dítě pláče... Pavel Ivanovič k němu přiskočil: ,Co je ti, Puškine?' ,Ach,' praví, ,ta píseň mně celé nitro pobouřila, ona mně ne radosť, ale velikou ztrátu věští.' A nedlouho tu zůstal, odejel, ani s nikým se nerozloučil."

„A což, bábo, vidělas se s ním potom?"

„Jednou — jednou všeho potom poštěstilo se mi jej viděti. Za měsíc, a možná že i více, po jeho svadbě šla jsem poněkud z rána k Iverské a odtud do města po náměstí se ubírám. Hledím, skvostný kočár zánovní, čtverospřežní jede mně na proti. Uhnula jsem se stranou a jenom slyším, že hlasitě kdosi na mne z kočáru volá: ,Potěšení moje, Táňo, buď zdráva!' Obrátila jsem se, a to Puškin okno spustil, nahnul se do něho sám a odtud mně ručkou políbení posýlá... A vedle něho krasavice jako malovaná — žena sedí, měla modravou aksamitovou šubu, hledí na mne, usmívá se. Již opravdu nevím, co si o tom pomyslila, ale mně se to v tu dobu zdálo býti velmi konfusním..." Stařenka se rozesmála, jakoby se všecka zaradovala od té upomínky...

„Nu a s Jazykovem jak jsi se seznámila?"

„S Jazykovem? Ale seznámila jsem se s ním v samý den svadby Puškinovy. Seděla jsem toho dne u Olgy. Večer vrátil se Pavel Ivanovič a s ním Jazykov. Byl světlovlasý, tlusťoučký a ne špatný. Tam na svadbě mnoho vypili a on docela jaksi nebyl při svém rozumu. Jak mne uviděl, počal mně vyznávati lásku. Já se směji, ale on ještě hůře doléhá; k nohám se mi uvrhl, hlavu na klín mně položil a pláče: ,Já,' praví, ,se s tebou ožením. Puškin se oženil s krasavicí a já mu neustoupím. Faraonka — on byl tak směšným — Faraonka jsi moje,' praví. ,Tak napoprvé jste mne uzřel a již se chcete ženiti?' směji se mu opět. Ale on mně na to praví: ,Já tě dávno znám, mám tě dávno zde' — a na čelo ukazuje — ,ve snu jsem tě viděl, blouznil o tobě!'... I nechápala jsem ani opravdu, viděl-li mne někde dříve, anebo jen tak z chmeloviny... Pavel Ivanovič s Olgou umírají smíchy, vidouce, kterak na mne dotírá. Přece však mne tehdy velmi rozhořčil .. Uviděl u mne na ruce prstýnek s turkusem. ,Jaký to máš u sebe prstýnek,' táže se, ,snubní?' ,Snubní.' ,Dej mi jej.' ,Nač ho potřebujete,' pravím. Ale on opět doléhal, stáhl mně jej s prstu a navlekl sobě na prostředník. Chci mu jej odejmouti, ale on za nic nechce ho vrátit. ,Do smrti

nevrátím,‘ křičí. A jakkoli jsem plakala, se slzami prosila, nevrátil ho. Pavel Ivanovič praví: ‚Nechej ho, vrátí jej, myslíš snad, že to je opravdu?‘... Tak i zůstal u něho můj prstýnek... A byl to můj snubní — dal mi jej tentýž člověk, kterého jsem milovala a jenž byl ve vesnici; čekala jsem jej podle jeho dopisu den ode dne do Moskvy a prostě spáti jsem nemohla — že on přijede, zeptá se na prstýnek a já ho nemám, a ještě hůře, že je u jiného člověka... A ten mi ho za nic nevrátí. I nevěděla jsem prostě, co mám dělat. Pak Jazykov též brzy přestal jezditi do našeho sboru...“

„Kterak to, bábo, vždyť byl do tebe zamilován?“

„Ale Bůh to ví! Zamilován, ale nebyl milý — a ani to nevím. jaká byla ta jeho láska ke mně. Tak lidé nemilují! Chladný člověk byl, tak já soudím.“

Možná uzavříti, že Jazykov vůbec nezanechal v paměti stařenčině žádného značnějšího dojmu. Ona, tak podrobně pamatující se na svá setkání s Puškinem, hrda jsouc na to, že chtěl ‚báseň na ni napsati‘, nevěděla ani, že vnukla Jazykovu motivy ku třem, jedva-li ne nejpěknějším a jí věnovaným (T. D.) básním jeho — a že jedním z těch motivů byl zvláště ten prstýnek, který on v okamžiku svévole strhl s její ruky. Co však by řekla hluchá Táňa, kdyby možná bylo pročísti jí následující slohy:

Da, kak svjatyňu beregu ja
Sej perstěn, dannyj mně toboj
Za žar i silu pocěluja,
Těbja slivavšago so mnoj.
. . . . . . . . . . . . . . . .
No čtož? tak pylko, tak gluboko,
Tak vdochnovenno poljubja
Těbja, moj angel černookij,
Odnu těbja, odnu těbja, —
Odin-li ja tvoj vzor umiljnyj
K sebě privlek? Na mně lj odnom
Tvoji objatija tak siljno
Živym svivajutsja koljcom?
Ach nět! No svjato beregu ja — atd.

Nikdy žádného „prstenu“ nedala blouznícímu po její původu básníku. Podle slov stařenčiných mezi ní a Jazykovem nejenom že nebylo nikdy žádných blízkých poměrů, ale i v celé nedlouhé jejich známosti touha jeho projevila se toliko jednou, toho večera, když vrátiv se rozjařený ze svadby Puškinovy, uložil se u její nohou a nabízel jí oženiti se s ní — při čemž ona ovšem podle obyčeje cikánek tehdejší doby odpovídala polibeními na jeho polibky — z uctivosti. Podezřívati ji z neupřímnosti, není žádného důvodu — ona tak prostodušně mluví o svých „předmětech“. K tomutéž r. 1831., ve kterém byly Jazykovem napsány výše vzpomenuté verše k T. D. (Taťáně Demjanovně), vztahuje se i následující vyznání jeho v tom, co on nazývá „harmonickou lží“:

Radušno rabstvujet poetu
Životvorjaščaja mečta.
Jego ljubovnomu privětu
Ne věruj, děva krasota!
. . . . . . . . . . . . .

Votděň — i bědnaja ty vstala,
Ty ně spala, ty vsjo mečtala...
A on, tajinstvennik Kamen?
Jim ně igrali grězy noči,
I bodr i svěž prosnulsja on,
I pro ljubov i černy oči
Uže vydumyvajet son.

Vášeň k Táně nebyla-li rovněž tak „vydumaná“ Jazykovem?

„A nevrátil ti tedy tvůj prstýnek?“ otázali se „báby“.

„Vrátil, baťuško, vratil! Ale opět Puškinu Alexandru Sergějeviči za to dík! Pavel Ivanovič Naščokin stěžoval si mu na Jazykova, co on a jak nedobře se mnou učinil. Alexandr Sergějevič se mne též zastal — přinutil jej můj prstýnek Olze vrátit. Od ní jsem jej též zpět dostala. A právě v čas se tak stalo, neboť můj na druhý den z vesnice přijel... Běda, kdybych tehdy jeho prstýnek neměla u sebe!...“

Stařenka se zamlčela, spustila svoje lesklé oči na své hubené prsty, jakoby hledala na nich stopu toho snubního prstýnku, a hluboce vzdychla.

„A jak jsme již plakali pro něj, pro Alexandra Sergějeviče“ — vzpamatovala se náhle — „když jsme se dověděli, že ho ubili, srdečného... Dávno to již bylo... Let čtyřicet asi — nebo víc to bude?“

Na řasách vystoupily jí slzy.

„A kdy mne asi vezme Bůh odtud!... Ach, jak těžko, jak těžko je žíti! A všecko, zdá se, bylo by možná snášeti — ale vzpomínati, vzpomínati je nesnesitelno!...“

---

# Záhřeb.

Osvětová studie z cest od **K. Konráda.**

(Pokračování.)

## III. Nová ves a okolí.

Bezprostředně ke „Kaptolu“ pojí se předměstí „Nová ves“ nazvané. Táhne se daleko z města ven k horám severním, na něž odtud jeví se utěšený rozhled. Tento díl města obrouben jest po obou stranách široké a dlouhé ulice své příbytky praebendářů metropolitního kostela. Kdo jsou tito praebendáři? Jest to sbor dvanácti samostatných duchovních, kteří drží prostřední místo mezi kanovníky a vikaristy, jako kdysi u nás byli „mansionáři“ u sv. Víta v Praze a na Vavelu v Krakově. Každý má své hospodářství, zahradu, vinici a jinak opatřené obročí. Tento sbor založen byl v II. polovině XIII. století (r. 1269.) ku pomoci sboru kanovníků, aby mohla služba Boží stále co nejslavněji se konati a zvláště by denně konaly se hodinky a mše sv. ke cti nejblah. Rodičky Boží.[21]) V papežských bullách slovou „beneficiati perpetui“.

---

[21]) „Tempore sanctae et piae memoriae domini Thimothei episcopi zagrab., nonnuli ex fratribus nostris canonicus. . affectantes cultum divini numinis sa-

Popojdeme-li na Nové vsi asi čtvrť hodiny, objeví se zraku našemu milý pohled do dálky na sever. Pohoří záhřebské zdvihá tu před námi amfitheatralně své lesnaté, na 7 mil dlouhé a 2 míle široké hřbety, na hoře jedlemi, níže buky a nejníže kaštany bujně obrostlé, výše a výše až k nejvyšším štítům svým, zvaným „Velké a Malé Slémě“.[29]) Z těchto hřbetů silurských břidlic a přechodního vápence vycházejí četné rozsochy na sever i jih k městu, jež tvoří hojně příčných údolí, nad nimiž vypínají se štíty kupovité, něco též kuželovitých. Za těmito horami rozkládá se požehnaná, překrásná kotlina záhorská (Zagorje), jež přírodní krásou nad jiné chrvatské krajiny vyniká, pročež i slove chrvatským Švýcarskem. S „čardaku“ či s pyramidy, kterou horské družstvo na „Velkém Slemeni“ vyzdvihlo, jeví se oku poutníkovu utěšený, rozsáhlý rozhled po větší části celé země chrvatské až k těm přímořským horám na jihozápadu, k uskockým brdům na pomezí krajinském a k radobojským chlumům na východě, kdež 559° vysoká Ivančica tento velkolepý obraz uzavírá.

Vyjdeme-li z Nové vsi na sever, přijdeme lesní procházkou nejprve k ústřednímu obecnému hřbitovu před zámkem Mirogojským. Tento hřbitov má po jednom oddělení pro každé vyznání. Zdoben jest arkadami s četnými pomníky vynikajících mužů, z nichžto zvláště zpomenouti sluší ohnivého buditele Petra Preradovića. Bylť z prvních a předních buditelů doby illyrské, jenž mocně probouzel z hlubokého spánku k národnímu sebevědomí zejména Dalmatince, jež volal k praporu Gajově zvláště vzletnou básní: „Zora puca, bit će dana“.[30]) Bezděčně zadumá se tu mysl naše do oné doby nadšeného vlasteneckého probouzení, jež na jihu rakouském divy tvořilo; slza radostného pohnutí vkrádá se na líce a maně vzpomínáme, s jak vroucí láskou tento jihoslovanský slavík volal tehdáž ke své drahé domovině, když ji jako zbloudilý „Poutník“ konečně našel a k ní z té duše své přilnul:

„Tebi opet duša diše,
Tebi srce opet bije.
Domovino, majko srěće;
K tebi opet sin se kretje,[31])
Od radosti suze lije.

Primi opet svoje děte,
Primi, věk će tvoje biti,
Ljubit tebe svako doba,

lubriter augmentari, de bonis a Deo sibi collatis prebendarios seu mansionarios sacerdotes ad continuum officium chori et misse b. Virginis disposuerunt et ordinaverunt,“ etc. Iv. Tkalčić, „Sbor prebendara prvostolne crkve zagrebačke“, u Zagrebu 1884. str. 7. — Téhož Monumenta I. pag. 219.

[29]) Jsou 545·47° a 505·92° vysoké. (Výšky dle Slovn. naučn. [1868.] III. str. 1115.)

[30]) T. j. „Hýna svítá, bude den“, jak začínala též staročeská ranní píseň. — Poprvé ji vydal r. 1844. v novém časopise „Zora Dalmatinska“ a rychle rozlétla se pak po celém Jihoslovanstvu jako ranní červánek, jenž věštil blízký východ slunce slávy jihoslovanské.

[31]) T. j. vine.

Utvom polju daj mu groba,
Tvojim cvětjem grob mu kiti.“ [32])

A milá máti domovina v pravdě popřála tomuto zdatnému synu Vojenské Hranice ve svém lůně odpočinku ke dni radostného vzkříšení, aniž kdy ustane blahou památku jeho zdobiti vděčným kvítím své lásky, byť i hrob jeho u Mirogoje někdy zahynul. Budilť věrné syny své vlasti z nepřirozené smrti k přirozenému, utěšenému a slavnému životu; vzbudí jej za to nebeský Otec těchto synů k věčné odměně. Potíral jejich nepřátely mečem [33]) i pérem, potřeť za to Bůh i nepřátely jeho odměny věčné!

S myslí vzrušenou a povznešenou jdeme od hrobu tohoto neobyčejného pěvce, jenž ač mužem byl meče, pěl národu svému přece ze srdce a stal se tak miláčkem jeho. [34]) — Vyjdeme-li ze hřbitova, otvírá se před námi rozkošná krajina, že zdá se nám, jakoby to byl ráj oné domoviny, po níž Preradović tak vřele se roztoužil, když ji, dlouho neznámou, konečně poznal. Vítáť nás tu přeutěšená krajina s rozkošnými a rozsáhlými vinohrady, jak daleko zrak stačí, s roztomilými letohrádky a jinými byty letními. Vinohrady střídají se pak s přeúrodnými rolemi a dále s bujnými lesy, jež poskytují Záhřebanům hojně občerstvujících stínů v čas letního vedra, jež dostupuje tytýž až i 35° Reaumurových. Těmito lesními procházkami možno pak daleko a vysoko se bráti přes „Šestine“ až k zříceninám hradu Medvedgradu na severozápadu, nebo k bližší faře „Remete“, jež kdysi bývala klášterem Paulánů („Pauli Eremitae“, z čehož utvořeno Remete). Ve farním nádvoří stojí kostel s divotvorným obrazem blahosl. Panny Marie. Remete jest proto slavným poutním místem Chrvatů, kamž o svátcích marianských, pak osobitě na velkonoční a svatodušní pondělek slavné pouti se konají, k nimžto dostavuje se množství lidu z města i z dalekého okolí. Chrvatské to Emauzy. Zříceniny Medvedgradu jsou zbytky hradu, jejž dal kdysi biskup Filip (biskupoval od r. 1248.—1262.) vystavěti na obranu země proti hradu Samoboru, jejž vystavěl král český Otakar II. při pomezí své říše na půdě chrvatské, aby byl meznikem jeho velříše na této straně. Jak bolestně vzpomíná tu česká mysl tohoto slavného i nešťastného krále, jímž dostoupila koruna česká vrcholu slávy své, by s něho rychle opět spadla! — Na severní straně pod Medvedgradem prýští se z jeskyně v chladném úvozu léčivý pramen, „kraljičina vrela“ zvaný. Horské družstvo záhřebské dalo k němu upraviti příjemné cesty ve chladu lesním.

---

[32]) T. j. ozdob. — Viz jeho báseň „Putnik“.

[33]) Bylť c. kr. plukovníkem při zemském vojenském velitelství v Temešváru, vyznamenal se v bitvě nejedné a zemřel jako general r. 1872.

[34]) Jubilejní dílo Chrvatů z r. 1885. „Slava preporoditeljem“ zove jej výslovně „najumniji i najslavniji hrvatski lirički pjesnik“. Jeho díla vydal r. 1875. zvláštní odbor nákladem vděčného národa. Mistr Rendič vytesal jeho překrásný pomník.

## IV. Dolní město.

### a) Jelačićev trg.

Vraťme se nyní přes tu dlouhou „Novou ves“ a „Kaptol“ a sestupme do Dolního města, jež jest nyní středištěm národního, průmyslového a obchodního života. Sestupujíce přijdeme především na největší, nejkrásnější a nejživější náměstí záhřebské, „Jelačićev trg“ zvané. Zde jest hlavní střediště veřejného života, kdež kup a prodej od rána do večera neustává; zde venkovský lid z blízkých vesnic v malebném kroji se svými plodinami polními a zahradními rovněž tak se cítí doma, jako dandyové záhřebští v tamějších čtyřech kavárnách a cukrárně Hüblerově při kávě, novinách a šachové hře venku pod oleandry sedící. Toť jsou typické figury záhřebské.

Kdežto v jiných městech zdravotní komise moderní vykazují nemocnicím místa za městem, vidíme v Záhřebě „samostan milosrdne braće“ s veřejnou nemocnicí právě na tomto středišti městského života státi. Pod ní právě rozkládají řečené prodavačky své plodiny, nestrachujíce se ani o sebe, ani o své zboží, aniž o kupce své. Naproti ní pak vypíná se nade všecky sousední budovy nový palác filiálky rakousko-uherské banky a král. chrvatské eskomptní banky. Však hlavní ozdobou a znakem toho náměstí jest velkolepý pomník bana Jelačiće. Představuje tohoto národního hrdinu a ochranitele Rakouska v nadpřirozené velikosti, an sedí na koni v bohatém kroji svém a velí s tasenou šavlí chrabrým Chrvatům svým „Naprej“ na ochranu vlasti a říše. Toť jest, co výmluvně hlásá lapidární, lakonický nápis na vysokém podstavci z moslavinské žuly:[35]) „Jelačić, ban 1848“.

Tímto nápisem stává se socha Jelačićova významným znakem onoho boje o život, jejž bylo národu, k novému žití probuzenému, podniknouti a dokonati proti zpupnému maďarskému státu, jenž rovnoprávné a sourodné království chrvatské chtěl úplně své nadvládě a svému jazyku podmaniti. Krutý byl tento boj hned z počátku, od r. 1835., když počalo illyrské hnutí Lj. Gajem. Již dávno bylo tomu, co umlkla klassická musa dubrovnická, odmlčel se i chrabrý národ chrvatský, jakoby dřívějšími ustavičnými boji s Benátčany a Turky byl se vysílil. Maďaři vládli v zemi téměř neobmezeně. „Die Banusgewalt,“ vece Iv. Milčetić v ‚Kroatische Revue‘,[36]) „war nur noch ein Schatten der einstigen Macht. Der Banus von Kroatien bedeutete nicht viel mehr, als irgend ein magyarischer Obergespan.“ Celý národ spal. Cizincem byl ve vlastním domově. Všechen zvolati mohl s „Putnikem“ Preradovićovým:

---

[35]) Moslavinské pohoří táhne se na jihovýchodě z varaždinské bývalé Hranice na chrvatskou půdu Jeho střediště skládá se z vrstevné ruly, žulou protkané.

[36]) 1896. I. na str. 11. a 7.

„Bože mili, kud sam zašo!
Noć me stigla u tudjini,
Neznam puta, neznam staze,
Svuda goli kamen gaze
Trudne noge po pustini!“

Bolně zvolal proto chrvatský slavík v této básni dále o svém lidu k matce vlasti:

„Majko mila, majko draga,
Da ti vidiš svoga sina!

Da ti vidiš njego sada
Okružena od zla svega,
Ti bi gorko zaplakala,
Ruka bi ti zadrhtala
U žalosti grleć njega.“

Když octnul se národ chrvatský v tak smutném stavu, aj, jak snadno mohlo maďarské vládě právě tehdy přijíti na mysl pomaďařiti s ostatními národy svými též chrvatský! A tento záměr počali prováděti tak bezohledně, že dokládá o nich Milčetić:[37]) „Die Magyaren sahen die Slaven nur für ihre Sklaven an (!), welche nicht berechtigt seien, die Freiheit und Kultur anzustreben.“ — Avšak toto nepřirozené násilí počalo bezděčně a znenáhla buditi ospalé. Povstal biskup Vrhovec, povstal hrabě Janko Drašković, budice a vzdělávajíce národ svůj. Povstal i náš pěvec Kollár a roznítil v Pešti jiskru vlasteneckého nadšení v ohnivém šohaji Ljudevitu Gajovi v mocný žár illyrského hnutí, jenž rychle rozlil se po všech jihoslovanských zemích jako jarý, požehnaný déšť a kde koho dobré vůle probudil a vrátil přirozené povinnosti vlastenecké lásky buď uhaslé, nebo pod popelem jako jiskra doutnající.[38]) Maďarům zdálo se ovšem toto mocné hnutí pro „maďarský stát“ nebezpečným, ba záhubným. Proto neustávali mladé vlastence illyrské podezřívati a prohlašovati za buřiče a nepřátele Rakouska. Však nic naplat. Tak mocný a oprávněný oheň duševný nedal se uhasiti žádným protivenstvím. Naopak. Tato protivenství stala se olejem, jímž onen oheň nadšení čím dále mocněji a obecněji se roznítil, až konečně r. 1848. rekovným banem Jelačićem nastavší boj byl dobojován.

Tuhá centralisace, jež pak následovala, zmařila sice na čas jeho vlastenecké záměry ku povznesení milé domoviny; avšak bezpráví konečně pominulo, království chrvatskému vrácena jeho ústava i práva. I počíná nyní bráti se k té slávě a k tomu blahu,

[37]) L. c. 11.

[38]) Jak mocný byl vliv našeho pěvce „Slávy dcery“ na Gaje, jenž tehdy studoval práva v Pešti, svědčí Milčetić (l. c. 8.) takto: „Kollar entfachte den schlummernden Patriotismus in Gaj so, dass er sich schon damals mit herrlichen Ideen und nützlichen Plänen für seine Kroaten zu befassen begann. Die Worte Kollars wirkten wunderbar auf seine jugendliche Seele ein, und er wollte weder bei Tag, noch bei Nacht ruhen, bis er nicht seine Landsleute zu einem neuen Leben auferweckt haben würde.“ — Tedy netoliko své Čechoslovany, nébrž i bratry Chrvaty budila slovanská lyra Kolárova!

jež již velký duch Jelačićův mu chystal, jehož mu přáti neustal ni za tuhé centralisace poněmčující, jakž dosvědčil ku př. r. 1852., kdy zahájiv skupštinu družstva „za povèstnicu (dějepis) jugoslavjansku“ pravil: „Kaošto ljubim naš narod, jez sam se ga naučio štovati (ctíti) u važnich sgodah: tako mi je sve milo i drago, što na njegovu materialnu ili duševnu korist směra,“ a d.

Což divu tedy, že pohlížejí Chrvaté ke krásnému pomníku tohoto národního hrdiny a vlasteneckého vzoru svého z let probuzení vždy s radostí a chloubou, nepřátelé s nenávistí a hanbou. Počínáť již plniti se vlastenecké heslo Jelačićovo: „Što Bog dade i sreća junačka.“ Již dal Bůh a popřál štěstí a vítězství chrabré mysli chrvatské.

b) **Zrinjski trg.**

Jdeme-li z Jelačićova náměstí ulicí „Marie Valerie“, přijdeme okolo průmyslového musea a podle domu záhřebské spořitelny a záložny na náměstí Zriňského (Zrinjski trg). Umělecké průmyslové museum, vzorně spořádané, jest věrným a velice poučným obrazem vší průmyslné práce chrvatsko-slavonské, i možno tudíž poučiti se za krátko o veškeré činnosti, o pokroku a národních zvláštnostech řemeslných, obchodních a průmyslových. Zejména bohata jeví se tu sbírka národních krojů, oděvu i obuvi z rozličných krajin, všedních, svátečních a svadebních. Zajímavé jsou též modely různých selských příbytků a lodního mlýna na Savě, posavská to zvláštnosť chrvatská.[39])

Zrinjski trg náleží k nejkrásnějším částem města, jež teprve v nejnovější době se povznesla a nevšední měrou ozdobila. Obrouben jest četnými paláci a krásnými domy, z nichž nade všecky vyniká ovšem palác jihoslovanské akademie, pak proti němu stojící palác barona Ludevita Vranicanji. Vnitřek náměstí podobá se spíše sadu, anť vysázen stromovím a ozdobným kvítím. Z předu stojí ve prostřed zvláštní meteorologický sloup. Jižní stranu náměstí zavírá budova jihoslov. akademie. Stojí ze všad zcela volně ve zvláštním květinovém sadě, jak tomuto hlavnímu sídlu věd a umění sluší. Jest to silná, monumentální stavba, zbudovaná dle osnovy Fr. Schmidta, obnovitele katedrály, jež, jak známo po vší vlasti naší, vznikla nadobyčejnou vlasteneckou obětí a láskou šlechetného biskupa Strossmayera.

Bylo r. 1860. V Záhřebě zasedla banská konference, za tím účelem svolaná po pádu Bachově, by podala vládě návrh o způsobě, v jakém by se měla ústava uherských zemí obnoviti. Duší konference stal se brzy nade všecky vynikající biskup Strossmayer. Když pak nastalo památné zasedání její dne 10. prosince t. r., povstal Strossmayer a složil 58.200 zlatých, prose, by přijat byl tento kapitál za základní jistinu pro založení jihoslovanské aka-

---

[39]) Pro vzdělání mladíků v umělém průmyslu založena byla r. 1882. zvláštní průmyslová škola v Záhřebě s dílnami: kamenickou, truhlářskou, soustružnickou, zámečnickou, keramickou a řezbářskou.

demie. Jako blesk roznesla se zvěsť o tomto stkvělém daru jihoslovanského mecenáše po všem Jihoslovanstvu a rychle rostla nyní tato základní jistina. Ale teprve r. 1867. dne 28. července bylo láskyplnému tvůrci akademie lze, otevříti po mnohých překážkách prvním slavným zasedáním tuto akademii, již měl býti položen základ k příští universitě. Tento den pokládal šlechetný lidumil za jeden z nejblaženějších dnů svého života, ježto akademii měl za nejmilejší dítko své, jakž dokázal i velkolepými dary novými. Věnovalť akademii také svou vlastní drahocennou sbírku obrazů, koupil jí bohatou a vzácnou knihovnu Kukuljevićovu, drahocennou sbírku starých listin hraběte S. Keglevića, ještě vzácnější sbírku staroslovanských rukopisů po generalním konsulu Mihanovići, umělecké obrazy z pozůstalosti † kardinála a arcibiskupa záhřebského Haulika a jiné věci. Všecky tyto velkolepé dary měly celkem cenu nejméně 200.000 zlatých. Na stálou paměť této neobyčejné štědrosti ozdobila vděčná akademie schodiště své budovy v II. patře poprsím svého velkého zakladatele a mecenáše. Ježto pak Strossmayer s nemenší otcovskou láskou pečoval též o povznešení a zvelebení diecése své, zejména duchovenstva, chudiny a veškerého školství, však netoliko ve své diecési, nébrž také v celém Chrvatsku, ba namnoze i v celém Jihoslovanstvu: aj což divu, že kdysi sám veliký papež Pius IX. při audienci Strossmayerově zvolal o něm k přítomným hodnostářům církevním a světským: „Ejhle apoštol!“ A vstav šel mu vstříc a objal jej.[40])

Kapitál akademického fondu obnášel koncem r. 1885. již 359.722 zlatých.

Nadobyčejnou štědrostí Strossmayerovou stala se jeho akademie tak věhlasným ústavem, že nemá ve svém druhu sobě rovných, zejména in slavicis. A ježto ve svém působení přihlédá ke všem větvím a kmenům jihoslovanským, jest v pravdě ústavem jihoslovanským, jak zvláště dosvědčuje mezinárodní orgán její „Kroatische Revue“, jenž u nás příliš málo jest znám. Podává důkladné zprávy a pojednání, všech jihoslovanských kmenů se týkající.[41])

Knihovna akademie, vzorně spořádaná i katalogisovaná, uložena jest v I. patře akademické budovy. Zde má též akademie své místnosti. Knihovna čítá 18.000—20.000 svazků knih, listin 20.000—25.000 a 1350 rukopisů, ponejvíce o chrvatském jazyku, dějepise a právě jednajících.

---

[40]) Slovn. naučný VIII. díl, str. 1084.

[41]) Kéž by tímto orgánem a celou akademií plnila se v pravdě zlatá slova, jež Matija Ban z Bělehradu napsal do jubil. památníku r. 1885: „Četiri smo brata na jugu, četiri pera i mača. Otrijeznimo se od sanjarija (blouznění), pošteno dahnimo medjusobnom pravdom, zagrlimo se iskrenom (povaleným) braćkom ljubavi, pak ćemo biti četiri tvrdo ukopana stuba (budeme čtverým řebřem), kojimi nikakov oluj (bouře) neće moći da zaljulja (zajisté neotřese). — „Prosvjetom stupajmo k slozi, a slogom ćemo stići do narodne sreće i snage (sred).“ (Na str. 14.)

*

Přízemek budovy obsahuje archaeologickou sbírku národního musea, jež vyniká řídkou sbírkou starožitností egyptských, jež také Strossmayer získal akademii, pak vzácnou sbírkou národopisnou, již K. Lerman jako člen výpravy Stanleyovy na Kongu nasbíral a museu daroval.

Nejkrásnější díl budovy jest II. patro, určené obrazárně. Proto vyniká vysokými a širokými románskými okny, jež hojně světla propouštějí do síní, které chovají v sobě nejvzácnější dar Strossmayerův, jeho obrazárnu, jež ho stála přes 100.000 zlatých. Na vděčnou toho veledaru paměť slove proto „Strossmajerova galerija slika". Obrazy zavěšeny jsou v sálech takovým řádem, by objevily zraku navštěvovatelově dějinný rozvoj malířského umění od Fr. Giotta (1276.—1333.) až na naše časy. Sbírka obsahuje ovšem i obrazy slovanských mistrů. K nejkrásnějším ozdobám obrazárny z naši doby náleží originál našeho Čermáka „Raněný Černohorec", jenž vyniká mistrnou kresbou horské situace, stkvělými a živými barvami, bolestným pak výrazem energických a krásných typů černohorských mocně dojímá, tak že bezděčně zamyslíme se do těch časů, kdež bylo hrdinům „Černých brd" nadobyčejnou rekovností dobývati na odvěkém vrahu zlaté svobody víry a země rodné. — K předním ozdobám galerie náležejí také obrazy bratří Mašićů, zvláště genialného Nikoly Mašiće, jehož „Bosňák" na trávníku odpočívající leží před divákem jako živý.[42])

Vyjdeme-li potěšeni z akademického paláce, spatříme před sebou v květinovém sadě ozdobném tré krásných poprsí, z kararského mramoru překrásně vytesaných od věhlasného chrvatského sochaře Rendiće. Zdobí zde památku vynikajících Chrvatů XVI. století, slavných malířů Julia Klovia (Clovius)[43]) a Medulića (Andrea Schiavone),[44]) pak hrdinského vojvody Krsta Frankopana, jenž r. 1525. proslavil se osvobozením pevnosti Jajca od Turků, jež toliko s malým ale rekovným vojskem na hlavu porazil. Padesát dobytých vojenských znaků poslal na důkaz té statečnosti králi svému Ludvíkovi II.

Před jižním průčelím paláce akademického zdvihá se ze sadu překrásná socha sv Jiří, od mistra Fernkorna ulitá ze zinku. Svatý hrdina Boží napřahuje právě meč, by potřel lítou saň, jež

[42]) Tento obraz věnovali Strossmajerovi ctitelové k jeho 70letým narozeninám.

[43]) Klovius byl toho času a snad všech věků nejvýtečnější drobnomalíř. Zemřel v Římě r. 1578. Jeho proslavené drobnomalby roztroušeny jsou po Evropě. Arcidílem jeho, na němž 9 let pracoval, jest modlitebná knížka, věnovaná nejblah. Rodičce Boží, jež chová se nyní v Museo burbonico v Neapoli. (Více o něm v Slovn. naučném, IV. d. [1865.] str. 704. a v Čas. česk. Musea, 1855)

[44]) Zemřel r. 1582. v Benátkách. Zde spatřiti lze podnes jeho výtečné malby na obmítce, jimiž ozdobil, doporučen byv slavným Titianem, bibliotéku u sv. Marka. Četné jiné obrazy jeho zdobí čelnější obrazárny evropské (Více v Slovn. nauč., V. díl, str. 209 a v Čas. česk. Musea l. c. 279. sl. — Nejúplněji v Kukuljevićově „Slovniku umjetnikah jugoslavenskih".)

pod ním ještě divně se kroutí a zmítá. Podivuhodné to skupení nevšední umělecké krásy a dokonalosti! Bylo mi řečeno, že jest to nejkrásnější práce Fernkornova.[45])

Jak významně a význačně stojí toto umělecké arcidílo právě na tomto místě! Čím déle pohlížel jsem na ně a kráse jeho se obdivoval, tím jasněji tanulo mi na mysli, tento rek boží že nejpřípadnějším jest symbolem odvěčného boje národa chrvatského za „krst častni i slobodu zlatnu“, za bytí, za víru a jazyk otcův. Již potřena jest stohlavá saň nepřátel jeho a snad již naposled zdvihá statečný národ meč duchovní, aby jí poslední hlavu srazil. Dobyto zlaté svobody, křtu čestného právě dobývá sobě. Vítěz korunován věčně svěžím vavřínem jihoslovanské akademie. Sám národ chrvatský jest tímto rekem Jiřím před palácem akademie. O něm v pravdě platí věštba, kterouž volal Stanko Vraz r. 1841.:

„Te ti stat će věk na glavi
Věnac Ćesti, věnac Sréće,
Ostavit te Slava neće,
Kao što ti je neostavi“ [46])

A jak nepatrny byly na pohled, jako kdysi u nás, prvé počátky toho duchového boje, jejž podnikli Chrvaté roku 1835.! Ale jak mocné byly pružiny jeho! A vichr, jenž do nich zadul silou vlastenecké písně, aj v jak mocný žár roznítil tu malitkou jiskru Gajova illyrismu! Záhy zachvátil neodolatelně všechny vrstvy národa. Illyrské davorije[47]) tehdy divy probuzení tvořily, jako u nás vlastenecké písně. „Jeder Gedanke unserer Illyrier,“ dí o tom Milčetić, „fand... auch im Liede seinen Ausdruck. Und da diese Lieder zugleich auch gesungen wurden, ist es kein Wunder, dass der Illyrismus solche Fortschritte machte.“ [48]) Jako blesky vnikaly ty válečné a vlastenecké písně illyrských básníků do srdcí chrvatských, jeden sděloval je s druhým a s třetím a mládež učila se jim nazpaměť. Tak staly se majetkem celého národa. Ani šlechta, jež byla z velké části národu svému odcizila se, neubránila se kouzlu těchto písní. Ba krása jejich okouzlila mnohé takou měrou, že prováděly se tehdy v Záhřebě tytýž i takové koncerty, že při nich jediné šlechticové a šlechtičny zpívali tyto nadšené písně. Bychom poznali mocné kouzlo jejich, vizme za mnohé aspoň tento příklad. Kdož by neznal národního pěvce Chrvatů té doby Alberta Štrigu? Čím byl kdysi v letech šedesátých u nás Lukes, tím byl Štriga Chrvatům v letech čtyřicátých. Bral se často s přátely svymi po ulicích záhřebských, prozpěvuje mohutným, krásným hlasem svým vlastenecké písně, by rozněcoval v krajanech svých lásku k utiskované vlasti. Bylť Chrva-

[45]) Kardinál Haulík koupil ji za drahý peníz na výstavě pařížské a postavil prve v parku maximirském. Později daroval ji městu, jež dalo ji postaviti na nynější místo.

[46]) „Děla Stanka Vraza“, II. dio, u Zagrebu, 1864, str. XII

[47]) T. j. válečné písně.

[48]) „Kroat. Revue“, l. c. II., 15.

tům bojovati tehdy za život politický a národní proti zpupným Maďarům. Aj jak mocně k tomu boji budil a uchvacoval Štriga, když zahlaholil nadšenou davoriji:

„Hajdo braćo. hajd junaci,
Nek se hrušti šaka mala!"[49])

neb dokonce nejpřednější illyrskou davoriji:

„Još Hrvatska nij propala,
dok mi živimo."

Podivuhodným způsobem jímala tato píseň kde koho jako žádná jiná, pročež stala se národní hymnou chrvatskou, jež proto stkví se také v památníku jubilejním, na oslavu padesáté ročnice vzkříšené literatury chrvatské r. 1885. vydaném. Již nikdy nevznikla vlastenecká píseň této rovná. Neobyčejná doba budí též neobyčejné muže. neobyčejná díla. Kdysi shromáždil Štriga veškeru akademickou mládež záhřebskou na „jižní promenádě". Bylo tam právě mnoho měšťanstva i panstva shromážděno. Tu zanotil Štriga se svou mládeží z nenadání staré i nové vlastenecké písně. I dojaly nadšené zvuky těchto písní, ze sta hrdel mladistvých plynoucí jak jarní ručej horský, a uchvátily všecko přítomné obyvatelstvo tak mocně, že celý Záhřeb tehdy byl jak omámen vlasteneckým nadšením a akademikové brali se z ulice do ulice, zpívajíce davorije pod okny vynikajících osob.[50])

(Dokončení.)

---

# O volbě krále Zikmunda polského.

**Diarium sub Rudolfo rege od Bydžovského Marka z Florentina.**

(Dokončení.)

A tak objev téměř všecko město přijol nejprve na rovinu, kdež rozliční houfové lidu válečného postaveni byli, a tu také i od akademie i od senátorův města Krakova, kteříž jeho tu s nemalým počtem jízdy očekávali, poctivě přivítán jest. Odtud potom pod město prostředkem zbrojného lidu pěkně spořádaného od Jana Zamojského uveden byl do Klepardie, předměstí půlnočního, a tu byla veliká hromada zbroje i jiných válečných nástrojův, nedávno Maximilianovi při obležení města odňatých, nakladena s tímto nápisem: „Ku poctivosti Zigmundovi III, volenému Polskému a Švédskému králi, je-

[49]) „Hajdo bratří, v před junáci, zatínejte mladé pěsti."
[50]) „Kroat. Revue", l. c 16., 17. — Feuilleton záhřebského „Obzoru", 1874., č. 43. — Proto právem slavil Lj. Varjačić nadšeně tuto vlasteneckou píseň v jubil. spise r. 1885. str. 35., volaje:

3. „Divna pjesmo leti burna, draga,
Milim rodom leti na sve kraje,
Tuj razblaži miljem sjetu, vaje,
Tamo satri (potři) gromom domu vraga!" Ad.

Proto i znamenitý hudebník Fr. Kuhač napsal tam (str. 43.): „Bez pomoći ilirskih davorija nebi Gaj i drugovi mu tako sretno uspjeli bili u nastojanju za svetu narodnu stvar, kako jesu Dapače sudim, da su upravo hrvatske popievke narod iz sna probudile i pokret ilirski izazvale." Ad.

hožto původem Maximiliana, arciknížete Rakouského, lid válečný při obležení města tohoto sa přemožen, poražen, děl zbaven ano i pryč odehnán, hejtman s vojáky svými obhajujíce důstojenství královského a svobod vlasti své přemohše křesťany, ano i některé své měšťany, nad čímž nemálo zarmúceny souc, však křivdy své, násilí svému bránic se, pomstivši se pánu Bohu z takového vítězství děkují.“ A po straně velkých osm děl a menších dva vozy tolik i praporců odňatých položeno bylo. Brána ta, skrz kterouž jeti měl, ta všecka koberci a pěkným malováním ozdobena byla a na vrchu klenutí jejího obraz Štefana předešlého krále vymalovaný s jistým nápisem, kterak on již jemu království toho postupuje, postaven byl. Skrze Klepardii upřímo do města vjížděje, tu nemálo prampouchů velmi pěkně a krásně připravených s obrazy předkův jeho králův z Jagellova rodu pošlých, vše ku poctivosti jeho bylo postaveno a to tímto pořádkem. Předně obraz Zigmunda Augusta, potom předka jeho a tak až do prvního z téhož rodu Jagellova, kterýž hned při samé bráně, jíž se do zámku vchází, s jistým nápisem postaven byl. Do zámku když přijel, tu hned střelba z malejch i velkejch kusův pouštěna byla, tak až se její zvuk všudy rozlíhal a rovně toho času Ondřej, bratra někdy krále Štefana syn s Bornemissou a dvěma tisíci Uhrův do Krakova přijel. Potom pak po všem hned na zejtří a ty dni pořád zběhlý v radách o obecní dobré strávili, předně starajíce se, aby pokoj mohl při náboženství zachován býti, čemuž velmi na odpor se biskupové stavěli chtějíce tomuto korunování překaziti, lečby král se přísahou zavázati chtěl, že žádného jiného náboženství kromě samého katolického v zemi trpěti ani obhajovati nechce. Ale když jim stavové toho bránili, biskupové od svého předsevzetí upustiti musili. Dne XVIII. měsíce prosince opět znovu před sebe vzali artykul o Esthonyi, aby ta zase k království Polskému připojena byla, tak jakž sou se legáti krále Švédského na sněmu v Varšavě uvolili žádajíce Zigmunda, aby prve, nežli by korunován byl, to k místu přivedl. Což nemálo Zigmundem jest pohnulo, že od něho smějí toho tak nezbedně žádati, což v jeho moci není a čehož on s dobrým svědomím učiniti nemůže, proto že ta jich žádost jest pozdní; nebo on již stavům království Švédského se jest v tom, že nechce nijakž Esthonye od země jejich odcizovati, zavázal. To slyše maršálek pověděl, že to jeho korunování k veliké překážce bude, nepovolí-li té žádosti jich. Nebo co já prý stavům při korunování odpověděti mám, kdyžto jich tázati se budu, chtějí-li a poroučejí-li krále korunovati? Kdež oni se mne zase otáží, jestli těm všem smluvám a vejminkám od něho zadosti učiněno. K tomu na místě Švéda odpovědíno jest, že stavové nemají se tu na čem zastavovati a sobě co od něho slušně stěžovati, poněvadž od legátův jeho není k tomu dokonale dovoleno, aby měla Esthonya od něho postoupena býti, ale pod jistou vejminkou totiž nebude Esthonya postoupena, aby královna, več se uvolila a v rukojemství postavila, tomu zadosti učinila. A toho uvolení jejího Zigmund že potvrditi hotov jest, však s tou vejminkou, co tu osvícené Anně, sestře jeho, náležitého jest, na. tom ona aby žádné škody nenesla. Na zejtří kancléř jmenem stavův království toho mnohem toužeji s ním o tu věc rozmlouval pravě, že to nenáleží na důstojnost královskou a na upřímnost národu Švédského, smluvám a jistému snešení slavně s vzýváním jména božího od legátův jeho učiněnému, dosti nečinili, obávati se jest, aby pán Bůh toho potomně skutečně netrestal, ano i na to, aby pomyslil, jaké řeči a pomluvy lidí o něm procházeti budou a zvláště nepřátelův, jestliže porozuměji, an při začátku kralování svého král nad společným snešením a uvolením ruky ochranné nedrží, zvláště pak nad tím artykulem, co se dotejče Livonye, k kteréžto krajině Švédové žádného práva nemají než sami Poláci. Užívali ovšem někdy Římané jakožto pohané té chytrosti, že když některej národ podvésti chtěli, jej nejprve skrze legáty své zklamali a když se odporní strana k nim o tom domlouvala, tehdy pro spokojení jich jim je vydávali, ale na křesťany to nenáleží, nýbrž že té sou naděje do jeho královské milosti, že on legátův svých svázaných v moc jim dávati neráčí. A protož že se jim vidí spravedlivá věc býti, aby král té vejmince dovolil a jim Esthonye postoupil. Na takové jeho důtklivé promluvení na místě Zigmunda dána jest jemu odpověď, že on v tom ve všem jednání žádné neupřímnosti a nenáležitosti se jest nedopustil, ale všecko upřímně a náležitě řídil a konal. Protož jakž v Kalmarnii prve nežli

z království vyjel, tak na břehu Gdanském, potom i v klášteře Oliventském dříve nežli jest přísahu učinil, ano před tím i v Gdansku před vyhlášením jeho vůbec zjevně a patrně ohlášení učinil, že toho, což v moci jeho není a čehož prve závazkem poddaným svým potvrdil, odcizovati nemůže. Ta i taková odpověď několikráte netoliko slovy v Krakově opakovaná, ale i v spis uvedená přítomnému biskupu Kamenenskému i jiným jest dána. A tak z té příčiny on že se neobává božské pokuty, poněvadž v tom ve všem své dobré svědomí zachoval. Legáty své aby jim svázané dáti měl toho žádné příčiny hodné neuznává, poněvadž oni ne zouplna, ale pod vejminkou Esthonye postoupiti připověděli a té že dosti učiněno není, povinen jest jim k tomu dopomáhati, aby té vejmince dosti se stalo. A kdyby to uvolení sprosta a bez vejminky se stalo jako i jiní artykulové, nebylo by potřebí toho urukovati. K Livonyi kdoby lepší právo míti měl, protože jest on sem nepřijel, aby o to se hádati měl, než o tom že dobrou vědomost má, že Poláci za žádnou jinou příčinou se na ni nepotahují, než že jest jim od mistra Pruského postoupena, kterýžto ji ani smlouvou ani žádným právem bez dovolení lenního pána říše svaté postupovati žádnému nemohl, od kteréžto oni Poláci, aby jim toho dovoleno bylo, ani jedné litery ukázati nemohou. Ale Švédové od Karla V., Ferdinanda i Maximiliana, císařův římských, listy k Gostavovi, Ericovi a Janovi králům, rozdílných časův psané, jimiž ochranu té krajiny poroučejí, ukázati mohou. A když tak dlouho s sebou v radě se hádali, předně o rukojemství, vejmince, o postoupení Livonye přidanému, kterak jemu rozumíno býti má; potom mají-li jim též legáti, kteříž tu vejminku na místě pána svého učinili, vydáni býti: tehdy kancléř k stavům promluvil, poněvadž prý vidí sami, že jeho milost královská v smlouvě a v dobrovolném uvolení státi nechce, již nebude moci v tom stavové za zlé míti, jestliže jemu poddanosti slíbiti odporni a jiného sobě voliti budou. Na to ihned odpověď jemu dána: Poněvadž jeho milost vidí, ano stavové království Polského od svého nepravého předsevzetí a žádosti upustiti, ani na potvrzení jeho rukojemství přestati nechtí, to vše pánu Bohu a času poroučí. A což jest prve skrze psaní, to i nyní jim oustně opakuje, že jest hotov raději království to opustiti, nežli by měl co proti tomu svému vlastnímu svědomí a závazku poddaným svým učiněnému se dopustiti. A když vždy Poláci žádostivi byli, aby zdravě té jich žádosti povážiti, nějakou měkčejší jim odpověď dáti račil, tu povolavše maršálka království toho, jemu na konec oznámili, aby odpovědi jiné mimo tu jim danou neočekávali. Po té ihned z rady ušel.

Na zejtří XII. dne měsíce prosince velmi ráno maršálek zemský a kastellán Podlasský, kterýž krále z Švédské země přivedl, opět znova o postoupení Esthonye, však nadarmo mnoho předkládal, dokládaje i toho, že bude míti velikou hanbu, jestliže za příčinou tou zase do své vlasti se navrátí; nýbrž, odpověděl Zigmund, to mně k veliké chvále bude, když to všemu světu v známosť vejde, že sem sobě více vážil svého vlastního svědomí, nežli dosti velkého a bohatého království. Potom, když Poláci tomu dobře vyrozuměli, že Zigmunda od svého přesvědčení odvésti nemohou, na jiné prostředky myslili, o nichž, když dosti dlouho se radili, naposledy na tom se snesli, aby v potvrzení těch smluv toho doložil: Co se dotejče té vejminky o postoupení dílu krajiny Livonye, kteréhož pan otec náš nejmilejší v držení zůstává, takové mezi námi a stavy království Polského narovnání jest, že to vše zouplna do toho času se odkládá, v kterémž království Švédské na mne jakožto dědice připadnouti má a to XVI. dne měsíce prosince na místě postaveno jest. Na zejtří pak v shromáždění biskupův, palatinův a jiných předních pánův a šlechtův, Zigmund kníže Švédské XXVII. dne měsíce prosince v neděli den sv. Jana Evangelisty vedle obyčeje země té slavně od arcibiskupa Gnesnenského, Stanislava Karnikovského na království Polské korunován jest a na zejtří jemu senatores nebo radní páni a měšťané Krakovští věrnosť a poddanosť slibovali.

# Výstava slovenských výšivek v Turč. sv. Martině.

**Příspěvek ke kulturním dějinám Slováků uherských.**

Není divu, že prostá a neblahá skutečnosť přinutila Slováky vzdáti se do času politického výboje. Proto však Slováci nepřestali žíti a právě nedávno otevřená výstava v Turč. sv. Martině milé dává svědectví o neutlumeném bytu této slovanské ratolesti.

Slováci ohlásili se světu okázale!

Nastoupili šťastnou a zdárnou cestu průmyslného rozkvétání a národohospodářského sesílení národa, cestu, která pod šťastnými auspiciemi nastoupena. Jsou to ženy slovenské, jež okázaly svému národu, jaké poklady skrývá jeho vlasť, okázaly celému Slovanstvu nevyčerpaný poklad národní, poklad národního ornamentu, poklad samorostlé práce, bohatství, jež bude vzácným fondem, podporou k další práci národní, vítaným solidním podkladem průmyslu národního. Jest to výstava spolku „Živeny“, jež seznámila nás s cennými, vzácnými ukázkami vysoce vyspělého nadání uměleckého na Slovensku, vzory vzácné a netušené krásy, o nichž ani Slováci sami neměli do těch čas tušení.

Tím méně pak i celý ostatní předpojatý svět cos podobného čekal od národa „dráteníků“!

Skládáme tudíž již předem vřelý náš dík za záslužnou práci, jež rozšíří slávu jména slovanského.

Nyní několik slov o výstavě samé. Umístěna jest na pozemku i v domě p. Žižky Pauliny-Tótha. Hned při vstupu na výstaviště vítá nás mohutná žerď, na níž šelestí větrem zmítaná maďarská trikolora. Tu pak hned rádo spočine oko na protější výstavní věži. Slovanský ornament, z motivů slováckých, pestrý i ušlechtilý zdobí štíhlou budovu tu, zcela samorostlou, komponovanou dle vzorů chalup oravských, zbudovanou od dovedných tesařů oravských dle nákresů architekta Bully. Celek jest vzor slovanského pavillonu. Věž ta vévodí zvláštnímu přístavku k domu Paulinyho-Tótha, jehož prostranné místnosti výstavě nestačily.

Pavillon tento chová v sobě sbírku asi 800 čísel, rozloženou na šikmých stolech, osvětlených hořejším světlem, a sice jsou tu zastoupeny: 1. Dolní zem, 31 čísel (Dolniaky, krajina v jižních Uhrách kol Báčky, obydlená Slováky). 2. Stolice komárenská, 2 čísla. 3. Tekov, 6 čísel. 4. Hont, 121 čísel. 5. Novohrad, 28 čísel 6. Gemer-Malohont, 60 čísel. 7. Šáriš, 6 čísel 8. Spiš, 5 čísel. 9 Liptov, 64 čísel. 10. Zvoleň, 100 čísel. 11. Turiec, 30 čísel. 12. Orava, 29 čísel. 13. Trenčanská stolice (částečně jen též v domě Paulinyho), 52 čísel. 14. Kollektivní sbírka „Živěny“ s 49 čísly. 15 Morava, 38 čísel a 16 Čechy se 6 darovanými čísly pí. Náprstkovou. Dům Tóthovský skrývá v sobě nejlepší část výstavy, pravé thesaurarium, a sice zastoupeny jsou tu perly této výstavy, stolice: prešpurská, trenčínská a nitranská, a též sbírka páně Sochánova.

Obmezenosť místa nedovoluje nám ovšem podati podrobný popis této výstavy, přece však vynasnažíme se podati alespoň charakteristiku každé stolice i upozorniti na předměty zvláště vynikající.

Budeme postupovati od stolic technicky i kvantitativně nejslaběji zastoupených k stolicím nejlepším. „Per aspera ad astra“, k vzorům klassické krásy

Mezi stolice kvalitativně i kvantitativně nejslaběji zastoupené patří zajisté *Dolniaky*. Větší část kusů zde vystavených není ani vůbec vyšívaná, nýbrž tkaná, cena vyšívaných věcí je nepatrná, barvy jsou křiklavé. Zde jeví se vzácné umění zhoubným vlivem maďarským na úpadku. Podobně jest se stolicemi *komárenskou* a *tekovskou*, kteréž mají obě dohromady 8 čísel nevalné ceny. Jediný vynikající kus jest ubrus č. 48, tkaný technikou na hájcovinu pruhovaných lahodných tonů.

Ne lépe projevují se dvě jiné stolice, *Šariš* a *Spiš*, kde též jest umění vyšívací téměř již zaniklé. Ve Spiši jest to zejména vliv četných míst německých, jenž tak zhoubně působil již v minulosti, neboť nemáme odtud vystaveny ani starší věci zvláštní ceny, jež by tomu nasvědčovaly, že tu alespoň

bývalo umění vyšivací ve zvláštním rozkvětu. Dolniaky a Spiš jsou tedy bezpochyby Němcům i Maďarům oním pádným důkazem, že výšivky slovenské jsou „jistě“ německé a maďarské.

Podobně hyne a vymírá krásný průmysl domácí i v stolici, jež před lety slynula vynikajícím uměním domácím, jak tomu nasvědčují skvostné starobylé památky četně zaslané. Za to novějších kusů pořídku, a ty, jež vystaveny, nedostihují nikterak dokonalostí techniky vzory stolic sousedních, tím méně pak klassické vzory staré. Stolice ta jest *Liptov*. Krásné staré kusy, jež tu vystaveny, jsou ponejvíce majetkem různých církví evangelických, zejména sv.-mikulášské a štrbské. Jsou to přikryvadla a prostěradla skvostná; zvláště pak pěkná jsou čísla 267., 268. a 271., a zajímavá šatka družbovská druhdy slovenské, nyní urputné maďaronské rodiny Szentivanyiů s nápisy slovenskými z roku 1603., jež successivně nápisy opatřena až do počátku tohoto století.

Mezi nejeffektnější kusy celého oddělení i celé výstavy náleží bez odporu pôlka č. 292., znamenitá ornamentem, vyšívaná ryzím zlatem; září nevyhaslým leskem, jejž nedovedlo stáří let nikterak utlumiti.

Daleko více vyniká i počtem vystavených kusů (121) z doby novější, což velice padá na váhu, svědčíc o zachovalé tradici a o zachovalém umění národním *Hont*. Nalezli jsme zde kusy dokonalé v tonu i v koloritu, nanejvýš zajímavé a sice i ethnograficky. Jest tu celá řada výšivek úplně analog. moravským, což při vzdálenosti Hontu od Slováků moravských poněkud překvapuje zvláště uváží-li se, že tu víc analogie než v stolici trenčanské, Moravě tak blízké. Spíše již dovedeme si vysvětliti vliv ruský, lépe řečeno vliv huculský z Haliče, a tedy motivy maloruské. Bezpochyby, že četné vesnice na severu Slovenska sprostředkovaly rozšíření motivů těchto až do stolic slovenských. Zejména pak zdejší „party“ mají úplně ráz huculský, ano některé i zcela jsou podobné některým druhům „kakošníků“ ukrajinských. Party jsou nanejvýš interessantní a zvláště charakteristické pro tuto stolici, v níž v nejrůznějších obměnách se vyskytují. Množství forem jejich jest veliké, od nejjednodušších, jež jsou prostými kruhy pestře zdobeny a kteréž nalézáme i v ostatních stolicích (jako nitranské, prešpurské, liptovské, spišské), až k nejnádhernějším, majícím vysoké tvary kuželovité. Ozdoba na nich jest pestrá, blyštivé cetky, skleněné perly, zrcátka, zlaté i stříbrné krajky, na nichž posázeny jsou drahokamy, někdy i pravé, massivní podkládané ornamenty; vše to pojí se v bizarní ale malebný celek. V zadu bývají pravidelně otočeny vrkoče plavých vlasů. Tmavé vlasy neuzříte na partách nikdy, není to v Hontu „chic“, a proto tak často uzříte na chalupách hontských chumáče vlasů — jsou tam na bílení. Na tento vrkoč z pravidla bývá připevněn věneček z pestrého kvítí, perel a cetek. Celek ukončuje mohutný chumáč pestrých tkaných pentlí, splývajících od party na šiji. Mezi celou řadou vynikají zde některé úplně perlové party, dále jedna parta zlatá, zvláště svou originelní formou i granátovou ozdobou (č. 136.).

Velice slušně zastoupen jest *Gemer Malohont*. I zde ženy slovácké ozdobují všechny kusy oděvu pestrým vyšíváním lahodných tonů a pěkně jemné techniky. Jsou to plachty, pôlky, oplecka, mezi nimiž některá tu zvláště vynikají, kapky (čepice), zástěrky, živůtky a j. Kusy zde zastoupené jsou velice pěkné, až na několik živůtků, jež zhotoveny z látky barokní, ozdobeny stříbrnými a zlatými fabričními krajkami, prosty jsou úplně veškerého vyšívání. Tím méně se sem hodí č. 142., čistě turecký závoj.

Ještě lépe jest zastoupena stolice *novohradská*. V této stolici vyskytuje se více techniky, jež zastoupena několika velice pěknými vzory. Pozoruhodná jest řada zvláštních čepců vyšívaných (č. 158. atd.), jež nosí se na tuhém pevném kruhu, jenž v týle upevněn. Originelní je též decimetr dlouhá, hrubými stehy vyšívaná košile mužská (č. 165.). Ještě lépe líbil se nám *Zvoleň*, bohatý na výšivky skutečně znamenité (100 kusů), ale málo rozmanitý. Též množství technik jest přirozeně nevelické, mezi nimiž technika na retiazky (steh řetízkový) jest „en vogue“, rovněž tak technika „na pomalovanie“. Technika „na retiozky“ jest pro tuto stolici charaktoristická. Velice pěkné jsou zde některé vložky s obrovským geometrickým motivem, s nímž jinde se neshledáme. Velmi pěkné v tonu jsou zde též některé ručníky. Ale

zvláště dovolujeme si upozorniti na živůtek č. 427. paní Philadelphy z Báňské Bystřice, živůtek tak roztomilý, tak filigránní, stavby tak jemné a ušlechtilé, že neviděli jsme lepší ani od moderních firem francouzských Mimovolně přikouzlíme si v duchu k němu postavu pěkné měšťky slovenské, jíž byl ozdobou tento zlatý brokátový živůtek již v století minulém. Rovněž pěkný jest čepec zlatý č. 405., doplněk k tomuto pěknému úboru

K nejzajímavějším oddělením výstavy patří *Orava*, nejzachovalejší to stolice slovenská, jejíž lid zachoval si dosud úplně celý svůj ráz, svůj charakter, čistou, všeho nevlastního nátěru prostou řeč. Jest tu zlomek země, s níž není dosud setřen jemný pel pravé, čisté poesie horské. V této stolici nosí se nejkrásnější kroj celého Slovenska, kroj, z jehož nejkrasších motivů brali Maďaři, tvoříce si národní svůj kroj magnátský! Takový kroj oravský vystaven pod č. 512. Jest to kabát z hrubého, halenového černého sukna, sahající nad kolena, pošitý originelním červeným šňůrováním, motivem nanejvýš interessantním. Střih jeho jest zvláštní, avšak velice pěkný. Pravý cíp dolení totiž přikrývá celou část levou a upíná se těsně sponkami. Rovněž pěkné jsou nohavice, vyšité obrovským motivem granátového jablka, velmi pěkně ornamentálně provedeného zelenou vlnou.

Znamenitý a rozkošný jest kožíšek č 502., majetek zemanské rodiny Kutlíkovců ze Srňacieho. Jest to tak ozdobný kus oděvu, tak elegantní, že nesetkali jsme se s ničím podobným. Pěkný pendant k tomuto stejně malebný kožich bílý č. 142. z Hontu.

Sbírku *moravskou* netřeba nám popisovati, jest známa již čtenářstvu našemu z různých referátů i výstav, i obracíme se raději k oddělení *stolice trenčínské*. Jest to stolice charakterem své techniky od jiných podstatně se lišící. Výšivky stolice této mají málo podobnosti s výšivkami stolic jiných a daleko méně analogického s moravskými než stolice prešpurská a nitranská. Kusy zde vystavené patří mezi nejlepší v této výstavě a závodí s nitranskými. Jsou to zejména některé staré kusy z Čičman, provedené bílým hedbávím zvláštním originelním ornamentem.

Část oddělení tohoto umístěna již v prostranném domě Paulino-Tóthovském, do něhož nyní kroky své obracíme, vstupujíce do oddělení *stolice prešpurské*, jež převyšuje dojmem svým, který na nás učinila, veškeré očekávání. Ve středu této síně nacházíme několik výšivek zvlášť charakteristických, provedených nejen barevnou ale i zlatou nití, kterážto převládá. Některé kusy jsou velmi zdařilé, zvláště pak některá oplecka z Vajnor. Za nezdařený máme pokus nahraditi nit zlatou nití stříbrnou. Dojem celku jest nepěkný, o effektu ani nemluvě. Jest zde též několik vysoce dokonalých plachet starobylých.

Leč přicházíme již ku skvostu celé výstavy, ku pravé chloubě její, k výšivkám *stolice nitranské*, jež vyznamenávají se technikou nejdokonalejší, motivy nejušlechtilejšími, bohatostí ornamentů originelních. Vyšívání stolice této naplňují tři síně a přes to část jejich nevyložena. Nejlepší kusy jsou v síni II. a III. Technika předmětů tuto vystavených jest často přímo klassická. Za to však v tom častěji než jinde nacházíme zde kusy křiklavé, a to přečasto při kusech bezvadné, nedotknutelné techniky. Stává se to nevhodnou volbou rezavě žlutého neb i často nepěkně sirového hedbáví, jež bývá za materiál voleno. K velice pěkným kusům patří plachetky č 50., 51. a 52. ze síně II., vyšívané bělomodrým hedbávím, dále dva pasy ženské z orleánu (listru) černého, vyšívané „na kvety“, dvě nejpěknější to ukázky pestrého vyšívání na černém podkladě, ušlechtilé v tonu i v komposici Oba kusy byly první, jež Maďaři zakoupili.

Zbývá nám zmíniti se ještě zběžně o sbírce p. Sochăňově, umístěné v síni V.; obsahujeť mnoho kusů vzácné krásy, jež nasbíral tento horlivý milovník slovenských vyšívání ve stolicích prešpurské, nitranské, liptovské a trenčínské.

Končíce referát svůj o této krásné i zdařilé výstavě, skládáme svůj dík za provedení dlouho projektované myšlénky té, jež Slovanům okázala nejvzácnější poklady staletého umění a vzdělanosti. Přejeme mnoho zdaru také krokům dalším. Míníme tím zejména zamýšlenou publikaci illustrovaného díla o výšivkách slováckých, projekt to v každém směru záslužný, chvályhodný, který s nadšením nelíčeným bude přijat od celého literarního světa slovan-

ského i povolaných odborníků cizozemských. Mimovolně napadá nám myšlénka, zda nemohli bychom se pokusit o vydání díla o výšivkách všech národů slovanských? Bylo by to dílo veliké ceny kulturní i velikého dosahu. Tak alespoň poněkud manifestovali bychom vzájemnost slovanskou, jež nyní jako zvučné heslo znovu zaznívá po našich vlastech L. J

---

# Ondřej Einspieler.

## Několik slov k jubileu 50tiletého jeho kněžství.

Předešlého měsíce slavili korutanští Slovinci a s nimi zároveň veškerá po tolika zemích rozdrobená haluz slovinská památku 50tiletého kněžství muže pro ně neobyčejně důležitého. Jediný snad Bleiweis a biskup Slomšek mohou se co do významu pro Slovince rovnati Ondřeji Einspielerovi. Pouze jeho zásluhou udrželo se slovanské obyvatelstvo v Korutanech, kde na ně více než v zemích sousedních dorážejí vlny zhoubné germanisace. Od r. 1848. počal působiti ve prospěch své slovinské vlasti a zůstal jí věrným až do dnů posledních. Budil národ neuvědomělý především s kazatelny, budil jej se školní kathedry, odhaloval mu v listech periodických slavnou minulosť, zároveň jej povzbuzuje k životu národnímu, a konečně hájil i s řečniště jeho práv.

Narodil se 13 listopadu roku 1813. ve Svečích v Korutanech z rodičů chudých. V Celovci vystudoval gymnasium a tam také byl r. 1837. vysvěcen na kněze. Po 14 letech, v nichž byl několikráte s jedné fary přeložen na druhou, byl jmenován (r. 1852.) professorem náboženství a jazyka slovinského na celovecké realce, kdež působil po celých 30 let. Od r. 1882. jest ve výslužbě. Sotva v něm probudil vědomí národní známý u nás vlastenec Matija Majar, stál již Einspieler v šiku prvých bojovníků za věc slovinskou Mimo biskupa Slomška a Janežiče zasloužil se Einspieler nejvíce o družbu sv. Mohura, spolku, jakým se nemůže pochlubiti co do poměrného počtu členů snad žádná jiná literatura mimo slovinskou. Připadáť na každých 40 Slovinců jeden člen této družby. — Jako paedagog počal Einspieler r. 1852. vydávati svým nákladem měsíčník „Školní přítel", který však čtvrtého roku přeměnil v list církevní pod názvem „Slovinský přítel" (od r. 1856.–1883.). Listem tím získal si neocenitelných zásluh o spisovný jazyk, kterýž jím byl v Korutanech vzkříšen, vlastně možno říci stvořen. Podávalť kázání v jazyku ryzím, lišícím se podstatně od poloněmecké a poloslovinské hantýrky, ve které po celé 17., 18. a i na počátku 19 století kázali korutanští kněží boží slovo Slovincům. Jako publicista vydával celou řadu německých časopisův, chtěje způsobem takovým získati Němce konservativní. Byly to listy: „Stimmen aus Inneösterreich" (1861.—1863.), „Draupost" (1865.), „Kärntnerblatt" (1869.—1876.) a „Kärntner Volksstimme" (1876.—1883.). Brzy mu však bylo bohužel seznati, že Němci korutanští ducha smířlivého neznají, a byl nucen po krátké době přestat listy ony vydávati. Pokusil se i o vydávání politického listu slovinského pod názvem „Slovenec" (1865.—1867.), avšak ani tu nebyl mu osud příznivějším; list zašel pro nepatrné národní vědomí Slovincův.

Nejzdatnější činností Einspielerovou jest však politická. Jako poslanec na zemském sněmu zastává se již od r 1863. vřele svých Slovincův a hledí jim vybojovati národní školy, aby tak od vrstev nejnižších vycházelo vědomí národní. Za stejným účelem založil r. 1881. i časopis „Mir" (vychází dvakrát měsíčně a stojí ročně pouze 1 zl.), pro zájmy korutanských Slovincův nesmírně důležitý a těšící se dle toho veliké přízni.

Tím jsme ovšem daleko ještě nevyčerpali zásluh jubilantových o korutanské Slovince, jež jsou neocenitelny. Avšak chtěli jsme se jen zmíniti o vynikajícím muži národa nám tak blízkého a zásluh jeho se jen krátce dotknouti, aby nebyly pominuty pouhým mlčením. Připojujíce ku slovinským pozdravům i náš český, přejeme oslavenci mnohá ještě léta zdárné působnosti nejen ku prospěchu Slovinců, nýbrž i Slovanů rakouských všech.

*K Kadlec.*

# Rozhledy v literatuře a umění.

**Príspevky k dejinám jazyka slovenského.** Napisal Phil. Dr. S. Czambel. V Budapešti, 1887. Str. 130.

Jsme vděčni spisovateli za knihu nadepsanou. Poslouží nejen Slovákům, ale právě tak i nám, s nimi úzce spojeným. Spisem tím vyjasní se mnoho historického a filologického. Kniha skládá se ze čtyř článků: 1. „Čeština a československčina v Uhrách do polovice XVI. věku“; 2. „Ako písal Viliam Pauliny Tóth“; 3. „Ruské živly v spisovnom jazyku slovenskom“; 4. „Slovnikárske drobnosti“. — Nejzajímavější jest článek prvý a třetí. V prvém jest historicky vylíčen vliv češtiny na slovenčinu do 16. stol. Poprvé zdál se vyskytovati se český jazyk na půdě uherské za krále Kolomana (1095.—1114.), kdy přišla do Uher křižácká vojska z Německa. Ačkoli se tedy tak brzy čeština na Slovensku objevila, byla ještě málo známou na konci století 13. Teprve ve věku 14. rozmohla se více. Mohlo by se sice za to míti, že ji tam valně rozšířil syn krále česk. Václava II., Václav III, který, jak známo, byl povolán na trůn uherský, avšak mylně. Větší vliv na to měla pražská universita, kde studovalo mnoho Uhrův. Mimo to najímal do svých služeb mnoho Čechův trenčanský šlechtic Matouš Čák, který byl v části Horního Uherska téměř nezávislým panovníkem. Za krále Sigmunda užíváno češtiny i na dvoře královském. Z let 1420.—1436. známe asi 20 českých listin, vydaných v jednotlivých městech uherských. Od Sigmunda datuje se již stálá známosť češtiny na uherském dvoře královském, kde podporována samými panovníky, jsoucími zároveň králi českými. Jinak přispívaly ku rozšíření češtiny časté vpády Husitův v (letech 1430., 1431. a 1432.), z nichž se mnozí bezpochyby na Slováci usadili. Značně se však v Uhrách povznesla čeština od r. 1440., kdy tam počal působiti Jan Jiskra z Brandýsa. Možno říci, že se tam ujala. Když byli v Čechách Husité pronásledováni, hrnuli se honfně do Uherska, jmenovitě na Slovač, kamž zanesli husitské náboženství a lásku k rodnému jazyku. Čeština byla jejich vlivem zavedena nejen do kostelů, nýbrž i do života veřejného. Zdomácněla hlavně u samosprávných úřadů; tak vedli v Rajci již r 1485. městskou knihu československy. Za krále Matěje se poměry nezměnily, umělť sám výborně česky; a podobně i za Vladislava II., zároveň krále českého. Nastalo stol. 16., a s rozšiřováním reformace rostlo i užívání češtiny, resp. československčiny v bohoslužbě, v životě veřejnoprávním, ba i na hradech královských a soukromých. — Velmi poučný jest článek 3. „Ruské živly ve spisovném jazyku slovenském“. Bylo nám vždycky divno, že si Slováci zavádějí mnoho slov ruských, že by jich však byl tak ohromný počet, přesvědčili jsme se teprve spisem p. Czambelovým. Počátky russifikace jazyka slovenského vycházejí od M M. Hodžy, Lud. Štúra, J. M. Hurbana, Gerometty a Dohnányho. Nyní věc došla již míry netušené a jest spíše na škodu slovenčině než k užitku. Naprosto nechápeme, jak se mohli někteří spisovatelé odvážiti odhazovati krásná slova domácí za přijatá cizí, která mají jen proto u nich cenu, že je přijali Rusové. Jaký má míti účel zavržení slov Rakúsko, rakúský, vojsko a j. a zavádění cizích Austria. austrijský. armija a j.? K čemu běžné, zdomácnělé již koncovky cizích slov nahrazovati koncovkami německými, na př. místo fatalita psáti fatalitet? Avšak co již máme říci o manii oněch spisovatelů, kteří, zavádějíce slova ruská nepřihlížejí ani k tomu, jsou-li praktická a srozumitelná? Na celých 35 stránkách vypočítává spisovatel ruská slova ve slovenčině zaváděná a podotýká ještě, že jich počet úplný vyčerpati nemohl. Proč se Slováci od naší literatury odtrhli? Ne-liž proto, aby lid prostý, který češtině spisovné dobře nerozuměl, mohl se vzdělávati jazykem vlastním, jemu srozumitelným? Co to stálo bojů, než si vůbec vytvořili Slováci jazyk svůj spisovný! A když k němu nyní dospěli, ničí mnozí spisovatelé jejich svévolně poctivou snahu svých předchůdců, zavádějíce slova ruská, lidu mnohem méně srozumitelná než česká Nepomyslili jsme při četbě knihy p. Czambelovy, že autor její s námi souhlasí, teprve na konci dal průchod svému o věci mínění. Praví: „Naši predkovia v osobitnom jazyku slovenskom mysleli vynajsť mohutný prostriedok pre pozdvihnutie ľudu slovenského a my? Nuž my spisovný jazyk používame

ku zábave, ku hračke, ku prevedeniu sebevoľných chúťok.“ — Článek 2. „Jak psal Viliam Pauliny-Tóth?“ poučuje nás o neuspořádaných poměrech jazyka spisovného pro r. 1860, kdy psal právě Pauliny-Tóth, přední ze spisovatelů slovenských. Ve článku 4 pak „Slovnikárske drobnosti“ rozebráno jest kriticky několik slov slovenských. Spisovatel tu stojí na jediné správném stanovisku, že jazyk spisovný má se shodovati s jazykem lidu. Doporučovati knihu bylo by zbytečno, poznáť se, tuším, již z uvedeného její cena. Litovati jest jen, že střízlivý hlas, jako jest p. Czambelův, neozval se u Slováků již dříve, než russifikace jejich dostoupla nynější výše. —*dl*—

Географія Руси. Часть перша: Русь галицка, буковиньска и угорска. Зъ картою Галичины, Буковины и угорской Руси. Написавъ Романъ Заклиньскій. У Львовѣ, 1887. Str. 147.

Přítomnou knihou přispěje rusínský spolek literarní „Prosvita“, vydav ji svým nákladem, měrou neobyčejnou k rozšíření známosti o velikém, ač málo jinak známém národě rusínském; jmenovitě poslouží kniha nerusínským spisovatelům slovanským, pracujícím ve slavistice. Spisovatel Zakliňský slibuje totiž v úvodě k dílu svému podati kromě geografie rakouských krajův rusínských též geografii krajův ruských, obývaných Malorusy. Spis se mu zdařil výborně. Jestiť dílo jeho zpracováno velmi důkladně a obšírně. Kromě specialně zeměpisných věcí (horo- a vodopisu, podnebí a p) podává i zprávy statistické, ethnografické, dějepisné, pojednává o osvětě, o spolcích vědeckých, literárních a p.

K nejcennější části náleží dle našeho soudu statistická a ethnografická. V této charakterisuje nám autor jednotlivá plemena rusínská: Lemky, Bojky a Huculy (zvláště o této poslední, velmi zajímavé části Rusínův rakouských se šíří), popisuje oděv jejich atd. Dle statistiky autorovy (vzaté z posledního sčítání lidu dne 31. prosince 1880.) jest v Haliči Rusínův 2,510.408 dle víry a mluvících rusínsky 2,549.707, v Bukovině mluvících rusínsky nejméně 239.690 duší, v Uhersku dle mateřského jazyka 345.187 a v jiných konečně zemích rakouských 3270, takže jest celkem v rakousko-uherské říši 3,137.854 Rusínův. Při tom podotýká autor, že číslice vzata co nejmenší, ježto statistika v Uhrách podává jiná dáta a schematismy též jiné. Dle schematismu jest na př. v Uhrách 476.560 Rusínův. Velmi zajímavý jest oddíl 14. „Osvěta“, z něhož se nejlépe vidí, jak jest Halič, co se týče škol, zanedbána. Lid prostý neumí čísti ani psáti; tak udává statistická tabulka na př., že umí čísti i psáti v Haliči jen 417.658 mužův a 257.920 žen, pouze čísti jenom 204.692 mužův a 243.354 žen; ani čísti ani psáti pak neumí 3,312.245 mužův a 2,523.038 žen! Číslice mluví nejlépe. — Připojená mapka krajův rusínských zvyšuje cenu knihy.

**Przyczynek do etnografii ludu ruskiego na Wołyniu.** Z materyałów zebranych przez P. Zofię Rokossowską we wsi Jurkowszczyźnie w powiecie Zwiahelskim opracoval prof. dr. J. Kopernicki. Kraków 1887. Str. 99.

Spis jest otiskem z IX. sv. Sborníku zpráv komise anthropologické Akademie umění a byl zpracován na základě ethnografických dát, jež paní Žofie Rokossovská po delší dobu posýlala zmíněné komisi, aby jich použila. Paní Rokossovská zajímá se již více let s neobyčejnou zálibou ethnografickými zvláštnostmi lidu volyňského a získala si velikou zásluhu o vědu již před 5 lety, poslavši řečené komisi popis svatby a přes 300 písní lidu ze vsi Jurkovščizny. (Byly vydány r. 1883. ve Sborníku zpráv anthr. svaz. VII. str. 151.—243.) Z dalších zpráv jejích posýlaných komisi zpracoval část prof. Kopernicky, pojednal totiž o zvycích, obřadech, pověrách, předsudcích lidu v Jurkovščině, o jeho názorech o přírodě, o hádankách a p. Sbírka má obzvláštní cenu jednak proto, že ze zákoutí volyňského sebráno dříve zpráv ethnografických velmi málo, jednak, a to ještě více proto, že stará generace, která tradicionalně zvyků a zvláštností těch šetří, již vymírá, a že by tedy po delší době bylo snad již nemožno mnohé cenné zprávy zachovati. Spis jest rozdělen na 8 oddílův. Prvý jedná o zvycích domových při narozeninách, křtinách, svatbě a pohřbu a neposkytuje celkem mnoho nového. Za to však jest druhý velmi zajímavý, jednaje o zvycích a obřadech domových o svát-

cích a slavnostech, jako vánočních, o masopustě, postě, velikonocích, „wiosniankách", „návském témdni", „rusalném témdni" a mn. jiných. Obzvláště krásné jsou „wiosnianki", písně zpívané při hrách a zábavách děvčat, trvající ode 2. dne velikonočního až do Nanebevstoupení Páně. Prvý týden koná se slavnosť na hřbitově, potom pak vždy večer po skončené práci a trvá do pozdní noci. „Wiosnianki" jsou dvojí, jedny, jež jsou neodlučnou částí dívčích her, a druhé pak vlastní wiosnianki. Za obsah mají hlavně žertovné narážky na mladé zamilované párky a p. Velmi krásné jsou též písně kupajlové, zpívané děvčaty večer v den sv. Jana Křtitele kolem kupajla, ozdobeného sosnového stromku, postaveného na návsi čili „stójłu". V třetím oddílu jsou probrány jednotlivé hry dětské, ve čtvrtém demonologie (o čarodějnicích, samovrazích a upírech), v pátém uhranutí, kouzla a čáry; celkem nepodáno v nich mnoho nového. Velmi bohatý a cenný však jest oddíl šestý o pověrách a předsudcích, a to: 1. hospodářských, 2. lékařských; rovněž tak cenným jest oddíl sedmý o představách o přírodě, jejích zjevech a tvorech, nevynikající sice bohatostí, za to však cenou V oddíle posledním podáno pak přes 100 hádanek. Upozorňujeme na spis prof. Kopernického naše folkloristy nejen pro jeho cenu, nýbrž i pro množství různé látky v něm nakupené.

**U noći. Svagdašnja poviest iz hrvatskoga života.** Napisao Ksaver Šandor-Gjalski. U Zagrebu 1887. Str. 433.

Gjalski (Babić) náleží k počtu oněch mladých belletristů chrvatských (jako Devčić, Mažuranić, Novak, Tordinac a j.), do kterých skládá kritika veliké naděje. Svrchu nadepsaná jeho povídka vyšla poprvé v lonském ročníku Vience a byla poctěna cenou od Prvé chrvatské spořitelny jakožto nejlepší práce belletristická roku minulého ve Vienci uveřejněná. Jest věnována šlechetnému Slovanu Bronislavu Grabowskému. Vyniká jak poutavým obsahem, tak i krásnou řečí a ušlechtilou tendencí. Podklad má velice hluboký; idea národnosti jest v ní vodící myšlénkou. Není z těch všedních povídek, které mají v intenci napjati na několik hodin čtenáře nejrozmanitějšími prostředky, aby jej po několika okamžicích zanechaly úplně chladného, a z nichž si po letech zapamatuje sotva nápis. Mladá generace chrvatské intelligence, téměř veskrze právníci záhřebské university jsou jejími hrdinami. Všechny možné strany mezi nimi jsou v povídce zastoupeny. Vystupujíť tam na jedné straně zastavatelé shody mezi Chrvaty a Srby (na př. šlechetná povaha právník Živko Narančić), na druhé pak rozhodní Chrvati, kteří o srbštině nechtějí ani slyšeti (na př. Kačić, právník, vlastní hrdina), na třetí straně konečně nevlastenečtí stranníci vlády a Maďarův (na př. chvastavý a ctižádostivý právník Hojkić). Dokud si mladíci hledí jen studií, jest s nimi dobře, jakmile si však počínají hleděti jiného, přicházejí na scestí. Kačiće svede ku zabývání se politikou advokát Bolić, fanatický Chrvat, povahou však muž ne právě nejbezúhonnější, Narančiće pak mladá baronka Leportová, u níž věrnosť není manželskou ctností. K vůli ní opustí Narančić Vilmu Mirkovićovu, dceru universitního professora, a odjede na studie do Prahy, kde tráví zimu také baronka Leportová. Kačić se též zamiluje, avšak ideal jeho myšlének, Tinka Ninkovićeva, věnovala již své srdce Hojkićovi, který ji však nemiluje. Ublíživši si na zdraví, zemře brzy Tinka k veliké žalosti Kačićově.

Hojkić, který stával v čele studentstva, jest přívržencem strany vládní a hlásá učení vlasti nebezpečné. Nejzapřisáhlejšího odpůrce najde v Kačićovi, který se dal již docela uchvátiti politikou a zanedbává studia úplně. Jsa nyní sám hlavou studentstva, svolá schůzi jejich, která protestuje proti nevlasteneckému učení, šířenému Hojkićem, listinou, dvěma sty studenty podepsanou. Povstane z toho vyšetřování na universitě, které skončí potrestáním akademiků, kteří byli jaksi strůjci všeho; Kačić dostane přísnou důtku. V zabývání politikou pokračuje však dále. Již byli skoro všichni kollegové jeho složili zkoušky státní, jen on stále otálí. Konečně se k nim odhodlá, ale nejsa jednak dostatečně připraven, jednak jsa u professorů pro svoje politické náhledy černě zapsán, propadne. Odebéře se domů na otcovský statek, avšak ani tu nemůže se učiti, tak že se opět vrátí do Záhřeba, maje naději, tam že se ke zkouškám připraví lépe. Odstěhuje se na bývalý svůj byt ke krejčímu Šmirganzovi, jehož dcera Ruža se do něho zamiluje, a on opětuje její lásku.

(Dokončení.)

Русскій Филологическій Вѣстникъ. Издаваемый подъ редакціею А. И. Смирнова. 1887. No. 1., 2. Годъ изданія 9-тый.

Ze prací táhnoucích se několika ročníky Rusk. Fil. Věstníka dokončeno jest velmi cenné dílo A. Potebně „Obzor poetických motivů koled a štědrovek“, beze vší pochyby nejlepší příspěvek časopisu po několik již let. Při tom podotýkáme zároveň, že ohromné to dílo vyšlo také ve zvláštní knize. — Druhou starší prací jest V. Bogorodického „Kurs grammatiky ruského jazyka“. Prvý sešit pokračuje v 7. hlavě, jednající o bezpřízvučných samohláskách. Spisovatel tu vysvětluje, jací činitelé způsobili změnu bezpřízvučných samohlásek v jiné, na př. god — góda — gŏdá, a uvádí jich celkem 12. Pojednav o bezpřízvučném vokalismu v ruském jazyku spisovném, přechází k témuž, jak se jeví v jednotlivých nářečích ruských. Dále probírá změnu *é* v *ó* (ve hlavě 8.) atd. a konečně píše o příbuznosti zvukův ruského jazyka se zvuky druhých jazykův indogermanských. — K. Grot podal zprávu o slovanských rukopisech britského musea a slavistice v Anglii pod názvem „Londýnská seznání“ a doplnil v prvé její části článek F. J. Uspenského „O některých slovanských a slovansky psaných rukopisech chovaných v Londýně a Oxfordě“ (v Žurn. Min. Nár. Osvěty r. 1878), ve druhé pak čerpal mnoho dat z listův anglického slavisty A. L. Hardy-a, posýlaných do našeho Slovanského sborníka. — Mladý slavista P. Syrku, zabývající se výhradně téměř Rumuny a Bulhary, napsal článek o zografském (čili jak on sám praví: bulharskoathonském) rukopisu „Služby světci Methodovi“, který byl vytištěn poprvé již r. 1860., avšak s velikými chybami, po druhé pak spisovatelem samým v duchovním časopise „Strannik“ r. 1886., kde text dle rukopisu Grigorovičova opraven. Srovnav však i tento opravený text s textem Srezněvského a Porfiria Uspenského a zpozorovav několik míst ještě neopravených, doplnil spisovatel opravy podruhé. Zároveň podává velmi obšírně historii kultu sv. Kyrilla a Methoděje u Bulharův. Pokračováním z předešlého roku jest také „Historicko-literarní analysa básně holubiné knihy“ od V. Močuljského. Mezi prameny básně uváděny jednotlivými slavisty ruskými vedle „Besedy tří světců“ památky rozličné. Autor se drží toho, že pramenem, poskytujícím výklad jak formalního složení básně tak i materialního obsahu, jest zmíněná apokryfická „Beseda tří světcův“, o níž se dále rozepisuje. Druhá hlava stati jedná o kosmogonii knihy holubiné, jež vzata po jeho mínění ze „Knihy bytí“ a apokryfu „Z kolika částí stvořen byl Adam“, obou památek přešedších do „Besedy tří světců“. Otázky o prvenství a stáří předmětův na světě vzaty podle autora do knihy holubiné z apokryfického výkladu úryvkův žaltáře a knihy „Přemoudrosti Šalamouna“, jež rovněž přešly do „Besedy“. Článek obsahuje mnoho dat, při tom však jest velice přehledným; podávať autor po každé úvaze její výsledek, čímž věc nabývá nemalé jasnosti. — Mimo tyto delší příspěvky přinášejí oba sešity několik kratších věcí, kritik, zpráv bibliografických a p. V paedagogickém oddílu Věstníka jest uveřejněna řeč redaktora A. Smirnova o A. S. Puškinu, pronesená 1. února tohoto roku. — Jako zvláštnosť podotýkám, že A. Potebňa vynechává ve svém článku opět důsledně ъ. *K. K.*

---

**Sámo Tomášik**, pěvec nehynoucí písně „Hej, Slované!“ zemřel v Chyžném dne 10. září t. r. ve věku 74 let. Česť a sláva památce jeho!*)

*) Viz Slovanský sborník 1884 str. 639.

---

**„Slovanský sborník“ vychází vždy 15. každého měsíce** a předplácí se v administraci (knihtiskárna J. Otty) Karlovo náměstí číslo 34. nové: na čtvrť roku 1 zl. 30 kr., poštou 1 zl. 40 kr., na půl roku 2 zl. 50 kr., poštou 2 zl. 70 kr., na celý rok 4 zl. 80 kr., poštou 5 zl.

---

Odpovědný redaktor: **Edvard Jelínek**. — Vydáním, tiskem a nákladem knihtiskárny **J. Otty** v Praze, na Karlově náměstí č. 34. n.

# SLOVANSKÝ SBORNÍK.

Ročník VI. — 1887 — Číslo 11.

## Michal Hórnik.

### Kus historie lužické práce.

Napsal A. Černý.

(Dokončení.)

### IV.

Slovníkář. — Čítanka. — Historija serbskeho naroda. — Nakladatel. — Spisy pro lid a školu. — V cizích literaturách. — Životopisné doplňky. — Vůči nám.

O zbývající Hórnikově literarní činnosti můžeme se zmíniti málo slovy, poněvadž nejsou na Lužici ještě ty poměry, aby mohl učenec z povolání působiti rozsáhle i samostatnými knihami. Takových objevuje se na literarním trhu lužickém velice skrovně — neníť ještě tolik čtenářů, aby mohl nakladatel-obchodník bez bázně v náklad vědecké knihy lužické se uvázati. Proto také dosud ani jediná kniha vědecká, lužickým jazykem psaná, nevyšla nákladem obchodního nakladatele. Co vyšlo, není buď čistě lužické (jest buď německolužické, buď ryze německé, jen o Lužici jednající), buď vyšlo nákladem soukromým, beze všech nároků na zisk, ba s určitou předtuchou ztráty, buď konečně vydáno Maticí.

K těmto posledním knihám sluší i „Lužiski serbski słownik“. Vydání jeho bylo první povinností Matice, kterou si vytkla vůči lužické vědě. Ovšem pro mnohé, hlavně hmotné překážky zdrželo se vydávání slovníku toho, tak že teprve r. 1857. mohl počíti a až do r. 1865. vycházel. To mu však nebylo na škodu. Oznamovalť sice dr. Pful, jemuž sepsání slovníku Maticí svěřeno, již ve hlavní zhromadźizně dne 23. dubna 1851., že má 1400 rukopisných archů slovníku, i že bude moci v brzce na něj posledně ruku vložiti — ale slovníku zajisté ještě mnoho chybělo. Bylať literatura lužická ještě chudičká, tak že nedal se veškerý jazykový poklad (aspoň z největšího dílu) z ní vybrati, musilo býti vypisováno z úst lidu v rozličných končinách Lužice, což zajisté vyžadovalo několika osob a několika let. Proto mimo jiné Handrij Zejleŕ pomáhal u přípravě k vydání slovníku, roku pak 1856. (ve schůzi výboru) požádán byl i mladistvý ještě, dvacetatřiletý Michal Hórnik, tehdáž vikar děkanského chrámu v Budyšině, za pomoc. On zajisté velikou hřivnou přispěl k dokonalosti slovníku toho. Povězme to v krátkosti podle toho, co o tom sám do Pfulovy před-

mluvy ke „Słowniku“ (str. XVIII.) napsal: „Mnohé výrazy z oboru věd přírodních vyňal jsem abecedně z rukopisného Rostokova terminologického slovníčku, jenž částečně povstal, když náš lexikon již v tisku se nacházel. Slova ze starších a novějších katolických knih byla mi již v abecedním pořádku p. kaplanem Dučmanem odevzdána. Ostatní shromáždil jsem sám z nových děl (ku př. Časopisu, Łužičana), z úst lidu, z ‚Thesaurus polyglottus‘ od Megisera, z ‚Lingua Rhiphatica‘ od Chojnana, z rukopisných (starých) slovníků od Haučky, Hórky a foliantového ‚Lexiconu harmonico-etymologicum Slavicum‘ Abrahama Frencela (majetek „Der oberlausitzischen Gesellschaft der Wissenschaften zu Görlitz“)...“ Krom toho přijal mnohá dolnolužická slova, přizpůsobená zákonům hornolužičiny, do tohoto s ovníku, aby rozmnožil jazykový poklad spisovného jazyka hornolužického a zároveň aby přispěl ke sblížení obou nářečí.

Studie, které byly nutně spojeny se spolupracovnictvím ve slovníku tomto, velice prospěly jeho vědeckým pracím v „Časopise“. Rovněž vhod mu přišly při vydávání „Čitanky“. Nějaká knížka ku poznání lužické literatury a zároveň ku snadnému se naučení lužičině byla dávno potřebna. Takovou vydal r. 1863. M. Hórnik pod nápisem „Čitanka. Mały wubjerk z narodneho a nowišeho pismowstwa hornjołužiskich Serbow“. Čitanka Hórnikova obsahuje v prvním díle články prosou, a to: přísloví, pohádky a báchorky z lidu, bajky a poučné i zábavné rozmanitosti, ve druhém pak díle práce v řeči vázané: národní písně, básně epické i lyrické. Mimo ukázky plodů národní poesie jsou tu výňatky ze 22 lužických spisovatelů. Ku konci pak přidán důkladný srbsko-německý slovníček.

W. Bogusławski při spisování díla „Dzieje Słowiańszczyzny Północno-zachodniéj“ zpracoval znovu i starší svůj spis, též v tomto článku již uvedený, „Rys dziejów Serbo-łužickich“, a nabídl pak rukopis ku překladu Hórnikovi. „To z radosću dopjelnich,“ praví Hórnik, „jenož tu a tam něšto přidawajo, wosebje w VII. a VIII. wotdźělku,[28]) a poswjećam z česćenym spisaćelom tuto knihu wosebje studowacym młodym Serbam.“ [29]) Překládání žádalo mnoho práce, obzvláště poslední dva díly knihy, které Hórnik z větší části přepracoval a zajímavými daty o národním životě lužickém doplnil, tak že tím zvláštní ceny nabyly. K dílu nakreslil spisovatel historickou mapu, již překladatel posrbštil, což opět dosti píle vyžadovalo. Vší té práci se však Hórnik milerád podvolil, poněvadž uznával důležitost podobné knihy pro Srby, obzvláště pro mládež srbskou. „Naše dějiny jsou docela smutny,“ píše Edvardu Jelínkovi dne 28. března 1884, „ale přece bylo dávno třeba je sepsati pro Srby. Na základě této historie

[28]) Str. 106 144. Oddíl sedmý jedná o panování Saska a Pruska nad Lužicí v 17., 18. a 19 stol., oddíl osmý a poslední o národním znovuzrození.
[29]) „Historija“ str. VII.

Bogusławského mohou jiní dále pracovati. Mapa v barvách k tomuto spisu se srbským textem je dávno již hotova ve velikosti dvou stran knížky, tedy 4°. Viděti je na ní a v knize, jak z prvých krajů Srby obydlených umenšuje se slovanská ta otčina. Kde možná, je politická i kulturní historie podána, na konci ovšem, kdy Srbové neměli již mnoho váhy, více historie národnosti.“

Kniha vydána v Budyšíně r. 1884. pod názvem „Historija serbskeho naroda. Spisaštaj Wilhelm Bogusławski a Michał Hórnik. Z nakładom Michała Hórnika“,[30]) i jest dosud i u nás v živé paměti. Bude zajisté dobře působiti v mladém národě srbském — stane se novým prostředkem vychovatelským při díle národního vychování lužickosrbského, podobně, jako jím byly Palackého „Dějiny“ při díle národního vychování českého. Nadšená slova Hórnikova v poslední části spisu zvláště dovedou rozohniti srbskou mládež pro svatou věc národní — i bude zajisté na knihu tu dlouho a dlouho s úctou a láskou vzpomínáno...

Kniha jest i filologicky zajímava, jak se dá souditi z filologické činnosti Hórnikovy. Tištěna jest ovšem novým pravopisem (latinskými literami), který však rozmanitým směrem hledí si sblížení s ostatními Slovany, hlavně s Dolnolužičany Tak musil Hórnik přijati některá zapomenutá slova ze starých srbských slovníků, jiná pak zcela nová z dolnolužičiny. Mimo to, vzhledem k ostatním Slovanům, psal některá slova etymologicky důsledněji, ku př. postawić místo postajić, zjednoćić místo zjenoćić atd. Pro sblížení s Dolnolužičany přijal (mimo některá dolnolužická slova) nějaké grammatické změny podle dolnolužičiny atd. Skončíme o knize této slovy, kterými skončil Hórnik svou předmluvu k ní: „Tak njech zjednoćena próca a woporniwosć Polaka a Serba dobre płody njesetej! Njech serbscy a druzy słowanscy čitarjo tuteje knihi so zahorja za pomoc małemu serbskemu ludej při dawno wotnyslenym tak trjebnym twarjenju widźomneho centra — maćičneho domu w Budyšinje...“

Hórnik vydal i dvě knihy pro lid a jednu knížku školní, totiž uvedené již spisy: 1. „Krótke stawizny nabožnistwa w starym a nowym zakonje. Z katechisma wot Józefa Deharbea přełoži M. H. Z přidawkom: Duchowna wyšnosć Serbow. W Budyšinje 1861.“ (str. 48 v 8°) a 2. „Genovefa. Rjane powjedańčko ze stareho časa wot Khrystofa Schmida. Za serbske maćerje a dźeći přełožił Michał Hórnik. Z nakładom Maćicy Serb-

[30]) Hórnik ukázal se i obětavým mecenášem, pokud ovšem prostředky jeho dovolovaly. Mimo to, že své vlastní spisy (Historija, Krótke stawizny nabožnistwa, Čitanka) nákladem svým vydával, umožnil často pomocí svou vydání spisů jiných auktorů. Tak ku př. Larasův překlad žalmů („Tehilim-Psalmy“), sbírky nár. písní, vyňaté z „Časopisu“, jako Jórdanovu (1875), Mukovu (1877) a Markusovu (1882), různé jiné otisky z „Časopisu“, Libšovu „Syntax“ a j. vydal svým nákladem. Kdo byl by se odhodlal k vydání Bogusławského Historie nebo Libšovy Syntaxe? A jsou to přece knihy veliké důležitosti, hlavně pro srbské studentstvo, budoucí intelligenci srbskou, ale ovšem i pro vědu samu.

skeje. W Bud. 1866." (str. 128 v 8°), potřetí 1884 (str. 124 v 8°), pak 3. školní knížku „Prěnja čitanka za serbske katholske wučeŕnje w Hornjej Lužicy. Bud. 1866. (str. 128). Nakład konsistoria. Wot M. Hórnika, němske ‚Lesestücke' str. 60.—99. wubrane wot Caut. Hoffmanna". Krom toho vydal i 4. modlitební a zpěvní knížku „Pobožny Spěwaŕ" (1879.).

Všecky ty knížky vydal ve svém novém pravopise ve fraktuře, který, poněvadž nedošel všeobecného přijetí, „prjedźeny (opravený) katholskoserbski pravopis" sluje. Prvé dvě byly z tohoto ohledu již oceněny. Zde toliko ještě poznamenáváme, že „Genovefa" vydána podruhé a potřetí v opraveném evangelickém pravopise po přání Matice, aby i u evangelíků více se kupovala.

Aby přispěl k rozšíření známosti o lužických Srbech, psal i v jiných, zvláště v slovanských jazycích o domácích záležitostech. O článku v našem musejním časopise jsme na počátku obšírněji pojednali. Kromě časopisu toho má velice vážné a cenné články z jeho péra náš „Naučný Slovník", korrespondence jeho „Pražské Noviny" (do r. 1860.), pozdější „Národní Listy" (od r. 1861.) a „Lumír", některé články náš „Slovanský sborník" (z nich zvláště na mysl uvádíme pěkný, přehledný článek „O posledním pětiletí u lužických Srbů"), důkladný, vědecky zdrželivý úvod „O jazyku lužickém" od něho má Kubovo „Slovanstvo ve svých zpěvech", kdež i lužický text opravuje atd.

On psal i v jazyce polském, ruském a německém články lužických látek. V polském jazyce uveřejnil prvý svůj článek r. 1866. v „Noworoczniku dla Polek", mimo to psal do Warty a j. V ruském jazyce zjednal si slušnou důležitosť jeho článek ve Slavjanském Sborniku 1887. „Минувшее десятилѣтіе у Сербовъ-Лужичанъ", psaný na obranu lužických Srbů proti Andreovu spisu „Wendische Wanderstudien". V německém jazyce psal do „Neues Lausitzisches Magazin", „Bautzener Nachrichten" a j.

Tím vlastně naplněn jest úkol našeho článku, který jsme v úvodě předurčili slovy: „Že vskutku pracoval Hórnik pro svoje milované, malé ‚Serbowstwo' i pro veliké Slovanstvo s láskou a horlivostí zvláštní, mimořádnou, velikou... pokusíme se slabým pérem svým ukázati." Článek přítomný nechtěl hleděti k soukromým událostem života Hórnikova, pokud ony nepůsobily vlivem svým v jeho činnosť na poli lužického literáta a vlastence. Proto jen krátce doplníme dáta o jeho soukromých osudech.

R. 1859. svěřeno mu bylo vyučování srbskému jazyku na katolickém semináři učitelském v Budyšíně. R. 1861. stal se druhým a na podzim r. 1862. prvním kaplanem srbského kostela Panny Marie, při němž doposud, od r. 1871. jako farář působí.

---

Na konec, abychom jej českým čtenářům ještě více milým učinili, než se mohlo prvou částí této práce státi, odhalíme, jak

cítí v nejhlubším nitru svém pro nás, v jichž středu prvá plodná léta svého života zažil, kde prvých slovanských idei nabyl pozorováním působení tehdejších velikánů našich a celého života našeho. Ať nepřipomínáme jeho „Listů o české řeči“ v Łužičanu, aniž láskyplných, nadšených slov jeho životopisů českých patriotů. Uveďme pouze tresť jeho referátu o položení základního kamene naší „zlaté kapličky“, kteréžto slavnosti sám přítomen byl, schválně se k ní dostaviv... „Swjedźeń čěskeho naroda“ — Svátek českého naroda, tak zněl nápis onoho článku. Jaká láska již z něho dýše... „V dějinách českého národa bude se na den 16. máje t. l. (1868.) vždy se ctí a slávou vzpomínati, poněvadž tenkrát položen byl základní kámen k velkému národnímu divadlu v Praze...“ počíná, načež objasňuje původ a rozvoj myšlénky o postavení našeho „Národního“... „Poněvadž pak mnoho Srbův o letošním svátku českého národa pouze z německých, nepřátelských listů čerpalo, popíši jim tentýž zde trochu obšírněji tak, jak jsem jej svýma očima viděl...“ Nadšenými slovy líčí pak průběh celé slavnosti a popis slavnosti na Vltavě v podvečer dne slavnostního končí slovy: „Jasná Slavia, symbol velikého Slovanstva. uzavřel v české Praze předvečer svátku, jejž sobě nejvěrnější synové Slaviini připravili...“

Stačí snad dále připomenutí, že lonského roku zavedl česká kázání v Drážďanech pro usídlené tam Čechy. První takovéto kázání (spolu se zpovědí) mělo býti dne 10. května 1885., i ohlášeno to s kazatelny dvorního chrámu drážďanského. Proto strhl se v německých novinách poplach, jenž vzrostl ještě, když „Vlastimil“ (drážďanský spolek český) dal české oznámení do „Dresd. Nachrichten“ (na vyzvání Hórnikovo). Následovaly dopisy do Němec z „uzavřeného území“ v Čechách, že budou-li si Češi v cizině, resp. v Sasích, takto vésti, bude velice ztíženo postavení Němců v Čechách, že hrozí Sasku počeštění atd. Ráno dne 10. května o šesté hodině zpovídal s pp. Bukem a Libšem, načež o půl sedmé začala mše a po ní kázání. Přítomno bylo asi 300 Čechů.

Tím, doufám, dostatečně označeno smýšlení Hórnikovo vůči nám a o nás a tak ještě v krásnější světlo sympathická jeho osobnosť postavena... Tím také mohu ukončiti svůj článek. Není tak důkladným, jak bych si jej byl přál — ale nebylo jej ani možno takovým psáti. O mužích významu Hórnika, s nimiž celá vysoce důležitá perioda národního, zvláště literarního života přeúzce srostla, kteří nejlepší síly své jen a jen svému národu obětovali. k nimž národ pohlíží jako ke spasitelům, světcům svým — o mužích takových píší se celé obsáhlé knihy... Spokojuji se však zatím tímto, ponechávaje sobě ostatní na doby příští — a těším se tomu, že právě mně popřáno bylo prvou poněkud větší českou studii o Hórnikovi psáti. Mohl jsem tak aspoň dáti výraz své úcty a lásky nejen k tomuto patriotovi lužickému — ale i k celému národu lužickosrbskému...

Nevím, jak bych lépe ukončil článek svůj, leč slovy básně, rozdávané při oslavě Hórnikova kněžského jubilea, pořádané dne 7. října 1881. „Budyskou serbskou bjesadou“:

Wuliwał je rozswětlenje
k česći Serbowstwa;
zraduj so na jeho mjenje
dźakna Łužica!
Sława temu wótčincej,
Bóh daj dobrych sćěhowarjow!
Sława knjezej Hórnikej,
knjezej Michalej!

---

*Poznámka.* Prameny při sestavování tohoto článku byly mi (kromě některých soukromých dopisů Hórnikových a vlastních mých výpisků z akt matičních, jakož i výtahů z protokolů matičních, uveřejňovaných v „Časopise M. S.“) předem články Hórnikovy v „Časopise Maćicy Serbskeje“, jakož i knihy, jím vydané, hlavně „Historija serbskeho naroda“, pak jeho časopisy „Měsačny Přidawk“, „Lužičan“ a „Katholski Posoł“. — Mimo to časopisy: „Tydźeńske Nowiny“, pozdější „Serbske Nowiny“, „Serbski Hospodaŕ“ a „Łužica“; dr. Pful, Łužiski-serbski słownik; Traugott Pech, Das serbisch-wendische Schriftthum in der Ober- und Niederlausitz. Von A. N. Pypin. Aus dem russischen übertragen sowie mit Berichtigungen und Ergänzungen versehen... Leipzig, 1884; dr. Fr. Příhonský, Geschichte des Oberlausitzer- oder Wendischen Seminars zu Prag. Bautzen, 1874; články K. A. Jenče v „Časopise Maćicy“: Stawizny serbskeje ryčje a narodnosće (1849., 1850, 1852., 1854.), Prěnje pjeć a dwaceći lět našich serbskich Nowinow (1867.), Pismowstwo a spisowarjo delnjołužiskich Serbow (1880.); H. Dučman, Pismowstwo katholskich Serbow. Budyšin, 1869.

Hórnikovy biografie vyšly v našich „Květech“ 1868, ve „Světozoru“ 1875 v „Naučném Slovníku“, v „Humoristických Listech“ 1884, v polském listě „Kłosy“ 1881, společně se Smoleřem v kalendáři „Gwiazda“ 1882 a v „Encyklopediji powszechnéj“, tom. XII. Některé zmínky najdou se i ve spise W. Haana „Sächsisches Schriftsteller-Lexikon“, Leipzig 1875 a j. *A. C.*

# Angličtí spisovatelé v slovanské otázce.

Napsal **A. L. Hardy.** [1])

Ctihodný Artur Penrhyn Stanley, D. D. (Doctor Divinitatis) v Londýně, děkan westminsterský, narodil se 13. prosince 1815. v Alderley v Cheshire-u. Otec jeho byl bratrem prvního barona Stanleyho z Alderley; byl biskupem v Norwichi. Byl žákem v Rugby School svého proslaveného představeného, dra. Thomase Arnolda, jehož učení o theologii a jiných předmětech mělo velký vliv na dobrý mrav tehdejší mládeže, a hlavně též na Stanleyho, který se stal oddaným přítelem a následovníkem mistra svého.

V r. 1834. začal Stanley studovati v Oxfordu a již po pěti letech stal se členem koleje universitní. R 1842. při smrti mistra svého řečnil Stanley v Rugby — později pak začal psáti jeho životopis. Kniha vydána byla již r. 1844. pod titulem „The life and correspondence of Thomas Arnold, D. D.“ („Život a korrespondence Tomáše Arnolda, D. D.“). Touto knihou vstoupil Stanley do literarního světa.

---

[1]) Srovnej „Slovanský sborník“ 1884. str. 66., 141., 317., 493. a „Лондонскія затѣтки. К Грота. Русский филолог. вѣстникъ“ 1887. Stať tuto přeložila z rukopisu Klára Šp.-Baušová.

Můžeme poznamenati, že v knize této nalézá se dopis poslaný r. 1828. p. Aug. Hareovi (kterýž byl se svým bratrem, arcijáhnem Jul. C. Harem spolupisatelem dobře známého díla „Guesses at Truth"), v kterémžto dopise dr. Arnold mluví o přátelství s proslaveným chevalierem C. K. J. Bunsenem, s nímž se setkal při návštěvě Říma r. 1827.; později zase, při jiné cestě po pevnině zmiňuje se následovně o Čechách: „Zamýšlím jeti do Lipska, Drážďan a do Prahy, pokloniti se Labi a zemi Jana Husa a Žižky" (str. 76.). V jiném dopise na Bunsena v r. 1834. píše Arnold: „Povzbuzení, kterého se mi od Vás dostalo při mé práci o římské historii, si velice vážím, dodává mi chuti ku práci další Pracuji nyní pouze trochu na materiálu; dostal jsem Orelliho ‚Inscriptiones' a Hauboldův spis ‚Monumenta Legalia', kterážto díla zdají se mi býti velmi užitečnými. Každou chvíli však žasnu nad svojí nevědomostí; ku př. co víme o Illyrcích, o tom velkém národu, který se rozkládal na březích Řecka a Dunaje? Jaké to bylo plémě, jakou řečí mluvil lid? A což víme o zemi jejich právě za oné doby? Domnívám se, že ani rakouské provincie Dalmacie nejsou dosti prozkoumány. Zdá se mi, že římská historie má objímati historii celého člověčenstva, s kterýmž Římané byli v jakýchkoli stycích (p. 350.—351.)."

Tato historie římská, o níž dr. Arnold mluví, a kterouž též napsal, byla později doplněna a vydána ve 3 svazcích r. 1838., 1840. a 1843.; poslední svazek byl vydán po smrti spisovatelově přítelem jeho arcijáhnem Harem.

Několik resultátů o svých výzkumech o krajích, nyní Slovany jižními obydlených, podává spisovatel v kapitole XXII. (sv. 1.), kdež poznamenává, než mluví o starých Illyrčanech a jiných obyvatelích zemí severozápadně od Řecka rozložených: „Východní pobřeží adriatického moře jest jednou částí těch nešťastně položených krajů, které ač jsouce uprostřed civilisace, jsou a zůstaly přece barbarskými. Nepřístupny a vskutku nemožny cizinci, právě hrubými zvyky svého obyvatelstva, jsou dalmatinské provincie Rakouska tak jako Černá Hora a Albansko, neb země tyto nejsou ani přístupny křesťanství a jsou až posud prosty slavných jmen a šlechetných associací, právě tak jako byly ve 4. století před Kristem."

Dr. Arnold mluví o „Illyrcích" též v kap. XLII. (n. 3.) při zprávě o válce proti Římanům r. 229. př. Kr. Zmíniv se o Illyrcích, o obyvatelích Paeonie či Pannonie, o Triballech a Thracích podotýká, že v pravdě všickni tito národové byli spojeni jeden s druhým; a jejich jazyk, kterýž dle všeho asi patřil k slovanskému nářečí velké indogermanské rodiny, nebyl asi úplně cizím ani Hellenům, kteří žili na jižních březích, nebo snad ani různým dialektům italským, odkudž nebyli přílišně vzdáleni svým západním pobřežím.

První z těchto dvou citátů ukazuje, jak málo, pakli vůbec něco bylo známo o slovanských národnostech v Anglicku, ano i mužům tak vysoce vzdělaným, jako byl dr. Arnold sám, když psal svoji historii. Jest zajímavo, že nevyjmul ani staré sídlo slovanské učenosti i literatury, Dubrovník, z pojmenování onoho barbarismu, kterýmž charakterisoval ostatní provincie. Možná že i on, tak jako ostatní Angličané, nikdy neslyšel o pracích nebo o jmenech slavných občanů dalmatské republiky.

Slovanské pobřeží adriatického moře bylo skutečně úplně neznámo anglickým cestovatelům do té doby, než je seznal Mr. Paton,[2]) Sir J. G. Wilkinson [3]) a Mr. Denton, avšak podivnou se nám jeví známosť dra. Arnolda o Černé Hoře, o té dávné pevné hradbě srbské národnosti a o pravoslaví, kteréž zadrželo moc otomanskou po staletí, ač nebylo „dosud spojeno s křesťanstvím", tak jakoby lid, který on řadí do téže kategorie s Albanci, byl pak jako větší část Albanců samých — Mahomedány!

V té době pročetlo snad pouze několik málo lidí v Anglicku ukázky z jihoslovanské literatury, které v překladech podával Sir John Bowring (nebo, abychom pravdu děli, [4]) plagiaty překladů ze srbské literatury), avšak nevědomosť dra. Arnolda, co se týče Slovanstva o jejich skutečné a pravé historii, nebyla tehdáž neobyčejnou, hlavně co se otázky shora zmíněné týče.

[2]) Viz „Slovanský sborník" 1884. p. 319.
[3]) Viz „Slovanský sborník" 1884 p. 320.
[4]) Viz „Slovanský sborník" 1884. p. 319.

V r. 1840. cestoval Stanley v Řecku a v Italii. Cestou navštívil také Čechy; nástupce jeho v hodnosti děkana westminsterského, dr. Bradley ve svých „Recollections of Arthur P. Stanley“, (r. 1883. vydaných u Murraye v Londýně) na str. 142. poznamenává, že Stanley vše pilně pozoroval, jak přírodu tak i dějiny, a podotýká, že ostrovtip „jeho oka pro poznání podrobností a shod pod zevnějškem pravých rozdílů, které dávají taký charakter všem jeho pracím v historii i theologii, jest zřetelným a zjevným i při této návštěvě historických oněch míst.“

Životopisec děkana Stanleyho pokračuje pak: „Když shledal podobu dosud neznámé mu Moskvy s domovem jeho v Norwichi, když mohl seznati sedm vrchů Říma v témže městě, jak těšil se z toho! Neuspokojila ho poznámka o Edinburku, že se podobá Athenám; nalézal spíše, že podoba nového i starého města (skotské kapitoly) trochu upomíná na Prahu (p. 53.).“

V r. 1851. byl Stanley jmenován kanovníkem v Canterbury; v tomto úřadě působil až do r. 1858. V letech 1852.—53. cestoval v Egyptě, Arabii a Syrii, a v r. 1856. vydal dílo „Sinai and Palestina in connection with their history“ („Sinai a Palestina ve spojení historickém“).

R. 1855. vydal knihu pod titulem „Historical Memorials of Canterbury“ („Historické upomínky na Canterbury“); jest to sbírka essayí o starožitnostech církevní metropole anglické. V tomto díle odvolává se návštěvy vyslance k ostatkům sv. Tomáše à Becket v katedrále canterburyské, kteréhož r. 1465. král Jiří z Poděbrad poslal ku králi Edvardu IV. do Anglicka i k ostatním evropským panovníkům, aby je přiměl ku pomoci proti papežské moci. V předcházejícím roku 1464. vyslanectví, sestávající z Kostky a Antonína Mariniho z Greenoble-u, bylo posláno Poděbradem Ludviku XI. za podobným účelem. Opravdu, i dle Legera („Historie de l'Autriche-Hongrie“ p. 206.), tento velký český panovník doufal nalézti jakýsi způsob internacionálního tribunálu mezi panovníky. Zpráva o této diplomatické missii byla sepsána vyslancem Jaroslavem a nalezena a otištěna v letech 1827. dějepiscem Palackým, kteréžto vydání přeložil Rev. A. H. Wratislaw; vydal jej pak r. 1871. tak jak již uvedeno ve „Slov. sborníku“ 1884. na str. 142.). Tato „Diary of an Embassy“ jest též poznamenána a posouzena v W. R. Morfillově „Slavonic Literature“ (p. 229.—230.), o kterémžto díle Prof. Č. Ibl podal zprávu ve Sborníku, v prosinci 1884. (pag. 671.—672.). Avšak onen vyslanec český, který navštívil Canterbury, a ostatky v Becketu (kteréž se ve středověku těšily návštěvě poutníků nejen z kontinentu, ale též z celého Anglicka, tak jak o tom Chaucer v jeho proslavených „Canterbury Tales“ vypravuje [5]), byl švakrem krále Jiříka, byl to sám Lev z Rožmitálu, jehož dva soudruzi, sekretář Šašek a Gabriel Tetzel, napsali zprávy o svých cestách v letech 1465.—1467. po Německu, Anglii, Francii, Španělsku, Italii a jiných zemích.

Žádný originál cest Šaškových nebyl zachován, a jen později dověděli se o díle onom učenci z latinských překladů, které zpracoval Stanislav Pawlowský, kanovník olomoucký a vratislavský, vydav je též v Olomouci r. 1577. Pěkný oktávový exemplář díla tohoto, které jednou patřilo jesuitské koleji v Praze, jak vysvitá z nadpisu na titulu, nalézá se nyní v knihovně britského musea v Londýně, kdež jsem i já jej nalezl a jej prozkoumal. Nese známku „790. b. 19.“, což podotýkám pro toho, kdo by snad jednou příležitostně do něho nahlédnouti si přál.

Originál rukopisu Tetzelova, v řeči německé byl nalezen roku 1837. v Norimberku, nyní jest chován v Mnichově; o těchto cestách pojednáno bylo v tamějším jednom literarním časopise , tak jako již dříve v Paříži v „Nouvelles Annales des Sciences Géographiques“ v r. 1842. O dvě léta později bylo dílo Tetzelovo otištěno v jednom svazku zároveň s dílem Šaškovým a vydáno nákladem „Literarisches Vereinu“ ve Stuttgartu.

[5]) „And specially, from every shirés end
of Engleland, to Canterbury they wend,
The holy blissful Martyr for to seek
That them hath holpen, when that they were siek.“
Prolog „Canterbury Tales“.

S těmito podivnými zprávami o cestopisech těchto seznámil obecenstvo r. 1847. Isidor Hye, professor na universitě ghentské ve spisu „Notices sur les voyages faits en Belgique par des étrangers“, vydaném v Ghentu. V anglické literatuře objevil se článek o těchto cestách poprvé ve „Quarterly Review“, v dubnu r. 1852. (Nro. VI. p. 413.—444.). Tento článek věnován jest kanovníkem Stanleyem „Mr. Fordovi“ (spisovateli o Španělsku) z vděčnosti, kterou mu jest spisovatel zavázán, že mu laskavě daroval spis, ze kterého mohl čerpati zprávy o spisech Šaškových a Tetzelových — pro dílo „Historical Memorials of Canterbury“.

Ještě o jedné věci, která se týče Čech, mluví kanovník Stanley, a ta jest: otázka původu odznaku pštrosích per, který nosil princ walský, a původ motta „Ich dien“, o kterýchž se praví, že vzaly původ od slepého krále Jana českého, který byl zavražděn v bitvě r. 1346., a které vešly v užívání Edwarda, prince Černého, jehož náhrobek v katedrále canterburyské jest v téže knize popsán. Autor pochybuje o pravdě této tradice a odvolává se k autoritám v tomto odboru, poznamenávaje na str. 121., že král Jan slepý za znak měl supa (vulture).

Od r. 1856. do 1864. kanovník Stanley byl „Regius Professor“ církevních dějin na universitě oxfordské a od r. 1858. do 1864. kanovníkem křesťanské církve. Hodnosť doktora obdržel r. 1858. V r. 1857. navštívil Petrohrad a Moskvu, a resultát studií církevního života ruského podal veřejnosti ve svém dobře známém díle: „Lectures on the History of the Eastern Church, with an introduction on the study of Eclesiastical History“ (Murray, 1861, Londýn a pak J. Parker, Oxford).

Můžeme zde též podotknouti, že kněz východní církve, Řek Theodor Tarsus, byl prvním, který systematicky zorganisoval a upevnil anglickou církev, která byla založena v Canterbury římským mnichem Augustinem okolo r. 597. po Kr., čímž též hierarchie originelní církve britské byla odstraněna.

Theodor byl sedmým arcibiskupem canterburyským a zastával úřad svůj od r. 668. až do r. 690. Činí se o něm zmínka v Stanleyových „Lectures“ na str. 59. jak následuje:

„Pakliže stává nějaké církve, která by mohla čerpati poučení ze studií východní církve křesťanské, jest to pouze naše vlastní. Nekladu důraz na možné spojení staré britské církve s východními missionáři před příchodem Augustina, ani na možný vliv východu na anglosaskou církev v té době, kdy Theodor Tarsus seděl na trůnu v Canterbury. Tato souvislost jeví se býti příliš nepatrnou, než aby se z ní mohlo něco odvozovat. Ale stává podoby mezi naší a onou východní církví, která, ač se různí, může býti prospěšnou vědomostem o dějinách zvláště případných ke studiu naší vlastní církve.“

V dalším rozhovoru téže knihy, co se týče geografického položení východní církve, rozeznává dr. Stanley tři hlavní skupiny: 1. Národní čili kacířská církev vzdáleného východu v Zadní Asii a Africe. 2. Řeckou církev. 3 Severní odvětví zasahující Rusy a ostatní Slovany.

Dotknouti musím se kapitoly, kde mluví o největším českém vlastenci, o Janu Husovi. Autor jedná dříve o prvních missiích Ulfilase, načež dí: „Ne v německých, leč v slovanských odvětvích sklízela východní církev největší žeň. Obrácení na víru slovanských odvětví na hranicích byzantské církve nesmíme zde arciť přehlédnouti. Jedno jméno, při nejmenším evropského znění, jest připoutáno k církevní historii této čtvrti. Jan Hus jest geniálním synem slovanské rodiny, a jest to snad více než pouhá domněnka, která označuje podobu jeho zásad o reformaci s podobou oněch východních jeho bratrů, a která porovnává jeho duševní rodokmen, z jedné strany k našemu anglickému Wycliffu, z druhé pak, z dřívějších dob, Cyrillu a Methodu, apoštolům bulharským a moravským. Avšak středisko a život slovanské větve byl vždycky v divoké Scythii, která buď zvala neb posýlala podmanitele ze svých vzdálených sídel civilisace do Řecka nebo Malé Asie.

V r. 1862. podstoupil dr. Stanley opětně cestu na východ, tentokráte ve společnosti prince waleského, s kterýmž cestoval Egyptem, Palestinou, Syrií atd., a k němuž byl přidělen za kaplana. Následujícího roku vydal z nařízení královnina dílo, které obsahovalo kázání, jež držel před princem waleským po dobu jeho cest, s poznámkami o různých místech, která navštívili. Na podzim

r. 1863. byl jmenován děkanem westminsterským (po známém filologu dru. R. C. Trenchovi). Krátce po jmenování zasnoubil se s Lady Augustou Bruceovou, která, jsouc zaměstnána při dvoře královnině, byla v dosti intimních svazcích s královnou samou. Tímtéž dr. Stanley se sblížil s královským dvorem; jeho žena byla stálou pilnou spolupracovnicí na jeho dílech, a domov jejich na děkanství westminsterském stal se střediskem intelligentní a vzdělané společnosti. (Dokončení.)

# Les.

Báseň **A. V. Kolcova**, věnovaná památce Puškina.

Přeložil **Rudolf Pokorný**.

Kustý lese, proč
zadumal jsi se?
Mlhou tesknoty
všecek pokryl's se?

Bovou — silákem
začarovaným
s hlavou nekrytou
stojíš před bitvou.

Stojíš, chýlíš se,
nebiješ se však
s bouří lítící,
kolem kvapící.

Hustolistou ti
přilbu zelenou
bujný vichr strh',
ve prach roznesl.

Plášť ti k nohám spad'
a rozsypal se...
Stojíš, chýlíš se,
nebiješ se však!

Kam se poděla
řeč tvá neskrovná,
síla nerovná,
chrabrosť čarovná?

Zní-li ještě kdy
v němou tvoji noc
píseň hebounká,
kyprá, slavičí?...

Máš-li ještě kdy
rozkošné ty dny
přítel, nepřítel
když v tvůj chládek spěl?...

Dosud vedou-li
pozdě z večera
hrůza s bouří zlou
v tobě hovory?...

Vytrhne-li bouř
ještě černý mrak,
obejme-li tě
zimou, vichřicí?

A ty mluvíš k ní
hlasem hukotným:
„Vrať se! Nazpátky!
Trhej okolo!“

Zatočí se bouř,
rozehraje se,
až se celý chvíš,
kolísaje se.

Otřeseš se však,
rozhučíš se pak:
jenom zahvizdneš,
hukot kolem, šum...

Rozpláče se bouř
věďmou, léším s ráz,
a své mrákavy
nese za moře.

Kde teď v jeseni
moc tvé zeleni?
Všecek zčernal jsi,
mlhou pokryl se;

Zamlk', zdivočel's —
jenom v nečasy
stýskáš, žaluješ
na nepohody...

Tak to, lese, tak,
Bovo — hrdino!
Všecek život svůj
zmarnil's zápasy.

Nepřemohli tě
žádní siláci,
zahubil tě však
černý podzimek.

Ve snu na tě snad
na bezbranného
nepřátelská moc
přihrnula se:

S plecí rekovné
hlavu srazila —
ne však veškerou
silou: stebélkem...

# Varšava a její společnosť.

(Pokračování.)

## IV.

Za Varšavou. — Královské a magnácké residence. — Palác v Łazienkách. — Willanów. — Jablonná.

Nejokázalejší památnosti Varšavské, pokud pohlížíme na ně jako na jednotlivosti, jsou vlastně za městem. Kdož by prohlídku Varšavy omezil na pouhé objížďky ve vnitřním okruhu, učinil by názor svůj o Varšavě neúplný, chatrný, ano i chudý. Máme totiž za to, že k Varšavě náleží netoliko královský „palacik" v Łazienkách, ale i vzdálenější residence Potockých, Willanów, jakož i jiná sousední letní sídla královská neb magnacká. Okázalosti tyto byly druhdy ve spojení mnohem bezprostřednějším s Varšavou než dnes, neboť spojoval je život, který k nim vedl vlastní své žilky nepřetržitě naplněné tokem rozprouděné krve. Právě na dvou jmenovaných místech postřehnouti lze podnes neposkvrněný ještě obraz dávného i novějšího representačního živlu v Polsce, který buď jak buď šlehal uprostřed civilisačních snah paprsky velmi jasnými a vydatnými.

Královský „palacik" v Łazienkách a Willanów jsou toho způsobu památnosti, že zajisté nejeden jich navštěvovatel mimovolně táže se v duchu, proč se o nich tak nepoměrně málo ví, mluví a píše. Tolik zdá se mi býti jisto, že celé legie slovanských touristův obdivují se v Drážďanech a ve Vídni různého druhu „Schlossům", jichžto význam co do krásy esthetické, umělecké, i ceny historické rozhodně pokulhává za jmenovanými perlami varšavskými.

Nepřeháním nikterak; v mínění tom utvrdil mne ostatně člověk vystřízlivělý na rozsáhlých cestách evropských i zaoceánských.

Zabočivše z neobyčejně oživeného Nového světa do Ujazdovských stromořadí, ocitujeme se rázem ve čtvrti úhledných, vkusných vill, jichžto přívětivým zdivem proniká na vše strany květy spestřená zeleň. Širokými, úpravnými a stinnými alejemi valí se za krásné pohody a zejména v čase dostihů na Mokotovském poli (teprve posledně přeloženy dostihy jinam) proud elegantních povozů, předstihující ovšem v pestrém závodu zástupy pěších.

Majíce svůj cíl u prahu „palaciku", nezdržujeme se ani ve znamenité botanické zahradě s astronomickým observatoriem, jejíž prohlídku neméně vhodně vykonati lze též na cestě zpáteční. A zajedeme-li tak hloub do nádherného parku v Łazienkách, vystoupí před náš zrak jako v báji nevelký, sněhobílý „palacik".

Oko pozírá s pravdivou rozkoší na nejkrásnější letní residenci krále Stanislava Augusta! Poláci nazývají tuto residenci ladným cackem, což samo nasvědčuje tomu, že pohledu nevyskytne se ohromná budova, obehnaná baštami a opevněná valy, branami i věžemi. Naopak, tento palacik podobný je hezké hračce

vyňaté právě ze škatulky, v nížto chráněna byla před každým úrazem. Bělá se jako by byl z dragantu, a celý jeho obvod činí dojem vtělené elegance. Čím menší se palacik zdá, tím čarovněji působí ve vroubení čisté hladiny vodní, vonných záhonů květin, kyprých trávníkův a skupin šumných stromů. Neobyčejný soulad vlídně vítá příchozího. Mimo vůli schyluje se člověk k myšlénce, že tu nesídlil vladař silný, železný, vojenský. Takové palaciky jsou po chuti lidem venkoncem povahy jiné. Zrodila to mysl sklonná spíše k živobytí veselého dvořenínstva, kde vějíř, vlečka a milostný šepot nepřestávaly býti pružinami dvorní podstaty. Ale byl také smysl pro krásu, pro knihu, pro obraz, pro hudbu, pro vše, co zpříjemňuje život lidí jemnějšího vkusu. Tím jasně mluví netoliko zevnějšek palaciku a jeho roztomilé okolí, ale hlavně také úprava vnitřní.

Královský palacik v Łazienkách vystavěl dle vlastních svých plánův a za pomoci architektů Marliniho, Fantanniho a Kamsetzera r. 1788. král Stanislav August. Jest to čtvercová budova v klassickém slohu se dvěma křídly, o přízemku a patru, v délce 128 stop.

Do palaciku vchází se předsíňkou vyzdobenou koryntskými sloupy ve výšce celé budovy, načež vstupuje se malou síňkou do vestibulu, okrášleného poprsími z bílého mramoru polských králů: Kazimíra Velk., Sigmunta I, Štěpána Batoryho a Jana III. Malby na stěnách představují: spravedlnosť, milosrdenství, moudrosť a sílu, vesměs od Bacciarelliho. Odtud vedou trojí dvéře do jídelny, do sálu Šalomounova a do lázní. Téměř veškery stěny pokryty jsou původními obrazy hlavně vlaských a nizozemských mistrů (Rembrandt, Van Dyck, Palamedesi, Rubens, Berghem, Vouwermann a j.). Sál Šalomounův, nejnádhernější ze všech, zaujímá prostředek budovy a má jméno své podle maleb na stěnách, představujících život moudrého panovníka. Kromě cenných maleb nalézáme téměř na každém kroku řezby, sochy a drobnější památky umělecké. Se sálem Šalomounovým hraničí zelený kabinet, jehožto stěny posvěceny jsou podobiznám nejslavnějších krásek z času krále Stanislava Augusta. Tato neveliká, ale zajímavá galerie seznamuje nás s pověstnými dámami, jako s kněžnou Sapiehovou, z domu Lubomirských, s hraběnkou Severynou Potockou, s kněžnou Lubomirskou z Czartoryských, s hraběnkou Tomatisovou, s paní de Geofrinovou a j. v. Kromě těchto obrazů nalézají se tamtéž ještě jiná díla umělecká, z nichžto povšimnutí zasluhuje též porcelánová deska stolní, práce to nevšední krásy. Řada pokojů vesměs vkusně upravených a bohatě vyzdobených končí sálem tanečním, jehož okna vedou s jedné strany k zrcadlové hladině vodní, s druhé k terasse. Z komnatky, ve kteréž druhdy byla koupel, a jejížto stěny vysázeny jsou saským porculánem, vstupuje se na patro, kdež v malých pokojíkách a kabinetech druhdy umístěny byly nepochybně královské ložnice. Leč i tu jeden kabinet věnován jest umění, obsahujíc řadu znamenitých děl malířských (Querfurta, Grefiera, Lûcka, Marna, Adry-

ana, Van der Werffa, Rafaela (?), Casanova a j. v.). Pravoslavná kaple (katolická kaple odstraněna) a nádherné parkety pocházejí ovšem v doby novější.

S obou stran paláce jsou terrasy oblity vodou. Zejména terrasa hlavního přístupu k paláci zamlouvá se oku rozkošným vzhledem. V čisté hladině vodní odrážejí se jako v zrcadle bělostkvoucí stěny palaciku, a v pozadí malebně břehy vroubí zelené skupiny starých stromů. Rozhled zpestřen jest malým ostrůvkem, uměle zde naneseným. Na něm, uprostřed uměle padělaných trosek, majících představovati zříceniny Palmiry, zříditi dal král jeviště pro představení divadelní. Na protilehlém břehu jest amfiteatr pro obecenstvo (pojme 1200—1500 lidí), tak že mezi jevištěm a hledištěm plyne tiše jako sen vodní hladina. V době letní a u příležitosti vhodné hraje se v tomto divadle dosud.

Vše to obklopeno jest nádherným parkem, na jehož rozličných stranách rozptýleny jsou domky a budovy, jež za času Stanislava Augusta obývaly buď jeho příbuzní neb osoby dvorní.

K tomu dodati sluší, že palác ten zakoupil roku 1817. car Alexandr I. za 1,080.000 polských zlatých, čímž se stal dědičným majetkem dvoru v Petrohradě. Zajisté potěšitelným úkazem jest, že dvůr o zachování této vzácné památky pečuje a nerozptyluje jeho skvosty, historicky téměř srostlé s celou budovou. Teprve v nejnovějším čase sdělují časopisy, že z vyššího nařízení přeneseny některé věci z Łazienkovského paláce do Petrohradu...

Také přístup do palaciku obmezen v posledním čase valně, a prohlédnutí jeho historických i uměleckých památek je spojeno s obtížným vyjednáváním ve varšavském zámku, kdež plukovník G. udílí neb neudílí povolení.

Za to popřán jest všemu obecenstvu přístup do rozsáhlého, velmi dobře udržovaného parku, kterýž jest nejoblíbenějším místem letních vycházek v nejbližším sousedství Varšavy. Množství stinných cest, můstky a přechody poskytují promenády rovněž tak příjemné jak rozlehlé. Sem hluk Varšavy již nezaléhá a na některé odlehlejší stezce pod haluzemi košatého stromu spočinouti lze znamenitě. Vzduch proudí svěží a nad hlavou píseň míru popěvuje ptactvo. Avšak přímo čarovně vyhlíží palacik a jeho okolí v tiché, jasné noci letní.

Tu není také divu, jestliže mysl dumavá nemůže se vymaniti z reflexí, kteréž jako sítě vrhá v těchto místech každý stín. Není to vidmo posledního krále polského, ni tragický akt rozbití druhdy mocné říše. Ze zadní terrasy zámecké postřehnouti lze jízdní sochu krále Sobieského, osvoboditele Vídně. A přejdete-li cesty parku, vysvitnou vám za nedlouho nažloutlé stěny pověstného Belvederu. Tam vzňaly se první jiskry mohutného plamenu listopadového povstání. [7])

Královský palác v Łazienkách není osamotnělý na půdě varšavského okruží. V líbezném Willanově má soupeře, který sice

[7]) Viz Slovanský sborník 1886 str. 101. atd.

krásu jeho nezastiňuje, tak jako hvězda hvězdě nezaclání, ale zbavuje jej sobeckého jedinství i prvenství. Zdá se mi, jakoby Łazienky a Vilanov byly dvojčata, podobná sobě v podrobnostech neobyčejně. Návštěvy této velkolepé residence magnacké zameškati neměl by nikdo. I Vilanov byl druhdy útulkem královským, teprve později stal se sídlem rodiny, kteráž ostatně velmi blízka byla královskému trůnu a rozhodovala nezřídka vážným hlasem ve věcech říšských.

Vilanov vzdálen jest od Varšavy asi dvě hodiny, v témže směru jako Łazienky. Vislou svlažená rovina, obklopující Vilanov živě připomíná české krajinky Polabské. Silnice dobře ražená a vystíněná starým stromovím vede k samým prahům slavné residence, která hned prvnímu pohledu rozvinuje velkopanskou bohatosť a eleganci.

Přívětivé a mile spořádané vzezření celého paláce láká překročiti rychle pohostinné jeho prahy; leč dříve než tak učiníme, budiž nám dovoleno věnovati alespoň několik slov dějinné minulosti těchto míst.

Vilanov nazýval se druhdy slovanštěji Milanovem, a původ jeho sahá do časů velmi dávných. Bylť majetkem starých knížat Mazowieckých, kteří darovali pěknou tu usedlosť r. 1377. za rytířské služby statečnému panu Stanislavu ze Strzelczykova. V držení této rodiny byl Milanov až do času slavného Turkobijce Sobieského. Král Jan III. oblibiv si totiž zátiší toto, zakoupil Milanov roku 1677. s ustanovil odpočívati zde po válečných i politických námahách. I jal se ihned budovati palác důstojný jeho královské hodnosti. Povolal z Italie stavitele, sochaře i malíře, kteří novou residenci dle královských rozkazů budovali a ozdobovali. K těžké práci povoláni byli turečtí zajatci, pocházející zejména ze slavné vojny Chotimské.

Tak vzniknul roku 1680. na pusté druhdy písčině okázalý, nádherný palác. Ctihodný hospodář, jsa milovník umění, toužil do posledního dechu svého nové toto sídlo letní obohacovati památnostmi a uměleckými drahocennostmi. Zejména v Římě kázal kupovati, co jen na prodej bylo z oboru umění, a tak hromadily se poznenáhla v jeho zátiší vzácné výrobky z mramoru, úbělu, křišťálu, kosti atd. Na stěnách množily se obrazy předních mistrův a ozdob přibývalo den ke dni. Tu král ovšem oprávněn byl vyzdobyti palác svůj případným nápisem, jenž podnes vítá přichozího: „Quod vetus urbs coluit, nunc nova villa tenet.“ Odtud také pochází změna Milanova ve Villa nova, z čehož později povstalo polské Wilanów.

Sobieski pečoval o zvelebení Vilanova po celý svůj život, rozšiřoval jej, obohacoval, zde žil, zde také zemřel roku 1696. Postava králova vystupuje jako vidmo všady v popředí. Po smrti krále Sobieského stal se Vilanov majetkem třetího jeho syna, kralevice Konstantina, od něhož jej roku 1724. koupila Helena z Lubomirských, vdova po Adamu Sieniawském, velkém hetmanu korunním a kastelánu královském. Po té přešel Vilanov dědi-

ctvím na dceru její Žofii, manželku Augusta Czartoryského, vojvody ruského, později na Isabelu, choť knížete Stanislava Lubomirského, velikého maršálka korunního, a posléze dostal se rovněž dědictvím do rukou rodiny Potockých, jichžto majetkem Vilanov dosud jest. Vilanov stal se tedy údělem a poněkud i ohniskem nejpřednějších rodin polských Dědičný jejich skvost přecházel z pokolení na pokolení v řídké zachovalosti, i lze jen s potěšením vysloviti podivení, že tolikeré pohromy, stihnuvší v témže čase téměř celou Polsku — Vilanova se téměř ani nedotkly. Tak zachovalých památek je v Polsce nesmírně pořídku, ano lze říci, že v tom způsobě je Vilanov památkou jedinou. Bděla nad ní zajisté veliká pieta rodinná . . . trochu také štěstí a šťastná náhoda. Kdežto mnohé jiné residence polské proměnily se v prach, popel, příšerné zříceniny neb ještě příšernější protivy měnivosti, stkví se Vilanov jak stkvěl se druhdy, a nad zachováním jeho i všech památek bdí i dnes oko spanilomyslné dámy, pravé vlastenky polské — paní Potocké.

Rozumí se samo sebou, že Vilanov nezachoval do dneška prvotní své vzezření. Zejména zevně podniknuty od nástupců krále Sobieského rozličné změny, čím setřen se stěn starožitný ráz. Leč přiznati sluší, že všeho druhu obnovy děly se bez barbarského násilí copové doby, takže i nynější úprava v dokonalém jest souladu s nádherným, zachovalým vnitřkem.

Vilanov lze nazvati národním a uměleckým museem. Vše vybočuje z mezí soukromého významu, a kdo by chtěl důkladně popsati veškery pamětihodnosti této okázalé residence, napsati a vydati by musil nákladné dílo, jak to ostatně učinili již před lety Poláci.[8]) My ovšem přestati můžeme jenom na velice běžné procházce, zastavujíce se toliko u věcí zvláště důležitých.

Vstupujíce přízemkem do hlavní části paláce, překročujeme především prahy oněch komnat, jež obýval král Sobieski. Množství tam jest věcí, připomínajících bezprostředně osobu královu. Četné podobizny královské rodiny obklíčeny jsou podobiznami předních osob v zemi. Jako němí svědci lepší zajisté minulosti vzhlížejí k nám ze širokých rámů netoliko král a četná jeho rodina s potomstvem, ale i mnozí přední Lubomirští, Potočtí, Radziwillové, Sapiehové a j. Tu dumavě pozírá slavný kancléř Jan Zamojski, tam korunní hetman Jan Branický, jinde grabovský starosta Jiří Potocki, bystrý kontušovec Antonín ze Szczucina, pak zase veliký hetman korunní Stanislav Koniecpolski a celá řada jiných. Zrak rád smekne se též k podobiznám slavných paní, ku př. k duchaplné kněžně maršálkové Lubomirské neb k mramorovému poprsí Marie Kazimíry. Vůbec skytá Vilanov vděčnou příležitosť ke studiu historických fysiognomií.

[8]) Willanów. Album zbiorów widoków i pamiątek oraz kopje z obrazów Galeryi Willanowskiéj. Skreślone przez dra. H. Skimbrowicze i W. Gersona. Warszawa 1877.

Ve skříních a na stolech stkví se na sta drobných i větších předmětův uměleckých: majoliky, starožitné porculány, stolní náčiní stříbrné i zlaté, kameje, vlaské fajánse, ozdoby smaltové, řezby ze slonové kosti a dřeva ebenového, ozdoby mramorové, šperky, vasy — slovem vše, co vpadá do drobnějšího přepychu výbav rodin královských a magnackých. Okázalou tuto sbírku starožitných rodinných klenotův a uměleckých památek nenahromadila zde jen mecenášská krasochuť, zajisté také křtiny, slavné sňatky a jiné velké svátky rodinné rozmnožovaly příhodně tyto poklady. Však přispíval k nim vedle hlav korunovaných a pánů velkomožných také sám hrdý Vatikán. Tu právě v jednom z pokojíků Sobieského umístěn jest znamenitě vykládaný stolek — dar papeže Innocenta XI. vítězi Vídeňskému.

Komnaty samy zachovány jsou ve starší podobě. Nádherná úprava stěn jakož i stropů svědčí o vybroušeném vkusu uměleckém. Poněkud charakteristikou Vilanovských komnat jsou hodiny, jichž po dvou rozestaveno téměř při každých dveřích.

Dojem palácové bohatosti dovršen jest galerií obrazů, vykazující díla nemalé ceny. Ze školy vlaské zastoupeni jsou zde starší mistři: Leonardo da Vinci, Tician, Correggio, Paulo Veronese, Tintoretto, Guercino, Andrea del Sarto, Domenichino, Corracci, Guido Reni, Albano, Salvator Rosa a j.; ze školy flamské a nizozemské: Rubens, Rembrandt, Van Dyck, Wouwerman, Breughel de Velours, Ostade, Jordans, Van Ouden, Van Weld, Potter, Bol a j.; ze školy španělské: Velasques Don Diego a Spagnoletta; ze školy francouzské: Poussin, Lorrain, Lesueur, Champagne F., Vernet a j.; ze školy německé toliko Dürer a Kranach Kromě toho je zde ještě množství obrazů v různých salonech.

Jména výše vytknutá zajisté i bez kommentáře dávají svědectví o umělecké ceně Vilanovské galerie.

Bohatému přízemku vyrovnává se alespoň do jisté míry také patro, v němž poutá pozornosť zejména řada čínských kabinetů. Pravé to museum ethnograficko-umělecké, plné vzácných předmětů. Tamtéž je znamenitá sbírka numismatická, jedna z nejbohatších v Polsce. Obsahujeť vedle starších sbírek rodinných velkou kollekci, kterou za 40.000 rublů zakoupil hrabě František Potocki.

Rovněž na patře umístěna jest palácová knihovna, obsahující vedle polských „bílých vran“ literarních a jiných bibliografických vzácností též znamenité sbírky rukopisné, z nichžto připomínáme jen korrespondenci krále Sobieského a jeho ženy, litevské metriky, sněmovní památníky, akta a j. v.

Z palácových oken otevírá se vyhlídka do rozsáhlého parku. O něm podnes šumějí stromy, které vlastní rukou zasadil král Sobieski, a snad i to lze připomenouti, že tu nedaleko u kříže scházely se r. 1863. tlupy povstalecké. Park sám slyne v Polsce svou rozsáhlostí i bohatostí vzácných květin. Skytá množství příjemných procházek a stinných útulků.

Běžnými těmito črtami nikterak jsem nevyčerpal bohatosť, jakou rozkošný Vilanov oplývá. Zbývalo by chvále jeho věnovati ještě nejedno slovo — ale nedostatek místa nutká nás uspíšiti závěrek.

Pomlčím proto již o úhledném kostelíku, o Gucině, Morysině a Natolině, ale hříchem by bylo, kdybych alespoň několika slovy nevzpomněl vděčně nynější vladařky Vilanova, spanilomyslné hraběnky Alexandry Potocké. Jest to dáma velikého světa, magnátka v pravém smyslu toho slova. Zmínil jsem se prve, že přístup do palaciku v Łazienkách v posledním čase valně znesnadněn. V té příčině jest Vilanov, díky pohostinné vladařce, stále dokořán otevřen. Stařičká hraběnka, sídlící v létě ve Vilanově, ráda vidí návštěvy a těší se z nich srdečně. Služebnictvo vždy jest pohotově a skytá průvod přiměřený. Nemohu vůbec jinak, než velkou vlasteneckou zásluhou nazvati, že hraběnka Potocká věnuje dědičné residenci své tolik péče, neváhajíc při tom udíleti ji také nejširší veřejnosti. Přesvědčiti se o tom možná na každém kroku, netoliko ve Vilanově, ale i ve společnosti, která pohlíží ku stařičké hraběnce s úctou nelíčenou a oddaností upřímnou.

Vedle Łazienek a Vilanova jsou ve vůkolí Varšavy ještě jiné „palaciky“ a místa výletní. Ať vzpomenu jen Czerniaków, Krolikarniu, Natoliu, Marymont, Bielany, Saskou Kępu a zejména Jablonnou! Také Jablonná náleží Potockým a doplňuje jaksi obraz Vilanova. Přebývalť tam letní dobou kníže Josef Poniatowski se svou provdanou sestrou hraběnkou Tyszkiewiczovou. Také palác v Jablonné přechovává zajímavé památnosti, ač ovšem v míře nepoměrně skrovnější než nádherný Vilanov. Palác zbudován jest dle vzoru vlaských letohrádkův; odbývaly se v něm za času knížete Josefa Poniatowského soukromé zábavy, ale jinak panoval tu život tichý, téměř selankový.

Tím dotknul jsem se některých velkopanských residencí polských. Neméně však žádoucno jest překročiti také pohostinné prahy prostých dvorů šlechtických, o nichž národní jeden pěvec pověděl, že stěny jich rozšiřují se dle potřeby hostí. Šlechtický dvůr — malý domek, ale přijde-li sto hostí, najdou v něm místa všichni. Jakkoli již velmi málo těch starých, typických dvorků se slaměnými střechami, podsíňkami a sloupením, přece snad i ve vůkolí Varšavy najdete ještě dvorky, které připomenou vám alespoň poněkud staré polské časy. Jen zajeďte kus cesty za Bělany, směrem k Litvě. V jednom z nich našel jsem i Zošku i Vojského i Dovejku. Rozumí se, že milé toto objevení usnadnila živá představa a — dobrá vůle... (Dokončení.)

---

# Návštěva Jasné Poljany.

(Statek hraběte Lva N. Tolstého.)

Napsal G. P. Danilevskij. (1885.) Přeložila Klára Špecingrová.

(Dokončení.)

Blížili jsme se na zpáteční cestě ku dvorci, kdež zase stály různé vlastní rukou hraběte vysázené stromy. Krásné, svěží stromy jabloní a hrušek s okrouhlými a silnými korunami větví stály tu v pravidelných řadách na velké ploše nedaleko dvorce.

U sousedn'ch obilních stohů pracovaly dívky, žnouce srpy bujnou trávu. Hrabě se dal s nimi do řeči, nazývaje každou její vlastním jménem.

„Víte, co to dělají?“ ptá se mne, „žnou kopřivy, kterými ovazujeme v zimě kmeny stromů; jest to nejlepší prostředek proti zajícům a myším, které nemají kopřivy u velké lásce a již z daleka utíkají před jejich zápachem.“

A jsme u domu. Podíval jsem se na hodiny. Trávili jsme na této procházce skoro půl čtvrté hodiny a ušli tak více než šest či sedm verst. Hrabě vypadal po této procházce ještě mladším, a mně zdálo se, že by se dal rád zase znovu na cestu. Ale již bylo šest hodin: žena hraběte, Sofie Andrejevna, vrátila se z Tuly, kam právě dovezla na poštu hrabětem a jí samou prohlednuté korrektury nového vydání spisů jeho — a na nás čekali již s obědem.

„Nejste unaven?“ ptá se hrabě, vesele si mne prohlížeje a bystře kráčeje po schodech do prvního poschodí domu svého, „já potřebuji tento pohyb a tělesnou práci k svému životu tak, jako vzduch. A proto jsou to časy za letní doby na vesnici; tu ořu a sekám trávu; na podzim, v deštivých dnech, jest to horší. Ve vesnicích nemáme chodníků a můstků, a proto, je-li taková nepohoda, přikrajuji kůže a šiju střevíce. I v městě se stálá procházka znechutí; a aby se tam člověk dal do orání a sekání, to nemá kde. A proto jsem zde a piluji a štípám dříví. Nemůže-li se člověk po práci duševní nabažiti práce tělesné, pak ho jen lituji. Kdybych se nemohl denně pořádně projíti, kdybych nemohl pořádně prohnati nohou a rukou, pak nejsem k ničemu, k večeru zvláště; nemohu ani čísti, ani psáti, ani pozorně poslouchati tomu, o čem druzí mluví; hlava jde kolem, v očích mám nějaké hvězdy a noc ztrávím pak úplně beze snu.“

Mešká-li hrabě Tolstoj v Moskvě, v nedávno koupeném domě (v Dolgochamovničeském pereulku), tu obyčejně hned z rána štípe dříví pro všecka kamna v domě, váží vodu vědrem a rozváží ji na sáňkách v kádi po domě a do kuchyně.

„A což ti cizí i domácí povídálkové se svými povídačkami?“ myslím si, naslouchaje prostým a něžným slovům znamenitého spisovatele: „Co si to všecko nevymyslili?“ Literaturou prý se již nezabývá, protože se dal do šití bot a šatů, a chodí a baví se s prostým lidem, anebo kácí stromy na Vorobjevých horách.

---

Hoření patro jasnopoljanského domu jest obýváno rodinou hraběte; zde se též nalézá společná jídelna. Ubírali jsme se po dřevěných schodech, na jejichž prostředním odpočívadle stojí staré anglické hodiny v dřevěném pouzdru zasazené; na pravé straně schodů jest jídelna. U dveří stojí klavír a na pulpitu viděl jsem právě rozloženy noty „Ruslana i Ludmily“. Mezi okny jest staré, vysoké zrcadlo s bronzem krášlenými stolíky. Uprostřed pokoje stojí dlouhý stůl. Stěny jsou ověšeny podobiznami předků hraběte. Z tmavých rámců vyhlížejí na nás jakby živé podoby současníků století sedm- a osmnáctých, muži v uniformách, se stužkami a hvězdami, ženy v nádherných robách, krajkách a v poudru. Jedna podobizna zvláště láká oko pozorovatelovo. Jest to skoro životní podobizna krásné mladé dámy, jeptišky, v přísném rouchu řeholnickém, stojící zádumčivě v modlitebně před ikónou. Na moji otázku odpověděl Lev Nikolajevič, že jest to znamenitá jedna osobnosť, žena jednoho z předků jeho, která vstoupila do kláštera, neb učinila taký slib Bohu. V komnatě hraběnčině, která sousedí právě s jídelnou, spatřil jsem výtečnou podobiznu Lva Nikolajeviče, kterou maloval taktéž J. N. Krámský. Tato podobizna jest obzvláště celé rodině velmi milou.

Vešla žena hraběte; vrátil se též jeho starší syn z lovu, Sergěj, který ukončil právě toho léta kurs na moskevské universitě a před několika dny přijel ze samarského statku otcova; přišli i ostatní členové hraběcí rodiny: velká, starší dcera Taťjana, druhá dcera Marie a mladší synové. Všickni, i malé děti, zasedli k obědu. Hrabě má nyní osm dětí (druhý a třetí z jeho synů byli za mého pobytu v Jasné Poljaně ještě na školách v Moskvě, nejmladší synek umřel v minulém lednu). Něžný, milující muž i otec, hrabě Lev Nikolajevič připomínal mi uprostřed těch švatlajících i dorostlých dětí mimovolně sympathického hrdinu z krásného románu „Rodinné štěstí“.

Skromný v osobních zvycích a potřebách Lev Nikolajevič všeho popřává rodině své a obsypává ji celou svojí něžností. Práci v domě rozdělují mimo hraběnku i starší děti hraběte.

Jedenkráte nazvala naše kritika velikého humoristu-satirika Gogola — ruským Homerem. Můžeme-li někoho z ruských spisovatelů opravdu nazvat Homerem, pak jest to, jak spravedlivě poznamenal A. P. Miljukov, jen hrabě L. N. Tolstoj. V „Iliadě“ najde čtenář úplný obraz válečnictví starého Řecka, v „Odyssei“ jeho domácí, mírný život. Hrabě L. N. Tolstoj v poemě „Vojna a mír“ najednou zobrazil bouřlivou i tichou stránku ruského života. Ale hlavní síla hraběte Tolstého jeví se v zobrazení mírných, rodinných obrázků. V různých kapitolách „Vojny i míru“ i Anny Kareniny, ale zvláště v celém románu „Rodinné štěstí“ jeví se spisovatel pravdivým a mohutným poetou tichého krbu rodinného.

Počátek večera byl věnován všeobecnému hovoru. V tom bylo přiveženo ze stanice pokračování korrektur nového jednoho spisu hraběte. Žena jeho dala se hned do čtení a prohlížení. Já

odešel se Lvem Nikolajevičem do jeho pokoje. Na moji otázku odvětil mi hrabě, že se nyní s velkou láskou zabývá studiemi řeckého a hebrejského jazyka, a že jest tak šťasten, může-li čísti knihy starého i nového zákona v originalu, i knihy novější, pojednávající o křesťanství a j. a j. Začali jsme hovořiti o „pravé víře, fanatismu a pověře“. Jak o tom soudí hrabě Tolstoj, není již pro nás novinkou, neb to vykazují všecky jeho spisy; již v jeho „Mladosti“ a v zpovědi Roli Irtěnjeva. Když jsme došli až na naše časy a když jsme se dotkli nejnovějších událostí, tu se dal hrabě do řeči o poslední východní válce, o křesťanské bance, o berničných, živnostenských, o jiných a jiných otázkách a zase — o literatuře. Hovořili jsme až do půlnoci.

Není možná abych zevrubně vylíčil všecky črty Jasné Poljany, abych podal dopodrobna, a hlavně abych věrně vylíčil všecky stránky originelních a zamilovaných otázek a úsudků hraběte Lva N. Tolstého, jichž jsme se dotkli v našem rozhovoru.

Vzpomínám hlavně jednoho: že jsem naslouchal řeči pravdivého, skromného, dobrého a hluboce dotknutého člověka.

Hrabě se diví zvláště jednomu úkazu v našem společenském životě. Vylíčím myšlénky jeho o tom, ač neručím, že úplně tak, jak on je vyslovoval a vykládal.

Po příkladu starých pohrom šlechticko-manské zeměvlády v některých částech společnosti naší zvláště horlivě se snaží, by donutili lid ku koupi šlechtických aneb jiných majetků a zemí. A zač a proč? Aby již nebylo žádných poměščiků? Ukazuje se, že nikterak to nelze, a že jest to jen nové úsilí učiniti tímto způsobem nové poměščiky — sedláky. A toho není dosti — přitáhli sem mimo ty nevolníky, kteří zde byli, ještě nové, na nic nemyslící sedláky, kteří byli vlastníky země volné, vlastníky své země, a učinili z nich vlastníky samostatné — t. j. učinili je opět poměščiky. Ale kdo zabrání, aby toto všecko během času nebylo oněm poměščikům jednou málo, nedostatečno, a kdo zabrání tomu, aby si pak titíž za svoji hrubou práci selskou, za své namáhání a obtíže nechtěli dobývati svých dávných, bývalých privilegií, a mimo to aby nedostali chuť i na šlechtice? Zapomíná se na příklad Číny, Turecka a větší části starého Východu. Tam jest všecka země erární, státní, a těží z ní pouze ti, kteří mohou zaplatit pokladně státní, co zaplatiti mají, aneb ti, kteří ji mohou vlastní prací rukou svých zpracovati či vyplatiti. Proto výkup pozemků i privátní země, při prostředcích pokladny, měl by spíše nějaký smysl a nesl by vládě aspoň nějakých příjmů. Aby se takto země zpracovávala, na to již poukazují mnozí západníci, a zvláště amerikánští učenci jako George a jiní. To jest předmět daleké ještě budoucnosti, ale nemá se uprostřed těch evropských muk zapomínati, čím se živí řada tisíců na velikém, starém Východě...

Nocléhoval jsem v kabinetu hraběte, na posteli, která stojí za přihrádkami knih. Po nové, ranní rozpravě, po ranní procházce a snídaní ve společnosti jeho rodiny, ujel jsem zase zpět v hraběcí ekypáži do Talu a odtud pak po dráze do Moskvy.

Opustil jsem Jasnou Poljanu, a útěchou mi zůstaly všecky ty dojmy, jichž jsem tam zažil, a ve kterých jsem se dále kochal. Hrabě L. N. Tolstoj po novém tomto sejití zůstal v očích mých i v duši mé tímtéž velikým a mohutným umělcem, jakým ho seznala a jakým ho zná celá Rus. Jest úplně zdráv, bodrý. ovládá všecky své umělecké síly a beze vší pochyby obdaří vlasť svoji ještě nejedním spisem. jakým se honosí býti „Vojna a mír“ i „Anna Karenina“. A řeknu ještě více. Jako byla zátiším a odpočinkem jeho pomlka po „Dětství“, „Mladosti“, „Sebastopolských povídkách“ (když se začal obírati otázkami vychovatelství a jal se vydávati „Jasnopoljanský denník“) a ne pouhou apathií, slabostí a ochabnutím uměleckých sil jeho, ale pouze krátkým oddechem, v němž dozrávaly obrazy jeho duše, obrazy „Vojny i míru“ — tak i nyní, kdy se hrabě L. N. Tolstoj naučil v originalu čísti „Starý i Nový zákon“, „Životy svatých“, kdy posvěcuje své síly lidu, povídkám pro lid, a při tom očividně hotoví se k novým. mocným, uměleckým pracím, a jeho nynější příprava jest pouze novým stupněm k výši velebné, jenom přibližováním se k jiným, ještě vyšším obrazům jeho tvůrčí síly.

V Petrohradě, 2. února 1886.

---

# Záhřeb.

Osvětová studie z cest od **K. Konráda.**

(Dokončení.)

A k jak hrdinským činům pro vlasť rozněcovali se takto Chrvaté, dokázali na výsosť roku 1848., brzy na to následovavšího. Kdožkoliv jen zbraň mohl nositi, hlásil se tehdáž k praporu hrdinského bana Jelačiće za dobrovolníka. Ač každý hraničářský pluk postavil do pole 5 až 7 praporů, přece našlo se ještě do čtyř a pěti tisíců dobrovolníků v každém pluku. Všech vojínů hraničárů proti Vlachům a Maďarům čítalo se tehdáž na 100.000, tak že po skončené válce zůstalo 25.000 vdov a sirotků po nich. A jak chrabře se bili a nepřítele poráželi v Uhrách, u Vídně a jinde! V celé řadě krvavých bitev Jelačićovy voje se proslavily a netoliko sebe ochránily, alebrž i Vídeň a Rakousko zachrániti pomohly. Sám císař uznal a vyznamenal tuto neobyčejnou věrnosť svých statečných Chrvatů tím způsobem, že hned po smrti bana Jelačiće,[51]) jenž byl hlavou a srdcem jejich, vydal k armádě tento rozkaz: „Aby se památka bezpříkladné věrnosti, jižto zvěčnělý ban chrvatský v boji za řád a právo v nejtěžších okolnostech jako pevná opora trůnu osvědčil, na věčné časy zachovala, bude míti první banský pluk hraničářský na vždy jméno hraběte

[51]) Roku 1859.

Jelačiće, zároveň pak přenáším udělenou jemu hodnosť hraběcí na jeho bratry a jejich manželské potomky." [52])

V pravdě velevýznamným symbolem národa chrvatského jest tedy ten rek Boží před palácem akademickým!

A kterak mával národ chrvatský mečem ducha za ten čas? O tom svědčí nynější stav umění a věd, ústavů jejich a literatury, o tom svědčí veliký pokrok jejich ve všech oborech lidské práce duchové. Dlouhá jest ta řada převzácných děl, jež od prvého zákmitu illyrského dodnes vytryskla z věhlasu Pallady Atheny chrvatské. Malou bibliotéku naplňují již jediné důležité publikace jihoslov. akademie od jejího počátku r. 1867. do konce r. 1885. „Radu jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti" 77 knih ceny 111 zlatých; nového vydání starých dubrovnických klassiků „Stari pisci hrvatski" 15 knih ceny 35 zl.; „Monumenta, spectantia historiam Slavorum meridionalium" knih 16 ceny 48 zl.; „Monumenta historico-juridica Slavorum merid." 3 knihy za $10^1/_2$ zl.; „Vetera monumenta Slavorum meridion. historiam illustrantia", jichžto prvý díl vydal sám slavný archivář papežský A. Theiner, 2 díly za 18 zl.; konečně „Starine" 17 knih ceny 26 zl. Kromě těchto sborných děl periodických vydala akademie množství jednotlivých děl a spisů ceny bezmála sto zlatých. Nade všemi stojí jako koruna jejich i akademie „Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika", jejž počala akademie vydávati nejprve redakcí výtečného znalce jazyka D. Daničiće, při V. svazku i M. Valjavce a po jeho ranné smrti péčí B. Budmani. O tomto arcidíle slovesného umění platí po výtce, že jest „aere perennius". Obsahujeť i dějiny jazyka chrvatsko-srbského. Tím a etymologickou zevrubností vyniká nad náš slovník Jungmannův. Do jubilejního roku 1885. vydáno ho bylo 7 svazků ceny 21 zlatých.

Celkem vydala akademie (asi do konce r. 1886.) 168 spisů.[53])

Že pak, jako na nivách akademie, i na roli ostatních družstev slovesných hojné a sladké žně urodily se, o tom svědčí zejména nejstarší literarní družstvo „Matice Hrvatska", jež původně „Matica Ilirska" slulo. Čtyřicet pět let jest tomu, co vyrojila se ta „Matica" ze skromné „Čitaonice Ilirske" v Záhřebě, místo tehdejších 38 členů čítá jich nyní přes šest tisíc a čtyři sta, jimžto za tři zlaté ročně vydává nyní několik cenných spisů, jež mají cenu aspoň sedmeronásobnou. Až do konce roku 1885. vydala „Matica Hrvatska" celkem 69 svazků, jež obsahovaly asi 150 archů vybraných děl.[54]) R. 1885. vydala 7 spisů, celkem 42 tisíc exemplářů. Od r. 1877. vydala ročně 7—9 spisů. Když r. 1867. ustavila se jihoslov. akademie s účelem přísně vědeckým a rok na to družstvo sv. Jeronýma za účelem vzdělávati lid obecný,[55])

---

[52]) Slovník Naučný IV., str. 228.

[53]) Kroat. Revue 1886., IV. sv. na str. 233.

[54]) Kroat. Revue, l. c. I. 129. sl.; II. 112 sl. V I. 129. viz také stručný obrys dějin Matice. IV. sv. 242.

[55]) Koncem r. 1885. čítalo 6884 členů. Založeno bylo r. 1867. podnětem kardinála J. Havlíka.

pozměnila r. 1874. Matice původní účel svůj, ustanovivši se na tom, vzdělávati odtud střední třídy chrvatského národa. Odtud slove „Matica Hrvatska“. Nyní má již také svůj vlastní dům na akademickém náměstí.

c) Universita.

Však již na čase jest, abychom svoji pouť po Dolním městě skončili. Ostavme to rozsáhlé, krásné a na vlastenecké upomínky tak bohaté náměstí Zriňského a pojďme na západ do Kukovičovy ulice. Vyniká krásnými, novými domy a paláci, z nichžto nejkrásnější jest již zmíněný palác barona Ljudev. Vranicanja, zdobený velkolepou loggií na rohu do ulice a do Zriňského náměstí, překrásnými vraty a sličným květinovým sadem na dvořišti. Vůbec znamenati lze, že Záhřebané tento nejnovější díl města zastavují a zdobí velmi vkusným a důmyslným způsobem, jímž nabývá Záhřeb velkoměstského hávu a moderního rázu. V téže ulici vyzdvižen byl r. 1884. též protestantský kostel. (Evangelíků čítá se v Chrvatsku a Slavonii něco přes 23.000.) Nedaleko za ním prostírá se nové náměstí „Sajmiště“ zvané. Na východní straně jeho má hospodářské družstvo chrvatsko-slavonské svůj dům a na severní rozkládá se nová románská budova záhřebské university Františka Josefa I., jež konečně roku 1874. zde otevřena byla na doplnění akademie. Jest to vysoká, velkolepá budova, jež přesným slohem mile jímá a dlouhým průčelím s vysokým schodištěm oku nemálo imponuje. Bezděčně mi při tom pohledu napadlo: Kdy asi dočká se naše česká Carolo-Ferdinandea takového paláce?

Však ještě větší ozdobou této mladé university jest nemalá řada vynikajících učenců, učitelů a vychovatelů akademické mládeže, z nichžto zvláště vytknouti sluší věhlasného dějepisce chrvatského Smičiklasa, dra. Armina Paviće, dra. J. Kršnjavi, S. Brusinu, jehožto snahou vznikl přírodovědecký spolek, rychle rozšířený,[56]) a j. Nevšední ozdobou její byl též náš mladý, vynikající slavista dr. Leopold Geitler, nad jehož příliš rannou smrtí († r. 1884.) truchlili s námi a světem slovanským též bratří Chrvaté. V nekrologické zprávě, již podala Kroatische Revue,[57]) praví se o něm: „Durch sein frühes Hinscheiden (er starb im 37. Lebensjahre) erlitt nicht nur die erwähnte Universität, sondern die Wissenschaft überhaupt einen schweren, unersetzlichen Verlust.“ Jak bolestná to tedy ztráta!

Nevšední ozdobou této university jest též duch křesťanský, jenž ji řídí. Nelze věru ani pochopiti, jak mohou učenci nejedné, ba bohužel mnohých universit, kteří přece na výšině a na stráži vědecké pravdy státi mají, nepřátelsky neb dokonce jízlivě sta-

[56]) Zvláštním účelem jeho jest přírodovědecky prozkoumati zvláštnosti bohaté fauny a flory chrvatské.
[57]) R. 1886. I. 115.

věti se proti nejvyšší a absolutné pravdě Boží, již božský Vykupitel člověčenstva po mnohonásobných, ale vždy marných trudech a námahách veleduchů lidských dopátrati se jí konečně sám s nebe mu přinesl. Tato absolutná pravda nemůže zajisté nikdy přestati pravdou býti. Jí odpírati nejméně sluší nejvyšším zástupcům pravdy, ježto jest nejbezpečnějším vůdcem a pravidlem hledajícímu ostatní pravdy. Jak dobře a čestně počíná sobě tedy rektorát university záhřebské, že pevně jí hájí rázu a ducha křesťanského! V té příčině záhodno, bychom si týž a týž připamatovali slavnou inauguraci nového rektora dra. Vrbaniće dne 19. října 1886. Tehdáž prve odstupující rektor dr. Baron ve výroční zprávě své důrazně vytknul, že ryzích a pravdivých povah, jakýmiž mají studující zdobiti se, nabyti lze jediné na základě náboženském. Proto vřele napomínal mládež akademickou, aby k blahu a ke cti národa chrvatského vždy pevně přidržela se víry křesťanské, základního to pilíře spravedlnosti a mužné povahy, podobajíc se slavným předkům, kteří statky a hrdla obětovali „za krst častni i slobodu zlatnu". Podobně pak nový rektor velebil ve své inaugurační řeči zvláštní skvost národa chrvatského, t. pevnou víru v Božství Vykupitelovo, s níž vysoké školy chrvatské nikdy nesmějí octnouti se na sporech. Protož i odsoudil snahu, pomoci university podkopávati náboženské city a nezlomnou víru v Boha u lidu chrvatského. „Takové snahy," pravil, „nejsou naše, nýbrž buřeň cizácká, jež nehodí se do půdy naší." Jak důležité a vzácné to pravdy, na nichžto zakládají se celé dějiny Chrvatů a všech Jihoslovanů! Kterakž bychom tu nevzpomněli zlatých slov Strossmayerových v jubil. spise: „Cienom krvi svoje, koju je narod naš za dugo viekova preobilno prolievao za krst častni i slobodu zlatnu, zaslužio je on častno ime zatočnika (obhájce) krščanske prosvjete i slobode, stekavši (dobyv) viečito pravo na uskrs i život." [58]) Obhájcem křesťanské svobody a osvěty proti jařmu tureckému a fanatismu islamskému byl tento národ hrdinský a zůstati musí, aby neprovinil se proti dějinnému povolání svému.

Ve školním roce 1884.—85. působilo na této universitě 42 professorů, již konali týdně 183 přednášek v 650 hodinách. Posluchačů bylo: 86 bohoslovců, 185 právníků a 50 filosofů (se 14 farmaceuty [59]). Nápadno jest, že Slovinců zde velmi málo studuje, r. 1884.—85. toliko osm.

Přehledneme-li na konec veškeré snahy a výsledky chrvatských učenců a umělců, družstev, spolků a jednot, pracujících na duševním povznešení vlasti a národa chrvatského; připamatujeme-li si, že i na tomto čestném poli pracují a bojují bratří Chrvaté s touž silnou snahou a statečností ducha, jako dříve na krvavém

[58]) „Slava preporod." na str. 16. — Autograf biskupův zde dosvědčuje, že se píše: „Strossmayer, biskup bosanski i sremski".

[59]) R. 1882. byla při universitě záhřebské založena též pro farmacii učitelská stolice. Medicinská fakulta ustavena ještě nebyla.

poli válečném, pak zajisté za pravdu dáme básníku, věštbou volajícímu:

„Drobno je srno, i kad se primi u ruku,
Jedva se vidi; al iz njeg, kad se metne
U plodnu zemlju, velik hrast (dub) se digne,
I umoran se pod njim putnik hladi.“[60])

Co takto nadšeně pěl Iv. Mažuranič roku 1840. při zahájení vlasteneckých her v Záhřebě, plní se za dnů našich. Již vyrostl z malitkého zrna illyrského hnutí velký a mohutný dub, pod jehož ratolestmi útulného přístřeší nalézají a mile odpočívají nejen Chrvaté, alebrž i ostatní Jihoslované. Tak plní se i nadšené vyzvání illyrského pěvce Štoosa z téže doby v písni „Poziv u ilirsko kolo“:

„U ilirsko kolo mili
Vratite se srodni puci;
Što su stari gvoždjem (oružím) bili,
Nek su duhom sad unuci!“[61])

Tudíž naplní se zajisté i slova vznešeného osvětitele chrvatského Strossmayera, jež napsal r. 1885. do jubil. listu:[62] „Půl jest věku od času, kdy se náš národ ze svého sna buditi a na duchovním obrodu svém pracovati počal. Co za ten krátký čas i uprostřed neslýchaných obtíží na poli umy již provedl a dokázal, ručí mu, že i druhou úlohu svoji dovrší tak šťastně a slavně, jako prvou, a že i nadále ostane horlivým a důstojným, aby jej i nejučenější a nejpřednější národové tohoto světa v osvíceném kruhu svém s bratrskou láskou a úctou pozdravili a uvítali.“ Na brzký a rychlý zdar i této druhé úlohy přejeme bratřím Chrvatským z toho srdce s professorem Iv. Radetićem:

„Krepka volja, rad i sloga
Preporoda minuloga
Nek i dalje nas dovodi
Ka prosvjeti i slobodi.“[63])

## Závěr.

Končíme, ač víme, že možno by bylo ještě mnoho pověděti a uvážiti o moderním i starém Záhřebě. Však není úmyslem naším prováděti čtenáře po celém Záhřebě. Toť spraví kterýkoli „vodja po Zagrebu“. Účelem těchto článků jest, abychom přispěli nějakou měrou k oživení a novému vzrušení jednak bratrské vzájemnosti těch, již přirozeným a kladným řádem a zákonem k sobě náležejí, jednak i k novému vznícení vlasteneckého, ideálného

[60]) Kroat. Revue l. c. I., 13.
[61]) L. c. I., 14.
[62]) „Slava preporod.“ na str. 16.
[63]) „Slava preporod.“ na str. 46.

ducha, jenž počíná za dnů našich sem tam utuchati a materialistickému duchu povážlivě ustupovati. Pryč s tímto otravným bylím!

„Hajd' napred, tako samo rode moj,
U nauci i radu (práci) spas je tvoj!“

Tak volejme, tak vzpružujme se slovy prof. Mile Magdiće,[64]) k tomu vzbuzujme se i příkladem bratří Chrvatů a intensivnějším jižním ohněm jejich, jakž i oni kdysi týž nebeský oheň roznítili ve svých srdcích českou „Slávy dcerou“. A roznítili jej tak mocně, že přilnuli pak ze všech slovanských národů nejvíce k Čechům, kteří, jsouce již probuzeni, byli Chrvatům vzorem vlasteneckého probouzení a jednání. A jak mocna byla tehdy láska jejich k Čechům! Když Kollár přišel roku 1842. do Chrvatska, nemálo podivil se tomu, shledav, že bezmála každý mladý, vzdělaný Illyr dovedl pohovořiti s ním po česku. A v Záhřebě připravili jemu na počesť tak stkvělou hostinu, že dostavil se k ní výkvět záhřebského vzdělaného obecenstva.[65]) Nedosti na tom. Současný básník Ognjoslav Utěšenović oslavil památku jeho též i zvláštní básní „Spomenik Kolláru“, v níž nadšeně volá:

3. „Kollárov glas zaori; od crnoga
Do bělog; sinja Jadra od mora do
Hvalinskog, — svuda jeka ječi...
Slava od radosti suze roni. —

5. Kolláru! I tvoje ime već uznese
Slavjanskij Genij jasne u visine,
Da věkověčno i ono bude,
Slavjani š njim da se věkom diče!“ [66])

Co vadí, bychom tedy i my jednou též jejich ohněm vlasteneckým se rozehřáli a vzpružili k nové, horlivé práci na té dědičné roli, ještě z valné části neoseté a nevzdělané, nebo závratnou matonohou otrávené? Sloučilyť samy dějiny tyto dvě haluze slovanské Lípy k společné činnosti a obraně, zejména co spojilo je habsburské žezlo. A nejednou bylo jim odrážeti společného nepřítele vlasti, víry a svobody, zejména proti mohamedánské sveřeposti Tatarů a Turků. Ba ve XIII. století byli to jediné Čechové a Chrvaté, kteří hrozný příval mongolskotatarský konečně zarazili a odrazili. Již úpěla nesvorná knížata ruská pod jeho jařmem, popleněna byla i máti měst a nejslavnější sídlo ruské osvěty Kyjev tak, že na dvě stě let zmizel s jeviště dějin. Potřena byla již i vojska polská, sežehnuta metropole jejich, Krakov. I třásl se před touto asijskou lavinou již celý západ, jeho křesťanské osvětě a vzdělanosti hrozila záhuba. Tu povstali r. 1241. Čechové s udatným králem svým Václavem II. a zastavili těmto divochům v pohraničných hvozdech cestu do Čech a tím i dále na západ; u Olomouce pak, vedeni jsouce

[64]) „Slava prep.“ na str. 43.
[65]) Kroat. Revue l. c. I. 14. 15.
[66]) T. j. „by se jím věčně honosili.“

hrdinským Jarošem z Chlumce, příjmím ze Šternberka, na hlavu je porazili a takovým postrachem sděsili, že když pak pokusili se u Nového Města Vídeňského vtrhnouti dále na západ a český král Václav s velkým vojskem hnal se za nimi, by tomu zabránil, ani nevyčkali útoku jeho, alebrž postrašeni utíkali do Uher. A když i zde byl král uherský se svým vojskem na řece „Solné“ (Sajo) žalostně poražen, byli to statní Chrvati, kteří ty divoké hordy tatarské, nešťastného krále Belu stíhající, konečně v pustém horském korytě u Rjeky potřeli, metajíce na ně jednak z úkrytů horských krupobití kamenné, jednak v dole s obou stran je sevřevše. I pobili tak na 30.000 těchto divochů roku 1242. Odtud nazváno bylo to místo „Grobničko polje“. Ostatek jich s chanem Kadanem rychle odtud utíkal a vrátil se do Asie. Křesťanstvo bylo zachráněno.

A když spuchřelá říše byzantská nemohla již déle zadržeti fanatický půlměsíc, jehož islamské voje jako kobylky počaly zapadati na osení křesťanské, by do kořenů je vyhubily: tuť byli to opět Chrvaté a Srbové, kteří první nastavovali statečná prsa svoje na ochranu osvěty a víry křesťanské. Bezmála čtyři sta let bylo jim „za krst častni i slobodu zlatnu“ snášeti nesčíslných obětí, svízelů a utrpení. Možno-li pak diviti se, že pokrok jejich ve vzdělanosti byl tím na dlouho zaražen? Však ostatní křesťanstvo bylo tím zachráněno, nikoliv též bez přispění Polanů a Čechů.[67])

Zdaž tedy není západní Evropa velikými díkem zavázána Slovanům, zvláště Chrvatům? Zdaž nemá se jim za to nyní všemožně podporou propůjčovati u vývoji obecné vzdělanosti jejich, a nikoli v něm překážeti? Mnoho rakoviny nekřesťanské usadilo se na těle západního křesťanstva; východní, slovanské křesťanstvo osvěží je čerstvými, svěžími silami, jichž potřebuje. Protož nechať nikdo naopak neotravuje Slovanstva nekřesťanskou rakovinou západu neslovanského. Svoji k svému!

„Jedna Majka vas sve rodi,
Jednim mliekom vas odgoji,
Jedna krvca vas razplodi,
Jednim duhom vas opoji;
Jednog roda, isto sjeme,
Isti jezyk, jedno pleme!“ (Ilija Okrugić.)[68])

---

[67]) „Wir Kroaten können uns mit allen übrigen Slaven jedenfalls damit trösten, dass der Ruhm der Beschützung der europäischen Civilisation und Christenheit gegen die Barbarei sowohl der wilden Tataren, wie später der Türken dennoch in der That grösstentheils nur uns Slaven gehört und nur neben uns den ungarischen und deutschen Völkern.“ Tak právem plným praví a dokazuje věhlasný Ivan Kukuljević v obšírném kriticko-historickém pojednání: „Kampf der Kroaten mit den Mongolen und Tataren“ v Kroat. Revue 1886. III. 135.

[68]) „Slava prep.“ str. 22.

# O zpěvích lidu chrvatského a jich stránce ethické.

Podává prof. Bedřich Vilém Spiess.

(Pokračování.)

VI. Junáctví. Přední povinností člověka jest, aby mravní své hodnoty byl sobě vědom a všemožně se přičiňoval, by hodnoty té mu neubývalo. V poznávání této hodnoty mravní záleží česť neb ctihodnosť, které když člověk pozbude, upadá v hanbu a lehkosť u lidí.

V písních národních junáci přísně toho dbají, aby česť beze poskvrny si zachovali; proto i připomíná černohorský vladyka svým junákům VI. 10, že ni střela tak nerozerve srdce junákova, jako potupa a hanba. A svrchu již praveno, že každý hřích jeví se býti hříchem před hospodinem a hanbou před lidmi. Ještě živěji dává se to tím na jevo, že člověk netoliko positivně uznává hodnotu mravní, kterou si buď sám přisuzuje, aneb, aby mu jiní přisuzovali, si žádá; jako v I. 117 více platí moudrá hlava a tvá dobrá pověsť, než na tobě zlaté knoflíky a hedbávný pás; alebrž i negativně tím, že pečlivě všemu se vyhýbá, co by koli mu hanbu způsobiti mohlo; jako II. 29, kde cár Štěpán, věda, že jeho sestřenci (sestrići) jsou opilci, praví, že jich oběsí, aby mu ve světě neudělali ostudy; nebo III. 10, kde se vypravuje, kterak vojvoda Rajko si život vzal, že jeho česť byla pokálena: Margita dívka proklínala vojvodu Rajka, že za jeho vlády Turci Srěm hubí, kdežto za předešlého vévody o Turcích nebylo slechu. Dívka domnívala se, že ji nikdo neslyší, ale slyšel ji sám Rajko. On vysvětliv jí, že jemu samotnému nemožno Srěmu ubrániti, vzal nůž a vrazil jej sobě do srdce. Toť tedy samovražda pro urážku na cti, na níž sobě junák víc zakládá, než na vlastním životě.

Česť má své místo, nečiní-li člověk nic, co by na odpor bylo mravnímu jeho povolání, anobrž vše koná, co mu konati jest jakožto bytosti moralní. Radi (čiň) dobro za života; poštuj (cti) brata starijega i tebe će mladji tvoji. U dobru se ne ponesi (nepovyšuj) a u zlu ne poništi (nesnižuj); to jsou slova pronešená v I. 213, pravé to perly mravního života, hodící se člověku vůbec.

Co se junáka zvlášť týče, jest jeho povoláním: náležitým způsobem užívati své chrabrosti a nedopouštěti, aby ho kdo v té příčině překonal. Největší však proň strasť je dáti se zabiti beze vší slávy. Ve Skaderském žaláři (IV. 4) sedí tři junáci, kteří vědouce, že jest jim zahynouti, jeden druhého se ptají, co je komu nejbolestněji zůstaviti. Prvý vece, že mu nejtíže opustiti mladou ženušku, kterou před krátkým časem byl pojal; druhý dí, že želí svého statku a opuštěné mateře své; ale třetí praví, by styděli se jako junáci, že vše to také on má, avšak že ničeho víc neželí, než že musí zahynouti bez všeliké odměny junácké. — Ba i po smrti nezříká se junák všeho junáctví, alebrž touží aspoň

slyšeti o něm, když je provozovati nemůže. Tak II. 85 mladý Sekula umíraje prosí otce, aby ho pohřbil u široké silnice,

„bych naslouchat moh' dusotu koní
a výkřikům statečných junáků."

Dokud junák svému povolání věren jsa, v junáckém okruhu slušně si vede, potud jest česť jeho neposkvrněna a hrdosť jeho je oprávněna. Jakmile však povolání svého není pamětliv a chrabrosti své zle užívati počne, tehdy hranice své cti překročil. Jeho hrdosť zvrhne se v hrubou triviálnosť a ve zvůli, a to bývá, co povahu mnohých junáků v národních písních zakaluje. Kdybychom chtěli junákův náležitě oceniti, bylo by potřebí vylíčiti povahy jejich jednotlivě. Ale toť látka příliš obsáhlá, o níž samé bylo by lze knihu napsati.

Láska i junáctví jsou obyčejný předmět chrvatského básnictví národního. Ale pamětihodno je, že to obé povždy od sebe se liší a za dvě různé věci pokládá. Heroism v národních písních nedá se nikdy romantičností lásky strhnouti. Jediné romantická česť v některých písních dává k junáctví podnět.

Mezi novějšími zpěvy národními nalézají se dvě písně, v nichž se souboj pro uražení cti sbíhá a do podrobna líčí. Vuk Jerinić (III. 54), dalmatinský kapitán, nalézá se ve společnosti ostatních kapitánů i ptá se jich, který Turčín při posledním vpádu vlasti jeho největší škodu byl způsobil. Jmenují Zukana praporečníka. Vuk to uslyšev, vyzve Zukana na souboj a spolu navrhne, by jeho sestra i Zukanova choť tomu připadla, kdož bude vítězem. Zukan, s tím souhlase, přijde, aby s Vukem v souboj vešel. Jejich setkání bylo opravdu rytířské. Nedadouce si ni zástavy (základu) ni rukojmí, vejdou do stanu, pohostí i počastují se tu přátelsky, jeden druhému odpouštěje než souboj započne. Samo sebou se rozumí, že Vuk Turčína přemohl a jeho choť Hajkunu odvedl, kterouž pak pokřestiv, za choť si vzal.

V druhé písni (III. 70) vyzývá beg Lubović Baju Pivlanina na junácký souboj, protože mu tento bratra jeho zabil. Pivlanin věda dobře, že mu Turčín podlehnouti musí, nechce přijmouti souboj, než vzkáže mu, že by rád s ním se smířil. Ale Turek nechtěje k tomu svoliti, hrdě a urážlivě odpovídá. Uražený junák připraví se k souboji a zabije svého soupeře, ač tento pancířem byl ozbrojen.

Mimo to předchází i králevič Marko leckterým rytířským příkladem; jinak jsou ještě slávychtivosť, ziskuchtivosť aneb únos dívky hlavní motivy všelikých junáckých podniků; vždyť týž králevič Marko obral Turky, kteří ho potkali, pro svou slávu,

„aby se pělo a vypravovalo,
co byl Marko učinil Turčínům."

Jakkoli se dále v písních národních hovoří tolikéž o věcech soukromých, a jakkoli bývají v nich episody milostné, přece vše to plyne z vyšších motivů, zejména ze snahy za obecným

blahem, a byť nebylo i tak, každý přece soukromý čin aspoň skonává se v obecném zájmu. Kolik jest na př. písní, ve kterých svatebčané po svatbě buď se rozcházejí buď mladou domácnosť navštíví, tu pojednou kdes na cestě vrazí na četu tureckou, která jim v cestě brání, buď sami Turky podráždí, a tak skončivá se svatební veselí bojem a krveprolitím, a to vše jen z pomsty na Turka.

Každá píseň tudíž více méně odnáší se k veřejnému životu národnímu. Ve všech písních jeví se dva principy: násilí Turků a fysická i moralní převaha slovanského junáka, který sám o sobě všude je silnější a tak svému nepříteli pro obecný jeho hřích se mstí a za bídu, již naň uvalil, při každé příležitosti krutě mu splácí. Často i menšina přemoc tureckou poráží. Junák kromě boha nikoho se nebojí; proto nikde neuznává, že by Turčín byl silnějším a lepším hrdinou. A jestliže se na mnohých místech Turkovi přednosť neupírá, připisuje se toho příčina přemoci jeho aneb nesvornosti slovanské. Srovnej II. 61, kde králevič Marko Alil-agovi praví:

„Já, Turčíne, jsem ti dobrý junák,
ale ty jsi ode mne vzácnější (starjí),
neboť Vaše cárství je a panství.“

Zvláštní vlastnosť, kterou junáci v národních písních vynikají, jest jich golema snaga (obrovská síla), která nezakládá se toliko na tělesné mohutnosti, než i na tom, že jest vše veliko i mimořádno, cokoli junáci konají. Pijí-li víno, nepijí ho jak obyčej, než z korbelů dvanáctimázových (II. 66). Ve III. 34 zapil Rade třicetkrát zdraví, jakoby nebyl ani kapky pil. Křičí-li Gruica Novaković, všecko listí z lesů opadá (III. 5).

Kromě síly vyznačuje se také jich odvaha i odhodlanosť u provádění zamýšleného některého činu. Junák, jsa neodvislý od moci státní, která by mu svobodu jeho zkracovati mohla, a k tomu uvyklý rozličným válečným příhodám, nalézá často a snadno příležitosť, aby nad jiné vynikl a tím svou vášeň i nehoráznosť ukojil. Proto se rád všeho odvažuje, nač jen pomyslí.

Jako v bohatýrské době každého národa, tak i u jihoslovanských junáků bývá, že co na srdci mají, přímo a otevřeně řeknou, a proto na pohanu nepřátel ni posuny ni výrazy neskrblí, jež ovšem nesnesou míru dnešního vzdělání. Srovnej II. 59, III. 39, 42, 80 atd.

Mezi všemi junáky zaujímá přední místo králevič Marko. Jakožto osoba historická nejeví se ovšem takovým, jakovým ho líčí píseň národní. Marko může se pokládati zrádcem vlasti, neboť nechtěje Lazara uznati panovníkem, přidružil se k Turkům a bojoval s nimi proti své vlasti. — Dle zpěvů národních jest však králevič Marko junák nad junáky. Jako řecký Herakles neb Theseus zápasil s rozličnými obludami, obry, vílami atd. Jeho síla byla taká, že mohl mávati buzdohanem, jenž vážil 66 ok[12] (II. 72).

[12]) Oka = půltřetí rakouské libry.

„Dal si přinést kus suchého dřínu
z podlahy, kde devět let se sušil;
když dřín Marko v pravé ruce smačknul,
prasklo dřevo na dvé, prasklo na tré,
a dvě kapky vody vyskočily.“ (II. 67)

Obdržev sedmdesát ran, šel od krčmy ke krčmě a vínem se léčí; kůň Šarac (strakoš) jest mu druhem nerozlučným, jenž mu až do smrti věrně slouží.

Markově chrabrosti nikdo nemůže odolati. Jediné Musu Kesedžije pokládá za hrdinu sebe lepšího, ač i toho přemoci dovedl. Jako Řekové prohrávali, dokud Achill boje se stranil, tak dělo se i Turkům za nepřitomnosti Markovy. A kdekoli síly užiti nemohl, nezhrdnul lstí jako Ulysses, jen aby svého cíle došel. Jedno i druhé ukazuje píseň II. 62 tohoto obsahu:

Marko, sedě s matkou starou za stolem, dostane tři psaní, jedno z města Stambulu, v němž ho turecký cár za pomoc proti Arabům prosí; druhé z města Budína, aby šel králi na svatbu, a třetí od Sibiňského Janka, aby ho oddal s královnou. Dle moudré rady matčiny odváží se Marko boje s Araby. Jakmile Marko do Cařihradu přišel, dal se cár s ním na cestu s družstvem přes siné moře v arabskou zlou zemi. Marko zmocní se na rychlo 44 měst (gradů); jen Okanu nemohl za tři roky dobyti. Zatím pobíjel arabské junáky a jich hlavy před cára nosil. Turci, závidějíce mu, podezřívali ho u cára, že prý jenom mrtvé hlavy utíná a jemu předkládá. Když to Marko uslyšel, poprosil cára, aby mu nazejtří dal odpuštění, jelikož hodlá prý po zákonu i obyčeji své jmenoviny oslaviti. Cár k tomu svolil a Marko se vzdálil. Seznavše Arabové, že není mezi Turky onoho strašného junáka na velikém koni Šarci, udeřili na Turky a pobili jich 30.000. Cár vyzval Marka, aby se vrátil, ježto vojsko jeho velikou ztrátu utrpělo. Ale Marko, chtěje ztrestati závisť tureckou, sedí a ni hnouti se nechce. Druhý den se opětuje, co den před tím bylo se přihodilo. Arabové vědouce, že není při nich Marka, udeřili opět na Turky a pobili jich 60.000. Cárovi je těžko okolo srdce a zase Marka vyzývá k návratu, leč tomu ještě se nechce. Tak Arabové i třetí den hnali jsou útokem a pobili jich 100.000. Nyní teprv na opětovnou prosbu cárovu vrátil se Marko i udeří na Araby a všecky rozpráší Když Marko boj takto skončil, měl na sobě 70 ran. Na vyléčeni jich dal mu cár 1000 dukátů. Ale Marko nehledá léku,

„než od jedné k druhé krčmě chodí,
by okoušel, lepší kde je víno;
a když Marko vína dost se napil,
šeredné mu rány vše zarostly.“

Zatím Marko slyšel, že Mina z Kostura jemu dvory spálil a manželku odvedl. Tehdy požádal cára, aby mu dal tři sta janičárů a kosíře a motyky jim místo zbraně. Cár tak učinil a Marko poslal janičáry do Kostura, aby Kostuřanům vinice vzdělávali a tam čekali, až on přijde. Co janičáři v Kosturu byli,

„přišed Marko k svaté hoře slavné,
vyzpovídav se, jde k přijímání,
neboť mnohé byl již vraždy spáchal,
pak obleče v klášterské se roucho,
ubírá se přímo ke Kosturu.“

Došed tamo, najde Minu, an sedí a víno pije, a Markova žena mu přisluhuje. Na otázku, odkud má koně Šarce, odpovídá Marko, že byl v arabské zemi a tam že zabil Marka králeviče, i tak koně jeho „poduším“ obdržel. Mina zaradovav se nad zprávou touto, dávno želanou, dal rozkaz lži-mnichovi, aby ho se ženou Markovou oddal. Z vděčnosti pak mu dá měšec dukátů a zrezavělou šavli. Jakmile Marko šavle se uchopí, utne Minovi hlavu a vyzve janičáry, aby dvory jeho zapálili.

Jakožto pravý rek ujímá se Marko nevinných a utlačovaných žen; tak v písni 63. děvče uchvácené od 12 Arabů [13]) uteče se k Markovi a prosí ho, aby ji od těch Arabů osvobodil a s sebou vzal. Marko odváživ se toho, pobije Araby a dívku s sebou vezme.

V písni 69. stýská si opět dívka, že Arab zámořník Kosovo ujařmil, tak že musí každý, když se žení, svatebné zaplatiti; ona však že nemá, čím by platila. Marko jí netoliko dal 30 dukátů než i slíbil, že za ni chce svatebné zaplatiti, uvede-li ho jen ve dvory Arabovy. Ačkoli Arab 40 sluhů kolem sebe měl, nebál se přec Marko, ale vešel srdnatě v jeho stan a Araba si ještě dobíral a posléze jej s celou družinou zabil. Takto odstranil svatebné.

Marko je p o c t i v e c a p r a v d y m i l o v n í k. Kde o právo běží, tehdy mu jest otec jako každý jiný.

Po smrti cara Dušana povstane spor, komu vláda přísluší. Vukašin, mladého cařice a pravého následníka Uroše dosavad poručník, osobuje si nejvíce práva. Strany se posléze dohodnou, aby králevič Marko rozhodl, komu vláda přísluší. Marko však jest synem Vukašinovým. Otec odvolává se na synovskou povinnosť a vděčnosť. Marko ptá se matky o radu; a ta dí, aby vyřkl co právem a pravdou, a že lépe jest se nenaroditi, nežli právo svaté o vlas zkřiviti. A tak Marko, dle rady matčiny a hlasu svého svědomí, přiřkne trůn nikoliv otci svému, než careviči Urošovi. Ovšem že Vukašin proto se rozhněvav Marka zahubiti chtěl, avšak Marko nepostavil se na odpor, než prchl před otcem svým, ježto nechtěl se bíti s otcem.

Všem jeho ctnostem ozdobou jest p r o s t o t a a s k r o m n o s ť, jakž patrno z písně 61. Turek Alilaga vyzve Marka na střelbu o závod i klade podmínku, že jestli ho přestřelí, jemu dá své dvory, důstojenství i Kadunu, ženu svou; jestliže však on Marka přestřelí, že ho pověsí a Šarce mu vezme. Jakkoli Marko převahy své si byl vědom, nechtěl přece Turčínova vyzvání přijati, vymlouvaje se, že má velikou bolesť (srdobolju). Než Turčín

[13]) Arab je v národních písních tolik, co nějaká obluda čili drak, proti němuž Marko bojuje.

nedal Markovi pokoje a dráždil jej vždy více, až ho k tomu přiměl. Když střelba vítězstvím Markovým se skončila, jme se Turčín plačky prositi, aby ho na živu nechal, že mu dá dvory, ženu i cokoli bude chtíti. Ale králevič Marko vece:

„Není tvé mi ženy zapotřebí,
co u Turků, není u nás zvykem,
švakrová nám to, co rodná sestra.
A já manželku mám doma věrnou,
ženu urozenou, svou Jelici.“

Turčín se velice zaradoval, objímal ho i častoval celé tři dni.

Vše to jest světlá stránka povahy Markovy. Má však i svoji stránku temnou. Ovšem jest méně význačna a před tolikými přednostmi se téměř tratí. Co na něm káry hodno, jest přemrštěná jeho hrdosť junácká, která tytýž ve zpupnosť se zvrhá. To se v písni 70. výslovně praví slovy:

„Markův sokol jesti vzdorohlavec
taký as, jakým pán jeho Marko.“

Rub povahy Markovy označuje otec jeho král Vukašin (p. 53) drasticky takto:

„— — Mám já syna tvrdohlavce,
svého syna královiče Marka,
všude chodí, nikoho se neptá,
kam zasedne, všude pije víno
a vše činí, by jen ztropil různic.“

Divokosť Marka svedla, že dívce, jež zdráhala se jíti za ním, uťal ruku a živé jí oči vytrhal (40). On zabije arabskou dívku, ač jí byl slíbil, že si ji vezme za choť, když jej byla vysvobodila ze žaláře, v němž sedm let vězel. Vida, že opět velikého dopustil se hříchu, učinil „zadužbiny“, aby se sprostil hříchu.

V písni 73. praví Markovi, an strojí se jíti na lup, matka, jelikož se jí už znechutilo práti mu košile krví potřísněné, aby se raději chytil rádla i volů a zoral hory a doly. Marko jí ovšem poslechl, neoře však hor a dolů, než cárské silnice. A Turky v cestu mu přišlé zabije a peníze jejich domů přinese a dí:

„Matko, to jsem tobě dnes vyoral.“

Po tolikerých dobrodružstvích, jichž v bojích s Turky zažil, bylo mu posléze rozloučiti se s tímto svodným světem. Marko však neumře, jako ostatní lidé, jelikož nebylo, kdo by ho byl přemohl, než umře samým bohem, „starým krevníkem“, a dokončí tak život, jež 300 let trval. [14])

Písně, které ke králeviči Markovi a jeho současníkům se odnášejí, ukazují nám ještě dosti živou a veselou mysl jihoslovanského lidu; ale čím více vzdalují se písně ode doby kosovské, tím hlouběji pociťuje národ neštěstí své; a odtud shledáváme, že touha pomstiti se Turkům jest vždy větší a silnější.

[14]) Dle národní pověsti Marko nezemřel, než posud žije.

V novějších písních vyskytuje se nový druh junáků pode jménem horských hajduků, již si heslem zvolili: „Koji se ne osveti (nepomsti), taj se neposveti.“ Když Turci nabyli vrchu, soustředil se národní život všecek v zádruze. Tu všickni hledali své útěchy i rady proti Turkům. Členové zádrugy jeden druhého chránili. Kdo Turkům na odpor postaviti se toužil, ale nechtěl, aby odpovědnosť padla na celou zadrugu, ten odebral se do hor, jež staly se mu pak otcem i mateří. Pod hajduky národních písní nesmíme si mysliti zákeřníky nebo lupiče, kteří poutníka napadajíce obírají. Hajduci jsou junáky v pravém slova smyslu. Oni jako orlové a sokolíci vidí s výšin horských množství svých nepřátel a spouštějí se na ně jako jestřáb na vrabce. Hajduk nosí hlavu svoji vždy „u torbi“ a je připraven podstoupiti všeliké muky a smrť v té pevné víře, že prve nebo později ostatní bratří ho pomstí.

Tito junáci opěvují se zvláště v III. knize Vukovy sbírky.

Chceme tuto zmíniti se jen o 51. písni na doklad, s kterakou odvahou i trpělivostí hajduk Radoica muky snášel. Zajati seděli junáci v žaláři, mezi nimi mladý Radoica, který velikým si vytknul úkolem, že sebe i druhy z vězení vysvobodí. Stavěl se tedy mrtvým, tak že ho musili ze žaláře vynésti. Aga chtěl ho dáti pohřbiti, ale agenice nedá, řkouc, že není mrtev; aby mu na zkoušku položili oheň na prsa, že ho to snad vzkřísí. Ale Rade byl srdce hrdinného, ani sebou nepohnul. Agenice uchystá mu další muky. Přiloží mu k ňadrům hada „prisojkinju“, než i to trpělivě snáší. Vidouc tryznitelka, že ni to nespomohlo, učiní ještě jeden pokus. Utvoří kolo z dívek a před kolo postaví krásnou Hajkunu, neusměje-li se na ni. A opravdu, jakkoli nižádné muky jím nepohnuly, dojala ho přec krása ženská, on se pousmál. Agenice na štěstí toho však nezpozorovala, měla jej za mrtvého i kázala hoditi jej do vody. Rade, jsa dobrý plavec, vyplul, a když se byl zotavil, vrátil se do dvora agova. zabil agu i agenici, a tak vysvobodil druhy své ze žaláře; Hajkunu pak pojal za ženu.

VII. Pobratimství a kmotrovství. Přiznávati bližnímu, co každý sobě přiznává, a nečiniti mu, cokoli sám nemívá rád, aby mu jiný činil, to je základ, na němž spočívá celá soustava práva, jež lidi k sobě víže.

Národní písně chrvátské mnoho nám vypravují o vzájemném tom svazku, který člověka s člověkem pojí. Upřímnosť, prostosrdečnosť, přátelská a rodinná láska, to jsou hlavní rysy v povaze chrvatského lidu. — Známo je, s kterakým srdcem a s kterakou ochotou hosť v domě se vítá a že nečiní se rozdíl mezi bohatým a chudým. Víno a rakija (kořalka) i ostatní pěkné dary, jež se hostu dávají, stálá je frase, která v písních národních všude se ozývá. Známe píseň, dle níž matka vezme dítě své z kolébky a po přání poutníků je zabije. Takového obsahu plny jsou báje v národu a ukazují, kterak svata i velika jest tato povinnosť, že pro ni na vše se zapomíná, ba i na to, co člověku bývá nejmilejší v životě.

Přátelské tyto poměry bývají ještě pevnější a silnější v tak zvaném pobratimstvu a kmotrovstvu. Obyčejem jest u Chrvatů, že jeden s druhým se přáteli na užívání vzájemného práva, na vespolnou obranu i ochranu, tak že jeden druhého má i sobě váží tak jako mezi bratry v rodině bývá. Posvátný ten svazek uzavírá se tak zvaným pobratimstvím nebo posestrimstvím, což je zajisté nejkrásnější rys v povaze tohoto lidu. Příklady přátelství, které nám Homerské písně v Achillovi a Patroklovi, v Glaukovi a Diomedovi atd. na jevo dávají, jsou ovšem vzorná přátelství, ale pobratimství je tím větší, že stává se obřadem náboženským, tak že jím nejen věčné přátelství se uzavírá, než i duševní příbuzenství mezi přátely se stanoví. Dva muži neb dvě ženy chtíce sobě na vzájem přátelství slíbiti, jdou k oltáři a tu za rozličných obřadů církevních uzavírají svazek jménem boha a svatého Ivana, zavazujíce se tím, že chtí vše dobré i zlé spolu sdíleti, byť to i jich život stálo. — Války, návaly rozličných národů, krevní msta v dřívějších dobách činily tento posvátný svazek téměř nutným. Ano právě v tom nacházíme pohnutku tolikerých junáckých činů, jež v národě jsou proslaveny. Jelikož je to svatý obyčej v národě, proto se na jeho svatosť každý v tísni své odvolává. Jme-li se kdo druhého pro pomoc bratřiti, nalezne zajisté i ohlasu, jelikož každý jest povinen tuto věc pro boha přijati a svému bližnímu pomoci. Ve spojení s tím jest tolikéž, když dívka staršímu muži praví: „Moj po bogu brate“, neb muž ženě: „Po bogu sestro“; atd. — Národní písně jsou plny těch příkladů, a to je i pamětihodno v chrvatských písních, že těmito poměry všecka divokosť a surovosť se umirňuje a tudíž ono vzdělání nahrazuje, jehož lidu tomu se ještě nedostává.

Juraj Crnojević (II. 90) pobratří se s mladými dozorci vězňů, aby mu otevřeli okno žalářní, a oni tak pro boha učinili. Juraj oknem hledě, spatří svého pobratima Vuka i plísni jej, že ho tak brzy zapomněl a chléb i sůl nohama šlape.[15]) Na to mu pobratim odpovídá, že ho nezapomněl, ale po celý již měsíc hledí, kterak by ho ze žaláře vyprostil.

Jiného citu, než lásku bratrskou, nesmí nový pobratim k sestře míti; a řídka, ba skorem nikdy se nepřihází, aby pobratim neb posestrima přísný, tradicí posvěcený zákon ten překročili, věčná kletba i hanba stihla by toho, kdož by s posestrimou hřešil. Lid hrozně tresce pachatele. Národní píseň zná jediný toliko příklad takového „zločinu“ (I. 206) a i v tom případě není „zločincem“ Srb — vždyť Srb nikdy by se toho — neodvážil — než Bulhar.

Dívka Mara zavedená do Bulharska pobratří se s Perem Bulharínem prosíc ho, aby ji z Bulhar vyvedl; on tak učiní. Když

---

[15]) Mimo toto místo řídka kde se při uzavírání pobratimství soli připomíná. Sůl byla pro svou vlastnosť, že všeliké hnilobě brání, vždy symbolem pevného a nerozlučného přátelství.

na cestě byli, políbil jí Pero líce. Na to zasvítí blesk s nebe i udeří Petra Bulharína.

Lítě klne děvice Maria:
„Bůh zahladiž všakého junáka,
jenž zahoří láskou k posestrimě.“

Tak hrozná jest pokuta za pokus věrolomnosti. Z toho jasně poznáváme, kteraký význam přikládá lid instituci, jež z něho vyrostši pevně v něm se zakořenila.

Co do kmotrovství, v tom spravuje se lid zákonem církevním. Pobratimství se uzavírá mezi souvěky, ale kmotrovství je obyčejem u starších lidí, kterých mladší ctívají po způsobu rodičů. Jaká ohavnosť to souditi se s „kumem“, patrno z oněch písní, jež jsme uvedli, hovořice o hříchu. Béře-li se kdo za kmotra, povinen je přijati tuto službu, byť tím i v nebezpečí života upadl.

Vuk Koprivica (IV. 3) přidal se k hajdukům, aby znikl pomsty černohorského vladyky, jemuž devět bratří byl zabil. Kněz, chtě se mu nějak pomstiti, slibí tři náklady peněz tomu, kdož ho živého nebo mrtvého přivede. Když to slyšela mladá švakrová, pozvala Koprivicu na křestné kumství. Ačkoli on věděl, že tou cestou do rukou knížete upadne, nechtěl přece svaté oné povinnosti křesťanské zanedbati. Když tedy kmotrovstvím přišel, počali naň u chrámu stříleti, ale žádná kule ho nezasáhla, neb bůh i sv. Ivan ho chránil, protože stál kmotrem.

Mimo svatebního a křestného kmotra rozeznává lid ještě kumstvo od nevolje (kmotrovství z nouze). Jako člověk, je-li v nesnázi, k pobratimstvu vyzývá, tak bývá i s kmotrovstvím. Proto „kumiti bogom i sv. Jovanom“ znamená tolik, jako pobratřiti se. Ačkoli se tímto výrazem od počátku jen pomoc v jakékoli tísni vyznačovala, přec se slovem „kumiti“ vůbec „moliti“ (prositi) vyrozumívá.

Král Šišman (II. 75) vzkazuje Radulu begovi: „Ježto se mi mužské dítě narodilo ‚kumim te (prosím tebe) bogom istinijem i našijem svetijem Jovanom‘, abys mně v kolébce křtil syna.“ — Jakšić Todor (II. 94) prosí Ivana Zvijezdiće, aby mu nebral ženy, za to ho „kumí“ (prosí) nejen bohem a sv. Ivanem než také nebem a zemí atd. (Dokončení.)

---

# O obležení Gdanska.

## Diarium sub Rudolfo rege od Bydžovského Marka z Florentina.

(Z příspěvků k dějinám slovanským.)

Léta 1577. 8. dne dubna v pondělí velikonoční Gdančané s lidem svým ke Pšťovu městu se strojili, jež leží pět mil od Gdanska, chtíce ten lid krále polského, kterýž v něm byl, oblehnouti neb škody veliké po městečkách a vesnicích činili, totiž: brali, pálili, násilí pohlaví ženskému činili a manželky od svých vlastních manželů, když odpočívali v svých pokojích, mocí brali a svú vůli s nimi provodili. I nemohúce se tomu déle dívati, v pondělí veliko-

noční času večerního byli všickni pohotově a počali již i z města jíti; tu chvíli strhlo se veliké povětří s blejskáním, s hromobitím a s deštěm, to tak trvalo téměř celou noc, lid pak ten, kterýž z města vyšel, navrátil se zase a ten den se spokojil. Nazejtří hned v outerý velikonoční znovu se šikovali a o poledních z města táhli, kterýž byl znamenitě a oupravně vypraven. neb když do pole se dostali, v ordunku šli, zadní houf předního přehlédnouti nemohl, tak jich bylo mnoho, že každý, kdož je viděl, podiviti se musil. Toho dne na půl cesty k Pšťovu došli a poněkud lid ten byl ustál, neb zbroj na sobě těžkou měli, a ten den byl teplý velmi, i nedali lidu odpočinouti, než aby přece táhli a ranním jitrem aby se k Pšťovu přiblížili

Na zejtří v středu po velikonoci ráno přišli k jezeru velikému, při němž byla velmi dlouhá a ouzká hráz, po kteréž sotva tři osoby vedle sebe jíti mohly. z jedné strany voda a z druhé strany bahno veliké jest: tu nejprv střelbu sedm kusův velkých přes hráz přepravili a potom lid pomálu též šel. A když bylo okolo poledne a již polovici lidu toho přes hráz se přepravilo a na hrázi ještě plno lidu stálo a zadu ještě veliký houf byl: v tom nepřátelé se třemi houfy k nim se přiblížili a ti, kteříž se byli přes hráz přepravili, proti nim se šikovali, děla zasazovali, a nepřátelé jsouce všickni na koních s dlouhemi dřevci, ti na lid Gdanský valem udeřili a oni z děl a z dlouhých ručnic mezi ně stříleli. a tu z obou stran množství veliké lidu zbito jest. Ale však když střelba počala a nepřátelé jsouce na koních dřevci lid Gdanský poráželi a koňmi potlačovali, ti pak, kteříž na hrázi stáli a na zad byli, nemohli jich retovati. Tu Gdanští vidouce takovou sílu, na utíkání se dali a nepřátelé je stíhali, množství jich do jezera vyhnali, kteřížto v tom bahně stonuli a žalostivě zahynuli; kteří pak braň od sebe pomítali a na milosť se dali, ti jsou zjímáni, a ti, kteříž na hrázi byli, vidouce, co se děje, zpátkem se obrátili, a Poláci, Uhři, hejduci, je stíhajíce, šavlemi je zstínali a na tři míle lid ten zmordovaný po polích ležel, neb jich Gdančanů nebylo než okolo osmi tisíc a těch nepřátel bylo na třidceti tisíc. Při tom vzali sedm kusů střelby veliké a jiné kořisti všecky. Toliko nejvyšší hejtman Hans z Rejna Kolína z toho bojiště s koliksi osobami do města Gdanska se navrátil, i ti byli téměř všickni zraněni, z čehož strach nemalý zšel a od manželek a dítek veliký pláč a naříkání.

Potom 12 dne měsíce června, to jest tu středu před sv. Vítem ráno přitáhl Báthor, král Polský, k městu Gdansku s lidem velikým a položil se s jedné strany města na jednom vrchu, jenž jest nad samým městem a ten slove Biskupský vrch, tu se zakopal a počal z děl stříleti za několik dní, však městu málo uškodil, neb na větším díle střelba přes město šla, někdy také i do města stříleno bylo, kteréžto kule vážily půl druhého sta liber. Také železnými kulemi do města stříleli, ty vážily sedmdesát pět i osmdesát liber železa; též i menšími, kteréž nebyly tak těžké. A nemohše městu svým časem střílením uškoditi, potom i ohnivými kulemi stříleno bylo, však nic se jemu po jeho vůli nezvedlo. 19. dne pak měsíce června poslal král Štefan posly své do města a Gdančané též vyslali tři osoby radní proti tomu zase do jeho ležení. Poslové krále Polského jsou slavně přivítáni a do hospody uvedeni, kterýchžto osob u počtu bylo dvamecitma a ti měli oděv na sobě v divy drahý, že se bylo čemu podiviti a každý z nich lučiště na pasu nesl, při tom plný toul šípů a v ruce své každý držel palcát. Nazejtří poslové ti šli na rathouz, kdež se obec byla sešla, poselství pána svého řídili, ale co král od nich míti chtěl, tomu nijakž povoliti nechtěli, než vždy žádali, aby jich mimo náležitost neobtěžoval, než při svejch starobylejch zvyklostech a privilegiích, kterýmiž od předešlých králův Polských jsou nadáni, aby zachováni byli. Kteřížto poslové vyslechše úmysl jejich, do hospody zase šli a tu jsou od měšťanův slavně darováni, ihned po obědě zase z města jeli, přijevše na most, trubač z ležení zatroubil a poslové, kteříž do ležení byli posláni, do města se zase navrátili.

Král vyslyševše poselství rozhněval se a hned toho dne k večeru zase k městu rozkázal stříleti, ale oni v městě na to nic nedbali a když přestala střelba, lid obecní v městě křičel, řka: „Báthor ustává, vystřílel již, kde co měl atd.

Také v městě veliká roztržitosť mezi měšťany byla, neb někteří Báthorovi přáli a všecko, co se v městě jednalo a působilo, o všem v ležení věděli,

neb jsou v městě někteří postiženi, kteří při sobě listy měli, aby město nepřátelům bylo zrazeno. Ale takové předsevzetí těch zlých lidí místa nemělo. — Toho času přitáhlo lidu na pomoc Báthorovi mnoho set Uhrův, hejdukův, Turkův, kterýžto lid se položil u Laterny, jenž jest bašta velmi pevná, půl míle od Gdanska na břehu mořském ležící a tu jedna částka řeky Visly do moře vpadá, sám pak král Štefan v svém prvním ležení z druhé strany města zůstal. I přitáhli nepřátelé k té Laterně šestnácte děl velikých a počali ukrutně k ní stříleti, a oni zase z té Laterny jich se nechybili, tak že jest mnoho lidu nepřátelského a děl pobito.

Potom 3. dne měsíce července velmi ráno před svítáním Gdančané s lidem svým vypadli z města na nepřátely, kteříž u té Laterny leželi, a oni bezpečně spali, někteří se do naha svlekli, jakoby v měkkých peřinách odpočívali, tu se oni jejich ležení zmocnili, a Poláci, Uhři a hejduci na utíkání se dali a který utéci nemohl, byl zamordován Arnošt Weyr, nejvyšší hejtman krále Polského skrze rameno jest prostřelen, ten zanechal tu šatův svých a dostavše koně sotva v košili ujel. Šestnácte děl odběhli, kteréžto tito Gdanští z ležení vytáhli, na lodi vloživše k městu dovezli: než čtyři kusové tak velicí byli, kterýchž dopraviti nemohli, ty přitáhše k břehu do vody je uvrhli. Také při tom několik pánův Polských a Uherských zahynulo; kořistí pak znamenitých, totiž od šatstva, peněz, řetězův zlatých lid dostal, i vybravše všecko, co tu našli, ležení po sobě zapálili a s veselím do města se navrátil. Král leže z druhé strany města, když o tom zvěděl, rychle svým na pomoc poslal, ale již bylo zmeškáno, i přijevše na to místo, některé z předních osob těch zbitých pochovali a potom v noci odtud do druhého ležení, aby tím bezpečnější byli, se obrátili.

Nazejtří ráno, to jest 4. dne měsíce července znovu stříleti počali a tito zase z valův k nim do ležení; tu jest zastřelen jeden pán uherský, nejvyšší rada krále Polského, kteréhož do Sedmihradské země dovézti dal. A po tom vítězství, kteréž Gdanští při té Laterně obdrželi, zůstal král ještě tři dni, potom dal střelbu všecku tiše, než Gdanští o tom v městě zvěděli, odvézti, a osmého dne měsíce července hnul se vším vojskem od města a ležení po sobě zapálili. kteréžto čtyři dni pořád hořelo, neb jsou se velmi dobře byli opatřili a zakopali, dřívím velikým zatarasovali a půl třetí míli od Gdanska v poli se položili. Pobyvše tu tři dni, táhl na Zulavu a přijevše k jedné tvrzi jménem Grablin, kterážto náleží Gdančanům, na ní několik dní pobyl a lid válečný okolo té tvrze se položil na naše pozor. majíce. Potom 24. dne měsíce srpna navrátil se král Štefán se vším svým lidem, u té Laterny opěty se položil a počali mosty přes vodu dělati, aby se na druhou stranu přepravili. I vidouc z města, že by se ti, kteří na té Laterně jsou, takové síle neobránili, neb přes tři sta osob na ní nebylo, vzali naši několik kusů střelby veliké a na jednom velikém šifu, na kterémž několik set lidu zbrojného bylo, se plavilo, mezi nepřátely udeřili, z děl na ně bili a ty mosty jim poráželi, takže z obou stran mnoho lidu zhynulo. Také toho času tři šifové z Dennemarka Gdanským na pomoc přispěli, ti z druhé strany na nepřátely od moře z děl stříleli a tak mocí od Gdanských odtud jsou odehnáni. Avšak při té šarvátce nejvyšší hejtman Gdanských Hans z Rejna Kolína, muž válečný a po všech německých zemích slovutný, tu jest zastřelen a v městě Gdansku slavně pochován. Král Štefan pak s lidem svým na Zulavu na zámek Marburk se obrátil.

## Dopis Jana Kollára.[1]

15. Června 1841. w Pešti.

Přemilý příteli!

Smutná zpráwa o Wašem milém p. Otci nemálo nás pronikla, ačkoli pro mne w mojich okoličnostech a při mé skušenosti nic nového a neočeká-

[1] Z pozůstalosti Purkyňovy. Sdělil laskavě tajemník p. A. Šimek.

wanébo nebyla. Teď již jen stůjme skalopewně až do konce této truchlohry začaté. Snad Waše jméno dá wýraz této wěci a způsobí příležitost k weřejnému jí rozhodnutí. Kdybyste znali podrobně a obšírně historii slowenského Zboru w Pešti, mnoho byste získali k posilnění ducha, a ku připrawení se na nastáwající nám budoucnost. Co se u nás stalo, a stáwá posud w malém obraze, to se státi musí i s celým Slowenskem, chceli toto swau řeč a národnost retowati a znowu se zroditi. I jáť jsem byl několikráte auřadu zbawen aneb aspoň za zbaweného prohlášen od Němcůw, Maďarůw, od Senioratu anobrž jednou i od samé pešťanské Stolice, která jednu neděli čili Swátek Jurassora s hajdukem do příbytku mého poslala „abych se neopowážil do chrámu jíti“; těmto wyslancům já ale uctiwě dwéře otewřew šel jsem w tom okamžení w jejich prostředku do chrámu, s tím oswědčením, „že stolice není mojím saudem ani předstaweným“. Naň adwokáti Šoltis, Farník a jiní Slowákůw se ujímající ztratili proto fiškalatu a wýnosné processy u zdejší stolice, u města a consilium. Mojim slowenským kupcům ku př. Hajnalowi, Malému (čti Kleinowi) a jiným zamknuty sklepy a zabráněno pod wšelijakými ničemnými předsterami jim wšecko kupčení, a to skrze wrchnost, u které Liedemann a Schedius, auhlawní naši nepřátelé, přeweliký wplyw měli: naši kupci museli též k jeho Jasnosti do Wídně jíti, kde wyhráli.

Slowenského umělce a řezbáře Wawrinca Dunajského, potom, jakž od Němců odstaupiw, ku přirozeným bratrům Slowákům se hlásil, měli Němci upecti, odebrali mu wšecku práci a zásluhu při zdejším městském Diwadle, při stoličném domě, při Museum a jinde, a dali to ledajakému tulákowi německému, který to wše zkazil. Manželka Dunajského, Němkyně, přišla se sedmi dítkami do mého příbytku s pláčem, s rukolámáním a zlořečením řkauci: abych prej já nyní celau tu rodinu chowal a šatil, anť prý já jejího manžela s mau slowenskau církwí a národností o chléb jsem připrawil. Za několik dní přišlo řízením božím z Cahy psaní ke mně, abych jim pro tamnější oltář, warhany a jiné ozdoby řezbáře poradil a opatřil, kde Dunajský téměř na jeden celý rok práci našel, a několik tisíců zaslaužil. Tak mne samé nebe wytrhlo z neřesti. Naši slowenští řemeslníci, krejčiři, pekaři, čižmáři a t. d. do cechů přijímáni nebyli, mušewše při wší způsobnosti 4—5 roků processy wésti a tisíce na to wynaložiti, tak že wšecko obyčejně jen we Wídni rozhodnuto bylo.

Jeden z nich, pan Matějec, Slowák z Turce, to samo nyní opět s maďarským cechem čižmarů má. Měšťanem zdejším u čas processu ani jeden Slowák učiněn nebyl, byť krásně tím nejstatečnějším byl a jakkoli mnoho za to platil. A toto wšecko rozprostíralo se až k těm nejnižším stupňům žiwota, furmanům, sluhům, nádenníkům. Kolikráte slyšel sem na mé wlastní uši: „Taglöhner, kommts her, aber keine Slowaken!“ Při ew. chrámě totiž mají obyčej stáwati a čekati. Již proto, že se ku Slow. církwi hlásili, byli wšudy nenáwiděni, potupowáni, od wýdělků odstrkowáni: a toto trwalo za 10–12 let Čtyry cesty museli naši čtyři wyslanci do Wídně konati, dwě do Bistryce k superintendentowi, jednu do Lučence na konwent, jednu do Prešpurku k Radwanskému jako král. kommissarowi w této při. A když i jeho jasnost Císař František sprawedliwý ortel pro nás wydati ráčil, tedy ještě i s exekucí této sentencie téměř za dwa roky prodléwáno a překáženo na wzdor wšem prosbám a cestám. A sama exekuce, milý Bože, jak wykonána?! Celý ten, za 14 let wedený process pro řeč a národnost stál naše ubohé Slowáky, podle aučtů posud w Archiwě ležících, 8000 t. j. osm tisícůw zlatých W. W. na hotowých penízech! Mimo to pak museli oni swého kazatele, hospodu, učitele i jeho hospodu atd. osobitně platiti, anť Němci celau faru a wšecky školy pro sebe zaujali, a při tom naši wlastní jistinu 2000 od našeho kuratora erga obligationem jaksi wylaudiwše, ani od těchto přes celý čas auroků platiti nechtěli. Nu, a kdybych Wám začal wyprawowati jiné jednotliwé útržky a urážky, křiwdy a škody, pronásledowání a mučení, jak mně, tak mojim posluchačům činěna, sotwa byste uwěřili, že člowěk něco takowého na jedné straně páchati, na druhé přenésti může. Ejhle, a Bůh dobrotiwý nám předce wšecko šťastně přemoci pomáhal. Nyní Slowáci w celém městě w jakési zwláštní wážnosti sau, ze měšťanů od několika roků již jich mnoho přijato bez okolků: a wůbec jakž takž w dobrém by položení byli, kdyby opět nový

boj s Maďaromanií nenastáwal: naději wšak máme, že i z tohoto očistce pán Bůh nás wyswobodí.

Takowýto tento chemickomrawný process musí wšecko podstoupiti, co od mrtwosti k žiwotu přechází, jak jednotliwci, tak i církwe, obce, kmenowé, národowé. Náš Slowenský národ hluboko padl: téměř tisíce let spal, anobrž umrlčinou páchnouti počal. Má-li tedy i on slawiti z mrtwých wstání a znowuzrození, musí se těmto zákonům přírody podati a bolesti porodu podstoupiti. Necítímeli totiž síly w sobě, aby sme to zmužile přetrpěli a při wšech překážkách nepohnutě a směle až do konce stáli, pro wšemohoucího Boha Wás prosím, raději ještě nyní wšecko tak nechejme, ničeho nezačínajíce, nebo jen smích ze sebe uděláme, a národ náš ještě do wětší zkázy a potupy uwalíme. Nenáwidím já zaslepenou ztřeštěnost a fanatismus: ale dotírám wšudy a wždycky na charakter u našich mladíků, to jest na rozumnou stálost a nepřestrašenost na wyznání a následowání toho i zjewně před swětem, co w srdci a w přeswědčení za prawé a slušné držíme. Dokud sobě newychowáme pluk podnikawých Spartánů a nezlomných Černohorců, nic z nás nebude!

Ale kam jdeš péro mé? Odpusťte Milý Příteli! Když o této wěci mluwiti začnu, nikde konce kraje nenalézám, a ruka má sto listů by o tom načmýrala. Že Wám osud dobrého otce bolest způsobil, to Wám co dobrému synowi ke cti slauží. Ostatně nezaufejte! Bůh dobrý bdí nejen nad Maďary, i nad Slowáky. Přijdeli to we skutku k tomu, žeby Wáš pan otec z auřadu wypadl, já se k tomu oferuji. že pro něho, pokud opět auřad dostane, podpisy otewru mezi mojími známými a přátely. Že instancii holuje Wáš pan otec na distriktuální konwent, to dobře: kdyby ale i zde cíle nedosáhl, já radím bezprostředně do Wídně k Jeho Jasnosti se utíkati, tak jako to naši zdejší Slowáci učinili Já se hněwám na to, že nikdo posud z našich Slowáků této ochrany a wrchnosti nehledal, která nám jest nejpřirozenější. I Slowáci Trnawští ať jdou do Wídně.

Mějte se blaze!

Wáš upř. přítel

Jan Kollár.

---

# Tři měsíčníky polské.

**Ateneum**, Pismo naukowe i literackie. Rok XII. Warszawa 1887. **Redaktor** Piotr Chmielowski.

**Przegląd Polski.** Rok dwudziesty pierwszy i dwudziesty drugi. Kraków. 1887. Redaktor dr. Jerzy Mycielski

**Przegląd Powszechny.** Rok czwarty. Kraków 1887. Redaktor X. M. Morawski T. J.

Všechny tři uvedené měsíčníky, docházející nás, mohou konkurovati s předními listy toho druhu v literaturách cizích.

Přední místo náleží ovšem „Ateneu“, časopisu vycházejícímu již po 12. rok pod aegidou znamenitého advokáta a spisovatele, dra. Vl. Spasowicze, a redigovanému právě tak proslulým literárním kritikem a historikem Petrem Chmielowským. Jako ve předešlých letech vyniká i letošní ročník „Atenea“ vybraným a rozmanitým obsahem. Přinášíť pojednání z oboru literarní, politické a kulturní historie. filosofie, vychovatelství, práva, sociologie, národního hospodářství, přírodních a jiných věd, a konečně i cenné práce belletristické. Mimo to obsahuje každé téměř číslo nějaké kritiky, měsíční kroniku a nekrology.

K nejpoučnějším článkům náleží delší studie K. Waliszewského „Powieść spółczesna w Anglii“, v níž autor pojednává o předních belletristech anglických, J. Eliotovi, T. Hardym (pěstují směr filosofický), W. Blackovi, Ouidovi (sl. La Ramée), miss Rh. Broghtonově, miss Thackerayově a j. (pé-

štují směr idyllický), mrs. Oliphantovi a Jiřím Mooreovi (zabývají se psychologií). Spisovatel jest vůbec znalcem cizích literatur, jak dokázal již ve dřívějším pojednání „Powieść spółczesna we Franciji“, uveřejněném v lonském ročníku Atenea — Neméně zajímavým jest článek A Mazanowského z oboru kritiky literární, „O krytyce literackiéj w Niemczech“. Vysvítá z něho, že současná kritika německá přestává vlastně na samochvále, na velebení spisů německých a tupení nebo ignorování cizích, jmenovitě slovanských. — Se socialismem, jeho stranami a vůdci seznamuje nás rozprava „Współczesny socyalizm francuski“, napsaná po vyjití knihy „La France socialiste. Notes d'histoire contemporaine“, loni vytištěné. — Za předmět má socialismus také článek „Karol Fourier i Furyeryzm“ (4. a 5. č.), sepsaný anonymem B. L. — Pozoruhodná jest studie J. Jeziorańského „Kierunki naszych czasów“, poukazující na směry, snahy a ideje, za nimiž se nese dnešní lidstvo. Autor mezi ně počítá: národnosť, krajní socialismus, prostředky záchrany (kdež opět se rozepisuje o antisemitismu, otázce agrární a otázce národní nesnášelivosti) a konečně snahy politické, mezi něž řadí militarismus a celní politiku. Studie Jeziorańského zasluhuje bedlivé úvahy. — Žofie Poznańská podala ve dvou číslech článek ze sociologie „Prawa fabriczne v Anglii, dzieje walki o nie i ich owoce“. Charakteristickým jest, že mezi polskými spisovatelkami najde se žena, zabývající se tak vážnými, specialně vědeckými otázkami. — Pro právníky má význam rozprava dra. Jos. Rosenblatta „O obecnych szkołach prawa karnego i ich metodzie“, v níž autor rozeznává čtyři školy trestního práva, a to 1. filosofickou (representanty jsou Berner a Hälschner), 2. historickou (Löning), 3. positivně praktickou (Schütze, Binding a Merkl), 4. sociologickou (kriminalisté vlaští, z německých Liszt). Přednosť dává spisovatel škole positivně praktické. — Ze životopisův sluší se hlavně zmíniti o práci dra. Vl. Łebińského „Kantak Kazimierz“. Líčíť nám v živých barvách trapný život K. Kantoka (1824.—1886.) neohroženého polského vlastence a poslance poznaňského. — Jiným zajímavým životopisem a rozpravou literarní jest studie A. Belcikowského „Anna z Krajewskich Nakwaska“. Nakwaská (zemř. roku 1851.) jest velmi zajímavým zjevem v literatuře polské. Ač byla vychována v ovzduší cizím, vymanila se přece ze vlivu toho a psala pěkné polské povídky. Nejpopulárnější se stala povídkou „Czarna mara“, vydanou r. 1841. — Z dalších prací téhož druhu uvádíme biografii „Ryszard Wincenty Berwiński“ (básník, narodil se r. 1819., zemřel r. 1879.) od A. Bądzkiewicze, rozpravu S. Grosglika „Karol Ernęst von Baer (embryolog slavný) i jego poprzednicy“, pojednání S. Askenazyho o Ludvíku Börneovi a j — Nemohouce pro nedostatek místa vypočísti všechny články vědecké, jmenujeme jen ještě některé důležitější, jako „Wola i hypnotizm“ od dra. A. Złotnického, Krzysztofa Warszewickiego dzieła niewydane“ od P. B. (Kr. Warszewicki jest zajímavou osobností mezi polskými spisovateli 2. polovice 16. věku; stal se známým svými kázáními a pracemi historickými), „Polska w pieśni Deotymy“ od P. Chwielowského, „O tak zwanéj tablicy paschalnéj Lubińskiéj“, od dra. V. Kętrzyńského, „Przegląd poezyi najnowszéj“ od P. Chmielowského, „Towarzystwa naukowe i literackie w Polsce wieku XVIII.“ od Vl. Smoleńského (práce tato jest velmi cenným příspěvkem k historii polské osvěty ve století minulém), „Podole starożytne“ od A. Jabłonowského, „Usamowolnienie Irlandyi“ od dra. M. E. Trepky, „Uchwały walnego zjazdu w Piotrkowie z 1444 roku“ od A. Procházky a j.

Mimo rozpravy a studie vědecké pěstuje „Ateneum“ také belletrii, a to v míře dosti obsáhlé. Tak přináší letos novellu Sewera (Maciejowského) „Dla świętéj ziemi“, krátké obrázky: Waleské „Jego już niema“ a Ostoje „Z mojich stron“, úryvek z delší historické povídky J. Rogosze „Na dziejowym przełomie“, kde vystupují naši táborité a j. I básně uveřejňuje Ateneum; v letošním ročníku jest úryvek delší básně Br. Komorowského „Kniazowie Rożyńscy“ a překlad Goethova „Fausta“, pocházející z péra Ludvíka Jenikého. Z cizí belletrie přináší kromě tohoto překlad jen jeden; jest to povídka chrvatská Janka Jurkoviće „Pavel Čuturić“. — Ještě dlužno vzpomenouti zajímavých dopisů a zpráv z jednotlivých slovanských zemí, jako „Z Galicyi“ od J. Rogosze, „Ze Słowacyi“ od Jana Grzegorzewského a „Listy czeskie“ od dra. Gablera, který jest po více již let pilným přispívatelem časopisu a se-

znamuje Poláky s našimi poměry společenskými. — Kromě toho obsahuje každé téměř číslo rubriku „Wrażenia literackie“, „Rozbiory i sprawozdania“ (kdež vycházejí kritiky nejnovějších vědeckých děl polských i cizích), „Kronika miesięczna“ (v níž seznamuje čtenářstvo Ludvík Straszewicz s novinkami z oboru politiky, života společenského, průmyslového, literatury atd.) a konečně „Nekrologia“.

Jinou přední vědeckou revuí jest „Przegląd Polski“, jehož redaktorem jest dr. Jiří Mycielski. Vychází v Krakově již dvacátý druhý rok. Ve vyšlých dosud číslech uveřejněn jediný příspěvek zábavný, totiž novella „Vorrei morir!“, ostatek místa věnován vědě a poučení. Také Przegład vyniká rozmanitostí jako Ateneum, přináší však většinou pojednání literarně historická, dějepisná, kritiky (kterým popřává mnohem více místa než Ateneum) a politické přehledy, jež píše pravidelně dr. J. Milewski. Není tím ovšem řečeno, že by jiné vědy v Przeglądu Polském nebyly zastoupeny (tak uveřejněna v dubnovém čísle velmi pěkná stať z finanční vědy „W sprawie finansów Krajowych“ od J. Kleczyńského, v červnovém pak přírodozpytná „Poglądy na powstawanie trzęsień ziemi“ od Vl. Boberského a j.), avšak nejvíce jsou přece pěstovány obory svrchu jmenované. Prvé číslo r. 1887., resp. 7. číslo 21. ročníku — počíná se totiž nový ročník vždy sešitem červencovým — zahájeno jest obšírným nekrologem dějepisce, kněze Valeriana Kalinky, jemuž věnována později (poč. v 7. čísle) dlouhá studie, napsaná hr. Stan. Tarnowským. Kalinka, známý spisovatel „Posledních let Stanislava Augusta“ a „Čtyrletého sněmu“ byl stálým pracovníkem Prz. Polsk. a uveřejňoval právě v něm jmenované své práce. — Viktor Czermak pokračuje ve svém delším pojednání, započatém již loni a majícím název „Szczęśliwy rok. Dzieje wojny moskiewskopolskiej z r. 1660.“ — Rovněž pokračováním z roku lonského jest rozprava V. Zakrzewského „Jak należałoby badać dzieje Stefana Batorego“. Autor probírá v jednotlivých bodech dějiny Štěpána Bátoryho a ukazuje na to, v čem by bylo třeba mnoho ještě bádati. Tak prý neprobádán dosud dosti podrobně pozdější poměr jeho ke stolici papežské (materiálův hojně skýtá archiv vatikánský), jeho poměr k církvi katolické a protestantské, jeho stanovisko k církevní unii na Rusi, zásluha jeho o osvětu a vzdělanost, a konečně jeho politika zahraničná. — Jinou prací historickou jest „Trzeci Maj“ Valeriana Kalinky, 6. kniha ze 3. svazku „Čtyrletého sněmu“, kterou zůstavil autor mezi svými rukopisy, „Čtyrletý sněm“ Kalinkův jest monumentální dílo v polské literatuře; prvé dva jeho svazky, podávající děje jak zevnější tak vnitřní politiky polské za onoho sněmu, byly přijaty s velikou pochvalou. Jmenovitě chválena charakteristika předních osobností polských té doby, jako H. Kołłątaje, kn. St. Staszyce a j. V 6. právě jmenované knize jedná se o přípravách ke konstituci ze dne 3. května r. 1791., o lize protiruské, o sblížení se hlavních činitelů sněmových, o Ign. Potockém, Scipionu Piattolim a j. vynikajících osobách. — Důkladným pojednáním historickým jest též „Car Piotr i August II. w trzechleciu po sejmie niemym z r. 1717.“ Kaz. Jarochowského, velikého znalce ruských i polských dějin té doby. Zajímavý jest článek Eug. Lipnického „Hrabě Beust jako minister austryacki 1866.—1874.“, v něm pojednává po výtce o poměru ministrově ku záležitostem haličským. — Ku jedné ze zajímavějších studií náleží také delší posmrtná vzpomínka na „slavíka ukrajinského“ Bohdana Záleského. Autor její skrývá se pod chiffrou N. — Z nejlepších příspěvků jsou historicko-literární a kritické rozpravy hlavního kritika Przeglądu Polsk. hr. St. Tarnowského, jehož práce jsou ozdobou časopisu, podobně jako mají týž význam studia P. Chmielowského pro Ateneum. V únorovém čísle pokračuje týž kritik ve své dlouhé studii „O dramatech Schillera“, započaté v témž časopise r. 1885. V letošním ročníku pojednává o Schillerově „Wallensteinu“. Z delších prací hr. Tarnowského v letošním Prz. Polsk. jest také uvedená již posmrtná vzpomínka na Val. Kalinku. Kromě toho přináší každé téměř číslo nějaký posudek polské knihy z jeho péra. Kritická část Przeglądu Polského jest vůbec velice cennou; probírajíť se v ní důkladně nejnovější spisy vědecké i zábavné, jak polské tak i cizí. — Podobně jako Ateneum všímá si i Prz. Polski českých poměrů literarních; dopisovalť do něho stále o naší literatuře letos právě zemřelý nadaný linguista polský Jan Hanusz. — Nevyjmenovali jsme ovšem všech statí a pojednání, avšak to,

trváme, stačí, abychom si učinili obraz o celém směru časopisu. Ke konci ještě podotýkáme, že do časopisu ukládají své spisy z největší části universitní professoři krakovští, tak že ze stavu časopisu možno souditi na stav krakovské vědy universitní.

Třetím měsíčníkem na moderním stanovisku vědy jest „Przegląd Powszechny", časopis vydávaný čtvrtý již rok pod redakcí M. Morawského krakovskými jezuity. Jak se dá očekávati, pěstuje především theologii a teprve ve druhé řadě vědy světské. Dlužno však uznati, že obohacuje polskou vědu mnohými spisy, které jí slouží jen ku cti. Každé číslo má tři oddíly. Prvý jest věnován delším pojednáním vědeckým druhu rozličného, druhý přehledu literatury, a to kritice domácích i zahraničných děl a časopisův, a třetí konečně zprávám z ruchu náboženského, společenského i vědeckého. Pomíjejíce výhradně theologická pojednání, jmenujeme z 1 oddílu hlavně tyto práce: „Sztuka rymotwórcza Horacego" (překlad Horaciova listu ku Pisonům, pořízený biskupem Adamem Krasińským), „Kilka uwag o wpływie kościoła na ustawodarstwo świeckie" od dra. J. Brzezińského (spisovatel vypočítává, v čem měla církev vliv na život společenský a na zákonodárství; pozoruje to ve právu manželském, v rovnosti všech lidí, v pojmu státní moci, v otázce přípustnosti války, ve právu trestním, dědickém, v obligačním jmenovitě co se týče úroků, v soudním řádu atd.), „Zamorskie posiadłości Wielkiej Brytanii" od A. M. L., „Źródła historyczne wschodu odnośnie do Pisma świętego" od V. Zaborského, „Indyjska teozofia w Europie" od J. Badeniho (autor tu pojednává s odbornou znalostí o indickém budaismu a jeho hlasatelích, kteří šíří svou víru po celém světě, zakládajíce spolky a vydávajíce časopisy), „W sprawie autentyczności rękopisu Królodworskiego" od dra. A. Kaliny (spisovatel se chýlí k náhledu, že jest rukopis náš podvržen), „O wolności nauczania" od J. Popiela, „Stosunki handlowe z Bułgarią" od J. Grzegorzewského, „Pamiętniki hrabiego Beusta" od A. M. L., „Słowo o stosunku Kochanowskiego do Rousarda" od K. Bronikowského (dle autora jest nesprávnou domněnka mnohých polských literarních historiků, že Kochanowski napodobil Rousarda), „O związku sztuki z moralnością" od M. Morawského (spisovatel dokazuje nezbytnosť mravnosti v umění), „Tajne towarzystwa włoskie w pierwszej połowie XIX. wieku" od dra. J. Pelczara, „Janssen i historya reformacyi" od A. Kraetziga a j. — Jak z vypočtených článků patrno, pěstuje Przegląd Powszechny po theologii nejvíce filosofii, historii literarní, kulturní i politickou a konečně vědy se jmenovanými právě příbuzné. Z uvedených pojednání a studií dlužno zvláště vytknouti práce redaktora M. Morawského, J. Badeniho, dra. Brzezińského, K. Bronikowského, dra. J. Pelczara a j. — Obšírný jest druhý i třetí oddíl každého sešitu, všímající si pozorně nejnovějších zjevů literarních i kulturních v jednotlivých zemích. O stavu literatury české v r. 1886. podal do Przeglądu Powszechného velmi pěknou zprávu P. J. Vychodil. *Karel Kadlec.*

## Rozhledy v literatuře a umění.

**U noći. Svagdašnja poviest iz hrvatskoga života.** Napisao Ksaver Šandor-Gjalski. U Zagrebu 1887 Str. 433. (Dokonč.)

Zatím se vrátí Narančić do Chrvatska. Setkav se v Záhřebě se svým svakem Lucićem, dá se po dlouhé námaze tímto přemluviti, aby šel k rodičům. Otec jej však příliš laskavě nepřivítá; konečně se usmíří a hledí syna napraviti a přiměti k tomu, aby se jednou již věnoval životu řádnému. Narančić zůstane tedy doma a hledí si hospodářství. Aby se ještě zdokonalil, odejde na studia odborná do Drážďan.

Na Kačiće naléhá stále Šmirganzová, aby dělal již zkoušky, avšak marně. Jiní jeho známí jsou již dávno advokáty neb úředníky. Také nenáviděný Hojkič má již slušnou kancelář. Obávaje se, aby Šmirganzovi nedali své dcery jinému, zapře Kačić svoje politické přesvědčení a dá se k tomu pohnouti, aby je na papíře odvolal, když mu Hojkić zaopatří státní službu, které se

napřed tolik vyhýbal. Vezme si Ružici. Narančić se vrátí z Drážďan a zaměří hned ku Mirkovićům Vilma mu odpustí. Jak bolestnou jest však pro něho zpráva, že Kačić zapřel svoje vlastenecké přesvědčení. Nemůže potlačiti trapného pocitu: „Vzali mu nejprve víru ve vše, ubili lásku ku kráse a vědě, naučili jej nenáviděti vše, čeho nepřátelé chrvatští nenávidějí. pak opět bylo mu vniknouti v celé jejich bídáctví a bezcharakternosť. Čas ubíhá, život hledá své, musilo k tomu dojíti! Nejžalostnějším však jest to, že není on sám, nýbrž že Chrvatsko má v každém koutě — takové ztracené Kačiće.“ — „Oj, bědné Chrvatsko, milliony svých úst opětuj věčnou modlitbu: ‚Dej nám, ó Bože, chléb vezdejší, odpusť nám viny naše, jakož i my odpouštíme vinníkům našim; neuveď nás v pokušení, ale zbav nás od zlého — a dej nám charaktery, dej nám charaktery!“

Posledních několik slov povídky vysvětluje nápis „V noci“. Vše se totiž odehrává v dobách, kdy ještě národ jest pohřížen v nočních mrákotách, kdy ještě nevysvitlo slunko lepší budoucnosti, které však básník s jistotou očekává.

Zdá se nám však, že básník líčí vše ještě černěji než ve skutečnosti, jinak možno říci, že zná velmi dobře studentský život, a že velmi dobře charakterisoval jednotlivé směry mezi studenty; každý typ je jako z kamene. Ač jest líčen život v povídce realisticky, připadá nám na prvý pohled, že se pohybujeme ve sferách přece jen příliš idealních, avšak život studentský bývá takovým skoro vždycky. Ostatně střízlivěji básník ani zakončiti nemohl, než když nechal Kačiće zpronevěřiti se své idealní minulosti. Tíha životního realismu, boje o kousek chleba, činí na nás ovšem dojem zdrcující, avšak básník učinil zadost povinnosti realistického pozorovatele života. Takovým zakončením budí povídka vážné myšlénky. — Končíme přáním, aby povídka byla přeložena do češtiny. *K. Kadlec.*

**Z kresów Połabskich.** Przez Jana Grzegorzewskiego. Kraków 1886. Str. 83.

Autor nám podává ve zvláštním otisku práci uveřejněnou již v „Przeglądu Powszechném“. Spis jeho skládá se ze tří článků spojených v jedno. Probírají se v něm sice věci poněkud již z Hilferdinga, Perwolfa a odjinud známé, avšak spisovatel projevuje přece ducha samostatného. Tak polemisuje v prvém článku s oběma jmenovanými spisovateli v otázce, byli-li Slované na levé straně Labe již před Karlovci a za nich čili nic, a dospívá k výsledku, odpovídajícímu na otázku kladně, kdežto Hilferding a Perwolf jsou toho náhledu, že se Slované (Grzegorzewski je nazývá západními Lechity) na levý břeh přestěhovali teprve za císařů z rodu saského. Podle Grzegorzewského bylo levé pobřeží Labe osazeno Slovany současně s objevením se jich na břehu pravém a vůbec v celém Polabí. — Autor luští také otázku, byli-li Slované v kronikách zvaní Bethenzr a Bethenici týž co Vethenici, jež uvádí kronika Thietmarova. Z rozličných náhledů přijímá mínění Šafaříkovo. které ovšem dokazuje a doplňuje tak Šafaříka, který náhledu svého nedokazoval. Dle něho značí Vethenici a Bethenici totéž, a sice lechitskou stráž na Labi, mající asi týž význam jako Ukrajina v Rusku nebo marky v Německu, nebo konečně stráže Chodů v našem Pošumaví. V oddíle druhém píše o obchodních městech lechitských a jejich obchodě. Kdežto na Labi nebyla města obydlena stálými obyvateli (usazovaliť se kolonisté pouze kolem hradů), byla na Pomoří hojnosť měst s obyvatelstvem stálým. Města se tam skládala ze hradu, vlastního města, které bylo právě střediskem obchodu, a předměstí. Obchod kvetl v rukou slovanských tak, že provozován nejen s Němci, nýbrž i s dalekým východem. Ohniskem jeho byl Volín, o němž se zmiňují již arabští spisovatelé 9. a 10. věku. Velmi pravděpodobným jest autorův výklad snadné germanisace Polabanův. Stýkajíce se pomocí obchodu s cizinci, jmenovitě Němci, podrobovali se snadno jejich vlivu a tak utratili svůj byt. V posledním oddíle jedná o hanze, spolku obchodních měst, založeného ku vzájemné pomoci. Během doby vzrostl počet oněch měst až na 85 Autor dokazuje, že hanza jest výtvorem ryze lechitským a nikoli německým. Praví, že duch germánský „v celé své prvotní ryzosti cizím byl ústrojí obecnímu vůbec a městskému zvláště,“ že bylo proti povaze germánské sdružování se jedno-

tlivců ve spolky, v nichž by každý byl rovnoprávným. Hanza nemohla prý vyrůsti z téže půdy, ze které vyklíčil i feudalismus, hegemonie a separatismus, opaky to slovanského federalismu. Připustíme-li, že náhled autorův jest správným, že totiž hanza jakožto spolek měst založených na zásadě vzájemnosti a rovnoprávnosti jest výtvorem slovanským, jest nám z téže příčiny pochybovati o pravdivosti toho, co praveno o několik listů dřívě, že mezi jednotlivými župami Slovanů na Labi panoval separatismus. Ke konci vykládá i název hanzy jako původu slovanského. Kmen slova toho jest ąz (ve výslovnosti staropolské a západolechitské anz) = starobulharské uza (z čehož povstalo uzel, węzeł)' v ruštině změkč. juz ve spojení s předložkou so — sojuz = spolek. — Jsme přesvědčeni, že spis Grzegorzewského jakožto práce samostatná nezůstane nepovšimnut, a že zavdá podnět k novým úvahám o předmětě naznačeném. *K. K.*

**Celowość w naturze.** Studyum przyrodniczo-filozoficzne, napisal X. Maryan Morawski T. J. Kraków. 1887. Str. 203.

Předmět, o němž kniha jedná, jest tak lákavý a při tom závažný, že myslitelé všech věkův a národův jej přetřásali, dospívajíce ovšem ku výsledkům zcela diametrálně proti sobě stojícím. Není tedy divu, že se ho znova a znova jiní chápají, aby rozluštili záhadu pro člověka myslícího tak důležitou Spisovatel dokazuje z jednotlivých oborů přírodopisu (počínaje nerostopisem, přechází k rostlinopisu a pak ku živočišstvu), že ve přírodě panuje účelnosť, že totiž všecko má svou příčinu a účel, a tak povstává harmonie, která není ovšem nahodilá, jak učí pantheisté, nýbrž spočívá v nějaké bytosti nadpřirozené, jsoucí mimo tuto přírodu. Pojednav o člověku jakožto cíli přírody (anthropocentrismus), přechází autor v obor metafysiky a vykládá, že Bůh jest počátkem oné účelnosti. Polemisuje s materialismem a pantheismem, vyvraceje jejich námitky, a přestává u subjektu účelnosti té, u Boha. — Spis přítomný jest doplněním a přepracováním článků vyšlých o témže předmětu lonského roku v „Przeglądu Powszechném“ a svědčí o veliké vzdělanosti autorově jak ve filosofii tak i ve přírodopise. Nejsouce odborníky, neodvažujeme se pronésti vědecký soud o knize pana Morawského, doporučujíce ji však našim spisovatelům kompetentním, aby se o ní obšírněji vyslovili.

—*l*—

**Matica Hrvatska u Zagrebu. Njen osnutak i razvitak.**

Velmi čestné místo mezi ostatními sestrami slovanskými zaujímá Matice Chrvatská Krátce a přece dosti úplně pojednala o jejím vzniku a rozvoji kniha vydaná chrv.-slav.-dalmatskou vládou zemskou pod názvem „Izvješće o stanju školstva u Hrvatskoj i Slavoniji svršetkom školske godine 1884-5.“ (Oddíl V. Humánní a kulturní ústavy. Str. 336.—342.) Pokusíme se napsati kratinké dějiny Matice Chrvatské dle náčrtku tohoto, beztoho již stručného (vyšel též zvláště), podávajíce jen jeho tresť. Zárodek Matice povstal v jiném spolku literarním, založeném r. 1838., v „Čitaonici“. Vznikla tam totiž myšlénka, aby se „Čitaonica“ spojila se spolkem, který se měl utvořiti podle vzoru „Matice Srbské“ a „Matice České“ a měl vydávati užitečné knihy jazykem illyrským. Myšlénka se však hned neuskutečnila, ježto přednější členové spolku pokládali za důležitější, aby se na národ působilo divadlem. Teprve roku 1842. navrhl hrabě Janko Drašković, aby byl založen fond, ze kterého by se vydávali staří klassikové dalmatští a jiné užitečné knihy. K účelu tomu měla býti zřízena „Matice Illyrská“. Návrh hraběte přijat s nadšením. Ještě téhož roku sebráno 2500 zl. základního jmění, a r. 1844. vyšel již nákladem nového spolku Gundulićův „Osman“ ku veliké radosti vlastencův chrvatských.

Od r. 1846. rozvinula již Matice činnost usilovnou; vyšelť téhož roku druhý svazek Gundulićových děl, pracovalo se horlivě o Drobnićově chrvatsko-německém slovníku, dána podpora Drag. Seljanovi, aby mohl vydati svůj zeměpis Illyrie atd. Nákladem spolku vydáván také periodický zábavník „Kolo“, jehož vyšlo pomocí Matice od roku 1847. do roku 1850. 5 svazkův. (IV. až VIII.) — V letech 1848. a 1849 nevykonáno v Matici literarně mnoho, ačkoli

jmění spolkové zrostlo na 15.000 zl. Roku 1850. nastal však obrat, když se rozpadla „Čitaonica“. Ve výborové schůzi ke konci téhož roku svěřeno Iv. Kukuljevići a Vjekosl. Babukići složení spolkových stanov (theoreticky povolena Matice r. 1847., a zároveň již tehdy pomýšleno na změnu stanov dle Matice Maďarské a České), jež pak byly přijaty v únoru 1851. Nově zvolený výbor chopil se vydávání užitečných knih. Od r. 1852. pak počal vycházeti nákladem Matice pod redakcí M. Bogoviće belletristický list „Neven“ a byl vydáván Maticí s malou přestávkou (převzalť jej na kratinký čas Ivan Perkovac) až do r. 1855. Ze starých klassiků vydán Gjorgjićův Saltir a Mandaljena a Palmotićova Kristiada. Roku 1854. pořízeno 2. vydání Gundulićova Osmana. Ježto se však nerozprodal a mimo to ztenčeny valně příjmy nákladem na „Neven“, nevydávala Matice r. 1856. a 1857. knih žádných.

Po přestávce v činnosti Matice zvolen r. 1858. výbor nový pod předsednictvím Ivana Mažuraniće; spolkové finance pak zlepšeny. R. 1859. vydán druhý díl Šulkova „Biljarstva“. Následujícího na to roku založen pod ochranou Matice a za podnětu vlastenecké paní Jelisavy Prasničkovy fond ku vydávání spisů pro lid. Téhož roku vyšly „Pojavi u zraku od Ivana Perkovca“ v 8000 výtiscích. Z fondu toho a podporou Matice pořízeno též r. 1862. nové vydání Kačićova „Razgovora“. Knih těch však rozprodáno tak málo, že upuštěno od vydávání nových, a poněvadž za podobným účelem založeno r. 1868. „Družstvo sv. Jeronyma“, darovány zásoby knih na skladě jakož i na hotovosti skorem 600 zl. uvedenému spolku. Ze knih počátkem let šedesátých vydaných dlužno se zmíniti zvláště o spisech Vrazových. Roku 1864. založila Matice prvý přísně vědecký časopis „Književnik“, jejž redigoval Vatroslav Jagić. Když pak založena r. 1867. „Jugoslavenska akademija znanost a umjetnosti“, jednalo se o spojení „Matice Illyrské“ s akademií v jeden spolek. Dle vespolné úmluvy 6. prosince 1868. měla Akademie říditi literarní práce Matice, jmění matiční však měl spravovati výbor její jako dosud. Jediným výsledkem spojení obou spolků bylo, že se usnesl výbor akademický pro práce matiční na tom, aby Matice převzala vydávání časopisu belletristického „Vience“. Literární práce matiční řídila akademie do r. 1872. Vidouc však, že z toho neplyne žádný větší prospěch, zřekla se vedení toho. „Vienac“ pak, byv dosti zabezpečen, odstoupen bezplatně Maticí „Akciové tiskárně“, aby jej vydávala dále.

Do r. 1867. a 1868. skytala Matice národu duševní stravu všeho druhu; vydávalať vedle knih přísně vědeckých i poučné a zábavné pro stavy střední, jakož i pro lid prostý. Změna nastala v letech uvedených. Přísně vědeckou stránku působnosti převzala od r. 1867. akademie, vzdělávání lidu prostého pak „Družstvo sv. Jeronyma“, založené roku 1868 Nejnovější činnosť Matice vztahuje se tedy jen na střední vrstvy národa a datuje se hlavně od r. 1874., kdy změněny stanovy a jméno Illyrská Matice přeměněno na Chrvatská. Roku 1875. a 1876. vydala Matice 5 knih z krásné literatury (Šenoovu Anthologii, Vrazových děl 5 svazků, Jul. Vernea 2 svazky a Andersenovy pohádky). Počátkem r. 1877. zvolen nový výbor s Ivanem Kukuljevićem v čele a přijata nová osnova spolkové činnosti, kterouž se řídí spolek celkem až podnes. Literarní práce matiční dělí se od té doby hlavně ve dva směry; již r. 1877. počaly vycházeti dvě serie spolkových knih, jedna pro poučení, druhá pro zábavu. Povstala tak „Zabavna a Poučna Knjižnica“.

Za posledních necelých 10 let (1877.—1886.) vykonala Matice velmi mnoho, tak že se činnosť její v prvých více než 30 letech s poslední ani měřiti nedá. V době této vydala 65 knih rozličného obsahu, které obsahují přes 1100 archů tiskových (ve 315.000 výtiscích). Jednotlivé obory literatury jsou zastoupeny takto: dějiny domácí (Kukuljević, Smičiklas, Lopašić), dějiny všeobecné (Maspero, Duruy-Tomić), zeměpis domácí (Klaić), přírodní věda všech odvětví (Kišpatić, Šulek, Sáh, Rossi), nár. hospodářství (Lorković), vychovatelství (Cantu, Lorković), básně (Vraz, Šenoa, Botić, Marković), původní drama (Jurković, Tomić, Miler, Vlad. Mažuranić, Okrugić), původní povídky (Šenoa, Jurković, Tomić, Becić, Kumišić-Sisolski, Sergij); mimo to vydány i překlady, jako z Kraszewského, Puškina atd.

V poslední době nepřestala však Matice jen na poskytování knih svým členům; počalať svým nákladem vydávati také překlady řeckých a latinských

klassikův, a aby se šířila domácí hudba, vydala i prvý svazek „Chrvatských skladeb“. Kromě toho zamýšlí obohatiti literaturu založením „Knihovny pro chrvatské kupce“.

Ku podpoře spisovatelů slouží Matici fond hrab. Iv. Draškovice a Dušana Kotora, onen ustanovený pro znamenité knihy poučné o praktických předmětech, tento pro povídku a drama.

Velmi platné služby prokáže národu Matice též sbírkou národních písní, kterou na se vzala před 10 lety. Sebráno již velmi mnoho písní, které se nyní pořádají, aby v několika letech všechny vyšly.

Též materialně učiněn za posledních let veliký pokrok. Kdežto na počátku nového období roku 1877. bylo spolkového jmění málo přes 30 000 zl., bylo již na konci r. 1882. přes 82 000 zl. — Od r. 1877. vydává se o spolkové činnosti obšírná „Zpráva“ (Izvješće), dle níž přináší zároveň Slov. sborník data o posledním právě uplynulém roku, tak že možno přestati na těchto několika řádcích o činnosti z let dřívějších. Zdárné činnosti Matice Chrvatské voláme z plna srdce „Živila!“ *Karel Kadlec.*

**Pamiętnik towarzystwa literackiego imienia Adama Mickiewicza.** Pod redakcyą Romana Pilata. We Lwowie. Nakładem towarzystwa. 1887. Str. VII a 279.

Již minulého roku oznámili jsme, že zřízen byl ve Lvově literarní spolek Mickiewiczův. První publikace tohoto velice užitečného spolku právě vyšla a uspokojuje všeliká očekávání ve svrchované míře. Pečlivé redakci, v jejíž čele stojí známý spisovatel Roman Pilat, podařilo se již do prvního ročníku zajímavého „Pamiętniku“ vložiti množství důležitých příspěvků ku poznání a ocenění nejslavnějšího pěvce národa polského. Spolek Mickiewiczův a tím i redakce „Pamiętniku“ pracuje na základech velice širokých, snaží se proniknouti všecken život i význam pěvcův. Obsah „Pamietnika“ má šest samostatných oddílů; první z nich obsahuje literarně-historické rozpravy, druhý miscellanie, třetí korrespondence, vzpomínky a památky nesoucí se k Mickiewiczovi, čtvrtý úvahy o spisech vydaných o básníkovi, pátý bibliografii a šestý kroniku spolkovou.

V první části nalézáme vedle pozoruhodných studií „Idea Wallenroda“ od dra. J. Tretiaka a „Wiersz Mickiewicza do J. Lelewela“ od dra. R. Pilata, rozpravu „Mickiewicz i Puszkin przed pomnikiem Piotra Wielkiego“ z péra Vladimíra Spasowicze. Slovutný spisovatel a advokát petrohradský líčí v této stati vzájemný poměr dvou předních básníků slovanských, kterýž vykazuje tolik stránek krásných a ušlechtilých. Přátelství Puškinovo s Mickiewiczem má význam hluboký, a dr. Spasowicz uměl důstojně zachytnouti tento památný moment. U nás bylo psáno o přátelství obou básníků krátce v „Lumíru“ již r. 1878., ale jest si přáti, aby předmět tento v naší literatuře obšírněji byl projednán. Spasowiczova důkladná slovanská rozprava*) sama k tomu pobízí.

V druhém oddíle nalézáme 12 drobnějších příspěvků ku poznání života velikého pěvce. Přispěli zejména Wl. Bełza (tajemník spolku, o jehož zajímavém spisku „Maryla“ již psáno bylo v těchto listech), Fr. Konarski, dr. A. Zipper, J. Semieński, dr. R. M. Werner a j. K nejcennějším materialiím náleží také sbírka korrespondencí, obsahující buď listy samého Mickiewicze neb o něm a jeho soudruzích, psané vynikajícím osobám. Tak objasňuje sbírka výňatků z dopisů psaných v letech 1819.—1829. J. Lelewelovi zajímavé stránky Mickiewiczova pobytu na Rusi. Jiné dopisy objasňují poměry jeho milostné i společenské. Oddíl úvah a recensí o spisech atd. vydaných o Mickiewiczovi r. 1886., poskytuje znamenitou hlídku po látkách jinde vydaných. K tomu připojuje se také pečlivě sestavená bibliografie za r. 1886., sestavená M. Stankiewiczem. Zvláštní zmínka věnována jest také české rozpravě „Adam Mickiewicz a Alexandr Puškin, největší básníci slovanští“, kte-

*) Vlastně přednáška. Dr. Spasowicz měl ji dne 14. a 15. března 1886. v Krakově.

rouž sepsal Em Fait (pos. W. A. Bruchmalski). Daleko by nás vedlo, kdybychom chtěli podati rozbor jednotlivých příspěvků. Podotýkáme jen, že mladému spolku jména Mickiewicze ve Lvově podařilo se již v prvním ročníku pravidelné své publikace podati množství látky cenné i zajímavé, tak že každý přítel slovanského písemnictví a každý ctitel velkého pěvce pobratimého národa uvítá knihu tuto s vděčností upřímnou. Tím způsobem dočkáme se bohdá také přiměřeného vylíčení a ocenění znamenitého Slovana, založeného na zprávách spolehlivých a všemožně úplných. Velkou pak bude zásluhou, že lvovský spolek dal k tomu podnět tak platný a účinný. Ke konci činíme ještě dotaznou zmínku, nebylo-li by záhodno uveřejňovati v „Pamiętniku“ též bibliografii překladů?

Pečlivá redakce přeje si míti také zprávy z Čech. V té příčině vyzvala již jednoho ze spisovatelů českých, aby přispěl do příštího ročníku zprávami o významu, pobytu atd. Ad. Mickiewicze v Čechách. *E. J.*

**Petrohrad a okolí jeho.** Slovem i obrazem líčí Josef Kolář. Se 234 illustracemi. V Praze, nákl. knihtiskárny Fr. Šimáčka. 1887. Str. 240.

Veliké dílo o Rusku mělo v české literatuře rozmnožiti počet nákladných publikací. Ale podnik ten nesetkal se s dostatečným zdarem, a podnikavé jinak nakladatelstvo bylo nuceno přestati na jediném svazku, kterýž nyní vyšel jako celek o sobě uzavřený. Obsahujeť vylíčení „severní Paříže“, moderní stolice ruské říše, vyzdobené 234 vkusnými illustracemi, pocházejícími hlavně od umělců ruských. Sám Petrohrad jest město tak zajímavé a dějiny jeho neobyčejně rychlého rozvoje tak úzce jsou spojeny s dějinami ruského rozvoje vůbec, že zbytečno by bylo mluviti o poučné a zajímavé obsažnosti této publikace. Pan prof. Kolář podává nám výklad věcný, založený na osobních zkušenostech a pilných studiích literarních. V pěti odděleních líčí ctěný p. spisovatel zejména založení a vzrůst Petrohradu, chrámy a paláce, ústavy věd i umění život v Petrohradě a bohaté okolí. Doporučujeme dílo p. Kolářovo vřele.

---

**Srbské časopisectvo.** R. 1887. vycházely následující srbské časopisy. V království srbském: Učitelj, Mala Srbadija, Rodoljub, Srpče, Prosvjetni glasnik, Otadžbina, Srpstvo, Branič, Težak, Hriščanski vestnik, Beogradski dnevnik, Novi Beograd, Odjek, Nova ustavnost, Domaćica, Videlo, Zrak, Brka, Srpske Novine, Novine beogradske opštine, Sabački glasnik, Crkveni věstnik, Trgovačka pisma, Velocipedske novine, Zlatibor. – V rakouské říši: Školski list, Neven, Golub. Ženski svet, Stražilovo, Javor, Istina, Glas istine, Zastava, Branik, Naše doba, Srpski narod, Starmali, Glas naroda, Sadašnjost, Orao, Pančevac, Narodna volja, Baćvanin. Sremac, Srbobran, Srpski list, Draškov Raboš, Javnost, Srbinovi zapisnici, Gusle, Letopis Matice Srpske, Fruška Gora, Nemanja. — V Bosně: Bosanska vila Sarajevski list Prosvjeta, Dabro-bosanski istočnik. — Na Černé Hoře: Glas Crnogorca.

**P. T. Pech,** známý překladatel Pipinových a Spasowiczových „Dějin slov. literatury“ do němčiny, uveřejnil v lipských „Blätter für literarische Unterhaltung“ pozoruhodný článek „Zur slavischen Kulturgeschichte“. Jest to rozbor Krekova díla „Einleitung in die slav Literaturgeschichte“.

---

**„Slovanský sborník“ vychází vždy 15. každého měsice** a předplácí se v administraci (knihtiskárna J. Otty) Karlovo náměstí číslo 34. nové: na **čtvrť roku** 1 zl. 30 kr., poštou 1 zl. 40 kr., na půl roku 2 zl. 50 kr., poštou 2 zl. 70 kr., na celý rok 4 zl. 80 kr., poštou 5 zl.

Odpovědný redaktor: **Edvard Jelínek.** — Vydáním, tiskem a nákladem knihtiskárny **J. Otty** v Praze, na Karlově náměstí č. 34. n.

# SLOVANSKÝ SBORNÍK.

Ročník VI. — 1887 — Číslo 12.


## O zpěvích lidu chrvatského a jich stránce ethické.


Podává prof. **Bedřich Vilém Spiess.**


(Dokončení.)

VIII. Rodina: zejména dívka, žena, rodiče, děti, bratří a sestry.

Je-li svazek mezi pobratimstvem tak pevný a úzký, tím užší jsou svazky v rodině, která byla Slovanům povždy veleposvátná. Rodina jest svět v malém; proto pěvec národní pokládá sirotu za největší neštěstí. Rodina u chrvatského lidu má se za jednu a touž osobnosť. Kdo k rodině přísluší, jest v ostatních členech obsažen: on všecky k sobě počítá, všecku česť i hanbu s nimi sdílí. Kdo dopustí, aby kterýkoli z členů rodiny zkázu vzal, ten i sebe v záhubu uvrhne. V takovém spojení, v čisté a účinné lásce člověk cítí se býti nejšťastnějším. Rodinná láska je živě vylíčena v písních národních, i neníť, tušíme, ve světě nad Slovany národa, u kterého by svazek rodinný pevnější a silnější byl.

Známo, že u Jihoslovanů je patriarchalní, zádružný život základem rodiny. Hlavou této je otec, jejž národní písně čestným jménem „babo" nazývají. Jeho hodnosť dodává mu rázu svatosti, kterou každý jakousi uctivostí uznávati musí. Dokud jest na živu, nemůže nikdo prvenstvo jemu odejmouti, aniž z moci jeho se vymaniti. I synové ženatí ostávají v domě rodičů a tvoří jednu rodinu.

Mimo starješinu jest máti, která svou něžností a oddaností všecku příkrosť v rodině mírní. Její zvláštní oddanosť k mužovi a její povolání jako mateře v rodině toho národa, který patriarchalní život svůj do dneška si zachoval, povznáší ji na vysoký stupeň. Známo je, že vášně a afekty u ženy větši mívají převahu než u muže. Kdežto tento více myslí než cítí, bývá u ženy opak. Ona více cítí než myslí. Proto jsou city a náklonnosti s jejími ideami, pojmy a soudy tak sloučeny, že její celá duševní činnosť tytýž bývá takřka jen cit a pocit.

Bytnou tuto stránku ženské přírody písně národní velmi živě pojaly; proto jest něžnosť hlavním živlem chrvatské lyriky národní.

Především třeba vzpomenouti, kterak lid vzor ženské krásy pojímati umí. Krása ženská líčí se na mnohých místech a záleží v tom, že jsou oči její — dva drahokamy, tváře — dvě růže červené, obrvy — z moře pijavice, bílé zuby — dvě šňůry perel. A tenka jest jako šipa, vysoka jako jedle. A tančí-li — jako když páv se prochází; hovoří-li — jako když holub vrká; směje-li se — jako když slunce hřeje atd. Ale krása stává se teprve tehdy vzornou, když se k ní přidružuje vnitřní cena. Charakteristickým rysem ženské povahy pokládá se stydlivosť. Mezi jinými uvedena budiž tu píseň I. 599, z níž by každý malíř ideál ženské nevinnosti vážiti mohl. Tamo na bujném pažitu točí se dívky, tančíce oblíbené kolo; vesele poskakují kvetoucí dívčiny, s povznešenou hlavou a zářícími zraky hledí do bílých oblaků, v nichž kmitá blesk. Jenom Milica hledí před se. „Proč nevzhledáš v mraky," volají bujné dívčice, „proč nejsi jako my, ty přechytré aneb bláhové děvče!" Ale Milica, nejkrásnější z krasavic, odpovídá:

„Nejsem bláhova ni příliš moudra,
aniž vílou, bych sháněla mraky,
ale dívkou, i před sebe hledím."

Čím méně dívka o světě ví. tím větší jest její ctnosť; za div ženské dokonalosti pokládá se — ovšem po způsobu tureckém — vzrostla-li ve světnici a nepoznala-li ni slunce ni měsice, a nezná-li, na čem obilí roste. Srovnej I. 345, 384, II. 40 atd.

Diviti bychom se musili něžným citům, jimiž srdce milenců oplývá, kdybychom nevěděli, kteraký pramen poesie v tom se nalézá. Především není to nijaký hmotný interes, než čistá láska, jež muže k ženě poji.

Statky ne, ni stříbro ani zlato,
než to blaží, co je komu draho. (I. 320)

Spíš bych s milým po horách chodila,
bloh zobala, z listí vodu pila,
chladný kámen pod hlavu si kladla,
než s nemilým v horách se bavila,
cukr jedla, na hedbáví spala. (310)

Kterakou má láska moc, o tom srovnej I. 293, 308 atd.

Dívka, jak jí národní písně líčí, neželí tak svého štěstí, jako milence svého. Její city a tužby jsou jakoby ohlas druhé její duše. Proto je velikým neštěstím, ztratí li která svého muže. Kterakou žalostí nyje dívka za milým. když se s ním rozstane, neb když ho ztratí, patrno z I. 553—556 atd.

Jako taje ona hrouda sněhu,
tak i taje srdce mé za tebou.

Krasavice Mara ztrativši milence, oplakávala ho tři roky:

první rok si neumyla líci,
druhý rok si nepřičísla vlasů
a rok třetí ustřihla si vlasy.

Vdova nevdavá se snadno. Proto v národních písních každá svatba s vdovou připomíná se s opovržením a stíhá urážlivou ironií.

Následkem tak horoucí lásky nelze ovšem diviti se, že také žárlivosť vzniká, jež bez zabití neb vraždy nikde se neskonává. V I. 303 zabije sestra sestru z řevnivosti a v písni 752 žena vrazí muži svému nůž do srdce, že se do sestry její zamiloval.

Pomněmež, s jakou horoucností a obětí dívka po svatbě touží řkouc:

A ohrada kéž se polámala,
a chalupa ohněm za své vzala.
Neb již trpělivosť mně mladé došla,
procházet se sama po pavlači,
spávati vždy sama na pohovce:
obrať s pravé se na levou stranu,
chladnou peřinu kol sebe svineš
a v peřinu všecku strasť zavineš.

Jestliže dále uvážíme všecky sceny, ve kterých se rozkoš a slasť živými barvami líčí a výrazův takových užívá, které se ovšem nesnášejí se způsobem dnešní uhlazenosti, nemůžeme popříti, že smyslné chtíče bývají v národních písních nejvážnější stranou, jež k manželskému sňatku pobádá. Takové zjevy vyskytují se tolikéž ve zpěvích Homerských. Proto byli nejední, kteří Iliadu a Odysseu pro domnělou surovosť a nestoudnosť, která v nich na jevo se dává, odsoudili. Kdo takto soudí, ten národní písně se stanoviska moderního posuzuje a nepomní, že národ za svého dětství — jež i chrvatské písně nám zobrazují — mravní (porušenosti) zkaženosti nezná a proto i své myšlénky a tužby tak vyjadřuje, jak ho sama příroda tomu byla naučila.

Jakkoli je milostný požitek takřka nejhlavnějším motivem manželského sňatku, přece pozorný čtenář tytýž ušlechtilejších citů najde, než by se nadál. Touha po dítěti a přísné i svědomité plnění manželských povinností ukazují, že svatba jest ono mravné zřízení, kterým tělesné chtíče přivádějí se v souhlas s mravným pořádkem, čímž rodina se zušlechťuje a mezi členy jejími jakási pieta plodí.

Obecno jest mínění, že u národa chrvatského žena jest spíše otrokyní než družkou mužovou. Nechceme popírati, že by orientalní vliv nebyl u valné míře této příkrosti zavinil. V národních písních žena svého muže nenazývá než „gospodarom". Co taký má neobmezenou nad ní moc a proto ji může za každý přestupek beze vší odpovědnosti ztrestati. Králevič Marko divoce obořil se na svou ženu, že jej ze sna probudila. Tuto přísnou podrobenosť ženy ukazují také jisté obyčeje při svatbě, mezi jinými zvláště to, že mladá žena povinna jest svým domácím sloužiti a starotě i švakrům nohy mýti. Že jest ženě těžko všem domácím dosti učiniti, toho vzpomínají také písně národní I. 107 a 570.

Vzpomeneme-li si na výraz: „da prostite" (s odpuštěním), kterého chrvatský sedlák užívá, kdykoli o ženě své hovoří, mohli bychom se domnívati, že jí důstojenství lidského odpírá. Uvá-

žime-li však, že to povídá o své ženě, a nikdy o dívce neb vdově, snadno se dovtípíme, že sedlák tak z přílišné stydlivosti činí a že výraz ten bezpochyby uvádí na mysl tajné se ženou obcování. V tom smyslu pokládá se i manželství za hřích; proto se i říká „syn po hříchu", ač je manželský, což nalezneš v písni II. 51.

Než přes to vše vidíme ženu v postavení a vážnosti, která jí po zákonu přísluší. Muž ženu nazývá především „vjerna ljubo, mila dušo, gospodjo mudra" atd. Kdekoli mužovi toho potřebí, neostýchá se užiti věhlasu své ženy, a jestliže jí jednání jeho se nelíbí, dovede ho ona také vyplísniti, a muž se jí podvolí. Srov. II. 35, 45, 77, 89, 118. A v II. 82 praví despota Juraj výslovně, že nemůže své paní býti po vůli, aby zahynul. S kterakou pak něžností a uctivostí muž se svou ženou zachází, vidí se nejlépe v I. 735.

> Chlubila se kráska Ikonia:
> Není mužo nad manžela mého,
> nad Ivana nad Mrnjakoviće.
> Kudy chodí, za ruku mne vodí,
> sedne-li kdes, na klín mne si béře,
> klne li se, mnou se jen zaklíná,
> a když spávám horním na čardaku,
> ticho kráčí, by mne neprobudil,
> budí-li pak, v líce mne políbí:
> Vstávej srdce, sluněčko již vyšlo!

Vrcholem manželského štěstí pokládají se četné děti a v té příčině ideálem jsou dvě dcery a čtyři synové. Srov. III. 14, 71, 72, 81 atd. Proto jest neplodnosť velikým neštěstím po domnění lidu. Neplodná žena nemá nijaké vážnosti. A kteraké z toho strasti pocházejí, toho doklady dávají nám písně národní v hojném počtu. — Navzdor něžnému chování, kterým se Ikonia ve svrchu řečené písni I. 735 vychloubá, nemůže se srdce manžela jejího ukojiti, jelikož ona jest neplodna. On ji opustiv, jinou si vezme, kteráž mu syna porodí. Na to se Ikonia ze žalosti oběsila. — Srovnej také písně 759, 760 atd.

Co do lásky rodičů k dětem uvádějí písně krásné příklady. Připomenouti sluší zejména onu mateř, která po svých dětech touží a nyje. Srovnej I. 739, 740, 752. Ovšem vyskytují se příklady tomu také protivné.

Čím větší ctnosť národní píseň ženě přisuzuje, tím ji černěji líčí, jestliže kdy zbloudí a svého povolání zapomene. Kdekoli se o cizoložství jedná, tu žena netoliko svého muže klame, než i o život mu ukládá, a je-li jí dítě na překážku, také to umoří, jen aby svým chtíčům ďábelským dosti učinila. A jako v písních Homerských každý necuda psu se přirovnává, tak v chrvatských písních nazývá se každá cizoložnice — čubkou.

V II. 8 usiluje matka všemožně o záhubu svého dítěte, ježto hříšné lásce její bylo v cestě. — V II. 25 postavila Vidosava svého muže Momčila v největší nebezpečí, aby svého života pozbyl, a to jen aby mohla k Vukašinovi se dostati. — V III. 84 matka nevědouc, kterak by před dítětem záměru svého dosáhla, tváří se

churavou i prosí syna, aby jí vody z hor přinesl. Zatím navede svého milence, aby ho zabil, až pro vodu půjde. Ale prozřetelnosť boží, jevící se všude v takových případech, nastrojí věc jinak. Syn, seznav nevěru matčinu, zabije milence jejího a matce srubne hlavu. — Píseň III. 7 ukazuje nám nejvyšší stupeň zloby ženské. Žena, přilnouc láskou k Turkovi, nejen muže zradí, svázavši mu ruce, an spal, než i s dítětem nemilosrdně nakládá, tak že věru velice diviti se musíme bezcitnosti a nestoudnosti, jež v té písni na jevo se dává.

Co do poměru dětí k rodičům ukazují nám písně velikou pokoru a poslušnosť, jakož i velikou lásku, která mezi nimi bývá. Králeviči Markovi uloží matka II. 68 aby chodil beze zbraně, a on ji poslechne, jakkoli jest mu velikou mukou choditi beze zbroje, ale větší ještě, mateře neposlouchati. — V písni II. 85, která jest téhož obsahu jako svrchu uvedená píseň 85, bojí se dítě prohřešiti se proti matce, ač tato veliké nesnáze mu způsobila, neboť ví, že jest před bohem hříchem a před lidmi potupou a hanbou neprokazovati lásky rodičům. — Totéž vidíme v III. 7, kde dítě všeliké pronásledování od matky zakoušené zapomíná, ba s pláčem otce prosí, aby jí to odpustil. Kdo ještě více dokladů si přeje, nechť si přečte III. 55. Tu uvidí, kterak nevzrostlé ještě dítě v nebezpečí života se dává, aby obstárlého otce svého před nehodou zachránilo.

Častokráte bývá tato láska přemrštěna, jelikož plodí skutky, kterými veškeren mravní řád se porušuje. Tak v I. 754 zabije muž ženu z lásky ku své matce, a to pro nepatrnou urážku její.

Ale netoliko děti musí svých rodičů poslouchati a ctíti, než každému staršímu či představenému dlužno — dle písní — úctu a poslušnosť prokazovati.

Velmi poučlivy jsou v té příčině písně III. 3 a 65, kde výslovně naznačeno nebezpečí, ve které upadá, kdož neposlouchá svého staršího.

Ale tyto všecky příklady lásky rodičů a dětí nejsou ničím oproti oné lásce, která bývá mezi bratřími a sestrami.

Bratr je sestře ochráncem a záštitou. Sestra visí na bratrech s láskou téměř vášnivou. Proto zaklínati se bratrem nebo sestrou jest zvláště posvátno, a nešťasten jest každý, kdo bratra neb sestry nemá. A naopak jak veliké je štěstí míti bratra, toho doklady podávají písně na mnohých místech, jako:

Blaze tomu bratru, jenž má sestru v II. 75. — Těžko bratru jednomu bez druhého. Sokol praví:

„Tako jest mi beze křídla mého
jako bratru asi bez druhého.“

A v I. 721 nechce sestra Ivanova za Vojina se vdáti, jelikož jí zabil bratra; a když ji tento násilím unesl, vrhla se do vody, volíc raději života pozbyti, nežli žíti s vrahem bratrovým.

V některých písních klade se láska matčina a sestřina nad lásku ženinu. Láska mateřská a sesterská jest nesobecká, láska manželčina sobecká. Onano trvá věčně, tato jen pokud předmět lásky existuje. Žena provdá se po smrti mužově, ale matka i sestra ošetřují hrob zesnulého syna a bratra. Bazilička a peluňka označují na hrobě místo, na němž co rok milující sestra slzy prolévá, oplakávajíc svého bratra. Máť i sestra jsou povždy obětovny, choť ve zřídkých jen případech. Tak na př. I. 597. Po pavlači prochází se Jovan, pavlač se sřítí a on zlomí si pravou ruku. Z lesa přikvapí víla i slíbí napraviti ruku, ale jestliže dá matka pravou ruku, sestra své krásné vlasy a choť Jovanova šňůru perel. Ochotně obětuje máť svoji ruku, sestra vlasy, jenom choť se zdráhá.

„Ne, já nedám bílých perel svojich,
věnem dostala jsem jich od otce!“

Na to rozlítí se víla hněvem, nakape Jovanovi jedu do rány, tak že umřel.

Zakukaly tři tu kukavice,
jedna kuká, nikdy neustává,
druhá kuká z jitra i večera,
třetí kuká, když si jenom smyslí. —
Která kuká, nikdy neustává?
Toť ubohá máť je Jovanova.
Která kuká z jitra i večera?
Zarmoucená sestra Jovanova.
Která kuká, když si jenom smyslí?
Totě mladá žinka Jovanova.

Pamětihodný jest tu postup i co do velikosti oběti přinesené i co do síly bolu cítěného. Kdežto matka pravici a sestra svůj krásný vlas obětuje, nemůže se choť odhodlati k oběti nejchatrnější. Ještě výmluvnějším dokladem ideálního opravdu pojetí lásky sesterské jest píseň I. 304.

Zapadlo již slunko za horami,
junáci od moře přicházejí.
Počítá je mladá choť Jiřího;
všecky spočtla, počítá pak znova,
svého blaha nenašla trojího.
Blaho prvé — toť Jiří hospodář,
blaho vteré — dever to svatební,
blaho třetí — rodný bratr její.
Pro Jiřího cop si uřezala,
pro mládence líce zohavila
a pro bratra oči vytrhala.
Cop uřízla, cop jí zas naroste,
tvář zhyzdila, tvář se opět zhojí,
avšak oči nemohou se zcelit'
ani srdce rodného pro bratra.

Bratr přetěžce postrádá sestry; bez ní zdá se mu pustým, prázdným býti tento svět. A kterak nešťastnou teprv cítí se býti dívka nemající bratra! To patrno z I. 307.

Rodné sestry dvě nemají bratra,
chtí ho sobě tedy uvinouti

s bílého i rudého hedbáví;
trup urobí mu ze zimostrázu,
místo očí drahokamy dají,
za obrvy mořské pijavice,
místo zubů pak dvě řady perel,
pokryjí ho posléz medem, cukrem:
„Nyní jez, řkou, s námi se vyrážej!“

Ó jaké by to bylo štěstí, kdyby tento umělý bratr mluviti se jal, sestrám nebylo by více teskniti a záviděti družkám, jež u veselém kole po boku svých bratří tančí!

Pro něžnosť i půvab jest všeho uvážení hodna píseň II. 16 Predrag i Nenad nadepsaná. Matka odchovala dva syny pode jmény svrchu uvedenými. Obadva utekou matce a odejdou do hor k hajdukům, kdež každý u své čety arambašou (vůdcem) se stane; avšak jeden o druhém ničeho neví. Po nějakém čase zatoužil Nenad po matce; proto rozděliv peníze mezi družinu, odejde k ní. Domnívaje se, že nemá bratra, vyčítá matce, že mu ni bratra ni sestry neporodila, jimiž by se ho v četě zaklínati mohl. Matka ho přesvědčí, že bratr jeho jako arambaša četuje. Nenad jde do hor hledat bratra, nedbaje nebezpečí, na něž matka byla upozornila. Došed hor, ve kterých Predrag hajdukoval, jal se bratra dovolávati. Ten neznaje ho, přikáže družině rozděliti se na tři díly a ze zálohy živého jej chytiti. Když Nenad na přední oddíl narazil, počali naň střileti, ale on jim pravil:

„Nestřílejte, bratří, tamo s hůry,
aby bratra vám se nezželelo,
jako mně jest zželelo se bratra,
což mne smutkem dosud naplňuje.“

Totéž sběhlo se u druhé čety, jež jej také propustila, načež přijde ku třetí. Rozzlobiv se, že i tito naň střílejí, udeří na ně a rozpráší je. To když Predrag uslyší, zdvihne se sám a kulí neznámého bratra do srdce udeří. Prve než tento duši vypustí, odehrává se scena srdce rozrývající, ve které Predrag svého bratra pozná a z lítosti sám nůž do srdce si vrazí a podle bratra mrtev k zemi klesá.

A co opět bratr pro bratra učiniti jest hotov, toho máme krásný doklad v III. 57. Zajatý Milutin nalézaje se v žaláři bána Zadranina píše bratrovi, aby ho ze zajetí vykoupil. Bratr všude se pokouší peníze sehnati, jichž k výkupu potřebí; leč nedostal jich tolik, pročež jal se přemýšleti, kterakým způsobem by bratru ze žaláře pomohl. Posléze vezme na se oblek žebrákův a chodí hrad od hradu, až přijde ke dvoru bana Zadranina. Tu najde služku, ana kolébala dva syny bánovy. Když tato se oddálila, aby žebrákovi domnělému almužnu dala, vzal on si obě děti a uprchl. Ovšem pak bán výměnou za své synky musí zajatému Milutinovi beze vší podmínky dáti svobodu.

Na základě této lásky, jež obecně mezi členy rodinnými vládne, rozvilo se štěstí rodinné, jež jen potud dlouhé trvání

míti může, pokud každý v rodině tolik úcty požívá, kolik mu náleží, pokud, jakž jsme viděli, i dětem i bratřím a sestrám i rodičům a představenstvu povinná úcta a láska se prokazuje.

IX. Kletba i pomsta. Jakož jsou přátelské svazky pevny a nerozlučitelny, tak bývají i nepřátelství nad míru veliká a neukojitelná. Přátelské s lidmi obcování — toť hlas srdce lidu chrvatského; proto Chrvat, kdekoli může, oproti bližnímu přátelským se býti ukazuje, aniž šetří obětí, kterých zaň přinésti třeba; ale běda tomu, kdož Chrvata jednou urazil. Tehda upadá v kletbu a ta po názoru lidu obecného zajisté se vyplní. Zvláště kletbě ženské veliká moc v písních se připisuje. Tak se v I. 368 praví, že

dívka-li zaklíná, zem se třese.

V II. 7 proklela matka svou dceru, když provdavši se, z domu jíti chtěla. pravilať jí: „Milá dcero, kéž by tebe nebylo! Kéž bys nedostala se tamo ni semo, než ostala střed černé hory!“ Kletba se vyplnila. Neb když svatebčané byli na cestě, rozstonala se nevěsta a umřela cestou. Matčina kletba pociťuje se ještě ve hrobě. Neb když ženich u hrobu jejího chodě se ptal, tíží-li ji země, odvětila ona, zem že jí netíží, ale matčina kletba.

Hroznější nad kletbu jsou vraždy, jež ve zpěvích chrvatských s podivuhodným klidem a chladností se vypravují. Krevní pomsta jest v lidu, zejména v Černé hoře tak zakořeněna, že ji téměř za náboženskou povinnosť svou pokládají. Msta tato přechází s otce na syna, ba tytýž i na další potomky, a nezřídka upomíná matka dítě své na pomstu — krvavou košilí. Zásada „hlava za hlavu“, dle níž všickni prvotní národové se řídili, táhne se v písních národních ještě dále potud, že nejen krev krví se splácí, než i každý poruch posvátného poměru rodinného krevní pomstou stíhá. V II. 5 dá bratr sestru a choť koňmi roztrhati. V I. 723 bratr prosekl prsy sestře a provlekl jimi ruce i obě oči jí vytrhal. V II. 99 Štěpán Jakšić vyloupne manželce své obě oči, na to jí dá hůl do ruky, aby šla vyžebrat si chleba. A v III. 7 namazal Novaković svou nevěrnou choť voskem, dehtem, sirou a prachem,

„obvinul ji měkkou bílou vlnou,
potom ohnivou polil rakijí,
i zakopal v syrou zemi po pás
a zapálil kštici navrch hlavy.
Sám pak used pije sladké víno,
ana choť mu jasnou svítí září.“ *)

---

*) Stať tuto příslušelo spíše nadepsati „O zpěvích lidu jihoslovanského, jmenovitě chrvatského a srbského“, jelikož z citovaných písní jsou též ne jedny srbské. *Pozn. redakce.*

# Naděje, láska, víra.

Napsal H. Zejleř.

Na lesklé v slunci hladině,
na modročerné hlubině
se moje houpe naděje,
když dobrý vítr zavěje.
Duj, dobrý vánku, stále duj —
a lodníku můj, nezdřimuj!

Při luzných březích jezera
i v parnu dne i z večera
hrají bíle zjevy labutí
u vlnek mírném zvednutí.
Kéž na ně nepočíhá lest —
vždyť v středu jich má láska jest!...

A ze dna pučí srdcem vod
až kde se paprsk v modro vbod'
trs bájně krásné květiny.
Květ na ní jeden, jediný. —
Ta růže, snící na vlnách,
má víra v duše hlubinách...

1828. Z lužičt. přel. *A. Černý.*

---

# Angličtí spisovatelé v slovanské otázce.

Napsal A. L. Hardy.

(Dokončení.)

Roku 1863.—5. vydal dr. Stanley své „Lectures on the History of the Jewish Church" („Přednášky o historii židovské církve"); třetí serie těchto přednášek byla později doplněna a znovu vydána r. 1876.

V lednu r. 1867. uveřejnil článek v „Macmillan's Magazine" pod titulem „Recollections of Philaret, Archbishop and Metropolitan of Moscow" („Vzpomínky na Philareta, arcibiskupa a metropolitu moskevského"), který nedávno zemřel. Stanley seznámil se s tímto knězem po čas návštěvy v Rusku roku 1857.; zmiňuje se o něm též ve svých „Lectures on the Eastern Church" p. 322. a 489. („Přednášky o církvi východní"). Tento článek byl znovu otištěn v díle, které obsahuje sbírku essayí děkana Stanleyho z r. 1870.

V r. 1868. vydal „Historical Memorials of Westminster Abbey" („Historické upomínky na opatství westminsterské"). V díle tomto shledáváme dva odstavce, o kterýchž dlužno právě zde se poněkud zmíniti — týkají se českých dějin. Obsahujeť místo jedno zprávu o pohřbu Anny Lucemburské r. 1394. v opatství samém; Anna byla sestrou krále Václava IV. a ženou krále Richarda II. anglického — „the patroness", jak děkan Stanley praví, „Wykliffistů, článek spojovací mezi Wycliffem a Husem".

A. H. Wratislaw ve svém díle „John Hus" (str. 18.—19.) praví: „Před koncem r. 1381. princezna (mladičká a příjemná sestra Václavova) vjela slavnostně do Londýna. Příjezd její byl oslaven amnestií, které vyžádala několika politickým vězňům; později pak vydatné působení její i dobročinné skutky její získali jí predikat „the good queen Anne" („Dobrá královna Anna"). Nepřinesla s sebou přes moře pouze nové módy — ale též něco, co bylo více než módy: zvláštní výtisk evangelia ve třech řečích, tak jak nás sám Wycliff

poučil — v jazyku českém, německém a latinském — na kterémž pilně sama studovala.“

Slavný arcibiskup canterburyský, Tomáš Arundel, mluvil při smrti její o zvláštní lásce, kterou chovala k písmu svatému, a pilnosti, s jakou je studovala v anglickém jazyku; překonala tím i mnohé církevní hodnostáře. Můžeme se také domýšleti, že stálý její intimní svazek s bratrem i s vlastí její měl dosti vlivu na velké události, které se později v Čechách odehrály.

Pan Morfill ve spise „Slavonic Literature“ na str. 220., mluvě o překladu bible do češtiny ve 13., 14. a 15 století, připomíná slova Wycliffova, týkající se Anny: „Nobilis regina Angliae, Soror Caesaris, habet evangelium in lingua triplici exaratum, scilicet, in lingua bohemica, teutonica et latina.“

Richard II., ač jsa jinak úplně oddán své družce Anně, přítelkyni prvních protestantů Anglie — Wycliffistův — byl vlastně jejich úhlavním nepřítelem. Při popisu pomníku krále a královny, který byl postaven ještě za života Richardova a který dosud v opatství westminsterském stojí, poznamenává děkan Stanley, že nápis kolem hrobky „obsahuje první známky rozepře s povstávajícími reformatory, v pyšném slohu, ve kterém Richard opisuje svou krásu, svůj rozum a svou pravověrnosť:

Corpore procerus, animo prudens ut Homerus:
* * * * * * * * * * *
Obruit hereticos et eorum stravit amicos.“

Podotýkáme ještě, že autor spisu „Historical Memorials of Westminster“ poukazuje opět na znaky české, které zdobí hrobku, ne pouze na lva, avšak také péra pštrosí, ačkoli český původ posledního znaku již popsal v kapitole o Edwardu, Černém knížeti, v „Memorials of Canterbury“, ku kterýmž jsem již dříve poukázal. Ponechávám však otázku znaků těchto těm, kteří by byli oprávněni pronésti o nich svůj úsudek.

V knize o Westminsteru zmiňuje se děkan Stanley opětně o diplomatickém poselství Rožmitálově, kteréž nás poučilo o tom, že se právě pomocí českých cestovatelů z 15. století učíme a dovídáme o poctě, která vzdávána byla zlatému náhrobku „sv. Keuharda“ nebo „sv. Sigmunda“.

V knize této činí se též zmínka o dceři Jakuba I. anglického, o Alžbětě, královně české, ženě nešťastného Fridricha, „zimního krále“. Tato i její syn jest pochován v opatství westminsterském.

Děkan Stanley, jak dobře známo, byl přívržencem liberálních zásad a sympathií, a proto také vášnivě rád pracoval na učení mistra dra. Arnolda. Byl jmenován hlavním representantem jedné sekce náboženské, tak zvané „Broad Church“, a jako vůdce školy této byl zaznamenán za nástupce zemřelého prof. F. D. Maurice, který se vyznamenal svojí snášelivostí kněze theologa, tak dobře jako pravého křesťana.

Děkan Stanley byl mluvčím v r. 1870. při pohřbu znamenitého románopisce Charlese Dickense, jehož ostatky byly pochovány v opatství Děkana Stanleyho velice zajímalo „starokatolické“ hnutí v Německu, a proto navštívil kongres v Kolíně v září 1872. — Napsal předmluvu k pracím barona C. K. J. Bunsena „God in History“ („Bůh v dějinách“) vydaným v roku 1868. popřál též přátelského přístřeší vypovězenému Père Hyacinthu (L'Abbé Loyson), k jehož dílu „Catholic Reform“ (1874.) napsal předmluvu.

Mimochodem budiž podotknuto, že professura moderních jazyků evropských v Taylorově ústavu v Oxfordu (o kterémž jsem se zmínil ve „Slov. sborníku“ v lednu 1884 p. 676.) byla držána Maxem Müllerem od r. 1854. až do r. 1868, až pak byla zaměněna professurou porovnávací filologie, kterouž též on zastává až do dnešní doby.

V r. 1874. Stanley opětně navštívil Rusko, byv tam poslán ku sňatku vévody edinburského s carevnou Marií.

Mimo již uvedené knihy děkan Stanley napsal ještě různá díla náboženská; přispíval stále do „Quarterly“ a „Edinburgh Review“, do „Frasezsova“ a „Macmillanova Magazinu“, do měsíčníku „Good Words“. Seznam článků jeho byl vydán r. 1870. ve spisku, který jsem již dříve jmenoval, v „Essayích“. Články ty týkají se hlavně církve a státu, a jednají od r. 1850. do r. 1870.

Ku knize „Eastern Question“ („Východní otázka“), vydané r. 1881., napsal též předmluvu, obsahující výběr ze spisů zemřelého vikomta Stratforda de Redcliffe, slavného anglického poslance v turecké Portě, kterýž byl po mnohá léta statečným podporovatelem anglické staré politiky, která udržovala turecké císařství v Evropě, a který ignoroval právo neodvislosti slovanských i jiných národností.

Podotýkám ještě, že děkan Stanley mimo vyjmenované již hodnosti byl členem královské společnosti a dopisujícím členem institutu francouzského.

Zemřel v Londýně dne 18. července 1881. Londýn.

---

# K jubileu J. K. Ajvazovského.

Den 26. září t. r. zůstane zlatým písmem zapsán v dějinách ruského umění. Toho dne slavil padesátileté jubileum své neunavné umělecké činnosti jeden z nejslavnějších umělců celého Ruska Toho dne celá ruská společnosť se svými vynikajícími zástupci v čele vzdávala vděčně povinnou úctu a nelíčený obdiv ohromné tvůrčí umělecké síle, mocnému a svěžímu talentu mistra-velikána, jehož smělá obraznosť vznášela se na orlích křídlech do neohraničených prostorů, vyhledávala dálku a šířku, neobmezenosť a tragismus živlů, pohřižovala se do chaosu nebytí, vnikala do tajemství stvoření světa, nořila se do tůní vodních a spěla za meze kouzelných říší!

Ivan Konstantinovič Ajvazovskij, professor malířství, zakladatel školy marinistův a člen akademického senátu, narodil se dne 17. července r. 1817. ve Feodosii. Náklonnosť k malířství probudila se v něm již v útlém věku, a šťastná náhoda poslala mu příznivce v osobě místního představeného A. J. Kaznačejeva, jenž náklonnosť tuto rozněcoval. A. J. Kaznačejev seznámil mladičkého umělce s N. F. Nariškinou (rozenou hraběnkou Rastopčinou), která jsouc jednou unešena mladíkovým náčrtkem, představujícím skupinu židů v synagoze, umínila si zaopatřiti mladého Ajvazovského v akademii umění. Její přičiněním a za pomoci knížete Volkopského byly kresby nadaného mladíka podány caru Mikuláši a osud Ajvazovského byl rozhodnut. Dne 23. srpna r. 1833. vstoupil na útraty carské kanceláře ze simferopolského gymnasia do umělecké akademie, kde se stal žákem professora Vorobjeva. Na rozvoj jeho talentu měl rozhodný vliv francouzský umělec Tanneur, jenž r. 1835 přišel do Petrohradu a rozhodným úspěchem svých prací ukázal Ajvazovskému směr, který náš umělec pak neopustil. Ajvazovskij stal se marinistou a ve dou letech dovedl rozvinouti svoji samostatnou tvůrčí sílu. Již r. 1836. objevilo se na akademické výstavě jeho sedm prvních mořských obrazů, z nichž jeden (parník Herkules) byl vyznamenán zlatou medalií. Obliba, které těšily se obrazy Ajvazovského, vyvolala závisť u jeho francouzského učitele, jenž vymohl, že obrazy mladého umělce byly z výstavy odstraněny, a mimo to dovedl oslabiti náklonnosť panovníkovu k nadanému mladíku.

Toliko přímluva V. A. Žukovského a jiných mocných osob dovedla vrátiti přízeň panovníkovu mladému Ajvazovskému, jenž již tehdy budil skvělé naděje. Panovník ustanovil jej průvodcem velkoknížete Konstantina Nikolajeviče na cestě po zálivu Finském, a tato první cesta Ajvazovského přinesla mu ohromný zisk. Na výstavu r. 1837. namaloval nový obraz „Štil“ (tišina na moři), jenž byl vyznamenán první zlatou medalií.

Akademické vzdělání našeho umělce bylo ukončeno a od té doby do dnešního dne umělecká jeho činnosť byla řadou těch nejskvělejších úspěchů. Sláva jeho bystře rostla po celé Evropě. Obrazy jeho šířily se po hlavních městech evropských, jméno jeho nabývalo neobyčejného zvuku. Roku 1840. jméno jeho proslavilo se v Italii na římské výstavě, kde byl odměněn zlatou medalií. Podobné pocty dostalo se mu od pařížské akademie umění za jeho obrazy „Klidné moře“, „Žena s dítětem na břehu“ a „Neapolská noc“. R. 1844. ruská akademie poctila jej názvem akademika. Roku následujícího podnikl druhou cestu s knížetem Konstantinem Nikolajevičem po Rusku a do Cařihradu. Cesty jeho po ruských mořích a návštěva míst pro-

slulých činy ruského loďstva nadchly jej již té doby k obrazům z historie ruského loďstva, a obrazy ty měly skvělý úspěch nejen v Petrohradě, ale i v jiných hlavních městech evropských. R 1847. jmenovala jej amsterodamská akademie svým členem, a následujícího roku ruská akademie dala mu titul professora malířství.

Ačkoliv talent třicetiletého professora byl uznán jakožto talent první třídy, on nedal se opojiti ani slávou ani svým postavením, a čím dále tím více zdokonaloval svůj štětec a zvětšoval svoji plodnosť. Každá nová cesta umělcova po Evropě budila v něm nové dojmy, jež nadchly jej pak k novým plodům, zobrazujícím krásy a divy mořské Avšak jeho talent neobmezoval se toliko zobrazováním mořských prospektů z přírody, on uměl nalézati momenty dramatické, plné hloubky, citu a scenické pravdy. Jeho štětec přinesl daň nejen ruské historii, ale i klassickému Řecku, nemluvíme-li již o samostatných mnohočíselných plodech rovněž z daleké minulosti, jako „Krištof Kolumbus“ a obrazy líčící episody jeho plavby a objevení Ameriky. Není divu že jednotlivé umělecké ústavy evropské snažily se zjeviti úctu k rozmanitému talentu Ajvazovského a odměňovaly jej četnými názvy a cenami, jakých dříve nedostalo se žádnému z ruských umělců. Pařížská akademie věnovala mu r. 1856. řád čestné legie a florentinská akademie umístila jeho podobiznu řadem s nejvynikajícími malíři všech dob.

K tomu ovšem nemálo přispívá jeho ohromná plodnosť a rychlosť, s jakou pracuje své velikolepé obrazy. Ku mnohým z nich potřeboval toliko několik hodin. „Moment stvoření světa“ náš umělec maloval všeho devět hodin, rozsáhlý obraz „Kolumbus“ toliko dvě neděle. To však nevadí nikterak jeho plodům, neboť neohraničenosť jeho tvůrčí fantasie a neobyčejná umělecká paměť úplně práci takovou vystihuje. Umělec, dle vlastních slov, nikdy nepřistupuje ku práci bez určitého, úplně složeného obsahu se všemi podrobnostmi a odstíny světla. Když počíná malovati, tedy jenom okresluje se vší určitostí onen obraz, jenž dříve sestavil se v jeho obrazotvornosti a stojí již před jeho očima jasně a zcela zřetelně. Ajvazovskij však nikdy nebyl pouhým napodobitelem přírody, nikdy nepracoval v těsných rámcích, ale vždycky pohyboval se ve volné prostoře fantasie V jeho obrazech je vždycky přítomna i umělecká paměť. A tato zvláštnosť staví jej do přední řady mezi nynějšími umělci.

Není pochyby, že hlavně originalnosť a skvělé zvláštnosti tvorby Ajvazovského učinily jej populárním v celém Rusku a vzbudily vážnou pozornosť k ruskému umění za hranicemi Záslnhy Ajvazovského o ruské umění jsou neocenitelny. Proto den jeho jubilea byl svátkem celého ruského uměleckého světa, proto Ajvazovskij toho dne stal se předmětem těch nejsrdečnějších a nejvýznamnějších ovací. Vedlo by nás příliš daleko, kdybychom chtěli líčiti zde průběh slavnostního zasedání akademie umění, jemuž předsedal velkokníže Vladimír Alexandrovič, průběh slavnostních banketů pořádaných ku poctě slavného umělce, přípitky, telegrafické pozdravy a projevy úcty a sympathií, jichž dostává se toliko muži, jenž celý svůj život zasvětil slávě a povznešení svého národa. Nejvyšší kruhy ruské společnosti, jakož i nejčelnější zástupci vědy, umění a literatury, četné deputace různých společností, universit a měst, vynikající jednotlivci — všichni pospíchali pozdravit stařičkého, ale duchem a tvůrčí silou dosud mladistvého umělce. K nim družily se též některé projevy zahraničných uměleckých institucí. Všecky tyto ovace byly znázorněny nejlépe při banketu živým obrazem, pořádaným N. N Karazinym, jenž na jevišti uprostřed různých národů postavil genia Ruska, věnčícího poprsí jubilára vavříny. Nejvyšší pocta, jaké se mu dostalo — čestné členství akademie umění a zlatá medalie s jeho poprsím ku poctě jeho ražená — zajisté bude síliti jej ku práci nové, neboť jeho talent je dosud v úplné síle a svěžesti.

Jubileum toto prospělo také v tom ohledu, že nyní pomýšlí se na sestavení systematického katalogu všech obrazův Ajvazovského, z nichž toliko větších čítá se daleko přes 4000. Z počtu toho vysvítá nejlépe plodnosť a píle, s jakou Ajvazovskij pracoval. K jeho charakteristice svědčí také ta okolnosť, že za příčinou svého jubilea během jednoho měsíce namaloval 160 miniaturních mořských obrázků, z nichž každý má jiný obsah, aby z vděčnosti

mohl je věnovati všem svým ctitelům, kteří dostavili se k banketu jím pořádanému Až bude sestaven úplný katalog jeho prací, pak objeví se před námi celý jeho tvůrčí mohutný duch. Pak vynikne ještě více plodnosť a význam jednoho z nejslavnějších marinistů vůbec, o němž platí slova rektora university petrohradské M. J. Vladislavleva, že kdyby i někdy Černé moře změlčelo a pozbylo svých půvabů, přece vzdáleným potomkům zůstane jasné svědectví o jeho kráse v obrazech Ajvazovského. *K. Štěpánek.*

# Uroky u Rusínů v Haliči.

Napsal **František Řehoř.**

S vírou v uhranutí potkáváme se v nejstarší historii maloruského lidu. Jak ze současných pamětí se dovídáme, křesťanství již svou povahou odjakživa proti této pověře vystupovalo a posud tak činí, ale s účinkem nepatrným. Aspoň soudíce z poměrů nyní platných směle tvrditi chceme, že víra v uroky rozšířila se po jedné straně mezi lidem percentuelně: na 100 Rusínů 90 v uřknutí věří, a dále, smíme-li takového porovnání užiti, uroky jako síla positivní se všemi způsoby „urikanja“ splodily sílu negativní, odpuzující či to tak zvané „vidmovluvanja“ uroků̊v, jevící se v neméně četných formulích uroky zaříkávajících neb je předcházejících.

Uroky jsou mezi všemi slovanskými kmeny rozšířeny, ano zdají se býti dědictvím celého indoevropského plemene a snad všeho lidstva. Na haličské Rusi uroky náležejí mezi pověry nejstarší, nejvíce zobecnělé a hluboce zakořenělé, neboť i intelligentní žena věří, že „łychyj“ člověk může svýma pohanýma očima nevinné duši velice uškoditi. Rusín sotva postřehl, že někdo závistivým okem pohledl třeba na jeho domácí dobytče nevelké ceny, hned plije na zem a rčením „tfu pek tobji ta osyna z tvoimy pohanymi očyma“ hledí uroky zažehnati.

Lid vidí uroky všude tam, kde si nemůže nějaký výjev vysvětliti, jako při otáčení mlýnského kola, při onemocnění a zcepenění krávy a p. Podle jeho rozumu, hlavně rozumu starých bab, připisuje zjevy tyto jakési nečisté síle a síla ta obrací kolo ve mlýně. Dle jejich náhledu má mlynář svého skřítka, který jest duší mlýnského složení. Uroky jeví se tajnou silou pohaných očí účinkující proti vlastní vůli, neboť osoba uhranouti si může předmět vlastní, časem nejmilejší. Stejně uhranouti mohou muž i žena, známý i neznámý, cizinec i domácí. Vše, co má cenu, podléhá urokům; tato síla „nepevných“ očí podmaňuje stádo, zvláště pěkná telata, pěkné krávy, voly a koně, budovy, těsto na chléb i pečivo, a zjeví se pokaždé nešťastným případem: uhranutá budova se rozsype, uhranutý chléb se nepovede, dobytče přestane dojiti nebo chřadne, podobně onemocní uhranutý člověk. Předmět, na nějž pohané oko přímo se neupře, nepropadá jeho škodlivému vlivu, proto uroky mají ohraničení co do místa a rozsahu plochy.

Bude tomu asi dvacet let — dovídáme se z úst ženy — byla jsem ještě děvčetem. Nevím, že hoši honili by se za jinou tak jako za mnou. Ani na noci nedbali. Nikdo nebyl mi tolik protivný, jako Trochim Fjirmanov z Poleva, však už je nebožtíkem, dej Bože duši jeho lehko!

Stávalo se, jak si sedal ke konci stolu, že mi pohlédl do očí, až mě u srdce píchlo a projelo to mnou po celém těle. „Cur tobji z tvoimy pohanymy očyma vid mene!" nejednou sobě myslím a beru hrsť popela, již kol sebe třikrát rozhodím „na pjeňcoch" a piji hned vodu z nového hrnku, aby mne, chraň Bože, neuhradl. Myslíte, že jsem se před tím nebezpečným človčkem uchránila? Takhle na samého Onichra — byl u nás tehdy pražnyk — přišel k nám s jinými hosty po mši. Nebožtík otec, když se s ním vzájemně přivítal, hosty za stůl pobídl a s nimi Trochima. Sedl si na konec stolu a začal se na mne dívati, až se mi nějak divně udělalo. Nic nehovořil, málo jedl a pil, odplivoval a jen se díval, stále díval na mne, na mé tváře a do očí. Mne hned z prvu zamrazilo po celém těle, pak tváře počaly mne páliti, ústa se mi semkla a naposled sevřelo mne něco pod prsama, něco chopilo za hrdlo jako kleštěmi a v očích se mi zatmělo, že jsem neviděla božího světa. Nevím, co se mnou dělo se dále, jen se pamatuji, jak na mne stříkali studenou vodu a natírali mi tváře, uši, prsa a k posledu jak má kmotra Feška, která držela mne na rukou, uvolnila mi košili na ňadrech a tak se mi trochu polehčilo. Skončil se pražnyk, hosté se rozešli a mně posud se něco kmitá před očima, jacísi komáři a zlaté mouchy šumějí křídloma, šelestí, svíjí se a hynou; žába pálí v hrdle a pod hrudí tíží jakýs veliký těžký kámen. Nebožka matka chodí okolo mne, namáhá se a činí co může. Vyvedli mne na dvorek před východem slunce a nakázali v každou světovou stranu hovořiti tuto modlitbu: „V neděli ráno, ráno sluníčko vyšlo, svatá Neposkvrněná chodila, Ježíše Krista za ručku vodila; přivedla jej na ranní službu Boží, přivedla jej na pozdní službu Boží, přivedla jej k moři na skálu. A na té skále zlatý prestol stojí a na tom prestolu sám Ježíš Kristus leží; přišli k němu svatý Petr, svatý Pavel a jali se diviti, Kristových ran litovati. Svatý Petře, svatý Pavle, nelitujte mého utrpení, vezměte kříž ve své ruce, neste po všem světě, proste staré, malé, od Boha shromené, aby tuto modlitbu říkali, při sobě nosili a nikdy neopouštěli: nebudou nehody míti, na těžké nemoci stonati, ohněm nepohoří, ve vodách se neutopí. Bude listí z klenu opadávati, budou neduživci uzdravovati."

V ten den časinko zrána chodila jsem před východem slunce a hovořila tuto modlitbu, ale nic to nepomohlo. Přivedli mně znachorku. Stará, shrbená, omakala mne suchou rukou pod prsama, pokropila mi hlavu a takto mne oslovila: „Vroky, dušeňko, vroky; potreba uhlečko zljaty." Na to vzala novou, kolomyjskou polévanou mísku, nalila čisté vody a házela do ní řeřavé uhlíky. Voda syčela a stará křtila ji, dýchala na páru z vody a hovořila: „Z pod černé hvězdy, z pod temné skály, z lesa dubového, či z moře černého, či od pohaných očí, či od nečistých lidí — já uhlíky na svatou vodu házím, tebe, chorobo, volám," a jezdila prstem po vodě sedmkrát a zase sedmkráte říkala ta slova. Pak mne zavedla ku prahu, poručila býti v síni a sama zůstala ve světnici, i tak čtyřikráte skrze otevřené dvéře polila mne vodou z nové mísky. Tyto léky mně nepomohly.

Síla uroků závisla jest od osoby, od pohaných očí a od pevnosti úmyslu. Je-li osoba zlá, podezřelá, nečistá, „z pohanyma očyma ta čor-

noju dušejn", budou i uroky těžké a dlouhé, jichž lehce zbýti se nelze, ano mnohdy ani se neodtrhnou a jako pijavice se drží až do smrti. Člověk začíná povlovně scházeti, hubne, až se položí a více nevstane. Uroky jsou nemocí mladého věku, spíše nemocí krásy a sympathie. Na ně nechorují staré ženy, mužští a nehezká děvčata, na něž málo kdo se zahledí; jsou též nemocí očí a nejčastěji vyskytují se mezi prostým lidem a v rozličných stranách, různými se vyznačujíce příznaky a ne v každém okolí stejně se proti nim radí. Užívá se proti nim rozmanitých zaříkávání či zahovorů a ochranných zašeptávání, aby se nepřipjaly a pakli jest již něco uřknuto, hledí se zabrániti škodlivým následkům. Vejde-li kdo v cizí chatu a bojí se, aby něco neuhranul, podívá se na stěnu, když se byl s domácími přivítal. Hospodyné nesoucí od své krávy mléko v cizí chatu nejprve je solí a pak omočivši v něm malík pravé ruky poznamená jím na veřejích kříž. Krásnému dobytčeti na krk nebo na ocas má se uvázati červená stužka, by uroky svedla na sebe. Podobný urokosvadní účel má kytka na dokončeném krovu vesnického obydlí. Vychvaluje-li se vzrůst dítek a stáda, nebo krása obou, též když se chválí obilí, chléb a jiné a jiné věci, chvále předeslati se má slovo „njivroky" a k tomu třikráte odplíti. Zapomenouti se a chváliti bez onoho pojišťovacího opatření, musí osoba, jíž předmět chvály hodný náleží, předejíti uhranutí sama slovy: „curachl vsjim pohanym očam, taj tvoim" — a někdy ještě přidá se „taj moim — pjaď tobji mezi oči!" Při tom má si držeti dlaň před očima. Také proti uhranutí chrání košile obráceně nošená, nebo se radí nositi za košilí pelyněk boží dřevec. S dítka se uroky seženou, když se hodí devět uhlíků ze spálené trniny na vodu, tou je umývají a davše mu z ní trochu napiti zbylou vylejí v „hluchý" konec dveří. Uroky mohou se též vyssáti, jak je vyssála bába svému vnukovi, kterého již dlouho neviděla. Při návštěvě prudce dítě uchopila a jala se je nesmírně líbati, až se rozplakalo. Stará věděla hned, že dítě uhranula, proto podobně rychle je posadila na stůl, pohladila na čele a pak na tom samém místě přejela rukou, ale obráceně, s levé na pravou stranu, odplila a pohledla na stěnu. Tak stejně si počínajíc třikráte po sobě, uroky z čela dítka vyssála. Jestli dítě onemocní, matka obyčejně zavolá babu, která chtíc nemoc určiti, takto postupuje: naleje do misky vodu a přistoupivši k peci, béře odtud uhle nožem a hází je do vody. Hodí do ní třikrát devět uhlíků, ale hází je po jednom a při označení každého uhlíku číslicí vysloví slůvko „ne", tedy ne raz, ne dva, ne try, ne čotyry atd. Pakli se uhle ve vodě potápí, dítě propadlo nemoci jiné, plovou-li, má uroky. Tehdy umyje dítě vodou, v níž uhle hasila a šeptá si předepsanou modlitbu: „Jdu miž mir, murom murovanaja a zorjamy odjasnenaja, misjacem pidperezanaja, prečistaja moja tvar, ščob minji rabi božij N. N. veś mir rad. Ja do vas idu z percem ta z paskoju, a vy do mene z ščyrym sercem ta łaskoju, do naroženoji, mołytvanoji, chreščenoji raby božoji N. N, — ščob vy ne zadumały, ne zahadały łychoho słova skazaty i podumaty." Jiný zahovor zní: „Pomahaješ ty, voda javłenaja, očyščaješ ty, voda javłenaja, i łuhy, bereby, i seredynu! Očyščaj ty, voda javłenaja, narodženoho vid pryzoru podumanoho, pohadanoho; vstričnoho, vodjanoho, žinockoho, mu-

žyckoho, parubockoho, divockoho. Pidite uroky na soroky, na łuhy, na očerety, na bołota za morja!“ Odšeptavši tento zahovor, dá nemocnému napiti svěcené vody, nejčastěji jordanské. Budiž uveden zahovor ještě jeden: „Uroky-uročyšča, prystrity-prystrityšča! Choť naj buduť uroky čołoviči, choť naj buduť uroky žinoči, choť naj buduť uroky, paruboči, choť naj buduť uroky divoči, choť naj buduť uroky dytjači — aby znydiły jak visk na ohni, pina na vodi, rosa na travi, tak aby znydiły uroky vid čystoho. molytvanoho, chreščenoho N. N.!“ Tato modlitba opakuje se devětkrát a po každém její přeříkání má se třikráte chuchnouti: chu! chu! chu! a třikrát odpliti tfu-tfu-tfu! Lehčí uroky mívají děti, ty pocházejí od osob čistých, jež uhranou bez zlého úmyslu. „Vrečena“ dětina začne se svíjeti, natahuje ručičky a nožky stále vykřikujíc, až začne plakati. Nepomůže zde konejšení, ani zpěv, dítě vřískati nepřestává. Nejlépe je, pakli matka mlékem z vlastního prsu pokropí dítku tvářičky, hlavně však očka. Mají-li se uroky zažehnati listím uhlí, či „zlivanjem uhla“, musí zachovati se přesně jistá pravidla, aby byl jistý účinek. Nejprve se nabéře konévkou vody ze studánky, co se jí vytáhne, a tato nenačatá voda, t. j. že jí z konve k jinému účelu posud užito nebylo, vleje se do sudu, načež se do ní hází devět uhlů a podobně při každém kusu říci se musí „ne odyn, ne dva... ne devjať uhliv“, načež se uhranutý umyje touto vodou třikráte a po každém umytí utře se rukou s leva na pravo. Voda ze sudu vyleje se pak na střechu. Každá bába má svůj vlastní postup, léčí-li uhranutí mokrou cestou; tak na př. jedna chce míti vodu přímo z čistého pramene nabranou a nespokojí se vodou ze studánky ač také pramenitou, považujíc ji za neúčinkující. Jiná bába domáhala se uhlů ze dříví zdravého dubu, poněvadž měl uroky chasník mladý, ztepilý a zdravý jako dub. Dub dubem léčiti se musí, pravila.

V jisté vsi stará Chošicha znala několik zaříkávacích formulek, ale před lidmi je tajila, ana by, jak říkávala, zrádu této tajnosti žitím musila zaplatiti. Šoulala se po vsi a kde bylo potřeba, tam pomohla; uměla věštiti, uměla léčiti různé nemoci, znala zaříkávati růži a vylívati uroky, ano i na malé děti v kolébce dovedla snésti šťastný osud, nebo zahnala kroupy ode vsi. Lid ji ctil a vážil si jí, dada oboje na jevo hojným účastenstvím na pohřbu, a když ji vezli volama na hřbitov, cestou učinilo se několik zastávek. Ona vylívajíc uroky počínala si následovně: Lijíc vodu do mísy šeptala si: „Čistá vodičko ze studeného pramene, z kalinového vědra, z pod medvědí jeskyně, růžkem nabíraná, peřím zanášená, rosou umývaná, routou ozdobená.“ Když do vody házela řeřavé uhle, pokračovala: „Žár, žár na přípecku, žár, žár na záspi, žár, žár na vodě rosou umývaný.“ Tato poslední slova nahrazovala zhusta těmito: „Na lesy, na hory, na černé rokle, na nečisté jary,[1]) tfu pek, odtrhněte se, fur, fur!“ Uspořím si rozebírati zahovory, jichž původ sluší hledati v dávnověkosti, uvedu-li ještě jeden v překladě: „Uroky-uročyšča, prystrity-prystrityšča, sivé oči, bouřné oči, tmavé oči, vyslovuji, vyhovoruji: žluté kosti, červené kosti, a tvých

---

[1]) Hluboká koryta řek a stráně při nich. Viz o nich Slov. sb. 1883. str. 397.

straka opustila, nikdy už nepřijde, tfu-tfu-tfu! Straky, vrány, přiletujte, široce křídloma máchejte; v hustém vrbovi, nad černými lesy, po velikých březích, po nejbližších pahorcích, po nejširších bažinách, po červených pískách, na místech výše vzpomenutých nalézají se, a sem nikdy nepřijďte i nebývejte, chu-chu-chu!"

Podobné zahovory, jak jsem je byl uvedl, nacházíme mezi venkovským lidem četně zachovány, v každé vsi aspoň několik.

Jest zajímavo, proč nemohou býti černobrvce „kari očy krasnoho parnbočka" pohanými, nebo oči její pro něho. Pakli takové oči uhranují, uhranou se vzájemně; to děvče ví, proto se svého milence nebojí, popěvujíc si: „jak pohljaneš, serce vjane i v tebe i v mene" a takové uroky „curachami" nepředchází, leda že si jen obličej rukou zacloní, spíše ovšem z té příčiny, aby parobkovi polibek jen tak beze všeho nepřišel.[2])

---

# Varšava a její společnosť.

(Dokončení.)

## V.

Polskosť varšavské společnosti. — Národní vědomí. — Život společenský. — Ruština a rusifikace. — Střízlivosť politická. — Rusové ve Varšavě. — Němci — Čechové. — Závěr.

Kdo ve Varšavě delší dobu přebýval a vlastní vinou neštal se v její společnosti nemožným, přizná, že lidé dovedou tam žíti. Je to veliké umění! Také u nich — a snad více než kde jinde — dělí se společnosť na strany, ale proto nerozprašuje se společenská celistvosť. Ta i ona strana přispívá k celku a mravní vliv její šíří se zejména díky velikému smyslu pro společenskou družnosť, která přešla dědictvím starých tradic s pokolení na pokolení. Jmenovitě varšavská společnosť jeví jakousi zřejmou společenskou nerozbitosť a hotovosť, přes to, že ji stihly sudby tak veliké. Tím, čím dnes Poláci ve Varšavě jsou a čím se býti ukazují, jsou bez pomoci jakékoli umělé organisace a vysilující námahy. Ve Varšavě není a nemůže býti žádné zjevné tendenční akce ve smyslu národním, a přec, jak již ve předešlých črtách vytknuto, nelze si představiti města více a úplněji národního. Bez polských škol, bez práva veřejnosti vlastního jazyka a písma dominuje polskosť tak znamenitě, že vše ostatní ustupuje neokázale stranou. Vše, co ve Varšavě není polské, činí dojem pouhé nedomácí kolonie, invase, jakéhosi kočovného živlu; doma, skutečně doma je jen živel polský. Na tom nemění pranic ani nucené ruské nápisy, ani jiné malicherné prostředky povrchního nátěru. Znám ku př. ve Varšavě Rusy, kteří delší dobu ve Var-

---

[2]) Prameny: Hazeta škołska č. 17. r. III. 1877. Dilo č. 65 r. I. 1880 Rodynnyj Lystok r. III č. 10. Zorja r. 1884 č. 13. Vjinok Rusynam na obžynky r. 1848. Wiadomości do antropol. krajowej.

šavě přebývajíce i varšavské ulice nazývají po polsku, ačkoliv každá z těch ulic má také křest ruský.

Že vše to vyplývá z přirozeného vlivu vlastní síly, rozumí se samo sebou. Společnosť v nitru svém nepodlehla zjevným pohromám, tabulka na krámě je po míře ruská, ale v krámě je smýšlení polské.

Myslím, že o stranách společnosti Varšavské lze směle říci, že cesty jejich smýšlení jsou rozličny, ale cíl jest jediný. Lůno společnosti skládá se z konservativců, demokratů, klerikálů atd., ze živlů namnoze ostře proti sobě stojících, ale jedno mají společné, totiž to, že mravní stanovisko národnostní jest u všech téměř stejně neporušeno. Smýšlení těchto jednotlivých stran může se od sebe odchylovati, může míti své veliké vady a nedostatky, ale vždy dostává se mu dostatek národní podstaty — polskosti. O nějakém obojživelnictví, přešlapování, „na obě strany“ z hruba ani není slyšeti. Varšavané Nepoláky býti nemohou. Lidí, o nichž by se mohlo říci ve Varšavě, že nejsou „ani Poláky ani Rusy“, vůbec snad ani nestává. Myslím, že ještě žádnému Polákovi také nenapadlo spatřovati ku př. v rusství něco lepšího než jest jeho po otcích zděděné poláctví. Na směšnosť a opovržení narazil by, kdo by projevovati chtěl platnosť neb oprávněnosť dvoujazyčnosti. Ruština existuje ve Varšavě jen úředně. Přese všechny rusifikační prostředky, prováděné s tak bezohlednou důsledností již ve školách, ruština nedomohla se mezi Poláky ani té zdomácnělosti, jako — frančina. Toto poznání činí zajisté dojem smutný na slovanský názor u nás v Čechách rozšířený; nechci široce rozepisovati se o těchto slovanských nepříjemnostech, dovoluji si jen mimochodem z přesvědčení vytknouti, že takové stanovisko budou Poláci proti ruštině tak dlouho zaujímati, dokud se jim ruština vnucovati bude násilně na úkor v astního polského jazyka. Soudím, že by za daných okolností projevoval podobnou nechuť ke druhému jazyku každý jiný národ (a zajisté také český). Jen nemravná holota k svému jazyku úcty nemá a lehce váží jej. Odpor tedy, jaký chovají Poláci proti zřejmému úkladu na vlastní jazyk, nelze považovati ani za boj proti státu ani za projev nenávisti k ruštině, nýbrž za prostou známku národní uvědomělosti, která spočívá na základech přirozených a nepopíratelných. Ostatně jsem pevně přesvědčen, že kdyby Rusové dnes odstranili z království polského veškery russifikační prostředky, jmenovitě ruské školy a ruskou administraci ve veřejných úřadech — ruština by mezi Poláky jen získala. V tom případě Poláci sami by se učili rusky, praktická potřeba v ruském státě sama by k tomu vedla.

Národní houževnatosť ve Varšavě (myslím, že užívám vhodného slova), tak jak se jeví nepředpojatému pozorovateli, vydatně je podporována a udržována společenským životem v rodinách. Překročte rodinný práh a z celého organismu namířeného proti národní houževnatosti nepostřehnete vlastně ani stopy. Veškery stavy a třídy společnosti zůstávají svojimi, neassimilují se

s ničím, leda zas jen sami s sebou. Překročil jsem mnoho set prahů polských domácností ve Varšavě, zámožných i chudých, vynikajících, stojících v popředí, i takových, které representují nejvšednější massu, ale nikde nebylo znáti, že by snad polština v jakémkoli smyslu ustupovala. Ostatně nejpádnějším dokladem přirozené váhy polského jazyka ve Varšavě a v království polském je ta zajímavá okolnosť, že i židovstvo šmahem lne k polštině. Chce-li ve Varšavě židovka dělati „nóbl" dámu, nemluví rusky, nýbrž polsky. V salonech varšavských finančníků, milionářů židů je polština obligátním jazykem, a polský patriotismus věcí dobrého tónu. Okolnosť tato bude zajímati zejména toho, kdo uváží, že ku př. na Litvě židovstvo docela jinak se přetvářilo.

Co z toho vychází? Chci tím zvláště vysoko ceniti polský patriotismus, chci jmenovati polské židy šlechetnými národovci? Nikoliv. Vychází, že polskosť, tak jak nyní dosud existuje, požívá oné vážnosti, onoho respektu, který nedopouští lehce vážiti a ponižovati sama sebe ve vlastním svém lůně! Polština stačí na vše i ve všem: dámě, která v nádherné toilettě s lokajem na kozlíku zastavuje před zlatnickým krámem, majiteli aristokratických paláců a všem ostatním vrstvám i kastám až k nejnižším. Zazní snad někdy také frančina (jako v Petrohradě a v Moskvě), ale tím vlastní podstata se nemění a neztrácí.

Společenský život v rodinách, k jehož nepopiratelnému významu jsem již poukázal, zachován jest ve Varšavě v míře neobyčejné. Poláci říkají sice, že tato stará, krásná tradice i u nich již není tak zachovalá jako druhdy, ale popříti nelze, že podnes skytá ještě množství stránek nesetřených a působivých. Lidé tam vyrůstají, dorůstají a žijí v rodinách, nerozprchají se po hospodách, a celá konstellace života je taková, že se náležitě těží z domácího ohniska. Proto vlastního hospodského života ve Varšavě ani není a zajisté dlouho ještě nebude. Čím v důvěrnější styk přicházíme s varšavskou společností, tím prostěji stáváme se účastníky jejího života. Získaná důvěra sama otevírá dvéře do kořán, za jejichžto prahem brzy zdomácníme. Snad nikde nedělá se zejména z večera tolik návštěv, jako ve Varšavě. Přichází se na „večírky", „na herbatu", při čemž bývá formalit mnohem méně, než se obyčejně myslí. Zákony společenské slušnosti nelze přece považovati za břemenné formality. A poněvadž v takových schůzkách za prahem rodiny lidé se obyčejně znají, aneb mají příležitosť poznati se a vybrati, panuje v nich také tón srdečný a ovzduší mile nás rozehřívající svým společenským teplem. Při prostém čaji zažívají příjemnosti vlídné družnosti. Tím rozumí se samo sebou, že tento hold neskládám ani jistým arcinudným polooučeným soiréím ani hostinám, strojeným z marnivé chlubivosti s nákladností někdy ničící. Míním spíše jen ty prosté občanské schůzky, kde při čašce čaje a skromné zákusce baví se společnosť k sobě náležející zrovna tak dobře, jako při střelbě zátek šampaňských láhví. Společenská obratnosť zábavu pak ovšem umožňuje, zrovna tak, jako smýšlení, vzdělání a duch jednotlivců

zájem všech spojuje. A tu také nelze nepřiznati, že právě v tomto společenském životě jsou vzdělané a čilé Polky bez rozdílu stáří vzácným tmelem, jak trefně pověděl jistý francouzský pozorovatel. Oživují společnost nepopíratelně a střeží bdělým okem nad její souladem. Okázalejší slavnosti rodinné, domácí plesy, dětské zábavy [9]) utvrzují a rozšiřují družnost za prahem domácím. [10])

Nezřídka jest slýchati, že v Polsce a tím také ve Varšavě žije se často nad svůj stav, nad své příjmy. Zdá se, že značná tatu vadą společenská také již více minulosti náleží, neboť sám stísněnější život prakticky způsobil převrat. Vinárníci a lahůdkáři s teskným zrakem pohlížejí k neoželené minulosti, kdy drahá vína tekla ještě potokem. Co podnes zůstalo vlastností, kladl bych spíše na vrub hostinnosti než náklonnosti k jakési zhýralosti. Varšavan rád žije, ale ne sám. Jsou lidé, kteří třebas po celý měsíc srkají čaj neb uspokojují se pouhým krupníkem, ale nastane-li vhodná chvíle veselého požití, ku př. padne-li jim do rukou bratr Čech, ke kterému přilnuli a kterému by rádi přátelství projevili, nešetří a neškrtí se grošem, ale vypijí láhev dobrého vína na jeho zdraví. Chladná odměřenost, vypočítavá sobeckost také u Varšavanů bývá velmi řídká. Veselé chvíli obětují vše, v ní zapomínají rádi na vše.

Uvnitř sebe tvoří společnost varšavská dokonalý, vyspělý celek. Nejlépe postřehnouti toho lze na parketách varšavských salonů. O lidech, s kterými se tam setkáváme, lze říci, že by nesklouzli ani na parketách salonů pařížských.

Jinak jeví se býti tatáž společnost na ulici, řekl bych u veřejnosti, v níž nepožívá všechněch práv volnosti a svobody. Zmítáť se sice ulicemi v podobě velkých vln, šumí a hučí pohybem svým, ale vše to děje se jakoby pod nějakou sítí. Utlumenost a zamklost svírá veliké massy, o čemž netěžko se přesvědčiti. Pozorujíce ve Varšavě větší sběhy lidu, jsme oprávněni považovati lid a společnost tuto za nejklidnější na světě! Obdivoval jsem se

---

[9]) Družnost právě vytknutá metá své reflexe nezřídka i za rodinné prahy, téměř všady tam, kde lidé v bližším spolu jsou styku. Povšimněme si ku př. života ve varšavských redakcích. Panuje v nich nepoměrně mnoho kollegiálnosti a dobré vůle. Navštívil jsem ku př. přítele svého p. A. Z. v redakci, abych mu ku jmeninám stisknul ruku. Redakce byla toho dne na rub převrácena. Stolky, při nichž v jiné dni a v tutéž hodinu spolupracovníci horečně pracovali, sraženy byly dnes dohromady a na nich prostřeno. Byla hojnost všeho, i vína i zákusek. Pochopil jsem ovšem záhy, že redakční kollegové oslavovali jmeniny svého soudruha, a sice způsobem tak upřímným a srdečným, že by bylo velice nevhodno rozjímati o tom, jsou-li takové věci v redakci místny čili nic. K tomu dodávám, že oslavenec byl téměř nejmladším členem redakce.

Neobyčejná kollegiálnost panuje také v jiných redakcích. V „Kurjeru Warszawském“ sám chef-redaktor Václav Szymanowski „zpříjemňoval živobytí“ sobě i spolučlenům redakce. Měli tam vždy v rohu šachovní stolek, k němuž starý pan Václav po jedenácté hodině ranní don co den přisedal na partyjku s některým členem redakce. Nejčastěji hrával se vtipným feuilletonistou Boleslavem Prusem.

[10]) O předmětu tomto obšírně bylo psáno ve Slov. sb. 1886.

okolnosti této nejednou a neváhám říci, že takový lid může záviděti varšavské policii — policie každá. Asi před třemi lety konala se na Visle slavnosť Wianků. Den byl sobotní, podvečer překrásný. Za soumraku valili se tisícové v ohromných zástupech ku břehům Visly, kde zapalovány pak při zvucích rozjařující hudby ohně a házeny wianky. A tisícové zástupů? Mlčely jako pěna a rozešly se pak tiše bez jediné písně na rtech. Všady jinde demonstrují massy za takových příležitostí alespoň nějakým zpěvem, neobejde se bez toho žádný větší shluk v Paříži, v Bruselu, v Římě, ba ani v Praze, a hle, ta revolucionářská Varšava uprostřed tak napnutých poměrů zachovává klid a pořádek, jenž je jinde také sice zákonem, ale zřídka zachovávaným.

Česť za to vyspělé Varšavě!

Ale také běda, kdyby někdo jen pipnul. Do jaké míry sevřena jest veřejnosť a jak tuhým podléhá opatřením — těžko někdy uvěřiti. Stávají se věci naprosto nepochopitelné; z nich ať připomenu jen tragickou i komickou událosť, jejíž bohatýrem byl před několika měsíci cirkový clown. Tedy něco z nejnovějšího času. V červnu letošního roku prováděl ve varšavském cirku Salomonského jakýsi Tanti, německý clown, své kotrmelce a šprýmy. Mluvil jen německy a rusky, polský jazyk úplně ignoruje, a kromě toho dovoloval si baviti obecenstvo nedelikátními vtipy o polských ženách. Nevole obecenstva došla v novinách výrazu v tom smyslu, že časopisy i týdenníky ozvaly se proti clownovi. Úsudky časopisů vrcholily v tom, že by se něco podobného jinde státi nesmělo, dva časopisy dokonce tuším podotkly, že by jinde takového clowna vyhvízdali. Stesky tyto dovolila censura, do níž beztoho jde každá řádka pro veřejnosť určená, a neshledala v tom nic závadného. Zatím však stal se v cirku skandál. Polské obecenstvo v polské Varšavě německého šaška vyhvízdalo a s galerie letělo k němu také všelijaké zbytečné zboží. Dělá se tak na celém světě, také v Petrohradě a Moskvě. Policie snažila se ovšem ihned učiniti pořádek, což také dosaženo. Bylo trochu hlomozu a šumu, několik osob zatknuto — a bylo zase dobře.

Tím však nebyla věc skončena. Po měsíci vydal generaladjutant Hurko obšírné „Ustanovení“, jímž pokutováni okázale všichni, kdož v clownové aféře jen dost málo se smočili. Řada studentův universitních a několik občanů, celkem přes 30 osob, odsouzeno k vězení do dvou měsíců. Redakce polských časopisů „Prawda“, „Tygodnik mód“, Tygodnik illustrowany“, „Kolce“ (humoristický časopis), „Przegląd tygodniowy“, „Kurjer codzienny“, „Biesiada literacka“, „Gazeta polska“, „Życie“, „Kłosy“, „Dziennik dla wszystkich“ a „Kurjer Warszawski“ odsouzeny ku peněžité pokutě od 300 až 2500 rublů za uveřejnění *censorovaných* lokálek o clownovi cirku Salomonského. Toto „ustanovení“ generala Hurka datováno je dne 15. července 1887. ve vsi Sacharovu.

K takovému faktu není potřebí dodávati kommentářů, zrovna jak zbytečno bylo by šířiti se o tom, že rovněž nedávno pro-

hlášen úřední spis sepsaný ve Varšavě za neplatný proto, poněvadž opatřen byl podpisem polským (t. j. písmem latinským) a ne ruským, t. j. kyrillským. [11])

V jakém položení jest za takových okolností polská veřejnosť, leží na bílední. Nechceme rozsuzovati, pokud zprávy o skandálu v cirku jsou přehnány se strany ruské nebo polské, kolik bylo zločinu skutečného a jaká jeho povaha, ale tolik jest jisto, že vždy nerozluštěnou záhadou zůstalo by, na jakém základě pokutovány časopisy stížené předběžnou censurou. Tu mimovolně táže se spisovatel, o čem lze vůbec psáti, jestliže pokutuje se i to, co officielní dohled propouští? Položení spisovatelů stává se tím přímo zoufalým.

Nelze popříti, že zejména obyvatelstvo Varšavy projevilo od posledních bouřných událostí velmi mnoho politické střízlivosti a zralosti. Tím více jest litovati, že vzdor tomuto nepopíratelnému a potěšitelnému úkazu stále se s nepřejných stran namlouvá, jakoby Poláci v poměru svém k Rusku a vlastních svých požadavků pranic se nezměnili, ze kterýchžto prý příčin nemůže Rusko upustiti od svých opatření. Je to bídný, ohavný pretekst! Slýchám, že prý se Poláci dosud nevzdali svých snův o Polsce, rozprostírající se od moře k moři. Nemohu než upřímně vyznati, že jsem ani v četných důvěrných stycích s Poláky ve Varšavě a v ruském Polsku vůbec neslyšel mluviti o Polsce od moře k moři. Slýchám vždy jen skrovné přání, aby polskému jazyku a národní víře popřána byla na ethnografickém území národa polského volnosť. [12]) Nuže, takové horování nelze považovati za protiruskou agitaci; vše, co Poláci nyní podnikají, směřuje na ochranu jazyka, víry, národnosti. A pokud neblahý stav věcí na prospěch národních práv polských se nezmění, nelze od Poláků vůbec ničeho žádati. Hnusné předstírání, jakoby Rusko z obavy, aby Polsko opět se nejitřilo, zachovávalo nynější tuhý system, zakládá se na čiré nepřízni. Veliké, ohromné Rusko, které prý s celým světem může podstoupiti válku a nikoho, ani Němce báti se nemusí — plno má býti obav před udolaným národem polským? V tom případě nebylo by spravedlivo viniti Bismarka ze známých opatření protipolských v Poznaňsku. Vždyť také on má jen — obavu, a tato obava nedovoluje mu jednati jinak.

Dotknuv se tak bezprostředního ostří styku rusko-polského, nemohu nezmíniti se o některých ruských osobách a věcech ve Varšavě. Jest to thema vždy nemilé a mluvíme o něm jen proto, poněvadž mlčeti o nich nelze, tak jak mluvě o Češích mlčeti nelze o Němcích.

Pohledněme na ruský živel ve Varšavě.

Ruského národa, takového, jaký spatřujeme uvnitř jeho vlasti a jaký se srdci i citu našemu slovanskému zamlouvá, ve Var-

[11]) Poroučíme laskavému povšimnutí spisek „Pro shodu českopolskou“, vydaný letos v Praze, kdež najde čtenář více dokladů věcných.

[12]) T. j. tam, kde žijí Poláci.

šavě vlastně ani není. Jsou tam jen činovníci, k nimž ovšem počítám také vyšší a nižší učitelstvo na poruštěných školách, duchovní (popy) a vojáky. Jsou to lidé vesměs do Varšavy komandovaní, služebníci v nejryzejším smyslu toho slova, jest to invase živlu, jemuž nedostává se schopnosti zdomácněti na prostranství polské půdy. Takových Rusů, kteří by se ve Varšavě z vlastní pohnutky usazovali a tvořili jakési zdomácnělé obyvatelstvo — takových je nesmírně pořídku.

I kdyby do království polského posýláni byli úředníci vesměs svědomití a lidé řádní položení jejich bylo by za daných okolností velice obtížno a nevděčno. Vystupujíce ponejvíce jako nástroj russifikace přímé nebo nepřímé, jsou v zemi živlem nepřátelským. Málo který činovník v ruském Polsku může činiti dobře, ale každému je možno býti horším, nežli samy poměry přisuzují. Zásluhou je, když ve zlu neprojevuje zvláštní horlivosť. Leč bohužel ničemnosť ruského činovnictva je tradicionální, vytkli a za vřed na národním těle prohlásili je sami carové, Gogolové a Ščedrinové. O činovnictvu v Polsku nelze vyjádřiti se příznivěji. Jest to ta pijavka, která ssaje, ale nečistí krev. A zajímavo je ve Varšavě, že čím nižší zaujímá činovník stanovisko, tím zhoubnější jest jeho vliv. Jsou podobni oné ničící chmuře kobylek... Nejspíše vždy malý činovníček myslí, že on poslán byl do Varšavy, aby tam chránil, šířil a podporoval „interes ruského jazyka a pravoslaví v přivislanském kraji“. Nevzdělanosť, podplatnosť a zlověstné vědomí, že vždy je v právu, činí z něho kletbu veřejnosti.

Tím vším rozumí se samo sebou, že mezi Rusy a Poláky ve Varšavě není žádných dobrovolných styků. Ruský činovník nemá přístupu do polské domácnosti a také nemá příležitosť seznámiti se s polskou společností. A tu neváhám vysloviti, že Rusové ve Varšavě nemají také správného ponětí o Polácích, neznají jejich života, jejich smýšlení a konání. Prozírají jen klíčovými dírkami do polského života, ale poněvadž je opatrnosť veliká, spatřují pramálo. Provádějí život úplně odloučený jako v nepřátelském městě, na něž uvrhli stav obležení.

Povšechný tento výrok netýká se výminek, jichž je pohříchu nepoměrně málo.

Z vynikajících ruských osob jmenovati třeba po generalgubernatorovi především policmistra. Jest to osobnosť velmi důležitá, od ní záleží mnoho zevních i vnitřních okolností. A tu není zajisté bez zajímavosti, že předešlý „oberpolicmajster“ general Buturlin náležel právě k nevelikému zástupu oněch officielních osob ruských ve Varšavě, kteréžto získaly sobě pověsti „poctivých, pořádných lidí“. Není mně neznámo, že Rusové, jako p. Apuchtin, o němžto se ještě zmíním, měli Buturlina za „opolačeného“ a „ovaršavovaného“. Rozšiřuje se to vůbec o lidech, kteří nenávisť svou k Polákům okázale na jevo nedávají. General Buturlin, pocházeje ze staré šlechtické rodiny ruské, vynikal uhlazeným mravem, dobrým vychováním a co nejvíce znamená —

také vlídnou povahou. V jeho srdci nehnízdila brutálnosť a proto nehořela v něm touha státi se předmětem postrachu. Naopak, šel Polákům vstříc s jakousi elegancí, která mu mnoho přátel získala. General Buturlin byl přesvědčen, že s obyvatelstvem Varšavy po dobrém mnohem více lze docíliti, než po zlém A nemýlil se; kdekoliv se Buturlin objevil, tam vyzvání jeho uposlechnuto. Jeho slovo více zmohlo, nežli kordon žandarmův, jemu nevzdoroval nikdo. Znal povahu varšavského lidu výborně, dovedl s ním mluviti,[13]) nedráždil a netýral ho zbytečně. Dnes, kdy generala Buturlina není již ve Varšavě, zbytečno by bylo zmiňovati se o jeho finanční stísněnosti, která překážela někdy jeho samostatnosti; zmínil jsem se o něm jen proto, abych poznovu dotvrdil, že planá je domněnka, jakoby ostří proti Polákům vždy nabroušeno býti musilo.

Nástupcem Buturlinovým jest tuším od tří let general-major Tolstoj. Má pověsť spravedlivého člověka a požívá jisté důvěry, k nížto přispěla největší měrou jeho manželka, dáma velkého taktu a dobročinného srdce. Zásluha její o varšavské chudinství, nezakalená žádnými politickými agitacemi, uznána jest všeobecně. Nemilá událosť Odyńcova pohřbu pozapomenuta jest téměř již úplně.

Také varšavský starosta, t. jest městský náčelník, generalporučník Sylvester Starankiewicz patří k těm osobám, k nimžto pohlížejí Poláci s pocitem vážnosti. Starankiewicz má dobro města upřímně na zřeteli, a lze o něm říci, že s Varšavou srostl i že pochopil podstatu svého povolání.

Zajímavým jest úkazem, že dobré vlastnosti „řádných“ a „poctivých“ Rusů ve Varšavě všeobecně jsou známy a také oceněny. Vědělo se o přednostech Buturlinových, ví se o dobré vůli Starankiewiczově, ví se také o jiných. Popularnosť těchto osob (smím-li se tak vyjádřiti) zakládá se hlavně na tom, že tyto dotyčné osoby působnosť svou nemanifestují okázalou nechutí a zlobou k polskému živlu. Dobrými Rusy zůstávají při tom vždy.

Ale za touto velkou menšinou osob dobré vůle nalézá se záplava malých i větších činovníkův, jejichžto zlý vliv zlomiti nemohl ani Albedyńskij.

Právě tato většina jest v bezprostředním styku s polskou společností, kteráž má s ní co činiti v životě všedním, praktickém. K této většině nese se hlavně polský stesk, jemuž odůvodněnosti popříti nelze. Svrchovaná svévolnosť dostupuje tu svého vrcholu; činovník, který buď jízlivě na obdiv staví svou nechuť k polské národnosti, neb důstojnosť svou zahazuje podplatností a postavení své vykořisťuje způsobem naprosto nemravným — takový činovník nemůže vzbuzovati než opovržení, které šíří se jako lučavka.

A kdyby se mělo mluviti o rusifikatorech nejhrubšího zrna, první by náleželo vysloviti jméno pověstného Apuchtina. Jest on

[13]) Ve společnosti mluvil general Buturlin obyčejně francouzsky.

vědeckým kuratorem varšavského okruží, nejvíce nenáviděnou osobou v celé zemi. Když dostal před několika lety od ruského studenta políček. předpokládalo se všeobecně, že hodnosti své se vzdá. Avšak kurator Apuchtin i po takové události zůstal. Nenávisť k polskému jazyku projevuje neskrytě a rusifikaci provádí důsledně na celé čáře své působnosti.

Takovým asi osobám také nejvíce o to jde, aby Varšavě dostalo se nátěru ruského města. Pokoušelo se o to již různými prostředky, ale zůstalo při nezdařených pokusech. V posledních letech mluví se o tom, že Varšava dostane stálé ruské divadlo, kterému prý místo postoupí na rozkaz budova velikého divadla polského. Minulého roku přijela do Varšavy skutečně divadelní společnosť z Moskvy, dávala představení v polském divadle, ale mravní úspěch byl velmi neutěšený, přes to, že „ruská trupa“ vynikala skutečně nejednou vynikající silou uměleckou. Obecenstvo polské projevilo naprostou lhostejnosť. Tu však dostaly polské časopisy rozkaz, aby o každém ruském představení přinášely referáty, a jelikož rozkazu tomu nemohly se vyhnouti, tedy alespoň tím způsobem došlo ruské divadlo ve Varšavě povšimnutí. Ujišťoval mne bódrý jeden Rus, že myšlénka zavádění ruského divadla do Varšavy a násilné zahnizďování do útulku polského dramatického umění jest myšlénkou velmi nešťastnou. Nevoli polské veřejnosti nelze se diviti, tak jako naší nevoli nebylo by možno diviti se, kdyby někomu z čista jasna napadlo dávati v Národním divadle na úkor představení českých — představení německá.

Jinak soustřeďuje se ruský živel ve Varšavě v Ruském klubu. Existence jeho nepronìká na veřejnosť téměř nikterak, také málo jest o něm slýchati. Mimochodem vzpomínám ještě, že ve Varšavě vychází officielní časopis „Varšavskij dněvnik“, rozumí se v ruském jazyku. Jaké má nyní rozšíření, nevím. ale před několika lety měl asi 240 předplatitelů. V polských kruzích čte jeho úřední část jen ten, kdo nezbytně musí. Zásadně „Varšavskij dněvnik“ Polákům nepřeje, a v posledním čase nehezky a se zvláštní zálibou hanobí a zlehčuje jméno dra. Riegera. Jinak lze o „Varšavském dněvniku“ říci, že v redakci jeho nemají vždy správné ponětí o Varšavě a polském živlu vůbec, což vysvětluje se tím, že Rusové k životu polskému přístupu nemají. Odtud zakládají se zprávy jeho někdy na tendencích napřed určených. Mluvě o ruské žurnalistice měl bych se dotknouti také vědecké činnosti několika ruských spisovatelů. resp. professorů ve Varšavě přebývajících. Vědeckou publikací jest „Ruskij filolog. věstník“, o němž nejednou byla věcná zmínka ve Slovanském sborníku.

Za takových okolností nemůže býti nikomu s podivením, že Poláci k Rusům u nich usedlým nepociťují ni důvěry, ni náklonnosti. Veškeren jejich styk s Rusy je svrchovaně nepříjemný, z něho vyplývají jim bezprostředně netoliko těžké strasti života všedního, ale i politického.

V polském národě a zejména ve společnosti varšavské šíří a upevňuje se přesvědčení, že lid ruský je dobrý, ale čím je toto přesvědčení v praktickém životě vůči styku s tím živlem ruským, který národ polský obklopuje a proniká?! — —

Z jiných národů nejčetněji zastoupen je ve Varšavě německý. Tím však nebudiž řečeno, že by Němci ve Varšavě pronikali naopak ztrácejí se přes to, že „Drang nach Osten“ právě tudy razil si hlavní svůj směr. V obchodě a průmyslu mají Němci ovšem jako v celém Rusku mnohé důležité posice a vliv jejich v té příčině jest dosti značný. Finančně vykořisťují zemi a těží z ní, ale zdá se, že nové ruské ustanovení o cizozemcích (jakkoli Poláky rozličně je posuzováno), na prospěch bude polské národnosti, ne-li hned, tedy později. O nějakém germanisačním vlivu v samé Varšavě (nemluvím o pohraničných guberniích a těch krajinách, kde jsou německé kolonie) mluviti nelze, spíše lze poukázati k tomu, že Němci ve hlavním městě Poláků velmi často se popolšťují. Nejedna znamenitá vlastenecká rodina polská jest původu německého. Rodiče byli přistěhovalí Němci, děti jsou již dokonalí Poláci.

Za to však mají ve Varšavě jednoho Němce, jehož důležitosť zamlčeti nelze. Jest to baron Rechemberg, generalní konsul německý. Také jiné vlády mají ve Varšavě své konsuláty a konsuly, ale z nich jediný německý má význam politický. Baron Rechemberg je znamenitým agentem politickým a slouží Berlínu nad jiné vydatně a věrně. Ví o všem, co se ve Varšavě děje, zná poměry a zpravuje vládu svou neobyčejně spolehlivě. Říká se, že v Berlíně mají o Varšavě lepší zprávy než v Petrohradě. Také v Berlíně vědí o tom dobře, a proto nebyl baron Rechemberg dosud povolán jinam, nýbrž stále ponechán na svém působišti mezi Poláky. Dávno zasloužený „avanž“ nahrazuje se mu jinak. Polákům nikdy nepřál, ač nepřejnosť tuto moudře nedával na odiv, Rusům tak dalece, že vůči nim nelásku k Polákům netoliko netajil, ale dle možnosti i skutky osvědčil.

Zbývá mně nyní ještě několik slov pověděti o našich českých krajanech. Poněkud známějších mezi sebou Čechů je ve Varšavě asi sto. Jsou mezi nimi lidé, kteří úplně se vpravili do polského života, ale jsou také tací, kteří vlastním svým chováním a vlastní svou vinou od něho se vzdálili. Jedni, vstoupivše s Poláky i do rodinných styků, zdomácněli ve Varšavě úplně, druzí zůstávají tam i po mnohých letech cizinci. Polská veřejnosť chová se ke krajanům našim přátelsky, přátelštěji než v Haliči. Politickým elementem Čechové varšavští nejsou. Jsouce po výtce lidmi práce, vzdalují se vší veřejnosti a vykonávají ve všem všudy řádně občanské své povinnosti. Ohniskem uvědomělých Čechův je Česká Beseda, nejnevinnější spolek na světě, jehožto život nesáhá za kulečník, několik zelených stolkův a prohlížení několika českých časopisův. O svatém Václavě pořádá Beseda české posvícení, o masopustě český ples. Večery tyto navštěvují dosti četně také Poláci, a časopisectvo varšavské vždy přívětivě se

o nich rozepisuje, slovem, Čechům ve Varšavě všeobecně se přeje. Jestliže to některý Čech na sobě nepociťuje, připíše po dobrém uvážení okolností příčinu toho zajisté sám sobě.

Osob žijících dotýkati se nebudu, zmíním se jen o jednom Čechu, jehož kosti od mnoha let již tlejí na Powązkách u Varšavy. Jest to František Bolemír Květ, spisovatel český a professor filologie slovanské na býv. Hlavní škole varšavské. Podnes vyslovují Poláci jméno tohoto vzácného Čecha s úctou, vzpomínajíce vděčně na jeho ryzí charakter a neposkvrněné čisté smýšlení slovanské Také ve vážných kruzích ruských neozve se nikdo proti památce Květově. Vlídná, v pravdě slovanská povaha jeho získala nám ve Varšavě celou řadu účinných přátel a nepopuzovala proti nám nikoho.

Kéž by bylo možno dáti podobné svědectví všem těm, na nichž jest prokazovati se jím v zájmu českého národa a jeho dobré pověsti!

Na Powązkách, ve stínu a svatosti ticha stojí velmi úhledný pomník Květův s tímto nápisem: „Pamięci Franciszka Bolemira Kwieta, profesora filologie słowiańskiéj w szkole głównej warszawskiéj. Urodz. d. 11. kwietnia 1825. r. w mieście Taborze w królestwie czeskiém. Zmarł d. 18. lipca 1864. w Warszawie. Przyjaciele i koledzy ten pomnik poświęcają wraz z rodziną."

Kdyby duch muže, který pod tímto kamenem odpočívá, byl dědičný, byli bychom ušetřeni nejednoho smutně vyznívajícího stesku.

* * *

Nedostatek místa nutí nás uspíšiti závěrek, do něhož pojati jsme hodlali ještě několik úvah o stranách v polské společnosti, o časopisectvu a o židovstvu.

Jen k jedné okolnosti dovoluji si na konec poukázati.

Čím je Varšava jako město slovanské?

Není města, které by svým geografickým položením, jakož i svou kulturní hodnotou mohlo býti platnějším ohniskem slovanských snah ve smyslu poctivého sbližování se. Praktická vzájemnosť slovanská má ve Varšavě půdu neobyčejně příznivou. Přes rozháranosť, které Varšava od století podléhá, rozněcovala se v ní myšlénka slovanská již několikráte, k čemuž také prof. Perwolf poukázal. Kdybychom měli na zřeteli jen sebe a náš poměr ku Slovanstvu, přichýlili bychom se k úsudku, že právě ve Varšavě došel vzájemný náš styk uskutečnění nejplatnějšího. Vymykal se sice z akademických a politických formulí, ale razil si bezpečnou cestu *praktickým životem*. Vzájemný slovanský styk nemůže přestati na interessu několika odborníků, na pochybování neb obhajování staročeských rukopisů, přetřásání arciučených otázek, což dovedou také Němci, nýbrž styk ten zasahati musí dále do veřejnosti, musí býti populárním v širších kruzích. A k tomu dospěla alespoň vzhledem k nám Varšava. Interess k českým věcem, touha duševně se přiblížiti a porozuměti si — to vše rozněcovalo se v po-

sledních letech v lůně varšavské společnosti v míře velmi utěšené. Myšlénka ta přijímána *opravdově*, přestala býti lehce váženou hračkou hrstky mladých nadšenců a idealistů. K nauce českého jazyka dala podnět jedna z nejvážnějších institucí varšavských — společnosť nejosvícenějších vlastenců polských. [14]) České umění toutéž dobou ve Varšavě zakotvilo, interess k české literatuře, k českým poměrům politickým i společenským zobecněl tak, že časopisectvo netoliko z vlastní pohnutky, ale i z potřeby věnovalo českým věcem pozornosť pravidelnou, systematickou, založenou na zásadách sympathie, udržujíc široké obecenstvo ve stálé evidenci se vším životem českým. V té míře nedělo se podobně n i k d e. Varšava prokazovala vzhledem k nám netoliko dobrou vůli slovanskou, ale i s c h o p n o s ť, tuto dobrou vůli prakticky prováděti. Byly to projevy skutečné vzájemnosti slovanské, nikoliv pouhé fráse anebo bezcenné přemílání dobře nebo špatně míněných theorií, z nichž je mnoho slyšeti, ale nic viděti!

Není-li Varšavou takovou na vše strany — diviti se nelze.

Upřímný Slovan nemůže nelitovati, že právě v tomto městě slovanském, stojícím na významném rozhraní, myšlénka slovanská v tolika příčinách je kompromittována a hanobena. Ve Varšavě nelze dělati vzájemnosť slovanskou jen články a literarními kombinacemi, tam ji náleží především řešiti prakticky.

A rozluštěna důstojně bude jen tehdy, až popřáno bude polské národnosti v těchto stranách všech práv osvíceného století. A v popředí všech práv stojí právo jazyka — dnes šlapaného a utiskovaného.

Žel Bohu! Dokud neblahé poměry se nezmění, vždy značný bude zástup těch, kteří spatřují tam ve velké myšlénce slovanské — úkladného zakuklence, zdroj pohrom a strastí.

Může li býti jinak za daných okolností?

A z Varšavy padají reflexe na Halič......

Kde je slovanské smýšlení bez tendence hegemonismu, takové, které upřímně hledí dobra vašeho, našeho i jejich?

Takové slovanské smýšlení přisoudí, přizná a poskytne Polákům, co jest základem humanismu, národních práv a slovanství. Neslovanské, protislovanské, vše to odmítne bezohledně. Jakož je také viděti v Poznaňsku......

A přece neváhal by ani pisatel těchto řádků padnouti na kolena před těmi, kdož rozhodujíce způsobili by převrat blahodějný, vám, nám i jim, všemu Slovanstvu prospěšný! Dej, Hospodine, dočkati!

*E. Pravda.*

---

[14]) Nákladné vydání mluvnice Szasteckého. V témž čase vydána ve Varšavě také přír. knížka česká Byczkowského. Knížky tyto rozšířily se netušeně.

# O vodníkovi u starých Čechů

zprávu nalezl **Čeněk Zíbrt.**

Sbírajíce si materiál k české kulturní historii, narazíme dosti často na zprávičky a zprávy z oboru bajesloví staročeského. Některé ukázky takových drobtů mythologických, jež bezděky skladatelům vyklouzly z péra, podali jsme již [1]) — a tu položíme opět jednu drobotinu. Domníváme se, že drobty takové, sbírané ze starých rukopisův a knih, více prospějí badateli, jenž po svém si je upraví, vytřídí a posoudí, než oblíbené u nás výlety do říše mlhavých vidin, fantasií vykouzlených, nebo kompilací spisů cizích nejapně, násilně skupených.

O tajemné bytosti, jež vládne ve vodách, koluje celé hejno příbuzných pověstí. [2]) U nás Slovanů bývá vodní duch nazýván vodník, topělec,[3]) nebo po německém slově „Wassermann“ — hastrman. Toto poslední jméno ujalo se mezi lidem naším nejvíce, a dnes zpívají děti, na návsi skotačíce: „Hastrmane, tatrmane, dej mi kůži na buben,“ vyprávějí pohádku o hastrmanovi, o jeho tajemné síňce pod vodou, „na pestré kde chytá léčky lidské duše pod hrnečky“ (Heyduk), jméno vodníka znají pramálo neb nic. V staročeské narážce o vodníkovi, které jsme se dočtli v knize M. Poličanského, „Pokuty a trest. přestupn. zák. Božích“, vyd. 1613., f. 54., 55., nazýván vodník také hastrmanem. Pokud mi vědomo, neměli jsme posud o něm žádné zprávy ze staré doby. Zaradoval jsem se tedy, že se mi poštěstilo nalézti o vodníkovi staročeském první doklad. Nad názviskem „hastrman“, po německu upraveném, pozastavil jsem se a bylo mi s podivením, že již tenkráte „hastrmana“ znali a českého „vodníka“ nic. Nechtě však zajíti do bludiště různých dohadů, netroufám si o tom rozhodovati; pouze připomínám, že jméno slovanského vodníka „topělec“ dochováno vedle „hastrmana“ také u nás v Čechách v místních jménech.

Poličanský vykládá, že Bůh přísně trestá ty, kdož znesvěcují den sváteční. Na potvrzenou toho přidává historii: „Praví, že byl jeden člověk před lety blíž řeky Vltavy, majíc chaloupku podle potoka Radičky. Ten nikdá v neděli do kostela k slovu Bož mu nechodíval. Raději chodíval ledakdes na toulky, buď s ručnicí na zvěř, nebo do potoka na raky a ryby. I přihodilo se v jednu neděli, že šel podle svého obyčeje s sakem do potoka chytati ryb. A když je lapal, přišel k němu nenadále pozadu veliký, velmi hrozný a strašlivý muž, jsa nahý a po všem těle chlupatý. On pak ohledši se, velmi se ho ulekl a zděsil. I promluvil k němu ten hrozný muž: „I proč mé rybičky chytáš a dnes jim pokoje nedáš?“ A ten člověk chtěl z toho potoka prchnouti a utéci — a v tom ten vodní muž anebo hastrman sáhl po něm svou hroznou tlápí a popadše ho svými hroznými pazoury, všeho jej skrze šaty zdrápal a zprojímal a kosti v něm polámal a vyhodil ho z toho potoka na břeh. On sa strachy a bolestí omámen, ležel tu chvíli dobron. A okřávše, zase přišel k paměti. Potom od toho mačkání stonal dvadceti neděl, čině pokání, až potom umřel.“ —

Druhý doklad uvádíme z kázání kn. Fabricia, „Mravná naučení“, vyd. 1763, II. 248. Touží tam mravokárce na fintivé panenky, pravě: „Mnohá se často myje, jako hastrman ve vodě se šplouchá, maže, líčí, fefluje — a přece pro ni nějaký vobdaňkovaný voják přichází.“ —

---

[1]) Srvn. Slov. sborník 1886., str. 318., 319. „Něco o bohu Velesu“. — Slov. sborník 1887., str. 138.—140. „Neděle smrtelná“. — Zlatá Praha 1887., str. 502. a d. „Čarodějnice v staročeské pověře“. — Světozor 1887., str. 325. a d. „Zbytky pohanských ‚dědů‘ v domácnosti staročeské“.

[2]) Viz o tom Tylor, Anfänge der Cultur, I. 108.—110., II. 210. a d.

[3]) Viz Hanuš, Wissenschaft d. slav. Mythus, 299.

# Ku charakteristice Marie Leszczyńské.

V posledním čase objevilo se ve francouzské literatuře několik publikací o králové Marii Leszczyńské, zejména: „Lettres inédites de la reine Marie Leckzinska (sic!) et de la duchesse de Luynes au Président Hénault, publ. avec portraits, fac-simile et introduction par M. Victor des Dignéres membre de pleusieurs Académies et Sociétés savantes“ (Paris. H. Champon éditeur, 1886., str. 467), „Le mariage d'un roi (1721.—1725) avec un portrait de Louis XV. et de Marie Leczinska d'après Vanloo. P. Paul de Raynal“. (Paris. C. Lévy. 1887, str 352.) Také nejnovější dva svazky krakovského „Przeglądu Polského“ přinášejí velmi zajímavý příspěvek pod názvem „Z korespondencyi Maryi Leszczyńskiéj“. P. de Raynal uveřejňuje ve svém díle zajímavou charakteristiku budoucí královny. Jest to raport, který přivezl do Paříže pan Lozillière chevalier de Méré, poslaný v té příčině za hranice. Leszczyńská měla tehdáž 22 let, a raport důkladného Francouze zní v překladu takto:

„Marie Karolina Žofie Felicita Leszczyńska, nar. 23. června 1703. — Princezna tato jest malá; pověsť však dí, že je trochu větší nežli mladá kněžna orleanská, ztepilá, při tom útlá, postavy půvabné. Dobře chodí, v pohybech ničím nejsouc vázána; hlava jest lepotvárná, vlasy jsou skoro kaštanové barvy a splývají na spánky; čelo jest vysoké, obočí husté a v oblouku položené; oči jsou hluboké, nevelikė, leč živé a lahodné, lice dosti plné. s ruměncem přirozeným; nos je trochu dlouhý, netlustý, ani není červený, aniž papouškový, ostatně dosti úhledný; ústa nejsou ani veliká ani malá, rty pěkně okrouhlé a červené; oval obličeje od očí dolů jest celkem hezký, pleť krásná, ruměná — čerstvá voda a někdy voda sněhová jediným jejím bělidlem, ona totiž neužívá líčidla ani růžového ani bílého; výraz tváře jest usměvavý a půvabný, hlas lahodný a milý, ucho nevelikė a hezkého tvaru; ramena jsou okrouhlá, poněkud hubená, poněvadž princezna trochu zhubeněla; ruka není ani hezká aniž ošklivá, obědvě jsou bílé. Mysl má živou a přirozenou, velmi vzdělanou; nikterak není hrda, naopak velmi lahodna, dobročinna, lítostiva, obětiva, spanilomyslna; nedovoluje nikomu přílišnou důvěrnosť, má ráda všecko své služebnictvo, kteréž ji zbožňuje. Její zaměstnání počíná se již mezi šestou a sedmou hodinou ranní, kdy totiž se probouzí. Čítá v lůžku nábožné a historické knihy, genealogii, chronologii, geografii, kterouž umí dobře. V domě vždycky k ní se obracejí, kdykoli běží o dějiny francouzské, kteréž jsou těžké za příčinou různosti jmen. V zimě vstává mezi hodinou osmou a devátou, začíná se oblékati a jest oděna živůtkem od samého rána. Potom odchází do pokojů královė své matky, a celá rodina obcuje mši svaté; oběd jest mezi 11. a 12. hodinou s královou, matkou královou a hraběnkou de Linange, neboť král obědvá vždy sám. U stolu sedívají jen malou půlhodinku. Po obědě čítá ještě hodinu a tráví zbytek dne s královou a babičkou; všecky tři dělají ruční práce, jako: vyšívání, oltářní ozdoby, jež rozdávají kostelům. Jest velmi zbožna, leč bez bigotterie; vřele miluje otce i matku, kteříž ji také velice milují. Vášnivě do ničeho není zamilována. Dobře tančí, graciosně, hraje na fortepiano, časem zpívá, hlas má líbezný. Nedostatek učitelův a příležitosti jest příčinou, že ve zpěvu se nezdokonalila. Mluví německy, velmi dobře francouzsky, bez přízvuku. Ve všem jest mírna, pije málo, často mísí víno s vodou. Organism její celkem není výborný; jest velmi zdráva, není podrobena chorobám, což mnoho znamená, uvážíme-li její postavení, nedostatek pohybu a starosti, kteréžto snáší se stálostí a bez reptání. Časem jen s úsměvem vyklouznou jí slova, že by velmi ráda viděla rozuzlení dramatu, co se tkne položení její královské rodiny. Králi, otci svému, jest velice podobna, rovněž co do schopností jakož i ducha veselého. Měla neštovice, ale není po nich památky. Má ohebnou mysl, kterou lze změniti a přetvořiti dle libosti. Měl jsem česť viděti ji pracující, chodící, tančící; mluvil jsem s ní a viděl ji v lůžku, a mimo to mezi jejím služebnictvem nalezl jsem sluhu, jenž jí samé slouží plných devět let, jejžto znám výborně a jehožto žena jest jí nejbližší. Zapomněl jsem dodati, že má pěkný krk, ramena úhledná, dosti široká, prsa vypuklá, bílá a vzklenutá. Slovem, tato princezna nejsouc krásna jest milа svou něžností, svým duchem, svou soudností, svým chováním: jest souhrnem veškerých ctností.“

# O příchodu Moskvanův do města Chrudimě.[1]

## Příspěvek k dějinám slovanským.

Léta 1736. první týhoden před postem přišli do Čech na kvartýry Moskvané, o nichž prvé žádný nevěděl, protož jim lidé málo mohli porozuměť; jejich strava byla: jikry syrové mazali na chléb, ryby na polo syrové jedli, křen strouhaný míchali s patokami, cibuli a česnek jedli syrové, a to za konfekty; krupky s hovězím masem vařili. Potom toho roku na den Božího vstoupení odmaršírovali; ale když z Chrudimě odcházeli, tedy náramně plakali a to jak officíři tak také sprostí. Litujíce zdejších kvartýrův pravili: že jsou se jak živi ani v své zemi, ani na marši tak dobře neměli, jako v Chrudimi. Pročež s tak velikou nechutí odsud šli, že posledně officíři jejich musili je poháněti, tak že jak muži, tak ženy, čeládka i ty malé děti jich litovali, nebo ti Moskvané byli lidé sprostí (t. j. dobří. Příp. red.).

Také i to doložiti musím, že jistá děvečka, Helena Skákalíková tak nazvaná, měla tu jednoho z těch Moskvanů za svého milého. Ten ji přemlouval, aby s nimi odmaršírovala, že ji sobě, až do Moskvy přijdou, vezme; v čemž Helena jeho uposlechši hned ten den před maršem přišla na děkanství, žádajíc tehdejšího pana děkana z Vlkanova, aby jí za šťastnou hodinku zvoniti dáti dovolil. Pan děkan ale nemoha tomu porozuměti, řekl: k čemu potřebuje zvonění, ponévadž zdráva a čerstva jest, a ještě neumírá, načež ona zase odpověděla, že jest sobě oblíbila jednoho z těch Moskvanů, s kterým že chce pro potvrzení toho stavu manželského do Moskvy jíti a pročež že žádá toho zvonění, aby její východ z Chrudimě šťastně se vykonal. Čemuž když pan děkan vyrozuměl, hned pro rychtáře poslal a Helenu zamknouti poručil, a nechal ji ve vězení, až Moskvané odmašírovali. —*ek.*

---

# O válce mezi králem polským a Moskvou.

## Diarium sub Rudolfo rege od Bydžovského Marka z Florentina.

## Příspěvek k dějinám slovanským.

Léta 1579. měsíce srpna Štefan Batory, král Polský, maje válku proti velikému knížeti Mozkevskému, vedle jistého snešení všech stavův království Polského vésti jemu předně skrze psaní své, kterak z jistých příčin s ním boj vésti chce, jest oznámil, a tu ihned Mikuláše Radžiwila, vejvodu Wilněnského, s něco jízdy a lidem pěším Litevským a s jistým počtem Uhrův spolu s Kašparem Peklisem z Sviřova k znamenitému zámku a pevnosti velikého města hraničného Polocka ležícího na pomezí Litovském k zasekání cest napřed vyslal, aby odnikud jemu žádné pomoci připadnouti nemohlo. Za nimiž potom král sám s vojskem svým, s střelbou a s tím, což válečnému běhu náleží v znamenité necesty, kteréž ustavičnou prškou a způsobem těch zemí nastaly, něco zlehčeji a ponenáhlu jest táhl. A za tmy od Radžiwila a lidu jeho, kterýž napřed táhl, tři zámky Kozyan, Krásný a Sichtno vpádem v rychlosti kvapně vzaty a ohněm zkaženy. Jedenáctého dne měsíce srpna král s svými houfy k samému Polocku přitrhl a stany své v jednom místě podle samé zdi městské rozbiti dal. A tu jest zámek spolu s městem třemi stranami obležen a ihned toho dne všudy na všech místech záhrobce a šance blíž k nepříteli vzdělati kázal. Potom pak na druhý den na to místo, kteréžto dosti velikými příkopy, baštami, tlustými valy i nemalou silou lidu opatřeno bylo, proto předkem že pro ně k zámku přístupu nebylo, jest zapáleno a

[1] Vyňato z rukopisné „Historie Chrudimské“, sepsané Josefem Cregettim. Kapitola XVI. O Josefu Cregetim (* 1722., † 1799.) viz „Časopis česk. musea“ 1848., str. 499.

v malé chvíli všeckno popelem položeno. Potom přiblíživši se s štanci svými až k samé bráně zámku, jest ten zámek šturmovati se vší mocí lidu svého usiloval. Ale pán Bůh všemohúcí ráčil to v moci své ukázati, že všeliká moc k provedení v rukou jeho zůstává, připustivše několiko dni pořád ustavičné deště, což lid válečný v práci nejvíce hyndrovalo a tudy šturmem nejvíc se prodlévalo, však proto přece lid ten pod takovú sychravostí dešťovou zvláštní srdnatostí a zuřivostí to všecko snášeti i trpěti stálý byl a v největší pršky a v nečas i v nejhlubší bláto, čehož koli k šturmu potřeba ukazovala, nic sebe nešanujíc, dodával. Tu se jim pak nepřátelé tak ukrutně a náramně spurně nad naději jich k víře nepodobnou mocí střelby dnem i nocí tak silně a zatvrdile bránili oheň tam metaný, udutujíce a všelikou moc přemahajíce i hrdla svá střelbě v šanc sázejíce, a jak jedni poraženi byli, tak ihned jiní na místa jich vstupovali dokazujíce tím toho, že Moskvané k zachování zámkův v srdnatosti a stálosti všecky národy jiné převyšují. Ale naposledy pán Bůh z dobroty své na lid královský milostivě vzhlédnouti a to dáti ráčil, že 29. dne měsíce srpna jasno udeřilo, a od téhož lidu oheň do zámku byl uvržen, ač s velikou prací a znamenitým nebezpečenstvím, tak že ten lid válečný do příkopů se dávati a přes řeku řečenou Polotu se převážeti musel, naposledy jeden vysoký vršek, na němžto bašta stála, zlézti a tam rukama nástroje, střelby i ohně (nic se na velikosť střelby, braní a odění nepřátelského neohledajíce) do té bašty uvésti musel, kterýžto oheň jak se zňal a k přední pevnosti, v nížto kušičáři neb střelci své byty měli, přístup udělal, nemohl ten lid válečný pro velikou chtivosť zdržán býti než úprkem skrze oheň proskočivše, na nepřátely třeli je ukrutně sekajíce, v kterémžto jich předsevzetí nepřítel silným odporem a zvláště tím ohněm zase nazpátek je odehnal. Tu jest z toho lidu válečného přes dvaceti sedm osob nezhynulo než více jich zraněno, ale nepřátel do dvou set poraženo. Toho dne nepřítel jest některé znamení jakoby se poddati chtěl, na sobě dával, však nejsa oumyslu toho, jakž se to potom našlo, neb jsou se nepřátelé novým vrchem, pro nějžto by skrze oheň spatřováni býti nemohli, byli ohradili, pro kteroužto příčinu za slušné uznáno jest, aby bez přestání vší mocí k šturmu se poušťělo nižádného oddechu nepřátelům k posile ani odpočinutí nedávajíce.

Potom pak na druhej den lid válečný v druhou stranu pevnosti, v kteréžto také jízda byla, oheň metali, tu ti rejthaři spustivše se koní v pěchotu se dali oheň rozhazujíce, kterýmžto opět díl zdi k roztržení přišel a ten vršek, na němžto ta první bašta již ohněm zkažena byla, jest opanován a odtud potom po straně po nepřátelských zákopách a náspech, kteréž sobě tak na pospěch (když se první částka jim šturmem vzala) byli zdělali, též také i ty, kteříž v obležení byli, jsou pohubili a nepřítel v královskou moc upadl, kterejž uznal to za dobré býti, aby krve lidské šanováno bylo a se vší pilností o to usiloval, aby takž jakž nejvejše možné ten zámek v celosti se vší střelbou a nástroji válečnými dostati mohl, jejž by nepřítel sám vida nezbytí naposledy ohněm z gruntu zkaziti mohl, vš ch těch při hrdlích zanechati připověděl a toho vejše jim přejíc, aby ti, kteřížby chtěli, k němu přistoupili (jichžto veliký počet byl) všickni statky své zachovali a jemu z platu jeho aby sloužili, kteřížby pak do Moskvy zase obrátiti se chtěli, toho vůli měli, a to pod glejtem jeho svobodně učiniti mohli.

Vejvodové pak jejich, totiž Basilius Ivanovič, Mikolinský, Telakovský, Demetrius Michalovič, Rozebarti, Obolinský, Matheus Ivanovič, Rovský, Ivan Hrehonovič, Susin, Petrus Ivanovič, Volinský, Lukian, Tretiakov Rakov, z nichžto někteří bojovali a někteří v tom zámku vladaři byli, když jsou se dobrovolně poddati a milosti královské podniknouti nechtěli ti zjímáni, u vězení držáni jsou. A takž ten zámek již opanovaný v pondělí po stětí sv. Jana, totižto posledního dne měsíce srpna v moci královské a lidem jeho osazený zůstává. V kterémžto zámku se našlo, že v něm více nežli do šesti tisíc lidu bylo, kteříž ho obhajovati a zachovati jsou měli. Když pak dobyt jest, veliký počet těl mrtvých v něm nepohřbených nalezeno jest, k tomu také tak mnoho střelby, prachův a koulí nalezeno, jako může kde v ňáké pevnosti znamenité ve všem křesťanstvu takovými věcmi tak dobře opatřené nalezeno býti. Haec ex literis praedicti regis Poloniae, quas ad status ejusdem regni dederat, desumpta sunt.

# Knihy Matice Chrvatské za rok 1886.

Zaměstnána jsouc přílišnými pracemi, vydala Matice Chrvatská knihy za rok lonský trochu později než obyčejně, za to však poskytla svým členům díla vesměs ceny nemalé. Jsou to 3 čísla poučná (Kišpatić: Kukci; Kukuljević-Sakcinski: Glasoviti Hrvati prošlih vjekova; Broz: Crtice iz hrvatske književnosti. Knjiga prva.), 3 zábavná (Šenoa: Sabrane pripoviesti. Svezak peti; Šandor-Gjalski: Pod starimi krovovi; Vojnović (Sergij): Ksanta. Pripoviest) a 1 zábavně poučné (Veber: Puť u Carigrad), tvořící přechod od prvých ke druhým.

Jméno Kišpatićovo není mezi autory knih Matičných novým, naopak čítá jej tato mezi starší své pracovníky. Vydalť již nákladem jejím Obrázky z nerostopisu (r. 1878.), geologie (r. 1880.) a botaniky (r. 1884. svazek prvý, r. 1885. pak svazek druhý), a požívá jakožto spisovatel popularisující vědu velmi zvučné pověsti. Píše podobně jako u nás prof. Starý, jehož přírodopisné črty vyšly v Matici lidu. Jak praví spisovatel v úvodě, bude spis jeho „Kukci“ (O hmyzech) obsahovati ještě díl jeden. Spis jeho získal mnoho též obrázky, jichž jest přes sedmdesát.

Předseda Matice Chrvatské, veterán chrvatské literatury, Ivan Kukuljević šl. Sakcinski vybral z dějin chrvatských politických a literarních několik vynikajících mužův, kteří proslavili jméno chrvatské nejen v domovině, nýbrž i v širých končinách cizích, a napsal jejich životopisy, aby svým rodákům ukázal vzory ku následování. Čtouce řadu oněch životopisův, obdivujeme se národu, který zrodil syny tak veliké v dobách, kdy sám žil v bídě hmotné, kdy mu bylo snášeti křivdy uherské, benátské a turecké. Z Chrvatů vycházelo v době té mnoho státníků, politiků, vyslanců, vojevůdců, spisovatelů atd., z nichž mnozí se stali ozdobou nejen království uherského a říše rakouské, nýbrž i turecké, jiní pak obohacovali mimo chrvatské i literaturu latinskou, vlaskou, německou, maďarskou a tureckou. — Spis svůj počíná autor životopisem Ivana Česmičkého, zvaného Jannus Pannonius, prvého a nejstaršího básníka latinského mezi Slovany (nar. 1434., zemřel 1472.). Bylť o 23 let starší než náš Bohuslav Hasišteinský z Lobkovic a o 161 než slavný Polák Sarbievski. Z ostatních spisovatelů, s jejichž životem nás autor blíže seznamuje, vyniká jmenovitě Rugjer J. Bošković, slavný Dubrovčan, proslulý jako mathematik a hvězdář v daleké cizině (1711—1787.), pak Juraj Habdelić (1609—1678.), jehož úsilím jakož i podporou probošta záhřebského N Dijaneševiće založena r. 1666. v Záhřebě akademie, která měla Chrvatům nahrazovati universitu. Habdelićovou velikou zásluhou jest také, že napsal v kajkavském nářečí chrvatském slovník pod názvem: Dictionar ili rechi szlovenske.... na pomoch napredka u diachkom navuku skolneh mladencev hrvaczkoga i szlovenskoga naroda. — Cenným příspěvkem ku dějinám šíření se protestantismu mezi Chrvaty jest životopis Stjepana Konzula Istrijanina (1521. až 1580.), šiřitele protestantské víry mezi Chrvaty. — Dále zasluhuje větší zmínky též Ivan Ivanišević (1608.—1665.), vlasky zvaný Giovanizio a latinsky Joannitius, básník z Brače, který se ve stáří zabýval též archaeologií a dějinami, a konečně i Dinko Zavorović (1540.—1610.), dějepisec svého rodného města Šibenika, celkem však jakožto spisovatel významu podřízenějšího. — Mimo zmíněné již spisovatele seznamuje nás autor se životem Antuna Vrančiće (1504.—1573.), slavného vyslance na rozličné dvory evropské, který si dopisoval s mnohými panovníky, politiky, učenci a umělci té doby, sám jsa zároveň spisovatelem, pak se životem Stjepana Brodariće (1480.—1539.), kancléře uherského, rodem ze Slavonie, z níž pošlo tenkráte velmi málo spisovatelů, a dále se životem Mehmeda Sokoloviće (1509.—1579.), pověstného Chrvata-Turka, který se vyšvihl až na nejvyšší hodnosť tureckou; bylť velikým vezírem po celou vládu tří sultánův. Článek o Mehmedu Sokoloviéi zajímal nás nejvíce; vypisujeť v něm autor obšírně, jak byla chrvatština na dvoře cařihradském jazykem domácím vedle turečtiny a arabštiny. Směli-li bychom však pronésti svoje mínění, řekli bychom, že se nicméně Mehmed Sokolović jakožto uvědomělý Turek — třeba byl jinak slavným mužem — do Pantheonu chrvatského nehodí. Kromě uvedených životopisův mužů jednotli-

vých napsal Kukuljević také stručné dějiny celé rodiny slavných Draškovićův, která obohatila Chrvaty muži slovutnými, jako několika bany, spisovateli a vynikajícími biskupy. Velmi vhodným bylo vypsání dějin této rodiny, z níž pochází i přední muž illyrské doby, zakladatel „Čitaonice“ a „Matice Illyrské“ (nyní Chrvatské), nadšený vlastenec hrabě Janko Drašković (1770.—1856.). Jiným znamenitým mužem této rodiny byl na př. synovec právě jmenovaného, Ivan Nepom. Drašković, zvěčnivší se založením literarního fondu (jeho jména) ku vydávání dobrých chrvatských knih, který vzrostl nyní na sumu přes 17.000 zl.*) — Knihu p. Kukuljevićovu, k níž jest přidáno ještě sedm zdařených podobizen, řadíme k nejlepším knihám Maticí vydaných.

Třetí poučnou knihou, vydanou Maticí, jest spis prof Broza „Crtice iz hrvatske književnosti“, a sice 1 svazek, obsahující úvod do literatury. Chrvati pociťují již dávno u větší ještě míře než my nedostatek řádné historie literarní. Byla tedy Matici vítanou kniha p. Brozova, která má aspoň z části pragmatickou tu historii nahraditi. Že spisovatel nepomýšlel vydati dílo psané soustavně, viděti již z nápisu „Črty chrvatské literatury“. Ostatně praví v úvodě sám, že Matice vydává knihu jeho pro potřebu zatímní, chystajíc později dílo o předmětu tom důkladné. Právě vydaný svazek (167 str.) obsahuje úvod k literatuře chrvatské, tak asi, jako jest spis Krekův „Einleitung in die slavische Literaturgeschichte“ úvodem k literaturám slovanským. Avšak spisovatel zašel ve svém úvodě příliš daleko, tak že, kdyby měl ve stejném rozsahu pokračovati, vzrostlo by dílo jeho na mnoho svazků. Vhodným jest ovšem poslední jeho článek v úvodě „Hrvatski jezik“, kde líčí rozdíly jednotlivých nářečí jazyka chrvatského, jakož i rozvoj a změny tohoto jazyka. Nehledíc však přísně k názvu knihy, jest dílo p. Brozovo velmi svědomitou a cennou sbírkou článků, spadajících po výtce do filologia, uvádějících sice v historii literarní, avšak, jak jsme již pravili, způsobem až příliš obšírným.

Knihou, tvořící přechod od spisů poučných ku ryze zábavným, jest výtečný cestopis kanovníka Adolfa Vebera (Tkalčevića) „Put u Carigrad“ (str. 239), k němuž připojeno 40 obrázků s půdorysem Cařihradu. Cestopis Veberův vychvalovati bylo by zbytečno, slyneť autor již dávno jako výtečný cestopisec a stylista chrvatský Napsal totiž „Put na Plitvice“, nejlepší chrvatský cestopis, a neméně známé „Listy o Italii“. Kniha jeho má ostatně i tu cenu, že si všímá poněkud více také Srbův (popisujeť obšírně Bělehrad) a Bulharův, jejichž územím spisovatel cestoval. Neobyčejně ceníme však u Vebera onu objektivnosť, se kterou píše o Turcích jakožto katolík a k tomu vysoký hodnostář církevní.

Z děl belletristických vydán pátý svazek sebraných spisů Šenoových, obsahující tyto práce: „Karamfil s pjesnikova groba“ (krásná vzpomínka na Preširna, přeložena též do češtiny), „Pruski kralj“, „Turci idu“ (zdařilá humoreska, rovněž do češtiny přeložená) a „U akvariju“, věci otištěné vesměs z Vience r. 1878. Ale Šenoovy práce nejsou novinkou, a proto se o nich nezmiňujeme šířeji. — Za to však překvapila Matice členy své dvěma velmi zajímavými a znamenitými novinkami belletristickými. Jest to sbírka poutavých obrázků Šandora-Gjalského (Babiće) „Pod starimi krovovi“ (str. 199) a pěkná povídka Vojnovićova „Ksanta“ (str. 196). Z obrázků Gjalského přinesla sice „Hrvatska Vila“ a „Vienac“, přes to však možno sbírku nazvati novinkou, ježto ostatních 5 obrázků jest zcela nových. Mladý, velmi nadaný belletrista obral si ve své sbírce život onoho zbytku starých šlechticův chrvatských, nyní téměř již vymřelých, kteří, vychováni byvše v zásadách z konce

*) Před několika nedělemi dočetli jsme se ve „Smotře“ zajímavé zprávy o velkomyslném činu nejmladších členů výtečné rodiny Draškovićův. Spojily se totiž dvě chrvatské strany politické dříve si protivné, střední a neodvislá, a při banketu na oslavení toho konaném připil hr. Ivan Drašković chrvatským spisovatelům a žurnalistům, oznamuje zároveň, že zakládá při té příležitosti chrv. spisovatelský a žurnalistický spolek, a že mu věnuje 20.000 zl. Hned za ním vstal i bratr jeho hr. Josef Drašković a slíbil k témuž účelu 10.000 zl. Příkladu jejich následoval také Milan Stanković, slibuje 2400 zl., a baron Jovan Živković, ustanovuje spolku roční podporu.

století minulého a počátku nynějšího, ocitli se najednou v poměrech zcela nových, nijak s nimi nesouhlasících, tak že nuceni byli odebrati se někam v ústraní, aby mladý svět, nechápající jejich názorů, netropil si z nich pustý úsměšek. Starý illustrissimus Battorych a jeho zpustlý, při tom však velmi poetický zámek jest středem, kolem něhož se točí obsah všech črt Šandora-Gjalského, tvořících ladný, vzájemně se doplňující celek. Péro básníkovo vylíčilo nám illustrissima, starého mládence, poctivého Chrvata, obratností obzvláštní, tak že nám mimoděk připadá na mysl Turgeněvský Král Lear. Sbírkou nejnovější dokázal Gjalski, že dovede vylíčiti nejen život současný, nýbrž i minulý, a to šťastně. Dovede nás upoutati obrázkem, obsahem jinak nevynikajícím (na př. Diljem Brezovice); líčí jednotlivé části starého zámku, pokoj za pokojem, místnosť za místností, všechny však tak poutavě a poeticky, že nás zakouzlí do zasmušilého zámku jako nějaký čaroděj. Črtami jeho získala chrvatská literatura dílo znamenité.

Zbývá nám zmíniti se ještě o jedné novince. Jest to povídka Iva Vojnoviće „Ksanta". Spisovatel vydal pod pseudonymem Sergij již r. 1884. nákladem Matice sbírku svých črt „Perom i olovkom", která hned tenkráte vzbudila pozornosť. Nová povídka získá mu pak sympathie chrvatského čtenářstva na dobro. Děj její odehrává se v Dalmacii a jest čerpán ze života přímořanů dubrovnických. Loupežný námořník Ivo Dubović, jehož minulosť jest nepřetržitou řadou mrzkých zločinů, sestárnul a povolá k sobě syna Pera, živícího se rovněž námořnictvím. Poslušný syn přijde, avšak touhy po moři udusiti nemůže. Zasnoubí se proto s prostou dívkou Klarou, chtěje se po uzavření sňatku vydati opět na moře a péči o otce svěřiti něžným rukám ženským. Zatím však pozná Ksantu, dceru Řeka Maurija, bývalého pomocníka zločinů Dubovićových, zaplativšího smrtí přátelství své s otcem Perovým. Ihned v něm vzplane láska, pro kterou nedbá ani vyhostění z domu otcovského a vezme si chudou Ksantu. — Povídka vyniká hlavně hlubokým líčením psychologickým a poetickými popisy, v nichž si spisovatel někdy až příliš libuje a věnuje jim větší pozornosť, tak že děj plyne zvolna. Jednotlivé osoby líčeny jsou velmi plasticky. Kromě výše jmenovaných zdařila se básníku charakteristika Paska, námořníka starého již přes 90 let a pamětníka tedy zločinů Dubovićových, dále duchovního dum Frana a j. osob. Velmi sympathickou jest nám Klára, dívka prostá, tichá, s celou duší lásce se oddavší. Dojemná jest scena, kde se loučí s milovaným Perem. Celkem jest „Ksanta" krásným obrázkem, a možno říci idyllou ze života přímořanů dalmatských, která by zasluhovala, aby byla přeložena do češtiny. *Karel Kadlec.*

## Rozhledy v literatuře a umění.

**Adam Szymański. Szkice.** Tom I. Petersburg. Nakładem autora 1887. Str. 158.

Z dalekého ruského východu došla nás knížka, kterou pročetše, počítáme k nejpozoruhodnějším zjevům nejnovější literatury polské. Nový, nevšední talent vstupuje do písemnictví, rázem obrací k sobě pozornosť a získá si zasloužené uznání. Črty Szymańského otevírají nám svět docela nový, hluboký svými nevlídnostmi i stránkami příšernými. K ponuré skutečnosti sáhnula ruka delikátního umělce, jehož talent proniká na pohled úplně skryté pružiny života. Dějiště: Sibiř. V literatuře polské napsalo se o Sibiři velmi mnoho, jsou to smutné ozvěny národního utrpení (po roce 1863. posláno na Sibiř téměř 20.000 polských politických odsouzenců), ale tuším první Szymański seznamuje nás se životem sibiřským bez základních motivů národních a politických. Szymańského společnosť: zločinci, loupežníci a vrahové. Ale pročítáme-li tyto obrázky mistrně črtané, schýlí se naše soustrasť k těmto „vývrhelům společnosti" a náležitě oceňujeme zároveň duševní lahodu i vyspělosť prostého lidu ruského, jenž nazývá hnance sibiřské — „neščastníky". Není-li pan Jędrzej neščastníkem? Nešťastná minuta učinila z člověka řád-

ného vraha, on vlastně sám neví, jak se to stalo. Přišli pak pro něj a odvezli Jędrzeje na Sibiř. — V prvním svazku uveřejňuje p. Szymański následující črty: Srul z Lubartowa, Pan Jędrzej Krawczykowski, Maciéj Mazur, Stolarz Kowalski, Przewoznik (část první).

Z nich největší cenou literarní vyniká a nejhlubší dojem působí skvělá drobnomalba „Srul z Lubartowa". Ten věčný egoista, ten typický židek polský, Srul, i ten zasteskne na Sibiři po vlasti a uchvacuje svou náklonností k rodné zemi. Však při mrazu 52 stupňů dojemně rozjímá o teple v polské vsi. U nich zelenají se trávy, u nich vše je krásné ... a zde? Fe, fe!

Pan Szymański je také mistrným líčitelem přírody. Jednoduchými, ale rázovitými tahy kreslí kruté mrazy, větry i hrůzy sibiřské — slovem, odhaluje obrazy plné originality a uměleckého klidu.

Nemohouce se více šířiti o črtách těchto (kteréž původně uveřejňoval výborný petrohradský „Kraj"), podotýkáme, že redakce Slovanského sborníku žádala již ct. spisovatele za právo překladu. Práce této ujati se hodlá pan K. Kadlec. *J.*

**Мелочи жизни. Сочиненіе М. Е. Салтыкова (Щедрина). С. Петербургъ 1887.**

Mezi současnými spisovateli ruskými zaujímá Saltykov-Ščedrin místo zcela zvláštní. O tom jde v ruské kritice jeden hlas. Není pochyby, že nynější ruská literatura má ve svém středu mnohé spisovatele velmi nadané, kteří dovedli upoutati pozornosť všeobecnou, ale nejsou to již spisovatelé minulosti, kteří s jakou vášnivostí zanevřeli na zlo života, s takovou též láskou zaznamenávali jeho potěšitelné zjevy. Saltykov-Ščedrin zobrazuje ve svých pracích příkré stránky obklopujícího nás víru životního, náleží ještě k těm slavným dobám ruské literatury, kdy spisovatel vdechoval ve své plody s nejhlubším pronikáním v život a v jeho věčné zákony všecky svoje pochybnosti a bouře, zažité jím v boji mezi životem a ideály. Všude je patrno, jak drahy a svaty byly spisovateli ony ideály, jež pečoval zachovati do zralých let uprostřed tmy a bahna života. Proto zajisté satiry Ščedrinovy působí zvláštní silou na každého, u koho nevychladl vřelý cit pro všeobecné blaho.

V tom ohledu může býti nový, nedávno vydaný sborník satir Ščedrinových zajímavým a velmi případným dokladem. Celý sborník obsahuje 28 črt, jež všechny, až snad na jednu, byly již tištěny ve „Věstníku Europy", v „Ruských Vědomostech" a v „Neděli". Ačkoliv každá z těchto črt má samostatný význam, jest přece mezi nimi těsný svazek vnitřní, tak že nová kniha satir Ščedrinových objevuje se nyní v celé své síle a kráse Hle, jaká hluboká myšlénka, jež úplně ovládá pozornosť čtenářovu, ulehla do osnovy této nová práce proslulého satirika! „Ach, tyhle malichernosti! Jako svrabová osýpka vpíjejí se do organismu lidského a ihned jej spalují... Není místa pro práci zdravé mysli, není svobodné minuty pro plodotvarné namáhání! Malichernosti, malichernosti, malichernosti zaplenily celý život." A autor rozvíjí před očima čtenáře mistrně provedený obraz historického momentu celé nynější společnosti ruské. Řada živých a zdařilých obrazů roste pod mohutným štětcem nadaného satirika. Před našima očima vystupují lidé vzatí „z lůna přírody" (na loně prirody): hospodářský mužíček (chozjajstvennyj mužičok), jenž vládne „chytrostí hada" a „obratností diplomata", a to jen proto, aby „zabezpečil sytosť pro sebe a svou rodinu", vidíme před sebou venkovského kněze (selskij svjaščenik) s jeho „unavujícím ústrojstvím života", dále „poměščiky" rozličných typův a konečně darmochleby (mirojedy), kteří po celý život „klátí se okolo drobtů, necítíce pod nohama jiné půdy a neprohlédajíce napřed k ničemu mimo ku drobtům". A za těmito následují mladí lidé (molodyje ljudi) všech kategorií, počínajíce Serežou Rostokinem a končící Čudinovem, hledajícím světlo a nalezším — smrť... A konečně k závěrku první části shledáváme se s různými druhy čtenářů (čitatěl). Ve druhé části pak, hle, kmitají se před námi podobizny různých ruských žen, líčí se zástupci sféry „sějanija", vstává truchlivá postava krejčího Grišky... A všichni tito lidé — „starci i mladíci, lidé svobodných professí i lidé jařma, lidé bílé kosti i čerň — všichni otáčejí se v jedné i téže prohlubni malichernosti, neznajíce,

co vlastně nalézá se v konci onoho neunavného pachtění, a jaký význam má toto v ekonomii všelidského pokroku". Ano i „dílo úplně reální a obsažné může díky okolnostem obrátiti se ve hromadu nesouvislých a vnitřním smyslem nezahřátých malicherností".

Vedlo by nás příliš daleko, kdybychom chtěli dále stopovati tyto základní myšlénky v jednotlivých črtách a rozšiřovali se obšírněji o obsahu jedné každé Ku poznání mistrného péra Ščedrinova dostačí, zmíníme-li se jen o satirách, v nichž líčí typy ruských žen, totiž o „Andílku" (Angeloček), „Kristově nevěstě" a o „Venkovské učitelce" (selskaja učitěljnica). Jaká to trilogie, plná žalu a hlubokého rozechvění! „Andílek" — toť chorobné, duchaprázdné, rozmazlené a ničemn se nepřiučívší stvoření, stvořené jenom ku zábavám, k nimž patří i právo mučiti druhé tupoumým despotismem a svéhlavostí! Kdo nesetkal se v životě s podobným „andílkem ? Vznik této postavy od počátku až do zabezpečení jejího „osudu", t. j. do provdání, řízeného pouhým rozpočtem, líčí autor s pocitem sarkasmu. Hlavní význam této črty spočívá v nenapodobitelném vylíčení nejvíce charakteristických momentů života, v nichž „andílek" vystupuje s největší plastikou. Druhá črta — „Kristova nevěsta" — líčí smutný život ubohé dívky, jež sestarala u nemocného otce, nepoznala lásky a přívětivosti, a konečně byla odkázána na milosť dobročinnosti státu. A třetí osud ruské dívky, venkovské učitelky, zaráží čtenáře hlubokým tragismem. V této črtě autor výtečnými rysy, prozrazujícími hlubokou znalosť života, líčí celé bezmocné otroctví hrdinky před okolnostmi, malomocnosť před hnusností, jež z okružujícího ji života vztahuje k ní svoje dravé ruce. První nástraha objevuje se ve způsobě úplatku. Vezme-li jej — nastoupí taková závislosť, že nelze od toho očekávati nic dobrého, nehledíc na to, že poruší tím dosud jí svatý princip; nevezme-li — ještě hůře, poněvadž proto pozbyla místa její předchůdkyně. Čiň co čiň — všude propasť. A může býti, že dívka odebírajíc se do vesnice, blouznila o svatém povolání učitelky, o sloužení lidu a Bůh ví o čem! A hle, všecko to při prvním kroku rozbíjí se o samé prosté podmínky života, o ty podmínky, proti kterým jsou slaby všecky principy a snahy. Jak trpký to osud! Jedna bytosť hotova jest obětovati se na prospěch blaha obecného, ale společnosť odpovídá na tuto snahu netečností a s chladnou vypočítavostí čeká příhodný okamžik, aby mohla uchvátiti svoji oběť. A hle, naši hrdinku zavedla naděje na osobní štěstí... Přijel blízký bohatý statkář, opatrovník školy, a konec konců byl — těžký pád dívky, provázený bezrozumným, zvířecky příkrým posměchem celého okolí. I nepřenesla mladá bytosť těchto strašných muk a skončila bez soustrasti, bez myšlénky o návratě, o spasení... Stránky popisující tyto události dýší takovým bolem a působí takový dojem, jakoby již nebylo více víry v život, té víry, bez níž je sám život nemožný!... Po tak tragickém osudu ruské dívky nemá čtenář ani chuti seznati poslední typ ruské ženy, vylíčený ve knize Ščedrinově pod názvem „Plukovnická dcera". — A tento žalostný tón satir Ščedrinových zvučí takořka na každé stránce, a neduhy ruské společnosti vystupují před námi v netušeném dříve světle. Vezměme kteroukoliv črtu — všude narazíme na tutéž společnosť. A proto i závěrek knihy Ščedrinovy vyzněl tak truchlivě! Spisovatel-stařec líčí mračné pocity současného dožívajícího člověka (Imjarek), jenž třebas byl ještě v plné síle, pozbývá každou touhu žíti, poněvadž nevábí ho nynější těžká, bezideální a materialismu plná doba. Imjarek, obraceje své zraky do minulosti, táže se sama sebe, co bylo v té zažité jím minulosti? „K čemu spěli lidé, kteří procházeli před jeho očima, čeho dostihovali? Odpovědí na tyto otázky, ať obracel zraky kamkoliv, viděl všude malichernosti, malichernosti, malichernosti... Ať připomínal kolik chtěl bytostí, všude zelo mu vstříc nesmyslné slovo -- ‚nadarmo‘, které rozsévalo kolem mrákotu. Život ubíhal v dál bez vytčeného cíle, přinášeje za sebou nikoliv souvislé resultáty, ale únavu a vysílení!..."

Pochybujeme, že ten, kdo pozorně přečte satiry Ščedrinovy, zůstane nedotknut hlubokými myšlénkami v nich uloženými. A co více: Ačkoliv jsou psány v poměrech ruských, vnímavý čtenář nalezne tu též nejednu kapitolu jakoby přímo vzatou z našeho veřejného života. *K. Štěpánek.*

**Сводная Галицско-Русская Лѣтопись съ 1700 до конца августа 1782. года.** Составилъ А. С. Петрушевичъ. Часть I. Львовъ 1887. Str. 326.

Dílo nadepsané jest pokračováním ve dřívější práci A. Petruševiće, dobře u nás známého a velice činného učence rusínského. Vydalť již v „Literárním Sborníku" Haličsko ruské Matice za léta 1872. a 1873. „Souborný haličsko-ruský letopis" o století sedmnáctém (1600. - 1700). Jak vidno již z nápisu, počíná se dílo nynější r. 1700 a sahá ku konci srpna r. 1772. Letopis od této doby pak do roku 1800. podávati bude díl II., který spisovatel míní vydati roku příštího. V předmluvě podotýká, že dějiny v díle přítomném sepsané nevynikají co do politických a náboženských událostí takovou bohatostí jako věk XVII., význačný politickým obrozením zázbručské Rusi a naříká na veliký úpadek rusínského národa, na katolisování a polštění se jeho. Práce jest uspořádána jako každý jiný letopis a obsahuje velmi mnoho zajímavostí z dějin politických, náboženských (z těchto snad nejvíce), kulturních, literarních a j. haličské Rusi.

Mimo letopis již vydaný a na rok příští připravený chystá autor také letopis o XIV., XV, a XVI. věku. Souborný letopis multansko-ruský, který také napsal, vydají prý nejspíše Rumunové sami, k nimž spisovatel často dojíždí za vědeckými účely, jmenovitě aby tam studoval dějinné styky rumunskorusínské. *K. K*

**Rad Jugoslavenske Akademie Znanosti i Umjetnosti.** Knjiga LXXXII. a LXXXIV. U Zagrebu 1886.

Uvedené dva svazky „Radu" obsahují několik zajímavých prací k nimž náleží hlavně článek dra. Tomy Maretiće, professora záhřebského gymnasia, „O narodnim imenima i prezimenima u Hrvata i Srba" a článek dr. Frant. Vrbaniće, professora záhřebské university „Kriminalitet žiteljstva u Hrvatskoj i Slavoniji". Přes to, že se obě práce zdají na prvý pohled suchými, mají přece dosti zajímavosti. Z prvé, ač jest vlastně jen ohromnou spoustou jmen prostě vedle sebe položených, jest nejlépe viděti velkou bohatosť těchto jmen a příjmení chrvatských. Článek se vlastně ve sv. 82. „Radu" již končí. Ve předcházející části jeho dokazuje spisovatel, že pravá příjmení (prezimena) jsou ona, jež se končí na -ović nebo -ević a byla původně pouhými jmény (imena). Dále vysvětluje vznik jmen dle zaměstnání nebo stavu. Šíře se rozepisuje též o nadimcích (nadimak), jménech dávaných ze žertu nebo na potupu. Na to mluví o jménech složených, pochlebných a konečně vypočetl 219 rozličných koncovek jmen nesložených (samo -a na př. zaujímá tři a půl strany).

Druhá práce jest velmi cenným příspěvkem v oboru kulturní historie chrvatského národa. Autor se v ní sice ve své skromnosti vyjádřil, že zpracoval jen některá morálně statistická data, aby tak doplnil material pro kulturní dějiny chrvatské, avšak kdo umí oceniti podobné statistické studie, nebude ani dost málo pochybovati o důležitosti článku toho. Mezi jiným ukazuje práce jeho, v jakém poměru jest zločinnosť obyvatelstva k jeho vzdělanosti, jak jsou které zločiny rozšířeny dle pohlaví, povolání a zaměstnání atd. Pro větší přehlednosť jsou ku konci ještě připojeny statistické tabulky.

Další pojednání ve jmenovaných svazcích jsou: „Religija Srbâ i Hrvatâ na glavnoj osnovi pjesama, priča i govora narodnog" od Nadka Nodila, práce starší a delší, svědčící o veliké učenosti autorově, „Priorat vranski sa vitezi templari i hospitalci sv. Ivana u Hrvatskoj" od Ivana Kukuljeviće Sakcinského, rozprava přispívající mnoho nejen k dějinám převorství vranského, nýbrž chrvatským vůbec, a konečně „Putovanja po Balkanskem poluotoku XVI. vieka" dra. P. Matkoviće. Pojednání poslední jest také pokračováním ze svazků dřívějších. Spisovatel v něm probírá cestu Melchiora Seydlitze v letech 1556—1559, pak cestopis neznámého cestovatele do Cařihradu a konečně itinerarium císařského kurýra Jakuba Betzeka v letech 1564—1573.

**Riečnik hrvatsko-slovenski.** Za slovenske svoje članove izdala Matica Hrvatska. Zagreb 1887. Str. 63.

Zmínili jsme se již v letošním ročníku Slovanského sborníku o krásné myšlénce Chrvatské Matice, vydati pro svoje slovinské členy malý slovník

differenciální, který by jim umožňoval četbu chrvatských knih. Myšlénka ta již provedena. Prof. dr. Musić napsal zmíněný slovníček a Matice jej již vydala. Jako bývá obyčejem podati ve slovnících také kratinký náčrt grammatiky, učinil podobně i prof. Musić, sepsav na několika listech grammatické zvláštnosti jazyka chrvatského. Slovníček jest velmi praktický a obsahuje při svém dosti drobném tisku veliké množství slov chrvatských, kterým by Slovinci bez vysvětlení sotva rozuměli.

**Zu der Frage nach den Quellen des „Hedwigbüchleins"** von dr. L. v. Mańkowski. Sonder-Abdruck aus dem Archiv für slavische Philologie. X. Band. Str. 26

Zvláštním jest, že spisovatel brošury uvedené není dle povolání filologem, nýbrž právníkem. Náleží ke vratislavské škole filologův polských, kteří se s neobyčejnou horlivostí oddali studiu starých literarních památek. Dokazuje, že známá kniha Hedviky čili Navojky jest přeložena z latiny, a sice z veliké části z modlitební knihy „Hortulus animae", rozšířené na konci 15. a na počátku 16. stol., a Sebastianem Brandtem do němčiny přeložené. Aby podobnosť tím více vystoupila, klade spisovatel odpovídající si místa polská a latinská vedle sebe.

---

**František Levstik**, přední básník a filolog slovinský, zemřel dne 16. listopadu v Lublani. Sláva jeho památce! O zásluhách tohoto znamenitého vlastence přednášel dne 3. t. m. pan Lego v Uměl. Besedě v Praze.

**„Matice Slovenska"** v Lublani rozesýlá právě knihy za rok 1887. vydané, jmenovitě Letopis Matice Slovenske (redakcí Frant. Levce), Uvod v modroslovje, spis. Fr. Lampe, Mrtve duše, román N. V. Gogola, přel. Gorenjec. — Majetek Matice obnáší 51.203 zl. 27 kr Všech členů jest 1617. Doporučujeme ještě jednou vřele, aby Čechové hojněji přistupovali k této Matici.

**Grundzüge der rationellen Solidarität aller Slaven** Eine politische Studie zove se spisek, který sepsal a vydal Fr. Pazdírek v Přerově. Nemohouce se také o publikaci této rozepsati obšírněji z příčin dole vytknutých, podotýkáme jen, že referoval o ní příznivě p. N. Aksakov v moskevském denníku „Русскій Курьеръ" (č. 303.).

**Knížka o znovuzrození českého národa** vyjde v polském jazyku nákladem „Kraje" v Petrohradě. Redakce jmenovaného časopisu, v jehož čele stojí osvědčený redaktor E. Piltz a slovutný petrohradský advokát Spasovicz (spoluspisovatel Pypinova díla o literaturách slovanských), pečuje stále, aby šířila se v širokých kruzích polského čtenářstva vědomosť o českém národě. Dokladem toho jest sám „Kraj", k jehož důležitosti jsme již poukázali. Také literarní příloha „Kraje" vyniká pečlivou redakcí, tak že týdenník ten skytá nevšední rozhled po věcech slovanských. „Kraj" neměl by scházeti v čelnějších čítárnách slovanských.

**O Bronislavu Grabowském,** spisovateli polském a horlivém šiřiteli slovanských vědomostí, uveřejňuje právě záhřebský Vienac (red. V. Klaić a M. Maravić) nadšenou vzpomínku z péra K. Šandora-Gjalského.

**Nové knihy**: Соколовъ М. Е. Старорусскія солнечные боги и богини. Историко-этнографическое изслѣдованіе. Симбирскъ. 1887. — Szlązk austryacki, słowem i ołówkiem na podstawie najnowszych źródeł przedstawiony. Warszawa 1887. — Муратовъ: Очерки граматики старословенскаго языка. Москва 1887. — Jos. Stritarja zbrani spisi. Ljubljana 1887. — Илустрована велика српска народна „Лира". Изд. браће М. Поповића у Новоме Саду. 1887. — Wzdulski Konstanty: Żydzi polscy w świetle prawdy. Studyum społeczne. Warszawa 1887. — Pregorovi, prilike in reki. Nabral Fran Kocbek. V Ljubljani 1887. — Tomanović L. dr.: Fra Andrija Kačić prema srpstvu i hrvatstvu Gundulićev Osman sa gledišta srpsko-hrvatske

razmirice. U Zadru 1887. — Poblocki G. X.: Słownik kaszubski z dodatkiem idyotyzmów chełmińskich i kociewskich. Chełmno 1887. - Тимофеевъ: Вліяніе Шекспира на русскую драму. Казань 1887. — Wasilewski W.: Z krańców Sybiru. Zapiski myśliwego. Warszawa 1887. — Потебня: Объясненія малорусскихъ и сродныхъ пѣсенъ. Колядки и щедровки. Варшава 1887. — Rewelko G.: Henryk hr. Łubienski i B. Niepokojczycki. Dwaj kierownicy Banku polskiego (1831—1865). Warszawa 1887. — Андріяшевъ: Очерки исторіи Волынской земли до конца XIV. в. Кіевъ 1887. — Bibliografija dzieł, rozpraw i artykułów czeskich dotyczących rzeczy polskich. Część III. (1883. až 1886.) Zestawil E. J. Kraków 1887.

**Petrohradský nakladatel Kruuoslav Jurjević Heruc** (Невскій, 88) vydal právě dvě pozoruhodné publikace: „Поповичъ-Липовацъ, Черногорцы и черногорскія. женщины. Россія и Черногорія". Стб. 1887. Str. 214 (Cena 1 rubl) a Урсинъ М.: Очерки изъ психологіи славянскаго племени. Славянофилы." Спб. 1887. Str 221. (Cena 1 rubl 50 kop) Obsah: Ад. Мицкевичъ, Юлій Словацкій, Мицкевичъ и Словацкій подъ вліяніемъ Товянскаго, А. С Хомяковъ и Славянофильство. Графъ С. Красинскій; Шевченко и Гоголь; Петръ Прерадовичъ; Заключеніе.

Na jevišti Národního divadla dáváno v těchto dnech účinné ruské drama **„Paní majorka"** od I. Špažinského (překlad dra. P. Durdika). Jest to znamenitý povahopis, kterým Rusové vynikají a který zanášejí patrně důsledně také do své dramatické literatury. Novinka tato velice zajímala české obecenstvo.

V málokteré literatuře jest bibliografie tak podceňována jako u nás. Jinak mají se věci v tom směru u ostatních Slovanův, jmenovitě Poláků, kde proslul nejvíce v tom oboru písemnictví K. Estreicher. S radostí vítáme zprávu, že také Rusínové budou míti větší bibliografii své literatury a sice tohoto století, kterou napsal Ivan Em. Levickij (od r. 1801. do r 1886.). Zabývali se sice u Rusínův bibliografií již dávno spisovatelé jiní, avšak byla to vždy jednak krátká perioda, ze kteréž bibliografie podána (na př. práce Holovackého), jednak pouze bibliografie, týkající se prací některého časopisu (tak se zabýval B. Dědický bibliografií publikací „Haličsko-ruské Matice", J. Franko bibliografií článkův uveřejněných v časopise „Pravda" a p.) Dílo Levického bude převyšovati všechny dosud vydané bibliografie rusínské. Dle prospektu vyjde ve 12 svazcích 3archových do konce r. 1889. Prvý, vyšlý již sešit obsahuje publikace z let 1801.—1844. Cena sešitu jest 1 zl. Celé dílo tiskne se jen ve 300 exemplářích.

**Visła**, nový polský měsíčník, věnovaný zeměpisu a ethnografii, dospěl právě k svazku 9. V předešlých svazcích uveřejnila „Visła" kromě jiných důležitých příspěvků důkladnou statistiku polského národa. „Visła" vychází ve Varšavě nákladem M. Arcta.

Umělecká Beseda v Praze jmenovala slovutného hr Lva Tolstého svým čestným členem.

V posledním čase došlo nás zejména z Ruska a Polska několik literarních novinek. Nemohouce pro nedostatek místa rozepisovati se o těchto publikacích v posledním svazku Slov. sborníku, podotýkáme, že podáme o nich (jakož i o takových knihách, které ještě dojdou), českému čtenářstvu zprávu jinde — Totéž připomínáme na omluvu vzhledem ku krátké zprávě o úmrtí znamenitého F. Levstika.

---

**„Slovanský sborník" vychází vždy 15. každého měsíce** a předplácí se v administraci (knihtiskárna J. Otty) Karlovo náměstí číslo 34. nové: na čtvrť roku 1 zl. 30 kr., poštou 1 zl. 40 kr., na půl roku 2 zl. 50 kr., poštou 2 zl. 70 kr., na celý rok 4 zl. 80 kr., poštou 5 zl.

---

Odpovědný redaktor: **Edvard Jelínek.** — Vydáním, tiskem a nákladem knihtiskárny **J. Otty** v Praze, na Karlově náměstí č. 34. n.

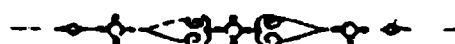
# Rejstřík

jmen, míst a věcí VI. ročníku „Slovanského sborníku“.*)



*) Tam, kde v jednom článku zmínka jest o jedné a té samé osobě neb věci několikráte, odkazujeme větším dílem jen jednou. Rovněž k vůli úspoře místa nenalézají se z pravidla v rejstříku odkazy celých článků při jmenování jednotlivých národností atd. Tak jest na př. literatura polská, ruská atd., školy, divadlo a t. p. ne pod „Polsko“, „Rusko“, „Chrvatsko“, nýbrž pod „literatura“, „školy“, „divadla“ atd. Rejstřík tentokráte poněkud zkrácený doplňuje se obsahem.

*



# OBSAH.

---



# Na rozloučenou.

„Poznejme se!“

zhledem k nedostatečnému účastenství, jakož i z ohledů zdravotních psaného redaktora, shodli jsme se s p. nakladatelem zastaviti tímto svazkem další vydávání „Slovanského sborníku“.

Byv roku 1880. povolán za redaktora tehdáž založeného „Slovanského sborníku“, ujal jsem se práce se vší možnou horlivostí a upřímnou zálibou. Svědomité a úspěšné vedení tohoto časopisu považoval jsem za věc cti.

Nebudu šířiti se o obtížích, spojených s redakcí takového časopisu, nebudu mluviti o překážkách, jaké bylo překonávati. Byly namnoze značné.

Maje při vydávání „Slovanského sborníku“ především čtenářstvo české na zřeteli, nemohl jsem nevšímati si stavu slavistiky v české literatuře. V té příčině neváhal jsem podjati se úmorného sestavování bibliografie české, pokud se týče národů slovanských, abych seznal jasně případné mezery neb nedostatky v jednotlivostech i celku. Ruskou část této bibliografické rukojeti přijala do sbírek svých cís. veřejná bibliotéka v Petrohradě, polskou uveřejňuje pravidelně akademie nauk v Krakově a jihoslovanskou vytisklo ve svém Glasniku Učené družstvo srbské v Bělehradě. Kdo srovná tyto mé bibliografie (v rukopise několik tisíc lístků) s obsahem všech ročníků „Slovanského sborníku“, shledá laskavě, že redakce měla věcné vodítko při vybírání látky i rozsahu příspěvků. Jen proto zmínil jsem se o těchto bibliografiích.

*

Chtěje zjednati si k tomu alespoň poněkud oprávněného samostatného úsudku, podnikal jsem každý rok cesty do všech zemí slovanských. Vyhledával jsem přímé styky se všemi pobratimy, přístupen jsa každému poučení a sprošťuje se v praktickém řešení mnohých otázek všech předsudkův. Sledoval jsem také bedlivě všecken ruch a život slovanských národů, nepřestávaje na theoretických formulích, ale touže proniknouti podstaty společnosti, národů. Shledal jsem, jak daleko má ideal, vydávaný za skutečnosť, ke skutečnosti, shledal jsem, čím jsou rozličné theorie a tendence vzhledem ku praktickému vývoji věcí.

Uprostřed takových snah, provázených vždy nejlepší vůlí, vycházel „Slovanský sborník“ šest let. Idealem mým nebylo dělati povyk anebo štváti jedny proti druhým; toužil jsem vždy jen klidným výkladem přispěti k objasnění různých otázek. „Poznejme se!“ znělo heslo. Osobně zaujal jsem stanovisko nejméně vděčné, neboť stál jsem, když spravedlnosť kázala, při straně slabší, neohlížeje se na různé nálady, stál jsem na straně té, jížto obhájení nebo zastání považoval jsem za povinnosť vůbec a slovanskou zvláště. Zásadami lidskosti jsem nepohrdal, proto jinak na slovanské věci pohlížeti jsem nemohl a neuměl.

Není ovšem divu, že nebyl a nechtěl jsem snad býti dobře rozuměn v některých věcech naprosto všady, nechci se o tom rozepisovati, ale tajiti nemohu, že pro osamotnělé tendenční nelaskavosti smýšlení mé nekolísalo, výhrůžkami zmásti se nedalo a vytrvalo i příště vytrvá. Sedání na dvě lavičky neb dokonce sobecká obava a vymykání se všemu, co dost málo mohlo by způsobiti nepříjemnosť — to bylo mně neznámo. Pověděl jsem, co jsem uznal za dobré, zbylo-li ještě něco, najdu si i příště místo jinde.

Přidržoval jsem se k podstatám ušlechtilé myšlénky slovanské, té, která žádnou ratolesť lípy slovanské nezkracuje, nevylučuje a neodstrkuje, ale ve ctění stejných práv lidských i národních spatřuje blaho, sílu a prospěch celého Slovanstva. Šťasten jsem byl, když uveřejniti jsem mohl článek přispívající ku slávě a chvále kteréhokoli národa slovanského, zarmucovalo mne, když ke stinným bylo potřebí poukazovati stránkám. Ale lid

slovanský, ať náležel již kterékoli ratolesti, zůstával vždy nedotknut.

Zbývá mně nyní děkovati již vřele těm, kdož jakýmkoli způsobem „Slovanskému sborníku“ laskavou přízeň projevovali.

Díky srdečné vzdávám především ctěným a milým spolupracovníkům, rozptýleným netoliko po všem prostranství nesmírného Slovanstva, ale i v cizích zemích, jmenovitě ve Francii a v Anglii. Horlivá účinnosť jejich, důvěra i snaha vidna jest ve všech ročnících těchto knih. Žel Bohu, výraz vděčnosti posýlám také k mohylám R. Pokorného, dra. Tyrše a j. v lůně vlasti, dra. Hanusze v Paříži, A. H. Kirkora v Krakově a Vlčka na březích Černého moře. Jestliže „Slovanský sborník“ nazván bude někdy užitečným literarním podnikem — jich jediných to bude zásluhou. Tím více mne proto těší, že práce uveřejňované ve „Slovanském sborníku“ nezřídka sloužily za vážný pramen pracovníkům v literaturách jinoslovanských, francouzské a německé.

Děkuji časopisectvu domácímu i zahraničnému, kteréžto s laskavou shovívavostí ráčilo posuzovati podnik náš. Dík tento vzdávám jmenovitě také slavné redakci nejstaršího organu vlastenecké vědy v Čechách, „Časopisu Musea král. Českého“, sl. redakcím velkých našich denníků politických bez rozdílu stran, jakož i časopisům moravským.

Děkuji všem příznivcům z kruhů čtenářstva za tolikeré projevy přátelské. Národ náš nevelký projevil poměrně sice dosti pozornosti k této publikaci rázu specialního, zvláště srovnávám li rozšíření „Slovanského sborníku“ s rozšířením podobných podniků v jiných zemích slovanských, avšak ku krytí neobyčejně značného nákladu, s vydáváním „Slov. sborníku“ spojeného, bylo by třeba dvakrát tolik odběratelů, nežli „Slov. sborník“ jich měl. Po celých šest let přinášel p. nakladatel oběti velikých, na dále však nelze od jednotlivce žádati, aby sám vydržoval podnik, jemuž podobné jinde celé společnosti vydržovati musí.

Tím větší dík jsem tudíž povinen vzdáti obětavému nakladateli panu Janu Ottovi v Praze, který list náš vydával se štědrostí a vytrvalostí nevšední. „Slovanský sborník“ nebyl podni-

kem obchodním, spíše jen slovanskou libůstkou vlasteneckého nakladatele. Ostatně neváhám vyznati, že by mně za jiných poměrů nakladatelských vedení „Slovanského sborníku“ vůbec bývalo nemožným. Činím tedy jen zadost přední povinnosti, skládám-li panu Ottovi dík zvláště srdečný a upřímný.

Jsem u konce doslovu.

Jest pravda, že upřímné a opravdové snažení ve věcech slovanských naráží na trpkosti a obtíže rozličné, užil jsem jich dosyta, ale přes to trvám, že žádná trpkosť a nehoda nemůže býti tak veliká, aby mohla v srdci našem utlumiti vznět ku snahám rodící vznešené vědomí slovanského pobratimství a směřující ku dobru i blahu našemu, vašemu a jejich.

Proto do posledního dechu věrni zůstaneme praporu, jejžto vztyčili křisitelé našeho nejmilejšího národa a zmírajíce nepřestaneme doufati, že Hospodin, ne-li nám, tedy potomstvu popřeje spatřiti všechny ratolesti posvátné lípy slovanské v plném květu!

Slavný tento okamžik uspíší bohdá rozvoj rozumu a lidskosti.

Bůh žehnej českému národu!

Bůh žehnej všem národům slovanským!

V Praze zlaté a slovanské dne 15. prosince 1887.

*Edvard Jelínek.*



